

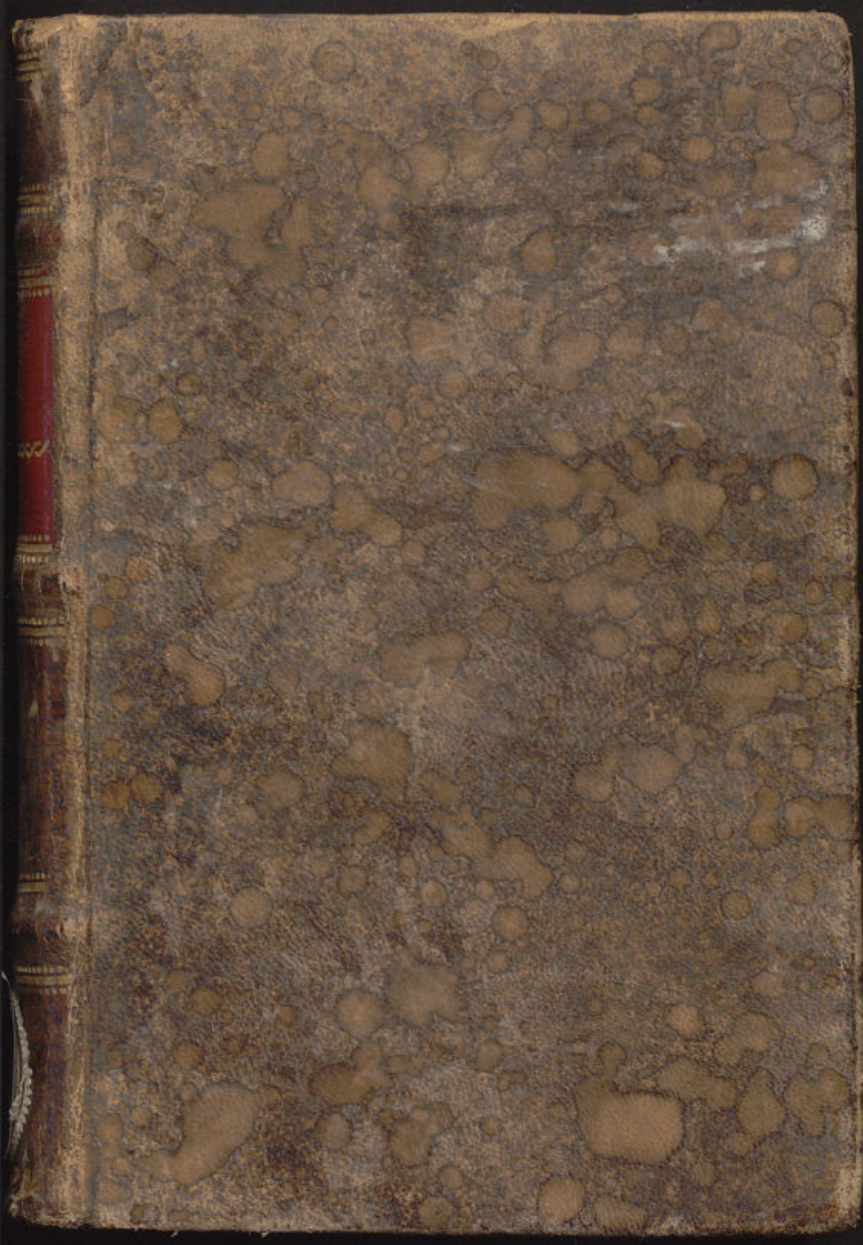
TITELMAN
SUPER
I-SALMOS

1

A
37
450

~~2. m. 6~~

~~4~~

No.

237/20

10-1601

i 11833233

6-14 7-7 N-1

2-32-7639

Biblioteca	II	aria
Sala	B	
Estante	73	
Tabla		
Número	162	

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL	
GRANADA	
Sala	A
Estante	37
Número	450

G. Rowillius Lectori.

T N V L L O ferè negotio commodèq; tecum deferre & apud te habere posses elucidationes Psalmorum, quas Franciscus Titelmanus sacrarum literarum optimè meritis, quor^{um}dam composuerat: cyrauimus candidissime Lector enchiridij forma quàm nitidissime simul ac emendatissime illas tibi excudendas. Et quoniam, præter elucidationem ipsius Frãcis Titelmani, accedit quoque vulgata (vt ille inquit) & vsitata Latina editio, vnà cum singulorum Psalmorum argumentis, longioribusque annotationibus tum etiam canticorum, quæ vsus ecclesiasticus serialia vocat, elucidatio, multæq; annotationes ex Hebræo & Chaldæo, quibus quicquid occurrit difficultatis clarè elucidatur, quæque omnia simul magnam quidem fecissent voluminis molem, quod vt euitaremus secimus annotationes illas in partes duas: quarum prima cētum septuagintaquatuor Psalmorum cum indice locupletissimo elucidationem: altera verò reliquorū cum indice quoq; copioso & cætera continet, cunctaq; recētissime correctæ & maximè emendata, nunc edidimus: Tu interim id læto vultu accipies, nōsque amabis, & Vale.

CLEMENTISSIMO

ET CHRISTIANISSIMO

IMPERATORI CAROLO,

EIVS NOMINIS QVINTO, HI-

SPANIARVM REGI,

ET CAETERA,

Frater Franciscus Titelmanus Hassellensis, ordinis Fratrum minorum, gratiam & pacem, & contra hostes Ecclesiae plenam de caelo victoriam.

ANTE tam innumera seculi mala, Christianissime Caesar, quibus refrigescente charitate et abundante malitia, mundus indies magis ac magis adimpletur: inter tantos tamq̄ diuturnos tumultus, quibus ab annis aliquot grauius indies & immedicabilius nequissimū hoc nostrū seculum nō desinit perturbari, Christiano homini cordis sui pacem tenere cupienti nihil arbitror esse utilius frequentī lectione, & assidua meditatione verborū Dei: qua sola hominis animū aduersus quoslibet tentationū impulsus, cōtra quoslibet tēpestatū ac procellarum quālibet graues incursus, possunt reddere securū, & in vere pacis soliditate stabilem cōseruare. Peculiariter verò diuini illi hymni, quos rex & Propheta Dauid, s̄cti spiritus radio mirificè illustratus dictauit, cecidit

EPISTOLA

nitq̄, domino, ad eam rem videntur nescio quid latētis
 energia occultaeq̄, efficacia in sese continere. Præter
 enim quòd legentium mentes, de omnibus Christiano
 homini necessarijs tam agendis quàm credendis, ple-
 nissimè instituunt, hoc etiã probantur habere, vt legen-
 tium corda quàm efficacissimè moueāt, hinc quidē ad
 odium mali, illinc ad virtutis amorem: hinc ad terre-
 narum rerū & caducæ vitæ cōtemptum, illinc ad vero-
 rum & cælestium bonorū sanctum desiderium: sicq̄, ab
 infimis istis, in quibus velut sus in volutabro luti volu-
 tantur filij huius seculi, affectus psallentium rapiant, &
 velut impetu quodam trāsuehant in cælestia. Mouit
 hæc multiplex utilitas, patrū, qui nostra præcesserunt
 secula, nō paucos, tam Græcos quàm Latinos, vt in Psal-
 mos ederent iustos cōmentarios: nōnulli in aliquot tan-
 tum selectiores, alij in vniuersos: quorum tantus est nu-
 merus, vt propter multitudinē vix liceat, propter fasti-
 dium non sit operæpretiū, eos nominatim recēserē. Ni-
 hilominus & mihi visum fuit omniū nouissimo, post præ-
 cedentium patrū labores, in hoc ipsum opus ingredi, &
 Ruth, 2 Ruth Moabitidis exēplo, metentiū in agro isto domi-
 nico gressus insequēdo, spicas quæ fortē metentiū subter-
 fugissent manus, aut etiã de industria ex patrisfamilias
 voluntate fuissent relicte, colligere, vbi cunq̄, clemētis in
 me patrisfamilias cōperissem gratiam. Sic ego post ma-
 iorū egregios labores nulla vnquã veneratione satis ho-
 norandos, quæ mihi clementis Dei in hoc fœcundissimo
 agro laboranti donauit benignitas, collegi, in manipulos
 singula coaptans, vt potui, quàm ordinatissimè: nō tam
 curā habens ad ferēdi plurima, quàm pauca clarè luci-
 dēq̄, sic explanādi, vt nemo nō vel tenuis ingenij, facile
 Psalmorū posset simplicē intelligentiam cōprehendere.

Tandem verò huius laboris finē ex Dei benigno fauore
 assequutus, dū ipse mecū reputo, huius operis nūcupatio
 post immortalem Deum (cui primā deberi non dubiū
 est) inter mortales cui potissimū debeatur, tua maiesta-
 tis celsitudo, Christianissime Imperator, dignissima mi-
 hi visa est, cuius patrocinio hi in Psalmos Dauidicos
 commentarij cōmittantur, cuiusq; augustissimo nomi-
 ni dedicentur & consecrentur. Cui enim iustius hanc
 suauem Dauidis citharā, per nos ex Dei gratia, modo
 quodam vel innouatā vel adornatā: citharā Dauidis
 (inquam) Regis, cui iustius nūcupabimus? quā Ca-
 rolo regi, & tanto Regi? Imperatori, & Imperatori tali,
 ut cum illo non immeritō, siue in regni gloria, siue in
 cordis pietate, possit comparari? Prophetam hūc regiū,
 vel potius Prophetam regem cui poterimus iustiori de-
 dicare titulo, q̄ Regi & Imperatori Christianissimo?
 Et (ut vno verbo dicā semel omnia) Dauidē cui pote-
 rimus dicare nisi Dauidi? Neq; enim hoc nominis tibi
 præter veritate ascribimus, qui Dauidis illius veteris,
 & pectus & mores, & vitam omnē ita nobis in teipso re-
 fers atq; depingis, per gratiā Dei (qui te præuenit in be-
 nedictionibus dulcedinis, anteq̄ coronā tibi imponeret
 de lapide pretioso) ut non immeritō Ecclesia vniuersa
 Dauidis tibi nomen possit attribuere, sibi nihilominus
 tali Dauide imperāte debet gaudere. Si enim illius er-
 ga cultū Dei piā deuotionē, erga persecutores man-
 suetudinē, cōtra hostes Dei, & veritatis inimicos ardē-
 tem Zelum, in aduersis imperturbabilē patientiam, in
 prosperis trāquillam modestiā, prudentiā, & diligētīā
 in rebus agēdis, mali cōsummatū odiū, perfectū virtutis
 amorē, deniq; quicquid in illo Dauide nobis describit
 sacra historia, ita tu nobis in teetipso exprimis, ita

propinqua imitatione affectaris, ut videaris ad rapiendum tibi Davidis nomē, magis quā ad exprimendum in te Davidis exemplum, cōtendere. Non hæc per adulationē dicimus, sed quod toti orbi iam ipse tu prior manifestū fecisti, ad gloriā Dei recitamus, cuius est ornatus omnis quem in te predicamus, bonū omne quod in te veneramur. Vel ipsi tui inimici sunt iudices, quibus expugnandis, haud facile dixerō, an iste quē gestas Imperialis gladius potērior, an probitas illa virtutis inueniatur efficacior. Alij forsitan partē asserēt priorem, respicientes in ea quæ evidentur foris. Ego sanē, nec ut arbitror sōlus ego, in alterius partis assensum, nō vna sum ratione propensior. Et quoniam Davidis ita in temetipso virtutes nobis quasi in exemplari viuo demonstras, cōfido in domino, qui tibi hanc dedit et conseruat voluntatem, victorias quoque illas gloriosissimas, quibus Davidis nomen diuulgatum fuit in omnes nationes, suo tempore in te manifestandas, aduersum gentes incredulas & barbaras nationes. Nam de fidei domesticis quis ignorat, quātos iam triumphos, penē citra omne negotium, quasi pro te pugnante Deo, retuleris? Quis ignorat, ab annis plus minus duodecim, quātas difficultates à fidei domesticis tibi suscitatas, ad impediendum quæ de te magnificando, magnus Deus decreuerat, tandē gloriosus victor superaueris? ut quæ de te ille cogitauerat opere adimplerentur, et ad nouissimū vsq; verbulū cōplerētur omnia: quemadmodum hodie magno totius populi Christiani gaudio factum cernimus, ut nō immerito post toties denicta hostiū castra, eaq; ferēdo magis quā firēdo superata, in Deo propugnatore tuo sanctē iam possis cū Davide gloriari, ac dicere, Dominus illuminatio mea & salus mea, quē timebo? Dominus protector vitæ meæ, à

quo trepidabo? Qui tribulant me inimici mei, ipsi Psal. 26
 infirmati sunt & ceciderunt. Si consistant aduersum
 me castra, non timebit cor meum. Si exurgat aduer-
 sum me praelium, in hoc ego sperabo. Ac deinde, In
 petra exaltauit me, & nunc exaltauit caput meum
 super inimicos meos. Et quemadmodum Dauidi, post
 domestica superata mala, id est, post transactam illam
 nimis diuturnam & grauisissimam Saulis consentien-
 tiūq; principum persecutionem, sua in regnum to-
 tius Israelitici populi inunctio, euidentis fuit testimoniū
 earum victoriarum quas post erat de alienigenis acce-
 pturus (id quod statim ab vnctione, ascendentibus Phi-
 listhæis sensibili miraculo fuit expertus) ita præterito 1. Reg. 5
 rum malorum & impedimentorum euasio, quæ à fidei
 domesticis hæctenus grauisissima pertulisti, Dei potius
 voluntate quàm humanis viribus iam superata, cer-
 tum tibi ac nobis omnibus qui sub tuo sceptro viuimus,
 & sub alis tuis protegimur, debet esse argumentū mul-
 to maiorum & plurium victoriarum, quibus post susce-
 ptam sacri Imperij vnctionem, aduersus barbaras na-
 tiones & iuratisimos Christianæ fidei hostes, omnipo-
 tens Dei brachium in te olim speramus iri clarifica-
 tum. Loqui me ista citra omnem adulationem, nemo
 dubitabit, qui Dei nostri erga te miram prouidentia,
 pio animo (ut est equum) expenderit. Quis enim eas
 quæ tibi intra annos pauculos contigere victorias, tan-
 tas tamq; inauditas, quas commemorare nominatim
 non est opus, humanis viribus possit citra pudorē men-
 dacijs ascribere? Arbitror nec ipsos quidem inimi-
 cos id velle, etiamsi possint, neque posse etiamsi velint
 conscientia reclamante, asserere. Cum ergo Dei prou-
 dentia hæctenus erga domesticos tanta pro te ostenderit,

EPISTOLA

ut te eueheret quò voluit, id est, ut ad Christiani augu-
 stissimi Imperij sacrum fastigium sublimaret: comple-
 to iam hoc suo proposito, an putamus illum quasi rebus
 omnibus peractis, quasi in tuto compositis negotiis, ma-
 num subducturum, iamq; aduersum exteros fidei ho-
 stes tibi defuturum, cui erga domesticos nunquam de-
 fuit? Nonne (ut Moyses sanctus ait) Dei perfecta sunt
 opera? Nunquid tanta praludia frustra pramississe cre-
 damus illam prouidissimam sapientiam, que attingit
 à sine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter?
 Iosue dixit Deus iam in ducem populi Israelitici
 assumpto, Non dimittam neque derelinquam te. Cõ-
 confortare, & esto robustus. Et iterum, Ecce precipio tibi,
 confortare & esto robustus. Noli metuere & noli time-
 re, quoniã tecum est Dominus Deus tuus in omnibus
 ad quacunque perrexeris. Quod illi dicitur veteris Sy-
 nagoga ducatum suscipienti, id tibi multo magis Chri-
 stiani populi Imperatori dictũ, ac suo tẽpore exhibendũ
 non dubitamus. Ascendant proinde, ascendant Philis-
 tœi, ascendant incircuncisi isti idololatræ, effundantur
 quasi arena que est in litore maris, glorientur in forti-
 tudine sua, & in multitudine exercitus habeant fidu-
 ciã, super equos & dromedarios ascendant, camelos one-
 rent diuitiis, mercede cõducant perfugas, emant precio
 proditores, instruant terra mariq; pralia. Tu interim
 os Domini interrogabis, atque in oratione tua cõsulens
 Dominum, audies loquentẽ in te pacẽ super te ac vni-
 uersum populũ tuũ, pugnabitq; pro te Dominus Deus
 in quo habes fiduciã, & diuidor à te inimicos tuos, quo-
 modo diuiduntur aque. Auxiliabitur tibi manus Do-
 mini, & brachio eius cõfortaberis, ut nihil valeant ad-
 uersum te proficere inimici, aut vel in minimo tibi nocere

Deut. 32

Sapient. 8
Iosue 1

cere iniquitatis filij. Illud quoque quod in libris Regū,
 & Paralipomenon de Rege Davide sacra refert hīsto-
 ria, quod mox ab inunctione sua secunda ascenderit cō-
 tra Iebuseos habitatores terra, qui tenebant Iebus, siue
 Hierusalem, eosq; viriliter expugnauerit, & abstule-
 rit inde cecos & claudos qui oderant animam eius,
 quā pulchrè nobis tu, Christianissime Imperator, cœ-
 pisti imitari, qui statim à suscepta Imperiali vnctio-
 ne, ad terram illam conculcationis & volutationis (qua
 est interpretatio nominis Iebus) id est, vbi sancta om-
 nia conculcantur, vbi cœlum terra miscetur, vbi sur-
 sum atque deorsum volutantur omnia, vbi sacra pro-
 phanantur & prophana sancta reputantur: ad hanc
 (inquam) terram, & ad huius terre inhabitatores Ie-
 buseos, id est, conculcatores & volutatores istos, Italia
 relicta, descendisti, vt auferres inde cecos & claudos
 habitatores terra: qui intra Ecclesiam habitantes, di-
 cunt se Christi esse & non sunt, dicunt se Euangelicos
 esse & non sunt, sed sunt synagoga satanae & impietatis
 magistri: dicunt se videntes esse, & cæci sunt, veri-
 tatis lumen quod à Christo nobis per Apostolos &
 Ecclesiasticos patres illuxit abnegantes: dicunt se re-
 ctos habere gressus, & claudi sunt, deficientes à via re-
 cta, quam illos mater ipsorum docuit Ecclesia, impie-
 tatis & falsitatis itinera praeligentes, in quibus sedu-
 lti seducunt errantes (vt sanctus Apostolus, ait) &
 in errorem mittentes. Quos licet nondum belli impetu
 abstuleris, malens benignitate (vt de Deo Paulus ait)
 inuitare peccatores ad pœnitentiam, & per longanimi-
 tatem expectare ad veniam, quā in subita ira con-
 demnatos morti tradere (Nam & hoc à Deo didici-
 sti, vt nolis mortem peccatorum, sed magis conuerti eos

2. Reg. 5
 1. Para. 11

Apoca. 2

2. Timo. 3

Roma. 2

Ezeche. 18
 & 33

& viuere illud tamen indubitatum tenemus, non in-
 troiturum te in tabernaculum domus tuae, non ascen-
 surum in lectum strati tui, non daturum oculis som-
 num, non requiem temporibus, non cum quiete redi-
 turum in domum tuam, donec Iebuseos istos caecos &
 claudos abstuleris, donec pestiferos istos seductores au-
 feras de terra, & Christi Ecclesiam peste hac pessima
 miserè contaminatam gladio Imperiali, quem ad
 Euangelij veri gloriam & fundatissima nostrae fidei
 defensionem gestas, expurgaueris. Et quanuis Iebuseis
 istis spes ampla iam incipiat affulgere euasione, quod
 ita māsuetè secū hæcenus tuam serenissimam maiesta-
 tem viderint egisse, vnde & iactare in occulto se non
 veretur obstinatorum multorum impudens nimis &
 inconsiderata presumptio, omnibus tamen tui animi
 candorem & fidei zelum agnoscentibus, spes & persua-
 sio certissima est, longanimum istam dilationem pru-
 dentissimi cordis tui (quod in manu habet idem ipse
 qui finxit) Ecclesia Christi nō ad detrimentum, sed
 ad commodum maximum aliquando profecturam: vt
 Iebuseis istis domesticis sublatis, tandem in externos
 Philisthaeos crucis Christi per te vexilla inferantur,
 & nominis eius gloria per sacratum brachium tuum
 clarificetur in nationibus, assistente tibi & in omnibus
 cooperante optimo maximoque Deo, qui est adiutor
 fortis, & in se sperantes non potest derelinquere. In eo
 feliciter vale, Imperator Christianissime, & hu-
 milis tui clientuli munus, quod de cordo
 tibi deditissimo deuinctissimog₃ of-
 fertur, sub tuo patrociniobeni-
 gnus assume. Iouanij

Pfal. 70

Pfal. 9

Anno 1531.

CHRISTIANO LECTORI

Frater Franciscus Titelmanus gratiam & pacem.

MENIS scriptura diuinitus in
 spirata (vt magnus ille gen-
 tium Apostolus ait) utilis est
 ad docendum, ad arguendum,
 ad corripiendum, ad erudien-
 dum in iustitia, vt perfectus
 sit homo Dei ad omne opus
 bonum instructus. Cuius rei causam alter ille A-
 postolus circuncisionis pulchrè exprimit, cum in
 scripturæ sanctæ commendationem de Propheti-
 co sermone ita scribit, Non enim voluntate hu-
 mana allata est aliquando prophetia, sed spiritu
 sancto inspirati loquuti sunt sancti Dei homi-
 nes. Nimirum hic ille est spiritus, vnde habet om-
 nis scriptura, vt ad docendum, arguendum, cor-
 ripiendum, & erudiendum in iustitia utilis inue-
 niatur. Ipse enim est, de quo Christus Dominus
 iam iam relinquendis Apostolis dixit, Paracletus
 quē mittet vobis pater in nomine meo, ille vos
 docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcun-
 que dixerō vobis. Et iterū, Cum venerit ille spiri-
 tus veritatis, docebit vos omnē veritatē. Et Pau-
 lus spiritū dicit oīa scrutari, etiā profunda Dei.
 Et cū ipsi nesciamus qd debeamus sicut oportet à
 Deo postulare, ipsum dicit nostrā infirmitatē ad-
 iuuare

2. Timo. 3

2. Petr. 1

Ioan. 14

Ioan. 15

1. Cor. 2

Roma. 8

iuuare, ac pro nobis secūdum Deū gemitibus in-
 enarrabilibus postulare. Talis si est spiritus san-
 ctus, quo autore sanctæ scripturę sunt descriptę,
 q̄s dubitet, maximā vim illis inesse docēdi de o-
 mnibus quæcūq; homini proficiunt ad salutē? Ad
 arguendū quoq; & cōtradiētores veritatis reuin-
 cendū, eundē esse præualidū, ac proinde & quæ
 ab ipso manarūt scripturas, vel vnicū illud aper-
 tiſsimē probat Saluatoris nostri ad Apostolos te-
 stimoniū dicētis, Cū autē tradēt vos, nolite cogi-
 tare, quomodo aut q̄d loquamini, dabitur enim
 vobis in illa hora, quid loquamini. Nō enim vos
 estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui
 loquitur in vobis. Et apud aliū Euangelistā, Ego
 dabo vobis os & sapiētiā, cui nō poterūt resiste-
 re & contradicere omnes aduersarij vestri. Nec
 minus ad corripiedū potētia indicabit scriptura
 rū eloquia, qui illud expenderit verbū veritatis,
 quo de eodē spiritu pronūtiauit dicens, Cū vene-
 rit paraclētus ille, arguet mūdū de peccato, & de
 iustitia, & de iudicio. Eruditionē quoq; in iusti-
 tia, vt perfectus sit homo Dei in omne opus bo-
 nū instructus, hoc est, in vita agēda debitā insti-
 tutionē, à sancto spiritu pēdere, manifestē osten-
 dit, qui dixit, Spiritus tuus bonus deducet me in
 terrā rectam, siue dux mihi erit in via recta. Hæc
 itaq; cōmoda quatuor maxima, tametsi manife-
 stū sit ab autore primario spiritu sãcto omni scri-
 pturæ diuinæ inesse: sit tamē, nescio quomodo, vt
 in sacris illis hymnis quos egregius Psalter Da-
 uid, prius quidē humilis ouiuū pastor, deinde ve-
 rō Israelitici populi magnificus princeps, spiritu

AD LECTOREM.

Dei mirificè illustratus domino decatauit, eadè illa peculiarius videatur elucere. Omnia nãque ista, nẽpe docere, arguere, corripere, erudire in iustitia, ita efficaciter, ita validè, ita potèter præstât hi Dauidici Psalmi, vt vix aliam sit inuenire scripturã in huiusmodi rebus parè, quæ simul sic & intellectũ illuminet & formet affectũ. Nam & ipsa sancta Euãgelia tametsi simplicius, lucidius, ac plenius omnia tradat quæ ad piorũ hominum mètes illuminandas & vitã instituendã conducunt (vnde nec dubiũ esse debet, hæc lógo interuallo autoritate dignitatèq; Psalmos antecellere) atamen nõ illã habet loquedi formã Psalmis peculiarem: qua fit, vt veluti impetu quodam legentium animos secũ abripiant verius quàm abducant, ita vt quem in vitiis inuenerint, ad virtutis propositũ auellant: quẽ in torpore compererint, ad alacritatẽ mentis restituant: quem sub tentationũ pondere iacentem, aut mentis angustia cõstrictũ, ad spiritus libertatem eleuent & ad cordis educat latitudinẽ: quẽ verò terrenis curis deditũ, ab onere vano expediant, sicq; alleuiatũ ad superna abducãt: quem à bonis meditationibus affectiõibúsq; vacuũ, sublato vacuitatis fastidio, suauissimis meditationib; affectionibúsq; adimpleat. Quæ enim scriptura alia sic ante oculos ponit sub terribiliũ rerũ similitudine diuini iudicij terrorẽ, & illius semper memorãdi nouissimi examinis districtiõnẽ, vt hi nostri Dauidici Psalmi, in qbus (vt ex locis mille vnũ proferamus) talis aduersũ impios profertur sentetia, Qui habit in cælis irridebit eos, & Dominus subsanna-

Psalm. 2

bit

EPISTOLA

- Pfal. 7 bit eos. Tunc loquitur ad eos in ira sua: & in furore suo cōturbabit eos. Ac rursus, Nisi cōuersi fueritis, gladiū suū vibrauit, arcū suū tetendit, & parauit illum. Et parauit in eo vasa mortis, sagittas suas ardētibus effecit. Et iterū, Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis, dextera tua inueniat omnes qui te oderūt. Pones eos vt clibanū ignis in tēpore vultus tui: dominus in ira sua cōturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Econtrariò verò, cœlestiū bonorū suauissimā dulcedinē, & summe amabile voluptatē, quæ scriptura sic apertè, sic velut sensibilibiter ponit ob oculos, vt noster hic liber Psalmodorū? Quam magna (inquit) multitudo dulcedinis tuæ Domine, quā abscondisti timētibus te. Perfecisti eis qui sperāt in te, in cōspectu filiorū hominū. Et alibi, Inebriabūtur ab vbertate domus tuæ, torrēte voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumē. Et iterū, Satiabor, cū apparuerit gloria tua. Ac rursus, Quā dilecta tabernacula tua, Domine virtutū, cōcupiscit & deficit anima mea in atria domini. Cor meū & caro mea exultauerūt in Deū viuū. Ac deinde, Melior est dies vna in atriis tuis super milia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei, magis quā habitare in tabernaculis peccatorū. Rursū q̄ scriptura sic blandē & suauiter ignorātes erudit, & ad bene beatēque viuēdū velut precādo inuitat? Pro exēplo cōsidera quod habes Psalmo 33. Venite filij, audite me, timorē domini docebo vos. Quis est homo qui vult vitā, diligit dies videre bonos? Prohibe linguā tuā à malo, & labia tua ne loquantur dolū.

lū. Diuerte à malo, & fac bonū, inquire pacem, & persequere eā. Quæ itē scriptura peccatores hypocritas sic terribiliter cū sermonis efficacia corripit? Vide Psalmum 49. Peccatori (inquit) dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentū meum per os tuū? Tu verò odisti disciplinā, & proiecisti sermones meos retrorsum. Si videbas furem currebas cum eo &c. Ac deinde, Existimasti iniquè, quòd ero similis tui: arguā te, & statuam contra faciē tuam. Intelligite hæc qui obliuiscimini Deū, nequando rapiat, & non sit qui eripiat. Quæ scriptura sic vbiq; persequitur & damnat auaritiā, velut ad oculū depingens eius vanitatē, & superuacaneę solitudinis infaniā? Vbi sic impiorum prosperitas temporalis confunditur? Vbi sic consolantur iustorum in hoc seculo desolatorū animi? Vbi sic pauperum prædicatur beata portio, quam in futuro expectāt seculo? Vbi spes in hominibus cōdēnatur validius? Vbi in domino Deo fiducia, vel efficacius vel frequētius commēdatur? In summa, talis est ista quā prædicauimus cithara, vt quisquis illi aurē accōmodauerit (aurē dico spiritualem. Tota enim spiritualis est hæc cithara, imò merus est spiritus, ac proinde spiritua libus vult auribus audiri) impossibile sit absq; fructu vacuū illū abscedere. Si in peccatis vitā agis, aurē accōmoda nostrę huic citharę, & emollietur tibi cor tuū ad poenitentiam, oculi tui exitus ac riuulos aquarum deducēt, cōturbabūt ossa humiliata, & iam referata clamabūt labia, Miserere mei De⁹ secūdū magnā misericordiam tuā. Et secundum multi-

EPISTOLA

tudinem miserationum tuarū, dele iniquitatem
 meā. Docebit te hæc cithara, quomodo ad Deū cl
 litera
 mes in pœnitētia cordis tui, quomodo remissio
 dum c
 nē valeas impetrare admissorū criminū, quomo
 neant
 do te ipsum accusare, quomodo Deum precibu
 ius in
 flectere, deniq; vt vitam deinceps meliorē age
 qui sic
 re, vtq; à recidiuo vitiorum deinceps cauere de
 pheta
 beas plenissimè et efficacissimè te instituet. Si fo
 los co
 tē tuum animum adhuc oblectāt voluptates ista
 de E la
 temporariæ, mox vbi citharā hanc nostram au
 hoc ne
 dieris, voluptatum supernarum & nunquam in
 Proph
 ter mortuarum dulcedinem suauiter persona
 si in b
 tem, illarum autem temporaliū deliciarū finem
 totus
 breuem, & tristem nimis exitum, terrifico sonitu
 doctr
 buccinantē, aut veriùs lamentabili querimonia
 hic Ps
 deplorantē, fieri non poterit, quin omnia hæc te
 merue
 poraria tibi vt stercora reputentur: fieri nō pote
 aut pa
 rit, vt cor tuum terrenis adhuc inhæreat: fieri nō
 oque
 poterit, vt nō toto desiderio anheles ad cœlestia
 Neces
 Si tribulationū aut tristitię pōdere premeris, au
 & Pro
 rē accōmoda nostrę citharę, emoriar, si nō quā
 quam
 tocius tibi releuabitur animus, si nō iuxta mult
 satis e
 tudinē dolorū in corde tuo, cōsolationes diuina
 dem n
 lætificēt animā tuā. Ex aduerso, si in rebus tran
 o no
 quillis periculosam intra te percipis securitatē
 iatim
 aut etiā vanā elationē suboriri sentis, adhibe au
 lam n
 res Psalmorū melodię: videbis timore Dei cōfig
 quin h
 carnes tuas, salutari timore intra te cor tuū cōti
 rū sa
 nebitur, vt nō in fastū eleuetur. Quòd si de fide
 us di
 mysteriis quæstio fiat, quæso te p Deū immorta
 loqu
 lē, quid habēt sacra Euāgelia, sub planę narratio
 gulos
 ne historiæ, qd sub simplici cōtextu Apostolorū
 uos e
 Episc

AD LECTOREM.

literæ, quod non idem diuini isti hymni, sub verbis interdum obscurioribus, interdum clarioribus, plenè contineant? Vide (exempli gratia) Psalmum ordine xxi. cuius initium, Deus Deus meus, respice in me &c. Obsecro, qui fieri potuisset, vt plenius apertiùsque narraret Propheta Dominicæ passionis historiam, etiam si ante oculos coram positus iam præteritam eam vidisset? Vt quod de Elia ait sacer Hieronymus, non minus iustè de regio hoc nostro Propheta dicendum videatur, ipsum nõ tam Prophetiam quàm Euangelium scripsisse. Vanus fuero, si in hac re demonstranda pluribus agere tentauero, cum totus Psalmorũ liber Euãgelicis mysteriis, Euãgelicisq; doctrinis sit plenus: vt nõ immerito à maioribus nostris hic Psalmorum liber, totius scripturæ sacræ summarium meruerit appellari. Neq; ego pro nihilo computandum aut paruifaciendum puto, quod apud Lucam discipulis Luc. loquẽs Dominus, specialiter Psalmorum meminit, dicẽs, 24.
Necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosis, & Prophetis, & Psalmis de me. Nisi enim singularem aliquam huius scripturæ voluisset indicare præcellentiam, satis erat dixisse, in lege & Prophetis. Nemo enim Dauidem negat, aut dubitat Prophetam appellandum. Dũ ergo non contentus generali Prophetiæ appellatione, specialitè meminit psalmorũ, præcudubio peculiare quiddam magnæ excellentiæ voluit significare. Neq; dubito, quin hac potissimum cõsideratione orthodoxorum patrum sagax prudẽtia, prudẽsq; pietas, Psalmos præ omnibus diuinæ scripturæ tam veteris quàm noui testamenti loquũs, maximè in Ecclesiis frequentari, ac per dies singulos statutiis horis sanxerit decantari: vniuersis insuper quos cleri comprehendit titulus, diuinis ministeriis per Episcopalem ordinationem peculiarius addictis, quoti-

EPISTOLA

dianā in illis legendis meditandisq; sub obedientiæ sicut in
 etā mandato, iniunxerit occupationē: quam dum histione
 lut iugū quoddam salutare sub obediendi necessitate defi
 humeros imponūt, cæteris nihilominus Christi fidelibus nau
 omnibus vehemēter eandem cōmendant, iis etiam quo dup
 nulla præcepti lege constringunt. Hanc ob causam, peccato
 trum piorū non pauci, Græci pariter atq; Latini, in Pſioris
 morū explanatione plurimū sudarunt, ne sermonum orere qu
 securitate & frequētibus difficultatibus nusquā penē operis
 se offerentibus, piorū animi tanta vtilitate fraudarentes, id
 Quorū pium studiū adeò non damnamus, adeò nihil vel ex
 sequimur, vt omni potius honore, ob sanctos in re tā quas o
 cta insumptos labores, dignissimos iudicemus: de iis quibus i
 nobis longa meditatione, frequentiq; & deuota oratio ver
 ne parta reliquerūt, quātas valemus beneuolo corde gōnē. I
 tias agentes, quē admodum cōmunem dominū iam ob vel pau
 speramus gratiam illis retulisse. Nos tamen post horum qui aff
 omniū præuios labores in Elucidandis Pſalmis nouā (lex) ca
 rare voluimus rationem, simpliciorū piis affectibus nec vlt
 gis quàm eruditorū sublimibus ingeniis cōsultentes, oria p
 quòd maiorū labores aut vanos aut insufficientes rep aliqui
 taremus, sed vt simplicioribus Christi fidelibus erudiectū p
 fīmorū Patrum prolixos tractatus vel sensa sublimia quent
 satis capere valētibus, nostro labore vel simplicem quonter
 lem cunq; Pſalmorū intelligentiam administrarem. cor
 hoc autē opere talem instituiims procedendi ratione
 Pſalmis singulis suū præmittitur argumentū, quo qu
 quid tractat Pſalmus, figuratiter describitur. Dehinc e
 cidatoria subsequitur Paraphrasis, vulgatā nostram e
 tionē (quam Gallieanā appellant) nō phaleratis aut sec
 pedibus verbis, sed prorsus cōmunibus, ita clarè lu
 déq; explanans, vt vel puerulus attentus possit quæ di

AD LECTOREM.

riazatur intelligere. Ceterum, quid in textu cui parti in Elucida
 in histione respondeat, nota numeri versibus singulis præposi-
 sitateta designat. Versuum particulas asteriscis huiusmodi * si-
 delibgnauimus. Vbi verò asteriscum in paraphrasi inueneris, sci-
 m quo duplicem tibi sensum eiusdem partis indicari. Post Elu-
 am, cidatoriam parahrasim, habes annotationes, quæ proli-
 in Pxioris cōmentarij loco tibi erunt, si plura libuerit require-
 um orere quàm in Elucidatione legeris. Habes denique in fine
 penè operis annotationes secundas, quibus Hebraicæ varia-
 arentes, id est, ea in quibus lectio Hebraica differt à vulgata,
 nihil vel ex Hebræo versiones diuersæ ab inuicem, continentur,
 re tã quas ob hoc in partem vnã separauimus, vt non simplici-
 e iis quibus ingenijs (quibus ista forsitan curæ non erunt) multitu-
 oratio versionum & interpretationum diuersitas pareret confu-
 orde gionem. Habes itaque, lector, in hoc nostro opere vel multa,
 am vel pauca, vel simplicia, vel grandia, iuxta varium palati
 horum affectum, & ingenij (cuius tu ipse optimus potes esse iu-
 noua dex) captum. Si intelligentiam psalmi cuiuslibet desideras,
 bus nec ultra quicquam requiris, lege argumentum & Elucida-
 ntes, toriam paraphrasim: annotationes omnes transili. Si amplius
 es re aliquid vel ad plenitudinem sententiæ, vel ad deuotionis af-
 erudictum postulas, post Elucidatoriam paraphrasim lege subse-
 limia quentes præcipuas annotationes. Si verò vulgatis non
 em qu contentus, etiam peregrina desideras, ad nouissimas te
 emus. confer annotationes. Sic nos tibi, lector benignè,
 atione quam maximè commodare existimauimus.

Tu nos vicissim, vt speramus, affectu

bono prosequere, & nostros la-

bore sanctis tuis precibus

consolare. Gratia te-

cum. Amen.

PSALMVS NVN-
CVPATORIVS BEA-
TO PATRI LV-
MINVM,

*

A quo omnis est sapientia & intelligentia, quem ecce in illi seruus operarius, die quo finiebat laborem operis huius, & coram Domino offerens, ait.

Audabili Domino nūc, ô anima mea, profer de corde canticū: si quid habes laudis aut carminis, vel in intimis absconditum age, ne morêris, prodeat quanto cyus gloria beati patris luminum.

Dilatate modo cor meum, & de plenitudine tua buccas implens, disrumpe labiorum silentia, frustra manus, celeriter arripe tibi chartam & calami, & describe illi gratiarum actionis canticum.

Opus enim laboris grandis iam ad finem optatum perduxit benignus fauore eius, opus quod dedit inchoare, deduc tandem & perficere.

Sine eo nō potest iaci fundamentū operis vel minimi, quantum in operi amplo dari possit bona consummatio?

Tibi ergo Domine Deus pater unctionis sancte, acceptū noster ferimus quicquid est nostro ministerio laboratū in opere isto, fundamentum & consummationem, initium & finem tibi ascribimus. tua nuncupamus magnificentia.

Puer paruulus Bethleemites erat pascens in agris gregem patris Isai, post facta aetas ibat, pedum tenens in manu sua ductor innocentis gregis paucularum ouium.

Citharam è domo paterna egrediens puer ille decorus & re-

bicundus

N V N C V P A T O R I V S.

bicundus secū deferebat in loca pascua: gregibusq; perdu-
ctis ad pascua. apprehēdebat illā, & exercitabat se in ea.
Ovicula carpebant virentem herbam, & pastor dictabat
Diuina cantica: illa balabant, & hic canebat Deo psal-
mos in dulcedine citharæ.

Errabant ille per pascua, & iste volitabat in celos sedens
in graminibus adolescentulus iste, qui portabat iugum
domini, leuabat se supra se & contemplantur grandia.
Hunc ipsum tibi placuit altissime Deus subleuare in regnū
tuum: de gregibus ouium tulisti eum, & de post fœtan-
tes assumpsisti eum.

Pascere Iacob seruum tuum, & Israël hereditatem tuam: vt
eos pasceret in innocentia cordis sui & in intellectibus
manuum suarum deduceret.

Pedum commutasti sceptrō, & pastoralementem peram ense regio:
habitum rusticum regio mutasti schemate.

Citharam tamen suam non poterat obliuisci, etiam sublima-
tus in regnū: cū enim de pascuis euocaretur ad solium, me-
mor fuit dulcis citharæ, & secū eā detulit in aulā regiā.

Non in fastum, illum extulit honoris dignitas, vt proijceret
suauem citharam: quin & firmatus in regno, veste in-
dutus linea, ante arcam ingrediēs, percutiebat illam in
oculis omnium, coram domino.

Quoties à prælijs domini ad requiem rediens, ensē pone-
ret de latere: discinctus statim arripiebat citharam in
manibus, & canebat cantica domino.

Quid enim spiritus tuus bonus adimpleuerat illum: vt esset
tibi psalter egregius, & vates eximius, præ omnibus qui
antecefferant illum.

In pascuis adolescentulum paruulum & cōtemptum cepit
erudire spiritus tuus: & nec in regni fastigijs oblitus est
veterem discipulum.

PSALMVS.

- Eius perlustratus subtili radio, videbat celos tuos operagitorum tuorū: solem, lunam, & stellas, quæ tu fundasti.*
Corpore agebat in pascuis, aut in desertis errabat, aut quæ tu residebat in domo quam tandem adificasti ei, spiritus verò perlustrabat celos, & quæ longè super celos sunt non conspiciebat acumine, in omnibus tibi quærens gloria.
Incerta quoque & occulta sapiencie tuæ manifesta fecisti: reuelasti illi mentis oculos, & considerabat mirabilia, quæ nunquam hominis viderat oculus vel auris audivit.
In mysteria abscondita eorum quæ multo post erant exhibenda in plenitudine temporis, penetrabat tuo perlustratus radio: spiritus enim tuus omnia scrutatur, eius profundissima tua.
Consilia tua omnia quæ decreuisti ab eterno super redemptione generis nostri, non celabas illum: singulari privilegio erudisti illum tua unctioe de omnibus.
Non illum latebat felicissima nobis humanatio coacti verbi tui: neque conceptus eius admirabilis de intui virgine velatus erat ante illum.
Sic neque incunda in pace natiuitas, non absoluta conuersio, non doctrina perfectissima: non paupertas, egestas & labores plurimi.
Non inimicorū contradictiones & odia grauissima: non passionis calix amarus, non turpissime mortis consummatio.
Non sepultura honorifica, non patrum diu desiderata visitatio: non præpotens à morte resurrectio: non in celos cum iubilo & voce tubæ gloriosa ascensio.
Non sessio ad patris dexterā, non inimicorū sæda confusio: non autoritatis plenitudo, non potestas facere iudicium.
Non spiritus à patre demissio in corda simplicium: non operum per hos ille erat operaturus stupenda mirabilia.

Non Euangelij sancti in omnem terram disseminatio: non conuersio gentium, non Ecclesie nouæ edificium, non Iudeorum grauis ultio & veteris synagoga obliuio.

Non persecutiones suscitanda fidelibus: non iræ demonū, non principū terrores & argumenta vana prudentium.

Non haresum adinventiones, cum plurimorum seductionibus: non electorum ex munere superno præseruatio à cunctis periculis.

Non seculi vltima consummatio, non tremendum illud examen nouissimum: neque quæ tunc erunt largienda pro operibus optima vel pessima, vitæ mortisque premia.

Horum omnium nihil illum passus est ignorare sacer spiritus tuus thesauros tuos omnes demonstrasti ei, nec quicquã celasti illum ex omnibus arcanis consiliorum tuorum.

Omnia ista nondum exhibita ille cernens eminus: in canticis Psalmorum descripsit ea: à leuitis & cantoribus assiduè cantari iubebat, illa in modulatione vocis & instrumentis musicis.

Veruntamen sub inuolucro sermonum & obscuritate verborum velata erant omnia: nondum enim tempus aduenerat, quo in mundum proferri debebant illa Dei occulta consilia.

Non valebant neque sapientes, intellectu comprehendere quæ cecinerat ille: mysteriorum ignorantia & sermonis obscuritas foras pepulerunt legentes atque canentes ab intelligentia.

Ita quidem clausus erat liber, firmata erant libri signacula: donec veniret quæ seipsam patefaceret veritas, & adimpleret quæ ille cecinerat omnia.

Expectabatur enim agnus ille occidendus, qui faceret victoriam: qui clausum aperiret librum, & solueret signacula eius.

PSALMVS

Clauem David ipse habet, veniensque in nostra eam detulit
secum adimplendo in se omnino quae ille Prophet ante se
tu descripsérat, manifestam fecit intelligentiam.

Quomodo claustra fortia aperiri nequeunt, nisi clauis se
propria sic non poterat absque clauē ista in huius lib
quisquam penetrare intelligentiam.

Qui clauem istam vel ignorant vel abijciunt, manifeste
nos se cōprobāt: si libri huius claustra referare tērauerit

Absque clauē ista benignissime pater luminū: nunquā fu
set nobis asus attingendi librum istū, vel digito minime

Nisi superbenedictus IESVS tuus filius, noster Dominus,
seipso adimplens manifestata fecisset nobis omnia: nos
betes ingenio, intellectu rudes, ve cordes spiritu, quomodo
tanta caperemus mysteria?

In huius autē clauis fiducia tentare ausus sum ego puer tuus
enarrationem verborum istorum fortium: charitas tua

Deus, iniecit onus, fides dedit ausū spes cauit ne deficeret

Bethleemitis illius pueri & israhēlitici regis carmina vide
bant etiānum in ore versari omnium: peculiariter quoque

tibi segregati sunt, quos cleri comprehendit titulus, statim
tis horis ea tibi recitant.

Canuntur in templis, leguntur in cubilibus oblectatur in
corda diligentium beatum & inclytum nomen tuū, quod
illa replicant milies & milies

Magna omnino consolatio & instructio plurima ministra
tur in Ecclesia fidelibus, ex canticis istis: ad mensam op
param, omnis instructam ferculis & plenam delicias

accedit, quisquis in Psalmos introierit.

In agendis instruimur, in fugiendis praeuonemur: ad agen
da bona incitatur, de terremur a noxiis.

In aduersis abundantem inuenimus consolationem, in pro
speris salutarem timorem: in afflictionibus docemur pa
tienti

tientiam, in exultatione modestiam.

Firmatur in eis fides, spes roboratur, & exardescit charitas: cor nostrum & caro nostra rapiuntur in te, ô bonum optimum & lumen beatissimum.

Attamen sermonum obscuritas & inuolucra verborum, simplicioribus magnum exhibent negotium: ab his deterri- ti, quibus est captus tenuis, desperantes abscedunt vacui, aut fastidiosi dimittuntur inanes.

In hoc, Deus piissime, propositum fuit conatus nostri: impedimentum istud ut auferremus pro subministratis nobis à te viribus.

Vt fugaretur obscuritas, & verborum claritate pateret exposita sententiarum veritas: ut facile cuius ingenio pia attentio donaret intelligentiam.

Non est virtutis mea, creare in testa nucleum: attamen quæ tu ibi recundidisti, possum ego testa confracta educere, eductum mundare a cortice, mundatum proponere am- culis ut manducent absque molestia.

Faciet labor iste meus, ut laborem illi non sentiant: oblecta- tionem magis accipient ex suauitate nuclei, quem illis propinauero.

Ita, Deus magne, sensus sublimes de meo sensu non iactat se collocasse paruitas mea in opere isto: sed que recondidit in Psalteris tui verbis spiritus tuus, tentavi de abscondi- tis eruere.

Laborem ego suscepi prolixum, multum & magnum, in hu- meris meis: ut laborem auferrem iis qui cum intelligen- tia ibi optant psallere.

Tedium multum intrinui ego in lancem meam, & ad fundum usque exausti uniuersum quod intrinueram: ut molesta fa- stidia auferrem desiderantibus intelligenti tibi psal- lere.

PSALMVS

Pro viribus quas mihi subministravit benignitas tua, con-
tum adhibui superare difficultatem omnem obscura elu-
dare contracta dilatare, inuoluta explicare, imple-
biantia.

Memento mei, Deus meus, pro omni labore isto in bono
laborantem agricolam fac primum de fructibus edere.

Gratiam tuam sanctam, quam tanto opere semper commenda-
sti in opere isto, non deneges mihi: peccata mea multa &
grana, deleat plurima & maxima misericordia tua.

Fidem rectam, quam in perpetuam veritatis protestatione
descripsi in libro isto: nullis unquam rationibus aut sen-
sibus patere auferri mihi, aut imminui certitudine.

Ab itineribus prauis prohibe semper pedes meos, in omnes
lucos alioqui faciles: cor mundum & spiritum rectum
noua mihi in visceribus meis.

Prohibe, pater meus, ne cum alios ad psallendum sapiens
inuita uero, ipse psallam insipientia: ne cum aliis praedi-
cans uero, ipse apud te inueniar reprobus.

Sit mihi hac pro labore, quem tuo consecro nomini, remota
ratio sancta, portio mea & merces magna nimis esto mea
in terra beata uiuentium.

Omnibus item qui in desiderio bono nostris perficere uolunt
laboribus, adsit benignus fauor tuus, da inuenire illis
de proficiant anime querentium te domine.

Gloria patri & filio, & spiritui sancto.

Sicut erat in principio, & nunc

& semper, & in secula
seculorum,

Amen.

DEO LAUS ET GLORIA.

INDEX ALPHABETI-
cus eorum qua in sequentibus
tractantur.

ABIRE in cōsilio impiorum quid sit, & quomodo ab eo sibi cauere debet qui beatus esse velit. folio.3.f

Abire in consilio impiorum, stare in via peccatorum, sedere in cathedra pestilentiae, se habent vt malum, peius, pessimum. ibid.

Absoloni pulchritudo corporalis figura fuit spiritualis decoris Christi. 406.h

Absolon crines vendens ad ornamentum mulierum, significat participationem fidelium de plenitudine Christi. ibidem.

Actiones nostrae sicut & vita nostra, ex Dei pendent voluntate. 256.f. & 257.g

Adiutorium Domini pro tribulatis, diuersis & nouis similitudinibus exprimitur. 189.a.b. 280.a

Adiutorij diuini fortitudo & securitas. 227.f

Aduersa & mala praesentis vitae neminem debent à bono retrahere. 319. h. & in psal. praecedenti.

Aduersa praesentis vitae siue à daemone siue ab homine inferantur, suscipienda sunt tanquam de manu domini. 341. f. & pulchrè. 461.a.b

Aduersitatis tempore laudare debemus Deum atq; gratias age-

re, sicut tempore prosperitatis, ipsius misericordiam commendare. 365.h

De aduersitatibus si plura velis, require de tentationibus & malis.

Afflicto & penitus desolato homini conuenit psal. 87. qui totus in luctu finit vt incip.

Allegamus subinde in oratione coram Deo nostrae carnis malitiam, vt misericordiam facilius impetremus. 43.a.b

Alliciunt daemones & impij per blandimenta simplices ad peccandum. 84.f

Amici & proximi impedimento sunt volentibus conuerti ad dominum. 326.c.d. str.a

Angeli deputati sunt ad hominum custodiam. 276.b

Angeli erunt nuntij & ministri resurrectionis mortuorum, & ceterorum quae erunt peragenda in die iudicij. 470.c

Angelorum de hominibus cura ex praeepto Dei. 276.b

Animi instabilitas per passerem designatur. 90.g

Anima fidelis donec in montem seculi non euolat, sed in nido: id est, in Deo requiescit, non patitur à sagittis periculum: sin euolauerit, sagittis patebit. 94.f.g.

Animae odium duplex est, bonum scilicet & malum. 97.c

Anima

I N D E X.

- Anima fidelis in uisitatione spiri-
tuali consolatione repleta pro-
ponit mira, quæ paululum sub-
ducente se gratiæ præsentia, vi-
dentur difficillima, atque ita
suam experitur infirmitatem.**
242.c.243.d
- Animam nostram & quæcunque
habemus fidentissime Deo com-
mendare possumus & debemus**
230.d. & 231.e.f
- Anima hominis cum omnibus
quas in se habet viribus à Deo
creata est, atque ob hoc omnes
ipsius cogitationes & intètion-
es illi sunt optimè cognitæ.** 278.e
- Animæ deuotæ desiderium ad Deum
sub similitudine cerui anhelan-
tis ad fontes aquarum, pulcherri-
mè describitur, psal. 41. in cuius
psalm. tam elucidatione quàm
annotationibus iucunda inue-
nies.**
- Animam nostram quomodo in-
tra nos debeamus effundere, vt
toti transeamus in Deum.** 269.h.
- Anima diuinis intenta, plurimum
consolatur; quæ ad se reuersa, ite-
rum conturbatur.** ibid.
- Anima deuota, vel ex sola reme-
moratione & certa expectatio-
ne venturorum cælestium bono-
rum oblectatur & pascitur. ibi-
dem.**
- Anima fideles quæ debeat habere,
& quibus ornari, vt fiat sponsa
Christi.** 40.f. & seq. pulchrius au-
tem. 416.f.
- Animæ peccatis fœdatæ quo pacto
& quo ordine fiat perfecta sana**
- tio atque emundatio.** 410.
- Amima hominis qua ratione de-
beat meritò subiici Deo su-
creatori.** 558.
- Animæ deuotæ à Deo in hoc mun-
do peregrinantis accessus in spi-
ritu ad ipsum, pulchrè descri-
bitur.** 682. pec totum psalmum.
- Anima suam iuuentutem, cum se-
uet adhuc deuotionis calore
bet & suam senectutem, cum se-
uore charitatis remisso, te-
frigus animam apprehendit.**
648. f
- Animæ exortatio ad exhibenda
à Deo innumeris beneficiis, &
psalm. 102. dignus qui sepius
tenta mente legatur.**
- Anima pro hoc statu in corpore
hominis stabilitatem nullam
habet, vt verius ipsum pertran-
sire quàm inhabitare dicatur.** 29.
- Apostoli sancti infantium & be-
bètiū nomine intelliguntur.** 642.
- Apostoli firmamentum & calum-
iusta ratione appellantur.** 161.
- Apostolorum prædicatio prædico-
tur.** 194.c. & seq.
- Apostolos frequenter scriptura
pelat Deos principes ac reges
populorum, vt psal. 45. & 46.**
- Apostoli flumina paradisi eleua-
uerunt voces suas quibus pro-
ualuerunt super eleuationem sta-
ris & omnem superbiam sequi.**
920.f. & 921.g
- Aquarum similitudine significa-
tur aduersa vitæ presentis, sicut
incorpore, siue in anima.** 337.
c.

Item
sim
ris
Aqui
ma
Arcu
cij
do
vt
Arcu
& c
niã
an
mi
ne
Argu
ne
Ascẽd
qu
Ascẽsi
ite
Asped
bo
los
A Sid
Da
In atr
ali
re
mi
re
Auxi
lat
Auxil
dep
fac
B
me
lib

- Item quomodo secundū aquarum similitudinē absque dāno salutis aduersa ferre debeamus. ibi.
- Aquilo v̄t̄us frigidus in scripturis malum semper significat. 436.
- Arcus Dei & gladius, diuini iudicij vltionē significāt, & quomodo suū arcū tensum habet Deus, vt peccatores terreat. 51.f
- Arcū habet dominus. arcum habet & diabolus, sed differenter: quoniā arcum suum ostendit Deus antequam feriat vt fugiant homines, diabolus autem occultat ne possint effugere. 94.
- Arguit dominus quosdā correptione paterna, alios iudicialia. 330.
- Ascēdere siue euolare in mōtē, aliquādo bonū, aliquādo malū. 92.d
- Ascētio Christi post resurrectionē iterū manifestē p̄dicatur. 594 f
- Aspectus domini benignus super bonos, & toruus nimis super malos. 279.
- Arsiduitas in locis sacris exemplo Dauid commendatur. 220.b
- In atriis cælestis Hierusalem stant aliquādo pedes nostri, sed sedere in illis aut diu stare non permittimur, donec in hoc corpore viuimus. 237. a.b
- Auxiliū diuinū pmittitur tribulatis & pauperibus. 80. h. 101. b
- Auxilium Dei in tribulationibus deposcere, est illi acceptissimū sacrificium. 469. b
- B**eatitudinis cælestis dulcedo qualis & quanta sit, & quomodo nunc abscondita mortali-
libus. 238. a
- Beatitudinis cælestis plenitudo pulchrē describitur per corporales similitudines. 303. b
- Belli spiritualis forma pulchrē describitur. 160. g. 161. h
- Benedictio Domini super populum ipsius. 8 h
- Beneficiorū prius exhibitorū cum gratitudine cōmemoratio liberalē benefactorē excitat ad noua beneficia. 215. per totam pag.
- Beneficia spiritualia maxima quæ hominibus deus exhibet, propter suā misericordiā pulcherrimē describit psalm. 102. dignus qui frequentissimē relegatur.
- Beneficiorū veteri populo Iudæorum olim exhibitorum proluxa commemoratio fit psalmo. 104.
- Benignus respectus Dei super seruos suos est illi quasi scutum & clypeus. 432
- Benignitatem Dei erga homines maximam potentissimē describit psalm. 102. lectione & relect. dignissimus.
- Bernardi deuotissima contemplatio, de contentione iustitiæ & misericordiæ Dei pro hominis redemptione. 818. c
- Boni & mali in hac vita corripianē sed multum differenter. 43. a
- Bonum quod operatur in nobis Deus, maligni semper conantur destruere. 90. g
- Boni in periculis nihil metuunt, quando impij vano timore contabescunt. 114. g. 115. h
- Boni nunquam sibi satis videntur fecisse boni, sed ad vltiora semper

I N D E X.

- semper tendunt: mali vero statim in initio bonæ conuersationis magna sibi persuadent. 277.c
- Bonitas Dei vna cum iustitia eius, causa est quare legem dederit peccatoribus.** 216.c
- Bonorum triplex gradus.** 222.c
- Bonis & deuotis plurima occurrūt aduersa, à quibus tamen semper liberantur per Deum.** 280.a
- Bonitas Dei multiplex erga homines, siue bonos siue malos, pulchrè describitur.** 301.g
- Bonorum & in bonitate persistentium multiplicia bona tam presentia quam futura pulcherrimè describuntur.** 307. g. & seq. per totum psal.
- Bona quæ fidelibus prouenerunt ex redèptione facta per Christū, pulchrè describuntur.** 345.d.e
- Boni maximè infestantur à dæmonibus, cuius causam vide.** 366.b
- Bonis omnia cooperatur in bonū, siue prospera siue aduersa.** 361.b.c
- Boni persecutionibus adeò non deiiciuntur, vt etiam firmiter consistant, ac intra se amplius consolentur.** 420. d. admodum prolixè.
- Boni viri maximam habent consolationè in iustitia, quæ ipsos facit certos de bono præmio.** 443.
- Boni proficiunt in punitione malorum.** 530.c
- Brachium impiorum conficit Dominus.** 88.
- Brachium Dei est cum summa potentia.** 861.d
- Breuitas vitæ humanæ eiusdem miseria pulcherrimè describitur psalm. 89. & deinceps in nota.**
- C**alix in scripturis retribuentem significat.
- Cæcitas describitur hominum carnalium, qui in accumulandis uitiis se ipsos cōsumunt, nullum inde post mortem accepturum modum.** 446.a & sequen.
- Cælestia desiderati & terrena facienti conuenit psal. totus.**
- Cælum Deus extēdit sicut pelles** 229. b
- Cælorum nomine significatur & cæti Apostoli.**
- Christi passionē sepulturā & resurrectionem describit psal. 3.**
- Christus cum propria virtute surrexit, tamen à patre dictus resuscitatum, cuius assignatur duplex causa.**
- Christus quomodo parauit thronum suum in iudicio.** 69. d. 7.
- Christus præceptor & legislator appellatur in scripturis.**
- Christi ad patrem oratio, pro suis membris.** 76. 77. 78. per totum.
- Christi natiuitas & ascensio prædicatur.** 161.
- Christus vt gigas fortissimus cælo accurrit ad terras, nostrum liberandi gratia.** 168. d. 169.
- Christus sol appellatur in scripturis, & quomodo tanquam sol in medio ecclesiæ refultat: item ortu & occasu huius solis, eiusque effectu multiplici.**

Christe
sue
175.
Christe
bu
Christe
niac
Christe
mil
nar
Christe
mus
per
ne f
Christe
niam
ras
con
406
Christe
gua
pat
Christe
ard
gre
chr
405
Christe
sup
dic
410
Christe
& a
fest
Christe
agn
ruit
leo
bit
Chr

I N D E X.

- Christus in utero virginis matris
sue geminas celebrauit nuptias.
175.a
- Christus uermis appellatur pluri-
bus rationibus. 197.a.b
- Christus duplici ratione est om-
nium dominus. 209.f.g
- Christi oratio pro suis membris, si-
milis illi quam habuit post cœ-
nam nouissimam. 345.d
- Christus in capite libri vitæ pri-
mus omnium descriptus est, ac
per eum deinde cæteri adoptio-
ne filij. 352.a
- Christus secundum corporis li-
niamenta, colorem, & cæte-
ras corporalis pulchritudinis
conditiones pulcherrimus fuit.
406.g
- Christus maximam habuit lin-
guæ gratiam, pro hominibus
patri reconciliandis ibid. & 407.a
- Christus nostram causam suscipiēs
arduum nimis negotium ag-
gressus est, quemadmodum pul-
chrè declaratur. 407.a.408.b.c
409.d
- Christus modis contrariis regnum
super genus humanum sibi ven-
dicauit aliter quam diabolus.
410.e
- Christus frater noster dicitur. 453.
- Christi aduentus in carnem prior,
& ad iudicium posterior mani-
festè prædicuntur. 463.d.e
- Christus qui primo aduentu uelut
agnus coram tondente obmu-
tuit, in aduentu secundo tanquã
leo rugiens, terribilis appare-
bit. ibidem.
- Christi gloriosum regnum quod
accepit à patre deuicta morte,
pulchrè describit psalmus. 92.
- Christi sessio ad patris dexteram,
uictoria & dominium super in-
micos, natiuitas æterna de pa-
tris substantia æternum sacer-
dotium, contra principes mun-
di iudicium, & post humilia-
tionem glorificatio, describun-
tur psalm. 109.
- Ciuitates diaboli quæ sint, & quo-
modo destructæ uel expugnatae
prædicatione Apostolica. 78.e
- Coagulum bonum est in Ecclesia
charitas. 593.d
- Cogitationes & affectiones prauæ,
quæ uel ex diaboli fraudulentia,
uel ex carnis malitia sese iuge-
runt, præter uoluntatis consen-
sum, non sunt nostra peccata
sed aliena. 176.c
- In cogitationibus nullus est simi-
lis Deo. 351.
- Cogitatio & consilium quid sint,
& quomodo ista Deo possunt
attribui. 309.
- Cogitatio Dei in agendis dirigit
nos per uiam iustitiæ, & perdu-
cit ad uitam æternam. 380.a
- Cognitio Dei requirit mūditiã
cordis. 224.
- Cōmendare debemus Deo nostra
omnia liberrimè. 258.a. & seq.
- Comminatio terribilis diuini iu-
dicij contra peccatores. 51.f
- Confidentia tribulati de diuino
auxilio. 18.g
- Confessio peccatorum duplex est,
laudis, scilicet & peccati, quarū
neutra

I N D E X.

- neutra inuenit in inferno. 43.a
Confidit in domino qui ipsum agnoscit. 79.f
Confortatio diuina ad duo hominem facit robustum, videlicet vt mala omnia superet & maxima quæque possit. 166.a
Confitendum Deo plenissime, sed non homini quantumlibet amico. 258.a. & seq.
Confidentia in Deum describitur. 247. per totum psalm.
Confessio peccati meretur remissionis veniam. 261.e
Consensus facit peccatum, adeo vt absq; cōsensu, quantumuis tētemur nō imputetur peccatū. 171.c
Consilia hominum sunt in manu domini. 270.e.f
Consilia domini nullus impedire potest. ibidem.
Consolatorius psalmus pro omnibus piis, ne in aduersis suis & impiorum prosperis conturbentur aut scandalizentur. 307.g. per totum psalmum.
Consolationum spiritualium dulcedinem nō sentit, qui afflictiones non aliquando degustauerit. 650.b. 651.c
Contemplari & meditari non penitus idem valent. 4.h
Conuersio peccatoris ad Deum qualis esse debeat, plenissimè describitur. 27.f. 28.g.h
Conuersio vera hominem alium facit quam prius fuerat. 77.c.d
Conuersio gentium ad Ecclesiam in tempore gratiæ pulchrè describitur psal. 86.
Conuertere nos debet Deus conuertamur ad ipsum. 384. totum.
Cōuersis ad Deū, mox impeditum præbent amici, quibus modo resistere debeamus de Propheta. 326. c. d.
Cor dilatatur in spirituali conuersione.
Correptio domini duplex, altera misericordix, altera iustitiæ. a. 329. b
Coruorum ad pullos suos nati. 85.h
Corripit dominus virga, baculo gladio: sunt autem correptiones Dei bonis vtiles. 248. f.
Correptio Domini signum est micitiæ. 182. c. f. g. & 372. iterum pulchrè. 545.
Corporis robore nemo apud Deum valet salutem consequi. 277.
Corda nostra quomodo effundere debeamus coram domino, per pulchram annotationem. 56.
Credentes Christo & de eo in in bonitate sentientes quæta sint consequuturi bona a domino, in præsentī & in futurū. 358. e. f.
Creaturarum omnium tam superiorum quam inferiorum diuissimam contemplationem habet psal. 103. ad prouocationem diuinæ laudis.
Crux Christi nidus est animæ, quo dum requiescit, sagittis impiorum non patebit.
Cultus exterior sine interiori nus est & nullius pretij ante Deum.

mi
Cup
lis

D
i
Delit
ta

Delit
in

m
fu
ve

Dele
di

Dxm
ad

rip
di

Dent
ue

Dele
leg

ti
Defic

De
Deus

ni
qu

Deus
tic

Deus
du

Deus
Dei p

fer
lix

Deus
qu

min

- minum.465.h.488. h per totum.
 Cupiditas diuitem est inexplēbilis. 282.e
Dieictio & torpor animi est periculosa etiam in uiris iustis. 375.h
 Delitiæ & temporalia bona uanitas sunt atque mendacium.30.b
 Delitiæ temporales feces habent in fundo saporis pessimi, quas modo impij non gustant: sed in futuro gustabunt & epotabunt, uelint nolint.186.d.701.d
 Deleri aliquem de libro uiuentiū, diuersis modis intelligitur. 634.
 Dæmonum & aliorum impiorum ad seductionem bonorum multiplex conatus & uehemēs studium. 72.c.73.d.94.f.g.145.c
 Dentium contractio significat grauem ultionem. 22.e
 Desiderium bonum adimplendi legem Dei debet adesse uolenti in ea salubriter meditati. 4.g
 Desiderium pauperum exaudit Dominus. 74.g
 Deus unum diem deputauit ultioni nouissimæ: propter quod nō quotidie iram exercet. 50.e.51.f
 Deus est iudex iustus, fortis & patiens. 49.c.d
 Deus potius dicendus est iram adducere quam irasci. 53.c
 Deus tres habet digitos. 63.b.c
 Dei prouidentia etiam ad hæc inferiora extenditur. 74.f. & prolixius. 90.h. & 113.e
 Deus multo antè comminatur quam feriat, ut peccator terrore commoueatur ad pœnitentiam, & gladij ictum effugiat. 92.d
 Deus manifestè præmittit minas, ut emendet: diabolus occulte ponit insidias, & sagittas habet in occulto paratas, ut noceat. ibid.
 Deus quomodo fidelium pars est, atq; tota hæc diras & quomodo pars hæreditatis eorum. dicitur. 132.e.f
 Deus, propter tēporalia neminem aspicit. 145.d
 Deus mirabilis describitur, adueniens in auxilium tribulatorū. 154.b
 Deus talem se erga nos exhibet, quales nos ipsi præstamus. 158.b
 Deus contra inimicos suos uitur frequēter ministerio hominum uel cuiuslibet creaturæ. 170.f
 Deus frequenter punit ad emendationem. ibidem. & 373.f
 Dei cōfortatio hominē facit robustū ad quæuis mala superanda & quæuis bona agenda. 166.a
 Dei dona omnes accipimus. 169.f
 Dei erga suos bonitas & fidelitas. 217.d. & 207.b
 Diuinę misericordię dulcedo iustitię rectitudo causa sunt. q̄ legem Deus dederit hominibus. 241.a
 Deus suis electis exhibet se aliquādo præsentē, aliquādo absentem utrunque tamen facit misericorditer, & nobis ipsis utiliter. 242. 243. per totum.
 Dei adiutoriū, & fortissimum & securissimum. 224. 225. 226.
 Deus aliquando uidetur nobis ira-

I N D E X.

- sci sed nō ex ipsius beneplacito
 est ira. 245.h.
 Deo nos ipsos & nostra omnia de-
 bemus libero animo committere,
 non vlli hominum quantumuis
 amico vel potenti. 245.h. & seq.
 Deus frequenter graues immitit
 homini afflictiones, vt vel sic à
 malo respiscat. 261.c.
 Deus licet non semper corporali-
 ter liberet suos, nūquam tamen
 illis abest aut deest. 351.h.
 Deo specialis est cura de homini-
 bus. 271.h.
 Deus nunquam derelinquit suos,
 ramentis aliquando temporaliter
 illos videt deserere. 312. b. & in
 psalmi. illius plurib⁹ aliis versib.
 Deus quia sicut est potentissimus
 ita etiam iustissimus, idcirco ni-
 hil agit iniquè, aut per tyranni-
 dem. 442. 443. 444.
 Deus magnum sibi honorè repu-
 rat, si in omni occurrente tribu-
 latione ipsum inuocaueris cum
 plena fiducia. 473.h. & seq.
 Deus duabus causis monetur ad fe-
 rendam opem tribulatis. 527.c
 528.f
 Deus sua nimia potentia interdū
 inimicos suos cogit ad exhiben-
 dum sibi ficta obsequia. 580.c. d
 Deus nunquam obliuiscitur mi-
 sereri, neq; potest negare suam
 misericordiam peccatōribus in
 mundo isto. 451.b
 Dei auxilio sustentantur iusti ne ca-
 dant, & de inferno saluant. 557. a
 Deus animas nostras sanat ab om-
 nibus infirmitatibus pecca-
 torum, miserationib⁹ coronat,
 bonis replet, iuuentutem reuo-
 uat, & alia multa confert benefi-
 cia, quæ pulcherrimè describitur
 Psalm. 102.
 A dextris esse quid sit. 249.
 Diabolus & Deus adinuicem pu-
 gnant. 422.
 Diabolus, quos viderit nutantes &
 mente turbatos validius oppu-
 gnat: ab iis autem qui animo cō-
 stantes sunt, metuit. 557.b
 Diaboli ruina grauis sed futura
 grauior. 656.h
 Diei nomine fideles significantur
 173.f
 Dies nostra nunc est, quæ noctem
 est habitura, sed veniet post haec
 dies Domini, cui non succedet
 nox. 322.
 Dies iudicij & mortis rectè mali-
 dicitur impiis. 491.
 Dies virtutis Christi, multipliciter
 intelligitur. 677.
 Digni Dei tres sunt. 611.
 Dignus quis sit mansione celesti.
 189. a
 Dilectio Dei includit dilectionem
 iustitiæ & iniquitatis odium, ut
 proinde fieri non potest, vt diligit
 Deum qui amat iniquita-
 tem. 474.
 Dissimulare peccata, quāuis paru-
 nō est absq; gradi periculo. 354.
 Dispositiones omniū rerū ex Deo
 pendunt voluntate. 256. b.
 Diuites & potentes deuorant pau-
 perem vt cibum. 168.
 Diuites huius seculi semper sunt
 egentes. 437.
 Diuine

Diu
 na
 si
 se
 er
 Diu
 no
 tu
 Diu
 in
 be
 ad
 tu
 Doce
 tic
 si
 Doct
 pe
 Doct
 ce
 Doce
 le
 tu
 Dom
 do
 ip
 mu
 mi
 illa
 Dona
 Done
 clu
 ser
 tis
 Dorn
 pru
 ner
 112.
 Dupl
 xin

- Diuites qui per aduersam fortunam ad paupertatē deuenierint, si ob humanā verecundiā, fame seipſos perimāt aut in familiā, crudeles sunt homicidæ. 320.b
- Diuites & potentes huius seculi non sunt timendi à bonis quantumuis appareāt gloriosi. 449.f
- Diuitias honores & potestatem in impiis non magnificere debemus utpote quæ illis nullam adferant utilitatem, sed occasio sunt dñationis grauioris. ibid.
- Docere praua sicque in pestilentie sedere cathedra, res pernitiſsima est. 1. & seq.
- Doctrina salutaris vinum & lac appellatur. 62.a
- Doctorum falsorum modus in docendo & decipiendo. 204.f. 205.g
- Docentes quæ Dei sunt & ipsi male viuentes, durissimè incipantur à Domino. 464.g
- Domus & ædificia quæ in hoc mūdo homines ædificant, verius ipsorum tabernacula quàm domus dicenda sunt, propter nimiam temporis breuitatē, quo illa inhabitant. 457.g
- Dona Dei omnes accipimus. 169.g
- Donec aduerbium nō semper exclusionē significat, & eius vsus scripturis frequens exēplis multis declaratur. 650.b
- Dormitatio & exurrectio in scripturis nonnunquam remissionem & reparationem significat. 112.
- Duplicatam & dolum cōtra proximum, odit dominus. 100. h. 35.b
- Duplices, corde & corde loquuntur. 104.g
- Dulcedo diuinæ misericordie & iustitiæ rectitudo causa sunt, quare Deus legē posuit hominibus. 216.c
- E**brietas & satietas sanctorum pulchrè describitur per cōparationē ad corporalem ebrietatem. 302.a. 303.b
- Ecclesia tam militans quàm triumphans mons dicitur sanctus, & nomine Sion significatur. 13. g 20. b
- Ecclesiæ confessio pro humani generis inimici deiectione. 67.2
- Ecclesia filia Sion dicitur, id est filia altissimi patris. 81.b
- Ecclesia est tabernaculum siue tentorium hominum peregrinorum. 127.c
- Ecclesia nomine firmamenti significatur in scripturis. 172.e
- Ecclesia, Christi sponsa dicitur, & illi desponsata fuit in vtero virginis; consummatum est autem hoc matrimonium in cruce. 175.a.b
- Ecclesiæ ædificatio prædicitur 194. c.d.e
- Ecclesias frequentare & diuinis interesse, bonum est. 220.b
- Ecclesias atque loca sancta & alia ad diuinum cultum pertinentia ornare, excolere & venerari, sanctitatis & pietatis est indicium: hæc verò non curare, animum non rectum erga Deum significat. ibid.
- Ecclesiæ pene omnia mysteria ins-

I N D E X.

- ra verborum magnificentia luculentissime describuntur. 236.g per totum.
- Ecclesia sancta, sponsa Christi est psalm. 44. per totum: de cuius ornatu & gloria, & sublimatione, vide in verbis sponsus & sponsa.
- Ecclesia sancta in sui initio quanto fortius oppugnabatur exteriori, tanto interiori profectus virtutum, & spiritualium charismatum irrigatione, amplius proficiebat. 516. 517. 518. per totum.
- Ecclesia sancta firma est, neque ullis unquam persecutionibus penitus destitui poterit. 419. p totum.
- Ecclesie Christi atque principum rectorum illius mirabilis commendatio. 425. 426. 427. p totum.
- Ecclesie Christi quomodo subiugandae erant vniuersae gentes, cum principibus eorum, praedicatur psal. 46. & 57. per totum.
- Ecclesie sanctae fundatio, dignitas stabilitas, atque multiplex commendatio egregie describuntur psalm. 46. & 47.
- Ecclesia sancta, domus Dei & ciuitas Dei in scripturis appellatur. 436. a.
- Effundere debemus coram Deo animam nostram & qualiter id accipiendum. 557. b.
- Aegyptiorum plagas Psalmista describit. 571. h & seq.
- Elementorum vnumquodque aliqua habet praedominantem qualitatem. 575. b.
- Elevationi mentis in Deum forma commodissima. 21. b.
- Aeternitas quid sit pulchre declaratur, & quare hodie appelletur in scriptura potius quam heri aut cras. 14. h.
- Euangelium per Apostolos in omni terram diuulgandum aperte describit. 81. 82. 83. 84. b.
- Euangelicae legis commendatio mirifica. 170. h.
- Euangelicae doctrinae efficacia, & confirmatio eius per signa praedicitur. 24. i. h & seq. De Euangelio plura require in verbo Dei. Quaecumque enim de hoc dicuntur, de illo certum est eadem de ceteris posse.
- Eucharistiae sacrae vaticinium. 324. j.
- Eucharistia sacra in escaam promittitur pauperibus laudaturis dominum. 192. c. 199. i.
- Eucharistia sacra in Ecclesia datur fidelibus ad confortationem contra impugnantes. 197. b.
- Pro Eucharistiae sacramento prolixam habes annotationem in annotationibus ex Hebraeo scriptura per psalmo 71. in versum illum Erit firmamentum in terra, &c. Vide item in annotationibus de Hebraeo psalm. 110. in versum Memoriam fecit, &c.
- Exaltari aliquando Deus permittit inimicum super iusto, etiam permanente iustitia, sed praesumere non finit. 119.
- Exaltatio vera nemini Potest nisi a Deo procedere. 709. i.
- Exaltabuntur iustorum cornua, impiorum e contrario deprimentur, quid sit exaltari cornu. 700. i.

Excelsi

I N D E X.

- Excusatio in peccatis etiam minoribus, quam sit periculosa, diligenter notandum.** 309.d.
- Exempla mala & corrupta doctrina sunt peccatorum reliquiarum, quas relinquunt suis filiis.** 146.c
- Eandem ferè sententiam habet in psalmo 118.**
- F**Acere causam significat iudicare causam vel vindictam facere. 75.a
- Fœlicitas presentis vite mera vanitas est, nullam habens stabilitatem.** 350.g. per totum, & iterum. 671.c.
- Fœlicitas temporalis malorum iustos non debet mouere ad male agendum.** 364.f
- Fœlicitas presentis vite qua florēt homines mali in hoc mundo pulchre describitur & prolixè.** 678. d. ad sequentibus.
- Fidei Christiane triplices hostes.** 58.d
- Fidelitas vel fides nulla in terris.** 100.h.101.b
- Fides cum timore Dei retinaculum sunt peccatorum quibus deficientibus statim in omne malum ruunt precipites.** 116.c
- Fidelis Deus erga seruos suos.** 212.d
- Fideles Christi prædicationi acquiescentes quanta tam in presenti, quam in futuro accipiant.** 355.c
- Fideles omnes reges erunt in vita futura, erit tamen vnum omnium regnum, quod sufficiet omnibus.** 413.a
- Fide plena ad Deum in omnibus accessitatibus confugere, est illi acceptissimum, & magnum sibi honorem reputat Deus, sic fideliter inuocari.** 475.c & seq.
- Fides in Ecclesia est quoddam coagulum quo adinuicem coniunguntur fideles, & quasi in vnam massam coagulantur.** 593.c.d
- Filios suos Deus corripit multipliciter.** 15.c 16.f.g.
- Per filium patrem cognoscimus.** 306.f
- Filia Sion pro Ecclesia ponitur, filia Sion pro particularibus Ecclesiis.** 81.b
- Flagellum Domini duplex est, alterum misericordie, alterum iustitiae.** 39.
- De hoc vide prolixius in annotationibus ex Hebræo in Psal. 49.**
- Forma absoluta boni principis vel prelati pulchre describitur.** 979. per totum.
- Fragilitas & imbecillitas carnis humanam Deum inclinat ad misericordiam nostro generi.** 39.
- Fraudem proximi & omnem iniuriam habet Deus exosam.** 34. h. & seq.
- Frigidius ad poenitentiam conuertuntur quam tepidi.** 135.b
- Faniculus distributionis iustorum in præclaram & iucundissimam sortem cadit.** 139.h
- Furor domini qualis sit.** 8.g. 44.c
- G**Audere debeat anima in bonitate Dei, sed cum tremore. 16.d
- Gaudia & bona Ecclesie per Christum redemptam notantur.** 345.d.e
- Gaudet Angelus super conversione peccatoris, gaudent & dæmone.**

I N D E X,

- nes super casu iusti : horum autem gaudiorum rationem vide pulcherrimè. 362.b
- Gaudij cœlestis memoria atq; expectatio pascit animam, facitq; contemnere quæcunque huius mundi sunt bona. 371.b
- Gaudet & proficit iustus in punitione maloru m. 30.c
- Gladio Domini corripuntur non filij sed reprobi. 205.g
- Gloria peccatorum peribit. 6.c
- Gloria Dei quis dignus habeatur. 206.h. & seq.
- Gloriæ cœlestis omnimoda perfectio & plenitudo prolixè notatur. 302.a & sequen. 311.a
- Gloria præsentis vitæ quàm brevis fit & quàm infructuosa appetentibus illam. per totum. 303. 304. 305.
- Gloriam veram nullus assequi potest, neque hic neque post hanc vitam, nisi à solo Deo. 658.h
- Gratiarum actionis forma, pro liberatione ab omnibus inimicis. 146.f & seq.
- Gratiam & illuminationem spiritus sancti omnes accipimus. 169.f
- Gratiarum actio pro regis victoria. 180. 181. 182. per totum.
- Gratiarum actio præcipuis Dei beneficiis. 201.h. per totum.
- Gratiæ præsentia facit confortari spiritum & refforere carnem, quasi noua fortitudinè, ad currendam viam mandatorum Dei. 531.e
- Gratiarum actionis forma, pro liberatione à tribulationibus & alis tentationibus. 524.
- Gratiam & gloriam solus deus. 801.
- Gratiam reconciliationis humanæ per Christi aduentum prolixè & pulchrè describit Petrus. 81.
- Gustus spiritualis deuotionis quietis percipi non potest nisi non præcellerit tribulatio tentatio. 650.b & seq.
- H**erbæ prius augmentum accipienti post verò suo vigore depereñti pulchrè comparatur homo sup terrā viuēs. 202.b
- Cum hæreticis nõ debent disputatione misceri qui non sunt in fide multum fundati. 351.
- Hæreditas bonorum qualis sit pulchrè describitur. 132.d. 137.c. iterumq;e. 69.f 338.b
- Hæreditaria portio sanctorum est Deus, quã omnibus præferua. 132.d
- Hæreditate possidebunt sancti terram non autè impij. 313.c. 316.d.
- Hypocritæ mala sua nolunt agnoscere. 264.d. 265.
- Hodie significat æternitatem, quæ non est nisi perpetuum quoddam hodie. 91.
- Homo rationalis creatura vanitates & mendacia vitæ præsentis sequi non debet. 26.d
- Homo est peregrinus super terrâ cuius tabernaculum est Ecclesia militans, sed patria ad quã redit est triumphans Ecclesia. 127.d.
- Homo in scriptura aliquando pro carnali

I N D E X.

- carnali accipitur. 148. **Humani generis totus processus**
Homo non fit gratus Dei per tēpo- quo egit cum illo deus ab iai-
ralia, sed p̄ bonā volūtatē. 150. c tio, & ager vsque ad consumma-
Homini mens vel animā verius lu- tionem sæculi, pulcherrimē de-
cerna dicitur diuini luminis ca- scribitur in psalmo 106. per to-
pax quam ipsa lux dicatur. 165. h tum psalm.
Homo qui in visitatione diuina po- **Humilitas crucis Christi nidus est**
situs magna pollicetur atque fidelis animæ, in quo donec re-
proponit vbi paululū derelictus quieuerit secuta est ab omnibus
fuerit, experitur suam ex semet periculis. 352. b
ipso infirmitatē in bono. 260. c
Homo ad considerandum suæ na- **Humiles saluat & seruat domi-**
turæ dignitatem admonetur. nus. 158. b
 263. b. & ic. q.
Homo multipliciter etiam pro **Humiles & mites docet Dominus**
pium peccatum subinde igno- vias suas. 221. c. d
rat. 264. d. 265. e
Homo quilibet à deo positus est **Humilitatis pulchrā formam tra-**
colonus ad excolendam cordis dit psalmus. 130. a
sui terram. 319. e
Hominis vanitas & instabilitas **I** **Dola sunt vanitas & mendā-**
tam in natura quam in actione **cium. 30. b**
pulchrē describitur, per totum **Ignis triplex præcedet faciem iu-**
psalm. 36. **dicij v̄turi ignis scilicet conflagrationis,**
Homo per peccatum suæ digni- **ignis infernalis, &**
tatis oblitus, per omnia fit simi- **ignis charitatis. 957. c**
lis irrationabilibus animanti- **Illuminat Deus tribulatos, docens**
bus. 447. c. **quid agere debeant. 263. b**
Homini quid maximè formidanda **Impius pulueri. 1. b**
dū in die mortis atq; iudicij, qui **Impiorum resurrectio qualis futu-**
gmaticè declarat Propheta. 72. c **ra sit. 6. b**
 445. f.
Humani generis reconciliationē **Impiorum iudicium. 29. a. b**
tēpore gratiæ per Christum fa- **Impiorum cōtra bonos multiplex**
tā pulcherrimē describit p̄sa. 84 **& vehemēs nocendi studium**
Humanæ vitæ nimiam breuita- **Impij bonum quod operatur in**
tem & magnam miseriam pul- **fuis Dominus peruertere & de-**
cherrimē describit psalmus. 89. **struere conantur. 87. c**
quem cū suis annotationibus d̄ **Impiorum magna est multitudo**
ligenter lege. 100. h. 114. g
Impios in circuitu ambulare si-
gnificat vel illorum multitudi-
nem vel conatum ad nocendū vel
exclusionē à regno vel circuitū

I N D E X.

- per deum vitiorum, vel laborum suorum frustratione. 109. f.
- Impiorum & pauperum oppressorum atque potentum huius seculi mira perversitas, illorumque subsequens perpetua calamitas, e contrario verò iustorum perpetua felicitas, pulchrè describuntur. 494. per totum.
- Impij duplici ratione dicuntur non dimidiare dies suos, vt qui non rarò ante senium moriuntur, vel vsque ad terminum quem sibi prefigunt non perueniunt, nec malum propositum in effectum plenum deducere potuerunt. 518. e. 530. c. 539. a. b.
- Impij dicuntur obsistere deo. 148. h.
- Induratum esse, est sedere in cathedra pestilentiae. 1. d.
- Intellectu solo versari in lege Dei, parum confert. 5. a.
- Innocentiã suam proponit iustus contra suos persecutores. 286. d.
- Iniquitatis ordo & processus. 1. g. & prolixus. 54. d.
- Incendi pro tribulari siue cruciari ponitur in scriptura, ignis vero pro tribulatione. 82. c.
- Interrogare iustum & impium quid sit. 80. h.
- Interrogationes facte Deo in scripturis, non responsum postulant, sed vel admirationem, vel vehemens desiderium proponentis siue interrogantis insinuunt. 112. c. d.
- Inimicus hominis est prava sensualitas. ibid. d.
- Innocentiam & iustitiam suam enarrat tribulatus, vt facilius exaudiatur. 219. h. & sequen.
- Interrogare aliquando ponitur in scripturis pro obicere. 292. e.
- Inuocantes Dominum ex solo timore non merentur exaudiri, imò hypocritam agunt. 702. e.
- Inuitatio iucundissima ad Deum laudè & obedientiam, est ps. 94. c.
- Inuitans alios, non debet secunda tantum persona alios adiuuare, sed prima se debet etiam includere. 94. c.
- Inuitant ad laudandum Deum psalmi 95. 97. & 99. in quibus etiam creaturè inanimatè inuitantur ad laudem atque letitiam.
- Ira Domini quæ dicitur. 12. d.
- Ira Domini terribilis contra illos qui conuerti noluerint denuntiantur. 50. c.
- Ira Dei contra nos non est ex voluntate Dei, sed est ex indignatione, quam nos ipsi peccatis nostris contra nos prouocamus. 288. c.
- Ira & indignatio contra peccatum laudabilis.
- Irridet dominus impios. 12. e. d. pulchrè. 319. h. & sequen.
- Iter impiorum peribit. 3. e. & 6. d. & prolixus. 112. d.
- Iudeorum peccata multa & frequenter nimis iterata commemorantur psalm. 105.
- Iudæ proditio manifestè prædicitur à Propheta. 354. e. & sequen.
- Iudicare iustitiam quid sit 77. d.
- Iudiciũ Domini iam paratũ est. 156. d.
- Iudicij in illo magno die, placet Deum super peccatis nostris

non
nec
lius
446
In iud
ope
Iugum
pec
qui
lumen
iate
Iurare
me
ria
Iustus
rũ s
Iustus
stim
in l
exe
Iustus
ron
pro
Iustici
cer
Iustit
ma
Iustit
cor
ista
an
Iusti
niu
Iustit
loc
nu
ri.
Iustor
titi
224

I N D E X .

- non poterimus, nec muneribus nec precibus: nec tunc nobis vilius patrociniū suffragabitur. 446. h. 466. h.
- In iudicio disponere sermones & opera qd sit, & quā beatū. 655. c
- Iugum ducere cum infidelibus & peccatoribus non debemus & quid sit iugum ducere. 11. d
- Iumenta saluari à Domino, quo intellectu accipiendum sit. 301. g
- Iurare malum est, quamuis iuramenti adimpletio sit obligatoria. 127. c
- Iustus arbori iuxta fluentia aquarū semper virēti assimilatur. 1. b
- Iustus de tribulatione quam sustinet postulat auxilium, ac simul in Domino suam confidentiam exorat. 161. c. 69. e. 102. c
- Iustum diuina voluntas velut corona circumdat ac velut scutum protegit. 264. c
- Iusticia est via ad veram cordis pacem. 121. c
- Iusticia perfecta est, declinare à malo & facere bonum. 127. c
- Iusticia iuregra includit veritatē cordis, oris, & operis & pulchre ista describitur psalmo 14. & in annotationibus.
- Iusti in triplici distinctione inueniuntur. 222. c
- Iustitiæ atq; pietatis est iudicium, loca sancta & alia quæ ad diuinum cultum pertinent venerari. 220. b
- Iustorum in diuino adiutorio fortitudo, victoria & securitas 224. a.
- Iustum cadentem Dominus fratrem subleuat. 313. d
- Iusti sine elargiuntur, & tamen nunquam egent. 321. c
- Iustitia Dei simpliciter intelligitur in scripturis, & utroque modo Christus nobis annuntiassē dicitur iustitiam patris 433. d
- Iusti post hanc vitam dominabuntur impiorum, à quibus in presentia vita persecutiones & oppressiones sustinuerunt. 471. e
- Iusti in hac vita duplicem habent molestiam, vnam ex difficultate virtutis quam operari volunt, alteram ex perpeffione obuenientium malorum, siue ex corporis infirmitate, siue ex inimicorū persecutione. 678. d. & seq.
- Iustus continua examinatione seipsum diiudicare debet, precipue matutinali tempore. quādo peccata sunt omnia. 682. b
- Iustitias iudicare, accipitur in scripturis secundum duplicem intelligentiam. 701. e
- Iustitia Dei vna est. qua iustus bona retribuit secundum merita, malis autē similiter mala, secundum illorum de merita 706
- Iustus erit in memoria æterna, non timebat ab auditione mala paratum cor habens ad sperandum in Domino, nec commouebitur donec despiciat inimicos: sed impiis omnia in contrarium euenient. 665. d. prolixius autem & plenius hæc sigl-

I N D E X.

- Liberamur à malo, vt faciamus bonum. 81.a
 Liberat dominus pauperes & tribulatos de opprimentium manibus. 102.c
 Libertas & securitas falsa quã sibi persuadet impij, describitur. 387.e
 Liberari si volumus à malis præsentibus, primum à nobis radicem & causam plagarũ, id est, peccata nostra auferamus. 340.c
 Liber vitæ quis sit, & q̄ in eo scribitur, & quõ scribantur in eo. 352.a
 Linguam & labia oportet iustum compescere. 277.d
 Loqui malum damnable est, sicut & malum operari. 147.g
 Loqui iniquitatem in excelsum quid sit. 681.a
 Lumen rectis oritur in tenebris. 665.c. 669. a
 Lux nunc seminatur iustis quam post merent. ibidem.
 Luciferi nomine quid intelligatur, cum dicitur, Ex utero ante Luciferum genui te. 652.e
Malum quod aliis paratur nõ nunquam in caput recidit parantis. 28.h. 81.b
 Malitia peccatorũ contra Deũ. 71.a
 Malorum maior numerus quam bonorum. 100.h. 102.d. 118.c
 Mali sic agunt omnia pro libito: quasi omnia à se ipsis haberent, nec esset eorum aliquis dominus. 100.h. 105.h. 117.d
 Malorum consortium vitandum. 215.a
 Malorũ obstinata perversitas cõtra Deũ aptissimè describitur. 29.a
 Mali aliquando nolunt intelligere quid saluti illorum cõueniat. 296.f. 297.g
 Mala plurima quæ obueniunt homini, etiam in corpore, in peccato perseveranti. 129.b
 Mali homines dum vident bonis aduersi aliquid accidere, gaudet insultantque illis. 347.a
 Mali in ecclesiã quodammodo necessarii sunt ad bonorum exercitium. 538.g.h
 Malorũ studium contra bonos atque illorum subita punitio pulchrè describitur. 265.g. per totum.
 Mali eo ipso quod in hoc mundo aduersa nulla patiuntur, extra numerum filiorũ Dei esse probantur. 680.g.h
 Maledictiones aduersus populum Iudæorum nimium terribiles habet psalm. 108.
 Manens in Deo utilis est ad omne bonum. 118.f
 Maria virgo solis nomine signatur. 175.a
 Mariæ uterus, thalamus Christi fuit. ibidem.
 Mariam benedictam quomodo Ecclesiasticus vsus canit ab initio & ante mōtes creatam. 653.f
 Meditatio diuinæ legis sine bona voluntate inutilis est. 4.h
 Meditari amplius est quàm contemplari aut speculari, & quid sit meditari. 5.a
 Meditatio sola legis Dei non sufficit Christiano, sed adesse simul debet bona voluntas & bonum desiderium. 5.a. 6.b
 Melchisedec quomodo in pluribus typum gessit Christi & quare

I N D E X.

- secundū ipsius ordinem dicitur **Misericordia Dei sola** potest
 Caritatis sacerdotiū. 653.g. 654.h haurire peccatorum nostrorum
Memoria frequens peccatorū no- inexhaustam profunditatem
 strorum utilis est. 331. e. & seq. 372. d
Memoria caelestium bonorum **Misericordia Dei omnibus ho-**
 delectabilis est anima deu- nibus æquè est communis. 4
 tz. 371.c. 372 d 446.h
Mendacium & vanitas pro qui- **Miseria vera quæ fit in hoc m-**
 bus accipiatur in scripturis. 29.b pulchre declaratur psalm.
Mens humana non lumen est, sed **Miserationis & misericordie**
 lucerna, luminis scilicet diuini ferentia. 228.c
 capax. 165.h **Misericordia domini melius**
Meridianum dæmonium quid qualibet vita delictis ple
 fit. 892.f. & prolixius. 904.c. per terram.
Miles Christi debet etiam appete- **Misericors & miserator duo**
 re bellum cum inimicis Christi vocabula quomodo conue
 22.c ter secundum significatio
Misericordiam negare, est adipem distigui possint. 662.g. **Nomin**
 concludere. 149.b **Mites & humiles docet dom-** tur I
Misericordie pluraliter in scriptu- vias suas, tam præcepto
 ris pro miseracionibus ponitur. quàm consiliorum & oppo
 215.b 216.c. & seq. 262.h **Secund**
Misericordia Domini apparet etiã **Mysterium incarnationis C**
 in his qui in testamento Dei sti describitur in psalm. **Nomi**
 sunt alienissimi. 217.e **Mysterium corporis Christi in** psalm
Misericordia magna est, quod de- cramento altaris iudicatur
 dit nobis Dominus legem. 216.c mo. **Noua**
Misericordia Domini iustum velut Item psalmo. 4
 corona circumdat. 47.h. 264. c **Mons superbiam significat in** Nouel
Misericordiam & iudicium diligit pturis. du
 dominus in se & in seruis suis. Et quomodo prohibetur
 270.c ascendere in montem, &
Misericordia Dei ad homines mi- modo aliquando iubetur
 rabilis ostenditur. 297.h re in montem.
Misericordia Dei quomodo dica- **Mors peccatorum mala.**
 tur specialiter in cælo esse. 301.f **Mors omnes assumit, siue di**
Misericordia in pauperes quàm fit siue pauperes, siue bonos
 Deo placita, quam utilitatem malos. 445.f. & p
 etiam afferat in præsentia. 359.f. **Mortis & vitæ portæ quæ d**
 & seq. tur.

Morti p
 niens
 Morus in
 terius
 nere
 la no
 sensu
 Mundit
 illam
 273. d
 Mundit
 tenta
 N E
 Nidus a
 Chri
 lauer
 tebit
 Nomin
 tur I
 rint.
 Secund
 & v
 mer
 Nomi
 psalm
 lura
 Noua
 non
 Nouel
 du
 ue
 mil
 331.
 Noua
 cita
 692
 in a
 Noct
 tile

- Morti proximis psalmus conueniens est. psalm. 141. a
 Torus inordinati gulae, irae, siue alterius peccati, quauis ex suo genere mali sint, nostra tamen mala non sunt siue voluntatis consensu. 177. d. & sequent.
 Munditiam cordis diligit Deus, & illam requirit ab orante. 34. a.
 Munditiam cordis non maculant tentationum impetus. 172. d.
Negotium perambulans in tenebris quid sit. 892. f. 903. a
 Nidus animae in quo tuta quiescat, Christus est, extra quem si euolauerit, sagittis inimicorum perirebit. 94. g.
 Nomina peccatorum non recordatur Deus, ubi verè conuersi fuerint. 77. c. & pulchrè. 136. d.
 Secundum nomen Dei, laus eius: & vnicuique secundum suum nomen laus & honor competit. 441. h.
 Nominatiuus casus aliquando in psalmis propter emphasima bfolutè ponitur. 96. b.
 Noua vita donat homini nouum nomen. 136. d.
 Nouellis tyrunculis in Deo nondum bene firmatis cauendum, ne cum hæreticis aut peruersis misceantur in disputationem. 331. d.
 Nouæ legis fecunditas atque felicitas pulchrè describitur. 691. 692. per totum ipsum folium, & in aliis quam plurimis locis.
 Noctis nomine Iudæi atque Gentiles Philosophi intelliguntur, & quomodo nox nocti indicet scientiam. 173. f.
 Nuptias geminas in vtero virginis Christus celebravit, altetas cum humana natura & Ecclesia, quas sicut in vtero matris incepit, ita in cruce consummauit. 177. e.
 Nuptiarum Christi & ecclesiæ iucundissima gaudia propheticè describuntur. 396. d. per totum.
 Nuptiale carmen & dulce epithalamium est psalmi. 44.
Obedire Deo iustissimis rationibus debet omnis homo. 156. g.
 Obstinati in peccatis sedent in cathedra pestilentiae. 3. f.
 Obstinatorum hominum terribilibus punitio. 51. f.
 Obstinatio peccatorum pulchrè describitur, per comparationem aspidis surdæ & obturantis aures suas, ne sapienter incantantis vocem exaudiat. 330. b.
 Obstinatorum in malo terribilis pœna describitur. 596. a. & sequent.
 Obiurgatione acerrima increpantur, qui alios docent quæ ipsi non faciunt. 466. d. & sequent.
 Obuiam ire significat, interdum condescendere: quomodo dicimus. Coniuges debere sibi mutuo ire obuiam. ibidem.
 Otium est occasio detractionis aduersus proximos, & aliorum multorum malorum. 415. e.
 Oculi Domini super iustos & rectos. 262. b. 273. f.
 Ora

I N D E X.

- Oculos nostros sursum debemus habere ad Dominum, exemplo seruatorum temporalium. 445.g
- Oculi stultorum sunt in finibus terrarum. ibidem.
- Odit Deus omnem immunditiam & omnem iniquitatem. 34.h 35.a.b
- Odit & liuoris progressus. 51.f. & prolixius 52.53. 54.55.
- Odiū animæ duplex. 49.c
- Opera iustorum nouit Dominus, ea approbando. 2.d
- Opera iustorum peribunt. 2.d. & 6.b.
- Opera hominum peccata intelliguntur in scripturis: virtutes autem, opera Dei dicuntur. 196.h
- Operari malum & etiam loqui mala, prohibitum est. ibid.
- Opera exteriora seruire debent mandatis Dei, & secundum illa regulari, vt sine quibus illa nihil profunt. 96.97.98. per totum. 471.d.483.a
- Oppressio pauperū multiplex. 73.d
- Oppressores innocentum arguuntur seuerissimè, qui gloriātur in diuitiis & malitia sua: quorum etiam calamitas æterna pulchrè ibidem describitur psal. 51. & 52.
- Oratio peccatoris pœnitentiæ psalmo. 6.
- Orans qua ratione possit suam infirmitatem ac fragilitatem proponere. 43.44.45.
- Oraturus, mundus Deo assistere debet. 34.a.273.d
- Oratio iusti, tribulati, siue à malignis spiritibus, siue ab hominibus eum persequentibus ad peccatum trahere volentibus pro sua liberatione. 47.g. e.119.h
- Oratio non semper exauditur, quare exauditio aliquando feratur 90.g.h. 497.h
- Oratio hominis bene confidit de Domino Deo, contra qui ei volunt in via Dei nocere & ad malum pertrahere.
- Oratio Christi pro se & suis meritis beneficia sibi & suis ecclesiis commemorantis. 130.a. & 131.a.
- Oratio innocentis qua contra se sibi aduersantes petit iudicium, sicque in iusticia stare.
- Orare debemus dominū, vt cœlestes matos nos faciat virtutibus eundem suam volūtatē, per quam hinc nos auferat.
- Orare possumus pro immunitate potestatis impiorum.
- Oratio pulchra pro regibus & presidentibus, siue in temporalibus siue spiritualibus. per totum.
- Oratio dulcissima pro cognatione Dei & mandatorum eius. 212.c
- Oratio iusti sedulo ad perfectam innocentiam conantis. in qua inimicis petit iudicium, suam proponens iustitiam. per totum.
- Oratio efficacissima & benedicta, complectens omnia necessaria salutis nostræ.
- Orationis forma ex considerat

- ne pœnarum & retributionum que manet impios. 245. 246. 247. per totum.
- Orare iugiter debemus pro peccatorum remissione, si sanctitatem perfectam sectari cupimus. 261. e. 267. g.
- Oratio continua reddit hominem securum, seruaturque illum ne temptatione succumbat. 261. f.
- Orationes & clamores iustorum apud Dominum exaudiuntur. 278. e.
- Oratio iusti tribulati contra tuos inimicos ad Deum suum ultorem, defensorem & saluatorem. 284. h. per totum.
- Oratio iustorum in sinum eorum reuertitur; malorum vero oratio inuentum abiit. 293. a.
- Oratio deuota hominis tentati & tribulati, maximè quando malæ concupiscentiæ ardoribus uehementius uritur, 323. e. f. per totum.
- Orantes pro misericordia Dei in temptationibus & tribulationibus atque aliis malis, primum animam ab omni peccato expurgare debemus. 341. f.
- Oratio iusti contra omnia mala presentis uitæ, contra spirituales deiectiones, desolationes, &c. 376. b.
- Orantes introimus ad presentiam diuinæ maiestatis. 381. c.
- Oratio Ecclesiæ & fidelium tempore generalis afflictionis, desolationis, vel persecutionis ab hæreticis vel aliis infidelibus. 385. h. per totum.
- Oratio vocalis non intellecta ab orante, quando & quomodo proficit esse Deo accepta. 428. c.
- Oratio pœnitentis deuotissima & efficacissima. 480. b. per totum.
- Oratio iusti tam pro spiritualibus quam pro corporalibus tribulationibus. 533. h.
- Ad idem est oratio 550. f. & sequet.
- Oratio populi fidelis pro omnium illuminatione. 585. e.
- Orare semper debemus pro perpetua nostri in diuina seruitute custodia, ne qui in iuuentute Deo adhesimus, in senectute Deum derelinquamus. 651. c. 652. d.
- Oratio pulcherrima & efficacissima, tempore persecutionis Ecclesiæ, siue ab infidelibus siue ab hæreticis. psal. 73. & 78. per totum.
- Oratio facilis & multum deuota est psalm. 85.
- Ornamenta animæ, fides & obedientia. 415. d.
- Orphani & pupilli Deo relinquuntur defendendi & protegendi. 81. b.
- Orphanorum pater & iudex uduarum est Dens. 590. e.
- Pascua in qua nos Deus posuit, Ecclesia est. 201. h.
- Passio facit male iudicare etiam quantum ad Deum. 37. g.
- Passio Christi eiusdemque reuerectio manifesto vaticinio prædicuntur. 188. g. h.
- Patientiæ triplex gradus. 222. e.
- Pauli Apostoli conuersio prædicta fuit à Psalmista, psal. 67. Cuius Pro

I N D E X.

- Prophetiz congruentiam nota. Peccatoris pœnitentis oratio
 Paulus cū Benjamin cōfertur aprif- 6.
 sinis comparationibus. *ibid.* Peccator conuersus non est q
 Pauperis iudicium contra suos op- te fuit.
 pressores. 68.c.115.h Peccator sibi parat mortem.
 Pauperū & miserorū semper recor 81.b
 datur Dominus, etiam sed tem- Peccatores dum infirmantur
 pus relinquere eos videatur. 68. periculo sunt, vano timore
 c.d.69.c.& pulcherrimè. 85. h teruntur: qui dum sani fuerunt
 Pauperum & miserorum oppressio lium bonorum audire con
 ab impiis. 73.d.115.h pserunt. psalm. 13 & psalm.
 Pauperum adiutor dominus. 114 Peccatores & quicumque deci
 c.f.& pulchrè. 662.g à Domino, inutiles fiunt ad
 Pauper spiritus facit hominem di- ne bonum, apti tamen con
 tissimum. 277.c stioni & incensionī.
 Pauperes non debent inuidere di- Peccatoribus post modicum
 uitibus. 318.g prætereuntibus damnatio
 Pax vera est in vita bona. 121.b terna, Deus in æternum pe
 Pacem amare debemus. 278.f net.
 Pacis veræ radix est iustitia. 663.a Peccatores cognoscent aliqu
 Peccatores non resurgent in iudi- Deū, quem modo negant, &
 cio. 6.b nam experientur quam in
 Peccatorū iter ad interitū. 6.b. 120 senti non metuunt. 122.d
 a. & psalm. 36. multis in locis. Peccatorum multitudo siue
 Cum peccatoribus iugum ducere g
 non debemus. 10.c.11.b tas nonnunquam occasio
 Peccatores irridentur à domino. fert veræ pœnitentiæ.
 12.c. & 314.f Peccatores implentur tēpora
 Peccatoris conuersio qualis esse de- bonis omnibus in hac vita.
 beat, plenissimè describitur. 27. Peccatorū reliquiæ sunt cōfisi
 e.29.a. & seq. terna & dānatio perpetua.
 Peccator ex diuinæ vltionis confi- Peccatores in presenti peccato
 deratione meritò turbatur. psal. amaritudinem & malitiam
 6.fo.324.g. percipiunt, vbi omnia eis
 Co
 ntra peccatores in malo persistē- sunt: posthanc vitam tamen
 tes vltio diuina terribilis denun- festissimè hæc omnia gust
 tiatur. 51.f.91.b psalm. 21. per totum.
 Peccati ordo describitur. 52.h. & se- Peccator frequenter pes multa
 quent. fictiones & tribulationes
 cata agnoscit, & ad Deum

uertit
 Peccata
 opera
 262.g
 Peccator
 in so
 Peccato
 noru
 pulch
 304.3
 Peccata
 anim
 grati
 Peccata
 latio
 341.f
 Peccatu
 perfe
 Peccato
 tidia
 mult
 nos
 366.
 Peccato
 mult
 exha
 aby
 Peccato
 om
 nitu
 Pecca
 debu
 illuc
 Peccat
 tis f
 mul
 sic
 mu
 are
 Pecca

- uertitur 256.324.h
 Peccata multis modis tecta siue
 operta dicuntur in scripturis 262.g.h
 Peccatores iumenta nominantur
 in scripturis 254.b
 Peccatorum breuis fœlicitas, bo-
 norum verò indeficiens bonum
 pulcherrime describuntur. 303.
 304.305.per totum.
 Peccata diminuunt fortitudinem
 animæ, & extinguunt lumen
 gratiæ, & etiam mentis 337.g
 Peccata nostra sunt causa flagel-
 lationis & correptionis diuinæ
 341.f
 Peccatum insania quædam est &
 perfecta vanitas 349.e.350.f
 Peccatores sunt diabolo cibus quo-
 tidianus, quibus proinde non est
 multum infestus, sed contra bo-
 nos summum habet negotium.
 366.d.367.e
 Peccatorum nostrorum tanta est
 multitudo & profunditas, vt
 exhauriri non possint, nisi per
 abyllum misericordiæ Dei. 372.d
 Peccatorum miseria & vanitas
 omnibus pulcherrimè propo-
 nitur. psalmo 48. per totum.
 Peccatum solum est quod timere
 debeamus in die iudicij, & verè
 illud timere debemus. ibid
 Peccatores omnes sicut in pecca-
 tis suis ad illorum expletionem
 multum laborant in præsentibus,
 sic post hanc vitam laborabunt
 multo amplius in cruciatibus
 æternis. 455.h. & seq.
 Peccatis aliorum consentire, com-
 municare aut fauere, grauissi-
 mum malum est. 468.f.g
 Peccatores in præsentibus peccata sua
 post tergum proiciunt, noluntq; ea
 cognoscere & confiteri: ideo Do-
 minus illa statuet in medio an-
 te faciem eorum, ad illorum
 maximam confusionem. 474.a
 Peccare in Deum, & peccare Deo
 differunt. 486.f
 Peccatoris perfecta sanatio, qui-
 bus modis & quo ordine fiat.
 490.c
 Peccatum claudit os peccatoris,
 ne laudare possit Deum. 492.f
 Pœnæ damnatorum æternæ sunt,
 sine spe alicuius remissionis.
 455.h. & seq.
 Pœnitentiã verã & integrã quid re-
 quirat 27.e.f.28.g
 Pœnitentes statim consolatur Do-
 minus. 242.c. & seq.
 Pœnitentibus vitæ prioris viam re-
 linquere quærentibus, plurimũ
 obsistunt amici & noti: quibus
 quomodo resistendum sit pul-
 chrè docetur. 326.c
 Pœnitentium dolor similis est do-
 lori parturientium, quoniam bre-
 uis est, & gaudium æternum ope-
 rans. 438.d
 Peregrini sumus super terram, &
 requiescere debemus in taber-
 naculo Ecclesiæ sanctæ. 129.g
 342.g
 Perfectio vitæ Christianæ requi-
 rit etiam minimorum peccato-
 rum euitationem 264.d
 Persecutores Christianæ fidei tri-
 plices. 59.d

- Macere hominibus & in illis confi-
 dere, est damnabile coram Do-
 mino. 504.d
 Mortæ mortis sunt vehementes tri-
 bulationes & discriminosa peri-
 cula 81.a
 Contra potentes huius sæculi pau-
 perum oppressores, dominus ali-
 quando graue faciet iudicium.
 497.h
 Potētes & diuites deuorant paupe-
 res, vt cibum panis. 168.c
 Præcepta Dei leuia sunt lætificant-
 que hominem, & multa alia bo-
 na afferunt hominibus. 170.a
 Prælati ac cæteri superiores in Ec-
 clesia sancta, neque cælestibus
 neque terrenis nimium inhære-
 re debent, sed in medio partim
 sollicitudini, & partim quieti, tē-
 p^o vitæ suæ impartiri debēt. 603.h
 Præpositis & principibus absolu-
 tam viuendi formam tradit psal-
 mus 100.
 Promptitudo diuinæ bonitatis &
 exauditionis ad afflictos. 75.h
 88. d. 263. a. 272. b. & 348. per to-
 tum.
 Promissiones Dei certæ & fideles.
 101. 159. d. 225. c
 Propositum implendi legem Dei,
 præcedere debet illius medita-
 tionem 4.h
 Propheta ac cæteri patres veteris
 legis, futuræ gratiæ præ cog-
 nationē habentes in pace nobiscum
 quieuerunt secure. 31.d
 Propositum impiorum contra pau-
 peres impedit dominus. 87.c
 Propositum Domini solum est sta-
 bile.
 Propositum bonum quod Deo
 spirante concepimus relinque-
 re magnæ est imperfectionis, im-
 mitatitque & remissæ chari-
 tudinis indicium. 41.
 Prophetarum mos est, præ g^o
 quod in corde gestant plene
 digne, omnem creaturam, et
 irrationabilem, inuitare ad g^o
 dium.
 Prosperitatis & aduersitatis tem-
 pore meditari debemus De-
 gem.
 Prosperitates, honores & pote-
 tes huius temporis, simul
 cum homine peribit.
 542. h.
 Pueri Hebræorum clamantes
 Anna figura fuerunt Aposto-
 rum, per quos erat proclam-
 da diuina laus per totum ter-
 rum orbem. 59.c
 Pugnæ spiritualis forma.
R Ahab per he in medio
 est nomen mulieris in
 rico, quæ per heth scribitur,
 pro Aegypto ponitur, vel sup-
 bum significat.
 Recidiuatio in peccatum pe-
 losa est.
 Recogitare debemus frequen-
 cum amaritudine peccata
 stra & præterita & præse-
 332. f
 Reconciliationem humani ge-
 nis per Christum in temp-
 gratiæ factam, pulcherrime
 scribit psalm.
 Regnum diaboli super genus

mar
 viol
 nicu
 stus
 stul
 411.
 Regn
 mu
 sine
 sti.
 Regn
 den
 mu
 qua
 ven
 Reliq
 cōf
 Requ
 stor
 69.
 Resp
 qua
 pfa
 Respo
 do
 Resis
 tio
 Resis
 in
 Refu
 pro
 Refu
 pr
 scr
 cer
 Refu
 b.
 Retr
 lon
 scr

- manum, quantum ex parte ipsius Ridet Deus in peccatorum interi-
 violenter usurpatum & tyran- tu, & quomodo sit hic risus acci-
 nicum fuit, per iniustitiã: Chri- piendus. 12.e
 stus autem de manu diaboli ab- Rostrium suum aduncatur aquila
 stulit per iustitiam & potetiam. quomodo ad petram allidat, vt
 411.f. reuiuenscat, & huius similitu-
 Regnum Christi quomodo com- dinis spiritualis expositio. ibi-
 municabitur ceteris fidelibus, dem.
 sine diminutione potestatis Chri Ruina demonum grauis fuit, futu-
 sti. 450.a. 451.b. ra grauior. 656.d
 Regnum huius mudi semper qui- SACRAMENTI venerandi corporis
 dem fuit filij Dei: sed tunc pri- Christi sit mentio in psalm.
 mum ipse agnitus est ab electis 110.
 quãdo in assumpta carne ad nos Sacramenti venerabilis corporis
 venit. 436.a. 437.b. Christi apertũ vaticiniũ. 28.h. 31.d
 Reliquiã impiorum sunt perpetua Sacrificium Deo potētissimum,
 cõfusio & aeterna damnatio. 186. gloria & honor. 236.g.h
 Requirit Dominus sanguinem iu- Sacrificium acceptabile quo ma-
 storum de manu persequerium. ximẽ honoratur & vult honorari
 69.e. 80.h. Deus laus est speciosa & or-
 Respectus Dei super electos est eis tatio deucta. 465.h. 475.c. 483.h
 quãtu clypeus & munimentum. Sagittas suas Dominus in manife-
 psalm. 6. ad finem. sto teuet, in arcu paratas: diabo-
 Respondet nobis Deus exaudien- lus autem suas occultat in phare-
 do orationes nostras. 231.f. tra. 93.c
 Resistendo malis retationibus for- Salus nostra in nulla alia re nisi in
 tiores efficimur. 229.b. Dei misericordia constituenda
 Resistunt Deo, quantum quidem est. 279.h
 in ipsis est, peccatores. 148.a. Sanctitas perfecta requirit omnem
 Resurrectio peccatorum non est possibilem euitationem min-
 propriẽ resurrectionis. 66.h. morum peccatorum. 259. 260. 261.
 Resurrexit Christus virtute pro- per totum.
 pria patri, nihilominus suam a- Sanctis in hoc mundo nihil deest,
 scribit resurrectionem ob dupli- siue in spiritualibus, siue in tem-
 cem causam. 21.c. poralibus. 282.d
 Resurrectio Christi prædicitur. 193 Sapientia salutis vinum & lac di-
 b. & iterum. 317.c. citur. 61.h
 Retributio siue bonorum siue ma- Sapientia Dei deducit nos via re-
 loru, nomine calicis frequẽter in- cta & adducit in patriam. 380.
 scripturis intelligit. 139.h. 678.d. 2.b

- Scripturæ diuinæ mundæ, castæ & veræ sunt: hominum verò scripturæ, meræ fabulationes. 106. a 159. d. 170. h. & seq. 269. d
- Scripturæ diuinæ efficiunt hominem mundum & castum. 106. a b. 159. d
- Scripturarum sanctarum autoritas Spiritui sancto primo deferenda est: nonnullo tamen honore illos prosequi debemus, quorum ministerio velut calamo vitur spiritus, in scripturarum sanctarum cōscriptione & diuulgatione. 405. e
- Securitas beata bene confidentis in domino, psalmo 90. describitur pulcherrimè. 405. e
- Sedere in peccato quid sit. 3. f
- Sedet Deus super Cherubim. 969. c
- Sententiæ diuinæ vltionis sagittis ignitis significatur. 52. f
- Serui quidam ex euentu, quidam ex naturali origine in seruitute geniti psalm. 87.
- Serui sunt omnes homines Deo, secundo prædictorum modorum, ex naturali parentum linea. ibidem
- Seruientium Deo magna utilitas. 212. d
- Silere dicitur Dominus, quando orantem non exaudit. 231. f
- Silere ad argumenta hominum huius seculi debent imperfecti, nec illis respondere vel vnum verbum. 331. e
- Sion ecclesiam significat, duplici ratione. 13. g
- Solicitudo & nimia cura præsentis vitæ & circa temporalia greganda distractio vanitas est. 448. d. e
- Solicitudo & nimia distractio ca vana ista atque transitoria bona inutilis prorsus est, neque animæ neque corpori post hanc vitam profunt, sed certis hæredibus relinquenda. 448. d. e
- Speculari & meditari non idem. 448. d. e
- Sperant in Domino, qui nouerunt eum. 448. d. e
- Sponsa Ecclesia decorem, gratiam benedictionem & pulchritudinem collaudans, describit psalmo 397. f. & seq. 403. b
- Sponsa Christi qualis esse debet & in quo placere possit sponsus. 403. b
- Sponsæ ornatus quem in illa requirit sponsus, qualis sit. 403. b
- Sponsa Christi in dextris collocabitur in gloria patris. 403. b
- Spiritus sancti missio prædicatio. 169. g
- Spiritus sancti visitationem omnes accipimus. 169. g
- Spiritus sanctus nonnūquam etiam per malos & peruersos dicitur scribit quæ voluerit. 403. b
- Spiritualis hominis in Deo beatitudinis securitate deservit pulchrè & prolixè psalmus. 50. b
- Studium vehemens malignorum & dæmonum contra bonos. 169. g
- Superbos humiliat dominus. 169. g
- Superbi culari gnificatio c fringit Superbi cornu tur: pulch nient
- Ab di ad
- Tépus o ne te ximè recoll
- Tempor sunt & pulch
- Tempor abscō ctu, c picit.
- Tempor cunq mino quire
- Propter nem a
- Tentati non a propi deber bonis
- Tentati dei c ampl beam
- Tentati

- poralis Superbia & pompa principum se-
 vansi cularium per naues Tharsis si-
 gnificatur in scripturis, quæ om-
 nia confregit & quotidie con-
 stractio frangit Dominus. 439.e
 trans-
 us est Superbia in scripturis non raro per
 ne cor cornuum exaltatione significatur :
 sunt, see huius autem metaphora pulchram
 quæda l pulchram rationem & conuenientiam
 non T vide. 700.a
 i noue T Abernacula verius sunt quam
 m, grati domus, omnia huius mundi
 hritudiu di ædificia. 457.d
 Psalms T Tempus opportunū orationi est om-
 esse debe ne tempus vitæ præsentis, ma-
 sicut ipso ximè quod à feruis Dei mentis
 49 recollectiōni deputatur. 266.g
 in illa Temporalia quæcunque, vanitas
 sit. 40 sunt & mendacium. 29.b.382.d.
 ris Cl Temporalia & caduca ista bona
 patris. 4 abscondita sunt à Dei conspectu,
 prædicat quoniam illa Deus non aspici-
 nem omz 49 t. 150.d
 ibide Temporalia & alia transitoria ut-
 quam et cunque petere possumus à Do-
 os dicat 49 mino, sed non debemus ea re-
 49 quirere. 229.c
 Deo be T propter temporalia Deus neminem
 ē deseri aspicit. 150.d
 almus. 5 T Tentari non est malum, quando
 aligoni non accedit consensus : & quod
 bonos. 7 propter tentationes cessare non
 inus. 119 debemus à laude diuina, & aliis
 Sa bonis operibus. 171.c.172.d
 Tentationes adeo non debent nos
 deicere, vt etiam propter illas
 amplius de Deo confidere de-
 beamus. 229.c. & psal. 59.
 Tentationibus pressi non semper
 ab illis liberantur, sed dat eis do-
 minus quod ad salutem satis
 est, & quæ sint illa pulchrè de-
 scribitur. 262.h
 Tentationes & tribulationes, tan-
 quam si à Deo nobis infligantur,
 accipere debemus: nec oculos
 nostros ad inferentem siue
 tentantem intendere debemus.
 296.e.372. d
 Tentationes & tribulationes præ-
 sentis vitæ vt malis sunt mors
 ita bonis sunt ad salutem, virtu-
 tisque profectum, & meritum
 accumulacionem. ibidem.
 Tentatio prolaxa & diuturna non-
 nunquam etiam virum iustum
 deicit ex parte: quare vnusquis-
 que cauere sibi debet, ne seduca-
 tur blanditiis præsentis vitæ.
 ibidem.
 Tepidi non facile conuertuntur ad
 veram poenitentiam. 135.b
 Thesaurizare aurum & argentū in
 præsentis vita vanissimū est. 336.c
 Thronus Christi ad iudicandū iam
 collocatus est astatque iudex e-
 tiam iam paratus iudicare. 77.d
 Timor Dei cum vera fide, est retina
 culum peccatorum. 116.0
 Timor Domini sanctus manet in
 æternum. 161.
 Timent peccatores, vbi non est ti-
 mendum. 123.f
 Timere debemus, vbi & de quibus
 timendum est. ibidem.
 Timentibus Deum nihil deest, si-
 ue in spiritualibus ad salutem
 necessarius, siue in corporalibus.
 282.d.e

- Timēdi non sunt diuites & po-
 tentes huius seculi, propter glo-
 riam & potentiam eorū transi-
 toriam. 450.h
 Timere quid debeamus maximē
 in iudicij illo magno die pul-
 chre docet Propheta psal. 48.
 Timētis Dominū erit potēs semen
 & benedicta generatio, & in do-
 mo eius glorię & diuitię. 664.b
 In titulis Psalmorū semper auctoris
 nomē in datiuo casu accipitur,
 & quare hoc fiat. 23.f. & seq.
 Pro titulis omnium Psalmorum
 eorūque generali intelligen-
 tia, pulchra & vtilissima præmo-
 nitio. ibidem.
 Tribulatus vel persecutionem sus-
 tinens, quomodo possit propo-
 nere Deo suam iustitiam vel in-
 nocentiam. 53.b
 Tribulationes & aduersitates præ-
 sentis temporis, Ecclesię Dei &
 viro iusto aded nihil obsunt, vt
 etiam quā maximē illis pro-
 sint ad omne bonum & consolā-
 tionem. 419: c. per totum, & pul-
 cherrimē. 548.a
 Tribulationes & tentationes ne-
 cessarię sunt homini iusto, vt
 perfectius degustet quietis dul-
 cedinē & commoditatem. 651.c
 Tribulatis ad Dominum recurren-
 tibus promittitur diuinum au-
 xilium. 101.b. 106. a. 27 8. e
 Tribulatis & tētatis adest Domin⁹.
 auditq; illorū orationes. 271. g. h
 Pro tribulatis & afflictis & in pau-
 pertate & egestate vitam degen-
 tibus, consolatorius psal. 67.
- per totum.
 Trinitas personarū in di-
 cum essētię vnitatem man-
 significatur à Propheta psal. 139. a
Vana sunt omnia quę pec-
 ribus & hominibus vincu-
 mūdi magna videntur. 139. a
 b. vide supra in verbo labor-
 catorum.
 Vanitas & mendacium sunt et
 peritura.
 Verbum Dei aliquādo per ig-
 aliquando per malleum, Virga D
 nunquam etiam per virgu-
 gnificatur.
 Verbum Dei sagitta Domini
 qua confossa nostra corda
 tim moriuntur peccato, &
 Domino.
 Verba Dei casta sunt & pura
 101. b. & prolixius. 106. a. b
 169. g. 269. d
 Verba Dei faciunt animam ca-
 & mundam. 108. d. & pul-
 cherrimē.
 Verba Dei prædicantibus
 Dominus multipliciter. 609
 Verba Dei, optimum sunt in-
 dium aduersus malas suggē-
 nes. psalm.
 Vexatio & afflictio reducunt
 minem ad peccatorum cogi-
 nem.
 Via peccatorum ad interitum
 Via domini, via immaculata. 170. h
 Via pacis est via iustitię.
 Vię Domini accipiuntur non
 quam pro præceptis & cogi-
 Domini, per quę ambulat
- bemus
 operi
 mini
 Vinculū
 culū
 Vinculū
 plicat
 se pec
 Videri D
 114. f.
 Vinum d
 signif
 Virga D
 li iust
 bo, ve
 gni in
 Vnitatio
 omne
 Vita no
 nostr
 volun
 Vita præ
 apud
 Vita præ
 imag
 Vitam i
 suam
 do.
 Vita ha
 transi
 Vitę præ
 tas pu
 per to
 Vltio di
 tione
 Vltio di
 ditur,
 pietat
 Vltio di
 sit te

- demur : nonnunquam vero pro
operibus & dispositionibus do-
mini quibus agit omnia. 143.g
- Vinculū salutare quoddāq; retina-
culū est fides ac timor Dei. 117.d
- Vinculis æternæ damnationis im-
plicat animam suam quisquis se-
se peccato subdit. 98.d
- Vider Deus omnia. 73.e.91.a.96.b
114. f.118.f
- Vinum & lac sapientiam salutarem
significant in scripturis. 62.a.b
- Virga Dei aliquādo pro inflexibi-
li iustitia, aliquādo pro Dei ver-
bo, vel aliquando pro sceptro re-
gni in scripturis ponitur. 16.c.d
- Visitationem Domini in suis donis
omnes sentimus. 169.g.170.h
- Vita nostra & dispositiones vitæ
nostræ omnia ex Dei pendent
voluntate. 170.h
- Vita præsens etiam habet periodū
apud Dominum. 335.c
- Vita præsens vana est, & velut in
immagine transit. ibidem,
- Vitam in æternam custodit animā
suam, qui odit eam in hoc mun-
do. 97.c
- Vita hæc miserabilis non potest
transigi absque offensis. 266.f
- Vitæ præsentis vanitas & instabili-
tas pulchrè describitur, psalm. 36.
per totum, & prolixè. 339.c.d
- Vltio diuina per dentium contri-
tionem significatur. 22.c
- Vltio diuina manifestè parata ostē-
ditur, vt vel terrore impij ab im-
pietate retrahantur. 93.e
- Vltio diuina cōtra damnatos quam
sit terribilis, fortis, grauis
& importabilis, pulchrè notatur
704.a
- Vltionis diuinæ grauitas contra
iustorum persecutores, perden-
tium cōfractionem significatur.
22.c.91.a
- Voluntas bona faciendi legem Dei
concomitari debet eius medita-
tionem. 4.h
- Voluntas bona facit hominem Deo
acceptam, non alia temporalia.
150.c.348.c
- Voluntas facit peccata esse nostra,
quæ præter voluntatis consensum
sunt aliena. 172.d
- Voluntariè & ex voluntate confi-
teri atque sacrificare debemus
Domino. 234.d
- Vota quæ in tribulationibus possi-
ti emisimus, liberati persolvere
debemus. 579.a
- Vri aut incendi in persecutione
pati non inauditum. 83.d
- Vt plurimum magis sunt tractabi-
les, mites atque misericordes
homines pinguiusculi quam
macilenti. 149.b
- Vt diuersimodè accipitur in scri-
pturis, vel vt notet finem, vel
vt notet solam consequutionem:
& quomodo secundum hæc, di-
uersæ scripturæ exponendæ sint.
488.g
- Z**elus domus paternæ quomo-
do Christum comederit.
620.d
- Zelus quid significet. 316.d
- Zelare nō debēt boni impios, vt ob
illorum temporalem prosperita-
tem discedant à iustitia. 307.g

INDEX PSALMORVM.

D T E Domine clamabo. Domini est terra

27.

Ad te domine leuaui.

Afferte domino filij Dei.

28.

Audite hæc omnes gentes.

BEATVS vir qui non abiit.

Beatus qui intelligit.

Beati quorum remissa.

Benedicam Dominum in omni tempore.

33.

CAELI enarrant gloriam Dei.

Confitebor tibi Domine. 1.

Confitebimur tibi Deus.

Conserua me domine quoniam.

Cum inuocarem exaudiuit.

DEVS Deus meus respice.

Deus Deus meus ad te de luce.

Deus auribus nostris.

Deus Deorum dominus.

Deus in adiutorium meum.

Deus in nomine tuo.

Deus iudicium tuum.

Deus misereatur nostri.

Deus repulisti nos.

Deus noster refugium

Diligam te domine.

Dixit inimicus ut delinquat.

Dixit insipiens. 1.

Dixit insipiens. 2.

Dixi custodiam vias meas.

Domine dominus noster.

Dominus illuminatio mea.

Dominus regit me.

Domine Deus meus in te speraui.

Domine in virtute tua.

Domine ne in furore. 1.

Domine ne in furore. 2.

Domine quid multiplicati sunt.

Domine quis habitabit.

ERIPE me de inimicis.

Eruclauit cor meum.

Exaudi te dominus.

Exaudi Deus deprecationem.

48. Exaudi Deus orationem meam.

1. deprecor.

40. Exaudi domine iustitiam meam.

31. Exaudi Deus orationem meam & ut.

Expectans expectaui dominum.

Exultate iusti in domino.

18. Exurgat Deus & dissipentur.

9. IN domino confido.

74. IN te domine speraui. 1.

15. In te domine speraui. 2.

4. Iubilare Deo omnis terra psalmus.

21. Iudica me Deus & discerne.

62. Iudica me Domine quoniam.

43. Iudica domine nocentes.

49. MAGNVS dominus & laus.

69. lu.

53. Misere mei Deus secundum.

71. Misere mei domine quoniam.

66. Misere mei Deus misere mei.

59. NOLI emulari in malignis.

45. 36

17. Nonne Deo subiecta.

35. OMNES gentes plaudite.

13.

52. QVARE fremuerunt gentes.

38. Quam bonus Israel Deus.

8. Quemadmodum desiderat.

26. SALVVM me fac domine.

22. Ssaluum me fac Deus.

7. Si verè vlique.

20. TE decet hymnus Deus in.

6. T 64.

37. VERBA mea auribus.

3. Vsqe quo domine obliuiscer.

14. Vt quid Deus repulisti.

FINIS.

A ARGUMENTVM
IN PRIMVM
PSALMVM.

*

PSALMVS hic primus apud Hebræos ἀνεπιγὰ-
φ & hoc est, sine titulo legitur, nullius in titulo auto-
ris nomen præferens, neq; ullius inscriptionis præno-
tatione habens, propter quod à plerisq; veluti præ-
mium sequentis libri Psalmorum æstimari solet, ab
eo qui Psalmos in ordinem redegit præmissum. Virum beatum de-
scribit, qui malum fugiēs, quæ bona sunt, & Deo placita sectatur,
eūmq; apta comparatione arbori iuxta fluentia aquarum semper vi-
renti, assimilat. Opponit autem ex aduerso impiorum hominum mi-
seriam & infelicitatem, quos pulueri vilissimo comparans, cum in
suis in resurrectione docet non præmiandos, sed in perditionem sempi-
ternam mittendos.

PRIMI PSALMI

ELUCIDATIO.

B

HOMINEM illum ego iudico, atque sentio
beatum, nunc quidem spe certa & expecta-
tione indubitata, post verò possessione se-
cura & fruitione sempiterna, qui à malo
studiosè declinans, in prauis impiorū con-
siliis iter suum non posuit, eisque non con-
sensit, & iniquas illorum suggestiones nō
est sectatus, * & qui in itineribus hominum peccatorum pe-
dem non fixit, inq; peccatis & impietatibus illorū non quie-
uit, neque oblectatus fuit in eis: imò si fortè aliquando con-
tingerit eum in vllam impietatem per humanam fragilita-
tem incidere, mox ab ea decedere satagit, ad viam iustitiæ:
* Qui denique malum se & noxium doctorem nō exhibuit,
ita vt neque verbo, neque exemplo, pestiferum aliquid aut
noxium (siue quantum ad dogmata, siue quātum ad mores)

*† Beatus
vir qui non
abit in con-
silio impio-
rum:*

** & in via
peccatorum
non stetit:*

** & in ca-
thedra pesti-
lentia non
sedet.*

alios docuerit, quemadmodum hæretici faciunt, & scandali-
 factores fratrum peruersi. 2 Qui deinde ad id quod bo-
 num est perficiendum anhelans, omne cor suum, desiderium,
 voluntatem & affectum apponit præceptis dominicis, ex
 bona voluntate illa fideliter cupiens implere: * Et vt hoc
 possit, in eis iugi se meditatione exercitat, assidua contem-
 platione, & consideratione, ea versando in animo, sollicitus
 semper quomodo Dei legem operibus valeat placitis adim-
 plere. 3 Cui autem similem æstimabimus virum huius-
 modi, & cui comparabimus illum? Similis est arbori planta-
 tæ iuxta riuulos atque fluentia aquarum, quibus incessanter
 ipsa irrigata atque humectata, radicibus continuum humo-
 rem attrahentibus, sic fecundata fructum proferet oppor-
 tuno tempore, postquam floruerit & fructificandi tempus ad-
 uenerit. Simili enim modo, vir iustus in legis diuinæ medi-
 tatione iugiter sese exercitans, continua irrigatione spiritua-
 lis gratiæ & visitationis diuinæ fecundatus, & modo dum
 tempus est operandi fructum dabit bonarum operationum,
 & in tempore retributionis fructum accipiet suæ prioris in-
 stitiæ, mercedem retributionis æternæ. 4 Permanebit
 qui talis fuerit qualem supra descripsimus, ad modum arbo-
 ris, cuius folia neque hyeme neque æstate defluunt, in perpe-
 tuo virore persistens bonarum operationum, æque & in pro-
 speris & in aduersis suum semper virorem & internum ori-
 natum custodiens. * Et omnia quæcunque operatus fuerit,
 Dei adiuuante gratia (quæ nunquam illum destituet) prospe-
 re illi cedent vt accepta Deo, & ad prosperitatem illi erunt
 felicitatis æternæ, eò quòd diligētibus Deum omnia coope-
 rantur in bonum. 5 Impios verò & peruersos homines,
 qui consiliis impiorum consentientes, in itineribus peccato-
 rum oblectati sunt, & pestiferos se doctores exhibuerunt,
 nunquid comparabimus etiam ipsos arboribus virentibus?
 * Nequaquam: sed pulueri sicco & siccanti, quem præ aridi-
 tate & leuitate flatus venti, à superficie terræ suo impetu rapit,
 atque dispergit per aëra. Sic enim per omnem modum
 illi cœlestis gratiæ humore destituti, prorsus leues & aridi,
 nullam habentes stabilitatem, neque cum cæteris verè fide-
 libus charitatis compaginacionem, ac soliditatem, omni vè-
 to circumferuntur, rapiunturque & agitantur facillimè, im-
 pulsibus suarum passionum & flatibus dæmoniacarum atque
 mundi

2 Sed in le-
 ge domini
 voluntas eius
 * in lege
 eius medita-
 bitur die ac
 nocte.

3 Eterit tã
 quam lignũ
 quod plãta-
 tũ est secus
 decursus a-
 quarũ, quod
 fructũ suũ
 dabit in tẽ-
 pore suo.

Roma. 6
 4 Et foliũ
 eius non de-
 fluet:

* omnia
 quæcunq; fa-
 ciet prospere-
 rabuntur.

Roma. 8
 5 Nõ sic im-
 piũ non sic:

* sed tãquã
 puluis, quẽ
 proijcit ven-
 tus à facie
 terræ.

m
 vi
 bu
 E De
 uir
 s
 rel
 to
 vt
 m
 lo
 nu
 ru
 ra
 tar
 dia
 sto
 die
 scẽ
 an

F
 qu
 ple
 vr
 ga
 tu
 ni
 Cl
 fu
 du
 no
 di
 in
 th
 de

mundanarum suggestionum, in omnem partē, & in omnia vitia, ad quæ ita sollicitantur, instabiles existentes in omnibus viis suis. 6 Et quoniam in hoc tempore vitam sine Deo duxerunt steriles, & sine operibus bonis, idcirco in nouissimo magni iudicij, & generalis examinis die, non resurgent ad gloriosam illam beatorum immutationem, ad quæ resurgent electi. * Neque inuenientur aut recipientur peccatores illi in confesso, aut beata illa congregatione iustorum, vt eandem cum iustis gloriam recipiant: sed resuscitabuntur magis à morte temporali ad mortem æternam, cum diabolo & angelis eius suam portionem accepturi. 7 Dominus enim (qui iudex est idem ipse & testis omnium humanorum actuum) ipse cõsiderat, attendit, nouit & approbat opera iustorum, & bonam eorum conuersationem habet placitam & acceptam. * Impiorum autem hominum actus & studia non nouit dominus, vt approbet aut remuneratione iustorum remuneret, neque permanebunt ante illū, sed ad perditionem sempiternam perducent operatores suos, marcescentq; & peribunt impij in prauis itineribus suis, per quæ ambulauerunt in carne viuentes.

Iacobi. 1
6 Ideo non resurgūt impij in iudicio,
* neq; peccatores in consilio iustorū.
Mat. 25
Hier. 29
7 Quoniam nouit dominus viā iustorum:
Psal. 6
Iacobi. 1
* & iter impiorum peribit.

ANNOTATIONES IN
primum Psalmum.

F **N**ONNULLI fidelium expositorum, Psalmum hunc peculiariter accommodandum putant Christo domino, qui peccatū nullū fecit, & in omnibus patris voluntatē impleuit: nobis conuenientius videbatur, vt vniuersaliter ad vnumquenque iustorum accommodaretur. Non tamen negamus, quin Christi domino, vt capiti, à quo omnis beatitudo membrorum effluit, peculiari & eximio modo conueniat. Nihilominus tamen & particularibus hominibus, vt Christi membris & sectatoribus, Christoque conformibus, suo modo (licet non secundum eundem perfectionis gradum) rectè accommodatur. Versu Primo, Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Nota distinctionem & ordinem eorū quæ dicuntur. Aliud enim est abire in consilio impiorum, aliud stare in via peccatorum, aliud sedere in cathedra pestilentiae. Et primum quidem inter tria hæc, videtur minimum, secundum maius, tertium grauissimum:

1. Petr. 2

vt sic ordo fiat ab inferiori ad summū malum. Abiit enim in consilio impiorum, qui sequitur impiorum consiliū, vel qui ambulat in illo, aut viuit secundum illud. Stat autem in via peccatorum, qui iam delectari in peccatis incipit, & demorari veluti cum oblectatione & confirmatione propositi. Sedit autem in pestilentia cathedra, quādo non iam solus ipse malum facit, sed aliis insuper autor est, & exemplū præbet malefaciendi, siue verbo, siue exemplo alios docens impietate. Secundum hanc autem expositionem, cathedra pestilentia dicitur praua & pestifera doctrina, eò quòd ad docentem cathedra spectat. Qui ergo praua & noxia docet, rectè in pestilentia cathedra sedere dicitur. Quanquam posset & aliter ista pestilentia cathedra intelligi de mente reproba, & in malo obstinata. Qui enim iam penitus in malo obfirmati sunt & obstinati, quasi in sede iniquitatis confirmati & constabiliti, rectè non iam in consilio impiorum tantum ambulare, neque tantum stare in via peccatorum, sed in sede iniquitatis & pestilentia cōsidere dicuntur. Qui enim sedet in cathedra, quiescit in ea, nec de surgendo cogitat: Sic & qui in peccato obstinatus est, quiescit iam in obstinatione sua, neque de reditu cogitat ad bonum. Nemo autem dubitat, quin hoc nouissimum maius sit præcedentibus. Quapropter ab illo maxime cauendum est, iis qui à beatitudine Dei non prorsus fieri volunt alieni. Si (vt sumus homines) consilium impiorū sectari nos aliquando contingat, si consentire incipimus prauis (siue dæmonis, siue mundi, siue hominum iniquorum) suggestionibus: curemus quamprimum vbi aduerterimus fraudē, reuerti ab itineribus prauis, neque stemus in viis peccatorū, non demoremur, non oblectemur in eis. Denique, etsi ad tempus aliquantum stare nos contingat in eis, sollicitissimè tamen cauendum nobis est à pestilentia cathedra, ab infirmorum seductione & scandalo, siue à mente desperante & obstinata. Contingit aliquando, vt propheta sanctus Dauid abisset in cōsilio impiorum, dum prauas carnis & dæmonis suggestiones sequutus, cōsentiens adulterij cōcupiscentia, cum Bethsabee fecit adulteriū: cū deinde in malo proficiēs, etiam consilio interfectionis innocentis Vriæ (quod illi Satan indubiè ministrabat) assensum & effectum exhibuit, & forsità hac ratione in via peccatorum etiam substitit ad tempus aliquantum, dum peccatum dissimulat: & de primo cōmisso nō solum

2. Reg. 11
Ibidem.

fo
v
pe
&
ne
fat
ui
ca
At
de
tar
de
bo
del
per
De
ge
na
ho
di
iis
per
A
no
ctu
ctu
tur
tur
leg
co
me
eli
tio
aut
lo
De
do
cul
fig
re
nē

solum nõ pœnitet, sed aliud etiam crudelius adiicit. Verùm
 vsq; ad cathedram pestilentia non peruenit: quia mox vbi
 per Prophetam fuit à domino admonitus, pœnitentiã egit,
 & reuersus est à via iniquitatis, quam ambulare cœperat:
 neq; obstinata mente perseuerauit in impietate, neq; excu-
 sationes quaesiuit, sed statim peccatum agnouit, dicēs, Pecca-
 ui domino: sicq; per pœnitentiã reedificauit, quod per pec-
 catum destruxerat, vt in cathedram pestilentia non veniret.
 Atque ita factum est, vt à beatitudine hac, non profusus exci-
 derit. Versu secundo, Sed in lege domini volũtas eius. No-
 tandum, quod bono ordine præmittit de voluntate, ac dein-
 de de meditatione. Primum enim necesse est, vt voluntatem
 bonam habeamus in lege Dei, bonũque affectum & pium
 desiderium siue propositum implendi omnia quæcũq; præ-
 ceperit lex Dei: vitandiq; omnia, quæcunque illa prohibuerit.
 Deinde consequitur, vt eam quam voluntas acceptauit le-
 gem Dei, mens assidue meditetur, vt sit voluntati bonæ bo-
 na regula, ad perficiendũ sancta desideria. Sunt enim quidam
 homines, qui intellectu quidem sese strenuè exercitant in
 diuinis eloquiis, meditatur atque contemplantur assidue in
 iis quæ Dei sunt, & tamen huius propositæ beatitudinis ex-
 pertes sunt, quoniam nõ est in lege domini volũtas eorum,
 non est in diuinis præceptis eorum beneplacitum, neq; affe-
 ctum bonum habent, neq; studium adimplendi illa. Intelle-
 ctu enim contemplantur in iis quæ Dei sunt, tantũ vt loquã-
 tur, vel doceant alios, sicq; vel verbo vel scripto aucupen-
 tur quæstum, aut gloriam: voluntas autem eorum non est in
 lege domini, sed in desideriis potius carnis aut animæ suæ
 consequendis aut perficiendis. Quantum autem ad verbum
 meditari (quod hic ponitur) notandum est, amplius aliquid
 esse meditari quàm contemplari, aut speculari. Nam medita-
 tio videtur curam quandam & sollicitudinem includere, nõ
 autem speculatio & contemplatio. Vnde qui dicto modo so-
 lo intellectu se exercitant in consideratione præceptorum
 Dei, nullam habentes curam, nullam sollicitudinem, quomo-
 do ea adimpleant, hos rectè dixerimus contemplari, aut spe-
 culari legem Dei: non sic autem in ea meditari. Hanc autem
 significationis proprietatem, aliquanto manifestius est vide-
 re in voce Græca *μελίτσει*, quæ hoc in loco ponitur, & pe-
 nè vbique vertitur meditari. Quod autem sequitur, die ac

2.Reg.12

- nocte, vel simpliciter accipiatur consueto loquendi more, loco semper, siue iugiter, aut assidue. Aut (secundum mysticam intelligentiam) per diem intellige tempus prosperitatis, per noctem tempus aduersitatis. Legem enim Domini meditari debemus & in voluntate habere, æque & in prosperis & in aduersis, quemadmodum in beatis viris, Iob, atq; Tobias. Tobia exempla habemus nobilissima, & imitatione dignissima, qui nec in aduersis, nec in prosperis, diuinæ legis unquam fuere immemores. Versu tertio: Et erit tanquam lignum. Quod hic dicitur de viro iusto sub comparatione virentis arboris, idem prolixius & planius aliquanto apud Prophetam Hieremiam inuenitur, capite decimosextimo, in hunc modum, Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, & non timebit cum venerit æstus. Et erit folium eius viride, & in tempore siccitatis non erit sollicitum, nec aliquando desinet facere fructum. Potestq; hæc Hieremiæ sententia sic accipi, vt propositi loci Psalmorum explanatio. Quod autem dicitur: In tempore suo, valet, opportuno tempore, siue dum tempus est fructificandi. Hoc autem est tempus illud, de quo Paulus Apostolus aiebat, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Versu sexto, Ideò non resurgunt impij in iudicio. Videtur contrarium huic versui, quod Apostolus habet decimoquinto capite Epistolæ ad Corinthios, Omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur. Nam hoc loco videtur Psalmista asserere, impios non resurrecturos. Verùm iuxta sententiam nulla est contrarietas. Non enim sentit Psalmista, impios in iudicio omnino nõ resurrecturos à morte corporis. Foret enim hoc manifestè etiam Euangelicæ veritati contrarium, quæ impios docet prodituros de monumentis, ad æterna supplicia. Loquitur autem Psalmista de resurrectione iustorum. Et necesse est intelligi præsens dictum de resurrectione ad vitam æternam, quæ est resurrectio iustorum. Hac autem resurrectione, nequaquam resurgent impij, qui non ad vitam, sed ad mortem æternam resuscitabuntur. Et cum resurgere sit ad vitam redire, vita autem damnatorum mors potius æterna sit quàm vita, consequitur non malè neq; falsò secundum hunc intellectum dici posse, quòd non resurgant impij. Non

pij. Non enim verè ad vitam redibunt, sed potius denuo mortificabuntur, cum damnatio mortis non iam animam solam, sed etiam corpus inuadet resuscitatum. Secundum sententiam itaque idem est quod hic dicitur: non resurgunt impij, & quod Apostolus dicebat, Non omnes immutabimur, videlicet immutatione ad gloriam. Versu vltimo, Iter impiorum peribit. Iter impiorum periturum, intelligi potest dupliciter. Primo, iuxta modum in Elucidatione expositum, quia impij per vias suas malas ad perditionem & interitum sempiternum peruenient, quemadmodum per contrarium dicere possumus, viam iustorum effugere perditionem, & permanere ante Dominum, quoniam iusti per viam suam damnationem euadunt, & permanent ante conspectum Dei. Secundum alteram verò sententiam intelligimus, ipsum iter impiorum, quod nunc ambulat, non perduraturum in perpetuum. Iam enim super terram viuunt in delitijs, & luxuriantur in concupiscentijs suis: opprimunt iustos: & seducunt innoxios, conuiuuntur inebriantur, voluptuantur, diuitias accumulunt, honoribus exaltantur, & multa se gloria ornant exterius. Hæc est impiorum via, hæc sunt itinera hominum qui sunt à proposita beatitudine alieni. Dominus autem perire faciet vias eorum, neque ambulare eos sinet in perpetuum in itineribus huiusmodi prauitatis suæ: sed emarcescet omnis eorum gloria, & peribunt omnes eorum cogitationes, ac studia vniuersa.

Iudas.

Iaco. 1

Psal. 145

S E C V N D I P S A L M I

A R G V M E N T V M.

CH R I S T V M in terris conuersantem nobiscum, in sanabili odio principes Iudeorum ad mortem vsque non destiterunt persequi, quemadmodum Euangelica omnis patet historia. Quem deinde in celos assumptum, inq; patris dextera regnantem, & crudelius & numerosius gentium principes, & totius orbis præfæcti addiderunt oppugnare: non ita quidam in semetipso, sed in nomine & membris eius, ita vt Christi nomen & regnum de terra prorsus delere arbitrarentur atque conarentur. Hos ergo vtrosque Propheta in spiritu præuidens quod futurum erat, seuera obiurgatione increpat, temeritatisque, ac vanitatis arguit, eorum audaciam detestans, & Dei iudicium aduersus eorum malitiam venturum proponens. Deinde sub persona

Christi (quem introducit de seipso loquentem) de regno eius & principatu super Ecclesiam & omnem populum fidelem, de aeterna ipsius à patre processione, de accepto à patre Dominio super omnes gentes, deq; potestate iudiciaria qua iusti quidem pascuntur, peruersi autem conteruntur, veritatem omnem patefacit. Post qua sub persona Christi loquentis interposita, ipse ad exhortationem se conuertens, monet eos ad pœnitentiam sese conferre, & Christiana se disciplina submittere, vt venturam valeant terribilem iram effugere.

S E C V N D I P S A L M I

E L V C I D A T I O.

VT QUID VOS ò deploranda infideles nationes cum vestris regibus atq; principibus, contra Christum Dei filium & mundi saluatorem per inuidiam & iracundiam fremitis, insanitis, atq; tumultuamini? * Et vos populi omnes infideles, quicunq; siue ex Iudæis, siue ex gentibus in Christum non creditis, quorsum vanè meditamini & cogitatis ea, quæ vobis neq; possibilia sunt, neq; prodesse poterunt, Christi videlicet gloriam oppugnare, eiusq; nomen gloriosum opprimere? 2 Ecce enim imperatores & reges populorum, qui dominantur in terra, consurrexerunt pariter & se opposuerunt in fortitudine sua nomini Christi, & principes populorum in potestate sua conuenerunt, ad tractandū pariter & consulendum iunctis animis atq; viribus, quò facilius & citius Christi sanctum nomen delere possent: * aduersus Deum patrem, & aduersus Christum benedictum filium eius. Nam qui filium odit, odit & patrem: & qui aduersus filij gloriam agit, agit quoque aduersus patrem. 3 Nos verò qui in Deum patrem, & in Christum verum filium eius sine hæsitacione credimus, vincula, nexus, & catenas infidelitatis incredulorum illorum (quibus in suis erroribus sunt compediti) rumpamus atq; scindamus: * & iugum infidelitatis ipsorum longè proiciamus à nobis, vt nullo modo iugum ducamus cum infidelibus istis, neque participemus cum eis, aut similes reddamur in erroribus eorum. 4 Veniet certè, quando calorum habitator omnipotens Deus (cuius nunc filium miseri persequuntur) prolaturus aduersum eos sententiam aeternæ damnationis, illusionis atq; opprobrio sempiterno eos afficiet: * Et is qui est omnipotens omnium dominator, subfannatione atq; confusione misera

1 Quare fremuerunt gentes?

* & populi meditati sūt inania?

2 Assiterunt reges terra, & principes conuenerunt in vnu: aduersus Dominum * & aduersus Christum eius.

3 Distrumpamus vincula eorum: * & proiciamus à nobis iugum ipsorum.

2. Corin. 6

4 Qui habitabat in calis iridebit eos:

* et Dominus subfannabit eos.

Prouerb. 1

G mi
suo
eni
tus
fer
ca
fun
sub
tuc
tan
suff
rus
Ecc
& d
bus
qua
per
dic
mi
mil
star
vt v
te, c
teri
atq
ten
mil
qui
pito
fion
gr
& p
trib
pop
scep
mi
eni
fun
iust
neq

G miserabili confundet eos, ridebitq; in interitu inimicorum suorum, si à suis non respuerint malis erroribus. 5 In die enim illa, in forma iudicis ad ultionem malorum quasi iratus apparens, terribilem illam damnationis sententiã proferet aduersum eos: * & in illa sua implacabili ira & irruocabili sententia, timore horribili conturbabit eos, in profundum inferni in momento demergens, quando propter subitationem inexpectatæ damnationis, angustiabuntur, & turbabuntur timore horribili. 6 Vox Christi. Ego vero, tametsi nunc ab incredulis rebellionem & persecutionem sustineam, sum tamen verus Dei filius, rex constitutus & verus Messias, vnctus à Deo patre meo cæli habitatore, super Ecclesiam sanctam, populum fidelium: * constitutus (inquã) & deputatus prædicator ac doctor, ad prædicandum fidelibus, & manifestandum voluntatē patris mei, præcepta eius quæ obseruari præcepit, & decreta, atq; consilia eius quæ super humano genere implere proposuit, atq; per meam prædicationem fieri manifesta: quoniam quidem spiritus Domini super me, eo quòd vnxit me, euangelizare pauperibus misit me. 7 Omnipotens pater me verum suum, ac consubstantialem & coæqualem filium agnoscit, quem dicendo vt verbum sibi consubstantiale gignit, genuitq; in eternitate, quæ perpetuum quoddam est hodie, nullam habens præteriti, aut futuri successione, sed esse stabile semper habēs atq; custodiens, neque aliam temporis differentiam admittens. 8 Disposuit quoque ab æterno pater meus postulanti mihi secundum humanitatis formam, dare populos gentiū qui credituri sunt nomini meo, in hæreditatem meam sempiternam: * & ex omnibus finibus totius mundi, in possessionem dare mihi, per fidem illos in Ecclesiam sanctam cōgregabo, in populum electum & amabilem, in quo regnem & perpetuò inhabitem, veluti primogenitus in multis fratribus. 9 Dixit quoq; pater meus, vt regerem, ac pascerem populum hunc meum electum, quasi rex & pastor bonus in sceptro ferreo, in potestate & autoritate æterna, neq; vnquã mihi auferenda, consumenda, aut confringenda (Potestas enim mea, potestas æterna) quomodo ferrum non facile cōsumi aut confringi potest. * In omnimoda quoq; æquitate, iusticia, & iudicio: quoniam virga ferrea flexibilis non est, neq; curuari potest. Et quidē quantū ad bonos & infideles,

5 *Tūc loquetur ad eos in ira sua: * et in furore suo cōturbabit eos.*

Sapient. 5
6 *Ego autē constitutus sum rex ab eo super Siō mentem sanctum eius, * prædicans præceptum eius.*

Esaia 61
7 *Dominus dixit ad me filius meus es tu: ego hodie genui te.*
8 *Postula à me, & dabo tibi gētes hæreditatem tuam:*

Roma. 8
* *possessionem tuã terminos terræ*
9 *Reges eos in virga ferrea:*

Daniel. 4
& 7

- * *tanquam vas figuli cōfringes eos.* ita pascam & regam illos. * Caterùm, quod ad incredulitatem atq; peruersos attinet, dixit pater vt in eadem virga (quam tradidit mihi) iudiciariæ potestatis & iustitiæ meæ, confragameos & conteram per ictum horridæ sententiæ: quæ almodum vas figuli magno impetu & fonitu terribili cōfrangitur, absq; vlla resistencia. Per ictum virgæ ferreæ, aduersus quam, terreo & fictili vasculo nulla est virtus resistendæ.
- 10 *Et nunc reges intelligite:* 10 Vox Prophetæ. Vel nunc tandem ô principes orbis terrarum qui regnum de manu Dei tenetis in populis, agnoscat & credite in eum quem Deus pater regem, Dominum, & iudicem constituit, potestatem habentem omnium, & quæ in cælo, & quæ in terra. * Ponite rudem istam atque rebellem mentem, & disciplinam suscipite salutaris fidei, vos qui perfecti estis & iudices populorum inhabitantium super terris ac sub potenti eius manu humiliemini, vt exaltari apud illi etiam in futuro mereamini. 11 Ne vltra addatis persecutæ sanctum Christi nomē, aut aduersus eius gloriam malignari, sed magis illius vos seruituti dedite, eum in timore sancto & reuerētia debita vt supremum & vniuersalem omnium dominatorem adorantes, atq; colentes. * Et gaudete atque letamini in eo, quasi in vero Domino, ac saluatore vestro. salua semper debita illi reuerentia, atque honore congrua.
- 11 *Servite Domino in timore.* 12 Suscipite disciplinam atq; doctrinam sanctæ fidei & iustitiæ eius: vitæque munditiam (quam verbo docuit ipse, & exemplo firmavit) amplexemini, sicque puro corde, & vita munda adorete illum. * Vt hac ratione effugere possitis inuenturam irati iudicis, neque vos ira Dei comprehendat in nouissimo, & amittatis viam rectam, qua peruenitur ad vitam, proiecti extra sortem iustorum in tenebras exteriores.
1. Petr. 5 ** Exultate ei cū timore.* 13 In die illa vltionis & vindictæ, cum apparuerit implacabilis illa iudicis ira, post paululū & quàm æstimetur cicitæ ventura, * beati inuenientur & cognoscantur omnes qui verè crediderunt in eum, quando cæteris omnibus infidelibus & inobedientibus certa & indubitata veniet mortis æternæ damnatio, à qua modo per pœnitentiam, donec tēpus illud adueniat, liberari potestis in dulcedine gratiæ eius.
- 12 *Apprehendite disciplinā, * nequando irascatur Dominus, et peccatis deviat in ista.*
- 13 *Cum exarscrit in breui ira eius: * beati omnes qui confidunt in eo.*

A N N O T A T I O N E S

in Psalmum secundum.

V E R S V primo, Quare fremuerūt gentes. Signum quæ sitiuū, quare, accipi potest vt quærat causam, vel finem.

lem.

lem, vel efficientem siue mouētem. Iuxta priorem acceptio-
nem, erit sensus. Quorsum, ad quid, propter quem finē, fre-
muerunt gentes, &c. quasi dicat Propheta, Omnino vanē &
frustrā conamini, quoniam ad finem vestrum quem intendi-
tis, id est, diuinæ gloriæ oppressiōnē, & Christiani nominis
deletionem, peruenire nunquam poteritis. Iuxta alterā ve-
rō acceptionem, erit sensus talis. Quid est, quod vos mouet?
quæ vos causā impellit ad tātā insaniam, vt aduersus Deū
& filium eius ita confurgatis? quasi dicat, Omnino nulla est
vobis causā tantę huius cōmotionis, cum ipse C H R I S T V S
Dominus verus sit Dei filius, & rex verus super omnes, cui
non solū nemo possit obsistere, sed omnes etiā reges ter-
rarum se debeāt subiicere, quemadmodum in profectuio-
ne psalmi euidentius deducit. Versu tertio, Disrumpamus
vincula eorum. Complures tertium hunc versum accipiunt
vt vocem gentium infidelium, se inuicem contra C H R I S T V M,
ad persecutiōnē nominis Christiani exhortantiū, assignantes
huiusmodi sententiam, Disrumpamus & scindamus vincula
& seruitutem eorum, id est, Dei & C H R I S T I eius, aut eorum
qui Deo & C H R I S T O seruiunt: & iugum seruitutis, ac fidei
Christianæ (cui se ipsi submiserunt) proiciamus à nobis, non
suscipiamus illud, neq; subdamur illi.

D Putant enim infideles Iudæi & gentiles, C H R I S T I præcepta,
& sanctissimam legem esse vincula durissima & iugum graui-
simum, cum sint iugum suauē & onus leuē, neq; ligent quenquam
nisi in dulcissima libertate: cum sint illi soli verē liberi, qui his
salubribus vinculis fuerint bene captiuati. Atq; hanc sententiam
indicat paraphrasis Chaldaica, quæ huic versui præmittit verbum,
dicunt, subaudiendo principes, aut reges terræ, atque populi infideles.
Neq; nos eam reiicimus, aut improbamus. In Elucidatione tamen
alteram sequuti sumus, secundum quam hæc vox vt Prophætæ cum
suis fidelibus accipiat, qui se adhortantur non ducere iugum cum
infidelibus: quasi dicant, Scindamus à nobis vincula illorum
infidelium, qui contra Deum & C H R I S T V M inania sunt
meditati, neq; iugum ducamus cum incredulis illis. Cui
consonat illud Apostoli, Noli te iugum ducere cum infidelibus.
Quid enim est aliud proiicere iugum infidelium illorum, quàm
nolle cum illis iugum ducere? Quemadmodum enim qui cum infide-
li

Matth. 11

2. Cor. 6

delibus communicant, & eiusdem infidelitatis sunt participes, dicuntur suscipere infidelium iugum, & cum eis iugum ducere: sic per contrarium, qui recusant eidem subiici infidelitatis, recte hos dixerimus proicere iugum infidelium. Videtur autem à bouum similitudine sumpta hæc eloquutio. Boves enim qui pariter iugum ducunt, vinculis & ligamentis quibusdam solent ad cornua combinari: & qui sic colligati fuerint, necesse est illos pariter iugum ducere. Qui autem vincula impetu dirumpunt quibus colligantur, hi à iugo facile se liberant. Atq; ita sanè in vnum iugum colligati fuerant principes sacerdotum & seniores populi, ita postmodum reges & principes populorum in persecutione Christiani nominis pariter colligati videbantur, & simul iugum ducebant vniuersi pene sapientes atq; potentes. Nos autem fideles vincula illorum dissoluamus & confringamus, nec patiamur nos eisdem innodari: & sic iugum illorum proiciamus, vt non cum illis iugum ducamus, sed libertatem fidei vinculis infidelitatis (quibus illi sunt in impietate sua colligati) preeligamus. Versu quarto. Qui habitat in cœlis irridebit eos. Ei quod hic dicitur de irrisione & subsannatione Dei contra impios, respondent verba libri Prouerbiorum, in cuius capite primo Sapientiam audimus clamantem & conquerentem in hæc verba, Despexistis (inquit) omne consilium, & increpationes meas neglexistis. Ego quoq; in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cum vobis id quod timebatis aduenerit. Quoniam autem non est hoc ridere, aut subsannare secundum corporalem aspectum accipiendum, quomodo homines peroris certam dispositionem rident, & nasi contractionem, aut corrugationem subsannant, sed secundum mysticam proprietatem: idcirco quid sibi iste risus & subsannatio velint, in consequentibus edocet. Cum irruerit (inquit) repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit, quando venerit super vos tribulatio & angustia, tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane consurgent, & non inuenient me, eo quod exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint, nec acquieverint consilio meo. Hoc enim est ridere, hoc subsannare Dei, in nouissimo non parcere, non flecti misericordia, secundum seueritatem immobilis iustitiae vindictam referre absq; compassionis dolore, eosq; confundere, & in erubescerentiam mittere: quomodo illi qui ri-

Prouerb. 1

des
nu
fer
to
ira
fe
cab
Ta
Qu
eri
ea
po
pat
pec
na
ira
ten
int
qui
effe
tur
nor
Eu
G
qui
nor
run
dis
& f
bor
qu
pra
nat
tut
spe
De
Ecc
dico
tato
Dei
acc

deur,

dent, aut subsannant, super eos quos rident aut subsannant nulla afficiuntur compassione misericordiae, sed absque misericordia confundunt eos & erubescere faciunt. Neque; mul-
 ro aliud est hic risus & subsannatio, quam in versu sequenti ira & furor. Iratus enim dicitur Deus, quatenus poenam infert, & furorem in eo imaginamur, quatenus tū erit implacabilis, nullāsq; excusationes vel recipere volet, vel audire. Tales enim fere videmus homines in ira & furore positos. Quo in loco illud diligenter notādum est, quā dissimilis erit vox illa, quam tunc cōtra impios proferet dominus, ab ea qua nunc peccatores suaviter alloquitur, vocans eos ad poenitentiam. Modo enim in mansuetudine loquitur, quasi pater filiis, sicut pastor bonus errabundis ouibus, quarens peccatores ad poenitentiam, & infideles ad fidem, sicut gallina sua voce pullos sub alas cōgregare volens. Tunc verō in ira loquetur, & in furore sententiā pronuntiabit conturbantem. Potest tamē ista Dei irrisio, etiam aliter more humano intelligi. Solent enim homines irridere & subsannare eos qui magna moliūtur, quae ipsis sunt impossibilia, & quae ad effectum perducere nō valent. Tunc autem maximē irridētur huiusmodi & subsannantur, cum res ipsa monstrat, eos non potuisse assequi quod sunt moliti, quemadmodum in Evangelica parabola irridendus dicitur & irrisione dignus, qui coepit aedificare, & non potuit consummare. Ita sanē in nouissimo diē, cum manifestē patebunt irrita omnia impiorum cōtra Deum machinamenta atq; consilia eorū omnia dissipata, quibus contra Dei gloriam egerāt, deridebuntur & subsannabuntur miseri. Sic & alibi Psalmo 36. de impio bonis machināte mala, dicitur, Dominus autē irridebit eū, quoniam prospicit quod veniet dies eius: circa quem locum praesentem istam sententiam latius aliquāto inueniet explanatam, cui libebit requirere. Versu sexto. Ego autē constitutus sum rex ab eo super Siō. Per Siō (quod interpretatur specula) intelligitur sancta Ecclesia, quae etiam mōs sanctus Dei dicitur. Mons enim, altus est, firmus, & immobilis: Sic Ecclesia per fidei sublimitatem alta est, & per charitatis radicem firma atque immobilis, spiritu quoq; sancto inhabitatore est sanctificata, ut sit domus, habitatio, & templum Dei. Cur autem per Siō intelligatur sancta Ecclesia, causa accipi potest, vel ex nominis significatione, vel ex loci ele-
 ctio

Ioan. 10

Matth. 9
Matth. 23

Lucā 14

Psalm. 36

Psal. 47

ctione. Nomen enim (vt diximus) speculam significat, specula verò in alto est. Sic & Ecclesia ratione sublimitatis fidei quasi specula est, in qua & in cuius fide quisquis residet, contemplatur & videt quæ homines super terram inhabitantes extra Ecclesiam nequaquam valent conspicerere, nimirum sanctæ fidei & Euægelicæ veritatis mysteria, quæ ignorat, nec videre valent, quicumque extra hanc speculam consistunt. Secundum loci autem electionem dici potest Ecclesia Sion, quoniã in monte Sion apud populum Iudaicũ templũ erat, in quo colebatur Deus: quod erat typus & figura illius templi, de quo in alio Psalmo scribitur, Suscepimus Deus misericordiã tuam, in medio templi tui, id est, Ecclesiæ sanctæ, quã spiritus in templũ Deo & CHRISTO cõsecrauit. Versu septimo, Ego hodie genui te: Loquitur de generatione æterna, qua pater æternaliter gignit filiũ, & filius æternaliter gignitur à patre. Hæc autẽ æternitas significatur per aduerbium tẽporis hodie. In æternitate enim neq; præteritum est, neq; futurum, cum partes non habeat secundum successionem, quarum altera alterã præcedat aut sequatur, sed est æternitas quasi momentum vnum perpetuò consistens. Ad imaginandum namq; æternitatis durationem, oportet intelligere quasi nunc quoddam siue momentũ præsens, vni atq; idem & inuariatum, absque fluxu & transitu stabilitate imperpetuum cõsistens, sine præterito quod defluat, aut sine futuro quod adueniat, sicq; velut perpetuum quoddam hodie, neq; heri, neque cras habens. Heri autem & cras, successionem manifestam, transitionem & fluxum indicat: quoniã heri iam non est, & cras nondum aduenit. Propter quod, ipsa nequaquam potest æternitas significari, imò impossibile est vt in æternitate intelligantur. Illud verò notãdum quod aduerbio hodie nouo modo iungit Psalmista, non tempore præsens (quod videretur aptius) dicendo, Ego hodie genui te, sed præteritum, quod minus videretur conuenire, eo quod præteritum tempus ex suæ significationis proprietate præteritionẽ signet, quæ in diuina generatione semper existente non habet locum. Intelligendum ergo est, idcirco præteritum tempus cum aduerbio præsentis temporis coniungi. Propheta, vt ita significaretur hodie illud, de quo loquitur non esse recens hodie, neq; iam incipere suam durationem, sed præcessisse (non dico præteruisse) ab æterno. Est enim in

B

ter
 uer
 fue
 rit.
 cum
 fu
 tis,
 cõsi
 me
 Sec
 præ
 hoc
 neq
 qua
 bit
 neq
 tun
 erit
 dun
 bit
 part
 terit
 gen
 Ego
 & se
 gnit
 dus
 nihil
 tum
 gen
 to rã
 ipsa
 iisse
 no p
 bun
 riam
 iis, q
 tis a
 res h
 accu

ter

æter hoc hodie æternum, & nostrum hodie temporale, ista di-
 uersitas: quòd nostrum hodie recens sit, & cum ante nunquam
 fuerit, iam primum aduenit, mox abiturum ubi cras aduene-
 rit. Atque idcirco nos illi solum præsens accommodamus,
 cum ad totum hodie respicimus, dicentes, hodie uiuo, hodie
 sum, hodie gigno: nisi ad partes respiciamus eius diei præsen-
 tis, de quo loquimur. Sic enim & præteritum & futurum his
 cõsiderationibus licebit adiciere, ut cum dicimus, hodie co-
 medi, & hodie dormiã, secudum diuersas huius diei partes.
 Secundum respectum tamen ad totum, non cõueniẽter nisi
 præsens tẽpus possumus applicare tẽporali & labili nostro
 hodie. Illud autem æternum hodie (de quo hic fit mentio)
 nequaquam recens est, neq; iam nouum aduenit quasi nõ-
 quam præcesserit, neq; iterum cras vetus erit, neq; tum abi-
 bit ab ullo fugatus die crastino, neque præterito succedit,
 neq; futurum præcedit, sed antiquum hodie est, quod (quan-
 tumuis longam durationem mète comprehenderis) semper
 erit idem quod nunc est hodie, & quantumuis longam secũ-
 dum futuram durationem comprehẽderis, similiter præsta-
 bit idem quod nunc est. Atq; ideò illi potest (nulla etiam ad
 partes diuersas habita cõsideratione) apte addi tẽpus præ-
 teritum vel futurum, Vnde sicut pater nũc dicit, Ego hodie
 genui te, ita eadem veritate & congruitate poterit dicere,
 Ego hodie gignã te. In hac enim æternitate, pater æternus
 & semper genuit filiũ, & semper gignet filium, & semper gi-
 gnet filium. Propriissimus tamẽ de æternitate loquẽdi mo-
 dus est, cum per tẽpus præsens loquimur. Ad significandam
 nihilominus nostro captui æternitatis durationem, præteri-
 tum est conueniẽtius. Vnde & in alio Psalmo de eadem hac
 generatione loquẽs idem Propheta, dicit similiter præterito
 tẽpore, Ex vtero ante luciferũ genui te. Significat enim,
 ipsam verbi generationem secudum durationẽ non præter-
 iisse, sed tantum præfuisse, id est, non noui esse, sed ab æter-
 no præcessisse. Verum hæc forsitan simplicium captũ vide-
 buntur excedere: ad propositi tamen loci plenam intelligẽ-
 riam, videbantur necessaria: neq; intellectu difficilia erunt
 iis, qui ex naturalium rerum tractatibus temporis & æternita-
 tis agnouerint differentias. Versu octauo, Dabo tibi gen-
 tes hæreditatem tuam. Gentes & hæreditatem, non pro vno
 accusatiuo computari debent, per appositoriam constructio-
 nem,

Psal. 109

- nem, sed tanquam duo accusatiui ab eodem verbo dabo secundum vim vehementissimæ transitionis recti: cuiusmodi regimen est cum dicimus, eligo te regem, consecro te sacerdotem. Estq; sensus, Dabo tibi gentes in hæreditatem tuam vel pro hæreditate tua, hoc est, vt sint hæreditas tua: quemadmodum orationis illius, eligo te regem, sensus est, elige te in regē, siue vt sis rex. Similiter & in sequēti parte dicitur, Et possessionē tuam terminos terræ. Versu nono Reges eos in virga ferrea. Per virgam istam ferream, præ inflexibilem iustitiā (cuius Elucidatio meminit) recte intelligi poterit sermo Dei viuus & efficax, & penetrabilis omni gladio ancipiti: quod sicut à Paulo gladius vocatur, imò gladio ancipiti penetrabilius asseritur, ita non incoëniēter virga ferrea (propter suam fortitudinē & virtutem) appellari potest. Apud Hieremiam verò etiam malleus nō cupatur: Nūquid nō (inquit) verba mea quasi ignis, & quasi malleus conterens petram? Quod si malleus petrā conterit appellatur sermo Dei, cur non etiam rectē ferrea virga nō cupari possit: Hæc autē virga est, qua CHRISTVS regere pascit bonas oues suas, malas autem vt vas figuli cōfringit quoniam in verbis oris eius condemnabitur impius. Aut potest etiam hæc secunda pars in bonam partem interpretari vt de salutari confectione intelligatur, qua videlicet corda dura, immitia, fera & incredula ipse percutit, confringit, interficit, vt mansuescant atq; emollescant per pœnitentiā. Huiusmodi enim corda sunt petræ quas cōterit ille, de quo diximus: malleus & ista, quam nunc loquimur, ferrea virga. Forsitan & eadem est, quam volebat Esaias, cum de Mēsa loqueretur. Percutiet (inquiens) terram virga oris sui. Virga enim hac verbi sui, quæ ex ore ipsius processit, terram percussit, quoniam impiorum corda ictu prædicationis suæ lubriciter feriendo, ad fidem & virtutem conuertit. Nonnullam & pro sceptro ponitur virga, vt Psalmo 44. Virga dictionis, virga regni tui, id est, sceptrū æquitatis, sceptrum regni tui. Atq; ita per sceptrum ferreū significatur regnum infrangibile & indeficiens, nempe æternum, quam expositionē in Elucidatione priori loco positam comperies. Versu vndecimo, Seruite domino in timore. Duo cōiungit Nō mista, quæ pariter in nobis erga Deum debent adesse. Exultare enim nos oportet & gaudere plurimum, atq; lætari

bo
pro
ph
& g
vel
fr
ren
qu
tre
est
qua
pro
sim
ritō
De
les
cun
mif
Cor
uis
cum
uer
cum
& d
sub
don
filio
dom
E li, vt
te: si
mili
set p
gi cō
mod
ne p
tūc v
butio
Ac d
Beat
sem
bon

bonitate Dei: neque morosus ipse est dominus, vt seruis suis prohibeat gaudere. Imo locis plus mille, per seruos suos, Prophetas & Apostolos, atque etiam per os suum lætari monet & gaudere semper. Gaudete (inquit idem ipse) quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Debet tamen non esse inepta nostra exultatio, sed cum debita ex intimo cordis affectu reuerentia, omni que grauitate, maturitate, & morum honestate: quod est, cum tremore exultare. Non enim intelligendus est tremor iste secundum seruilem affectum. Tremor enim non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem: quanto magis & tremorem eiusmodi? Significat autem in proposito magnam totius affectus reuerentiam, & attentissimam mentis sollicitudinem atque diligentiam, quam merito in nobis efficere debet consideratio diuinæ maiestatis. De hoc autem timore & tremore Paulus loquitur, cum fideles monet, in metu & tremore suam salutem operari, id est, cum magna sollicitudine, attentione & vigilantia, non remissè, non trepidè, vt faciunt quidam. Sed & seipsum apud Corinthios fuisse testatur in multo timore & tremore. Seruis quoque præcipit idem, vt dominis carnalibus seruiant cum timore & tremore, hoc est, cum summa obedientia & reuerentia. Quòd si dominis temporalibus præcipiuntur serui cum tremore obedire, quanto magis aeterno illi regi regum, & domino omnium dominantium? Neq; enim tam seruus aut subditus potest esse infimus quilibet hominum suo temporali domino, quin sit is qui supremus est & gloriosissimus inter filios hominum infinito maiore subiectione subditus aeterno domino. Rectè ergo etiã reges & iudices populorum seruite illi, vt summo domino, cum timore: & exultate in eius bonitate: sic tñ, vt cum tremore memores semper vestre erga illum humilitatis. Versu vltimo, Cũ exarserit in breui ira eius. Posset principium huius versus secundum sententiã non malè cõiungi cum sine præcederis, vt sit sensus, Apprehendite disciplinam modo dum tēpus est, ne quando experiamini iram domini, & ne pereatis de via iusta, tūc cū exardescet subito ira eius, ne tūc videlicet pereatis de via iusta, ne tūc separemini à retributione bonorum, cū exardescet, seq; manifestabit furor eius, Ac deinde legatur separatim, velut cõclusio totius psalmi. Beati sunt atq; erūt vniuersi, qui cõsident in illo. Alterius autem connexionis sententiã, in Elucidatione expressa est.

Luc. 10

1. Ioan. 4

Philip. 2.1

1. Cor. 2
Ephes. 6

PSALMVS
TERTII PSALMI
ARGVMENTVM.

2. Reg. 15

I Domine
quid multi-
plicati sunt
qui tribulāt
me: * multi
insurgūt ad
uersum me.
2 Multi di-
cunt anime
mee:

* non est sa-
lus ipsi in
deo eius,

Matth. 27
Sapient. 2

3 Tu autem
domine sus-
ceptor meus
es, * gloria
mea, & ex-
altans ca-
put meum.

4 Voce mea
ad dominū
clamaui:

Ioan. 10

* & exau-
diuit me de
monte san-
cto suo.

Apoc. 1

EX titulo (qui tam apud Hebræos, quàm apud Græcos atque Latinos psalmo huic præponitur) manifestum fit: eū à Dauid compositum fuisse, in ipsa persecutione quā à filio Achisalon sustinuit, siue post peractam persecutionem, & assequens liberationem. Propter quod, secundum historicalem sensum, Dauid ipsi applicari commodè possit. Verùm quia persecutio ista Dauid à suo filio, figura erat & signum præuium persecutionis, quā Christus dominus à populo suo erat prælaturus (quemadmodum & in cæteris Dauid gestis, Christi mysteria figurari solent) idcirco præcipuè est referenda psalmi huius intelligentia ad Christum, in persecutionibus, & tribulationibus constitutum, ut sit eius ad patrem sermo, suæ persecutionis grauitatem, & tribulantium acerbissimam primam veluti per querimoniam proponentis, in spe tamen diuini auxiliij seipsum confortantis. Deinde mortis somnum, & subsequens resurrectionis gloriam, atque inimicorum finalem confusionem & punitionem prædicentis.

TERTII PSALMI
ELVCIDATIO.

VIDE pater mi, qui meus es secundum aspectum serui formam dominus, quàm sunt multiplicati persecutores & hostes mei: * multi admodum conspirant atque confurgunt aduersum me in malum, qui me querunt ad mortem pertrahere. 2 Multi eorum veluti exprobrantes obiciunt mihi, dicentes, * Non erit tibi salus in Deo tuo, in quo te ais habere fiduciam, neque tuam animam de manibus nostris ipse saluabit, dicentes, Confidit in Deo, liberet eum si uultis deamus, si liberabit eum de manibus nostris. 3 Attamen domine pater, susceptor, defensor, protector, & liberator meus es: * tu es qui me glorificabis, & qui me in regnum principatum exaltabis, liberatum de manibus eorum. 4 In tribulationibus & persecutionibus constitutus, uocem cordis, quàm corporis mei ad te in oratione affectu magis leuaui: * & tu exaudisti me clamantem de sublimi throno gloriæ tuæ, in quo resides in magnificentia tua, in medio angelorum

rum tuorum. 5 In crescente & operante aduersantium
rabie, iuxta propositum tuæ voluntatis, ô pater æterne, mor-
ti me subdidi propria voluntate, mortisque sompnum experi-
ri in mea humanitate volui, & tridui spatium in somno illo
perdurare, ponēs à meipso ad tempus animam meam: * Non
permanēsi tamen in morte, vt ceteri mortuorū: sed à somno
illo mortis quantocyus resurrexi ad vitam. potestatem ha-
bens resumendi eam quam paulò antè posueram animam
meam: & factus sum viuus post paululum, qui fueram mor-
tuus, idque ex virtute diuinitatis quam à te accepi, quoniam
tu pater (in cuius manus spiritum meum commendaueram
moriens) resuscitandum susceperisti me, & sustentasti atque cu-
sto disti vt in morte non permanerem: sed post triduum resu-
scitasti me, quatenus à te virtutem diuinitatis (secundum
quam surrexi à mortuis) accepi. 6 Etiam si me millia
hominum persequentium per circuitum obsideant, & in cir-
cuitu custodiam aut obsidionem constituent, quomodo ex
Iudæorum sollicitatione pauci custodes ad sepulchrum meū
vigilabunt, non metuum, neque ob hoc impediatur aut cessa-
bo à resurrectione mea: * tu tantum domine pater, exurge
mibi in auxilium: & secundum decretum consilij tui æteri-
ni, à morte (in qua tua permissione ad tempus debeo quie-
scere) me libera, & ad vitam resuscita. Nulla est enim pote-
stas humanarum virium, quæ tuæ diuinæ potentie queat re-
sistere, neque est qui tu xpossit resistere volūtati, aut tua con-
silia facere irrita. 7 Tu es qui omnes aduersarios meos,
qui me sine meo merito iniuste affligerunt, condemnatio-
ne feries æterna, * Tu istu graui iusti iudicij tui, & percussio-
ne seuera sententiæ tuæ in maxilla feries eos, ita vt dentes
eorum pariter conterantur atque excuriantur. * Conteres
quoque & comminues inuidiam & malitiosam potestatem
eorum, qua me laerare atque discerpere existimabant.
8 Ad te pater domine solum spectat saluatio, tuum est sal-
uare, & à te vno salus omnis vera est expectanda: * & super
populum tibi fidelem, tuisque mandatis obedientem, erit be-
nedictio tua: in presenti quidem salutaris gratiæ tuæ, in fu-
turo autem sempiternæ gloriæ tuæ: quemadmodum ex ad-
uerso super populum infidelem & rebellem veniet maledi-
ctio. in presenti quidem sterilitatis ab operibus bonis, in fu-
turo damnationis æternæ.

5 Ego dor-
mii et sop-
ratus sum:
Luc. 23

* & exur-
rexi, quia
dominus su-
sceperit me.

6 Nō time-
bo millia po-
puli circun-
dantis me.
Mat. 27

* exurge do-
mine saluū
me faciens
meus.

7 Quoniam
tu percussi-
sti oēs aduer-
santes mihi
sine causa,
dentes pecca-
torum cōtri-
uisti.

Hest. 13

Dan. 4

8 Domini
est salus,
* & super
populū tuū
benedictio
tua.

NOTANDVM, quod licet Psalmum hunc totum Eludationis iam positæ series peculiariter capiti nostro Christo accommodauerit, eamque intelligentiã solã expresserit, potest tamen nihilominus pulchrè & commodè admodum etiam cuilibet Christi membro, id est, cuilibet viro iusto a tribulatione posito, vox Psalmi huius aptari, vix in vlllo variata intelligentia: nisi quod in versu quinto somnus, & erectio paulò aliter debeãt intelligi. Fit enim nonnunquam vt viri iusti, siue grauitate, siue prolixitate persecutionis affecti, veluti torpere incipiant, atque in somnum peccati decedere: quos Deus Incis suæ visitatione, iam casui propinquum sustentat, & penè iam collapsos benignè erigit, inimicorum in fugam conuersis. Huius ergo psalmi apparet ex predictis triplicem inueniri intellectum: primum quidẽ de persona Dauid in Abfalonis persecutione, que madmodũ indicat titulus, alterum de Christo domino, cuius typum gerbat Dauid; tertium verò, secundum quem cuilibet Christi membro accommodatur de tribulatione postceti auxilium & in domino suam confidentiam bonam exercitanti. Ne verò hæc sensuum diuersitas vllam inducit confusionẽ, quod quidẽ ad inuicẽ cointi sunt, & includuntur alius in alio secundus quidem in priore, quemadmodum id quod de signo dicitur, spectat simul & ad signatum: tertius autem in secundo, quemadmodum id quod de capite dicitur, pertinet simul & ad membra. Versu tertio, Gloria mea & exaltans caput meum. Christus siue etiam iustus quilibet, Deum vocat in gloriam, id est, suum glorificatorem, à quo gloriã sperat in victoriã atque coronam. Exaltare autem caput iusti quomodo dicatur Deus, vide in annotationibus Psalmi c. lxx. in prætractatione versus vltimi, De torréte in via bibit, propter exaltabit caput. Versu quarto, Exaudiuit me de mōte sancto suo. Mons sanctus Dei, in Psalmis atque item sacris scripturis interdum Ecclesiã significat militantem, quomodo in psalmo præcedenti in verbo Christi, Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius, &c. Psalmo xlvj. Magnus dominus & laudabilis nimis, in celsitate Dei nostri, in mōte sancto eius. Interdũ verò Ecclesiã significat

Psal. 2

Psal. 46

fig
qu
cu
fac
C
tra
M
no
dit
op
aut
tia
m
na
P
me
in
tus
ria
mi
cus
& l
tres
son
ti p
te a
exu
piss
tut
pot
D
non
du
mo
stat
iter
tem
qua
nen
bet
per
& v

N significat triumphantem, & mansionem supernam beatorū,
 quæ propter altitudinem altissimæ contemplationis & spe-
 culationis, secundum quam Deum sancti cōtuentur facie ad
 faciē, rectissime mons dicitur: simul & propter inaccessibili-
 tatem & inexpugnabilitatem eius. Vnde dicitur in alio loco:
 C Non accedet ad te malum. Qui enim in montibus habitāt,
 non facile valent expugnari, & quo mons altior fuerit, eo
 difficilius. Mons autem Dei tam altus est, vt nemo possit ad
 oppugnandum vel expugnandum appropinquare. Dicitur
 autem mons iste sanctus, propter singularissimam presen-
 tiam, & inhabitationem firmissimam eius qui sanctificat om-
 nia. Sic in Psalmo x l i i i. Domine quis habitabit in taber-
 naculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? Item
 Psalmo x l i i. Emitte lucem tuam & veritatem tuam, ipsa
 me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, &
 in tabernacula tua. Versu quinto, Ego dormiui & sopora-
 tus sum. Ex sacris domini Iesu verbis in Euangelica histo-
 ria, simul & ex Apostolorum literis, discimus mortuos dor-
 miētes appellari. Vnde de Lazaro ait dominus, Lazarus ami-
 cus noster dormit, intendens de morte corporis. Similiter
 et Christus, De dormientibus, inquit, nolo vos ignorare fra-
 tres: cum de mortuis loqueretur. Rectē ergo hoc in loco per
 somnum intelligitur ipsa mortis dormitio, & ex consequen-
 ti per exurrectionem, siue euigilationē à somno ipsa à mor-
 tē ad vitam resurrectio. Quod autem Christus ait, ideō se
 exurrexisse, quoniam dominus pater videlicet ipsum susce-
 pisset, id non sic intelligendum est, quasi non propria sua vir-
 tute resurrexerit Christus. Resurrexit enim per virtutem, &
 potētiam diuinitatis, quæ in eo erat, ipsi patriq; communis.
 D non quasi per alienam & extrinsecam virtutem: quemadmo-
 dum nos puri homines suo tempore sumus resuscitandi à
 monumentis. (Ait enim de se ipso Saluator dominus, Pote-
 statem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo
 iterum sumendi eam) sed per ipsam propriam suam virtu-
 tem, quam intra se habebat, & qua ipse licet homo factus nū-
 quam destituebatur, Patri tamen ascribit suam resurrectio-
 nem, & in hoc & in aliis plerisq; locis, quoniā omnia quæ ha-
 bet, à patre habet: neque habet omnino quicquam filius, nisi
 per communicationem à patre: ipsamq; potētiam omnem
 & virtutem quam habet, à patre habet: atque ideō non im-

1. Cor. 13

Psal. 90

Psal. 14

Psal. 42

Ioan. 11

1. Thef. 4

Ioan. 10

merito ad ipsum refert suæ resurrectionis gloriam. Denique manifestum est hic Christum introduci secundum carnis dispensationem, in forma humilitatis loquentem propter quod ad designandum quod non virtute humana surrexisset, sed diuina, patri suo ascribit resurrectionem. Nisi enim diuinitas humanitati fuisset auxiliata, non potuisset ipsa à somno exurgere. Si verò huc psalmum totum personæ Dauid applicari quis vellet, hunc necesse esset somnum istum ad tempus aduersitatis, & tristitiæ (in quo erat Dauid, donec perdituræ Absalonis persequutio) referre: exurrectionem autem suæ euigilationem, ad tempus liberationis de angustia. Si verò secundum spiritualem intellectum viro cui liber iusto aptetur Psalmus, intelligitur ista dormitatio, quædam in virtutis proposito atque profectu remissio, & ad peccatum aliqua ex parte declinatio: exurrectio autem, in pristinam diuinæ seruitutis alacritatem reparatio, ex benignitate Dei suscipiētis iustum, vel priusquam cadat perseverando, vel postquam ceciderit erigendo, ne in lapsu permaneat, & in fovea in quam ceciderit non extractus suffocetur & computrescat. Nam in alio Psalmo dicitur, Nisi quia Dominus adiuuit me, paulominus habitasset in inferno anima mea. Versu penultimo, Dentes peccatorum contriuisi. Sumptum videtur ex vulgari consuetudine loquentium, ad designandum gravitatem percussiois qua omnipotentia diuinitatis Christi hominis inimicos percussit, & percutiet amplius. Grauius enim ictus est maxillæ, cum ex eo dentes vel infringuntur, vel excutiuntur. Atque huic intelligentiæ clarè satis atque aperte consonat beati Hieronymi versio, quæ sic habet. Quoniam tu percussisti omnium inimicorum meorum maxillam, dentes impiorum confregisti. Cui consentit etiam Chaldaica translatio, habens in hunc modum, Quoniam tu percussisti omnes patronos odij mei super genas eorum, dentes impiorum confregisti. Est autem harum lectionum sententia, tanquam si dicat Propheta, In maxillam inimicos meos percussisti: & quidem ictum tam graui, ut etiam dentes qui in maxillis erant confregissent atque excusseris: id est, ictu terribili, nimirum sententia damnationis æternæ. Aut per dentes contractos, malitiosam eorum potestatem, qua Christum discerpere quærebant, simpliciter intellige. Vtranque autem intelligentiam supposita monstrat Elucidatio.

Psal. 93

DE TITVLO HV-

IVS PSALMI.

FPRIMUM illud in genere de titulis vniuersis aduertendum est, quòd is cui Psalmus ascribitur, semper in datiuo casu ponitur. Vnde in hoc Psalmo & in consequentibus, cum audis: Psalmus Dauid, vel Psalmus cantici Dauid, semper nomen Dauid in datiuo casu accipi debet, vt sit sensus, Psalmus, ipsi Dauid. Id quod tamè ex Græco quàm Hebræo euadit manifestum, Vtrobique enim, articulus datiuus casus adiungitur nomini Dauid. In Græco enim dicitur τῷ Δαβὶδ, id est (vt ita exprimamus) ipsi Dauidi. In Hebræo autem nomini Dauid præponitur litera Lamech, quæ solet esse articulus datiuus casus, quemadmodum He genitiui. Neq; verò mysterio vacare putamus, quod autoris ipsius nomen casu datiuo præpositum sit, cum tamen videatur magis casus genitiuus ad autorem competere. Opus enim dicimus illius, qui autor est eius. Præponitur tamen Psalmis autoris nomē casu datiuo, ad significandum (vt equidem arbitror) alium esse autorem præter canentem Dauid, ipso magis præcipuū, qui subticetur, & cui præcipuus locus in genitiuus casu deferretur, nempe spiritum Domini interius distantem, & interius illuminantem, ipsique Dauid Psalmos reuelantem, quæ admodum quodam in loco idem ipse apertum perhibet testimonium, linguam suam scribæ velociter scribentis calamum appellans, videlicet spiritus sancti velocem & efficacem motionem designans. Huic itaque scribæ deferens humilis & simplex puer Domini Dauid, & tanquam primo auctori primum locum concedens, se quasi instrumentum & quasi illuminatum atque edoctum à Deo casu datiuo designat, dicens, Psalmus ipsi Dauid, acsi diceret, Psalmus ipsi Dauid reuelatus aut datus, quem videlicet Psalmum docuit illum summus artifex spiritus Dei, qui per Dauid Psalmos canebat. Atq; istud quidem hoc in loco semel admonitum, aduertendum est & attendendum diligenter per vniuersum Psalmorum librum, ne eadem opus sit frustra sapius iterare. Demùm (quod ad hunc titulum in speciali attinet) aduertendum est, quod frequenter contingit Psalmo alicui præponi titulum qui spectat ad historiam, quemadmodū hic dicitur, Psalmus Dauid, cum fugeret à facie Absalō filij sui. Ali-
 bi, Psal. Dauid in cōsummatione tabernaculi. Item Psalmus

Psal. 44

Psal. 3

Psal. 28

Pfal. 29

Pfal. 51

Pfal. 33

2. Cor. 1

Pfal. 93

David, in dedicatione domus David. Item, Psalmus David, cum venit Doech Idumæus, & annuncianit Saul, & dixit, Venit David in domum Abimelech. Item, Psalmus David, cum immutauit vultum suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit. In his tamen Psalmis quibus tales præponuntur tituli, non est necesse, imò neq; conueniens, vt huiusmodi historia le factum accipiatur vniuersaliter, quasi materia Psalmi, siue vt Psalmi ipsius intelligentia ad historiam talem accommodetur. Nam in Psalmo 30. (cui vltimus ille titulus de vultus immutatione præponitur etiam apud Hebræos, ne verbum quidem auditur de huiusmodi facto particulari historia, quod in titulo præmittitur. Sed plerunq; titulus vel tempus tantum designat, quo facta est Prophetæ reuelatio Psalmi huius aut illius, vel occasionē decantandi siue describēdi eum. Valde enim steriles redderet Psalmos, qui semper ex titulo haurire vellet solidam eorum intelligentiā. Quen modum in Psalmo proposito, qui illud, Ego dormiui & soporatus sum & exurrexi, intelligeret de humiliatione & subsequenti liberatione Davidis, verè sterilem & nimis inæcenum efficeret sensum. Similiter Psalmus 28. cui (vt diximus) præmittitur titulus, in consummatione tabernaculi, si ad literam illi dedicationi materialis tabernaculi applicetur, sterilem & prorsus ieiuam habebit interpretationem, cum sit alioqui Psalmus adipe mysteriorum noui testamenti pinguisimus & delicatissimus. Quod si roges: quid ergo in titulo historia præmittitur, si ad historiā non debet accommodari interpretatio Psalmi qui subsequitur? Iam diximus satis esse, si tantum vel tempus vel occasionem Psalmi decantandi titulus indicet. Pro cuius rei intelligentia diligenter attendenda est illa Pauli sententia qua dicit in fidelibus abundare cōsolationes, iuxta tribulationum abundantiam.

Sicut (inquit) abundant passiones Christi in nobis: ita & per Christum abundat cōsolatio nostra. Quod Psalmista noster aliis verbis, secundum eandem tamen sententiā, ita expressit, confitens Domino & dicens, Secundū multitudinem dolorum in corde meo, cōsolationes tuæ letificauerunt animam meam. Ex quo apparet, Prophetā in magnis tribulationibus & angustiis positū, quanto magis affigebatur, exterius, tanto magis percepisse interiorē à Deo illuminationem, in qua seipsum secundum spiritū posset abunde cōsolari.

lari
A clar
rion
reue
stus
mi
in f
ian
in c
seru
sequ
Do
uat
ter
tion
mo
git
ago
ber
dib
bus
Ser
his
nia
reu
Do
sed
B glo
run
tio
ci
mi
lati
tio
dix
eti
ip
plu
exe
gn
lari

lari. Vnde arbitror fieri potuisse, imò verisimile est & penè
A clarum ac certum ita fuisse, quòd Dauidi in angustiis exterioribus & afflictionibus posito, in spirito demonstrata est & reuelata illa post ventura persecutio & afflictio, quam Christus Dominus præter omne meritum erat perlaturus ab inimicis: vt sic in ostensa Domini ventura tribulatione, seruus in sua præfenti afflictione inueniret consolationem: vt hoc iam Dauidi spiritus diceret, quod multo post ipse Dominus in carne suis discipulis ore proprio dicturus erat, Non est

Ioan. 15

1. Reg. 16

1. Reg. 15

B glorificandus. Atq; hac illuminatione, velut suorum malorum omnium oblitus, totus in contemplationem persecutionis Christi abreptus, quasi ex persona Christi sic inimicis circumdati, & per resurrectionem liberandi in vocem Psalmi prorupit, sicq; abunde magnam in sua afflictione consolationem inuenit, intelligens & se similiter post persecutionem inuenturum requiem. Atq; ita quidem patet quod diximus, persecutionem Absalonis tempus fuisse, atque etiã occasionem componendi propositi Psalmi. non autem ipsius præcipuam materiam. Forsitan autem hæc & alii pluribus in locis vbi vsus venerit, admonebimus, & plurium exemplorum declaratione faciemus manifestius: si nos magnus Dominus sua illustratione dignabitur, & vita.

P S A L M V S
Q V A R T I P S A L M I

A R G V M E N T V M.

IN HOC Psalmo, Propheta ubi eam, quam à Deo ipse ex-
tus fuerat exauditionis facilitatem, pramissit, mox ad increpa-
tionem verba conuertit, quòd homines, rationales creatura, si
nobilitatis obliuisti, tam facillimo ac benignissimo Domino præter-
so, peccatis se turpiter subdant, & carnis ac mundi desiderijs im-
mumose inhereant. Quibus deinde si à vanitate conuerti velint, a-
uocatum monstrat, per quem propitiationem sibi valeant compe-
re: simul & modum quo ad illum conuerti debeant (per iram ade-
sus vitia præterita, declinationem à malis, & operationem iustitiam
vt secure in eo sperare valeant, luculenter manifestans. Vbi inspi-
tium hominum obtectioni respondens, naturalis luminis membra
atque etiam spiritualis illuminationis, vnde nobis boni est iudicium
& letitia venit in cordibus fidelium. Deinde per spiritus illumina-
tionem que tempore gratiæ ventura bona erant præuidens, & præ-
cipue fidelis populi futuram multiplicationem atque profectum,
sacramentorum legis nouæ fecunditatem, ea gaudenter in excusa-
tione spiritus, futura quasi præterita (iuxta morem Prophetarum
præannuntiat: & in eis que præuidebat non hesitans fide, se parum
cum venturis adiungens, in pace securus vult & gaudens requies-
re: credens vnà cum nouo illo populo pariter videre bona Domini
in terra viuentium, propter spem certam & securam expecta-
tionem eorum, qua spiritu illuminante sibi fuerant præmonstrata.

I Cum in-
uocarem ex-
audiuit me
Deus iusti-
tiæ meæ.

* in tribula-
tione dilata-
sti mihi.

2 Misere-
re mei, &
exaudi ora-
tionem meam.

3 Filij ho-
minum, vs-
que quo gra-
ui corde?

Q V A R T I P S A L M I
E L V C I D A T I O.

CVM EX debito cordis affectu clamatem
oratione mea ad Dominum, non abiecit or-
tationem meam Deus, autor ipse, considerans
& remunerator iustitiæ meæ: * In tribula-
tionibus & angustiis inuocatus, latitudinem spi-
ritualis consolationis & gaudij interioris donauit mihi.
2 Atque idcirco cœlestem sapiens benignitatem expertus
iterum clamare non desino, quoties vlla mihi tribulatio
uenerit. Misericordiam tuam demonstra mihi Domine.
exaudi me tibi in spiritu humili supplican-tem. 3 Vos
filij hominum, ex hominibus rationalibus homines ratio-
& gloriosos condidit, quousque vos tandem secundum affec-
tum cordis onerati permanebitis peccatorum mole, atque
terri-

terrenarum concupiscentiarum pondere, semper in ima ista respicientes? * Et propter quid (quæ so) cor apponitis vanitatibus, & ex affectu sectamini mendacium? hoc est, ea quæ carnis sunt & mundi, quæ reuera nihil aliud quàm vanitas sunt & mendacium: in quibus nihil est veræ ac solidæ bonitatis, & quæ suos sectatores misere decipiunt, pro fœlicitate quæ promittunt, æternæ mortis stipendia adducêtes. Nequaquã profecto hoc decens aut iustum est, aut etiam expediens, vt rationalis creatura quam Deus sic nobilem creauit, ipsa se vanitati atq; mendacio vltro subdat, atq; in seruitutem dedit. 4 Quod si qui forte ex filiis hominum pondera hæc abiicere cupiant, ostendam eis, quis sit qui illos possit leuare suis oneribus. Illud enim in primis sciendum & fideliter attendendum est, quod pater omnipotens Christum Dominũ (quem ab initio conceptus sui sanctitate, misericordia, & omnibus gratiis impleuit non ad mensuram) mirabilem fecit, mirifice exaltauit in conspectu suo, & mirabilem demõstrauit in conspectu omnium credentium, tanquam aduocatum nostrum & propitiatorem, per quem nobis datus est ad patrem accessus, quiq; mirabiliter à peccatoribus segregatus in perpetuum assistit vultui Dei pro nobis. * Deus pater omnipotens exaudiet nos, quotiescunq; ad illum clamauerimus: ita vt si quid patrem petierimus in nomine eius, hoc ipse faciat nobis: ad quem accedentes, ab omni onere & pōdere liberi (iuxta promissum eius) reficiemur. 5 Si verò modum requiritis quo ad illum à vanitate redire oporteat, en primum vobis dolor ira & indignatio sancta assumi debet, per quæ peccatis prateritis, imò vobis ipsis, vt serui fuistis peccati indignari debetis, vt illa quæ prius turpiter amastis & concupiistis nequiter, iam pœnitentes salubriter deteste mini: * ac deinde, ne vltra peccetis firmo proposito statuendum, atque diligentem obseruationem est cauendum: ne ea quæ semel deserta sunt per pœnitentiam, per concupiscentiam iterum committantur. * Cæterum si quæ occurrant aut exoriri cœperint per cogitationes in cordibus vestris mala desideria, vel ex suggestionem exterioris dæmonis, mundi aut carnis, vel ex memoriæ volubilitate & affectus instabilitate, & si quæ huiusmodi intus in animos vestros fortè se ingerant, nolite oblectari in eis, vt non noceant, sed compungimini, & dolore vos ipsos affligite pro illis, vt sic dũ oblata respicitis,

* vt quid diligitis vanitatem & queritis mendacium?

Ecclesi. 1
Roma. 6

4 Et scitote quoniam mirificauit Dominus sanctũ suũ.

Ioan. 3
1. Ioan. 2
Roma. 5
Hebr. 9

* Dominus exaudiet me cum clama uero ad eũ.

Ioan. 16
Matt. 11
5 Trascimini.

* & nolite peccare: * quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubiculis vestris compungi mini.

6 *Sacrificia* respuitis, etiã glorioſior fiat ex eis corona veſtra. 6 Neque
te ſacrificiũ verò ſat fuerit ad perfectam cõuerſionem, præterita pecca-
iuſtitie, ta plãgere, & ab eis caute declinare: ſed ſtudioſe ſemper bo-
 num operari oportet, & Deo offerre iuſtũ ſacrificiũ, & debi-
 tum bonarũ actionũ, in operando ea quæ diuinæ ſunt volũ-
 tatis. Nullum eſt enim ſacrificiũ tam à nobis Deo debitũ,
 quàm vt vitam iuxta eius voluntatem ducamus. Hæc verò
 vbi adſuerint (nempe de peccatis præteritis dolere, à malis

* *et ſperate* actibus ceſſare, & operibus Deo placitis inſiſtere)* ſpem fir-
in domino: mam habete in domino. Sic enim vt oportet ſperantes in eo
 Rom. 8. non cõfundemini, ſed ab omnibus malis ipſe vos faciet ſal-

* *multi di* uos.* Neq; mouere quenquam debent voces hominũ fru-
cũt quis o torum atque carnaliũ (quorum bonus ſemper imò infinitus
ſtendit no- eſt numerus) dicentium, Vnde ſcire poterimus, quæ vt bona
bis bona? ſectanda, quæ ve vt mala ex aduerſo fugienda, aut quis eſt qui
 Eccleſ. 1 nobis in omnibus noſtris actionibus (quæ ſunt infinitæ) hæc

7 *Signatũ* demonſtret? 7 Ecce enim inditum eſt & impreſſum nobis
eſt ſup nos rationalibus creaturis naturale lumẽ, quod à facie dei, id eſt
lumen vul- ab illo increato, infinito & inæſtimabili lumine, veluti que-
tur tui do- dam particula & quædã participatio illius immẽſi luminis,
mine, in apice mẽtali & vi animæ ſuprema de ſuper immiſſũ, Deo
 nos aſſimilat, & Dei imagine veluti conſignat: in quo lumine,
 natuliter ea quæ bona ſunt & ſectanda, quæ ve ex oppo-
 ſito mala & fugienda cognoscimus. In ſuper & lumen ſpiri-
 tuſtui ſancti, de cõſpectu diuinitatis tuæ demittis in corda
 fideliũ, per quẽ inſculpitur in nobis, & veluti ſignatur atq;

* *dediſti le* imprimitur ſpiritualis regeneratiõis imago, qui ſua nos in-
titiam in terna vnctiõne omnẽ docet tam de credendis, quàm de agẽ-
corde meo. dis veritatem: * Et in horum vtroq; latari me & exultari

1. Ioan. 1 feciſti in gaudio interiori ſpiritus mei. Ex vtroq; enim gau-
 Ioan. 16 dium viri iuſti conſciẽtiæ, cum ſic duplici ratione munitur.

8 *A fructu* atq; ſecura redditur. 8 Et ò beata illa ventura tempora
frumẽti, vi- ò felicia poſteriorũ ſecula, quando à fœcunditate ſacramen-
ni & olei torum nouæ legis (quorum præcipuum in frumẽto & vino
ſui, multi- per conſecrationẽ conficietur, atq; alia quadam in vnctiõne
plicati ſũt. ſacraſati olei) multiplicabuntur atq; augmentum ſumẽt, tam

9 *In pace in* gratia & merito quàm numero, fideles in Deum patrem &
idipſũ dor- CHRISTVM filiũ eius credẽtes: 9 Mihi verò tametſi nõ-
miã & re- dum detur videre felicia hæc tempora, fidei tamen commu-
quieſcam. nione cum illis vëturis generationibus meipſum ſpiritu õs-

ingens, in pace simul cum eis obdormiam securus, & in spe eadem pariter cum illis per mortis dissolutionem ingredi in requiem dormitionis meae, eadem cum illis beatæ resurrectionis præmia certissime expectans. 10 Quoniam tu domine per illuminationem istam tuam tam benignam de venturis Ecclesiæ tuæ bonis in spe bona, singulari & peculiari quodammodo securum me constituisti.

10 Quoniã
tu domine
singulari-
ter in spe cõ
stituisti me.

A N N O T A T I O N E S I N

Psalmum quartum.

VERSU primo: In tribulatione dilatasti mihi: potest dilatasti, intelligi pro latitudinem dedisti, in cõsolatione videlicet interna, quam præbuiisti inuocatus in tribulationibus. Cui cõsonat verbum Apostoli, dicentis, Sicut abundant passiones CHRISTI in nobis, sic & per CHRISTUM abundat cõsolatio nostra: & si fuerimus socij passionum, erimus & cõsolationum. Dum enim foris tribulatio corpus premit, intus per gaudium spiritus dilatatur. Propter quod idem Apostolus hanc latitudinem probè expertus, In omnibus (inquit quodam loco glorians in afflictionibus) tribulationem patimur, sed non angustiamur. Et iterum, Licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est renouatur de die in diem. Si verò malit quis accipere verbum dilatasti, secùdum proprietatè suæ significationis, vt sonet latũ facere, subaudiatur accusatiuum præcordia. vel cor, vel spiritum, vel cõsolationem, aut aliud huiusmodi, vt sit sensus, Dilatasti mihi cor, aut præcordia, aut spiritum meum. In cõsolatione enim & gaudio interiori, spiritus intra sese dilatatur, quemadmodum tristitia constringitur, & coangustatur. Aut dilatasti cõsolatione, id est, latam mihi fecisti cõsolationem. Forsitan autem hæc latitudo de qua modò loquitur, eadem illa de qua & in alijs aliquot locis meminimus fieri sermonem. Veluti Psalmo 17. Eduxit me in latitudinem. Et Psalmo 118. Et ambulabam in latitudine. Et iterum, viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Lectio autem Romana habet accusatiuum pro datiuo. In tribulatione (inquit) dilatasti me. Et hæc lectio eandem habet cum supradictis sententiam. Quid est enim inuocantem dilatare, nisi inuocanti dare latitudinem. ipsũq; in latitudine constituere? Versu tertio, Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium?

2. Cor. 1

2. Cor. 4

Psal. 17

Psal. 118

Ibidem.

Per

Psal. 39

Matth. 11

Per vanitates & mendacia rectè in Elucidatione intelligitur ea quæ mundi sunt & carnis, id est, delitiæ & temporalia bona, & malarum concupiscentiarum adimpletio: quæ nihil sunt, nisi vanitas & mendacium. Vnde & in Psalmo similiter de his dicitur, quod beatus est homo ille, qui non respexit in vanitates, & insanas falsas, Possent nihilominus idola hic intelligi vanitates & mendacia, quæ reuera vanissima sunt: cum dii habeantur, nihil tamè sint minus, & martiuntur suis cultoribus, eosq; miserè decipiunt, pro salute æternam damnationem ipsis superinducètes. Atq; ita commode subsequitur in sequenti versu demonstratio eius quæ verè diligi & requiri debet, vt colatur, scilicet CHRIS TI Dei patris filij, qui non mentitur suis cultoribus, cū omnes clamantes exaudiat: quem, relictis omnibus vanis idolis, confutum est, vt verū Deum requirere & colere. Potest autem hic versus legi, vel tanquam increpatoria interrogatio, cum vehementia indignationis, vel quasi per querimoniam cum suauitate compassionis. Neq; omnino dissonat vox ista prophætæ increpatoria, ab illa suauissima CHRIS TI exhortatione, secundum quam in Euangelio vniuersis clamatur, **D**icens, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tanquam si dicat, Quare curritis post vanitates, & mendacia diligitis, quæ nihil aliud, quàm grauiusimum onus adferre possunt conscientijs vestris? Ad me potius accedite, meq; diligite, deponentes omne mendacium & omne pondus secularis vanitatis, vt in me reficiamini, & alleuiètur corda vestra. Versu quarto, Et scitote, quoniam mirificauit dominus sanctum suum. Præter continuationem huius versus cum præcedenti illa quæ in Elucidatione posita est, potest assignari, & alia non incòmodior, in hunc modum. Nequaquam o homines diligitis vanitatem, aut quæram mendacium: Scitote enim, quoniam ille qui est veritas, ipse sanctus sanctorum CHRIS T V S dominus, potius toto est corde diligendus, & requirendus, atq; colendus à vobis: quæ Deus pater mirificauit, mirabilèq; fecit, & super omnia exaltauit, vt ipse ab omnibus diligatur & colatur, qui solus potens est exaudire omnes ad se clamantes, & præstare omnibus quæcunq; postulauerint. Quod autem in secunda parte dicitur, dominus exaudiet me cum clamauero ad eum, tamen sub prima persona dicitur, intelligitur tamen secundum

neralitatem, ac si diceretur, Dominus exaudiet omnē eum qui clamauerit ad illum. Est enim hoc frequēs, cū quis vniuersalem vel indifferētem velit facere enūtiationem, vt de sua ipsius persona loquatur singulariter. Vt cū dico, Si benē fecero, reddet mihi Deus mercedem bonam, sin malē, malam, sub prima persona loquēdo, indico, quid omnibus vniuersaliter sit Deus bonis atq; malis prēmij largiturus. Verū quinto, Irascimini & nolite peccare. Hūc passum nōnulli ad moderationem iræ referunt, sic eum exponētes, Si irascimini, vel si irasci cōtigerit, caute, ne peccatum fiat: ira est, ne modum excedat, vt ferē idē sit quod quodā in loco scribit Apostolus, Sol nō occidat super iracundiam vestram. Verū hęc expositio nō satis videtur cōcordare consequētib; atq; præcedētib;. Propter quod, longē aliam sentētiā sequitur Elucidatio. Secundum quam, diligenter attendendus est ordo qui in duobus his versibus, id est, hoc præfenti atque proxime præcedenti, describitur: secundum quem conuerti debemus ad dominum, & illum requirere.

Ephes. 4

D Primum enim irasci oportet vitæ pristinæ, deinde ne ultra ad idam diligenter attendere, insuper exurgentes malos motus (siue ex consuetudine malæ vitæ pristinæ, siue ex carnis prauitate) comprimere, & per compūctionem extinguere, vt non iterum excrescant per consensum, si permittantur liberè exurgere, & absque repressiōe proficere. Hinc verò diligenter operari oportet bonitatem, vt vera, & perfecta comprobetur pœnitentia. Amor enim, & desiderium virtutis, si operari renuit, neque verus amor, neque verum desiderium est. Operantes autem bonum, cauere debent, ne in semetipsis fidant, aut propriis viribus (quasi iam aliquid cœperint esse, cum nihil sint) sed spem totā habeant in domino sine quo prorsus nihil possunt efficere, & ex quo, omnis est eorum in bonum sufficiētia. Vbi verò sic prædicto, & ordinato modo ad dominū se conuerterint, sperent in eo fidenter, de sua salute securi: quoniam nō illos cōfundet spes sua. Cū verò consequenter subiungitur, Multi dicūt, quis ostēdit nobis bona. obiectio ponitur hominū carnaliū, ac deinde versu sequenti eiusdem obiectiōis solutio, quemadmodum in Elucidatione euidenter exponitur. Versu octauo, A fructu frumenti, vini, & olei sui. Nonnulli hunc versum

Galat. 6
Ioan. 15
2. Cor. 3
Rom. 5

de

de malorum prosperitate exponūt, referētes sermonem illos multos, de quibus in versu sexto mentio fiebat, qui increduli, & marmuratores dicūt fidelibus, *Quis ostendit vobis bona?* hos dicunt multiplicari, id est, ditari, in fructu frumenti, vini, & olei, id est, per abundantiam rerum temporalium. In his enim tribus frumēto, vino, & oleo, omnium rerum temporalium abūdantiam intelligunt. Hāc expositionē qui clarius volet ac plenius cognoscere, videat commentariū sancti patris Augustini, qui eam latē prosequitur. Nota enim Elucidatio, propter connexionē commodiorē, qua quā istam expositionē prosequitur, sed mystica intelligentia de sacramētis loquitur nouæ legis, quæ per fructus frumēti, vini, & olei, intelliguntur, ratione quæ inibi exprimitur. Iuxta quam intelligentiam illud etiam conueniētissimè videtur accipi, quod populo, misericordiā consequens per pœnitētiā prædixit Ioël Propheta: *Zelatus est dominus super terram & pepercit populo suo. Et respondit dominus, & dixit populo suo, Ecce ego mittā vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimini in eis, & non dabo vobis vltra opprobrium in gētibus, Nam quod hæc ad nouæ legis beneficia, & gratiæ tempus pertineāt, cōsequētia manifestius demōstrant, quæ de diaboli ciectione, & condensatione, de deserti gētium fructificatione, de CHRISTI doctore iustitiæ, eiusq; prædicatione, euidenter satis faciunt mentionem, ac deinde etiam de spiritus sancti effusione. Prophecia subnectitur, quam sine hæsitacione Petrus Apostolus in Actis Apostolorum, populum Iudæorū alloquēs, ad tempus nouæ legis asserit pertinere. Iuxta hanc item nostram interpretationē, venerabilis Ecclesiæ doctor Thomas Aquinas, in officio sanctissimi Eucharistiæ Sacramēti, præsertim versiculum accommodat, in Antiphona, quam huic Psalmi præcinentam præmittit. Antiphona autem huiusmodi est: *A fructu frumēti, & vini, multiplicati fideles in pace CHRISTI requiescūt. Quod autē oleū omiserit, nihil moueat, quoniam niam ad Eucharistiæ sacramētum (quod ille laudabat) non attinet. Versu penultimo, In pace in idipsum dormiant.* Nota, quod prisci illi Patriarchæ, atq; Prophætæ, qui longe ante CHRISTI aduētū præcesserūt per multa secula, quibus nō est datum videre ea, quæ oculi nostri viderunt, atque etiā nūm vidēt in tempore hoc gratiæ, & nouæ legis, fut*

Augustin.

Ioël. 2

Actu. 2

Thomas
Aquinas.

G

rūn
ster
ni, &
tia
gis
qu
Pau
repr
Qu
cum
bife
& ce
ri qu
est r
quid
fime
tria
secu
dom
deco
G mili
min
Ego
laan
non
stor
itaq
dici
mo
ne, &
næ
quo
re b

F
bus.
ne at

runt tamen illuminati à Deo de v̄turis illis nouæ legis mysteriis, per quæ futura erat salus, & redemptio generis humani, & gratia copiosa credentibus conferenda, cum abundantia spiritualium bonorum: sicq; ea, quæ in tempore nouæ legis futura erant, per fidem velut à longe aspicientes, in pace quieuerunt: quemadmodum de Abraham, Isaac, & Iacob ait Paulus, quod iuxta fidem omnes defuncti sunt, non acceptis Hebr. 11 re promissionibus, sed à longe eas aspicientes, & salutaris. Qui euerunt autem in pace, iuncti per fidem, & spem pariter cum illis suis posteris venturis in tempore gratiæ: id est, nobiscum, qui ea, quæ illi vt ventura credebant, nūc credimus, & confitemur impleta. Et quemadmodum nos in fide securi quiescimus (domino vocante) in spe eius, quæ iam impleta est redemptionis humanæ: ita, & isti in pace pariter nobiscū quiescebant securi, propter fidem, & spem eorum, quæ certissimo ventura, & suo tempore implenda credebant. Vnde Patriarcha Iacob, congregatis in nouissimo filiis, hæc suæ spei securitatem protestado, dicebat, Præstolabor salutare tuum domine. Et Tobias sanctus morti proximus, in spiritu cernēs decorem ædificandæ Hierusalem, id est, Ecclesiæ sanctæ, similiter dicebat exultans, Beatus ero, si fuerint reliquæ seminis mei ad videndam claritatem Hierusalem. Et iterum, Ego autem, & anima mea gaudebo in domino. Imò, & Balaam ille iniquus avaritiæ seruus, finem venturum iustorum non ignorabat, cum diceret, Moriatur anima mea morte iustorum, & fiant nouissima mea horum similia. Secundū hūc itaque modum illuminatus de venturis Propheta Dauid, se dicit in pace pariter requiem accepturum, eo quod peculiari modo esset ex Deo factus securus de beata sua resurrectione, & glorificatione, nō minus quàm si omnia salutis humanæ mysteria ipse oculis corporeis fuisset contemplatus: id quod in alio Psalmo apertius confiteretur, dicens, Credo videre bona domini, in terra viuentium.

Q V I N T I P S A L M I

A R G V M E N T V M.

PSALMVS qui sequitur, formam aptam dat orandi, ijs qui in tribulationibus, aut tentationibus positi, vim patiuntur ab aduersantibus, siue visibilibus, siue inuisibilibus persequutori bus. In quo vir iustus primū orationē suam petit exaudiri: quā manē ante cōspectū Dei se exhibēs, in discussione vitæ suæ, offert Deo.

Et quia illū nouit super omnia odisse operarios iniquitatis, ab eorum numero se per conscientie bona testimoniū separans, confidēter ante Dei presentiam ingreditur, cœlestem Dei ducatum atq; directiōnem fiducialiter postulans, propter inimicorum suorū quam propinquit peruersam malitiam, quorū optat, & orat cogitationes decedens, & irritas fieri. Iustus autē in domino sperātib; latitiam, & exaltationem, & diuinam erga seruos suos tutelam, atq; custodiam pronunciāns, ita terminat vocem orationis pariter atq; confessionis suae.

Q V I N T I P S A L M I
E L V C I D A T I O.

1 Verba
mea aurib;
percipe do-
mine: * in-
tellege cla-
morem meū.
2 Intēde vo-
ci orationis
meae, rex
meus &
Deus meus.
3 Quoniam
ad te orabo
domine:
* manē ex-
audies vocē
meam.
4 Manē a-
stabo tibi,
& videbo:
Rom. 8
* quoniam
nō Deus vo-
lens iniqui-
tatem tu es.
5 Neq; ha-
bitabit in-
ortate mali
gnus;

VERBA orationis meae, quibus oro ad te in tribulationibus, & tentationibus constitutum, ascendat ad te domine, & ad aures tuas ea ferre peruenire, vt audias, & exaudias orantē: * Vocem orationis meae, qua clamo ad te, tu domine attende, & considera, vt exaudias. 2 Neque auertas te a oratione mea, sed intentus esto ad vocem meam, qua oro ante te conspectum tuum, tu qui es rex meus, cui milito, & dominus, Deus, creator, atque redemptor meus, cui seruus. 3 Ecce enim orationem meam ad te leuabo domine: in te spem omnem habens, atque fiduciam, qui es Deus vnus, & verus, solus me potens adiuuare in omnibus necessitatibus: * & tu me exaudies, tibi supplicantem, tempore matutino tempore orationi accommodo, & oportuno: quādo nimis tranquilla, & pacata sunt omnia, & ad orationē est animus commodatior. * Manē etiam cū illucescere cōperit in te animam meam lux salutaris gratiae tuae, quae me, vt oportet orare doceat. 4 Matutino tempore curabo, me tibi praesentem exhibere, & ante conspectū tuū per mentis eleuationem constituere, quando diuinis rebus contēplandis, atque percipiendis liberius vacare possunt homines: & tunc contempnobor, praui debo, & diligēter considerabo tā ea, quae ad tuam veritatem spectant, quā ea, quae ad meam vitae munditiam vt mundus tibi assistam: * Tu es enim Deus, qui turpitudinem peccati, & omnem iniquitatis immunditiā non tantum non diligis, sed habes etiā odio: propter quod eos, qui se ante conspectū tuū exhibere volunt, diligēter contemplari oportet, ne praui dere, ne quid fortē lateat in occulto, quod oculos tuae maiestatis offendat. 5 Neq; quisquā peruersus intromittat

tur ad habitationē tuā gloriosam, vt tua fruatur gloria, neq;
 B tu quenquā eorum, qui operantur malum, fouebis quasi do-
 mesticū tuū: * neq; perstabūt impij isti ante oculos benepla-
 citi tui, sed à conspectu gloriæ tuæ proicientur, & perdentur
 in tenebras exteriores, perpetuò diuisi à cōspectu tuo. 6 Tu,
 cum sis summè bonus, & perfectissima omnino bonitas, ma-
 litiā contrariā habes exosam, & oēs qui operātur eā (quate-
 nus iniquitatis operarij sunt) abominaris: * sempiterna dam-
 natione perire facies oēs eos, qui fraudē, & mendaciū loquun-
 tur, vel agūt ad deceptionem proximorum suorum. 7 Ho-
 minē sanguinis appetitorē, qui oblectatur in sanguinis effu-
 sione, & in nece hominū, itē, & eū qui fraudibus, ac dolis oc-
 cupatur ad insidiandū proximis, & inferenda quælibet nocu-
 mēta per astutiā suā, huiusmodi detestatur, atque execratur
 Deus: qui ex sua natura clementissimus est, etiam inimicorū
 in se peccantiū mortē nolens, & omnis æquitatis, atq; verita-
 tis amator, fraudē, & iniustitiā super omnia habēs exosam:
 * Ego verò ex dono gratiæ tuæ nullius horū mihi cōsci-
 us, & secūdū magnitudinē misericordiæ tuæ à mortalibus hisce
 C pestibus (testimonium mihi perhibēte diligenter perquisita
 conscientia) immunis, confidens in misericordia tua, quæ est
 magna nimis. 8 Audebo fiducialiter exhibere meipsum cō-
 spectui tuo, & ingrediar in domum sanctam tuam, siue eam,
 quam in cœlis inhabitas, spiritu mentis in illā ascendēs, siue
 eam, quæ in terris nomini tuo, & cultui est specialius dicata
 per corporis ingressum: * illicque siue mentis, siue corporis
 præsentia cōstitutus, adorabo te dominum cum timore, & fi-
 liali reuerentia, in vera humilitate cordis mei: nūc quidē tuā
 gloriā collaudando, nunc de beneficiis gratias agendo, nūc
 deprecando pro peccatorum remissionibus, nūc pro ereptio-
 ne clamando de periculis, atq; aliis necessitatibus. 9 Esto
 mihi domine Deus dux itineris, & per viā iustitiæ tuæ in ob-
 seruatione præceptorum tuorum me dirige, propter eos, qui
 mihi in via hac aduersantur, quarētes suis prauis suggestio-
 nibus, & assiduis tērationibus, variis modis à via iustitiæ me
 in peccatum pertrahere: * & vt periculū, quod ex horū acer-
 ba malitia mihi imminet, valeā tuo auxilio euadere, dirige
 tu domine per ducatū cœlestis luminis tui viā vitæ meæ in
 beneplacito tuo, vt corā te ambulē, siāmq; perfectus. 10 Est
 enim malitia aduersariorum meorum (peruersissimorum di-

* neque per-
 manebūt in
 iusti ante
 oculos tuos.
 6 Odisti oēs
 qui operan-
 tur iniquita-
 tē: * perdes
 oēs q loquū-
 tur menda-
 cium.

7 Virū san-
 guinū & do-
 losum abo-
 minabitur
 dominus.

Ezech. 33
 & 18

* ego autem
 in multitu-
 dine miseri-
 cordiæ tuæ.
 8 Introibo
 i domū tuā:
 * adorabo
 ad tēplū san-
 ctū tuū in ti-
 more tuo.

9 Domine
 deduc me in
 iustitia tua
 propter ini-
 micos meos.
 * dirige in
 cōspectu tuo
 viam meā.
 10 Quoniā
 non est in

ore eorū ve-
ritas.

* cor eorum
vanum est.

11 Sepul-
chrū patens
est guttur eo-
rum,

* liguus suis
dolosè age-
bant:

* iudica il-
los Deus.

12 Decidāt
à cogitatio-
nibus suis:

* secundum
multitudinē
impietatum
illorum ex-
pelle eos:

* quoniam
irritauerūt
te domine.

13 Et læten-
tur omnes q
sperāt in te,

in æternum
exultabunt,

et habita-
bis in eis.

14 Et glo-
riabitur in
te oīs qui di-
ligūt nomē
tuum, * quo

co dæmonum, & hominum prauorum, qui ministri sunt & membra eorum) magna, & crudelis valde. Quoniam non veritatem, neque iustitiam loquuntur, aut suggerunt, sed que vana sunt iniqua, & impia semper proponunt, & suadent. * neque id mirum, quando quidem intima quoque eorum plena sunt vanitate, & peccati desiderio. 11 Guttur eorū quasi sepulchrū patens est, eructans eā, quam in se habet, foetore turpitudinē, & ad vorandū, atque suscipiendū in mortem semper apertū. Sic enim peruersi dæmones pleni omni spurcitate & foetore exhalant, atque euomunt bonis intolerabilem. 12 semper ad vorandū bonorū animas auidi existunt, & insatiabiles: * per linguas quoque suas, quo magis decipiant, dolose loquuntur, dū blandis suis suggestionibus proponunt hominibus que videntur dulcia, atque carni suauia: interdū etiam que spiritui videntur secundū speciem bona, atque vtilia, vt tandem sub boni specie fallāt, & incautos in sepulchrū morti coniciant: * Tu verò pro seruis tuis pugnans Deus omnipotens, destrue potestate illorū: & pro nobis faciēs iudiciū, condēna illos, qui violentiā eorum tua potentia facillimè vale compescere, & dolos tua sapientia depellere. 12 Fac te iusto iudicio Deus omnipotens, vt frustrētur ipsi in consiliis suis, que cogitauerunt cōtra seruos tuos, vt in effectum suas prauas machinationes nequeant perducere: * iuxta multitudinem, & propter multitudinem iniquitatū, quas cogitauerunt, à conspectu tuo in sempiternum proiicies eos, & a conspectu seruorum tuorum, quibus aduersati sunt, eliminabis eos in æternum: * quoniam non aduersus homines solū, sed & aduersus tuam gloriā machinati sunt, & rebellauerunt: que ad iracundiam te prouocauerūt, ex sua peruersa malitia conati tuam gloriā facere irritam. 13 Ex aduerso verò percrediderunt, & sperauerunt in te domine serui tui, ipsi non repellentur à conspectu tuo: sed lætitia sempiterna lætabuntur coram te, ineffabili gaudio tripudiabūt in presentia diuinitatis tue: & tu inhabitabis in medio eorum, futurusque sempiterna lætitia, & gaudium æternum, & autor indefectibilis omnis boni, quasi dominus in medio filiorum seruorum tuorum, imo quasi pater in medio filiorum, accumbentium in sinu tuo. 14 Et magnificē, atque gloriose lætabuntur in altitudine, atque fruitione vultus tui omnes, qui nunc vero amant diligunt sanctum nomē tuum. * Tu es enim Deus, operans

F qu
iust
sen
15
ser
te
de
qu
ctu
& t
tan

V
qu
dec
vt f
spe
tate
abi
bus
tur
G tali
per
imp
imp
lero
re i
vid
vt i
req
tam
da.
nab
hor
iust
plic
qua
uct

F qui benedictionem plenissimam illam dabis omnibus in iustitia nunc tibi famulantibus, quemadmodum in vita pre-
fenti, gratiæ tuæ benedictionem eisdem conferre voluisti.
15 Tu Domine, beneplacito bonæ voluntatis tuæ, nos tibi
seruire cupientes ad modum scuti protegendo, ex omni par-
te circundas, atque circuncingis protectione tua, ne alicun-
de malum uobis valeat, aut nocumentum accidere. Tua nã-
que erga seruos tuos bona voluntas, & tuus erga nos affe-
ctus bonus, atque benigna dilectio est nobis quasi scutum,
& tutamentum, quo ab omnibus malis saluamur, & in vi-
tam æternam illæsi atque salui perducimur.

A N N O T A T I O N E S

in Psalmum quintum.

VERSU quarto, Manè astabo tibi, & videbo quoniam.
Secunda pars huius versus potest, vel diuinit legi, vt
quoniam sit coniunctio causalis, quomodo in Elucidatione
declaratum est: vel etiam coniunctim cum verbo videbo,
vt sit sensus, Mane astabo tibi, & tunc videbo, considerabo,
speculabor, & contemplanor, quod tu sis Deus nolens iniqui-
tatem. Cum enim in tranquillitate mentis ponitur homo,
abiectis, & eliminatis omnibus passionibus perturbanti-
bus, illucescente fulgore superni luminis, tunc contempla-
tur homo purius, & videt limpidius quæ de Deo in hac mor-
tali vita cognosci possunt. Et frequenter quidem dum in
perturbationibus sunt homines, dum feruet in eis passionũ
impetus, malè iudicant, quod velit iniquitatem Deus: aut
impios diligat, siue foueat: eò quod illos in malis suis ita ro-
leret, vt à non intelligentibus diuinã consilia videatur faue-
re illorum impietatibus. Verùm qui, manè Deo astiterint,
videbunt, & intelligent longè aliter rem habere. Deumque
vt ipse sanctus est, ita & in aliis diligere sanctitatem, & eam
requirere, ac nequaquam fouere apud sese peccatores. Prior
tamen sententia plenior videtur, & magis literè accommo-
dã. Versu septimo, Virum sanguinum, & dolosum abomi-
nabitur Dominus. Virum sanguinum interpretari sumus,
hominem sanguinis innoxij appetitorem, & effusorem, cu-
iusmodi sunt homicidæ, & tyranni crudeles: vt Saul, & com-
plices eius, qui inuocentis Dauid tantopere cupiebant. &
quarebant sanguinem fundere. Cui expositioni apertè fa-
uet Chaldæa Paraphrasis, ita hoc loco habens: Hominem

niam tu
benedices
iusto.
15 Domi-
ne, vt scuto
bona volun-
tatis tuæ co-
ronasti nos.

- effulorem sanguinis mundi, & dolosum, longè propelle
 Deus. Et secundum hanc intelligentiam, maledicus ille so-
 mel exclamabat aduersum Dauid, quòd vir sanguinum esse
 hoc, nimirum illi ad contumeliam impropèrās, quòd præli-
 domini fuisset præliatus, & hostes populi Dei interfecisset,
 iuxta voluntatem domini, in ore gladij, impiorū scilicet et
 voluntate dñi interfectionem, homicidia iudicans. Posset ta-
 men, generaliori acceptione, per virum sanguinum, quilibet
 peccator intelligi: quoniā nomine sanguinū significari pec-
 cata in scripturis, nō est absolum: vt Psal. i. Libera me de sa-
 guinibus, Deus, Deus salutis meæ. i. de peccatis. Quæ, quasi
 ratione sanguinū nomine appellentur, in iam citato loco
 quire. Versu nono, Dñe deduc me in iustitia tua propter
 inimicos meos. Particula, propter inimicos meos, in medi-
 posita, potest cū præcedentibus cōiungi, quam connexionem
 habet Elucidatio, ad hunc modum. Domine deduc me in ius-
 titia tua propter inimicos meos: ac deinde, dirige in conspe-
 ctu tuo viam meam. Potest, & ad sequentia cōnecti, hoc mo-
 do, Propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viā meā.
 Vtraque autem connexio eandem habet sententiam: Neque
 altera, alteri vlla ratione præferenda videtur, nisi quòd prior
 vulgatio, & vsitatio est, quā & beatus Augustinus sequitur.
 Versu decimo, Quoniam non est in ore eorū veritas. Re-
 cta est in hoc versu partium consequutio. Nam secūda, pri-
 ris rationem reddit. Quod enim non sit in ore impiorū ve-
 ritas, manifestum est, hoc ex cordis defectu procedere. Nam
 (veritate teste) ex abundantia cordis os loquitur. Et sicut bo-
 nūs homo, de bono thesauro profert bona, ita malus, de the-
 sauro suo profert mala. Et iterum ait quibusdam mendaci-
 bus veritas, Progenies viperarum, quomodo potestis bona
 loqui, cū sitis mali? Itaque nō est in ore impiorum veritas,
 quoniam nec est in corde: sed quomodo cor eorū vanū est,
 ita & os non aliud quàm vanitatē potest eloqui. Rectè autē
 huic consonāt, & alia veritatis verba, quibus diabolus alle-
 ric mendacem esse, & patrem mendacij, ac tum demum et
 propriis loqui, cū mendacium loquitur. Et quomodo ipse
 mendax est patèrque mendacij, sic & vniuersos, quos possident
 vanos, & mendaces facit. Potest autem hoc loco veritas ac-
 cipi, vel ea, quæ ad intellectum spectat, opposita falsitati
 vel ea, quæ ad affectum seu mores pertinet, quæ cum iustitia
 eadem.

eadem, opponitur vanitati siue iniustitiæ. Nam & veritas, & vanitas, utroq; horum modorum reperiuntur in vsu scripturarum posita. Et quidem in presenti loco vtraque sententia veritatem ex æquo habet. Nam falsa loquuntur mendaces demones in cordibus hominum, quoties de proprio loquuntur: loquuntur etiam, ac suggerunt impia, quæ cõtra Deum existunt. Quemadmodum (exempli gratia) cum primo homini sub serpentis specie loqueretur ille inuentor peccati, mendacium, non simplex multiplicemq; falsitatem eloquebatur, dicẽs, nequaquam ipsos morituros, si de vitæ ligno ederent, sed futuros quasi Deos. Vanitatem autem, & impietatem loquebatur, quoniam ad inobedientiam creatoris sui, iniqua suggestionem creaturam excitauit. Ex Hebræo tamen magis videtur de vanitate iniustitiæ fieri sermo, quàm de falsitate. Vnde Felicis versio habet, Non est in orẽ eorũ rectitudo, intimas eorum prauitãtes: quod manifestè respondet intelligentiæ prædictæ, quã etiam solam exprimit Elucidatio. Versu secundo. Iudica illos Deus. Sciendum est, verbũ iudico cum accusatiuo positum, aliquando in bonam partem sonare, quemadmodum Psalmo 7. Iudica me Domine secundum iustitiam meam. & alibi, Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum. Ac rursus. Iudica me Deus, & discerne causam meam: hoc est, pro me fac iudiciũ, causam meam diiudica. Aliquando verò in malam partem sonat: vt in proposito loco, Iudica illos Deus: & alibi, Iudica Domine nocentes me, expugna impugnantes: & aliis plerisque in locis, hoc est, fac iudicium aduersum illos, ad illorũ condemnationem, siue secundum tuum iustum iudicium, redde illis mercedem dignam. Et iustos ergo, & bonos iudicet Deus, sed nimium differenter, nimirum pro bonis in salutem, aduersum malos autem in perditionem. Versu ultimo, Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Clarior foret oratio, si ita diceretur, Domine bona voluntate tua, vt scuto coronasti eum. Atque in hunc modum habet versio Felicis, ex Hebræo. Sicut scuto, dilectione coronabis eum. Aut sicut scuto, placabili, & beneuola voluntate circumdabis eum. Cui & Paraphrasis Chaldaica consentit. Veluti clypeo, voluntate bona coronabis eum. Atque in hanc sententiam accipi oportet sermonem lectionis nostræ. Dei enim beneplacitum, siue placabilis voluntas,

Gene. 3

Psal. 7

Psal. 25

Psal. 42

Psal. 34

& benignus respectus super seruos ipsius, quasi scutum est clypeus, & munimentum, quo protegitur homo, & defenditur in vitam æternam. Videtur autem coronare hoc in loco, idem valere, quod circundare, siue circuncingere, in modum videlicet coronæ, quæ ambit, & circundat caput: quod admodum in historia libri Regum legitur de Saul, & virtus eius, quod circuncingebant Dauid in modum coronæ. Atque huic intelligentiæ consonat, quod Felix pro coronare, patet verti posse, circundare. Qui tamen voluerit intelligere de præmio coronæ, & gloriæ æternæ, dicet, bona voluntate Dei iustum vt scuto, siue clypeo coronari, quoniam Dei electis suis beneplacitum est, quo velut clypeo, ac scuto ab omnibus malis ipsos protegente, ad percipiendam propolitam bonis operibus coronam perueniunt. Prior tamen expressio, minus coacta videtur.

S E X T I P S A L M I

A R G V M E N T V M.

PSALMVS iste (qui inter pœnitentiales Psalmos, iuxta Ecclesiasticam consuetudinem, primus ponitur) aptissimè dat formam pœnitentibus, ad Deum se post peccata conuertere volentibus. Considerans nanque peccator turpitudinem peccati sui, timere incipit iram Diuini iudicij, pro cuius amotione, primum Deo supplicat, ne cum damnatis in furore, & ira puniat suamq; infirmitatem proponens, & multiplicem peccati miseriam, medelam sibi postulat, atque auxilium impendi, priusquam anima peccatis grauata, descendat in infernum, vbi Diuinitatis non est confessio. Atque vt ex audibilibus fiat oratio, sua pœnitentiæ luctum & afflictionem commemorat, metumq; Diuinæ ultionis, quo pœnitentia affertur conturbari. Verùm quia ex Diuina pollicitatione lugentibus promittitur subsequutura consolatio, post vocem sletus, spe renouata cõcepta, in Deum resumpta fiducia, inimicos omnes à se abigit, & operariis iniquitatis, quibus ante seruierat, aut certè consenserat in malum, prorsus renunciat, eisq; confusionem de malum hinc nato suo malo optat, atque prænuntiat in sua salute, quam ex auditu sperat.

Matt. 5

I Domine
ne in furo-
re tuo ar-
guas me: ne
que in ira
tua corri-
pias me.

S E X T I P S A L M I

E L V C I D A T I O.

DOMINE ne quasi furibundus, & implacabiliter iratus me arguas, aut confundas in nouissimo die: neq; quasi iratus iudex in seueritate iustitiæ tuæ me punias: sed si quando, exigentibus iniquitatibus

ratibus, corripere, aut arguere volueris seruū tuum, quāso, id facias correptione paterna in amabili misericordia tua, quomodo filios tuos corripere es solitus, nō autē in iudicio seueræ vltionis tuę: quemadmodū illis facies, quos in nouissimo in ira, & furore tuo, æternæ damnationis gladio es percussurus. 2 Et quanquam culpīs meis exigentibus, secū dum distictionem iustitię tuę duriora commerui, tu tamē piissime Deus mecum age suauiter, & misericorditer, attendens infirmitatem, & fragilitatem meam, quam, & ego humiliter agnosco, & tu, qui vides omnia, non ignoras: * à qua infirmitate, & debilitate te precor (qui solus medicus es, & curator animarū) vti sanes languentem animam meam: per medicinalem gratiam tuam, & peccatorū languores, ac vulnera auferendo, & ad operanda quę recta sunt interius me corroborando. * Quantocyus (inquam) adhibe medelam, quoniam iam debilitatus sum valde, etiam vsq; ad ossa, & omnem virtutem, ita vt vix quicquam in me remanserit virium. 3 Animæ quoq; virtutes debilitatę sunt valde, neq; quantum ex me vlla videtur superesse vis ad bene agendū, vt penitus mihi metipsi diffidens, omnem spem in te cogar proiicere: * Tu verò Domine, quousque tandem differes auxilium tuum? cur tandiu miserum relinquis viribus, & consolatione priuatum? 4 Obsecro Domine, ne vltra differas, ne tardes amplius, sed ad me iam pœnitentem conuerte benignum aspectum tuum, quem à me peccante iuste auerteras, * & animam meam libera de peccatorum vinculis, de iugo mortis, & captiuitate Diaboli, in quo per peccatum me ipsum nequiter conieceram: * atq; ab his per peccatorū remissionem, & gratiæ tuę largitionem liberū me facias, ac saluum, non propter mea Deus meus merita, sed propter magnam, & infinitā misericordiā tuam. 5 Ecce enim inter eos, quos mors æterna possidet, nemo memor est nominis tui, ad te honorandū, adorandū, vel laudandū: * & in profunda inferni fouea non inuenitur, qui voluntariā laudis confessionem, aut gratiarum actionem det glorię tuę, vbi blasphemii, steribus, & dentiū stridoribus plena sunt omnia, & omnis vox laudis audiri non potest. Atq; ob hoc, quę utilitas erit tibi spirituum patri, ex vita mea, si nunc in peccatis persistens, in infernum tandem cū illis demergar? Præstat profectò, vt de morte, ad vitā transferas animam meam, quo

2 *Miserere
mei Domine:
quoniā
infirmus
sum.*

* *sana me
Domine,
* quoniam
conturbata
sunt ossa
mea.*

3 *Et anima
mea turbata
est valde:
* sed tu Do
mine vsque
quo?*

4 *Conuerte
re Domine,
* & eripe
animam
meam:*

* *saluū me
fac propter
misericor
diam tuam.*

5 *Quoniam
non est in
morte qui
memor
sit tui:*

* *in infer
no autem
quis confite
bitur tibi?*

6 *Laboravi in gemitu meo, labuabo per singulas noctes lectum meum: lachrymis meis stratum meum rigabo*
 7 *Turbatus est a furore oculus meus, inueteravi inter omnes inimicos meos.*
 8 *Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei.*
 9 *Exaudiuit Dominus deprecationem meam: Dominus orationem meam suscepit.*
 Ezech. 18
 10 *Erubescant & conturbentur vehementer*

fic in ea, & nunc, & in perpetuum glorificetur nomen tuum
 6 Et ut facilius flectatur ad parcendum misericordia tua de Domine afflictionem poenitentiae meae, quae admodum mitibus, atque suspiriis propter peccata mea fatigor: neque huc cessare volo, sed per noctes singulas in amara recollectione peccatorum fletibus abundanter madefaciam lectum meum, & lachrymis copiosis humectabo locum quietis meae etiam nocte (quae tamen quietis est tempus) lachrymis abstiniens, & neque lectulo (qui est quietis locus) a fletibus censeo. 7 Oculus quoque interior mentis meae debilitatus & conturbatus a consideratione irae tuae, & vindictae propter culpae meae demeritum, secundum distractionem stitit tuae super me ventura erat: *nimirum percueraui aulati consensui in consortio peruersorum daemonum atque uorum hominum, omnium inimicorum meorum: atque ab illis velut ad finem deductus sum, & ad ultimum usque: uirtutum sumptus. Cito enim ad finem perducetur, & consumptus uenietur, qui inter tam edacissimos voratores vel pariter permanferit. Vox eius qui post luctum, spe ueniae & dia auxiliij per Deum reddita, fidenter pellit aduersarios. 8 Tandem uero luctu finito, resumpta in Deo meo fiducia, praerabire iubeo, & quam longissimè a me recedere omnes operarios iniquitatis, cum quibus amodo prorsus nihil uoluerim commercij, quibus ultra assimilari nolo, quibus amplius consensum in malo nullum dare decreui, ac statui: *iam enim testimonium mihi perhibere conscientia, confido esse exaudiat a Domino fletum meum, & lachrymas poenitentiae meae: ob hoc indignum fuerit, ut ad ea quae mihi iam misericorditer sunt dimissa peccata, iterum turpiter conuertar. 9 Exaudiuit benignus Dominus, qui mortem non uult peccatorum deprecationem meam, qua illum pro peccatorum dimissionis languorum curatione sum deprecatus: *benignissimè minus (ut iterum repetam ad gaudium, quod semel dum animo latenti parum uideretur) orationem meam non respexit, sed acceptauit & exaudiuit eam. 10 Confundantur inde, & conturbentur, & tabesiant, praerconfusione odio, & uidia, omnes inimici mei, qui perdere querebant animam meam: conuertantur (inquam) retrorsum quanto citius, & uolenter ad praesentiam caelestis auxiliij impediatur ab effectu operis sui, ut non potentes praualere in eo, quod ceperunt

turpiter cōfusi erubescāt: cum me, quem mortis ditioni destinauerant, diutna gratia conspexerint ad vitam rediisse.

ANNOTATIONES IN
Psalmum sextum.

VERSU primo, Domine ne in furore tuo arguas me. Corripit, siue arguit Deus aliquando correptione misericordiae, aliquando correptione iustitiae. Correptione misericordiae arguit, siue flagellat nonnunquam etiam innocētes, tantum ob probationem, & meriti accumulationem. nonnunquam verò propter vltionem cōmissae iniquitatis, à qua per correctionē eiusmodi quarit eum qui peccauit, sed praedestinat^{us} est, à prauitate retrahere. Vtrunq; autem hoc flagellum, misericordiae est, & paternae disciplinae. Pater enim nonnunquam seuerius agit cum filio, solum vt probet animum eius, & bonum faciat meliorem, vel certè in virtute custodiat. Iuxta illud Sapientis, Filij tibi sunt, erudi illos, & curua illos à pueritia eorum. Filiae tibi sunt, serua corpus illarum: & non ostendas hilarem faciem tuam, ad illas. Nonnunquam verò, vt peccatum filij puniat, & castigatum emendet. Correptione autem iustitiae arguet Deus in futuro iudicio, & flagellabit impios vniuersos, nonnullos verò ex eis etiam in praesenti tempore, quemadmodum obduratum Pharaonem, impium Antiochum, & superbum Herodem. Atq; hoc est, argui in ira, & furore. Prius autem, in misericordia, & dulcedine paterna. Non ergo simpliciter orat vir iustus, omnino non argui, omnino non corripi. (Quis enim filius, vt ait Apostolus, quem non corripit pater? Et si extra disciplinam estis, ergo adulteri, & non filij estis) sed tantum non argui in ira, & furore. Argui autem in misericordia, etiam optare debemus: iuxta quod in alio Psalmo dicitur. Corripiet me iustus in misericordia, & saluabit me.

Verfu secundo, Miserere mei domine quoniam infirmus sum, Solent qui misericordiam petunt in sua postulatione adducere, quicquid offensum potest placabiliorem efficere, & ad citius dimittēda cōmissa facilius inflectere. Habet autem homo quasi praecipuū, quod ita adducat, fragilitatem, & imbecillitatem carnis suae: quoniam videlicet caro est, ad omne malū procliuius ab adolescētia sua. habens quidem ad male faciendū ex se potestatem, & occasiones, atque adiutoria plurima, ad bonum verò piger existens, & nimia difficile

omnes inimici mei cōuertantur, et erubescāt valde velociter.

Eccles. 7

Exod. 14
1. Mach. 9
Actu. 12
Hebr. 12

Psal. 140

Genes. 8

- Esaiæ 5
 Hier. 4
 difficultate boni quicquam operans. Iuxta quod apud Esaiæ dicitur, Væ vobis qui potentes estis ad bibendum vinum, viri fortes ad miscendam ebrietatem. Item, Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt. Hæc certe firmitas, fragilitas, & debilitas magna, est toti generi mortali ex suæ cōceptionis vitiata origine iusita, & ita melius impressa, ut vix vnquam hominem relinquat, imò post multos eòsq; diurnos nimiū labores, superare illi contingat: nisi quos Dei gratia in bono iam cōfirmatos, ea fecit liberos. Hanc autem infirmitatem, supplicātes, & mino proponi mus: non quidem ad excusandas excusationes in peccatis nostris (Nequaquam enim id Dei misericordia erga nos flecteret, quin potius cōtra nos Dei iustitiam provocaret) sed tantum in hoc: ut nostra imbecillitate commiserata, ad miserendum efficiatur pronior, ac facilius impetremus veniam. Nam vbi ille stamenta ad peccatū minora fuerint inuenta, peccatum ipsum (ut magis voluntarium) maioris solet estimari, & remitti difficilius: vbi verò maior citamēta, minus solet ponderari offensa, & facilius dimitti. Propter quam causam Sapiens tria mala proponit maxime execrabilia, aduersum quæ peculiari odio animam suam dicit cōmoueri. Tres (inquit) species odiuit anima mea, & grauior valde animæ illorum: pauperem superbum, diuitem mendacē, & senem insensatum. Pauper enim, quoniam minus habet causæ ad sese efferēdum, cum vel sola pauperis merito suadere debeat humilitatem, idcirco ipsius superbius magis est detestabilis, quàm si diues superbiat: qui ex diuitiis nonnullam videtur occasionem habere sese efferēdi. e contrario, diues si mētiatur non habet excusationem, & mendacium non egeat, qui sat habet. Pauper verò, ut dicitur, & rem faciat, si mendacium aliquod proferat, causam aliam videtur suo mendacio prætexere, egestatem, & penuriam.
- Eccles. 25
 Nam (iuxta Sapientis sententiam) multis peccandi occasio est egestas. Sic adolescens indisciplinatus & non intellexit ob defectum experientie & temporis breuitatem similitudinem complexionis & concupiscentie ardorem videtur nonnullam habere excusationem, & toleratur in insipientia. Melioris profectus: puer autem centum annorum, nulli debet honestam excusationem, neque vilo modo valere potest tolerari, propter quod à Domino asseritur maledictio.
- Prouer. 30
 Nam (iuxta Sapientis sententiam) multis peccandi occasio est egestas. Sic adolescens indisciplinatus & non intellexit ob defectum experientie & temporis breuitatem similitudinem complexionis & concupiscentie ardorem videtur nonnullam habere excusationem, & toleratur in insipientia. Melioris profectus: puer autem centum annorum, nulli debet honestam excusationem, neque vilo modo valere potest tolerari, propter quod à Domino asseritur maledictio.

secū
 dix,
 quos
 facio
 fatio
 test
 mo
 hum
 firm
 cit n
 Quo
 mil
 D ab o
 do n
 se, q
 est q
 qui
 in il
 Et in
 rius
 vt a
 reco
 Quo
 secū
 testa
 aute
 nost
 rit n
 prop
 quo
 dic
 ecy
 Vsq
 quo
 Quo
 pus n
 vt si
 nã n
 dicit
 audi

secūdum hunc ferè modum, quemadmodum pauper mendax, ad sui mēdacij faciliorem dimissionem allegare potest, quodammodo suam penuriam, non tamen honestam excusationē, nemini ad peccādum vlla potest esse honesta excusatio) sic & peccator homo veniam postulās, Deo rectè potest proponere suam infirmitatē & fragilitatem. Vnde Psalm. 102. vbi de misericordiis Domini maximis erga genus humanū fit sermo, quasi in causam subiūgitur humana infirmitas: Non (inquit Propheta) secūdum peccata nostra fecit nobis, neq; secūdum iniquitates nostras retribuit nobis.

Esaia 63

Psalm. 102

Quoniam secūdum altitudinem cali à terra, corroborauit misericordiam suam super timētes se. Quātum distat ortus ab occidēte, lōgè fecit à nobis iniquitates nostras. Quomodo miseretur pater filiorū, misertus est dominus timentibus se, quoniam ipse cognouit figmētum nostrum. Recordatus est quoniam puluis sumus, homo sicut fœnum, dies eius tāquam flos agri sic effloret. Quoniam spiritus pertransibit in illo, & nō subsistet, & non cognoscer amplius locū suum. Et iterum in alio Psalmo, Ipse autē est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & non disperdet eos. Et abundauit vt auerteret iram suam, & nō accēdit omnem iram suam: Et recordatus est quia caro sunt, spiritus vadens, & non rediēs.

Psalm. 77

Quod aliqui ad corporalem mortem absq; reditu: alij vcrò secūdum mysticam intelligentiam, ad hominis in malū potestatem, non autē ex se in bonum, pertinere dicūt. Vtrūq; autem Dei misericordiam inclināt, ad propitiandū infirmo nostro generi. In parte autem sequēti suum languorē aperit medico, dicens, conturbata esse ossa sua, & animam suā, propter quod medelā postulat, dicēs. Sana me domine, pro quo vertit, Felix, Medere mihi domine. Versu tertio cum dicit, Sed tu domine vsquaquo: sententia sic incompleta, per eclipsim, aliquid subaudiendum postulat, ad hunc modum: Vsquequo sic me cōturbatum, & miserum relinques? vsquequo non respicies? vsquequo differes adhibere medelam?

Quod non ita dicitur, quasi postulet ipse diem sibi aut tempus miserationis per responsonem determinari, sed tantum vt sit iudicium affectus magni, accelerationem parentis diuinae misericordiae: quemadmodū in alio pœnitēciali Psalmo dicit apertius, In quacunq; die inuocauero te, velociter exaudi me. Magnam autem emphasim habēt, & miram expli-

Psalm. 101

cant

- cant affectus vehementiam, huiusmodi breues, & celeres interrogaciones, ita per abruptionē, & defectum posita. Ita cant enim quasi plenū amaritudine animum, non valere præ plenitudine, qui latet, dolorem, vel liberationis desiderium exprimere. Versu quinto: In inferno autem quis confitebitur tibi? Confessio in scripturis duplex inuenitur, altera laudis, altera pœnitentiæ, peccatorum scilicet agnitio. In prioribus dicitur. Confitebor tibi Domine in toto corde meo, & narrabo omnia mirabilia tua: &, quoniam audisti omnia verba oris mei. Et iterum, Nam & ego confitebor tibi Deus: atque ita in aliis locis quàm plurimis. De altera dicitur Numeri 2. Confitebuntur peccatum suum: vbi idem habetur verbū in Hebræo, quod hoc in loco ponitur. In præsentem autem loco, vtraque confessio potest intelligi. In inferno enim neque est confessio laudis diuinæ: quoniam (vt in alio Psalmo dicitur) Non moriantur te Domine, neque omnes qui descendunt in infernum: Sed nos qui viuimus, benedicimus domino. Neque in inferno illic esse potest confessio peccatorū, vbi perpetua obstinatio est, ac proinde nulla pœnitentia, qua ad Deum valeant conuerti. Tempus enim pœnitentiæ, quo se valeant ad Deum conuertere, nunc voluitur, neque ultra hoc tempus extenditur. Propter quod, in inferno (vbi tempus non erit, sed horribilis tenebrarum æternitas) non inuenitur peccatorum talis confessio quæ ad pœnitentiam futuram pertineat. Videtur tamen magis de confessione laudis sermo fieri, cuius solius meminit Elucidatio: cui etiam Felicis versio consentit, quæ pro confiteri, habet celebrare. In inferno (inquit) quis celebrabit te? Versu septimo. Turbatus est à furore oculus meus. In Elucidatione furorem interpretati sumus iram Dei, à cuius consideratione mentis oculus conturbatur, & mirum si non conturbaretur. Veruntamen posset nihilo incommodius referri hic versus ad amaritudinem & indignationem quam ipse peccator in seipsum accipit, ex peccatorū recordatione. Turbatur enim oculus peccatoris, & veluti caligat præ fletu, propter indignationem nimiam cōtra peccatum, qua seipsum affligit. Nō (teste Apostolo) contristari secundum Deum, quod est pœnitentiam agere, operatur in iis qui peccarunt indignationem, imò etiam vindictā. Dum enim ad cor redeuntēs pe-

Psalm. 9

Psalm. 137

Psalm. 70

Num. 2

Psalm. 113

Iob 10

Eccles. 9

1. Cor. 7

præ
vehe
dolo
adue
in no
gnit
bet n
vulg
inter
rony
Felix
mani

P
multo
nulla
Est a
in iud
oratio
quibus
nō ha
queri
enim
ue ad
tionis
rimis
Et d
in Pl
mi m
rint n
morū
perti
tionis
ponen
quent
Et m
tanqu

prauaricationem, agnoscere incipimus scditatem peccati, vehemēter indignamur, & multa amaritudine replemur, & dolore permaximo percutitur cor nostrū, & quasi in iram aduersus eos, qui in peccatum nos adduxerāt (maximē autē in nos ipsos) insurgimus: q̄ sanē indignatio, propter sui magnitudinē rectē ira, & furor potest nominari, quomodo habet nostra lectio: atq; ita patet, etiā hanc sententiā in nostra vulgata lectione includi. Atq; huic sententiā magis cōfentiūt interpretum ex Hebræo versiones. Siquidem beatus Hieronymus vertit, Caligauit præ amaritudine oculus meus. Felix autem, corrusus, vel obtenebratus est præ dolore: quæ manifestē ad indignationem pro peccatis pertinent,

SEPTIMI PSALMI

ARGVMENTVM.

PSALMVS iste videtur à David compositus pro sua ab iniuste aduersantibus liberatione: siue de manu Saulis, qui illum odio implacabili (sine tamen causa iusta) annos multos ad mortē quasiuit: siue de manu Absalonis filij, qui & ipse nullā habuit rationē iustam oppugnandi sui amantissimū patrem. Est autē forma orādi aptissima viro iniusto, ad Deum pro sua ab iniuste persequētibus liberatione clamare volenti. Potestq; totus orationis processus vel cōtra inuisibiles malignas potestates dirigi, quibus alios magis certos, magisq; noxios inimicos, ac persecutores nō habemus, aut etiā cōtra homines peruersos, qui nos sine causa querūt morti dare, siue corporali, potissimū autē spiritali. Neq; enim Christianus homo quenquā debet tam inimicum reputare, siue aduersariū, quā eum, qui animā querit in peccati, & damnationis mortē quomodocunq; pertrahere. Quod etiā in alijs quā plurimis Psalmis, quoties contra inimicos fit oratio, erit obseruādum. Et diligenter est hoc attendendū, ne cum aduersus inimicos dura sic in Psalmis leguntur, animales homines contra eos intentionē Psalmi mox dirigant, qui fortē in regula qualibet tēporali, causa fuerint magis quā animo aduersantes. Non enim hic bonus est Psalmorū vsus. Processus autē orationis talis est. Primū enim scuitiam perti mescens vir innocēs aduersantiū leonū, à Deo spe sua, liberationis poscit auxiliū: pro quo impetrādo, suam (quantū ad illos) proponens innocentiam, Deū orat in iudiciū pro se contra iniuste persequentes exurgere, vt cum pauperū fecerit iudicium (quemadmodū & mandauit suis in terra vicarijs) adhereāt illi pauperū cateruæ, tanquam iudici defensori atq; patrono suo: suā tamē innocentiam.

Et suorum persecutorum iniquitatem specialiter proponēs, ob
iustē se confidit, a Domino expectare adiutorium. Atq; hęc
ad versum duodecimū. Deinde tribus versibus vā iustū iudicē
vltionem parati terribiliter denuntiat, sub descriptione eius
vibratum tenet gladium, aut arcum tensum, sagittisq; ignitis
culandum paratum. Post hoc processum impietatis ordine pulch
mo describit, in eis qui ex peruersa malitia, odiq; & invidia
nocentum animas perderē quærunt: quorum mox prædicta vā
punitio, in laude diuine iustitię Psalmi terminatur oratio.

1 Domine
Deus meus
i te speraui:
* saluū me
fac ex omni
bus perse
quentibus
me, & libe
ra me.

2 Nequan
do rapiat
vt leo ani
mā meam:
* dum non
est qui redi
mat neque
qui saluum
faciat.

3 Domine
deus me^s si
feci istud:
* si est ini
quit. vā ma
nibus meis.

4 Si reddi
di retribuē
tibus mihi
mala:
* decidāme
ritō ab ini
micis meis
inanis.

SEPTIMI PSALMI

ELUCIDATIO.

DOMINE Deus meus, quem colo, cui ser
in te spem meam omnem, & fiduciam con
tui, vt pote solum potentem, & volentem
hi in omnibus periculis ferre auxilium:
verò in te sperantem confundi non patie
sed de manu omnium, qui me persequuntur, & qui
quærunt malum, saluum fac, & libera, vt nequaquam
in eo, quòd machinantur, præualeant. 2 Ideo autem
to saluatorē, ne quomodocunq; contingat aliquem
qui me persequuntur præualere mihi, & in mortem rapi
animā meam: quemadmodum leo rugiēs cūm præualere
ad deuorandum rapit ea quibus præualuerit, * quod factū
stibus nostris, & robustissimis, & vigilantissimis, & ex
tatissimis, qui perpetuò nos circumueunt, ad perdendum
fuerit difficile, si non nobis infirmis, & imbecillibus hor
nibus tu adsis liberator, atq; saluator, qui tua virtute
rum violentiam, & impetum comprimas. 3 Domine
nostri, quoniam sine causa me persequuntur inimici mei
que illis nocui quicquam, ob quod, me debeant oppug
re. Vnde nunc coram te hoc audacter protestor Domine
Deus meus: quoniam si istiusmodi aliquid feci aduersus
illos, hoc est, tale aliquid mali, quale mihi (sine causa) qu
runt, * si iniustitiam vllam aduersum eos operatæ sunt
nus meæ. 4 Si eis, qui mihi mala quærunt, & infero
ego mala itidem retribuui, aut similia prior eis intuli: *
(inquam) si tu Domine qui iudex es omnium, in me cog
iusti, iuste quidem ferre volo, vt cadam victus ab inimicis
meis, quasi vanus, infirmus, & nihil roboris habens, aut
bilitatis, vt succumbam deuictus ab eis quasi impotēs &

B stitu
adu
etia
per
com
né
ti pu
quan
sus i
posse
rei it
nocu
chin
nibu
man
runt
aut c
iratu
gnifi
omn
atqu
ra, ne
mun
culia
cium
prim
greg
si pat
cund
das p
ista r
fus in
paup
patro
buna
re, vt
do qu
malis
comp
tum

Bstitutus viribus 5 Iustè insuper patiar, vt persequantur me aduersarij mei, quos læsi, aut quibus prior malū intuli: atq; etiam vt me comprehendant, concludant, potestatemque suam per me obtineant: * & deinde vitam meam conterant, atque consumant, meque ipsum, & omnem meam gloriam, omnemque ornatum pessudent, in terram prosternant, & veluti puluerem comminuant, siue ad nihilum redigāt. Hæc (inquam) tua iudicia non refugio subire, si tale aliquid aduersus inimicos meos fuerim operatus, quo iustè aduersus me possent incitari. At verò cum (teipso teste, & iudice) nullius rei istiusmodi mihi sim conscius, neque vllum vnquā eis, vel nocuentiam, vel malum intulerim, neq; etiam fuerim machinatus, oro te, vt pro me paupere faciens iudicium, de manibus iniustè persequentium, iustè tu liberes innoxiam animam meam, quam (sine causa) impij hostes ad mortē requirunt. 6 Propter hoc noli vltra, quasi dormiens, dissimulare aut differre vindictam: sed quasi à somno exurge, tanquam iratus, ad faciendam vindictam in aduersarios meos: * & magnificare, atque glorificare in ostensione iustitiæ tuæ, super omnes inimicos meos per circuitū. 7 Et euigila domine, atque confurge in præcepto illo, quod statuisti nobis in terra, nempe, vt iudicium facias causæ eorum qui iniustè opprimuntur, quemadmodum præceptum dedisti hominibus, peculiariter verò iudicibus terræ, & vicariis tuis, facere iudicium, atque iustitiam, & oppressos liberare de manibus opprimentium: * & cum in hoc tuo præcepto vigilaueris, congregationes populorum pauperum, atque humilium te quasi patronū, & iudicem, ac liberatorem suum vndiquaq; circundabunt, tam ad poscenda auxilia, quàm ad gratias agendas post percepta liberationis tuæ beneficia. 8 Et vt fortè ista te non moueant, aut tibi non noceant, quæ impij aduersus innoxios, ac simplices machinantur, tamen propter has pauperum populorum turbas, & cōgregationes (quarum tu patronus, & iudex assereris, & verè existis) ascende super tribunal tuum, & in altitudinem sedis tuæ iudiciariæ regrederi, vt facias iudicium causæ pauperum, quæ relinquere modo quodam videris, quando sine vindicta cernuntur boni à malis sustinere oppressiones: * siquidem tu es, cui iudicium competit populorum, nunc quidem ad defensionem innocentium aduersus noxios, & in futuro ad plenam vnicuique fa-

5 Persequantur inimicus animam meam: & comprehendat:

* & conculcet in terram vitam meam: & gloriam meam in puluerem deducat.

6 Exurge domine in ira tua: * et exaltare in simbus inimicorum meorum.

7 Et exurge domine Deus meus in præcepto quod madaisti: * & synagoga populorum circumlabit te. 8 Et propter hanc in altū regredere:

* dominus iudicat populos.

9 *Judica me
domine secū
dū iustitiā
meam:*

* *secun-
dum innocē
tiam meam
super me.*

10 *Cōsume
tur nequi-
tia peccato-
rum:*

* *diriges
iustum scru-
tās corda et
renes Deus.*

11 *Iustū ad-
iutorū meū
à domino:*

* *qui saluos
facit rectos
corde.*

12 *Deus ius-
dex iustus,*

* *fortis*

* *patiens:*

Roma. 9

* *nunquid
irascetur
per singulos
dies?*

Roma. 2

13 *Nisi con-
uersi fueri-
tis*

ciendam retributionem secundum opera sua. 9 Atque hoc (quoniam tibi cōperit iudicium) obsecro, vt facias me iudicium contra aduersantes, secundum iustitiā meam: quæ erga illos me gessi: * & secundum innocentiam illam, quæ est in me erga illos, dum nihil illis iniqui vel nocumētū in-
li, ob quod meritò mihi malum quærere valeant. 10 Ne perdurabit imperpetuum impietas ista peccatorū, quæ in innocentibus sunt molesti, neq; suam prauitatē permittitur in æternum exercere, sed finietur aliquando, & finem accipiet potestas eorum, * vir autem innocens, & iustus tua d-
rectione in bono stabilietur, qui peruestigas, & cognita-
bes etiam ea, quæ hominibus sunt intima, nimirum cogi-
tiones, & affectiones, siue desideria eorum. 11 Merito ergo, & iuste auxilium expecto à domino Deo, neque vanum spes, & fiducia expectationis meæ: * quoniam ipse est pater-
rum, atque humilium saluator, liberator eorum, qui susci-
pto, ac simplici corde. Huiusmodi enim iuste à domino ex-
petare possunt auxilium contra aduersantes, quoniā talis facta est diuini auxiliij repromissio, quemadmodum ex op-
posito, qui sunt prauo, & duplici corde, vanè fidūt in diuino iutorio, quod illis neque repromissum est, neque contingit. 12 Et nunc vos impij innocētum oppressores, qui Deū non habetis præ oculis, ne existimetis diuinā vos vltionē non cepturos, eò quòd differat longanimitè ostensionem vultus suæ. Illud enim scitote, quoniam Deus omnipotens, & iudex est populorum, ipse per se iustus est, imò iustitia propter quod sperare nō debetis, vestram malitiam imperpetransituram, * & fortissimus est, atque robustissimus, ne sitis existimetis non fore illi potestatem, ad implendā exten-
sionem iustitiæ suæ: * est nihilominus etiam longanimitè patiens, ferre sciens, ac tolerare in sustinētia vasa iræ, apta interitum: vt ne arbitremini. idcirco nullam vos manere vultū dictam, quia non statim, vt peccatum committitur, vindicta inferatur. * Facit enim hoc eius longanimitas, vt iram suam non ostēdat, neq; vindictam exerceat per singulos dies, sed per momēta singula: sed vnum diem destinauit, in quo relabitur ira eius, & iustum iudicium Dei, quādo super omnes pariter impios, vnus gladij ictus, & vnus terror sententiæ d-
leuiet. 13 Et ne fortè de longa vindictæ huius dilatione vobis blandiamini, illud scitote, quoniam nisi modò, dum

F
pus e
per v
in pr
tis se
tam l
vt les
admo
ad ia
iam a
ment
gittas
denti
renda
re fac
bus a
domo
tia ec
det, at
bus s
tè mir
miser
seduē
atten
15 Ec
nem o
tra eo
tiam:
deduc
qui ex
re. 16
pidita
tate si
riente
laban
* Ver
dam g
ueam
17 Fi
ta rec
innox

F pus est oportunum, donec tempus est gratiæ, conuertamini
 per veram penitentiam ab iniquitatibus vestris: * ecce iam ** gladium*
 in proximo est iudex & vindex malorū omniū, æternæ mor- *suum vibra-*
 tis sententiam, quam in vos distringat, atq; iaculetur, para- *uit arcum*
 tam habēs, ad modum eius, qui gladium, aut hastam vibrat, *suum tene-*
 vt letali vulnere feriat eum, qui pugnat ex aduerso: aut quē *dit & para-*
 admodum is, qui arcū iam tensum tenet manibus, & paratū *uit illum.*
 ad iaciendum in hostem acutā sagittam. 14 Et in arcu suo *14 Et in eo*
 iam aptauit, atq; locauit sagittas, quæ sunt iacula, & instru- *parauit va-*
 menta mortis, ad interficiendū inimicos: * & eas quidem sa- *sa mortis:*
 gittas, quo sint amplius terribiles, carbonibus, aut rebus ar- ** sagittas*
 dentibus operatus est, sicq; fecit ignitas: vt quos, sagittis hor- *suas ardenti-*
 rendæ illius sententiæ suæ percussit, incendat, atque arde- *bus effecit.*
 re faciat igne sempiterno. Quæadmodum enim sagittæ re-
 bus ardentibus aptatæ, atq; ignitæ cū iaculantur, hostium
 domos incendūt, atque consumūt, ita diuinæ vltionis sentē-
 tia eorū, in quos fuerit iaculata, & corpora, & animas succen-
 det, atque exuret igne inextingnibili, quo magis peccatori-
 bus sunt diuinæ vltionis hæ sagittæ formidandæ. Et ne for-
 tē mirum, aut iniquum videatur, cur tã grauis vindicta apud
 misericordissimum dominum maneat, impios illos hominū
 seductores, atq; subuersores, consideranda est, & diligenter
 attendenda eorum malitiosa, & consummata peruerlitas. *15 Ecce par-*
 15 Ecce enim postquam dolorem conceperunt, & afflictio- *turis inu-*
 nem de alieno bono, parturiunt, deinde, & meditantur con- *stittiam, con-*
 tra eos, quibus inuidēt, atque malitiosè indignantur, iniusti- *cepit dolorē,*
 tiam: * quam tandem in operis effectum quantum in ipsis est ** & peperit*
 deducere conantes, veluti pariunt. Nam hic ordo est in eis, *iniquitatē.*
 qui ex peruersa malitia, pauperum animas quarūt subuerte- *16 Lacum*
 re. 16 Neque satis est eorum insatiabili ad decipiendū cu- *aperuit, &*
 piditati, quod palam oppugnēt miseros, verum etiam callidi *effodit eum:*
 tate sua, & astutia insidias parant, quasi foueas occultas ape- ** & incidit*
 rientes, & profundè ad modum effodientes, vt in eas incautè *in foueam*
 labantur miseri, & collapsi non facilè queant liberari. *quam fecit,*
 * Verūm Dei iudicio (qui suorum pauperum semper prouide- *17 Conuer-*
 dam gerit curam) fit plerunque, vt liberatis iis quibus fo- *tetur dolor*
 ueam effoderant, ipsimet incidant in eam quam parauerant. *eius v' caput*
 17 Fitque vt dolor, & malum, quæ aliis parauerant, in capi- *eius: & in*
 ta recidant autorum suorum: & iniquitas malè machinata *verticē ipsi^o*
 innoxio, in collum redeat machinātis, Quæadmodum dæ- *inigtas eius*
 descendet.

monibus peruersis Dei iudicio euenit, vt eandem mortem quã nos quarunt pertrahere, nobis libertatis, ipsi aeternitatis re debeant: & cum post omnes suas paratas insidias, nos Dei auxilio de mortis tandem fouea ereptos, affliguntur, confunduntur vehemētius: & augmētat eis omnia eorum inuisus conatus dolorem. Similiter & impiis contingit hominibus, qui dum mortem, siue corporis, siue animæ machinamur proximo, ipsi in mortis aeternæ baratrum, illis diuina protectione saluatis, subito incidunt, atq; immerguntur. Et sane iustus est Deus, & iustum est hoc Dei pro innocenti iudicium: cui proinde pro immensa hac, & admirabili iustitia sua confessionem dabo, & laudem, atque gratiarum actionem cãtabo ipsi, qui super omnes est altissimus, rex regum, iudex iudicum, & dominus dominantium.

18 Confitebor domino secundum iustitiam eius: & psallam nomini altissimi.

ANNOTATIONES IN

Psalmum septimum.

H V N C I salmũ nonnulli de Christo domino exponunt vt sit eius oratio contra populum Iudæorum, ipsius ne causa persequentem. Alij verò ad personam accommodant peculiariter ipsius Dauid, vel contra Saulem, vel contra meum de tribu Saul: de quo in annotationibus ex Hebraica tituli expositionem, diffusius tractatum inuenire potest si requiras. Nos verò in Elucidatione sicut neutram sententiam exclusimus, ita neque ad alteram strinximus intelligentiam: sed potius in generalitate cuiuslibet iusto de tribulatione clamare, suamq; iustitiã domino cõmendare volentibus ritibus hostibus liberationem postulãti (nemini aliam præiudicantes) accommodauimus. Versu tertio: Si istud. Pronomen istud, demonstrat ad intellectum id, quod mente tenetur, nempe tale aliquid, ob quod iustam habet causam inimicus persequendi. Aut tale aliquid, quale illi uersus eum quarunt, aut quod illi falso criminantur, & faciunt. Quemadmodum Dauid accusabant, quod malum opereretur aduersum regem, cum illud à veritate esset alienissimum & de Christo dicebant, quod seipsum Deum faceret, quod propriam quereret, populũ seduceret, & alia his similia: nequaquã ita se habebant. Aut ad id, quod post sequitur dicitur ratur pronomen, ad hunc modum: Si feci istud, nempe illi

iniq
mal
his t
quod
tame
qui
mici
vt su
man
tò m
decio
terra
subau
gnitu
V

Quæ
hic n
cum
feric
iudic
confi
dicite
cund
contr
aduer
sequi
nand
quæ i
fit, &
peper
quon
pecca
Iudic
ex te
iudex
mea
noce
præte
mod
plica

iniquitas in manibus meis, & si reddidi retribuētibus mihi mala. Versu quinto: Persequatur inimicus animā meā. In his tribus versibus, per contrarium sensum intelligendū est, quod in sua postulatione vt præcipuū intēdit postulans, quod tamen propter modestiā tacetur, & subintelligendū relinquitur. Cū enim dixisset: Si feci istud, decidam meritō ab inimicis meis inanis, Persequatur inimicus, & c. consequēs erat vt subiungerēt: Si verò non feci istud, si non est iniquitas in manibus meis, si non reddidi retribuētibus mihi mala, meritō me custodiet, & proteget iustitia tua, ne ab inimicis meis decidam inanis, & ne comprehendant, neque conculcent in terra vitam meam. Verū istud propter modestiam maluit subaudiri: maximè cum ad Deum fiat oratio, cui tam est cognitum quod intus premitur, quā quod foris enunciat.

Versu nono: Iudica me Domine secundum iustitiā meam. Querat forsitan aliquis, & dicat, Quidnam sibi vult, quod hic modo postulat homo iudicari secundum iustitiam suam? cum in priori psalmo dictum sit, Saluum me fac, propter misericordiam tuam. Et in alio Psalmo dicatur, Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens: Sed aduertendum est, quod hic dicitur, Iudica me Domine secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam super me, debere dirigi ad eos, contra quos orat, persecutores suos, & ita intelligi, quod aduersum illos nihil egerit, ob quod iuste debeant ipsum persequi, neque iustam habeāt causam mala aduersum se machinandi, quòdque ab illis criminibus quæ illi falsò obiectant, & quæ ipsi quasi in causam persecutionis prætexunt, immunis sit, & innocens. Vnde Dauid legimus cum Sauli in spelunca pepercisset, ita post tergum abeūtis clamasse, Animaduerte, quoniam nō est in manu mea malum, neque iniquitas, neque peccaui in te. Tu autē insidiaris animæ meæ, vt auferas eam. Iudicet Dominus inter me, & te, & vlciscatur me Dominus ex te: manus autem mea nō sit in te. Et iterum, Sit dominus iudex, & iudicet inter me, & te, & videat, & iudicet causam meam, & eruat me de manu tua. Quæ omnia iustitiā, & innocentiam proponunt, quantum ad ipsum persecutorem, præter omnem rationem mala machinantem. Et iuxta hūc modum intelligi contiēnit hunc locum, quoties homini applicatur: cū videlicet significare voluerit homo, præter me-

Psal. 6

Psal. 142

1. Reg. 24

ritum se à persequutore affligi, præter meritum (inquit) in parte eius qui persequitur. Quantum autem ad Deum, dicamus, Si feci malum in oculis tuis, & si est iniquitas contra te in manibus meis: sed dicamus potius, Tibi peccavi Domine. Tibi soli peccavi, & quod dicebat filius ille, substantiam suam prodegerat cum meretricibus, Patrem peccavi in cælum, & coram te: ac deinde adiiciamus, Misere mei Deus, secundum magnam misericordiam tuam: & secundum misericordiam tuam memento mei tu, propter pietatem tuam Domine. Si enim dixerimus quia peccati non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Peccatorem autem Dei iustitiam magis quam misericordiam prouocare in iudicium, quænam hæc humilissima forma est? Si tamen (iuxta supradictam quorundam opinionem) Christo Domino Psalmum peculiariter adaptari conuenienter poterit locus propositus absolutè intelligi, quanquam non multum ita soleat loqui, secundum assumptionem carnis dispensationem Christus Dominus, sed magis potius infirmorum, atque humilium, ipse in nobis infirmus & pro nobis factus humillimus. Versu duodecimo, Ne quid irascetur per singulos dies. Hunc versum absque interrogatione habet lectio, quam in expositione Psalmi sequitur Beatus Augustinus, ad hunc modum: Deus iustus, fortis, & longaminis, & non iram adducens per singulos dies: iuxta quem modum, etiam in Græcis exemplaribus legimus. Et eadem prorsus sententia est, quæ in Latina nostra vulgata, tamen illa sit aliquanto clarior. Notandum tamen Augustinus magis propriè de Deo dici iram adducens, quam irascens: quoniam significatur ira, non ut in Deo existens per modum passionis (quod significari aliquando videtur in verbo irascendi) sed tantum ab eo in improueniens. Versu decimo quinto, Ecce parturit iniustitiam. Quod communiter canitur, ac legitur parturit tempore concepti, videtur rectius legendum parturiit, cum Græcè parturiturum habeatur *ὄδενονατο*, id est, parturiit: atque ita etiam vestigatioribus, & emendatioribus habeant codices Latini. Notandum quoque ordinem eorum, quæ hic dicuntur aliquantulum inuerti inuersum. Rectius enim præponeretur concepit dolorem, ac deinde subiungeretur, parturiit iniustitiam. Primum enim est concipere, deinde parturire, postremum parere: ordinem

ordinem in Elucidatione seruauius. Vnde Hieronymus vertit: Ecce parturit iniquitatem, concepto dolore, id est, postquam concepit dolorem. Similiter vertit & Felix: Enixus est iniquitatem, postquam concepit afflictionem. In quibus versionibus, manifeste is quem diximus ordo insinuat. De ordine autem isto, qui in hoc versu ponitur, primū quidem concipiendi dolorem, deinde parturiendi iniustitiā, ac postremo pariendi iniquitatem, faciamus exemplo vno, aut altero clarum quod dicimus. Sic enim primus ille fratricida Cayn, videns fratris sui hostias Deo fuisse acceptas, & igne Domini absumptas, sua autem munera (nimirum quæ de pessimis obtulerat) à Domino despecta, concepit in sese malignum erga fratrem inuidentiæ dolorem, ex quo deinde processit, vt iniustitiam meditaretur, ac velut parturiret, ita vt fratri diceret fraudulento animo, Egrediamur foras, postremo, factus impius homicida, imò crudelissimus fratricida, peperit iniquitatem. Ita Saul videns à se Domini spiritum recessisse, & impleuisse Dauidem, cui etiam in choris à cæde Goliath redeunti cantari audierat: Saul percussit mille, & Dauid decem millia, atque alia huiusmodi virtutis opera in eo conspiciens, concepit in corde dolorem & afflictionem indignantis inuidiæ: ex qua veluti radice, ac seminario, meditari cœpit iniustam innocentis Dauid interemptionem: quam deinde, post consummatum furorem, obfirmato animo, quantum potuit in effectum perducere conatus fuit. Sic item Diabolus (quem merito primo loco, vt primum iniquitatis & omnis malitię parentem, oportebat cōstituere) videns hominem possessurum quas ipse perdidit cæli mansiones, felicitati eius inuidens, concepit primum inuidiæ in seipso dolorem, mōxque parturire cœpit aduersus genus nostrum quod iustum non erat: quod in deceptione primorum parentum peperit primum, & parere vsque modo in innocentum subuersione, non desinit.

Gene. 4

1. Reg. 18
Ibidem.

O C T A V I P S A L M I

A R G V M E N T V M.

RAPTUS in contemplationem sublimem Dei Spiritu diuinius Propheta, in magnificis consiliis que super humano genere Deus cogitauit, obstupescens, ex cordis plenitudine prorumpit in vocem admirationis, Diuinam magnificentiam super celos eleuatam extollens, eiusq; ex infantium ore laudē perfectam ad

inimicorum confusionem pronuntians. Deinde eleuans in caelos oculos, caeleſtiumque corporum nobilitatem perpensens, eamque cum humanae naturae infirmitate & vilitate comparans, maiestatem Dei erga genus humanum dignationem plurimum admittitur, pro qua filium suum vnigenitum (secundum carnis dispensationem, & susceptam mortis vilitatem) etiam infra Angelos immuerit, quem postmodum resuscitatum pro eiusdem humani generis salute, gloria & honore coronauit, subiectis ei omnibus quae in caelo & in terra. Ad quam intelligentiam, manifestum est beatus Paulus Psalms huius Prophetiam in Epistola ad Hebraeos, & militer & in Epistola priore ad Corinthios esse interpretatum. Quamquam potest (absque Paulinae huius sententiae praedictio) etiam ad totius humanae naturae sublimationem referri Psalms ut miretur hominem (quod ad corpus attinet) infirmum, vilitate fragilem, tam magnifice à Deo ad imaginem suam conditum, & deinde cunctis & piscibus maris, & auiibus caeli, & bestiiis terrae praefatum, atque super ea accepisse Dominium. Vtranque autem hanc intelligentiam, subsequens Elucidatio geminata interpretatione faciet attendentibus manifestam.

OCTAVI PSALMI

ELUCIDATIO.

1 Domine
Dominus
noster:

*quam admirabile est
nomen tuum
in vniuersa
terra?

2 Quonia
eleuata est
magnificen
tia tua su
per caelos.
Prouer. 10
& 15

DOMINATOR Deus, qui es vniuersalis omnium Dominus, super creata omnia plenus omnino potestatem habens, speciali vero ratione noster Dominus, id est, eorum qui seruiunt tibi, quos praeter creationem etiam in generatione tibi astrinxisti: * o quam est excellens, quam gloriosum, quam honorandum nomen tuum benedictum non in Iudaea solum, sed per vniuersum etiam orbem terrarum, dignum quod omnes ubique terrarum summis efferaudibus. 2 Neque mirum, si hic super terram sit honorandum nomen tuum, quandoquidem excelsa est & sublimata magnificentia gloriae tuae super altitudinem caelorum, ut vt cum in caelis lauderis ab omnibus, magnificentia terrae gloriae tuae in eis vel ab eis non comprehendatur. * Insuper filius tuus vnigenitus, qui est tua gloria & magnificentia (Gloria enim patris est filius sapiens, multo etiam amplius filius sapientia patris) cuius est secundum diuinitatem eadem tecum gloria, ipse peracto redemptionis humanae mysterio ascendit & exaltatus est super omnes caelos in tuam dextera-

ram;

ram. 3 Ex ore paruulorum, qui penè infantes adhuc erant & vixdum ab lactari, magnificasti, imò perfectam fecisti laudem tuam, quando Hebræorum pueros calica inspiratione edoctos, cantare faciebas tuo benedicto filio laudis diuinæ canticum, ac deinde per prædicationem Apostolorum (qui veluti simplices & pueri, ac iuxta seculi sapientiam prorsus rudes habebantur) Euangelicam veritatem vbiq; terrarum prædicare fecisti: * ad sic confundendum atq; conuincendū, per simplicium testimonia, prauitatem & superbiam scribarum atq; Phariseorum: deinde etiam dæmonum atq; seculi huius potentum & sapiētum, qui omnes aduersarios se exhibuerunt veritatis, & malos vltiores, id est, oppugnatores veritatis, vel vindicatores & defensores salutatis. In hoc enim perfecta fuit laus Dei, & perfecta item confusio superbiæ scribarum atq; Phariseorum, quod per pueroꝝ calica inspiratione loquētium testimonia fuerint redarguti de sua infidelitate, qua veritati resistebant. Similiter & in hoc perfecta fuit confusio principum huius seculi, quòd per simplicium & quasi infantum Apostolorum prædicationē fuerint conuicti atq; superati. 4 Dixi non iniuria, admirabile esse nomen tuum in vniuersa terra, quoniam ecce ego contemplari volo & contueor amplissimos illos cælorum orbis, qui sunt opera creationis tuæ, que tu creasti & fecisti, quemadmodum solet artifex facere opus digitis suis, ac manibus * aut quos tu creasti in potētia, sapientia & bonitate tua, quibus tanquam digitis tribus creas vniuersa: * confidero insuper & contemplor lunam & stellas alias firmamenti, quæ omnia prædicta, cælus videlicet, lunam & stellas, tu in sua natura inque sua dispositione firmasti atque stabilivisti. 5 Dum hæc ego cælestia contueor, eaq; cum humana cōfero natura: quæso te creator bone (quod ad corpus attinet) quàm longè ab horum cælestium perfectione (quæ sunt corpora nobilissima, amplissima, solidissima & indeficientia) abest homo modicus quãtitate, impotens virtute, infirmus, caducus & mortalis: * quid (inquã) est homo, aut quid in nobis tale est, ob quod dignū tibi videatur recogitare de nobis, siue ad elargiendū homini magna beneficia tua, siue ad tam admirabili cōsilio eum redimendū? * aut quid est homo mortalis de mortali homine genitus, vt eum dignum duxeris tuis magnificis donis, super omnia verò filij tui ad nos

3 Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem: Mat. 21 * propter inimicos tuos: vt destruas inimicum & vltorem.

4 Quoniã videbo cælum tuum opera digitorum tuorum: * lunam & stellas que tu fundasti.

5 Quid est homo.

* quod memor es eius: * aut filius hominis quoniam visitas eum.

6 *Minuisti eum paulominus ab Angelis: * gloria & honore coronasti eum*
 * *& constituisti eum super opera manuum tuarum.*

Hebrae. 2

Matth. 28 destinatione, atq; post etiam spiritus tui sancti in nos mō-

Marc. 16 ne ita benignè inuisere? 6 Christum hominem (qui in

Ioan. 5 ni hominum genere primatum tenet) tu pater caelestis p-

1. Corin. 15 lulum infra Angelos constituisti, quando eum carnē nob-

7 *Omnia* similem passionibus aliisq; miseris obnoxiam suscipere

subiecisti luiisti, atq; per passionem & mortem in crucis ignominia

sub pedi- summare voluisti: * verū post passionem (morte de-

bus eius: eum resuscitando) magnifica gloria, & honore superem-

** oues & bo-* lenti mirificè eum ornasti, atq; triumphaliter, vt mortis

ues vniuer- ctorem & inferni debellatorem, coronasti: * & proposuisti

fas, insuper eum omni creaturæ, dans illi potestatem omnem in celo

& pecora in terra, & consistere in dextera tua, potestatem quoq; fan-

campi. di iudicium viuorum atq; mortuorum. 7 *Omnia subie-*

8 *Volucres* sti ditioni, imperio, & potestati eius, quæcunq; sunt in ca-

cali, & pi- & in terra, commune illi tecum donans regnum atq; vni-

sces maris, imperium, * neq; ea solum quæ in caelis sunt, verum etiam

qui per am- vsque ad ea quæ sunt in terris infima, nempe oues omnes

bulant semi- boues omnes, & vniuersas bestias agri, atq; etiam fera-

ras maris. ferti. 8 *Volucres insuper* qui inhabitant aërem, & pisces

Minuisti mnes qui in mari sunt, qui natant in aquis maris, & qui

eum paulo- perambulant vias maris, ad similitudinem animalium in

minus ab restrium, quæ vias terre perambulant. *ALTERA IN*

angel. glor. *LIGENTIA.* Humanum genus in tanta constituisti nobilitate,

& hono. co- tate, vt non multum absit (quod ad animam attinet) a simi-

ron. eum: et mitate naturæ Angelicæ, magno quoq; decore & magnitudine

consti. eum ipsum gloria ornasti, dum secundum animam ad imaginem

super opera tuam & similitudinē creasti, dans ei memoriam, intellectum

manuū tua- atq; voluntatem, Angelicas planè & multò maximas virtutes:

rū. Omnia & postquam ad imaginem & similitudinem creasti, præ-

subiecisti. sub præfecisti insuper eum operibus tuis, quæ feceras proprio

pedib. &c. hominē, veluti finem suum, quemadmodū sunt imperia

Volucr. cali eius gratia quod perfectius est. Cætera insuper ornasti

et pisces ma- subiecisti hominis imperio, nempe animalia omnia, & volu-

ris. &c. restria & volatilia, & natatilia, cum post creationē hominis

Genes. 1 diceres, Crescite & replete terram, & subiicite eam, & donami-

namini piscibus maris, & volatilibus caeli, vniuersa quæ

terre, & vniuersis animantibus quæ mouentur super terra

9 Concludens vero laudis meæ contemplationem, repeto
 D (quam ab initio proposui, & dignam & veram inuenio) Di-
 uinæ magnificentiae admirationem, dicens, Dominator om-
 nium & peculiariter seruientium tibi Dominus quàm
 grande est, quàm magnificum & gloriosum nomē tuum in
 vniuersa terra. Plena siquidem est omnis terra gloria tua.

9 Domine
 dominus no-
 ster quàm
 admirabile
 est nomen
 tuū in vni-
 uersa terra.
 Esa. 6

ANNOTATIONES IN
 Psalmum octauum.

V E R S V tertio, Vt destruas inimicum & vltorem. In-
 telliguntur hic per inimicos & vltiores Christianæ fi-
 dei persecutores: qui dolētes de CHRISTI Domini cul-
 tu & gloria, conati sunt vltionē facere & vindictā, siue euacua-
 tæ legis veteris; siue cōtemptæ & conculcæ idolola-
 triæ, siue dissipatæ humanæ mūdantæq; sapientiæ. Nam hu-
 iusmodi triplices vltiores sensit fidelium populus, & contra
 triplices huiusmodi inimicos paruuli nostri & lactentes san-
 cti Apostoli dimicauerunt: cōtra videlicet Iudæos, pro suæ le-
 gis litera non secundum scientiam zelantes, quam illi iam
 præteritam denuntiabant & euacuatam: cōtra principes se-
 culi & idolorum pontifices, qui idololatriam suam (aduer-
 sus quam illi prædicabant, & quam eliminare laborabant)
 armis & omnipotentia tueri conabantur: aduersus quoque
 mundi sapientes quorum sapientiam vanam illi coargue-
 bant, signorum efficacia & spiritus virtute. Exhibuerunt
 autem isti sese vltiores pro sua vanitate, aduersum infan-
 tes & lactentes, & aduersus veritatem quam Deo inspiran-
 te prædicebant. Quod autem antecedit, ex ore infantium
 & lactentium Deum perfecisse sibi laudem, siue (vt in He-
 bræo habetur) fundasse suam fortitudinem, id diligenter
 admodum considerandum est. Si enim per homines poten-
 tes, nobiles aut eruditos Deus Euangelicæ fidei myste-
 ria induxisset mundo, poterant dicere inimici fidei, quod
 non ipsa per se vicisset veritas, sed vi potentiae, aut sa-
 pientiæ, aut eloquentiæ secularis introducta fuisset, qua-
 si per violentiam in mundum: quemadmodum de impiis-
 sima illa secta quam ab autore Mahumeticam vocamus, à
 CHRISTI fidelibus dicitur, & verisissimè dicitur. Nunc
 verò, dum per hominum simplicium & impotentium atque
 ignobilium ora, veritatem fidei per vniuersum orbem fecit
 Deus

Rom. 10

- Deus superuincere, mirum in modū laudem suam perfectā & fortitudinem suam stabiliuit, atq; commendauit. Atque hoc est, quod Paulus Apostolus compluribus in locis testatur, veluti capite primo Epistolæ prioris ad Corinthios, **1. Cor. 1** fideles suos alloquens, ait, Videte vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, vt ea quæ non sunt destrueret, vt **1. Cor. 2** non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Atque iterum capite secundo, Et ego fratre (inquit) cum venissem ad vos veni non in sublimitate sermonis aut sapientiæ, annuntians vobis testimoniū Christi: & sermo meus & prædicatio mea non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, sed in obliuione spiritus & virtutis: vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Et iterum alio in loco, loquitur **2. Cor. 4** de commissa sibi gloria Euangelicæ administrationis habemus (inquit) thesaurum istum in vasis fictilibus, vt sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis. Dum verò ita hæc factis Apostolis atque discipulis Domini aptamus, nemo existimet iniuriam facere aut contradicere verbis Domini **Mat. 21** qui Phariseis respondens pro Hebræorum pueris pium Osanna in templo acclamantibus, versus hunc Psalmi paruulis istis Hebræorum applicabat, dicens, Nunquam legis, quia ex ore infantium & lactentium Deus perfecit laudem tuam? Nequaquam enim huic Saluatoris aduersant sententiæ. Nam & de illis paruulis loquitur Elucidatio. **H** bitror tamen puerulos istos in Hierusalem clamantes, figuram fuisse paruulorum illorum, per quos erat proclamanda Osanna (id est, Diuina laus & vera salus annuntianda) non intra solius Hierusalē angusta mœnia, sed per latissima rarū spatia: de quibus paruulis Christus Dominus patri suo **Matt. 11** confitetur in Euangelio, dicens, Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, reuelasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic factum placitum ante te. Et de his paruulis puto principaliter intelligi Psalmum præsentem, magis quàm de pueris illis ad Hierusalem clamantibus. Neque enim valde sunt destructi iniuriarum Scribæ & Pharisei per illorum horarium clamorem.

file
isto
vt
no
cer
pr
si h
dic
mi
nu
me
im
lun
ma
pro
riti
bu
vol
re,
me
eod
Ro
mu
rest
syr
feil
qu
lac
H fec
eni
de
dici
pot
der
eun
inf
Qu
stra
quo
li, q

Glétio mox finiebatur ad increpationem Phariſaïcam. Imò
 iſtorũ clamorem à Domino maximè permiſſum arbitror,
 vt figuram ſubſequuturi clamoris & prædicationis aliorum
 noſtrorum paruulorum, per quos ſibi laudem perfectam fa-
 cere decreuerat, Vnde & illud quod poſt adductum verſum
 præſentem adiiciebat Saluator. Dico autem vobis, quoniã
 ſi hi tacuerint, lapides clamabunt, forſitã Euãgelicam præ-
 dicationem reſpicit: vt hoc ſermone ſignificare voluerit do-
 minus, ſi Iudæorum paruuli clamare noluerint, gentiles an-
 nuntiaturos pro eis, & in eorum locum ſubrogandos, vt cla-
 ment, vt Euangelicam veritatem prædicet: id quod iamdiu
 impletum cernimus. Ceſſant enim illi, & vltra clamare no-
 lunt: atq; ideo lapides leuauerũt vocem, neq; deſinunt cla-
 mare. Gentiles enim per lapides rectè nouimus ſignificari,
 propter cordis olim in idololatria aliisq; vitiis obſtinati, du-
 ritiem, Vnde & Ioannes dicebat. Potès eſt Deus de lapidi-
 bus his ſuſcitare filios Abraham: nihil dubiũ quin ſignificare
 volès, ſi Iudæi quibus prædicabat nolent pœnitentiã age-
 re, ſuſcitandos eſſe ex gentibus, qui verum fiant Abraham ſe-
 men, & veri ſecundum fidem Patriarcharum filij. Verũ
 eodem, Ex ore infantium & lactentium perfecit i laudem.
 Roget forſitan aliquis, cur ſanctos Apoſtolos infantem dica-
 mus, quibus tale os datum eſt à Domino ſuo, cui nõ poſſent
 reſiſtere omnes eorum aduerſarij: ita vt vniuerſa ſacerdotũ
 ſynagoga nihil inueniret, quo vel vnus illorum poſſet re-
 ſeſillere ſermonem. An verò ita fari, infantium eſt? Rurſum,
 quomodo lactentes dici poſſunt, quibus non vt imperfectis
 lac erat in pabulũ, ſed potius vt perfectis ſolidus cibus? Per-
 fectorum enim (cuiuſmodi ipſi fuerunt) eſt cibus ſolidus. Cũ
 enim aduerſus inimicos & vltiores perficere debebãt illi lau-
 dem, non iam de illorum numero eſſe poterant, de quibus
 dicit Apoſtolus, Tanquã paruulis in CHRISTO lac vobis
 potũ dedi, nõ eſcam. Verũ huic quæſtioni dupliciter reſpon-
 deri poteſt. Primum quidem, vt illos cõſideremus ſecũdum
 eum gradum in quo ante ſpiritus aduentũ præſuerant, verè
 infantem, verè paruuli, verè lactentes, & lacte opus habètes.
 Quam enim tũc fuerint (vt ita dicam) infantem, Petrus mõ-
 ſtrauit cum tertio interrogatus ne ſimul quidem fari potuit,
 quod fari debuit, vt promiſerat audacter. Quã autẽ paruuli,
 quã lacte opus habentes, quã nõ capaces cibi ſolidio-
 ris,

Luc. 19

Matth. 3

Lucæ 21,

Hebr. 5

1. Cor. 3

Matth. 26

Ibidem.

- Matth. 15 ris, docet toties increpata eorum ruditas & tarditas. *Quare*
- Marci 8 (inquit praeceptor I E S V S) non intelligitis? Nedū intelligi-
- Marc. 9 tis? Adhuc & vos sine intellectu estis? *Quare* dubitatis
- Ioan. 14 dicā fidei? *Quid* est quod conquiritis inter vos? Item quod
- Matth. 14 in fine iam ascendens dicebat, Iam non multa loquar vobis. Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. *Quid* enim hoc est aliud, quā tanquā paruulis tantum lac in potum do, non escam? Nō enim capere potestis. Et tamen ex ore horum infantium, horum lactentium ipse Deus suam laudem perfecit & stabiliiuit per vniuersam terram. Dedit enim infantibus istis linguas ferreas, & infingabiles, & infantium linguas fecit disertas: lactentes autem ab lactauit, & solido spiritualis sapientiae cibo confirmavit: inq; viros perfectos fecit ex crescere. Potest & altera via proposita quaestio dissolui, ex ipsa significatione vocabulorum. Infans enim hoc loco non amplius quā paruulū significat vel iuuenē. Nam Graecē est *νήπιον*, quod frequenter in sacris Euangeliis paruulus vertitur, vt illic, Reuelasti ea paruulis & Sinite paruulos venire ad me. Similiter & quod in Hebraeo habetur *vllim*, proprie nō significat impotentē ad loquendum, sed tantum iuuenem siue paruulum, propter quod secundum similitudinē, etiam virgulta sic nōnunquam appellantur, teste Ioāne Reuchlino in rudimentis hebraicis. Quia autē paruuli fuerint Apostoli, non est ambiguum, quādoquidem a praeceptore audierunt constituto paruulo in medio.
- Matth. 18 Nisi conuersi fueritis, & efficiamini velut paruulus iste, non
1. Theff. 2 intrabitis in regnū caelorum. Vnde ex his paruulis vnus, etiam
2. Cor. 10 cum iam gentium doctor esset, dicebat, Facti sumus tanquā paruuli, in medio vestrum: Et alibi, In facie humilis sum in medio vos. Item, In multo timore & tremore fui apud vos. De lactentibus autem, non magna quaestio est. Nō enim lac semper pro infirmiori doctrina & imperfectorum cibo, vt in locum Pauli supra allegato, accipitur: sed interdum generaliter doctrinam omnem salutarē significat, quā tum propter caritatem veritatis, tum propter dulcedinem saporis, rectē lac dici potest. Vnde cum Petrus suos monet deposita omni malitia sine dolo, lac concupiscere, vt in eo crescant in salutem, manifestum est, non imperfectam in illo doctrinam tantum significari. Similiter & de eo dici potest, quod apud Esaiam Dominus clamat, dicēs, Venite, emite absque argento, & ab-

vlla
tis,
B tific
cor
gen
no
mus
rebu
paru
ram
nun
quan
dicū
secu
dicit
tua
nus
de h
ties
artif
plasti
cito
quot
dum
dum
ros if
potes
praef
Diui
C cio q
quod
in ho
Eccle
in An
Caelu
condi
rat, m
quem
rum d
cundu

Psalm. 103

Ephes. 4

Psalm. 101

Psalm. 118

Iob 10

vlla cōmutatione, vinum & lac. Eadem enim sapiētia salutis, & vinum & lac rectē dicitur: vinū, quia fortificans & lactificans cor hominis: lac verò, quia dulcis, suavis, & enutriēs corda potantium. Quisquis verò hæc nostra de paruulis legens, prolixiora forsitā iusto astimaueris (obsecramus) hanc nostram prolixitatē, æqui boniq; consulas. Nō enim potuimus pertransire silentio, quicquam eorum quæ super hisce rebus scribenda sese offerebāt. Valde enim nos oblectāt isti paruuli, per quos in viros perfectos instruimur, atq; in mēsuram aetatis plenitudinis CHRISTI prouehimur. Atq; etiā nunc, ab illorum consideratione ægrē diuellimur. Versu quarto, Videbo celos tuos opera digitorum tuorum. Quod dicitur cæli opera digitorū Dei, potest simpliciter intelligi, secundum metaphoricum loquendi modū, quomodo alibi dicitur. Opera manuum tuarum sunt cæli. Et iterum, Manus tuæ fecerunt me: & plasmauerūt me, cum tamen nullas manus habeat Deus. Sed familiare est scripturis, sic de Deo vt de homine loqui. Vnde hoc in loco, & in aliis similibus, quoties de operibus creationis Dei tractatur, sed de Deo vt de artifice inter homines opus aliquod suis manibus & digitis plasmante, vel de materia qualibet in sua forma pro suo placito constituyente, fit sermo. Atq; ita non opus est assignare, quot digitos habeat Deus, aut qui isti sint digiti: quæadmodum neq; quot manus habeat, aut quæ sint manus eius. Secū dum tamen sublimiorem cōsiderationem, intelligimus digitos istos quibus Deus cælos fecit tres esse numero, scilicet potentiam, sapientiam, & bonitatem. Iuxta quam sententiā præsentem locum accepisse videtur Ioānes Pechanus, vir in Diuinarū rerū sciētia illuminatissimus, in insigni illo officio quod de sancta & superbenedicta Trinitate composuit: quod etiam secū dum Ecclesiasticam institutionē, ab iis qui in horis Canonicis persoluendis vsū sequuntur Romanæ Ecclesiæ, in eiusdem solennitate legitur & canitur. Sic enim in Antiphona quadā quæ huic Psalmo præcinitur, legimus, Cælum terramq; digitis qui tribus appendisti, præposuisti conditis humanitatē CHRISTI. Vbi dū digitos tres numerat, manifestē indicat mysticum aliquem sensum, videlicet quem iam supra exposuimus. Quod autem nonnulli sanctorum doctorum cælos hoc loco irem & lunam & stellas, secundum mysticam intelligentiam interpretantur: per cælos

(vt

(vt aliis aliquot in locis) sanctos Apostolos, vel etiã scrip-
 ram sacram digito Dei scriptam accipiẽtes, per lunã Ec-
 clesiam, per stellas verò Ecclesias particulares, aut alios vni-
 de illuminatos, nos sicut in Elucidatione nõ sequimur
 ab iis inhaerentes literali sensui, ita nequaquam dãnamus
 ab iis. Similiter & de eo dicimus, quod in consequen-
 tiis distinguunt inter oues, boues, pecora campi, volu-
 cres celi, & pisces maris: per oues intelligentes humiles sub-
 ditos, per boues laboriosos rectores & prapositos, aut per oues
 boues simul fideles homines & sanctos, qui laborant in
 preceptis Domini, & pascuntur in pascuis eius tanquã oues
 boues: per campi pecora, homines carnales & in concupi-
 sciis vagabundos: per volucres celi, superbos: per pisces
 maris curiosos. Cui ista libebit plenius cognoscere, re-
 quiritur in expositione sancti patris Augustini, item & apud Lau-
 phum carthusiensem nequaquam spernedum, imò dignum,
 optimèq; meritũ Psalmorum cõmentatorem: qui
 pro suã deuotionis dulcedine, suauiter atque diffusius
 tractant. Versu sexto, Minuisti eum paulominus ab
 aliis. Si iuxta Pauli sententiã **CHRISTO** Domino pec-
 ter ista aptetur, videtur in relatiuo, eũ, fieri transitus à
 ad personam, siue (vt logicis est consuetudo loquẽdi) à
 positione siue acceptione simplici ad personalem: videtur
 relatio esse, nõ secundum idem genus suppositionis. Si-
 dem in versu quinto præcedẽte, secundum speciem simi-
 ter sermo fit de vniuersitate generis humani: id est, de
 ne in specie, nõ de vlla singulari persona. In hoc autẽ
 priorem mox subsequente (iuxta hanc Pauli intelligẽ-
 de persona hominis **CHRISTI** fit personaliter sermo.
 fortè etiã secũda pars versus prioris de **CHRISTO** per-
 liter dicta accipiatur, cũ dicitur. *Quid est fili⁹ hominũ
 nam visitas eum?* Verũ iuxta hãc sententiã, in prioris
 versus accipi deberet sermo de humana specie, in post-
 verò secundum personam de ipso **CHRISTO** hominẽ
 non vsq; adeò videtur verisimile. Apparet enim (quod
 ex ipso loquendi modo) similem esse vtriusq; partis lo-
 tionem, & vtranq; partem secundum rem idem valere
 rãmq; altera explicari, & propter vehementiã signifi-
 factam esse repetitionem eiusdem sententię, quemadmodũ
 fieri solet, cum rem exaggerare volumus, Rursum, vt

ver-
 E da p
 com
 catu
 pon
 iste
 Chr
 ueri
 nem
 clar
 vers
 que
 pers
 Eluc
 sum
 cult.
 nera

H
 totu
 tetur
 micu
 priva
 prad
 nitat
 cui a
 num g
 ros sic
 inuita
 F tur, q
 libus
 per ta
 quam
 matio
 eam p

versus quintus secundum speciem intelligatur, & non secundum da pars ad personam Christi peculiariter, suadet etiã sensus commoditas. Nam quo modo Christum filium hominis dicatur Deus visitare, non vsque adeò facile est intelligere. Exponunt enim de vnione Diuinitatis cum humanitate. Atqui istud potius est humanam in Christo naturam visitari, quam Christum filium hominis visitari. Quomodo autem visitauerit Deus hominem (id est, humanum genus) per demissionem filij sui, & perfectam per eum redemptionem, omnibus clarissimum est. Congruentius itaque videtur, vt totus iste versus dicto modo de specie humana intelligatur, fiatque sequenti versu in relatiuo transitus de suppositione simplici ad personalem. Ceterum, secundum alteram intelligentiam in Elucidatione monstratam, quæ totum Psalmum ad vniuersum genus humanum refert, hac ex parte nulla occurrit difficultas. Totus enim sermo de homine secundum speciem generaliter procedit.

NONI PSALMI

ARGVMENTVM.

PSALMVVM istum (qui apud Hebræos in duos diuiditur) Psalmista cecinisse videtur in persona post venturæ Ecclesiæ; atq; huic siue quantum ad se, siue quantum ad sua membra, totus ipse Psalmi processus rectè aptèq; conuenit. Primũ enim confitetur Domino liberatori suo, de iudicio illo, quod generis humani inimicum, principem huius mundi, condemnatiũ foras proiecit, regnòq; priuauit gentibus idololatriæ, quibus ille dominabatur, ad apostolicæ prædicationis sonum salubriter increpatũ atq; conuersis: vnde illi ciuitates, in quibus olim inhabitauerat, ablatae sunt iusto Dei iudicio, cui afflictionis & tyrannidiæ (qua ante premebatur pauper humanum genus) tandem complacuit misereri. Propter quod filios suos veros fideles Ecclesiæ, ad sperandum in domino & laudem illi dandam inuitat, qui pauperum clamorem non despicit: id quod in seipsa testatur, quam grauissimis licet periculis & persecutionibus intolerabilibus in suæ natiuitatis primordijs afflictam & penè obrutam, semper tamen ipse ad sui nominis laudem sustentauit, nec penitus vquam desicere permisit, quemadmodum neq; patietur vsq; in cõsumationem seculi semper sibi suos electos seruaturus, impios verò qui eam persecuti sunt, in mortis laqueos constrinxit, suo iudicio in

tua, neq; quicquā eorū (quod in me erit) occultū esse patiar,
H quod nō ad tuā laudē pariter & aliorū eruditionē annuntia-
 bo. 2 Gaudebo quoq; sancto, ac spiritali gaudio, & præ læ
 titia immodica veluti tripudiās exultabo in memoria atq;
 amore tui, laudē canā tuo nomini, quemadmodū dignus es,
 ô rex regum, super omnes excelsæ. 3 Propterea quod expu-
 gnaueris pro me inimicos meos, dæmones malignos, atque
 infideles ministros eorū, cōsque; in fugam verteris, & à me abe-
 geris: * infirmati, deuicti atq; confusi sunt, & prorsus condē-
 nati ceciderunt à terrore præsentia tuæ: quoniā te respicien-
 te Ecclesiā sanctam tuā, princeps huius mūdi iudicatus, atq;
 foras eiectus est, & omnis ad præsentia tuā defecit virtus ma-
 lignantiū. 4 Quoniā fecisti tu quidē pro me iudiciū, & iu-
 dicasti causam meā contra aduersarios meos, contra princi-
 pes tenebrarū, qui me iniuste sua tyrannide opprimebant, &
 seculi potestates, qui me persequēbantur in potestate & infi-
 delitate sua: * ascēdisti quasi iudex super thronū tuum iudi-
 ciariū (vt humano more ita balbutiēs loquar) & super tribu-
 nal ad iudicandū causam meam sedisti tu, cui propriū est iu-
 dicare iustitiā, hoc est, iustū iudiciū, siue pro iustitia atq; inju-
 stitia. 5 In tēpore gratiæ (quo placuit tibi facere pro me iu-
 diciū) misisti filiū tuū, ac deinde sanctos Apostolos tuos, atq;
 prædicatores veritatis, qui idololatriæ, aliisq; vitiis deditas
 gentes increparēt, atq; ita destructa est impietas, defieruntq;
 infideles esse & peccatores, facti iusti & fideles: * nomina illo-
 rum quibus ante veritatis manifestationē vocabantur, non
 erunt imperpetuū vltra in memoria corā te: neque vt taliū,
 quales antē fuerant, vltra recordaberis illorū, sed nomine no-
 uo donabis & vocabis eos. Gētes enim quæ prius idololatre,
 infideles, impia, atq; à Deo adulteræ vocabantur, atq; huius-
 modi ante Deum reputabātur, postquam ad veritatē se con-
 uerterunt Euāgelij, vetera hæc nomina prorsus perdiderūt:
 appellationes verò bonas prædictis cōtrarias pro illis accepe-
 rūt, vt iam cultores & serui Dei veri dicātur, Deo creduli, iu-
 sti, spōsa Dei fidelis: & tales iā eos habet, atq; agnoscit Deus.
 6 Potestas diaboli visq; nocēdi eius, tandē in fine temporū
 quantū ad fideles veritati acquiescere volentes deuicta est,
 conculcata atq; ablata, per veritatis Euangelicæ manifesta-
 tionē: & in sempiternū vltra nō poterit ille resumere plenā
 suam illā, qua prius dominabatur, tyrannidem: * synagogas
 destruxisti.

2 *Letabor
& exulta-
bo in te: psal-
lam nomini
tuo altissi-
me.*

3 *In cōuer-
tendo inimi-
cum meum
retrosum:
* infirmabū-
tur & peri-
bunt à facie
tua.*

Ioan. 12
4 *Quoniam
fecisti iudi-
ciū meū &
causā meā:
* sedisti su-
per thronū
qui iudicas
iustitiam.*

5 *Increpa-
sti gētes &
perijt ipius:
* nomē eorū
delesti in æ-
ternū & in
seculū seculi.*
Apoc. 2

6 *Inimici
defecerunt
fraxina in fi-
nem: * & ci-
uitates eorū
destruxisti.*

quoque sathanæ, congregationes infidelium populorum, quibus ipse inhabitabat inimicus, tu Deus ad nihilum redigisti, dum gētium idololatrarum populos à vanitatibus ad veritatem tua gratia peruenire fecisti. 7 Quod fuerat eorum desierunt, & cessant, ac periit apud Deum eorum prior memoria, ad sonitum prædicationis Euangelicæ, qui per omnem terram percurrens, ab infidelitate vbiq; terrarum electos ad veritatem adduxit, sicq; nomine nouo donauit. * Autem sonitu, id est, subito, & veluti cum impetu & cōfusione perit memoria dæmonum, qui in gentibus colebantur: quoniam adueniente prædicatione Euangelicæ, ipsi expulsi sunt, & arari cessauerunt in terris: * Dominus autem in sua essentia semper stabilis, permanet in sempiternum in sem ipse & immutabilis: & ipse, participatione stabilitatis suæ, ad se cōuersos, in veritate stabiles faciet permanere: * eiusq; memoria ad consummationem vsq; seculi apud fideles & electos permanebit. 8 Ipse tribunal suum atq; iudiciariam sedem præparauit, disposuit, atque constituit in iudicio & æquitate, non potens nisi quod æquum semper & iustum est iudicare: * Ipse iudicabit vniuersos inhabitatores orbis terrarum in iustitia, & populos omnes in rectitudine & equitate iudicabit nunc quidem iudicio discretionis, malos à bonis segregans: post verò, iudicio finalis retributionis, redditurus vnicuique secundum opera sua. * Peculiariter quoque in hoc tempore gratiæ, rex æternus constituit tribunal suum, ad faciendum iudicium pro electis suis: & ipse iudicauit in sua iustitia pro orbe terrarum, & pro vniuersis populis in eo inhabitantibus, contra principem tenebrarum, qui per tyrannidem dominabatur, agebatque principem in mundo: quem iustè atq; æquissimè suo regno priuauit, forasque projecit, in electos & fideles nihil vltra iuris reseruaret. 9 Et exhibuit se iudex, dominus, atque demonstrauit pauperum auxiliatorem, patronum, siue defensorem, & contra iniquorum iniurias tutum refugium. liberādo eos de manibus inimicorum suorum: * adiutor factus est eis in opportuno tempore nempe in tribulationibus & afflictionibus eorū. Tunc enim opportunum solet & gratum esse liberantis adiutorium & iucundum esse potentis refugium. 10 Et est profectò merito absque vlla hesitatione siue diffidentia in te debent

7 Perijt memoria eorū cum sonitu. Psal. 18 * & dominus in æternum permanet.

Apoc. 2

8 Parauit in iudicio thronū suū: * & ipse iudicabit orbē terre in æquitate, iudicabit populos in iustitia.

Matth. 16

9 Et factus est dominus refugium pauperi.

Ioan. 12

* adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

10 Et speret in te qui nouerunt nomen tuum.

E
P
E
F

fil

fiduciam & spem suam ponere, atque in necessitatibus inuocare, omnes qui te per fidem verè cognouerunt, quàm uide- licet sis iustus, bonus, misericors, atque fidelis: * propterea quòd nunquam inuentus es derelinquere penitus eos qui te ex animo quæsierunt, tibiq; placere studuerunt: sed assitis eis præsentia tua, nonnunquam quidem temporali adiutorio, ubi, quando & quantum uolueris: semper uero spiritali auxilio, & gratiæ tuæ interna consolatione. 11 Proinde fideles vos omnes veri Ecclesiæ filij, qui eius bonitatem & auxilium experti estis, psalmū & laudem canite ipsi qui est in habitator Ecclesiæ suæ sanctæ, quæ per fidem illam speculatur, quam ipse ut pater ad benefaciendum, ut iudex atque pater ad defendendum, ut sponsus ad decorandum, ut pastor ad pascendum, inhabitat, * opera quoque eius quæ fecit, & consilia quæ cogitauit pro hominum pauperum redemptione, proclamante in omnes longè latèq; nationes, ut laus eius crescat in uniuersa terra, & allecti qui audituri sunt etiã infideles ad illius cultum, & fidem confugiant. 12 Nã etiã si contingat nonnunquam confidentes in Domino tẽporali ter relinqui in manibus persequentium, non est tamen existimandum Deum prorsus oblitum esse eorum: sed recordabitur eorum, requirendo sanguinem ipsorum de manibus opprimentium. * & nequaquam obliuiscetur aut non attendet ad orationes pauperum se inuocantium, sed memor erit patientiæ ipsorum, dando eis pro perseverantia uitam æternã, eorum uero persequentibus sempiternæ mortis puniti- onem. 13 Ob hoc in omnibus obuidentibus mihi necessitatibus meis fidenter ad te clamabo, dicens, Misere mei domine, & benigno oculo misericordiæ tuæ consydera afflictionem meã nimiam, quam sustineo ab aduersantibus mihi. 14 Tu (inquam) Domine, qui me gloriose eripuisti & magnificè saluasti de periculis maximis, quæ humana uia uidebar non posse euadere, & à quibus nisi Diuino tuo auxilio non poteram liberari, cum aduersum me præter omnes aëreas potestates, etiam uniuersi mundi principes atrocissimè defuerent: à quibus tamẽ requiem tandem donasti mihi, & in securitate constituisti. * idque fecisti ad gloriam tui nominis, ut annuntiarentur per membra mea, per fideles tuos, laudes tuæ omnes, & laudabilia opera tua prædicarentur palam & in propatulo, coram omni populo fidelium, qui est in

** quoniã nõ dereliquisti quæretes te domine.*

*11 Psallite domino qui habitat in Sion: * annunciate inter gētes stodia eius.*

*12 Quoniã regrens sanguinẽ eorũ recordatus est, * non est oblitus clamorem pauperum.*

13 Misere mei domine: uide humilitatem meã de inimicis meis.

*14 Qui exaltas me de portis mortis: * ut annuntiem oēs laudationes tuas in portis filia Sio.*

15 Exultabo in salutari tuo: infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt.

16 In laqueo isto quem absconderunt: comprehensus est pes eorum.

17 Cognoscetur Dominus in operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Sapien. i. Ecclesia sancta. 15 Exultabo in spiritu meo, in saluatione tua quam fecisti mihi, atque in saluatore Christo, quem salutem misisti mundo: * inuolutæ sunt, & illaqueatæ prauæ hostium meorum nationes, in perditione quam parauerant mihi: & pro morte ad quam me cupiebant pertrahere, mortis æternæ nexibus sunt obuolutæ. 16 In laqueis, foueis atque infidiis mortis, quas in astutia atque militia sua parauerant fidelibus, in iisdem ipsi pedibus suis hæserunt, suntque irretiti & inuoluti, ita ut in perpetuum nequeant sese extricare: dum ego saluator tuo munere, & illi

18 Conuertantur peccatores in infernum: increduli qui ad mortem me persequiebantur, in morte permanent sempiterna. 17 Agnoscetur Dominus, quàm pius quàm iustus, quàm formidabilis, quàm verax, cum innocentes saluando, noxios perdendo, fecerit iudicium. Sic enim & misericordia patebit & iustitia eius, quæ ante iudicium

quotionem plurimos latere videtur. * peccatores ex operibus suis prauis quæ operati sunt, damnationis inuentum obstricti vinculis, & seipsos in æternæ mortis laqueum precipitauerunt. Neque enim mortem sua voluntate creant

19 Quoniã nõ in finem obliuio erit pauperis: * patientia pauperũ nõ peribit in finem. illam sibi, astrinxeruntque se illi. 18 Dæmones in sua militia obstinati descendunt iuxta Decretum diuinæ iustitiæ cadentque in profundum inferni: * pariter & infideles omnes qui sunt in nationibus, quæ Deum non agnoscunt creatorem suum, eumque ita ut oportet per fidem & mandatorum eius obseruationem non habent ante oculos, neque cultum aut famulatum debito venerantur. 19 Nequaquam enim (ut illi falso existimant) pauperes ante Deum prorsus in obliuione erunt, ut vel à suis afflictionibus nunquam sint liberandi, vel nunquam sit de eorum oppressione futura victi-

Iacob. i. Hebr. 10. dicta: * longanimis humilium in Deo sperantium expectatio atque sustentia, non erit vana in sempiternum, neque finaliter frustrabitur: sed fructum suo tempore proferet pi-

20 Exurge Domine, nõ cõfortetur homo. Lucæ 21. animas suas. 20 Ne vltra dissimules Domine, neque dissimules

* *inducuntur gentes in conspectu tuo.*

21 *Constitue Domine legislatorem super eos: * sciant gentes quoniam homines sunt.*

ras, sed exurge ad iudicium tuum: neque permittas inualescere, atque dominari hominis cuiusquam malitiam aut potestatem: * fiat iudicium oppressarum gentium atque pauperum populorum ante te, per sententiam iustitiæ atque voluntatis tuæ. 21 Mitte Domine quem missurus es, legislatorem, doctorem, atque præceptorem populorum, CHRISTVM tuum benedictum filium, qui gentibus tuam voluntatem annuntiet, omnemque edoceat veritatem: * fac per hunc ut gentes cognoscant & intelligant se homines esse: id est, naturæ non incorruptibilis, sed mortalis: & humiliari discant, eum agnoscere, cuius post mortem necesse est, ipsos iudicio mox præsentari. 22 Sed quorsum piissime Domine, nunc in hoc tempore frequenter elongare videris te ipsum à seruis tuis, eosque relinquere & contemnere videris, neque clamantes exaudire?

* potissimum, quando opportunitas maxima videtur & necessitas exaudiendi, utpote dum in afflictionibus constituti sunt, atque persecutionibus premuntur hominum impiorum. Sic enim subinde ad tempus pauperum clamorem te dissimulare, quotidiana docet experientia. 23 Ecce dum in hoc mundo florentes impij intumescunt atque eleuantur & potestatem acquirunt atque auctoritatem huius seculi, vruntur atque affliguntur qui pauperes sunt & abiecti in mundo, dum à potentibus opprimuntur, atque variis modis spoliantur miseri, * veruntamen iusto tuo iudicio comprehenduntur, illaqueabuntur, atque irrentur quasi vinculis quibusdam damnationis suæ, in sceleratis cogitationibus suis atque consiliis, quibus cogitauerunt de pauperum oppressione. 24 Ecce enim gloriantur peccatores in peruersis desyderiis cordis sui, seque ipsos palpant, & sibiipsis placent in astutis consiliis suis, quasi rem bene gesserint. * Insuper & adulatōres habent à quibus per adulationem, laudem, gloriam & honorem accipiunt, quique eis assentantur in cunctis peruersis quæ conceperint atque proposuerint: * & homines impij, à sui similibus prædicantur, glorificantur, & benedictionem laudis atque adulationis accipiunt.

Exod. 4

Esaia 5

Ioël 25

22 *Ut quid Domine recessisti longè:*

* *despicias in opportunitatibus, in tribulatione.*

23 *Dum superbit impius incenditur pauper:*

* *comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.*

24 *Quoniam laudatur peccator in desiderii anime suæ:*

* *& iniquus benedicitur.*

25 Exacerbauit Dominus peccator: * secundum multitudinem irae suae non quiescit.
 26 Non est Deus in conspectu eius: * inquinatae sunt viae illius in omni tempore.

Psalmo 13
 Iob 22
 25 Cum exacerbauerint, irritauerint, atq; multis modis adinventiones suas ad summam iracundiam prouocauerint Dominum Deum peccatores: * tamen propter summam, & magnitudinem obdurati furoris, sui obstinati & summati in sua malitia, non curabunt ad placandum, neque requirent in gratiam redire eius quem sic multifariam exacerbare non formidarunt. 26 Deum non habent ante matris oculos, & quasi non sit Deus qui de rebus humanis curam gerat, vel iudicium habeat, ita viuunt, sine freno, absque ullo metu, liberè obsequentes omnibus desiderijs animae suae. * opera atq; studia eorum praua sunt, malitiq; sordibosissima, inquinata, in omni tempore: dum aliud nihil quam iniquitatem

28 Dixit enim in corde suo, non mouebo à generatione in generationem: sine malo.

29 Cuius maledictione os plenum est, & amaritudine & dolo: * sub lingua eius labor & dolor.

30 Sedet in insidijs cum diuitibus. * in occultis ut interficiat innocentes.

omni tempore meditari assueuerunt. 27 Elongata sunt iudicia tua à conspectu eorum, dum mente non attendunt ad praecipua iustitiae tuae, neq; considerant ea quae sunt super impios ventura iudicia, quae si haberent antè mentis oculos non ita sine freno in omnem proruerent iniquitatem. 28 quia Deum non habent ante oculos, videntur sibi superiores qui eis aduersari possint gerere principatum, nemini reuerentur, neque quenquam hominum sibi posse obsequi confidunt, propter seuitiam potestatis suae. 28 Dicunt enim in cordibus suis, Non priuabimur in sempiternum, neque excutiemur à potestate nostra, absq; ullo malo permanentes in flore nostro. Existimant enim in corde suo & sibi perpetuam potestatem suam, & sine malo fore se in perpetuum posse regere, quasi nulla eos maneat vindicta: atq; ob hanc falsam suam persuasionem, neq; Deum metuunt, neq; hominem reuerentur. 29 Os habent maledictis & amarulentia plenum, Deum blasphemandum, proximis verò conuiciandum & detrahendum, semper parati: * sub lingua eorum latet amaritudo & dolor, dum per linguam suam illa in pauperes loquuntur, quibus eos affligant & crucient, hoc est, blasphemias, conuicia, impropria, aliq; huiusmodi. 30 Ad insidias resident vnà cum ceteris seculi potentibus, suis consocijs, & in malo conscijs: * ut in occultis & quasi latenter interficiant fideles, vorentq; innocios: quod sanè non rarè

31 C
 ciunt
 tione
 in hu
 rene
 dum
 filia
 rapin
 tuni
 tiam
 dum
 uent
 eis p
 attra
 que
 dece
 que
 acqu
 pote
 prau
 supe
 quo
 ram
 incu
 34 H
 uerf
 E hab
 mar
 Deu
 vt i
 in iu
 nes
 ne, t
 tuor
 & cl
 oste
 cora
 bus
 ordi
 ciunt

- 31 *Oculi eius in pauperem respiciunt: * insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua.*
- 32 *Insidiatur ut rapiat pauperem: * Rapere pauperem dum attrahit eum.*
- 33 *In laqueo suo humiliabit eum. * inclinabit se & cadet cum dominatus fuerit pauperum.*
- 34 *Dixit enim in corde suo oblitus est deus: Iob 22. * auertit faciem suam ne videat in finem.*
- 35 *Exurge Domine Deus & exaltetur manus tua: * ne obliuiscaris pauperum.*
- 36 *Propter quid irritauit impius*
- ciunt, cum per sua fraudulenta consilia innocentes ad perditionem & mortem trahunt. 31 Oculos suos habent defixos in humiles atque simplices: non quidem ad benignè miserendum, sed quasi raptores ad prædam ad crudeliter perdendum: * & insidias tendunt per occulta sua fraudulenta consilia, ad modum leonis in spelunca sua latentis, intenti ad rapinam. 32 Insidias ponunt ad prædam pauperum, oportunitatem & media commoda ad eam meditantur, per astutiam suam: * ad rapiendum (inquam) pauperes, ad spoliandum, discerpendum atque ad deuorandum, cum eos adinventionibus suis ad se attraxerint, cœperintque in aliquo eis præualere: ad eum modum quo leo solet uinguibus ad se attrahere innoxia animalcula, quæ est voraturus. 33 In laqueo & in reti adinventionum suarum, quas ad pauperum deceptionem adinucnerunt, & quas veluti pedicas siue lamqueos tetenderunt per insidias simplicibus, ita potestatem acquisierunt super eos, eisq; præualuerunt: * & ut ex illorum potestate non facile euadant, quibus semel fraudulenter præualuerint hi impij, inclinabunt se: & penitus procubent super illos, cum cœperint dominari illorum: ad eum modum quo in lucta fieri solet, quando is qui alium prostrauit in terram, mox sese inclinat ac corpore toto omnibusq; viribus incumbit super prostratum, ut nequeat prostratus exurgere. 34 Hæc autem omnia ita licenter, ita audacter audent peruersi pauperum oppressores, eò quòd sibi malè persuasum habeant in cogitationibus suis, Deum non aspicere res humanas, neq; pauperum suorum ullam gerere curam: * putentq; Deum à rebus humanis auertisse oculos prouidentia suæ, ut non attendat ea quæ hic aguntur, quasi de eis nunquam in iudicio sit facturus mentionem, dicentes, Circa celi cardines perambulat, neq; nostra considerat. 35 Tu uero Domine, tanta impiorum prauitate & tam miseranda pauperum tuorum oppressione ueluti excitatus atq; permotus, exurge & clarifica atq; notam fac dexteram omnipotentia tuæ, per ostensionem iustitiæ: & re ipsa demonstra, non esse pauperes coram te in obliuione: ipsos quidem ab iniustis oppressoribus eripiendo, hos uero iusta uindicta puniendo, secundum ordinem iustitiæ tuæ. 36 Ut quid enim sua temeritate ausi

*Deum: * di* fuerunt impij te Deum irritare atque prouocare, in
xit enim in punitionem: * cum dicerent in cordibus suis, quod
corde suo, nō esset Deus exoptulaturus, neque iudicium facturus de
requirit. lesactis eorum. Nam hoc ipso visi sunt tuum contra se
 37 *Vides,* uocare iudicium, vt sic puniti in seipfis discant falsam
quoniam tu se persuasionem suam. 37 Nequaquam verò ita est
laborem & sibi falsò persuadent, imò econtrario vides tu & aspice
dolorem cō- ligenter quæ agunt homines: quoniam tu confideras
*sideras: * vt* ctionem & dolorem quibus affligunt atque cruciantur
tradas eos i innocentes: * & consyderas (inquam) vt eos, qui habent
manustu. s. hunc atque dolorem simplicibus inferunt, tradas ad
 38 *Tibi de-* nem, in manus iudiciariæ potestatis tuæ, in manus po
relictus est tiæ atque iustitiæ tuæ, illis qui iniustè affliguntur de
pauper: cibus manibus tuis per eandem iustitiam liberatis. 38
** orphano* enim pauper & humilis fidelium populus, ad defensionem
tu eris ad- relinquitur: * & tu populo fidelium alium præter
iutor. iutorem non habenti, eris defensor. * Et vniversis
 39 *Contere* tibi quasi vnico patrono, quasi iudici iusto relinq
brachiū pec- tur causæ pauperum, & tibi seruantur: pupillis quæ
catoris & ac viduis, & iis qui humano sunt destituti auxilio
maligni: que solatio, tu te exhibes defensorem, supplens tu
** quæretur* uino auxilio, quod illis ex humano deest. 39 Con
peccatum il- ge Domine potestatem & aufer tyrannidem impij
lius, & non atque malignorum hominum, qui nunc potestatem
inuenietur. bent, & tyrannidem exercent super seruos suos.
 Daniel. 7
 40 *Domini* verò si confregeris potestatem illorum, non poterunt
regna- ficere iniquas machinationes suas: ita vt si requiratur
bit in eter- litia quam animo meditati fuerant, inueniri non po
num & in in operis impletione, vtpotè ab effectu per tuam Divi
seculū secu- potentiam præpedita. 40 Dominus autem Deus
*li: * peribi-* in sua maiestate atque potestate stabilis, regnum
tis gentes de bit sempiternum, cuius potestas atque imperium
terra illius. quam deficiet: * eliminabuntur omnes idololatriæ
 Apocal. 21
 41 *Deside-* teris que vitiiis deditæ nationes, neque habitabunt
rium paupe- re ditate eius in terra viuentium: hoc est, neque in
rum exaudi ro fidelium eius, neque in ciuitate superna. Nihil
uit domin? : coinquinatum introibit in illam. 41 Erga verò pauperes
** prepara-* & verè humiles atque mansuetos tanta est eius clemencia
 syderia ocyus exaudiat: * imò priusquam plene expe

rint fu
 da sua
 est be
 suos p
 litas.
 deria
 humil
 te illi
 perum
 terran
 sua or
 cellen
 paupe
 do: se
 sine p
 timor
 nibus

V
 micur
 dicere
 Quor
 cundu
 dum,
 cus m
 Hiero
 ca eni
 (ad ve
 sum, v
 modi
 poni v
 liter. I
 iectio
 forasq
 cipi co
 manif

rint suum desiderium, vbi primum parare cœperint corda sua ad desiderandum atque postulandum, iam nunc ad est benignitas Diuinæ exauditionis. Tanta est Dei erga suos pauperes ad exaudiendum promptitudo atque facilitas. 42 Exaudit (inquam) Dominus orationem & desideria pauperum, ad faciendum iudicium pro pupillis atque humilibus, qui humano sunt destituti patrocínio, aut certè illi nequaquam fidunt: * Ob hoc verò Dominus se pauperum sic exhibet iudicem, vt nemo hominum qui super terram & ex terra sunt, viles & humiles, & ignobiles ex sua origine, quantumuis diuitiis potens aut potestate præcellens, vltra se audeat extollere, amplius quàm oportet, pauperes opprimendo, aut humiles pro suo libito tractando: sed attendant omnes, & reuerentur iustum Dei (quod sine personarum acceptione veniet) iudicium, & vel eius timore è pauperum oppressiõibus atque iniustus vexationibus desistent.

tionem cordis eorum audiuit auribus tua.

42 Iudicare pupillo et humili: * vt nõ apponat vltra magnificare se homo super terram.

ANNO TATIONES
in Psalmum nonum.

VERSUS tertio, In conuertendo inimicum meum retrorsum. More Græco dicitur, In conuertendo inimicum meum: quod secundum latinam phrasim apertius diceretur, iuxta sententiam in Elucidatione propositam, Quoniam conuersus est retrorsum. Quāquam potest secundum temporalem significationem exponi, ad hunc modum, Cum conuerteretur vel cum conuersus fuerit inimicus meus retrorsum. Atque ita clarius vertit ex Hebræo Hieronymus, Cum ceciderint inimici mei retrorsum. Græca enim lectio ἐν τῷ ἀποστρεφῆναι τὴν ἰχθρὸν μου, hoc est (ad verbum reddendo) in conuerti inimicum meum retrorsum, vtrunque sensum rectè admittit. Possunt enim huiusmodi loquutiones secundum cōmoditatem sententiæ exponi vel temporaliter, vel causaliter, vel etiam conditionaliter. Retrorsum autem conuerti, notum est significare deiectionem, humiliationem, expulsionem, aut effugationem forasque eiectionem: quemadmodum iam gratia Dei principi contigit tenebrarum. Infirmabuntur autem & peribūt, manifestum est ad potestatem referri, non ad substantiam. Neque

Iob 41 Neq; enim secundum naturā impotens factus est diabolus, neque periit, neque aliquando est periturus: sed potest immunitio, & pro lapsus a potestate & tyrānide prioris ante CHRIS TI aduentū mundo dominabatur, ipsius immunitio (vt ita loquar) atq; perditio sunt. Vnde pro infirmitate, beatus Hieronymus ac ceteri ex Hebræo interpretantur, corrueat. Versu quarto, Quoniā fecisti iudicium meum & causam meam. Impropiè dictum videtur, fecisti causam, pro iudicasti causam, siue absoluisti causam meam. Non dicimus enim secundum proprietatem latini sermo facere causam, pro iudicare. Nisi forte causam quis accipiat pro vindicta, vt facere causam meam accipiat pro facere vindictam meam, siue pro me. Græca enim dicitio (quæ hoc loco ponitur) ambigua est, & vtrunque significat nempe & causam & vindictam. Prior tamen sententia retinetur melior: tamen eloquutio sermonis videatur minus propria. Secundam autem partem versus, Sedisti super thronum qui iudicas iustitiam, exponit Elucidatio secundum consuetudinem humanam, quemadmodū & illud quod supra dicitur cessit Psalmo 7. In altum regredere, ferè secundum consuetudinem sententiā exposuimus. Alij verò thronum istum vel sedem animas sanctorum exponunt, iuxta illud, Anima iusti, sedes est sapiētiae. Alij totam Ecclesiam siue militantē, siue triumphantem, Vtraque enim, sedes Dei est: & super vtranque sedet gloriosus dominus. Priori tamen sententiæ magis fauere videtur, quod de iudicio fit mētio: quam etiam solam magis proposito accommodam, sequitur Elucidatio. Vnde beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Sedisti super solium iustitiæ. Non solemus autem dicere sic, Deum in anima sanctorum residere, vt iudicem in solio. Quantum verò ad illud, iudicare iustitiam, aduertendum est, quod secundum consuetudinem scripturarum dicitur iudicare iustitiam, vt iudicare iustē, aut in iustitia, aut secundum iusticiam. Secundum quem modum loquendi, in scripturis inuenitur facere iustitiā aut bonitatē, pro facere iustē aut bene, vt illic: Fac in Domino, & fac bonitatem. Et rursus, Bonitatem fac, pro bene age, aut fecisti bene, siue bona age aut bona fac. Ita facere iniquitatē & impietatē passim inueniuntur per scripturas, loco, facere iniquē & impiē. Versu quinto, Increpantes & periit impius. Quod hic impius dicitur ad iustos

Psal. 7

tionē
cund
hoc e
quod
Esaia
tati
ne eo
quod
eorū
mem
lum.
adue
phat
plebe
diam
loco
Dei
crede
gent
fition
min
quod
affer
mus.
alij e
perd
biscu
ius n
vbi a
defe
D temp
datic
quor
secu
ctior
gæ S
la im
mal
san
quor

tionē domini periisse, de bona perditione intelligimus: secundum quod alio in loco dicitur, Verte impios, & nō erūt: hoc est, ad iustitiam eos conuerte, & non vltra erunt impij, quod fuerant aut sunt. Tunc enim perit impius, quādo (iuxta Esaiæ cōsiliū) derelinquit viam pristinam, & iniquas cogitationes suas. Et secūndum idem intelligitur, quod de nomine eorum dicitur delendo in seculum. Cui etiam cōsonat, quod in Psalmo 15. subiungitur. Nec memor ero nominum eorū per labia mea. Nominū scilicet veterum nō erit Deus memor, quæ hic ad eundem sensum dicūtur deleta in seculum. Quomodo autem nomina deleta sint per CHRISTI aduentū: nec vltra memorētur ea per labia sua, ipse per Prophetam Osee declarat dicens, Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & nō misericordiam consequutam, misericordiam cōsequutam. Et erit, in loco vbi dictum est eis, non filij mei vos, ibi vocabūtur filij Dei viui. Hinc Petrus Apostolus, fideles in CHRISTVM credētes honorificētissimis titulis appellat, dicēs. Vos autē genus electū, regale sacerdotiū, gens sancta, populus acquisitionis. Et per Prophetam prædictum erat, quod nouo nomine suos esset nūcupaturus dominus Deus noster. Possēt quōq; & alia ex diuersis scripturarum locis ad eandem rem afferri testimonia: sed breuitati cōsulescentes, ea præternittimus. Quantū tamen ad priorem partē, de perditione impij, alij eam referunt ad diabolū, qui CHRISTI prædicatione perditus est & condēnatus: nominū autem delerionem, nobiscum prædicto modo intelligūt, vel etiam de diabolo cuius nomē post CHRISTI aduentū illic iā abominabile est, vbi ante adorari & venerari solebat. Versu sexto, Inimici defecerunt frameæ in finem. In finem, referri potest ad finē temporis: secūndum quam acceptionem, priori loco in Elucidatione pars ista exponitur: vel vt æternitatem significet, quomodo aliās frequenter solet accipi: atq; hanc sententiā secundo loco explicat Elucidatio, eaq; magis Hebrææ lectioni respondet. Ciuitates autem impiorum, dicit Synagoga Satanæ, congregationes idololatrarum, & conciliabula impiorum, quæ propter vnitatem & participationem in malo ciuitates dicuntur diaboli, quomodo congregationes sanctorum & Ecclesiæ fidelium dicuntur ciuitates Dei. Et quomodo cōsiderantes totam iustorum vniuersitatē, vnā dicim

Prouer. 12

Esaiæ 55

Psalm. 15

Ose 2.

Rom. 9

1. Petr. 2

Esa. 62.

dicimus Dei ciuitatem, considerantes verò congregatio-
 plures, in locis diuersis concorditer Deo famulantes, Ecce
 fias particulares dicimus ciuitates, numero plurali: sic
 rum conciliabula, licet in vna malitia conueniant, sicq;
 sint ciuitas, dicimus tamē etiā plurali numero diaboli ci-
 tates. Aut per ciuitates intelligantur præstantissimi quique
 huius seculi (cuiusmodi erant principes atq; potentes sa-
 liter & sapiētes seculi) quos velut pro suis munitionibus
 ciuitatibus habebant dæmones. Nam & horū nō pauca
 CHRISTI aduētū & Apostolicā prædicationē: ab illis
 ficiētes, CHRISTVM in sese receperunt. Versu octavo
 raut in iudicio thronū suū. Quomodo supradiximus, ve-
 quarto, per fidem Dei quosdam intelligere Ecclesiam, in
 hoc loco intelligunt: dicentes, quòd in iustitia sua funda-
 rit atq; stabilierit Dominus Ecclesiam. Alij, per thronū
 telligunt quidem iudiciariā potestatem: sed ob hoc in iu-
 cio dicunt paratum, quod per humilitatem qua se passus
 à Pilato iudicari, sicq; morte interfici, peruenerit meruit
 exaltari ad gloriam iudiciarij solij, vt iudiciū intelligatur
 siue, quo ipse iudicat⁹ est, sicq; intelligatur parasse sibi
 num in iudicio, quia iniuste iudicatus & passus ad thronū
 istum meruit à patre exaltari. Nos tamē in Elucidatione
 ter sumus interpretati, iudiciū scilicet accipiētes (vt frequen-
 ter solet vsurpari) pro æquitate, siue rectitudine iustiti-
 dicimus, ob hoc parasse Deum in iudicio thronū suum, quia
 niā in iustitia ipsum constabiliuit, firmissimo scilicet de-
 to & immutabili proposito constituens sibi iustitiæ recti-
 dinem, secūdum quam omnes est iudicaturus, vnicuique
 dendo secundum opera sua. Quemadmodum ex aduerso
 iudicibus impiis dicere iurè possumus, quòd throni eorum
 curuitate & iniustitia parati sint, quoniā iusticiam non iu-
 cant. Secūdum hanc autem nostram expositionem, particula
 ista prima, per duas sequētes exponitur: quemadmodum
 quēter in scripturis fieri solet. Nam parasse CHRISTVM
 thronū suū in iudicio, non aliud est, quàm iudicaturum
 orbē terrarum in æquitate, & populos in iustitia. Valde
 tem nouum est illud, quod iam parasse dicitur sedem
 Deus, cum adhuc procul videatur abesse iudiciū. Signifi-
 tur autē hoc modo loquēdi, CHRISTVM iā accepisse
 habere iudiciariam potestatem, tamen si nondum aduen-
 ten

Matth. 16

Matth. 25

Psalm. 61

Rom. 2

tem
 dex
 luti
 mo
 mu
 fed
 esse
 F autu
 dum
 cadu
 ven
 sede
 vale
 cano
 ex H
 suu
 min
 enir
 cert
 non
 scrip
 gno
 mis
 dere
 te co
 dent
 vocē
 illar
 vider
 omni
 stra.
 enut
 G tus e
 quen
 tuor
 hort
 potē
 tes in
 tētiis
 sunt

tempus generalis exequutionis. Iam enim cōstitutus est iudex viuorum & mortuorum, & sedet ad dexteram patris, veluti tempus expectās iudicij, paratus ad iudicādum, & (quomodo Apostolus ait) de cætero expectans, vt subiiciantur omnia sub pedibus eius. Et licet nōdum videatur super hanc sedem iudiciariā residēs, illud tamē est attēdendum, sedem esse paratam, & paratum esse iudicē: tantum expectatur definitum iudicij tempus, vt in sede sua iudex appareat. Et secūdum hoc intelligi potest illud Esaiæ, dominus stat ad iudicādum populos. Modo enim quasi stat paratus. Cū autem venerit, tunc (vt ipsemet testatur in Euangelio) sedebit in sede maiestatis suæ. Potest quoq; illud in iudicio accipi, vt valeat in iudiciū, siue ad iudicandū. Iam enim sedes ad iudicandum parata est Cui sentētiæ cōsonat Hieronymi versio ex Hebræo, quæ sic habet, *Stabiliuit ad iudicandum solium suum.* Versu decimo, *Et sperent in te qui nouerunt te domine. Meritō sperent in te Domine, qui te nouerunt. Qui enim te nesciunt, vel nolentes, vel nō audētes in te sperare, certissimō constat, illos non cognouisse nomen tuū; id est, non te talem cognoscere, qualis reuera existis, & qualis in scripturis sacris esse doceris. Si enim tescirent, si te verē cognoscerēt, si de te, vt oportet in bonitate sentirent, si tuam misericordiam, tuam benignitatē, tuam longanimitatē crederent, utiq; securissimē simul & libentissimē toto corde in te confiderent. Hinc audimus illos qui te nouerunt, de te si dentissimē loqui. Cognouit te, qui exaltans in fortitudine vocē suā, ad vniuersos exclamabat, *Accedite ad Dominū, & illuminamini, & facies vestræ non confundētur. Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus. Et alibi, Sperate in eo omnis cōgregatio populi, & effundite coram illo corda vestra. Ac rursum, Iacta super Dominum curam tuā, & ipse te enutriet, & nō dabit in aeternum fluctuationem iusto. Subditus esto Domino, & ora eum, & ipse faciet. Cognouit te ille quem Petrū esse fecisti, & nominari voluisti, caput fidelium tuorum. & idē ad vniuersos quos ei cōmisti, sollicita exhortatione, pastoris voce clamitat, dicēs, *Humiliamini sub potēti manu Dei, omnem vestram sollicitudinem proiciētes in eum: quoniam ipsi cura est de vobis. Huiusmodi sentētiis plena sunt vniuersa illorum scripta, qui te cognouerunt; atq; ob hoc, in te sperare non ipsi soli fidenter audent,***

Actu. 10
1. Cor. 15

Esaiæ 3.

Matth. 25

Psalm. 33

Psalm. 61

Psalm. 54

1. Petr. 5

verum

Pfal. 90
Iob 21

verum ad idem vniuersos etiam inuitare cōtendūt. Deniq;
& ex tua voce audimus, Quoniam in me sperauit, libera-
eum: protegam eum, quoniam cognouit nomen meū. Quia
autem dicunt tibi, Recede à nobis, nō est salus in Domino.
cæci sunt, & ignorāt te ō lumē beatissimū, nomēq; sancti
tuū non est manifestatū oculis eorum. Versu vndecimo.
Annuntiate inter gentes studia eius. In Psalterio Romano
mirabilia pro studiis inuenimus. Sic enim habet, Annuntiate
inter gentes mirabilia eius. Græce autem est *ἰστῦν ὁ λόγος*
quod nō mirabilia significat propriè, sed excogitationes, vel
adinuentiones, id est, exquisita consilia, quæ solemus ad in-
uentiones nūcupare. Neq; omnino malè hic dicūt studia
studium enim animi intenta vehemēsq; applicatio est, quæ
solent adhibere homines, cum insolita & magna cōsilia ex-
cogitat, aut perficere quærunt. Beatus Hieronymus vertit
cogitationes, pro studiis: quod nostræ lectioni satis accedit.
Quidam vertunt opera, nonnulli dispensationes. Harū au-
tem lectionū, vix vlla est in sensu diuersitas. Hoc enim sunt
Dei adinuentiones, quod studia atq; dispēsationes: & hoc stu-
dia siue adinuentiones quod mirabilia opera. Versu duo-
decimo, Quoniam requirens sanguinem eorum recorda-
tus est. Pronomen eorum, in medio positum, non facile ap-
paret, an à nomine sanguinem regi debeat, an à verbo recor-
datus est: an videlicet sententia sit, Deus requirens sangui-
nem, recordatus est, requirens sanguinem eorum. Mihi vi-
detur congruentius, vt quanquam semel tantum positum
ad vtrunq; tamen referatur, & tanquam bis positum repe-
tur secundum sententiam, sitq; sensus, Deus recordatus est
eorum (scilicet pauperum) requirendo sanguinem eorum, id
est, vindictam exposcēdo de illis, qui innocētē sanguinem
eorum crudeliter effuderunt: sub quo etiam aliæ qualibet
tribulationes intelliguntur, quæ bonis à malis infliguntur.
Neq; enim pro illis solis faciet iudicium, qui sanguinē suū
pro eo effuderunt, sed quicumq; vllam pro eius nomine, vel
pro innocētia persecutionem aut tribulationem sustine-
runt. Obliuisceretur autem Deus sanguinem pauperū, si nō
aliquādo vindictam exposceret, & vltionem faceret de illo-
rum oppressoribus. Versu decimotertio, Vide humilitatē
meam de inimicis meis. Clarior & aptior videretur esse
oratio, si loco præpositionis de, poneretur ex, vel ab, hoc
modo

modo, Vide humilitatē meā ab vel ex inimicis meis, id est, afflictionem, quā ex illis vel ab illis sustineo. Et ad hanc sententiam accipere oportet vulgatam lectionem nostrā. Græcè enim habetur, *ἐκ τῶν ἐχθρῶν*, id est, ex inimicis: quomodo etiam ex Hebræo vertit Hieronymus. Versu decimo quarto. Qui exaltas me de portis mortis. Nota modum scripturarū, quo dicitur esse in portis mortis, qui est in maximis periculis, & quasi morti proximus. Quemadmodum is qui grauissimis tentationibus sollicitatur ad malum, ita vt pene cōsentiat, & se in peccatum mittat, dicitur vsq; ad portas mortis atque etiam inferni deuenisse. Cuiusmodi erat ille, qui dicebat, Et vita mea in inferno appropinquauit. Et iterū, Nisi quia dominus adiuuit me, paulominus habitasset ī inferno anima mea. Similiter & qui in periculis agit mortis corporalis, quæ vix sperat posse euadere, si saluetur, è portis vel faucibus mortis dicitur erutus: quoniam quasi mortuus deputatus fuit, & liberatus quasi rediit ad vitam. Vtrunque enim est principium & ingressus, nēpe & porta, & fauces. Et nota pulchram partium iuxta positarum respōdentiam, cum dicitur, Qui exaltas me de portis mortis, vt annuntiē omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. De illis me liberaisti, vt in his me constitueres, ad laudes tibi decantandas. Posset & simpliciter intelligi exaltatio ista à portis mortis, saluatio & liberatio ab ingressu mortis & inferni: vt sit sensus, Liberaisti me, ne ingrederer in mortem, eò quòd per portas fit ingressus: quemadmodum econtrario, ad portas vitæ exaltantur fideles, quoniam ingressus eis conceditur & aperitur ad vitā.

Versu eodem, Vt annuntiem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. Quæ in porta fiunt, in publico fiunt, quæadmodum antiquitus iudicia in portis fieri solebant. Et secundum hoc dicitur, Vt annuntiem omnes laudationes tuas, in portis filiæ Sion. Filiam autem Sion vocat Ecclesiam. Nam per Sion Ecclesiam significari supradictū est in annotationibus Psalmi secundi, Filia autem dicitur indubiè, altissimi patris cœlestis: quemadmodum & alio in Psalmo dicitur, Audi filia, & vide. Item apud Prophetam alium, Dicite filiæ Sion. Atque ita plerunq; solet filia Sion significare Ecclesiam & populum verè credētium, cum in bonam partē accipitur. Cum verò in numero plurali ponitur, vel ipsas particulares Ecclesias significat, vel singula Ecclesiæ membra. Vt cum dicitur,

Psal. 87

Psal. 93

Psal. 44

Esaia. 62

Zach. 9

Cant. 6 Viderunt eam filiae Sion, & beatissimam praedicauerunt eam.
 Psa. 149 Item, Filiae Sion exultent in rege suo, id est, particulares Ecclesiae vnus matris Sion filiae, vel animae fideles & deuotae, quae omnes sunt Sion filiae. Confirmat autem expositionem suprapositam, Chal. para. habens in hunc modum, Narrabo omnibus miracula tua, in ingressibus portarum Ecclesiae Sion.

Versu quintodecimo, Infixae sunt gentes in interitu quem fecerunt: Impij infixantur in interitu quem fecerunt, quoniam mortem quam aliis parauerant, ipsi persentiunt: & pro malo quae contra proximos meditati sunt, recipiunt damnationem, quasi in malo infixi quod aliis parauerunt. Atque hunc sensum explanat Elucidatio. Posset tamen intelligi, secundum hoc quod per Sapientem dicitur, Deus mortem non fecit, nec latatur in perditione viuorum. Impij autem manibus & verbis accersierunt illam. Mortis enim qua damnatur, ipsi sibi sunt autores. Priori tamen sententiae magis fauet, quod Hebraice fouea pro interitu habetur, quemadmodum vertit Felix. Propter quod videtur eadem esse sententia, quae supraposita est Psalmo septimo, Incidit in foueam quam fecit. Cui etiam consentit, quod in praesenti loco statim subditur, In laqueo isto quem absconderunt, comprehensus est pes eorum. Idem enim videtur demergi in foueam quam fecit impius, & in rete comprehendi quod absconderat. Versu vigesimoprimo, Constitue domine legislatorem super eos. Legislatorem istum aliqui intelligunt Antichristum: quem secundum iustitiam diuinae ordinationem, vel optat vel praedicit mittendum in crudelis, & peruersis gentibus, ut per eum seducti, & in damnationem cum illo inducti, experiatur in die ultionis se infirmos & mortales homines fuisse, ac proinde vanum Deo sese ex aduerso opposuisse. Erit autem hic, pessimae legis contra Deum lator, praecipiens se adorari & coli tanquam verum Deum, legislator malus contra legiferum nostrum bonum, & Prophetam mendacium aduersus nostrum iustitiae doctorem: nimirum aduersus Christum, Antichristus. Nos hanc expositionem sicut omnino non refellimus, ita tenuiter valde approbamus: quod legislator proprie hoc in loco significare videatur doctorem & praecceptorem, quae sane Antichristo puto non nisi admodum improprie posse attribui: Christo vero domino, a Prophetis aperte sine adscribuntur, quemadmodum Esaiam xxxiii. Dominus legifer noster, &c. Et Iacobi iii. Vnus est legifer &c. iudex.

Esa. 33

Iaco. 4

D (v)
 ct
 El
 lit
 na
 ra
 les
 eru
 gn
 inc
 acc
 ita
 tier
 tur
 de
 gn
 uen
 tio
 De
 tur
 eru
 nu
 Qu
 son
 cor
 her
 dar
 retr
 E ter
 me
 ges
 On
 dur
 pot

iudex, qui potest perdere & liberare. De doctore autem iusti-
 tiæ, dicitur Ioelis 1. 1. Letamini gentes in domino Deo ve-
 stro, quoniam dedit vobis doctorem iustitiæ. Et apud Esaiã,
 Non faciet ultra auolare doctorem tuum. Versu eodem,
 Sciant gentes quoniã homines sunt. Sciendum est Hebraice
 haberi vocabulum enos: quod hominẽ quidẽ significat, sed
 D (vt Felix ait) vilem & miserum, laboribusq; & miseriis subie-
 ctum: propter quod cõmodior videtur intelligentia, quã in
 Elucidatione posita est, vilitatẽ hominis exprimẽs & humi-
 litatẽ. Alioqui potuisset aequẽ ad dignitatẽ cõditionis huma-
 nã accõmodari intelligẽtia, hoc modo, Sciant & cognoscãt
 rationales creaturas esse se, nõ equos & mulos, nõ irrationa-
 les beluas: vt vel hac confyderatione natiuã dignitatis suã,
 erubescant fœdissimã idololatriã atque vitiiis aliis sese indi-
 gnẽ subdere. Versu vigesimotertio, Dum superbit impius,
 incẽditur pauper. Incẽdi siue ardere (vt vertit Hieronymus)
 accipitur pro affligi, cruciari, siue persecutionẽ pati. Atque
 ita habet Felicis versio, In superbia impij, persecutionẽ pa-
 tietur pauper. Neq; verò omnino nouũ aut inauditũ videbi-
 tur, si incendi aut vri ponatur pro persecutionẽ pati. Siqui-
 dẽ inuenitur nonnunquã in scripturis per ignẽ tribulatio si-
 gnificari. Veluti Psal. x v 1. Igne me examinasti, & nõ est in-
 uenta in me iniquitas. Sapiens quoq; igni comparat tribula-
 tionẽ, dicens, Tanquã aurũ in fornace, probauit electos suos
 Deus. Neque semel de fornace ferrea Aegypti, liberati dicũ-
 tur in scripturis filij Israel: pro eo quod est, de grauissima &
 crudelissima illa persecutione atque afflictione, quam susti-
 nuerunt in Aegypto. Nouissimẽ occurrit & illud Apostoli,
 Quis scandalizatur, & ego non vrer? Quo in loco (iuxta con-
 sonã doctorũ interpretationem) vri positũ est pro affligi, &
 cordis dolorem sustinere. Caterũ, in secunda parte compre-
 henduntur, dictum est pro comprehendẽtur vel comprehen-
 dantur. In consiliis autẽ quibus cogitant, clarius esset, si dice-
 retur, In consiliis quã cogitant, quemadmodum habet Psal-
 E tertiu Romanum. In cogitationibus, quã cogitãt. In his ta-
 men vsu Græci sermonis seruarũt interpretes. Versu vi-
 gesimosextimo, Omnũ inimicorum suorum dominabitur.
 Omnũ inimicorũ suorũ dicũtur dominari impij, iuxta mo-
 dum in Elucidatione expositũ: quoniã omnibus se superiores,
 potentiores ac fortiores putant, neque metuent quenquam.

Ioel. 2
Esa. 30Psal. 16
Sapient. 3
Deut. 4

2. Cor. 11

Sic enim vulgò dicere solemus, eos qui superiores euaserunt, & extra metum sunt iam dominari illorū quibus facti sunt (vel causa, vel potentia, vel sapientia) superiores. Atq; hūc sensum manifestè indicat versio beati Hieronymi, quæ habet, Omnes inimicos suos despicit. Felix in eandem sententiam legit, Omnes inimicos suos flatu prosternet, aut velut flatum venti iudicabit: id est, pro nihilo pendet, tanquam nemo illi quicquam valeat nocere eorū quos ipse affligit. Veri etiam potest, In omnes hostes suos sufflabit, quod eandem sonat intelligentiam. In signū enim vilipensionis, stare solemus in illos quos indicamus nos contemnere. Versu vigesimo octauo, Non mouebor à generatione in generationem, sine malo. In fine versus cū legis, sine malo, memento verbi diuisim id legas à præcedentibus: verbòque substantiuo intellecto, perficias sententiam, hoc modo, Non mouebor à generatione in generationē, ab hac videlicet potestate mea: absque malo ero, vel sine malo persistam: hoc est, non veniet mihi malum aut nocumentum. Putant enim impij, perpetui sibi fore suam fœlicitatem: cū breuis nimium sit, & vix amplius quàm momentanea. Atque ad hunc modum legit beatus Hieronymus, Ero sine malo. In Hebræo autem est, aliter lobera: quod ad verbum sonat, qui nō in malo supplēdo ero, id est (iuxta Hieronymi versionem) qui sine malo ero, vel qui non in malum, supplendo veniam: hoc est, cui malū non contingeret. Nonnulli autem hanc particulam tentant cōiungere cum præcedentibus, & sensum nihilominus congruum inuenire: quod nobis sanè, nec facile nec cōueniens videtur.

Versu vigesimo nono, Sub lingua eius labor & dolor. Sicut homines ex corde pleno immūdia semper faciles atq; assuetos ad sermones impudicos proferēdos, dicimus in ore semper habere eiusmodi, vel sub lingua, iuxta communē loquendi consuetudinē: ita hoc in loco dicitur, sub lingua impij esse laborem & dolorem, & os eius amaritudine & maledictione plenum: quoniā illa semper meditantur, quomodo scilicet laborē pauperibus inferant, atq; aduersus ipsos periciant iniquitatē, quomodo scilicet illos persequatur, cruciet, & opprimant. De abundantia enim cordis, loquuntur per os suum. Versu trigésimo, Sedet in insidiis cū diuitibus in occultis. Vulgò iūgere solent particulam, in occultis, cū præcedentibus, hoc modo distinguētes. Sedet in insidiis cū diuitibus

bus in occultis, ac deinde, vt interficiat innocentē. Videtur
 tamē magis pertinere ad sequentiā, hoc ordine, In occultis,
 vt interficiat innocentem: quomodo & Beatus Augustinus
 distinguit, & Beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, ean-
 dem; distinctionem habent exemplaria Græca. Versu tri-
 gesimosecundo, Rapere pauperem dum attrahit eum. Attra-
 ctio ista de qua hic dicitur, accipi potest per blandimenta,
 maximē si ad spiritualē occisionē & seductionem referatur
 intelligentia: Attrahunt enim tam demones, quàm alij per-
 uersi, & alliciunt quibusdam blandimentis, & ostentatione
 boni secundum speciem, animos simplicium: ac deinde in
 mortē rapiunt allestas & inescatas animas. Sic Antichristus
 alliciet attrahetq; ad sese plurimos: partim quidē rerū tēpo-
 raliū abundantia, partim apparenti sapientia, partim signo-
 rum falsorū euidētia. Attractos verò rapiet, & morte ater-
 na interficiet. Sic & nūc hæretici, dæmonum ministri, & præ-
 cursores Antichristi faciunt iis quos decipiunt. Atq; ita cō-
 sequenter in sequenti versu, per laqueum intelligitur ista
 illaqueatio in errorē & perditionē. Versu trigesimalosexto,
 Propter quid irritauit impius Deum? Huius versus cum præ-
 cedentibus talis est combinatio, Exurge Domine, & vindi-
 ctam faciens cōtra peruersos, magnifica dexterā tuā in pau-
 perum defensione. Cur enim ausi sunt impij te irritare, di-
 centes in corlibus suis, quasi tu non esses pœnas sumpturus
 de oppressione pauperū. Quasi dicat, iuste quidē exurges cō-
 tra illos, & eleuabis manum tuam, quoniam te irritauerūt,
 dicentes: quod non esset tibi cura tuorum pauperum: videli-
 cet vt aperte cognoscant, quantum aberrauerint hoc existi-
 mantes. Quasi autē prouocatur, irritatur & excitatur ad vin-
 dictā Deus, cū dicitur nō requisiturus sanguinē pauperū. In
 hoc enim eius suauissimæ bonitati nimium derogatur. Versu
 trigesimaloseptimo, Vides quoniā tu laborem & dolorē con-
 sideras. Secundum intelligentiā in Elucidatione expositā,
 post vides subsequi debet distinctio, & legendū est cum fir-
 ma asseritione, quasi in cōtrarium eius quod existimant im-
 pij. Illi enim dicunt, non videt Dominus, nō requiret male-
 facta nostra. Hic verò cōtra loquitur. Imò vides tu Domine,
 & attendis omnē eorum malitiam: quoniā tu cōsideras la-
 borem & afflictionē quā inferunt pauperibus tuis: vnde fiet,
 vt perueniant aliquando in vtrices manus vindictæ tuæ, in

- Hebr. 10 quas (vt Paulus ait) horrendum est incidere. Potest & altera dari huius versus intelligentia talis, Tu nunc vides & attendis, vt tradas illos in manus tuas, id est, quomodo illos in iudicium adducas, & vltionem in eos perficias vbi tēpus vltionis aduenerit: quoniam tu confyderas nunc laborem & dolorem, quem pauperibus inferunt. Iuxta vtranque autē sententiam videtur illud, quoniā tu laborē & dolorem confyderas, quasi per modum parenthesis esse interiectum. Deū autē tradere impios in manus suas, nō aliud est quā illos in iudicium adducere, & suo tribunali exhibere iudicandos. Versu trigesimo octauo: Tibi derelictus est pauper. Nota in Elucidatione duplicem indicatam intelligētiam: priorē, de toto humano genere, siue specialiter de populo fideiū: qui, quoniā
- Pfalm. 44 (iuxta domini in Psalmo præceptum) oblitus est populum suum & domum patris sui, & (iuxta Abrahamæ patris suis exemplum) vocante domino, exiit de terra sua, & cognatione sua.
- Gen. 22 rectē iam quasi orphanus dicitur, id est, alium non habēs patrem præter Deum. Alteram verò nota, de iis qui secundum seculum in hoc mundo temporaliter sunt pauperes, orphani, & pupilli. Solēt enim isti ab hominibus derelinqui, ac proinde à Deo assumi. Quemadmodum dicebat derelictus à cognatione sua Dauid, Pater meus, & mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me. Hinc nōnulli tradunt in alio Psalmo dictum specialiter de pullis coruorum Deum in uocantibus, quos ipse pascit, Qui dat iumētis (inquit de Deo Psalmista) escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Aiunt enim, quibus hac in re fides debetur, naturalium rerum descriptores, pullos coruorum plumis primum esse parentibus dissimiles, id est, non nigros: propter quod à parentibus relinquuntur, destituunturque cura pastus, quā degeneres, donec plumis nigrescentibus illos agnoscant vt germanam sobolem. Interea verò donec sic relinquuntur, rore cæli pascit illos Deus. Atque ita sanè, quibus parentum deest auxilium, copiosius adest diuinum. Quod si requiras, cur pauperes, & orphani dicantur derelicti Deo? Respondemus, ita hoc esse accipiendum, quomodo de beato Martino scribit Sulpitius, quod pauperem illum, quem omnes auerfis oculis despexerant, sibi intellexit reseruatum, & sibi derelictum, vt videlicet ipse, quod omnes neglexerant, adimpleret. Non aliter pauperes, & orphani derelinquuntur Deo,

Deo, vt ipse eis sit adiutor. Quoniam enim ab omnibus pretereuntur, & negliguntur pauperes, vixq; inueniatur inter homines, qui pauperum, pupillorum, viduarum, atq; huiusmodi velit causam tueri, aut pro illis vel loqui, vel agere, eò quòd non habent quid retribuunt, aut quæ donent avaris munerat: fit, vt horum iudiciũ, cura, atq; defensio, Deo (qui personarum acceptor non est, neq; munera spectat, aut vllam retributionem, quandoquidem honorum nostrorum indiget) relinquatur, & velut deuoluto (quod dicere solent) iure, ad ipsum recidat, qui illic maxime suũ solet præstare auxiliũ, vbi deest humanũ, quiq; ea, quæ apud homines sunt abominatio, solet magnificere: quemadmodũ contrario abominatio sunt, apud illum, quæ alta sunt hominibus. Illud tamẽ videndum, vt verè pupilli sint, & verè orphani qui diuinam exposcunt protectionẽ, & curam. Sunt enim nonnulli orphani temporaliter, & rebus pauperes, qui tamẽ spiritu minime orphani sunt, & pauperes: qui patres sibi alios quærunt super terram, in quibus confidunt, & spem constituunt, filios scilicet hominũ, in quibus non est salus. Hi nimirũ orphani, & pauperes illi non sunt, de quibus Psalmista nunc loquitur. Vnde & Paulus loquens de viduis ab Ecclesia sustentandis, ait, Vidua autem, quæ verè vidua est, & desolata, speret in Deum, & instet obsecrationibus die ac nocte: Dum inquit, quæ verè vidua est, & desolata, indicat, quid sit esse verè viduam: nimirũ ab omni humana spe derelictam, & non nisi in Domino spem habentem. Et qui sic verè pauperes sunt, & verè orphani, diuinũ sentient adiutoriũ, iudicabitq; pro illis Dominus. Vnde & alio in loco pater orphanorum, & iudex viduarũ, dicitur. Quanquam autem nunc in hoc tẽpore frequẽter Deus dissimulat, sinitq; pupillos, viduas, & pauperes à potentioribus opprimi: veniet tamen retributionis tẽpus, quando apertè patebit, magnam curam fuisse Deo pro suis pauperibus: quando pro illis bonum faciet, ac manifestũ iudicium, quod nonnunquã ad declarationem prouidentia, & bonitatis suæ etiã facit in hoc tempore: quemadmodum exemplum manifestum, & clarissimum habemus in paupere Dauid, quantum ad potentem Saulem, nec desunt ad idẽ quotidiana exempla quæ cernimus ante oculos. Versu trigésimonono, Contere brachium peccatoris, & maligni. Nõ potest impiorũ brachiũ, nisi quantũ permittit Deus. Ceterũ,

Roma. 2

Psalmo 15

Lucæ 16

Psal. 145

1. Tim. 5

Psal. 67

vbi voluerit eorum brachium cōfringere, eorum potentie obistere, & eorum malignos cogitatus, atq; cōsilia dissipare, non inuenietur peccatū, quod proposuerant: quod animo conceperant, non inuenietur impletum: *Quemadmodū* (exempli gratia) infideles imperatores cogitauerunt, Christianos delere penitus, & Christi nomen auferre. Hanc verò iniquitatē si quis requirat, nequaquam perfectam inueniet: quoniam diuina potentia malignorū brachia contrita fuerunt, atq; à proposita malitia sic prohibita. Sic Aman illius concepta contra innocentes Iudæos malitia, nequaquam perfecta inuenitur, sed contritione brachij eius à Domino impedita. Similiter & de prauitate Saul erga innocētē David, est manifestum. Sic & in persecuutione Antichristi, donec permittet Dominus, forte erit brachium eius, & validū nimis: non solum in potentia armorum, verumetiam in potestate signorum, atque prodigiorum. At verò, vbi Dominus placebit propter electos brachiū illius conterere, & dies potentia, siue tyrannidis eius abbreviare, irritus inuenietur omnis conatus illius. Neq; inuenietur perfecta iniquitas quā meditatus fuerat, de nominis scilicet Christiani delectione, & sui nominis super omnia glorificatione. Versu penultimo, Desyderiū pauperū exaudiuit Dominus. Obiiciat forsitan aliquis: Si tanta est Dei ad exaudiendum suos promptitudo, vt etiam præparationem cordis eorū statim exaudiat: quid ergo in Euangelio monemur semper orare, & non deficere? quid sibi vult, quod de importunitate postulantis dicitur, tam in parabola de iudice iniquitatis, quàm in altera illa de amico petente sibi commodari tres panes in noctes?

Hester 7

Mat. 24

Lucæ 18

Ibidem.

Lucæ 11

Rursum, si tanta est præpeditudo, & facilitas diuinæ exauditionis, quid ergo plerunq; in longū differt Deus impletionē eius, quod postulatur? Verū est aduertendū, quod Dominus tamen ab initio ex quo se præparant pauperes vt clament, attentas habeat aures, & auditū accommodet ad preces eorum, non tamen statim semper primo momento præbet, quod postulant, sed differt nonnunquā in longū tēpus, quoniam ita expedire nouit illorū exercitationi, atq; profectui, vel vt ex clamore cōtinuato, ac perseveranti augmentet in illis, & crescere faciat munera sue gratiæ. Nihil enim pauperi salubrius, quàm vt clamet ad Dominum: multoq; hoc illi vtilius est, sic clamare, quàm statim, quod postulat, accipere.

Deniq;

Deniq;
parat
perfe
set ta
qui c
cord

Dom

cordi

E suum

prepa

meret

para a

Et ite

& in d

mo, v

ram. I

supra

nes su

abiect

biæ re

sidera

senten

quod

Vt noi

factus

est, vl

mit ve

quam

bræo h

autem

gata

per ter

verbo

super t

P
nequa

Denique, statim etiam adest oranti pauperi & iam cor præparanti: quoniam in præparatione sua illum adiuuat, & vt perseveranter dignèq; vt oportet postulare sciat, efficit. Posset tamen præsens locus, & aliter intelligi, hoc modo, Eos qui corde præparato ad Dominum orauerint, qui præparât corda sua (iuxta Sapientis verbum) vt dignè, & mundè orent Dominum, hos exaudiet auris Dei. Atq; ita præparationem cordis pauperum dicitur Deus audire, quoniam eos, qui cor suum præparant, vt digni orent, exaudiuit. **Qui autem im præparato corde, solis labiis clamat, exauditionem non promeretur.** Vnde ad Sapientem dicitur, Ante orationem, præpara animam tuam: & noli esse quasi homo, qui tentat Deū. Et iterum, **Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas.** Versu vltimo, Vt non apponat vltra magnificare se homo super terram. In Hebræo idem hic vocabulum ponitur enos, quod supra versu vigesimoprimo, Sciant gentes, quoniam homines sunt. Significat autem (vt diximus) hominem vilem, & abiectum: quod rectè quadrat proposito, quoniam de superbia repressio fit mentio, quæ certè non melius, quàm consideratione propriæ vilitatis acquiritur. Atque ad eandem sententiam accipi etiam posset quod additur, super terram: quod Beatus Hieronymus vertit, ex terra, ad hunc sensum, Vt non apponat homo vilis, & contemptus ex terra, scilicet factus, vel qui de terra est, vel qui super terram, & terrenus est, vltra se magnificare. Quam sententiam clarius exprimit versu Hieronymi in hunc habens modum: vt nequaquam vltra superbiat homo de terra. Quod enim in Hebræo habetur, min haaretz, significat ex, vel de terra. Huic autem conformius est, vt dictio super terram, in nostra vulgata lectione iungatur cum homine, dicendo, Vt homo super terram, non apponat vltra se magnificare, quàm cum verbo magnificare, dicendo, Vt homo non apponat, se vltra super terram magnificare.

DECIMI PSALMI

ARGVMENTVM.

PSALMVVS hic viro isto competit, à se malignorum demonum atq; peruersorum noxias suggestiones (quibus ipsum à Deo, in quo spem fixit, quarunt abstrahere) reiciens, & nequaquam consensum præbere volenti: tentatorum insidias per

similitudinem sagittantium demonstrans, eorumque peruersum
 dium, quo ad demolienda, & infringenda quae à Deo in fide
 bona stabilita sunt, sedulo conantur: proponens deinde prouida
 curam Dei erga res humanas, qui licet in caelo inhabitet, quae
 que tamen in terris agimus, optime nouit, iustum facillime ab in-
 isto discernens: quae est iustorum in hoc mundo praecipua consilia.
 Postremo vero loco punitorem impiorum demonstrat, in igne
 phure, & horrore aeternae tempestatis, quam is qui iustitias diligit
 illis in nouissimo est insueturus, qui odio habentes animas suas
 xerunt iniquitatem.

DECIMI PSALMI

ELUCIDATIO.

*1 In Domi
 no confido:*

Ecce spem meam totam, omnemque fiduciam
 ieci in Dominum Deum Creatorem, & Saluatorem
 meum: in illo spe fixus haereo, cui me semel
 dixi, atque totum deuoui, abnegato Diabolo
 mundo una cum omnibus suggestionibus, atque pompis
 rum: * Et vos nunc o tentatores mei, siue blandientes amici
 siue seuiantes inimici, quomodo adhuc mihi mala sug-
 geritis quae semel abdicauit, dicentes animae meae per iniquas
 siones vestras, ut relicta Dei seruitute (quae aeterna videtur
 uolet, seque conferat ad eam, quam reliquit gloriam saeculi, quae
 est veluti mos altus, latus, amoenus & spaciosus, utque ad
 di celsitudinem, pompam, delicias & voluptates denudè reu-
 tatur: * ad eum modum quo auis instabilis, & passer lib-
 nosus, per instabilitatem concupiscentiae suum locum faci-
 deserit, & in alium tranfluat, ubi id quod sensui gratum
 forte conspexerit. Frustrà enim omnino ista suggeritis
 ma: mea, quae ut casta turtur in Domino sibi nidum
 mansionem stabilem elegit, non emigratura imperpetuum
 2 Neque verò me latent peruersorum insidiae: neque me elu-
 est, quemadmodum maligni demones eorumque ministri
 mines peruersi, parati existant ad perimendas simplices
 animas, ad modum eius, qui arcum tensum manu tenet
 aues sagittis perfodiendas: * occultauerunt sub boni quibet
 bet specie pestiferas, & noxias suasiones suas, ut sic in occo-
 to, ac velut latenter per insidias interficiant animas inno-
 centum, eorum qui bona, & recta sunt voluntate: quemad-
 modum qui ad aues perimendas exeunt, sagittas in pho-
 tris absconditas gestant, ut in promptu habeant cum oportu-

** quomodo
 dicitis ani-
 me meae,
 transmigra
 in montem.*

** sicut pas-
 ser?*

*2 Quoniam
 ecce peccato
 res intende-
 runt arcum:*

** paraue-
 runt sagit-
 tas suas in
 pharetra,
 ut sagittent
 in obscuro
 rectos cor-
 de.*

nirat
 ad pe
 lutar
 tuis)
 dedi
 in h
 gesti
 femi
 rem
 tia p
 to de
 fecit
 A sugg
 mach
 ros q
 quan
 temp
 in m
 sione
 omni
 tam
 spirit
 quis
 peric
 sequ
 mne
 lis, se
 etiã p
 eos q
 pro n
 deat
 pore
 B super
 ac pr
 tos o
 sti, di
 est, q
 tor, &
 dis a
 pluu

nitatem viderint, nocendi. 3 Et quidem illa quæ tu veluti ad perfectum adduxisti, per benignum fauorem tuum, & salutarem tuam gratiam (quibus adiuumentum præbes seruis tuis) ipsi suis prauis machinationibus per inuidiam ad nihilum deducere conantur, semper laborâtes, quæ per gratiã tuam in hominibus plantantur atq; ædificantur, suis prauis suggestionibus inficere, aut eradicare: aut destruere, pròq; bono seminato tritico, mala superfeminare zizania: * seruus autem tuus qui ex bona voluntate, & desiderio cupit in iustitia perstare, quid egit, quid cõmeruit aduersum illos, vt tanto desiderio ei nocere cupiant? Vel apud te nunquid aliquid fecit, aut promeruit, vt propter impias, quas illi obtrudunt A suggestiones, tu offensum te exhibeases? 4 Et quanquam machinantur illi iustis malum, spero tamen non assequeris quod intenderunt: quoniam est in superna Hierusalem, quam ipse in templum sibi sanctificauit, & vbi tanquam in templo inhabitat, & adoratur Deus omnipotēs: * & in cælo in medio angelorum sanctorum sedem maiestatis, atq; mansionem stabilem habitationis suæ constituit omnipotens omnium dominator. 5 Hic licet in alto habitet, benigno tamen aspectu suo ad eos, qui in hoc seculo humiles sunt, & spiritu pauperes, attendit, eorum afflictionem, quam ab iniuris sustinent diligenter considerans, vt eos in præsentia à periculis eripiat, in futuro autem, condemnatis eorum persecutoribus, coronet pro sua patientia: * tam verò res omnes humanas exactè nouit, ac perspicit, vt, non dico oculis, sed (modo quodã humano per excessum loquendo) ipsis etiã palpebris perspicere valeat, quæ sunt in filiis hominum, eosq; secũdum iusticiã & iniusticiam discernere, ita vt hoc ei pro minimo sit & omnino facillimum: tamen si incredulis videatur ita non habere, aut esse, prorsus impossibile, vt incorporeus: & in cælis habitans Deus res humanas, quæ gerũtur B super terrã, pernoscere valeat. 6 Dominus Deus examinat, ac probat (hoc est, quasi interrogatos, probatos & examinatos optime nouit) omnes filios hominũ. iustine sint, an iniusti, discernens inter bonos, ac malos: * illud autè certissimũ est, quoniã iuxta veritatem os for est animæ suæ, eiusq; perditor, & homicida, quicũq; adhæret iniquitati, eãmq; ex cordis affectu sectatur. 7 Quemadmodũ solet desuper cadere pluuia subito super homines: ita in tempore venturi iudicii, super

3 Quoniã
quæ perfe-
cisti, destru-
xerunt:

* iustus au-
tem quid fe-
cit?

Matth. 13

4 Dominus
in templo san-
cto suo:

* dominus
in cælo se-
des eius.

5 Oculi ei
in pauperẽ
respicunt:

* palpebra
eius interro-
gant, filios
hominum.

6 Dominus
interrogat
iustum &
impium:

* qui autè
diligit ini-
quitatem,
odit animã
suam.

7 Pluet su-
per pecca-
tores la-
queos.

super

super peccatores istos, qui iniquitatem diligunt, subito, cum impetu, ac terrore magno desuper à sententiâ diuinitatis, quâ pluuia copiosa super eos cadet laquei mortis, & damnationis æternæ, quibus obruentur, obuoluentur, & irretiuntur penitus, ita vt in perpetuum sese non valeant extricare, quæ quidem damnatio, eorum penetrabit intima, quâ admodum pluuia copiosa per vestimenta solet ad carnes trahere: * ignis æterni, & inextinguibilis cruciatus, & æter ardor sulphuris intolerabilis, & flatus turbinis horridissimorum illorum (inter quos eis erit societas) spirituû & sempiterna, ac nunquam cessatura tempestas, eorû plena meruerunt, & tota retributio, totâq; eorum portio, quam (velut nolint) gestabunt, eporabunt, & absq; redemptione perferent, ac ferent in æternum. 8 Deus enim tamesi misericors est, per suam misericordiam vindictam differens: est tamen simul etiam iustus, neq; minus iustus, quàm misericors, & quoniam ipse iustus est, iustitiam etiam in seruis suis diligit, atq; requirit, diligitq; iustitiam operâtes: * & æquitatem, siue rectitudinē approbat benignus placidûsq; aspectus eius: & eos qui in æquitate viuunt, seruos acceptos habet.

* ignis & sulphur & spiritus procellarum, pars calicis eorum.

8 Quoniam iustus dominus et iustitias dilexit. * æquitatē vidit vultus eius.

ANNOTATIONES IN
Psalum decimum.

VERSV primo, In Domino confido, Confidentis hominis, & optime stabiliti in Dei fiducia, est hæc oratio, cûdum modum aliquē similis illi, quē alio loco dicit, Dominus illuminatio mea, & salus mea, quē timebo (Sicut enim hic intelligitur, nullum timebo, quia Dñs salus mea est, ita in præsentī sermone indicatur, quod nequaquã sit euolutura anima, aut emigratura à Domino, in quo semel per plenam confidentiam veluti nidum constituit. Responderet enim huic sententiæ illud, quod Psalmo 61. similiter affectus erga Dominum, idem Psalmista ait, Veruntamen Deo subiecta esto anima mea, quoniam ab ipso patiētia mea. Quia ipse Deus meus, & saluator meus, adiutor meus, non emigrabo. Et paulò antè, Ipse Deus meus & salutaris meus, susceptor meus, non mouebor amplius. Multum autem vehemētē addit orationi, quod non simpliciter dicit, Quomodo transmigrabit anima mea in montem, sicut passer: sed ad maiorem rei detestationem, ait, Quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem sicut, &c. significans, rem det

Psal. 26

Psal. 61

E

detestabilissimam esse, quam proponūt, adeò , vt vel proponere tantum, sit prorsus absurdum. Tanquam si dicat, Vana, & prorsus absurdissima sunt, quæ proponitis: quæ suggeritis, indignissima sunt. Nolite vltra mihi huiusmodi suggerere. Habeo enim obfirmatū aduersus huiusmodi animum, neq; proficietis, quicquid tandē egeritis. Mons autē iste est, in quē cōscendit lucifer, mons aquilonis, mons ille pestifer, cui apud Prophetam comminatur dominus, dicēs, Ecce ego ad te, mōs pestifer, qui corrumpis vniuersam terrā. Superbia scilicet vitæ est, & altitudo, fastusq; seculi, in qua etiam Saluatorem nostrum trāsmigrare cupiebat simulatq; monebat diabolus, cum ostēsa illi gloria omnium mūdi regnorum, diceret, Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me. Verū ille, iuxta formā huius Psalmi, In Domino (inquit) cōfido, quomodo dicis Satana animæ meæ, vt trāsmigret in mōtem? Hoc est. Vade Satana. Scriptum est, Dominū Deum tuum adorabis, & illi soli seruiēs. Nonnulli verò hunc Psalmum in persona C H R I S T I intelligunt, iuxta historiam illam quæ describitur Lucæ 13. capitulo, cū illi quidam dicerēt, Abi hinc, quia Herodes vult te occidere: videlicet vt responsio sit C H R I S T I domini fugam recusantis, propter spem, quam in patre habebat: quemadmodū & illo in loco respondēs fugam suadentibus, subiungit, Ite, dicite vulpi illi, Ecce eiicio dæmonia, & sanitates perficio hodie, & cras, & tertio die cōsummor. Verū tamē oportet me hodie, & cras, & sequenti die ambulare, quia nō capit Prophētā perire extra Hierusalē. Alij peculiariter contra hæreticos præsentem Psalmum dirigunt. Nos tamen generali expositione dirigere eum maluimus cōtra vniuersos, qui iustis in via Dei quærūt nocere, & ad mala quomodocūq; suis fraudulētis consiliis eos adducere: potissimum, cōtra dæmones malignos, qui nobis suū montem, in quem ipsi male cōscēderūt, & vnde infelicius descenderūt, imò miserrime deiecti, siue deturbati sunt, semper cōmonstrant: nimirum, vt in simile nos adducant præcipitium. Casum enim nostrū quærunt, dum altitudinem cōmonstrant. Versu secūdo, Quoniam ecce peccatores intēderunt arcū. Coniūctio quoniam, non videtur hoc loco vllam causalitatem indicare, sed esse tantum particula continuationis. Enarrat autem hoc versu suorum aduersariorum, & malorum tētatorū infidias, quibus

Esaia 14

Hierc. 51

Matth. 4

Ibidem.

Deut. 6

Lucæ 13

bus

- bus insidiantur bonis: idq; sub similitudine tenentis arcus sagittas habētis in pharetra. Vbi notandum diligēter, quomodo per eandem similitudinem diuersa nonnūquam figurari, atq; significari cōtingit in scripturis. Nam supra Pfalm. 7. de Deo legimus, quod habeat etiam ipse paratum arcum suum, & tensum, inq; eo aptata mortis iacula, & sagittas ignitas: Verūm id longē alia ratione accipiendum est, quā hīc de peccatoribus fit dictum. Hi enim arcum sustinent, cupiditate nocendi, & desiderio mortificandi. Illi verò non vult mortem peccatoris, neq; in perditione delictatur hominum. Tamen æquitas, & rigor iustitiæ arcum illi tendit, vt eos qui sua voluntate mortem quasi seueritatem viuerent, eamq; verbis, & manibus sibi accersierunt, meritis æternæ sagittis confodiat. Illud quoque diligenter notandum est, quod cum Deus arcum tenens describitur, sagittæ minimè occultantur. Non enim dicitur, quod in pharetra sagittas habeat, sed in arcu dicit Propheta esse parata mortis, & sagittas ignitas aptatas in eo. Impij autē cum arcum tensum gestent, tamen sagittas in pharetra abscondunt, & nihilominus ad sagittandū paratas, habent. Scilicet minus (cuius non est voluntas vt moriatur impius, sed magis vt conuertatur, & viuat) multò antequam feriat, suum arcum paratum ostentat, vt vel terrore impios desinere à impietate compellat, sicq; sagittis parcat, ne in illos iaculatur. Ob hoc arcum suum quasi in propatulo gerit, sagittas ostentat, earumq; terrorem denūtiat, dum per scripturas sacras, per prædicatores veritatis, suæ ultionis terribilem sententiam prænuntiat peccatoribus, ad cautelam. De qua res alio Psalmo dicitur, Dedisti metuētibus te significationem vt fugiant à facie arcus, vt liberentur dilecti tui. Impij vero qui non nisi morte quærūt afficere, quorum omne studium est interficere innoxias animas, hi nimirum arcum tensum habent, ad nocendum vt cupidi, ita parati: sagittas autem non ostentāt in arcu, sed in pharetra gestant: ita tamen gestant in pharetra, vt paratas habeant ad emittēdum, vbi se que viderint occasionem. Ita enim frequēter ad nos diabolus accedit, quasi inermis, quasi sagittas non habens. Sic ministri eius, in vestimentis ouium, quasi absque sagittis accedunt aliquādo dominicas oues. Verūm in pharetris iacula mortis gestāt abscondita: & vbi vel minima sese occo-

fio o
ficien
recto
peric
lauer
quod
raui,
dom
inuer
cauer
bit sa
neq;
prop
runt,
dom
sagit
anim
cum
nis, a
pertu
expa
de hu
mori
tumu
H dilig
vt fin
tur) s
modi
lus in
gitta
præ
in mu
cupis
bia vi
nem o
quod
mysti
pere,
rha e
mont

sio obtulerit,educta quantocyus iacula proferent ad interficiendum animas. Versu eodem, Vt sagittent in obscuro rectos corde. Quemadmodum passer, donec in nido manet, periculum non patitur à sagittante, sed vbi in sublimi auolauerit, patet illius sagittis: ita fidelis anima, donec in eo, in quo nidum suum fixit, permanserit, donec dicit, In Deo speraui, non emigrabo, non mouebo amplius: donec passer in domo, quam inuenit permanet, donec turtur nidum, quem inuenit, non deserit, donec colūba in foraminibus petrae, in cauerna maceris, vbi nidificauit, perseuerauerit, non patebit sagittis inimicorū. Nō enim potest illuc malū accedere, neq; flagellum, aut nocumentum vllum huic nido valet appropinquare. Atq; hoc scientes demones, primum suggerunt, & operose suadent, vt emigremus in montem, & nido, domoq; derelictis, in alta auolemus: ita demū sperātes suis sagittis efficere, quod concupiscunt: id est, morte vulnerare animas nostras. Similis ferē, & piscatorum ars inuenitur, qui cum piscibus insidiantur, illis maximē qui ad ripas in cauernis, aut in profundiori cœno inhabitāt, primum baculo eos perturbant, vt è suis locis egrediantur: egressi verò mox in expansa incidant retia, sicq; venūdentur morti. Nos proinde huiusmodi artium conscij, si sagittatorum istorū pessimorū mortiferas sagittas volumus euadere, caueamus (quā tumuis inuitemur) ab emigratione, vt nidū, quē elegimus, diligēter custodiamus, id est, humilitatē crucis CHRISTI: vt simus passeres (de quibus alio in loco in bonā partē dicitur) solitarij in tecto, non vagi in montibus. A monte verò modis omnibus caueamus: quoniā nequit in monte hoc salus inueniri, quē admodum & dilectus domini discipulus, sagittas huiusmodi spiritu illuminato cōspiciēs, sollicitē suos pramonebat, dicens. Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Omne enim, quod est in mundo, aut est concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ. Quod est tanquam si iuxta præsentem loquutionem dicat. Nolite transmigrare in mōtem: quoniam omne, quod in monte est, noxium est. Ad quem sensum, secundum mysticam intelligentiam, possumus non incōueniēter accipere, quod dicebat, qui iam incendia Sodomæ, & Gomorrhæ euaserat, Quæso (inquit) Domine mi, nō possum in monte saluari, ne fortē apprehendat me malum, & moriar.

Psal. 61

Psal. 83

Cant. 2

Psal. 90

Psal. 108

1. Ioan. 2

Gene. 19

In

Ibidem.

Psalm. 54

In ciuitate tamē, quæ adiacebat (licet parua) sperabat salu
 Atq; hic rursus, quum relicta iam ciuitatula, in qua salu
 fuerat à Domino constituta, in montem emigrasset timore
 perterritus, in turpem sceditatē cecidit. Illic enim & in
 tū legimus duabus vicibus, & secūdo cum propriis filiis
 cōcubuisse. Quamobrem cauendum est, ne in mōtem e
 gremus: sed in ciuitatula potius permanēdum, iis qui salu
 desiderāt. Super hæc & illud cōsiderandum est, non om
 emigrationē in scriptura vituperari. Legimus enim Prop
 tam alio quodam loco, in deuotione spiritus dicētem, E
 elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Item, Quis dā
 mihi pēnas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Verū
 hæc emigratio non ad mōtem erat, qui suprapositus est
 in desertum, in mētis, & cordis vnitatem, in desideriu
 tatis supernæ. Neque est hæc emigratio à Domino, in q
 erat habitatio iusti. Nequaquā enim qui sic migrat, qui
 se elōgat fugiēs, à Domino emigrat, aut fugit, imò in
 migrat profundius, intimiūsq; intra illum penetrat, & se
 rius collocat in eo nidum suum. A monte autem isto sup
 elongatur, & emigrat longius. Neq; hic nunc dicunt i
 mici, Elōga fugiēs, & mane in solitudine, vt sicut columba
 requiescas: sed trāsmigra in montem sicut passer, vt nō
 pateas sagittis, vt nobis venias in prædā. Fac pie I E S V S
 semper hæreat nostra fiducia, sicq; nos intra tete cōcludo
 in montem istum nunquam sinas (quantumuis sollicitat
 trāsmigrare. Versu tertio, Quoniā quæ perfecisti destr
 xerūt. Intelligunt nōnulli hoc loco Dei leges, & præcep
 quæ perfecit Deus, constituit, fundauit, siue stabiliiuit: q
 sanē impij destruunt, dum vel ipsi contrā faciūt, vel alio
 præuaricandum, suis consiliis, & suasionibus inducunt. Q
 verò contra hæreticos Psalmum dirigūt, scripturam sacra
 intelligūt, quam cōdidit per spiritum suum Deus, illi
 destruunt, dum eam prauis suis, & commētitiis interpre
 tionibus dilacerant, atq; prauo abusu per malignum ser
 tum, ad errores trahunt. Nos tamen in Elucidatione ab
 sequuti sumus intelligentiam. Versu quarto, Dominus
 cælo sedes. Videretur eloquutio esse nō satis commoda. Sed
 ceret enim dicere, Domini in cælo est sedes: aut, In cælo
 sedes eius, quoniam præcessit antecedēs dominus in par
 altera. Sequitur tamē hac in parte Latina interpretatio. H
 bza

B br
 iud
 aut
 nat
 Ne
 po
 tiu
 leg
 non
 Ve
 Pro
 non
 Pal
 dur
 qu
 eti
 Cū
 int
 xta
 den
 non
 ter
 dur
 iud
 est,
 quō
 faci
 C tem
 gati
 cun
 tur i
 bus.
 perf
 & in
 dilig
 tem
 Prin
 lio. C
 custo
 & fil

Bbræam, atque Græcam consuetudinem: quæ, pronomina hu-
 iusmodi frequenter absque necessitate adiungit. Quoties
 autem huiusmodi modus loquendi occurrit, videtur nomi-
 natiuus relinqui velut absolutè, & absque rectore positus.
 Neque enim vllum verbum potest inueniri, cui legitime sup-
 ponatur: quæ admodum in proposito, sedes, est verbi substan-
 tiui subintellecti suppositum: nihil autem reperiri potest, cui
 legitime supponatur nominatiuus iste dominus. Ita fit etiã
 nonnunquam in eodem casu, propter relatiui replicationẽ.
 Veluti cum dicitur, Scitote, quoniam dominus ipse est Deus. *Psal. 99*
 Pronomen enim ipse adueniens, seq; supponens verbo, cogit
 nominatiuum carere verbo regẽte. Versu quinto & sexto.
 Palpebræ eius interrogant filios hominum: Videtur secun-
 dum vulgatam loquendi consuetudinem hoc accipendum,
 qua dicere solemus vel medio oculo nos videre, interdum
 etiam oculis clausis, quod ad cognoscendum non est difficile.
 Cum autem hoc quinto versu, atque etiam sequenti, Deus
 interrogare dicitur iustum, & impium, de Deo fit sermo iu-
 xta humanã consuetudinẽ. Homines enim (qui nõ nisi ea vi-
 dent quæ foris patent, & qui per se, occulta cordium videre
 non possunt) necessè habent ea, quæ in homine sunt, per in-
 terrogationem, & examinationem cognoscere, quemadmo-
 dum & seculi iudices quæstionibus atque tormentis, à reis
 iudicandis solent exquirere veritatem. Vnde etiam dictum
 est, quæstionem facere, tormentis veritatem perquirere, eò
 quòd vicissim tormentis interrogaciones subiungant, quo
 facilius pœnarum acerbitate veritatem exculpent. Deus au-
 tem, quia per se omnia nouit, æquè atque homo per interro-
 gationẽ, imò multò etiam atq; infinito perfectius, idcirco se-
 cundum humanam loquendi consuetudinẽ, interrogare dicitur
 iustum, & impiũ. Quomodo enim in cæteris appellationi-
 bus, quæ communiter Deo, & hominibus attribuuntur, im-
 perfectũ omne secludi debet, cum eas Deo attribuimus, sic
 & in hoc vocabulo dicendum est. Versu sexto. Qui autem
 diligit iniquitatem, odit animam suam. Circa secundã par-
 tem huius versus aduerte, odium animæ dupliciter accipi.
 Primum quidem, in bonum: vt cum Saluator ait in Euange-
 lio. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternã
 custodit eam. Ac rursus, Si quis non odit patrem, & matrẽ,
 & filios, &c. adhuc autem & animam suam, non potest meus
Ioan. 12
Luc. 14

esse discipulus. Similiter & perdere animam in bonam partem accipitur, cum dicitur, Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Secundum hanc autem acceptionem, nequaquam hoc in loco intelligendum est, quod dicitur, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Quin potius animam suam hoc modo diligit, qui sequitur iniquitatem. Dicitur enim hoc modo animam suam diligere, qui affectui animalis siue concupiscentiae carnis suae obsequitur, & indulgeteratisfacit, qui illi habenas laxat, & in omne ad quod sollicitat affectus carnalis, siue animalis consentit: quemadmodum male diligere proles suas dicuntur parentes nimium indulgentes, qui pueris permittunt quicquid fuerit collibitum, qui dulces suos natos nesciunt, aut nolunt vnquam contristari, neque puniunt delinquentes, neque coercent maleficientes. Odiunt vero secundum hunc modum suas animas qui affectui suo animali nequaquam indulgent, neque permittunt in sese quicquam, quod rectum non sit: sed ad regulam rectae rationis cuncta examinant, ipsumque velut freno salutari retinaculo coercent, & prohibent ab omni eo quod indicant secundum rationem esse fugiendum, impellunt vero, & veluti cogunt ad omne illud, quod secundum eam dicant esse faciendum. Secundo accipitur odium propriae animae in malum, quemadmodum in loco proposito, Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. Sic autem odire dicitur animam suam, quisquis nocet, malefacit, & damnum infer animae suae: quod facit indubie, quisquis sese peccato subdit. Animam enim suam aeternae damnationis vinculis implicat perpetuisque cruciatibus inuoluit: quo maius nocuum aliud cogitari non potest. Hoc autem, reuera odire est: illud vero alterum, potius secundum apparentiam quam secundum veritatem. Hoc, pestiferum est, & crudele odium: illud, bonum, vtile, & saluberrimum. Huic autem malo animae odium contraria est bona dilectio, qua videlicet animabus nostris miseremur, easque Deo commendamus in benefactis, ut salui fiant in vitam aeternam. Atque haec, vera, & salutaris animarum dilectio est: illa autem superior mala: priori odio bono opposita falsa, est, & abominabilis. De hac posteriori vera dilectione, Sapiens loquitur, dicens, Qui diligit filium, assidue illi flagella. Et in Apocalypsi dominus ait, Ego quos amo arguo, & castigo, De malo autem odio, huic bonae dilectio-

Mat. 10

Eccle. 30

1. Petr. 4

Eccle. 30

Apoc. 3

ni o
liu
de a
dua
eam
E ha
dile
prop
sua
eam
nem
tam
para
in p
ratio
time
sulp
rum
ticu
scrip
ptur
ficar
ipfa
haer
mea
cipit
vel n
cate
dem
stoli
F in al
tio
do

ni contrario, alio in loco dicitur, Qui parcit virgæ, odit filium. Licebit autem nobis, secundum hunc Sapiientis modum, de anima propria dicere, Qui vere diligit animam suam, asiduatur illi flagella, id est, iugi obseruatione à malis refrenabit eam. Qui autem parcit virgæ, id est, indulgentiæ malæ laxat eam. Qui autem odit animam suam. Ex prædictis itaque facile dissoluitur paralogismus, qui aduersus præsentem Psalmi propositionem contexi posset, hoc modo, Qui odit animam suam (iuxta Saluatoris verbum) in vitam æternam custodit eam: qui autem diligit iniquitatem, (iuxta præsentem sermonem) odit animam suam: igitur, qui diligit iniquitatem, in vitam æternam custodit animam suam. Aequiuocatio nanque paralogismum facit: quoniam odire animam, non similiter in prima, atque in secunda propositione accipitur, & ob hoc ratiocinatio sic contexta planè sophistica est. Versu penultimo, Ignis spiritus procellarum pars calicis eorum. Ignem, sulphur, & spiritum procellarum esse partem calicis impiorum, quidam sic intelligunt quoniam hæc sunt tantum particula quædam retributionis eorum. Videtur tamen ex vsu scripturæ, alia esse sententia huius loci. Modus enim est scripturarum, parte calicis, siue portione calicis, aut calice significare nonnunquam totam hæreditatem, siue hæreditariam ipsam portionem. Vnde in Psalmo xv. dicitur, Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei: id est, tota mea portio, & pars mea hæreditaria, quam quæro, quam expecto. Non ergo accipitur hic pars calicis, quasi quædam particula hæreditatis, vel mercedis. Est enim sententia, hæc tormenta (in quibus cætera omnia intelliguntur) totam fore impiorum mercedem, nec alia eos stipendia debere expectare: iuxta illud Apostoli, Stipendia peccati, mors. Iuxta quem modum iterum in alio Psalmo dicitur, Dixi domino, tu es spes mea, portio mea, in terra viuientium. Neque enim in his significat, dominum se habere quasi suæ hæreditatis, aut mercedis particulam. sed totam sortem, totam hæreditatem, totamque mercedem dicit esse dominum. Sic e contrario in Cantico Moyssi dicitur, pars domini esse populus eius, id est, hæreditas domini.

Prou. 23

Psal. 15

Rom. 6
Psal. 141

Deut. 32

P S A L M V S
V N D E C I M I P S A L M I
A R G V M E N T V M.

CONSYDERANS spiritualis homo, ac tacitus secum
putans honorum paucitatem: & nimiam peruersorum
tudinem: in exclamationem prorumpit: veluti sibi de
iniquitatis abundantia metuens: ne & ipse absorbeat, atq; inuolu-
tur in ea: Deumq; ab ea poscens saluatorem: quam simul cum pro-
debita: vsq; ad versum quintum describit. Versu autem quinto &
sexto diuina erga fidelium clamorem ex auditio, & pollicitatio salu-
toris Christi, atq; auxiliij sempiterni interponitur, tanquam ex
domini. Ac deinde, commendatis diuinis eloquijs, tanquam mundi-
simis, verissimis, & ab omni mendacio alienis, securus redditur, &
prius clamauerat timidus: & spem ponit in diuina custodia: cuius
firmitate etiam in medio impiorum circumuentium sperat posse
veritate consistere: quemadmodum secundum altitudinem diuini
filiij semper perstabunt electi, quos ab impietate peruersorum Di-
seruabit immunes.

V N D E C I M I P S A L M I
E L V C I D A T I O.

1 Saluū me
fac domine,
Matth. 7

* quoniā de
fecit sctus.

* quoniā di-
minuta sūt
veritates à
filijs homi-
num.

Eccle. 1

2 Vana lo-
quuti sunt
vnusquisq;
ad proximiū
suū: * labia
dolosā & cor
dē, & corde
loquuti sūt.

DVM ipse mecum reputo, quā arcta sit via
ducit ad vitam, & quā pauci ingrediātur pe-
illam: ex aduerso verò, quā spatiosa via
ducit ad mortem, & quā multi ingrediuntur
per illam, timens ne & ego in numero illorum
inueniar, qui viam latā ambulāt, ad te clamare cogor Deus
Saluator meus, vt tu me à via mortis, atque damnationis
gratia saluare digneris. * Penè enim defecit sanctitas de
ra: & vix inueniūtur (nisi forte electi quidā, sed comparatio-
ne ad maximum impiorum numerum, paucissimi) qui virtutibus
studeant, & sanctitati, ac puritati vitæ: * modica veritas
de est in filiis hominum veritas, siue fidelitas: & qui veritatem
tam vitæ, quā doctrinæ studeant, per pauci admodum sunt
& ij ipsi si qui fortè reperiantur, nimium tenuiter id faciūt
sed sunt vanitate omnia plena, & est stultorum infinitus nu-
merus. 2 Loquuntur ad inuicem filij hominum, quæ veritatis
nitatis sunt, non quæ veritatis: mendacia videlicet, fraudes
seductiones, & persuasiones malas, siue ad se inuicem fraudan-
dum, atque decipiendum, siue ad malè suadendum, & in pe-
cata pertrahendum: * per dolosa labia sua, siue labijs dolosissimis

inui
rect
oris,
min
secu
nen
prio
item
spher
siue
lo co
rem
quæ
effe
* lab
stra
mus
A qui,
nobi
ci, vt
dian
impi
suū f
& su
man
lium
bili,
rann
ctō, l
omn
in a
mea
uato
eo ar
hi fil
tiam
illud
nem
nem
tus f

inuicem loquuti sunt corde & corde: id est, corde duplici, nō recto, non sincero, non simplici: dum aliud loquuntur voce oris, aliud gestant in animi intentione. 3 Tu autem Domine (qui amatores veritatis, & simplicitatis) disperdes, & secundum ordinationem districtæ iustitiæ tuæ in perditionem mittes omnes eos, qui dolosis labiis vtuntur, ad deceptionem, & seductionem proximorum suorum: * & omnes irem, qui per linguas suas magna, & superba iactitant, blasphemias atque cōiuria, aut alia quælibet mala, siue in Deū, siue in proximos. 4 Qui seiplos, atque seinuicem in malo confortantes, dicere solent, Magnificemus atque corroboremus linguas nostras, & loquamur audacter, atque liberè quæcunque nobis visum fuerit, neque metuemus quicquam efferre per os nostrum, nec reprimamus in vlllo sermonem: * labia enim nostra (aiunt ipsi) in nostra sunt potestate, & nostra sunt: atque à nobis, à natiuitate, naturali dono possidemus ea: atque ob id, cur non liceat nobis pro nostro libito loqui, aut dicere quæcunque nobis placita fuerint? * aut quis nobis hac in parte Dominus est, cui in hoc debeamus subiacere, vt nō liberè possimus mēbris, quæ nostra sunt, vtī? 5 Audiant verò pauperes, quid ad ipsorum consolationem, cōtra impios istos dicat Dominus: attendant, quid per spiritum suū sanctum loquatur fidelibus. Propter orationes, (inquit) & suspiria pauperū, atq; humilium de afflictione ad me clamantium, exurgam nunc in auxilium eorum: semel quidē filium missurus in plenitudine temporis, in tempore acceptabili, in die salutis, per quē genus humanum vniuersum de tyrannide illa grauissimā principis tenebrarum, illo foras eiectō, liberabo & item semper quoties opportunum fuerit, in omnibus necessitatibus inuocatus mox exurgam, aderōque in auxiliū seruis meis fidelibus. 6 Auxilium, & saluationē meam ponam in Christo filio meo: quem ego salutare, & saluatorem præparauī, ante faciem omnium populorū: * & in eo atque per eum, vt per consubstantialem, & cōæqualē mihi filium fidenter, atque fortiter agam, facturus in eo potentiam magnam, vt in brachio virtutis meæ: per quem iudiciū illud mundi exercebo, & principis tenebrarum cōdemnationem, & omnia quæcunque circa humani generis redemptionem voluero operari. * Dabo in super quotiescunq; inuocatus fuero, in opportunitatibus, in tribulatione, per salutarem

3 Disperdat dominus vniuersa labia dolosa:

* & linguā magniloquam.

4 Qui dixerunt linguā nostrā magnificabimus:

* labia nostra à nobis sunt.

* quis ioster Dominus est?

5 Propter miseriam inopum & gemitū pauperum nunc exurgam dicit dominus

6 Ponam in salutari. * fiducialiter agā i co.

Galat. 4

2. Cor. 6

Ioan. 12

Luc. 2

Luc. 1

Ioan. 12.

Psal. 144

7 *Eloquia
Domini elo
quia casta.
Roma. 8*

* *argētum
igne exami
natum, pro
batum ter
re, purgatū
septuplum.*

8 *Tu Domi
ne seruabis
nos: * & cu
stodies nos à
generatione
hac in eter
num.*

1. Ioan. 5
9 *In circui
tu impij am
bulant:*

Ecclesia. 1
* *secundum
altitudinem
tuam multi
plicasti fi
lios homi
num.*

spiritum meum, auxilium inuocantibus, per quem propè
sto omnibus inuocantibus me in veritate: & per eum for
ter agam pro illis, ita vt nihil debeant vel à prauitate, vel
multitudine iniquorum metuere: quoniam quidem nihil
condemnationis est his, qui sunt in Christo, qui secundum
spiritum ambulant, non secundum carnem. 7 Audiant ha
pauperes, & latentur, quoniam ipse qui loquitur hæc, & pu
licetur fidelibus, Dominus est. Dei autem sermones (prom
fiones videlicet: atq; etiam præcepta, & doctrina omnis, &
quæcunq; per filiū nobis loquutus est, vel per spiritū adhu
loquitur in cordibus electorum) mundissimi sunt, atq; pu
rissimi, nihil cōtinentes mendacij, vanitatis, iniquitatis, ac
cuiuslibet impuritatis: quæ solēt esse in verbis humanis: &
miles sunt sermones Dei argento, quod igne est diligenter
examinatum, atq; per ignis probationem à terra (id est à
omni terrestreitate, & alia qualibet commixtionis impur
tate) separatum atq; depuratum: quod probatum est vsq; à
septem vices, quàm fieri potuit diligentissimè, ita vt nihil
amplius contineat alienæ speciei commixtum, sed argenti
sit tot probationibus purissimum. Sic enim sermones De
omnes, quos loquitur, purissimi sunt, probatissimæq; & in
dubitatae veritatis: in quibus nihil est, aut vanitatis, aut
iustitiæ, aut mendacij, commixtum. 8 Propter hoc, in te Do
mine benè speramus & confidimus, quòd nunquam sis re
cturus electos tuos: sed per gratiam tuam benigne seruabis
nos, & modò ab iniquitate præseruando, qua plenus est mu
dus, & in futuro, ad vitæ præmia perducendo: * protege
quoq; nos à generatione hac praua, & peruersa impiorum
hominum, quam supra timebam, & ab ea nos facies esse se
curos, neq; quicquam veri nocuenti ab ea perpeti in sen
piternum. 9 Quanquam enim passim vbiq; occurrit ma
gnus stultorum, atq; impiorum numerus, vt quasi per circui
tum, quaquauersum respexerit quis, omnia plena videantur
impiis: * & hi ipsi quanuis per circuitum, bonos obambu
lent, eòsq; circumeant ex omni parte, & suasionibus malis
& prauis exemplis eos ad suam societatem pertrahere con
tent, * tu tamen secundum altitudinem incomprehensibilis
sapientiæ tuæ, atq; profunditatem occulti consilij tui, et fi
lios hominum fideles tibi aliquot semper pro tuo benefi
cito elegisti, & electos ex impiorū numero segregasti, quos
in singulis

in singulis generationibus tibi & merito, & numero multiplicas: eosq; quanquā non in tanto numero in quanto sunt impij, tibi pro tua bona volūrate semper custodisti: atq; ita quoq; amodo futurum confidimus, teq; in electis tuis, & cū eis permanfurum omnibus diebus vsq; in consummationē seculi, quantumuis etiam abundauerit iniquitas impiorum. Mat. 28

ANNOTATIONES

in Psalmum vndecimum.

VERSV primo, Diminutæ sunt veritates à filiis hominum. Veritates accipi possunt pro veritate vitæ, atque doctrinæ (vt in Elucidatione exponitur) quam Propheta conqueritur imminutam, & magna ex parte collapsam in filiis hominum. Aut veritates intellige, fidelitates, tam quo ad Deum, quàm quo ad proximos homines. Est enim hoc magna gemitus materia, quòd fidelitas de terra defecerit, quòd vix inueniantur, qui vel Domino sint fideles, vt illi iustam, & dignam præstent seruitutem, vel etiam suis proximis, quibus cum quotidie conuersantur, vt erga illos iustam seruent charitatem atque iustitiam. Huic autem sententiæ Hebræa magis consentiunt. Ex Hebræo enim concorditer interpretes omnes pro veritatibus vertunt, fideles. Sic enim legunt, Diminuti sunt fideles, à filiis hominum. Felix tamen adiicit verti posse, numero plurali, siue fidelitates vel veritates. Versu secundo, Labia dolosa in corde, & corde loquuti sunt. Particula illa, labia dolosa, hoc in loco facit difficultatem: quòd difficilè videatur, explicare vnde regi debeat, aut secundum constructionem coniungi. Potest autem illi particula triplex modus constructionis assignari. Primum quidem, vt subintelligatur præpositio per, quæ regat accusatiuū labia dolosa, verbo loquuti sunt subiecto supposito impij, quòd secundum sententiam ex prior parte accipitur. cū dicitur, Vana loquuti sunt, vnusquis que ad proximum suum? sicq; sensus erit, Per labia dolosa, ipsi loquuti sunt in corde, & corde. Idem quoq; sensus haberetur, si labia dolosa pro labiis dolosis positum intelligatur, casus scilicet pro casu, accusatiuus pro ablatiuo, maxime cum Græci ablatiuo careant. Atq; hæc sententia, in Elucidatione, secundum duplicem istam constructionem explanata est. Secundo, labia dolosa accipi possunt pro ipsis impijs, quorum sunt labia dolosa. Nō enim est hoc inuinitatū,

vt homines ab illis nominemus, quæ in eis inueniuntur: quæ admodum cum mulierem loquaculam, garrulū rostrū, vulgari sermone vulgus hominum appellat: & hominem facile iracundum, citōq; (vt dici solet) capite læsum, vulgō appellant infirmum capitulum. Sic & hominē multi cibi vorantem, ventrem appellitant: atq; ita in reliquis: Secundū hunc ergo modum dicemus impios illos, qui dolos loquuntur, dolosa labia nuncupari: eritq; iuxta hanc cōstructionem, talis sentētia, Impij ipsi existentes dolosa labia, loquuti sunt corde, & corde. Verū iuxta hanc cōstructionem, in lectione Latina incommodum videtur esse sermonis, eò quod masculino genere dicatur, loquuti sunt, cum potius dicendū esset, loquuta sunt. Hoc autem incommodum nec in Hebræo occurrit, vbi verbum cōmunis generis est, neq; in Græco, vbi absq; participio simplex verbū habetur *ἐλάλησαν*, quod nullius generis habet discretionem. In Latina autē lectione dicit poterat, loquuta sunt, pro loquuti sunt: vel intelligatur modo supra indicato pronomen masculini generis, cū quo iungatur loquuti sunt, hoc modo & corde. Ipsi existētes dolosa labia, loquuti sunt corde. Tertio potest propositū verbi talis accipi distinctio, vt labia dolosa quasi per se posita, nec cum precedentibus, nec cum sequētibus copuletur, sed per se efficiat sentētia, hoc modo. Vana loquuti sunt, vnusquisq; ad proximū suum: ac deinde labia dolosa, supple sunt labia eorū, iungatūq; deinceps (sed diuisim) loquuti sunt corde, & corde. Sic itaq; huius particulæ difficultas, triplici via poterit expediri. Nunc verò & illud dicendū est, quidnam sibi velit geminatio cordis, dicēdo, In corde, & corde. Significat autem hæc replicatio duplicitatē, quomodo si dicamus, virum, & virū, pro viris: hoc est, pro vno, ac altero. Sed rursum quæstio consurgit, quonam pacto dicatur impij corde vno, & altero loqui, vel corde duplici, siue (vt ita dicam) duobus cordibus, cum non habeant nisi cor vnum, id est, peruersum, & mala medians contra proximos? Quomodo ergo corde, & corde loquitur, qui non nisi de corde peruerso loquitur, nec habet aliud? Intelligendū ergo est, horum cordiū alterum secundum veritatem accipiendū, illud scilicet, quod interiorius latet peruersum, quod tamē verbis non aperit, alterum autem tantū secundū apparentiam, & exteriorē ostentationem, illud videlicet, quod foris apparet, & ostētat in

verbis

verb
ostē
alter
dit n
mus.
tan
ter co
tur. H
nulli
losa
dupli
dolo
tur, &
dent
mod
nem
raph
mine
H cogi
lectio
co, &
sunt,
sona
neral
res se
lingu
& for
dona
liceat
aut in
enim
omni
loqui
miser
Dom
per fil
exurg
de qu
nunc
mum

verbis. Dum enim peccator, ad decipiendum proximū, aliud ostēdit ore, quā gerit corde, vt cum verbo simulat se velle alteri commodum, vel quodlibet bonum, corde autē intendit magis nocuentū, quasi duplex cor illic assignare possumus. Nam verba blanda, & dulces sermones, cor bonū ostētant. Hæc enim, amici cordis indicia sunt. Interius autē latet cor malum, & nocendi cupidum, quod verbis non panditur. Hoc ergo modo, corde, & corde loquuntur impij. Nonnulli autem præsentem locum etiam distinguunt, Labia dolosa in corde: ac deinde, Et corde loquuti sunt. Atque ita de duplicitate hac, nulla foret quæstio. Sensus autē erit. Labia dolosa sunt in corde eorum, quoniam in corde suo loquuntur, & tractant apud semetipsos, quomodo decipiāt, & fraudent proximos. In corde loquuti sunt (supple) dolos, quæ admodum in corde dolosa habent labia. Hanc autē distinctionem habet Felix in sua versione ex Hebræo, itē & Chal. paraphra. quæ habet in hunc modū, Mendacia loquuntur homines cum proximo suo, labia blandientia in corde eorum: **H** cogitant malum, & corde mendaci loquuntur. Nostra tamē lectio similiter, & interpretationes assignatæ, rectē & Græco, & Hebræo cōsentiūt. Versu quarto. Labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est? Quod hic ex impiorum persona de lingua peculiariter dicitur, idē applicari posset generaliter & ad omnia quæ impiorū sunt. Sic enim peccatores se in malo cōfortare solēt, nō modo quantū ad membrū linguæ, verū etiam quātum ad cætera omnia & corporis, & fortunæ bona, dicentes, Natura hæc mihi cōtulit, fortuna donauit, mea sunt: Cur mihi pro mea voluntate meis vti nō liceat: quis me prohibeat? quis mihi hac in parte dominari, aut imperare valebit, vt meis non vtar pro meo libito? Non enim attendunt ad Deum creatorem suum, à quo possident omnia: sed quasi à seipsis habeant vniuersa, sic cogitant, sic loquuntur, sic agunt omnia pro libito. Versu quinto, Propter miseriam inopum, & gemitum pauperū, nunc exurgā dicit Dominus. Vox ista est patris, generis humani liberationē per filium promittentis. Illud autē nunc, cum dicitur. Nunc exurgam, aduerte ex Elucidatione, referri ad tēpus gratiæ, de quo dicit Apostolus, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. In hoc autē tempore gratiæ exurrexit primum, mittens suum filium saluatorem mundi, atq; exurgit

2. Cor. 4

etiãnum quotidie in auxilium, per adiutorem spiritus
 quem per filium dedit fidelibus, de quorum utroque sim
 loquitur Elucidatio. Posset etiã nunc istud sic accipi, ut
 significet accelerationem implendi promissi. Sic enim vulg
 loqui solemus, cum significare volumus nos quanto cyus
 quamlibet impleturos: ut cùm dico, Ecce nunc veniam
 faciam, nunc ibo: videlicet significare volens, nullã me
 ram facturum, sed mox mox aduenturum, facturum, iturum.
 Quod autẽ hic promittit Deus, exauditio est eius quod
 pra Psalmo 7. postulari diximus, Exurge Domine in pro
 pto quod mandasti. Nam illic rogabatur Deus in iudicio
 exurgere pro pauperibus, hic autem promittit nunc factu
 rum. Nam exurgere hic significat in bonam partẽ, ad libe
 rationem, ad auxilium, ad iudiciũ consurgere. Vnde Chald.
 Paraphra. habet, Exurgam in iudicium, dicit Deus. Vnde
 septimo, Argentum igne examinatum, probatum terrã
 purgatum septulum. Cum dicitur, Probatum terrẽ, videtur
 rã esse casus datini. Nam Græcẽ per Datium legitur
μικρὸν τῆ γῆ quod (mutata forma Græci sermonis) clarius ve
 ri poterat, secundum Latini idiomatis proprietatem, Pro
 batum à terra: id est, per probationem separatum atque expu
 ratum à terra. Cui consonat quod ex Hebræo vertit Hæ
 nymus, Separatum à terra, & Chald. translatio, Argẽtum
 infusoria repurgatũ à terra. Capitur autem infusoria vel
 infusorium, pro vase alchimico in quo fit argẽti purgatio
 in quo argentum aurũ ve infunditur vt liquefiat, & impu
 ratum purgetur. Est ergo sensus huius lectionis, Argẽtum
 repurgatũ in vase alchimico, in infusorio, à terra: quomodo
 etiã ex Hebræo vertunt nonnulli interpretes. Quod autẽ
 dicitur, purgatum septulum, ad perfectionem pertinet
 significandum scilicet plenissimam purificationem, & quod
 nihil remanserit alienã cõmixtionis. Nam septenario
 numero, vniuersitas & perfectio solent designari: quãquã
 set secundum mysticã intelligentiam ista septuplex pro
 tio referri ad septiformem spiritum sanctũ. Ab hoc enim
 bente eloquia Domini & scripturã sanctã, quod castissimã
 sint atq; probatissima, quoniam videlicet (iuxta Petri Ap
 stoli sententiã) non voluntate humana allata est aliquã
 Prophecia, sed Spiritu Sancto inspirati loquuti sunt sancti
 Dei homines. Neq; enim habent suã mundiciã probatissimã

Psal. 7

2. Pet. 1

san
per
tus
qui
mar
vir
ta:q
coc
prif
qui
atti
qui
co,
rum
bat
Pro
sept
Cusa
rũ
rũq;
da,
Qu
hoc
obse
inu
diti
atq;
tem
Deu
dẽte
sui
ra il
max
nũt
nihil
sens
mos
tissi
que
Dei

sancta Dei eloquia, ex humana sapiētia aut eloquentia, eorū
 per quos tradita sunt, sed ex virtute Dei, & septiformis spiri-
 tus sancti: qui, vt scriba calamo, linguis digitisq; vtitur eorū
 qui Diuina eloquuti sunt, vel descripserunt ea. Quę autē hu-
 mana sunt, etiam si nōnulla cōtineat quę sunt veritatis, atq;
 virtutis, multis tamē sunt vanitatibus polluta & cōtamina-
 ta: quoniā nō sunt igne examinata, id est, spiritu sancto de-
 cocta: neq; sunt septemplex probata, quoniā non sunt se-
 ptiformis spiritus gratia descripta: sed vel spiritu humano,
 qui per se vanus est & mendax, aut etiam (quod ad nonnulla
 attinet gētilium Poëtarū lubrica scripta) spiritu diabolico,
 qui est pater vanitatis atq; mēdacij. Rectē proinde alio in lo-
 co, idem hic Psalmista considerans supereminentē Diuino-
 rum eloquiorum castitatem atq; perfectam munditiā dice-
 bat, Narrauerūt mihi iniqui fabulationes, sed nō vt lex tua.
 Professō enim fabulationes sunt, quacūq; non secūdū hūc
 septiformem spiritum probata sunt, etiam si nonū in annū
 Cūcula fuerint. Quemadmodum Virgilianam illā Aeneidē fe-
 rūt annos multos sub incude spiritus vani iacuisse, multo-
 rūq; dierū & noctiū innumeros absumpsisse labores, vt mū-
 da, nitida, atq; probata tandē prodiret in manus mortaliū.
 Quod Flaccus præcepit, Nonū cōdatur in annum, plenē in
 hoc opere, imō amplius quam præscriptum est, tradūt fuisse
 obseruatū. Et tamē posteaquā prodit, fabulationes in ea
 inuētę sunt, lōgissimē abest ab ea Diuinorū eloquiorū mū-
 ditates: nimirum quę nobis adhuc crepat, nescio quos Deos
 atq; Deas, Deorumq; ac Dearū filios, Iunonem aduersan-
 tem profugo populo, Venerem fauentem, Aeolū vētorum
 Deum ventos concitātem, Neptunum Deum maris suo tri-
 dēte eosdem sedantē, Cupidinem miserę Didonis affectum
 suis sagittis transigentē, aliaq; his similia permulta: quę mi-
 ra illic verborū pōpa, magnificōq; sermonis apparatus, quasi
 maxima & summa quædā Diuinarum rerū mysteria propo-
 nūtur hominibus: cū sint vanissimę fabulationes, in quibus
 nihil est ædificationis bonę, sed tantū falsa sunt oblectatio
 sensuum, ad decipiendū atque illaqueandum simplices ani-
 mos, & à puritate eloquiorum Dei (quę sola casta & proba-
 tissima sunt) remorandos, imō arcēdos & prohibendos. Ne-
 que enim qui huiusmodi assueuerūt, ad puritatē eloquiorū
 Dei transferre se faciliē possunt: sed consenescent plerūq;,
 imō

Psalm. 44

Ioan. 8

Psalm. 118

- imò euanescunt & pereūt in vanitatibus, quas prælegerit
 veritati, homines iudicio corruptissimi, sua autem propria
 voluntate miserrimi. Et tamen illa quam modo in exempli
 proposuimus Aeneis Virgiliana, præ omnibus ferè gentiliū
 Poëtarum scriptis castior haberi solet atq; probator. Nam
 alij pleriq; huius generis scriptorum, multo his crepant ab-
 surdiora, quæ nec aures ferant humanæ. Hæc ergo humani
 ingenij eloquia, quanquam elaboratissima, tamē castra nō
 sunt, multa mendaciorū figmēta cōtinentia, vanitates plu-
 rimas proponentia lectoribus, elaborata etiam pleraq; ad
 humanam gloriam, siue ad vulgi plausum, siue ad captandū
 principum fauorem. Eloquia autem Domini, etiam ex tem-
 pore (subitō impellente spiritu) à viris Deo plenis vel dicta
 vel scripta, purissima, castissima atq; mūdissima sunt, nulli
 figmenta nulla mendacia, nullas vanitates, sed verbum vite
 cōtinentia: non ad humanam gloriam, siue cuiuscunq; mor-
 talium captandos fauores, dicta aut scripta, sed in simplici
 veritate, ad multiplicem fideiū vtilitatem: hoc est (vt Apo-
 stolus ait) ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad
 erudiendum in iusticia. Atq; hac consideratione, casta dicun-
 tur Dei eloquia, non solum ob hoc quoniam in sese munda
 sunt, & ab omni cōmixtione mendacij aut vanitatis aliena
 verū etiam propter effectum quem habent: quoniam vi-
 delicet castificant, id est, mundos & puros faciunt homines
 sibi intentos. Vnde in alio Psalmo, postquam dixisset, Lex
 Domini immaculata, statim euestigio subiungit, conuertit
 animas, ab omni videlicet vanitate & errore ad Deū & lo-
 men veritatis. Cæterum, quod ad vocabulum casta pertinet,
 arbitramur vnicuiq; vel citra admonitionem facile aduertit
 posse, quod hoc loco non castitatem significet, specialiter
 illam quæ luxuriæ aut corporali immunditiæ opposita est,
 sed in generali tantum munditiam & puritatem, quomodo
 Beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Eloquia Domini
 eloquia munda, vt sit idem cum eo quod paulo antè citatum
 est, Lex Domini immaculata. Solet enim ita nonnunquam
 castum generaliter significare mūdum, quomodo & Petrus
 Apostolus ait. Animas vestras castificantes in obedientiâ
 charitatis. Versu penultimo. Custodies nos à generatione
 hac in æternū. Generationē istā de qua in hoc versu fit me-
 tio, interpretatur Elucidatio nationem prauorū & peruerso-
 rum

for
 mi
 ra,
 In n
 can
 m
 uer
 ptu
 qua
 & a
 & c
 rati
 om
 con
 æter
 num
 do i
 In E
 ter e
 F verō
 tell
 dice
 amb
 cun
 tipli
 den
 bea
 tu. R
 ad it
 de c
 in
 scēt
 liter
 rito
 por
 ti a
 rum
 labo
 enir
 diut

forum hominum secundum quem modū in Euangelio Dominus aliquoties legitur dixisse. Generatio mala & adultera, aut generatio praua & peruersa. Sic & Paulus apostolus. In medio (inquit) nationis prauæ & peruersæ. Et Moyses in cantico. Generatio praua atq; peruersa, hæc cunctis reddis Domino, popule stulte & insipiens? Et iterum. Generatio peruersa est, & infideles filij. Similiter & in aliis plerisque scripturarum locis. Huic autē sententiæ cōsonat Paraph. Chal. quæ legit. A generatione hac praua, in æternū. Possēt tamen & alia assignari intelligentia talis, Tu Domine seruabis nos & custodies nos in omni tempore, videlicet à præsentī generatione, ab ea quæ modo est vsq; in sempiternum: id est, in omnibus generationibus, vsque ad finem seculi. Atque ita coniunctim legi deberet totum hoc, A generatione hac in æternum: quod dici solet ex nunc, vel amodo vsque in æternum. Versū vltimo, In circuitu impij ambulant. Quomodo impij ambulant in circuitu, variis modis intelligi potest. In Eluciatione enim duplex modus inuenitur: quorum alter est de abundantia & nimia multitudine impiorum, alter verò de circuitu ad nocēdum. Super hæc autem alij intelligūt exclusionem impiorum à regno cælesti, quomodo dicere solemus, eos qui foris manēt exclusi ab habitatione, ambulare per circuitum domus. Sic enim cū electi (quos secundum altitudinem & magnificentiam suam nunc Deus multiplicat, ingressi fuerint ad nuptias, clausa ianua, impij excludentur à regno, & foras manere cōpellētur extra ciuitatem beatorū. Atq; ob hoc dicimus, quod ambulabunt in circuitu. Rursum alij, propositi sermonis intelligentiam referunt ad iterationem vitiorum, secundum quam de vitio ad vitium, de cōcupiscentia in concupiscentiam pergunt impij, de malo in malum. Quomodo enim heri omnibus delitiis concupiscentiis & impietatibus perfructi sunt, ita & hodie agūt, similiter acturi vbi dies crastinus aduenerit. Et quomodo præterito anno vixerunt enutrientes in delitiis atq; luxuriis corpora sua, & satisfaciētes desiderijs animę suę, sic & in præsentī agūt, facturi similiter & in die qui subsequetur est. Iterum, ambulare istud in circuitu cōueniēter referri potest ad laborem, errorem, & inutilem fatigationem impiorū. Qui enim extra viam rectam positi per circuitum ambulāt, quod diutius ambulant, eò amplius deuiant, & implicātur erroribus,

Matt. 12.
16. & 17
Philip. 3
Deut. 32

Matth. 23

Iacobi 5
Iudas

bus, & continuo elongatur magis à via recta, à termino. Et cum laborent, ac fatigentur plurimum, nihil tamen proficiunt, sed continuo magis elongantur à requie. Qui autem viam rectam ambulant, continuo appropinquant ciuitati ad quam pergunt, & breui illuc peruenient quò tendit. Et autem faciunt iusti, quorum via recta est: quoniam de bono semper in melius proficientes, ascensiones disponetes in gradibus suis, ambulant de virtute in virtute, donec perueniant vsq; ad Deum Deorum in Sion. Semper enim (iuxta Apostoli verbum) ad anteriora extendunt semetipfos, ad superius vocationis brauium. Illi ergo quia per circuitum amouentur non appropinquant ciuitati, & si in circuitu hoc permanserint vsq; in finem, nunquam eis dabitur in ciuitatem ingressus, quantumnis etiam sic per circuitum ambulantes vias ambulauerint difficiles, aut lassati fuerint in circuituione sua.

Psal. 83 Vnde in libro Sapientie, ex persona reproborum dicitur: Lassati sumus in via iniquitatis, ambulauimus vias difficiles, nimirum curua impietatis itinera, quibus non approperatur ad requiem, utpote quæ de labore temporali, ad laborem perducunt æternum. Iustum autem deducit Dominus per vias rectas, ostenditq; illi regnum Dei, ut sic iter alloquetur ambulanti & proficiscenti. Omnium autem horum locum suum quis preferendus sit, non vsque adeo facile est iudicare. Pene enim singuli, bonam habent probabilitatem.

Philip. 3

Sapient. 5

Sapient. 10

DVODECIMI PSALMI

ARGVMENTVM.

PSALMVS iste aptissimam dat formam clamandi ad Deum, ijs qui graui qualibet & diuturna tentatione premuntur: utpote vel graui longoque libidinis æstu, vel ponderosissimo pusillanimitate, vel tristitia demergente, vel accidia omni tempore bonum fastidiente, aut infidelium cogitationum angustibus debietatibus, aut alijs cuiusuis generis malis. In quo, sic tentatur, vel lutu conuergens de tentationis grauitate & prolixitate, de qua despecta, siue protractione Diuini auxilij, postulat celerem à Deo misericordiam, & ante omnia mentis illuminationem: ne forte peracta morte, sicq; in potestatem veniat hostium suorum & illi excedat de casu eius. Contra quos, vltimis duobus versibus, cõcepta in Deo saluatore suo sancta fiducia, gloriatur fidenter, sperans per Dei misericordiam peruersa illorum de se nunquam implenda desideria: cui etiam, pro sua liberatione, laudis promittit cantica.

DVOD

auer
nibus
liber
mih
A auer
videt
2 Q
corde
lia, ac
anxi
stiam
meo
3 Nu
nunc
beru
meur
nunc
sertus
postu
los si
tuum
nõ vi
num
B facit
nere n
me ad
suam
ctu fu
radius
mei (q
bũ, si
à virtu
is vac

DVODECIMVS.
DVODECIMI PSALMI

III

ELUCIDATIO.

VANDI tandem piissime Deus, oblitus videberis mei, quem grauissimis premi vides malis, & durissimis, ac longis subiacerere tentationibus, quasi prorsus sum derelictus in eternum:

* nunquid multo adhuc tempore permanebis auerſo à me aspectu vultus tui, me videlicet in his tentationibus relinquendo, aut consolationem tuæ visitationis atq; liberationis diutius subtrahendo? Satis iam satis distulisse mihi videris presentiam auxiliij tui, noli vltra negligere, ne auertaris diutius, res mecum ad extremum penè deuenisse videtur, aspice & intende quantocyus in auxilium meum.

1. **Q**uandiu permittes me animo angustiarum varias in corde voluere atque reuoluere cogitationes, variâq; consilia, ad eum modum quo solent ij qui in angustiis agunt, & anxio sunt animo, * etenim qui me premit dolorem, angustiam, atque afflictionem quæ me affligit iugiter in spiritu meo, quandiu tandem patieris obsidere spiritum meum?

3. **N**unquid ad multum adhuc tempus potestatem hanc qua nunc premor, super me tenebit aduersarius meus, vt illic liberum sit tentationibus vehementissimis affligere animû meum: Sufficiat hactenus Domine, sitque iam satis: respice nunc Domine Deus in me afflictum seruum tuum, & miseris afflictionis quam patior, exaudi orationem meam, qua postulo à tantis malis liberationem. 4. **M**entis meæ oculos salutare lumine spiritus tui illustra, & lumen sanctum tuum hominum illustrator, benigne funde in cor meum, vt nõ vnquam per cõsensum plenum peccati veniam in somnum mortis, in quo sunt omnes quos tui luminis splendor nõ

B facit ad vitam (quæ CHRISTVS est) euigilare, apertisq; tenebre mentis oculos: * ne glorientur vnquam de me & cõtra me aduersarij mei, si mihi fortè præualuerint, & voluntatem suam prauam de me impletam cõspexerint: id quod eis factu fuerit facillimum, si defuerit mihi celestis luminis tui radius atque ducatus. 5. **A**duersarij enim & persecutores mei (quibus nihil potius est perditione mea) mirificè gaudebunt, si me cõtigerit à via recta declinare in viam iniquitatis, à virtute in peccatû cõmoueri: aut à stabilitate diuini timoris vacillare atq; deficere: * Ego autem spem meam omnem,

1. **V**squequo domine oblituisceris me in finem.

* vsquequo auertis faciem tuam à me.

2. **Q**uandiu ponam cõsilia in anima mea.

* dolore in corde meo per diem?

3. **V**squequo exaltabit inimicus meus super me?

* respice et exaudi me domine deus meus.

4. **I**llumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte:

* nequãdo dicat inimicus meus, præualuit aduersarius eum.

Ioan. 14

5. **Q**ui tribulauit me exultabit si motus fuero:

* ego autem

&

in miseri-
cordia tua
speraui.

Eccles. 18

Psal. 118

Iacobi 2

6 Exulta-

bit cor meū

in saluati

tuo: cātabo

Domino,

qui bonatri

buit mihi:

* & psal-

lam nomi-

ni domini

altissimi.

& fiduciam totam posui in misericordia tua Domine Deus meus, quæ est super omnem carnem, & qua plena est omnis terra: sperans & confidens, quod nunquam patietur tua clemencia iniquum illud inimicorum meorum gaudium me adimpleri, sed per gratiam tuam me præseruabis, ut non mouear, sicque causam non habeant prauæ exultationis sine ne mea, sed mihi magis gaudium erit & exultatio in saluatione tua, quam à te accipiam, propter salutem quam tu daturus es mihi: * in lætitudine quoque meæ testimonium & gratitudinis iudicium, laudem cantabo Domino Deo meo, quo omne bonum mihi liberaliter & benigne procedit: psalmum laudis canam sancto nomini Domini, qui est altissimus omnium in cælo & in terra, ac proinde omni laude superior, & nunquam satis laudabilis.

ANNOTATIONES IN

Psalum duodecimum.

VERSU primo & secundo, *Vsquequo domine obliuiscaris me in finem, &c.* *Quandiu ponā consilia in animis meis?* Nota, quod in Psalmis atque etiā in aliis scripturæ maximè autem Prophetarum locis, cum ad Deum iste pertinet loquendi modus veluti per interrogationem. *Vsquequo, quandiu, quā, propter quod, ut quid, quare, aut simili alia* qua particula, non sic accipi debeat sententia, quasi sit interrogatio responsionem expectans quemadmodum cum homines quippiā interrogant proximos sibi, responsiones expectantes: sed tantum ut sit mirantis & admirationis proponentis, vel desiderium magnum & expectationē infundentis. *Quemadmodum supra Psalmo 2. cum dicitur, Quare muerūt gentes, non expectatur vlla responsio, sed tantum admiratio sic exprimitur: quasi dicat Propheta, Miror tam absurdam illos attentasse. Et in loco præsentis, cū dicitur, Vsquequo Domine, &c. non expectat ipse ut audiat certam sibi horam liberationis designari, sed tantum est expressio vehementis desiderij & expectationis magnæ, qua suscipit expectat liberationem. Similiter accipi potest Psal. 3. Domine quid multiplicati sunt qui tribulāt me, Deus Deus meus, quare me dereliquisti: Et alibi, Quare obliuiscens opia nostra & tribulationis nostræ? Versu tertio & quarto, *Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me, &c.**

E
H
postp
bit. D
sinuat
iud

de, aliud esse exaltari inimicum, aliud præualere. Nam iustus in iustitia sua permanentibus, nõ potest inimicus præualere diabolus, potest autem super eos exaltari, quatenus videlicet à Deo potestatem accipit ad tentandum atque affligendum eos: quemadmodum super beatum virum Iob modo quodam Iob 1 & 2 exaltatus fuit, cui tamen nõ præualuit. Versu quarto, Nequando dicat inimicus, Posses non incommodè istud ad peruerfitatem sensualitatis peculiariter referri, quæ nobis est hostis & maximè domesticus, & maximè noxius: & maximè inimicus noster est, quoniam intra nos eum habemus. Orabit ergo vir iustus, mentis oculos cœlitus sibi illuminari, vt non peruerfitate carnalis affectus alliciatur in peccati cõsensum, atque ita in mortem. Huic sententiæ pulchrè consonat translatio siue potius Paraph. Chal. quæ sic habet, Deus meus, illumina oculos meos in lege tua, ne vnquam peccem & dormiam cum his qui meruerunt mortem: & non dicat fomes prauus, dominatus sum in eo. Versu vltimo, Exultabit cor meum in salutari tuo. Salutare hic pro salute vel saluatione positum videtur. Vnde translatio Chal. Exultabit cor meum in redemptione tua: quamuis posset & pro saluatore accipi, à quo venit saluatio, quemadmodum in cantico Simeonis, & Luc. 2 alibi frequenter.

DECIMITERTII PSALMI

A R G V M E N T V M.

Hic Psalmus satis cum vndecimo supraposito consentit: & idem ferè habet argumentum. Abundantiam enim malitiæ, & multitudinem malorum (qui, Dei timore postposito, operantur quicquid libet) versibus septem primis describit. Deinde sub persona Domini, per amarâ interrogationem insinuat, peruersos pauperum oppressores cognituros aliquãdo Deum iudicem: quem modò cognoscere atque invocare noluerunt, quando timore horribili conturbabuntur, eò quòd fidelium consilio noluerunt acquiescere: iustus ab eo timore liberis, propter Domini præsentiam in eis habitantis: atq; vltimo tandem versu, fidelium per Christum liberationem, spiritu reuelante, præmonstrat.

PSALMVS
DECIMITERTII PSALMI
ELVCIDATIO.

1 Dixit insipiens in corde suo: * non est Deus.

IXERVNT filij hominum in quibus non est scientia veritatis, neq; sapientia Dei, in cordibus suis, & hęc habēt in animo suo erroneam existimationē: * quod nō sit secūdum veritatem Deus, vt à fidelibus creditur, qui res humanas

consyderet ac iudicet, qui iustis pro iustitia fœlicitatem, & malis pro iniquitate reddat damnationem: & hac falsissima persuasione blandiūt sibi in iniquitatibus suis, quo peccati

2 Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studijs suis: Esa. 1

* nō est qui faciat bonū, non est vsq; ad vnum.

3 Dominus de celo prospexit super filios hominū: * vt videat, si est intelligens, aut requirit Deum.

1. Ioan. 5 Hier. 6

4 Omnes declinauerūt, simul inutiles facti sūt

* nō est qui faciat bonū non est vsq; ad vnum.

Tit. 1 Psal. 35

liberius. 2 Hac autem falsa existimatione & persuasione iniqua præsupsita, sine timore existētes, neq; cuiusquam metuentes iudiciū, corruerūt ipsi viam suam, & computruerunt velut iumenta in stercore impietatum suarū: sicut & facti, propter multitudinem & magnitudinem facinorum suorum, detestabiles & execrabiles, ante Deum & omnes homines

pios, per impiissima opera sua & actiones corruptissimas, quibus intendunt: * non est ex infidelibus istis qui timorem

Dei abiecerunt (quorum est bona, imò maxima pars in hoc miserabili mundo, qui totus in maligno positus est) cui fieri

rae facere quod bonum ac rectum est: nō est ne vnus quidem ex eis, qui studeat virtuti: sed à maiore vsque ad minimum omnes student iniustitiæ.

3 Dominus Deus omnipotens de sublimitate cœlorum in quibus inhabitat, quasi prouident & diligens humanarum rerum curator attendit & conspexit

filios hominum, & actiones eorum vniuersas bonas potenter atque malas, ad reddendum vnicuique venturo tempore pro operibus congruā mercedem: * prospexit (inquam) consyderans

ad eos qui per fidem rectam verè agnoscunt, aut animo quærunt Deum. 4 Et vidit Deus, quòd maxima

pars hominum, via recta derelicta, ad iniquitatem declinaverunt, suntq; facti ad omne bonū opus, veluti reprobis & inutilibus, quasi qui iam didicerint virtutē, nescientes ultra neq; in-

uolentes bene agere: * vix inuenitur qui bene agat, vix inuenitur vel vnus. Tanta est enim malorum copia, vt vix vnus videatur

deatur numerus iustorum, si cum illorum conferatur imensa multitudo: & ex iis ipsis qui bonum facere videtur, vnus est qui solum, ac semper faciat quod bonū est, qui non

frequenter admodum declinet ad malum, qui non subinde agat aliquid quod sit minus rectum: quandoquidē in multis

offe

tur

into

mis

ti ex

ver

doct

H

retin

pepsi

ctis,

detra

sunt

dum

tum.

viis i

dunt

virtu

scere.

femi

rum e

dunt.

cium

malu

ces de

panis

mede

cia fa

fuerin

in ho

runt,

suam

quibu

num,

turba

quicq

liter in

in infi

uerunt

offendimus omnes, & septies in die cadit iustus. 5 Gut-
 tur peruersorum quasi sepulchrum est semper apertum: dum
 intolerabilem fetorem malitiæ suæ interioris sine inter-
 missione exhalant, & ad vorandum innoxios semper para-
 ti existunt: *linguas suas mollificant & blandis mollibusq;
 verbis componunt, ad decipiendum proximos suos: *verba
 doctrinæ suæ suasionum, super omne venenum noxia medi-
 tantur, & sub linguis ad proferendum opportuno tempore
 retinent: conantes alios & pestifera docere dogmata, & in
 pessima pertrahere peccata. 6 Os eorum scatet maledi-
 ctis, amarulentis, blaphemiis in Deum, & conuiciis atque
 detractationibus in proximos: *prompti semper & parati
 sunt ad effusionem humani sanguinis, faciles ad consentien-
 dum, imò auidi ad procurandum mortem etiam innocen-
 tum. 7 Conteruntur miseri & infelicitate pereunt, in
 viis istis pessimis sic ambulantes: corpusque & animam per-
 dunt, dum sibi mortis æternæ reatum per ista cõciliant: *viã
 virtutis & veritatis (quæ verè est via pacis) ipsi noluerunt agno-
 scere, vt ambularent in ea: atque omnium horum malorum
 seminarium est, *quia non est in eis timor Dei atque iudicio
 rum eius, quæ vel omnino non credunt, vel certè non atten-
 dunt. 8 Sed nunquid non tandem cognoscent Dei iudi-
 cium omnes qui nunc ex prauæ voluntatis studio operantur
 malum? *qui populum Domini, hoc est, humiles ac simpli-
 ces deglutiunt & vorant ad eum modum quo vorari solet
 panis à comedente, sine vlla cibi resistentia, vel sine vlla co-
 medentis misericordiã. Certè cognoscent Dominum iudi-
 cia facientẽ (cuius cognitionẽ & timorem nũc abiiciunt) cũ
 fuerint comprehẽsi in operibus manuum suarum. 9 Cũ
 in hoc mundo agerent peruersi isti, in dominũ non credide-
 runt, neq; eum vt Deum suum inuocauerũt, neq; in eo spem
 suam posuerũt: sed vel in idolis, vel in aliis rebus perituris, in
 quibus posuerũt fiduciam: * & idcirco, quia nescierũt Domi-
 num, timore magno nonnunquã trepidant & vehemẽter cõ-
 turbati sunt, quãdo nulla fuisset eis causã iustã timoris, neq;
 quicquã periculi, si credidissent in Dominũ Deũ, eũmq; fide-
 liter innocassent: quẽadmodũ in aduersitatibus tẽporalibus,
 in infirmitatibus corporalibus, atq; similibus vehemẽter ti-

uersunt: * illic trepidauerunt timore vbi non erat timor.

5 Sepulchrũ
 patens est gut-
 tur eorum:
 * liguis suis
 dolose age-
 bant * vene-
 nũ assidum
 sub labijs eo-
 rum.

Prou. 24

Iac. 3

6 Quorũ os
 maledictiõẽ
 & amaritu-
 dine plenum
 est: * veloces
 pedes eorum
 ad effenden-
 dũ sãguinẽ.

7 Contritio
 & infelici-
 tas ẽ vijs eo-
 rũ * & viã
 pacis non co-
 gnouerunt
 * non est ti-
 mor Dei añ
 oculos eorũ.
 Psal. 9

8 Nõne co-
 gnoscent oẽs
 q. operatur
 iniquitatẽ?
 * qui deu-
 rat plebem
 meam sicut
 escã panis.
 9 Dominũ
 non inuoca-

10 Quonia
dominus in
generatione
iusta est:
* consilium
inopis consu
distis, quo
niam domi
nus spes eius
est.

11 Quis da
bit ex Sion
salutare Is
rael?
* cum auer
terit domi
nus captiui
tatem plebis
sue,
* exultabit
Iacob, & le
tabitur Is
rael.
Mat. 1
Eph. 3
Ioan. 1

mere solent carnales homines, vbi tamen iustis nihil est in
batione aut timore dignum. 10 Neque mirum si trepidi
illi timore, quandoquidem Dominus non nisi in generatio
ne iustorum est, in ea solum ad protectione atq; custodiam
inhabitans, non autem in generatione peruersorum; atq; in
circo Diuina presentia destituti illi metuunt, vbi bonis (qui
inhabitat Deus liberator) nihil est periculi: * Insuper & con
siliu pauperum atque humilium seruatorum Dei repulsi
abiectis, & suscipere noluitis, o vos increduli atq; perue
si: quoniam Dominus Deus spes eorum erat, que vobis mi
annuntiare & suadere ipsi cupiebant: quorum consilio si
temperassetis, omnem timorem malum iam euasissetis, nec
in sempiternum venisset vobis vlla conturbatio. 11 Qui
verò erit qui tantæ poterit moderi malitiæ, quæ abundat
terris? quis de superna illa caelestiq; ciuitate (posteaquam illi
super terrâ declinauerunt omnes, & maculati sunt in seip
dabit salutem & saluatione populo Israël, populo fidelium
* Indubiè nemo, præter Dominum Deum saluatorem no
strum: qui cum voluerit, & sicuti voluerit, in tempore grati
per filium suum auferet captiuitatem illam plebis sue, in
qua miserè detinebantur, saluumq; faciet populum suum
est, credituros in se, à peccatis ipsorum, dans eis potestate
filiis captiuitatis & iræ, filios gratiæ fieri, & filios Dei: * a
tunc quidem exultabit gaudio spiritali omnis fidelis cre
in Dominum, vitia supplantans atque cõculcans, & Dei glo
citate perficiens. * Atque iterum. Cum Dominus fideles suos
ex huius mundi miseranda captiuitate & ex huius vitæ per
grinatione eduxerit in patriam supernam, tunc perfecto ga
udio gaudebunt fideles omnes, cunctis iam superatis & pro
teritis malis, quibus in hoc mundo iugiter ab iniquis affi
gebantur.

ANNOTATIONES IN
Psalmum decimumtertium.

V E R S V primo, Dixit insipiens in corde suo, nõ est Deus.
Quidam peculiariter huius Psalmi dicta accommoda
incredulis Iudeis, qui Christi diuinitatem noluerunt suscipere,
neq; agnoscere venientem in carne maiestatem: sicq; con
dicitur, Non est Deus, supplendum putant, hic homo, Chri
stum demonstrando: vsit sensus, Dixit impius & incredulus
Iudæus in corde suo, hic homo (qui filium Dei se asserit) non

est I
peru
mo
appl
dout
nos
iuxta
Iuda
(inq
loqu
dus I
Eluc
in vn
D Psal
renti
pellin
Et co
lige
cunt
hoc s
quan
Deus
dicat
li per
apert
Non
sunt
chrus
impio
sequit
suis.
fides a
quo a
admo
clinat
ficari.
etiã a
co, fac
verba
E indici

est Deus. Atque ex hac radice infidelitatis, iusto Dei iudicio, peruenerunt ad abominanda impietatis facinora, quæ in Psalmo describuntur. Et sane qui ita Iudeorum populo Psalmum applicant, non omnino præter auctoritatem loquuntur: quandoquidem & Iulius Apostolus cap. 11. Epistola ad Romanos, ad idem fere propositum aliquot eius versus adducit, iuxta translationem Ixx. interpretum, ad declarandum, quod Iudæos Christi aduentus non inuenerit innocentes. Scimus (inquit) quoniam quæcūq; lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur: ut omne os obstruatur & subditus fiat omnis mundus Deo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. In Rom. 3
 Elucidatione tamen generaliore amplectimur sententiam, in vniuersum omnibus impiis (in quibus non est timor Dei) Psalmi processum aptantes: quod dum facimus, priorem sententiam nequaquam excludimus, neque Pauli citationem repellimus, sed ut particulare in vniuersali potius includimus. Et conuenientius putamus quod dicitur, Non est Deus, intellege absolute, absque subauditione suppositi. Hoc enim dicunt in cordibus suis impij: quoniam hoc sibi persuadent, & hoc sentiunt, sic viuentes, sic agentes atque loquentes, tanquam si id credant habeantq; persuasum, videlicet non esse Deum qui res curet humanas, aut actiones hominum sit iudicaturus: ex quorū persona in Iob dicitur, Circa cardines cæli perambulat, nec nostra confyderat. Huic autem sententia apertè satis consonat Chal. Paraph. habens in hunc modum, Non est potestas Dei in terra. Versu secundo, Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in studiis suis. &c. Nota pulchrum ordinem versus huius ad præcedentē. Dixerat enim, impios existimare, non esse Deum. Nunc verò euestigio subsequitur, Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis. Recta enim horum adinuicem cōsequutio est. Est enim fides ac timor Dei retinaculum quoddam & salutare viculū, quo arcetur homo ac prohibetur à cōmissione malorū: quæ admodū pulchre Sapiēs attestatur, dicens, Per timorem, declinat omnis à malo. Et qui sine timore est, non poterit iustificari. Et Psalmo c. x. Initium sapientiæ timor domini. Cui etiā astipulatur quod in libro Boetij de cōsolatu Philosophico, sacra Philosophia eruditionem suam claudens ait. in hæc verba, Magna vobis est (si dissimulare non vultis) necessitas E
 indicta probitatis, cū ante oculos agitis iudicis cūcta cernē-

Iob. 22

Prou. 15

Eccle. 1
Psal. 110

Eccle. 12

tis. Iuxta hęc itaq; sententiam, qui Deum habet ante oculos, qui credit in corde suo esse Deum (vt verè credi debet) quę singula hominũ opera, cogitatus quoq; , affectiones, & interna omnia cõspiciat, qui & cũcta suo tempore adducturus est in iudiciũ: quomodo nõ magnũ habet retinaculũ quo probè beatur à committēda iniquitate? **E**contrario autē, qui prætētę veritati contrariã sibi induerunt existimationem, emoneãmq; persuasionem, fiunt quasi equus indomitus, freno abiecto infaniēs: & in omne peccatũ, absq; retinaculo ruūt precipites.

Eccle. 4

De cuiusmodi Apostolus scribit, quod desperatēs sũt est, fidem & spem Dei non habētēs) tradiderunt semetipsos impudicitię, in operationem omnis immũdicię. Atq; in hac vna hac falsa persuasionē, consequitur statim perfecta corruptio, & fœditas multiplex omnis generis peccatorũ, proprie quę abominabilis fit homo Deo. **Q**uemadmodum enim si in carne, à corruptione eam præsēruat atq; fœtore ipsi vni pereũte aut deficiēte, caro mox corruptionē patitur, atq; consequentem fœtoreĩ: ita fides ac timor Dei vbi adfuerit, præsēruat à corruptione animam, & gratiam facit acceptabilemque Deo: vbi verò defuerit, mox corruptio & fœditas consequitur peccatorũ, fitq; anima odibilis & abominabilis Deo. **N**o

Psalm. 32

su tertio, Dominus de cælo prospexit super filios hominum. **M**ore humano loquitur Propheta de Deo, quasi speculatiõ in alta specula positum fingens, qui desuper prospiciat super actus hominũ: quomodo in alio rursus loco dicit, De cælo respexit Dominus, vidit omnes filios hominũ. De præparato habitaculo suo, respexit super omnes qui habitant terrã.

Psalm. 101

Iterũ, Prospexit Dominus de excelsis sancto suo, Dominus de cælo in terrã aspexit: vt audiret gemitus compeditorũ, & uideret filios interēptorum. **P**ropriè enim prospicere, quãtũ eminēti loco & à longè aspicere est. **Q**uod autē dicitur hoc in loco, Dominus prospexit, vt videat si est intelligens, id est aliud est, quãtũ prospexit videns, aut videndo ad actus hominum, an videlicet ipsum cognoscerent & requirerēt, an non. **I**sta enim nũc diligenter considerat, vt suo tempore fideliter pro meritis cuiq; tribuat. **V**ersu quarto, Omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt. **Q**ui à Deo declinat, inutilis est: quoniã fructum bonũ (ad quem proferendũ conditus est) percipere non potest. **I**llud enim dicimus inutile, quod nõ seruat vsui ad quẽ factũ est. **H**inc apud Sapientē dicitur, Homo ap-

stat
Vri
glo
kol
Do
se
si n
mo
nos
G bus
alio
fui
ad l
vale
nur
ligi
mu
geli
in n
nisi
quis
fecer
in p
isto
autē
Qu
ctũ
bust
nav
& o
fuit
Dia
nes
non
proi
telli
H solu
qua
exp
illu

stata, vir inutilis. Quicūq; enim à Deo se separat, fit inutilis. Prou. 7
 Vtilis autē homo est, quisquis in Deo manet: quoniā seruit
 gloriā Dei, ad quam conditus est. Iuxta quā sententiā Apo- 2.Tim. 2
 stolus dicit, quosdā esse, vasa in honorē sanctificata, & vtilia
 Domino, ad omne opus bonū parata. Nemo tamen sic est ex
 sese Deo inutilis, quin Deus illum nouerit sibi facere vtilē:
 si non ad glorificandā misericordiā & bonitatē, certē ad de-
 monstrandā potētiam atq; iustitiā magnificētiā. Docet enim
 nos sanctus Apostolus, esse vasa iræ apta in interitū, in qui- Roma. 9
 bus ostēdere velit Deus iram, & notā facere potētiā suā. Et 2.Tim. 2
 alio in loco, docet, in magna domo etiā fictilia vasa & terrea
 suum locū & vsum habere. Vnde docemur neminē (quantū
 ad Deum attinet) posse fieri inutilē, ita vt nulli vsui ipse eū
 valeat aptare: tamen si ex sese homo peruersus ad omne bo-
 num sit inutilis. Et secundū hāc inutilitatē posteriorē, intel-
 ligi debet potissimū quod dicitur. Omnes declinauerunt, si-
 mul inutiles facti sunt. Huic autem cōsonat, quod in Euan-
 gelio Ioannis, ex ore saluatoris, Discipulis dicitur, Manete Ioan. 15
 in me, & ego in vobis. Sicut palmes nō potest facere fructū
 nisi manserit in vite, sic nec vos, nisi in me manseritis. Et si
 quis in me nō manserit, mitteretur foras sicut palmes & are-
 scet, & colligēt eum, & in ignē mittēt, & ardet. Quod enim
 in proposito Psalmi versu declinare dicitur, hoc in verbo
 isto Saluatoris est, nō in Christo & Deo permanere: inutilē
 autē fieri, est fructū nō posse ferre & proinde ignibus tradi.
 Quēadmodū autē palmes qui in vite nō māserit, licet ad fru-
 ctū natiuitatis faciendū sit inutilis, est tamē aptus adhuc cō-
 bustioni, & igni nutriendo vtilis: sic & homo postquā decli-
 nauit, & à Deo separatus est, licet ad faciendū fructum vitæ
 & operationis bonæ sit factus inutilis, manet tamen aptus
 siue vtilis (vt ita dicam) Deo, ad escam ignis, quē praparauit
 Diabolo & Angelis eius. Vnde & in parabola, malos homi- Mat. 25
 nes Christus zizaniæ, Ioannes autē paleæ cōparat: quæ licet Mat. 13
 non sit vtilis vt congregetur in horreum, apta tamen est, vt Mat. 3
 proiiciatur in caminum. Versu eodem, vsque ad vnum in-
 telligunt quidam, vsq; ad Christum: quoniam videlicet ipse
 H solus per se bonus est, & quoniam absq; eo nemo boni quic-
 quam potest facere. Conuenientior tamen videtur altera
 expositio, quam in Elucidatione solam explicauimus. vt
 illud vsque ad vnum, valeat, ne vnus quidem: sitque sensus, Ioan. 15

- Non est qui faciat bonum, ne vnus quidem. Sic enim loqui solemus, cum vniuersitatē, vel maximam partem volumus significare. Atq; in hanc sententiam videmus beatum Paulum in Epistola ad Romanos præsentem Psalmi locū intellexisse, & in testimonium citasse, cum tertio capite eius Epistolæ allegaturus præsentem locum ita scribit, *Causati sumus, Iudæos & Græcos omnes sub peccato esse: sicut scriptum est, Quia non est iustus quisquam: Non est intelligens aut requirens Deum, &c. Vbi Græcè habetur* *οὐκ ἔστι δίκαιος*, hoc est (ad verbum reddendo) Non est iustus, ne vnus quidem. Quod cū in Psalmo expressum non habeatur, satis apparet, illum quod in sequētibus ex Psalmo adducit *ἄνθρωπος ἄδικος*, id est, vsq; ad vnum, accepisse pro *οὐκ ἔστι δίκαιος*, hoc est, neq; vnus, vel ne vnus. Ad idē facit & Hebraica lectio, quæ habet, *אין צדיק* etiam vnus: hoc est (suppleto verbo) Non est etiam vnus aut, Non est vel vnus, quomodo ex Hebræo interpretes verunt. Quod si quis roget, quonam pacto hæc lectio habere possit veritatem, cum verisimile videatur, in omnibus generationibus Deum semper electos suos habere, & habuisse, quos ipse ab iniquitate saluat, quæ ad modum Paulus Apostolus ait, Cognouit Dominus qui sunt eius. In illis quoq; pessimis maleficæ Iezabelis tēporibus, cū omnia plena essent pollutionibus, respōsum nouimus querulanti Heliaz, septem milia virorū relicta esse, qui nunquā genu curuassent ante Baal, cū ille se solum existimaret relictu cultorē Dei. Imò in nouissima Antichristi persequutione, qualis nō fuit neq; erit, ex Evangelica narratione didicimus, seruandos ad huc electos, quos Diuina bonitas non patietur seduci à veritate. Quomodo ergo (quæret aliquis) Propheta hic pronuntiat non esse ne vnum quidem qui operetur bonum? Aut quod tempus respicit ille, dum hæc pronuntiat? Huic quæstioni facillè responderetur, primū quidē, si hyperbolico tropo vsu dicamus Psalmistam, qui Prophetis admodū frequēs & familiaris esse solet: quomodo & illud Hieremiæ accipiendū est, A minimo vsq; ad maximum, omnes auaritiæ studentes. Et illud Pauli, Omnes quæ sua sunt quarunt: aliāq; his similia permulta, quæ in scripturis passim sunt obuia. Et iuxta hanc sententiā procedit Elucidatio. Posset nihilominus hic locus & aliter excusari, secundū illud quod in alio Psalmo positus in extasi sua idē hic Propheta exclamat, dicēs, Omnis ho-

nis ho

his ho
batū e
tum e
tatem
piscen
deim.
possit
enim i
B ista, pa
mus in
Dei no
filiorū
quod n
piētibu
nit: qui
rupti, r
tricio d
cōtriti
statur,
Opera
eorū. P
dant ta
nes inu
scierun
pij in li
tione r
sumus
difficil
In mal
& infex
d inati
cta per
peramb
malæ e
C ex mul
impicta
nima in
perpeti
ter torq
rè distr

His homo mendax. Videtur enim hoc vniuersaliter (vt probatur est) absq; tropo intelligendū. Omnis enim homo, quantum ex sese, vanus est, mēdax, & instabilis, & ad peccati vanitatem pronus, atq; à viciata origine, ex ingenita mala concupiscentia, ad malum procliuis. Atq; ita non est ne vnus quidem, qui ex sese quicquam operis verè boni, Deoque placiti possit peragere, absque speciali Dei saluatoris auxilio. Ait enim ipse. Sine me nihil potestis facere. Atque ita corruptio
B ista, partim ad originale peccatū refertur, quo vniuersi eramus inquinati & abominabiles facti, donec veniret salutare Dei nostri, quo de captiuitate sumus redempti, ad gaudium filiorū Dei. Sed & tertio dicere licebit absque incommodo, quod nō de bonorū numero hic loquatur, sed tantū de insipientibus illis, de quibus primo statim versu sermonē proponit: qui omnes à maximo vsq; ad minimū in studiis suis corrupti, nesciunt neq; volunt bene agere. Versu septimo, Cōtritio & infœlicitas in viis eorū. Quod in viis impiorum sit cōtritio & infœlicitas, id Esaias secundū eandē sententiā testatur, capite suę Prophetię quinquagesimonono his verbis, Opera eorū, opera inutilia: & opus iniquitatis, in manibus eorū. Pedes eorum ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem innocētem. Cogitationes eorū, cogitationes inutiles. Vastitas & cōtritio in viis eorū. Viam pacis nescierunt, & non est iudiciū in gressibus eorū. Imò & ipsi impij in libro qui Sapientia inscribitur, perhibent de sua cōtritione testimoniū, dicentes, Errauimus à via veritatis, lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles: viam autem Domini ignorauimus. Ac post pauca, In malignitate nostra cōsumpti sumus. Cōtritio autē hæc & infœlicitas impiorū, accipi potest, vel illa æternæ mortis dīnatio quæ in viis impiorū est: quoniā per eas ad illam recta pergunt, quam inuenient, postquam cursum sui itineris perambulauerint. Aut illa quam in hoc tēpore, ex tormēto malæ conscientiæ & inquietudine animi, nonnunquam etiā
C ex multis corporis fortunæq; aduersitatibus perpetuatibus, ob impietates suas. Verè enim nō minima cōtritio est, neq; minima infœlicitas, perpetuā illā cōscientiæ malæ carnificinā perpetui, libidinosis cogitationibus atq; affectionibus iugiter torqueri, curis seculi & sollicitudinibus vitę huius miserè distrahi atq; diuexari: non rarò etiā corpus & animā, pro

Ioan. 15

Esaiæ 59

Sapient. 5

suis cōsequendis siue adimplendis desiderijs, maximis er-
 nere periculis, summóq; obiectare discrimini: nōnūquā
 corporis omne robur & tēporalē vitā consumēdo, in ad-
 pletione carnalium desideriorū: quemadmodū ebriorū
 mines atq; luxuriosifaciūt, qui nimio potu, nimiaq; ven-
 semetipfos enecant, viribúsq; exhauriūt, sicq; sibi mortu-
 te tēpus accersiūt, sui crudeles interfectores: pleriq; etiā ca-
 sa sibi sunt aut occasio, vt vel gladio, vel veneno, aliis ve-
 diis, ante tēpus pereāt. Itaq; etiā de tēporali contritione
 infelicitate verum est, quod inueniatur in viis ac studiis
 piorū: tamen de aeterna illa potissimū sermo videatur
 beri. Est enim ista quā nunc praesentiunt afflictio & in-
 citas, praenuntia eius quę ventura est absq; mēsurā & nu-
 ro infinitae tribulationis atq; miseriae, de qua Apostolus
 manis loquitur, dicēs, Ira & indignatio, tribulatio, & ang-
 stia in omnē animā hominis operātis malū. Versu eodē
 viā pacis nō cognouerunt. De via pacis, nemo ambigit,
 ipsa sit via iustitię. Hanc enim qui ambulant, verā pacē
 bent ac sentiunt: non qualem mundus dat, sed quā Chri-
 suis reliquit discipulis, dicens, Pacē relinquo vobis, pacē
 meam do vobis. Et iterum, In me pacē habebitis. Ac rursum
 inuenietis requiē animabus vestris. Iugū enim meum leue
 est, & onus meū leue. Hanc autē viam iustitię nō cogno-
 runt impij, quoniā nō intelligūt, quā dulce sit huiusmodi
 viā perambulare. Existimāt enim durā eam esse, ac nimis
 difficilē: cum reuera nihil sit iucūdius quā ambulare in
 & currere in viis Dñi. Non etiā cognouerūt viā pacis, qu-
 niā illā noluerūt intelligere, noluerūt sectari vt eam accē-
 rēt perambulandā: sed p̄celegerūt vias impietatis. Foras
 autē nec hoc mysterio vacat, quod via pacis singulariter
 tur, vię autē impiorū numero plurali. Semita enim iustitię
 vna est, & recta, quę deflectionē nō patitur, neq; ad dexteram
 neq; ad sinistrā, vt quomodocunq; deflexerit quis in partē
 alterā, mox desinat ambulare viā rectā. Cæterū, impiorū
 admodū varię & intricatę sunt: quę admodū in corporalibus
 viis, nō nisi vna est via recta, sed multa sunt deuia. In
 autē Sapiētiae suprapositis, sub vtroq; numero dicitur, prius
 singulari, deinde plurali. Lassati sumus in via iniquitatis
 bulauimus vias difficiles. Quasi enim vna est iniquitatis
 propter vnū exitū quò tēdunt omnes qui operātur malū.

Roma.2

Ioan.14

Ioan.16

Matt.11

Sapiē.5

Vnus
 multa
 su ocl
 tem?
 ram &
 in ca
 ne co

E Quas
 loco f
 si dica
 iniqui
 gnosc
 rij ini
 senten
 scitur
 torum
 Non
 fuit, C
 intell
 vindic
 quid e
 mo. N
 mus, i
 rem v
 astim
 uorari
 mand
 tes &
 admo
 nes pa
 tentur
 die op
 quotie
 uocau
 F Nihil
 cium.
 quod
 dum f
 aliter
 Cum i

Vnus enim omniū finis, interitus: & perditio est: Viæ autem multa, propter magnā peccatorū ab inuicē differentiā. Versu octauo, Nonne cognoscēt omnes qui operātur iniquitatem: Modus loquēdi iste per interrogationē, interdū ad amarā & seuerā increpationē pertinet. Quemadmodum cum in cantico Moyſi serui Dei, ex persona Domini dicitur, Nonne condita sunt hæc apud me, & signata in thesauris meis?

Deut. 32

E Quasi diceret, Vtiq; cōdita sunt & signata. Ita in proposito loco firmissime assertoria respōsio subaudienda est: tanquā si dicat, Vtiq; cognoscent suo tempore, qui nunc operantur iniquitatem. Quoniam autem nihil additur post verbū cognoscent, neq; determinatur quid sint cognoscituri operarij iniquitatis: idcirco necesse est aliquid supplere, quod sit sententiæ & loco conueniens. Potest enim intelligi, cognoscituros Deū iudicem aut vindicem malorū nunc perpetratorum, quem nūc abnegant, dicentes (iuxta Psalmi iniciū.) Non est Deus. Cui consonat, quod supra Psalmo 9. dictum fuit, Cognoscetur Dominus iudicia faciēs. Poterit & aliter intelligi, Cognoscent impij quid egerint, aut cognoscent vindictam quam nunc promeruerunt suis malis actibus, aut quid expectare debeant, quidve eis sit euenturum in nouissimo. Neq; enim inconsuetū est, cum pœnam prædicere volumus, illam silentio premere. Ceterū, illud deuorare pauperem vt cibum panis, quod nos in Elucidatione retulimus ad astimationē potētum, qui pro nihilo reputant pauperes deuorare, neq; amplius cōmouentur quàm si panem cibarium manducarent, intelligi etiā posset secundum hoc quod diuites & potentes de rapinis pauperū viuunt & pascuntur, quemadmodū homo pascitur pane. Rapinæ enim & deprædationes pauperū, victus sunt diuitū, imò triumphus & gloria potentum. Alij præsentē locum sic intelligunt, quoniā quotidie oppressioni pauperū potentes insistent, quemadmodum quotidie panem manducant. Versu nono, Dominū non inuocauerunt, illic trepidauerunt timore vbi non erat timor. **F** Nihil mirū, vbi cōscientia perturbata est & peruersum iudicium. si etiā timor suum non habeat ordinē, vt illud metuāt quod metuendū non sit, ecōtrario aut timor desit, vbi timēdum foret. Timor enim iudiciū sequitur: propter quod etiā aliter sensus timet, aliter intellectualis affectus, siue volūtas. Cum igitur in impiis obstinatis penitus sit peruersum iudicium,

psal. 9

cium,

Esaia 5 cium, adeò vt (iuxta verbum Prophetæ) dicat bonũ malũ & malum bonum, tenebras lucem, & lucẽ tenebras, sic vt timeant, vbi verè timendum non est, & e contrario. Timenda enim, ea quæ secundum veritatem potius speranda sunt, & concupiscenda: ea verò quæ timenda sunt, hæc concupiscunt ad hæc spe & desiderio anhelant, quantum valēt. Pauperem namq; egestatẽ, defectum, humiliatorem, infirmitatem, dolorem, afflictionem, aduersitatem quamlibet corporalem mortem, & huiusmodi, summe horrent & execratur. Hæc res autẽ, pompas, delicias, corpus bene curatum, & benedictum, omnimodã prosperitatẽ, diuitias, & huiusmodi, res summa quædam admirantur, & vehemētissime ista concupiscunt ac damnant: & si fortè in his periclitatur, ibi summe metuunt, quasi summis bonis sint priuandi. Cur ista? Quia

Ad Tit. 1 peruerse iudicãt. *Quare peruerse iudicãt? Audi Apostolus quoniam inquinatæ sunt illorũ mēs & cõscientiæ, quoniam mēte corrupti sunt, & ad omne opus bonum reprobi. E contrario autem, vbi cõscientia bona est, adest quoque bonum iudicium. Bonum autẽ iudicium facit, vt quæ verè timeantur sunt timeamus, & quæ optanda optemus: & sic timeamus, quia mala sunt, sic optemus sicut bona sunt, vt ea quæ per se bona sunt per se optemus, nepe virtutũ opera & spiritus bona: quæ autẽ tantũ ad ministratorie bona sunt (quæ sunt scilicet bene vti illis plerunq; solent homines iusti, & per se proficere) hæc optemus propter virtutem & profectum: cuiusmodi est mediocris sanctarũ scripturarũ cognitio:*

Prouer. 30 quæ sunt victui necessaria (vt postulat Sapiens) & si quæ sunt similia ad pietatem conducẽtia. Sic ea quæ per se mala sunt per se timeamus, separationem à Deo, damnationẽ æternam, & vitia omnia atq; concupiscẽtias malas: quæ autẽ sic timeantur, quia plerunq; illis malè vti solēt homines, & in eis proficere sapius videntur, quàm proficere (cuiusmodi sunt bonores, pompæ, magnæ diuitiæ, atque delitiæ, supereminentiæ seculi literatura, & huiusmodi) hæc non immeritò patris iustitibus sunt, propter periculum mali annexi, metuenda. Et profectò nõ omnino sanum habet iudicium, sèq; de stultorum numero esse cõprobat (quem ait Ecclesiastes esse infirmum qui pro huiusmodi nõ formidat, in quibus tã plurimos deficere, imò deperire videt. Versu decimo, Consiliũ iniquum confudistis. Inopem istum quidam intelligunt singulariter

Eccles. 1

gationem adhibet prophetam

CH R I S T V M Dominum, cuius consilium confundētes si-
ue respuētes Iudæi (cōtra quos etiam totū Psalmum nōn ul-
li proferūt) seipso in metum malum cōiecerunt. Timuerūt
enim locum & gentem perdere, si huius inopis cōsilium ad-
mississent. Si dimittimus eum sic (inquiunt) omnes credent
in eum. & venient Romani, & tollēt nostrum locū, & gen-

Ioan. 11

Htem. Nos autem qui Psalmum generali expositione ad im-
piorū maxime obstinatorum vniuersitatē referimus, par-
tem istam generaliter idem maluimus explicare. Cōsonatq;
huic generali expositioni Paraph. Chald. habēs numero plu-
rali, Cōsilium pauperum quod cogitant in vobis vitupera-
stis, quoniam posuerunt in Deo spem suā. Versū vltimo,
Cum auerterit Dominus captiuitatē plebis suæ. Captiuitas
duplex potest intelligi. Altera, peccati & mortis æterna, sub
qua detinebatur genus humanum ante C H R I S T I aduen-
tū: altera verò exilij & peregrinationis, in vita præsentī. A
priorē iam liberatum est humanum genus, per C H R I S T I
primum aduētum in mundum. A posteriore verò expecta-
mus liberationem, cum ex hoc incolatu ad libertatem illā
gloriæ filiorū Dei pertingemus, à qua modo in hac valle la-
chrymarū exulamus. Secundum duplicē autem hanc capti-
uitatē, duplicēmq; liberationē, geminam in Elucidatione
expressimus intelligētiam. Notādum autem, quod dicit, in-
auersione captiuitatis à populo Dei, Iacob & Israël habi-
turos læticiam: Esau enim & iis qui ex parte eius sunt (id
est, incredulis & peruersis) non est pars in Domino, neq; in
gaudio salutis eius. Cum enim (quantum ex sese) saluator om-
nium hominum sit Deus, cupiens omnes saluos fieri, & ad
salutem per veritatis agnitionem peruenire: ipsi tamen re-
cusant gratis allatam suscipere, ac per infidelitatem atque
malitiam seipso faciunt ab ea alienos. Sunt enim proprio
suo iudicio (vt de hæreticis inquit Apostolus) condemnati.

1. Tim. 2

Ad Tit. 3

DECIMIQUARTI PSAL-

MI ARGUMENTVM.

1. Tim. 3

CONSIDERAT Propheta in hoc Psalmo & tractat,
qui sint modo veri ciues domus Dei, que est ecclesia, & qui
ingressuri sint in requiem celestem: idq; facit per interro-
gationem ad Deum, cui per subsequentes versus omnes à primo,
adhibetur responsio, accipienda vel quasi à Deo, vel quasi à Pro-
pheta sibī ipsi ad interrogationem propositam respondente: id quod
ad

non fouerunt in sua malitia per adulationem, sed magis (quantum in ipsis fuit) humiliare eos & ad nihilum deducere studuerunt, eorum conatibus malis constanter & viriliter amore iustitiæ resistendo: * eos autem qui diligunt Dominum, magni aestimauerunt: in pretio habuerunt, & honore affecerunt debito, eorum piis studiis amorem, honorem, & auxiliū pro sua conditione impendentes. 6 Qui denique si quando (vel necessitate compellente vel utilitate suadente) proximo suo quicquam iuramento addixerint, non decipiunt, neque fraudant eum, cui factum est iuramentum, sed firmissima fide adimplent: similiter & si promisso aut voto quicquam fuerint polliciti, non fraudant eum cui vel votum vel promissio facta est: * qui pecuniam insuper non mutuo dederunt ad accipiendum inde lucrum vsurarium illicitum: * qui munera non acceptauerunt aduersus innocentes, vt pro muneribus peruerterent iudicium, aut contra eos iudicarent, quibus causa est per se iusta. 7 Qui hæc, & quæ in eis includuntur omnia obseruauerint, ex eis non transgredientes neque omittentes, hi demum digni mihi videntur, quos in æternam requiem tu potentissime Deus dignanter assumes: quò nulla vnquam ventura est conturbatio, nulla commotio, sed sempiterna erit securitas, & tranquillitas, ac stabilitas semper duratura. In quam nos quoque pauperes seruos tuos, per prænaratam iustitiæ viam, propter nomen sanctum tuum perducere digneris, qui viuus & regnas Deus, per immensa secula. Amen.

ANNOTATIONES IN

Psalium decimumquartum.

VERSV primo, Domine quis habitabit in tabernaculo tuo: In priori parte, per tabernaculum Dei, Ecclesiam militantem intelligimus, quoniam tabernaculū ad militantes & peregrinātes pertinet. Vita autē ista, & militia & peregrinatio est. Militia enim (vt ait sanctus Iob) est vita hominis super terrā. De peregrinatione autem alio in loco dicit Psal. Aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut oēs patres mei. Et ad Hebr. scribit Apostolus, quod aduenas & peregrinos sese confitebantur sancti Patriarchæ super terram. Rectè ergo Ecclesia ista, in qua vt militantes & peregrinantes demoramur, tabernaculum dici potest, & meritò debet. De quo

* *timentes autem dominum glorificat.*

6 *Qui iuratur proximo suo, & non decipit.*

* *qui pecuniam suam non dedit ad vsurā, & munera super innocentes non accepit.*

7 *Qui facit hæc, non mouebitur in æternū.*

Iob 7
Psal. 38

Hebr. 11

Apoca. 21 quo tabernaculo, in Apocalypsi dicitur Ioanni, Ecce tabernaculum Dei cū hominibus. Pro tabernaculo autē ex bregō vertit Hieronymus tentoriū, similiter & Felix. Done (inquiunt) quis peregrinabitur aut demorabitur in terris tuis? quod apertē prædictæ astipulatur interpretatio. Peregrinabitur autem loco habitabit, etiā translatio haec illa qua Augustinus vtitur. Mons autē iste, intelligitur ecclesia, in supernis gloriose triūphans: quæ, quamobrē sanctus dicitur, iam ante Psalmo 111. dictum est. Illa est hoc in loco inter tabernaculum, siue tentorium & montem sanctum Dei differētia est, quod illic peregrinamur, in laboribus videlicet & miseriis multis vitam degentes pauperum: hic verò requiescimus, ab omnibus laboribus & afflictionibus liberi. Sic enim in Apocalypsi legimus, Amen iam dicit Spiritus, vt requiescant à laboribus suis. Vt

Apoc. 14

tertio, Qui loquitur veritatem in corde suo, &c. Docuit quando sanctus homo Dei, ac paupertatis altissimæ diffusator diuus Franciscus, illum esse fidelem domini seruū, cogitat quæ domini sui sunt, qui loquitur quæ domini sunt, itemq; operatur quæ sunt domini. Hæc tria, pulcherrimo ordine, in hoc versu simul & initio sequētis, pariter cōspicimus. Nam loqui in corde veritatem, perinde est

Psal. 30

Ioan. 14

Psal. 5

loqui quæ Dei sunt: quoniam dominus ipse est Deus veritatis. Non facere autem dolum in lingua est non loqui contra Deum sunt. Ipse enim omnis fraudis est os. Non virū sanguinū pariter & dolosum, abominabitur dominus. Non facere autem proximo malū, spectat ad operationem boni. Neque enim ista sic mere negatiuè, vt sonat, accipienda sunt: sed sub negatione, contraria affirmatio intelligitur. Vt cum dicitur, Non egit dolum in lingua sua, intelligitur, sed iustitiam & æquitatē loquitur cum proximis suis. Et iterū, Nec fecit proximo suo malū, intelligitur, sed quod bonū, equum & iustū est: quod in Elucidatione expressè indicauimus. Versu quarto, Et opprobrium non aduersus proximos suos. Secūda pars huius versus spectat ter posset de detractioe intelligi, vt ille dicatur accipi opprobriū aduersus proximū suū, qui detractioe a se sustinet siue acceptat, audiēsq; arridet & applaudit, cum a se quis debuerit obsistere. Melius tamen generaliter putandum, vt intelligatur de quolibet cōtemptu, & quolibet

eor
ip
pro
tem
G
fem
fio
pos
rili.
Hie
prob
uerf
Etio
du
lum
quo
latu
nym
bus.
lis:q
Est e
lis iu
puta
Non
aut I
signi
re est
Tant
iuran
loqui
mini
suo lo
irasci
passu
Etare
H
tione
virtu
uatio
vsura
tūr, ab
feren

contumelia: sic tamen, vt etiã detractio includatur. Nam & ipsa opprobrium aliquod semper adfert illi, aduersus quem profertur. Sicq; aduersus alterum accipit opprobriũ, qui contemptum aliquem videt irrogari, siue in presentẽ, siue in absentem, aut quamlibet iniuriam, vilipensionem, aut oppressionẽ, quã acceptat, in qua oblectatur, imò quam sustinet, cũ possit prohibere vel impedire, atq; etiam deberet pro sua virili. Habet autem hoc loco aliquãto clarius & plenius versio Hieronymi ex Hebræo, in hunc modum, Non sustinuit opprobrium super vicino suo, Felix, Opprobrium non tulit aduersus proximum suum. Neque dissonant ista, à nostra vel lectione, vel interpretatione. Versu quinto. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Totum istud, ad nihilum deductus est. Græcè vno vocabulo dicitur *ἔφωδίσθη*: quod vno verbo correspondenter dici posset Latine, annihilatur, hoc est, nihili fit, & nihili penditur. Vnde beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Despicitur in oculis eius improbus. Felix autem vertit, Neglectus in oculis suis abominabilis: quod eandem quidem sententiam, sed obscurius cõtinet. Est enim sententia, hominem impium & detestabilẽ in oculis iusti esse neglectum, & nullius pretij habitum, nihilq; reputatum. Versu sexto. Qui iurat proximo, & non decipit. Non ita hoc est intelligendum, quasi ad iustitiam pertineat aut Deo hominem gratum faciat actus iurandi, sed tantũ ad significandum iuramentum (cũ ipsum fieri cõtigerit) debere esse syncerum, firmũq; & minimè fallax, ac deceptorium. Tantundemq; valet, Qui iurat & nõ decipit, atq; illud, Qui iurans vel cũ iurat vel si iurat, non decipit. Est autem hæc loquutio satis vicina illi qua dicitur in Psalmo 1111. Irascimini, & nolite peccare, secundum quorundam expositionem suo loco suprapositam, qui sic intelligunt, Si irascimini, vel irasci contingat, nolite peccare. Vnde quemadmodũ ex illo passũ, secundum hanc expositionem, non probatur iram spectare ad virtutem, sed tantũ iræ temperationem & refrenationem: ita neque ex hoc loco probari potest iuramentũ ad virtutem spectare, sed tantũ fidelitatem in iuramentũ obseruatione. Versu eodem, Qui pecuniam suam non dedit ad vsuram. Dare ad vsuram, cũ in sermone generaliter ponitur, absq; particula alteram indicante significationem, indifferenter respicit vel illum qui accipit sub obligatione sceno

ris, vt videlicet lucrum debeat polliceri sibi mutuanti: vel illi
 lum qui lucrum acceptat & spectat, ex mutuo quod praebe
 alteri. Manifestum autem est, quod hoc in loco non nisi feci
 do modo accipitur, cum dicitur, Qui pecuniam suam non
 dedit ad vsuram. Quod primū quidem patet, ex accusatio
 pecuniam, a diecto. Is enim indicat significationē secundam.
 Non enim solent homines accipientes à creditoribus mu
 tuum, dare pecuniam sub obligatione sc̄noris, sed magis a
 cipere. Deinde sententiæ veritas id ipsum demonstrat. Ne
 enim hoc aduersatur virtuti, primo modo dare ad vsuram.
 Potest enim fieri, vt graui egestate quis oppressus, meritis
 beat ad vsuram cōfugere, quasi remedium opportunum su
 necessitati. Versu vltimo, Non mouebitur in aeternū p
 ter expositionem in Elucidatione monstratam, posse con
 ueniēter intelligi ad hunc modum, Non cadet in aeternū
 neque priuabitur, neque separabitur à cœtu filiorum De
 Cui consonat, quod ex Hebræo vertit Felix, Non elaberis
 in seculum: à fœlicitate scilicet æterna, à monte sancto, à
 quo in principio propositum fuit, sed recta illuc pertingens
 illicque permanebit.

D E C I M I Q V I N T I P S A L M I

A R G V M E N T V M.

ORATIO Christi est Psalmus iste, pro se ac suū mentis
 ad patrem clamantis, sibiq; ac suis ab eodem patre præ
 ta beneficia commemorantis. Initio enim Psalmi, pater
 implorans custodiam, mox, quemadmodum omne eius desiderium
 in sanctis pater impleuerit narrare incipit, & quomodo per in
 scientiam atque inualescentiam iniquitatum, multorum ad se
 rum facta sit conuersio: quos se dicit non ad gentilium aut Iuda
 rum rituum obseruantiam conuocasse, utpote quos ad cultum no
 legis Evangelicæ aduocauerit. Deinde à versu quinto Deum pa
 trem gloriatur filius se suosque habere in hereditatem, in qua
 pra modum præclara, mirificè sibi complacet: etiam ad nossem
 benedicens Deum, quem in conspectu suo prospicit semper, semper
 à dextris sibi assistentem, & paratum in auxilium: qui morte
 tum filium custodiuit: vt nec anima in infernum descenderet, nec
 caro experiretur putrefactionem: sed in vitā ipsum resuscitauit
 mortalem, ac glorificatum sublimauit in dextera sua, vbi omnium
 est delectationum plenitudo.

B

infi
 Deu
 *te
 tu n
 tuor
 debe
 vel a
 fusc
 co, q
 inuo
 terra
 *qua
 bilit
 est, q
 om
 me p
 faluc
 li reg
 sanct
 C tinc
 poter
 gis m
 fio. N
 idolo
 tiplic
 quan
 citus:
 mo v
 citi fu
 corde
 verita
 debar
 pecca

D

DECIMVS QVINTVS.
 DECIMI QVINTI PSALMI
 ELVCIDATIO.

CVSTODI pater mi filiū tuum, mihiq; creden-
 tes, & mea membra, à morte & omni malo cō-
 serua, quoniam in te est spes atq; fiducia mea,
 atque item eorum qui in me credunt: * dixi ti-
 bi, o pater (qui meus es secundū humanitatis
 infirmitatem dominus) & in oratione confessus sum, quod
 Deus meus sis, me secundū humanitatem superior & maior:
 * te (inquam) domine & pater oro vt me cōserues, quoniam
 tu nullo bono nostro indiges aut opus habes, sed ego & mei,
 tuorum bonorum egemus, & à te accipere omnia verè bona
 debemus: atq; à te omnia expectare: cum ipse vicissim à me
 vel ab alio quoquā omnino nihil debeas expectare, aut etiā
 suscipere valeas. 2 Idcirco autem fidenter te pater inuo-
 co, quoniam benignū te & facilem agnosco erga omnes te
 inuocantes. Nam quantum ad sanctos & fideles qui sunt in
 terra tua, in hoc mundo quē creasti, in Ecclesia quā fundasti:
 * quantum ad hos siue erga hos, & in eis siue de eis, tu mira-
 biliter fecisti & mirificè impleuisti omnes volūtates meas: id
 est, quæcūq; de eis fieri volebam, optabam, desyderabam,
 omnia mirabili bonitate ac misericordia tua implesti, opti-
 me pater, de eis. Volebā enim credentes in me à peccatis fieri
 saluos, à morte & damnatione liberari, filios Dei fieri, diabo-
 li regno esse subtractos, regni caelestis fieri heredes spiritu
 sancto regenerari, atque alia quæ ad electorum salutem per-
 tinerent: quæ omnia mirabiliter in electis, diuinitatis tuæ
 potentia, per me filium tuum implesti. 3 Et id quidē ma-
 gis mirabile, dum attenditur eorum mira ad me facta cōuer-
 sio. Nam postquam eorum infirmitates atque miserix (tam
 idololatriæ, quàm caterorum errorum atque vitiorū) mul-
 tiplicatæ fuerant, & quasi vsque ad summum excreuerant,
 quando totus mundus hisce miseris potissimum erat impli-
 citus: * tunc, audita veritatis prædicatione, mox ardenti ani-
 mo veritatem susceperunt, ac reiectis omnibus quibus impli-
 citi fuerant erroribus, ad Deum viuum sese festinantes alacri
 corde conuerterunt: tanto iam ardentius atque libentius
 veritati adherentes, quanto se turpius ante vanitatibus attē-
 debant fuisse inuolutos. Conclusa enim fuerant omnia sub
 peccato, in incredulitate, vt agnoscerent omnes se peccasse,

1 *Conserua me domine quoniā speraui in te. * dixi domi no, deus meus es tu. * quoniam bonorū meo rū non eges.*
 Ioan. 17

2 *Sāctū quī sunt in terra eius: * mirificauit omnes volūtates meas in eis.*

3 *Multiplē sunt infirmitates eorum;*

** postea accelerauerūt.*

4 Non con-
gregabo con-
uenticula eo-
rum de san-
guinibus:

Rom. 11

Rom. 3

Matt. 9

* nec memor
ero nominū
eorū per la-
bia mea.

Ezec. 18

Esa. 38

5 Dominus
pars haredi-
tatis mea: et
calicis mei:

* tu es qui
restitues hæ-
reditatem
meam mihi.

6 Funes ce-
ciderunt mi-
hi in præcla-
ris:

* etenim hæ-
reditas mea
præclara est
mihi.

7 Benedicā
dominū qui
tribuit mihi
insolletium,

& egere gloria Dei, sicq; omnes consequerentur miseriam. 4 Et ego (qui veni vocare peccatores ad penitentiam) venientes vnde cunq; ab infirmitatibus suis, benignè colligam: neque tamen eorum conuenticula aut synagoga aut collectiones congregabo de sanguinibus: hoc est, ad immolationem sanguinis quorumcunque animalium, hircorum aut vitulorum, aut etiam hominum (quemadmodum alii iusmodi, siue propter huiusmodi immolationes faciendæ erant Iudæorum atq; gentilium conuentiones) sed in Eclesiam nouam, vbi erit sacrificium omnibus & Iudæorum & gentilium sacrificiis excellentius, congregabo eos: neque quales ante conuersionem fuerint in idololatriis atque in suis vltra rememorabor per labia mea, postquā sese ab eodem modi vanitatibus ad veritatem conuerterint: neque eorum quam impropere quid fuerint, sed erunt coram me propterea omnia in obliuione, proiciamq; post tergum meum omnia peccata eorum, & iniquitarum eorum vltra non recordabor. 5 Dominus Deus pater meus ipse est portio mea hereditaria, & tota hereditas mea: & ipse est portio calicis mei, hereditas est, tota pars mea simul & eorum qui credunt mihi, quem peccato, quem solū desydero in mercedem & gaudiū omnium electorum meorum. Ipse enim cum sit omne bonū & perfectissima bonitas, sufficientissima est hereditas, abunde satiare potens omnes electos, eosq; plenissimè reddere beatitudinem. 6 * tu es o pater cœlestis, qui me meosq; pertingere facies hereditatem meam, id est, ad possessionem cœlestis regni quo secundum humanitatis formam ego factus fuerā vti extraneus, & à quo mei fideles per peccata fuerant facti alieni. Ad hanc autē hereditatē, per resurrectionis gloriam & fideles omnes mecum reduces. 6 Funiculi diuisionis mei hi in præstantissimis & optimis partibus ceciderunt: hoc est mihi in partem hereditariam obuenit, quod est omnium præstantissimum: nam hereditatē meam (quæ est Deus meus eiusq; regni possessio) ego pretiosam atque præclarissimam reputo, præ omnibus quæcunque sunt in cœlo vel in terra neque quicquam omnium, cum hac sorte mea ego arbitri posse comparari. 7 Gaudeat proinde alij in suis sortibus hereditatibus quas eligunt: alij quidem in diuitiis, alij in honoribus, alij in voluptatibus, alij in aliis: has sibi hereditates obmissè gisse gaudeant. Ego certè, qui noui quàm sit præclara hereditas

F dita
age
re se
& v
ne
gilia
ti co
gru
ratu
pro
miru
quid
tem,
quit
para
batio
tem
in vl
tra te
ipsa p
mei i
in spi
ne pe
mum
nis m
etiam
anim
rectio
tus em
semp
in inf
profu
rari au
tus ill
iterū e
H tuū, q
fura, v
dum c
corpor
mortis

Fditas mea (quæ est possessio summi boni) laudans ac gratias agens benedicam Deū, qui me meosq; instruxit, & intelligere fecit precium hereditatis huius præstantissimæ: *in super & vsq; ad noctē in oratione, confessione, & gratiarū actione perseveravi, ita ut me increparent, & veluti arguerent vigiliis protrahentem, exhausti nimis vigiliis renes mei, veluti conquerentes subtrahi corpori debitū somnum, sibiq; congruum vigorem, qui in somni tempore potissimum comparatur: quemadmodum oculi increpare solēt nimium vigiliis protrahentes, veluti debitam requiem exposcentes. 8 Neq; mirum si in oratione & benedictione ita perstabam, quādoquidem Deum patrem meū conspiciebam semper ut præsentem, & quasi ante oculos meos positū, qui nunquā me relinquit solum: * quoniam à dextris mihi semper assisit, veluti paratus in auxilium, ne vnquam veniam in casum vel cōturbationē, siue peccati, siue mortis. Diuinitas enim humanitatem nunquā destituit, sed adfuit semper eam custodiens, ne in vllum malum vel peccati vel etiā nocumētī alterius, extra tempus prædefinitum & præordinationē æternā, posset ipsa per fragilitatem incidere. 9 Propter hanc autē patris mei iugem præsentiam & indeficientē assistentiā, lætatus sum in spiritu meo, atq; etiā exultaui in laude & gratiarū actione per linguā meam, etiā ore benedicendo tam benignissimum patrem meum: * ad hæc, cum venerit tempus dormitionis meæ ut ponā à meipso paululū animā meam, requiescet etiā tum sine vllō corruptionis periculo corpus meum (ab anima licet separatum) in spe certa paulo post futuræ resurrectionis suæ, atq; cū anima iterandæ cōiunctionis. 10 Certus enim sum, quod præsentia diuinitatis tuæ, ô pater (quæ semper adest mihi à dextris) non derelinquet animā meam in inferno, ad eū modū quo maligni spiritus atq; dānati in profundo eius detinētur: neq; item in lympo inferni demorari aut detineri permittes, quæ admodū patrū priorū spiritus illic vsq; in tēpus redēptionis conclusi seruabātur: * neq; iterū ex altera parte (nēpe ex parte corporis) patieris me filiū tuū, quæ sanctificasti tibi in vñctione spiritus tui absq; mēsurā, vllā experiri corruptionē, siue putrefactionē: quæ admodum cæterorū mortuorū corpora solent mox post animæ à corpore separationē, in putredinē resolui. Diuinitas enim in mortis triduo & corpori, & animæ (quæquæ abinuicē separa-

** in super et vsq; ad noctem increpauerunt me renes mei.*

8 Providebam Dominum in cōspectu meo semper:

** quoniam à dextris est mihi, ne cōmouear.*

Ioan. 16

9 Propter hoc lætatus est cor meū

*& exultavit lingua mea: * in super & caro*

mea requiescet in spe.

Ioan. 10

10 Quoniā non derelinques animā

*meam in inferno: * nec dabis sanctū*

tuum videre corruptio-

nem.

II *Notas mi
hi fecisti vi
as vitae:
Apoc. 1
* adimple-
bis me leti-
tia cum vul-
tu tuo: * dele-
ctationes in
dextera tua
vsq; in fine.
1. Cor. 15*

tis) semper manens vnita, vtrumque inhabitando custodit
ad faciendā post tridui tēpus prauisam adinuicē reuocari
quæ sicut animā ab inferno, ita corpus reducet à sepulchro
II Demōstrasti mihi primo omnium, quasi primogenito meo
tuorum, viam vitæ, reditum videlicet à morte ad vitam
do me à morte fecisti ad gloriosam vitā resurgere, vt e-
primitiæ dormientium, & ceteris omnibus in me credentium
autor fierem resuscitationis ipsorum: quam sanè viā pater
me alius nemo inuenire potuit vnquam: * resuscitatuus
& ad vitā reuocatuus me Christū hominē, per glorificatio-
& exaltationem plenissimè implebis atq; satiabis inmaximo
gaudio, & lætitiā ineffabili, in aspectu vultus tui: * erisq; mihi
hi plenissima iucunditas & delectatio sempiterna in exaltatione
ad dexterā tuam, in æqualitate gloriæ tuæ, in cōmuni
catione & fruitione bonorum omnium, quæ in te exhibentur.

A N N O T A T I O N E S I N
Psalum decimum quintum.

V E R S U primo, Quoniam bonorum meorum non ego
Novissima illa coniunctio quoniam, potest cōuenienter
secundum sententiā cum primo verbo, Cōserua: iuxta quod
modum in Elucidatione accipitur, sicq; causalitatis est in-
dicatiua, vt quasi causam assignet filius, ob quam à patre pe-
cōseruari. Et quanquā causa vera non sit plenè expressa, in-
telligitur tamen vt affirmatio sub negatione, quomodo etiam
in annotationibus Psalmi hunc proximè præcedentis ob-
seruamus. Sub eo enim quod expressè dicitur, Bonorum meo-
rum non indiges, tacitè intelligitur secundum affirmatio-
nem oppositam) sed ego cum meis, bonorum tuorū indige-
mus: quod lectio Hebræa apertè exprimit, habens hoc in
co, bene non est mihi sine te, vt vertit sacer Hieronymus
test & continuari dictio illa quoniam, cum verbo pronomi-
dixi: vt causalitatis nota non sit, sed tantum cōnexionis
continuationis, ad hunc sensum, Dixi domino, Deus meus
tu, ita vt bonorum meorum non indigeas. Versū secū-
Mirificauit omnes volūtates meas in eis. Videtur pronomi-
nis repetitio in fine versus, aliquantulā in cōmoditatē & in-
scuritatē adferre sermoni: simul & personæ mutatio de-
da ad tertiam, cū tamen tota oratio ad patrem dirigatur.
Clarius enim diceretur, In sanctis qui sunt in terra tua, man-
casti omnes volūtates meas. Sed neutrum in scripturam

(maximè Prophetiarum) vsu, incognitum vel incōsuetum est, vt quenquā ista quasi noua aut insōlita debeant turbare. Nā de pronominis repetitione, iam in annotationibus Psalmi 10. meminimus, & forsitā posterius pluribus in locis ad-
B monebimus. Personæ autē cōmutatio, nusquā nō est obuia scripturarum lectoribus. Versu tertio, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum. Contulit nō nihil gentibus in Christi aduentu, quod earum infirmitates fuerant multiplicatæ, quòd excreuerant vsq; ad summum, infidelitates, idololatriæ, &c. vitia in eis. Tanto enim facilius erat eis conuerti à fœditate paternæ vanitatis, & agnitam veritatem suscipere. Iudeorum autem populus, quoniam vsq; adeo non erant ipsius infirmitates multæ vt gentium, ideo nō sic accelerauerunt ad Christū vt illi. Dicebant enim, se esse vnus Dei cultores, legis diuinæ obseruatores, paternarum traditionū sectatores: nec agnoscebant opus se habere medico, quoniā non excreuerant sic infirmitates eorū vt facile sentirent. Ideo non accelerauerunt ad medicum Christum. Quemadmodū is qui leui tantum infirmitate languet, ita vt morbū non vehemēter sentiat, non curat de requirendo medico, quoniam se nō sentit illo habere opus. Cuius autem infirmitates multiplicatæ sunt atq; inualuerunt, vt facile sentit infirmitatem, ita medicū libenter suscipit, imò requirit. Atq; id etiam hodiè in plerisq; videmus, qui in se cōfidunt tanquā iusti. cū reuera infirmi sint & periculosè laborantes: ad medicū tamē nō accelerant, quoniam non vsq; adeo multiplicatæ sunt eorū infirmitates, neq; adeo incruduerunt, vt eas valeant sentire: & ideo nō intelligūt opus se habere medico, cuiusmodi erāt
C Scribæ & Pharisei, suntq; etiā hac tempestate plurimi. Sunt verò alij, qui postquam in profundum viciorū & in extremā insaniam deuenerunt, iam incipiunt suā fœditatē agnoscere, & sibi ipsīs displicere propter fœditatē in qua se inueniūt, cū ad sese diuino respectu deflectunt oculos. Itaq; fit, vt huiusmodi non rarò ad Deum, cognita suarū infirmitatū magnitudine, accelerent: tanto ardentius, quanto turpius longiusq; à Deo aberrauerant, & iuxta Prophetæ verbū, quantum à Domino abscellerant, decies tantum iterū conuertā-
 Baruc 4
 Apoc. 3

tur ad illū, in toto corde suo. Atq; hīc est, quòd in Apocalypsi Dominus frigidus prælegit tepidis, dicens, Vtinā calidus esies aut frigidus: quasi hoc optandi modo indicans,

- nonnullam spem esse reliquam frigidis. Tepidos autē ponit, subiungens, Nunc autem, quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Nolūt enim huiusmodi tepidi ad ignem consumētē (qui Deus est) accedere: quoniam satis se calere arbitrantur, cum omnino non caleant, sed tepeant. Recte itaq; hoc in loco dicitur, quod post multiplicatas infirmitates accelerauerunt electi Dei. Nonnulli autē de corporibus infirmitatibus, vexationibus, & afflictionibus praesens
- Heb. 12 versum exponūt: quoniam scilicet vexatione dante intellectus plurimi ad Deum sese conferunt ardentius. Quae sententia neq; mala foret neq; improbanda, si tantum inueniri possit cum reliquo Psalmi contextu bona connexio: quod forsitan fieri possēt, si diceretur, de persecutionibus & afflictionibus electorū in primitiua Ecclesia fieri sermonē. Nam hoc cōstat tanto magis ad Deū accelerasse, tātō fidelius, pleni atq; intimius sese ad Deū conuertisse, quanto magis affligbantur exterius. Versu quarto. Nec memor ero nominum eorum per labia mea. Eandem habet intelligentiā cum illis
- Psal. 9 quod in Psalmo 9. supra positum est, Increpasti gentes, & perierit impius: nomen eorū delesti in aeternum & in seculū. In cuiusculi, secundū expositionem quam inibi assignauimus. Notandū autem, quod dicit, Non recordabor nominū eorū per labia mea: non autē dicit, se non recordaturum illorū: quae admodū illo etiam in loco non dicit, Delesti eos, sed nomen eorum delesti: nomen scilicet vetus, appellationes antiquas quas sub Diaboli seruitute tenebāt. Nam (vt Apostolus ait) quae in Christo noua creatura, vetera transferunt, facta sunt omnia noua. Et in Apocalypsi, ipse Dominus qui sedebat in throno, ait, Ecce noua facio omnia. Quod si omnia inueniri debēt in fidelibus, nomē etiā cōuenit innouari. Nam & princeps gentium, eorum quos aliunde in suam seruitutem adducunt, nomina commutant & innouāt: quemadmodū legimus de filiis captiuitatis, Daniēle, Anania, Azaria, Misac, quos ex Iudaea transfulerat rex Nabuchodonosor: quorum nomina cōmutauit Eunuchorū praepositus, sub cuius cura fuerant traditi imponens Daniēli nomē Balthasar: Anania Sidrac, Azariae, Misac, Mizaēli, Abdenago. Quotomnes omnipotens omnium Dominus nomine nouo appellabit seruos suos, nec recordari uolet veterū nominum per labia sua? Deniq; qui veterem hominē uult exui & expoliari dicitur
2. Cor. 5
Apo. 21
Daniē. 1
Ephes. 4

a cūtib
nouo
nom
minu
in lo
tes.
mea.
tes, in
cis m
merca
quens
Nos t
gnauit
confo
sustic
gniu
id est,
ci voc
hered
(quae
lucid
dum h
parten
tium
est por
redita
quis: c
dicat
Deo f
titur i
F in sol
torum
toto c
hered
adinu
Quasi
mum
in uice
iuxta p
portio

a stiribus suis, quomodo nomē vetus patietur? Cōuenit enim
 nouo homini, nomen nouū. Non recordabitur igitur Deus **Colof. 3**
 nominum illorū veterum, per labia sua. Versu quinto, Do-
 minus pars hæreditatis meæ, & c. Nonnulli hæreditatē hoc
 in loco intelligunt sanctā Ecclesiam, hunc sensum assignā-
 tes. Dominus pars & fors meorū fidelium, quæ est hæreditas
 mea. Iuxta illud quod in 2. Psalmo dicitur, Dabo tibi gen- **Psal. 2**
 tes, in hæreditatem tuam. Sic item quod sequitur, Pars cali-
 cis mei, secundū hunc sensum exponunt. Dominus pater est
 merces & præmiū passionis meæ. Nam per calicē satis fre-
 quens est in scriptura noui Testamenti passionē significari.
 Nos tamen (absq; horū præiudicio) longē aliū sensum assi-
 gnauimus, qui nobis videtur germanior, & vsu Ecclesiastico
 conformior. Solet enim ex Episcopali iniunctione & Eccle-
 siastica institutione, versiculus iste recitari ab iis qui insi-
 gniantur charactere clericatus, atq; in clericis cōsecratur:
 id est, in partē vel sortē Domini. Hinc enim habent vt cleri-
 ci vocentur, id est, de sorte Domini, vel sortē partēmq; suam
 hæreditariā habentes Dominū. Hanc autē nostrā sententiā
 (quæ nobis videtur germanior) in Elucidatione satis clarē
 lucidēq; explanauimus. Illud tamen aduertendū est, secun-
 dum hanc nostram expositionē, partem hæreditatis dici quasi
 partem hæreditariā. Quæ acceptio nec à communi loquen-
 tium vsu est aliena. Solent enim vulgò dicere homines. Hęc
 est portio hæreditatis meæ, cū demonstrare volunt suā hæ-
 reditariam portionem. Verū hoc loco forsitan querat ali- **Lucæ 15**
 quis: quonam pacto fieri possit, vt filius aut fidelis quilibet
 dicat Deū esse partem suæ hæreditatis? Nemo enim potest
 Deo seruire & mammonē, neq; duobus dominis. Neq; pa-
 titur ipse partitionē secum cuiuscunq;: sed vult se esse totam
 in solidum hæreditatem eius cui se in hæreditatem dederit,
 totum cor exposcit, alienum amatorē secum nō patitur, ex
 toto corde vult diligere. Quomodo ergo nunc pars dicitur
 hæreditatis, & non potius tota hæreditas? Videtur enim hęc
 ad inuicem repugnare, pars hæreditatis, & tota hæreditas.
 Quæstionem istam, ex iis quæ præmissa sunt aduerrenti ani-
 mum nō fuerit difficilē dissoluere. Nō enim repugnant ad-
 inuicem, tota hæreditas mea, & pars hæreditatis meæ, cum
 iuxta prædictū modum accipimus partem hæreditatis pro
 portione hæreditaria: imò coincidunt magis: id quod in si-

mili facile fuerit patenti exemplo declarare. Nā proles quæ paternam accipiunt hæreditatē, facta diuisione, vbi singulis fuerit assignata sua portio, rectē possunt singula dicere, hæc est pars hæreditatis meæ, singulis totum quicquid in hæreditatē sibi obuēnit demonstrantibus. Vocat enim vnusquisq; partem suæ hæreditatis, totum hoc quod accipit: cum non amplius aliquid de hæreditate habeat, quàm totū quod demonstrat, sed quia ex tota paterna hæreditate per diuisionē illi hoc obtigit, cæteris cohæredibus alia sibi vendicātibus.

Atq; ita secundū hanc cōparationem, vocant fideles partem hæreditatis suæ Dominum: quoniam in hoc mundo, dum alij sibi honores eligunt, alij diuitias, alij mundanam sapiētiam, alij delitias, ipsi sibi Dominū Deum in suam portionē accipiunt cum gaudio, libentissimē illis dimittentes suæ quas elegerūt vanitates, modo ipsi suū possint adipisci electum, illumq; tenere imperpetuū. Vnde & alio in loco dicit

Pfal. 72 **P**salmista: Quid enim mihi est in cælo, & à te quid volui super terrā: Deus cordis mei, & pars mea, Deus in ceternū. Mihi autē adharere Deo bonū est, ponere in Domino Deo spem

Pfal. 141 **m**eam. Et alibi, Dixi Domino, Deus meus es tu, portio mea

Num. 18 **i**n terra viuentiū. In lege quoq; Dominus loquitur ad Aarō, dicens, In terra eorū nihil possidebitis, nec habebitis partē inter eos. Ego pars & hæreditas tua, in medio filiorū Israhē. Vbi manifestissimum est, partē pro hæreditate vel hæreditaria portione vsurpari: quod in alijs quoque scripturarum passibus, admodum vsitatum est. Patet itaque nullum infra dicta nostra expositione inesse incommōdum, eāq; cōformem esse vsui scripturarū. Versu eodem, Et calicis mei. Quod autem mox subiungitur de parte calicis, idem valet.

Pfal. 74 **q**uod pars hæreditatis. Calix enim in scripturis frequenter

Apo. 14 **p**aratam retributionem significat: quemadmodum cum dicitur, Calix in manu Domini. Et in Apocalypsi, Bibet de calice iræ Dei, id est, de retributione indignationis eius, qua impijs retribuet secundū opera sua, condigna præmia. Vnde pars calicis rectē dicitur fors retributionis diuine, id est, ipsa merces quæ ex Dei retributione expectatur. Accipiuntque tam in bonam partem, quàm in malam, quemadmodū merces & retributio ad vtranque partem spectant. Hoc autem in loco sumitur in bonam partem, pro retributione scilicet fœlicitatis æternæ, quemadmodum & in sequentibus,

psal

Psalmo xxxiii. Calix meus inebrians, quàm præclarus est.
 Sed in Psal. x. cum diceretur, Ignis sulphur spiritus procel-
 larum, pars calicis eorum, in malam partem fiebat acceptio:
 id est, pro retributione damnationis aeternæ, quemadmodū
 H illo in loco explanauimus. Versu eodem, Tu es qui resti-
 tues hæreditatem meam mihi. Rectè Christus patri dicit de
 restitutione hæreditatis. Per humilitatē enim carnis, & se-
 cundum formā serui de sinu patris descendēs, exiit (quasi co-
 lonus futurus) in terram, vt seminaret semen suum: factusq;
 est velut peregrinus & extraneus (secūdum eam formam) à
 præsentia diuinitatis. Confidit tamen, à patre sibi restituendā
 suam hæreditatem: quoniam per passionem & resurre-
 ctionem se nouit, etiam secūdū formam serui, assumēdum
 in dexteram patris. Valde autem accōmodè hanc partem di-
 cere possunt fideles Christi membra, suo capiti, vt ille eam
 dixit suo patri. Propter Christi enim amorem, huius mundi
 pompam, gloriam, deliciasq; spernunt, & abiiciūt vniuersa,
 quo Christum sibi valeant in solidā & certam hæreditatem
 comparare, dicentes cum beato Petro, Ecce nos reliquimus
 omnia, & sequuti sumus te: id est, omnes partes, omnes hære-
 ditates, omnia quæ sunt in mundo abnegauimus, & te præ-
 omnibus elegimus in partē & hæreditatem nostram te vno
 contenti, & extra te nihil quærentes. Hi enim confidenter
 subiungere possunt, ac dicere Domino, Tu es, qui restitues
 nobis hæreditatē nostram quā spreuimus. Pro tēporali enim
 ob tuum amorē contempta, reddes nobis aeternā: pro corruptibili
 & mox peritura, immarcescibilem & nunquam perit-
 turam. Versu sexto, Funes ceciderunt mihi in præclaris.
 Sumpta est hæc metaphorica loquutio à diuisione sortium,
 quæ per funes siue funiculos solet fieri. Vnde Psal. lxxvii.
 dicitur dominus filiis Israël sorte diuisisse terrā expulsarum
 gentium, in funiculo distributionis. Et frequenter admodū
 de hac funiculi mensuratione, fit in scripturis mētio. Quo-
 modo igitur ille cui in distributione terre alicuius obtigerit
 terra pinguior longēq; præstantior portionibus caterorum
 qui pariter acceperunt & ipsi funiculo distributionis partes
 suas, quomodo (inquam) ouans ac gestiēs iste dicere poterit,
 funiculos sibi cecidisse in præclaris: id est, distributionis fun-
 iculo sibi præstantem atq; insignem hæreditatē obtigisse,
 sic & in proposito Christus dominus de paterna hæreditate
 (max

Psalm. 22
 Psalm. 10

Hier. 14
 Matth. 15
 Lucæ 8

Matth. 19

Psal. 77

(maximè etiam pro suis mèbris) gloriatur: debemus quoque & nos singuli gloriari in parte ista, ac dicere quod verè in præclaris, verè fœliciter nobis ceciderit funiculus: id est, quod felix portio obrigerit nobis, quod præclaram partem nacti sumus, quam non velimus cõmutare vlla aliena hæreditate est, nullis diuitiis, nullis honoribus, nullis voluptatibus quantumuis maximis. Sic ecotrario miseri & cæci voluptatũ mundiq; amatores, clamant, in præclaris sibi cecidisse funes, & habent suam hæreditatẽ præclaram, suam portionem stupidissimè ac stolidissimè iactantes, dum abundè se beatos putant suis diuitiis, suis deliciis, suis honoribus. Re ipsa tamen facti ostendunt, quàm non sit ipsis præclara sua hæreditas: quãdoquidem illorum affectũ minimè valèt adimplere quæ possident, reputantq; minimũ semper, imò velut nihilum, quod habent, cum infinito plura & maiora cupiãt: quod professio non facerët, si id quod assequuti iam sunt, verè præclara esset hæreditas. Sed ostendit vel luce clarius hæc tam grandis insufficiẽtia, tamq; inexplebilis egestas, quàm sit paupercula, tenuis, & macra præter dominũ omnis hæreditas. Simul & illud euidentissimè monstrat, impudẽter mentiri omnes, qui præter dominũ vllam iactant hæreditatem præclaram. Atq; hæc quidem, præsentis loci sententia est. Cæterũ, quantum ad sermonis commodum, dubium videtur, quid sibi vellet illud, in præclaris. Apparet enim, hanc dictionem per sese non posse efficere completam sententiã. Soluitur autem hæsitatio, vel substantiue accipiẽdo præclara, vel intelligẽdo substantiarum partibus, aut hæreditatibus, aut rebus. Præstat tamen substantiue accipi, vt tantundem valeat in præclaris, ac in iucũdis, in amœnis, in elegãtib; quomodo vertit Felix. Beatus autem Hieronymus, in pulcherrimis. Pro secũda autẽ parte, Etenim hæreditas mea præclara est mihi, vertit beatus Hieronymus. Et hæreditas speciosissima mea est: alij, hæreditas præclara vel pretiosa est mihi. Chaldaica translatio, Sed & hæreditas mea cõplacuit super me. *Que omnia lectio nem nostrã atq; sententiã elucidant.* Versu septimo, In crepuerunt me renes mei. Sicut oculi cũ nimĩũ vigiliãs protrahimus, quasi per modũ aliquem nos increpãt & affligit, veluti debitã somni requiẽ exposcẽtes: ita hoc in loco de renibus dicitur, qui vigiliis immodicis maximè exhauriunt, subque vigore fraudantur. Propter quod à Sapiente dicitur,

Vigil

Vigi
C om
trib
mod
in se
rio
delic
velu
affec
incr
nes
fese
tare
mit
tra
sem
pia
tur
fese
ta
aut
iam
rene
secũ
lum
ad n
Ver
Elu
ris p
D nei
Qu
cim
Pfal
sequ
supe
ligu
illi
mal
diss
gno

Vigilia honestatis tabefaciet carnes. Et prisci illi patres, qui
Comne studii adhibebant edomandis carnis libidinosis affe-
 ctibus (quorū sedes in renibus, siue in lumbis est) vigiliis im-
 modicis maxime vacabāt, ita sese arbitantes carnē optimē
 in seruitutē spiritus subigere. Potest verò ista renū increpa-
 tio & aliter accipi, vt per renes intelligamus affectiones siue
 desideria, quomodo nonnunquā solent in scripturis accipi:
 veluti cum dicitur, Deus renum & cordium scrutator, id est,
 affectionum & cogitationum. Secundum autem hunc modū
 increpant nos renes nostri vsq; ad noctem: quoniā affectio-
 nes piæ & bona desideria sanctorum, quibus satagūt gratos
 sese demonstrare erga Deū, non cessant extimulare & inui-
 tare ad laudem & gratiarū actionem, neq; otiosos esse per-
 mitunt: & quantūuis oratio aut gratiarū actio fuerit pro-
 tracta, vix tamen patiuntur, vt fiat cessatio, sed ad ampliora
 semper prouocant & impellunt. Facit enim hoc infidelibus
 pia grati animi erga Deum affectio, vt nūquam sibi videan-
 tur fecisse satis, sed ad maiora semper aspirēt, quasi antē nil
 fecerint. Quemadmodū ex aduerso, in quibus non est debi-
 ta erga Deū cordis affectio, hi vbi vel labia sua in oratione
 aut gratiarū actione aperuerint, vel genua tantū posuerint,
 iam absidē multa ac magna fecisse sese existimāt. Alii verò,
 renes Christi dicūt esse Iudæos, ex quibus (vt ait Apostolus)
 secundum carnem Christus natus est, sicq; renes (id est, popu-
 lum ipsum suum de quo natus est) dicunt eū increpuisse vsq;
 ad noctem, quoniam vsque ad mortem illū persecuti sunt.
 Verū hęc sentētia, nec cōnexioni satis consonat, quam in
 Elucidatione monstrauius, neq; vsquam puto in scriptu-
 ris posse reperiri, vbi renes alicuius dicātur ipsius cōsanguini-
 dei, vel illi de quibus quis progenitus est. Versu octauo,
D Quoniam à dextris est mihi ne cōmouear. A dextris esse di-
 cimus eum qui in auxiliū paratus nobis assisit. Vnde in alio
 Psalmo, Qui astirit à dextris pauperis, vt saluā faceret à per-
 sequentibus animā meam. Et alibi, Dominus protectio tua,
 super manum dexteram tuam. Alii verò per dexteram intel-
 ligunt propitiationem & fauorē, vt esse alicui à dextris, sit
 illi esse propitium atq; bene fauentem. Quod non omnino
 malè proposito quadrat, neq; ab altera expositione multum
 dissonat: quoniā Deus, suæ propitiationis clementia & beni-
 gno respectu, auxiliū nobis & protectionē impendit. Ver-
 su

Eccles. 31

Psal. 7

Rom. 9

Psal. 108

Psal. 120

Vigil

su decimo, Nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Nomen sanctum, quidam accipiunt genere neutro, intelligentes corpus sanctum: sed obstat in Græca lectione articulus masculini generis. Habet enim Græca *ἅγιον*, id est (genere masculino) ipsum sanctum. Sed & ex Hebræo interpretis masculino genere sanctum aut misericordem vertunt. Accipiendum proinde est secundum synecdochen, ut de toto pro parte sermo fiat. Quemadmodum enim in priori parte de anima fit mentio, sic in secunda de corpore. Quantum vero ad tres istos versus nouissimos, notandum est, quamuis peculiariter in Elucidatione aptati sunt personæ Christi, posse tamen commodissime ad vniuersos etiam fideles extendi. Neque enim fidelium animæ in inferno derelinquentur, cruciandæ imperpetuum, ut animæ impiorum: neque corpora omnimodam experiuntur corruptionem, absque spe restitutionis & resurrectionis: quemadmodum corrumpuntur penitus corpora iumentorum: sed nota fiet eis, atque reserabitur via vitæ, per resurrectionem à mortuis, postquam adimplebuntur latititia in aspectu Deitatis, in dextera illius, in sorte electorum & beatorum, quos (ut Euangelicus sermo demonstrat) ad dexteram constituet iudex, ubi ad remunerationem aduenturrit. Nam in sinistra (quæ hædorum erit locus) non delectationes erunt, sed cruciatus & tormenta æterna.

Matth. 25

DECIMISEXTI PSAL-

MI ARGUMENTVM.

EX TITVLI indicio fit manifestum, hunc Psalmum formam esse orandi. In quo vir fidelis bene sibi conscius iustitiam atque iustitiam suam multis modis probatam proponens, petit sibi à Deo iustorum Salvatore contra iniuste aduersantes fieri iudicium, sicque in iustitia stabiliri, ut nunquam illorum prauitate moueatur à via recta, Deumque in hoc orat misericordiam suam, ut se quasi pupillam oculi custodiat, protegatque sub alis misericordie & omnipotentie sue, ut nocuumentum nullum sustineat à persequentibus. Quorum crudelitatem (quo exaudibilior fiat oratio) versibus tribus, nempe decimo, undecimo, & duodecimo patenter aperit: ac deinde Diuinum postulat auxilium, nouissime versu decimo quinto, illorum condemnationem per imprecationis modum predicens & ab electis separationem, pro eo quod in hac vita illis quæ Deus non probat fuerint satiati, & omnium temporalium bonorum abundantia fuerint abusi: se vero hoc in tem-

ore peregrinationis esurientem, cum apparebit gloria Domini,
 sperat beatitudine aeterna in aspectu diuinitatis satandum.

DECIMISEXTI PSALMI

ELUCIDATIO.

F **T**TENDE domine ad meam iustitiam, in qua (te teste, simul & attestante mihi conscientia) sedulo studeo coram te conseruari: meam innocentiam considera, quod aduersum inimicos nihil peccauerim: * & considerata innocentia atque iustitia mea, benignus intende ad exauditionem orationis meae, qua te deprecor pro mea ab inimicis liberatione. **2** Aures tuas, Deus piissime, audiamque benignam exauditionis tuae accommoda orationi meae, quam coram te fundo corde sincero & integro minimeque ficto aut simulato, non aliud ore loquens, quam corde retinens. **3** A conspectu vultus tui (quo omnia conspicias, ac peruides humanarum actionum singula) procedat proueniaturque mihi iudicium, contra aduersarios meos, qui mihi iniuste sunt molesti: * oculi cognitionis tuae & benignus aspectus tuus aspiciant veritatem & iustitiam, qua me innocentem ex tua gratia confido: vt pro me iustitiam contra iniuste aduersantes proferas (me liberato, illis verò fugatis) iustam sententiam. **4** Neque verò innocentia mea, quam propono ad exauditionem impetrandam, te latet. eamque nec vanam nec falsam esse, tu nosti. Siquidem sicutum meum & conscientiam cordis mei tu probasti: inque variis tentationibus probatum comperisti, & visitasti ad probationem maiorem etiam in nocte aduersitatis, in tristibus tenebris aduersitatum, quando mihi lucis atque praesentiae tuae subtracta videbatur consolatio: * tribulationibus quoque variis & afflictionibus, sicuti in fornace ignis probatur aurum, ita me quoque examinatum & probatum reddidisti, & in omnibus perseverantem me in iustitia conspexisti, atque ab omni iniquitate peccati sollicitè declinantem: sic vt nullis tentationibus nullisque tribulationibus à iustitia potuerim dimoueri, confortatus gratia tua. **5** Usque adeò autem ab omni iniquitate caui, vt non solum opere non peccarem, verum etiam nec ore loquerer opera hominum, id est, quae mala sunt & noxia. Haec enim sunt opera hominum, mendacium, vanitas & peccat

1 Exaudi domine iustitiā meā: * intende deprecationem meam. **2** Auribus percipe orationē meā: nō in labiis dolosis. **3** De vultu tuo iudiciū meum prodeat: * oculi tui videant equitates. **4** Probasti cor meū, & visitasti nocte: * igne me examinaſti, & nō est inuenta in me iniquitas. **5** Vt non loquatur os meū opera hominum:

* propter
verba labio
rū tuorum
ego custodi-
ni vias du-
ras.

Genes. 8

Matth. 7

6 Perfice
gressus meos
in semitis
tuis,

* vt nō mo-
ueantur ve-
stigia mea.

7 Ego cla-
mavi, quo-
niā exaudi-
sti me deus:

*inclina au-
rem tuā mi-
hi, & ex-
audi verba
mea.

8 Mirifica
misericor-
dias tuas,
qui saluos
facis speran-
tes in te.

9 A resi-
stētibus de-
xtera tue
custodi me:

* vt pupil-
lam oculi.

peccatum, * propter sermones sanctos tuos: propter prae-
pta tua æquissima, quæ tu quasi per labia tua distinxisti, no-
bisq; obseruanda districtè præcepisti, ne ipsa (inquam) in vlti-
transgrededer, ego obseruauit diligēter, & sollicitè custodi-
vias iustitiæ & virtutis: quæ sanè (propter homini inditam
corruptionē, & sensum hominis ab infantia & origine pro-
num ad cōtraria virtuti) arctæ & angustæ sunt, duræq; ac dif-
ficiles, ita vt pauci admodum sint qui illas inueniāt aut per-
ambulare velint, pluribus vias latas molles ac spinosas, quæ
in perditionem ducunt, percurrētibus. 6 Verūtamen, quia
absq; tuo auxilio non potest homo in sua perseuerare iusti-
tia, tuam misericordiam inuocare cogor, orans, vt perfectus
facias gressus meos in istis iustitiæ semitis, vtq; in finē vsque
perseuerare me facias in illis: * ne forte vllō vnquam tempo-
re contingat vestigia gressuum meorum, actiones vitæ meæ
moueri & exerrare à viis illis duris, illisq; relictis in vias la-
tas ac seculari animo suaves deuenire, quemadmodum (prohibe-
dolor) nō paucis euenire cōspicio. 7 Fidēter autē clamor
te, neq; metuo postulare quicquam eorū, quæ mihi ad salu-
tem necessaria cognouero, quoniam exauditionis tuæ gra-
tiam frequēter sum expertus: * & nunc domine solita pietate
flectere ad orationem meam, & exaudi dignanter verba
orationis meæ 8 Mirabiles ostende miseraciones tuas, &
magnum demonstra effectus consuētæ misericordiæ tuæ, o
Deus Saluator omniū in te vero corde confidentiū. Omni-
no enim necesse est, vt mirabilem exhibeas, atq; demonstres
misericordiam tuam, in electorum tuorum saluatione, quo-
niam nisi maxima miseracione salus illis nō posset cōtingere:
neque in finem vsq; , nisi tua iugiter miseracione adiuta,
possent persistere in viis tuis, maximè tot vndiquaq; inimicis
circūdantibus, & à viis tuis abducere eos modis omnibus
cupientibus, atq; conantibus. 9 Serua me Deus, & custodi
ab aduersariis meis, diabolis, & hominibus malis, qui resistit
virtuti omnipotentis tuæ, quærentes impedire, quæ tu vis
fieri bona, quæ verò tu non vis, mala, sollicitè conantes pro-
mouere: * ab his (inquam) tu me dextera tua sic custodi, &
serua diligentissimè, assidua tua protectione, quemadmodum
in corpore pupilla oculi prouideria naturæ sollicitissimè cu-
stoditur, per continuum pelliculæ operculum, quod ipsam
pupillam ab omni nocumento iugiter defendit, ne alicuius
lesion

lesio
mo
bus
que
me
nib
opa
rita
ani
gnā
dun
rem
rico
om
stus
Cest)
dia
gi a
don
qua
nib
con
rau
run
dere
suos
amb
que
stan
leni
pre
que
tes
D ver
deli
fimi
mih
do, v
ad G
uine

lætionē valeat recipere, aut quodlibet nocentē. 10 Quo
modo gallina sub alis suis pullos defendit ab auibus rapaci-
bus, ita me quoq; sub alis tuis, subq; scapulis fortitudinis, at-
que protectionis tuæ, protege ab impiis aduersariis meis, qui
me grauitè affligunt suis tentationibus, atque persequutio-
nibus, querētes morti dare animā meam: ne videlicet quod
optant possint implere. 11 Vide autem Deus piissime, fer-
ritatem, & crudelitātē aduersariorum meorum. Ecce enim
animam meā ex omni parte obsederunt, magno impetu, ma-
gnāq; astutia vndiquaque insidias constituentes, ad eum mo-
dum, quo obsideri solent ciuitates: vt quocunq; me verte-
rem, nusquam desissent mortis pericula: * absque omni mise-
ricordia crudelissimè agunt aduersus animam meā, nullam
omnino habentes compassiōnē, siue vllius miserationis affe-
ctum, quasi adipe (in quo cōpassiōnis, & misericordiæ sedes
C est) concluso, atq; prorsus obdurato, visceribusq; misericor-
diæ penitus obfirmatis, vt nullo valeant cōmiserationis tan-
gi affectu: * ore quoque suo superba loquuti sunt, blasphemiā
domine in te, atq; in me cōiuitia exprobrationēsq; indignas:
quasi nemo omnino, ne tu quidē ipse, me possis de eorū ma-
nibus liberare. 12 Ipsi nunc me è via recta quātum in se est
conantes impulsibus suarum tentationum eicere, siue in ter-
ram proicere à statu rectitudinis, ex omni parte me obsede-
runt, vbiq; mihi ponētes insidias, ne quo modo possim eu-
dere manus eorum: * statuerunt deflectere in terram oculos
suos, diligentissimēq; cōsiderare gressus meos, & vias quas
ambulo, vt sic possent mihi commodius locare retia, & la-
queos ponere certiores, quos nequirem euadere. 13 Parati
sunt ad excipiendum me, si contigerit in laqueos eorum vel
leniter incidere, aut inuolui, ad modū leonis famelici qui ad
prædam est paratus, feroci animo me vorare cupientes, &
quemadmodū catuli leonis, qui in occultis latitant, expectā-
tes magno desyderio, donec prædā aptam conspiciāt. 14 Tu
D verò domine, meam innocentiam, atque istorum prauā cru-
delitatem cōsiderans, exurge mihi in auxilium, neque dis-
simules, aut differas: & præueni atq; anteuerte illos, priusquā
mihi præualeant de eorum insidiis, & potestate me liberan-
do, vt præsentior atque potentior mihi sit tua misericordia
ad saluandum, quàm sit illorum crudelitas ad nocēdum: * de
uince illos, prosterne, atq; conculca sub pedibus tuis (quem-

10 Sub vni-
bra alarum
tuarū prote-
ge me, à facie
impiorū
qui me affli-
xerunt.

11 Inimicū
mei animā
meā circun-
dederunt:
* aspide suū
concluserūt:
* os eorū lo-
cutum est su-
perbiam.

12 Projiciē-
tes me nunc
circundede-
runt me:
* oculos suos
statuerūt de-
clinare in
terram.

13 Suscepe-
rūt me sicut
leo paratus
ad prædā:
& sicut ca-
tulus leonis
habitans in
abditiis.

14 Exurge
domine, præ-
ueni eū: * et
supplāta eū:

- admodum victis fieri solet, & quemadmodum ipsi facere trahi sperabant) omni eorum virtute & astutia superata, atque in nihilum per te redacta, * illisq; calcatis sic animam meam saluam fac de manibus impiorum: gladium quoque & potestatem quam à te acceperunt erue, euice, & aufer ab iis, qui sunt inimici, & aduersarij potentia tua, sic vt non patiaris illos nobis per suam potentiam, aut violentiam vllum inferre nocumentum. 15 Domine, tu iudex venturus secundum vitionem tuam iustitiæ diuides eos, separabisq; quantum ad bonam remunerationis præmium ab electis tuis (qui pauci admodum sunt numero, comparatione multitudinis peruersorum) de terra viuentium: à qua ipsi excludentur, illis intromissis: vt sic fiat peruersorum à bonis diuisio, qui nunc in hoc tempore simul sunt commixti: * causa autem ob quam diuidetur ab electis impij bonorum persequutores, hæc est, quoniam in vita suadum super terram viuerent, adimpleuerunt ventrem suum, saturati sunt & copiosè perfrui ad omnem plenitudinem iis quæ abscondita sunt à conspectu tuo, quæ tu ignoras, quæ tu minimè probas: id est, seculi huius delitiis, & temporariis felicitatibus, inq; vitiis atque concupiscentiis, lasciuis & luxuriis (quæ tu ignoras ac detestaris) enutrierunt corda sua, & sine freno oblectauerunt semetipsos: vt quemadmodum in hac vita receperunt bona quæ tu non probas, ita in futura, bonis illis priuentur quæ erunt in conspectu tuo. 16 Filios in hac vita ac filias habent ad abundantiam, eosq; egregiè pulchros, robustos & bene compositos, & item omnium temporalium bonorum abundantia sunt perfrui, & veluti satiati: * & vsque adeò pleni fuerunt bonis omnibus, vt ea non possent per se expendere omnia, sed dimiserunt residua prolibus suis. * Insuper & doctrinas prauas & exempla pessima, morientes quasi reliquias malitiarum suarum reliquerunt suis posteris, quos in rectitudine iustitiæ debuerant instituire. 17 Ego vero illa omnia quibus illi modo satiantur contemnens, atque pro nihilo pendens vniuersa: hoc solum curare volo ac prouidere, vt in iustitia omniq; virtutum perfectione appaream ante conspectum tuum, & modò semper ante te in tuo beneplacito conuersando, & post hanc vitam ad tuam presentiam pertingendo: * parum autem est, si modò dum illi saturantur ego esuriam, illis deliciantibus ego lugeam & fleam.
- * Eripe animam meam ab impio, fra-meam tuam ab inimicis manus tue.*
 15 Domine à paucis de terra diuide eos:
 Matt. 19
** in vita eorum, de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.*
 Iaco. 5
 Iudas
 Luc. 15
- 16 Saturati sunt filij:
** & dimiserunt reliquias suas paruulis suis.*
 17 Ego autem in iustitia apparebo conspectui tuo:
** satiabor cum appa-ruerit gloria tua.*
 Matt. 5
 1. Cor. 13

ben
 bon
 ius
 faci
 cum

N
 men
 mur
 me i
 per
 verit
 de n
 G rint
 mod
 vltim
 hum
 Eccl
 men
 adm
 est in
 cum
 om
 niur
 catur
 pter
 prop
 fari
 se a
 adm
 affli
 mea
 di m
 cen
 losi
 cum
 sup

ben

bens ob amorem tuum sustineo, ventura sit mihi perfecta bonorum omnium satietas, tunc, cum post tenebras vitæ hu-
ius manifestauerit se mihi gloria tua, cum tu dabis facie ad
faciem cõtueri magnificam illam gloriam tuam, in qua te-
cum iubilant omnes sancti tui, in secula seculorum. Amen.

ANNOTATIONES IN

Psalmmum decimum sextum.

NOTANDVM, quòd totus iste Psalmus à nonnullis ac-
cipitur vt oratio Christi ad patrem, & pro sua & pro
membrorum suorum liberatione, supplicantis. Idq; potissi-
mum ob hoc, quod versu quarto dicatur, Non est inuenta in
me iniquitas; & quoniam de Christo dici videatur, quòd pro
pter præceptum patris custodierit vias duras, viam scilicet
veritatis, tam vitæ quàm doctrinæ. Sed & alia quæ dicuntur
de malitia aduersantium, videlicet quòd ipsum circumdede-
runt & susceperint quasi leo paratus ad prædam, &c. huius-
modi, rectissimè ad Christum quadrant. Atque item, quod
vltimo loco de satietate dicitur ventura, Christo secundum
humanitatem rectè competere cognoscitur. Veruntamen &
Ecclesiæ, quæ corpus est Christi, & cuilibet etiam iusto, qui
membrum est eius, rectè potest Psalmus totus aptari, quem-
admodum monstrat Elucidatio. Quod autem dicitur, Non
est inuenta in me iniquitas, si ab homine puro proferatur,
cum modificatione debet intelligi: non vtique quasi nulla
omnino sit aut fuerit in eo peccati iniquitas, sed quia testimo-
nium perhibente sibi conscientia, nullum agnoscit in se pec-
catum mortis (cum Psalmum profert) in se inhabitans, pro-
pter quod Dei possit inimicus constitui. Tale enim peccatû
propriè iniquitas reputatur, atque nominatur, aut ad aduer-
sarios referatur ista iustitia. quali dicat, se nihil commeruis-
se aduersus illos, neque vllam in se inuentam contra illos
admissam iniquitatem, vt sic iustè debeat ab illis sustinere
afflictionem. Versu primo, Exaudi Domine iustitiam
meam. Exaudi iustitiam meam. tantundè est ac si dicas, exau-
di me in iustitia deprecantem, aut propter iustitiam & inno-
centiam exaudi orantem. Versu secúdo, Non in labiis do-
losis. Particula illa, non in labiis dolosis, non est connectèda
cum verbo auribus percipe, sed ad orationem referri debet,
supplendo aliquid, quo fiat completa sententia, hoc modo,

Auribus percipe orationem meā, quam fundo, aut facio, aut quæ fit à me, non in labiis dolosis. Oratio autem dolosis fit in labiis, cum effectus interior cordis & spiritus desiderii non respondet voci deprecanti: utpote cum exterius orant labia, cor autem longe est à Deo, neque rectum est corameo quem lingua orat. Versu quinto, Ut non loquatur os meum opera hominum. Initium versus huius secundum sententiam aptius videretur iungi fini versus præcedentis, ad hunc sensum, Non est inuenta in me vlla iniquitas, ita ut neque loquatur os meum opera hominum. Multum enim est, non solum non opere implere, sed neque nominare neque loqui quæ praua sunt, ad consensum vllum siue delectationem, aut loquendo de ipsorum perfectione tractare. Vnde & Apostolus suos monet Ephesios, dicens, Fornicatio & omnis immunditia aut auaritia, nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos, Et alibi, Corrupti mores bonos colloquia praua. Opera autem hominum rectè dicuntur vitia & peccata, quibus vacant carnales. Solet enim nonnumquam in scriptura simpliciter hominis nomine carnalis intelligi: quemadmodum cum Paulus scribit Corinthiis, Cum (inquit) dicat quis, ego sum Pauli, & c. nonne homines estis, id est, carnales? Qui autem inter homines, carnem superantes, secundum spiritum ambulant, hi non iam homines sed Dij merentur appellari: iuxta illud, Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes. Insuper virtutum opera, & actiones veræ bonæ, Dei potius sunt quam hominum. Deus enim est qui operatur in nobis & velle & perficere, pro bona voluntate: & sine eo nihil omnino possumus. Vitia autem & peccata, nostra sunt, hominum sunt opera, non Dei. Est enim ex sese omnis homo vanus & mendax, imò vanitas vniuersa: & ex sensu peruersitate ad malè agendum potentes facilesque sumus.

Versu nono, A resistentibus dextræ tuæ custodi me. Quod modo dicuntur prauis dæmones hominesque peruersi resistere dextræ Dei, ipsum est quod Psalmo x. de iisdem dicitur, quòd destruant quæ perficit Deus. Siquidem hic ad seminandum semen bonum in cordibus hominum, ad inserenda præclara virtutum germina, ad eradicandum malarum cupiditatum zizania, interius semper, atque exterius operatur. Illi vero in contrarium sedulo conatur, mala seminare semina plantare spinas, & tribulos, semine bonum suffocare, plantata quoque virtutum germina euellere, aut arefacere: sicque dextræ Dei

(quan

Ephes. 5
1. Cor. 15

1. Cor. 3

Psalm. 81

Philip. 2

Ioan. 15
Psal. 115
Gen. 8

Psalm. 19

(qu
ipse
dire
tur
fit n
à l
stod
arq
rum
cust
à for
simu
tant
te ta
dia
E nec
con
supe
nolu
stan
hab
sum
dett
gui
les,
rian
imm
& d
Sic
fit a
mer
fibi
opo
rum
acci
repu
con
feru
stati
ne a

(quantum quidē in se est) resistunt, dum id quod super omnia ipse desiderat nempe electorū salutē, hi totis conatibus impedire querunt. Versu eodem, Vt pupillam oculi. Quod dicitur de pupilla oculi, diligenter est notandum. Ipsa enim cum sit præ omnibus mēbris corporis tenerrima, & facillimē vel à leuissimo puluisculo recipiat læsionem, propter tamen custodiam pelliculæ ipsam operiētis (quod cilicium nomināt) atque etiam supercilium) quod veluti tectum est, desuper fitum, aduersus illapsum leuium puluerum) ita seruetur atque custoditur, naturæ diligentia, vt rarissimē vllam persentiat à foris læsionem. Atque ita sanē & nos, cum ex nobis nimiū finis delicati, ac molles, facillimēq; à quibuslibet intra volitantibus cogitationibus nocuenti susceptibiles: obumbrāte tamen, & operiente nos iugiter protectione diuinæ custodia tuti sumus, neque vllum nocumentum persentimus, donec illa nos non destituit. Versu secundo. Adipem suum concluderunt. Quomodo dicimur continere vel concludere super aliquem viscera, quando misericordiā continemus, & nolumus misereri (iuxta illud 1. Ioan. 1 i 1. Qui habuerit substantiam huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatē habere, & clauerit viscera sua ab eo, &c.) ita ad eundem sensum dicere possumus cōcludere adipem, in quo sedes esse videtur misericordiæ. Cuius est indicium, quod homines pinguiusculos, & obesa carne videamus magis lenes, tractabiles, mites, atq; misericordes: macilētos autem, & exesos, experiamur magis crudeles, feros, intractabiles, atq; nōnunquam immanes, & prorsus immisericordes. Versu duodecimo, & decimotertio. Proiciētes me nunc circūdederunt me, &c. Sic loquitur, ac si iam proiectus, prostratus, atq; pessundatus sit ab inimicis, sitq; iam ab illis in prædam susceptus, cum tamen prius suam allegauerit iustitiam, & iniquitatis nullius sibi fuerit conscius. Proinde duo hi versus, sic intelligantur oportet, quomodo in Elucidatione expositi sunt, de inimicorum malitioso conatu. Aut secundum eum loquēdi modum accipiantur, quo id quod futurum metuimus quasi præsens reputamus atq; enūciamus. Indubiē enim facillimē id nobis contingeret proiici, prosterni, & in prædam suscipi, nisi nos seruaret diuina protectio. Quod etiam dicitur, Oculos suos statuerunt declinare in terram, præter sensum in Elucidatione assignatum, accipi etiam potest vt sit idem quod prius di-

1. Ioan. 3

Etum est, Adipem suum concluserunt. Solent enim qui misereri omnino nolunt, in terram oculos defigere, & nolle ad eum qui patitur miserum, oculos dirigere, ne forte moueat aspecta patientis miseria. Id in parentibus, ac magistris parcere nolentibus pœnam commeritis filiis siue discipulis est conspicuum. Versu decimoquarto, Frameam tuam ab inimicis manus tuæ. Per frameam nonnulli intelligendum putant spiritum & animam hominis iusti. Per hæc enim Deus aduersum inimicos pugnare cognoscitur, eosdémq; superare. Verùm ea expositio quam monstrat Elucidatio, magis probanda videtur: videlicet, vt per frameam, romphæam siue gladium, intelligatur potestas illa quæ à Deo malis subinde conceditur. Potestatem enim omnem quâ habet Diabolus, qua ad nocendū vitur, non nisi à Deo habet: tamen si ab eo concessa non sit, ad hoc vt noceat. Similiter & hominibus prauis à Deo gladius frequenter conceditur ad exercitationem electorum: dum impiis regna, imperia, dignitates, præfecturæ, diuitiæ, potentia, autoritas contingunt, quibus rebus nocere valent, suntq; formidabiles. Hanc autem frameam postulat iustus eripi auferriq; ab inimicis manus Dei, id est, sic cohiberi Diuina virtute, vt nocere sibi nunquam possint, neq; aliquando hac sua potestate preualeant. Quia enim inimici sunt manus Dei, & aduersarij potentie eius, optandum est ab iis qui amici sunt manus Dei, vt aduersus gladius ille tollatur de manibus impiorum. Versu decimoquinto, Domine à paucis de terra diuide eos in vita eorum, &c. Particula ista in vita eorum, in medio posita, à plerisque ad præcedentia refertur ad verbum diuide, hoc modo, Diuide eos in vita eorum. Quæ connexio rectam habet intelligentiam: quoniam impij etiam donec viuunt, secundum iudicium Diuinæ discretionis, meritò segregantur, & diuiduntur ab electorum numero: dum absq; charactere Dei, absq; pignore & signo salutis, separatim consistunt à parte Diaboli, diuisi à filiis Dei, & cauterio Diaboli signati, iuxta verbum Apostoli cauteriatam habentes suam conscientiam.

2. Tim. 4 Diuidit quoque eos Deus ab electis qui pauci sunt, dum eis nunc concedit temporalibus frui prosperitatibus, suos autem electos disciplina paterna corripit, & multis aduersitatibus affligi, & exercitari permittit. In Elucidatione tamen cum sequentibus hanc particulam coniungimus, legentes hoc modo,

modo, In vita eorum de absconditis tuis adimpletus est venter eorum: propterea quod huius connexionis intelligentia nobis facilior, & commodior videretur. Versu eodem, De absconditis tuis adimpletus est venter eorum. Abscondita ista Dei intelligi possunt, vel temporalia, & caduca bona quæ Deus non aspicit, quia neminem propter illa aspicit aut acceptum habet, sed tantum ob bonam voluntatem, & fidelem, quæ sibi exhibetur, seruitutem. Dicuntur autem hæc abscondita Dei, id est, abscondita à Deo: non quod ea ignoret, sed quia non probat neque aspicit ad illa. Possunt etiam intelligi vitia & peccata: quæ abscondita sunt à Deo, quoniam ea reprobat Deus & detestatur. Quam utranque intelligentiam indicat Elucidatio. Per ventrem autem rectè accipimus ipsam carnalem concupiscentiam vel cupiditatem illorum: quam cum Deus sua permissione illis implet, concedendo eis temporalium bonorum abundantiam, quasi ventrem eis implet de absconditis. Vitiis quoque & peccatis ventrem illis adimplere Deus intelligitur, quia permittit illos suæ cupiditati & concupiscentiæ obsequi, & abundanter illis præbet unde suæ concupiscentiæ & cupiditati satisfaciant, in vitiis degentes. Versu decimosexto, Saturati sunt filii. Hoc loco, pro filiis habet Psalterium Romanum, porcina, Saturati sunt (inquit) porcina: hoc est, immunditia, & fordibus peccatorum, vel temporalium bonorum. Atque hoc modo legit, & interpretatur beatus Augustinus: agnoscens tamen, & nostram vulgatam lectionem, quam etiam interpretatur, per filios intelligens opera mala, dicens illos filiis saturos, quia operibus malis plenos.

DECIMISEPTIMI

PSALMI ARGUMENTVM.

PSALMVS iste vnà cum titulo, ex libro regum acceptus inuenitur. Est autem gratiarum actio cum laude, & commemoratio præteritorum beneficiorum: qua rex ipse & Propheta mirabilia sibi à Domino Deo exhibita beneficia commemorat, potissimum in liberatione ab omnibus inimicorum oppugnationibus. Aduersus hos enim totus Psalmi decursus loqui conspicitur. Et primum quidem, quemadmodum à grauissimis sit pluribusque periculis Dei beneficio liberatus, generaliter edicit vsque ad ver-

sum nonum: post hunc specialius modum Diuinae liberationis, & terribilem Dei ad pugnandum pro se aduentum describens versibus decem proximè sequentibus: plurimumque inuabit in horum versuum intelligentia, Dominum quasi virum pugnatorem attendere, & modum obseruare corporaliter pugnantium. Nam introducit hinc Psalmista Dominum quasi virum pugnatorem, qui ad hoc de caelis descenderit, vt sibi contra hostes ferret auxilium. Deinde à versu decimonono ad exaggerandum liberatoris sui gloriam, hostium fortitudinem & seuitiam proponit, à qua se gloriatur liberatum. Allegat autem suae liberationis causam versu vigesimo secundo ex Dei beneplacito, & ipsa sua innocentia, quam ad Dei gloriam prolixius protestatur, dicens se custodiuisse vias Domini, & alia huiusmodi, quae ad perfectam pertinent iustitiam. Deus verò cum talis sit erga vnumquemque nostrum, quales nos erga ipsum monstramus (cum sanctus sanctus, & cum peruersis ipse quoque crudelis, superbos humilians, humiles exaltans) ob hoc ab eo meruisse se dicit liberationem, inimicos verò confusionem. Atque hac quidem, vsque aduersum trigesimum primum. Dehinc verò, in Deum speciali spiritus exultatione & feruore raptus, miris modis predicat eundem: partim, quantum ad ea quibus in seipso magnus est laudabilis, potissimum autem in iis quae ipse ab illo accepit beneficium. Et super omnia fortitudinem illam caelestis auxilij, qua super inimicos obtinuit victoriam perfectam, atque etiam imposterum obtinere non dubitat, multis versibus prolixè ardentèque commemorat, Deus non solum in omnibus dans gloriam. Propter quod, commemoratis omnibus, in laudis proposito Psalmum finit ac terminat. Aduertendum est autem, hunc Psalmum plerosque fidelium totum Christum applicare gratias agentem patri, pro sua suorumque mirabili liberatione & mirifica exaltatione: alios, ad Ecclesiam, pro liberatione à grauissimis periculis & persecutionibus. Quas intelligentias nequaquam reprehendimus, neque abiectas censemus: modo in annotationibus post hunc Psalmum adijciendis, monstrabimus (vel figuratè) vtraque. Quia tamen difficile est, singula omnino ad Christi personam aut Ecclesiae adaptare, facilius autem ipsi personae David, idcirco hunc in nostra Elucidatione faciemus loquentem, Deoque suo liberatori (quod & titulus patenter indicat) gratias agentem. Nos verò illum audientes tam feruenti spiritu Dei beneficia predicantem, Deumque liberatorem mirifice effertentem, discamus ab eo, quemadmodum pro acceptis beneficiis nos quoque Salvatori nostro grati esse debeamus.

face
*tu
ac f
tran
imr
giu
intr
H & e
min
ratu
me
qu
& t
cos
eor
len
ead
atq
lau
ciis
me
(ni
bus
lea
reci
tion
dol
rum
coa
qui
int
per
qui

DECIMISEPTIMI

PSALMI ELVCIDATIO.

DILIGERE te volo ex corde bono, Domine Deus meus, & vero charitatis amore tibi semper adherere indissolubiliterque copulari in sempiternum: quandoquidem tu mea es omnis fortitudo, sine quo omnino nihil possum facere, & in quo me confortante possum quæcumque possum: * tu es Domine stabilimentum meum, super quem firmus, ac solidatus confisto, quasi super firmam & immobilem petram: cui donec innitor, impossibile est in lutum peccatorum immergi pedes meos: * es quoque mihi in tutissimum refugium, & tanquam arx munitissima, ad quam confugiens, & intra quam me concludens seruari ab omnibus inimicis,

H & es mihi omnimodis liberator atque saluator. 2 Tu es Dominus Deus auxiliator meus, mihi semper in adiutorium paratus contra inimicos meos: & ob hoc in te securus spem meam omnem totamque fiduciam constitui. 3 Protector quoque ac defensor es mihi contra oppugnationes hostiles, & totum robur ac vis saluationis mea: per quem & inimicos meos debellare queo, & expugnare, sicque de manibus eorum me ipsum saluare, quemadmodum suis cornibus solent se animalia non solum saluare ab oppugnantibus, sed eadem etiam oppugnare atque deuincere: * susceptor meus atque defensor es, qui in defensionem me suscepisti. 4 Cum laude & gratiarum actione pro perceptis præteritis beneficiis, inuocabo Dominum ex toto cordis affectu, quandoque me contigerit ab hostibus oppugnari: * & ipsius beneficio (nihil dubito) saluabor liberaborque: quantocyus ab omnibus inimicis meis, ita ut nihil mihi vniuerso suo conatu valeant nocementi inferre. 5 Quæ mihi data sunt experiri, recitabo ad gloriam Dei mei, ut pro magnifica sua liberatione digna laude celebretur liberator. Fuit enim, quando dolores grauissimi quasi dolores mortis me ita circumdederunt ex omni parte, ita coangustauerunt, quemadmodum coangustari solent & vehementissimis cruciari doloribus, qui sunt morti proximi: * tantisque dolorum cruciatibus mihi intulerunt impiorum dæmonum, & hominum prauorum persecutiones: quibus veluti torréte impetuoso à fonte iniquitatis manante, obrui, & opprimi, ac penè submergi viderem.

1 Diligam te Domine fortitudo mea:

* Dominus firmamentum meum: Ioan. 15 Philip. 4

* & refugium meum et liberator meus.

2 Deus meus adiutor meus, et sperabo in eum.

3 Protector meus et cornu salutis mee:

* & susceptor meus.

4 Laudans inuocabo dominum:

* & ab inimicis meis saluus ero.

5 Circumderunt me dolores mortis.

* & torrentes iniquitatis conturbauerunt me.

6 Dolores inferi circumdederunt me : præoccupauerunt me laquei mortis.

7 In tribulatione mea inuocaui Dominum : & ad Deum meum clamaui.

8 Et exau-

diuit detem bar. 6 Ex omni parte angustia me presserunt maxime, quæ-
plo sancto les sentiunt, qui sunt in inferno : & iam occupasse me ante
suo vocem tempus videbantur laquei mortis, atque damnationis eternæ,
meam : & quasi illaqueatus iam videbar mortis laqueis. adhuc in

* et clamor corpore viuens : ita ut super terram existens corpore, spiritu
meus in con mihi viderer in angustiis inferni constitutus, viuensque mor-
spectu eius tuus. 7 In his autem tantis tribulationum angustiis, in re-
intromit in bustam iuxta humanam viam desperatis, memor Dei libe-
aures eius. ratoris mei ad ipsum leuaui oculos, eumque in auxilium ex cor-
dis intimo aduocaui, & clamorem orationis meæ direxi ad

9 Commota est & cō- illum. magno affectu ad illum clamans pro salute de tantis
tremuit ter periculis. 8 Ipse verò benignissimus Deus non despexit or-
ra, funda rationem supplicantis (tametsi in sublimibus cælorum ha-
menta mon bitet, & ego iaceam in imis terræ) sed benignè exaudiuit or-
tium cōtur- rationem meam de sublimi solio gloriæ suæ, de cælo sancto
bata sunt : et suo, in quo ut in templo ad suam cum electis in habitatione
cōmota sūt, deputato, & specialiter sanctificato, inhabitat. * & clamor
* quoniam orationis meæ intromissus est ante conspectum maiestatis
irat⁹ est eis. eius, ascenditque, & peruenit usque ad aures ipsius, eumque ad-

10 Ascē- miserendum & implendum postulata inclinauit. 9 Adue-
dit fumus nit autem mihi quanto citius in auxilium contra inimicos, mi-
in ira eius, rabiliter admodum, & terribiliter, ita ut quasi moueri, & cō-
et ignis à fa tremiscere terra videretur, adeo ut etiam montes à funda-
cie eius ex- mentis commoueri viderentur, atque conturbari. * hunc autem
arsit : * car- terrorem exhibuit aduentu præsentis suæ, ad ostensionem ire
bones succē- sue, quoniam ira accessus erat aduersum iniquos me inuisite
si sunt ab eo. persequentes. 10 eratque hæc eius ira, & indignatio magna val-

11 Inclina- de, quæ admodum cum de facie hominis ira perciti fumus vide-
uit celos & tur exurgere præ nimio feruore iracundiæ, & cum videtur ex
descendit : vehemēti sanguinis cōmoti inflammatione quasi ignis flamma
* & caligo à facie hominis sursum exarscendere : * ita ut ab ira sua veluti
sub pedibus carbones succēderet ignem vindicæ de cælo super inimicos de-
eius. mittens. 11 Humiliauit semetipsum habitator cælorum subli-

12 Et ascē- miū, & modo quodam cælos inclinauit, cum de sublimitate cælo-
dit sup che- rû descendit ut mihi in terris ferret auxilium : * & caliginose nu-
rubin et vo bes erāt sub pedibus aduenientis. calcabātque nubes, & quasi pro
lauit : scabello subiectas habebat, in terrore aduenientis. 12 Et quæ-

admodum in ij qui ad pugnam se parant, equos ascendunt, quorum in bellis virtus ministerio, & fortitudine, ita Deus pro me ad pugnam veniens ascendit, non super equos, neque curus equorum, sed super cherubicos spiritus, super nobilissimos illos, candidissimos, celerrimos, fortissimosque vectores, super quos ipse residet: qui que illi sunt pro curru: & his vectoribus non accurrit, ut qui equis vehuntur, sed celerrime aduolauit, nullam omnino moram patiens, sed absque mora statim presentens, ubicunque placuerit. * aduolauit (inquam) non alis auium gestatus, quæ aerem secando cum difficultate perceptibiliter moueri conspiciuntur, sed quasi super ventorum pennas, quasi ventum pro alis habens, ad modum venti celerrime absque ulla resistantia, ac mora & imperceptibiliter aduolans: ventumque tepestuosum simul adduxit secum, ad inimicorum meorum terrorem, quo ipse quasi vehi, & veluti alis quibusdam volare videbatur. 13 Aerem quoque perfudit, impleuitque tenebris, præ nimia densitate nubium: atque ita in tenebris sibi latibulum constituit, seque occultauit, ut tanto maior esset hostibus terror, cum plagas de super acciperent, ferientem autem non viderent: * erat tabernaculum eius in circuitu, nepe aqua tenebrosa in nubibus aeris, hoc est, per circuitum sibi faciebat quasi tabernaculum, & castrum, ex aquis nubium tenebrosis, ex nubibus aquosis, quæ erant in aere inter nubes caeli. Ex his enim insolito modo coagmentatis, atque condensatis, quasi fortalium, atque munitionem sibi faciebat, unde pugnaret aduersus inimicos meos. 14 A fulgore aspectus eius qui procedebat à presentia ipsius, nubes inflammata celerrime volatu mota sunt & aduersus inimicos in sagittarum modum directæ: * simulque à presentia, & iussione eius, grando insolita, & flammæ ignis in modum carbonum pariter commixta, proiecta sunt in hostes. 15 Vocem quoque tonitruum terribilem de supernis nubibus illis (ex quibus sibi tabernaculum, & caelum quoddam constituerat) emisit: & ipse altissimus qui de excelsis pro me pugnabat, terribiles, atque insolitos edidit sonitus, ad inimicorum conturbationem: * grando insolita, & ignis flammæ in modum carbonum vehementer accensæ: pariter ferebantur. 16 Et quemadmodum de castris ac turribus in hostes iacere solent qui intus pugnant sagittas, & iacula, ad vertendum illos in fugam, sic omnipotens Dominus de tabernaculo suo eminens

* volauit super pennas ventorum.

13 Et posuit tenebras latibulum suum: * in circuitu eius tabernaculum eius tenebrosa aqua in nubibus aeris.

14 Præ fulgore in conspectu eius nubes transferunt:

* grando & carbones ignis.

15 Et intonuit de caelo dominus, et altissimus dedit vocem suam:

* grando & carbones ignis.

16 Et misit sagittas suas, & dissipauit eos.

eminus emittebat coruscationum suarum sagittas in hostes
 meos, quibus perterrefacti mox terga dederunt, suntq; præ
 timore abinuicem diuisi, atque dissipati, ordine perturbato,
 singulis quò videbatur fugientibus: * erant autem sagittæ
 eius fulmina terribilia, quæ multiplicando copiosè iaculaba
 tur in illos: & conturbati sunt terrore vehementissimo, cū
 pro me pugnantē desuper cœli Dominū sentirent, animòq;
 destituti, in fugā acti sunt præcipites. 17 Tantos verò Deus
 exoriri fecit tamq; terribiles terræmotus, ad illorum contur
 bationem, vt contractis canalibus, contractisq; absconditis
 aquarum fontalium meatibus, paterent occulta fontium:
 * loca quoq; subterranea & profunda, quæ videbantur quasi
 in fundamento orbis terrarum abscondita, per terræ cōmo
 tionem, vel aperta vel scissa (vt in terræ motibus fieri solet)
 denudata atq; patefacta sunt. 18 Omnia autem hæc terri
 bilia & horrenda portenta, quibus conturbati sunt fugatiq;
 hostes mei, ab increpatione & iracundia tua Domine super
 illos processerunt: * ex eo quòd flauit aduersum eos flatus
 indignationis tuæ, ab immisione vindictæ quam in ira tua
 excitasti, emisisti, ac veluti flare fecisti, admodū venti tem
 pestuosi contra illos. 19 Ita misit de summitate cœlorum
 (quos inhabitat) Deus altissimus cæleste mihi auxiliū à ter
 rarum infinio ad se exclamanti, & in suā defensionē de ma
 nibus persequentium suscepit me: * & assumpsit me in pro
 tectionem, liberauitq; à multitudine populorum & hostium
 innumerabiliū, qui me velut inundātes aquæ absorbere vo
 lebant, & perdere: * aut à multitudine exorientium tribula
 tionū atq; persecutionū, quibus verisimiliter eram obrue
 dus atq; absorbēdus, nisi me Diuinæ protectionis assumpsis
 set custodia. 20 Ipse me liberauit ab hostibus meis, qui
 erant fortes atque robusti supramodum, potentes valde ad
 nocendum mihi, & à talibus inimicis qui me obfirmato a
 nimo & implacabili odio habebant exosum, quibus mea
 perditione nihil prius est, neq; optabilius: * idcirco autē ipse G
 suam mihi liberationem dignanter exhibuit, quoniam vi
 dit inimicos meos esse multo me robustiores, & (quantum
 ad meam attinet virtutē) illos mihi conspexit facile præua
 lituros, nisi suo mihi succurreret auxilio. 21 Quasi præoc
 cupando, tam numero multitudinis, quā magnitudine vir
 tutis fortiores, contra me exurgunt imparatū, & (quantū ex
 memet

* *fulgura
 multiplica
 uit, & con
 turbauit
 eos.*

17 *Et appa
 ruerunt fon
 tes aquarū:*

* *& reuela
 ta sunt fun
 damēta or
 bis terrarū.*

18 *Ab in
 crepatione
 tua domine:*
 * *ab inspira
 tione spiri
 tus iræ tuæ.*

19 *Misit de
 summo &
 accepit me:*
 * *& assum
 psit me de a
 quis multis.*

20 *Eripuit
 me de inimi
 cis meis for
 tissimis, &
 ab his qui o
 derunt me:*

* *quoniam
 confortati
 sūt sup me.*

Iob 3

Psalm. 123

21 *Præuene
 runt me in
 die afflictio
 nis meæ:*

H

A

memetipſo) longè inferiorè, excitâtes mihi afflictionis diè,
 magnâq; mihi anguſtiam inferentes: * verùm dominus
 Deus aduerſus illorum inſultus proteſtorem ſe ac defenſo-
 rem exhibuit mihi. 22 Qui quidè ſua validiſſima poten-
 tia, quaſi vir pugnator, de manibus inimicorū me liberatū,
 cōſtituit in latitudine libertatis, extra omne periculū, omnē
 à me anguſtiam animi, & cordis anxietatem repellēs: * ipſe
 me ab omnibus inimicorū inſultibus ſaluū fecit, illa ſumq;
 abire: non propter meæ iuſtitiaē condignum meritum, ſed
 propter beneplacitum benignæ voluntatis ſuę: quoniam ita
 placitum fuit ante illū: quia me elegit & ſaluare me voluit,
 idcirco & fecit. 23 Reſpiciet nihilominus (tameſi prima

H liberationis meæ cauſa ſit, bona eius erga me voluntas) ad
 iuſtitiam atq; innocentiam meam, in qua ſedulò conuerſari
 ſtudeo ante conſpectum ipſius, & ſecūdum eam mihi bona
 retribuet ſibi ſeruienti: * ſecundum puritatem conuerſatio-
 nis meæ, & bonorum operum rectitudinem, quam adiuuante
 ipſius gratia ſedulò conor operari, benefaciet mihi. Eſt enim
 hoc iuſtum, vt ſeruus à Domino proteſtorem accipiat atq;
 defenſionem opportunam. 24 Sic enim mihi testimoniū
 perhibet conſcientia, quòd præcepta atq; mandata Dei (per
 quæ ambulare nos voluit) diligenter cuſtodiuī, eaq; obſer-
 uare ſolicitus fui: * neq; impietatem feci aduerſus dominū
 Deum meū, per quam in finem ab eo diuiderer, aut quæ in-
 ter me atq; illum inimicitias conſtitueret, ob quam prote-
 ctionis mihi iuſtè ſubtraheret patrociniū. 25 Quoniam
 iugiter ante oculos habeo, & mentis conſideratione verſo
 omnia præcepta eius, quæ diſpoſuit nobis in iudicio: * atq;
 etiam iudicia illa, quibus obſeruatōres præceptorū ſuorum
 diſcernit præmio, à præuaricantibus: * & præcepta ipſius iu-
 ſtiſſima, in quorū obſeruacione homo iuſtificatur, nō con-
 tempti, nō abiecti per tranſgreſſionem, ſed reuerſer ſuſcepi
 atq; cuſtodiuī, per ſtudioſam obſeruacionem, permanendo
 in eis. * Opera quoq; iuſtitiaē veræ, quæ illi eſt accepta, non
 neglexi: ſed ſolicite amplexatus ſum ea. 26 Et quæ admo-
 dum hæcenus conuerſatus ſum in beneplacito eius, ita etiã
 amodo in reſiduo temporis mei propono immaculatus per-
 manere cum eo, & ſine macula peccati ante cōſpectum eius
 conuerſari, ſicq; in eius gratia, & dilectione in finem vſque
 perſeuerare: & obſeruare me volo, diligenterq; mihi cauere

* & factus
 eſt dominus
 proteſtor
 meus.

Exod. 15.
 22 Et edu-
 xit me in la-
 titudinem:
 * ſaluū me
 fecit, quoniã
 voluit me.

23 Et retrò
 buet mihi
 dominus ſe-
 cundū iuſti-
 tiam meã:
 * & ſecun-
 dum purita-
 tem manuum
 mearū retrò
 buet mihi.

24 Quia cu-
 ſtodiuī vias
 dñi: * nec
 impiè geſſi à
 Deo meo.

25 Quoniã
 omnia iudi-
 cia ei⁹ in cō-
 ſpectu meo:
 * et iuſtitias
 eius nō rep-
 puli à me.

Act. 10
 26 Et ero
 immacula-
 tus cum eo:
 * & obſer-
 uabo me ab
 iniquitate
 ab me.

ab omni iniquitate, ne quā aliquādo contra Deū meū committam, per quā ab eo diuidi merear, eiusq; gratia & defensione priuari. 27 Et cū iuxta bonum istud rectitudinis propositum ambulauero, certus sum, q̄ bona reddet mihi iustissimus & misericordissimus Dominus, iuxta eam quā in me agnouerit iustitiam atque innocentiam * & secundum munditiam conuersationis operūmq; bonorum quę operatus fuero in sanctitate, & iustitia corā ipso: quasi ad gloriā, & laudem eius, tanquā ipso inspectore & iudice, certus sum, quod bona retribuet mihi, & in presenti auxiliū opportunum non denegans, & in futuro seculo salutem largiturus æternam. 28 Et de his quidē fide certissimus, nihil omnino addubito, o iuste & misericors Deus, quin ita sis cum seruis tuis semper acturus. Talis enim tu erga vnumquemque existis, talēmq; te vniciq; exhibes, qualis ipse erga te fuerit, & qualem se erga te monstrauerit. Erga eos enim qui in sanctitate tibi atq; iustitia student seruire, sanctum te exhibes, ac misericordem, eos in te sanctificando amplius, & te ipsum sanctificando in eis: agisq; cū eis sanctē per omnia, & misericorditer: * & cum hominē innocētē, qui te curat non offendere, tu quoque innocenter ages, non redditurus illi malum, quod non commeruit, neq; illi nocebis in veritate, vt ille à noxa sibi cavit erga tuā maiestatem. 29 Cum amico tu amicē ages, & qui te elegerit in Dominū, tuę se seruituti ex bona voluntate addicens, hunc absq; dubitatione, & tu vicissim eliges in seruum, imò amicū, imò filium: * contra verò, qui corde peruerso per malitiam te derelinquentes ad vitia & peccata conuertuntur, his tu peruersus eris, id est, crudelis, atq; seuerus, & formidabilis vltor, agesq; cum illis non (vt cum prioribus) benignē & amicē, sed peruersē, siue prauē: hoc est, seuerē admodum atq; districtē, traditurus nimirum huiuscemodi tortoribus, atque ab eis exacturus omnia ad nouissimum vsq; quadrantem, vt tantò te sentiant seueriorem vltorem, quantò prius benignū & misericordem Dominū contempserant. 30 Tu enim es, qui homines spiritu pauperes, ac simplices corde, benignē respicis, facisq; saluos, & nūc eos à malo custodiēs, & in futura vita ad salutem æternam exaltans: * eos autem qui incedūt in superbia, falsū herborum stum atq; extollentiam animi elatis oculis monstrātes, hos tu per tuam iustitiam deprimes, & ad terram vsque summa humiliabis.

Hum
mod
nerit
strat
velu
ritu
ti l
tion
(quo
plen
brar
D pr
fit h
32 P
sue o
berē
adiu
quic
cio i
firm
(vt i
nu
iudi
conf
creat
33 D
que
nihil
E rum
casti
pur
verit
vani
est o
lus e
tege
in te
nos o
mus.
35 I

humiliatione prosterne. Veniet enim, quando omnis qui se modo exaltauerit humiliabitur: & e cōuerso, qui se humiliauerit exaltabitur. 31 Et quidem tu ipse es Domine, qui illustratione superna cælestis radij meā mentē illuminas, eamq; velut candelam, aut facem ardentem lucere facis, per tui spiritus irradiationem veluti particulā quandam illius increati luminis infundendo in animā meam: * & hanc illuminationem te precor vt perficias, ita vt cor meū tenebricosum (quod ex sese nihil est nisi tenebræ & obscuritate ignorantie pleuū) perfectē illumines: & si quid fortē adhuc latet tenebrarum, hoc ipsum per lucis tuæ irradiationem depellas, vt profus nihil in me remaneat tenebrarū, nihil obscuritate sit horridū, sed tua luce clarescāt, luceant, niteantq; omnia. 32 Per te enim omnem tentationem quæcunq; obuenerit, siue corporalem, siue spiritualem, superare possum atque liberē euadere: * & in te, ô Deus meus, (qui me illuminas, me adiuuas, me deducis, meq; confortas) omnia possum: neque quicquam omnino est vel tam graue, vel tam humano iudicio impossibile, quod nō in te confortatus tuoq; amore cōfirmatus possim. ac valeam, siue agere, siue sustinere: etiam si (vt ita per excessum quendā, rei magnitudinem exprimam) mirus validus foret transeundus, quod apud homines tamē iudicaretur difficillimū. Omnia enim possum, in eo qui me confortat, & certus sum, quia neq; mors, neq; vita, neq; vlla creatura, vlla tētatio, poterit ab eius charitate me separare. 33 Dei mei via est immaculata: hoc est, præcepta eius (per quæ nobis ipse constituit ambulandum) nihil immundum, nihil prauum continent: * sermones Domini, siue preceptorum, siue promissionum, sunt probatissimi, purissimi atque castissimi, ad modum auri puri, quod igne probatū est atq; purgatum, dispositi in summa veritate atque æquitate, imō veritas ipsa sunt & æquitas, nihil cōtinentes prauitatis, nihil vanitatis, nihil mendacij: * securus ac certus protector ipse est omnium in se recto corde sperantium. 34 Ipse enim solus est Deus verus omnipotēs, qui possit in se sperantes protegere dextera sua, neq; alius est Deus verus, siue in cælo siue in terra præter hunc vnū Dominum & Deum verum, quem nos credentes in eum colimus, quē laudamus, cui nūc psallimus, cui vni vt soli vero Deo nostra omnia ferimus accepta. 35 Ipse est qui me armat, cōfortat, & quasi ad pugnā accin-

Luc. 14

31 Quoniā
tu illuminas
lucernam
meam domi-
ne: * Deus
meus illumi-
na tenebras
meas.

32 Quoniā
in te eripiar
à tētatione:
* in Deo
meo trāsgre-
diar murū.

Philip. 4
33 Deus
meus impol-
luta via ei⁹
* eloquia
domini igne
examinata.

Ibidem.
Rom. 8
* protector
est omnium
sperantium
in se.

Psal. 22
Psal. 11
34 Quoniā
quis Deus
præter domi-
nū: aut quis
Deus præ-
ter Deum
nostrum? 35
Deus qui
præcæuit
me virtutes

* & posuit
immacula-
tam viam
meam.

36 Qui per
fecit pedes
meos tāquā
ceruorum:

* & super
excelsa sta-
tuens me.

37 Qui do-
cet manus
meas ad pra-
lium: * &
posuit vt ar-
cum æreum
brachia
mea.

38 Et dedi-
sti mihi pro-
tectionē sa-
lutis tuae:

* & dexte-
ra tua susce-
pit me.

39 Et disci-
plina tua
correxit me
in finem: &

* disciplina
tua ipsa me
docebit.

Esaia 28

xit fortitudine, per virtutem gratiæ suæ me corroborando
* & viā vitæ, conuersationisq; meæ gressum ipse custodiens
sine macula peccati, faciēs me vias rectas percurrere. 35 Ipse
est, qui pedes meos ita veloces reddidit, atq; ad cursum ita
perfectē agiles mobilesq; effecit, quemadmodū sunt pedes
ceruorum, qui in currendo sunt celerrimi. Sic enim & me se-
cit, per agilitatem internæ gratiæ suæ, celeriter, alacriter,
absque pigritia, vias percurrere præceptorum suorum: * &
ipse est, qui me super excelsa constituit, ita me confortās vt
etiam vias difficiles ambulare, & ea quæ hominibus alta ac
nimis sublimia, vixq; possibilia vidētur, audeam in ipso ten-
tare. 37 Ipse est qui me docet manibus præliari aduersus
hostes meos, quiq; in præliando manus meas dirigit atque
confortat, vt me pugnante ipse, magis quā ego, dicēdus sit
pugnare: Sic enim illi est placitum, ad faciendam cōtra in-
micos nostros victoriam, nostrarum manuum, nostrarumq;
virium frequenter vti ministerio, quò confusibilior sit ho-
stium prostratio ab imbecilli hominis manu: * ipse brachia
mea in pugnando facit quasi æreum arcum, ad feriendum
fortia, ad læsionem suscipiendam dura, & verberum ictibus
non cedentia, nullis potentia laboribus aut frangi aut faci-
gari. Id enim præstat suis pugnatoribus Deus, vt in pugna
strenuē feriant aduersarios, ab ipsis autem læsionem non
suscipiant: facitq; eos nec aduersariorum ictibus vulnerari,
nec frāgi pugnæ molestiis. 38 Et saluasti me Domine pro-
tectione tua ab omnibus inimicis meis: * & virtus omnipo-
tentis tuæ ipsa me defendit ab illorum insultibus atq; op-
pugnationibus. 39 Et eruditio interiorq; instructio tua
ipsa me rectificauit, inq; rectitudine cōstituit ad perseueran-
dum in ea vsque in finem: * interior tua instructio siue eru-
ditio ipsa me docebit, quomodo in omnibus agere debeam
& conuersari. * Ipsa etiam exterior per afflictionē disci-
plina atq; eruditio, correxit me, atque ad rectam viam redi-
dansq; intellectum inflicta vexatio à malo quantocytus re-
duxit, ita vt experientia mali edoctus, tanto de cætero fir-
mius atque solidius in viis tuis consisterem. Virga enim di-
sciplinæ est, qua electos tuos (si quando aberrare cœperint)
ad bona reducis, firmissiq; (seueritate tua vel paululum ex-
perta) in te persistere facis, atq; perseuerare in finē. Vix enim

pote
scipi
aliqu
grel
dere
re
bilit
H firm
que
conf
rum
bella
diga
pugn
deui
fecta
42
hilu
meu
* &
dunt
cti p
vict
anim
gnā,
mih
auxi
mih
calca
rem
qu
in p
quer
dum
A * &
pote
pror
mife
qui
pugn
por

potest in finem præstare in numero filiorum, qui extra disciplinam tuam est, qui que paterna tua visitatione non aliquando corripitur. 40 Dilatasti quoque subtus me gressus pedum meorum, latissimeque passibus me fecisti incedere, id est, feruenter me progredi multumque procedere, ac promouere in via virtutum fecisti: * & non sunt debilitati pedes mei in ambulando vias tuas, neque sunt infirmati in vestigiis suis, propter tuam confortationem, atque confirmationem gratiæ tuæ. 41 In tua autem hac confortatione non solum non timebo inimicos meos, verum etiam persequi audebo, atque etiam oppugnare & debellare eos, imò & comprehendam illos, atque sub mea redigam potestate deuictos: * & non cessabo ab eorum impugnatione, donec illorum sensero defecisse virtutem, & deuictam esse contritamque illorum potentiam donec perfectam obtinero victoriam, non remittam pugnam conteram tuo auxilio virtutem illorum, atque in nihilum redigam, nec poterunt consistere ante conspectum meum, ad mihi resistendum, sed victi confusiq; aufugient: * & quemadmodum ij qui gladio cæduntur vulnerati, cadunt sub pedibus cædentium, ita cæsi atque proflus deuicti prosternentur ad pedes meos, in testimonium perfectæ victoriæ. 43 Fortitudine præsentis tuæ armasti atque animasti me, & quasi accinctum paratumque fecisti ad pugnam, contra inimicos meos: * eos qui in me insurgebant, qui mihi bella mouebant, qui mihi nocere quærebant, tu per auxilium tuum deuictos proiecisti subtus pedes meos, dans mihi ita perfectam de eis victoriam, vt iuxta placitum eos calcarem, eosque vt scabellum pedum proflus nihili facerem. 44 Et vertisti in fugam inimicos meos, fecisti que eos præbere mihi dorsum, ad modum fugientium in prælio, qui desperata victoria terga vertentes, insequentibus pugnantibus dorsum præbent liberè cadendum, neque ultra de pugnando cogitant, aut resistendo: * & eos qui me odiosè quærebant perdere, tu per errorem potentiæ tuæ disordisti, dissipasti, atque contriuisi, ita vt proflus præualere in nullo potuerint. 45 Cùm cæsi præmiseria atque confusione clamarent pro auxilio, non erat qui illis posset ferre suppetias. Siquidem manus Domini pugnabat aduersum illos, cuius potentiæ nemo potest resi-

40 *Dilatasti gressus meos subtus me: * & nō sūt infirmata vestigia mea.*

Heb. 12

41 *Persequar inimicos meos & comprehendam illos: * & nō conuertar donec deficiat.*

42 *Confringam illos nec poterunt stare: * cadent subtus pedes meos.*

43 *Et præcinxisti me virtute ad bellum:*

** & supplantasti insurgentes in me subtus me.*

44 *Et inimicos meos dedisti mihi dorsū: * & odientes me disperdisti.*

45 *Clamauerunt, nec erat qui saluos faceret:*

* ad domi. stere: * etiam si ad Dominum cæli, cuius super se manum
mi, nec ex- sentiebant clamarent, non exaudiebantur: quoniam non ex
audiuit eos. corde puro inuocabant, sed terrore tantum mortis con-
46 Et cõmi- ruti, potissimum, quod in innocentis persecuione fuis-
nuã eos vt sent deprehensi, quod Deo est abominabile. 46 Et datum
puluerẽ an- est mihi ex Diuina virtute, conterere, atque dispergere exer-
te faciẽ veti: citus hostium meorum, sicut puluis à facie venti impetuo-
* vt lutum flantis, dispergitur, * quasi lutum quod in plateis iacet,
platearum quod calcantium pedibus vndiquaque dispergitur & con-
delebo eos. calcatur, sic auferam, dispergam, atque dificiam illos.

Esa. 47

Dan. 4

47 Eripies
me de con-
tradictioni-
bus populi:
cõstitues me
in caput gẽ-
tium.

48 Populus
quem nõ co-
gnoui ser-
uauit mihi:
in auditu
auris obedi-
uit mihi.

49 Filij a-
lieni mēiti
sunt mihi:

* filij alieni
inueterati
sunt, et clau-
dicauerunt à
semitis suis.

50 Viuit do-
minus, &
benedictus
Deus meus:

* & exaltetur Deus salutis meæ.

51 Deus qui das vindictas mihi, * & subdis populos sub me:

47 Tu me de contradictionibus, de oppugnationibus popu-
lorum saluabis, pacem mihi daturus ab hostibus meis
per circuitum: * insuper & constitues me principem, Du-
cem, ac Dominum super gentes plurimas, omnes quas tu
subiugabis meo imperio, faciẽsque me illis præeminen-
tem in regni gloria, quemadmodum eminent & excellit ce-
pat super membra cætera. 48 Populi alienigenæ, quos
prius non agnoueram inter subditos meos, subiecti facti
sunt mihi: & obedientissimè in solo auris auditu, mox ad
auditum vocis, atque iussione meæ, seruiuerunt mihi.

49 Filij tamen alieni, filij iniquitatis, filij Belial, qui se
meo imperio subtrahunt iniuste, quo peccent liberius, ipsi
mendaciter, nequitèrque suo more egerunt mecum pacta,
ac foedera inita minimè seruantes: * filij isti alieni (quos
ego non pro meis ouibus agnosco) inueterati sunt in ma-
litiis suis: propter quod odientes iustitiam, odiunt me quo-
que iustitiæ administratorem, & claudicauerunt, aberraueruntque à
semitis suis, in quibus olim ambulabant, obedi-
entiam debitam, & promissam abiicientes, quos propter
impietatem suam & ego nihili facio, neque perdendo, mul-
tum me perdidisse existimo. 50 Viuis tu Domine, & que
vita vera viuificans omnia, à quo supra narrata cuncta mihi
prestantur: & benedictus sis tu, atque laudatus Domine

Deus, autor salutis meæ & vnicus Saluator meus: * glori-
ficeris magnificerisque, à Domine Deus, autor salutis meæ.

51 Tu (inquã) Deus qui facis pro me vindictã atque vltio-
nem contra inimicos meos * & populos alienigenas non

solum me non sinis opprimere, verumetiam subiectos, & tributarios mihi facis, ad ampliandam gloriam regni mei. * tu es vnicus Saluator meus, qui me liberas de hostibus furore suo in me insurgentibus, & praelia aduersum me exscitantibus. 52 Et ab aliis qui oppugnando, atq; inuadendo insurgunt in me, tu salutem dabis mihi, & victoria me sublimabis: * ab omnibus iniquis, qui mihi iniuste quaerunt malum, tu me eripies, faciesq; saluum. 53 Propter hoc, confessione laudis ego te celebrabo in gentibus plurimis, quas tu mihi subiectas feceris: * & Psalms laudis decantabo glorioso nomini tuo, in conspectu omnium populorum. 54 Tu enim es magnificans saluationes regis tui, mirabiliter & magnifice saluans regem populi tui, quem constituisti super populum tuum: * misericorditer agens cum Dauid Christo tuo, quem tu electum vnixisti oleo super populum tuum ab omnibus hostibus, & malis vniuersis eum liberando: * neque verò cum ipso solo, quantum ad eius singularem personam peculiariter attinet, verumetiam cum vniuersis posteris eius in sempiternum, qui verum fuerint semen eius, & paternae iustitiae fuerint sectatores. His enim tu Domine benefacias in misericordia tua, qui personarum acceptionem nesciens, omnes tibi in iustitiae veritate fideliter seruientes gratos habes, & acceptos vsque in aeternum,

ANNOTATIONES IN
Psalmum decimumseptimum.

ET AMETSI hunc Psalmum videamur personae Dauid in Elucidationis processu peculiariter applicasse, non excludimus tamen eorum intelligentiam qui Christo aptare illum voluerint, imò etiam includimus, quemadmodum in figura figuratum continetur, & in signo signatum. Si quidem Dauid, Christi figuram gessisse constat. Et quae de Dauid in Psalmis dicuntur aduersum inimicos suos dimicante, non est difficile ad Christum contra mundi principes, diabolos, scribasque & Phariseos, pro veritate & humani generis liberatione pugnantem, accommodare. Neque rursus erit difficile, Psalmum propositum ad Ecclesiam referre: quae prius grauissimis persecutionibus agitata, atque concussa, ac veluti mortis doloribus circumdata, tandem est diuinitus mirabiliter liberata,

* liberator
meus de inimicis meis iracundis.

52 Et ab insurgentibus in me exaltabis me: * à viro iniquo eripies me.

52 Propter ea cōfitebor tibi in nationibus domine: * & nomini tuo Psalmum dicam.

54 Magnificās salutes regis eius,

* & faciens misericordiā Christo

suo Dauid, & semini eius vsq; in seculum.

propter innocentiam suam: quæ à Deo multis est donis preciosis tanquam amabilis sponsa dotata, quæ etiam super alienigenas populos accipit ex Dei beneficio principatum. Iterum, & iustus quilibet à grauibz periculis miro modo liberatus, Deo liberatori suo volenti gratias agere, ex hoc Psalmo formam gratiarum actionis optimam poteris accipere.

Versu quinto, Circudederunt me dolores mortis, Si Christo applicetur Psalmus, dolores istos mortis & dolores inferni, intellige angustias & dolores agonie passionis atq; mortis: torrentes autem iniquitatis, persecutione grauissimam, quam impij demones, scribæ atq; Pharisei aduersus eum facta uerant. Si verò Ecclesie aptetur, intellige afflictiones, & persecutiones grauissimas, quibus in suis primordiis fuit coquassata, à seculi principibus, ac deinde variis hæreticorum adinventionibus, à quibus etiã postremo in nouissimo Antichristi tempore, grauissimè affligetur. Versu nono, Com-mota est, & contremuit terra. Ab hoc versu vsq; ad decimum sequentem (hoc est, vsque ad versum decimum nonum) videntur hæc omnia ad personam Dauid commodius referri: certè facilius, nihil est dubium. Christo autem, & ecclesie, nisi cum magna difficultate, & obscuritate plurima. Pro quorum intelligentia est aduertendum, Deum nonnunquam seruo suo Dauid in auxilium adfuisse inuisibiliter, quemadmodum cum nullam exterius pugnam exhibere, sed inuisibiliter ipsum Dauid cum suo exercitu confortans dabat cœlitus victoriam. Nonnunquam verò nimia sua dignatione, ad ostendendum alienigenis terrorem suum, populumq; suum, ac seruum Dauid magnificandum coram oculis nationum, etiam visibiliter ad pugnandum pro Dauid apparuit, euidetibus signis suam demonstrans presentiam, & veluti armis corporatilibus pugnando se manifestans: quemadmodum & de Iosue legimus, quod ipso pugnante lapidibus de cœlo demissis pugnabatur contra fugientes: & de Aegyptiis in mari rubro, cum insequerentur Israël, ingressi post eos in siccū aluē. Respiciens enim Dominus (vi Exodi xlii. scribitur super castra Aegyptiorum, per columnam ignis, & nubis, interfecit exercitum eorum, & subuertit rotas curruum, ferebanturq; in profundum: quod videntes Aegyptij, dixerunt, Fugiamus Israël, quia Dominus pugnat pro eis, contra nos. Sic & in 3. Reg. 5. secūdo Regum libro, cap. v. legitur, quemadmodū Philistinis

Iosue 10
Exo. 14

3. Reg. 5

dū

diffusus in valle Raphaim, ad quarendum Dauid vinctum in regem Israël, Dominus ipse apparuit in cacumine pirorum. Sic enim responsum fuit Dauid à Domino, Cùm adieris fontem clamoris gradientis in cacumine pirorum, tunc inibis prælium, quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, ut percutiat castra Philistiim. Et de hoc miraculo, cõmodè intelligi potest Dauid in his decẽ versibus peculiariter loquutus. Videtur enim insignis admodum, & manifesta fuisse victoria, quam à Deo cælitus accepit pro se pugnante: propter quod dignum duxit, illum singulariter in sua gratiarũ actio ne commemorare. Percussit enim tunc temporis Philistæos, à Gabaa, vsque Geser, plaga maxima. Quanquam autẽ nõ ex primantur illo in loco omnia quæ híc dicuntur de terræ motu, de fulmine, & tonitruo, & de nubibus cõdensatis: satis tamen est verisimile, omnia illic sic apparuisse, quomodo ipse qui adfuit, & pro quo exhibebantur hæc mirabilia, præfens ipse conspexit. Possunt nihilominus hæc omnia mysticis sensibus ad Christum referri, quem potentia Diuinitatis mirabiliter & magnificè fecit victorem, super aduersarias potestates, principem huius mundi (quem iudicatum eiecit foras in ira sua) & contra omnes seculi superbos, potentes atque sapientes, quos conturbauit & commouit per simplicium Apostolorum prædicationem: per hos de cælo tonans mittensq; sagittas eloquiorum ardentium, quibus illi quidem fugati sunt, saluati autem de manibus, ac potestate eorũ fideles, idq; propter iram Dei aduersum hostes generis humani, quam ostendit in plenitudine temporis. Quæ omnia qui exactius velit cognoscere, apud alios dignos fide Commentatores requirat, prolixius tractata. Nostra breuitas nõ patitur nos exactius singula prosequi. Versu vigesimonono, Cũ peruerso peruerteris. Pro verbo peruerteris quidam vetusti codices inueniuntur habere, peruersus eris. Nihil autem differt sententia, quæ talis est. Peruersè ages & peruersum te monstrabis: hoc est seuerum ultorem, & durum iudicem, iis qui peruerso & nõ recto sunt corde. Consonat illi, quod vulgo dici solet, Malo nodo, malus quærendus est cuneus. Illud autem cõsideratione dignissimum est, quantæ hoc sit consolationis, talem erga nos sese mōstrare Deum Dominum, quales nos serui erga ipsum nos exhibemus. Profectò aduersum longè est inter homines, qui cū innocentibus plerũq; peruersè agunt,

Ibidem.

Ioan. 12

non metuentes ab illorum innocentia vindictam: cum per-
 uerfis autem (quorū potestatem aut vim metuunt) quasi in-
 nocētibus, benignius agunt. Versu trigésimoprimo, Quo-
 niā tu illuminas lucernā meā Domine. Mens humana non
 ex se lux est vel lumen, sed lucerna, luminis videlicet capax,
 vt candela: quæ, si igne fuerit cælesti & lumine desuper par-
 ticipato accēsa, lucet, & illuminat interiora hominis. Si ve-
 rò accēsa nō fuerit, neq; lumine cælitus participato donata,
 candela est quidē, sed extincta nō ardens, neq; lucēs. Iustorū
 autē mens, vt sit ardens lucēsq; lucerna, a Dño illumina-
 tur: quemadmodum de Ioanne dicitur, Ille erat lucerna ar-
 dens & lucens. Versu trigésimosecūdo, Quoniam in te eri-
 piar à tentatione, & in Deo meo trāsgrediar murū. Dei con-
 fortatio iustum ad duo facit valentē, in quibus est perfectā
 iustitia. Primū enim hoc agit, vt nulla tentatione à rectitu-
 dine & Dei Charitate separetur. Deinde, vt ad quæcūq; pro-
 cius amore peragēda sit animo promptus, etiam si difficilli-
 ma, & humanitus videantur impossibilia, cuiusmodi est mu-
 rum trāsgredi. Horum prius innuitur cum dicitur, In te eri-
 piar à tentatione. Posterius verò, cū dicitur, In Deo meo
 trāsgrediar murum. Quid enim tam difficile vel impossi-
 bile humanitus, quā murū trāsgredi? Versu trigésimo-
 tertio, Deus meus impolluta via eius. Clarior foret oratio, si
 dixisset, Impolluta est via Dei mei, aut, Deus meus impolla-
 tam habet viam. Nūc verò dum primū Deus meus ponitur,
 ac sine rectore, hoc relicto adiicitur per relatiuū, impolluta
 via eius, turbator fit, & inconsueta oratio: sed emphasis ma-
 ior latet, & exprimitur hac in nouitate multa affectio, quæ
 admodum & alibi dicitur, Dñs ipse est Deus. Versu quadra-
 gesimoseptimo, Eripies me de cōtradictionibus populi. Tres
 isti versus commodissimē Christo possent applicari. Ipse
 enim de cōtradictionē quā (Paulo teste) à peccatoribus ad-
 uersus semetipsum grauissimā sustinuit, patris potētia ere-
 ptus: constitutus est in caput gentiū, regēmq;, ac ducem po-
 puli, primogenitus factus in multis fratribus, iuxta illud,
 Dabo tibi gentes hereditatē tuam, & possessionē tuam ter-
 minos terræ: Populus quoq; gentiū qui prius fuerat idolo-
 latriæ deditus, quem prius Deus nō agnouerat, quemadmo-
 dum neq; cognitus fuerat ab eo, subiecit se seruituti eius, si-
 cutq; est obediens ei, mox vt prædicationē Apostolicā ver-
 bum

Ioan. 5

Hebr. 12
 Roma. 8
 Psal. 2

hum Euangelij, doctrinam veritatis auribus audire cœpit. **B** Filij autem alieni, Iudæi (qui ex electione paterna filij erant Dei, sed sua propria prauitate, atque infidelitate facti à Deo alieni) ipsi mentiti sunt Christo Domino; negaueruntque eum, dicentes, se alium non habere regem, nisi Cæsarem: mentiti sunt vero Domino suo, illum abnegantes coram Pontio Pilato, suntque obdurati, & obstinati in sua malicia, & deuiauerunt à semitis fidelium patrum suorum, Patriarcharum, atque Prophetarum, & cæterorum iustorum, qui aduentum Christi toto corde desiderabant, quem hi aduenientem mali filij contempserunt, atque etiam interemerunt. Versu vltimo, Magnificans salutes regis eius. Videtur esse incommodum orationis, ex subita mutatione personæ. Priore siquidem versu dixerat secunda persona, Confitebor tibi, &c. nunc verò subito absque connexionē debita, subdit, Magnificans salutes regis eius, & faciens misericordiam Christo suo, tertia persona, cum dicendum magis videretur ad hunc modum, Confitebor tibi in nationibus Domine, & nomini tuo Psalmum dicam. Tu enim es magnificans salutes regis tui, & faciens misericordiam Christo tuo Dauid, & semini eius vsque in seculum: Verùm de huiusmodi difficultatibus quæ in scripturis ex personarum mutatione occurrunt, quisquis conqueritur, delicatis auribus esse se probat, minimèque in scripturis sanctis versatum, utpote quem adhuc offendunt eiusmodi, quique nondum illis affuevit, quæ sunt scripturarum vsui familiarissima, minimèque extranea.

DECIMIOCTAVI PSAL-

MI ARGVMENTVM.

ERVCTAT *Psalmista* in hoc Psalmo, ex plenitudine contemplationis venturorum mysteriorum nouæ legis, magna & mirabilia fidei nostræ sacramenta, incipiens à prædicatione Euangelij, quod per cælestes illos Apostolos nocte, & die pergens, atque proficiscens omnibus populis est prædicatum, cuiuscunque lingua vel idiomatis fuerint in omnibus finibus orbis terrarum. Atque hæc quidem primis quatuor versibus. Dehinc, versibus tribus sequentibus, Dei humanationem, atque à patris sinu ad terras filij Dei descensum, ac posteriorem ad eundem regressum, & sancti Spiritus donationem prædicat. Post quæ à versu octauo, de lege Euangelica (quam Christus adueniens tradidit obseruandam, ad quam Apostoli prædicandam per orbem fuerant missi)

prolixius loquitur, multipliciter eam commendans, vsque ad versum decimumtertium. Vbi deinde, à delictis quotidianis in quibus multipliciter etiam iustos contingit offendere, & ab oculis peccati mundari, & à peruersis, atque alienis Deum sibi parcere precatur, ita vt non dominantur eius, sicq; immaculatus perstare possit ante Deum, illique adiutori, & redemptori suo grata semper laudis depromere cantica.

DECIMIOCTAVI PSALMI ELUCIDATIO.

I Celi enarrant gloriã Dei:

SUBLIMES, ac caelestes viri, Apostoli sancti, (quos Deus sicuti cælos inhabitat, suãque luce dignanter perfundit, qui etiam in ceteros inferiores omnes super quos à Deo constituti sunt, mirabiliter, & salubriter influunt) hi sunt,

qui Dei magnificam gloriam enarrarunt, prædicaruntque populis, per orbem vniuersum: * & opera Dei, quæ ipse in potentia, sapientia, & bonitate sua mirabiliter est operatus, tam in rerum omnium potentissima creatione quàm in humani generis dignatissima redemptione, annuntiavit venerandus ille senatus Apostolicus, qui est veluti firmamētum, in quo lucent ipsi vt fulgidissimæ quædam stellæ, totum mundum illuminantes. 2 Verbum autem prædicationis eorum, breuissimo temporis spatio percurrit, & peruenit vbiq; die vno diei alteri veritatis verbum eructante, celeriterq; transmittente, & nocte vna alteri scientiam hanc verbi Dei, & Euangelicę legis cognitionem, indicante: ita vt quasi de die in diem pergere videretur, celeriterq; incrementa accipere quotidianis profectibus. 3 Vsque adeo autem verbum istud prædicationis eorum celeriternè peruolauit omnia, vt non sint vlla loquelarum genera, neq; idiomatica vlla sermonum in quibus non auditæ sint aut fuerint voces prædicationis, atq; annuntiationis eorum: iternèque nulli fuerunt homines cuiuscunq; lingue, cuiuscunq; idiomatis, cuiuscunq; loquelæ, ad quos non peruenerit illorum sublimium prædicationum instructio: quemadmodum non est vlla gens, neq; populus, ad quos non pertingat cælorum corporalium illuminatio, influxus, & multiplex operatio. 4 In omnes partes terræ peruenit vox Euangelicę prædicationis ipsorum, & in omnes fines orbis terrarum peruenerunt sermones eorum, quibus magnalia Dei annuntiauerunt: peruenit (dico)

VOX

vox prædicationis eorum, in orientem, occidentem, & meridiem, & septentrionem, ubiq; fructificans, & crescens, Domino (cuius gloriam prædicabant) iter ipsorum dirigente, & sermonem sequentibus signis confirmante. 5 Inter omnia autem magnalia Dei, quæ cæli illi annuntiarunt, hoc veluti caput est, atq; præcipuum, quod Deus in sole posuit tabernaculum suum: id est, mansionem atq; habitationem suam posuit

In sole posuit tabernaculum suum: Marc. 16

F in Christo homine, (qui sic in medio totius Ecclesiæ constitutus illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quomodo sol in medio firmamenti, mundum totum illuminat) quando ipsi Diuinitati complacuit humanam sibi in Christo vnire naturam, ita vt in homine Christo rota Diuinitatis plenitudo inhabitaret corporaliter. * & ipse hic sol, Dei filius, de secreto sius paterni, in quo erat ante secula, processit in publicum, assumpta carnis nostræ substantia, inter homines visibilis visibiliter apprensus: * Item & de secreto materni vteri, in quo per spiritum sancti operationem conceptus latebat. Processit (inquam) ad eum modum, quo sponsus adornatus nuptialibus vestibus, cum gaudio, & festiuitate foras procedit de cubili suo. 6 Adueniens autem in mundum Dei filius, in gaudio magno, & alacritate multa, hilariter ad nostram paruitatem descendit, viamq; illam qua à caloribus sublimibus ad infima nostra venit, alacriter valde cucurrit, ad modum fortis gigantis accurrentis ad pugnam, & liberationem populi sui. Sic enim Dei filius, gigas fortissimus, debellaturus hostem generis humani, non vtiq; vlla necessitate coactus, neq; inuitus, sed propter nimiam charitatem, qua dilexit nos, liberissimo animo ad nos accurrit potius quam accessit, imò aduolauit potius quam accurrit: * via autem, quam per-

Ex ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo. Colof. 2

6 Exultauit vt gigas ad currentendam viam:

** à summo celo egressio eius.*

G currit ad nos veniens, maxima omnino, & longissima erat. Siquidem egressus eius erat à sublimitate caloribus, à patris sinu, in quo quiescebat ab initio. Exiit enim à patre, & venit in mundum. 7 Et post peractam pugnam, obtentumq; de hoste triumphum, peractis omnibus ad quæ missus fuerat, iterum occurrit, estq; regressus illuc vnde exierat. Mundum enim relinquens, rediit ad sinum, & dexteram patris, vnde nobis aduenerat: * ipse verò in altum ascendens, dona dedit hominibus sui spiritus, fecitq; electos suos vniuersos sui caloribus, & ardoris (hoc est, spiritus sui) participes: ita vt nemo sit, quem non visitatio donorum eius subinde tangat, qui non virtutem sen-

7 Et occurrit ei: Iuan. 16

** nec est qui se abscedat à calore eius. Psal. 67 Ephes. 4*

riat illuminationis, & spiritus eius, quātumuis etiam se abscondere aut occultare videatur à conspectu Dei. *Quemadmodum enim sol materialis ad summū calis scandens, omnia sui caloris virtute contingit, neq; quicquam est quod non eius virtutem persentiat, tamen quaedam amplius, alia minus: ita & sol iste, cui caloris & luminis virtutem modo quaedam diffundit in omnes, illuminans omnē hominē venientem in hunc mundum.* 8 Simul autem cum his Dei magnilibus annuntiauerunt cælestes illi viri per orbem terrarum legem illam præclaram Euangelicam quam suis obseruandam Christus Dominus tradidit, doceriq; gentes præcepit. *Quæ sanè lex immaculata est, tam in semetipsa (utpote nihil habens maculæ, nihil iniquū, neq; vanū præcipiens aut prohibens) quam in suis obseruatoribus, quos sanctos & immaculatos coram Deo constituit: * estq; conuertens hominum animas à vanitate errorum, & peccatorum, ad veritatē vitæ ac fidei. Qui enim illi intenderit, facile relictis vitiis veritatis, atq; virtuti sese accommodabit. * lex illa (quæ & testimonium Domini dicitur, quòd in ea testificetur) monstratq; Deo, quid agendum quidve omittendum, fidelis est, disposita in iudicio & æquitate, firma, stabilis, suis obseruatoribus pretiosa reddens præmia: * præstatq; verā ac cælestem sapientiā humilibus, diligenter assidueq; meditantibus in eo: quorū mentem Deus sua gratia dignāter illuminat, ut ipsius legē valeant secundū veritatē intelligere.* 9 Præcepta Dei (quibus iustificantur homines) recta, æqua, & iusta sunt, laudantq; corda illorū qui obseruāt ea. Siquidē mens ex testimonio bonæ cōscientiæ, & obseruatione fideli perceptorū Dei secunda quasi iuge conuiuū est: * lex Domini nequaquam obscura est, nequaquam intricata aut implicita difficultatibus, cuiusmodi sunt pleræq; hominum leges, sed lucida est, clara est, imò veluti lux quædā est illuminās oculos, & mentes intendentiū illi, ut viā vitæ videre possint, qua ambulare debeāt, quidq; vel agere, vel omittere oporteat. 10 Timor Domini, ac filialis reuerentia (qua nos docet lex Euangelica erga Deū vera affici charitate) sanctus, ac mūdus est, per quē sanctificatur homo, & declinat à malo, perduraturus in sempiternū, & neq; in patria felicitatis abiiciendus. Permanebit enim in eternū sanctorū erga Deū filialis reuerentia: * præcepta Domini quæ in iudicio disposita sunt nobis, & secundū

8 *Lex Domini immaculata:*

Ioan. 1

Mat. 28

* *conuertens animas:*

Psal. 110

* *testimonium Domini fidele,*

* *sapientiā præstans paruulū.*

9 *Iustitia Domini recta laudantur corda.*

Prouer. 15

* *præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.*

10 *Timor domini sanctus, permanet in seculum seculi.*

* *iudicia Domini vera, iustificata in semetipsa.*

qua
ea,
& a
deli
hab
en
B est
ii
& c
mē
pos
* m
obl
tur
Na
vel
& r
me
& c
sua
ma
cie
ip
C tuc
sine
atq
ho
scie
arte
gil
illi
re c
nib
ea
mē
per
nes
occ
sur
nor

qua

quæ iudicaturus est Deus obseruantes siue transgredientes ea, sunt in summa veritate, & æquitate disposita, iustitiâ & & æquitatē habētia ex semetipsis, & in semetipsis, à Deo: videlicet quia Domini illius sunt, & ab illo data, qui potestatem habet plenā, percipiēdi nobis quicquid voluerit. Quicquid enim ille præcepit, hoc ipso quod ab illo præcipitur iustum

B est vt obseruetur à nobis, quicquid tandem illud fuerit.

11 Sunt autē hæc Domini præcepta, bonis amabilia valde, & cōcupiscibilia: estq; eorū intelligētia, & obseruatio summe optanda, cōcupiscenda, atq; desideranda, amplius quā possessio auri, vel argenti, vel lapidis quantumlibet pretiosi, * maiorēmq; præstant suauitatem, atq; internam dulcedinē obseruatoribus suis, quā præstare possint ea, quæ reputantur corporali gustui suauissima, veluti mel, & fauus mellis. Nam hæc tantū fortunæ, aut corporis bona sunt, possuntq; vel oculos, vel palatum oblectare paululum, quæ oblectatio & modica valde est, & nō diu duratura: lex autem Domini, meditantibus in ea dulcedinem maximam in spiritu donat, & obseruantibus ex bonæ conscientie testimonio integrā suauitatem, atq; oblectationem perfectam, quæ & his verē maior est illa quam mundus donat, & in æternum non deficiet.

12 Et quidem serui tui fideles, qui tibi placere quærūt, ipsi inrenti sunt ad obseruationem illorum præceptorum

C tuorum, solliciti ea custodire, operēq; adimplere: * & nō est sine fructu labor eorum, sed in illorum obseruatione bonā atq; copiosam percipiunt remunerationem, dum & nūc in hoc tempore per obseruationem gaudium acquirunt in cōscientia, ex bono testimonio, & in futuro beatam suscipiunt æternæ fœlicitatis retributionem. **13** Verūtamen quia fragiles admodū sumus ex nobis ipsis, & carnis sensu proni ad illicita, fit, vt frequenter etiam qui tibi bona voluntate seruire cupiunt, in multis offendant quotidie, & leuibus offensionibus multipliciter delinquant, ita vt vix quisquam sufficiat ea omnia deprehendere, in quibus offendit: cum occultissimē nonnunquam subreant, etiam cum minimē ipse qui operatur animaduertit: * contra quas quotidianas offensiones, tuam Deus piissimē clementiam sedulo deprecor, vt ab occultis istis peccatis meis (quæ siue per ignorantia, siue per surreptionem commisi, quæ mihi præ multitudine omnia non satis sunt cognita) meam animam emundes, per indulgent

11 Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum: * & dulciora super mel, & fauum.

12 Etenim seruus tuus custodit ea: * & in custodiendis illis, retributio multa.

13 Delicta quæ intelligit?

* ab occultis meis munda me.

* *ab alienis parce seruo tuo.* gentiam, & benignam illorū remissionem: * ab iis qui à te sunt alieni, à malis, atq; peruerfis (qui tui serui non sunt, sed potius tuæ voluntatis cōtradictores) parce mihi Domine, & esto mihi liberator: vt non illorum prauis aliquando suggestionibus seducat in malum. * Ab iis etiā quæ impij demones, vel carnis corruptio, aut mūdi peruerfitas (quæ tria semper hostes tui sunt, & à te alieni) mihi ingerunt, parce mihi & hos motus prauos peccatorū, quos obrudunt mihi etiam nolenti, & secundū spiritum reluctāti, ne imputaueris mihi, nec consentire me patiaris violentiæ illorū. 14 *Quantumuis enim fuerint mihi molesti, quantumuis me grauiter urgeant, & angant suis tentationibus: confido tamen, donec illi mihi non dominantur, donec eis secundū spiritum non consentiam in malitiis, me fore immaculatū ante conspectum tuū, sanctūmq; ac mundum reputandum ante oculos maiestatis tuæ? * & mundus seruabor à peccato pleno, atq; profectò, quod non fit mihi per cōsensum voluntatis in oblatam propositamq; iniquitatem.* 15 Neq; vlla ex parte illorum malitia (quandiu voluntate non consensero) me tibi reddere poterit odiosum, aut malè gratum, sed erunt (nihil illis obstantibus) verba laudis, & gratiarum actionis, quibus te laudauero per os meum, accepta tibi, & beneplacita, cum nemo tibi fiat acceptus aliter, quàm propriæ volūtatis cōsensu: * & meditatio cordis mei in lege tua, & beneficium, erit grata semper, & placita ante conspectū præsentis tuæ.

* *emundabor à delicto maximo.*

15 *Et erunt vt complacent eloquia oris mei*

* *meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.*

16 *Domine adiutor meus & redemptor meus.*

16 Tu enim es, ò Domine, auxiliator meus, atq; redemptor, cuius auxilio cōfido in præceptis legis tuæ perseueraturum me semper, neq; vllis vnquam alienorū suasionibus, aut impulsibus cessurum, ac tandem ab omnibus periculis liberatum saluum futurum in vitam æternam, quam promissione veridica pollicitus es vniuersis tibi seruitute fideli famulantibus, in præmium retributionis aternæ. Amen.

ANNOTATIONES IN
Psalmum decimum octauum.

V E R S V primo, Celi enarrant gloriam Dei. Per celos, intelliguntur sancti Apostoli. Habent enim magnam cum cælis similitudinem. Celi enim à Deo lumen suscipiunt, & miram influendi augendique virtutem, vt ea in subiecta corpora effundant, terrā vniuersam circumambulant, Deiq; iussu circumeunt ad viuificandum eam. Neq; est vlla terræ
plaga

plaga, quam cæli non perlustrēt, ac visitent. Continent item
 quicquid in rerū natura existit, & extra ipsos est nihil. Quæ
 omnia sanctis Apostolis applicare, attendenti Elucidationis
 F verba est facillimum. Eadem quoque ratione firmamento
 assimilantur: quanquam ad hoc possit etiā alia adiici ratio,
 quoniam videlicet sicut firmamentū diuidit aquas ab aquis,
 aquas caelestes ab aquis, quæ super terram sunt, ita veneran-
 dus ille Apostolorum senatus, aquas ab aquis, populos infi-
 deles diuidit, atque distinguit à fidelibus, aquas caelestes ab
 aquis terræ. Aquæ enim multæ, populi multi. Posset nihilo-
 minus per firmamētum commodè admodum intelligi vni-
 uersa fidelium Ecclesia, accipiendo firmamentum corporale
 (ad quod fit comparatio) non tantum pro sphaera vnica,
 quam ponunt octauam in ordine cælorum: sed pro tota illa
 machina cælorum, in quibus sunt stellæ siue erraticæ, siue fixæ,
 id est, pro omnibus simul orbibus, tam planetarū, quam
 cæterarum stellarum fixarum? Tota enim Ecclesia, in laude,
 & gratiarum actione opera Dei annuntiat, & cum fauore
 prædicat. Versu secundo, Dies diei eructat verbum. Præ-
 ter interpretationem in Elucidatione positam, posset versus
 hic aliter intelligi, per diem, accipiendo fidelem legis Euan-
 gelicæ: per noctem verò, Iudæum, aut etiam philosophum,
 ad hunc sensum, Dies, diebus verbum Euangelicæ prædica-
 tionis eructant, fideles à Deo quasi dies illuminati, de pleni-
 tudine interioris vnctionis doctrinæq; sanctæ fidei, qua ple-
 ni sunt copiosè effundunt in alios fideles, sicque fideles alij
 alios trahūt, quæadmodum dies diem quasi post se trahit, &
 dies diei lumen velut transmittit: quæadmodum & nox no-
 cti, id est, Iudæus (cuius cognitio legalis veluti noctis est lu-
 men, comparatione ad cognitionē legis Euāgelicæ, quæ est
 quasi lux diei) Iudæo legis indicat scientiā: quemadmodum
 G item & philosophus philosophū docet rerum humanarum
 cognitionem, quæ veluti noctis tenebræ sunt, comparatione
 ad lumen doctrinæ Euangelicæ, imò etiam comparatione
 ad scientiam legis. Versu tertio, Non sunt loquere neque
 sermones, quorum non audiantur voces eorum. Sermo iste
 multam habet difficultatem, eò quòd in eodem casu duplex
 ponitur relatio. dicendo quorum & eorum: deinde etiam, q̄
 primi relatiui fiat enuntiatio per genitiuum, quæ videretur
 rectius per casum datiuum fieri debere, pro quorum, dicen-
 do

Apo. 17

do quibus. Non est tamen minor in Græco sermone incognita moditas, aut difficultas, quàm sit in Latino: vt ne quis Latino interpreti id putet impurandum. Sciendū autem est, huius versiculi duplicem dari posse intelligentiam. Prior hæc est. Non sunt vllæ linguæ, neq; vlla sermonum genera, quibus non sint audita voces Apostolorum prædicantium: hoc est prædicasse illos in omnibus generibus linguarū, ita vt nulla sit lingua, nullum idioma, quo non ipsi prædicauerint, & in quo nõ fuerit audita vox prædicationis eorum. Quæ intelligentia de dono linguarū loquitur: quod certissimū est Apostolos ita accepisse, vt quocunq; peruenirent prædicandi Euangelij gratia, eiusmodi illic sermonis idiomate vererentur, quo ab illius loci incolis potuissent intelligi. Confirmatq; hæc intelligentia illi quod in 1. cap. Actuum Apostolicorum diuersarum linguarum homines dicebant, Audimus illos nostris linguis loquentes magnalia Dei: audimus vnusquisq; linguam in qua nati sumus. Posterior intelligentia est, secundum quam per loquelas & sermones accipiuntur homines ipsi cuiuscunque loquelæ siue idioma, quemadmodū & in aliis scripturæ locis nõ semel linguæ vel loquelæ solent accipi. Veluti cū dicitur, Ex omnibus gentibus, tribus, & linguis. Et alibi, Tribus, & linguæ seruauit ei. Versu quinto, In sole posuit tabernaculum suū. Quæ a modum per cælos Apostoli, ita per solē signatur Christus dominus. Sol enim in medio cælorum quasi rex, & princeps locum habet, illuminās mirabiliter omnia, & suum lumen per firmamentū longē latēq; diffundēs, suo respectu omnia viuificans, absentia autem cuncta mortificans. Fulgētq; gloria, & splendore præ omnibus astris, & immensam superat claritatem cælorum. Oriens manē in magnifica gloria, & fulgore permaximo, ad vespērā occidit. Cū in meridie in summo cæli est, hoc est, in eleuatione maxima, descendit quantocyus appropinquante vespere, & se penitus per noctis tempus abscondit: rursusq; manē in gloria magna, cum gaudio eorum qui in terra sunt, reuertitur. Insuper in medio firmamenti positus, ab illo vehitur, & veluti circūferretur per orbem vniuersum. Hæc autem omnia, non ita difficile fuerit Christo Dei patris filio applicare. Ipse enim in medio Apostolorum, atq; ad eū in medio totius suæ Ecclesiæ, erat quasi præceptor, & doctor, suæ doctrinæ claritate eos illuminauit,

Apoca. 7
Daniel. 7

nan
do.
sien
deli
stol
A r
que
fcer
mar
abf
re à
tion
ab
per
glo
ren
tab
tius
De
atq
nis
tam
sed
Pol
præ
ren
lis
tab
Ver
Ch
tris
Et
B fue
tris
iat
& r
car
mū
vtē
sup

mans, vt ipsi deinde mundo vniuerso sufficienter illuminando. Ipse in medio est totius Ecclesie, omnem hominem venientem in hunc mundum illuminans, lucēs in cordibus fidelium, ad illuminationē scientię claritatis Dei, vt ait Apostolus. Ipse est veritas & vita, in quo omnia erāt vita ab initio, & in quo viuimus, mouemur, & sumus. Adueniēte quoque mundi vespera tēporis plenitudine appropinquante descendit Dei filius de summo cęlorū, de sinu patris in vterū matris: illicq; sese (sub humana natura diuinā occultando) abscondit. Post passionem verò, veluti noctis peractō tēporē à mortuis resurgēs, reuersus est in magnificētia glorificationis suę, ad summum cęlorū vnde fuerat egressus. Insuper ab Apostolis circumuectus est per orbem terrarū, & veluti per eius circuitū illorum prædicatione deportatus, dum eius gloriam vbiq; terrarum, longē latēq; prædicauerunt. Aduertendū præterea, qd dicitur ipsa Diuinitas in hoc sole posuisse tabernaculum suum. Est autem tabernaculum, peregrinantium, aut ad pugnam pergentium. Venturus ergo ad pugnam Deus contra inimicum generis humani, & quasi colonus, atq; peregrinus futurus in terra, tabernaculū assumpsit carnis nostre, in quo peregrinus, & puginator inhabitauit: quod tamen (pugna peracta) nō est dedignatus, neq; à se abiecit, sed dignanter glorificatum euexit secum in patriam suam. Posset etiam per solem virgo Maria intelligi, quæ propter præclarum fidei lumen, propter eximium charitatis feruorem, propter præclaram omnimodam sanctitatem, rectē solis nomine potest designari. In hoc autem sole posuit Deus tabernaculum, quando in ea humanam assumpsit naturam. Versu eodem, Processio ista qua tanquam sponsus processit Christus de thalamo, duplex inuenitur. Prior quidem, à patris sinu in vterū matris, ac deinde à matris vtero in mundū. Et paternus ergo sinus, & virginis vterus, Christi thalamus fuerunt. Clariùs tamen processio illa intelligitur, qua de patris sinu per vterum virgineū, processit in publicum mundū, inter homines homo apparens. Rectē autē hoc loco, sponsi & nuptiarum adhibetur cōparatio. Siquidem in Christi incarnatione, desponsatio duplex, & duplices erāt nuptiæ. Primum enim, admirabiles nuptiæ celebratæ sunt in virgineo vtero, inter naturam diuinam & humanam: quādo in vnum suppositum, spiritu sancto operante, Diuinitas atq; humanitas

Ioan. 1

2. Cor. 4

Ioan. 14

Act. 17

Ioan. 1

Hiere. 14

tas

- tas pariter sunt vnitæ. Deinde cum his nuptiis & altere fibant, Christi videlicet hominis cum Ecclesia sancta. Hanc enim in vtero virginis homo factus, primùm veluti dux in sp̄sam, eamq; sibi cohabitare fecit: quod matrimoniũ tunc consummatum fuit, quando cum illa sua desponsata vxore, in crucis lecto dormiuit: hoc est, quãdo in illa eadem quam in nauitate assumpserat natura, in cruce pro humano genere mori est dignatus. Sponsis quoq; mos est, vestibus nouis, & decetibus indui: sic & Christus habitum nouitatis assumpsit.
- Philip. 2. habitu factus vt homo, in quo sibi Ecclesiã copulauit. Versu septimo, Nec est qui se abscondat à calore eius. Per hũc calorem posset, præter spiritũ sanctum (de quo in Elucidatione dictum est) etiã aliud accipi, satis proposito cõueniens: nempe potestas Christi iudiciaria, quam à patre morte deuicta accepit, constitutus iudex viuorum atq; mortuorum, quem admodum omnis clamat scriptura. Assumptus siquidem in cælum ad patris dexterã, de cætero expectat, vt veniat iudicare viuos & mortuos: contra impios verò, & infideles specialiter, in furore & feruore iracundiæ suæ, quam nemo poterit effugere, à qua ira nemo se poterit occultare. Quamuis autem præsentem Psalmum hucusq; in Elucidatione, atq; annotationibus exposuerimus secundũ mysticam intelligentiam, per cælos intelligentes Apostolos, per firmamentum Apostolicum senatũ, per quos in vniuersum orbem diffusa est prædicatio veritatis Euangelicæ, atq; ita in sequentibus (secundũ quem sensum manifestè docet Apostolus Paulus debere nos hunc præsentem Psalmum intelligere cũ in Epistola ad Romanos, ad astruendam Apostolicæ prædicationis generalitatem, quartũ ipsius versum allegat) possent tamen non inconuenienter hæc omnia de cælo, firmamento, sole & processione atq; cursu ipsius ad literam intelligi & exponi idq; pulchrè admodum, & iucunda sententia. Cæli enim in amplitudine sua, verbo solo creati, in omni suo ornatu manifestè proclamant & palam annũtiant gloriã potentissimi Dei: qui (vt in alio Psalmo scribitur) verbo suo illos firmavit, & spiritu oris sui perfecit omnẽ virtutem illorũ. Firmamentum quoq; prædicat mirabilia opera Dei, quod tanta magnitudine, & inæstimabili stellarũ multitudine mirificè est decoratum. Die, ac nocte non cessant hæc creaturæ laudare dominum, & velut de die in diem laudẽ effundunt, neque
- fuit

finis est laudationis, & annuntiationis huius, ita ut quo diutius quis in illis contempletur, eo amplius gloriam Dei percipiat. Inuisibilia enim Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Non sunt ullæ linguæ, neque populi, quibus non predicet cælorum magnificentia Dei omnipotentiam; & quasi vocem suam, & prædicationem effudit super omnes gentes, sicque modo quodam in omnem terram, & in fines orbis terræ exiit sonus iste annuntiationis, & prædicationis eorum. Sol quoque iste corporalis, in medio cælorum, quasi in tabernaculo suo inhabitat: & ipse tanquam sponsus procedit formosus in stola sua, quando de occasu reuertitur, mundo oriens, & illucescens in magnifico splendore. Currit quoque fortissime ut gigas, & motu velocissimo intra naturalis diei spatium rapitur per medium cæli, ut completum efficiat cursum suum, totum cæli ambitum intra breuissimum hoc temporis spatium perambulans, siue potius percurrans. Dum in summo cæli est, descendit in occasum: & iterum ab occasu reuertitur secundum vicissitudinem, ad cæli medium, atque supremum & pertingit calor eius super vniuersam creaturam. Quæ omnia sic breuiter indicata, si quis latius explicet, aut profundius contempletur, videbit quàm non malè possint hæc omnia etiam secundum literam intelligi & exponi de cælis & sole corporalibus: id quod & in annotationibus ex Hebræo aliquanto fiet clarius, quantum ad versus aliquot magis principales. In his tamen annotationibus, nolimus propter vitandam cõfusionem nisi mysticam interpretationem prosequi, quæ ex intentione Apostoli est, & orthodoxorum patrum expositionibus magis conformis. Versu octauo, Lex Domini immaculata. Nota, quemadmodum præcepta Domini multiplici hic appellatione nominantur: videlicet lex, testimonium, iustitiæ, præcepta atque iudicia. Quorum nominum omnium atq; etiam plurium rationes, latius explicatæ inueniri possunt Psal. 118. vbi harum appellationum est frequentissimus vsus. Versu decimotertio, Ab alienis parce seruo tuo. Incertum est, an alienis masculini generis sit, ut intelligatur ab iis, qui à te alieni sunt: an generis neutri, ut accipiatur pro malis, vel peccatis alienis, hoc est, pro iis, quæ aliunde obueniunt, quemadmodum sunt cogitationes, & affectiones malæ, atq; inordinatæ, quæ vel ex diaboli frau-

Rom. 1

Pſalm. 136

dulencia vel ex carnis malitia ſeſe ingerunt homini præter voluntatis conſenſum. Motus enim inordinati (ſiue ira, ſiue gula, ſiue alterius peccati) quãuis ex ſuo genere mali ſint, non ſunt tamen noſtra mala, vel noſtra vitia, niſi ex voluntate noſtra procedant, vel per voluntatem propriam ea acceptemus, oblatiſ conſentiendo, aut in iſiſ delectationem conſtituendo. Alioqui, ſi non conſentimus, ſi mox vt ſenſerimus ad petram allidimus, reclamamus, repugnamus, contraluſtamur, non conſenſum præbemus, non delectatione immoramur: aliena ſunt, non noſtra, Dæmonis enim ſunt, malæ carnis: noſtra verò non ſunt, quæ quantum poſſumus tota virtute abiicimus. Nullum enim vitium meum eſt, cui quod voluntas mea facit eſſe meum. Hiſ autem alieniſ delectiſ frequenter virum etiam iuſtum contingit obrui, à quibus ſibi poſtulat Deum parcere, vt ſcilicet non impudentur ſibi ad punitionem, quibus pro ſua fragilitate obluſtatur: aut vt non ſinantur aliquando ita excreſcere, vt dominationem acquirant, & in conſenſum nimia pugna deuictum tandem pertrahant. Neutrum autem genus, valet vel ex Græco vel ex Hebræo diſcerni. Vtrobique enim ſimiliſ quæ in Latino, eſt ambiguitas. Vnde ex Hebræo quidam vertunt, à ſuperbis libera me, quod pro genere maſculino videretur facere: alij, à ſuperbiſ, vel temeritatibus, quod pro genere neutro.

Verſu decimoquarto, Si mei non fuerint dominati. Idem in hoc verſu vſuuenit, quod in præcedenti oſtendimus: videlicet quòd incertũ eſt, an genere maſculino debeat legi dominati ſunt, vt referatur ad ipſos alienoſ: an genere neutro, dominata ſunt, vt referatur ad ipſa aliena vitia, & peccata. In Græco enim, verbũ eſt: vnde fit, vt hinc decerni non poſſit de genere. Vtraque autem lectio bonũ ſenſum habet. Secundum genus maſculinũ ſenſuſ eſt, manere hominem immaculatum, & mundum à delicto magno, & mortali, quo inerat Deũ, & animã fiat diuiſio, donec impij mala ſuggereteſ nõ dominetur illi, cui mala ſuggerut. Non enim coinquinatur homo per tentantiũ malã ſuggeritionem, niſi per conſenſum tentantiſ ſe ſubiiciat, aut ab eiſ deuinci ſe patiatur, illiſque dominari ac præualere ſibi. Si verò genere neutro legamus, & ſic clara eſt ſententiã. Nõ enim maculat hominẽ, quòd malis motibus, & vitioſiſ cogitationibus, atque affectiõibus obruitur, modò nõ patiatur ſuo conſenſu illiſ venire intra ſe dominium

minium. Quinquã autẽ vulgatiores codices Latini penẽ omnes habeãt genere masculino, Si mei nõ fuerint dominati: apud beatũ tamen August. inuenimus genere neutro, Si mei non fuerint dominata, qui etiam exponit vitia & peccata.

G DECIMINONI PSAL-
MI ARGVMENTVM.

PSALMV M istum pleriq; fidelium doctorum ad Christum referunt, vt sit oratio populi fidelis, Christo domino prospera omnia precantis. Quorum pietati, nullo modo obsistimus. Nobis tamen in Elucidatione placet magis ad regem temporalem, aut presidentem temporaliter accommodari. Videtur enim oratio esse a David composita, & sacerdotibus tradita, tanquam forma orationis simul atque benedictionis, pro salute, & prosperitate victorie contra inimicos ipsius: qua vterentur ad cantandum, & supplicandum Deo pro regis salute, potissimum eo tempore, quo contra hostes esset profecturus. Et quoniam beatus Paulus docet 1. Tim. 2 Timotheo scribens, primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, peculiariter autem pro regibus & omnibus, qui in sublimitate sunt constituti, vt & quietam, & tranquillam vitam agant subditi, si illi accipiant misericordiam, cumque vix alius in vniuerso Psalmodum libro occurrat, qui tam commodẽ & aperte per omnia ad hoc propositum quadret, visum fuit nobis expediens, hunc Psalmum ita elucidando aptare, vt apta forma esse possit orandi pro rege, aut etiam alio quolibet, siue in temporalibus, siue in spiritualibus presidente, vt ipsum proferant, siue sacerdotes siue alij ei subiecti, pro salute regu: potissimum, cum huius Psalmi nullus penẽ sit vsus, si Christo applicetur. Nihil enim opus est nunc postulare patrem, vt filium suum exaudiat, vt illius holocaustum acceptet, vt illum saluet ab inimicis. Iam enim ista peracta sunt. Secundum nostram autem quam proposuimus intelligentiam, totus Psalmus rectẽ coheret, neque opus vilo argumenti contextu, cum seipsam monstrat Luc. 17

H connexio. Veruntamen & spiritualiter accommodari poterit hic Psalmus cuilibet fideli, pro quo volumus deprecationem facere, vt de hostibus spiritualibus obtineat pugnando victoriam. Et poterit Psalmus iste pro quolibet proferri cupiente regnum Dei (quod intra se est) custodire ab inimicis, populũque subiectum (id est, vires omnes, actiones, cogitationes atque affectiones) sub imperio iusto, tanquam rex bonus, continere. Hoc enim pacto, vnusquisque fidelis, qui cum vitij & concupiscentij pugnata

cūq; demonibus & mundo, rex nominatur. Et quatenus rex
vel esse cupit, eatenus pro eo Psalmus iste contra inimicos dirig
test. Neq; difficile est habenti vel paululum spiritualis luminis, t
qua de temporali rege dicuntur: ad huiusmodi spiritualiter regem
transferre. Nunc tamen attendamus, quemadmodum pro regibus
ac presidentibus orare debeamus: attendentes quoq; affectum cor
dis, & desiderium orationi conformemus.

DECIMINONI PSAL-
MI ELUCIDATIO.

*1 Exaudiat
te dominus
in die tribu-
lationis:*

** protegat
te nomē dei
Iacob.*

*2 Mittat
tibi auxiliū
de sancto:*

** et de Sion
tueatur te.*

*3 Memor
sit omnis sa-
crificij tui:*

** et holocau-
stum tuum
pingue fiat.*

*4 Tribuat
tibi secundū
cor tuum:*

** & omne
consiliū tuū
confirmet.*

*5 Lætabi-
mur in salu-
tari tuo:*

** & in no-
mine dei no-
stri magni-
ficabimur.*

EXAUDIAT te Dominus in tempore tribula-
tionis, cū surrexerint aduersum te inimici
tui, ad persequendum animam tuam, cū ob-
maueris ad ipsum de tribulatione tua: * pro-
tegat te atq; defendat dominus Deus patrum
nostrorum, Abraham, Isaac, & Iacob, ad inuocationem no-
minis sui sancti. 2 Mittat tibi desuper de cælo sancto su-
adiutorium, præbeatq; tibi auxilium supernum, de sublimi
sanctuario suo * & de superna illa cælesti arce Sion, tibi ad-
ueniens in auxilium, tueatur te ab omni nocimento hosti-
tuorum. 3 Aspiciat Dominus ad omne sacrificium tuum,
quod ei animo liberali, & corde deuoto frequentissime ob-
tulisti, aut etiam offers, aut in futuro proponis offerre: &
holocaustum tuum in conspectu eius pinguescat, & quā
pinguissimum fiat acceptum in oculis eius, in modum ad-
pis pinguisissimi, tam illud quod obtulisti, quā quod offerre
etiam nunc, aut in posterum offerre decreueris. 4 Tribuat
tibi dominus omnia, iuxta desiderium, & votum cordis tu-
quæcunque salutaria postulas siue desideras: * & omne tuum
consilium omne propositum cordis tui, quodcunque cogi-
taueris in corde tuo ad gloriam Dei atque propriam tuam
subiectorūque tuorum salutem, dominus ipse confirmet
& in effectum perducatur. 5 Lætabimur nos (qui ex Dei or-
dinatione sub alis tuis protegemur) in salute, & saluatione
tibi à Deo concessa contra inimicos tuos, ac deinde etiam
in saluatione, quam nos per te, & ex te consequemur:
quemadmodum latari solent subditi, in saluatione, & vi-
ctoria regis, & ipsi nimirum hac via protecti ab inimici-
suis: * & in nomine Dei nostri, quem speramus tibi prote-
ctorem, atque defensorem fore nos magnificabimur, atque
exaltabimur super inimicos nostros, liberati de manibus
eorum

eorum, imò de eis obtenta victoria, & reportato triumpho.
 6 Adimpleat Dominus, & ad effectum plenum perducatur omnes petitiones, & omnia desideria cordis tui, quæcunque secundum Deum salutaria concupiscis tibi donando: * nunc filii in Dei misericordia, & spei certitudine confirmati, quasi rem indubitata firmiter teneremus ac si res iam perfecta foret: plenèq; confidimus, quòd saluum faciet Dominus te regem nostrum Christum suum, quem super nos vnxit, prepositumq; regem populo suo. 7 Exaudiet te Dominus de cælo quòd sanctificauit sibi in aulam, & sedem regni tui, vbi nihil omnino pollutum est, nihil coinquinatum, sed sunt omnia diuinæ consona voluntati: * salus autem dextera eius, victoria, atq; saluatio, quam faciet per dexteram suam, ipsa erit in fortitudinibus supernis Diuinæ potentia, inq; virtute superna, qua Deus tibi velut in multis potentibus exercitibus assistet. 8 Sperent alij, & confidant in apparatu bellico, in fortitudine prudentiaque humana, in curruum multitudine, & equorum fortitudine ac numero: * nos autem spem habebimus, non in huiusmodi, neq; in equis nostris, neq; in curribus nostris, aut in vlla nostra fortitudine siue prudentia, aut cuiuscunq; etiam auxilio: sed in Deo omnipotente, cuius nomen inuocabimus, quotiescunq; graue aliquid nobis imminet, * & cuius nomen etiam inter præliandum conclamabimus, ab illo postulaturi salutem, atq; victoriam, qui eam habet in manu sua. 9 Ipsi quidem fidentes in humanis viribus, atq; in semetipsis spem habentes, comprehendentur, cõstringentur, concludentur, & quasi obuincientur, & cadent prostrati in prælio, non potentes in suo tanto apparatu obtinere quam sperabant victoriam: * nos autem in Domino spem habentes: fortissimo propugnatore nostro, nõ proster nemur neq; succumbemus, sed per victricem Dei nostri manum exaltabimur, & resurgemus ab humilitate nostra, sub qua pressi aliquãdo iacebamus sub inimicis nostris, & etiã ab illa, ad quam nos prosternere sperabant aduersarij nostri impetu virtutis suæ. 10 ò Domine, te precatur supplex populus tuus, vt regem quẽ vnixisti super nos, quem propugnatorem, & saluatorem dedisti nobis, saluum semper ab omni aduersitate custodias, & item omnes qui in sublimitate super populum tuum sunt constituti, vt tranquillam & quietã vitam agat populus tuus, in omni pietate: * & exaudi nos

6 Impleat Dominus omnes petitiones tuas: * nunc cognoui, quoniam saluum fecit Dominus Christum suum.

7 Exaudiet illum de cælo sancto suo: * in potentibus salus dextera eius.

8 Si in curribus & hi inequis:

* nos autem in nomine Dñi Dei nostri inuocabimus.

9 Ipsi obligati sunt, et ceciderunt:

* nos autem surreximus & erecti sumus.

10 Domine saluum fac regem: * & exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

1. Tim. 2. Domine salutaria ista bona à te humiliter deposcentes, in quocunq; die te ad protectionem ex corde inuocauerimus, vt ita tuæ exauditionis benignitate, & qui præfident, & qui subiiciuntur omnes serui tui, pariter in salutem tuam perducamur æternam, sine fine tecum illic pariter regnaturi ante conspectum tuum in secula seculorum. Amen.

VIGESIMI PSALMI

ARGUMENTVM.

PSALMVS iste conuenienter accipi possit vt forma gratiarum actionis pro regis victoria, quem admodum mox præcedentem diximus esse formam orandi pro regis salute. Et ad eum sensum facile est totum Psalmum exponere, si tantum ea que Christo absq; mensura tribuimus & secundum æternitatem, regis temporali secundum temporalem gloriam, iuxta congruitatem adaptemus. Possunt item quæ in hoc Psalmo dicuntur, pro sanctorum gloriosa victoria, & salute post pugnam secura, Deo laudari. Hi enim omnes reges sunt, regnaturi cum Christo imperatore suo, qui illis dedit esse reges in secula seculorum. Et his facile est applicare Psalmum, tantum ea quæ Christo attribuuntur secundum plenitudinem vt primogenito, his ad mensuram (quasi adoptione regibus factis) applicando. Verum quia huius Psalmi omnia peculiariter & eximio modo ad Christum pertinere cognoscuntur, visum fuit nobis hunc Psalmum regi Messia, Christo domino, peculiariter aptare, sicq; totam Elucidationis seriem texere, vt gratiarum actio sit patri decantanda pro filij sui domini nostri magnifica exaltatione & inæstimabili gloria, ad quam illum post passionis vilitatem sublimauit. Et quidem vsq; ad Psalmi penultimum dimidium, hoc est, vsq; ad versum octauum, gloria exaltati Messie exprimitur: post vero omnium aduersariorum veritatem, qui Messiam hunc respuerunt, & in eo patrem Deum contempserunt, paratq; vindicta terribilis describitur. Nouissimus autem versus, in laudis proposito canticum terminat.

1 Domine
in virtute
tua lætabitur
rex:
* & super
salutare tuum
exultabit ve
hementer.

VIGESIMI PSALMI

ELUCIDATIO.

DOMINE Deus, omnipotens pater, in virtute potentia tua lætabitur Christus rex noster, cum per eam hostes suos deuicerit, optatumque de hoste (ad quem debellandum venerat) triumphum reportauerit: * & de salute atq; saluatione qua illi in tua virtute facere dedisti pro populo suo, gaudio perma

per maximo gaudebit. Cum enim nihil ipse tam optauerit
 quam salutem, ac redemptionem populi sui, constat gaudiū
 illi fore perfectum, tunc, cum morte deuicta, & hoste huma-
 ni generis debellato, perfectam populo suo redemptionem
 fuerit operatus. 2 Desiderium cordis, & votum pij affe-
 ctus ipsius adimplesti ei, & desideratam populi sui salutem
 contulisti ei: * neq; denegasti ei petitionem voluntaris suae,
 qua te orauit per os suum, & postulauit per labia sua: postu-
 lans à te dari sibi gentes in hæreditatem, & terminos terræ
 in possessionem. 3 Idcirco autem ipse in te lætabitur, & tu
 adimplesti desiderium eius, quoniam tu illum copiose im-
 plesti non ad mensuram, dulcissimis benedictionibus om-
 nium gratiarum spiritualium, faciens super eum requiesce-
 re spiritum sapientiæ, & intellectus, consilij, & fortitudinis,
 scientiæ, & pietatis, & timoris sancti tui: atque ob hoc, non
 potuisti non exaudire tam gratissimum puerum tuum, tibi
 supplicantem: * fecisti illum, hoste deuicto, regem super po-
 pulum, quem dari sibi postulauerat, & diadema regni super
 riosum, coronam immacessibilem regni æterni imposuisti
 capiti eius, vt regnet super omnes sanctos in secula seculo-
 rum. 4 In diebus carnis suæ cum adhuc in pugna versare-
 tur, preces supplicationesq; obtulit tibi patri suo petens à
 morte saluus fieri, & in manus tuas commendans spiritum
 suum, petiit à te vitam æternam, non pro se tantum, sed &
 pro populo suo: & tu liberaliter dedisti ei, tam pro se, quam
 pro omnibus seruis eius: * longitudinē scilicet dierum de-
 disti ei, id est, durationem æternam, & vitam sine fine, in om-
 nia secula seculorum. 5 Gloria regni eius est magna val-
 de, superans nimirum omnem gloriam principum terre: cū
 sit ipse regum terræ princeps, Rex Regū & Dominus Do-
 minantium, & duratione existens sempiterna: quā sanē glo-
 riam ex tuo salutari, ex tua saluatione ipse habet, eo quod à
 morte illum tua potentia mirabili saluare volueris, sicq; mi-
 rificè exaltare, dans illi nomen quod est super omne nomē:
 * pro passionibus quoq;, & laboribus, quibus fuit pro salute
 populi sui humiliatus, magnifica gloria & honore per maxi-
 mum coronasti, decorasti, & exaltasti illum, ita vt in nomine
 eius omne flectatur genu. 6 Quoniam tu illum benedices
 benedictione æterna, imò benedictionis autorem cōstitues,
 ita vt in eo benedicantur omnes tribus terræ, ita vt ipse

2 Deside-
 rium cordis
 eius tribui-
 sti ei: * et vo-
 luntate labio-
 rum eius non
 fraudasti eū
 3 Quoniam
 prauemisti
 eum in bene-
 dictionibus
 dulcedinis:
 Psalmo 2
 Ioannis 3
 Esaia 11
 * posuisti in
 capite ei⁹ co-
 ronā de lapide
 de pretioso.
 4 Vitam pe-
 tit à te, &
 tribuisti ei:
 * longitudi-
 nem dierū
 seculi et 1⁹ se-
 culū seculi.
 Hebræ. 5
 Apocal. 9
 5 Magna
 est gloria ei-
 us in salu-
 tari tuo:
 * gloriā &
 magnū deco-
 rē impones
 super eum.
 Philip. 2
 Ibidem.
 6 Quoniā
 dabis eum 1⁹

- benedictio-* omnium verè benedicendorum sit benedictio in sempiter-
nem, in secu- num: * letitia illum inæstimabili adimplebis, in gaudio fre-
lum seculi. licitatis æternæ, per aspectum vultus tui, per præsentiam Di-
 * *Letificabis* uinitatis tuæ. 7 Quoniam quidem rex noster Christus spe-
eum in gau- rauit in Domino Deo patre suo, & illi suam causam omnem
dio cum vul- commisit, inque illius manus omnia commendauit: * & in
tu tuo. misericordia altissimi cõfidens, non potuit conturbari, aut
 Gene. 22 frustrari neq; etiam commouebitur, aut frustrabitur vnquã,
 & 26 sed in sempiternum securus erit, tam quo ad se, quàm quo
 Galat. 3 ad populum suum. 8 Qui verò se tibi aduersarios, inobe-
 7 *Quoniã* dientes, atq; inimicos exhibuerint, illi inuenient sententiã,
rex sperat manum tuam, & seueram experientur vltionem: districta in-
in Domino: stitiã tuã * dextera tua tanget, & comprehendet omnes qui
 * *in mi-* tibi aduersantur, vltionemq; exercebit in eos. 9 In ignem
sericordia sempiternum mittes eos, vbi igne vehementissimo, & iner-
altissimi nõ tingibili ardebunt, quasi caminus ignis vehementissime
commoue- calefactus, atq; inflammatus: idq; facies in tempore iræ tuę,
bitur. quando tempus veniet ostendendi seueritatem iusti iudicij
 8 *Inuenia-* tui: * tu Domine in furore isto iracundiæ, in illo tempore
tur manus vltionis conturbabis, disperdes, & confundes eos conturba-
tua omnib⁹ tione maxima: & mox ad prolationem sententiæ tuæ, acci-
inimicituis: piet eos ignis gehennæ, inq; eum incident, atq; mergentur,
 * *dextera* in ictu oculi, perpetuis, & intolerabilibus cruciatibus in eo
tua iueniat affligendi. 10 Simul quoque perdes & ad nihilum rediger
omnes qui omnem fructum, quem in terra habere videbantur, ita vt
te oderunt. damnati nullum vltra valeant fructum percipere ex iis que
 9 *Pones eos* possederant, quæq; reliquerant super terram, neq; de omni-
vt clibanũ bus operibus, quæ operati sunt super terram, de quibus iam
ignis in tem- erubescunt, & confunduntur, confusione sempiterna: * semẽ
pore vultus quoq; eorum & posteros (quos prauis suis exemplis ipsi cor-
*tui: * Do-* ruperunt, qui malitię parentum suorum fuerint imitatores)
minus in perdes perirẽq; facies de numero filiorum hominum viuenti-
ira sua con- tium, de numero bonorum segregabis eos, & inter mortuos
turbabit collocabis. 11 Idcirco autem pœna huiuscemodi vlcisce-
eos, & de- ris in eos, quoniam mala, & peruersa contra te, tuõsque ser-
uorabit eos uos attentauerunt: * & ad suas malitias conceptas adimple-
ignis. das, cõsilia, modos, & adinventiones subtiliter excogitau-
 Matthe. 25
 10 *Fructum eorum de terra perdes: * & semen eorum à filiis hominum.*
 11 *Quoniam declinauerunt in te mala: * cogitauerunt consilia qua non pote-*
runt.

B run
 per
 m
 glo
 qu
 o
 esse
 bil
 tar
 ser
 ces
 his
 po
 rit
 par
 fac
 lis
 fac
 no
 de
 po
 dic
 m
 c
 cu

V
 pr
 à
 &
 ter
 re,
 ni
 di
 ne
 qu
 De
 do

Brunt: quæ tamen non potuerunt confirmare, & in effectum perducere, vincente nimirum tua potentia, atq; sapientia omnem illorum malitiam. Cogitauerunt enim tui nominis gloriam annihilare, & tuos cultores opprimere inimici tui: quod, te impediante, neq; potuerunt vnquam neq; poterunt operis effectum complere. 12 Quoniã tu pones illos, faciẽsq; esse tibi velut dorsum, impositurus super eos onus importabile, & pondus damnationis æternæ, quod tuo iudicio portare debebunt: * in pœnis damnationis æternæ, quas tu illis seruas quasi reliquiis peccatorum suorum, quæ veluti facies sunt vini deliciarum, quod in hoc mundo potarunt: in his (inquam) tuis reliquiis, implebis vultum eorum, & his potabis eos, cum vultum suum exhibuerint tibi, cum venerit ante conspectum tuum: his reliquis, his facibus, tu præparabis ac miro modo ad horrorem aptabis, atque dispones facies eorum, confusionem mortis, & damnationis (quæ illis ex operibus suis relicta est) veluti supereducturus super faciem eorum. 13 Ita tu Domine rex noster, & Dominus noster, exaltaberis, & gloriosus apparebis, ac talem te ipsum demonstrabis in omnipotenti fortitudine tua: * nos verò populus tuus: & serui tui congratulantes tibi, laudibus prædicabimus, canticisq; ac Psalmis ad laudem aptatis effereamus fortissima opera virtutis, atq; omnipotentia tuæ quæ

CH R I S T O Iesu regi nostro est tecum o ingenite pater, & cum spiritu sancto communis, in secula seculorum. Amen.

A N N O T A T I O N E S

in Psalmum vigesimum.

VER SVtertio, Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Si pro sanctorum gloria hunc Psalmum proferimus, manifestum satis est, quomodo ipsi præueniantur à Deo benedictionibus dulcedinis, visitatione, liberalitate, & multiformi gratia Dei, quibus suos electos misericorditer Deus præuenit, vt dignam valeant, & bonam militiam militare, & fructum dignum facere. Iuxta quod alio loco noster canit Psalmista, Misericordia eius præueniet me. Quod autem dicitur Deus posuisse in capite coronam de pretioso lapide, non aliud est, nisi quod reges sunt in conspectu eius: iuxta quod in Apocalypsi dicitur, Fecit nos regnum. & sacerdotes Deo & patri suo. De regibus autem temporalibus intelligendo Psalmum, præuentio item in benedictionibus dulcedinis

runt stabili-
lire.

12 Quoniã
pones eos
dorsum:
* in reli-
quis tuis
prepara-
bis vultum
eorum.

13 Exalta-
re Domine
in virtute
tua:
* canta-
bimus &
Psallemus
virtutes
tuas.

Psal. 58

Apoca. 5

intelligitur, liberalis donatio gratiarū, quas in rege posuit Deus, vt aptus esset, atq; idoneus dominator super populum suum: & corona illa de lapide pretioso, temporalis regni diadema accipietur. Et quæ sequuntur cætera facile aptari possunt vtriq; intelligentiæ. Versu octauo, Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis. Quæ hic sequuntur sub persona secunda, possunt referri vel ad patrem, ad quem factus est sermo in principio Psalmi, vt sit sensus, Tua manus, ô Deus pater inueniatur omnibus inimicis tuis, qui videlicet filio tuo resistendo aduersarios sese tibi exhibuerūt. Aut ad personam regis nostri Christi pertinere possunt, ad hunc sensum, Inueniatur manus tua, ô rex noster Christe, omnibus inimicis tuis, qui tuo se regno subdere nolunt, oblatâ perre Euangelij gratiâ recusantes, & redëptionis exhibitū beneficium abiicientes. Neq; multū refert, siue hoc siue illo modo sermo effertur: quandoquidem iidem sunt Dei patris & regis Christi inimici, aduersarij iidem. Qui enim odit filiū, & patrem odit, qui misit illū. Et qui filio aduersatur, inimicū se patri constituit. Commune item erit vltionis iudiciū, patri & filio. Iudicabit enim pater, per filium, cui dedit potestatem iudicium facere, quémque (iuxta Petri sermonem) iudicem constituit viuorum atq; mortuorum. Versu penultimo, In reliquiis tuis præparabis vultum eorū. Reliquiæ illæ peccatorum, pænæ sunt, quæ pro cõmissis peccatis eis apud iustū iudicem seruantur. Nam (Paulo testante) stipendia peccati, mors est: nihilq; aliud manet impios post mortem, ex omnibus quibus in hoc mundo inferuerunt vitiis, quàm cõfusio æterna, & damnatio perpetua. Quemadmodum enim vinū, & cereuisia, & omne quod inebriat, aut in delitiis est, fæces habet: quæ tamen à bibentibus relinquuntur, neq; simul cū potu hauriuntur, sic omnes huius mundi delitiæ quibus peccatores fruuntur, fæces quasdam habent gustus pessimi, & intolerabilis: quæ modo quidē ab illis non gustantur, quoniam sint amaræ, verū iustus iudex, reliquias has, & fæces, illis reseruabit in tēpus vltionis, atq; in diem iudicij adducet eas, ac tunc quidem illos gustare, imò velint nolint eporare cõpellet, cū (iuxta illud Apocalypsis) tantum illis dabitur de tormentis, quātum prius in delitiis fuerant glorificati. Neminem verò turbet: quod Deo loquens Psalmista dicat, reliquiæ tuæ, quasi Dei sint istę reliquiæ, & non peccatorū. Reliquiæ

Ioan. 15

Ioan. 5

Actu. 10

Rom. 6

Apo. 18

qui
tor
mo
qua
tur
fe
qui
bū
co
tur
ber

I
fi
pro
illa
co
re
ne
me
ac
sua
E
de
23
di
qu
ra
sic
di
E
fi
ne
ta
ge
fin
tu

quæ enim Dei dicuntur, quatenus ipse eas seruabit peccatoribus, non autem quasi ipse eas sit gustaturus. Quemadmodum vindicta Dei dicitur, quam in impios proferet, non quam sentiet ipse. Peccatorum autem longè aliter esse dicitur, quatenus scilicet in eos exercebitur, & quatenus ipsi eam ferent in sese. Sic difformiter reliquæ istæ & Dei dicuntur, qui eas seruat impiis, & impiorum, qui gustabunt epotabuntque eas. Potest autem commodè admodum præsentī loco accommodari etiam illud, quod in Psalmo alio scribitur, de calice Domini, cuius fex non est exinanita, de qua bibent omnes peccatores terræ.

Psal. 74

VIGESIMIPRIMI PSALMI ARGUMENTVM.

HUNC Psalmum, manifestissimum est ad Christi personam spectare, ex Euangelii sacris: in quibus, ipsius verus plures ad Christum pertinere asseruntur, & in Christi passione impleti. Nam principium Psalmi, à Christo in cruce prolatum, scribit *Matthæus*, capite 27. sui Euangelij: ubi etiam illud *Respice in me*, non adiicitur, quemadmodum neque hoc loco in *Hebrais* habetur codicibus. Illud quoque, *Dieserunt sibi vestimenta mea*, *Ioannes* capite 19. testatur, in Christi passione impletum. Rursum illud, *Narrabo nomen tuum fratribus meis*, *Paulus* Apostolus in Epistola ad *Hebræos* ad Christum accommodat, docens quomodo nos Christus dignatus sit vocare suos fratres. Et (vt summatim dicam) quisquis ea quæ sancti Euangelistæ scripserunt de passione Dominica (*Matthæus* quidem, cap. 26. & 27. *Marcus*, cap. 15. & 16. *Lucas*, 22. & 23. *Ioannes* verò, 18. & 19.) contulerit cum iis quæ in hoc loco dicuntur, apertissimè cognosces, omnia hæc ad Christum optimè quadrare, & videbit, quemadmodum clarissimo illuminationis radio præuidens ante multa tempora *Dauid* quæ futura erant, sic quasi præterita descripserit, atque ea quidem ita perfectè atque distinctè, ac si præsens ipse omnia transacta oculis conspexisset. Est ergo Psalmus iste oratio Christi in afflictione passionis positi, quam ad patrem effundit: in quo primum suam derelictionem proponit, quasi cum querimonia, secundum eam infirmitatem, secundum quam etiam calicem sibi auferri, in Euangelio legitur postulasse. Ad eandem enim partem (nempe in finem & humanam, secundum sensualem affectum) videtur illa petitio & ista querimonia pertinere: & indicat veraque

Matth. 27

Ioan. 19

Hebr. 2.

Matth. 24

caro

Matth. 3
& 17

carnis infirmæ fragilitatem, quam se habere veram ac passibilem atq; passionem etiam exhorrescētem, Christus Dominus & illa pœtitione & hac querimonia nobis demonstrare volebat. Exaggerat autem querimoniã, eò quòd patres antiqui (qui non nisi serui etiã) clamantes ad patrem, frequenter exauditi fuerint, deq; manibus iudicorum liberati: cum ipse, filius existens dilectus, in tantam derelictionem, patris permissione deuenerit. Moxq; incipit suã passionem miseriam & magnitudinem enarrare, per omnia iuxta Euangelicã narrationis historiam: atq; id quidẽ à versu septimo vsq; ad vigesimum. A quo deinde post enarratã passionis miseriam, pater orat pro liberatione & resurrectione sua, ne in morte vel in inferno permaneat, sed à mortuis redeat victor: idq; facit tribus versibus. Quæ verò dehinc sequuntur, à versu vigesimo tertio, ad Christi resurrectionem, & ad nouã Ecclesiæ per Christi resurrectionẽ gentium adificationem pertinent, vsq; ad finẽ Psalmi. Et primum quãtã patri promittit filius clarificationem, & prædicationẽ ipsius in medio ecclesiæ. Dehinc versu vigesimo quarto, subito commutata persona, Christus qui hactenus ad patrem direxerat sermonem, nunc ad fideles Ecclesiæ filios exhortationẽ conuertit, monens eos pro sue resurrectionis gloria gratias agere patri liberatori. Ac deinde, in uersionem gentium ad Deum, & Ecclesiæ adificationem, ac beneficia quæ in Ecclesiã conferentur (tam de patre quã de se ad patris dexteram exaltato quasi de tertiã persona loquens) prædicat: atq; ita qui in querimonia incæperat, propter solitudinis (vt videbatur) derelictionem, in gaudio terminat, propter fidelium ex sua resurrectione conuersionem, & multiplicationem.

VIGESIMIPRIMI PSALMI
E L V C I D A T I O.

*I Deus deus meus respice in me. * quare me dereliquisti? * legẽ à salutẽ meã, verba delictorũ meorum.*

DOMINATOR omnium Deus, qui meus etiã peculiariter es pater, & Deus secundũ assumptæ carnis fragilitatem, aspice quãso nunc ad me, in quanta sim positus desolatione, in quãta pendeam miseria, omni destitutus solatio, omni prorsus auxilio humano priuatus: postea quã omnes noti atq; discipuli fugientes, me reliquerunt: * atque ad eò etiã tu pater meus benignissime, quomodo sic me reliquisti, tuã mihi diuinẽ liberationis subtrahens consolationem, perinde ac si purus essem homo, & nõ etiã filius tuus, vobiscum Deus & dominus: * ecce verba delictorum meorum, id est, opera peccatorum generis humani, populi mei, quæ

tu pater in me posuisti, & ego in meipso libens suscepi atq; portauit, quæ ego non secus atq; mea reputo, volens pro eis tanquam pro peccatis propriis ex tua voluntate satisfacere: hæc (inquam) peccatorum opera sunt, quæ longè me faciunt à salute mea, quæ nunc à me tuâ saluationem elongat, propter quæ nunc tua me Deitas non liberat. Nam sic decretum est à te, & sic ego acceptaui, vt hanc desolationem ad mortem vsq; pro generis humani peccatis expiandis, debeam susti-

A nere. 2 Quanquam autem id sciam, & secundum spiritum ad id sim promptissimus: tamen, quantum ex parte carnis, quæ infirma est, aspera horret, præ nimio pauore & horrore, tædio atq; miseria clamaui ad te, secundum inferiorem hanc partem, postulas si possibile esset, auferri à me calicem quem præuidebat spiritus; clamaui (inquam) per diem, cum horror ille future passionis partem inferiorem turbaret: verum tu non exaudisti me in hac petitione, secundum inferioris partis appetitum postulantiem: * atq; etiam cum nocte clamarem in horto positus, flexis genibus in terram prostratus atq; etiam in agonia grauissima constitutus: tu tamen non exaudisti, sic vt auferres à me calicem, quæ ex tuo decreto, & ex meæ etiam voluntatis secundum spiritum acceptatione, eram bibiturus: * nequaquam tamen hoc ad insipientiam mihi debet imputari, nemo hoc debet in me arguere, quod secundum partis inferioris appetitum postulauerim id, in quo non est mihi facta exauditiō: quoniam licet secundum inferioris partis infirmitatem (ad testimonium veræ

B humanitatis meæ) exhorruerim calicem, atque pro eius amotione fuerim deprecatus, tamen secundum spiritum in omnibus submissi, atque commendaui meipsum voluntati tuæ, dicens tibi, Nō mea, sed tua voluntas fiat. 3 Dum verò ego in his pendeo angustiis, dum in hac desolatione ago in terris, tu in excelsis cælo sancto tuo habitas, o mi siuaissimè pater, qui es laus populi tui fidelis, quem laudant ac prædicant serui tui, & in quo laudatur & gloriatur omnis populus tuus. Si quidem laudabilis est populus, cuius tu es dominus Deus eius: & in te, semper est ipsorum laudatio. 4 Patres nostri, fideles serui tui Patriarchæ atque Prophetæ, & ceteri iusti horum imitatores, ex quibus secundum carnem ego factus sum: ipsi spem suam omnem in te positam habuerunt: * & tu non dereliquisti sperantes in te, sed liberaisti

2 *Deus meus, clamabo per diem: & non exaudies:*

Matth. 26
Ibidem.

* *& nocte,*
Lucæ 22

* *& nō ad insipientiam mihi.*

3 *Tu autem in sancto habitas laus Israël.*

Lucæ 22

Psal. 143

4 *In te sperauerunt patres nostri:*
Rom. 1.9

* *sperauerunt, & liberaasti eos.*

eos

5 Ad te cla eos de manibus omnium inimicorū, & saluos fecisti eos ab
 mauerūt et omni malo. 5 Clamantes ad te de necessitatibus & angu-
 salui facti stis suis pro auxilio, tua diuina virtute ipsos protegente &
 sunt: * in te pro eis pugnante, salui facti sunt: * spem suam in te posue-
 sperauerunt runt, & non sunt frustrati spe sua, nec sunt cōfusi ab expecta-
 & non sunt tione sua. 6 Cū verò istis, qui tantum serui erāt, semper
 confusi. misericordiam tuam exhibueris, mihi tamen nunc in tanta
 6 Ego autē hac derelictione posito, non præstatur à te liberatio. Ego
 sum vermis, enim non quasi homo, sed potius vt vermis pauperrimus &
 & nō homo: miserrimus appareo, cuius nemo miseretur, quantum mihi in-
 * opprobriū dignissimis modis sim tractatus: quemadmodum super ver-
 hominū, & mem nulla est misericordia: * sum factus hominum oppro-
 abiectio ple brium & illusio, atque etiam infimæ vilissimæq; plebis de-
 b. u. spectio, vir dolorum & sciens infirmitates, quasi leprosus &
 Esaiæ 53 despectus, de nouissimis virorum, cui non est species neque
 Matth. 27 decor. 7 Omnes qui me viderunt, in hac pendente
 Ibidem. miseria, transeuntes per viam, derisionis & illusionis signa
 7 Oēs vidē- exhibuerunt contra me: * loquuti sunt ore suo aduersum
 tes me deri- me conuitia, probra, blasphemias iaciētes in me, absque vi-
 serunt me: la reuerentia: & in derisionis signum, mouerunt aduersum
 Ioan. 8 me capita sua, quasi congaudentes meæ miseræ, & prote-
 Matth. 27 stantes dignam factis me accepisse vindictam. 8 Loqu-
 * loquuti ti sunt aduersum me in tantis angustiis pendente, in hunc
 sunt labijs, modum, Ecce vbi nunc est Deus, quem se patrem habere
 & mouerūt gloriabatur, in quo sperare se dicebat, quem se glorificare,
 caput. & à quo se missum prædicabat: veniat nunc illi in auxilium,
 Ioan. 3 & 5 & eripiat illum de manibus nostris: * si hic filius Dei est, de-
 8 Sperauit scendat nunc de cruce: & si pater hūc filium suum agnoscat,
 in domino descendere illum faciat de cruce, sicq; faciat saluum de ma-
 eripiat eū: nibus nostris: quandoquidem ipse asseruit, se à patre suo di-
 * saluum fa ligi & amari, & esse Deo in ipso, vt patri in filio beneplaci-
 ciat eū, quo tum. Atque ita, dum tu pater me nunc derelinquis, isti cru-
 niā vult eū. cifixores mei arbitrantur falsa esse quæcunque de te prædi-
 9 Quoniam caui. 9 Ecce Domine pater tu es qui me sine humane
 tu es qui ex virtutis operatione, tua diuina operatione, nasci fecisti so-
 traxisti me cundum carnem, atq; modum, in verum hominem prodire.
 de ventre: de vtero virginis matris meæ: * & quemadmodum genera-
 * spes mea tionis, patrē alium præter te, non habui autorē, sic tu etiam
 ab vberibus spes mea tota semper fuisti. in te semper cōfusus sum, etiam
 matris meæ: tunc cum fugerem vbera matris meæ: id est, à prima oriā in-
 fantis.

fanti
 meu
 psun
 fanti
 E egre
 egre
 te c
 me
 ea q
 tran
 lium
 per
 tion
 II
 quo
 & v
 me
 inui
 mn
 quic
 ger
 tud
 ded
 gen
 run
 in c
 sen
 F eru
 liti
 cer
 du
 dor
 rue
 tis
 rei
 rij
 acc
 fid
 uer
 &

fantia, semper spem in te habui, tanquam in Deum & patrē
 meum: * in te omnem spem meam conieci, & veluti mei-
 psimum plenissima confidentia in te proieci, à prima in
 fantia, à tempore egressus ex utero. 10 A tempore quo
 egressus sum de utero matris meae, à prima aetate semper
 ego te agnoui & habui Deum meū & patrem meū, semper
 te colui, semper in te speraui: * ne ergo nunc derelinquas
 me pater vsquequaq; quēadmodum isti existimāt: propter
 ea quod temporalis liberationis auxilium non praestas, arbi-
 trantes me profusus à te derelictum: sed adesto mihi in auxi-
 lium sic vt in morte non permaneam, & tempore definito
 per te à mortuis resusciter ad vitam, vtq; interim in his pas-
 sionibus fortis perseuerem, pro generis humani salute. 11
 Idecirco autem tuae praesentiae suppliciter deosco auxiliū,
 quoniam tribulatio maxima ex omni parte mihi adiacet,
 & vndiquaque me premit, ex omni parte circumstantibus
 me angustiis & malis: dum continuo, inimicorum saeuiente
 inuida malitia, accumulatur mihi cruciatus: * & in his om-
 nibus doloribus, nemo est hominum qui mihi impendat
 quicquam auxiliij, dum omnes à me discipuli atque noti fu-
 gerunt, & si qui etiam sint qui velint adiuuare, propter forti-
 tudinem & rabiem inimicorum non valent. 12 Circun-
 dederunt me ad comprehendendum, illudendum, & affli-
 gendum milites delicati atque lasciuui, ad modum vitulo-
 rum lasciuientium & saltantium praepetulantia, gaudentes
 in captione, illusione & afflictione mea: * scribae, pharisaei, &
 seniores populi (qui veluti tauri erant implacabili odio &
 crudelitate erga me obdurati, pingues vtique & potentes de
 litiis & diuitiis) obsederunt me, & ita diligenter custodiri se-
 cerunt atque ipsi etiam obseruauerunt, vt nullo modo secū-
 dum humanam viam viderer posse eripi de manibus eorū,
 donec me morti traderent 13 Ad deuorandum me ape-
 ruerūt os suū, aduersum me, ad modum leonis rapere quatē
 tis praedam, & rugitum emittentis ad perdendum suo terro-
 re innoxia animalcula. Sic enim & ipsi ferocissimi aduersa-
 rij mei, contra me dilatauerunt os suum, & rugitum saeuae
 accusationis cōtra me emiserunt, ante Pontium Pilatū praefi-
 dem terribiliter me accusantes in multis, dicētes, me sub-
 uersorem gentis, turbatorē populi, potestatibus rebellantē,
 & Dei blasphematorem iuxta legem mortis reum; quē sa-

* in te proie-
 ctus sum ex
 utero.

10 De ven-
 tre matris
 meae Deus
 meus es tu:
 * ne discesse-
 ris à me.

Psalm. 15
 11 Quoniam
 tribulatio
 maxima est:

* & non est
 qui adiuuet
 Mat. 26

12 Circūde-
 derūt me vt
 tuli multi:
 * tauri pin-
 gues obsede-
 runt me.

13 Aperue-
 rūt sup me
 os suū, sicut
 leo rapiens
 & rugiens.

Luc. 23.

- 14 *Sicut aqua effusus sum: * & dispersa sūt omnia ossa mea.* nē rugitum iniqui clamoris, contra me emisserunt, vt morti adiudicatum crudeliter interficerent. 14 Etego passionis enormitate, acerbitate pœnarum, & vexatione immensa, quibus me affecerunt, dilapsus sum quasi virium omnibus destitutus, in modum aquæ effusæ, quæ confusam non habens mox diffluit & dilabitur, * & omnia ossa mea dissipata sunt, dilapsa sunt, infirmata sunt, suâq; fortitudine & robore pristino destituta, ita vt nihil ultra superesset in me virium.
- 15 *Factum est cor meū tanquam cera liquefcens, in medio ventris mei.* 15 Cor meum nimia passionum angustia oppressum, factum est intra me, in medio corporis meo, in superioribus corporis, ad modum cere, quæ per ignis calorem dissoluitur, sicque suam perdens quam prius habebat duritiem & continuitatem, diffluit resoluta, Sic enim & cor meum intra me continuo defectu resoluebatur, & defluens tendens ad defectiōnem, præ passionis ardore atque vehementia, nimia afflictione penè exesum atque consumptum.
- 16 *Aruit tanquam testa virtus mea: * & lingua mea adhesit faucibus meis: * & in puluerem mortis deduxisti me.* 16 Fortitudo mea omnis, omnisq; vigor qui intra me fuerat exhauritur, penitusq; absimitur & excoquitur, passio magnitudine: ad eum modum, quo ex vase fictili (quod hinc mido prius fictū fuerat) per ignis actionem, omnis humor excoquitur & elicitur, donec perfecta sit solæque siccitas. * adeò autem omnis humor & vigor defecit in me, vt lingua adhæreat faucibus meis, veluti conuiscata nimia siccitate: quod solet fieri iis qui grauissima siti premuntur: * vsq; ad puluerem mortis (in quem reuertuntur mortui) penè redire permisisti me, mox in mortem venturum: dum mihi robur ab illis sic exhaustum non reparas.
- 17 *Quoniā circūdederunt me canes multi:* 17 Neq; verum mirum, si tam grauē sustinuerim in mea passione miseriam. Circūdederunt enim me inimici mei, malitiosa inuidia ac implacabili iracundia, velut canes rabidi latratus suos fauissimos contra me emittentes, & dentibus suis me crudelissimè laniantes, iidemq; numero non pauci: nimirum facti bæ omnes pharisæi, seniores populi, & omne cõcilium, atq; etiam vniuersus populus, quæ illi contra me concitauerunt, vt vnâ cum eis contra me clamarent, mortemq; meam deposcerent: * cõgregatio peruersorum istorum qui malignè & inuidiosè egerunt cõtra me, obsedit me, quasi per circumtandem improbis suis rugitibus, latratibus, atque clamoribus importunis, sententia, vt ego crucifigerer, perfoderunt clauis
- * concilium malignantium obsedit me. Matth. 27
- 18 *Foderunt manus meas & pedes meos,*

clavis manus meas & pedes meos, cruci me sic affigētes crudeliter: * & in cruce me extendentes, extensione terribili ita distenderunt tenerum corpus meum, vt dinumerari facile possent ab astantibus omnia ossa mea, ossibus ipsis præ nimia illa distentione ita prominentibus, vt distincte videri facile valerent. 19 Cùm verò hæc egissent, nihil permoti misericordia, imò magis gaudentes & gloriantes de perpetrata impietate, stabant ex aduerso & contuebantur exaltatum in ligno, pendentemque in altitudine patibuli, ac diligenter inspexerunt me, ad satiandum desiderium suum: & sibi inuicem me demonstrabant illudentes: * illi quoque, qui huius sceleris (meæ dico crucifixionis) extiterunt ministri, accipientes vestimenta mea partiti sunt ea, facientes quatuor partes, unicuique militi partem: * & super vestem meam, super tunicam inconsutilem quæ desuper erat contexta per totum, miserunt sortem, cuius esset, quis eam totam sibi acciperet, nolentes eam (eò quòd inconsutilis erat) scindere. 20 Et illi quidem rabidissimi canes, & rugientes leones, hanc in me crudelitatem exercuerunt. Tu verò Deus pater meus, qui non relinquis me solum, qui semper mecum es: ne mihi nunc in tanta desolatione posito deneges auxilium tuum, postquam ab omni humano & temporali destitutor: * sed aspice ad defensionem & liberationem meam, vt me in morte non derelinquas, neque in inferno, neque in sepulchro, quemadmodum isti opinantur: sed vt ad vitam post tri duum quantumcunque me resuscites. 21 Erue animam meam à gladio diaboli, à potestate mortis, vt non tenear à morte neque ab inferno: * & de potestate canum istorum rabidorum, qua me morsibus suis insanis interficere existimabant, erue animam meam: quæ mihi, vt vnica, est meritò charissima. Nam carnem quidem in passionem & mortem dare non formidauit, & in manus inimicorum corpus tua voluntate venire libenter permisit: animam tamen oro modis omnibus à morte saluari, neque in potestatem inimicorum meorum venire. 22 Salua me, per resurrectionem potentie tue, ex ore leonum istorum pessimorum, ne quod ipsi petebant obtineant, cum me à morte saluaueris: * & à potestate maligna istorum (qui sunt veluti vnicornes, ad nocendum concessa sibi potestate atque autoritate terribiles) salua me humilem, pauperulum, & afflictum puerum tuum.

* dinumerata
uerunt ossa
ossa mea.

19 Ipsi verò
considerauerunt
& inspexerunt
me:

Mat. 27
* diuiserunt
sibi vestimenta
mea.

Mat. 27
* & super
vestem meam
miserunt sortem.

Ioan. 19
20 Tu autem
domine, ne
elongaueris
auxilium tuum
à me:

* ad defensionem
meam
conspice.

Ioan. 8

21 Erue à
fratre deus
animam meam:

* & de manu
canis vnicam
meam.

22 Salua
me ex ore
leonum: & à
cornibus vnicornium
humilitatem
meam.

- 23 *Narrabo nomē tuū fratribus meis: * in medio Ecclesie laudabo te.*
 Act. 1
- 24 *Qui timetis domini, laudate eū: * vniuersum semen Iacob glorificate eum.*
 Mar. 28
 Ioan. 16
- 25 *Timeat eū omne semen Israël: * quoniam non spreuit neque despicit deprecationem pauperis.*
 26 *Nec auertit faciē suam à me: * & cū clamare ad eū exaudiuit me.*
 27 *Apud te laus mea in Ecclesia magna: * nota mea*
- 23 Ego verò à morte, quā illi mihi putabant inferre, resuscitatus, tui nominis gloriam annuntiabo & manifestabo fratribus meis, Apostolis atq; discipulis meis, quibus post passionem meā præbebo meipsum viuū in multis argumentis, per quadraginta dies apparens eis, & loquens de regno Dei: * atq; per hos ego te faciam in medio totius Ecclesie fidelium laudari & glorificari, missurus eos in mundum vniuersum vsq; ad vltimum terræ, vt omnes credentes, baptizatos in nomine Trinitatis, doceant seruare præcepta tua, & veritatem tuam, ad quā prædicandam tu me misisti in mundum: atque ita tu pater Domine, in medio totius Ecclesie per hos fratres meos congreganda, fies laudabilis, & glorificaberis ab omnibus fidelibus, 24 Vertitur sermo ad fideles Ecclesie, Vos fideles quicumq; creditis in Dominū Deum vestrū, illūmq; vt dignū est reueremini, vos (inquam) iustum, est, dignum & cōgruum laudare eum, pro mirabili vestra redemptione, quā per me filiū suū ipse dignatus est operari: * quicumq; verū estis semen Iacob, non carne tantū, sed fide & veritate, quicumq; fidei Patriarcharū imitatores estis, vos glorificare conuenit Deum patrē meum, qui liberationē patribus vestris repromissam fideliter per me filium suū adimpleuit. 25 Honorate, colite, ac dignè reueremini illum quicumq; reputari vultis in verū & spirituale semē Israël: * vtiq; enim laude est dignissimus, quoniā nō abiecit neq; exaudit renuit deprecationē, qua ego in passionis humilitate infimus, despectus, pauper, & contempribilis, ipsum fui deprecatus, 26 Neq; auertit à me vultum suū, cū deprecarer eum pro me atq; membris meis, quasi exaudire nollet postulationem, aut quasi malè gratam haberet postulationem meam: * imò clamantem me vultu placido respexit, benignis auribus audiuit & exaudiuit, de morte me ad vitā immortalē faciens resurgere: vnde & vobis quicumq; creditis, quicumq; mea membra estis, vita processit aeterna, & simul omne bonum: propter quæ, à laudibus illius (qui vobis tanta tam dignanter præstitit) cessare nunquam debebitis. 27 Ad te, o pater meus, tendit, & apud te est, atq; etiam de te, laus mea in Ecclesia meā nouæ copiosa multitudo, in qua te vobis animo concordēs laudant fideles mei & membra mea: * laudes meas & pia cordis mei desideria, quibus te semper desideravi & optavi laudare, ego persoluam per membra mea,

E in E
 fide
 eni
 min
 no
 que
 & m
 gust
 bi D
 dab
 tum
 grat
 suo
 *&
 man
 & sp
 acci
 dem
 tern
 ore
 Euc
 F cau
 por
 vni
 stin
 eius
 ign
 coro
 con
 om
 bit
 ab i
 den
 suu
 sum
 imp
 con
 con
 dor
 C tit

E in Ecclesia quam tibi congregabo, in conspectu omnium fidelium timētiū & colentiū sanctum nomen tuum. Tu enim qui nunc in paruulo Iudææ loco paucos habes tui nominis cultores, post meam resurrectionem, laudaberis & honoraberis cultu præstantissimo in multitudine gentiū, ubique per Ecclesiam sanctam. 28 Pauperes spiritu, humiles, & mites, quos ego congregaui in Ecclesiam meam, ipsi gustabunt & comedent cibū, non panis neq; carnis, sed verbi Dei, cibum quoque corporis mei, quod eis in sacramento dabo absconditū, quo cibo utroq; copiosè reficientur (quantum opus erit) fideles & humiles serui mei: * & ipsi non ingrati de percepto pabulo, cum laude gratias agent nutritori suo Deo, ex toto corde illi placere atq; seruire desyderātes: * & quemadmodum cibo corporali sustentantur & confirmantur homines in vita corporis, ita confirmabuntur corda & spiritus eorum in vita atq; augmento spirituali, vitamq; accipient & in ea confirmabuntur in sempiternū: nunc quidem in vita gratiæ, & in futura patria, in vita gloriæ sempiterna. Viuit enim homo, in omni verbo quod procedit de ore Dei: suntq; verba Dei, spiritus & vita. Et item panē illū Eucharistiæ, panē vitæ qui de cælo descēdit, quisquis māducauerit, non morietur, sed viuet in æternū. 29 In illo tempore, post meam resurrectionem prædicantibus Apostolis in vniuersis mundi partibus, quotquot fuerint ad vitam prædestinati recordabuntur Domini Dei sui, credentes in nomine eius, quem abiecerant, neglexerant, cōtempserāt, & prorsus ignorauerant patres eorum idololatræ, & cū affectu ex toto corde ad ipsum conuertentur, vt auersi ab omni vanitate, conuertātur ad seruiendum Deo viuo & vero, in iustitia & omnimoda sanctitate. 30 Et ex omnibus tribubus, omnibusq; nationibus gentium alienigenarum, cōuersi ad fidem ab infidelitate sua, in vera humilitate & corde fideli procedent ante conspectum tuum, adorabuntq; te Dominū Deum suum. 31 Et verè ita dignum & iustum est, eritq; hoc mihi summum gaudium, cū ista post meam resurrectionem impleri per Apostolicam prædicationem in Ecclesia mea conspexero, vt abnegata vanitate, ad cultum Dei fideles conuertantur. Tibi enim, o mi pater qui es verus omnium dominus, competit regnum, tuum est regnum, tibi competit regnare in populo, non autem idolis aut dæmonibus:

*reddā in cō-
spectu timē-
tium eum.*

28 *Edent
pauperes, et
saturabun-
tur: * & lau-
dabūt domi-
num qui re-
quirunt eū:
* viuet cor-
da eorū in
seculum se-
culi.*

Deut. 8

Mat. 4

Ioan. 6

Ibidem.

29 *Remini-
scētur & cō-
uertētur ad
dominū vnī-
uersi fines
terræ.*

Ioël 2

Luc. 1

30 *Et ado-
rabūt in cō-
spectu eius,
vniuersa fa-
milia gen-
tium.*

31 *Quoniā
domini est
regnum:*

* & ipse do- * & tu es qui regnare debes atq; dominari in vniuersis gen-
 minabitur tibus, per totam Ecclesiam, non autem diabolus princeps
 gentium. tenebrarum, cui tantum competit tyrannis inferni. 32. Ho-
 Apoc. 16 rimi quoq; ex iis qui potentiores, nobiliores, sapientiores,
 1. Par. 29 ditiores ac præstantiores videntur super terram gustabunt
 32 Mandu & comedent etiam ipsi de pabulo prædicto, panem salutaria
 cauerūt & Euangelicæ doctrinæ, & sanctum panem corporis mei: &
 adorauerūt adorabunt Dominum Deum suum cum laude & gratiarum
 omnes pin- actione: * coram te incuruabunt se, & adorandi gratia pro-
 gues terræ: cident ante conspectum tuum, omnes quicumque sese con-
 * in conspe- uatis genibus posuerint super terram: hoc est, quicumque se
 * Et uisus ca- in terram ad adorandum prosternent, quicumq; in terræ pul-
 dent omnes uerem siue in pauimentum se dimittent, ad adorandum, hoc
 qui descen- facient non iam ante idola, sed in conspectu tuo; hoc est, pe-
 dunt in ter- nè omnes & plurimi valde tibi procident. 33 Et ego resis-
 ram. scitatus per te, morte deuicta, vita spiritali in gloria immor-
 33 Et ani- talitatis uiam coram te, ante conspectum tuum, atque ad
 ma mea illi gloriam tuam, mortem non uisurus ultra in æternum: * &
 uiuet: * & vniuersi filij mei, vniuersi fideles qui crediderunt in nomen
 semē meum tuum, doctrinamq; meam susceperint, te colent fideliter, i-
 seruiet ipsi. bique serui & obediētes erunt. 34 Generatio uentura po-
 Rom. 6 pulus nouus fidelis Ecclesiæ, qui surget post meam resurrex-
 34 Annū- tionem euangelizabitur tibi Domino Deo suo, prædica-
 tiabitur do- tionem & annuntiationem salutis accipiet per Apostolos.
 mino gene- ut credat in Dominum Deum suum: * sicque per ueritatem
 ratio ven- prædicationem quam tunc accipiet, populus ille fidelis factus
 tura: ex infideli, annumerabitur tibi tanquam uero Dominus
 * & annun suo, ascribeturq; & recensabitur inter seruos tuos, quasi re-
 tiabunt cali center subiectus dominationi tuæ: * annuntiabunt sancti
 iustitiā eius Apostoli mei, uiri planè cælestes, populo illi nouo (qui adhuc
 populo qui est nasciturus, qui est per Apostolicam prædicationem in ba-
 nascetur, ptistate & fide generandus) iustitiam Dei, iustitiam ueram
 quem fecit quæ coram Deo iustificat, quæ est ex fide in patrē & filium
 dominus. eius: illi (inquam) populo, quem tu pater ab æterno præde-
 Roma. 3 stinasti & præordinasti facere in tempore suo, & quem item
 Ioan. 3 perficies aptabisq; tibi in tempore definito, regeneraturus
 illum tibi ex aqua & spiritu sancto, ut fiat tibi in populum
 electum & peculiarem, in Ecclesiam sanctam, in qua inha-
 bites, & modò per dulcedinem tuæ gratiæ, & in futuro secū-
 dum plenitudinem gloriæ tuæ sempiternæ. Amen.

ANNOTATIONES IN

Psalium vigesimumprimum.

- A** **V**ERSV tertio. Tu autem in sancto habitas laus Israël. Nota, quòd laus Israël dicitur Deus dupliciter, vel què laudat Israël, id est, omnis populus fidelis, omnis plebs Dei: vel in quo laudatur & glorificatur populus fidelis. Siquidem magna est fidelis populi gloria & laus magna, quòd Dominum habeat Deum suum in se habitantem, ad custodiam atq; protectionem: quemadmodum & summa erat idololatris ignominia, quòd simulacra muta haberent pro Diis suis. Vnde erat illud Moyfi, Non enim est alia natio tam grandis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster adest nobis. Versu sexto, Ego autem sum vermis & non homo. Aduerte differentiam inter occisionem vermis & alterius animalis perfectioris. Si enim animal perfectius, ut puta bos, vel ovis, vel equus, vel aliud quodlibet interficiatur aut moriatur, sunt qui cõpensione mouentur & doleant. Et si ob vsum humanum cogantur homines illa interficere, quemadmodum ea quæ in cibum veniunt, faciunt hoc tamen absque vlla ostensione crudelitatis, siue ictu vno graui, siue perforsione gutturis, iuxta quod conuenit, morte breuiori & faciliori ipsa interimentes. Erga autem vermes nequaquam vulgò hac vtütur cõpensationis misericordia homines, quantumuis illa magna videatur inferri inflictio aut vexatio: sed absque vlla commiseratione frequenter in varias partes secantur, neque etiam naturaliter viscera sic commouëtur intra homines, quomodo si eadem aliis perfectioribus animantibus cõtingerent. Nisi fortè quis Diuinã pietate plenus, etiam in infimis & nouissimi gradus viuëtibus
- B** nosset primam illam vitam, & omnis vitæ primarium fontem agnoscere & venerari. Causa autem quare magis super animalibus perfectioribus sit humanis visceribus naturalis commiseratio, quàm super vermibus imperfectioribus, videtur hinc esse, quòd illa sint humane speciei aliqua ex parte (ratione perfectionis sensuum & membrorum) magis similia atq; vicina, quàm sint hæc infima & imperfectissima animalia. Cum verò omne simile diligit sibi simile secùdum naturalem affectionem, amor autem commiserationem progignit, sit, ut vbi maior est similitudo, maior quoque sit amor & commiseratio. Ob hæc nimirum, Christus Dominus ver-

Deut. 4

Eccles. 13

mem se nominat: quem Prophete agnū nominarunt, oues
& vitulū: nimirū ipse se amplius humilians, quā illi aui
fuerant. Propter enim nimiam crudelitātē quam in eū exer-
cuerant impij Iudæi, vix homini similis videbatur. Propter
quod ab Efaia prædictū fuit, Vidimus eum quasi leprosum,
despectum, & quasi nouissimum virorum, virum dolorem
& virum scientem infirmitates. Nō erat species ei, neq; de-
cor. Et in humilitate iudicium eius sublatum est, atq; alia
plura: quæ omnia, palam vermis nostri miserā attestantur.
Et quoniam præ hac summa despectione, homini similis nō
videbatur, vix quisquā fuit qui super eo moueretur miseri-
cordia. Imò cū iam à Pilato, portans spineam coronā, de
flagellis per totum corpus crudelissimē vulneratus, exhibe-
retur, demonstrareturq; turbis, ad misericordiā excitandā,
adeo moti nō sunt persequutores: vt etiā amplius iam mor-
tem sitirent, inualescentibusq; vocibus absq; omni miseri-
cordia clamarent, Tolle, tolle, crucifige eum. Nonnulli ve-
rò sanctorū patrum aliud insuper mysterium intelligunt, et
eo quod Christus se vermem & nō hominem dixit: quoniā
videlicet non vt cæteri homines est humano more conce-
ptus, ex concubitu maris & fœminæ, sed nouo miraculo, et
superna operatione spiritus sancti. Quēadmodum enim ver-
mis patrem non habet, cuius eum matre concubitu gener-
tur, sed in ligno vel in terra, ex putrefactione vel occulta
virtute interna (quæ ex influxu venit corporis cœlestis) cōci-
pitur & generatur: ita Christus Dominus non ex virili semi-
ne, neq; ex commixtione, sed ex influxu superno & obum-
bratione spiritus sancti conceptus fuit, in vtero virginis su-
perbenedictæ Mariæ, quasi in medio ligni castissimi, & ab
omni sorde purissimi: aut quasi in medio terre pinguis-
& per gratiam spiritus sancti fœcundissimæ. Intra pingue-
enim terram, solent libenter vermes progigni. Atq; huic re-
ctē quadrabit, quod Dauid (qui personam Christi præfigura-
re solet) legimus 2. Reg. xxiii. cap. tenerrimum ligni vermicu-
lum nuncupatum. Fuit insuper Christus Dominus secun-
dum humanitatem tenerrimus, complexionis dispositionē
nobilissimam habens: quemadmodum in vermibus sum-
ma est teneritudo. Qua de re latius egimus in libris quos
de consyderatione rerum naturalium conscripsimus, libri
noni capite vigesimo octauo. His ergo rationibus, vel diui-
sim, vel

Esaia 50

Ioan. 19

2. Reg. 23

fim, vel potius in vnum simul coassumpcis, Christus Domi-
 nus verem se se nuncupasse intelligatur. Primum tamen
 D Elucidationi responderet, & proposito rectius quadrat, intelli-
 gentiam quoq; pleniorē facit. Versu decimoquinto. *Fa-
 ctum est cor meū tanquā cera liquefcens in medio ventris
 mei.* Participiū liquefcens, potest indifferenter coniungi vel
 cum cera, vt sit sensus, Cor meum factum est in medio ven-
 tris mei, tanquā cera liquefcens: aut cum corde ad hunc sen-
 sum, Cor meum factū est liquefcens in medio ventris mei,
 tanquam cera. Quod autem ad sententiā pertinet, nihil re-
 fert, licet an sic iungamus. Vulgatiō est modus prior, quē in
 Elucidatione quoq; sequuti sumus. Per ventrem autem hoc
 loco intelligi oportet, non solum partē illam quæ solet eo
 nomine appellari, in quo cibi sunt & stercora (In hoc siqui-
 dem ventre, non est cor, neq; in medio eius locū habet, inter
 intestina plena stercoribus) sed pro parte corporis superiori
 vsq; ad collum accipi oportet ventrem: atq; in huius vētris
 medio, situm est cor hominis. Versu vigesimoquarto. *Qui
 timetis Dominum laudate eum: Possēt ab hoc loco residuū
 Psalms accipi quasi ipsius Prophetæ Dauid sermo, loquētis
 in spiritu de gloria resurrectionis Christi, deq; patris ex hoc
 clarificatione, de populorum conuersione, Ecclesiæ adifica-
 tione, & Apostolica prædicatione, sacramentorū viuificorū
 institutione, & aliis quæ in tēpore gratiæ futura erant. Nos
 tamen in Elucidatione maluimus totum Psalmū à Christo
 pronuntari, ea quæ de Deo dicit ad patrem referentes, atq;
 etiam ad ipsummet Christū, quatenus patri suo est coæqua-
 lis: sicq; cum ait, *Conuertentur ad Dominū, Laudabunt Do-
 minum. Domini est regnū, & c. simul & de patre loquitur &*
 E etiam de seipso sub tertia persona quasi de alio. Versu tri-
 gesimosecundo. In conspectu eius cadent omnes qui descen-
 dunt in terram. Huius versus posterior pars videtur habere
 difficultatem. Fit tamen facilis eius intelligentia si ita lega-
 tur. Omnes qui descendūt in terram, id est, omnes qui se de-
 mittunt in terram, & prosternunt ad adorandū, cadent ante
 conspectum eius, id est, proci dent ante ipsum. Dictū est au-
 tem, omnes, hyperbolice: quia plurimi in primitiua Ecclesia
 cōuertebantur, vel omnes præordinati & electi in Ecclesia,
 quemadmodū apud Ioānem, Et erunt omnes docibiles Dei. Ioan. 6
 Versu vltimo, Annuntiabitur Domino generatio ventura.*

Quod dicitur annuntianda Domino generatio ventura, in Elucidatione indicauimus, duplicem recipere intelligentiam: Iuxta primam improprie accipitur vox annuntiabitur, vt idem valeat quod prædicabitur improprie item sumpta, vt tantundem valeat atque prædicationem & annuntiationem suscipiet de Deo. Et huic sententiæ illud quod mox sequitur concordat. Annuntiabunt cæli iustitiam eius populo qui nascetur. Estq; hæc particula secunda, expositio prioris: vt ista posterior pars, quæ per actiuum verbum enuntiat, prioris per passiuum obscurius enuntiata tollat obscuritatem: id quod scripturis nõ est infrequens. Populus enim fidelis (qui erat generatio ventura) annuntiatus, euangelizatus, siue prædicatus est (vt ita loquamur) Domino, id est, prædicationem, & annuntiationem suscepit de Domino, & ad credendum in Dominum: quia cæli, id est, Apostoli annuntiauerunt eidem populo iustitiam Dei. Non autem mirum videatur, si verbum illud annuntiabitur, dicamus improprie hic accipi. Nam & in Euangelio verbum euangelizari (quod secundum virtutem idem valet penè quod annuntiari) similiter improprie sumitur, cum dicit ad discipulos Ioannis saluator. Pauperes euangelizantur, id est, pauperes bona & lra nuntia accipiunt, vel pauperibus bona Euangelica nuntiantur. Prædictæ expositioni fauet Chald. Paraph. quæ hoc loco sic habet, Semen Abrahæ seruiet coram eo, annuntiabit virtutem fortitudinis Dei generationi venturæ: vbi secundum actiuam significationem idem exprimitur, quod in iam dicta intelligentia dicitur per passiuum. Altera autem intelligentia quam innuit Elucidatio, erat accipiendo verbum annuntiari, quasi pro annumerari vel recenseri: vt sit sensus, Annumerabitur Domino generatio ventura, quæ admodum populus de nouo acquisitus annuntiat, adscribitur, annumeratur regi, qui illum acquisiuit, recenseturq; & velut refertur ad eum. Veluti cum rex quispiã copiosam mittit exercitum, vt alienigenas sibi gentes subdat, is qui exercitui præest, quoscunq; expugnat, Domino suo cuius negotium agit, annumerat, adscribit, atq; annuntiat. Ad eundem enim modum sancti Apostoli, qui à Christo ad orbem subiugandum missi fuerunt, ex omnibus finibus orbis terræ quoscunq; ad fidem Christi conuertendo salubriter expugnabant, eos Christo adnumerabant, adiungebant in populum

Mat. 11
Lucæ 7

pulu
ius, n
quid
G Dom
nunc
rati
rum
dum
tur D

I
comm
tur: q
nobis
tuens
saluta
fiunt
benig
pter n
Elion
super
dum
Etis
que si
grati
tribul
ponen
rit,
quies

H

no, n

pulum, & veluti in numerum retulerunt ditionis ipsius: cuius, non suum agebant negotium, quemadmodum insignis
 G quidam ex illis aiebat. Non enim nos ipsos prædicamus, sed
 Dominum nostrum IESVM CHRISTVM. Cælis ergo annuntiantibus iustitiam Dei, annuntiata est Domino generatio noua, populus nouus adnumeratus est ei, & in numerum subditorum ipsi relatus, simulque recensitus. Et secundum hanc sententiam verti potest ex Hebræo, Numerabitur Domino generatio quæ veniet.

2. Cor. 4

VIGESIMISECVNDI

PSALMI ARGUMENTVM.

DVLTISSIMVS est hic Psalmus, fideli cuilibet electo
 atque spirituali homini, ad meditandum Dei & Christi
 præcipua beneficia, & pro eis gratias agendum valde accommodatus. In ipso namque multiplicia Dei beneficia commemorantur: quemadmodum videlicet Deus quasi pastor bonus, nihil eorū nobis deesse patitur quæ sunt ad salutem nostram vtilia, constitutus nos in vberimis Ecclesiæ pascuis, potans nos aquis sapientiæ salutaris, quæ à Spiritu sancto fluit in Ecclesiæ, et cuius participes sunt fideles omnes in sancta Ecclesiæ: insuper corda nostrā ad se benignè conuertens, & per viam iustitiæ nos benignè deducens propter misericordiam suam. Deinde, etiam in summis periculis protectionis suæ beneficium nunquam nobis subtrahens, disciplinam insuper paternam vt filius virga & baculo impendens, ad corroborandum nos contra hostium oppugnationes mensam parans, id est, sanctissimum suum corpus & sanguinem nobis donans in Ecclesiæ: neque sic solum exterius pascens, verum etiam interius oleo spiritualis gratiæ spiritum letificans & fecundans: mercedem quoque & retributionem gloriosam pretiosumque calicem, fortiter agentibus proponens. Cuius denique indeficiens misericordia, nunquam nos deserit, omnibus diebus vitæ nostræ, donec nos adducat in mansionem quietis æternæ.

VIGESIMISECVNDI

PSALMI ELUCIDATIO.

DOMINVS Deus, qui diues est in misericordia, ipse quasi pater & pastor bonus me pascit ac dirigit quæadmodū pastor suam ouiculā, ita mei sollicitam ac prouidam curam gerens: & ob hoc confido, quod non deficiam omni bono, neque quicquam vnquam mihi deerit in vlla gratia, quod

I Dominus
 regit me &
 nihil mihi
 deerit:
 Ephes. 2
 Ioan. 10

- mihī sit ad salutem atque ad spiritalem vitam necessarium.
- * in loco pascuæ sibi me collocauit.* ** Et primum quidem (vt ipsius saltem aliqua enumerare beneficia) constituit me, firmavit atq; habitare me fecit in optimis pascuis, in vnitate & corpore Ecclesiæ suæ sanctæ in qua veluti in pascuis pinguisimis atq; vberissimis, pascuntur atq; enutriuntur omnes fideles. 2 Enutriuit me secus decursus aquarū viuentiū, iuxta fontē aquæ viuæ, quæ est aqua sapiētiae salutaris fluens in pascuis Ecclesiæ, qua potantur omnes fideles in ea: atq; in hac cœlesti sapiētia crescere me fecit. & augmentū sumere in spiritu: * cuius aquæ tanta est dulcedo, tanta est refectio atq; refocillatio quæ præstat animæ bibenti ex ea, vt per suū gustū animā meam ac spiritū ab omni vnitate auersam cōuerterit, in purū ac solum verū ipsius Dei mei amorem. Gustato te enim spiritu, desipit omnis caro: cœlestis illa sapiētia, omnia facit quæ in mūdo sunt insipida.*
- 3 Deduxit me super semitās iustitiæ.* *3 Perduxit quoq; me pastor meus in viā iustitiæ, ponens me in viā & obseruatione præceptorum suorum, atq; etiā ducit & custodē mihi in hac viā se præbens, à lapsu & transgressione me præseruando, vtq; ad implenda ipsius mandata esset validus me interius corroborando: * fecit autem hæc omnia mihi, non propter mea merita, non quod ego dignus essem ex me tantis beneficiis ab eo affici, sed propter sui nominis gloriam: quoniam sic illi fuit placitum, voluitq; his modis suum nomen, suam gloriam, suam bonitatem in me demonstrare. 4 Insuper & si contigerit me peruenire vsq; ad maxima pericula, ita vt quasi proximus videar morti, iamq; me mors ipsa videatur operuisse, & velut obumbrasse atq; expidisse se supra me, non tamen conturbabor neq; desperatione aut diffidentia deiiciar, à timore imminentium aut presentium malorum. * quoniam te semper mecū habeo adiutorem, & defensorem meum, qui etiam de periculis maximis, imò & de morte potens es (si tibi placitum fuerit) me liberare, qui de me es amplius quàm egomet de meipso sollicitus, qui que in tribulationibus & periculis maxime & presentissimè adesse soles. 5 Quod si quando aduersitas quælibet tua permissione, aut dispositione aduenerit, in eruditionem, & correptionem (siue virga ea fuerit, siue baculus, siue modica siue magna, siue ad tolerandum leuior siue grauior) vsque ad eò non conturbabor super paterna disciplina tua, vt etiam magnam consolationem sim ex ea accepturus.*
- 4 Nam & si ambulauero in medio vmbrae mortis, non timebo mala: quoniam tu mecū es.*
- 5 Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.*

¶ Er̄it enim hoc mihi iudicium, quod nondum à cura tua
 me abieceris, quod nondum adulterinū me habes & nothū,
 sed vt legitimū filium: potissimum, cum sciam, nullū esse
 filium quem non corripiat pater, & eos qui extra disciplinā
 sunt adulterinos esse, non filios legitimos. 6 Et quoniam
 tribulantium atque persequentium magna est copia & mul-
 ta crudelitas, partim carne interius scruiente, partim mundo
 exteriori, diabolis vtrinq̄: vt aduersus omnes istos, infractus
 & imperterritus stare queam, & non aliquando succūbere,
 mensam paraſti in conspectu meo, cibum proponis salutarē
 in Ecclesia tua sancta fideliter pugnantibus, panem vitæ qui
 C de celo descendit, pretiosissimum corpus tuum & sangui-
 nem: de qua mensa sumētes dignēque communicantes, ac-
 cipimus fortitudinem, & confirmamur in spiritu, vt aduer-
 sum omnes nos tribulantes fortes & inuicti perstare valea-
 mus. 7 Ad hæc, interna vnctiōe spiritus tui sancti vnxi
 sti spiritum meū, oleo suauissimo spiritualis gratiæ tuæ mē-
 tem meam atque affectum (lætificando pariter atq; fœcun-
 dando) copiose perfudisti, quemadmodum oleum corporale
 faciē exhiberat & impingat. Id enim facis, dum Charitatē
 tuam per spiritum sanctum diffundis in cordibus nostris,
 quantum ad effectum: quo ad mentem verò attinet, vnctiō
 ne tua doces nos de omnibus, & omnem doces de credēdis
 atque agendis veritatem. * Super omnia verò pars calicis
 mei quam expecto, portio mea hæreditaria, & beatissima il-
 la hæreditas atque retributio fœlicitatis æternæ, quæ me sa-
 tiabit ac porſus inebriabit, quæ totum meum desiderium
 & appetitum sufficienter implebit, ô quàm est præclara, &
 D quàm pretiosa & inæſtimabilis, super omnia quæ in mundo
 sunt aut valent cogitari: quam neque oculus videre potuit,
 neq; auris audire: imò nec in cor hominis ascendit, quæ præ-
 parauit Deus se diligentibus. Atq; in hunc calicem præcla-
 rissimum iam præparatum mihi & seruatum in cœlestibus,
 aspiciens, mentisque oculos ac cordis affectum spe certif-
 sima intentos tenens, omnes pro nihilo superabo aduer-
 santium tribulationes atque tentationes. 8 Semper au-
 tem misericordia tua præsto mihi aderit, ac veluti subse-
 quetur, ita vt mecum sit, & mecum laboret in omnibus,
 quocunq̄ me verterō, custodiens introitum & exitum
 meum, custodiens animam meā ab omni malo, parata auxi-
 lium

6 Paraſti
 in conspectu
 meo mēsam
 aduersus eos
 qui tribulāt
 me.

Hebr. 12
 Ioan. 6

7 Impingua
 sti in oleo ca
 put meum.

Psalm. 103
 Rom. 5

1. Ioan. 1
 Ioan. 14

& 16
 * & calix

meus ine-
 brians, quā

præclarus
 est.

Esaiæ 64
 1. Cor. 2

8 Et miseri-
 cordia tua
 subsequetur

me:
 Sapien. 7

Psalm. 120

* omnibus
diebus vite
mea.

9 Et vt in-
habitarem in
domo Do-
mini in lon-
gitudinem
dierum.

lium præbere in omni opere bono, ad quodcumq; voluero extendere manum meam: quemadmodum pastor diligens ouiculas suas subsequitur, neq; vnquam solas eas relinquit, donec in caulas induxerit, ne vsquam forte vel aberrent, vel in foueas cadant, vel luporum esca fiant: * atq; hoc tuæ sollicitissimæ curæ atq; custodiæ beneficium, non vno tantum vel die vel anno impêdes mihi, verum omnibus diebus quibus hic vixero super terram, donec vixero in hac militante Ecclesia, in hoc deserto, vbi omnia sunt periculis, foueis, Jaqueis, ac lupis plena. 9 Et ita quidem semper tua misericordia me subsequetur, vt in æternitate in domo tua tecum valeam inhabitare, vt nemo me in hac via à præparata illi mansioni valeat impedire, aut à te vlla ratione separare, sed in æternum permanere & habitare valeam in conspectu tuo atque in domo tua: nunc quidem in Ecclesia hac militante, per gratiam tuam, in triumphante verò aduentura, secundum perfectam gloriam tuam, quæ sine fine perdurabit omnibus electis in secula seculorum. Amen.

ANNOTATIONES

in Psalmum vigesimum secundum.

VERSV primo, Dominus regit me. Regere, in bonam partem accipitur. Est enim Græce *πομπαινα*, quod significat regere ad modum pastoris, siue pascere: quod verbum etiam supra Psalmo 2. haberi diximus in Græco, Reges eorum in virga ferrea. Loquitur enim hic Psalmus de Deo quasi pastore, & plura ex iis quæ hoc loco dicuntur de Christo erga Christianos, dicta videntur secundum similitudinē pastoris corporalis & ouium. Est enim pastoris officium, curare vt nihil desit ouibus quod sit ad earum bonam valitudinē necessarium: vt in loca pascuorum educat eas, vt in vias bonas & rectas deducat, à deviis & suspectis locis custodiat, vt si in pericula incidant, præsentia auxilij sui eas liberet, vt pedo suo (siquãdo à via recta aberrare incipiant, aut à grege se segregent) eas redire cogat, deniq; vt pro ouibus sollicitam curam gerat, & nunquam eas deserat, donec in quietis locum, in caulas inducat. Hæc autem omnia in isto Psalmo facile est considerare, quomodo Christo Domino (qui sese testatur esse pastorem bonū) applicentur, interiectis nihilominus & aliis quib

Ioan. 10

quibusdam, quæ corporalibus ouibus non cōueniunt: quæ admodum de aquis refectiois, quibus oues non egent corporales: de conuersione animæ, de parata mēsa, de imaginatione capitis in oleo, & calice præclaro. Nobis enim rationalibus ouibus, ampliori atque etiam alia cura est opus, quàm oues corporales accipiāt à suis pastoribus. Versu quinto, Virga tua & baculus tuus. Nonnulli per baculum intelligūt sustentationē Dei, qua iustos sustērat. Cum enim Dominus electas oues suas virga percutit (hoc est, disciplina qualibet seu aduersitate corripit) baculo nihilominus eos sustentat, dando in aduersitate patientiam: ne vel in murmurationem vel in desperationē, vel in alia mala, per impatientiā cadant. Cū ergo simul sunt virga & baculus, in hoc consolari debet electus. Virga autem si sola fuerit, defuitq; baculus, timendū est, ne reprobis fiat ille qui sine baculo virgā sentit. Alij, per baculum pastorem siue pedum, intelligunt Dei internā directionem, Consolatio enim est electorum, cū exterius flagellante virga, interius directio Diuina in viam rectā reducit. Parum enim profuerit virga, si defuerit hic baculus. Hæc autem vbi simul adsunt, magna est eius qui ea experitur cōsolatio. Sensit virgam Pharaō, sensit & Sennacherib: verum quia baculus defuit, non eis sola virga attulit cōsolationē. Sensit & Dauid virgam, post dinumerationem populi: sensit item Nabuchodonosor, postquam eleuatū fuisset cor eius. Et his, quia simul adsuit baculus, interior Dei directio ad pœnitentiam, idcirco acceperunt consolationem, & per virgam pariter atque baculum senserunt emendationem. Nos autem in Elucidatione, tam per virgam, quàm per baculum indicauimus accipi correctionē disciplinæ: per virgam quidem mitiorem, per baculum verò duriozem. Quosdam enim virga tantum, alios etiam baculo corripit pastor bonus: & quosdam quidem leuiori ac mitiori disciplina, alios verò duriori corripit, iuxta quod ipse nouit vnique ad salutem & meriti promotionem conuenire. Iusto autem quicquid tandem ex Domini manu euenerit, siue virga corripatur siue baculo, consolatio esse debet, dum attendit dominum esse & patrem qui corripit: idque totum quod agitur ad suam sibi salutē proficere. Quasi virga percutiebatur Dauid, cum pro adulterij & homicidij peccato pueruli ex adulterio concepti vitam impetrare non potuit, Lewis enim

Exo. 4. 5

& 6

4. Reg. 19

2. Reg. 24

Dan. 4

2. Reg. 12

fatis

2. Para. 21 fatis & mitis videbatur ista correptione, pro peccati magnitudine. Baculo verò cædebatur, cum post populi denominationem, septuaginta millia hominum ex populo sibi charissimo, pro suo peccato percussus vidit pestilentiam: item, cum grauius sibi persequeutionem à filio suo Absalon suscipiari conspexit. In utroque autem, suscipiens patienter Diuinam correptionem, emendatus & consolatus est. Quod autem per virgam dicamus intelligi correptionem mitiorem, per baculum verò duriores, ex communi consuetudine accipimus parentum, qui filios donec in ætate sunt minori virga corripunt: quos iam grandiores factos, ommissa virga, baculo corrigunt, si commuerint. Est autem præter virgam & baculum, etiam gladius Domini, quo corripit reprobos, qui de numero filiorum non sunt. Atque hic potius ad ultionem, quam ad disciplinam spectat. Non enim ad patrem, sed ad iudicem spectat gladius. Gladius ergo Domini metuendus est, & semper præcauendum, ne veniat nobis. Cæterum virga & baculus cum aduenerint, etiam in consolatione sunt habenda, atque inter præcipua Dei beneficia hominibus spiritualibus sunt æstimanda.
2. Reg. 16
- Rom. 13

VIGESIMITERTII PSALMI

ARGVMENTVM.

PSALMVS iste, in initio & in fine Christum Dominum respicit: in medio autem, eos qui dignos se Christo per iustitiam & vitam bonam exhibuerint. In principio itaque Christi Domini vniuersale super omnem terram dominium proponitur, propterea quod ipse orbem terrarum fecerit & creauerit. Est enim iustum, rationabile atque necessarium, eundem esse orbis dominum qui creauit illum, atque omnes habitantes in eo. Versu autem tertio incipit describere, qui digni habendi sint ut admittantur in orbem illum venturum, in ciuitatem supernam: posteaquam constat, non omnes illic admittendos absque discrimine, quemadmodum in hoc orbe sine distinctione habitant boni & mali, & omnium secundum naturalem subiectionem (ratione creationis) equaliter Deus est Dominus. Describit autem quales isti esse debeant, qui in illum venturum orbem, in montem sanctum sint admittendi, versibus quatuor, nimirum à tertio vsque ad septimum. A quo rursum, vsque ad finem, Christi gloriosum dominium proponit, non tam quod ratione creationis rerum habet, sed quod ratione peractæ victoriæ à patre accepit, iuxta illud, *Data est mihi omnis potestas in celo*

in celo & in terra. Considerans itaq; Propheta in extasi Spiritus, Christum accepto hoc dominio cum gloria magna ascendentem, una cum multitudine illius beate captiuitatis, quam ascendens secum ducebat in altum (de quibus in precedentibus statim praedixerat) tanquam praecurrens nuntius, angelos alloquitur, vt aperiant vementi Domino portas ciuitatis, secundum omnem altitudinem & latitudinem: causam simul adiungens, magnitudinem gloriae & maiestatis eius, quem contemplantatur aduenientem: sicq; dulcissimo exitu, in suauissima contemplatione ingressus Christi, Psalmum hunc terminat.

Matth. 28

Ephes. 4

Psalm. 67

VIGESIMITERTII PSALMI

ELUCIDATIO.

TERRA vniuersa cum omni sua plenitudine, cum omnibus quae in ea sunt, & in ea sustentantur creaturis, Domini Dei est, qui creauit eam: * vniuersus (inquam) orbis terrarum, totius terrae globus, cum omnibus qui in eo vbiunque gentiam, vbiunque locorum inhabitant. 2 Ipse enim est, qui orbem terrae creans stabiliuit, firmavit, constituit, solide posuit, super elementum aquae, super congregationes aquarum, quae sunt maria: * & super vniuersitatem aquarum, super elementum totum aquae, artificio magno & sapientia preparauit, stabiliuit, firmiterque collocauit eum, quasi globum in medio aquae. 3 An verò omnes qui nunc in hac terra inhabitant, absque discrimine boni atque mali, sic etiam in supernam mansionem sunt absque discretionem admittendi: Quod si non omnes, qui ergo digni erunt assumi in montem illum excelsum, atque ad sublimitatem peruenire maiestatis Dei, ante conspectum Diuinitatis: * aut qui digni reputabuntur, vt stent, permaneant, atque vt ciues inhabitent in ciuitate illa superna, in mansionem illa beata, quam ipse Dominus sanctificauit sibi in aulam regiam, & gloriosum palatium suum? 4 Illi nimirum, qui manibus fuerunt mundi, puri, & innoxij, qui nihil operati sunt iniquum, neque contra Deum, neque contra proximos, sed e contrario opera iustitiae & virtutis sedulo sunt operati: qui (inquam) non solum opere exteriori innocentes se exhibuerunt, verum etiam cor mundum & affectum syncerum gestauerunt, adeo vt non solum opere nihil noxiū perpetrarint, verum neque desiderio quicquam tale concupierint: * qui animas suas non iuuanum siue

1 Dñi est terra, & plenitudo eius:

* orbis terrarum, et vniuersi qui habitant in eo.

Genes. 1

2 Quia ipse super maria fundauit eum
* & super flumina preparauit eum.

3 Quis ascendet in montem dñi? * aut quis stabit in loco sancto eius?

4 Innocens manibus & mundo corde: * qui non accepit in

stra

vanum animam suam: ** nec iuravit in dolo proximo suo.* *5 Hic accipiet benedictionem à domino: * & misericordiam à Deo salutari suo.* *6 Hæc est generatio que querentium faciem Dei Iacob.*

*7 Attollite portas principes vestras: * & eleuamini portæ aternales: * & introibit rex gloriæ.*

8 Quis est iste rex gloriæ? dominus fortis, et potens, dominus potens in prælio.

fra à Deo acceperunt, sed ipsis bene vsi sunt, ad bonum cal-
 tum Dei, ipsarum vires omnes diuinis obsequiis dedicabo.
 ad quem finem indubitatum est hominibus animi ratione-
 lem datum esse: * qui etiam non iurant in dolo, non peierant,
 & omnino non mendaciter neque dolose agunt cum prom-
 mis suis: sed si quæ promiserunt aut iurauerunt, implēt iuste
 atque fideliter: & quæcūq; agunt cum proximis, synceriter
 absq; fraude & dolo peragunt, in iustitia. 5 Hi sunt, qui in
 cælestibus benedictionem accipiēt immortalitatis, & donum
 beatitudinis æternæ à Domino, cuius in hac vita voluntate
 peregerūt: * & hi perfectam illam æternæ salutis misericor-
 diam cōsequentur, à Deo omnipotente Salvatore suo: rigorem
 autem vltionis, quam illi sentient qui cōtraria fuerint
 operati, non experientur. 6 Hæc atq; huiusmodi qualem
 supra descripsimus, est generatio eorum qui timent Domi-
 num: tales esse debent, qui de populo & numero timentium
 esse cupiūt, atque cum eis præmij equalitate participes fieri: *D*
 * hic est (inquā) populus & generatio eorū, qui ex puro corde
 requirunt conspectum Dei veri, qui ambulant tanquā in
 conspectu Domini Dei sui, semper illi cupientes placere: &
 tales fieri oportet, qui de horū numero haberi velint. Atque
 huiusmodi sunt, qui Dominum sunt in cælestia scandētem
 comitaturi in laudibus, vt hic ante cōspectum eius semper
 ambulauerūt in virtutibus. 7 Vos Prophetæ in spiritu ex-
 hortantis angelos, vt Christum Dominum cum victoria redeun-
 tem suscipiant, Vos verò o principes, o sublimes angeli
 ci spiritus, attollite, eleuate, & in altum atq; latum aperite
 portas vestras, redeunti cum victoria magnifico Domino: *D*
 * vos quoque portæ æternitate stabiles, ciuitatis supernæ,
 eleuamini altè, latèq; aperiamini: * ecce enim aduenit rex
 gloriosus Christus Dñs, peracta militia, regnum in ciuitate
 superna accepturus, omnibūsq; angelicis exercitibus præfe-
 rendus. Cui saue, cū innumera multitudine iustorū omnium
 qui se in vita Deo dignos exhibuerunt aduenienti, cōuenit
 portas ciuitatis vestræ (in quam ingreditur, accepturus reg-
 num) altè latèq; aperiri. 8 Quod si cognoscere velitis,
 quisnam iste sit rex gloriosus, cuius prædico aduentū, & cui
 portas iubeo attolli atque eleuari: scitote, quoniam ipse est
 Christus Dominus, rex fortissimus & potentissimus, eādem
 cum patre fortitudinem & eorū qualem habens virtutē: ipse

(inquam) qui potens & robustus est pugnator, qui potentia sua debilitato inimico generis humani gloriose triumphauit deuicta morte, infernoque, & inferni principe diabolo superatis. 9 Iterum vos exhortor, o principes excelsi, angelicæ potestates, vt portas ciuitatis vestræ late aperiatis, venienti à victoria inq; propria redeunti Domino, cum in numero iustorum comitatu, quos secum à captiuitate inferni potenter liberatos adducit, vestris ordinibus inferendos: * vos iterum moneo, o portæ æternæ, nunquam confringendæ, ciuitatis supernæ, quam nemo vnquam poterit expugnare, vos (inquam) iterum iubeo altè latèq; quântum fieri potest aperiri, in tanta gloria & comitatu venienti Domino: * Introibit enim per vos Rex regum & Dominus dominantium, Rex gloriofus super omnes reges. Non debet autem qui in tanta maiestate & tanto cum comitatu aduenit, per angustum

F ostiolum intromitti, sed portas necesse est illi in altum & latum prorsus aperiri. 10 Neque verò est quòd miremini, quifnam iste tantus sit, qui sic ascendit in gloria, qui venit tanto comitatu ingressurus in ciuitatem vestrà vt regnum accipiat: * ecce enim ipse est Dominus angelicarum virtutum, omniumque vestrorum exercituum, & omnino omnium vestrum ipse est Dominus, filius Dei patri æqualis: qui olim exiens ad patris implendam voluntatem in terras, nunc reuertitur, peractis omnibus, cum gloria: propter quod cum omni reuerentia & obsequio quo potestis, illi debetis obuij procedere, aduenientemque cum omni lætitia & iubilo suscipere, generis humani redemptorem, & angelicorum ordinum reparatorem, Dominum Iesum Christum, qui patri erat erique coæqualis, vnà cum spiritu sancto in omnia secula seculorum. Amen.

ANNOTATIONES IN

Psalmum vigesimumtertium.

VERSV primo, Domini est terra & plenitudo eius. Nota duplex esse Christi dominium: prius quidem ratione creatiõis. Est enim ipse creator omnium, & idcirco omnium etiã Dominus. Qui enim de nihilo fecit omnia, calum, terram, & que in eis sunt, quidni etiã dominus sit horum omnium? Hoc modo, vt irrationabilium omnium, ita etiã omnium hominum Christus est Dominus, siue bonorum siue malorum. Ac de hoc dominio, in duobus primis versibus agitur. Alterum

9. Attollite portas principes vestras: * & eleuamini porte æternales: * & introibit rex gloria.
Apoc. 19

10 Quis est iste rex glorie? * dominus virtutum, ipse est rex gloria.
Ioã. 4 & 5.

Philip. 2

est dominiū quod sibi Christus veluti cōparauit, atq; per passionem promeruit, quod post laboriosam militiā ac pugnā cū diabolo, (victoria tandem per propriā mortem obventa) veluti lucrificat, iuxta quod ad Philippenfes Apostolus scribit, Christus factus est pro nobis obediens vsq; ad mortem, mortem autē crucis: propter quod & Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Quo dominio licet etiā omniū dominetur, nempe cælestium terrestrium & infernorum, tamen peculiatiim modo super sanctos & electos suos habebit dominiū in regno cælesti: intra quod regnū nō includētur, & sub quo dominio nō erunt nisi illi, qui nunc per innocentiam & iustitiā dignos se Deo seruos exhibuerint: quos etiā secum vehet in gloriam suam, regnaturus cum eis in perpetuum. De hoc autem secundo dominio fit sermo in reliqua parte Psalmi: maximē autem circa finem describitur illius domini & imperij à Christo susceptio. Huius autē duplicis domini cōsideratio faciliē manifestabit Psalmi cōnexionē, quæ alioqui difficilē capitur. Versu sexto, Hæc est generatio quæ rētiū eum. Generatio collectiuum nomen est hoc loco, idē ferē valens, quod populus, vel natio, vel etiā progenies. Et frequenter tum in Psalmis tum in Euāgeliis, in hæc significationem accipitur, veluti cū Iudæis exprobrat Dominus, Generatio praua, incredula atq; peruersa. Et apud Paulum, In medio nationis prauæ atque peruersæ. Atque in alio Philip. 2 Psalmo, Quadraginta annis offensus fui generationi illi: atq; etiam in fine præcedentis XXI. Annuntiabitur Domino generatio ventura. Versu septimo, Attollite portas principes vestras. Hic in spiritu Propheta monet angelicos ciues, aperire portas veniēti Domino: eōsq; velut interrogātes de Domino, quānam sit, introducitur: ac responsionē subdit. Loquitur autē hic cū portas iubet attolli & eleuari (quæ idē sonāt, id est, in altam & latū aperiri) secundum consuetudinem & vsum hominum. Cū enim ingressurus est in ciuitatē nobilis quispiam, aut rex magnum comitatum & apparatus secū habens, præcurrunt nuntij, qui portas aperiri iubent, nō tantū iuxta cōsuetudinem vsq; ad dimidium, sed ad integrum, ita vt desuper omnibus repagulis & obicibus amotis, quantū possibile est in omni sua latitudine pateat, ad ingressum magnifici regis. Atq; hoc etiam vulgō in magnifici

Mat. 16
& 17.
Philip. 2
Psal. 94

gnifici
nisi an
mus L
rota p
& h
uid in
pria re
cælest
intro
cui sit
victor

A

P
habet
duces
mons
ueat
licet
agi p
tie cu
nomo
dires
erya
rtili
dam
latio
liber
stoue

B
& p

gnificis domibus cōspicimus, quæ cū cōsuetudinariē non
nili angustum habeāt introitum, ingressuro tamen ipso do-
mus Domino, aut alio quopiam magnæ æstimationis viro,
tota patefit porta secūdum latitudinem, vt cōuenienti illi
& honorificentior sit introitus: Iuxta hunc sanē modū Da-
uid in spiritu veluti præcurrens ante ascendentē, & in pro-
pria redeuntem Dominum, ad eos qui intus sunt principes
celestes clamitat, vt tollāt portas: illisq; abintus (vt ipse eos
introducit) more humano interrogantibus, quisnam ille sit
cui sic portas iubeat patefieri. respondet, adesse fortissimum
victorem, & gloriæ regem, Christum Dominum.

A VIGESIMI QVARTI PSAL-
MI ARGVMENTVM.

PSALMVS iste, vt satū est intellectu facilis, ita est & vti-
lissimus. Est enim forma commodissima ad eleuandum spi-
ritum in Deum: In qua primum ob fiduciam quam in Deū
habet homo fidelis, ab inimicis & confusione quam illi conantur ad-
ducere, petit diuinitus liberari: atq; vt id fiat, petit viam Dei sibi
monstrari, inque eū diuino & superno dirigi ducatu. Et quo mo-
peat efficacius, antiquas miserationes Dei commemorat, sibiq; de-
lecta inuentus & ignorantias dimitti, & misericorditer secum
agi postulat: ne forte ob peccata pristina: si in dīstrīctiōe iustī-
tīe cum ipso agatur, in vllō detrimentū sustineat. Post hæc, à versu
nono, persona mutata, qui hæctenus sub secunda ad ipsum Deum
dixerat sermonem, nunc ad tertium se conuertit: declarans Dei
erga seruos suos bonitatem & fidelitatem, & multā ipsi seruitium
utilitatem, vsq; ad versum decimūseptimum, vbi iterum ad secun-
dam personā, quā aliquantulum intermiserat reuertitur, suas tribu-
lationes multas & crescentes Deo proponens, protectionēq; &
liberationē postulans: non peculiariter tantum suā, sed in conclu-
sione Psalmi, generaliter totius populi fidelis, qui est Israel Dei.

VIGESIMI QVARTI PSAL-
MI ELVCIDATIO.

AUREUS Domine spiritum meū leuauī, mentē
atque voluntatem totam in te, fide recta, spe
firma, & charitate pura, dixi: * tu es Deus
meus in quo omnis mihi spes posita est, & in
quo omnē meā cōstitui fiduciā: propter quod
& postulo, vt non me permittas confundi ab expectatione

*I. Ad te do-
mine leuauī
animā meā:
* deus meus
in te cōfido,
nō erubescā.
Psal. 118*

2 Neq; irri
deat me ini
mici mei:

* etenim v-
niuersi qui
sustinent te
non confun-
dentur.

3 Confundan-
tur omnes
iniqua agē-
tes superua-
cūe.

4 Vias tuas
domine de-
monstra mi-
hi: * & se-
mitas tuas
edoce me.

5 Dirige
me in veri-
tate tua, &
doce me:

* quia tu es
deus salua-
tor meus: et
te sustinui
tota die.

6 Remini-
scere misera-
tionū tuarū
domine: * et
misericor-
diarū tua-
rum quæ à
seculo sunt.

7 Delicta
iuuentutis
meæ et igno-
rātiās meās

mea, sed voti atque desiderij mei fac me compotem, dādo mihi quæ à te expectaui spiritualia omnia bona. 2 Neque permittas super meo lapsu gaudere aduersarios meos, quæ- runt mihi dominari, qui me conantur in peccati lapsum adducere, & in mortis foueam pertrahere: * quicumq; enim cum patientia te expectant, & sustinentes permanent in obseruatione præceptorum tuorum, non experientur confu- sionem, neq; frustrabuntur à desiderio suo. 3 Qui verò te non expectant, qui non permanent in obseruatione præ- ceptorum tuorum, sed iniquè agunt superuacue, absque vlla vtilitate & ratione, imò contra rationem omnem, & ad ma- ximum suum malum transgredientes præcepta tua, hi confu- sionem æternam inuenient in nouissimo, cum tuo iusto iudicio suæ iniquitatis pœnas luent. 4 Mihi verò Domi- ne, qui in te confido, te expecto, tibi que placere cupio, de- monstra vias tuas, per quas ambulem coram te, vt placeam tibi: * & doce me ambulare per semitas tuas, quas constituisti nobis, vt per eas recta ingrediar, non declinans ad dexte- ram vel ad sinistram: hoc est, mandata atque præcepta tua fac me intelligere & secūdam ea diligenter operari. 5 Fac me Domine ambulare in veritate iustitiæ tuæ, & esto mihi director atque doctor in via veritatis & iustitiæ tuæ: * quoniam tu es Deus autor salutis meæ, teque vt solum saluare me potentem in patientia sustinui iugiter, nulla fractus ex- pectatione, nullo dissolutus tædio. 6 Recordare ô Domi- ne miserationum tuarum antiquarum, quibus ab initio mis- fereri semper solitus es petentibus misericordiā: * & mis- erationes tuas multas ac magnas, quas te fecisse audiuimus cum patribus nostris, ex quo stetit præsens seculum, harum (inquam) miserationum tuarum antiquarum tu Domine reminiscere, vt sicut semper misereri es solitus, ita etiam nunc mihi pauperulo tibi humiliter supplicanti misericor- diam benignus impendas. 7 Peccata adolescentiæ meæ, quibus te multipliciter offendi in temporibus præteritis, dum in me ferueret iuuenilis ardor, & vigeret vis concupi- stentiæ: item & ea quæ quomodocunq; per ignorantiam, D aut surreptionem commisi, quorum mihi numerus determi- natus est incognitus, & quæ omnia sigillatim non valeo re- cogitare in amaritudine, tu Domine dimitte mihi miseri- corditer: proice omnia post tergum tuum, & noli vltra me- mor

V
mor ell
cundur
to mei
cedine
latione
ra iu
miseri
te hum
in mis
ētus: f
quoda
dix, re
fis ac r
peccat
per qu
scant
E quid v
humi
tua, tu
nem i
tuas,
mine
stiria
quib
bus n
iustu
existo
amb
desi-
dum
12 C
quor
vt p
cūm
& i
rum
F dig
iust
viu
uit.

mor esse eorum, sic vt ea mihi imputes ad vltionem. 8 Secundum multam & magnam misericordiam tuam memēto mei in bonum Domine, vt mecum agas secundum dulcedinem misericordiae tuae, in peccatorū dimissione & collocatione gratiae tuae: * idque peto non secundum rigore seuere iustitiae tuae, sed propter suauissimā & dulcissimam tuam misericordiam, qua promptus es & expositus omnibus, qui te humili corde requirunt. 9 Tu enim Domine dulcis es in misericordia, & rectus in iustitia: sic dulcis, vt etiā rectus: sic misericors, vt nihilominus iustus: tamen praecedit quodammodo & praecellit erga electos dulcedo misericordiae, rectitudinem iustitiae: atque ob hoc (quod dulcis simul sis ac rectus, iustus pariter atque misericors) * legem ponis peccatoribus in via vitae huius, in via conuersationis suae, per quam nimirū auersi à peccatis, à viis suis malis, cognoscant viam rectam, quam ambulare debeant, quid agere, E quid ve omittere, quid facere, quid declinare. 10 Homines humiles & mansuetos, qui se humiliant sub potenti manu tua, tu dirigis in iustitia, ambulare eos faciens per rectitudinem iustitiae tuae: * mites ac humiles tu doces ambulare vias tuas, obseruare praeccepta tua. 11. In omnibus viis tuis, Domine, simul coniuncta sunt misericordia & veritas siue iustitia, ita vt in omnibus actionibus, atque dispositionibus quibus agis nobiscum simul haec duo reluceant: sic in omnibus misericordem te exhibens, vt nihilominus inueniaris iustus: sic quoque ex altera parte iustus & verax in omnibus existens, vt nihilominus & misericors: * peculiariter verò ambo haec manifestantur erga electos tuos, qui exquirūt & desiderant testamentū tuū, quod disposuisti nobis obseruandum, & qui requirunt praeccepta tua ad opere implendū ea. 12. Obsecro ergo te Domine, propter gloriam nominis tui, quoniā bonus es Dominus, quoniā es saluator misericors, vt propitijs fias, & clemēter indulgeas peccatis meis: * quācūm multa sint & magna, opus habēt magna propitiatione & infinita misericordia tua: & id etiā vt postulo, te facturum cōfido. 13. Quisquis ex hominibus timet, reueretur, ac dignē colit Dñm, huic lex à Deo statuta ac posita est in viis iustitiae, quā elegit ad ambulandū in ea, vt secundum legē illā viuat in via recta, in iustitia quā sectari & operari concupuit. Qui enim timēt Dñm, legem Euāgelicam habēt à Deo

ne meminēris.

8 Secundum misericordiam tuam memēto mei tu, * ppter bonitatem tuā domine.

9 Dulcis et rectus dñs:

* ppter hoc legem dabit delinquentibus in via.

10 Diriget mansuetos in iudicio: * docebit mites vias suas.

1. Pet. 5

11 Vniuersa via domini misericordia & veritas: * requirētibus testamentum eius & testimonia eius.

12 Propter nomen tuū domine ppi tiaberis peccato meo, * multū est enim.

13 Quis est homo qui timet Domi

- nō? legē sta-* constitutam, secundum quam ambulare debent, & sese dī-
ruit ei i via gere in omni via sua. 14 Anima siue spiritus eorum in
quā elegit. bonis Domini commorabitur, dum mente atque voluntate
 14 *Anima* caelestibus ac supernis bonis inhærebunt, & deliriantur
eius i bonis in eis, testimonium habentes bonæ conscientia: & non so-
demorabit: lum ipsi ingrediētur in hæreditatem æternam, verum etiam
 * *et semen* imitatores eorum & filij secundum spiritum (quos siue ver-
eius heredi bo doctrina, siue exemplo bonæ conuersationis genuerunt
tabit terrā. Deo) etiam ipsi hæreditate possidebunt terrā viuentium.
- 15 *Firma-* 15 Dominus firmamentum est, atque stabilimentum om-
mentum est nibus seruis suis timentibus eum, super quo firmati sunt,
dñs timenti ædificati, fundati, atque stabiliti, quasi super firmam petri-
buseum: cui innitentes, decipi aut frustrari non possunt: * & testa-
 * *et testamē* mentum est ipsius Domini, promissioque firmissima quam
tum ipsius, disposuit seruis suis, vt sese manifestet illis. Qui enim dī-
vt manife- git Dominum, cognoscitur & diligitur ab eo: & (iuxta prom-
stetur illis. missum) familiari dignatione manifestabit illi seipsum.
1. Cor. 8. 16 Oculi mei interiores ad Dominum sunt & aspiciunt om-
 Ioan. 14. ni tempore, quasi ad eum in quo spes mea omnis recum-
 16 *Oculi* bit: * ipse enim est solus me saluare potens, qui me de la-
mei semper queo peccati, & obligatione mortis liberabit, vel præser-
ad dominū: uando ne incidam, aut certè (si per quacunque fragilitatem
 * *quoniam* incidero) ex laquei nexu me extrahendo. * Euellet quoque
ipse euellet pedes affectuum meorum à laqueo, vt non irreciantur la-
de laqueo queis terrenarum concupiscentiarum, & nexibus peccato-
pedes meos. rum, sed liberi in ipso semper rectis gressibus pergant.
- 17 *Respice* 17 Aspice ad me benignis oculis tuæ misericordiæ & mise-
in me et mi- ricorditer age mecum: * quoniam tanquam orphanus &
serere mei: solitarius ego sum, quasi ab omnibus derelictus, neminem
 * *quia mi-* habens adiutorem præter te Domine, in quo spes mea om-
cus & pau- nis sita est: & pauper sum, multorum indignus spiritua-
per sū ego. lium donorum, quorum nihil ex memetipso habeo: atque
 ob hoc opus est mihi modis omnibus, vt tuus me benignus
 aspectus diligēter custodiat, & diues tua misericordia meæ
 18 *Tribula-* 18 En cordis mei angus-
tiōes cordis tix, afflictiones, atque tribulationes (quibus me grauius
mei multi- affligunt aduersarij mei, diabolus, mundus, & caro propria)
plicate sunt vehementer multiplicatæ sunt, & vehementer insurgunt:
 * *de neces-* dum illi tanto me fortius oppugnant, quanto ego tibi
itatibus meis diligentius seruire laboro: * tu verò Domine (qui solus
erue me. potes

potes, & in quo omnem habeo fiduciam) de angustiis istis
 quæ me vrgent libera me, vt non mihi impedimentum vllū
 præsent in seruitute tua, in obseruatione præceptorum tuo-
 rum. 19 Aspice Domine benigno misericordiæ tuæ intui-
 tu ad omnem afflictionem meam qua humilior & premor,
 & ad omnem laborē atq; molestiam qua graior, dum tuis
 mandatis seruire contendo: *aspiciētiq; humilitatem meā
 & laborem, tanto facilius benigniūsq; dimitte mihi omnia
 peccata mea, siue grandia, siue minora, quibuscunq; vllō vn-
 quam tempore te offendi: vt sit mihi humilitas hæc omnis,
 & labor quē nunc pro tuo amore sustineo, veluti ad purga-
 tionem vitæ peioris antea actæ, atq; etiam in purgationem
 quotidianorum delictorum: quibus per singulos dies multi-
 pliciter etiam nunc te offendere contingit. 20 Vide Domi-
 ne ad inimicos meos, quemadmodum multiplicati sunt, fa-
 ctūq; numero plurimi: * & ij ipsi, odio crudeli atq; implaca-
 bili præter omnem causam & rationem oderunt me. Neq;
 enim vnicus est inimicus volentibus in lege tua ambulare,
 sed multi admodum: qui molestiis affligunt tibi seruire cu-
 rantes: neq; parum inimici sunt quicunq; aduersantur, sed
 inimici sunt irreconciliabiles & implacabiles, qui non prius
 cessant ab impugnatione & persequutione, quā nos in suū
 consensum, id est, in mortem pertraxerint. 21 Aduersus er-
 go tam multorum, tamq; crudelium inimicorum sæuitiā,
 tu mihi esto custos atque defensor: & libera me de manibus
 illorum, vt non mihi præualeant: * non me patiaris confun-
 di vt illis subiiciar, quoniam in te Domine, non in propriis
 viribus, spem meam omnem constitui. Nequaquam autem
 tuum est derelinquere in te sperantes. 22 Et quanquā per-
 uersi se mihi hostes & inimicos exhibuerint, iusti tamen &
 boni adiunxerunt se mihi, & sancto fœdere sociati sunt mi-
 hi: adhæsiq; ego per amicitiam & charitatem innocētibus,
 declinato prauorum consortio, * propterea quòd te sustinui
 Domine, quòd te expectaui, quòd in te speraui, quòd tibi vo-
 lui placere. 23 Libera ô Deus & salua fidelem populū tuū,
 qui te agnoscit & debito colit famulatu, ex omnibus affli-
 ctionibus & angustiis, quibus in hoc mundo, in hac lachri-
 marum valle premimur, conforta, vt non succumbamus: pa-
 tientiam dona & perseuerantiam, ne deficiamus, donec sal-
 uos nos facias in regnum tuum cæleste. Amen.

19 Vide hu-
 militatem
 meam, et la-
 borem meū:
 * & dimit-
 te vniuersa
 delicta mea.

20 Respice
 inimicos me-
 os: quoniam
 multiplicati
 sunt:

* & odio in-
 nigro ode-
 runt me.

21 Custodi
 animā me-
 am, & erue
 me:

* non erube-
 scam quo-
 niam spera-
 ui in te.

Psalmo 9
 22 Innocen-
 tes & recti
 adhaeserunt
 mihi:

* quia susti-
 nuui te.

23 Libera
 De⁹ Israël
 ex omnibus
 tribulationi-
 bus suis.

VERSU sexto, Reminiscere miserationum tuarum Domine. Qui verè magnanimus es atq; munificus ex commemoratione priorum beneficiorum: adeò non commouetur ad continendum vltiora, vt etiam extimuletur magis & inuitetur ad plura exhibenda, prioribus vel similia vel potiora. Atq; hoc modo sancti patres, Deum magnificentissimum, itèmq; munificentissimum considerantes, hunc seruant morem, vt volentes Deum ad conferenda beneficia excitare, atq; efficaciter vt obrineant commouere, priora exhibita patribus proponant. Hoc ipsum nunc diligens orator hoc in loco obseruasse conspicitur, cum antiquas miserationes replicat, vt nouas impetret. Inter misericordias autem & miserationes, nulla videtur esse secundum rem aut Censum diuersitas. Videntur enim quotiescunq; misericordia inueniuntur plurali numero, accipi debere pro miserationibus: quemadmodum cum dicitur in alio Psalmo, Vbi

Psal. 88

2. Cor. 1

sunt misericordie tuæ antiquæ Domine? Et apud Paulum, Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis. Alioqui non misericordie multæ sunt Domini, sed vna est perfecta misericordia. Miserationes autem, non vna tantum, sed plurimæ, nouæ & antiquæ. Miserationes enim eius, super omnia opera eius, vt habet alius Psalmus. Versu nono, Dulcis & rectus Dominus. Dulcedo diuinæ misericordie & iustitiæ rectitudo, causa sunt, cur legem ponat Deus peccatoribus in via huius vitæ, per quam à peccato volentes se auertere, & pœnitentiam agere, cognoscere valeant quomodo ad Deum debeant conuerti, & quid agere debeant ad placendum illi. Magnæ enim indubiè est misericordie, quod nobis per legis Euangelicæ & illius quidem dulcissimæ & facillimæ traditionem, dignatus sit suam indicare voluntatè, quid à nobis exigat, quid velit fieri, quid postulet à nobis. Rectitudo quoq; iustitiæ eius, seruos rectitudine & iustitia sibi similes postulat: atq; ob hoc legem nobis iustitiæ constituit, secundum quam & ipsi iustificemur, sicut ipse iustus est. Et exigit hoc iustitiæ rectitudo, vt tales sint eius serui, qualis est ipse Dominus: iuxta illud Euangelicum. Estote

Psal. 144

vos perfecti, sicut pater vester cælestis perfectus est. Non ergo solum quia rectus, neq; solum quia dulcis est Dominus, sed

Matt. 5

vos perfecti, sicut pater vester cælestis perfectus est. Non ergo solum quia rectus, neq; solum quia dulcis est Dominus, sed

sed

sed quia dulcis pariter & rectus, ob hoc legem dat iis qui in via sunt, cæcis peccatoribus, vt habeant quomodo poenitentiam agant, & ad Deum se conuertant. Si enim dulcis tantum esset Dominus, non etiam rectus, videretur non esse illi curæ D vt iustitiæ vacarent serui eius, sicq; lege opus non esset. Et si tantum rectus ac iustus esset, non etiam dulcis ac misericors, non illi curæ esset, iuste an iniuste nos ageremus. Habet enim ipsius iustitia modum, quo etiam in impiis nouit glorificare potentiam suam. Quoniam verò & dulcis est & rectus: ob hoc legem ponit: quã custodientes, secundum quam ambulantes, & iustitia ipsi assimilemur, & dulcedinem eius æterna remuneratione percipiamus. Versu vndecimo, Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas. Videtur viæ Dñi in hoc versu alia accipi significatione, quã in versu mox præcedenti, cum dicitur, Deus docere mites vias suas. Viæ enim Domini in scripturis, dupliciter intelliguntur. Primum quidem præcepta & consilia Dei, quæ frequētissimè via nuncupantur, cum aliis in locis, tum præcipuè Psal. 118. propterea quod per ea nos ambulare, & secundum ea viuere non declinando, Deus constituit & præcepit. Altera acceptione viæ Domini intelliguntur opera, dispositiones, aut consilia Dei, quibus agit omnia. Iuxta quam acceptionem apud Esaiam ait Dominus, Non enim viæ meæ, viæ vestrae. Et quantum distant cæli à terra, sic distant viæ meæ à viis vestris. Hoc est, Non sunt actiones meæ & cogitationes quibus ago & dispono omnia, similes actionibus & cogitationibus vestris. Et alibi, Non esse æquã viam Domini blasphemant impij, id est, actiones Dei & consilia, cogitationes & dispositiones quibus agit, non esse æqua ac iusta, neq; eum iuste agere in operibus suis. Videtur autem in versu priori rectius cõpetere prima acceptio. Docet enim Deus mansuetos & humiles præcepta sua & testimonia, eos illuminando, & ad implendũ gratiam dando: iuxta illud, Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. In hoc autẽ 9 Versu cõuenientior videtur altera posterior significatio, iuxta quod in Elucidatione expressimus. Possent nihilominus etiã hic viæ Domini intelligi præcepta eius. Sunt enim præcepta eius, per quæ nos ambulare præcipit, misericordia & veritas, id est, in misericordia & veritate siue equitate disposita: quæ ad modum alibi opera manuum eius dicuntur esse veritas & iu-

Esaiæ 55

Ezech. 18

Iob 19

Psal. 118

Pfal. 110 *dicium, id est, in veritate & iudicio facta, vera & iusta. Item & in priori versu non esset incommodus sensus, si iuxta secundam acceptione daretur intelligentia. Docet enim Deus mites & humiles vias suas, consilia sua & opera facit eos intelligere, quæ superbi (propter tumorem cordis) capere non valent. Superbis enim resistit, humilibus autem dat gratiam.*

1. Pet. 5 *Notandum autem, cum subditur in hoc versu vndecimo, Requiritibus testamentum eius & testimonia eius, nõ ita hoc accipiendum, quasi iuxta rei veritatem viæ Domini iis qui non requirunt nõ sint misericordia & veritas. Verè enim, etiam erga pessimum quemq; , & alienissimum à testamento Dei & præceptis eius, viæ Domini misericordia & veritas erunt. De veritate quidem nihil dubiũ erit, quando promissa præuaricantibus pœna illa persoluetur, & iusta vindicta reuelabitur. Misericordia autem apparet, primum quidem præuia, dum illum priusquam ad ultionem adducit tam multiplicitate miseratione præuenit. Imò & in ipsa condemnationis sententia, non deerit prorsus misericordia, cum longè infra condignam accipiet pœnam. Veruntamen quia omnis misericordia præuia malis exhibita, in illa vltima districtione & condensationis sententia per iustitiã contra eos proferranda, videtur absorberi (dum nullã ex prioribus illis miserationibus utilitatẽ tenebunt, imò etiã grauius ob eas accipient iudiciũ) & quia pondus illud intolerabile iustæ sententiæ tantum erit, vt quod simul aderit misericordiæ non sentiat: hinc quodammodo erga illos videbuntur viæ Domini carere misericordia, & videbitur hæc abesse, dum illa nimium apertè atq; clarissimè superlucebit: quæadmodum Iacobus dicit, iudiciũ sine misericordia futurũ illi qui non fecit misericordiã: cũ tamẽ secũdũ veritatẽ nullus omnino hominũ sit, qui iudiciũ prorsus absq; misericordia sit suscepturus.*

Iacobi 2

VIGESIMI QVINTI

PSALMI ARGVMENTVM.

HOMINIS iusti & ad perfectionem innocentie sedulo conantis, hic Psalmus est: qui in testimonio bonæ conscientie sibi bene conscius, contra inimicos petit à Deo fieri iudicium, pro sua innocentia, quam etiam à Deo probari & tentari (ne forte vlla subsit fictio, & vt gratia prioris mereatur augmentum) postulat. Enarrat autem particulatim suam iustitiam, quomodo veritatem dilexerit, iniquitatem autem detestatus fuerit, odio habens

habens iniquorum cætus & conciliabula, innocentum societatem diligens, quod in templo Deo sacro sit aspidum ad audiendum laudes Domini, in quibus oblectatur. Atque hæc quidem vsque ad versum nonum: ubi deinde, enarrata sua iustitia, postulat à Deo non simili cum impiis perditione puniri, postea quàm ab illis vita sese & actibus differentem ante conspectum eius exhibuit. Constat autem hunc Psalmum non satis competere iis, qui adhuc in imperfectiori sunt gradu, qui nondum totis viribus ad innocentie perfectionem contendunt: neque adhuc validi satis videntur huiusmodi, ad huius Psalmi pronuntiationem. Nondum enim illi dicere valent, In innocentia mea ingressus sum, In Domino sperans non infirmabor, Proba me, &c. Et quod in sine subiungitur, Ego in innocentia mea ingressus sum: & Pes meus stetit in directo. Quæ tamen in medio Psalmi sunt, ferè omnes qui non prorsus impij sunt, vt cum que possunt fidenter de se dicere. Inò & priora & nouissima (quæ secundum constantem pronuntiationem non nisi perfectis competunt) possunt nihilominus ab iis qui imperfectiores sunt, sed bonæ voluntatis, dici cum formidine, & diminutione, & quodam pudore, quasi agnoscantibus suum imperfectum, hoc ipsum autem quod in se aduertunt boni, Deo ferentibus acceptum. Sunt enim (vt non dubium est) innocentia atque iustitia gradus.

VIGESIMI QVINTI
PSALMI ELUCIDATIO.

HOMINE Deus, qui iudicas iuste, & facis vindictam innocentum, te oro fieri mihi iudicem: tibi meam causam contra aduersarios committo, vt pro me contra illos facias iudicium, qui sine causa me persequuntur: * ego enim (te teste, simul & testimonium perhibente mihi conscientia mea) sedulo conatus sum in iustitia ita conuersari, vt nemini quantum ex me nocumentum inferrem, neminemque offenderem eorum qui nunc me persequuntur: * & in te Domine sperans, ab innocentia mea non deficiam, non frangar, non dissoluatur, non infirmabor à virtutis & innocentie proposito, sed stabilis & fortis perstare in te confido, quantumuis me vrgeant aduersarij. 2 Et ne forte mihi ipsi falso adblandiar, placet mihi Domine, vt secundum voluntatem tuam probes me accitentes, quantum & sicut tibi expedire videbitur, ad eum modum quo in igne probantur & purgantur metalla, ne forte aliud

1 Iudica me, Domine.

* quoniam ego in innocentia mea ingressus sum.

* & in Domino sperans non infirmabor.

2 Proba me Domine, et tenta me:

aliud mihi de me videatur, quàm sit in veritate, quemadmodum metalla priusquam probentur sæpè id esse existimantur, quod post conspiciuntur non fuisse, dum probantur: utq; per hanc probationem purior fiam, quemadmodum aurum verum igne probatur: *vre tu domine, & igne probationis tuæ examina cuncta mea intima, affectiones meas & intentione cordis mei: ita ut ad purum excoquas omnem scoriã, & omnem vitiosam commixtionem absumas: quemadmodum per ignis examinationem & vstionem probatum & purificatum efficitur aurum. 3 Est enim misericordia tua mihi semper ante oculos, in eam iugiter intendo, ad illam aspicio, propter quam etiam non dubito spem meam omnem in te committere, & propter quam probari à te non formido, speras & scis quoniam fidelis tu es qui non patieris me tentari supra id quod possum: * & veritas atque iustitia tua complacuit mihi, in ea mihi bene placuit, dilexi eam, & elegi ad custodiendum eam, in quibus ea ad finem usque perseverandum. 4 Ad hanc autem custodiendam veritatem, declinaui malorum consortia, recusans sedere in conciliis iniquitatis, conciliabulis hominum peruersorum (qui vanitatem tractabant) nolens præbere consensum: * & cum hominibus peruersis, cum operariis iniquitatis nolui habere commercium, nolui illis commorari, neque cum eis tanquam consentiens eorum malitiæ ingredi & egredi, aut cum eis non introibo in concilium, neque consentiam malis eorum actibus. 5 Congregationes & cœtus eorum qui mala cogitant & iniquitatem tractant, ego odiui & detestatus fui, ex affectu cordis mei: * & cum hominibus in quibus non est timor Dei, in quibus non est pietas, nolo confidere, nolo villo pacto vel consentire, vel subscribere illis in malitia: sed quantum poterò elongabo me & separabo ab illis, ne quo modo contingat me coinquinari ab illis. 6 Cum hominibus autem Deum timetibus, qui in iustitia sese innocentes custodire student, cum his ego communicabo, illis adhærebo, cum his familiariter agam, inter quos non solum non coinquinari, sed melior etiam possim fieri: * & in locis in quibus tuum nomen colitur, in quibus tu laudaris circum altaria, in quibus tuo nomini offertur sacrificium laudis, ero assiduus, & tanquam circumdans illis adhærebo. 7 Ad hoc (inquam) circum altaria tua ero assiduus, in tabernaculo & templo tuo nomini sanctificato, ut illic voces, laudantium atque psallentium tibi audiam

*vre renes
meos & cor
meum.

3 Quonia
misericor-
dia tua an-
te oculos me
osest: * &
complacui in
veritate tua

4 Non sedi
cum concilio
vanitatis:
* & cum ini-
qua gerenti-
bus non in-
troibo.

5 Odiui ec-
clesiã mali-
gnantium:
* & cum im-
pijs non se-
debo.

6 Lauabo
inter innocen-
tes manus
meas: * &
circundabo
altare tuum
domine.

7 Vt audiam
vocem lau-
dis tue:

audia ministrorū tuorū: quæ mihi oibus cantilenis & omnibus musicis sonis longè sunt gratiores: * vtq; cum psallentibus tibi etiam ipse pariter enarrem & eloquar pro mea viri

Gli omnia mirabilia tua, quantum potero ea pronūtiando ad gloriam tuam: idq; vel corde interius, vel etiā exterius oris sono, me pariter laudantibus ministris adiungendo, & quasi vnum ex psallentibus cōstituendo. 8 Dilexi domine affectu magno decorum & splendidissimū templum tuū, quod est tuo nomini dedicatum, in quo tu inhabitas vt in ornatissima domo tua: & huius sancti templi tui (in quo tu habitas & coleris) decorem, multo amplius quàm propriæ domus ornatum dilexi: * & locum in quo tu dignanter inter homines Deus inhabitas, secundum magnificentiam gloriæ tuæ, valde dilexi, adq; eius decorem & ornatum (quantū in me fuit) promouendū, diligēter semper laboraui & laborabo. 9 Ne itaque domine Deus animam meam in perditionem venire sinas, in quam impij sunt peruenturi, qui innocentia cōtempserunt, tēq; & cultum tuum ignorauerunt: * & cum hominibus peccatoribus multis commaculatis fædissimis peccatis, intersectoribus & oppressoribus innocentium, ne perire sinas vitam meam. 10 Quorū manus plene sunt iniquitatibus & operibus pessimis, quæ patrarūt, & donec viuāt patrare sunt parati: * qui in dextris suis accipiunt munera, indifferenter ab omnibus, ad subuersionem iustitiæ: ita vt quasi plene sint muneribus manus eorum, pro quibus vēdunt & subuertunt iustitiam. 11 Ego verò huiuscemodi nequaquā in prauitatibus suis consensu, neque assimilatus fui, neq; operatus similia, sed in iustitia innocenter conuersari sedulo conatus fui: * ac proinde, ne simili cū illis pœna me inuoluas vt perdas, sed ecōtrario libera me à perditione, & misericordiam tuam perfectam ostende mihi in vita æterna. 12 Ex munere enim gratiæ tuæ pedes mei steterūt in iustitia & in rectitudine, ambulaueruntq; in ea, & perseverat vsq; modo, perseveraturi quoq; (vt confido) in finem: * & ego pro gratiarum actione, laudem tibi & benedictionem reddam, in omnibus cōgregationibus sanctorum, in cōspectu omnium timentium te, donec me perducas ante conspectum vultus tui, vbi te sine fine collaudabo cum omnibus sanctis tuis, in secula seculorum, Amen.

* *Enarrem vniuersa mirabilia tua.*

8 *Domine dilexi decorem domus tue: * & locum cum habitationis gloriæ tue.*

9 *Ne perdas cum impijs Deus animam meam: * & cū viris sanguinum vitam meam.*

10 *In quorū manibus iniquitates sunt: * dextera eorū repleta est muneribus.*

11 *Ego autē in innocentia mea ingressus sum: * redime me, & miserere mei.*

12 *Pes enim meus stetit in directo: * in ecclesijs benedicā te domine.*

A N N O T A T I O N E S I N

Psalmum vigesimum quintum.

VERSV secundo, Proba me domine & tenta me. Nota homines iustitiam tenētes in triplici esse distinctione. Infimus enim gradus est, eorū qui aduersa toleratu leuia patienter ferunt, vbi aduenerint: nondum tamē eo peruenerūt, vt grauiora ferre sint parati pro iustitia. Qui enim profus nulla ferre cum patientia sustinent, clarū est eos (vt profus mundanos & carnales) extra iustitiam esse. Secundus est gradus, eorum qui non leuia tantum, verumetiam quātumuis grauia, vbi aduenerint, sustinent patiēter, potius quā iustitiam & veritatem deferāt: verūtamen passiones & toleratu difficilia horrent, neque appetunt, mallētque absq; tribulatione profus vitam agere. Et ferunt quidem faciētes (quod dici solet) ex necessitate virtutē: nondum tamen eo peruenerunt, vt afflictionem vel ipsi vltro neam assumere, vel à Deo postulare velint. Tertius verò gradus est, eorum qui non solum ea quæ accidunt, quadam necessitate cogente, voluntarie tolerant, verumetiam in tribulationibus gaudere, easq; secundum dei voluntatem exoptare & concupiscere didicerunt. Tales legimus beatissimos Apostolos, qui ibant gaudentes à cōspectu concilij, quòd digni essent pro Christi nomine pati, qui docuerunt in tribulationibus gloriandum: & omne gaudium existimandū, cum in tentationes varias inciderimus. Talem in Actibus Lucas describit Paulum, qui rogatus obnixè à fratribus ne Hierosolymam ascenderet, vbi tribulationes & vincula per omnes Ecclesias illi spiritus prædicebat, nequaquam cōsensit. Talis erat Ignatius, qui Romanos obtestabatur, ne suā passionē impedirēt, cupiens Christi frumētum dentibus molli bestiarum, & cum eis fœlicem depugnare pugnam. Talis quoq; erat Psalmista, qui dicebat, Proba me domine & tenta me, vte renes meos & cor meū. Et tales nos esse conuenit, cum ista proferimus: cupientes videlicet, quantum ex Dei voluntate fuerit, & quantum ipse nobis expedire viderit modis illi placitis, probari & vri: vt cum Augustino dicamus, Hic vte domine, hic seca, vt illic parcas. Versu septimo, Lauabo inter innocentes manus meas. Lotio ista manūum, potest intelligi ad literam, corporalis: & ita cum ait, se lauare inter innocentes manus suas, si

Act. 5
Rom. 5
Iac. 1

Act. 21

Ignatius ī
episto. ad
Rom.

gnifi

gnificat suam se conuersationem cum innocētibus habere, illisq; familiarē se fieri, cum illis ad mēsam accedere, illisq; conuiuere, absidere, & adhærere: quemadmodum ecōtrario peruersi cum peruersis lauāt manus, id est, cum peruersis conuiuunt, habitant, & cōuersantur. Solēt enim pares sociari paribus. Aut lotio ista intelligi potest emundatio à peccato & macula. Qui enim manus lauat corporaliter, sordes abluit, & fit candidior. Ita quoque is qui inter innocentes & bonos habet conuersationem suā, illisq; assiduē conuiuuit, illorum bona conuersatione, si in eius vita est vlla macula emundatur, & fit cōtinuo profectu (conuictorum exemplis allectus) mundior atque candidior. Impij ergo inter impios polluāt manus suas, easq; sordidiores indices reddant, proficiētes in peius. Iustus autē, in medio innocētum lauabit manus suas.

G Versu septimo, octauo & nono. Circundabo altare tuum domine. Quæ hic dicuntur de altari domini, de vocibus laudis, & de decore domus Dei, ad literā intelligi possunt commodissimè de altari atque domo materialibus, & laudibus cantorum voce factis, quomodo exponit Elucidatio. Vir enim iustus & verè in innocentia sua timens Deum, non solum in spiritu ipsum veneratur, verū etiam vniuersa quæ ad Deum propinquius spectāt, & velut è vicino ad ipsum attinent) quemadmodum sunt loca Deo dicata, & laudes sacræ quæ Deo exhibentur in templis, ornatūsq; templorū honestus & decens) tametsi corporalia & externa, peculiari tamē reuerentia veneratur: quemadmodum econtrario illi in quibus vera non est pietas, nullam prædictis impendunt reuerētiam, sed aut negligunt, aut contemnunt planè & irident. Posslet nihilominus mystice intelligi altare & Domus Dei & voces laudis, in spiritu. Siquidem altare nostrū. Christus est: quem amoris affectu circundamus, dum inter innocētes manus lauamus. Illud altare circundantes, in cælestibus psallentium angelorum voces spiritu audimus, ipsiq; iam in cælis positi nostras laudes adiungimus: decorem quoque illius domus diligimus, cum mente ad cælorū gaudia aspiramus. Aut ad Ecclesiā militantem hæc omnia referantur. Hoc enim modo decorem domus Dei diligunt omnes perfecti & iusti, dum pro Ecclesiæ bono statu zelant, & quantum in se est omnem deformitatem errorum, hæresum, atque vitiorum auferre laborant.

PSALMVS
VIGESIMISEXTI PSAL-
MI ARGUMENTVM.

HOC Psalmo David protectionis & auxilij diuini virtutem primum describit sex versibus, dicens, neque castrum hostium fortissima se timere, vbi Deum habuerit adiutorem. Deinde vsque ad versum duodecesimum, quomodo vnampetitionem postulans, diuinam protectionem & super inimicos victoriam sit consequutus, enarrat: & pro percepto beneficio, laudem & gratiarum actionem proponit. Post hæc verò vsque ad versum penultimum, vt nondum securus, domini misericordiam deprecatur, vt ab ea nunquam deseratur: sed contra inimicorum malitiam, diuina misericordia, in omnibus recta via dirigatur. At demum versibus duobus nouissimis, in domini fiducia seipsum stabilis atque confirmat, credens videre bona domini, & paratus expectare aduentum ipsius.

VIGESIMISEXTI PSAL-
MI ELVCIDATIO.

1 Dominus
illuminatio
mea & sa-
lus mea,
* quem ti-
mebo.

Exod. 15
2 Dominus
protectior vi-
ta mea: * à
quo trepida-
bo?

3 Dum ap-
propriat su-
per me nocē-
tes, vt edant
carnes meas

4 Qui tri-
bulant me,
inimici mei,

DOMINVS est illuminator atque saluator meus, qui me in omnibus agendis illuminat, vt sciam quid & quomodo agere oporteat, & saluando protegit, vt sim in omnibus per eum securus: * & quis est, propter quem ego conturbabor, talem habens saluatorem? cum nemo prius neque hominum neque dæmonum inueniatur tam ad nocendum potens, quàm sit hic meus dominus ad saluandum. A
2 Dominus (cui nomen est omnipotens) ipse protector est vitæ meæ, & defensor animæ meæ, aduersum eos qui eam quarunt interficere, * & quis siue hominum siue dæmonum tam potens aut validus, à cuius timore ego conturbari debeam, aut qui mihi tam potenti defensore confirmato possit præualere? 3 Cum appropinquauerint contra me nocere quærentes inimici mei, dum aduersus me insurrexerint ad oppugnandum animo crudeli, ad interficiendum tanquam comedere quærentes carnes meas, vt me interficiant ac deuorent. 4 Qui tribulant me & affligunt isti inimici mei, ipsi Deo me protegente defecerunt viribus, & frustrati sunt à proposito ac desiderio suo, non potentes implere malitiam quam contra me conceperant: & quantumuis conati fuerint, non potuerunt malitiæ suæ adhuc comp

completere propositum. 5 Etiam si contra me congregentur inimici in multitudine maxima, castrametantes in circuitu meo, & me obsideant validissimè ex omni parte, circumcingantque in modum coronæ: * non timebit tamen, neque conturbabitur pro hoc spiritus meus, in caelesti sperans auxilio. 6 Etiam si aduersus me omnes hi in prælium confluant, incipiantque aperta oppugnatione me inuadere, non conturbabor, non deiciar animo, sperans semper, nec sperare desinens in Deo illuminatore, saluatore & defensore meo, qui semper adest in opportunitatibus, & propè est iis qui tribulato sunt corde, inuocantes eum in veritate. 7 Vnã rem, vnã petitionem præ omnibus & ante omnia postulauit à domino Deo meo, quam eandem etiam perseueranter exquiram & incessanter postulabo, ad hanc contendam donec perfectè obtineam, quam mihi denegari nullatenus patiar, & quam vnã si obtinuero, facilè parui pendam alia omnia quæ desiderari possunt: * hæc autem vnã petitio est, vt inhabitare possim in sempiternũ in domo Domini, semperque Dei domesticus permanere: ita, vt & nunc in gratia confirmatus, donec viuam in Ecclesia militante (quæ est domus Dei) tam numero, quàm merito permaneam, & post vitam corporis, in ciuitate ac mansione superna, in æternitate, inter domesticos tuos merear inueniri: sicque columnam in domo tua immobilis & firma, vt foras nunquam proiciar à conspectu tuo. 8 Vt experiri perciperèque merear iucundissimam voluptatem, & suauissimas domini delicias: & nunc quidem secundum præuiam degustationem supernæ dulcedinis, & ex parte aliqua, & plenius in futuro, secundum perfectam satietatem: * & vt peruenire merear ad templum sanctum ipsius in caelestes mansiones, in quibus Deus inhabitat gloriosus, tanquam in templo sancto suo, vbi deliciis æternis perfruar cū electis. Hanc enim vnã petitionem si merear obtinere, pro nihilo reputo omnes aduersantium turmas, quæ ab illa petitione me, quantumvis conentur, non poterunt facere alienum. 9 Idcirco autè huic vni rei inhærens, in nullo timeo, neque conturbor, neque illi mihi possunt præualere, quoniam abscondit me dominus à facie inimicorum meorum, & quasi in tabernaculo occultauit me ipse per præsentiam auxilij sui, ita vt sub eius protectione quasi in tabernaculo, & in domo securus agam: * in die

ipsi infirmati sunt & ceciderunt.

5 Si cõsistat aduersũ me castra: * nõ timebit cor meum.

6 Si exurgat aduersum me prælium: in hoc ego sperabo.

Psal. 9

Psal. 33

7 Vnã petij à domino, hanc requiram: * vt inhabitè in domo domini omnibus diebus vite mee.

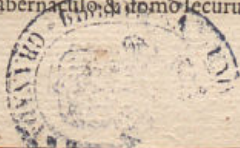
1. Tim. 3

8 Vt videã voluptatem domini: * et risitem templum eius.

Psal. 3

Psal. 10

9 Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: * in die malorũ ptegit me, in abscondito tabernaculi sui.

belli, in tempore quo me oppugnare vellent, in tempore periculatorum, cum ipsi mihi mala meditarerentur, protexit me ab inimicis meis veluti in abscondito tabernaculi sui: ita diligentissimè custodiens, concludens, & conseruans, vt ex nulla parte ad me patere possit aditus aduersariis meis: quomodo ea quæ habet homines charissima, & quæ nulla ratione auferri sibi patiuntur, solent in absconditis & occultissimis locis domus suæ abscondere, ne furibus vllus ad ea pateat accessus. Sic enim dominus cum pretiosam & charissimam habeat animam meam, quasi in abscondito sui tabernaculi

10 *In petra exaltauit me: & nunc exaltauit caput meum super inimicos meos.*

11 *Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis: & cantabo, & Psalmen dicam domino.*

12 *Exaudi domine vocem meam, quam clamaui ad te: & miserere mei, & exaudi me.*

13 *Tibi dixit cor meum, exquisiuit te facies mea: & faciem tuam domine requiram.*

10 In firmamento suo atq; fortitudine qua me stabiliiuit & sustentauit, tanquam in fortitudine petra, ipse dedit mihi victoriam, & glorificauit super inimicos meos: & nunc, ex Dei beneficio, exaltatum est caput meum super inimicos meos: nondum succubui, nondum deiectus sum à statu aut proposito virtutis, in quo me Deus in celsitudine constituit, sed persto adhuc victor & superior omnibus inimicis meis. 11 Propter hoc in gratiarum actionem, circuiui per omnia mihi facta à Deo beneficia, mente ea reuoluendo, & per singula diligenter cogitando: & quasi sacrificium gratissimum obtuli in templo eius, ante conspectum eius hostiam laudis & gratiarum actionis ex animo depromptæ, cum magno clamore & vociferatione, præ affectu gratitudinis: quemadmodum clamare solent, & vociferari homines, præ nimia latitia: neq; cessabo in posterum à laude ipsius, sed cantare eius nomini propono & Psalmos dicere (vt est æquisissimum) pro plurimis iisdemq; maximis quæ ab eo percepi beneficiis. 12 Tu verò domine me cum gratiarum actione & laude te deprecantem benignus aspice, vocemq; orationis meæ qua ad te clamare non desino clementer exaudi, vt tibi sit accepta laus mea, & exaudita fiat deprecatio: miserere mei, misericors Dñe, & exaudi deprecantem, vt vnã illam quã petij mihi non deneges. 13 Tibi testificatur domine & loquitur cor meum, qui vides cordis mei intima, quod te desiderem: facies quoq; mea item te exquisiuit, semper ad te intenta, ad te directa & eleuata, tanquam ad id quod omnium maximè desidero: tuã faciem ò domine Deus meus, ego toto corde & omnibus viribus requiram, tuam presentiam, tuum benignum & gratiosum aspectum quo aspicias electos filios tuos, ego semper ex
tota

tota affectione exquirā, & præ omnibus desiderabilibus concupiscam & petam, donec mihi demonstres eā, donec perueniat facies mea ad contuendam faciem tuā, donec eò perueniā vt facie ad faciem te merear contueri. 14 Noli domine, noli auertere à me benignū aspectum tuū, quem exquirō, sed e contrario magis illum ad me misericorditer conuertere: * ne iratus aliquando discedas vel paululum, à me periculo seruo tuo, qui sine te neq; sum aliquid, neq; possum aliquid: sed in benignitate tua, mihi placibilis semper existas, & semper mecū permane in defensionem, atq; auxilium meū. 15 Esto mihi auxiliator in oībus necessitatibus meis aduersum omnes oppugnātes me: neq; aliquando destituas me auxilio præsentia tuā, * neq; despicias, derelinquas, aut abiicias me imperpetuū, ò Deus, in quo tota mihi spes est posita salutis. Si enim tu me dereliqueris vel ad momētum per subtractionē gratiæ aut protectionis tuæ, mox præualuerint mihi in impetu aduersarij mei: & tam faciliē me sine te prosternt, quā donec tu mecum esses, præualere omnino nō poterant. 16 Tu (inquam) domine ne me deseras. Ecce enim patres mei carnales, omnesq; cognati & noti dereliquerūt me, non potentes mihi ferre auxilium aut salutē dare, contra tam potētes inimicos, qui me impugnāt: neq; omnino quifquam est in hominibus, à quo expectem cōtra eos auxilium: * tu ergo Domine, qui solus me adiuuare potes, ad quē solium sunt oculi mei, assume me pauperem & orphanum, derelictū ab omnibus in protectionē & curam tuam. Tu enim pater es pauperum orphanorum atq; derelictorum, & iudex ac defensor eorum, qui humano sunt destituti auxilio. Assume (inquam) me in filium pater, in discipulum præceptor, in ouiculam pastor, in seruum dominus, in clientem patronus, vt sis mihi vnus in omnibus sufficiens, quæ sunt meæ salutis necessaria. 17 Pone Domine mihi legē in via tua, firma eam in corde meo, dans mihi intelligentiam præceptorum tuorum, secundum quam ambulem coram te vt placeā tibi, & ad te merear exoptatissimū terminū peruenire: * & dirige me per ducatum sancti spiritus tui in via recta, in obseruatione perfecta præceptorū tuorū, vt ea non transgrediar, declinans ad dexteram vel ad sinistrā: * idq; ego peto abs te, & tu mihi Domine impendas, propter inimicos meos, qui

H maximo studio me conantur à via recta abducere, & morti

14 *Ne auer-
tas faciem
tuam: à me:
* ne decli-
nes in ira à
seruo tuo.*

1. Cor. 13

15 *Adiutor
meus est,
* ne derelin-
quas me ne-
que despi-
cias me deus
salutaris
meus.*

16 *Quoniā
pater meus
& mater
mea dereli-
querūt me:
* Dominus
autē assump-
sit me.*

Psal. 9
& 67,

17 *Legem
pone mihi
domine in
via tua,
* & dirige
me in semi-
ta recta:
* propter
inimicos
meos.*

tradere: vt quantum illi solliciti sunt in malum meū, tanto tu in bono me confirmes amplius: vt sic ipsi confundantur, & ego ab illorum malitia nullum accipiam nocumentum.

18 *Ne tradideris me in animas tribulantium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui: * & mēta est iniquitas sibi.*

19 *Credo videre bona domini:*

** in terra viuentium.*

20 *Expecta dñm.*

** viriliter age:*

Galat. 6

** & confortetur cor tuū. & sustine dominus.*

18 Ne permittas domine me venire in potestatem aduersariorum meorum, qui tētationibus & persecutionibus suis affligunt spiritum meum, neq; permittas illos prauales animæ meæ, aut super eam consequi dominium. * Ecce enim insurrexerūt aduersum me testes iniquitatis & iniustitiæ, qui malè de me loquuntur & falsa aduersum me pronuntiant atq; testantur, vt ad mortem me valeant perducere: * & iniquitas eorum confinxit sibi mēdacia, ipsi sibi per iniquitatē confinxerunt falsa ac vana, quibus me innocetē ad mortis mala perducerent. 19 Quātūcūque autem illi mentiantur & fingant falsa ac vana, eaq; aduersum me proponant: ego tamen spero & confido visurum me bona sempiterna, quæ seruis suis dabit dominus Deus meus * non utique in hac terra, quam mortales homines inhabitant, sed in terra illa cælestis patriæ, in terra absque mortis sensu æternaliter viuentium. Illic me spero bonis sempiternis perfruiturum, in perfecto gaudio. 20 In hac autem spe cōfortatus te moneo ac hortor, anima mea, vt cum aduersorum tolerantia & æternorum desiderio, expectes dominum Deum tuum, quasi parata semper occurrere illi: * expectans autem non otio torpeas, neque cesses ab operando bonum: sed fortiter operare opera Dei, prælia domini aduersum hostes præliande, & in operatione omnis boni dum tempus est non desicendo: * confortetur in confidentia diuini auxiliij & spe bonorum cælestium, cor tuum: confortare in spiritu, & roborare, sicque secura sustine dominum, & corde eum diligēs, & expectans aduentum ipsius: donec adueniens, de tabernaculo militiæ huius te educat, in habitationem gloriæ suæ: in qua triumphabunt vniuersi, qui prælia domini in finem vsque fortiter fuerint præliati, in gloria & delitiis sempiternis, Amen.

ANNOTATIONES IN

Psalmum vigesimum sextum.

VERSVS sexto. In hoc ego sperabo. Facilius est iuxta sententiam in Elucidatione expressam, vt pronomē hoc siue referat, siue demonstret id quod præcessit initio Psalmi, B protectorem videlicet, illuminatorem & saluatorem, quasi dicat

dicat, In eodem hoc quem ab initio dixi illuminationem & salutem meam, & protectorem meum, semper ego sperabo, quantumuis illi infiliant & ferociant contra me. Posset tamen etiam hanc habere intelligentiam, Si exurgat aduersum me praelium, adeo non turbabor, adeo non deiciar animo, vt etiam ex hoc sperem diuinæ gratiæ maiora mihi aduentura munera. Qui enim fortiter in praeliis Domini rem gesserit, restiteritq; viriliter impugnantibus aduersis potentatibus, meretur ampliora à Domino accipere dona gratiarum. Et quemadmodum milites bellicosi non solum nõ detractant pugnam, sed etiam gestiunt quodammodo, & velut anhelant ad pugnam, tum propter lucra & spolia, tum quod suas vires gaudeant exercere, & duci suo suam fidelitatem comendare: ita spiritualis Domini bellator in Domini virtute confidens, nõ tantum non debet fugere aut timere praelium, & tentationes Diaboli omnino exhorrescere, verum etiam quodammodo cum læticia suscipere, & aggredi animo prompto, confidens ex hoc suo Domino probator & acceptior fieri. Atque iuxta hanc sententiam legimus perfectiores quosdam ex patribus, vtpote magnum Antonium, & simplicem Franciscum, dæmonum exercitus etiam inuitasse, & velut prouocasse atque extimulasse ad pugnam. Versu septimo, Vnam petij à Domino. Vna est petitio, vna res est, quam quilibet iustus & petere debet & requirere: id est, sedulo postulare, & velut pro ea contendere, ita vt omnino non lit illa priuari. Hæc est, æterna & perpetua nostri spiritus humani cū Deo coniunctio, & vnio beatitudinis æternæ. Multa quidẽ postulamus & varia, sed in hoc vno summatim includuntur omnia, quæcunq; ad salutem nostram postulare C possumus. Cætera autem quæ ad hanc vnam non spectant, vt temporalia siue corporalia bona, possunt quidẽ vtcunq; ab hominibus peti & postulari, quatenus videntur fore comoda & conducibilia spiritui (vtpote necessaria corpori, & ad virtutis exercitia oportuna adiuumenta) verum requiri ista non debent, id est, non omnino quis pro illis debet contendere vt à Deo accipiat, sed submittere magis huiusmodi petitiones diuinæ voluntati, vt si expedire non iudicet quod postuletur, non præster. Versu octauo, Vt videam voluntatẽ Domini. Videtur hoc in loco facta deprauatio, vulgata lectionis, ex mutatione vnus literæ, nempe p, in, n: videturq;

pro voluntatem, legendum, voluptatem. Primum enim, sensus magis quadrat proposito. Deinde, vtraq; lectio & Græca & Hebræa voluptatem habet, & nequaquam voluntatē. Nam ex Hebræo vertit beatus Hieronymus pulchritudinē domini. Alij amœnitatem, vel iucunditatē, vel dulcedinem interpretantur, quæ omnia voluptatem sonant. Habet similiter & Chaldeæ Paraphrasis. Quin & beatus Augustinus in suo Psalterio, manifeste legit & clarissime exponit delectatione in domini. Græca verò litera (ex qua immediatē nostri Psalterij versio facta est) habet *τις πνότης*, quod manifestē sonat voluptatē. Cū itaq; in vna litera apud Latinos flet mutatio (quæ facillè admodum fieri potest) & vtraq; cōsentiatur originalis lectio, atq; ipsa etiam faueat sententia, satis probabile est factam esse mutationem. Nos tamen, licet in Elucidatione ita expressimus, ob hoc nolimus ex nostra autoritate publicam mutare lectionē, scientes non hoc esse nostri officij: satis esse putamus, si id admonuerimus quod videretur probabilius. Potest nihilominus, si voluntatem legamus, conueniens dari intelligentia, imò eadem penè cum altera lectione quæ habet voluptatem. Cū enim datum nobis fuerit videre voluptatem domini, id est, frui voluptate & gaudio beatitudinis æternæ, tunc pariter & videbimus voluptatem domini, illam videlicet qua nos summè vult & cupidissimè optat fieri saluos: hanc tunc videbimus plenissimè impletam in nobis. Hæc est (inquit Christus dominus) voluntas eius qui misit me, vt omnis qui credit in me, non pereat, sed habeat vitam æternam. Proinde, eadem ex vtraq; lectione sententia potest accipi. Versu vltimo, Expecta dominum viriliter age. In Elucidatione ita exposuimus hunc versum, vt sit exhortatio hominis, siue ad animam suam, iuxta quod in alio Psalmo dicit, Conuertere anima mea in requiem tuam, siue ad semetipsum se conuertentis, atq; seipsum ad patientiam & perseuerantiam exhortantis. Possit nihilominus accipi vt exhortatio generalis, quam Propheta postquam suam proposuit fiduciã, dicēs, Credo videre bona domini, etiam ceteros ad idem inuitãdo, generaliter facit: tanquam si dicat, Ego confido visurum me bona domini in terra viuentium. Et tu quisquis es qui eadem cupis assequi, & à Deo similiter auxilium & salutem obtinere, expecta dominum, & viriliter age: spiritu confortare, & esto robustus, & ita securus expecta dominum.

VIGESIMISEPTIMI

PSALMI ARGUMENTVM.

P SALMVS iste, aptam præbet fidelibus orandi formam. In quo considerans fidelis pessimam que manet impios retributionem, ad Deum clamorem orationis dirigit, vehementer & multis verbis postulans, vt cum illis in retributionem non veniat, neque similem cum illis mereatur accipere sententiam qui dolose agunt cum proximis suis, atque ob hoc iustam accipient secundum opera sua condemnationem. Atque hæc primis septem versibus. Hinc verò concepta in Deo fiducia, & interno testimonio confortatus, consurgit ad gratiarum actionem, Dominum suum protectorem & adiutorem, carne resflorescente & animo hilari, collaudare paratus: cui omnem victoriam & omnem salutem tam suam, quam populi totius ascribit: nouissimo versu, pro vniuerso populo Dei fundens orationem, vt illum saluum facere & benedicere dignetur, atque in æternum exaltare.

VIGESIMISEPTIMI

PSALMI ELUCIDATIO.

F **A** D T E Domine leuabo vocem orationis meæ, & ex effectu magno te inuocabo, qui solus mihi potens es prestare quæ postulo: * tu vicissim Dominè me clamante ne taceas, ne despicias te deprecantem, ne tanquam surdus, tanquam qui non audieris, à responsione miseræ, & responde verbum exauditionis: * alioqui enim (si tu silere & tacere volueris, neque responderis mihi) similis fiam iis qui degunt in inferno, & quasi vnus ero de numero illorum qui iam descendunt in illum. Quos enim tu non exaudieris, quos tu responsione non fueris dignatus, hi iam inter mortuos deputati sunt, & quasi desperati atque reprobi à conspectu tuo: quemadmodum qui iam in infernum descenderunt, quantumcumque clamant, responsionem abs te non merentur, sed quasi surdus non attendis clamorem illorum. 2 Ne ergo Domine mihi sic obsurdescas, sed exaudi benignus vocem deprecationis meæ, qua oro ante conspectum tuum: * cum ex affectu pietatis deuotionis atque ex desiderio impetrationis in oratione positus, eleuo manus meas, siue spirituales mentem atque affectum: siue etiã corporales, versus caeleste tabernaculum tuum, in quo vt in templo sancto tuo inhabitas. 3 Ne me simul in eandem

1 Ad te domine clamabo: * deus meus ne sileas à me, ne quando taceas à me, * & assimi labor descenditibus in lacum.
2 Exaudi Domine vocem deprecationis meæ, dum oro ad te: * dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.
3 Ne simul tradas me cum peccatoribus:

** & cū operatibus iniquitatem ne perdas me.*
 4 *Qui loquuntur pacem cū proximo suo:*
 Matth. 7
 Lucæ 13
** mala autē in cordibus eorum.*
 5 *Da illis secundū opera eorū: * et secundū nequitia adinventionum ipsorum.*
 Roma. 6
 6 *Secundū opera manū eorum tribue illis: * redde retributionē eorum ipsis.*
 1. Corin. 3
 Matthe. 16
 Matthe. 25
 Psalmo 35
 7 *Quoniā non intellexerunt opera Domini: * & in opera manuum eius: * destrues illos,*

portionē tradas cum iis qui sese peccatis maculant, tuāque sanctissimā voluntatē multipliciter transgrediuntur absque pœnitentia: ne eadem me cum illis retributione præmies, neque cum illis in eandem punitiōē venire patiaris: * & ne me in eandem perditionē venire sinas, ad quā venturi sunt operarij iniquitatis, quos à te iubebis maledictos in ignem æternū abire. 4 Qui duplici corde existentes, ore quidē & verbo simulant pacem & dilectionem cum proximis suis: * cum sint mala in cordibus eorum, & mala meditentur aduersus proximos in cordibus suis, sicque longē diuersum est cordis desiderium atque propositum, à sermone oris, & loquitur in dolo proximis suis, quod tibi est abominabile. 5 Atque iis quidem qui huiusmodi sunt, tu Deus, secundum ordinē iustitiæ tuæ, reddes præmia operibus talibus condigna: * & mercedem persolues conuenientem nequitia atque prauitati astutarum cogitationum suarum, quas adinuerunt & effixerunt ad deceptionem proximorum, nimirum æternam mortem, quæ est peccati debitum stipendium. 6 Mercedem congruam dabis illis iuxta ordinem iustitiæ tuæ, secundum opera sua, quæ in vita egerunt: * retributionem congruam & præmium condignum, quod suis malis actibus iustē commeruerunt, persolues eis. Vnusquisque enim secundum suum laborem à te accipiet mercedem: & tu reddes unicuique secundum opera sua, iis qui bona egerunt vitam æternam, illis verò qui mala, ignem æternum. 7 Idcirco autem præmio pessimo, morte æterna punies illos, quoniam noluerunt intelligere vt bene agerent, noluerunt intelligere opera altissimi, non cognouerunt opera tibi grata & placita, nec intenderunt eiusmodi operibus quibus tibi placere possent: * neque intelligere studuerunt opera manuum tuarum, quæ tu fecisti, facis, & facturus es in nouissimo: sed adeò fuerunt immergi terrenis rebus, & adinventionibus suis malis adeò intenti, vt non conuerterent se ad cognoscendum te in mirabilibus operibus tuis, neque ad intelligendum quibus operibus tibi placere deberent: * atque ob hoc, quia te noluerunt dum tempus fuit cognoscere, te non studuerunt bene operando sibi placere, ob hoc in nouissimo die perdes eos sententia damnationis æternæ, & nō saluabis eos: non videbunt salutem iustorum, nec coadificabuntur cum illis à te in ædificio ciuitatis tuæ. Sunt enim lapides

A lap
 8
 con
 ben
 pre
 tus
 ri i
 Do
 eri
 Do
 vol
 bi
 ad
 ip
 qu
 ac
 sen
 sce
 bo
 fici
 pa
 re
 B vi
 iu
 lu
 bi
 n
 va
 sp
 u
 pe
 fa
 o
 n
 st
 n
 tr
 n
 n
 C v

A lapides inutiles, & igni aeterno sua prauitate preparati. *Et non edificabis eos.*
 8 Ego vero testimonio tuo interno bene sentiens, & bene *8 Benedicimus Domine*
 confidens, in horum numerum non venturam animam meam, *Et quoniam exaudivit vocem deprecationis meae.*
 benedico te Domine Deus meus, laudo & glorifico: * pro-
 pterea quod exaudieris vocem orationis meae, qua deprecatus sum, & iugiter deprecor faciem tuam, ne similem me fieri illis permittas, aut in eandem venire perditionem. 9 Tu Domine adiutor meus es & eris, atque item protector, & a te erit semper adiutorium meum, atque mea protectio: & in te Domine spem constitui, ex corde meo, ex pleno affectu bonae voluntatis meae, & ita accepi abs te auxilium. *9 Dominus adiutor meus et protector meus: Et in ipso speravit cor meum, et adiutus sum.*
 Qui enim tibi fidunt, sentiunt tuum adiutorium. 10 Adueniente autem adiutorio gratiae tuae in animam meam, non solum spiritus ipse interius inhabitans confortatus est, sed & caro exterior quasi particeps facta internae visitationis & laetitiae, nouum accepit vigorem, & quasi refloruit atque reuiguit: depositoque senectutis velut torpore, iterum coepit reuirere & reiuuescere, quasi noua accepta fortitudine, parata in omne opus bonum: quemadmodum is qui lassatus est itinere, famemque & siti exhaustus staccersit in ambulatione, cum panis & vini vel paululum degustauerit, noua assumpta fortitudine veluti reflorescit atque reiualescit exterius, paratus iam ad pergendum *10 Et refloruit caro mea: Et ex voluntate mea confitebor ei.*
 B viam quam coeperat alacritate pristina: & sic tuae gratiae adiutorio confirmatus, paratus sum ex bona & prompta voluntate, ex corde lato & alacri, spiritu prompto & hilari, tibi confessionem laudis persolvere omnibus diebus vitae meae.
 11 Tu Domine es fortitudo populi tui, in quo populus tuus valet quicquid valet, & sine quo nihil omnino potest: * & specialiter tu es protector atque autor praecipuus omnium saluationum quas fecit Christus tuus rex populi tui, quem super populum vnixisti & constituisti loco tui. Omnem enim salutem quam facio ego Dauid seruus tuus pro populo tuo, omnem victoriam quam consequor, non ascribo fortitudini populi mei, neque mihi ipsi quem super populum tuum constituisti: neque nobis ipsis damus gloriam, sed tibi soli Domine Deus noster: quo protegente, defendente, & dante fortitudinem, hostes sunt in manibus nostris, & nos saluamur de manibus eorum. *11 Dominus fortitudo plebis suae: Ioan. 15 Et protector saluationum Christi sui est.*
 12 Tibi ergo Domine vt in omnibus damus gloriam, ita quaeso, vt populum tuum (qui tui nominis vnicus est cultor) semper tua caelesti propugnatione saluum *12 Saluum fac populum tuum Domine:*

facias, ab omnibus tam visibilibus quàm inuisibilibus inimicis: * & populo huic quem tibi in hæreditatem speciale & in peculium ex omnibus gentibus elegisti, vt habitares in medio eius, clementis tuæ benedictionis gratiam largiter infunde, vt ab inimicis sint te protegente securi, & tuo nomini (benedictione superna interius viuificati) semper sint permaneantque deuoti: * rege quoq; illos & pascere vt pastor bonus, & dirige eos in omnibus agendis, vt semper ambulent coram te in corde perfecto: & extolle atq; exalta illos super inimicos suos, vt nunquàm veniant in subiectionem malorum. * Exalta quoque illos & magnifica in sublimitate glorie tuæ æternæ, in qua glorificas omnes electos tuos: vt sicut nunc tibi corde fideli famulantur, ita tecum post laborem operationis, sublimentur in requiem gloriæ tuæ sempiternæ, quam tu possides vnus & trinus ante omnia seculorum secula, Amen.

ANNO TATIONES

in Psalmum vigesimumseptimum.

VERSU primo, In vltima particula versus, Et assimilabor descendentibus in lacum. Nota diligenter noua acceptionem & significationem coniunctionis, & Non enim hoc loco simpliciter (vt solet) accipitur, sed posita est quasi pro D
 Psal. 142 alioqui, quemadmodum & in Psalmo 142. cum dicitur, Nō auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum. Est autem sententia & hic & illic similis, tanquam si diceret orans, Non auertas faciem tuam à me: Alioqui, si tu auertas: vel, nam si auertas, mox assimilabor descendentibus in lacum. Ita & hic, Ne taceas à me: alioqui enim, id est, si tu taceas à me, assimilabor descendentibus in lacum. Quâuis autem hæc acceptio cōiunctionis &, rarò admodum occurrat, cogit tamē his in locis intelligentia, vt ad eum modum accipiatur cōiunctionalis illa enūtiatio: alioqui nulla haberetur recta sententia. Versu decimo, Et ex voluntate mea confitebor illi. Ex voluntate confiteri, est corde a lacri & hilari laudare. Et iuxta eundem modum dicitur in Psalmo 53. Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonū est. Idem enim illic est voluntariè, quod hic ex voluntate. Quia enim id quod inuitus fit: vel ex coactione, vel tantū ex cōsuetudine, solet cū torpore & pigritate fieri: contra verò, ardentè & hilariter, quod ex propria siue bona

bona volūtate, inde hæc videtur locutio proficisci, vt ex voluntate vel voluntarie dicamur facere, quod hilariter & alacriter ex bono ac prompto corde volumus perficere. Versu penultimo, Protector saluationum Christi sui est. Intelligitur David loqui de seipso, quasi sub alterius persona. Christus enim domini erat ipse, postquam in regem populi domini secundum electionem fuerat inunctus. Hoc enim nomine, frequenter intuenimus Saulem ab ipso honorificè nominatum. Non mittam (inquit) manum meam in Christum domini, & aliàs frequenter. Significat ergo hoc verbo, omnē victoriam & salutem, quam ipse vt rex populi Israëlitiçi faceret, non ex se esse, neque ex populi cui præerat fortitudine, sed ex domini magis auxilio & protectione: Sed & si ad David mysticum, ad Christum dominum patris filium, spiritaliter referamus intelligentiam, etiam sic verum est, Deum esse protectorem saluationū Christi sui. Salus enim & victoria quam operatus est Christus dominus in generis humani redemptione, deo autore facta est: id est, ex virtute diuinitatis est profecta. Verum prior intelligentia minus torta videtur, & quadrare aptius. Verso vltimo, Posset in verbis huius versiculi assignari iucunda petitionum diuersarum distinctio. Primum enim petitur saluatio populi, cum dicitur, Saluum fac populum tuum domine. Deinde, ipsius populi saluati benedictio: Tertium, vt à deo regantur: Quartum, vt extollantur exaltatione æterna. Primum enim est, vt à peccatis liberati benedictionem cælestium gratiarum consequamur: post hoc, vt Dei semper cura regamur & dirigamur, ne in dimissa peccata iterū recidamus, aut collata bona perdamus: ac tandem post hæc omnia, vt ad exaltationē gloriæ æternæ subleuemur.

1. Reg. 26

F VIGESIMIOCTAVI PSALMI

ARGVMENTVM.

VIDETVR David cū hūc Psalmū caneret, fuisse singulari & peculiarissima quadā illuminatione edoctus, de cū Elis edificāde noua Ecclesiā mysterijs: quæ hic ita luculēter aperit, ac si completa iam ea vidisset, mira verborū magnificētia. Estq; Psalmus iste exhortatio fidelium ad laudē Christi domini, propter multiplicia & maxima beneficia, quæ ipse in mundū adueniens, per veritatis doctrinam & Apostolicū predicationē, ecclesiis exhib.

exhibuit. Monentur itaque afferre oblationem Domino, & sacrificare filios arietum, gloriam & honorē, & adorare in caelis regnantes, cuius vox (nempe predicatio Euangelicæ veritatis, quam primum per seipsum, deinde & per Apostolos predicant) effusa est super omnes populos, quasi vox cornitruis super aquas multas, cum magna virtute & magnificentia, in ostensione signorum & prodigiorum mirabilium, ita vt etiam electissimi pluri mi, tanquam cedri Libani, fuerint hac predicationis voce conuersi & humiliati atque confracti: per quam predicationem, credentibus diuisa sunt spiritus sancti dona, concussum est desertum gentium, atque etiam populus Iudeorum, dum ex vtroque populo plurimi sunt conuersi: per quam insuper fideles quasi cerui sunt parati, & ad omnia alacres facti, condensa siue occulta sunt patefacta: per quam multitudo populorum, quasi aque inundantes in modum diluuii confluerunt in aluicum Ecclesie, in cuius medio residet ipse Christus Dominus, idem qui ad patris dexteram, populo suo dans similitudinem & benedictionem ad pacem eternam.

VIGESIMIOCTAVI PSALMI

ELVCIDATIO.

I Afferte Domino filij Dei: * afferte Domino filios arietum.

1. Cor. 4

Vo s o fideles omnes, qui per Christum ex filiis iræ facti estis filij Dei, pro summo & multo-maximo vobis impenso beneficio, in gratiarum actionem, afferte hostias, ad immolationem & sacrificium: * afferte (inquam) præstantissima & optima quæque quæ habetis, cuiusmodi sunt in sacrificiis corporalibus filij arietum: id est, oves & agni, quæ sunt in oblationibus & sacrificiis legalibus præ cæteris animalibus acceptiora. * Afferte iterum vos ipsos, atque vos mutuo, qui estis filij arietum Patriarcharum & Apostolorum, qui vos in Christo, vt arietes oves genuerunt, suntq; vobis duces & antecessores in fide Christi, & primi in gregibus H Ecclesie: vos ipsos quidem afferte, vt hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, in omnibus exhibentes vos sicut Dei ministros: vos inuicem quoque afferte, curantes proximos ad cultum & seruitutem Dei adducere, vt qui audit dicat, veni. 2 Afferte ad immolationem & sacrificium Christo Domino facienda, gloriam & honorem, quæ sunt illi gratissima sacrificia præ omnibus quæ postulat à nobis. Nihil enim tam nos illi debemus pro maximis suis erga nos beneficiis, nihilque vicissim adeò à nobis ipse postulat, quam

Roma. 12

2. Cor. 6

Apoca. 22

2 Afferte

Domini gloriam

& honorē:

afferte Domino

gloriam

nomini eius:

qua
sem
non
ren
ip
in
mo
de
bit
Ch
sin
hor
vox
pul
stol
per
Do
A qu
tio
po
ac
vo
co
po
* I
en
tif
fia
ful
fec
ra
du
pa
fir
m
vi
su
B fu
fr
el

quàm vt illi gloriã & honorẽ exhibeamus, & laudis hostias semper offeramus, vitulos labiorũ nostrorum confitentium nomini eius: * & si requiritis, quo pacto gloriã illi & honorem afferre debeatis, hic modus est præcipuus, vt puro corde ipsum in spiritu & veritate adoretis, residentem gloriosum in aula sancta sua: patriam illi & cultum summum, soli summo & primo enti omnium dominatori debitum exhibete, residenti & regnãti in amplissimo & angustissimo cælorum habitaculo, vno eodẽmq; & penitus æquali honore cum patre Christum filium venerantes. 3 Si requiritis, beneficia quæ sint & mirabilia ista, pro quibus adorare & gloriã dare exhortor, præcipua quædam breuibus cõmemorabo. Ecce enim vox domini effusa est super aquas multas, super omnes populos: quoniam per semetipsum primum, ac deinde per suos Apostolos prædicauit dominus Euangelicæ veritatis doctrinã, per vniuersum orbẽ, in omnibus gentibus & populis: * Christus Dominus (qui erat in maiestate & æqualitate patris) ipse quasi tonitruum vocem edidit in mundo, quæ apud omnes nationes, in omnibus finibus orbis terrarum, breuissimo temporis spatio audita est, quæadmodum tonitruum sonus longè ac latè diffunditur per vniuersam regionẽ. * Tonitruum etiam vocem emisit, quia terribiliter insonuit, ita vt cõmoueretur corda infidelium ad pœnitentiam: & ab infidelitate ad fidem potenter conuerteret plurimos, in omnibus finibus terræ: * Dominus (inquã) hoc pacto super populos multos. (Aquæ enim multæ, populi multi) fortiter in tonuit, & vocem fortissimam emisit. Atq; hoc maximũ est beneficiũ, quo Ecclesia ex gentibus cõgregari ad fidem, & in ea ædificari cœpta fuit. 4 Vox autem ista Domini nõ fuit infirma & impotens, sed magnæ admodum virtutis, potens valde & efficax, ad operandam conuersionem multorum populorum, ad penetrandum intima cordium: vox ista Domini in magnificentia apparuit, virtute signorum atq; prodigiorum sequentium confirmata, & mirum in modum glorificata, factaq; hac confirmatione nimium credibilis. 5 Vox illa Domini tantæ fuit virtutis, & tam magnifica, vt etiam cedros electas arbores sufficeret cõfringere, id est, sublimes & potentes seculi à sua superbia conuertere, atq; sub fidei iugo humiliare: * & cõfrexit Dominus per virtutem huius prædicationis suæ, etiã electissimas cedros, quales sunt quæ in Libano crescunt: id est,

Heb. 13

Ioan. 4

* adorate
dominũ in
atrio sancto eius.3 Vox domini
super aquas
multas:* Deus ma
iestatis in
tonuit.* dominus
super aquas
multas.4 Vox domini
in virtute:

Apoc. 17

* vox domini
in magnificencia.

Marci 1

5 Vox domini
cõfringens
cedros:* & cõfringet dominus
cedros libani.

est, magnos etiam & gloriosos tam potentia, quam sapientia, aut nobilitate humana (qui sunt tanquam cedri Libani) ob infidelitate & superba vanitate sua auerit, atq; ad humilitatem fidei inflexit. 6 Neq; verò magna difficultate cōfregit & humiliavit sublimes illas cedros, sed mira facilitate, quemadmodum pinguem, delicatū & tenerimū vitulum, (cuiusmodi sunt qui in libano pascuntur) facile est cōminere, & agere quocunq; quis voluerit. Fecit enim vox Evangelicæ prædicationis quasi agnos māsuerissimos, & quasi vitulos teneros, atq; ad omnia facile agitabiles, eos qui prius tanquam cedri per altitudinem superbiæ, & duritiem feritatis, insuperabiles & intractabiles videbātur: * & ipse per quē hęc omnia fiunt, Christus Dominus est, patri suo singulariter dilectus, quemadmodum filij vnicornium qui erga suos fœtus probantur dilectionem habere specialem. Ita hic, spe ciali dilectione admodū fuit suo patri dilectus, & ipsi in suo filio fuit beneplacitum. 7 Ad vocem insuper Evangelicæ prædicationis, dispartitus est fidelibus spiritus sanctus, qui est veluti flamma ignis, corda illuminās, purgās, & inflammās: cuiusq; dona velut diuisa sunt, ac tanquam intercisā distribuēdo: dum alij quidem per spiritū dabatur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. In quorū donorum multiplicitate, quasi intercisio videtur flammæ ignis, & diuisio vnus spiritus, cū hęc omnia operetur vnus atq; idem spiritus, diuidēs singulis prout vult: * per vocem hanc concussus est populus gentium, qui erat omnino desertū, prorsus alienus à Deo: & percussus est Apostolica prædicatione, quasi malleo, vt salubriter conuerteretur ad pœnitentiam. Est enim verbum Domini, quasi malleus conterens petram: * commouit quoq; vox ista Apostolicæ prædicationis, non solum populum gentium (qui erat velut prorsus desertum, ac perfecta solitudo, omnino à Deo derelicta) verū etiam populum Iudaicum, qui erat quidem desertum, quatenus perfecto, vero, ac spiritali cultu destituebatur: sed desertū cades erat, desertum sanctificationis, habens legem sanctam, & sancta quali acunq; sacra D

6 *Et cōmouet eas tanquam vitulum libani:*

* *et dilectus quemadmodū filius vnicornium.*

Matth. 3

7 *Vox domini, intercidētis flammā ignis:*

Act. 2

1. Cor. 12

Ibidem.

* *vox domini concutiētis desertū:*

Act. 13

Hiere. 23

* *cōmouebit dominus desertū cades.*

Act. 13

est, magnos etiam & gloriosos tam potentia, quam sapientia, aut nobilitate humana (qui sunt tanquam cedri Libani) ob infidelitate & superba vanitate sua auerit, atq; ad humilitatem fidei inflexit. 6 Neq; verò magna difficultate cōfregit & humiliavit sublimes illas cedros, sed mira facilitate, quemadmodum pinguem, delicatū & tenerimū vitulum, (cuiusmodi sunt qui in libano pascuntur) facile est cōminere, & agere quocunq; quis voluerit. Fecit enim vox Evangelicæ prædicationis quasi agnos māsuerissimos, & quasi vitulos teneros, atq; ad omnia facile agitabiles, eos qui prius tanquam cedri per altitudinem superbiæ, & duritiem feritatis, insuperabiles & intractabiles videbātur: * & ipse per quē hęc omnia fiunt, Christus Dominus est, patri suo singulariter dilectus, quemadmodum filij vnicornium qui erga suos fœtus probantur dilectionem habere specialem. Ita hic, spe ciali dilectione admodū fuit suo patri dilectus, & ipsi in suo filio fuit beneplacitum. 7 Ad vocem insuper Evangelicæ prædicationis, dispartitus est fidelibus spiritus sanctus, qui est veluti flamma ignis, corda illuminās, purgās, & inflammās: cuiusq; dona velut diuisa sunt, ac tanquam intercisā distribuēdo: dum alij quidem per spiritū dabatur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. In quorū donorum multiplicitate, quasi intercisio videtur flammæ ignis, & diuisio vnus spiritus, cū hęc omnia operetur vnus atq; idem spiritus, diuidēs singulis prout vult: * per vocem hanc concussus est populus gentium, qui erat omnino desertū, prorsus alienus à Deo: & percussus est Apostolica prædicatione, quasi malleo, vt salubriter conuerteretur ad pœnitentiam. Est enim verbum Domini, quasi malleus conterens petram: * commouit quoq; vox ista Apostolicæ prædicationis, non solum populum gentium (qui erat velut prorsus desertum, ac perfecta solitudo, omnino à Deo derelicta) verū etiam populum Iudaicum, qui erat quidem desertum, quatenus perfecto, vero, ac spiritali cultu destituebatur: sed desertū cades erat, desertum sanctificationis, habens legem sanctam, & sancta quali acunq; sacra

est, magnos etiam & gloriosos tam potentia, quam sapientia, aut nobilitate humana (qui sunt tanquam cedri Libani) ob infidelitate & superba vanitate sua auerit, atq; ad humilitatem fidei inflexit. 6 Neq; verò magna difficultate cōfregit & humiliavit sublimes illas cedros, sed mira facilitate, quemadmodum pinguem, delicatū & tenerimū vitulum, (cuiusmodi sunt qui in libano pascuntur) facile est cōminere, & agere quocunq; quis voluerit. Fecit enim vox Evangelicæ prædicationis quasi agnos māsuerissimos, & quasi vitulos teneros, atq; ad omnia facile agitabiles, eos qui prius tanquam cedri per altitudinem superbiæ, & duritiem feritatis, insuperabiles & intractabiles videbātur: * & ipse per quē hęc omnia fiunt, Christus Dominus est, patri suo singulariter dilectus, quemadmodum filij vnicornium qui erga suos fœtus probantur dilectionem habere specialem. Ita hic, spe ciali dilectione admodū fuit suo patri dilectus, & ipsi in suo filio fuit beneplacitum. 7 Ad vocem insuper Evangelicæ prædicationis, dispartitus est fidelibus spiritus sanctus, qui est veluti flamma ignis, corda illuminās, purgās, & inflammās: cuiusq; dona velut diuisa sunt, ac tanquam intercisā distribuēdo: dum alij quidem per spiritū dabatur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. In quorū donorum multiplicitate, quasi intercisio videtur flammæ ignis, & diuisio vnus spiritus, cū hęc omnia operetur vnus atq; idem spiritus, diuidēs singulis prout vult: * per vocem hanc concussus est populus gentium, qui erat omnino desertū, prorsus alienus à Deo: & percussus est Apostolica prædicatione, quasi malleo, vt salubriter conuerteretur ad pœnitentiam. Est enim verbum Domini, quasi malleus conterens petram: * commouit quoq; vox ista Apostolicæ prædicationis, non solum populum gentium (qui erat velut prorsus desertum, ac perfecta solitudo, omnino à Deo derelicta) verū etiam populum Iudaicum, qui erat quidem desertum, quatenus perfecto, vero, ac spiritali cultu destituebatur: sed desertū cades erat, desertum sanctificationis, habens legem sanctam, & sancta quali acunq; sacra

est, magnos etiam & gloriosos tam potentia, quam sapientia, aut nobilitate humana (qui sunt tanquam cedri Libani) ob infidelitate & superba vanitate sua auerit, atq; ad humilitatem fidei inflexit. 6 Neq; verò magna difficultate cōfregit & humiliavit sublimes illas cedros, sed mira facilitate, quemadmodum pinguem, delicatū & tenerimū vitulum, (cuiusmodi sunt qui in libano pascuntur) facile est cōminere, & agere quocunq; quis voluerit. Fecit enim vox Evangelicæ prædicationis quasi agnos māsuerissimos, & quasi vitulos teneros, atq; ad omnia facile agitabiles, eos qui prius tanquam cedri per altitudinem superbiæ, & duritiem feritatis, insuperabiles & intractabiles videbātur: * & ipse per quē hęc omnia fiunt, Christus Dominus est, patri suo singulariter dilectus, quemadmodum filij vnicornium qui erga suos fœtus probantur dilectionem habere specialem. Ita hic, spe ciali dilectione admodū fuit suo patri dilectus, & ipsi in suo filio fuit beneplacitum. 7 Ad vocem insuper Evangelicæ prædicationis, dispartitus est fidelibus spiritus sanctus, qui est veluti flamma ignis, corda illuminās, purgās, & inflammās: cuiusq; dona velut diuisa sunt, ac tanquam intercisā distribuēdo: dum alij quidem per spiritū dabatur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. In quorū donorum multiplicitate, quasi intercisio videtur flammæ ignis, & diuisio vnus spiritus, cū hęc omnia operetur vnus atq; idem spiritus, diuidēs singulis prout vult: * per vocem hanc concussus est populus gentium, qui erat omnino desertū, prorsus alienus à Deo: & percussus est Apostolica prædicatione, quasi malleo, vt salubriter conuerteretur ad pœnitentiam. Est enim verbum Domini, quasi malleus conterens petram: * commouit quoq; vox ista Apostolicæ prædicationis, non solum populum gentium (qui erat velut prorsus desertum, ac perfecta solitudo, omnino à Deo derelicta) verū etiam populum Iudaicum, qui erat quidem desertum, quatenus perfecto, vero, ac spiritali cultu destituebatur: sed desertū cades erat, desertum sanctificationis, habens legem sanctam, & sancta quali acunq; sacra

est, magnos etiam & gloriosos tam potentia, quam sapientia, aut nobilitate humana (qui sunt tanquam cedri Libani) ob infidelitate & superba vanitate sua auerit, atq; ad humilitatem fidei inflexit. 6 Neq; verò magna difficultate cōfregit & humiliavit sublimes illas cedros, sed mira facilitate, quemadmodum pinguem, delicatū & tenerimū vitulum, (cuiusmodi sunt qui in libano pascuntur) facile est cōminere, & agere quocunq; quis voluerit. Fecit enim vox Evangelicæ prædicationis quasi agnos māsuerissimos, & quasi vitulos teneros, atq; ad omnia facile agitabiles, eos qui prius tanquam cedri per altitudinem superbiæ, & duritiem feritatis, insuperabiles & intractabiles videbātur: * & ipse per quē hęc omnia fiunt, Christus Dominus est, patri suo singulariter dilectus, quemadmodum filij vnicornium qui erga suos fœtus probantur dilectionem habere specialem. Ita hic, spe ciali dilectione admodū fuit suo patri dilectus, & ipsi in suo filio fuit beneplacitum. 7 Ad vocem insuper Evangelicæ prædicationis, dispartitus est fidelibus spiritus sanctus, qui est veluti flamma ignis, corda illuminās, purgās, & inflammās: cuiusq; dona velut diuisa sunt, ac tanquam intercisā distribuēdo: dum alij quidem per spiritū dabatur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, &c. In quorū donorum multiplicitate, quasi intercisio videtur flammæ ignis, & diuisio vnus spiritus, cū hęc omnia operetur vnus atq; idem spiritus, diuidēs singulis prout vult: * per vocem hanc concussus est populus gentium, qui erat omnino desertū, prorsus alienus à Deo: & percussus est Apostolica prædicatione, quasi malleo, vt salubriter conuerteretur ad pœnitentiam. Est enim verbum Domini, quasi malleus conterens petram: * commouit quoq; vox ista Apostolicæ prædicationis, non solum populum gentium (qui erat velut prorsus desertum, ac perfecta solitudo, omnino à Deo derelicta) verū etiam populum Iudaicum, qui erat quidem desertum, quatenus perfecto, vero, ac spiritali cultu destituebatur: sed desertū cades erat, desertum sanctificationis, habens legem sanctam, & sancta quali acunq; sacra

persequutionem. Ceteri verò qui conuerti noluerunt, ipsi commoti sunt infeliciter odio & inuidia, cōtra prædicatores Euangelicos, & aduersum illos insurrexerunt, prohibentes illos (quantum in se fuerat) loqui in deserto gentium, verbū veritatis. 8 Vox Domini ipsa sibi parauit fideles suos, quasi ceruos, alacres & promptos animo, ad currendū velocissimè per vniuersum orbem, ad ascendendum summa montiū, fastigia virtutum & culmen perfectionis Euangelicæ, atq; ad pugnandum cum serpente diabolo, eūmq; de cauernis in quibus latitat (de cordibus infidelium) extrahendo: quæ omnia sicut ceruis competunt corporaliter, ita fidelibus, quos Dei vox sibi preparat, & suo ministerio aptos facit, spiritualiter

E rectè conueniunt: * & reuelauit Dominus per vocē Apostolicæ prædicationis, occulta & abscondita fidei Christianæ & veritatis Euangelicæ mysteria, quæ ante multiplicitate figurarum, & inuolucris ceremoniarū erant velut tecta & occulta, quemadmodum ea quæ foliorum densitate sunt operata: * atque hoc peracto, patefactis fidei Christianæ mysteriis, quæ ante fuerant occulta, fideles omnes in Ecclesia (qui huius veritatis reuelatæ facti fuerint participes) dabunt gloriā omnipotenti Domino, qui ista in plenitudine temporis dignatus fuerit manifestare, quæ seculis præteritis non erant agnita. 9 Dominus, per vocem Euangelicæ prædicationis multitudinem copiosissimam populorum ex gentibus conuerforum, tãquam aquam copiosam & in modū diluuij inundantē, fecit inhabitare in hoc templo suo, in vnitatem sanctam Ecclesiæ ciues sanctorū eos faciens, & Domesticos Dei, ex hospitijs, & aduenis, quales prius fuerant: * & ipse vt omnium dominator & super omnia tenens imperiū, vt rex regum & dominus dominantium, sedebit, & regnabit sine fine in secula seculorum in vtraque Ecclesia, tam militante, quàm triumphante: qui immobilis manens in sua quiete,

F hæc omnia in temporis plenitudine operatus est pro nobis. 10 Ipse quoque sedens in maiestate sua, curam gerit populi sui, dabitq; illi fortitudinē: qua & inimicis resistere valeat, & ea quæ recta ac bona sunt operari: * Dominus benedictionem multiplicem spiritualium omnium gratiarū dabit populo suo, dans illi pacem, temporalem quidem, quantū ipsi expedire videbitur: spiritualem verò atq; internam, nunc in gratia, post in gloria sempiterna: cuius pacis & nos quoque

8 Vox domini preparat ceruos:

* & reuelabit cōdensa:

* & in templo eius oēs dicēt gloriā.

Ephe. 3
9 Dominus diluuij inhabitare facit:

Ephe. 2
* & sedebit dominus rex in aeternum.

Apocal. 19
10 Dominus virtutem populo suo dabit:
* dominus benedicet populo suo in pace.

part

participes facere digneris, Domine Deus noster, qui trinus
& vnus viuis per aeterna secula, Amen.

ANNO TATIONES IN

Psalmum vigesimum octauum.

IL L V D aduertendum est, per totum hunc Psalmum, frequenter eadem replicari: veluti cum in ipsius principio, verbum afferte tertio ponitur: & cum toties vox Domini, vox Domini, pené ad finem vsque, replicatur. Item versu tertio particulatim & quasi concisæ singulæ particulæ efferuntur, Vox Domini super aquas: & Deus maiestatis intonuit: & iterum, Dominus super aquas multas, vbi partes incompletæ sunt. Iterumq; versu quinto, confringentis cedros, vbi mox subditur, & confringet Dominus cedros libani. Hæc (inquam) omnia, sic vel replicata vel concisæ atque imperfecte prolata, ad magnificentiam faciunt sermonis, & vehementiam exhortationis, quæ in hoc Psalmo ad vniuersos dirigitur qui sunt in Ecclesia fideles. Versu tertio, Vox Domini super aquas. Vox illa Domini super aquas accipi posset vox paterna, quæ, cum in Iordane baptizaretur à Ioanne Christus Dominus, audita est, de eo testificans, ac dicês, Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Nos tamen in Elucidatione in totius Psalmi processu, per vocem Domini intelligimus prædicationem veritatis Euangelicæ: cui omnia quæ sequuntur apertissimè cõsonant: & magis hæc intelligentia videtur proposito conuenire, quàm illa altera de voce paterna. Versu quinto, septimo, & octauo. Cum per genitium dicitur, Vox Domini confringentis cedros, intercidens flammam ignis, concutientis desertum, praparentis ceruos, viderentur orationes clariores, si genitium illi mutarentur in nominatiuos, hoc modo. Vox Domini confringens cedros, intercidens flammã ignis, &c. Atq; ad hunc modũ vertit omnia, casu nominatiuo, diuus Hieronymus ex Hebræo. Græca tamé lectio (quæ nostræ latinæ vulgatæ respõdet, & ex qua ista trãslata est) habet casum genitium, quomodo & nos habemus. Et habet etiã ipsa cõuenientem, licet difficiliorem intelligentiam. Dicitur enim vox Domini confringentis cedros, &c. Vox Domini qui per ipsam cõfregit cedros, per ipsam concussit desertum, per eã intercidit flammã ignis, per eã præparauit ceruos. Diuinitas enim, per vocem prædicationis operata est hæc omnia: & fuit vox ipsa

Matth. 3

H ips
aut
cau
No
Do

H
ser
elo
con
siff
siu
con
pro
ra
om
la
tes
pe
ga
A co
se
tu
str
te
te
tu
se
p

H ipsa exterior prædicationis, non nisi ministerialis causa: ipse autem Dominus, secundum Diuinitatis internam virtutem, causa erat principalis, quæ intimè operabatur hæc omnia. Neque tam dici potest vox hæc operata, quàm per vocem Dominus, qui emittebat eam.

VIGESIMINONI PSAL-

MI ARGVMENTVM.

PSALMVS iste spirituali viro rectissime conuenit, & ea quæ intra se spiritualis percipit optimè explicat: neque facile poterit intelligi, nisi ab eo qui modum illum quo Deus agit cum seruis suis (nunc præsentem se exhibendo, nunc absentem se ab illis elongando) intelligit. Videtur autem David cum istum Psalmum componeret, ex magna & grauissima admodum tribulatione emerfisse, quæ illius spiritum vehementer affligerat, siue corporalis illa, siue spiritualis fuerit. Vnde à magna lætitia incipit, laudem Dei commemorans, pro præstita liberatione & ab inimicis saluatione, pro exauditione & quasi ab inferis reductione: consideransque mirram & non satis sibi laudabilem Dei misericordiam eandemque omnibus æquè expositam, generali exhortatione fideles omnes ad laudem Dei inuitat: propterea quòd ipse, tamen si nonnunquam ad tempus modicum videatur irasci, nostris culpis id exigentibus, semper tamen vitam nostram & bonum magis vult: & magis de eo gaudet ex sua voluntate, qui etiam facile lugentes in penitentia consolatur, per misericordiam suam. Atque hæc usque ad versum septimum. A quo deinceps id quod in se expertus didicit, confitetur: quomodo videlicet ipse in abundantia diuina consolationis constitutus proposuisset quidem nunquam à Deo dimoueri, sed auertente illo paululum conspectum præsentie sue, senserit infirmitatem fragilitatis propria: ita vt præ nimia conturbatione cogere- tur exclamare ad Dominum, & lacrymabilibus vocibus Dei misericordiam invocare, donec tandem oratione exaudita rediens, & priorem illam abundantiam reducens, redderet ipsi lætitiæ salutaris sui: ita vt per aduentum præsentie sue, omni luctu & sacco depositis, pristinum illi redderet spiritus gaudium, propter quod pollicetur se Domino in omni gloria laudem æternam persolaturum.

PSALMVS
VIGESIMINONI PSAL-
MI ELVCIDATIO.

*1 Exaltabo te domine, quoniã suscepisti me: * nec dele*

Etasti inimicos meos super me.

*2 Domine Deus meus clamaui ad te: * & saluasti me.*

*3 Domine eduxisti ab inferno animam meã: * saluasti me à descendentibus in lacum.*

*4 Psallite domino sancti eius: * et confitemini memoria sanctitatis eius.*

*5 Quoniam ira in indignatione eius: * & uita in uoluntate eius.*

Ezech. 18 & 33.

6 Ad uesperũ demo-

*M*AGNIFICABO te Domine, & prædicabo celsitudinem gloriæ tuæ donec uiuam, propterea quod in defensionem & protectionem suscepisti me, perire non sinens animam meã:

* neq; passus es supergaudere mihi inimicos

meos, & de meo lapsu, aut mea perditione illos latari noluit. 2 Domine Deus meus, in tribulatione & periculis positus ex affectu cordis te deprecatus sum, auxilium à te petes, & defensionem postulans: * & tu me postulantem benignus

exaudisti, & saluasti me atq; liberaisti ab omnibus doloribus & periculis meis. 3 Erat iam in infernum descensura anima mea, & in proximo erat ut in peccatũ consentiens ream damnationis & inferni se faceret, aut certè iam in peccatum consenserat, iam inferno se addixerat per peccatum mortis:

sed tu Domine ab inferno eam eduxisti atque saluam fecisti, vel eam præseruando à peccato ne inferni rea fieret, vel iam ream factam ex inferno extrahendo, per peccati dimissionem: * ita saluasti me à damnatis, qui in lacum descenderunt inferni, priusquam illuc descenderem, ubi nulla est redemptio benignè me liberando.

4 Propter hanc quam ego in memetipso expertus sum Dei misericordiam, hortor vos omnes quicumque in sanctitate & iustitiã ambulatis coram Domino Deo uestro, ut mecum illum ad gratiarum actionem collaudetis: * confessionem date sanctitati ac bonitati eius, commemorando, & magnificando illam: sciẽtes, eandem hanc misericordiam quam mihi exhibuit æquè omnibus etiam uobis esse expositam, & æquè paratam (absq; personarum delectu) uniuersis.

5 Quamuis enim irascatur C

aliquando ad tempus, & iram suam erga nos nonnunquam ostendat, nimirum in indignatione sua: cum uidelicet nostris culpis vel peccatis id exigentibus, aduersus nos iustam habet indignationem zelus iustitiæ eius: * uita tamen nostra & omne bonum nostrũ est in uoluntate & beneplacito eius. Nequaquam enim uult mortem etiam peccatorũ, neq;

oblectatur in perditione aut punitione nostra, sed uult magis ut conuertatur peccator & uiuat: & in uita nostra, atq; bono nostro, est ipsi beneplacitum.

6 Imò tam facilis est Dei iræ in misericordiam commutatio, ut nonnunquam qui

ad vesperam in fletu demorati fuerint, & penitentiam egerint, mox summo mane percipiant redditam sibi letitiam salutaris sui: ita statim adest penitentibus ipsius misericordia, ita cuestigio lugentes subsequitur consolatio, modo ex vero corde doleant atq; lugeant commissa sua, quibus contra se eius indignationem prouocauerunt. 7 Et ego cum essem aliquando in abundantia consolationis internæ constitutus, cum essem in latitudine deuotionis spiritualis positus corde interius per Diuinæ visitationis præsentiam dilatato dicebã intra memetipsum, & ita proposui; * iam amodo non mouebor à Domino Deo meo vsq; in aternũ, amodo illi adherere volo vinculo indissolubili: ex nũc me nemo poterit separare, vel paululum à Domino Deo meo, nulla res me poterit posthac ab illo diuellere. 8 Ego quidem ita dicebam: & verè, donec in illa abundantia positus essem, ita quoq; existimabam. Verũ subsequens experientia hoc me docuit, non esse in hominis potestate absque te propositum cordis sui perficere, neq; sine te illud posse hominẽ pro voto in effectum deducere: & hoc cognoui, quod tu Domine solus esses, qui decori spirituali & ornarui gratiæ tuæ, qui intra me est, præstas virtutem in bona & benigna voluntate tua: qui ornatũ omnem & pulchritudinem quæ est in anima mea, ex tua gratia corroboras, & tua virtute, donec placitũ est tibi, custodis, vt in me permaneat, & ego in illo persistã.

D non mouebor à Domino Deo meo vsq; in aternũ, amodo illi adherere volo vinculo indissolubili: ex nũc me nemo poterit separare, vel paululum à Domino Deo meo, nulla res me poterit posthac ab illo diuellere. 8 Ego quidem ita dicebam: & verè, donec in illa abundantia positus essem, ita quoq; existimabam. Verũ subsequens experientia hoc me docuit, non esse in hominis potestate absque te propositum cordis sui perficere, neq; sine te illud posse hominẽ pro voto in effectum deducere: & hoc cognoui, quod tu Domine solus esses, qui decori spirituali & ornarui gratiæ tuæ, qui intra me est, præstas virtutem in bona & benigna voluntate tua: qui ornatũ omnem & pulchritudinem quæ est in anima mea, ex tua gratia corroboras, & tua virtute, donec placitũ est tibi, custodis, vt in me permaneat, & ego in illo persistã.

9 Vbi verò auerteris faciem tuã à me, & vel paululum abscesseris quasi me relinquens: si quando tuæ præsentia consolatione destituor, statim cõturbatur intra in me anima mea, quasi quæ pericliteretur de omni ornatu quem intra se abs te continet, & vehementi angitur sollicitudine: sciens, tum me in magno periculo positum, & facillimè à te posse decidere.

E Sed quid faciã, cum me ita derelictũ sensero, cũ te percepero auertisse faciem tuam? Non cessabo Domine lacrymis, fletu, & precibus ad te clamare, teq; totis affectibus intensissime deprecari, cũ amaris singulibus, donec exorẽ, & obtineam ad me reditum præsentia tuæ, donec reddatur mihi letitia salutaris tui. 11 Flens quoq; & plorans clamabo, in hunc modum, Quæ tibi erit utilitas, piissime Deus, ex vita mea: quis tibi honor, quæ tibi gloria, ex eo quod viuere me fecisti super terram: quid etiã mihi profuerit vita mea, si in corruptionẽ mortis aternæ descendero? si à te derelictus,

9 Auertisti faciem tuã à me: & factus sum cõturbatus.

10 Ad te Domine clamabo, & ad Deũ meum deprecabor.

11 Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem?

rabitur fletus, & ad matutinum letitia.

7 Ego autẽ dixi in abundantia meaq; nũc mouebor in aternũ.

8 Domine in voluntate tua, præstisti decori meo virtutem.

descendam in sepulchrū inferni, cū damnatis in corruptione sempiterna: Nunquid ad hoc me creasti, Deus optime, vt in corruptionē mortis venirem, & non magis ad hoc vt vita fruerer coram te, & laude sempiterna glorificare facie tuā? At hoc quomodo faciam, quomodo exequar, ad quod creasti me: si me permittas derelictum, in putrefactionem peccatorum deuenire?

12 *Nūquid confitebitur tibi puluis: * aut annuntiabit veritatem tuam?*

13 *Audiuit dominus, et misertus est mei: * dominus factus est adiutor meus.*

14 *Conuertisti plāctū meū in gaudium mihi: * concidisti saccū meū, & circumdediti me lætitia.*

15 *Vt cante- ret tibi gloria mea, & non cōpungar: * domine deus meus, in æternum confitebor tibi.*

12 Nunquid impij (qui sunt tanquā puluis, quem proiicit ventus à facie terræ) aut nūquid ij qui in puluere dormiunt, qui sine spe gloriosæ resurrectionis ad vitam, in terræ puluerem resoluuntur, semp̄q; vt puluis aridi & vigore Diuinæ gratiæ destituti permanebunt: nunquid hi (inquam ego) dabunt tibi confessionē laudis, gratiæ & placitam? * aut nunquid ipsi annuntiabunt & prædicabunt cum laude & gratiarū actione, veritate & iustitiā tuam? Imò per hos blasphemabitur potius quā laudabitur veritas tua.

Noli ergo permittere Domine, vt in numerū horū aliquādo deueniam, neq; illis assimiler (quod certè facili fiet, si diutius à me auertas faciem tuam) sed quantocyus ad me conuerte benignū aspectū tuū, vt nō illi assimiler arido pulueri: redeatq; mihi decor ille & ornatus quem tu præstitisti mihi, in beneplacito tuo.

13 Cū verò ita orarem, audiuit Dominus orationem meam, & misericordia motus est ad exaudiendum deprecationē meam: * factusq; est mihi ipse Dominus, respectu misericordiæ suæ & auxilio gratiæ, adiutor, defensor & liberator.

14 Commutasti tu Domine luctū meū, in gaudium: & mœrorē pœnitentiæ quo affligabar pro peccatis meis, atq; etiā propter pericula in quibus me cōstitutū videbā per tuā absentiam, conuertisti in lætitiā spiritualem, quæ mihi reddita est te redeunte, iterumq; me dulci tuā cōsolatione visitante: * abiicere me iussisti habitū lugubrem, ad me lætificādum rediēs: & saccū pœnitentiæ quo operiebar, velut cōcidisti, atq; rupisti, nolens me vltra lugere, iubensq; me à luctu cessare in aduētū tuo: sed magis gaudere, epulari & iucundari in spiritu me voluisti, cū iam mecum esses tu sponsus animæ meæ: & mīra, noua, atq; insolita lætitia me abundē lætificasti, in aduētū tuo.

15 Idq; fecisti, dulcissime domine Deus meus, vt ego tibi iam laudem canam in omni gloria mea, in omni ornatu meo, & in omni virtute mea, omni deposita tristitia: & nequaquā vltra doloribus stimuler, aut in tristitia agam: * & ita sanè Domine Deus meus, omni

omni nunc abiecta tristitia, omni timore foras per charitatem misso, concepta spe salutis meæ, & damnationis timore pulso, ex toto cordis affectu volo æterna tibi confessione laudem perfoluere, & nunc quidem in vitâ corporis quantum patietur humana fragilitas, & perfectius in futura vitâ in æternitate seculorum, Amen.

ANNOTATIONES IN

Psalmum vigesimumnonum.

NON ignoramus, hunc Psalmum quosdam fidelium doctorum, Christo Domino totum accommodare: qui à patre susceptus fuit atq; custoditus, ne vel à morte, vel ab inferno teneretur, qui à plaga mortis temporalis in sua resurrectione à patre fuit sanatus, & ab inferis reductus: cui pater velut ad momētum, ad tēpus modicū, ob culpam generis humani (quam in se suscepit) visus fuit irasti: voluit tamen ad vitâ eum resurgere, & ab horrore mortis ad resurrectionis lætitiâ redire. Sed & cætera quæ sequuntur, nō ita difficile fuerit ad Christum applicare, in passione humiliatū, atq; in resurrectione glorificatum. Quam intelligētiā, in aliorū Commentariis promptum est requirentibus inuenire. Neq; nos illam damnamus: aut abiicimus, tametsi in hoc Psalmo quedam sint quæ intelligentiâ huiusmodi non nisi coactius ferre videantur. Ea autem quæ in Elucidatione latius expressimus, nobis visa est considerantibus singulas huius Psalmi partes, aptius quadrare. Versu quinto, Quoniā ira in indignatione eius. Notādum pro huius versus intelligētiā, quod cū Deus erga suos nonnunquam ostendit irā, hoc profectō non in voluntate, neq; ex beneplacito ipsius est, qui omnes cupit viuere, & saluos fieri: sed ex indignatione est, 1. Tim. 2.

A quam contra nos nos ipsi peccatis nostris prouocamus: atq; ob hoc, quantumuis irascatur ad indignationē à nobis prouocatus, mox tamen vbi nos per pœnitētiā placauerimus indignationē eius, cessabit ira quæ nō est in voluntate eius, redibitq; nobis vitâ & salutē, quæ in eius beneplacito est: quæ res, indubiē maxima est materia magnificē laudandi tam piissimū Dominum. Versu vndecimo, Quæ utilitas in sanguine meo. In sanguine dicitur vitâ animalium cōseruari: & sanguine deficiente, deficit animalium vitâ. Atq; ob hoc, cum dicitur, Quæ utilitas in sanguine meo, idem est, ac si dicatur, Quæ utilitas in vitâ mea? hoc est, quorsum profuerit

- me vixisse, si in corruptionem mortis, & in damnationem perpetuam inferni, descendam? Ad hoc enim nos ipsi creati sumus, vt bene viuendo in hoc seculo, ad vitam æternam (quæ Deus est) peruenire mereamur, ibique illius perpetuo frui conspectibus: ad quem finem, qui sua culpa non peruenierint, certè nulla erit in sanguine eorum utilitas, nihil illis proderit vixisse, dum in corruptionem proiici meruerunt. Vnde de suo traditore loquens Saluator, dicebat: Bonum erat ei, si natus nõ fuisset homo ille. Applicando autè hunc
- Mat. 26 versum Christo erit ista sententia. Quæ erit utilitas, o pater ælestis, in effusione sanguinis mei, quid proderit fusu esse meum sanguinem, si ego in corruptionem permittor venire, vt anima apud inferos permaneat captiua, corpus putrefiat in sepulchro? Nihil videretur profutura mei sanguinis effusio, nisi à mortuis ego resurgens, omnibus meis fidelibus (quos per sanguinem meum redemero) vias vitæ demonstrarem, & ianuas aperiam regni tui. Versu decimoquarto, **B** Conuertisti planctum meum in gaudium mihi. Versus iste, **Matt. 5** qui de planctu in gaudium conuerso loquitur, respondet illi promisso Euangelico, quo lugentibus Diuina promittitur consolatio, tamen si præcipua in futuro seculo, nonnulla tamen etiam in præsentì tempore. Atq; hoc idem est, quod in posteriori parte versiculi dicitur, de concisione sacci & circumdatione lætitiæ. Saccus enim, lugentibus conuenit. Vnde **Hest. 4** Mardocheum, in libro Hester legimus, sacco indutum plorasse ante portam regiam, & Niniuitas in sacco & cinere legimus egisse pœnitentiam. Per hoc ergo quod dicitur saccus cõcisus, significatur, tristitiam & luctum pœnitentiæ ex Diuina præsentia ablatum, lætitiæ verò indumentum esse redditum. Ad Christum autem accommodando intelligentiã, concisus est in resurrectione saccus mortalitatis. quando à corpore ablata est mortalitas, corruptibilitas, grossities, obscuritas, & multiplex infirmitas: circumdatus autem est & indutus vestimèto lætitiæ, recipiens corpus glorificatum, agilimum, splendidissimũ, immortale, & prorsus impassibile.

T R I G E S I M I P S A L -

M I A R G V M E N T V M.

PSALMVS iste, hominis est plenam in Deo spem habentis: qui, sua sbe firmissima initio Psalmi decem versibus propostita demde suam miseriam magnam & multiplicem quam ab aduer

Cab aduersariorum prauitate sustinet, sequentibus octo versibus, lamentabiliter describit, vsq; ad versum decimum octauum, ubi rursum in Deum sese conuertens, suam liberationem & aduersariorum confusionem postulat, versu vigesimo ad eterna felicitatis contemplandam dulcedinem (quasi extra se raptus) transcendens, Dominumque collaudans pro mirifica misericordia. Et quia donec in hoc mundo sumus semper gaudia sunt miscenda tristibus, & in die bonorum (iuxta sapientis verbum) immemores non oportet esse malorum, idcirco versu vigesimo octauo, animi sui desolatorium quendam excessum (in quo fuisse se aliquando recordatur) comemorat, a quo tamen diuina miseratione statim se fatetur liberatum. Nouissimis autem duobus versibus ad fidem Dei seruitutem, & dilectionem, vniuersalem ponit exhortationem, cupiens, eius quam ipse expertus se nominat Dei benignitatis & misericordiae, fideles omnes fieri participes,

Ecclesia. 11

TRIGESIMI PSAL-

MI ELVCIDATIO.

INTE Domine Deus meus spem meam omnem constitui, non me patiaris ab expectatione mea vnquam confundi, neque in aeternum finas frustrari desiderium meum: * sed propter iustitiam, veritatem, & fidelitatem tuam libera me ab omni periculo & confusione, quemadmodum in te speraui. Exposcit enim hoc tua iustitia (quod verax es, quod fidelis in promissionibus) vt sicuti pollicitus es, tuo auxilio non destituas in te sperantes. 2. Inclina Deus auditum tuum ad precem meam, & dignanter attende orationi meae: * festina, ne tarda ueris, vt eruas ac liberaes animam meam, de periculis, angustiis & necessitatibus, siue spiritualibus, siue corporalibus, in quibus versor. 3. Talem te mihi exhibe Domine Deus, vt sis mihi defensor atque propugnator, pariter & asyllum siue tutus refugij locus, vt ita me facias saluum ab inimicis meis: quatenus protector, pro me tua potentia contra aduersarios meos dimicans ac pugnans: quasi asyllum verum atque tutus locus refugij, me ad te confugientem veluti abscondens concludens atque diligenter custodiens, vt accessum ad me habere non valeant nocere parati. 4. Tu enim Domine es mea omnis fortitudo, & in te est robur meum omnem, per cuius propugnationem spero ab inimicis fieri saluus: & tu es meum tutissimum refugium, ad quem semper in omnibus periculis confugiens, es tu:

1 In te Domine speraui non confundar in aeternum:

* in iustitia tua libera me.

2 Inclina ad me aurem tuam: * accelera vt eruas me.

3 Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij, vt saluum me facias.

4 Quonia fortitudo mea & refugium meum es tu:

* *Propter nomen tuum deduces me, et enutries me.*

*1. Corin. I
5 Educes me de laqueo quem absconderunt mihi: * quoniam tu es protector meus.*

6 In manus tuas commendo spiritum meum:

** redemisti me Domine Deus veritatis.*

7 Odisti obseruantes vanitates, superuacue. Ecclesia. I

spero inimicorū rabiem effugere: * & hoc de te optimē confido, quod propter tui nominis gloriam eris mihi ductor & enutritor, qui me per periculosissimā huius mundi itinera deduces, vt absq; nocūmento insidiantū in via, pertranseā, atq; ad optatum aeternā vitæ terminū pertingā: quiq; me in hoc deserto vastā solitudinis, vbi multi fame pereunt, educabis & enutries, ita vt nihil mihi desit in vlla gratia spiritali: pascēsq; & enutries me pane verbi tui, & in pabulo internæ gratiæ tuæ: in quo etiā pane duplici educabis me, donec euadam in virum perfectū. 5 Educes quoq; me & liberabis ab insidiis omnibus istis quas ponunt mihi callidissime, & occultant inimici mei, mihi eas notas faciendo, & ne in eas incidam, aut eis illaqueer diligenter p̄seruando: * tu enim Domine fieri voluisti protector meus, propter quod me non patieris in laqueos inimicorum incidere: p̄cipue cum tu omnes illorum quantūuis callidissimas fraudes, quas contra me moliuntur, plenissimē habeas cognitās, & facillimū sit tibi illas mihi patefacere, aut certē etiam nescientē saluare, vt illorū machinationes tua potentia atq; sapientia pro me dissoluas. 6 Et ego Domine optime, tibi fidens, & corde integro omnē sollicitudinē in te proiciens, quem scio mei sollicitissimam gerere curam, cōmendo, & cōmitto tibi id etiam quod preciosissimum habeo, nempe spiritum meum, & illūmq; tibi protegendum custodiendum & saluandū committo, vt tu de illo & cum illo agas per omnia, iuxta beneplacitū sanctissimæ volūtatis tuæ: multo verò magis corpus hoc, & corporis omnia (quæ æstimationis minoris sunt) tibi etiā cōmitto: * tu enim Domine, qui es Deus verax, Deus fidelis, fallere neminē potens, primāq; & summa veritas, redemisti me hactenus de morte & miseris plurimis, neq; hactenus tibi fidens sum cōfusus, etiā in grauissimis periculis: atq; ita eadē fiducia volo & pro futuro tēpore omnia mea tibi in manus dare, atq; in tuæ dispositionis arbitrio spiritū meū, & mea omnia audacter constituere, vt in omnibus nō mea, sed sanctissima tua voluntas fiat. 7 Habes tu quidem Domine odio, & displicent tibi omnes qui inhaerent vanitatibus, qui vanissimæ idololatriæ, aut ambitioni, aut voluptatibus carnis, aut cæteris peccatorum vanitatibus sese dedunt, & illis inbiant atq; inseruiūt: qui has (inquā) vanitates superuacue, absq; vtilitate & fructu, absq; omni vero cōmodo, con-

G do
tu n
uer
nun
(qu
ve
& E
ini
re n
es L
pot
mic
tia
ten
ran
sup
lita
ua
&
ho
H to
ini
po
id
re
vt
te
m
m
m
se
it
m
p
n
p
f
ri
A P
E

do, contra omnem rationem turpiter obseruant ac diligunt, tu merito odisti & despicias neq; saluos facies eos qui perferant in huiusmodi. * Odisti quoq; eos qui ad vana hominum auxilia attendunt, qui in rebus caducis sp̄e constituunt (quæ omnia vanitas sunt) qui hæc obseruant frustra, cum vere non possint ista salutē dare, nisi tu solus Domine Deus.

8 Ego vero nequaquam obseruaui vanitates, non inhæsi iniquitatibus, neq; attendi vanis illorum auxiliis qui saluare non possunt, sed spem meam omnem in te collocaui, qui es Dominus Deus meus, & tibi tota fiducia inhæsi, qui solus potens es ex tua voluntate saluū me facere ab omnibus inimicis meis: * magnificē gaudebo, & quasi exultabo præ lætitia in dulcissima misericordia tua, quam me neq; raro, neq; tenuiter expertum recordor atq; profiteor in gaudio, sperans item & in posterum quæ occurrerint, per eandē mala superare. 9 Quoniam tu Domine benigne aspexisti humilitatē & afflictionē, qua me premebāt aduersarij mei: * saluam fecisti, misericordia motus, animā meam, de angustiis & necessitatibus quibus vrgebant me aduersarij. Est enim hoc tibi proprium, miserorū aspicerē & subleuare miseras.

H 10 Neq; concludi me aut constringi passus es in manibus inimicorum, non me passus es victum & captiuum venire in potestatem hostibus meis, neq; permisisti tentari me supra id quod possem, sicq; adeo coangustari vt nō possem effugere manus tentatorū: sed fecisti cum tentatione prouentum, vt possem sustinere, vt possem exitū habere, & effugere potestatem persequentium: * statuisti pedes meos in loco admodum lato & amplo, eduxisti me in latitudinem, extra omnem anxietatem animi, & periculorū angustiam, eduxisti me in libertatem animi & cordis latitudinē, vt securē possem currere dilatato corde, latam viam mandatorum tuorū.

11 Miserere semper mei Domine, vt hactenus non defuisti mihi, misericordia tua, quoniam vehementer affligunt & persequuntur me inimici mei: * & tam graui tamq; diuturna ac longa persequutione adeo me nōnunquā fatigant, vt præ indignatione cōturbentur quæcunq; intra me sunt, sensus mei exterius, interius anima, atq; etiam interiora corporis mei præcordia & cor, quæ sunt in medio ventris mei, in parte corporis superiori. 12 Neq; mirū, si ita conturbabor.

A Ecce enim cōtinuō decursu deficit, & ad finē tendit vita ista

8 Ego autē in Domino speraui:

* exultabo & letabor in misericordia tua.

9 Quoniam respexisti humilitatē meam: * saluasti de necessitatibus animā meā.

10 Nec cōclusisti me in manibus inimici:

1. Cor. 10 * statuisti in loco spatioso pedes meos.

Psalmo 17 11 Misere-re mei Domine, quoniam tribulor:

Psalmo 118 * conturbatus est ira oculus meus, anima mea & venter meus.

12 Quoniam defeci in idolo reuista mea:

* *Et anni mei in gemitibus.*

Prouer. 17 13 Infirma ta est in paupertate virtus mea:

* *Et ossa mea conturbata sunt.*

14 Super omnes inimicos meos, factus sum opprobriū vicinis meis valde:

* *Et timor notis meis.*

15 Qui videbant me, foras fugerunt à me:

* *obliuioni datus sum tãquã mortuū à corde.*

16 Factus sum tãquã vas perditum: Et quoniam audivi vituperationem multorum circumstantium in circuitu.

quã viuo, in dolore nimio, spiritu tristi mihi continuo ex-
cante osium vigorem: * & anni vitæ meæ istius corporalis
transeūt & abscedunt in gemitibus, sletibus, & suspiriis, quæ
mihi extorquet molestissimi atq; implacabiles hostes mei,
non dantes dolori requiem. 13 Robur corporis mei immi-
nutum est, & decreuit paulatim in humilitate ista nimis af-
flictionis meæ, & veluti emarcescit omnis vigor qui intra
me est: * & ossa mea (quæ latent interius) destituta sunt viri-
bus, quasi medullis intrinsecus consumptis, vt solet grauius
& diu afflictis accidere. 14 Propter omnes aduersarios
meos, qui & numero tanto & tanta ferocitate aduersus me
insurgunt, & tam grauius me persequuntur, factus sum vi-
cinis meis in opprobrium & confusionem, ita vt ex me cõ-
fusionem sustineant, qui mihi propinquos aut vicinos fuisse
se dixerint: * & terror factus sum cognatis & notis meis, qui
buscum aliquando vixi familiariter: dum metuunt ipsi, ne
propter me aliquam ab inimicis meis sustinere contingat
molestiam: atque ob hoc, non audent mihi vllum obsequiū
impendere, aut vllam monstrare humanitatem. 15 Etiam
ex vicinis & notis meis, qui me fortè conspiciebant, qui me
alicubi reperiebant, foras aufugerunt & abscesserunt à me,
vel non volentes, vel non audentes verbo aut facto commu-
nicare mihi ne fortè ex me vllum periculum incurrerent,
aut vlla infamia ex meo consortio notarentur: * sicque fa-
ctum est (dum nemo mihi audeat præstare humanitatem) vt
obliuioni datus sim à corde, etiam iis qui vicini prius & fa-
miliares fuerant, tanquam si planè essem mortuus, vt nemo
de me ac mea consolatione quicquã vltra cogitaret, sed
prorsus à corde deductus sim in perfectam obliuionem,
quemadmodum à corde penitus obliuioni dari solent mor-
tui: sicque viuens etiamnum, eram mortuus omnibus ami-
cis & notis meis. 16 Aestimatus sum tanquam vas inutile,
quod non nisi oneri est, dum nulli vltra deseruit vsui, & lo-
cum tantum occupat, sic & ego videbar iam prorsus inuti-
lis & abiectus, & quocunq; veniebam quasi oneri erant om-
nibus, omnes me pellebant, nemo meum volebat confor-
tium: * audiui etiam (præter omnem afflictionem corpora-
lem & angustiam persequutionis) vituperia multorum cir-
cunquaq; cõtra me loquētium, & exprobrationes: quibus de
me diuersis diuersa, quisq; pro suo erga me affectu, loqueba-
tur,

ere, vt fieri solet de iis quos publica aut principis potestas persequitur, & ad mortem quatit. 17 In conueniendo ipsos aduersum me, hoc est, tunc cum conuenirent in concilium, vel in exercitum pariter contra me vno animo, vno desiderio, vnâque voluntate nocendi, tractauerunt pariter & concilium fecerunt, quomodo raperent animam meam, quomodo vitam à me auferret, quomodo me morti traderent. 18 Ego autem in tantis persecutionibus, in tam multiplici miseria positus, quid agerem? Hoc habui consilium, vt mihi ipsi diffidens (qui me imparem sciebam tantæ aduersariorum potentiz & ferocitati) in te omnem fiduciã

D conicerem: ac pröinde ad te direxi clamorẽ orationis meæ supplici voce clamans, & dicens, Ecce Domine tu es Deus meus, cui seruió, cui ex toto corde etiam in desperatissimis rebus cõsido: * sortes meæ ecce in tuis manibus positæ sunt, omnis fortuna mea (ita vt humano more loquar) omnis mea spes in te vno sita est, in manibus tuis, in dispositione sanctissimæ tuæ voluntatis: tibi omnem meam fortunam & salutem committo: tu fac quod bonum ac rectum videtur in oculis tuis. 19 Eripe me Domine de potestate aduersariorum meorum, & ab illis qui me ad mortem persequuntur, tu me tua protectione facias saluum, vt mihi non præualeant, vt quod moliantur non perficiant, vt frustreretur cõtra me omnes machinationes eorum. 20 Lucere fac super me seruũ tuum irradiationẽ vultus tui. cõuerte ad me benignum aspectum faciei tuæ, & quasi te adueniente splendeat super me fulgor præsentia tuæ: quomodo sol adueniẽs super terram, præsentia aspectus sui refulget super eam: * saluum me fac ab omnibus inimicis propter misericordiã tuã, quæ semper patet miseris. estq; præscitis semper opẽ ferre parata: * neq; permittas piissime Domine cõfundi me seruũ tuũ, vt in subiectionẽ nõ veniã hostibus meis: quoniam te ego aduocaui in auxiliũ meum, qui non soles te inuocãtes relinquere cõsufos. 21 Impij illi & iniqui persecutores, q sine causa mihi machinati sunt mortẽ, hi ex vltione iustitiæ tuæ accipiãt confusionẽ, & tẽporalẽ modõ, vt irrita fiat eorum contra me cõsilia, & in futuro vltionis die æternã, ex terribili sententia tua: & proiciantur à facie tua, in damnationem inferni: * obstruantur ita per sententiam tuam labia eorum qui dolosẽ & iniquẽ loquuti sunt, & egerũt, cõtra proximos:

17 In eo dũ conuenirent simul aduersum me: accõpere animã meam conciliati sunt.

18 Ego autẽ in te speraui Domine: dõxi Deus meus es tu: * in manib' tuis sortes meæ.

19 Eripe me de manu inimicorum meorum: & à persequen- tibus me.

20 Illustra faciẽ tuam super seruũ tuum: * saluum me fac in misericordia tua:

* Domine non confundar, quoniã inuocaui te.

21 Erubescant impij & deducantur in infernum: * muta fiant labia dolosa.

ficq;

ficq; muti fiant in damnationē protrufi, & aeterna cōfufione perfufi, vt non vltra valeant fuam in quenquam innocentē exercere malitiam. 22 Illi (inquam) cōfundantur qui labiis fuis loquuntur iniqua, falſa, calumnias & deceptiones, cōtra proximos fuos, contra iuſtos & innoxios, vt eos morti tradant: * idq; in ſuperbia & inani timore, quaſi ſemper ipſi victuri ſint, quaſi ſupra ſe ſuperiorem alium non habeant iudicem, quaſi nō ſit qui de operibus eorum rationem poſſit exigere, aut cui ſint rationē reddituri: * & in magna item abufione atq; contemptu, proximos fuos ad eandem Dei imaginem creatos (ipſis quantum ex naturę conditione, nihilo inferioriores imò ſecundum iuſticiam multò meliores) contemnentes, & quaſi pro nihilo æſtimantes. * Poteflate etiam & diuitiis, quæ abs te illis conceſſæ ſunt, peſſimè abutentes, ad innocentum oppreſſionem, quibus ad illorum defenſionem vri debuiffent. 23 Verūtamen, vt his omiſſis quæ animum

* in ſuperbia.

* & abufione.

23 Quā magna multitudo dulcedinis tuæ domine: * quā abscondiſti timētibus te.

24 Perfeciſti eis q̄ ſperant in te:

* in conſpectu filiorū hominum.

25 Abſcondes eos in abſcondito faciei tuæ:

* à conturbatione hominum.

Psalmo 90
26 Proteges eos in tabernaculo tuo à cōtradictione linguarū.

guarum.

aggrauant, reſpirem aliquantulum in ſpe bonorū cæleſtium (quæ aduerſus omnia occurrentia mala ſufficiens eſt conſolatio) in primis conſideranda occurrit illa immenſa & infinita iucunditas cæleſtis dulcedinis tuæ: * quā præparavi ab æterno, & dare diſpoſuiſti diligētibus te, electis tuis, tamen nunc in hoc tempore abscondita ſit, neque nunc eam detur hominibus in hoc mortali corpore conſtitutis plenè experi: ſeruas autem eam, & differs in tēpore ſuo manifeſtandā, quando à ſpe electi tui ad fruitionē & poſſeſſionē tranſibūt.

24 Operatus es eam, & velut perfeciſti, eamq; perfectā habes apud te, pro illis qui in te ſperauerunt electis tuis: * perfeciſti (inquam) reddendam & manifeſtandam, palam omnibus angelis & electis tuis, in conſpectu filiorum hominum, ſanctorum tuorum. 25 Illic eos abſorptos in te, & iam rotos in te transformatos, abſcondes & occultabis quaſi in tutiſſima cuſtodia recluſos, in aſpectu vultus tui, in præſentia Diuinitatis tuæ: dum te illis facie ad faciem præbebis conſuetudinem: * Ita (inquam) abſcondes eos, vt nulla hominum conturbatio ad illos poſſit accedere, nullum ad illos malum poſſit introire, nullum flagellum ad tabernaculū illud appropinquare: ſed erunt eis abſq; vlla conturbatione omnia ſalua, læta, & proſpera. 26 Illic quoq; protectione tua, in tabernaculo (in quo tecū inhabitabunt) ſecuros facies eos, & tutos reddes à contradictione linguarū: quibus donec in

hoc

hoc mundo viuimus, vexamur & tribulamur, ita vt illic nul-
lam vltra contraditionem, siue calumnia, siue deceptionis,
siue mala suasionis, sint audituri, quam in hoc mūdo passim
(velimus, nolimus) ferre oportet. 27 Benedictus per omnia

27 *Benedi-
ctus domi-
nus, quoniam
mirificauit
misericor-
diam suam
mihi: * in ci-
uitate mu-
nita.*

Huius fortissimū custodem omnipotentem Dominum. In Eccle-
sia quidem militante mirificauit mihi misericordiā suam, in
qua tanta mihi cōfert beneficia gratiarum suarū. In trium-
phante verò, dum in ea mihi preparauit, & iam veluti custo-
dit preparata, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, & que
nunquā in cor hominis ascēderunt. 28 Et quāquam nunc

28 *Ego au-
tem dixi in
excessu men-
tis meae, pro-
ieci sum
à facie ocu-
lorū tuorū.*

ira exultem & læter in spiritu, in consideratione ventorum
bonorū, memini tamē in tali aliquādo me statu fuisse addu-
ctum in talem extasim, in talem stuporis excessum, vt mihi
viderer proiectus ac reprobatus à conspectu præsentia tuæ,
quasi de numero electorū non essem: ad quem excessum stu-
poris, me perducebat, quòd considerare me tam grauibus
affligi malis, & interius ita aridū cordis deuotione, vt pror-
sus videreris iam me abiēcisse, atq; omnino mei existimare
ris oblitus. 29 Tu verò cū me videres ita animo deiectū,

29 *Idè ex-
audiisti vo-
cē orationis
meae, dū cla-
marē ad te.*

ita humiliatum corde, & contribulatum spiritu, ne forte diu-
tius abs te derelictus corruerem in desperationē, statim vbi
ad te clamaui, supplici prece misericordiam postulans, exau-
dita oratione mea, qua tuocycus adfuisisti, per subuentionē &
consolationē misericordia tuæ. 30 Concludens tandem,

Esa. 74

1. Cor. 2

A hortor vos omnes quicūq; fideles estis serui Domini, & illi
in sanctitate placere vultis, vt toto corde diligatis Dominū
Deum vestrum: * Dominus enim veritatē & iustitiam requi-
rit in seruis suis, volens eos in veritate, id est, in sanctitate &
iustitia, ante cōspectum suū fideliter cōuersari, sicuti ipse est
fidelis & verax: iis autem qui superbē egerint, contemnen-
tes aut transgredientes sanctissima & æquissima præcepta
sua, ipse copiosē reddet pro sua iniquitate cōdigna præmia.

30 *Diligi-
te dominum
omnes san-
cti eius:*

* *quoniam ve-
ritatē requi-
ret dominus:*
Luca 1

* *retri-
buet abudā-
ter facientibus super-
biam.*

31 Propter hæc, vel qui diligitis Dominū, electi eius, qui in
ipso speratis, confortamini & estote robusti, ad fortiter ope-
randum opera Domini, vt veritas quam requirit Dominus
inuen

31 *Viriliter
agite, & cō-
inuen*

fortetur cor inueniatur in vobis, atq; ita serui digni inueniamini in ad-
 vestrum, & uertu ipsius, cui est honor & gloria in secula seculorū, Amen.

mnes q̄spe-
 ratis in do-
 mino.

ANNO TATIONES IN
 Psalmum trigessimum.

VERSU tertio, Esto mihi in Deum protectore & in do-
 mum refugij. Duo simul postulat vir fidelis à Deo: pri-
 mum quidem, vt Deum habeat protectore. Deinde, vt eun-
 dem habeat in domū siue locū refugij. In his enim duobus
 firma custodia est: cū quis & locum habet bene munitum, in
 quo se valeat cōcludere, & protectorem habet atque prop-
 gnatorem, qui ab impugnantium insultibus ipsum valeat
 defendere. His verò duabus partibus satis accōmode respon-
 dent particulae duae versiculi sequentis. Nam quod dicitur,
 fortitudo mea, ad protectionē refertur: quod verò refugium
 dicitur, ad domum spectat refugij, pro quo alia trāslatio ha-
 bet, locū munitum. Vesp̄ sexto, In manus tuas commen-
 do spiritū meum. Ex Euangeliis didicimus Christum in cra-
 cis arbore pendentem versiculum hunc protulisse, cū emite-
 ret spiritū. Propter quod non incongruē totus hic Psalmus
 Christo domino à plerisque sanctorum doctorum solet ap-
 plicari: potissimū cum cætera omnia, quæcunq; in hoc Psal-
 mo dicuntur, conuenienter admodum ad idem propositum
 valeant accommodari, id quod attendenti cuilibet facile po-
 test fieri manifestum. Nos tamē ita temperauimus Elucida-
 tionem, vt Psalmus totus, & personæ David, & Christo Do-
 mino, & fidei cuilibet in simili necessitate atq; derelictione
 posito, liberè valeat applicari. Quantum verò ad huius
 versiculi intelligentiam attinet, notandum, quod (secūdum
 communem loquendi consuetudinem) in manus commēda-
 re dicimus, duplici ratione. Primum quidem committere in
 potestate, & in arbitrio constituere, vt is cui res commenda-
 tur agat in ea & de ea prout ei visum fuerit: quemadmodum
 in manibus habere, vulgato more dicimur, illud quod habe-
 mus in potestate. Idq̄, ob hoc, quoniam quod in manibus te-
 nemus, cum illo agimus pro libito. Dicimur etiā illud com-
 mendare in manus, quod alicui in custodiam & protectionē
 committimus: quemadmodum fideles homines, commēda-
 re debēt suas animas in manus Dei: & subditus omnis, i ma-
 nus regis sui sese commendat. Iuxta hanc verò duplicē con-
 sidera

Lucæ 23

fide
 dic
 in
 tim
 ean
 in
 no
 in
 eo,
 her
 Qu
 me
 no
 op
 po
 qu
 per
 &
 co
 tu
 est
 da
 ne
 D
 be
 tu
 fa
 si
 di
 m
 qu
 ta
 vt
 ta
 qu
 ti
 fe
 m
 co
 t

siderationem, versiculus hic & plenissimæ resignationis in-
 diciū exprimit & superni auxiliij expectationem. Cum enim
 in manus potētioris rem aliquam cōmendamus siue cōmit-
 timus, partim quidem in illius potestate plena resignatione
 eam constituimus, partim vero illius auxiliū expectamus &
 imploramus, velut agnoscētes propria virtute non sufficere
 nos ipsos ad tantæ rei custodiam. Quanquam autem expresse
 in hoc verbo solum fiat de spiritu mentio, oportet tamē sub
 eo, quod præstantissimum est, alia quoq; inferiora compre-
 hendi, corpus videlicet & omnia quæ ad corpus attinent.
 Quemadmodum enim spiritum patri cōmendauit Christus
 moriens, ita cōmendauit & corpus: vt quemadmodum ille
 non teneretur in inferno, sic neq; hoc in sepulchro: sed patris
 operatione, die tertia simul redirent, in corporis nouam cō-
 positionem. Idem dicendum, si ad personā Dauid, aut alium
 quemlibet fidelem Psalms intelligentiā accommodetur. Ad
 perfectam enim iusticiam pertinet corpus, animam, spiritū,
 & omnino omnia quæcunq; habuerit homo, in manus Dei
 commendare, inq; illius potestate plena resignatione consti-
 tuere, & eius fidei seruanda cōmittere. Si enim, quod omniū
 est maximum, eum (nempe spiritum nostrum) Deo commen-
 damus, multo magis ea quæ sunt inferiora. Sed & illud ad-
 uertendum est, quod secundum vsitatam consuetudinem, li-
 D benter solent homines si pretiosum aliquid habeāt cui me-
 tuunt, talibus cōmendare custodibus, quos potentes satis &
 sapientes norunt, vt possint & sciant depositū custodire: &
 si nul etiam bonos sibiq; benignos & amicos, vt cōmissum
 diligēter seruare velint, sollicitēq; curare. Nemo enim sanæ
 mentis, rem pretiosam quam diligit, tali cōmēdat homini,
 qui vel nō est potens seruare, vel nō satis sapiens est aut pru-
 dens vt sciat, aut deniq; etiam si prudens sit & potēs, non est
 tamen bono erga committētem animo, neq; bene amicus,
 vt velit adhibere curam & operā, pro rei custodia. Cū enim
 tali homini res cōmittitur, stultus est qui sic malè cōmendat,
 quod seruatum cupit. Atq; ita sanè omnium hominum stul-
 tissimi sunt, qui suas animas cōmendant in manus hominū,
 seq; & sua omnia filiis hominum (in quibus non est salus) cō-
 mittunt. Neque enim potentes sunt, neque sapientes, vt vel
 corporis aut etiam fortunæ bona cuiquam custodiāt: quan-
 to minus vt ea quæ spiritus? Deinde, etiam si potentes essent
 aut

aut vsque adeò prudētes, vt hoc possent ac scirent quod certum est eos nec posse nec scire: cōstat tamē, aut paucissimos, aut omnino nullos inueniri tam benigno affectu, tā amico animo, tā stabili cordis bonitate, quibus tutò possimus nostra pretiosissima quæ habemus, cōmittere. Cum videamus eos etiā quos natura arctissimo vinculo colligauit, inuicem sibi fraudem facere, nec satis tutò fidere: fratres videlicet fratribus, parentes filiis, quòdque amplius est, etiam coniugibus cōiuges. Rectè proinde maledictum pronuntiauit Propheta, **Hier. 17** Hominem illum, qui carnem ponit brachiū suū: hoc est, qui in manus hominis sua cōmendat. At verò per contrariū, quis in manus Dei se suāque cōmendat, is demū sibi optimè consulit. Neque enim frustrari poterit eiusmodi: cū sit Deus sua omnipotētia potentissimus seruare quæcunq; illi commiserimus, etiā si pretiosissima & maxima omnino fuerint: quemadmodum de illo Paulus testatur, dicens, Scio cui credidi, & certus sum, quia potens est depositū meum seruare. **2. Tim. 1** Est item sapientissimus, vt periculū nobis esse non debeat, ne per vllam fraudis circūuentionem perdere nos cōtingat quæ illi cōmiserimus. Est deniq; perfectè & stabilissimè bonus, affectu in nos optimo, benignissimo, suauissimo, amicissimo, & verè patrono: vt metuēdum nobis nō sit, quin quicquid illi cōmendauerimus, sit ex animo & ex bona voluntate diligentissimè seruaturus, & nostra omnia quæcunq; in eius manus obtulerimus, sit pro sui nominis gloria & nostro sempiterno salutis commodo dispositurus. Rectè ergo Christi exemplū imitātes, tam in vita, quàm in morte dicamus Deo salutari nostro, In manus tuas cōmendo spiritū meū. Residuum autē huius versiculi dimidiū, quod subsequitur. Redemisti me Domine Deus veritatis, potest ad liberationem à periculis præteritis referri. Facit enim experientia fidelitatis in præteritis tēporibus, vt securè & in posterū fidamus. Atque ita ex beneficio liberationis præteritæ, quam aliquando, imò frequēter admodum experti sumus, rectè fiduciā cōcipimus, vt securi cōmittamus Deo etiā in venturis omnia nostra. Si verò redēptionē illam peculiariter intelligamus, qua totū genus humanū redemptū fuit à morte & faucibus diaboli, dulcissima est, & omnino suauissima huius sermonis cōnexio. Tanquā si dicat fidelis Dño, Quid ni ego commendem in manus tuas spiritū meum? Cur tibi illud etiam quod

quod pretiosissimum habeo, dubitem aut verear committere: qui genus humanum vniuersum, atque in eo meipsum miserè perditum, tam mirabili consilio & tam magnifico pretio redemisti. Quomodo enim non commendatos illos benignissime suscipies, fidelissimèque defendes, quos adhuc inimicos tantis laboribus placuit redimere? Verùm hæc latius diximus, latiusq; adhuc meditanda deuotis mētibus relinquimus. Abyssum enim inexhaustæ dulcedinis cōtinet iam tractatus versiculus, quī nullis sermonibus explicare sufficimus. Versu decimoquarto, decimoquinto, & decimosexto. Super omnes inimicos meos, &c. Legimus hæc in persona Dauid omnia bene impleta: aduersus quem tanta persecutione Saul egit, vt nemo quicquā auderet cū eo habere commercij. Nam & Ionatham filium propriū carnis suæ, sœuissima obiurgatione pro amore & studio erga Dauid confudit, voluitq; percutere lancea: & Achimelech pontificem qui illi panes dederat & gladium, totius negotij ignarus, cum oībus sacerdotibus causa illius, interfecit: simulq; & paruulos, & mulieres, & omnem ciuitatem eorum percussit in ore gladij. Ceilam quoq; cum omni virtute Israël voluit oppugnare, propterea quòd in eam ingressus fuisset Dauid. Non iniuria igitur refugiebant omnes consortiū eius, suæ salutis metuentes, Consequenter quoq; de obliuione illud clarum est, quod si qui amico animo fuerāt erga Dauid (quales non dubium est plures extitisse) qui eius vicem dolerent, tamen ob longam ac diutinam absentiam, quasi mortuū ac desperatæ salutis (videbant enim Saulis iram implacabilem, & spem nullam de reditu Dauid) ab illorū memoria excidisse: quæ admodum facile obliuisci solemus eorū quæ diutius absunt ab oculis, etiam si fuerint aliquando charissima. Porrò de vituperatione multorum in circuitu, docet Nabal illius, iuxta nomen suū stulti, stulta & blasphema responsio. Et verisimile est, nō hunc solum fuisse, qui ita indignè contra Dauid fuerit loquutus. Rursus in Christum Dominū hæc aptè conueniunt, aduersus quem à principibus populi & sacerdotibus legimus sepius data edicta publica, vt si quis eū confiteretur, extra synagogā fieret. Et si quis nossset vbīnā esset, indicaret, vt apprehenderet eum: De Lazaro quoq; legimus quòd eū cogitabāt interficere, propterea quòd à Christo resuscitatus Christi gloriam magnificabat. Cæcus natus extra

1. Reg. 20

1. Reg. 22

1. Reg. 23

1. Reg. 25

Ioan. 6

Ioan. 12

Ibidem 12

Ioan. 9

- synagogam cū probro eiectus fuit, non nisi quia expertū sanationis beneficiū confitebatur, suūmq; curatorem nolebat blasphemare. Nicodemus quoq;, ob hoc tantū quod legit processum pro Christo requirebat, dicens, nō esse consuetudinem legis quēquam iudicare donec auditus fuerit, & causa examinata acri obiurgatione & ironia valde amara, in concilio publico fuit redargutus. Obluioni quoque datus fuit, quādo propter edictum principum nemo de illo palam quicquā in bonum loqui audebat, quando ad declinandam illius persecutionis rabiem in desertis agebat, quādo à mane ad vesperam vsq; prædicationis laboribus fatigato, nemo cibū vel hospitium præbere, ob principum metū, audebat. Ceterū, vituperationem multorum per circuitum, satis indicant illæ tumultuantis vulgi voces, malus est, & seducit turbas. Nos scimus, quia homo peccator est, homo vini potator, amicus publicanorū, &c. Versu decimosextimo, In eodum cōuenirēt simul, &c. Clarior esset oratio, si ita versum haberetur, In conueniendū illos simul aduersum me, quem admodum alibi dicitur, In conuertendū Dominus captiuitatem Sion. Vel simpliciter, Cū conuenirent simul aduersum me. Atq; ad hunc sensum accipi oportet propositū sermonem. Versu decimo octauo, In manibus tuis sortes meæ, Ex cōmuni loquendi cōsuetudine sumptus hic sermo indicat, nos nostrāq; omnia, omnēmq; de nobis & nostris dispositionē, in Dei voluntate pendere. Omnia enim siue aduersa, siue prospera, siue læta, siue tristia, in illius prouidissimā dispositione & benignissimā voluntate posita sunt. Potēstq; subintelligi indifferēter verbū vel indicatiui modī, vel imperatiui. Atq; hoc posteriori modo, erit verbū resignationis: tanquam si dicat anima fidelis, In manibus tuis sint sortes meæ, tibi me meāq; omnia commendo, vt sic mihi cedat in omnibus, sicq; agatur mecū. quomodo tu mihi cuncta euenire, & quomodo tu de me fieri volueris: quēadmodum inter homines qui sortes tenet in manibus iaciendas, in eius iactu est vel lucrū vel damnuū, vel prosperitas vel aduersitas, eius ad quem sortes attinēt. Si enim iactus illius cadat feliciter, habebit lucrum & gaudiū: sin aliter, damnum atque dolorem. Versu vigesimotertio, Quā magna multitudo dulcedinis. Quod dicitur magna multitudo dulcedinis, magnam habet emphasim, ad exprimendū vtcunq;, immensam

sam & ineffabilem æternæ fœlicitatis dulcedinem. Alioqui
 fufficiebat alterum, dicēdo, magna dulcedo, vel multa dulce-
 do. In altera autem parte, cū dicitur, quam abscondisti ti-
 mentibus te, absconditio illa sic accipitur, quomodo in Episto-
 la Petri priore dicitur de hæreditate æterna, quod conserua-
 tur in cælis. Et in Canonica Ioānis, Filioli, nõdum apparuit
 quid erimus. Et iuxta Prophetã, Oculus non vidit, nec auris
 audiuit, nec in cor hominis ascēdit, quæ præparauit Deus di-
 ligētibz se. Quod enim præparatū est nondum tamen ma-
 nifestatum, proculdubio recte absconditū dici potest, & de-
 bet. Et sic præparare atque perficere, vt tamen lateat adhuc
 occultum, hoc in loco videtur esse abscondere. Longè autē
 alio modo accipitur absconditio, quum Dei gloriam dicimus
 absconditam impiis. Sic enim illis est abscondita, nõ quòd
 seruetur aliquādo manifestanda, sed quia prorsus nunquam
 sit illis manifestanda. Versu vigesimo octauo, Ego autem
 dixi in excessu mentis meæ. Excessus aliquis in bonum legi-
 tur, qualis est ille de quo alio in loco dicitur: Ego dixi in ex-
 cessu meo, omnis homo mendax. Et rursus, Ibi Benjamin
 adolescentulus, in mentis excessu. Hoc autē in loco viderur
 excessus iste referri, non quidem planè ad vitium, sed potius
 ad stuporem qui ex admiratione nimia solet accidere, iuxta
 quod in Elucidatione monstrat intelligētia. Vnde in trãlla-
 tiōe beati Hieronymi ex Hebræo habetur, In stupore meo.
 Psalterium verò Romanū habet, In pauore. Alij (de quorum
 numero sunt Ioannes Reuchlinus & Felix) putant rectius
 vertendum, In præcipatione vel festinatione: id est, dum
 subito conturbatus stuporem, videlicet nõ bene considera-
 ta ex altera parte tua misericordia.

1. Petr. 1

1. Ioan. 3

Esaïæ 64

1. Cor. 2

Psal. 115

Psal. 67

TRIGESIMIPRIMI PSAL-

MI ARGUMENTVM.

IN numero pœnitentialium Psalmorum, secundum hic locum
 lex antiqua consuetudine obtinere dignoscitur: est q̄; pœnitenti-
 bus & ad Deum sese conuertentibus, valde accommodus. Vi-
 detur autem illi maxime competere, qui postquam in peccato ali-
 quo diutius perstitit, ipsumq̄; vel excusando, vel (quod frequentius
 est) dissimulando, tacuit, agnosceretq̄; & emendare neglexit, tandem
 conscientie stimulo compunctus, & diuina qualibet vltione tan-
 quam compulsus (vexatione dante intellectum) agnoscit iam &
 confitetur apertè, quod prius dissimulauerat peccatum, ac veniam

& remissionem quantocyus accipit. Ac de his quidem, vsque ad versum septimum, satis manifestum est fieri sermonē. Dehinc dicitur, quemadmodum omnes sanctitatem sectari & tenere cupientes, pro peccatorum remissione iugiter debeant in hoc tempore creare: ne forte si illa negligantur, excrescant in modum aquarum diluuij, sicque ab eis obrupti & oppressi in profundum damnationis mergantur, quomodo impijs solet contingere. A quo periculo, scilicet maximo, quoniam solus potens est saluare Deus, in illum transit versus nono, vt in suum refugium, & ab omnibus circumdanti bus malis securum munimentum: In versibus autem duobus sequētibz, id est: decimo & vndecimo, Deus ipse veluti acceptans pœnitentiam & confessionem pœnitentis, responsonem bonam reddit, promittens quærentibus viam iustitiæ præstare intellectum & instructionem, suamq; superintentionem prouidam & sollicitam curam: simul generali exhortatione, homines à vitæ carnalis & sensualis illecebræ auocans atque dehortans. Versu autem duodecimo, Propheta in spiritu quasi diuinam exhortationem adimpleri exoptans, dominum orat, vt ad peccatorum conuersionem eorum qui pœnitere desimulant, neque freno neque chamo parcat: hoc est, vt per aduersa eiusmodi cogat & compellat. Postremò, describens diuersam sortem iustorum atque peccatorum, exultans in eleuatione spiritus, iustos omnes generali exhortatione ad letandum & gloriandum in domino exhortatur, sicque (vt pœnitentialibus Psalmi mos est) qui à tristibus cœpit, terminatur in letitia.

TRIGESIMIPRIMI PSALMI
ELUCIDATIO.

1 Beati, quorum remissa sunt iniquitates: * & quorum tecta sunt peccata.
2 Beatus vir, cui non imputauit dñs peccatum: * nec est in spiritu eius dolus.

ILLI verè beati sunt (nunc quidem certa spe, post futuri in perfecta fruitione) quibus Deus per suam misericordiam omnia peccata dimisit, indulgentiamq; & veniam cōcessit omnium peccatorum, quibus illum offenderant, & quibus rei tenebantur ad perditionem mortis æternæ: * illi (inquam) quorum peccata per remissionē plenariam ita sunt tecta & operta, vt ea Deus vltra non aspiciat, nō recordetur amplius. sūntq; veluti post tergum proiecta, & per obliuionem deleta. 2 Beati sunt homines illi, quibus Deus ita perfectam cōcessit peccatorū omnium remissionē, vt nullum omnino peccatū in eis ipse agnoscat: * illi (inquam) qui nō solum exterius nullum habent apparens crimen, sed neque latentis

latentis prauitatis quicquã habent in corde absconditum. Nam qui exteriorẽ tantum iustitiã apparentiã custodiũt, ita vt illis homines (ea quæ foris patent solum vidẽtes) nullum queant imputare peccatum, hi verè beati non sunt (tameñ

1. Reg. 6

falsò sibi id persuadẽt) eò quòd in corde interius lateant in spiritu, quæ illis Deus cordiũ inspector, imputat in peccatũ.

3 Quoniam tacui in uete rauerũt ossa mea: * dum clamare tota die.

3 Ego verò quoniam tacui, dissimulans agnoscere & confiteri peccatũ meum, quo onusta erat conscientia, consenuerunt & aruerunt ossa mea, omnes vires defecerunt, robur omne abscessit, & omnis vigor spiritus, qui in me erat absumptus est, quemadmodum cum homo ad ossa usq; consumitur: * tameñ iugiter per omnem diem, absque cessatione, ad dominum clamarem, poscẽs auxiliũ. Donec enim tacemus, donec dissimulamur, donec excusare volumus, donec aperte nolimus confiteri domino, quæ latent intrinsecus in abscondito cordis nostri, nõ est Deo exaudibilis nostra oratio, quã

4 Quoniam die ac nocte grauata est sup me manus tua: * conuersus sum in erumna mea, dum cõfigitur spina.

tumuis clamemus voce, quantumuis ore & exteriori gestu Deũ postulauerimus. 4 Veruntamen tu Domine, qui de salute mea semper es sollicitus, vt me ad pœnitentiam peccatiq; agnitionem & confessionem perduceres, aggrauasti super me manum tuam, graues mihi afflictiones ex tua ordinatione, siue internas, siue externas, immittẽdo: * & ego in afflictione huiusmodi positus, agnoscẽs vlticem manũ tuã, conuersus sum, de peccato pœnitentiã agens, ad te dominũ Deum meum, à quo per peccatũ fuerã auersus: dum remorsus ille malæ conscientiæ, ad modum spinæ cõtinuò pungit mentem, ac veluti infigitur ad pungẽdum: quomodo infigitur carnem spina rubi, vt eam diuexet ac laceret. 5 Itaque velut compulsus hac tortura atq; carnificina malæ conscientiæ, & tali cõpunctus stimulo, agnoui, quia tu Domine es

5 Delictum meũ cognitum tibi feci: * & iniustitiã meã nõ abscondi.

qui me requirebas ad pœnitentiã: sicq; meũ peccatũ, quod usq; tunc vel excusando vel dissimulando tacueram, per agnitionem & confessionem ipsum tibi manifestaui: * & iniustitiã quam aduersum te cõmiseram non vltra celauì, neq; reticui, sed palam eam ante conspectum tuum proposui, & accusaui. 6 Mox verò ubi peccatum agnoui, tanta fuit erga me tua piensissima misericordia, vt statim ad propositũ cordis mei, cum iam proposuissem in corde meo peccatum confiteri, ac memetipsum accusare, tu statim adesses, dimittonis mihi impietatem peccati mei, tanquam si stes expectas

6 Dixi, cõfitebor aduersum me iniustitiã meã domine: et tu remisisti impietate peccati mei.

Esai. 30

ad miserendum mei. 7 Pro hac autem impietate peccati quemadmodum mihi fuit necessarium pœnitere & remissionē postulare, ita necesse est omnē eum qui se sanctificare voluerit in hoc mundo, frequenter orationem facere, ad te Domine, cui soli peccant homines: * donec ad exorandum est tempus opportunum, donec in hoc tempore acceptabili, in hoc die salutis exaudibilis est oratio. Quisquis enim in hoc mundo viuit, nō sine quotidianis degit offensis, pro quibus per singulos dies (donec tēpus est miserendi) in recollectione mētis positus, lacrymas & orationem fundere debet, remissionēq; petere, qui in sanctitate & iustitia tibi Domine cupit placere. Si quis enim dixerit, quia peccatum nō habet pro quo oret, seipsum seducit, & veritas in eo nō est. Atq; etiam si propriam quis impietatem non habeat, pro cuius remissione debeat orare, habet nihilominus peccata proximorū, quæ tanquam propria quilibet verē sanctus debet in oratione deslere, próque eis remissionem abs te postulare.

Psal. 50

Esaïæ 49

2. Cor. 6

1. Ioan. 1

8 Verūta-
men in dilu-
uio aquarū
multarum,
ad eum non
approxima-
bunt.

8 Qui tamē sanctus est, dum ita per quotidianā orationem sese continuò purgare studet, & sanctificari adhuc, per hanc continuā bonam exercitationem seruabitur, vt nunquā perdere peccatorū prorsus valeat obrui atq; demergi in profundum: ita vt etiam si inundātes tentationes in modum copiosarum aquarum magni diluuij excreuerint, nō sint ad illum appropinquaturæ, sic vt illum obruere valeant, aut prorsus in perditionem demergere. Qui enim à quotidianis delictis sese cōtinuò emēdare fatagunt, hi nō facile vel grauissimis tentationibus prorsus succumbunt quēadmodum e contrario, qui minima negligūt agnoscere & cōfiteri, ac quotidiana delicta tacēt, & ante cōspectum tuum Domine Deus cōfiteri dissimulant, paruipēdunt, & emēdare nō laborāt, propter peccandi consuetudinem & prauam habitudinem, cum graues tentationes illis aduenerint, facile etiā peccatis mortis obruuntur: imò etiam leuibus tentationibus facile succumbunt. 9 Tu es, o Dñe, ad quem cōfugio in omni tribulatione, quæcumq; me circūdederit & apprehenderit: tu es meum tutissimum refugium, ad quem semper in aduersis omnibus habeo recursum, nihil dubitās de tuæ misericordie fidelitate: modo ego fideliter tibi confitear iniquitatem meam: * tu Domine qui es meum gaudiū, in quo exulto & glorior in spiritu meo, libera me ab inimicis meis, q me ab omni

9 Tu es re-
fugiū meū
à tribula-
tiōe quæ cir-
cūdedit me:
* exultatio
mea, erue
me à circū-
dātibus me.

omni parte & plurimi & ad decipiendum sollicitissimi circūcingunt. 10 Responsio diuina. Non quidem hoc tibi ego polliceor, ab omni tribulatione & malo sic te liberare postulantē, vt nihil omnino mali perferas: sed hoc dabo, quod tibi ad salutem satis erit. Dabo tibi ego ipse intelligentiam præceptorum meorum, atq; eorum quæ tibi erunt ad placēdum mihi necessaria, & docebo te (siue vnctione mea interna, siue etiam doctrina exteriori) in via ista iustitiæ, quā tu ambulare proponis, & in lege mea, secundum quā tibi viuēdum erit, si mihi placere velis: * ponam etiam super te & firmiter ponam benignum aspectū meū, neq; illum à te amouebo, donec perstare volueris in hoc proposito iustitiæ tuæ: habebōq; semper ad te pium aspectum, vt sim tibi quasi custos, protector, & prouisor, in omnibus, ne quicquā tibi possit aduersum cōringere: quemadmodum solet bonus pastor super gregem firmatos habere oculos, & pater super filiū dilectum. 11 Propterea, o filij hominum, cum ego tam parato sim erga vos animo ad benefaciendū, ne vestro vitio, via veritatis relicta, similes efficiamini irrationalibus animantibus, ne vestro honore contempto in quo creati estis, vos ipsos comparetis iumentis insipientibus, equis atque mulis, in quibus nullus est intellectus quo ducantur, nulla rationis regula qua dirigantur: quæ solo agitati affectu sensuali, quocunq; ille pertraxerit, pergunt: sed intelligite magis dignitatem conditionis vestræ, & tanquam rationales creaturæ, ratione ac spiritu nō carnē viuere curate, secundum ducatum rationis, illuminationisq; & eruditionis mee. 12 Vox Prophetæ. Quia vero multi iam suæ dignitatis obliti iumentis assimilati, ad vocē exhortationis tuæ obsurdescunt, nec audiūt te Domine dulciter monentē. suauiterq; vocantē, obsecro te Domine, vt eiusmodi qui ad te conuerti dissimulant, neq; dulcibus tuis exhortationibus & pollicitationibus ad poenitentia cōmouentur, vt eiusmodi (inquā) vel aduersitatum pressuris ad te cogas, ac veluti per vim cōpellas reuertī, ad eum modū quo equi & muli solēt frenis & chamis cōstringi & cogi ad faciendū opera hominū, quæcūq; ipsi voluerint, ad quæ alioqui induci non possunt. 13 O si cognoscerēt qui Deo approximare nolunt quāto iuxta veritatem sit melius homini iusto, quā peccatoribus. Nam homines quidem peccatores, tamen si florere videantur in hoc seculo,

10 *Intellectu tibi dabo, et instruas te in via hac qua gratia dieris:*

* *firmabo super te oculos meos.*

11 *Nolite fieri sicut equi & muli: quibus non est intellectus.*

12 *In chamo & freno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.*

13 *Multa flagella peccatoris:*

multa tamen expectant flagella & tormenta varia, eaque aeterna, quibus cruciabuntur in seculo futuro: atque etiam modo ex mala conscientia, veluti perpetuum sustinent flagellum, pugionem ac stimulum: & in omnibus obuenientibus necessitatibus atque aduersis multum torqueri illos videmus, dum consolatione interiore diuinam nesciunt, propter quod etiam minima recula facile commouentur, & vehementer affliguntur: * qui autem Domino seruiunt, & norunt sperare in eo, atque in eo consolationem accipere, hoc misericordia ex omni parte circumcinget, & in futuro quidem seculo perfecta atque plenissima, & in presenti nihilominus sufficienter admodum, quantum praesentis vitae conditio patitur. 14 Proinde vos, o serui Dei excelsi, quicumque in sanctitate & iustitia Deo vestro seruire laboratis, latari merito debetis in eo, & perfecta latitia exultare: & vos quicumque estis recti corde, mundi spiritu, in rectitudine iustitiae & mandatorum Dei ambulantes omnia deuia, omnia tortuosa malorum fugientes, vos (inquam) decet iure in Domino magnifice gaudere, in misericordia eius qua circumdabimini, & a peccatorum flagellis saluabimini in vitam sempiternam, Amen.

ANNOTATIONES

in Psalmum trigessimum primum.

VERSU primo, Quorum testa sunt peccata. Nota quod peccata dupliciter dici possunt testa siue abscondita. Quorundam enim peccata, bene & feliciter testa sunt & operata: quemadmodum de Charitate dicit sanctus Petrus, quod multitudinem peccatorum ipsa operiat. Et ista quidem verè testa sunt atque operata, eò quod à facie Dei sunt abscondita: qui ea non videt vltra ad imputationem & punitionem, sed (ob veniam & indulgentiam) est eorum oblitus: quomodo per Prophetam pollicetur, iis qui se à via mala auerterint, quod omnium iniquitatum praeteritarum non recordabitur amplius. Et in Cantico, Ezechias confitetur, Deum post tergum proiecissem omnia peccata sua. Iuxta autem hunc modum peccata dimissa dicuntur testa, quia ea quae testa sunt & operata, non videntur. Quorundam verò peccata testa quidem sunt & occulta hominibus, quorum oculos per exteriori simulationem fascinant & decipiunt: Deum autem (qui scrutatur renes & corda) non latet interior turpitude: atque ideo verè testa non sunt. Et hi sanè qui sic testa habent

* sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.
14 Latamini in Domino & exultate iusti:
* & gloria mini omnes recti corde.

1. Petr. 4

Ezech. 18

Esaia 38

habent sua peccata, ab hominibus quidem beati dicuntur, sed apud Deum maledicti potius inueniuntur: in quorum hypocrisis, sacra Euangelia ex ore Domini multiplex admodum edentonant & defulminant. Sunt etiam nonnulli, qui propter cordis cæcitatem sic tecta habent peccata, ut etiam ipsos lateant factores. Nec hi quidem sub beatitudine inueniuntur, cuius hic Psalmus meminit: quoniam non bene tecta habeant peccata sua. Rursum & alij sunt, qui non ignorant quidem peccatum suum, tamen ob complacentiã vel dissimulant quasi ignorent, vel etiam excusare conãtur excusationes in peccatis. Hi, tamen si quantum in ipsis est co-

Mat. 23

& 24

Psal. 140

entur ea tegere, & operire excusationis velamine, aut operculo dissimulationis velamine, aut operculo dissimulationis, non possunt tamen efficere, ut ante Deum verè tecta habeant, qui nullis excusationibus vanis potest decipi: atq; ob hoc, ne ipsi quidem huius beatitudinis valèt esse participes. Versu tertio, Quoniam tacui inueterauerunt ossa mea. Quæ hic atq; in sequentibus dicuntur, non sunt de solis peccatis mortalibus intelligenda, quibus omnimoda inimicitia inter Deum & animam hominis constituitur, verum etiam ex aliqua parte de leuioribus, quæ venialia vocamus. Oportet enim eos qui sanctè viuere volunt, & fideliter Deo in finem vsq; seruire, nihil dissimulare neq; grande, neque paruum, quicquid in se vitiosum deprehenderint: sed pro sua virili conari debent, ut etiam ea quæ parua admodum reputãtur obseruent, nec committant: commissa deplorent ut dimittantur: dimissa autem, emendare satagant ne recidant in eadè. Nam qui minima negligit, facilè sibi cõtinuò malitiæ profectu (ut est malum omni bitumine viscosius) & plura & maiora agglomerabit. Et id quidem satis apertè docet experientia, eos qui diuinæ seruituti serio atque fideliter intendunt. Nam si quando vllum peccatum, tamen si leuius, in eis coeperit residere & mansionem facere, coeperintq; ad illud assuescere, negligereq; ipsum, & velut dissimulare aut etiam excusare, sibi persuadentes parum esse si in vno illo (maximè cum mortiferum non sit) offendant paululũ, modo alia precipua & maiora custodiant: si quando (inquam) ista seruis Dei incipiant insidere animo, statim sentient se veluti flaccescere in solitis Dei obsequiis, & à priore ardore atq; spiritus robore deficere, efficiunturque velut languidi spiritu, &

incipient clamare ad Dominum pro recuperanda fortitudine solita, & deuotionis gratia: verum non sentient pro voto respondentem, donec in proposito persisterint sui peccati. Et vix in principio morbi agnoscere valent aut magis volunt causam morbi sui, donec tandem aggrauata super ipsos manu Domini, & conscientie stimulo compulsi, agnoscant, confiteantur, & emendare cupiant peccatum suum: quod vbi primum animo conceperint, mox adest Dei consolatio. Si vero pergant in cepto errore, & pungentem conscientiam, monentemq; Deum omnino recusent audire, periculum est, ne continuo fluxu ad alia diffluentes, prorsus dilabuntur cadantq; resoluti in nihilum: ac tepescente in eis continuo ardore, tandem euomantur ab ore Domini. Quapropter seruis

Apoc. 3 Dei valde abhorrenda est, etiam in iis quae parua astimantur, dissimulatio & excusatio. Et diligenter insequendum est hoc in loco poenitentis nostri propositum exemplum, vt minima quoq; non taceamus, neque dissimulemus quicquam eorum in quibus offendimus: quin potius si peccauerimus (vt non potest absq; offensis transigi haec vita miserabilis) ad eum statim poenitentes & confitentes confugiamus, quem apud patrem habemus aduocatum Iesum iustum: qui fidelis est, vt dimittat nobis peccata nostra, si confiteamur (inquam) non ore tantum, sed ex animo, cum desiderio & proposito stabili vitae melioris. Prolixè nos quidem ista deduximus: prolxius tamen & exactius te quisquis es, Christiane lector, haec ipsa meditari ac ruminare optamus, & in Domino pro tua ipsius salute exoramus. Versu septimo, Pro hac orabit ad te omnis sanctus. Pronomen, hac, relatiuè accipitur: referturq; non ad vocè, sed ad rem intellectam, de qua facta est mentio in versu mox precedenti. Pro hac, id est, pro dimissione peccati. Quamuis posset etiam accipi vt referat iniquitatè, sicq; relatio erit ad nomen, eritq; sententia, Pro hac, id est, iniquitate, orabit omnis sanctus: videlicet vt dimittatur. Et est in vtroq; prorsus eadem sententia. Quod autem dicitur, in tempore opportuno, intelligendum est de opportunitate ad exauditionè & impetrationè postulationis, quod est tempus vitae praesentis. Nam post hoc tempus, frustra erit omnis oratio, cum nulla erit exauditio. Atq; hanc intelligentiam, apertè indicat Felicitis ex Hebraeo translatione, quae habet, In tempore inueniendi, hoc est, donec tempus est ioue-

1. Ioan.

1. & 2

H

inueniēdi & impetrandi remissionē peccati. Neq; dissonat, quod vertit beatus Hieronymus, tempus inueniens: Iuxta hanc autem expositionem, apertum est, idem hic dici tempus opportunum, quod Apostolus ex Esaiæ testimonio vocat tempus acceptabile, diēmq; salutis. Possēt nihilominus & aliter ista tēporis opportunitas intelligi, ad tēpus discussionis & recollectionis, cum ad cor ingredientēs qui se sanctificare student serui Dei, ad examen omnia cogitata, dicta & facta reuocantes, si quid inuenerint, quod Deo existiment displicere, mox per pœnitentiā deflent: ne si peccatū quod agnoscitur, per pœnitentiā non deleatur, suo pondere (iuxta Gregorij sententiā) mox ad aliud pertrahat. Ad quem sensum non incongruē accipi potest quod vertit Hieronymus, tempus inueniens: quasi dicat, Omnis sanctus tempus inueniens, id est, cum tempus commodum inuenit, orabit pro peccati remissione. Eandēmq; habet intelligentiā, si verteretur ex Hebræo, In tēpore inueniendo, id est, quod inuentum fuerit commodum ad orationem. Versu decimo, Particula illa, In via hac qua gradieris, in medio duorū posita, potest vel cum præcedenti vel cum sequenti coniungi. Rectius tamen cum præcedenti, ad illum sensum quem in Elucidatione expressimus. Cui apertē etiā consonat versio beati Hieronymi ex Hebræo, quę sic habet, Docebo te, & monstrabo tibi viam per quam ambules. Ceterū, quod in altera parte dicitur, Firmabo super te oculos meos, iuxta comunē loquendi consuetudinē dicitur: quomodo ponere dicimur oculos super eos quos benigno fauore amplectimur, & pro quibus sollicitudinē bonā gerere volumus. Et est hic loquendi modus scripturis sanctis nō infrequēs: quę ad modū in alio Psalmo dicitur, Oculi Domini in pauperē respiciunt. Et alibi, Oculi Domini super metuētes eum, & aliis plerisq; in locis. Plus autē est, super aliquē firmare oculos, quam simpliciter ponere. Contingit enim eos qui super quēpiam oculos ponunt, rursus oculos auertere, & id quidem frequenter absque omni ratione iusta: quod vt Deus excludat, ait se non simpliciter positurum oculos super seruos suos, sed etiā firmaturum, id est, stabiliter firmiterque positurum, ita vt nunquā absq; illorum culpa sit eos auersurus, ab illis super quos semel posuerit. Sine pœnitētia enim (vt ait Apostolus) sunt dona Dei: neque temerē mutari nouit, vt homo.

2. Cor. 6

Psal. 10

Psal. 32

Roma. 11

Num. 23

Malac. 3

TRIG

TRIGESIMISECVNDI PSALMI

ARGVMENTVM.

PSALMVSI iste exhortatorius est ad laudem Dei, ex consideratione multiplicis ipsius perfectionis. Et principio quidem verbis tribus primis iusti ad laudem Dei inuitantur: mox vero deinde laudis materia proponitur, ex rectitudine in verbis, fide in operibus, ex iustitia & misericordia qua plena est vniuersa terra, ex potentibus operibus creationis rerum omnium, quas solo verbo creauit, ex prepotenti consilio sapientie eius, cui nulla potestas potest obsistere, qui que etiam principum & populorum consilia facit irrita, ex omni scientia deinde, & omnium humanarum rerum inspectione & cognitione. Atque hæc quidem, vsque ad versum decimum sextum. Hic vero iterum replicans de potentia fortitudinis Dei, proponit, quemadmodum non sit in vlla alia re salus constituenda nisi in sola Dei misericordia, que quos voluerit potens est à morte & omni malo seruare, in aeterna satietate. Ob quod, in persona iustorum omnium loquens Propheta, dicit se dominum sustinere adiutorem & protectorem suum, atque in ipso latari velle & sperare: postulans in conclusione, sperata misericordia non frustrari, eamque iuxta expectationem suam experiri.

TRIGESIMISECVNDI PSALMI

ELVCIDATIO.

1 Exultate iusti in domino: * re-
ctos decet
collaudatio.

Eccle. 15

GAUDETE & exultate in Domino Deo vestro omnes qui sectamini iustitiã & diligitis equitatem, sincera sanctãque & immaculata lætitiã: * eos enim qui recto sunt corde, bene vti oportet cum Deo compositi, huiusmodi, (inquam) decet laudare dominum. Nam & iure possunt & merito debent. Possunt qui lem, eò quòd in ore ipsorum sit laus Dei speciosa, quemadmodum e contrario non est speciosa laus in ore peccatoris. Debent vero, quia quanto amplius Dei bonitatem cognouerunt, eiusque beneficia sunt experti, eò magis debent prædicare laudabilem dominum.

2 Date illi confessionem & laudem, ex corde hilari, in lætitiã euidentestimonium etiam instrumenta adhibentes musica, citharas & psalteria decem tenfa chordis: atque huiusmodi psalmos illi canite, in iubilo cordis pariter & vocis. 3 Cantate ei canticum nouitatis in nouo & insolito gaudio, quemadmodum noua cantica solent peculiari iucunditate decantari, & gaudio maiori quàm vetera & trita

carm

carmina: * psallite & canite illi sollicitè, diligenter, ac sapiē-
 ter in iubilo & exaltatione vocis, in protestationem magni
 C gaudij, ita vt vox animo per omnia respondeat. 4 Lau-
 dis autem ratio & canticorum materia sit vobis ista, quoniā
 rectum est omne verbum quodcunq; egressum fuerit ex ore
 domini, plenum veritate & fidelitate, iustitia & æquitate:
 estq; fidelis ipse & verax in omnibus verbis suis, sicut in præ-
 ceptis æquissimus, ita in promissis fidelissimus: * & omnia
 opera eius quæ ipse facit fidelia sunt, in veritate & æquita-
 te disposita, nihil omnino vel in fraude vel in dolo vel in in-
 stabilitate agens. * Et sic agit ipse nobiscum in omnibus
 operibus suis, vt de eis fide nemo debeat aut possit meritò
 dubitare, sed quilibet illi securè possit absque metu fidere.
 5 Diligit ipse misericordiam & iustitiam, duo hæc pariter
 coniuncta: & in seipso, & in seruis suis. In seipso quidem,
 dum in omnibus operibus suis semper duo hæc pariter iun-
 cta vult adesse: ita in omnibus seruans iustitiam, vt nusquam
 prorsus absit misericordia, atque iterum econuerso sic in om-
 nibus tenens misericordiam, vt nusquam absit iustitia. In
 seruis autem suis hæc diligit, dum in eis ista pariter requi-
 rit, & in quibus hæc inuenit, eos habet acceptos: * quan-
 quam autem & iustitiam & misericordiam simul diligit, pe-
 culiarius tamen relucet in operibus ipsius misericordia, qua
 plena est vniuersa terra, quæ in omnibus creaturis orbis ter-
 rarum clarius effulget, & erga omnes homines (vbicunq;e
 D tandem locorum habitantes) sese monstrat apertius 6 Per
 verbum domini cælorum orbis conditi sunt in principio,
 quando dixit Deus, & facti sunt ab initio. Pater enim, per
 suum filium coæternum (qui est verbum, virtus & sapientia
 ipsius) creauit omnes cælorum orbis: * & omnis eorum vir-
 tus atque perfectio, in spiritu sancto illis donata est atq; in-
 fusa, qui est spiritus à patre spirante procedens, atque item à
 filio, quemadmodum spiritus & status corporalis ab ore spi-
 rantis procedere conspicitur. Hic siquidem spiritus, amor
 est, bonitas, atq; suauitas, in quo omnia virtutem atq; perfe-
 ctionem suam accipiunt, sicut per filium creata sunt omnia,
 7 Qui aquas maris quæ sub cælo sunt congregauit in vnū
 locum, vt appareret arida: suisq; terminis & limitibus cõclu-
 dit, & conclusas tenet, quemadmodum aqua in vtre aut vase
 concluditur & continetur: * qui profunditates immensas in

um: * bene
 psallite ei in
 vociferatio-
 ne.

4 Quia re-
 ctū est ver-
 bū domini:
 Psal. 110

* & omnia
 opera eius
 in fide.

5 Diligit mi-
 sericordiam
 & iudiciū:

* misericor-
 dia domini
 plena est ter-
 ra.

6 Verbo do-
 mini celi fir-
 mati sunt:
 Psal. 118

* & spiritu
 oris eius o-
 mnis virtus
 eorum.

Gene. 1

1. Cor. 1

Ioan. 15. 16

7 Cõgregas
 sicut in vtre
 aquas ma-
 ris: * ponens
 in thesauris
 abyssos.

Gene. 1

loc

Gene. 7
Iona: 2

8 Timeat do
minū omnis
terra: * ab
eo autem cō
moueantur
oēs inhabitā
tes orbem.
Psal. 71
9 Quoniam
ipse dixit, et
facta sunt:
ipse manda
uit, & crea
ta sunt.

10 Domi
nus dissipat
consilia gen
tium.
* reprobat
autem cogi
tationes po
pulorum:
* & repro
bat consilia
principum.

11 Consiliū
autē domini
in æternum
manet:

locis occultis cōstituit, vbi tanquam in thesauris habet con
clusas aquas, ventos, & alia in maxima abundantia, quæ edu
cit quoties voluerit: quemadmodum in tempore generalis
diluij rupti fuerunt omnes fontes abyssi magnæ ex mād
to Dei: & ad Iona: susceptionem, de abyssi maris cætus pro
diit: & alias frequenter, de profunditatibus aquarū cæte gri
dia apparere facit, & de abyssi terræ dracones terribiles, nō
nunquam quoque & ventorum magnā vim educit ad osten
sionem terroris sui. 8 Timeant proinde magnificū in ope
ribus suis dominū omnes inhabitatores terræ, eūmq; digno
reuerentur honore: & cōmoueantur à facie eius omnes qui
habitant super terram: atque ex consideratione magnorum
mirabiliū eius quæ ipse facit solus, paueant omnes, & sancto
timore cōmoueantur ad reuerentiam illius. 9 Ipse nanq;
est, qui solo verbo creauit omnia, sola iussione volūtatis suæ
ex nihilo produxit vniuersa. Nullum enim laborē in rerum
creatione exhibuit, neque exterius operari aliquid debuit
neque temporis mora indignuit vt creationem faceret, quo
modo necesse est homines artifices suis operibus (quæ secun
dum artem operantur) plurimum & laboris & sollicitudinū
& temporis infumere, nonnunquam & aliorū complurium
vti ministerio siue auxilio. Ipse enim absque labore & solli
citudine, absq; temporis mora, absq; omni adiutorio, absq;
præiacente materia, solo verbo suo potētissimo, & iussione
efficacissima, de nihilo creauit omnia. 10 Ipse est in cuius
dispositione & voluntate cuncta sunt posita, in cuius manu
est dissipare consilia hominum, eāq; ad nihilum redigere, &
à suo effectu impedire, quoties ipsi fuerit placitum: * cogita
tiones populorum quas proposuerint animoq; conceperint,
ipse tanquam inuiles reiiicit, prohibetq; impleri, cum volue
rit: nec potest populorū multitudo, vnius Dei potentia con
trauenire, vt aduersus ipsius voluntatem vllam suarum cogi
tationum in effectum perducant: * sic neque principum vni
uersa potestas præualere potest virtuti dei, vt contra ipsius
voluntatem sui cordis possint proposita atq; decreta perice
re: sed dissipat ea, infringit, & euacuat regū dominus, quo
tiscunque & quomodocunque voluerit. Neque quicquam
ipso valet potētia, nisi quantum magnus dominus sua vo
luntate permiserit. 11 Consiliū autem atque propositum
dei & definita voluntas eius, nulla aliena potētia, nullo con
silio

G filio
& p
eius
om
tu
aut
dei,
tia,
11
sim
ipfi
mi
vol
rit
dio
que
etia
spie
eni
ag
H fid
aut
nun
con
tun
pro
rau
ha
eo
per
re
nit
ni
rin
est
du
fin
tū,
vir
A ci

Gilio impediri potest, sed impletur absq; vlllo impedimento, & permanet in æternum: * voluntates, consilia atq; decreta eius quæ cogitauit, & definita voluntate voluit operari, in omnibus generationibus impleta sunt ab initio, & perficiuntur vsque in seculum. Neq; enim vnquam aut fuit, aut erit, aut esse potest vlla potestas, quæ possit resistere voluntati dei, aut eam à suo effectu prohibere. Si quidem nõ est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum. 12 Proinde, populus ille verè beatus est, qui hunc potentissimũ dominũ habet Deũ suum: vt ipse deus, sit eorũ deus, & ipsi sint populus eius: * verè beatus est populus ille, quẽ dominus tantus & tam omnipotens, per electionem suæ bonæ voluntatis elegerit sibi in hæreditatem, quem sibi adoptauerit in peculium & in possessionẽ æternam, vt habitet in medio eorũ, eòsq; possideat & custodiat in sempiternũ. 13 Neque tamẽ populi illius tantum ipse est Deus & dominus, sed etiam vniuersorũ. De cælorum enim altitudine eminens prospicit, attendens & considerans, quid agatur in terris. Neq; enim circa cardines cæli tantum perambulat, neq; solũ quæ aguntur in cælestibus, sed etiam quæ in terris geruntur, considerat: nimirum vt cæli, ita & terræ dominus: * prospiciens autem de cælo, specialiter considerat & attendit filios hominum. Nã cum omnes creaturas quæ in terra sunt noscat & consideret, speciali tamẽ modo filios hominum contempletur, quibus æterna præmia (ceteris in corruptione abituris) proposuit. 14 De habitaculo cælesti, quod sibi ipse præparauit in mansionem & aulã regiam, attendit ad omnes qui habitant in terra, siue bonos siue malos. Ad illos quidem, vt eorum bonos conatus ac piã studia adiuuet, & in quibus imperfecta fuerint sua gratia perficiat, ac post beata fœlicitate remuneret. Ad hos verò, vt eos à viis suis malis auocet ad penitentiam: & si quidem conuerti voluerint, auxilietur penitentibus: sin autem in obstinatione sua obdurati permanserint, digna eos vltione in mortem æternã proiciat. 15 Ipse est pater spirituum vniuersæ cænis, qui miro artificio secundum infinitam sapiẽtiam suam creauit singulorũ hominũ singulas animas ac spiritus: singulisq; vitam omnem & mortũ, & quicquid est in ipsis vitale, miro artificio indidit, estq; vitæ autor & dominus: * & quoniã sic & intimè omnia fecit, & occultissimas quoq; potentias ac vires tam corporis quam

* cogitationes cordis eius in gnatione & generatione. Hest. 13

Esa. 47

Prouer. 21

Apoca. 21

12 Beata gens, cuius est dominus eius: *

* populus quem elegit in hæreditatem sibi.

Deut. 14

Psal. 134

13 De cælo respexit dominus:

* vidit oēs filios hominũ.

Iob 12

14 De præparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram.

Iob 12

15 Qui finxit sigillatim corda eorum: * & qui intelli-

quã

git omnia opera eorū. quàm animæ in homine constituit, nihil mirū si ipse singula cognoscat hominū opera: neq; solum exteriora, verū etiam cogitationes & affectiones, & quæcūq; sunt homini intima.

16 Non saluatur rex per multam virtutem: Imo hoc ipsum ratio monstrat, vt multo melius, multoq; exactius & intimius ipse cognita habeat nostra omnia, quàm habeamus nos ipsi: quādo quidem ipse fecit nos & intima nostra, nō autē ipsi nos. Quis autē melius & intimius cognitū habere possit opus quodlibet, artifice qui fecit illud? 16 Dī verò respicit dominus super filios hominū, non attendit ad temporalem potestatem vel potentiam, siue ad corporis robur. Non enim reges salutem consequi poterunt corā Deo, per multitudinem exercitus & roboris sui. Primum quidem non spirituale: quia ad hanc salutē, eiusmodi corporalia per sese nihil adiuuant. Deinde, neq; corporalem in bellis & pugnis, vbi dominus per suam potētiā voluerit obsistere: quoniam in manu domini est victoria, & cui vult donat eā. Neque est illi differentia, in multis vel paucis salutem dare: * ne gigantes quidē, in omni robore suo & magna corporis fortitudine saluari poterunt, ante faciem domini: cui nō est differentia inter immanem gigantem & pusillum nanū. Hac enim (nōpe potestas magna & corporis robur) nos Deo non cōmendant. 17 Illi quoq; qui in equis cōfidunt, decipiūt se ipsos in ista vana fiducia equorum, qui saluare nō possunt de manu Dei: quoniā non minus facile est Deo, cum voluerit, siue equitem, siue peditem prosternere; * in omni abundantia suæ fortitudinis non saluabitur de manu domini, neque equus ipse, neque fessor illius. Nam vno ictu vtrosque prosterit, quemadmodum olim, equum & assensorem proiecit in mare. 18 Vis autē audire, vnde vera salus tibi proueniat? Ecce oculi domini (id est, benignus atque misericors eius respectus) aspiciunt ad seruos eius, qui timent eum atque obediūt ei: * & in bonum aperti sunt & attēti, erga eos qui spem habent in misericordia dei, eāmq; inuocant, & in ea saluari cōfidunt. 19 Ad hoc autem oculi domini aspiciunt super metuentes eum, vt ipse eos qui eiusmodi sunt, per potētiā C virtutis suæ, & propter misericordiam suam, saluet à morte aeterna, in regnum suum cæleste: * & vt in tēpore famis & in tempore egestatis, eos pascat suo cælesti pabulo: hic quidem in presenti tempore (dum nihil deesse eis patitur, quod ad veram vitam spiritus sit necessarium) pascens eos copiosè atque

* *ex* gigas
 nō saluabitur
 in multitudine vir-
 tutis suæ,

2. Macha. 5

2. Reg. 14

17 Fallax

equus ad salu-
 tem. * in
 abundantia
 autē virtu-
 tis suæ non
 saluabitur.

18 Ecce oculi
 domini su-
 per metuen-
 tes eum.

Exod. 15

* *ex* in eis
 qui sperant
 super miseri-
 cordia eius.

19 Vt eruat
 à morte ani-
 mas eorum:
 * et alat eos
 in fame.

D tue
 est
 uin
 cor
 piil
 bu
 fac
 qu
 per
 no
 lis

V
 fec
 Du
 eo
 pe
 ob
 ca
 m
 E
 &
 qu
 re

atq; reficiens, cum impij fame siue defectu verbi Dei, & spiritualium bonorum egestate, cōsumantur & pereant. In futuro quoq; seculo, cum fame aeterna affligentur impij, epulabuntur iusti & satiabuntur pane vitæ aeternæ in aspectu vultus Dei: inebriabūturq; ab vbertate domus eius. Nā impijs esuriētibus, serui Dei comedēt: & illis siti cruciatis, hi in ebrietate sua gaudebunt. 20 Quoniam itaque solus est dominus à quo vera salus sit sperandā, volumus in spiritu sustinere & praestolari dominum, atq; ab eo solo salutem expectare: * ipse enim est auxiliator atque defensor noster, ipse est saluator animarum nostrarum: quo nos adiuuante sua gratia, & ab hostibus protegente, salui erimus ab omni malo, & cōsequemur vniuersa bona. 21 Et quidem in hac spe & expectatione letabitur in ipso spiritus noster, nihil metuens, nihil de promisso sollicitus: * & in nomine eius, quod est sanctum & admirabile, spem nostram omnem collocauimus: ad eius inuocationem sperantes omnia semper bona consequi & ab omnibus malis liberari. 22 Nunc itaque, piissime domine, qui tam magnificus cōprobaris in omnibus operibus tuis, tam misericors erga omnes seruos tuos, fac experiamur in nobis sanctam hanc quam praedicamus, quam Psalmo laudamus, misericordiam tuam: * sicuti semper in te sperauimus, vt non confundamur ab expectatione nostra: sed per beneficiū misericordiae tuae, ab omnibus malis liberemur, & in bona introducāmur sempiterna, Amen.

ANNOTATIONES IN
Psalum trigesimum secundum.

VERSV primo, Rectos decet laudatio Dei. Impios autem non decet laudare Deum, donec in sua impietate secundum voluntatem persistunt. Omnis enim qui laudat Deum, quasi praesens assistere debet Deo quē laudat, & cum eo velut colloqui. Non est autem decens, vt is qui sordibus peccatorum est inquinatus, Deo assistat, illiusq; maiestati se obiciat ante oculos. Vnde & in alio loco scriptum est: Peccatori dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentū meum per ostiū? Tu verò odisti disciplinā, & proiecisti sermones meos retrorsum, &c. Quapropter, si is qui peccator est, cupiat vnā cū iustis laudare Dominum, curet primū illis se similem reddere, per poenitentiam abluens

Psal. 49

immunditiam peccatorum: atq; ita demum, speciosam laudem Deo proferet in ore suo. Versu vndecimo, Consilium autem Domini in aeternum manet. Cōsiliū & cogitatio s̄ secūdam proprietatem significationis accipiuntur, nō competunt Deo. Non enim est in Deo cōsiliū neq; cogitatio quæ sunt ex imperfectione, & includūt ratiocinationis quēdam discursum. Tunc enim cōsultat homo, quādo varia perpendit, & simul confert, sicq; deliberat, vt eligat quod visum fuerit melius. Et tunc cogitat, cū multa mēte voluit, & varia coagitat, vnde etiam nomen accipit cogitatio. Pro cuius intellectu sciēdum est, cogitationem & cōsiliū dupliciter accipi. Primò, vt cogitatio sit ille discursus, quo per diuersa discurrentes multa coagitamus: & consilium, sit ipsa deliberatio qua plura eligibilia simul conferimus. Secūdo, accipimus minus propriè cogitationem, pro conclusione quæ per ratiocinationis discursum tandem acquiritur, & post illam coagitationem in mente relinquitur. Consilium verò, pro electione illa quæ terminat deliberationis collationē, & est velut cōclusio prioris cōsilij. Cū ergo in Deū ista non cōpetant, neq; discurrere ratiocinando, neque consulere deliberando, qui omnia simplicissima intelligētia contuetur, & simplici volitione eligit: patet, neq; cogitationem neq; cōsiliū in Deo inueniri, secūdam eum modum quo in hominibus ponuntur. Cū autem Deo in scripturis attribuitur, ferè secundo modo accipiuntur, imperfecto tamen secluso. Accipiturq; cogitatio, pro definitione & iudicio mētis eius, quam sine discursu habet ratiocinationis. Consilium autē, pro definita voluntate & proposito voluntatis eius, quod in eo est absq; omni deliberatione, & collatiōe vnus ad aliud. Atq; hæc sunt consilia, & hæc sunt cogitationes domini, quæ manent in aeternum. Versu duodecimo, Beata gens cuius dominus Deus eius. Non talis est in hoc versu cōstructio dictionum, qualis esse videtur prima facie secūdam positionis ordinem: sed intelligere oportet nominatiuum, dominus, vt suppositum verbi est: alterum autem nominatiuum, Deus, vt à posteriori parte rectum, à verbo substantiuo, ad hunc modū, Beata gens, cuius dominus est Deus eius. Quemadmodum enim maledicti sunt, quorū idola & dæmonia sunt dii eorū, ita beati asseruntur à Propheta, quorū dominus est Deus eorum. Sed & pronominis illius posterioris additio, diligenter
notā

notanda est: quòd non sit quantum ad emphasim & plenitudinem sententiæ superfluum, tametsi latinitatis & grammaticæ ratio non vsque adeò constet. Si enim omitteretur illud pronomèn nouissimū, dicereturq; tantūm, Beata gens cuius dominus est Deus, sententiā haberet, beatam esse gentē illam quæ dominum habet Deum. Cūm verò additur, eius, sententiā est, beatam esse gentem illam quæ dominum habet Deū suum. Quāquam autem in vtroq; horum secundum rem eadem sententiā indicetur, maiorem tamen emphasim habet illa posterior eloquutio, cum sua sententiā: atq; ob hoc magis oblectat pios animos, tametsi forsitan minus sit grata linguis disertis, & delicatis auribus. Sancta enim scriptura **G**mentium non aurium delicias spectat.

TRIGESIMITERTII PSAL-

MI ARGVMENTVM.

PROPHETA in hoc Psalmo corde & ore Deum laudare proponens, inuitat ad idem vniuersitatem iustorum, eam in spiritu alloquens, tam quòd ad absentes quàm presentes: quibus domini proponit benignitatem, in exaudiendo orationes sanctorum suorum, pro laudis materia & incitamento gratiarum actionis: peculiariter verò suæ exauditionis exemplum proponens, atque ex illo ceteros exhortando inuitans: vt gustent & videant quòd suauis sit dominus, vtq; illum timeant, qui suos seruos (seculi diuitibus penuriam patientibus) omnibus verè bonis abundare facit. Atque hæc quidem decem primis versibus: Post hoc verò, ad instructionem sese conuertens, in quo iustitia & timor Dei consistant, edocet: & de domini erga iustos benigno respectu, speciali que custodia, protectione, & prouisione, impiorumque ex aduerso punitione, pluribus versibus latè differit, eademque subinde replicans, propter spiritus plenitudinem. Atque hæc ad finem vsque Psalmi perdurant.

TRIGESIMITERTII PSAL-

MI ELVCIDATIO.

BENEDICERE ego volo & ex bona volūtate laudare Dominum Deum, omnibus diebus quibus viuā, pro tam immēsis suis, quæ in me collocauit, beneficiis: * nūquam deficiet laus eius ab ore meo, sed erit ipsa mihi vt in corde, ita & in ore, perpetua. 2 In domino magnificè latabitur, atq; gloriabitur cū laude anima mea, & spiritus meus: * qui

1 Benedicā
Dominū in
omni tēpo-
re: * semper
laus eius in
ore meo.

2 In domino
laudabitur
anima mea:
* audiant
mansueti, et
letentur.

mites sunt & humiles corde, in mansuetudine domino ser-
 uientes, cupio vt meā hanc audiant cognoscantq; lætitiā, vt
 pariter & ipsi mecum lætentur. 3 Magnificate, prædicatē,
 & laudibus ac Psalmis vnā mecum celebratē omni laude di-
 gnissimum omnipotentē Dominum, quicumq; fideli estis &
 mansueto corde: * & exaltemus atq; glorificemus eum pa-
 riter, vos mecum, & ego vobiscum, vno studio, eodem animo,
 eodemq; conatu & seruore: vt quia ex memetipso nequaquā
 sufficio dignam vllam magnificentia & beneficentia illius
 gratiarum actionem persoluere, saltem vestro auxilio, & cō-
 muni charitatis studio, fiat illi laus nostra acceptior, 4 Ec-
 ce ego primum quid ipse sim expertus, proponam, quo vos
 ad collaudandum reddam alacriores. Cum magno cordis
 affectu ego requisii Dominum in oratione mea, & ipse me
 exaudiuit orantem: * & ex omnibus tribulationibus meis
 vndequā; mihi obuientiibus, ex omnibus necessitatibus &
 angustiis, ipse me sua consolatione & protectione liberauit.
 5 Et quoniā ita in memetipso Dei beneficia largiter sum
 expertus, sciēs nō esse personarū acceptorem Deum: idcirco
 etiā vos, quicumq; estis fideli & mansueto corde ac bonæ vo-
 luntatis, vt gente me summa charitate, fidenter exhortor, vt
 accedatis cum fiducia ad thronum gratia eius. Accedentes
 enim illuminabimini à respectu vultus eius, quem super vos
 faciet illucescere qui fideli corde ad eū accesseritis: * & non
 eritis cōfusi, neq; repulsam patiemini, sed benignē donabit
 vobis petitiones cordis vestri, honorabitq; faciē vestram in
 benignitate sua. 6 Quis verò hoc possit iure metuere, ne
 accedens ad Dominū confusus recedat? Ecce enim hūc pau-
 perculum & vilissimū hominū (meipsum dico, qui pauper
 sum, egenus, & modicus, & ex memetipso nil nisi nihil) cla-
 mantē & orantē nequaquā despexit, neq; cōfudit aut abiecit
 ad se accedentē: sed exaudiuit benignē, & ex omnibus angu-
 stiis atq; necessitatibus liberauit. Cur ergo quisquā metuat
 accedere, aut cōfundi timeat? 7 Per circuitum timentium
 Dñm, Angelus illius ad eorū auxiliū & protectionē deputa-
 tus atq; destinatus, sese immittit, seseq; diffundit, & velut ca-
 strametatur per circuitum eorū, ne possint ad illis nocēdum
 accedere aduersarij. * Immittit etiā Angelus Domini terro-
 rem & timorem, per circuitum seruorū Dei, in aduersarios
 qui vndequa; illos obsederint: * & ipse pro illis pugnans
 defeat

defendet eos ab omni malo, & ex omnibus periculis faciet saluos. Sunt enim angeli Dei administratorij spiritus, in ministerium missi, propter timentes Dominum, qui hereditatem accipient salutis aeternae: & hoc habent de iustis à Deo mandatum, vt custodiant eos in omnibus viis ipsorum.

8 Laborate, gustate, & intima experientia sentite: disciteq; & cognoscite, quod benignus, dulcis sit & suavis Dominus, omnibus qui requirunt illum: nequaquam amarus, durus, austerus, morosus, crudelis aut difficilis, cuiusmodi ferè inter homines esse solent, qui vlla potentia siue autoritate præ eminent: * verè beatus est vir ille, & securus est de bona salute, quisquis spem suam & fiduciam in eo constituit, illiq; ex toto corde suam animam & seipsum in benefactis commēdat.

9 Reueramini, timete, diligite, & honorate Dominū Deum omnes serui eius, qui creditis in eum: eiusq; mandata obseruate diligenter: * quoniam iis qui sic eum filiali affectu timent ac reuerentur, nullus rei est defectus, nulla egestas, nihilq; illis deesse patitur Deus, quod ad salutem sit eis necessarium, sed sunt diuites per illum in omni bono, ita vt nihil illis desit in vlla gratia & bono spirituali. In corporalibus vero bonis, tamen si videantur egere, habent tamen omnia & abundant: cum per internam consolationem hæc omnia nihil faciunt. & de defectu magis quàm abundantia gloriari sciunt. 10 Diuites seculi qui in diuitiis transitoriis huius mundi spem suam constituunt, & in illis omne adhibēt studiū, ipsi verè egeni sunt, pauperes & inopes, esuriemq; & defectum magnum patientes: qui spiritualium bonorum (quæ sola verè bona sunt) omnino nihil vel paululum admodum habent, eò quod nimium intenti caducis, transitoriis & proinde falsis bonis, negligant ea quæ sola sunt verè bona: * qui autem ex bono corde seruiunt Domino, & illi desiderant placere, hi non deficient, non patientur egestatem & defectum in villo verè bono, sed abundantiam consequē-

11 O fratres mei & filioli (sic enim per amoris teneritudinem, mihi nunc placet omnes vos seruos Dei & presentes & futuros tali nuncupatione compellere) accedite huc ad me, qui vos rem vtilissimam cupio monere: & auribus tam cordis quàm corporis suscipite doctrinam meam: * docebo enim vos timorem Dei, qui est vera sapientiæ initium, & sine quo nemo potest iustificari, ac

Hebr. 1
Psal. 90

8 *Gustate
& videte,
quoniã suavis
est domi-
nus: * beatus
vir qui spe-
rat in eo.*

9 *Time-
te domi-
nũ oēs
sancti eius:
* quoniã nõ
est inopia ti-
metibus eũ.*

1. Pet. 4

1. Cor. 1

Phili. 2

10 *Diuites
eguerũt &
esurierunt:
* inquirẽtes
autẽ domi-
num nõ mi-
nuẽtur om-
ni bono.*

11 *Venite
filij audite
me.*

* *timore do-
mini docebo
vos.*

Psal. 110

Ecclia

- 12 *Quis est homo, qui vult vitā?* proinde ante omnia maximè vobis est necessarius. 12 *Quisquis igitur hominum es, qui veram cupis possidere vitam, eam quæ secundum Deum est, quam nulla mors subsequetur, vitam animæ & spiritus, nunc quidem in gratia, post verò in gloria, sempiternam: * quisquis dies bonos cupis experiri, dies illos æternitatis beatos in gloria, dies interminabiles, dies sine noctibus, dies qui nunquā occident, dies gaudij perpetui & fœlicitatis æternæ: quisquis (inquam) es tu qui ista desideras, erunt tibi quæ subsequuntur diligenter attendenda, & obseruanda diligētius.* 13 *Primum quidem linguam tuam cōpescere stude, ne egrediatur per eam quod à malo:* malum est, ne vllum vel noxium vel mendax verbum, vel etiam vanum & otiosum proferas. Nam qui se existimat religiosum esse, & non refrenat linguam suam, huius proculdubio vana est religio: quandoquidem de omni verbo otioso quod loquuti fuerint homines, reddituri sunt rationem in iudicio domini: * potissimum autem os tuum custodias, ne quicquam loquatur noxium, aut fraudulentum, aut dolosum aduersus proximos suos. Qui enim dolos loquuntur, Deo sunt abominabiles. Qui autem custodit os suum, seruat animam suam. 14 *Hoc autem iacto fundamento à linguæ custodia, sine quo facillimè corruet quicquid ædificatum fuerit, sollicitum te deinde exhibeas, in fugiendo malum & prosequēdo bonum: ita vt ab omni vitio abhorreas, & quicquid malum esse didiceris, ac proinde Deo ingrātū, id tanquam venenum pestiferum, præsentissimū toxicū fugias: operibus autem virtutis & bonitatis diligēter insistas, & quicquid bonum esse ac proinde Deo gratū didiceris, id fideliter & sollicitè implere festines: * ad hæc, diligenter perquire pacem, & sectare eam sollicitè, quæcunq; ad pacem faciunt libenter amplectens: pacem (inquam) primum quidem cum Deo, vt nihil in te patiaris inhabitare quod inter te & ipsum ponat iustam dissidij causam: deinde, & cum temetipso, & secundum spiritum & rationis iudicium turbulentas omnes & seditiosas tam cogitationes, quàm affectiones, studeas in pacem & concordiam componere: postremò & cū proximis, vt quātum fieri potest, & quantum in te est, cum omnibus hominibus pacē habeas: neque solum habeas ipse, verū etiam in aliis pacem semper studeas componere. Beati enim pacifici, quoniam filij Dei vocabūtur. Et in pace est*
- * diligit dies videre bonos?*
- 13 *Prohibe linguam tuam à malo:*
Iacob. 1
Mat. 12
- * & labia tua, ne loquatur dolum.*
PROV. 21
- 14 *Diuertere à malo, & fac bonum:*
- * inquire pacē, et persequere eā.*
Rom. 12
Mat. 5
Psal. 75
2. Cor. 13

est locus eius, qui est Deus pacis. 15 Nihil verò pigere te debet huius laboris: neq; tibi hoc virtutis studium esse debet molestum. Oculi nanque Domini, id est, benignus & paternus respectus illius, aspiciunt ad eos qui student iustitiæ, & curam ipse gerit de illis, vt eos in suis conatibus consoletur, adiuuet, atq; confirmet: * & auditum benignum facilémq; præbet illorum precibus, paratus semper ad exaudiendum illos, quicquid in oratione petierint, vt propter hoc nemo debeat à virtutis studio deficere, sciens, liberum sibi in omni difficultate ad Dominum patere accessum & securum refugium. 16 Ex aduerso autem, super eos qui student impietatibus, est vultus iracundiæ & indignationis Dei, & toruus aspectus eius, etiam illorum opera, sed non in ipsorum bonum, considerans, nimirum, vt operarios iniquitatis iusto suo iudicio in perditionem mittat, pro suarum iniquitatum demeritis, sicq; eos de terra viuentium disperdat, & prorsus auferat memoriam eorum, tam de terra ista corporaliter viuentium, vnde per mortem auferentur, quam de terra illa æternaliter viuentium, vbi nulla erit memoria damnatorũ qui proiecti sunt à facie Dei. 17 Et quoniam (vt diximus) oculi Domini super iustos sunt, & aures ad preces eorum, hinc fit, vt quotiescunque iusti ad Dominum clamauerint, ipse mox sit ad exauditionem paratus, vt quodcumq; postulauerint, ipse eis (iuxta quod proficuum & salutare nouerit) concedat: * & ex omnibus tribulationibus, angustiis, & necessitatibus, in quibus fuerint, ipse eos benignè liberabit, secundum beneplacitum suum: nonnunquam quidem etiã temporali liberatione, semper autem spirituali & æterna: ita sanctos interius in præsentis cõsolâdo, vt in tribulationibus non deficiant: tandem verò, ex omnibus malis in fœlicitate æternam eosdem recipiendo. 18 Propè est Dominus, per suæ misericordiæ præsentiam, iis qui sunt propter tribulationum & tentationum magnitudinem, animo anxio, ac velut contracto atq; contrito: quemadmodũ permittit nõnunquam Deus etiam iustis contingere, ad suum exercitiũ & meriti augmentum, vt tentationum vel magnitudine, vel multitudine, vel longanimis ac continua duratione, veluti in anxietatem animi veniant, cupientes omnimodis seruare iustitiã, & tamè propter tẽtationũ vehemẽtiã meruentes, ne fortè eã cõtingat relinquere: atq; his propè adest Dñs, bonã

15 Oculi Domini super iustos:

* & aures eius in preces eorum.

16 Vultus autem Domini super facientes mala: * vt perdat de terra memoriam eorum.

17 Clamauerunt iusti, & Dominus exaudivit eos: * & ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

18 Iuxta est Dominus his qui tribulatio sunt corde.

voluntate aspiciens: quo eos sustentet, & nequaquam collabi in desperationem, aut confringi per tentationem patietur: & eos qui sunt pauperes spiritu, & corde humili, humiliter Deo suas animas commendantes, ipse humilium saluator faciet saluos ab omni malo, in regnum suum caeleste. 19 Multae quidem numero, ac variae admodum vndiquaque obueniunt tribulationes iustis: & necesse est omnes qui pie volunt viuere, multiplicem pati persecutionem, Deo sic disponente ad illorum coronam: partim quidem à mundi hominibus, partim à carnis vel prauitatibus vel necessitatibus, partim ab inimicis daemonibus: * verum etiam si millecuplo plura forent ac grauiora, Dominus vnus est, qui de omnibus eos liberat, & per varias tribulationes (quasi aurum in fornace) probatos, ad gloriam regni illos perducit. 20 Et licet videantur iusti apud homines nonnunquam male tractari secundum corpus, à malis, & vsque ad ossa in illos nonnunquam contingat defœuiri: illud tamen sciendum est, quod Dominus omnia ossa iustorum numerata habet, neque vnum ex illis perire sinet in nihilum, quod non illis diligenter custodiet, & in suo tempore cum magna gloria restituet in resurrectione: quemadmodum iustorum omnes capilli numerati sunt, & capillus de capite illorum perire non potest. 21 At verò mors peccatorum, verè pessima est, & maximè metuenda: tam illa secunda qua anima morte aeterna perditur, quam etiam prior mors corporis: quæ tamen nonnunquam mitior videatur morte violenta iustorum, est tamen secundum verum iudicium terribilissima, quoniam per ipsam ad mortem transitur aeternam, & damnationem cruciatus perpetui: cui econtrario iusti per mortem temporalem pertingant ad aeterna gaudia: & omnes qui iustos oderunt, atque in eos machinantur mala tanquam os fores iustitiæ, peccatores sese comprobant, & damnationis reos, quam etiam non euadent. 22 Dominus autem saluabit animas eorum qui sibi querunt in sanctitate & iustitia placere: nec patietur, quantum ad animam, quicquam illis ab hostibus accidere aduersi: * & qui in eo spem suam iactatam & bene firmatam habuerint, non cadent in peccatum tale, quo prorsus à Deo separentur. Sollicitè enim curabunt, ne peccatum vllum tale admittant: & si fortè contigerit incidere, sollicitius curabunt, ne in peccato permaneant, sed resurgēt quātocyus in spe misericordie Dei.

* & humiles spiritu saluabit.

19 Multae tribulationes iustorum:

2. Timo. 3

* & de omnibus his liberabit eos Dominus.

Sapienti. 3

20 Custodit

Dominus

omnia ossa

eorum: vnum

ex his non conturbetur.

21 Mors

peccatorum

pessima.

* & qui oderunt iustum delinquent,

2 Redimet

Dominus

animas ser-

uorum suorum.

* & non delinquent omnes qui sperant in eo.

22

Dominus

autem saluabit

animas eorum

qui sibi querunt

in sanctitate &

iustitia placere:

nec patietur,

quantum ad animam,

quicquam illis

ab hostibus accidere

aduersi: * & qui in

eo spem suam iactatam

& bene firmatam

habuerint, non

cadent in peccatum

tale, quo prorsus à

Deo separentur.

Sollicitè enim

curabunt, ne peccatum

vllum tale admittant:

& si fortè contigerit

incidere, sollicitius

curabunt, ne in

peccato permaneant,

sed resurgēt quātocyus

in spe misericordie Dei.

ANNOTATIONES

in Psalmum trigesimalumtertium.

VERSUS secundo, In Domino laudabitur anima mea.

Nota, verbum laudari in sacris literis solitum vsurpatri nonnunquam, pro gloriari. Est enim hoc in loco, acsi dicas, In Domino gloriabitur anima mea: quemadmodum alibi, Latabitur iustus in Domino, & laudabuntur in eo omnes recti corde, id est, gloriabuntur. Non enim videtur hic David loqui velle de laude vel laudatione suæ animæ passivè accipiendo, qua videlicet animæ ipsius laudaretur: cum

Psal. 63

C hoc in loco potissimum de laudatione Dei attendat facere sermonem. Videtur ergo istud verbum laudabitur, & in hoc loco, & in aliis similibus, quanquam voce passivam habeat terminationem, magis tamen activam vel neutram habere significationem, quemadmodum glorior, aut lætor: & significat cum laude lætari, quod penè idem est cum gloriari. Versu quinto, Facies vestræ non confundentur. Ex more scripturarum dicimus confundi faciem eorum quibus denegatur petitio, Vnde 3. Reg. 2 loquens pro Adonia in Salomonem mater ipsius Bethsabee, dicebat, Petitionem vnam parvulæ ego deprecor à te, Ne confundas faciem meam. Versu sexto, Iste pauper clamauit. Iste pauper cum ait, videtur esse demonstratio sui ipsius, cum alium neminem exprimat, neque certam aliam personam designet. Nam ita ferè loqui solemus, quories de nobis abiectius loquimur. Veluti si dicā, Mi serere Deus huic pauperulo peccatori demonstrando me ipsum qui loquor. Sed & alias sese pauperem & inopem atque contemptum nominat Psalmista, veluti Psalmo 118. Adolescentulus sum ego, & contemptus. Et alibi. Ego verò mendicus sum & pauper. Versu octavo, Gustate & videte quoniam suavis est Dominus. Suavis hic non intelligitur, ut ad gustum referatur, ut significet dulcedinem. Nam Græcè est *χρηστός*, id est, bonus siue benignus: opponiturque; fero, aut immiti, aut difficili. Et ita etiam vertit beatus Hieronymus ex Hebræo: quoniam bonus est Dominus. Ad eundem modum accipi etiam debet hæc eadem vox, Psalmo 144. cum dicitur, Suavis Dominus vniuersis, &c. Versu nono & decimo, Non est inopia timentibus eum. Notandum, illud quod hic dicitur de timentibus Dominum, nihil eis posse deesse, principaliter intelligi de bonis spiritualibus, iis quæ ad salutem

3. Reg. 2

Psal. 118

Psal. 39

Psal. 144

- homini fuerit necessaria. Nam horum nō finit Deus seruos suos pati defectum, quin (vt ait Paulus) præstet illis abunde omnia. Habet tamen minus principaliter etiam de bonis temporalibus veritatem. Sancti enim viri, qui propter internas diuitias transitoria ista pro nihilo pendunt, neque requirunt, nisi quatenus ad vitam corporis transigendam & satisfaciendā naturali necessitati illis opus habuerint paucissimis, & iis quidem vilissimis contenti, facile habent & adipiscuntur quod cupiunt, id est, victum & vestitum: quemadmodum ex illis quidam egregius ait, Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Et alibi, cum pauca recepisset, Habeo (inquit) omnia, & abundo. Imò verò alio rursus in loco, nihil habens gloriatur nihilominus omnia se possidere. Tam facit opulentos, ea quæ secundum Deum est spiritus vera paupertas. Sed & vetus illud misericordiae & omnis pietatis exemplum Sanctus Tobias, filium suum erudiens, dicebat, Noli timere fili mi, Pauperem quidem vitam gerimus: sed habebimus multa bona, si timuerimus Deum, & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene. Sed & si contingat Sanctos Dei interdum vix etiam necessaria inuenire naturali sustentationi, ne hoc quidem admodum grauatè ferunt, qui in Deo firmati sunt. Vnde ille ditissimus omnium possessor, quem supra commemorauimus, didicisse se confitetur quomodo contentus esse etiam in minimis possit. Ego (inquit) didici, in quibus sum sufficiens esse. Scio & humiliari, scio & abundare. Vbiq; & in omnibus institutus sum, & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati. Omnia (inquit) possum, in eo qui me confortat. At verò huius seculi diuites, qui præter falsas istas temporarias, alias nō nouerunt veras & æternas diuitias, ac proinde spem omnem in illis ponunt, & cor totum ad illas adiiciunt, dum sine modo eas expetunt, nullum suæ cupiditati constituentes terminum: fit, vt post multum laborē, post plurima pericula, quantumuis magnos acervos congregauerint, nunquam tamen expleri valeat illorū inordinata cupiditas: neque eò deuenire aliquando possunt, vt eorū quæ desiderant sat habere se dicant. Quam interminam & insatiabilem diuitum cupiditatem, Seuerinus Boëtius eximius ille Christianorū Philosophus, imò Philosophicè magis Theologus, in libro de Philosophicis conso

1. Timo. 6

Ibidem.

Philip. 4

2. Cor. 6

Tob. 4

Philip. 4

con
do l
ren
de a
Sic

F

G
ple
tia
hu
qu
in
ra
tu
au
ri
lib
Pa

consolatu pulcherrimè depingit & exprimit, metro secundo libri secundi. Quod carmen totum, quoniam lectu & attentione est dignissimum, paritèrque nostro proposito valde accommodum, idcirco huic loco duximus inferendum. Sic ergo apud illum canit sacra Philosophia,

Si quantas rapidis flatibus incitus,
 Pontus versat arenas:
 Aut quot stelliferis ædita noctibus
 Cælo sydera fulgent:
 Tantas fundat opes, nec retrahit manum
 Pleno copia cornu:
 Humanum miseras haud ideò genus
 Cessat flere querelas.
 Quamuis vota libens excipiat Deus,
 Multi prodigus auri,
 Et claris auidos ornet honoribus:
 Nil iam parta videntur.
 Sed quæ sita vorans sæua rapacitas,
 Alios pandit hiatus.
 Quæ iam præcipitem frena cupidinem
 Certo sine retentent?
 Largis cum potius muneribus fluens
 Sitis ardescit habendi.
 Nunquam diues agit, qui trepidus gemens,
 Sese credit egentem.

G Cum itaque sancti Dei homines minimis paucissimisque plenissime contenti, abundant etiam in tenuissima substantia, hi verò etiam in amplissimis possessionibus semper adhuc egeant, semper eis desit aliquid, ad quod aspirent, imò quo amplius conquirunt, eò & pluribus & maioribus indies indigeant: constat iuxta veritatem (etiam quo ad res temporarias) his esurientibus & defectum patientibus in suis diuitiis, illos in sua tenuitate, vel etiam penuria abundare. Quis autem dubitet, eum qui eget pauperiorem esse secundum veritatem eo qui abundat? Relinquitur itaque, tam de spiritualibus, quam de temporalibus bonis, verum esse propositum Prophetæ sermonem.

T R I

P S A L M V S
TRIGESIMIQUARTI PSALMI
A R G V M E N T V M.

PSALMVS hic viro iusto competit, qui ab aduersarijs persequutionem grauem patitur, cum sit ipse innocens, & illi nullam habeant causam hunc persequendi. In quo, Deo in re humano loquens, quasi viro opugnatori, ipsum aduocat in suum vltorem, defensorem, & saluatorem: confusionem imprecans ex aduerso suis persecutoribus, quos ait sibi mortis tetendisse laqueos quos secundum conformitatem ordinationis Diuinae iustitiae vel precatur vt veniant, vel praedicit venturos, super autores suos. Ipse vero in Deo suo latari promittit, eiq; vt pauperem liberatori confessionem laudum persoluere. Atque haec quidem, vsque ad versum decimumtertium. Hic vero iterum reuertitur ad commemorandum peruersitatem aduersariorum, & suam ex aduerso humilitatem atque charitatem, qua se pro illorum peccatis poenitentiam egisse atq; humiliter supplicasse profitetur: qua etiam erga illos vt amicos & fratres sese studuit exhibere, ac pro eorum malis cum luctu dolere: cum illi e contrario non solum non doleant super malis eius, verum etiam studio, & consilio mala multa aduersus eum excogitent, praenimia indignatione & obdurata inuidia: ita vt cum ille eis quasi amicis placere fraterno affectu studeat, hi e contrario hostili animo deturbis frendeant in illum. Atque haec, vsq; ad versum vigesimum. Dehinc, tribus versibus subsequenter liberationem postulat a Deo, pro exauditione, gratiarum actionem & laudis confessionem promittens. Mox vero versu vigesimoquarto, & vigesimoquinto, aduersariorum duplicitatem & malitiam replicat, vt ad exaudientem facilius flectat quem orat. Nam versibus sequentibus, magno affectu a Deo postulat, sibi quidem liberationem & salutem, illis vero confusionem pro meritis dignam, vt exultent quibus grata est innocentia, atq; iustitia, & ipse per linguam suam liberatori persinet confessionem sempiternam. Illud autem in hoc Psalmo aduertendum est, quod & in pluribus alijs, posse videlicet eum penè indifferenter referri vel ad personam Christi Domini, vel ad personam Dauid, vel ad vnum quolibet ex iustis, qui sunt in tribulatione & persequutione ab aduersarijs constituti. Nos autem in Elucidatione ista omnia temperabimus, vt cuiuslibet etiam iusto aptari facile possit, ad Dominum secundum hanc formam clamare volenti, aut gratias agere. Siquidem in hoc Psalmo permixtum, nunc Diuini auxilij imploratio, nunc pro exauditione gratiarum actio proponitur. In annotationibus autem distinctius quadam vel Christo applicabuntur, vel Dauidi.

TRIG

TRIGESIMVSQVARTVS.
TRIGESIMIQVARTI PSALMI
ELVCIDATIO.

285

A C pro me Dñe iudicium, aduersus eos qui mihi quærunt nocumenta inferre: eosq; propter suam iniquitatem, secundum iustitiam tuam condemna, vt quod quærunt adimplere non valeant, * pugna pro me, aduersus illos qui me suis persequutionibus & tentationibus impugnant.

2 Quasi vir puginator exhibe te mihi, & in pugnam mihi te prepara, quomodo facere solēt homines qui ad pugnam sese accingentes arma arripiunt, quibus hostem feriant, & scutum quo se ab hostium ictibus defendant: * sic (inquam) paratus ad prælium, adueni mihi in adiutorium, contra aduersarios meos: qui vt me sunt longē potentiores, ita tua potentia multo sunt inferiores. 3 Insuper (vt humano more amplius tibi loquar Domine Deus meus) euagina, & velut extra vaginam effunde gladium vltionis tuæ, quem donec dissimulas, donec differs facere iudicium, quasi conclusum intra vaginam seruare videris: & conclude atque obfisionem pone per circuitum contra eos qui persequuntur me, vt non valeant tuum iudicium & tuas manus effugere: * mihi verò interius in spiritu loquens testificare de salute, quod eam tu mihi sis certo præstaturus, quod videlicet non sim

B hostium impugnationibus deuincendus, sed tua protectione semper securus ac saluus sim futurus. 4 Illi autem qui animam meam quærēbant diripere, qui perdere laborabāt vitam meam, & ad mortem me pertrahere, confusionem accipiant, & erubescant atque pudore impleantur cum se viderint suo proposito per tuam protectionem fraudatos.

5 Cogantur tua protectione retrorsum reuerti. id est, à cœpto cordis sui proposito desistere, impediri nimirum obstaculo potentia & voluntatis tuæ: & confundantur. perficere non valentes conceptum desiderium omnes qui cogitabant contra me mala, qui consilia faciebant, & in corde versabant, quomodo mihi mala irrogarent. 6 Fiant huiusmodi, te dissipante eorum conatus, quasi puluis terræ aridus ante conspectum venti: vt quemadmodum ob venti impetum nullam habet puluis soliditatem neque continuitatem, sed rapitur atque dispergitur à vento quocumque ille proiecerit, ita tu per vim potentia tuæ dissipas & dispergas

eos,

1 Iudica domine nocentes me:

* expugna impugnantes me:

2 Apprehēde arma & exurge in adiutorium meum

3 Effunde fream eam & conclude aduersus eos qui persequuntur me: * dic anima mea, salus tua ego sum.

4 Confundantur & reuertantur, querentes animam meam.

5 Auertantur retrorsum & confundantur, cogitantes mihi mala.

6 Fiant tanquam puluis ante faciem

venti: * & eos, vt non valeant quod desiderant: * & angelus tuus, Do-
 angelus do- mine, ad auxilium mihi destinatus, sit coartans, persequens,
 mini coar- impellens atque ad fugam compellens eos, vt cogantur ce-
 tans eos. pra relinquere, & proposita nequeant perficere. 7 Vt
 7 Fiant via illorum fiant obscuræ & tenebricosæ, vt non videant quæ
 illorum tene vadant: fiant etiam lubricæ, vt non valeant commodè pe-
 bræ & lu- eas ambulare, vel effugere: * & sit angelus tuus Domine pe-
 bricū: * & sequens eos, eosque in fugam compellens, ad faciendum pro-
 angelus do- me vindictam & iudicium. 8 Sine causa nanque & pre-
 mini perse- ter meum omne meritum, in abscondito posuerunt mihi la-
 quens eos. queum perditionis, & insidias mortis, per quas me quærebūt
 8 Quoniam in perditionem concludere, & morte illaqueare: * sine cau-
 gratis absco- sa & absque meo omni demerito opprobrio affecerunt ani-
 derunt mihi mam meam, loquutique sunt mala contra eam. 9 Ve-
 interitū la- niat illis (quicumque tandem fuerint qui mihi sine causa ma-
 quei sui: * su- la quærun) laqueus insperatus, & malum inexpectatū, quod
 peruacū ex ipi mihi meditabantur * aut laqueus damnationis æternæ
 pbrauerunt (qui est laqueus inextricabilis) quam modo ignorat quam
 animā meā. nunc non attendunt, qui mala meditantur cōtra proximos
 suos: * & rete illud siue laqueus ille ad captionem meam ab-
 9 Veniat illi illis paratus, quem illi in occulto posuerant ad me illaqueu-
 laqueus quæ dum, comprehendat eos, ita vt ipsimet qui aliis insidias po-
 ignorat: & suerant, incidant in laqueum, in laqueum (inquam) ipsam
 captio quā eundem quem innocentibus aliis parauerant. Ita enim ha-
 abscondit ap- bet vltio Diuinæ iustitiæ, vt eos qui proximis suis machi-
 prehēdat eū, nantur mala, & mortem meditantur damnationis æternæ
 & i laqueū indissolubilibus nexibus inuoluat. 10 Anima autem mea
 cadat in id- Diuino iudicio liberata, vel de liberatione secura, magnifi-
 ipsum. cè gaudebit in Dño Deo saluatore suo: & iucundabitur de
 10 Anima salute sua, quā illi Diuina præstitit benignitas, aut in saluatore
 autem mea suo qui sibi salutē præstitit, & ab inimicis liberationē.
 exultabit in 11 Tanta autem erit exultatio animæ meæ, vt ex omnibus
 domino: viribus te collaudet, ita vt omnes vires quæ in ea & ab ea
 * delecta sunt (quæ sunt veluti ossa in corpore) tanquam gestientes
 bitur sup sa confessioem laudis perfoluere, dicant tibi & confiteantur,
 lutari suo. quod nemo sit alius similis tibi. sic omnimodis magnus, sic
 11 Omnia potens, sic sapiens, sic bonus ad saluandum humiles. 12 Tu
 ossa mea di- ces enim qui liberas eos quibus deest humanum auxiliū, de
 cēt: dñe, quis similis tibi?
 12 Eripiens inopem de manu fortiorum eius.

potentia & violenta manu potentum seculi, qui ipsis sunt diuitiis, dignitate, & autoritate potētiore: * qui liberas egenos & pauperes supplices tuos, tibiq; deuotos, à violentia iniquorum, qui eos per vim quarunt opprimere. 13 Volo autem ego ad laudē tuā, meā oppressionis & persequutionis exponere grauitatem. Ecce consurgentes aduersum me falsi testes, obiciebant mihi & proponebāt quasi reo, ea de quibus mihi secundum veritatem minimē erā conscius, & à quibus me conscientia & veritas nouit alienissimum: de illis me accusabant, quæ ego nunquam me vel dixisse vel fecisse cognoueram. 14 Pro bonis quæ ego illis impenderam & impendere non desinebam, reddebāt mihi mala, afflictiones & persequutiones grauissimas, quas ab illis sustinui: * & sterilitatem animæ meæ, ita vt quasi sterilem facerent animam meam, cui præ nimia molestia nihil agere libebat eorū quæ vellet: quemadmodum accidere solet iis qui nimis premuntur molestiis, vt quasi steriles & semimortui videantur, dum eis nihil agere libet, vel licet eorum quæ vellent. 15 Ego verò, cum illi sic mihi multis modis essent molesti, non me conuerti ad reddendum malum pro malo, aut vt pro meipso vindictam facerem: sed magis ad pœnitentiæ lamētā, & ad humilitatis insignia, vt sic humiliatus & pœnitens tibi commendarem causam animæ meæ, simul & pro illis te deprecare: itaque, ego ad humilitatis & pœnitentiæ protestationē, operiebam meipsum cilicio vel sacco quæ sunt operimenta apta pœnitentibus. 16 Humiliabam quoque & affligebā coram te animam meam in ieiunio, quod ipsum etiā pœnitentibus & sese humiliantibus conuenit: sicq; in hac humilitate tã pro meis quàm pro illorum peccatis orabam: * & oratio mea quā pro illis effudi, licet in illis propter impedimentum obstinati cordis eorum nō proficeret, non frustra tamē effusa fuit: quia ad me reuertebatur, & ad memetipsum ac meos redibat copiose fructus ipsius. 17 Tanquam ad amicos & amicitia singulari velut proximos, imò tanquā erga fratres meos, sic placidē, mansuetē, & benignē in omni gratia cōuersabar ad illos, quantū in me erat cū illis pacem & charitatem quærens & tenens, sicq; meam erga illos conuersionem instituēs, vt laborarem eis tanquam amicis & fratribus meis complacere: si quo modo potuissent emolliri, & ne quo modo ego illis causam præstarem mali odiū: * & pro illor

* egenū & pauperem à diripiētibus eum.

13 Surgētes testes iniqui quæ ignorabam interrogabant me.

14 Retribuebāt mihi mala pro bonis: * sterilitatē animæ meæ.

15 Ego autē cū mihi molesti essent, induebar cilio.

16 Humiliabam in ieiunio animam meam: * & oratio mea in sinu meo conuertetur.

17 Quasi proximum, & quasi fratrem nostrū sic complacēbam: * quasi lugens & cōtristatus, sic humiliabar.

18 *Et aduersum me letati sunt, & conuenerunt: * cōgregata sunt super me flagella & ignorauit.*

19 *Dissipati sunt nec compuncti: * tentauerunt me, subsannauerunt me subsannatione, frenduerunt super me dentibus suis.*

20 *Domine quando respicies: * restitue animam meam à malignitate eorum: * à leonibus unicā meam.*

21 *Confitebor tibi in Ecclesia magna: * in populo graui laudabo te.*

22 *Non supergaudeāt mihi qui aduersantur*

illorum obstinatione atque consummata malitia sic humiliabar & affligebar, quemadmodum solent qui luctū habent & degūt in tristitia. Quia enim charitas faciebat aliena mala quāū propria reputari, nō poterā nō contristari & lugere super istorū insanabili peruersitate. 18 Ipsi verò e contrario in malis meis cōtra me gaudebant, quum mihi mali aliquid vidissent accidere, imo conuenerunt ipsi pariter aduersum me vt tractarent quo modo mihi mala inferrent: * sicq; per illorum conciliabula iniqua, accumulata sunt super me mala plurima, cum ego ignorarem causam tantorum malorum, & nullius omnino rei mihi conscius essem, ob quam ita cōtra me impiē & crudeliter agerent. 19 Dissipati sunt atq; in diuersa suis cogitationibus distracti, quærētes varia concilia & modos diuersos, quibus me affigerēt: & in his omnibus non sunt compuncti corde, neque vlla miseratione commoti super innocentia mea, sed absq; omni misericordia & compunctione pergebant nouam cōtra me excogitare malitiam * multis & variis modis vexauerūt me, irrisionibusq; & illusionibus variis contumeliam magnam & multiplicē intulerunt mihi: insuper & fremuerunt contra me, frenduerūtq; dentibus suis, præ indignatione nimia, veluti dolentes quod non possent omnem suam malitiam & crudelitatem sufficienter effundere, veluti maiora ac plura adhuc irrogare cupiētes. 20 Tu verò domine Deus, cui cōmendauī causam meam, in quo tota mihi spes reposita est, respice eādem oculo misericordiae tuæ ad me seruum tuum, & mea hęc omnia mala, quæ sine causa patior ab iniquis: * & animam meamquæ nunc tantis affigitur malis, in libertatem cōstitue, & eripe à peruersitate illorum * ab illis (inquam) persecutoribus meis, in modum leonum ferocissimis, animam meam (quæ vt vnica est mihi charissima) restitue in libertatem, & salua, vt ab illis non rapiatur in mortē. 21 Pro gratiarum actione ego tibi confessionis laudem persoluam, in multitudine magna & copiosa fidelium atque sanctorum tuorum, in conspectu omnis Ecclesie sanctæ tuæ: * in populo multo & magno valde ego laudabo te: & coram omnibus fidelibus tuis, quorum futurus est maximus numerus, laudē tibi pro gratiarum actione reddam, cum me ex illorum manibus saluaueris à morte, & in vitam reduxeris. 22 Non patiaris tu Domine neque permittas fieri, vt gaudeant super

me.

me, & de casu atque perditione mea exultent impij illi, qui mihi iniquè:
 contra omnem iustitiam & æquitatem innocetem me per- * q̄ oderunt
 sequuntur & tribulant: * qui sine causa (cùm ego illis nihil me graui,
 nisi bonũ ostenderim) me prosequuntur odio, & nihilominus & annuunt
 secundum exteriorum signorum iudicium inimicitias dissi oculis.
 mulant, & simulant finguntq; amicitia, oculis mihi & nuti-
 bus (vt solent amici amicis) annuètes. 23 Nam mihi quidẽ
 dem ore pacem monstrabant, & velut amici loquebantur
 cum pace & reuerẽtia, ne prauas eorum machinationes ad-
 uerterem: * verũm intrinsecus in iracundia terrena & pessima
 inuidia (quam ipsi ex terrenis affectionibus contra me
 conceperant) dum mihi loquerentur dolos, & malitias pes-
 simas contra me voluebant in cordibus suis, ex cogitantes
 quomodo me in mortem & confusionem pertraherent.

24 Et cùm ego in malum aliquod venissem, aut aduersi ali-
 quid mihi contigisset, aperiebant illi in latitudine os suum
 B contra me, ad exprobandum & illudendum mihi: * resolu-
 tiq; in cachinnum, ad se inuicem contra me dixerunt in ma-
 gna lætitia, euge euge, iam tandem viderant oculi nostri
 quod tamdiu desiderauimus, iam oculis nostris vidimus im-
 pletum vel ex parte aliqua cordis nostri desiderium; sic in-
 uicem se ad congratulationem de meis malis excitantes, &
 mea: miseria insultantes. 25 Non te ista latent Domine,
 qui vides & nosti omnia: ac proinde oro, vt motus misericor-
 dia non dissimules, neque cesses auxiliari mihi: * Domine
 Deus ne elonges te ipsum à me, per subtractionem auxiliij
 & defensionis tuæ. Nam si tu vel paululum abcesseris, fa-
 cillimè illi dominabuntur mihi. 26 Exurge Domine, &
 quasi de somno excitatus euigila, sisque attentus ad facien-
 dum & exequendum pro me iudicium, contra illos perfe-
 quutores meos: * tu (inquam) qui es Dominus meus &
 Deus meus, exurge & intende ad discernendam & iudican-
 dam causam meam, quam tibi commendaui, neque vltra
 differas iudicium. Tempus est enim, vt illorum malitia con-
 fundatur, & serui tui patientia remunerationem accipiat.
 C 27 Fac pro me iudicium, & causam meam iudica contra
 aduersarios meos, secundum iustitiam & æquitatem tuam:
 cuius est, innocentes liberare, & condemnare noxios: * non
 permittas, vt illi de me lætètur, neque patiaris illos sui voti
 compotes fieri. 28 Non sinas eò rem meam deuenire, vt
 non supergas
 deant mihi.

28 Non di-

*cant in cordibus suis, euge euge, anima nostra: * nec dicant deo rabimus eū.* gaudentes de mea perditione, dicāt intra se lætitiā & exultatio sit animæ nostræ: non finas (inquam) ita illos sese lætificare, de meo interitu: quod certè facerent, si sui propositi effectu potiri possent: * neque eò rem deuenire patiaris, ne verè dicere possint. Iam profus deuorabimus & absorbebimus eum, iam illum in mortem & perditionem præcipitabimus. 29

29 Erubescant & reuerentur simul q̄ gratulatur malis meis. Quin potius confusio & erubescencia illis veniat pariter omnibus, quicunque gratulantur & gaudent de malis meis, aut concupiscunt meam perditionem. 30 Confusione & erubescencia inuoluantur, & velut operiantur, quicunq; contra me in malum magna & superba loquuti sunt, quicunq; in superbia aduersum me præsumptuose egerunt. Confundantur (inquam) videntes tuo auxilio omnia

30 Induantur cōfusione & reuerentia, qui maligna loquuntur super me. ipsorum cōtra me consilia esse irrita, & per te malum quod mihi fuerant machinati esse à me depulsum, & in ipsos potius autores retortum. 31 Illi verò quibus beneplacitum est in iustitia mea, & qui amant innocentiam meam, eamq; illaxam cupiunt & saluam ab iniustis persecutoribus, factu Domine, vt exultent & lætentur, congaudentes saluti meæ: * & illi qui desiderant & optant pacem atq; salutem meam, cum te viderint secundum iustitiam tuam liberalisse

*31 Exultēt & lætentur qui volūt iustitiā meā: * & dicant semper magnificet dominus, qui volunt pacē serui eius.* meam innocentiam, laudem tibi reddentes dicant semper, glorificetur Dominus, & benedicant nomini sancto tuo, propter misericordiam mihi exhibitam. 32 Sed & lingua mea de gratiarum actione sollicita, ex corde meditabundo eloquetur, & laudabit admirabilem iustitiam tuam: * & laudem tuam iugiter omni tempore personare conabitur, neque deficiet laus tua de ore meo in aeternum, Amen.

ANNOTATIONES IN

Psalmum trigessimumquartum.

*32 Et lingua mea meditabitur iustitiā tuam: * tota die laudē tuā.*

VERSU primo, secundo, & tertio, Iudica Domine nocentes me. Clarum est in his versibus, ex spiritus abundantia, & velut fidenti ac libera familiaritate ad Deum humano more dirigi sermonem: id quod & in aliis pluribus locis, maximè in Psalmis, subinde solet occurrere. Consonat autem hæc descriptio bellica, satis cum eo quod in Cantico Moyse dicitur: Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen eius. Viri enim pugnatoris est, cum prælium fuerit

Exod. 15

fuerit ineundum, ad inuasionem hostium arma apprehendere, ad propriam verò protectionem, clipeum assumere, gladium euaginare, & hostem circumcingere, sicque eum expugnare atq; deuincere. Quod autem in secunda parte tertij versus dicitur, Dic animæ meæ, salus tua ego sum, illi ut-
 cunque consentit, quod in alio Psalmo ait: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. Et alibi, Auditui meo dabis gaudium & læticiam. Rursum alio in loco, Auditam fac mihi manè misericordiam tuam. Tunc enim dicit animæ nostræ Deus, Salus tua ego sum, cùm eam interius consolando, & timorem hostium repellendo, de liberatione & salute securam reddit, & de victoria facit bene sperantem. Ac tunc sanè loquitur Dominus pacem in nobis, tunc datur auditui nostro interiori gaudium, tunc audita fit nobis Dei misericordia.

Psal. 84
 Psal. 50
 Psal. 142
 Psal. 34

Versu quinto, Auertantur retrorsum & confundantur. Auerti retrorsum dicuntur ex communi loquendi consuetudine, qui impediuntur quoquo modo ab impletione operis quod proposuerant aut cœperant. Orat ergo vir iustus, ut ij qui aduersus se mala excogitant, auertantur retrorsum: id est, ut progredi non possint, neque perficere quod vel cogitarant vel cœperant. Hanc autem auersionem vel prohibitionem in malis (qui Deo cedere nesciunt) euestigio subsequitur confusio & erubescencia: eò quòd in effectum suas cogitationes perducere sint prohibiti. Nam in viris bonis, etiam si in re qualibet prohiberi eos Diuina dispositione contingat (quemadmodum in Apostolicis Actibus Paulo factum legimus, cùm in Bithyniam proficisci proponens, prohiberetur à spiritu Iesu) nò subsequitur tamen confusio neq; deturbatio. Norunt enim Diuinæ dispensationi cedere, & subiectam illi semper suam voluntatem tenentes, non confunduntur, cùm illa aliud disposuerit: sed gaudent magis, sua voluntate frustrata, superiorem illam quæ omnibus est præponenda, impleri. Versu septimo, Fiant viæ illorum tenebræ. Tria simul mala coniungit, quæ deuictis & fugiētibus de prælio (sic enim iam initio Psalmi loqui cœpit Propheta more pugnantium) valde sunt incōmoda. Primum enim incommodum est, si viam habeant tenebrosam, ut non videant quòd fugiant. Facilè enim tunc, vel in foueas, vel in alia loca periculosa incidunt, aut hostibus etiam

Act. 16

nescientes fiunt obuij. Quod si etiam lubrica est via, gemi-
 num malum est. Si verò & persequutor velox subsequatur,
 qui vrgeat fugientem, & talis persequutor qui agilitate &
 fortitudine superat fugientem (cuiusmodi est Angelus Do-
 mini, comparatione ad humanam virtutem) vix effugibile
 malum est. Videntur autem ista potissimum ad corporalem
 confusionem & fugam referri, tametsi valeant & secundum
 spiritualem sententiam mysticè intelligi. Versu nono, Ve-
 niat illi laqueus quem ignorat. Norandum, quòd hæc simul
 cum præcedentibus quæ per modum imprecandi ponun-
 tur, rectè in Christi persequutoribus impleta videntur. Pe-
 gnauit enim pro ipso aduocatus omnipotens pater eius, &
 saluum fecit à morte, die tertia ad vitam eum resuscitando.
 Illi verò confusi sunt & impediti ab impletione cogitatio-
 num suarum, quibus Christum cogitabant morti tradere, &
 eius gloriam (etiam post resurrectionem cognitam) obsce-
 rare: facti sunt quasi puluis, dispersi in omnes partes mundi,
 ex ultione Dei, quæ per Angelos administratur; in tenebris
 ambulant, & lubrica est via eorum (qua secundum legis li-
 teram currunt) nihil habens solidum, in quo pedem valeat
 figere; & Diuina ultio vsque ad tempus constitutum con-
 summationis seculi, quasi subsequitur & coangustat illos:
 denique laqueos mortis & damnationis quem Christo re-
 tenderant, apprehendit eos, dum iam propter incredulita-
 tem captiui tenentur, & temporali & diabolica captiuitate,
 post hoc seculum infelicius æternæ mortis vinculis illa-
 queandi. Ipse verò Christus Dominus, & in se, & in mem-
 bris suis delectatur in Domino, & plenæ laudis ei reddit
 confessionem: Sed & quæ sequuntur de iniquis testibus,
 Christo apertissimè ex Euangelica historia conueniunt, &
 quod mala ei pro bonis impij retribuebant. Personæ quoque
 Dauid hæc omnia non incommodè applicari, facile videt,
 quisquis historiam libri Regum memoria retinet. Neque
 enim semel pro illo Deus aut Angelus eius pugnasse legi-
 tur, hostesque in fugam vertisse, per vias tenebrosas, & plu-
 uia ac grandine lubricas factas, persequente eos ad hæc An-
 gelo Domini nouis terroribus. Et laqueum mortis, quem
 innocenti Dauidi tanto studio tetenderat Saul iniquus, quo-
 modo idem ipse tandem susceperit, inque eodem perierit,
 manifestè docet præfata historia. Quæ verò de iniquis te-
 stibus

1. Reg. 24

stib
 fals
 xius
 detr
 qua
 ipse
 que
 mor
 uam
 obii
 sed a
 inter
 respo
 suam
 eius
 accu
 Hur
 cerd
 sum
 bon
 steri
 A tum
 perè
 nia,
 anim
 stat
 pro
 oper
 quã
 locu
 vita
 mer
 steri
 qui
 icu
 de
 C
 tior
 cite
 stus
 quo

stibus dicuntur, intelligi possunt de his qui apud Saulem falso accusabant Dauid, in iis in quibus reuera erat innocuus. Fuisse enim eiusmodi aliquot, qui apud Saulem falso detrahebant Dauidi, ipsius verba satis dilucidè monstrant quæ post Saulem egressum è spelunca, abscissa chlamydis ipsius ora, clamauit dicens. Quare audis verba hominum loquentium, Dauid quærit malum aduersum te? Versu decimotertio, quæ ignorabam interrogabant me. Attende nouam acceptionem verbi interrogare, quod hic ponitur pro obiicere. Alioqui, testes non propriè interrogant quæredo, sed asserunt potius testificando. Dicuntur autem testes hic interrogare, forsitan propterea quod sicut is qui interrogat responsionem expectat ab eo quem interrogat, ita testes dum suam accusationem proponunt, velut responsionem expectant eius aduersus quem obiiciunt, vt vel cõsentiat, vel abneget accusatus. Vnde cū de saluatore nostro falsi testes dixissent, Hunc audiuius dicentem, &c. statim adiunxit princeps sacerdotum. Nihil respondes ad ea quæ isti testificantur aduersum te? Versu decimoquarto, Retribuebāt mihi mala pro bonis. Cū Psalmus iste Christo Domino accomodabitur, sterilitas hæc animæ referri commodè poterit ad illum statum in quo erat, cū imminente iam passione pauere inciperet & tædere, cõtristari & mœstus esse: cū factus in agonia, sanguinis guttas sudaret. Aut intelligatur sterilitas ista animæ, cessatio ipsius ab opere ad quod missus fuerat. Constat enim frequenter Iudæos sua ingratitude (dum mala pro bonis nimis ingratis & improberederent) Christum ab opere prædicationis & sanationis cessare fecisse, ita vt aliquando lateret, cedendum putans malitiæ, & illorum insaniam locum dare volens. Ac tūc velut sterilis videbatur anima & vita eius, cum tamen secūdum veritatem nullo vnquā momento apud patrē esset nobis sterilis, tamen si foris videretur sterilis, cum nihil exterioris operis ageret. Versu decimoquinto, Induebar cilicio. Quæ hic dicuntur de cilicio & de ieiunio, non certò videntur ad literam in scriptura vsquā vel de Christo vel de Dauid legi: quòd videlicet in persecutione inimicorū ista fecerint. Vnde possumus per istā simpliciter intelligere humiliationem & afflictionem, qua & Christus Dominus, & Dauid ipse pro inimicis sese affixerunt: id quod de vtroq; est ex scripturis satis manifestum. Versu

Matth. 26

Marc. 14

Matth. 26

Lucæ 22

decimosexto, Et oratio mea in sinu meo conuertetur. Oratio dicitur in sinum orantis conuerti, quando pro aliis effusa & velut foras emissã, in propriam vtilitatem redit eius à quo fusa est. Ex communi autem loquendi consuetudine, hic sermo accipitur. Quod enim in sinu habemus, nondum periisse dignoscitur. Et quod in sinum nobis reuertitur, nondum perit fructus eius. In sinu enim seruabitur. Atque per hunc modum econtrario dicimus, in ventum vel in aërem abire orationem illorum, qui nec sibi nec aliis fructum orando faciunt: quemadmodum sunt superbiorum & impiorum inacceptabiles preces. Quæ enim in ventum effunduntur, pereunt. Versu decimosextimo, Quasi proximum & quasi fratrem nostrum sic complacebam, ac deinceps, manifestum ex Euangelica historia, Christo hæc omnia competere. Mansuetissima enim & amicabilissima eius erga omnes conuersatio fuit: & tamen sæuisima fuit rabies persecutorum eius, tam in cruciatibus & flagellis, quam in irrisionibus & opprobriis. Sed & versus vigesimusecundus manifestè indicat, hunc Psalmum de Christo potissimum intelligi. Nam apud Ioannem legimus Christum sibi ipsi huius scripturæ partem applicasse, cum post enarratam Iudeorum feritatem concludit, dicens, Sed vt adimpleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, Quia odio habuerunt me gratis. Versus quoque mox sequentes, Christo optimè quadrant. Pacificè enim Iudæi loquebantur Christo, vocantes eum magistrum, præceptorem, & à Deo missum, vt ex diuersis Euangelij locis clarescit: & cætera item quæ sequuntur, ex Euangelica lectione apertè Christo videntur conuenire. Versu vigesimoprimo, In populo graui laudabo te. Populus grauis non significat grauitatem morum, quam maturitatem possumus nuncupare, vt sit sensus, In populo maturo laudabo te. Tametsi enim hæc sententia habeat veritatem (siquidem in maturis & bene compositis laudatur Deus, non in iis qui leues sunt & incompositis moribus) non videtur tamen ista hoc in loco esse scripturæ huius intelligentia. Significat autem grauitas ista potius copiosam multitudinem. Nam & vulgo sic loquimur, multitudinem, vel magnitudinem admodum copiosam volentes significare. Veluti cum dicimus, Rex cum exercitu graui inuasit hostes. Congregat imperator aduersum Turcas grauem exercitum.

Ioan. 15

tum. Sic primi libri Machabæorum primo capite de Antiocho dicitur, quòd ingressus est Aegyptum in multitudine graui, id est, in magna exercitus multitudine: & Esaiaë xx i. Esaiaë 21 capite, dicitur, à facie grauis prælij, pro prælio grandi & magno. Vnde ex Hebræo quidam vertunt, In populo multo. Beatus verò Hieronymus, In populo forti: quod ad eandem potest sententiam reduci. Populus autem iste multus, est fidelium populus, qui ex Dei gratia mirum in modum auctus est & excreuit per vniuersum orbem: in quo sanè populo, per vniuersam Ecclesiam, laudat filius patrem, vt hoc in loco pollicetur. Versu vigesimotertio. In iracundia terræ loquentes, dolos cogitabant. Iracundia terræ dicitur mala iracundia, qualis erat iracundia persecutorum Christi. Exarserunt enim & indignati sunt contra eum, non secundum Deum, neque propter Deum (tameñ falsò illud suæ impietati prætexerent) sed secundum carnem & terrenas affectiones: quoniã videlicet veritatem prædicabat, & cœlestia annuntiabat, vitia autem illorum arguebat in quibus perstare eligebant. Sed & in illo solenni suo consilio, quod aduersus Christum pontifices collegerant, quid aiunt: quam proponunt indignationis causam? Si dimittimus eum sic (inquiunt) omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent nostrum locum, & gentem. Videlicet manifestum est, iracundiam hanc non nisi terrenam fuisse, qua loquentes dolos aduersus illum cogitabant. Versu vigesimoquarto. Dilatauerunt super me os suum. Dilatare os solent, qui irrident & exprobrant aliis, aut qui contra aliquem glorianur. Vnde Anna Samuelis mater, in Cantico suo dicebat, Dilatatatum est os meum super inimicos meos, &c. nimirum significare volens, iam se gloriari posse contra suam æmulam, & habere iam quod illi respondeat, quæ ante ipsam crebris exprobrationibus solita fuerat affligere. Particula autem euge euge, partim quidem exprobrantis & insultantis esse videtur, quatenus contra ipsum dirigitur super quo profertur: partim verò exhortantis ad gaudium, quatenus sibi inuicem loquuntur, qui pariter glorianur aduersus alium. Et similem ferè vim habet cum dicitur, vah vah, quod Beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, pro euge euge. In Hebræo habetur heach heach: quod est aduerbium gaudendi atque etiam illudendi.

Ioan. 11

1. Reg. 2

PSALMVS
TRIGESIMIQUINTI
PSALMI ARGUMENTVM.

IN profunda meditatione rerum duarum diuersissimarum, id est humane prauitatis & Diuine bonitatis constitutus Prophetas, hunc sequentem Psalmum composuit. In quo primis quatuor versibus, hominum in malitia obstinatorum depingit peruersitatem, qui Dei timore abiecto, dolose agunt coram Deo, tam verbis quam operibus, ad omnem impietatem faciles semper que parati. Mox vero in quinto & sexto versibus, quasi ab extremo in extremum aliud subito transiens, saltu magno, ad Diuine bonitatis & omnimodae perfectionis considerationem transiit: misericordiae eius in caelis altitudinem, veritatis ac fidei plenitudinem, iustitiae firmitatem, & iudiciorum inexhaustam profunditatem considerans. Ac deinde specialius magnificentiam misericordiae eius prosequitur, per quam etiam infimos & vilissimos peccatores a sua salute Deus non repellit: sub cuius alis sperant omnes fideles, de cuius dulcedine rescipiuntur atque potantur electi, tanquam de fontali origine vitae & omnis boni. Quam etiam misericordiam, simul cum vera Dei iustitia pretendi & exhiberi fidelibus postulat, suam meditationem concludens: & ne impedimentum vllum aut obstaculum inueniat operatio Diuinae misericordiae, malum superbiae deprecatur, per quod cecidisse meminit omnes operatores iniquitatis. Facit autem hanc contemplationem admodum iucundam & delectabilem, illa rerum diuersissimarum comparatio, (opposita enim sibi inuicem iuxta posita, magis elucescunt) dum primum profunditatem malitiae hominum obstinatorum considerat, mox vero ex opposito Dei omnimodam & sublimissimam perfectionem contempletur: a qua deinde, ordinato progressu, descendit ad considerationem beatitudinis & felicitatis honorum, qui sperant in illa.

TRIGESIMIQUINTI
PSALMI ELUCIDATIO.

1 Dixit iniustus, vt de linquat i se metipso:

*non est timor Dei ante oculos ei⁹.

2 Quoniam dolose egit i in cordibus suis. 2 Non habere autem illos timorem Dei cōspectu ei⁹:

DIXERUNT homines impij in cordibus suis intra semetiplos, & propositum fecerunt, vt absq; remorsu male agant: sicque ex electione & proposito male voluntatis, preeligiunt iniquitatem virtuti: *non habent Deum prae seculo ante oculis, neq; timorem eius: atq; ita sine freno, sine retinaculo sese liberè dedunt omnibus iniquitatibus, quas cogitauerint in cordibus suis. 2 Non habere autem illos timorem Dei ante oculos, hinc euident, quoniam dolose nequiter & duplici

pliei corde agunt in conspectu Dei, quasi existiment se posse latere Deum, vel quasi non sit ipse iniquitatū iudex & ultor futurus: * & ira (inquam) dolosē & nequiter agunt, vt inueniatur iniquitas eorum odibilis, detestabilis & abominabilis Deo, fiāntq; ipsi propter suam dolosam malitiā Deo prorsus odibiles & abominabiles, & reprobī à conspectu ipsius. Qui enim ex infirmitate qualibet peccant, sic tamen vt non prorsus timorem Dei abiiciant, neq; dolosē agunt in cōspectu Dei, in impēnitentia absq; remorsu perseverando, quasi ipsum latere possint aut eius manus effugere, sed post commissum peccatum ad cor reuertuntur, horum iniquitas non omnino inuenitur ante Deum ad odium: neq; ipsi Deo per hoc prorsus odibiles fiunt, & reprobī, quemadmodū illi prioribus.

Gres. 3 Verba oris impiorum illorum quæ loquuntur, plena sunt malitiæ & fraudis: malitiæ quidem contra Deum, fraudis contra proximum. Ex abundantia enim cordis (quod in proposito malitiæ firmatū est & obduratum) os illorū similia loquitur: * neglexerunt, imò contempserunt & recusaerunt intelligere veritatē, & ea cognoscere quæ ad vitā bene agendam essent necessaria, à veritate auditum & intelligentiam auertentes, dicentes Deo, Recede à nobis, scientiā viarum tuarum nolumus. 4 Iniquitatem meditantur in cubilibus, in penetralibus cordis sui: atq; etiā in cōclauibus suis, cum fuerint solitarij, nihil aliud reuoluūt quàm quomodo suas iniquitates valeāt perficere: * assistūt iuxta omnes vias malas, prompti eas perambulare, ad mala quælibet operanda faciles atq; parati: * nullam horrescunt impietatē prompti ad exercendam quamlibet malitiā, vbi primū sese obtulerit occasio. 5 Verū his in sua perversitate relictis, ad te potentissime Domine Deus transeo contemplandū. Ac primum quidē offert sese mihi immensa tua misericordia, quæ tanto mihi est admirabilior, quanto illorū est impietas profundior, quā tu ita benignē sustines, ita toleras patiēter. Re-

Hlucet autem eadē hæc misericordia tua, potissimū in cœlo & beatis incolis eius: * veritas autē & fides tua totā replet terram, estq; altissima & excelsa, quasi vsq; ad nubes: quoniam tu veritatē & fidem seruas altissimā atq; certissimā, omnibus inhabitātibz terrā, omnibus verax existēs, & fidelis in omnibus verbis tuis. 6 Iustitia tua per quā vnicuiq; reddis secundū opera, & per quā iudicas omnia, ipsa est alta nimis

* vt inueniatur iniquitas eius, ad odium.

3 Verba oris eius, iniquitas & dolus:

Matth. 12

Lucæ 6

* noluit intelligere vt beneageret.

2. Timo. 4

Iob 21

4 Iniquitatem meditatus est in cubili suo:

* assistit omni viæ nō bonæ: * malitiam autē non odiuit.

5 Domine in celo misericordia tua:

* & veritas tua vsq; ad nubes.

Psal. 144

6 Iustitia tua, sicut mōtes Dei:

* iudicia
tua abyssus
multa.

7 Homines
& iumenta
saluabis do-
mine:

* quemad-
modū multi-
plicasti mi-
sericordiam
tuā Deus.

Psalmo 48
Psalmo 31
8 Filij autē
hominum in
tegmine ala-
rum tuarū
sperabunt.

9 Inebria-
buntur ab
vbertate do-
mus tue:

* & torren-
te volupta-
tis tue pota-
bis eos.

Psalmo 16
10 Quoniā
apud te est
fons vite:

firmāq; stabilissima & immobilis, ad modū montū Dei, et
est altissimorū & immobiliū, quā nemo poterit à rectitudi-
ne sua in alterā partē defletere: * iudicia autē tua, quibus om-
nia dispēsas, gubernas, & diiudicas, profunda sunt & imper-
uestigabilia, quæ nullus valeat humanus intellectus persera-
tādo inuenire: quæ ad modū abyssus immēsa, cuius profunditas
cognosci nō potest. 7 Tu Domine secundū occulta tua
cōsilia atq; iudicia saluos facere decreuisti, nō solū homines
p̄cipuos, qui secundū legē tuam vel scriptam, vel naturā
rationabiliter vt homines viuūt, te colētes, & tibi operibus
bonis secundū rationē & legē p̄scriptā seruientes, verum
etiam infimos & despectissimos hominū, qui iumenta po-
tius quā homines appellari meruerūt, assimilati per vitā ir-
rationabilem iumētis irrationalibus, similesq; facti equis &
mulis, in quibus nō est intellectus: cuiusmodi populus gēti
erat idololatrarū, & peccatorū omnīū carnaliū, quorū bonā
partē à suis vitiis & irrationali vita conuersam tu saluabis:
* & in hoc mirabili opere misericordix tuæ, ô bone Deus,
quō & quātū magnificasti atq; glorificasti sanctā misericor-
diā tuā. Nā quod etiā nos infimos & sordidissimos peccato-
res dignatus es vocare & suscipere ad gratiā atq; salutē, est
hoc profectō maximæ & inæstimabilis misericordix certum
iudiciū. 8 Atq; ob hanc tuā p̄clarā misericordiā, filij ho-
minū de sua salute solliciti, & tibi seruire cupientes, sp̄s suū
cōstituēt in protectione tua, subq; alas misericordix tuę re-
lut ad tutissimū refugiū confugient, vt sub eis foueantur in
profectu spiritaliū virtutum, & protegantur ab aduersitate
persequentīū. Nusquā enim nisi sub his tuis alis, tutū est
electis refugiū. 9 Sub his autē alis tuæ misericordix habitā-
tes, copiose pascētur atq; reficiētur de vbertate, de abūdātia,
de pinguedine domus tuæ: * & tu Domine potabis eos atq;
reficies, de limpidissimo illo torrēte iucūditatis tuæ: in hac
quidē p̄senti vita, de pinguedine & torrēte gratix spiritus
sancti, qua in Ecclesia sancta reficiūtur, cōsolātur & abundē
implentur animæ fidelīū tuorū: in futura autē patria, de illa
abundantissima plenitudine omnis boni, qua satiāntur oēs
beati, cū apparuerit illis gloria tua. 10 Nā apud te siue recū,
est fontalis origo omnis vitę: & ipse tu fontalis vena à qua
omnis vita effluit, & à qua incessanter & indeficienter vita
profluit atq; emanat in oēs in quos volueris: atq; ob hoc po-
tens

rens es voluptatem vitæ æternæ communicare filiis hominum: adherentibus tibi, qui es vena aquarū viuentiū: * & in lumine tuo quod in nobis tu infundis, datur nobis videre & cognoscere te ipsum, qui es lumen increatum, infinitū, & immensum. Nam & nunc in via, quod te vtrūq; cognoscimus per speciē ex beneficio est tui luminis, siue naturalis, siue fidei, quod tu vtrūq; infundis in nobis. In patria autē, cum te facie ad faciē cōtuebimur, erit in nobis refulgentia gloriæ & claritatis tuæ, quā in nobis recipiemus tanquā in speculo, quā ad imaginē tuam transformabimur, à claritate vultus tui. **11** Oro autē te Domine, concludens meditationem hanc meam, vt misericordiā tuam extēdas ad illos omnes qui in te credunt, qui te per fidem cognoscunt & sciūt: * & iustitiam tuam exhibe ac prætende iis qui sunt synceræ & bonæ voluntatis, è quorum numero me quoq; ex tua gratia vnum esse cōfido. **12** Ne autē vllum mihi misericordiæ atq; iustitiæ tuæ eueniat impedimentū, obsecro Domine, vt nō patiaris in mēris elationē me incidere, & superbiā in me veni- re, qua per præcepta ferar in malū, & dimouear à rectitudine status mei: * neq; permittas, vt peccatorū potētia atq; potestas (siue diaboli, qui peccat ab initio, siue hominū malorū, qui imitantur illū & sunt ex parte illius) suis tentationibus & persecucionibus, extra veritatis viā me pertrahant in de- uia iniquitatis, & à soliditate virtutis dimouear in instabili- tem peccati. **13** Neq; verò sine causa est quod mihi metuo. Illic enim (id est: in superbia & per superbiam) ceciderunt omnes operarij iniquitatis: primum quidem spiritus magni qui per superbiā corruerūt à sublimitate cōditionis suæ, in infima baratri: deinde & omnes qui peccauerūt in homini- bus, quoniā initium omnis peccati superbia est, & per illā apo- statate siue auerti à Deo: * per illam expulsi sunt & eiecti à suis sedibus (quæ illis præparatæ fuerant, si in superbiā non fuissent elati) & non potuerūt perstare in ea gloria in qua cōditi fuerāt ab initio, postquā venisset illis pes iste superbię: qui si illis nō venisset, nunquam expulsi fuissent, sed perstitis- sent vsq; in hodiernum diem, & in seculum seculi. Atq; hanc ob causam, cupiens ego in perpetuum sentire misericordiā tuam, atq; in tua iustitia semper perstare, meritò hoc à te o- mni instātia postulo, vt ab illo pede superbię pessimo, & pec- catorum manibus, me custodias in sempiternum, Amen.

ANNO

* *Et lumi-
ne tuo vide-
bimus lumē.*

Hier. 17

1. Cor. 13

2. Cor. 3

*11 Prætende
misericordi-
am tuā sciē-
tibus te: * et
iustitiā tuā
his qui recto
sunt corde.*

*12 Non veni-
at mihi
pes superbię:
* & manus
peccatoris nō
moueat me.*

Ioan. 8

Ioan. 3

*13 Ibi cecide-
rūt, qui ope-
rantur ini-
quitatem:*

Eccle. 10

** expulsi
sunt, nec po-
tuerunt sta-
re.*

VERSU primo, Dixit iniustus vt delinquat in semetipso. Iuxta sententiam in Elucidatione explanatam particula, in semetipso, copulari debet cum verbo primo loco posito, ad hunc modum, Dixit iniustus in semetipso, vt delinquat. Videntur autem hoc enuntiandi modo significari, illi qui peccant ex proposito cordis, ex peruersa & obstinata malitia. Nam qui ex infirmitate aut fragilitate peccant (quod est humanum) hi in semetipsis in spiritu, priusquam peccent, dicunt vt bene agant, id est, proponunt bene agere tamen si obueniente tentatione, iuxta propositum non agant. Atque hi sanè, cum vt homines peccent, non penitus statim reprobantur à Deo, sed per pœnitentiam redeunt post peccatum, recipiuntur & saluantur ab eo. Atque huiusmodi ex infirmitate, vel etiam ex ignorantia peccantes iumenta illa commode intelligi possunt, de quibus fit mentio in versu se primo. Vt enim priorum illorum, propter obstinationem, insanabile peccatum est, & idcirco sub odio Dei sunt & reprobati: ita horum e contrario propter infirmitatem sanabile malum, neque reprobati sunt à conspectu Domini, qui non solos agnoscit innocentes, verum etiam suscipit & saluat peccatores pœnitentes. Versu tertio, Cum dicitur, Verba oris impij, iniquitas & dolus, similis modus loquendi est, quo a libi de Deo dicitur, quod opus eius sit confessio & magnificentia, id est, magnificum & confessione dignum. Et alio in loco, mandata eius dicuntur veritas & æquitas, id est, vera & æqua. Ita sanè & hoc in loco, verba impiorum dicuntur iniquitas & dolus, quoniam iniqua sunt & dolosa siue fraudulenta, impietate nimirum & fraudulentia plena. In secunda autem parte versus, verbum noluit, accipiatur non vt dicat meram negationem, quasi non voluit, sed potius cōtrarietatem, pro recusauit & voluntatem auertit. Nam obstinati illi in impietate sua (de quibus manifestum est hoc loco fieri sermonem) non solum non volunt intelligere que bona sunt, verum etiam recusant intelligere, & planè sua praua voluntate auertunt intellectum. Versu quinto, Domine in cælo misericordia tua. Ne discriminatim & diuisim istas huius versus partes intelligas, quasi solum in cælo sit Dei misericordia, & veritas solum vsq; ad nubes. Nam & in cælo est verit

Psal. 110

Psal. 118

ver
 me
 qu
 fide
 fu
 Ap
 qu
 qu
 eti
 exc
 & a
 mi
 fer
 lus
 dia
 nie
 in
 ad
 res
 iuf
 co
 fin
 G De
 me
 fin
 no
 mi
 pro
 ag
 fr
 si h
 sei
 ap
 ua
 ce
 ad
 ho
 pe
 iu
 ali

Matth. 23
Ioan. 5

Pfalm. 144
Pfal. 103
Pfalm. 135

torum intelligat: quasi dicere velit Propheta, æque omnes à Deo salutem cōsequuturos, siue bonos siue malos: & tā esse vniuersalem Dei misericordiam, vt neminem sit repulsura à salute æterna, in damnationē. Manifestē enim hoc aduersatur Euangelicæ doctrinæ, quæ bonos in vitā æternam docet ituros in die iudicij, malos verò in æternū ignem. Non ergo illa est sententia Propheta, quòd vniuersaliter omnes etiam irrationabiliter & malè viuentes sit Deus in salutem æternā admissurus eos qui in morte & in die iudicij iumenta inuenti fuerint: sed hoc tantum vult sermo Propheticus, quòd multos peccatores in suis peccatis sordidos, à peccatis in hac vitā saluos facit Deus & mundat: sicq; qui erant iumentā, homines facit, atq; in salutem æternam perducit. Possent tamē iumentā ista intelligi corporaliter, irrationales bestiae ac tunc verbum, saluabis, nō debet accipi, vt solet in scripturis, pro saluatione iustorum, vel à peccatis, vel in vitam æternam. sed referri ad nutritionē, & sustentationē in sua essentia. Est enim tam magna Dei misericordia, vt non solū hominibus quæ ad vitam sunt necessaria subministret, verum etiam irrationalibus bestiis, & infimis animalibus: iuxta illud alterius Psalms, Omnia à te expectant, vt des illis escam in tēpore opportuno. Et iterum, Qui dat escam omni carni. Verum prior intelligentia magis videtur esse ex mente Psalmodographi. Versu eodem, Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam Deus. Istud legi potest diuisim, secundum sententiam à priori parte: vt sit admiratio quædam ex consideratione magnæ misericordiæ Dei. Et hanc sententiā in Elucidatione sequuti sumus. Cui etiā cōsentit beati Hieronymi ex Hebræo translatio, quæ sic habet, Quā pretiosa est misericordia tua. domine, Ad quem modum cōcorditer vertunt etiam cæteri ex Hebræo interpretes. Possent tamen iuxta nostram lectionem legi coniunctim cum priorē parte, ad hunc sensum, Homines & iumenta saluabis dñe, secundum quod, vel iuxta quod multiplicasti seu magnificasti misericordiā tuam: hoc est, secundum multitudinē, vel potius secundum magnitudinem aut magnificentiam misericordiæ tuæ. Versu nono, Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ. Illud mirandum de libertate sanctarum scripturarum, quòd illis etiam vocabulis quæ apud homines vitii sonant & fœditatem, in rebus sacratissimis vtitur. Veluti cū hic inebria-

Et dicuntur sancti ab ubertate domus Dei, & cū alibi sarian-
 dum se dicit Propheta, apparen- te gloria domini. Manifestū
 autem est, in huiusmodi sermonibus omnem crassitiē se-
 ueri debere, nihilq; crassum, corporale, aut cœdum oportere
 intelligere. Inebriatio enim hoc in loco, sicut & illic satie-
 tas, nō aliud quā plenitudinē & perfectam abundantiam
 significat: quē admodum apud homines pleni sunt cibo aut
 potu absq; defectu, qui satiati sunt aut inebriati. Potest verò
 ista ubertas domus Dei, vel ad Ecclesiam militantem, vel ad
 triumphantem referri, quemadmodum & sequens particula
 de torrente voluptatis: quamuis magis videatur de Ecclesia
 triumphante sermo haberi. Quod autem torrēs voluptatis
 dicitur quo potatur sancti, satis illi cōsonat quod apud Ioan-
 nē de aqua spiritualis gratiæ dicitur, Omnis qui biberit ex
 aqua hac, fiet in eo fons aquæ viuæ salietis in vitam æternā.
 Non enim est aqua hæc stagnalis, sed impetu perpetuo illuc
 recurrit vnde egreditur: iuxta illud, Ad locum vnde exeunt
 flumina, reuertuntur. Quemadmodum enim aqua spiritua-
 lis gratiæ à throno procedit omnipotentis, ita ad eundē ma-
 gno impetu redire semper festinat, secum rapiens cor huma-
 num, & cogitationes atque affectus illius: quemadmodum in
 fluxu aquarum torrentis secum rapit folia, arenam, lapillos,
 atque alia quælibet, quæ forsitan fuerint immixta. Sed & in
 Canticis de his aquis dicitur, quod imperu fluūt de Libano:
 quod sanè ad torrentem spectat. Et quoniā nō dedignantur
 sacræ literæ in rebus tam maximis, tam vilissimis vti voca-
 bulis, illā æternæ beatitudinis sufficientiā ebrietatis & satie-
 tatis appellationibus significātes, age & nos aliquantulum
 illam qualis & quanta sit futura, ex horū consuetudine cōsi-
 deremus. & quāto seruis Dei sua sit ebrietas & fatietas futu-
 ra suauior, quā huius seculi ebriosis aut voratoribus, pau-
 lulum degustemus, siue potius delibemus. Primum quidem,
 illud sibi in magnā fœlicitatis partē reputant voratores &
 ebriosi huius seculi, si plurimum valeāt ingurgitare: & cum
 ingurgitauerint plurima, si nō inde grauamen aut nocumē-
 tum persentiant: optarētq; si fieri posset, perpetuò ingurgi-
 tare, & nunquā cibum ori abesse, potūmq; nunquam deesse
 gatturi, si capacitas ventris ita permitteret. Hinc & esuriem
 vehementer amant & sitim. Imò si fortē hæc non adsint pro
 voto, mille modis sibi procurāt vorandi aut potandi appeti-
 tum:

Psal. 16

Ioan. 4

Eccle. 1

Cant. 4

tum: nō certè vt esuriant aut sitiant, sed vt cibum ori, aut potum gutturi cum delectatione immittere valeant. Dolent quoque & conqueruntur, non maiorem sibi ad edendum & bibendum esse appetitum. Deinde & illud eorum felicitatem perficit: si tam sint abundantes, vt quantumcunque ingurgitent, sciant nūquam sese defectum passuros. Alioquin non admodū magnam adferret voluptatem hodie inebriari aut satiari, cras verò penuriam pati. Est autem his considerationibus sanctorum in patriā admodum beata futura satietas atque ebrietas. Semper enim mensæ illi beatissimæ in æternitate asidebunt, nunquam imperpetuum recedent à conuiuio illo delitiosissimo, ad quod semel hi fuerint admissi, conuiuio opulentissimo, vbi omnium rerū indeficiens est copia, vbi nihil non erit eorum quæ desiderari possunt, & tantum erit quantum desiderari potest: vbi perpetuò comedentes mel dulcissimum, & vinum electissimū mulsūmq; amabilissimū perpetuò bibentes, nullum vnquam grauamen sustinebunt, nullam sentient aut repletionis aut tædij aut nausæ molestiam. Neque metus nobis esse poterit, ne deficiat aliquando in quo reficiamur, mel videlicet ab ore, aut vinū à guttore. Erit enim illic omnis boni indeficientia. At verò seculi voratores ac ebriosi, nō perpetuò iniicere possunt vel cibū vel potum: sed cessare aliquando eos oportet à sua delectatione eamq; intermittere. Neque enim perpetuò comedere valēt, vel perpetuò potare. Et quidem cum multum biberint, infirmātur, & magno dolore nonnunquam torquētur: subinde etiam cum amaritudine euomere compulsi, quæ cū modica delectatione fuerāt ingurgitata: & cū in conuiuio aut cōpotatione ad diē sederint, fatigati cogūtur recedere, & somno sese dare: rationeq; ita destituuntur, & eius vsu priuantur, vt neq; proximos sibi, neq; etiā seipsos cognoscant: cum beati illi semper comedētes, sempérq; bibentes, absq; omni intermissione, nullo inde vel minimo incōmodo afficiantur: ita vt post mille annorū millia, tā recēs & tam plena sit illis futura suæ ebrietatis atque satietatis voluptas, quam primo ipso momento, quo ad ea perfrundum fuerant admissi. Et licet semper ebrij, sempérq; saturi sint futuri, nunquā tantū impediuntur à perfecta cognitione, imò visione aperta Dei, & rerum omnium in eo contemplatione. Deniq; illud expēte, quā beatū se putaret ebriosus quispiam, si illi liceret iuxta

vas maximum & indeficiens optimo liquore plenum perpetuo adiacere, absq; noxamento, semperq; ex vasis plenitudine in guttur suum liquor optimus copiose influeret, ipse vero nullum inde grauamen, nullam molestiam, nullam torquentem sentiret repletionem. Talis profecto erit beatorum cõietas, & infinito quàm cogitari possit admirabilior. Hæc de sanctorum beata fœlicitate, ex vilissima secularium ebrietate, nos quidem prolixius forsitan quàm necesse erat deduximus. Te tamen quicumque huic annotationi lector obtigeris, putamus recte facturum, si in istis ruminandis etiam longius diutiùsq; demoreris: vt vel ex parte aliqua, quatum ex humanis rebus possunt capi cœlestia, discas, quæ te maneat in futuro beata præmia. Versu decimo, Quoniam apud te est fons vitæ. Apud Deum esse fontem vitæ, idem est ac si dicatur, ipse est fons vitæ: quemadmodum & alibi, Apud dominum est misericordia, cum ipse sit misericordia. Quod autem de lumine dicitur, In lumine tuo videbimus lumen: præter eam quæ in Elucidatione ponitur intelligentiam, potest etiam ita accipi, vt sit sensus, Te ipsum, in teipso videbimus te, qui lumen es, videbimus in tuo lumine: in teipso, qui es lumen, aut in tua illuminatione. Te enim nos illuminante, ad tui cognitionem perfectam, tunc te videbimus. Sed & altiori adhuc contemplatione, ad patrem & filium distinctè ista referre possumus. Est enim filius lumen, est lumen & pater. Et quia de lumine quod est pater, procedit lumen quod est filius (nimirum lumen de lumine) idcirco hac ratione filius dici potest lumen patris. In tuo ergo consubstantiali lumine te videbimus, ô pater ingenite, ô lumen beatissimum, in tuo cœterno filio te videbimus, æternum patrem luminum. Nemo enim nouit te patrẽ, nisi tuus filius, & cui voluerit ille reuelare. Insuper & splendor est gloriæ, imago quoq; figura, & character substantiæ tuæ. Manifestum est autem, in imagine illud videri cuius est imago: potissimùm in tali imagine, quod eandem habet cum eo, cuius est imago, substantiam.

TRIGESIMISEXTI PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iste (vt alij nonnulli) secundum Alphabeti Hebraici literas contextus est. hac ratione, vt quilibet litera geminos complectatur versus: ita vt primus versus, Noli

Psal. 129

Matth. 11
Luc. 10
Hebr. 1

emulari, incipiat à litera Aleph: tertius, Spera in domino, à Beth: quintus, Reuela domino, à Daleth, atq; ita deinceps. Tractat autem totus ferè hic Psalmus discretionem malorum (qui plerunq; florent temporaliter, sed condemnabuntur aeternaliter) & bonorum, qui nunc quidem despecti sunt plerunq; & egentes in hoc tempore, sed in venturo seculo aeternæ fœlicitatis sunt hereditate ditandi. Estque Psalmus vehementer consolatorius iustis, & impijs terribilis: quem quisquis legit, & sic legit vt intelligat, mirum, si temporalem prosperitatem, non dico, non appetat, non dico, pro nihilo ducat, sed etiam si non abhorreat quodammodo & abominetur: huius verò temporis egestatem, paupertatem, & patientiam, mirum non solum si non ferat, sed etiam si non desideret potius, & gaudenter amplexari querat. Tanta ferè per vniuersum hunc Psalmum dicuntur, & iterum iterumque replicantur de commutatione admirabili temporalis fœlicitatis in aeternam miseriam, & temporalis miseriæ in aeternam fœlicitatem. Suntque hec eò magis terribilia, quòd per omnia eis subscribat, eaque confirmet Euangelicus sermo. Quid enim aliud sibi vult, quòd saluator noster, tonat in Euangelijs, *Ve vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Ve vobis qui saturati estis, quoniam esurietis. Ve vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Ve cum benedixerint vobis omnes homines, &c.* Iterum quid aliud sibi vult Euangelica parabola pauperis Lazari & diuitis epulonis? Quid sibi vult illè Abrahæ ad diuitem sermo, Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala. Nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. Denique & illud quòd Esaias multò ante prædixerat, *Ecce serui mei comedent, & vos esurietis. Ecce serui mei bibent, & vos sitietis. Ecce serui mei letabuntur, & vos confundemini. Ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis, nunquid aliam spectat sententiã, quàm eam quam totus hic Psalmus clamat, & iterum iterumque ingeminat? Proinde attende admodum hic Psalmus legendus est, vñs potissimum ad consolationem, qui temporali egestate affliguntur: sed & illis ad salutarem timorem non minus intime legendus atque intelligendus est, qui sibi vident seculi pompas, omnium rerum abundantiam, & temporales omnes prosperitates vndiquaque affluere. Quoniam autem totus penè Psalmus continuato nexu super his atq; huiusmodi contextus est, speciali alio vel argumento vel epitomate mihi videtur non indigere. Nam attentò seipsam clarè satis monstrabit consequentio*

Luc. 6

Luc. 16

Ibidem.

Esaia: 65

H illis

dig

con

qu

spe

tas

bil

dic

qu

mu

bu

ch

du

fe

nu

re

in

ad

fu

to

tu

op

ce

versuum. Proinde, pro argumento hæc à nobis dicta sint satis. Tu verò nunc Propheta attende beatis sermonibus, vt consolatio- nem spiritus aut salutarem cordis timorem, vitæq; institutionem inde percipias.

TRIGESIMISEXTI PSAL-

MI ELVCIDATIO.

NOLI, quisquis iustitiam diligis, æmulationem tuam apponere ad malignantes, neque zelum tuum apponas ad operarios iniquitatis: noli indignari, noli conturbari, si in hoc mundo eos videas temporali prosperitate, & omnium rerum bono successu florentes, noli illis inuidere temporalem suam fœlicitatem, neque commouearis intra temetipsum, vt illos imitari aliquando velis, dicens cum impiis in corde tuo: Ex quo cœpi seruire domino, apprehenderunt me multa mala: volo proinde similis fieri peccatoribus, vt possim cum illis & ipse temporalibus frui prosperitatibus. Sed neq; indignatione mouearis, vel contra ipsos impios florentes, vel contra dominum ita res humanas dispensantem. Ne (inquam) hisce modis æmulatione aut zelo in illorum prosperitatibus commouearis. 2 Verè enim non nisi vanitas est illa apparens eorum fœlicitas, neque vllam habet stabilem durationem: sed quemadmodum gramen vires non diu suum virorem obtinet, breui exiccandum: ita & ipsi qui nunc virere & florere conspiciuntur, secundum seculum mundi huius, breui & citius quàm quis credat, suo priuabuntur virore: * & quemadmodum herbæ latis foliis pulchre virentes ad tempus aliquantulum, breui intereunt, dum aut abscinduntur, aut flaccescunt & arescunt solis defectu, ita illi breui decident ab omni ornatu suo, in quo nunc gloriantur. Quomodo enim exardescente Sole exarescit gramen, & decedit flos eius, ita & diues marcescit in itineribus suis. 3 Tu verò qui iustitiam diligis, noli ad illorum attendere temporalem fœlicitatem, neque assimulari cupias illis: sed studiosus esto, vt in domino Deo totam spem tuam constituas, inque eum sollicitudinem tuam omnem proicias: sperans autem in domino, studiosè operare opera illius, & quæ bona cognoueris, ea persicere seculò contendas: * sic autem in Domino sperans,

INoli emulari in malignantibus: neque zelaueris facientes iniquitatem.

2 Quoniã tanquã femina velociter arescent:

** & quemadmodum olea herbarum cito decider.*

3 Spera in domino: & fac bonitatem.

Iaco. 1

I. Petr. 5

** & inhabitata terrã, et pasceris à diuitijs eius.*

& bonis operibus intentus, inhabita cum fiducia (vt peregrinus tamen & aduena) super terram istam, in qua te dominus posuit, vsq; ad tempus translationis tuæ, donec illi tibi placitum peregrinandi tibi tempus concedere: & copiosè sustentaberis ex fecunditate eius & abundantia fructuum, quos

Matt. 6 ad sufficientiam producit omnibus mortalibus. Qui enim volucres cæli pascit, ipse etiam te indubiè pascet seruitorem & fidentem sibi: licet forsitan non ita delicatè, vt impij illi florescentes in seculo inebriantur, satiantur, & delitiantur in voluptatibus suis. 4 Sit tibi studium delectari in domino

4 Delectare in domino: * & dabit tibi petitiones cordis tui.

Iohan. 16

Iaco. 1

5 Reuela domino viam tuam, & spera in eo;

Tob. 4

* & ipse faciet.

6 Et educet quasi lumen iustitiæ tuæ: * & iudiciū tuū tanquā meridiem.

Matth. 5

Deo tuo, ipse sit tuum gaudium, ipse tuæ delitiæ: vt nunquā in vlla re, nisi in eo, & secundum eum delecteris, & ipse sit omnis tui gaudij oblectationisq; principium, & regula: * & si autem fideliter hoc obseruaueris, quæcunq; petieris in nomine ipsius, quæ tibi verè fuerint salutaria atque vtilia, dabuntur tibi ab eo, qui omnibus in fide firma nihil hæsitando petentibus præbet affluenter, & non improperat. 5 Manifestas fac domino vias tuas, & coram illo aperi consilia tua omnia, & actiones tuas illi propone atq; commēda, tanquā optimo, fidelissimo & securissimo consiliario: & ab eo pete, vt vias tuas dirigat atq; consilia tua: nihilq; illum celes omnium cōsiliorum tuorum, quin os eius semper interroget, auxiliūmq; implores: quod cum feceris, esto securus. & fidenter spera in illum: * ipse enim pro te, rerum sibi cōmissarum curam sollicitam geret, & ipse perficiet atq; adimplebit pro te, quæ tu ipse per te nunquam proprio consilio vel propriæ prudentiæ innixus potuisses expectare. Est enim ipse nobis infinito & potentior, vt valeat, & sapientior vt sciat, & melior vt velit perficere quæcunq; nobis sunt ad salutem necessaria: & (quod super omnia est) cum tanta potentia & sapientia, nostri etiam est quā simus nosmet ipsi multo amittior: & pro iis quæ nobis salutaria sunt, ipse nobis est multo sollicitior. 6 Si verò te ipsum ita illi toto corde commēdaueris, ipse suæ gratiæ cooperatione exurgere & effulgere faciet iustitiā tuā: id est, omnis virtutis in te perfectionē, quasi lumen præclarum: * & iudiciū tuum, id est, rectitudinem & æquitatem tuam faciet exoriri & effulgere, quasi lumen meridiei clarissimum: ita vt non solum tu ipse totus ab eo illumineris, verum etiam vt luceat lumen perfectionis tuæ coram hominibus, vt videant bona opera iustitiæ tuæ

tua, & glorificent patrem qui in cælis est: valeantque & ipsi
 aliqua ex parte ambulare in lumine tuo, exemplum imitan
 tes tuæ iustitiæ, quomodo in lumine meridiano tutò solent
 homines ambulare: * tu verò subde teipsum domino, sub
 potenti manu eius te humilians, patienterq; ferès quicquid
 ille immiserit, & quicquid de te disposuerit, nihil remurmu-
 rans: in humilitate hac tua instanter eum orans, vt tecum fa-
 ciat iuxta sanctissimam voluntatem suam in omnibus, vtq;
 te in bono confirmet atque promoueat. 7 Iterum dico ac
 moneo, quisquis iustitiam diligis, ne æmulationem tuam
 apponas ad homines impios, qui prosperantur in viis suis
 malis, in viis huius seculi, aduersum homines, qui per opera
 iniustitiæ subleuantur ad florem & gloriam huius mundi.
 8 Caue indigneris aut conturbèris super fœlicitate tēpora-
 D li illorum, & noli contra illos sic de causa exacerbari ani-
 mo aut inuidentiâ stimulari: * noli ad illos sic tuam æmu-
 lationem apponere, vt respectu & intuitu temporariæ huius
 & momentaneæ prosperitatis teipsum illis velis assimilari
 ad malefaciendum, quo per fas & nefas (vt illi faciunt) tibi
 comparare possis similia. * Neque ita etiam contra illorum
 fœlicitatem indigneris, vt propter hoc tu malè agas, aut
 Deum offendas: quemadmodum nonnulli faciunt, qui cùm
 bonos vident affligi & penuriam pati, malos autem abun-
 dare & florere, Deum quasi rerum humanarum nō bonum
 dispensatorem, blasphemant. 9 Noli (inquam) ita contur-
 bari ad malè agendam, quoniam omnes malè agètes, in per-
 ditionem sempiternam cōdemnabuntur: * illi autem qui in
 humilitate & patientia dominū expectant, illius iudicia nō
 discernentes, in omnibus bene contenti quæcūq; ille dispo-
 suerit, illi toto corde fidentes, ipsi sunt qui hæreditate pos-
 sident terrā viuētium, eamq; inhabitabunt in sempiter-
 num, in qua reges etiam sunt futuri. 10 Vis autem cogno-
 scere, cuiusmodi sit flos ille prosperitatis impiorum? Ecce
 paululum sustine, expecta tēpus modicū, & videbis ante o-
 culos tuos, quomodo per mortē deperdet peccator omnia, ita
 vt qui prius in impietate sua florere videbatur in maxima
 gloria, per mortē velociter, & admodum citò ad nō esse de-
 ueniat: * adeò vt si quæreris locum eius, vbīnam sit qui antè
 paululum tam gloriosus extiterat, nō queas vltra illū inue-
 nire, quoniā morte absumptus est. 11 Qui verò mites sunt,

* subditus
 esto domi-
 no, & ora
 eum.

2. Pet. 5

7 Noli æmu-
 lari in eo q̄
 prosperatur
 in via sua,
 in homine
 faciente in-
 iustitias.

8 Desine
 ab ira, &
 derelinque
 furorē: * no-
 li æmulari
 vt maligne
 ris.

9 Quoniam
 q̄ maligna-
 tur, exter-
 minabuntur:
 * sustinētes
 autē domi-
 num, ipsi hæ-
 reditabunt
 terram.

Apoc. 22

10 Et ad-
 huc pusillū
 & non erit
 peccator:

* et quæres
 locū eius, &
 nō inuenies.

11 Māsuēti
 autē heredi-
 tabūt terrā,

& humiles corde, in patientia & benefactis Deo cōmendantes animas suas, ipsi sunt qui hereditate possidebūt terram & hanc quidem corporeā, donec placitum erit altissimo, in ea habitādo, & ex ea quantū sat erit accipiēdo: post vero, ter-

** delecta
bunt in mul-
titudine pa-
cis.*

Matth. 11

Esaia 57

*12 Obserua-
bit peccator
iustum: * et
stridebit su-
per eū denti-
bus suis.*

Plal. 13

*23 Domi-
nus autē ir-
ridebit eū:
* quoniam
prospicit,
quod veniet
dies eius.*

*14 Gladiū
euaginaue-
runt pecca-
tores, inten-
derunt ar-
cum suum.*

*15 Vt deci-
pian paupe-
rem & ino-
pē: * vt tru-
cidēt rectos
corde.*

*16 Gladius
eorum in-
tret in cor-
da ipsorum,*

ram illam aternaliter viuentiū, quā expectāt omnes anime iustæ: * & veram accipient delectationem in abundantia pacis, in requie & tranquillitate animarū suarum: quam inueniunt, quicūq; mites sunt, & humiles corde. Iusti enim & in hac vita pacē habēt cordis, & plus veræ delectationis, quam habere possunt impij in omni prosperitate sua: cum nō possit pax esse impiis, neq; proinde vera vlla ac solida delectatio. 12 Laborāt quidem impij modis omnibus, vt nocent iustis, & artētē obseruāt illos: vt occasionem captātes, & ansam aliquā inuenire desiderātes, ad inferēdum eis nocētum: * & præ nimia ira, indignatione, atq; inuidia, etiā dentibus stridebūt cōtra eos, vel in signū consummate aduersus illos indignationis, vel præ cupiditate nocendi, eō quod pro voto & desiderio suo nō satis valeant nocere. 13 Dominus vero, qui de cælo prospicit super filios hominū, ipse miser illos frustra molientes in perniciem animæ suæ, pro nihilo ducit, & tanquā irridet vanos conatus eorū: videns illos tam multum male cupere iustis, & tam minimū posse: * prospicit enim Dominus, quod vētura sit dies vltionis aduersus illos, qui nunc proximis suis cogitāt malum: quādo in eos omnis hæc iniqua cogitatio & machinatio retorquebitur, illi autē aduersus quos frustra machinati fuerūt, absque omni nocemento apparebunt. 14 Parauerunt se quidem impij ad oppressionē iustorum, omni vi & virtute qua potuerunt, armis sumētes ad eam rem accōmoda, gladios videlicet euaginatētes, & arcus intēdentes, tanquā mox ferire parati: & omnem armorū suorū virtutem aduersus iustos apparauerūt. 15 Ad hoc vt humiles spiritu, & sanctos Dei, mundo despectos (qui omnis auxiliij humani ope destituti in solo Deo habēt fiduciam) deciperēt, & in mortē cautē præcipitent, prius etiam quam ipsi percipiūt. Nam qui gladiū euaginatū tenet, facile simplicem etiā ignorātem & inaduertentē perimet: * & vt crudeliter per malitiā trucidet atq; perimant innocentes, quibus nulla est in corde iniquitas. 16 Verūm ex diuinæ iustitiæ dispositiōe eueniet in vltionē impietatis eorū, vt mors illa quā innocētibus parauerant, ad ipsosmet voluatur impi

Impios, qui aliis eam fuerant meditati : imò hoc ipso quòd in alios gladiù parant, & mortè meditantur, seipfos crudeliter in anima perimunt, prius quàm reipsa vllù intulerint iustis nocementù : * & arcus eorum, hoc est, omnis eorù virtus & potestas qua bonis nocere cogitauerant, diuinæ iustitiæ dispositione, non habebit fortitudinem : euacuabiturq; praua eorù machinatio, & Deo impediende ad effectum nò pertinet. 17 Illud autè certissimù ac verissimù verbù est, ac iustis in mediocritate vel etià tenuitate rerù temporaliù viuentibus admodù consolatorium, longè melius esse, salubriùsq; ac beatius homini iusto, modicù illud quod ei obtigerit cum iustitia, quantùcunq; tandem tenuissimù vel mi-

H nimù fuerit, quàm sint peccatoribus multæ ac magnæ ipsorum diuitiæ & amplæ possessiones multæ ac magnæ ipsorum diuitiæ, aut in peccato possessæ. Longè nanq; quietius & melius vir iustus sua mediocritate cõtentus viuit, quàm peccatores in abundantia diuitiarù suarù. Et multò prestat, pauperem nunc vel mediocrè vitã degere in iustitia, cù spe futuri regni, quã nunc in iniquitate diuitè, in expectatione aterni supplicij. 18 Tametsi enim nunc videntur ad tẽpus terribiles in potentia diuitiarù suarù impij : futurù est tamè breui, vt fortitudo eorum omnis conteratur & consumatur: neq; quod valere modo videntur, valebunt in perpetuù : * iustos autè Dominus corroboret, cõfortat, & cõfirmat in omni bono, vt nunquã à spiritali sua fortitudine deficiant. 19 Nouit Dominus, & quasi descriptù habet in scientia prædestinationis suæ numerù dierù vitæ hominù bonorù, qui nunc cõuersantur sine macula : & vniuscuiusq; eorù dies, quibus viueturus est super terrã, oēs apud Dñm numerati sunt: neq; cõstitutù à Deo tẽpus vitæ ipsorù, vlla humana potètia poterit anteuertere : atq; ob hoc, qui in Dño sperat, metuere nò debet impiorù potètiã : * hereditas quoq; illaveturavitæ eterne in terra viuentiù, perdurabit illis in sempiternù, nũquã ab eis auferèda, vbi semel ad eã possidèdã fuerint admissi. Atq; ob hoc cõturbari nò debet, si tẽporaria prosperitate permittat Deus florere impios, ipsis nũc in hoc tẽpore egètibus. Seruatur em̄ ad meliora gaudia, vt illi ad pessima supplicia. 20 In dia iræ, calamitatis, & miserix, in tẽpore quãdo malè erit omnibus operariis iniquitatis, nò malè sentièt cù impiis, neq; participes erunt confusionis illorù : * & in tẽpore illo quãdo

* & arcus eorum constringatur.

17 Melius est modicù iusto, super diuitias peccatorum multas.

18 Quoniã brachia peccatorù conterentur:

* confirmat autè iustos Dominus.

19 Nouit Dominus dies immaculatorum:

* & hereditas eorù in eternũ erit.

Matth. 25 Sopho. 1

20 Nò confundetur in tempore malo:

* & in diebus famis saturabuntur.

Esaiæ 65 fame æterna cruciabuntur impij, comedent, & satiabuntur
satietae perpetua sancti. Quapropter æquo animo ferre de-
bent iusti, si in aliquâto honore & qualibuscûq; deliciis nunc
florere permittatur impij, ipsi verò despectiores nunc sint, efu-
riemq; & egestatē patiantur. Vult enim hoc diuinæ iustitiæ
prouida ac iustissima dispensatio, vt ij qui nunc in vita sua
bona recipiunt, in venturo seculo recipiant mala: ecōtrario

** quia pec-
catores peri-
bunt.*

*21 Inimici
verò Domi-
ni mox vt
honorificati
fuerint &
exaltati, de-
ficiētēs quē-
admodū fu-
mus deficiēt.*

*22 Mutua-
bitur pecca-
tor: & non
soluet:*

Tobi. 4

** iustus au-
tem misere-
tur, & tri-
buet.*

*23 Quia be-
nedicentes
ei heredita-
bunt terrā:*

autē qui nunc mala, illic bona: * peccatores enim pro modi-
co flore & breui gaudio, in perditionē æternā condēnaban-
tur. 21 Ita quidem iusti amici & serui Dei honorabuntur &
glorificabuntur in diebus æternitatis. At verò ex aduerso im-
pij, inimici Domini, & serui Diaboli, nō perstabūt in gloria
sua: sed mox vbi honoribus ac diuitiis exaltati fuerint, post
paululum subito deficient, quemadmodū fumus subito eua-
nescit & auolat: neq; relinquēt vel vllam suæ gloriæ velli-
gium, cum prorsus in cinerem redigentur & puluerem, &
omnis ornatus auferetur ab eis. 22 Et vt etiam, quantum
ad huius vitæ tempus aliquā faciamus comparationē, illud
ante oculos quotidie cernimus, homines iustos in sua me-
diocritate multò magis esse liberales, & sibi atq; etiam alim
sufficientes ad bene faciendum, quàm sint impij homines in
omni abundantia sua. Vidimus enim nōnunquā peccatores
etiā ea quæ mutuo accipiunt ab aliis, nolle reddere aut per-
soluere propter malitiā & auaritiā, etiā si plurimū abundēt,
& sine incōmodo id possint: sicq; auarē non solum sua non
communicant, sed aliena in super per rapinam occupant, fre-
quenter etiam mercedes operariorum suorum, & deposita
pupillorū detinentes: * iustus verò non solum alienum non
retinet, verū etiam de eo quod habet, misericorditer impat-
titur iis quos viderit pati egestatē, iuxta conditionē facul-
tatis suæ. Est enim vt potuerit, misericors. Et quidē si abun-
danter illi fuerit, tribuit abundanter: si verò exigū, & hoc C
ipsum libenter impartiri studet. Sed etsi à quopiam ministe-
rij, obsequij, aut cōmodi quicquam acceperit, pro sua facul-
tate retributionem aliquam facere satagit. Vsq; adeo ditior
est iusti mediocritas, quàm impij abundantia: & sufficien-
tius est modicū iusto, quàm impio sua plurima. 23 Et quidē
benedicentes Dominū serui ipsius, qui illū cordis affectu &
ore simul & opere benedicunt atq; glorificant, hereditate
possidebunt terrā: de hac crassa ac tēporali, ad æternā facturi
trām

transitum, vnde nunquam expellentur: * impij verò qui affectus sui impietate, oris blasphemia, & cōuersationis fœditate maledicunt Dominum, ipsi mittentur in perditionē & interitum sempiternū. 24 Gressus viri iusti apud Dominum diriguntur, & ab eo in via recta bene instituuntur, vt nō ambulet per deuia, neq; declinet ad dexteram vel ad sinistram: * & viam eius bonam, per quam ambulat, habebit beneplacitam, cōplacebitq; sibi in via eius. Nouit enim Dominus, D & amat viam hominum iustorū. 25 Si quando contigerit vt ex humana fragilitate ad casum declinet, p̄seruatus erit ne collidatur siue cōfringatur, vt nō omnino cadat ad mortem: atq; etiā si iam cecidisse contigerit, nō erit tamen ei ad mortem & lēSIONEM irrecuperabilem, sed quantocyus restituetur in statum pristinum: * Dominus enim illū p̄seruat ad modū eius qui manum supponit: vel ei qui iam casurus, erat, vt casum impediatur: vel ei qui iam ceciderat, vt ipsum à casu eleuet. Sic enim per manum suā benignā, per suā potentiam benignissimā, iustos Dominus, cū in discrimen lapsus veniunt, sustentat gratia sua, ne cadant: atq; etiā si cecidisse contigerit, ex humana fragilitate vel superueniente abundantia malitiæ, rursus gratia sua erigit iacētes per pœnitentiā. 26 Neq; in spiritualibus solū prouidet suis Deus, verū etiā in corporeis necessitatibus ad sufficientiā: id quod ego per experiētiā longā manifestē didici. Fui enim ego puer aliquādo, & adolescens ac iuuenis, ac nūc in ætate prouecta viro senex: & nō vidi ego toto hoc tempore vitæ meæ virū iustum, quem Deus destituisset omnibus vitæ necessariis: cui non tantū ipse subministraret de cibis corporeis, quantum erat ad vitam sustentandā necessarium: * neq; filios iustorū vidi profus deficientes nutrimento, sicq; alimenta requirentes, vt inuenire non possent quæ vitæ sustentandæ sufficerent. 27 Imò verò iugiter ad omnem occasionē, vbi poterunt, & quantū poterūt, viri iusti aliorū quoq; miseris & indigentis student succurrere, nunc sua misericorditer egentibus impartiendo, nunc iis qui egestatē pariūtur mutuū dando absq; fœnore, nihil inde sperando: * & semen ipsorū, filij ac filiarū qui iustitiæ & misericordiæ paternæ fuerint imitatores, benedicuntur à Dño in benedictionibus gratiæ sanctę. 28 Tu quisquis diligis iustitiā, nihil metuas, neq; cōturberis de vlla re, neq; metuas quicquā: tantū fuge malitiā, & secta-

* maledicētes autem eī disperibunt.

24 Apud Dominum gressus hominis dirigetur:

Psalmo 1
* & riam eius volet.

25 Cum ceciderit, non collidetur:

* quia Dominus supponit manū suam.

26 Iunior fui, etenim sensui: & nō vidi iustum derelictum: * nec semen eius quatēs panem.

27 Tota die miseretur et commodat:

Lucæ 6
* & semen illius in benedictione erit.

28 Declina à malo, & fac bona:

* *inhabitabit in seculū seculi.* re bonitatē: * atq; securus inhabitabis apud Dominū in domo eius in aternū: primū hic quidem super terrā, donec illi erit placitū: deinde in seculo v̄turo, in terra viuētū. 29. Diligit enim Dominus per rectitudinem iustitiar: & omnes qui secundū iustitiā & aq̄uitatē conuersantur, cū iudicio males declinatēs, & faciētes bona, ipse gratos habet & acceptabiles: * cōsq; qui ita sibi seruiert, ipse nō derelinquet in finē, tamen si ad tēpus nōnunquā videatur illos relinquere: imō in sempiternū custodiet, conseruabit, & saluabit eos ab omni malo, in regno pacis suae. 30. Homines impij poenas luēt de sua impietate in aeternis cruciatibus: * filij quoq; & filij eorū, qui imitatores sese praestiterint paternae iniustitiae, simū perditione interibunt cum illis. 31. Iusti verō cū semine suo (quēadmodū sapē iam diximus) haereditate possidebūt terram: * & inhabitabūt super eā in eternitate. Erūt enim reges in terra viuētū, & cū suo regē (cui in hac vita seruiert) dominabūt super eā in secula. 32. Vir iustus meditat̄ur cū sollicitudine, vt loquatur verba sapiētiae per os suū: curabitq; vt sermo quē profert, semper in gratia sit sale cōditus, vt proficit audiētibus: * & per linguā suā ipse loquetur quod rectū ac iustū est: cū ecōtrario impius meditetur in insipientiā & iniquitatē, quae nihil valēt proficere audiētibus. 33. Neq; verō in ore solū & lingua vir iustus quē recta sunt & iusta loquitur, sed intus etiā in medio cordis legē Dei sui semper portat absconditā: & ita quicquid foris per linguā eloquitur, de bono thesauro qui intus est profert: * & qm̄ sic in corde semper legē Dei gestat, ita fiet, vt nō valeat supplāari, prosterni, & ad casum inclinari in gressibus suis. Qui enim legē Dei in corde iugiter gestant absconditā, illiq; attendūt, & eū illa cōfabulantur interius, non facillē possunt in lapsum praecipitari: neq; facillē vlla inimici vel violētia vel fraudulētia possunt à recto dimoueri: quēadmodū ecōtrario impij (qui legē Dei in corde nō portāt, sed impia sua desideria reuoluunt) in oēs vias malas & omnia peccata sunt faciles. 34. Cōsiderant & obseruant impij iustos, propter irā & inuidiā occasionē querentes & opportunitatē, vt eis noceant: * imō si quando offeratur opportunitas, conantur etiā morte afficere innoxios.

33 *Lex Dei eius in corde ipsius: * & non supplantabuntur gressus eius.*

34 *Considerat peccator iustum: * & querit mortificare eum.*

35 Dominus tamē (cui cura est de iustis in se sperantibus) nō permittet illis potestatem contra seruos suos faciendi quæ cogitauerint aut voluerint, sed per auxiliū suū saluos faciet eos: * & cum iudicabitur aduersus illos impios, cum à Deo proferetur contra illos iudicium vltionis, non eandem condemnationis sententiam accipient iusti, neque pariter cum illis hos damnabit Deus, sed aliam longē sententiam proferet erga eos, pacis & beatitudinis aeternæ. 36 Sustine tu Dominum, quisquis iustitiam diligis in humilitate & paciētia, totum te illius voluntati submittens & cōmittens, quicquid ex illius voluntate tibi acciderit, paciēti ac grato animo suscipiens, nihilq; obmurmurās, & viam mandatorū Dei diligenter obserua: * si ita nūc te humiliaueris sub potenti manu eius, indubiē magnificabit, glorificabit, & exaltabit te in die visitationis & retributionis: ita vt accipias terram viuētium in possessionē hæreditariam & sempiternā in qua viuturus sis pariter & regnaturus imperpetuum. Omnis enim qui se nūc humiliat, exaltabitur: * & si fortē id creditu difficile videatur, propterea quod florere cōspiciantur impij, despectis iustis in humilitate & paciētia sua: expecta paululū, & crede interim, donec post modicū oculis tuis videas, cum A in perditionem missi fuerint iniqui. 37 Vidi ego nonnquam in hoc seculo, supra modū magnificatos & gloriosos in honoribus, diuitiis, fortitudine, & potestate magna, ad quam altitudinē per iniquitatem conscenderant: * vidi (inquam) illos non solum re, sed etiam corde vehemēter eleuatos, & superbos euentæ collo in magna pompa gradientes, ad modū cedrorū Libani, quæ & proceræ sunt, & altissimæ staturæ, pulchriq; viroris. 38 Transiui ego, mecū admirans huiuscemodi magnitudinē & celsitudinē: & post paululum vbi transissem, mox disperebat omnis illa pompa & celsitudo, quæ prius visa fuerat: neq; iam apparebant vsquam locorum, qui antē paululū ita magnificos sese exhibuerant triūphatores: * quæsiui eos, & consideravi diligenter, quidnam actum esse de eis, aut vbi remansissent illi tam floridi, tam gloriosi: & nemo commōstrare potuit, sed prorsus vt fumus euandērant cum omni gloria sua, quasi non fuissent: iamq; in perditionē fuerant abiecti, vnde nunquam sunt imperpetuum redituri. 39 Tu itaque horum fœlicitate sic transitoria nihil cōmotus, cura semper quo ad potes, vt innocens sis

35 *Dominus
autem non
derelinquet
eum in manibus eius:
* nec damnabit eum,
cum iudicabitur illi.
36 Expecta
Dominum,
custodi viam eius:
1. Pet. 5
Lucæ 14*

** & exalta
bit te, vt hæ
reditate capias terram:
* cum perierint peccatores, videbis.*

*37 Vidi impium super
xaltatum:
* & eleuatum sicut cedros libani.
18 Et transiui, & ecce non erat:
* quæsiui eum, & non est inuentus locus eius.*

39 Custodi innocentiam,

imma
a.

et vide e-
quitatem.

* quoniam
sunt reliquie
homini paci-
fico.

40 Iniusti
autem dispe-
ribunt:

* simul reli-
quia impio-
rum interibunt:

41 Salus au-
tem iustorum
à domino:

* et prote-
ctor eorum in
tempore tri-
bulationis.

42 Et adiu-
uabit eos do-
minus, et li-
berabit eos,

et eruet à
peccatoribus.
et saluabit
eos, quia spe-
rauerunt in
eo.

Lucæ 12

Matth. 10

immaculatus ante dominum Deum tuum, & attende ad iustitiam
constitudinem, ut in ea permaneas, eam in omnibus cogitationibus
affectionibus, sermonibus, & operibus sollicitè custodies, ac
vnuquam contra illam agas: * hominibus enim pacificis, qui ius-
ta per iustitiam pacè lectantur, erunt reliquie pretiosæ: & no-
uissima eorum erunt optima atque; felicissima, tamen non
modica admodum videantur prosperitate gaudere, sed ma-
gis aduersis affligi. 40 Impij autem post modicum florè, &
momentaneum quod delectat, pariter omnes in perditionem
mittentur, proiciunturque; in ignis æterni cruciatum, nec appa-
rebunt in numero aut premio sanctorum: * neque; illis tamen
erunt post mortem reliquie quales sunt iusti, neque erunt no-
uissima horum illis similia: omnes enim impiorum reliquie
simul cum ipsis interibunt: id est, ex omni prosperitate que in
hoc mundo freti sunt, nihil eis erit post hanc vitam reliquum,
nisi mors tantum & interitus sempiternus: neque; eorum reliquie
disperibunt, quia nullæ erunt, quemadmodum iustorum serua-
buntur reliquie, quoniam pretiosæ sunt futuræ. 41 Salus
verò iustorum à domino Deo est, qui eos secundum suam volunta-
tem saluos facit, & temporaliter, quando & quantum volue-
rit de manibus impiorum, & vniuersaliter, à damnatione mor-
tis æternæ: * & ipse est defensor atque propugnator illorum,
quoties tribulatio aliqua & persecutio eis obuenerit: quo
protegente, & sua gratia assistente, seruatur ab omni malo.
22. ipse eos adiuuabit auxilio suæ protectionis. & per gratiam
suam eos pro suo placito liberabit, eripietque; eos de manu pec-
catorum, & saluos eos faciet: quoniam spem suam omnem in ipso fi-
derunt corde collocauerunt, ac proinde quoniam fidelis est) com-
missos sibi nequaquam patietur in perditionem abire. Quamquam
enim sanctorum suorum corpora & facultates & huiusmodi per-
mittat Deus nonnunquam in potestatem venire impiorum, ut
ea diripiant, & interficiant pro suo placito: animam tamen non
illis concedit posse occidere, que est hominis pars precipua:
quam ipse suscipit in sinum suum, cum iustorum occiduntur corpo-
ra: sed neque; corpus illis annihilare datum est. Et suis seruis
iterum restituet in die retributionis in gloria. Amen. D

ANNOTATIONES IN

Psalmum trigessimum sextum.

Versu primo, Noli amulari in inalignantibus, neque
zelaueris, &c. In Græco (vnde Psalterium nostri vsus
trahit

translatum est) in priori parte habetur *μὴ παραζηλον* quod significat, Ne ad zelum, ad indignationē, ad iracundiā prouoceris, vel ne irriteris. Nam *παραζηλον*: significat ad zelum prouocare, siue irritare, siue excitare: quod uocabulum Paulus Apostolus in Epistola ad Romanos, aliquoties vsurpat, primum quidem cap. x. allegans illud ex cātico Moyſi, Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, &c. Deinde, cap. x. i. cum ait, Honorificabo ministeriū meū, si quo modo tandem ad æmulandū prouocem carnē meam. In utroque enim horum locorū, supradictum uocabulum in Græcis habetur. Et quia zelus plura significat, hinc fit, ut utraq; huius uerbi pars multiplicē simul includat intelligentiā. Significat enim zelus feruorem iræ vel indignationis vel inuidiæ, et ardentem affectum ad rem aliquam: quemadmodū cum Apostolus ait, Aemulor enim vos Dei æmulatione: siue ad aliquem diligendum, siue etiam ad imitandum & aſsimilandum: quæ omnia proposito huic accommoda, breuiter in Elucidatione attacta per seipsum occasione data sapiens ac prudens lector plenius poterit intelligere. Nos, breuitatis causa, singula persequi omittimus. Versu tertio, Spera in domino, & fac bonitatē, & inhabita terrā, & pascere in diuitiis eius. Frequenter admodū in hoc Psalmo mētio fit de terra à sanctis hereditāda atq; inhabitāda, atq; etiā in regnū eis E subgēda, cum e contrario dicantur impij eam nō possidebiti hereditatē, neq; inhabitaturi, multo minus super eā regnaturi. Quibus pulchrē ad modum respondet, quod à domino in promissione beatitudinū dicitur, Beati mites, quoniā ipsi possidebunt terrā. Nos in Elucidatione ubiq; terram hanc, pariter ad istam corpoream retulimus, in qua sancti, quādiu placitū est altissimo, in pace cordis uiuunt, contenti presentibus, hoc est vi u & tegumētis. Quia enim sciunt dñi esse terrā, & vniuersam eius plenitudinē, eam quasi terrā domini, & patris sui fidenter inhabitant: & de iis quæ illa protulerit (quæ hic vocātur diuitiæ eius) quasi de promptuario & celario domini, & patris sui uiuunt cum fiducia. Præcipuè tamē ad illam beatissimā terram uiuentium refertur intelligentia, de qua alibi dicit Propheta, Credo videre bona domini in terra uiuentiū, & eter hæc tamē cōmodē admodū etiam de terra cordis proprij intelligi possunt hæc omnia, quæ admodū & venerandus pater Augustinus, supra adducit illud

Deut. 23

Rom. 10

Rom. 11

2. Cor. 11

Heb. 13

1. Tim. 6

Psalm. 23

Psalm. 26

Rom

Psalm. 32

1. Cor. 3

Matth. 21

domini verbū exposuisse inuenitur. Vnicuique enim homi-
 ni Deus cor suam dedit, expurgatione vitiorū & insertione
 virtutū diligenter & fideliter excolendum: sicq; singulos ho-
 minū veluti colonos & agricolas in huiusmodi agro cōsti-
 tuit. Atq; hanc quidem terrā, & hunc agrum cordis, omnes
 mali æquē atq; boni donō acceperūt à Deo qui finxit sigil-
 latim corda filiorū hominum. Verū est mirabilis quædā
 hac in re distitia inter bonos & malos. Boni enim cupientes
 ex sibi data terra fructū bonū accipere, habitationē sibi in
 ea constituunt, & ad seipfos sese conuertunt, vt in illo agro
 laborent assiduē: quæcūq; pullulare conspexerint mala & zania,
 sollicitē euellendo: quæcūq; verō bona & salutaria
 nouerint virtutū semina, in eo seminando. Atq; in hoc sane
 negotio totam vitā super terram istam trāsigūt. Nunquam
 enim ab hac terra colenda cessare cōuenit fideles operarios
 virtutis. Sicq; ad modū coloni, hæreditatem suam corpora-
 lem incolētis, inhabitant boni omnes terram cordis sui, do-
 nec viuant super terram. Deus verō qui singulorū opera, &
 vnicuiq; reddit secūdam suum laborem, eos quos sic diligenter
 conspexerit, non desertam reliquisse tuā terram, sed inhabita-
 sse eā, & fideliter excoluisse: ipse de labore agriculturæ huius
 trāseret in terram viuentiū, vbi tū illos de pinguedine &
 fructibus terræ suæ absq; labore in æternū iubebit refici,
 satiari, & inebriari: hoc est, de dulcedine æternæ fœlicitatis,
 & plenitudine gaudij sempiterni, quod in corde ipso erit
 pro priorum remuneratione laborū. Cōtra verō, impij datam
 sibi terrā nolunt inhabitare, nolūt ad cor conuerti, nolūt
 intra se habitare: sed per diuersa desideria seculi huius,
 per cōcupiscentias & auaritas foras semper euagantur,
 & se intra se continere recusant, atq; ita desertam
 relinquunt, & proinde incultam terram suam, quā ad
 excolendam à suo cōditore acceperant. Ex quo deinde con-
 sequitur, vt fructum nullum dignū inde recipiant. Cū ergo
 dominus agri illius viderit colonos istos pessimos infideliter
 excoluisse, imò penitus incultā reliquisse terrā, quā illis
 tradiderat atq; locauerat, putas quid faciet agricolis istis?
 Iusto suo iudicio pro negligentia & infidelitate eos cōdem-
 nabit, simulq; cum eis terram iam spinis & vepribus ple-
 nā, & nullisq; bonis onustam segetibus proiciet in perditionē,
 & combustionem camini ignis. Ita fiet, vt hanc terram nō sint
 hæred

hereditate possessuri impij, quæ simul cum illis in perditionem æternam mittenda veniet. His verò aptè admodum & manifestè nimium consentiunt, quæ cap. 6. Epistolæ ad Hebræos, de terra fructificante ac benedictionē accipiēte, & de terra sterili maledictioni obnoxia, scribit beatus Apostolus in hæc verba, Terra enim sæpe veniēte super se bibens imbrem, & germinans herbā opportunā illis à quibus colitur, accipit benedictionē à Deo: proferēs autem spinas ac tribulos, reprobata est & maledicto proxima, cuius cōsummatio in combustionem. Versu octauo, Desine ab ira, & derelinque furorem: noli æmulari vt maligneris. Secūda pars duplicem (vt in Elucidatione monstratur) recipit intelligentiā. Prior est, Noli sic illorū prosperitatē cōsiderans ad æmulationem prouocari, vt malignari proponas, seu malè agere, illisq; asimulari in impietate, quo similiter vt illi floreas. Et tales sanè nonnullos conspicimus infirmiores, qui cū vident se, donec in iustitia & innocentia permanēt, pauperes & despectos haberi, & ab aliis calumniam & oppressiōnē perpeti: iniquos autem conspiciunt florere & abundare omnibus, esseq; honorabiles, & omnibus acceptos, incipiunt dicere sibi in cogitationibus suis, Vt video, nihil proficiam, donec in hac simplicitate perseuerauero: sed, vt sum, ita permanebo pauper & H cōtempus omnibus. Ibo ergo, & faciam iniustiam, fraudabo proximos, mētiar, furabor, opprimam quotquot potero, vt ipse hætenus oppressiōnē sustinui: peierabo, si lucrū occurrat: fidē violabo, adulabor magnatibus, iniusta lucra sectabor, & absq; discretione quicquid mihi vel paucillum lucrī adferre quiuerit, aut vllum adducere fauorē, exercebo libere. Atq; his rationibus experiar, an nō etiam ego, vt cæteri, ad diuitias & honores valeam pertingere, atque ex hac paupertate & despectione emergere. Isti sanè sic æmulantur in miseris miseri, vt malignentur, atq; à iustitia excidant. Posterior autem intelligentia est, Noli sic ad æmulationem ad iracundiam, ad indignationem, aut ad stimulantem inuidiā prouocari, vt malè agas: idq; vel Deū blasphemādo, qui ita dispensat humanarum rerum statum, vel etiam contra illos nimium & irrationabile atq; iniustum odium gerendo in pectore, quemadmodum nonnulli inueniūtur rebus pauperes, qui propter hæc inæqualitatem vsque ad eadē magnū erga diuites odium concipiunt, vt gaudeant si quid illis mali euenierit

Hebr. 6

nerit, doleat verò illis rem bene cedere, & obsunt in quibus possunt: & si opere non possunt, certè corde nocere concupiscunt. Hi verò non sunt ex mansuetis illis, qui terram inhabitabunt. Sunt enim animo diuites & immites, tamen rebus foris appareat pauperes, & gestibus quãdam prætentat mansuetudinem. Prior autè intelligentia versui mox subsequenti aptius quadrare videtur. Versu decimotertio, Dominus autem iridebit eum. Quod dicitur dominus iridere impios proximis mala meditantes, vt more humano dictum accipi oportet: quemadmodum si rex videat quẽpiam ex ministris suis infimis, callidas infidias excogitare, & iniquas machinationes struere suorũ magnatũ alicui, quẽ ipse vnice diligit, & præ cæteris habeat familiarẽ, atq; præcipue charũ, ridet, ille impias machinationes iniqui insidiatoris, differens tamen & dissimulãs, donec dies opportunus adueniat, quo innocetẽ à malitia liberet, ipsum verò impiũ dignas iubeat penas luere. Sic enim & nũc dominus cum electis suis agit. Ridet enim peruerforũ malitiã, quã quantum potest nocet, & multum quidem se nocere putat bonis, cum reuera parũ admodum sit, quod aduersum hos illi valent. Sed veniet, quando dominus qui nũc dissimulat, pro suis faciet aduersum illoũ prauam voluntatẽ vindictã: pro horum autem innocetia, salutem. In secunda autẽ parte, pronomen eius accipit habens relationem, duplicem efficit intelligentiam: ita tamẽ, vt ambæ in vnã coincidant. Potest enim relatiuũ eius, referri ad dominum: vt sit sensus. Prospicit dominus venturũ esse diẽ suum, hoc est, diẽ iudicij, quo ipse adducet omnia in iudicium, & quo de impietatibus iniquorum exquiret vindictã. Diẽ autẽ iudicij vocari diẽ domini etiã in Apostolo didicimus, qui Thessalonicensibus scribens in prima Epistola, Dies domini (inquit) sicut fur in nocte, ita veniet. Et apud Prophetã, Donec veniat dies domini magnus & horribilis. Aut referri potest relatiuũ eius, ad impium, hoc modo. Dominus iridebit impium, quoniam prospicit venturũ esse diẽ ipsius, nempe impij: id est, diẽ quo ipsius malitiam impietates, quas nunc meditatur, omnes palãm fient, & iustã suo autori adducant condemnationem. Sic enim & vulgò loqui solent homines, Heri diẽ nostra erat, cras forsità vestra erit: cũ significare voluerint, id ipsum miseriæ vel ifortunij quod ipsi sustinerunt priores, proximis suis adhuc esse veturum.

1. Thes. 5
Ioel. 2

Atq;

Atq;
tio.
Tan
diui
tate
vt
ple
tus v
qual
cũ
dant
torq
plen
vig
tan
deat
dere
mos
tim
dece
ni s
pals
app
C con
prom
mu
loco
pan
est,
sue
præ
Psa
qua
pan
est,
duo
ligi
tur
mu
sef

Atq; hanc posteriorem intelligentiam sequuta est Elucidatio. Versu decimosextimo, Melius est modicum iusto. Tamen quod hic dicitur, modicum iustis melius esse, quam diuitias peccatorum multas, præcipuè intelligatur de bonitate & utilitate spiritali: habet tamen etiam veritatem de utilitate & bonitate temporali. Nam & tēporaliter melius plerunq; est iusto ex sua mediocritate, cum sua sorte cōtēntus viuit, in secura mente, quæ (iuxta sapientis verbum, est quasi iuge conuiuuium, perpetuam habens oblectationem) cum impij cupiditate sua insatiabiles, etiā maxima abundantia nō valeāt suos animos quietos reddere, sed perpetua torquentur amplius habēdi sollicitudine. De hac autem re plenius diximus in annotationibus Psalmi xxxiii. Versu vigesimosexto, Junior fui, etenim senui, &c. Miretur forsitan quispiam, quonam pacto ita fidenter Dauid hoc audeat asserere, quod vsque ad senectutem iustum non viderit derelictum, aut semen eius quærens panem. Certè nos plurimos iustorum videmus, saltem panem quærentes mendicatum, & hostiatim pro colligendo pane circumuehentes: imò & derelinqui videntur nonnulli, & deficere iis quæ sustentationi sunt necessaria. Neq; enim dubiū est, quin multos fames passim extinguat: & si non semper subito, ita vt ad oculum appareāt exhalare animā, certe paulatim, dum præ defectu conuenientis pabuli, destitui incipiūt viribus, sicq; paulatim profus intereunt. Pro hac autem obiectione dissoluēda, primum est attendendum, improprie admodum accipi hoc in loco, quærere panem. Nō enim panē quærunt, qui medicatim panem sibi colligunt: sed panem quærere hoc in loco, potius est, pane deficere, panem non inuenire, quasi panē requirere siue desiderare secundum eū fermè modum quo dici solet, in preliis illos desiderari qui interfecti sunt. Vnde hoc loco Psalteriū Romanū habet, Nec semen eius egens pane, pro quærens panem. Alioqui qui est ex operariis, qui non quærunt panem? Et quomodo non quæreret panē homo, cui præceptū est, In sudore vultus tui vesceris pane tuo? Cæterū, quod adducitur de multis fame pereuntibus, hoc aduertēdum est diligenter, plures esse hominū qui derelinquuntur & destituuntur necessariis: verū à seipsis derelinquuntur, non à Deo. Et multi fame consumuntur, quos non dereliquit Deus, sed ipsi sese interimunt. Neq; solū se, sed & suos liberos multò mi-

Prou. 15

Gene. 3

serius. Sunt enim nonnulli (quod dolendum est) crudeles sibi suorumque interfectores: qui cum honesta & satis diuite sine familia prognati, si ad paupertatem deuenerint, malunt extremam pati penuriam, sequi: ac suos fame crudeliter & impie perimere, quam suam paupertatem propalare, & eleemosynam gratiam verecunde postulare. Et dum foris nonnunquam vestimentorum decore satis splendent, interius membra corporis tabescere sinunt, & esurire familiam: quo (ut ipsi aiunt) suam non dehonestent progeniem. Hos sane Deus neque derelinquit, neque perimit, sed potius ipsa illorum vana superbia. Atque huius rei vehementer expedierit eos, qui pascendo & erudiendo populo praesunt, illos commonefacere: quoniam satis compertum est, multum hominum numerum ita sese perdere. Neque sua tantum & suorum corpora (quod forsitan vtrouque fuerat tolerandum) verum etiam crudelius proprias suas animas, crudeli homicidio, aeternae damnationi reddere obnoxias. Quomodo enim sui suorumque non est crudelis interfector, qui ob humanam verecundiam, imo vero ob vanam superbiam, seipsum & suos domesticos interficit. Imo vero non vnus est homicidij reus, qui cum mendicando possit alere creditam sibi domum, fame perire sinit. Quid enim refert, siue breui horulae spatio gladio animam tibi tuisque eicias, siue longiore cruciatu necessarij pabuli subtractione, cogas emigrare? Hi ergo non ut iusti non derelinquuntur, cum nec iusti sint, qui sunt crudeles homicidae. Deinde, neque a Deo, sed a semetipsis derelinquuntur. Si enim media ad hanc rem accommoda quaererent, vel laborantes manibus, vel (si id non valeant, aut si id non sufficiat) verecunde suam necessitatem exponentes, & eleemosynam gratiam, quam etiam Dei filius non est dedignatus agnoscere, postulantes, nequaquam neque ipsi, neque domus eorum fame deficerent. Quemadmodum enim (iuxta domini vocem) semper pauperes habiturus est mundus, ita eiusdem ordinatione & dispositione nunquam deficient viri misericordiae, qui non patientur fame perire iustos. Et si quando omne humanum subsidium deficeret viro iusto, nihil dubitanti & fidenter postulanti proculdubio tempestiuè adesset diuinitus id quod de pluribus sanctorum virorum atque mulierum certissime prodiderunt historiae. De Helia quidem in torrente a coruo pasto, liber Regum: per quem Sareptana quo-

Matth. 26

3. Reg. 17

que

que
E temp
vorat
pulo
ne.
niele
que e
mis i
tradu

H
Vide
dum
felice
stimu
ac m
plicat
suam
contr
dos e
fiat n
F afflic
etian
usq;
hinc
qui n
sociu
quer
tur
nibu
onu
rit e
sui
vole
posu
seu

que mulier (cuius oleum iam & farina defecerant) plurimo
 E tempore sustentata est, alioqui iamiam cum filio cocto ac
 vorato vltimo pane, fame moritura. Item & de huius disci-
 pulo Elizeo, per quem reges tres periclitantes in solitudi-
 ne, cum omnibus exercitibus suis refocillari sunt. De Da-
 niele in lacu leonum, liber Danielis refert. De Paulo quo-
 que eremita scribit sacer Hieronymus. Sed & de aliis pluri-
 mis in noua lege viris sanctis, dignissimæ fide hoc ipsum
 tradunt historiæ.

4.Reg.3
 Dan.14

TRIGESIMISEPTIMI

PSALMI ARGUMENTVM.

Hic Psalmus (qui in ordine pœnitentialiũ tertius ponitur)
 formam conuersionis ad Deum præbet, illis qui de graui
 iniquitate sese toto corde conuertere volunt ad dominum.
 Videturq; hominis esse propter commissam iniquitatem supra mo-
 dum conturbati: qui intra se sentit grauissimam miseriam, diuini
 scilicet iudicij horrorem, & afflictiuos ad modum male consciẽtie
 stimulos, mirabilem in corpore indispositionem & conturbationem,
 ac motuum diuersorum tumultum, quæ sibi ex peccatorum multi-
 plicatione, aggravatione, & reiteratione fatetur remisse, propter
 suam insipientiam: quibus omnibus vehementer affligi se dicit &
 contristari, præcipuè verò dum à lumbis oriri intra se sentit fæ-
 dos concupiscentiæ motus, quibus ita premitur, vt totum corpus
 fiat mirabili confusione prorsus deproportionatum: sicq; vehementer
 F afflictus, sentiens manum vlticem domini, gemitus, suspiria, atq;
 etiam clamorem fundit pro miseriâ ad dominum. Hæc autẽ omnia,
 vsq; ad versum vndecimum, per ordinem pœnitus consistitur. De-
 hinc exprimit graue certamen, quod sustinet extrinsecus, ab illis
 qui noti, amici & proximi ei fuerant, donec in peccatis illis extitisset
 socius. Nam hi cum vident pœnitentem velle veteris vitæ viâ relin-
 quere, eligere verò arctas vias pœnitentiæ, multis modis aduersan-
 tar bona proponenti: partim sua siombus blandis, partim cõminatio-
 nibus asperis infirmum animum, & alioqui mala conscientia satis
 enatum, vehementius affligentes. Aduersum quos, quo vsus fue-
 rit consilio, exponit versu decimo quarto, & deinceps, dicens, aduer-
 sus illos suas aures prorsus se obturasse, quasi nihil audiret, nihilq;
 voluisse illis respondere ad consentiendum, tanquam si mutus fuisset:
 posuisse verò in domino spem suam, & illum contra inimicorum
 semitiam accepisse defensorem: offerens quidem se ad correctionem

et disciplinam domini paratum, propter iniquitatem quam agnoscit: ab inimicis tamen istiusmodi, qui bonitatem sectantis detrahunt et obsistunt, orans liberari: et contra illorum rabiem, dum sibi recte poscit auxilium.

TRIGESIMISEPTIMI PSALMI ELUCIDATIO.

1 Domine ne in furore tuo arguas me: * neque in ira tua corripas me.

2 Quoniam sagittae tuae infixae sunt mihi:

* et confirmasti super me manum tuam.

3 Non est sanitas in carne mea, a facie irae tuae: * non est pax ossibus meis, a facie peccatorum meorum.

DOMINE in implicabili illo furore, quem exhibebis atque demonstrabis in omnes impios in die iudicij tui, a quo nemo saluare impium poterit, ne tum simili cum illis sententia arguas me: * & in seuera illa ultione tua, in terribili illa vindicta irae tuae, ne sentiam correptionem & formidabilem sententiam tuam, quam experietur omnes qui in impietatibus suis perseuerauerunt. **2** Idcirco autem iram tuam formido & deprecor domine, quoniam puncturae timoris tui iam stimulare coeperunt animam meam, dum reuoluo peccatorum meorum magnitudinem, quemadmodum sagittae cum infixuntur in carnem, stimulant vehementer & affligunt eam: * & tu extendere iam coepisti atque aggrauare super me ultricem manum tuam, ex qua etiam nunc istos malae conscientiae stimulos atque torturas graues me sentire percipio: quomodo ita mihi grauis est, ut affligar vehementissimè, quanto erit intolerabilior tunc, cum in immensum ultionem faciet grauiorem? Merito ergo domine iram tuam ego formido, & a facie implacabilis tum furoris tui, iure ego (dum tempus est miserèdi) expauesco. **3** Ecce iam nunc in carne mea non est sanitas, nihil est integrum propter iram tuam & indignationem, quam per peccata mea scio iuste contra me prouocata meum totum quasi languidus, & mala distemperantia animi agrotans, deficio ira, ut praedolore & languore, vix mihi libeat ultra viuere: * nullam pacem habent ossa mea, vniuersae vires corporis & animae commotae sunt & conturbatae propter peccata mea: per quae cum me sentiam tuam iram iuste comeruisse, non possum ullam praetimore & horrore habere requiem: & omnia prorsus quae intra me sunt, per istam pessimam peccati deordinationem, velut in magna conturbatione & indispositione sunt constituta: & tumultu insolito, atque inordinatione mirabili voluuntur intra me imaginationes, cogitationes, & affectiones meae, absque vilo ordine & compositione solita, nul-

nulla
pecca
rui a
eo ex
iam
datu
conc
subie
uio
so ali
post
A rum
coep
ta m
& re
terio
pien
ra fe
refu
nim
riis
mit
pos
turp
& d
est
dum
B nia
tion
* &
fuo
step
ea e
ne
ma
nen
mit
ag
stu
ctio

nullam mihi permittentes pacem cordis mei. 4 Ecce enim peccata mea quæ hæctenus dissimulaui, quæ hæctenus operui aut excusaui, confiteri quoq; & emendare neglexi, iam eò excreuerunt, vt etiam supergrediantur caput meum: ita vt iam spiritum habeant (mentem dico & voluntatem) pessimum datum illumq; velut superauerint, & ad sensualis appetitus concupiscentiam inflexerint, imò huius seruituti illum velut subiecerint: * & paulatim crescētia, facta sunt super me grauiora & ponderosa valde, quemadmodum onus magnū dorso alicuius aut capiti impositum, ita vt dissimulare ultra nō possim, nec ferre ultra valeam. 5 Insuper & cicatrices vulnerum meorum renouatę sunt, & semel sanatis vulneribus iterum cœperunt periculosius subter carnem exurgere: hoc est, peccata mea aliquando dimissa, & per pœnitentiã sanata reiteraui, & reciduo mihi nō cauens factus sum quam antea fueram deterior, & ægrotans periculosiori vulnere: * idq; propter insipientiam meam, quoniã videlicet ita insipienter vulnera illa priora feci recrudescere: & quæ semel planxeram, stultus ego iterum resumere non metuebam. 6 His modis vsq; ad finem (id est, nimium & vehementissimè, quantum ferre poteram) miseriis variis & magnis afflictus fui, & totus incuruatus sub pondere miseriarum, vsq; in finem, ita vt mihi viderer amplius ferre non posse: * atq; ita horrore cōscientię perturbatus, & peccatorum turpitudine cōterritus, iugiter versabar in magna mortificatiõne & desolatione. 7 Nã lumbi mei (in quibus luxuriosi affectus est sedes) pleni erant fœdissimis motibus, quibus mirum in modum mihi illudebatur: & qui magna me afficiebant ignominia, dum ex eis fœdas, bestiales, & omnino inordinatas commotiones exurgētes, & tyrannizantes persentire in meo corpore: * & planè nō est sanitas in carne mea, nulla est debita cōpositio, nulla est restructio, nulla restructio nis proportio: sed distemperata, incōposita, cōfusa & inordinata sunt omnia. postea enim quã spiritus meus eam, quã tecum habebat, o Domine Deus, rupit cōfœderationē, cœperunt non solū quę in anima, sed & quę in corpore omnia cōfundi suam compositionem dissoluere, à sua cōfœderatione discedere, tumultibusq; misceri: quod malum indies augmentum sumes, vehementer iam aggrauatum sentio. 8 Ita ego malis multis & magnis afflictus sum, & vltione tua Dñe in magna humilitate, desperatione atq; miseria cōstitutus: * atq; ita vexatione dante in-

4 Quoniam iniquitates meae supergressę sunt caput meum: * & sicut onus graue grauate sunt super me.

5 Putruerunt & corrupta sunt cicatrices meae: * à facie insipientie meae.

6 Miser factus sum, et curuatus sum vsque in finem:

* tota die cōtristatus in grediebar.

7 Quoniã lumbi mei impleti sunt illusombus: * & non est sanitas in carne mea.

8 Afflictus sum, & humilitatus sum nimis: * rugiebam à gemitu cordis mei.

tellectū, recogitās in amaritudine animæ meæ peccata ob-
 bus te offendi, in spiritu contribulato & corde contrito
 humiliato cœpi edere gemitus atque suspiria, ita vt præ ge-
 mitu clamorem etiam magnum per os in modum rugitus
 9 Domine
 ante te om-
 ne desiderii
 meum:
 Prou. 17
 Esaia 16
 Psalm. 9
 * & gemitus meus à te nõ est abs conditus.
 10 Cor meū conturbatū est in me, de reliquit me virtus mea:
 * & lumen oculorū meorū, et ipsum nõ est meū.
 11 Amici mei & proximi mei, aduersū me appropinquauerūt et steterunt.
 12 Et qui in sta me erāt, de lōgē steterunt. * & vim faciebāt, q̄ que- rebant animam meā.
 13 Et qui

tunc te veniam præcādo peccatorum meorū. 9 Domine, qui omnia nosti, qui inspicis & probas corda filiorum hominū, qui desideriiū pauperū exaudis: tibi apertum est omne desideriiū cordis mei, quo desidero vitam in peccatis malè actam tuæ gratiæ auxilio corrigere, tibiq; amodo fideliter seruire: * gemitus meus ac crebra suspiria ex imo cordis educta pro peccatis, quibus te ita multum & multipliciter offendi, non te latent, non sunt coram te abscondita: sicut tu ea nosti, ita ea tibi absque dissimulatione confiteor, suppliciter poscens veniam. 10 Conturbatus est præ horrore in me spiritus meus, & omne robur meum descessit à me, vixque in me quicquam remansit virium: ablatum est à me fortitudo mea ad bene agendum, & ea quam habere solitus fueram, & quam habere debueram: * ipsum quoq; lumen mentis meæ, quo videre solebam, & alios etiā illuminare (siue ipsum lumen naturalis iudicij, siue etiā lumen gratiæ tuæ) non vltra in me est sicuti solet: sed magna ex parte per peccatorum scditatem obscuratum, obnubilatum atq; obtenebratū est: ita vt non solum iam quæ bona sunt non valeam agere, sed vix etiam cognoscere & iudicio discernere. 11 Præter hæc verò, quæ intrinsicè patior, & grauiā nimium tormenta, etiam extrinsicè mihi afflictio accedit, cum me à peccatis voluero ad te conuertere. Illi enim qui prius me diligebāt, tanquā amici & proximi mei, cum illis essem in peccato socius, videntes quod me velim à viis ipsorū prauis separare, facti sunt mihi aduersarij, appropinquaueruntq; mihi, & statuerūt se ex aduerso cōtra me, vt obstiterent meo proposito, illudq; valenter quātum possent impedirent. 12 Et qui prius mihi proximi erant non atq; amici, elongauerūt se à me, & elongati ita steterunt contra me: * querentēsq; animam meam perdere, & in mortem me trahere, vim intulerūt mihi, & grauem suscitauerunt persecutionem. 13 Et qui mihi malè cupiebant, qui me in peccatis fouere laborabāt, & à proposito bono ex tuæ manus visitatione cōcepto auertere, ipsi mihi proposuerūt & suggesterunt vanitates: iterum mihi proponentes peccata pristina,

Inquirebant mala mihi, loquuti sunt vanitates: * & dolos tota die meditabatur.

seculiq; pompas & delicias, ex aduerso autem, difficultates in Dei seruitute obuenturas, aggrauantes: * & iugiter tota die dolos & fraudes astutas excogitabāt, quibus me possent decipere, & à recto dimouere. 14 Ego verò (vt pote qui iam

14 Ego autem tanquā surdus non audiebam:

E tua manus uisitatione edoctus essem & tuo timore medullitus cōfixus) in proposito pœnitentiæ persistens, immobilis obsurdescebam ad omnia quæ illi proponebāt: & quasi surdus fuisset, ita nihil permotus illorum dictis, siue blandis, siue comminatoriis, qui illos dicere quæcunq; uoluissent: * & quæ admodū mutus omnino loqui nesciēs, ita nihil illis responsi dabam ad vllū cōsensum. Iam enim firmo virtutis & pœnitentiæ proposito, animum meum contra illorū impias obiectiones & propositiones penitus obfirmaueram.

* & sicut mutus non aperiens os suum.

15 Sicq; me ipsum feci propter virtutis propositū, quasi surdum & mutū: perinde ac si nihil audire eorum quæ ipsi proponebant, nihilq; haberem quod illis responderem, aut quod illorum vanas propositiones confutarem. 16 Atq; hæc quidem idcirco feci Domine, quoniam in te iam cœperam cōstituire spem meam: propter quod, ab omnibus illorum uanitatibus volebam prorsus auertere animum: * neq; dubito, quin tu misericordiarum pater, pro tua benignitate sis exauditurus me pauperem & afflictum seruum tuum, spiritū cō-

15 Et factus sum sicut homo non audiens, & nō habēs in ore suo redargutiones.

F tribulato ac humili, contritōq; corde tibi supplicantē, & totum se tibi plena fiducia committentem. 17 Dixi enim in corde meo: volo, dum tempus est, in Domino ponere spem meā, vt per eum possē fieri saluus à rabie inimicorū meorum, nequando ipsi de me gaudeant, si mihi præualuerint, suāq; de me videant impleri uoluntatē: * cū enim vel modicū incipiunt moueri à recto pedes mei, statim exultantes magna & superba loquuntur aduersum me quasi suo voto potiti: sed ante uictoriam (vt spero) canentes triūphum. 18 Et quidē, quod ad te attinet Domine, ego conscius magnitudinis peccatorum meorū paratum me offero ad disciplinā & correptionē sufferendā, prout misericors iustitia tua dictauerit, & expediens cognouerit: nō refugio à te, Dñe. pro peccatis meis disciplinā suscipere correptionis, sciēs quod grauiter peccauerim in cælū & corā te, vt iā nō sim dignus lætari tecū adhuc vt filius, sed potius flagella sustinere vt seruus

16 Quoniā in te Domine speraui: * tu exaudies me Domine Deus meus.

17 Quia dixi, nequando supergaudeant mihi inimici mei: * & dum commouentur pedes mei, super me magna loquuti sūt. Luca 15

18 Quoniā ego in flagella paratus sum:

* *et dolor meus in cōspectu meo semper.* malus & fugitiuus: * imò & ipse volo propter iniquitates meas dolore iusto & pœnitentia meipsum affligere, & dolo rem meum seruare volo semper, donec viuam, nunquã prorsus obliuioni daturus iniquitatẽ meam: volòq; in hoc dolore & afflictione hac pœnitentiã persistere, vsq; dum tu me tua cōsolatione ab eo releuare dignaberis. 19 Nam iniquitatem meam ego ipse confiteri paratus sum, & celare non volo, sed meipsum in aperta cōfessione paratus sum accusare: * & cogitabo in amaritudine turpitudinẽ peccati mei, & pro eo me affligam. * Ero quoq; memor, donec viuam, peccati mei: atq; etiam postquã tibi placitum fuerit dimittere, mihi tamen iustũ erit subinde recordari & cogitare, quã à te olim fuerim elongatus. 20 Quamquam autem ita per omnia tuã voluntati me subiiciã, & à te paratus sum quicquid decreueris correctionis, libẽter suscipere: inimicorum tamen meorum tabiem metuo, & ab illis per te saluari oro: melius iudicã in manus tuas incidere, tuãq; manu corrigi, quã illorũ potestati tradi, vt per eos morte interficiar. Ipsi autem hi inimici mei adhuc supersunt, neq; desistũt me malẽ persequi, & cõtra me fortitudine & violentia cõfortati sunt atq; corroborati: * insuper & numero multiplicati sunt qui me falsò & sine causã odiunt & persequuntur, malũ quærentes pauperclax animã meã. 21 Ecce homines ingrati qui pro bonis mala retribuũt, ipsi mihi aduersati sunt in pietatis negotio: & cum ego nihil illis nisi, bonum exhiberim, nunc vicissim mala mihi rependere laborant, detractionibũsq; & contumeliis molesti fuerunt mihi: * propterea quòd ab illorũ prauo consortio meipsum segregans, viã eligerẽ virtutis, eãmq; deinceps ambulare vellẽ. 22 Quartò verò illi magis mihi aduersantur, tantò te piissime Domine Deus meus precor mihi fieri propitiũ, vt in tantis malis (quæ ego partim intrinsecus fero, partim à foris sustineo) miserum me, & tam multimodis afflictum nunquam derelinquas: neq; te ipsum à me sic elonges, vt absq; tuo auxilio in tantis me periculis relinquas. 23 Quin potius vt tuam misericordiam decet, intentus esto ad auxiliandum mihi, & cogita de impendendo mihi adiutorio tuo, Domine Deus saluator meus: vt qui mihi metipsi in tantis difficultatibus prorsus diffido, neq; posse me inde eluctari scio, tua gratia valeam exitum bonum, & finem beatum inuenire, Amen.

ANNOTATIONES

in Psalmum trigessimseptimum.

ANON ignoramus quosdam totum hunc Psalmum Christo applicare, in persona generis humani peccata cōfidenti, & miserias, quas pro illis perpeffus est (tum ab horrore interius, tum ab inimicorum rabie, extrinsecus) proponēti. Quam interpretationem nos sanè non damnamus: tamētiā consideranti singulas huius Psalmi partes, quædam occurrant, quæ non rectè admodum Christo videantur competere, quibus etiā non optimè consonat tota Psalmi cōnexus, & consequutio. Proinde talem in Elucidatione monstrauimus intelligentiam, quæ in pœnitentiæ statu constitutis conueniat: potissimum cum Ecclesiastica consuetudine, & septem pœnitentialibus vnus iste ponatur. Pœnitentiales autem hos Psalmos nominari constat, eò quòd pœnitentibus aptam præbeant formam, sese conuertendi, & illorum statum exprimant. Et quanquā illum Elucidatio accommodauit iis solum, qui post diu transactam peccatis vitam, ad pœnitentiam sese conuertunt: posset tamen, paucis secundum intelligentiam immutatis, etiā iustis accommodari, qui grauissimis tentationibus ad peccata sollicitantur, quæ admodū cum quis iustus (probationis gratia, aut gratia humilitatis conseruandæ, aut alia quauis de causa) permittitur grauibz æstibus torqueri malè concupiscentiæ, & libidinis ardoribus vehementer vri: id quod etiā sanctis uiris legitimus nonnunquam Deo permittente accidisse. Qui enim in tali statu fuerit, etiā si iustus sit, præ horrore periculi, & abominatione mali, peccata sua præterita rememorans, aptè

B poterit hunc Psalmum pronuntiare, diuinum iudicium formidans, & liberari exoptans. Ac sic quidem ira ista Dei, à facie cuius dicit non esse sanitatem in carne sua, intelligenda est secundum apparentiam. Videtur enim Deus tunc iratus, & quodammodo (si ita loqui licet) iratum ipse se simulat, quando à iustis se elongans, grauius eos tentari permittit, maximè sceleratioribus eiusmodi, & magis abominabilibus tentationibus. Quoniā verò in hominibus etiā iustis, ubi paululū se subduxerit præsentia Dei, permilla inimicis potestate, graues statim incipiūt insurgere motus, qui totū vidētur corpus inuadere, & etiā ossa corripere, rectè tales cōqueruntur, non esse sibi sanitatē in carne, neq; pacem in ossibus. Et

- quia piarū mentiū est, quicquid patiūtur suis peccatis afcribere, idcirco rectè pati se hanc miseriam dicunt à facie peccatorum suorū, id est, propter peccata sua, quæ deinde etiam mundi iam sint à mortalibus, accusant, vel præterita mortalia rememorando, vel præsentia venialia propter multitudinem, & quotidianā reiterationē exaggerando. Atq; ita cōsequenter nō difficile erit lectori cordato, tali modo Psalmū pariter, & Elucidationem totā huiusmodi tentatis accommodare. Versu primo, Domine ne in furore tuo arguas me, &c. Corripit, siue arguit Deus aliquando correptione misericordix, aliquando correptione iustitiæ. Correptione misericordix arguit, siue flagellat nonnunquam etiā innocentes, tantū ob probationem, & meriti accumulationē: nonnunquam verò propter vltionē commissæ iniquitatis, à quo per correptionē eiusmodi quarit eum qui peccauit, sed prædestinatus est, à prauitate retrahere. Vtrunq; autē hoc flagellum, misericordix est, & paternæ disciplinæ. Pater enim nonnunquam seuerius agit cum filio, solū vt probet animū eius, & bonū faciat meliorē, vel certè in virtute custodiat: iuxta illud Sapientis, Filij tibi sunt, erudi illos, & curua illos à pueritia eorum. Filix tibi sunt, serua corpus illarū, & nō ostendas hilaritatem tuā ad illas. Nonnunquam verò, vt peccatū filij puniat, & castigatum emēdet. Correptione autē iustitiæ arguet Deus in futuro iudicio, & flagellabit impios vniuersos: 2. Mac. 9 nōnullos verò ex eis, etiam in præsentī tempore: quæ admodum obduratum Pharaonem, impium Antiochū, & superbū Actu. 12 Herodem. Atq; hoc est argui in ira & furore. Prius autē est in misericordia, & dulcedine paterna. Non ergo simpliciter Heb. 12 orat vir iustus omnino nō argui, omnino nō corripī: (Quis enim filius, vt ait Apostolus, quem non corripit pater? Et si extra disciplinam estis, ergo adulteri, & non filij estis) sed tantum non argui in ira & furore. Argui autē in misericordia, etiam optare debemus iuxta quod in alio Psalmo dicitur, Corripiet me iustus in misericordia, & saluabit me. Psal. 140 Versu quarto, Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum. Per caput, nō insolitum est in scripturis, quod in homine supremum est intelligi, id est, spiritum, siue mentem, & voluntatem. Tunc ergo iniquitates supergrediuntur caput, quando vsq; ad eò excrescunt, siue multitudine, siue magnitudine vt spiritum pessudent, vt mentē obtenebrēt, &

& voluntatē incuruet ad mali cōsensum. Facit autē hoc non solum vnus peccati mortalis grauitas, verū etiam nōnūquam nimium excrescentium quotidianorū multitudo: vbi neglecta, vel contempta, nō fuerint quotidianis lachrymis expurgata. Secundum hunc autem modū & in alio Psalmo postulat Propheta, caput suum non impinguari peccatoris oleo, hoc est, adulationis blanditia non pertrahi, aut seducimentem, & voluntatem in peccati cōsensum. Versu quinto, Putruerūt, & corruptæ sunt cicatrices meæ. Cicatrix, vulneris præcedentis sed curati iudicium est. Vbi autē cōperit semel curatum vulnus, & iam clausum, intus sub pelle reputrescere, plerūq; maius est periculum, quā fuerit in primo vulnere. Ita secundum similitudinem, per cicatrices, putrefactionem, & corruptionem, peccati dimissi reiteratio (quam reciduationem nūcupant) significatur. Rectē autem dicit pœnitens, à facie insipientiæ computruisse cicatrices. Verē enim insipientia magna est, & aperta stoliditas, quæ semel propria volūtate, & affectu planxisti, ea propria iterum voluntate resumere: quemadmodū cum reuertitur canis ad vomitum. Versu decimoquarto, Ego autem tanquam surdus non audiebam. Quemadmodum (iuxta Saluatoris verbum) inueniuntur Eunuchi, qui seipfos castrauerūt propter regnum Dei: ita sunt & surdi, qui seipfos surdos faciūt propter regnū Dei, similiter & muti: illi videlicet, qui propter regnum Dei interdixerunt sibi, ne cum voluptate, & cōsensu audiant vel dicant aliquid eorum, quæ contra Dei gloriam faciunt, atque virtutem. Atq; hoc modo & cæci inueniuntur propter regnum Dei, qui pepigerunt fœdus cum oculis suis, vt non videant, in quo offendāt, sicq; oculos sibi erunt, vnde scandalum paterentur. Similiter & claudi, qui pedem scandalizantem abscindunt, & projiciūt propter regnū Dei. Imò & captiui hoc modo inueniuntur, qui seipfos concluderunt in carcere: quemadmodū beatus Hieronymus in Epistola quadam ad Eustochium, se fatetur à semetipso propter gehennæ metum carcere damnatū, cū propter Dei seruitutem in eremi solitudine sese conclusisset. Versu eodem, Et sicut mutus non aperiens os suum. Quod in secūda parte dicitur, Factus sum sicut mutus non aperiens os suū: & deinde, sicut homo non habēs in ore suo redargutiones, forsitan mirabitur quispiam, quid sibi velit. Videtur enim

Ibidem.

Prou. 26

2. Petr. 2

Matth. 19

Iob 31

Matth. 5

& 18.

expe

- expediens interdum, vt redarguantur impij, & aperiamus os nostrum aduersus stultas impiorū propositiones: quæ admodum & saluatorē legimus vana proponenti diabolo respondisse, & redargutionibus aptis confutasse. Sed sciendū est, ex serie Psalmi totius, loqui hīc eū qui recens est in bono proposito, & adhuc inexercitatus, atq; infirmus. Huiusmodi autem præstat, vt prorsus in silentio discat vana obiiciētū inuipientiā cōtemnere, quā multis verbis cū illis misceri in disputationē. Cū enim illi in sua prauitate admodū sint exercitati (quæadmodū & Dñs testatur, filios huius seculi prudentiores esse filiis lucis in generatione sua) ipse verò rudis adhuc sit in eo quod cœpit negotio Dei, tutius est nouitio militi obmutescēdo, quā hinc inde argumētādo, & respōdēdo, aduersus malos suos agere, si firmus velit in eo, quod cœpit, vel proposuit, perstare. Quæ regula, in fidei dogmatibus cōtra impiarū assertionū autores, vel propugnatores, simplicioribus fidelīū diligētissimè etiā cōseruāda est. Nihil enim periculosius esse potest, quā simplices (qui nōdū pro cōsuetudine exercitatos habēt sensus ad discretionē boni, & mali) cū illis disputatione cōtēdere, qui pro sui ingenij prauitate, & astutia, simul & exercitatione lōga in suis vanitatibus parati sunt ad impugnandā validè admodū veritatē. Neq; nisi in regula orthodoxæ, & catholicæ fidei fundatissimis, & in scriptura sancta exercitatissimis viris, tuta est huiusmodi cōgressio. Versu decimonono, Et cogitabo pro peccato meo. Cogitare debemus de peccato multipliciter. De eo quidem, quod in præsentī nos adhuc grauat, vt de ipso agamus pœnitentiā. De præterito autē, quod iam dimissum cōfidimus, cogitādum nobis est nihilominus, vt à recidiuo cauētes, nō iterum in illud ipsum incidamus, vel in aliud siue simile, siue maius. Nonnunquā etiam de præteritorū peccatorū magnitudine, multitudine, & sæditate nō inutiliter cogitamus: vt magnitudinē Diuini beneficij, quo ex illis nos liberati, & saluati sumus, melius valeamus per huiusmodi cōsiderationem cognoscere (Non enim plenè cognoscitur medici curantis beneficiū, nisi morbus ipsi fuerit egrotāti bene cognitus) sicq; ad gratiarū actionē Deo dignè persoluēdam excitemur. Atq; hac arte Paulus frequēter apud suos discipulos vtitur. Veluti ad Rom. i. cap. quāta gentiū facinora commemorat: & cap. ii. quomodo Iudæorū malè gloriantū in lege
- Matth. 4
Lucæ 4
Lucæ 16
Hebr. 5
Rom 1.1
Rom 1.2
Roma. 3

præuicationem exaggerat, vt tandem monstraret, omnes peccasse, & eguisse gloria Dei. Similiter & in Epistola ad Corinthios priore, cap. 6. post enumerata turpissima facinora, subdit: Et hæc quidem fuistis aliquando: sed abluti estis, sed sanctificati estis. Et cap. 12. Cum gentes essetis, ad simulachra muta prout ducebamini, euntes. Ad Ephesios, Erasmus natura filij iræ. Et aliàs plurimis in locis, quales ante conuersionem fuerint, eis post conuersionem proponit: idq; facit vt vel ad gratiarum actionem, vel ad cautelam illos inducat. De futuris verò peccatis, aut etiam possibilibus, cogitare oportet nonnunquam metuendo, & pro nostra ab illis præseruatione deprecando: quemadmodum in oratione dominica quotidie facimus, cum oramus non induci in tentationem, sed à malo liberari.

1. Cor. 6

1. Cor. 12

Eph. 2

Matth. 6

TRIGESIMIOCTAVI PSALMI ARGUMENTVM.

POSITVS in tribulatione malorum vir iustus firmat in animo propositum, nolle se contra tribulantes os aperire, neque contra mutire, sed in silentio patienter ferre quæcunq; placuerit Deo, vt patiatur ab illis: tametsi id graue sit ac permolestum, nec sine vehementi aestu multiplicum cogitationum facile valeat impleri, vt non saltem bonis, ac rationabilibus sermonibus aduersarij obsistatur iniuste tribulantibus. Compescit tamen se hac in parte, Deum habens ante oculos: ad quæ mox conuertit sermonem, à quo etiam numerum dierum vite sue interrogat, velut tedium habens vite presentis, & desiderium liberationis ab hac miseria. Atq; hæc quidem sex primis versibus. In sequentibus autem quatuor versibus, hominis vanitatem (partim ex nimia natura mutabilitate, & breui vite duratione, partim ex stulta, & vitiosa actione) proponens, ad dominum sese totum conuertit, in illo suam omnem spem, & omnem substantiam positam consistendo. Atq; hæc, vsq; ad versum vndecimum. Hinc verò considerans afflictus omnem suam persequutionem, non vt ab hominibus, sed vt à Deo permittente, & disponente propter peccata super se venientem, eundem orat pro peccatorum remissione: atq; ita consequenter recto ordine, & pro flagelli amotione, attenta & humili oratione supplicat, & pro flagellati amotione, attendit & humili oratione supplicat, iam defatigatus assiduis malis: allegans etiam, aduenam se esse & peregrinum super terram, vt hac ratione facilius impetret, exhiberi sibi miserationem. Aduenis enim, & peregrinus debetur vti ex naturali lege commiseratio.

TRI

TRIGESIMIOCTAVI PSAL-

MI ELVCIDATIO.

1 Dixi, cu-
stodiã vias
meas: vt nõ
delinquã in
lingua mea

PROPOSVI in corde meo, & pactum feci cum
spiritu meo, ita sollicitè custodire & obseruare
vias meas, sicque diligenter ad actiones meas
omnes attendere, vt nec per linguam meam
peccatum vllum cõmitterem, quicquam vel

2 Posui ori
meo custo-
diam.

malum, vel noxium, vel otiosum loquendo, quod loqui non
conueniret. 2 Atque vt hoc propositum salutare perfec-
rem, os meum sub diligenti obseruatione constitui, quasi
sub clausura quadam: cauens, ne inde sermonem vllum, nisi a

* cum cõsi-
steret pecca-
tor aduer-
sum me.

post diligens examen, & discussionem maturam paterer
egredi: * tunc etiam cum cõtra me starent ex aduerso pec-
catores, cum illos viderem ante oculos meos iniquitatem
aduersum me perficere. Proposui enim permittere illos pro
suo placito agere, nec velle contradicere, sed in silentio po-
tius sustinere, dominõq; causam omnem cõmendare. 3 Ita-

3 Obmutui, & hu-
miliatus
sum, & si-
lui à bonis:

que iuxta hoc consilium atque propositum cordis mei, cum
illi aduersum me starent ad peragendum suam malitiam, &
mibi persecutionem inferendam, ego obmutescbam, &
humiliabar, in patientia & humilitate sustinendo, quæ illi
inferebant mala, & opprobria: & tacui etiam à bonis, ita vt
non solum blasphemias, conuitia, & iurgia non repederem
me molestantibus: verum neq; rationabiles sermones vlllos,
per quos à proposito malo illos forsitan potuissem innecte-

* & dolor
meus reno-
uatus est.

re: * me verò ista agente, atque in hoc proposito me exer-
citante, sensi intra me renouari dolorem cordis mei, & ve-
lut ingeminari. 4 Concalescere enim cœpit intra me cor

4 Cõcaluit
cor meũ in-
tra me:

meum, & velut feruore quodam accendi: partim quidem
ab innata humano affectui superbia & impatientia, ob quã
difficillimum est pati iniuriam ab aduersariis, maximè co-
ram stantibus, & eam non saltem verbo retaliare: partim

Prouer. 15

verò, propter zelum, & conscientia testimonium quo vree-
ri videbar, vt illis saltem rationabilem responsionem redde-
rem, si fortè molli respõsione iram frangere, & à cœpta eos
malitia prohibere possem: partim etiam, quòd mea ista ni-

* & in me-
ditatione
mea exar-
descet ignis.

mia patientia illos videbam in sua malitia firmiores fieri,
eãmq; exercere licentius: quæ omnia vehemēter affigebãt
cor meũ: * & in hoc sollicita anxiaq; meditatione positus,
sensi velut igne quodã anxia sollicitudinis æstuarẽ spiritum
meum

meum, multa atq; ea quidem diuersa & contraria meditantem: dum mecū ipse fluctuarem, vellē mne iuxta propositum profus obticere, an fracto proposito aduersum illorū malitiā meipsum defendere, illōsq; de sua prauitate saltē verbis bonis arguere. 5 Post multā verō fluctuationē loqui tandem cepi etiā in lingua mea: verū non illis ad satisfaciēdum cupiditati vindicta; sed tibi domine, ad consolandā cōtra iniurias animam meā, tibiq; dixi, cū ab aduersariis premerer in oratione mea, prae desiderio liberationis à presenti miseria: * quādiū adhuc me premet, o domine, ista hominū prauorū malitia? Fac mihi domine cognitū finē vitæ meæ, qua in medio huius malitiæ sum victurus super terram. Tam enim tædet animā meā vitæ huius, & cupio magis dissolui, & tecum habitare, vbi nulla esse potest malitia persequētis, atq; hoc sanē desiderio requiro in libertate cordis cognitionem exitus mei. 6 Et numerum dierum meorum, quibus viuam in medio huius malitiæ, fac me cognoscere: vt scire valeam, quantū mihi adhuc temporis superfit in vita transigendū, & quādiū hic mihi sit in ista peregrinatione, & afflictionibus persequutorū perseuerandū. 7 Ecce enim certū ego illud habeo, quod dies omnes vitæ meæ tu constitueris, ac desinieris in certo numero, qui tibi est cognitus: & certā constituisti mihi periodum, ac terminū vitæ, ante quā vt liberari ab hac miseria non potero, ita post eam indubiē hinc me scio migraturum: & subsistentia mea ac vita, qua in hoc corpore in terra subsistam, & viuam, modicæ admodū & quasi nullius durationis est in cōspectu tuo; cuius duratio est æterna, principium nō habens neq; finem, cum temporis mei duratio quasi heri incōperit, cras finiēda. 8 Imō certē omnis homo donec in vita hac corporis viuat, donec in hac tēporis duratione permanet in hoc mūdo, nihil aliud quā vanitas. imō vniuersa, & integra vanitas. Est enim oīs homo in hac vita viuēs, prae omnibus creaturis maximē mutabilitati, & instabilitati subiectus: tam mirē instabilis tam nimis variabilis, per singulas horas, & momēta singula immutationibus subiectus, vt meritō dici possit ipsum esse vniuersam perfectāmq; vanitatem. 9 Quin & in vmbra quadā, tanquam in imagine, siue ad imaginis modum, pertrāsit homo per seculum vitæ præsentis: ita velociter transiens, atq; ita nihil subsistēs, vt trāsīt vmbra: quæ & nullam habet solidam

5 *Loquutus sum in lingua mea:*

* *notū fac mihi domine finē meū*
Iob 10
Philip. 1

6 *Et numerum dierū meorū quis est: vt sciā quid desit mihi.*

7 *Ecce mē surabiles passisti dies meos:*

* *Substantia mea tāquam niliū ante te.*

8 *Verūta mē vniuersa vanitas omnium hominum viuens.*

9 *Verūta mē in imagine pertrāsit homo.*

dam

* sed &
frustra con-
turbatur.

10 Thesauri-
zant, &
ignorant cui
congrega-
bit ea.

* & nunc
que est ex-
pectatio
mea, nonne
dominus?

Iob 17

Pfalm. 7

* & substā-
tia mea a-
pud te est.

11 Ab omni-
bus iniqui-
tatib⁹ meis
erue me:

* opprobriū
insipientiū de-
disti me.

dam subsistentiam, & facillimè citissimèq; diffugit: nullum relinquēs sui vestigium: * ac proinde vanum est hominem conturbari aut tumultuari pro vllis rebus temporariis & transitoriis huius mūdi (quibus nulla duratione, nulla stabilitate frui possit) siue quis ea quæ videntur bona auferat, siue quæ videntur mala inferat. Omnino enim stultū atq; ridiculū est, multū animo cōmoueri pro rei cuiuslibet ablatione, quam post breue momentū velis nolis necessariò es perditurus. Et nihilominus vanum est, propter illatum modicū incōmodum vehementer cōturbari, quod mox post momentum diffugiet. 10 Inter omnia autē, quæ vanitatis sunt hominū, illa est vel præcipua, vel apertissima, quod magno studio, cura, labore, sollicitudine thesauros magnos homines cupidissimè congregant, in acervos congerentes aurum, & argentum, & cætera huiusmodi (pro quibus & corpora periculis exponūt, & animas suas perditioni æternæ mancipare non formidant) & tamē ignorant, quibus ista sic congregēt. incertum est enim, ad quem huiusmodi rerum sit deuentura possessio: neq; sciunt homines, ad quem sit post mortē, suarum rerum venturū dominū. Et de hærede quidem frequēter omnino ignorant, dum sic cupidissimè congregāt, quoniam ille sit futurus. Aut si personam vtcunq; sciunt, certè qualis ille scit futurus, & quomodo partis vsurus ignorant, aut in quos vsus ipse cōgregata sit expēsurus, aut quo animo (gratōne an ingrato) erga eū qui thesaurizauit futurus. Sic autem in incertū tantos labores pro nihilo, imò in detrimentū æternū insumere, quis non videat esse vanissimū: * Quæ verò est, ô piissime Deus, mea expectatio? quod est meum desideriū? quid est, quod ego expeto, quod desidero? Certè non aliud, nisi tu ipse dominus, & Deus meus. Tu enim es præstolatio mea & pariētia mea, quem solum expecto cum desiderio: vt te aliquādo possideam, propter quē alia omnia tēporaria pro nihilo cōtemno, & omnia aduersantia patienter ferre volo: * & substantia mea omnis apud te est: id est, meas omnes diuitias in te vno positas habeo, tēq; repuro omnes diuitias, & totam possessionem meā, in quo vno habere me omnia cōfido. 11 Tu domine, quo te dignus fiam, ab omnibus peccatis meis me libera: * tu permisisisti me fieri opprobrium, & illusionem hominibus insipientibus, aduersariis meis, quem contemptū, & afflictionem patienter fero, modo

modo tu tantum sic humiliatū me à peccatis meis absolvas.
 12 Cū autem illi mihi illuderent, & irrogarent iniurias, obmutescbam ego iuxta quod dixeram, ac proposuēram in corde meo, neque ad responsionem, defensionem, aut exprobrationem aperui aduersum illos os meum, sinēs illos agere contra me, quicquid esset collibitum: quoniam sic ista accipiebam tanquā à te illata & facta, id est, à tua prouida dispositione, & prudenti permissione, propter exercitium patientiæ, & purgationē peccati mei: * & quia hæc omnia quæ patior, nō vt ab insipientibus hominibus, sed vt à tua prouida dispositione accipio, idcirco nō illis respondeo, non cū illis contēdo, vt cessent: sed tu domine deprecor, vt tu à me ista tua verbera, ista tua flagella amoueas, cū tibi ita placitū & vtile visum fuerit. Te enim volente, cessabūt plagæ aduersariorum meorum, quorum ministerio ad meam disciplinam vti te considero. 13 A fortitudine vlticis manus tuæ, quā super me grauitèr extentam experior, ego quasi defeci in castigationibus, & flagellis tuis: & iam totus videor exhaustus præ granitate persecutionis & afflictionum, quæ super me ex tua dispositione venerunt: * tu enim domine corripere solitus es homines, arguere, & castigare propter iniquitatem: quemadmodum pius pater filium corripit peccantē, partim, vt quod per iniquitatē iustitiæ subtractum est, per vindictæ pœnalitatē restituatur: partim verò, vt correptus offendisse se sciat, & quem offenderit agnoscat, agnoscens verò emendare studeat, ne iterum vel eadem, vel prioribus peiora non castigatus committat. 14 Et facis tu domine tabescere animam meam, atque in nihilum vitam defluere, ad eum modum quo aranea exhausta omni vigore, & exiccata tabescit: quæ sanè correptio, & pœna toti etiā generi hominum propter originale peccatū infligitur: * veruntamen vanū est hominem pro vlla re temporaria commoueri animo, & vel nimia delectatione affici, vel immodico dolore torqueri: propter quod mihi consultius videtur in nullo conturbari, tibi; in patientia omnia cōmittere. 15 Tu tantum domine exaudi orationem meam, quam fundo ante conspectum tuum, & deprecationē qua te deprecor pro remissione peccatorum: * lacrymosas orationes meas, & preces quas cum lacrymis ex dolore pœnitentiæ effundo, auribus percipe, & clementer exaudi. 16 Ne taceas, neque obsurdescas, sed

12 *Obmutui, & non aperui os meum, quoniam tu fecisti: * amo ue à me plagas tuas.*

13 *A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus: * propter iniquitatem corripisti hominem.*

14 *Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius: * verūtanē vanē cōtur batur omnis homo.*

15 *Exaudi orationem meā domine, & deprecationē meā: * auribus percipe lacrymas meas.*

16 *Nesileas*

* quoniam
advena ego
sum apud
te, & pere-
grinus sicut
omnes pa-
tres mei.
Hebr. 13
2. Cor. 5
17 Remitte
mihi vt re-
frigerer, pri-
usquã ab-
eam, & am-
plius non
ero.

magis attentus esto ad orationem meam, & benigna exau-
ditione responde deprecationi meae: * quoniam ego aue-
te sum quasi advena, & quasi peregrinus in hoc mundo, ita-
bilem hic non habens mansionem, quomodo omnes maio-
res mei, non nisi advenas & peregrinos esse se confessi sunt
super terram. Non enim habemus hic manentem civita-
tem, sed futuram inquirimus: & donec in corpore vivimus,
à domino peregrinamur, per fidem ambulantes, non per spe-
ciem. 17 Quoniam ergo advenis & peregrinis debetur
misericordia & consolatio, precor te domine, vt remittas
aliquantulum super me manum tuam: paululumq; si ita tua
voluntati placitum & expediens visum fuerit, eam allevies,
& à me subtrahas: vt qui penè mihi videor iam exhaustus,
atque destitutus internis viribus, respirem & refociller ali-
quantulum, accipiãmq; vel modicam consolationem & re-
quiem, priusquam ab hac terra miseriae & peregrinatione
egrediar, quando amplius non ero super terram, neq; ultra
redibo, posteaquam semel abscesserò: vt etiam modo in
peregrinatione, aliquid illius superplenissimae consolatio-
nis velut prægustare valeam, qua apud te spero in aeter-
num frui, Amen.

ANNO TATIONES IN
Psalmum trigessimooctauum.

VERSU quinto & sexto, Notū fac mihi domine finem
meum. Quod petit Propheta, notum sibi fieri finem
suum, & numerum dierum vitae suae, non aliud quam experi-
mit tedium praesentis vitae, & desiderium futurae, in qua se
liberandum credit ab omnibus malis. Mos enim est, cum
ad aliquam rem vehementer aspiramus, siue vt finiatur, siue
vt inchoetur, vt supputatis diebus expendamus, quando haec
res desinet, aut illa incipiet. Et aliàs diximus, cum ita loqui-
tur Psalmista: Usquequo domine obliuisceris me: quousq;
quandiu, aliisq; consimilibus modis, non aliud indicari
nisi magnum desiderium, nullam autem expectari certam
responsionem. Atque ita in proposito, petens vir iustus à
domino vt notum sibi faciat finem & numerum dierum,
nequaquam responsionem expectat: sed tantum suum desi-
derium vehemens, sic loquendo, insinuat. Versu sexto,
Quid desit mihi, id est, quantum desit mihi temporis vitae
meae: hoc est, quantum adhuc mihi supersit dierū, aut tem-
poris

poris, quo viuendum mihi est super terram. Illud enim temporis dicitur nobis deesse, quod nondum viximus, quod adhuc superest in vita transigendum. Vnde & vulgo loquētes dicere solent homines, tot annos se habere, quot annos viuendo transegerunt. Illos enim qui nondum transacti sunt, habere se non dicunt. Verbi gratia, qui triginta annos vixit, ex loquendi vulgata consuetudine dicit se triginta annos habere. Eos autem quibus victurus est, nondum se dicit habere. Et secundum hunc modum, annos residuos qui supersunt transigendi, sibi dicit Propheta deesse: eò quòd nōdum eos habeat. Quamuis forsitan secundum aliam considerationem rectius dicere possumus iuxta veritatem, illos annos habere nos qui adhuc supersunt: illos verò iam deesse, iam non haberi, qui præterierunt. Nam secundum veritatem nihil minus habem⁹, quàm id quod omnino præterit, & ita præterit, vt nullo modo reuocari possit: cuiusmodi est tempus quod iam præteritum est. Illud verò quod adhuc habendum est, saltem spe habemus, & expectatione possidemus.

Versu septimo, Et substantia mea tanquã nihilum ante te. Substantia in hoc Psalmo bis ponitur, & iuxta Elucidationis declarationē, non eodem modo accipitur. Nam prius quidem, pro substãtia seu vita ponitur. Vnde & ex Hebræo vertit beatus Hieronymus: Et vita mea quasi nō sit in conspectu tuo: pro quo alius vertit tēpus, eandem prætedens intelligentiam, videlicet de tempore vitæ, & substãtēdi in hoc corpore. In secundo autem loco, videtur substantia aliud esse quàm substantia, vel tempus vitæ: nimirum ipsum in quo omnes suas diuitias, possessionem omnem, atq; omne suum bonum positum iudicat. Nam quadrat hæc intelligentia rectē ad id quod præcessit de vanitate hominum avarorum. Quasi dicat Propheta, Hi quidem thesaurizāt, & ignorant cui congregant illa temporaria bona. Mea verò expectatio non alia est, quàm dominus: & substantia mea omnis, mea omnes diuitiæ, & omnes mei thesauri apud te sunt, ita vt cum te vnū habuerim, omnia sim habiturus, quæ ego expecto, & desidero. Atq; his rectē satis Hebræum consentit, quod hoc in loco habet: Præstolatio mea, vel spes mea in te.

Versu octauo, Verūtamē vnīuersa vanitas, omnis homo viuēs. Hūc versum ita explanat Elucidatio, vt vnīuersa & vanitas regimīne adiectiui, & substãtiui copulētur, sitq; sensus,

Omnis homo viuens, est vniuersa vanitas. Atque huic constructioni consentit Felicitas trāslatio ex Hebræo, quæ habet, Certè omnis vanitas, omnis homo permanēs, in vita scilicet ista corporis. Et videtur hæc esse Psalmistæ sentētia, qua omnem hominem, donec hic viuat super terrā, facit esse vniuersam vanitatem: significās nimirum illā maximā, & summam mutabilitatem atq; instabilitatem, cui præ cæteris omnibus creaturis, donec in corpore degit, amplius subditus est homo. Nam sicut (iuxta beati Gregorij demonstrationē) omnis creaturæ aliquid habet homo, nimirum esse cōmune habens cum inanimatis omnibus, viuere & vegetare cū plantis, sentire cum animalibus, intelligere, & velle cū angelis, ita similiter & omnium creaturarum mutabilitati cōmunicat homo: & est omnis creaturæ mutabilitas in humana specie velut agglomerata. Cū inanimatis enim cōmunicat homo, quantum ad corpus mortale quod modò inhabitat, in mutabilitate ab esse, ad nō esse: quoniam corruptioni subiectus est, atq; etiam aliis mutationibus secundum locum, & secundum varia accidentia corporalia. Cum viuentibus, secundum mutabilitatem augmentationis, diminutionis, nutritionis. Cum sentientibus, secundum omnes mutationes sensuum, & sensualium affectionum, atq; passionum. Cum angelis verò secundum volubilitatem cogitationum, & volitionum. Quomodo ergo iuxta magni illius Gregorij sentētiā, rectè omnis creaturæ nomine intelligitur homo, eò quod omnis creaturæ aliquid habet homo: ita & in proposito dicimus hominē rectè vniuersa, siue omnē vanitatem nominari: quoniam omnis vanitatis omnium creaturarū aliquid habet homo. Et quæ in aliis sunt dispersa, in hoc vno simul inueniuntur. Non fuit autē Prophetæ satis dicere, Vniuersa vanitas homo viuēs: sed addere voluit etiā secundum vniuersale signū, Omnis homo viuens. Nam si omisisset signū illud vniuersale, forsitan existimaretur de tota specie tantum loqui, quasi nō in singulis indiuiduis speciei humanæ inuenire sit vniuersā vanitatem, sed in tota solum specie, quantum ad diuersa indiuidua: utpote in vno hęc vanitatis partē, in altero alterā. Nūc verò in singulis quoque indiuiduis vniuersa vanitas est, & perfecta, plenāque eiusmodi mutabilitas. Atq; idcirco dixit, Vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Videtur autē prima facie huic nostræ expositioni repugnare lectio Græca, quæ ita habet,

πλῆν τὰ σὺμπαντα μάταιός τις, ὡς ἀνθρώπος ἴσθι hoc est, Ve-
 runtamen omnia vanitas omnis homo viuens. Atque huic
 etiam cōsonat Hieronymi ex Hebræo translatio quæ sic ha-
 bet, Omnia enim v auitas, omnis homo stans: id est, perman-
 ens in vita. Vnde apparet, quod nō rectè secūdum priorem
 expositionem iunxerimus vniuersam vanitatē per modum
 adiectiui, & substantiui, & aliam esse à supraposita sententiā.
 Verūm aduertendum est, etiam hanc lectionem ad supradi-
 ctum sensum facile posse reduci, tantum præpositione per,
 aut in Græco κατὰ (id quod apud Græcos non est nouum)
 subintellecta, ad hūc modum, Per omnia vanitas est omnis
 homo viuens: & quid aliud esse potest per omnia vanitas
 quàm vniuersa, aut omnis vanitas? Si autem omnino ni-
 hil placeat intelligere quæ nos coniunximus, lege diuisim,
 & talem accipe sententiā: Verūtamen vniuersa sunt vani-
 tas, omnia sunt vanitas, quæ in hoc mundo sunt, etiā omnis
 homo viuens: vel, præcipuè autem omnis homo viuens, Ve-
 rūm prior sententiā & coniunctio, multò cōuenientior est,
 præcipuè cū neq; Græco aut Hebræo, repugnet. Versu
 F duodecimo, & decimotertio. Ab omnibus iniquitatibus
 meis erue me, &c. Saluberrimū nobis in tribulatione malo-
 rum positus hoc in loco proponitur consiliū: videlicet cum
 affligimur, omnia tanquam de manu Domini suscipiamus.
 Quæadmodum eximū illud, ac celeberrimū patiētiæ exem-
 plum sanctus Iob, cū à Satan tantis affligeretur malis, ad Iob 1
 domini manū respiciens, dicebat, Si bona de manu Domini
 suscepimus: mala cur nō sustineamus? Dominus dedit, Do-
 minus abstulit: sit nomen Domini benedictū. Quod consiliū
 si sectemur, & non oculos nostros ad hominem persequen-
 tem, atq; iniuriam inferentem, sed ad Deum (cuius permis-
 sione, & provida dispositione pro nostra salute id fieri cre-
 dendum est) intēderimus, non faciles erimus ad murmura-
 tionē, aut retaliationē iniuriæ, aut exactionē vindictæ, ne Iob 1. & 2
 que peccabimus in blasphemis vel maledictionibus, quem-
 admodum de illo legimus, quod in omnibus illis (maximis
 indubiè) aduersitatibus nō peccauit labiis suis, neq; stultum
 quicquā contra Deū loquutus est. Contra Satan verò mini-
 strum horum malorum, aut contra vllum aliorum hominū,
 ne verbū quidem murmurationis aut iniuriæ emisit de ore 2. Reg. 16
 suo. Sic & Dauid rex fugiēs à facie filij, cū malediceretur

2.Reg.16

ab homine Belial, oblatam de manu Abisai uktionem com-
 pescuit, dicens, Dimitte eum, ut maledicat. Dominus enim
 præcepit ei, ut malediceret Dauid. Et quis est, qui audeat di-
 cere, quare sic fecerit? Et rursus, Dimitte eum ut male-
 dicat iuxta præceptum Domini, si fortè respiciat Dominus af-
 flictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro ma-
 ledictione hac hodierna. Illud autem nos prudentiæ caute-
 lam docet, quòd oraturus Propheta Dominum pro flagel-
 lorum amotione, prius orat versu præcedente pro omnium
 peccatorum dimissione. Prius enim dicit, Ab omnibus ini-
 quitatibus meis erue me: ac deinde subiungit versu sequen-
 ti, Amoue à me plagas tuas. Est enim ille ordo rectus, ut
 prius causa tollatur, ac deinde effectus. Sunt autem plurimi,
 qui orant quidem Deum labiis pro afflictionum amotione,
 sed ad radicem non ponunt securim, neq; prudenter petunt
 quia non curant de suorum peccatorum (in quibus stare eli-
 gunt) dimissione. Et cum hæc plerumq; causa sint flagello-
 rum Dei, stultum est pro affectus amotione orationem face-
 re: & de causæ ablatione nihil curare. Versu penultimo, Ne
 fileas quoniam aduena ego sum apud te & peregrinus. Om-
 nes quidem homines, æque boni atq; mali, non aliud in hoc
 mundo sunt, quàm aduena & peregrini. Omnes enim tan-
 tum transitum facimus per viam huius vitæ: neq; habet hic
 quisquam hominum manentem ciuitatem, imò neq; pas-
 sum pedis proprium, & verè hereditarium, sic ut perpetuo
 illum valeat tenere in possessionem suam. Verum est inter
 bonos & malos differentia, quòd boni affectu hic se peregri-
 nos faciunt & sunt, idque & ore agnoscunt & consentunt,
 quemadmodum pulcherrimè admodum de sanctis Patriar-
 chis scribit beatus Apostolus, quod à longe tantum aspiciën-
 tes & salutantes factas sibi promissiones, cõfitebantur, quòd
 peregrini essent, & hospites super terram, terram repromis-
 sionis, tanquam alienam inhabitantes in casulis, eò quòd pa-
 triam meliorem expectarent, nempe cælestem, & ciuitatem
 fundamenta habentem, cuius artifex & conditor Deus. Quia
 enim affectu, & mète non inhaerent rebus huius mundi, sed
 conuersationem suam in cælis habere student: quia nõ quæ-
 runt super terram, sed quæ sursum sunt, sapiunt & quarunt: quia
 in mundo existentes nõ sunt de mundo: quia non contemplan-
 tur ea quæ videntur temporaria, sed quæ non videntur eter-
 na: quia

Hebr.13

Actu.6

Hebr.11

Philip.3

Colof.3

Ioan.17

2.Cor.4

2.Cor.5

Ephes.2

Gene.47

na
 pra
 qu
 reg
 d
 ne
 nis
 & t
 reg
 lin
 qu
 bu
 ma
 in
 (vt
 cõ
 hin
 rin
 aff
 qu
 ran
 An
 A di
 pu
 ali
 ba
 na
 na
 hi
 in
 ia

na: quia corpore absentes à Domino, spiritu & desiderio præsentés se ei exhibere, & placere contendunt: idcirco híc quidem super terram non nisi aduenæ sunt, hospitésq; & peregrini, ciues autem sunt sanctorum, & domestici Dei. Unde & egregius ille Patriarcha Iacob interrogatus à Pharaone, quot essent anni vitæ ipsius, Dies (inquit) peregrinationis vitæ meæ, centum triginta annorum, sunt parui & mali: & non peruenerūt vsq; ad dies patrum meorum, quibus peregrinati sunt. Impij verò & terreni homines, licet re ipsa velint nolint, aliud quàm aduenæ esse non possint, neq; aliud quàm peregrini, affectu tamē nihil sunt minus. Ita enim rebus huius mūdi inhæret, ac si perpetuò híc in terra sint permansuri: & quidē affectu cupiunt, si fieri id posset, perpetuò in terrenis his possessionibus vitam agere: libentissimē Deo (vt ipsi stulti stultissimē effutire solent) sua regna superna cōcessuri, si pro illis terrā vellet ipsis dare perpetuam. Et cum hinc adueniente statuto tēpore migrare cōpelluntur, ægerimē reddunt animā: nimirum hoc ipso monstrantes, quòd affectu super terram non aduenæ, sed verē ciues fuerint, & quòd patriā veterē morientēs relinquunt, non nouā requirant. Versu vltimo, Amplius non ero. Cum dicit Propheta, Amplius non ero: nemo hinc ansam accipiat malē opinandi, quòd per mortē prorsus homo intereat, tam secundū corpus, quàm secundum animam, & quòd non sit post mortem aliquando futura resurrectio. Nequaquam enim hoc volebat Propheta sanctus, sed tantum de incolatu suo, & peregrinatione loquitur: quasi dicat, Sine me peregrinum, & aduenam refocillari, atq; respirare aliquantulū, priusquā abeam hinc ex isto incolatu atq; peregrinatione, & vltra híc nō ero in hoc incolatu, in hac vita mortalis corporis, quomodo iam viuo, donec tibi erit placitū finire peregrinationē meā.

TRIGESIMINI NONI PSAL-

MI ARGVMENTVM.

PSALMV M istum de Christo intelligendum manifestē docet Paulus Apostolus in Epistola quā scripsit Hebræis, capi. ix. vbi aliquot versus (nonum videlicet, decimum, & vndecimum) ex eodem profert, quos Christo applicat de legalium consummatione, & nouæ hostiæ immolatione loquenti. Videntur tamen prima facie principium & finis Psalmi non vsque ad eò cōuenire Christo: potissimum vbi versus finem peccata sua confitetur,

& iniquitatum suarum multitudinem, qui Psalmum profert: *Christus autem agnus existens sine macula, peccatum omnino non fecit, neque inuentus est vnquam dolus in ore eius. Veruntamen Christum aduertimus pro suis membris consistentem, & deprecantem, id est, pro nobis peccatoribus (qui licet eius redempti sanguine, & per eum liberati, tamen multipliciter quotidie offendimus) nihil prorsus videbitur absurdum, si ipsum, qui quantum ad suam personam singularitatem verè est sine peccato, audimus aliena peccata tanquam sua consistentem, & pro membrorum delictis capitis deuotionem videamus exorantem.* Atque hac de causa in Elucidatione, Iacobi 3 que subsequetur, explanando principium, atque finem Psalmi, in quibus loqui videtur in persona membrorum suorum, vsi sumus tertia persona, quo clarior esset intelligentia: ita vt ipse intelligatur de nobis loqui, sub persona tertia, cum in Psalmo videatur de se loqui sub primam personam. In medio autem, vbi ad Christi personam qui dicuntur sunt accommodanda, primam personam (vt in textu) seruauimus: vt sic manifeste lector hac diuersitate diuidere valeat, quid ipse secundum personam fidelium, atque membrorum dicat, quidue secundum personam suam propriam. His itaque premisis, ad commotionem legentium, nunc breuiter solito more, Psalmi totius sententiam complectamur. Commemorat itaque in primis illud de suis membris Christus Dominus, quomodo post longam & vehementem patrum expectationem, humanum genus tandem respiciens Deus pater omnipotens, de captiuitate mortis, lacu inferni & scditate peccatorum, tam originalis quam actualium, saluum fecit, atque in viam iustitiae reduxit: vbi gaudentes liberatori sociantur dulcia gratiarum actionis, & lata cantica, ita vt multis exemplis multi ad Dei timorem videantur conuerti: cuiusmodi hominum certè & vera asseritur esse beatitudo. Atque hac primis sex versibus. Dehinc verò, Christi ad patrem de semetipso sermo dirigitur, enarrantis que per ipsum erga genus humanum ille voluit secundum consilium sapientiae suae mirabiliter operari, quomodo videlicet mirabilia Dei secreta consilia annuntiare venerit hominibus, quomodo in carne humana patri factus est obediens usque ad mortem, vt hostia placabilis fieret pro peccatis hominum, posteaquam alia nulla oblatione, aut hostia corporali potuit patri ira placari: quomodo deinde patris voluntatem diligentissime impleuerit, neque ipse solum impleuerit, verumetiam fidelibus vniuersis publicè & palam annuntiauerit, nihil celans eorum que à patre sibi tradita fuerant docenda. Atque hac vsque ad versum deci-

inquinatum. Ab hoc autem versu, vsque ad finem, transitum facit ad deprecandum patrem pro infirmis membris suis, quorum iniquitates & miserias vt proprias reputat, pro illis tanquam pro semetipso patrem rogans, vt illos ab omni malo eripiat. & sic adiuet per confirmationem gratiæ suæ, vt malis non succumbant: illi vero qui ad ipsorum laborant perniciem, vt confusione eterne damnationis absorbeantur, vt liberati fideles patrem magnificent, in quo sibi repositum habent omne adiutorium.

TRIGESIMINONI PSAL-

MI ELVCIDATIO.

D

MAGNO & vehementi desiderio, longaq; expectatione, ante perfectã generis humani redemptionem expectauerant patres ad salutẽ Domini patris mei, vt iuxta cõsiliũ & propositum suum æternũ ipsos aliquãdo faceret saluos, ab ea in qua iacebant captiuitate: * & tandem propitiũ factus pater meus oculos misericordiẽ suę posuit super illos, vultuq; placabili misericordia motus aspexit illos. 2 Et exaudiuit preces eorum, & clamores multos magnos & longos, quibus pro sua liberatione ad ipsum exclamauerãt: * & eduxit eos de profunda fouea inferni, à morte æterna, & damnatione illos liberans, cuius per peccata facti fuerant debitores: atq; irem à luto cœni, à forditie & fœditate peccati, tam eius quod ex origine cõtraxerant, quã eorũ quæ per propriã voluntatẽ sibi superiecerant: saluos eos faciẽs à peccatis eorũ, & à regno mortis transferens ad vitam. 3 Eductos autem de lacu, & cœnoso luto peccatorum, ipse constituit super viam bonã, mundam, & firmã, cuiusmodi sunt viæ lapidibus strata, & petrosæ: id est, in viã iustitiæ, & virtutis gratia sua conformauit eos, vt vltra in lutum & fæcem peccati non immergerentur: * ipse director illis, ac ductor fuit per viã iustitię, operari eos docens iusticiã, & in operando sic dirigens, vt non deflecterent neq; ad dexteram, neque ad sinistram. 4 Eductos verò è tantis miseriis dehinc lætificauit interiori vnctione spiritus sui sancti, atq; ita canticum nouum dedit in ore eorum: * carmen (inquã) lætitiæ, & gratiarum actionis, ad laudem Dei saluatoris sui, quod illos interior exultatio, & lætitia spiritus docuit decantare liberatori suo. 5 Videbunt multi aliorum exempla, & lumen iustitiæ, atq; virtutis eorum refulgebit multis, proximorum

1 Expectas
expectaui
Dominum:

* & intendit
mibi.

2 Et exaudivit
preces
meas: * &
eduxit me
de lacu mi-
seriæ, & de
luto facis.

3 Et statuit
supra petrã
pedes meos:
* & direxit
gressus
meos.

4 Et immisit
in os meũ
canticum
nouum:

* carmen
deo nostro.

5 Videbunt
multi, & ti-
mebunt:

in exemplum, qui inducent exemplo bono timorem Domini: * discantq; ponere in Domino spem suam, vt cum proximis suis tanta viderint à Deo misericordia affectos, & tanta consolatione repletos, animentur & ipsi spe simili, ad istiusmodi bona consequenda. 6 Et verè beatus est homo ille, qui spem habet, & fiduciam in nomine Domini, qui Dominum Deum ponit spem suam, & omnem fiduciam habet in eo, toto ei corde, & tota mente inherens: * ad ea verò quæ sunt huius mundi temporaria & caduca bona, itémq; ad vitia & peccata, quibus plenus est mundus, non intendit oculis mentis suæ, vt cor suum poneret super illa, fiduciaque & amore eis inhereret: quæ reuera nihil aliud sunt, quàm vanitas, & meræ insanix atq; dementiæ, quibus homo velut dementatur, imò efferatur, & profus ab humane conditionis nobilitate elongatur: quæ cum multa polliceantur, & enimiam quandam promittere videantur felicitatem, secundum

7 *Multa fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua:* dum veritatem tamen nihil præstare possunt suis amatoribus eorum, quæ pollicebatur: sicq; fallunt planè & decipiunt, apparentia quadam, ostentatione, ac specie boni, amatores suos. 7 Multa admodum sunt opera tua, quæ tu fecisti Domine Deus pater meus, & magna, & mirabilia: partim in rerum omnium potenti creatione, partim in generis humani magnifica redemptione, & electorum tuorum saluatione: * & non quisquam neq; in cælo, neq; in terra, neq; alicubi gentium, qui similis sit tibi, aut equalis in cogitationibus tuis: qui secundum cogitationes atq; consilia sapientiæ tuæ valeat tibi comparari. 8 Ego assumpta carne in mundum adueniens, annūtiaui & prædicaui hominibus, ad quos missus fuero, istas mirabiles cogitationes, & magnifica consilia tua: omnia quæcunq; à te patre meo audiui, nota faciès eis, ea potissimum quæ tu de humani generis redemptione, electorumq; glorificatione, & damnatorum reprobatione cogitaueras, atq; decreueras, & annuntianda mihi commiseras: * me autem super terram annuntiante (partim quidem per memetipsum, partim per meos Apostolos atque ministros, in orbem vniuersum destinatos) submiserunt se veritati quam plurimi in omnibus gentibus & populis, sicquæ multiplicati sunt vehementer fideles, qui totam, contemptis omnibus vanitatibus, in te solo ponerent fiduciam. 9 Eorum autem quæ illis ex tua voluntate annun-

ciaui

* & sperant in Domino.

6 *Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius: & non respexit in vanitates & insanas falsas.*

7 *Multa fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.*

Ioan. 17
8 *Annuntiaui, & loquutus sum: & multiplicati sunt super numerum:*

Hebr. 2
Marc. 10
9 *Sacrificium & oblationem nolui.*

etiaui præcipuum erat, opus miseracionis illius, quod eis
 per meam in mundum aduētum exhibuisti. Tu enim pater,
 sacrificia corporalia, & corporales oblationes, non propter
 seipsa requisisti, neq; vnquam vt per se placita, & propter se
 grata offerri tibi voluisti, neq; hisce corporalibus rebus pla
 cari voluisti irā tuam erga genus humanū: * sed mihi filio
 tuo ad operis illius perfectionem, aures perfecisti, & corpus
 aptasti: hoc est, corpore me induisti, in quo perfecta tibi obe
 dientia, etiam vsq; ad probrosissimam mortem obediēs fie
 rem atq; subiectus, vt sic per summam illam meam obediē
 tiam restituerem, quod per inobediētiam fuerat collapsum,
 genus humanum. 10 Oblationes illa corporales, siue quæ
 pro peccatis offerebātur, siue pro holocaustis, nō tibi fuerūt
 per se grata, neque tu ea propter seipsa requisuisti de mani
 bus seruietium tibi, nisi quatenus figuræ & vmbra erāt vē
 turorum, quæ in carne mea erāt adimplenda: * tunc in tem
 pore quo illa cōsummari debebāt, & finiri vetera, adueniē
 te temporis ad hoc cōstituti plenitudine, dixi ego tibi, Ecce
 pater paratus sum iuxta æternam prædestinationem tuā ve
 nire in carne humana, in serui forma, vt placitum tibi offerā
 sacrificiū, & hostiam verè placabilem: quo sic adimpleā in
 memetipso cōsiliū redemptionis humanæ, quod illis cor
 poralibus perfici non potuit. 11 In libro enim vitæ & æter
 næ prædestinationis tuæ, de me præordinatum est, & præ
 destinatum, tanquam de primogenito in multis fratribus,
 tāquam de præcipuo ac primo omnium electorū, in salutis
 gloriā ex hominibus vëturorum, sicq; in libris illius capi
 te, id est, in primo atq; dignissimo loco, vt ego voluntatem
 tuam etiam vsq; ad mortis ignominiam, in perfecta obediē
 tia perficerē & adimplerem. Ita enim pater ab æterno dispo
 suisti, vt per me tuum filium, in persona serui assumpta, volū
 tatem tuam de generis humani reparacione perficeres: * &
 A quia ita à te dispositū cognoui, idcirco & ego mi pater, vo
 luntatem meam sanctissimæ tuæ volūtati conformem feci,
 paratus in omnibus. nō meam, sed tuam adimplere volunta
 tē, & quæ tibi sunt placita, facere semper: sicq; legē tuā ego
 accepi, & reposui in intimo cordis mei mēte pariter & affe
 ctu eā diligētissimē amplexans, vt eā totis viribus perficiam.
 12 Iustitiam fidei, iustitiam veram, quæ coram te iustitia
 est: * atq; ipsam etiam tuam iustitiam, qua in teipso iustus

* aures au-

tem perfect

sti mihi.

Philip. 2

Genes. 3

10 Holo-

caustu et p

peccato non

postulasti:

* tūc dixi,

ecce venio.

Esaia 1

Hebr. 10

2. Cor. 13

Rom. 8

11 In capite

libri scriptū

est de me, vt

facerem vo

luntatē tuā

* De^o me^o

volui et le

gem tuā in

medio cor

dis mei.

12 Annun

tiaui iusti

tiam tuam

in ecclesia

magna:

* ecce labia

mea non

prohibebo,

Domine

tu sciisti.

Ioan. 4. 5.

& 6

Ioan. 8

13 *Iustitiam tuam non abscondi in corde meo : * veritatem tuam & salutem tuam dixi.*

14 *Nō abscondi misericordiam tuam, & veritatem tuam, à concilio multo.* 13 Non celavi, neq; occultatam continui in corde meo iustitiam tuam, quasi erubescens aut formidans eam confiteri propter malorum persecutiones: * sed absq; omni metu in te habens fiduciam, tuam veritatem & tuam salutem predicavi in ore meo: & præcepta omnia iustitiæ tuæ diligenter eis cum severa interminatione proponendo: & quam tu eis miseris per me salutem constanter euangelizando.

15 *Tu autē Domine, ne longè facias miseratiōes tuas à me:*

Ioan. 18

Ioan. 17

* *miser*

cordia tua &

veritas tua

semper susce

perunt me.

16 *Quoniā*

circumdederunt me ma-

la, quorū nō

est numer⁹:

* *comprehē*

derunt me

iniquitates

meæ, & non

potui ut vi-

derem.

1. Ioan. 5

17 *Multi-*

plicatæ sunt

super capil-

los capitis

mei:

* *& cor*

meum dere-

liquit me.

es, ego prædicavi: partim per memetipsum, partim per meos discipulos, in cætu magno fidelium, in multa ac magna congregatione populorum credentium: * ecce tu nosti Domine, quomodo non continuerim os meum, neque tacuerim, quin tuam iustitiam ubiq; palam & apertè prædicauerim, 13 Non celavi, neq; occultatam continui in corde meo iustitiam tuam, quasi erubescens aut formidans eam confiteri propter malorum persecutiones: * sed absq; omni metu in te habens fiduciam, tuam veritatem & tuam salutem predicavi in ore meo: & præcepta omnia iustitiæ tuæ diligenter eis cum severa interminatione proponendo: & quam tu eis miseris per me salutem constanter euangelizando.

14 Non occultavi, neq; celavi consilia misericordiæ tuæ, & rigorem iustitiæ tuæ, à concilio frequenti: sed etiam in publicis conciliis, in conspectu multorum nihil reueritus, fidenter cōfessus sum veritatem, ad quam testificandam ego à te missus veni in mundum. 15 Tu verò Domine mi pater, posteaquàm ego pro electis, pro fidelibus, & membris meis tanta egi diligentia, quæso, ut miserationes tuas ab eis nunquam elonges, sed serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, & quos tanta humilitatè, tantòque pretio redemi: * & quemadmodum misericordia tua, atq; veritas siue fidelitas iustitiæ tuæ semper me susceperunt, atq; seruauerunt, ita & ipsi per misericordiam, & veritatem tuam semper seruentur à malo, ut mihi non pereant electi mei, quos tam carissimo pretio mihi comparavi. 16 Ecce enim mundus iniquitatibus, & omni malitia plenus est, totus in maligno positus: ita ut pauperculos fideles meos ex omni parte circumdet abundantia malitiæ, absq; numero & mēsurā: * plurimi quoq; ex illis qui in numero sunt fideiū, partim ob humanā fragilitatē, & ad malā pronitatem, partim ob tentantiū violentiā, partim ab abundantia malitiæ, quæ in mūdo est, grauantur peccatis & delictis tam multis, ut nec videri singula aut dispici possint. 17 Excreuit numerus eorum valde, ad modū capillorū qui in capite sunt innumerabiles, ita ut vix videatur quomodo possint effugere electi mei: * pro quibus ego summa teneor anxietate, ne cōsentiant malo, ne impietate seducantur peruersorū, ne abundante & excresecēte ni-

mium

18 *Complaceat tibi domine vt eruas me: * domine ad adiuuandum me respice.*

19 *Confundantur & reuereantur simul qui querūt animā meā, vt auferat eā.*

miū iniquitate refrigescat, aut pereat eorū charitas. 18 *Placatur retror sum, et reue*
ceat ergo tibi, pater sancte & domine, vt meos pauperculos
fideles quos elegi, eruas à periculis tãæ malitiæ, & tua pro
*tectione custodias: * aspice ò mi benignissime pater in auxi*
lium membrorū meorum, quos tibi ego perinde atque me
hi mala.

D *metipsum cōmendo, cum sint mēbra corporis mei.* 19 *Cō*
fusio & erubescētia sempiterna apprehēdat illos in nouissi
mo die, qui querūt animas illorum, vt eas perdant, & inter
ficiant, qui laborant vt in mortē pertrahāt animas, quas ma
gno pretio, & summa meā humilitate mihi cōparauī. 20 *Co*
gātur auerti retrorsum, & nō possint in effectum perducere
praua sua proposita, atq; consilia: sicq; cōfusione, & pudore

afficiantur omnes: qui nocere cupiūt, & mala inferre fide
libus seruis meis. 21 *Accipiant pro pramio & retributione*
meritis cōdigna, confusio nē dāpnationis perpetuæ, omnes
qui insultātes meis fidelibus, aut eorū malis gaudētes, dicūt
collatando, & insultādo euge euge. 22 *Qui autē te bono,*
& fidei corde requirunt, qui tibi placere cupiūt, ipsi super te

exultando gaudeant, & magnificē latentur, cum se viderint
*tuo auxilio liberatos: * & qui tuam salutem diligūt, eāmq;*
fide, & bona volūtate cum gratitudine acceptāt, eiūsq; fieri
participes contēdunt, ipsi tuo nomini iugiter dēt gloriam,
& cum letitia te semper magnificent. 23 *Ipsi autē egeni*
sunt, & pauperes, humiles, & despecti, & tãquam mēdici ante
cōspectum tuum, suam infirmitatē, & impotentia agnosce
tes, & confitētes, sibi ipsis nihil fidentes, sed in te spem suam

omnem collocātes: quomodo & ego, tãquam pauper eram,
& mēdicus ante conspectum tuum, cum in mundo conuer
*sarer: * & tu domine de pauperibus & humilibus tuis curam*
geres, quemadmodum & de me semper fuisti sollicitus.

24 *Adiutor eorum, & liberator eorum tu es, à quo necesse*
est vt veniat illis adiutorium, & saluatio, & à quo omne suū
*bonum ipsi expectant: * Deus meus nē elongaueris ab eis*
auxiliū tuum, neq; nimium differas: sed tempestiuē succurre
is, qui in tanta iniquitatis abūdantia grauitèr periclitātur,
vt sic tuæ gratiæ auxilio à peccatis nūc præseruatos, in vitā
sempiternam, iuxta cōsiliū tuum æternū introducas. Amen.

semper, ma
gnificetur
domin^o, qui
diligūt salu
tare tuum.
23 Ego au
tem mēdi
cus sum &
pauper:
** dominus*
sollicitus est
mei.
24 Adiu
tor meus et
protecto
r meus tu es:
** Deus*
meus nē
tardaueris.

V E R S V primo, secundo, & tertio, Expectans expectavi dominū, &c. Nota diligēter ordinem sermonis. Expectavi (inquit) & intendit, & exaudiuit preces: Exaudiuit, & eduxit de lacu, & de luto, & statuit supra petram pedes: Statuit pedes, & direxit gressus. Parum enim esset de lacu, & luto nos fuisse erutos, nisi super viam lapidibus stratum ac paratam (id est, super viam bonam & securam) constituerentur pedes nostri. Quid enim prodesset de luto semel fuisse erotos, si iterum eodem in luto esset volutandum? Deniq; non vsque adeo multum prodesset super viam firmam consistere, nisi esset director & dux viæ, qui vacillantem, & viam ignorantem deduceret. Tam verò qui in via bono comite securi ambulant, ad itineris leuamen, in exaltatione vocis cantare solent cantica gaudij: ita vt qui obuiam processerint canentibus, pariter & ipsi in hilaritate eorum oblectentur. Ita sane per omnem modum & nobiscum agit benignus dominus noster. Cum enim attento desiderio & oratione exaudita, nos educit de inferni damnatione & scditate peccatorum, super viam iustitiæ nos constituit, vt mundi ambulemus in ea, nec ultra inquinemus vel baptismo, vel penitentia lota vestimenta nostra. Et ne in via aut deficiamus propter infirmitatem, aut aberremus propter ignorantia cecitatem, donat nobis confirmatorem, & directorem spiritum suum sanctum: de quo, quantum ad confirmationem, Psal. 50. postulat Propheta, Spiritu principali confirma me. Quærum verò ad ducatum viæ, Psalmo 142. Spiritus tuus bonus deducet me in terrā rectam. Sic autem ambulantes per viam iustitiæ, ad consolationem laboris, docet nos cantare cātica letitiæ in iubilo cordis & confessione oris, iuxta quod in Psal. 118. dicitur, cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Videntes autem proximi, qui vel nondum conuersi sunt, vel nondum plene conuersi sunt ad dominū, ita seruos Dei cum iucunditate, & alacritate seruire domino, animantur & ipsi ad seruiendum eidem, & sese illis adiungunt atq; associant: pariter & ipsi cantātes in viis domini, eandem à domino misericordiā consequuti. Iucundissima omnino & spirituali homini ista hīc pulcherrimè descripta partium consequutio. Versu sexto, Et non respexit

Psal. 50

Psal. 142

Psal. 118

xit
pot
res,
Dic
diu
va
(ve
tum
mi
van
auc
funt
hæc
uer
spe
neq
mu
non
in e
cog
H vel
exa
cog
ino
dict
qui
ino
cog
que
nat
vbi
sua
pate
eius
Dei
Pro
trad
peri
dixi
qua

xit

xit in vanitates, & insanias falsas. Adiectiuum falsas, referri potest simul ad vtrunq; præcedentium, videlicet ad vanitates, & insanias: vt dicamus falsas vanitates, & falsas insanias. Dicuntur autē bona temporaria & caduca (cuiusmodi sunt diuitiæ, honores, pompæ, voluptates, & cætera huiusmodi) vanitates, & insanias falsæ, non quod non verè sint vanitates (verissimè enim nil nisi vanitas sunt, & vanitas vtiq; vanitatum) sed falsæ ab effectu, quod fallāt omnes suos amatores, minimè præstantes quod promittunt. Sunt ergo insanias, & vanitates falsæ, id est, fallaces & deceptorias. Possumus autem etiam vitia, & peccata intelligere, quæ multò magis sunt vanitates & insanias, quàm temporaria bona. Siquidem hæc talia sunt, vt eis quis bene vti possit, & ad bonū sibi conuertere, qui nouerit quomodo sic illis rectè vtatur, vt non spem in eis constituat. Illa autem nihil nisi mala esse possunt, neq; aliud quicquam nisi vanum hominem reddunt, & animum dementant. Versu septimo, Et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi. Non esse quenquā similem Deo in cogitationibus, pulchrè declarat Esaias, dicens, Nō enim cogitationes meæ, cogitationes vestræ: neque viæ meæ, viæ vestræ, dicit dominus. Quia sicut exaltātur cæli à terra, sic exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Denique, quis non ex hominibus, si inobedientes fiant serui, & in inobedientia perseuerēt, vindictam meditabitur aduersus illos, & tormenta excogitabit quibus rebelles dignè puniat? Deus autem noster, de nobis inobedientibus, & multimodis suo mandato repugnātib; cogitabat nihilominus cogitationes pacis, & nō afflictiois, quemadmodū per Hieremiam attestatur: Et cum essemus natura filij iræ, cogitauit de nobis in gratiā reuocandis. Et vbi quæso inuenietur in hominibus, vt pro liberādis seruis sua iniquitate carceri adiudicatis, vnicum filium suū mittat paterfamilias: vt hic quidem morte moriatur, illi autē vitā eius morte accipiat? Attamē ista fuit vna ex cogitationibus Dei, quam opere perfectā denuntiat S. Apostolus, dicens, Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. In abyssum descendimus, si in hæc altius cœperimus ingredi. Tantum dixisse sufficiat, ad iudicandū verè dixisse sanctum Prophetā, quod cogitationibus nō sit quisquam similis Deo. Nam & vulgò dici solet, Qualis quisque est,

Eccle. 1

Esa. 55

Hier. 29
Eph. 2

Rom. 8

est, talia & cogitat. Proinde cum Deus reuera summe, & immense bonus sit, & item sapientissimus, atq; potentissimus, ita vt nemo in his illi valeat afsimilari: cōsequēs est, vt & in cogitationibus suis talis inueniatur lōgē omnibus superior.

Versu octauo, Multiplicati sunt super numerum. In parte secundaversus, quoniam Græcum verbum *ἐπὶ πλείονος* ambiguum est, & ad omne genus indifferēs, masculinū, femininum, atq; neutrum: putant nōnulli legendum esse potius. Multiplicata sunt super numerū, genere neutro, vt fiat relatio ad mirabilia. Alij malūt genere fœmineo dici, Multiplicata sunt, videlicet cogitationes Dei mirabiles, super numerum. Vtraq; harum lectionū bonam quidem habet intelligētiā. Videmus tamen etiam vetulissimos Latinorū codices cōcorditer habere genus masculinum: atq; ita potius arbitramur tenendum, posteaquā & Græca lectio non repugnat (quæ omne genus patitur) & cōmoda admodum sentētia inueniri possit, quemadmodum mōstrat inspecta Elicidatio. Neque enim temerē cuiuslibet iudicio arbitramur esse cōmutanda, aut innouanda, quæ sunt plurimorū seculorū vsu cōfirmata, nisi vbi vel ratio vel autoritas id fieri debere manifestē edoceat. Versu vndecimo, In capite libri scriptum est de me, &c. Manifestum est ex vsu scripturearum sanctarum, esse librum quendam vitæ apud Deum, dicente Moysē, cum zelaret pro remissione culpæ, quā patrauit duræ ceruicis populus, Aut dimitte eis hęc noxam, aut dele me de libro, quē scripsisti. Et in Psalmis orat propheta sanctus, Deleantur de libro viuētium, & cum iustis non scribantur. Imò & ipse Dominus in Euangelio, cum ad gaudendum & exultādum suos hortaretur, gaudij causam proponit inscriptionem libri: In hoc (inquit) gaudere, quod nomina vestra scripta sunt in celis. Nam qui in terra scribuntur (iuxta Hieremiā) impij sunt, qui recesserūt à domino. Hic autem liber vitæ, nihil aliud est, quā ordo diuinæ dispositionis, & sciētia prædestinationis beatorū omnium eorū, qui sunt ad vitam æternā præordinati, atq; prædestinati. Nunc itaq; quia CHRITVS quatenus homo, & ipse ex illis vnus est, qui sunt ad gloriā assumēdi, rectē & ipse se faterur in hoc libro scriptum. Quia verò ipse primogenitus est fratrū suorū, & præcipuus eorū omnium qui in illam sunt gloriā sublimādi, per quem etiam vt filium naturalem, & consubstātialem in

Exod. 32

Pfalm. 68

Lucæ 10

Hier. 17

Rom. 8

Apoc. 1

grat

gratiam eiusmodi vocati sumus, & suscepti à patre, omnes nos qui secundum adoptionem sumus in spe filiorum Dei: idcirco rectè ipse (iuxta humanum loquendi morem) tanquã dignior, & primus omnium, in capite libri, quasi in primo libri folio, scripturis dicitur. Ipsum enim libri caput dignior est locus. Non dicit autè simpliciter, In capite libri scriptus sum: sed de me scriptum est, vt facerè voluntatè tuam. Nam omnes, qui in libro ad gloriam cõscribuntur possidendam, necesse est mediis cõgruis ad eum pertingere, adimpletione videlicet diuinæ voluntatis. Vnde sicut in libro illo scriptum est, quod ad gloriam æternam sint peruerturi, ita similiter & quod Dei voluntatem implere debeant (per quam ad illam pertingitur felicitatem) eodem in libro describitur. Vnde ipsemet Saluator dicebat in via ambulanti bus discipulis, Nonne oportuit Christum pati (quod erat paternæ voluntatis) & sic introire in gloriam suam? Tanquam si diceret, De me quidem scriptum erat in libro, vt in gloriam introirem: sed & hoc in eodem scriptum erat, quod passionem, & mortem ante eram passurus. Sciendum tamen est, plerosque hunc locum simplicius intelligere de principio libri Psalmorum. In primo enim Psalmo, in descriptione viri beati dicitur, quod in lege domini debeat esse voluntas eius: quem Psalmum nonnulli Christo peculiariter accommodant. Atque etiam si ipsi non peculiariter soli aptetur, constat tamen ad ipsum vt caput omnium fidelium, & primum beatorum præcipuè pertinere. Itaque, cui illa superior expositio forsitan videbitur altior, poterit hac simpliciore contentus abscedere. Versu decimosecundo, & decimotertio, Annuntiaui iustitiã tuam in ecclesia magna. Ex Paulo manifestum est: iustitiam Dei dici dupliciter. Primum eam qua ipse in se iustus est, quæ est ipsemet Deus iustus, quemadmodum & omnia, quæ Deo attribuimus, non aliud sunt quàm ipse Deus, & secundum rem cum essentia ipsius sunt idem. Alio modo dicitur Dei iustitia, vt distinguatur cõtra iustitiã quæ ex lege est. Atque ita accipitur pro iustitiã quæ coram Deo est, quã Paulus etiã appellat iustitiã fidei, siue ex fide, de qua plurima disserit in Epistola ad Romanos. Quod ergo hinc dicit Christus, Iustitiam tuam annuntiaui, iustitiã tuam non abscondi, vel ad priorem, vel ad posteriorem iustitiam referri potest. Nam iustitiã, qua pater iustus est, annuntiauit filius, quando finalè nos retributione

Luc. 24

Roma. 13
& 4.

Ioan. 7
Ioã. 3 &
1. Ioã. 5
Mar. 16

iustorum, atq; impiorum, cuiq; pro meritis venturam edocuit. Iustitiam nihilominus fidei etiam docuit, cum ad credendum sua prædicatione omnes inuitabat, dicens, Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Qui credit in me filium Dei, habet vitam æternam. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur: & huiusmodi permulta. Deinde nec hoc absurdum foret, si iustitiam Dei intelligeremus præcepta illius, quæ filius apertè proposuit mundo, & obseruanda cum districtione, promissionibusque, & interminationibus tradidit. Illud autem aduertendum est diligenter, quòd non iustitiam solam, neq; misericordiam solam annuntiasse se dicit Christus, sed misericordiam semper coniungit cum iustitia, & veritate, vt quemadmodum terrorem incutiebat, detonando iustitiæ rigorem: ita & animos demulceret, suavis misericordie Dei, & æternorum bonorum proponendo consolationem. Quæ res omnibus veritatis prædicatoribus diligenter, & sollicitè imitanda est, vt neq; semper blandiantur dulcedine misericordie, neq; solùm fulmine terrore iustitiæ: sed prudenter ista tanquam boni pharmacopolæ, ad iniuriam commisceant, vt fiat ex hac commixtione audientibus salutare antidotum: vbi si solum præberetur alterutrum, forsitan in nocuum cederet accipientis.

Q V A D R A G E S I M I P S A L -
M I A R G V M E N T V M .

PSALMVS sequens de Christo domino agit, quemadmodum ex Euangelij Ioannis, cap. xiiii. fit manifestum: vbi partem decimi versus manifestè ipse sibi dominus accomodat, significans Iudæ prodicionem à Psalmista prophetice prænuntiatam. Attamen versus tres Psalmi priores nõ videntur à Christo pronuntari, sed potius ab ipso Propheta, qui in spiritu Christi contemplos, de Christo loqui incipit, beatos illos pronuntians, et beatitudinem illorũ particulatim declarans, qui in Christum egeni & pauperem venturum essent credituri, ita vt ipse quasi à præfatione incipiat. Mox verò, à versu quarto vsq; in finem, personam introducit Christi loquentis, pro suis membris primùm deprecantis, ac deinde aduersantum rabiem, ac maliuolentiam patri aperientis, & peculiariter Iudæ peruersissimã prodicionem. Post quæ omnia sic enumerata, patris misericordiam implorans, orat non derelinqui, sed à morte resuscitari: de quo certificatus, in Deo patre suo gloriatur.

Q V A D

QVADRAGESIMVS.
QVADRAGESIMI PSAL-
MI ELVCIDATIO.

355

BEATVS atque foelix est homo ille, qui intel-
ligit & sentit vt oportet de paupere illo : qui
cum esset diues, & nullius rei indigus, propter
nos egenus factus est, vt nos sua inopia face-
ret diuites: qui cum esset excelsus in sinu pa-

tris, pauper, & humilis factus est, exinaniendo semetipsum,
accepta serui forma : in qua tanquam pauperrimus, despe-
ctissimus, atque nouissimus hominum videri voluit: qui su-
per hunc (inquam) pauperem intelligit, qui de eo sentit in
bonitate, creditq; in illum, & toto affectu ei adhæret, is verè
beatus est futurus: nimirum particeps eius beatitudinis,
quam ille humano generi sua miseria voluntariè assumpta
parauit : * hunc enim Deus pater omnipotens liberabit, &
saluum faciet ad vitam æternam in die terribili, in die mor-
tis, in die iudicij, & vltionis, quando malè erit omnibus, qui
super illum pauperem noluerunt intelligere : * Insuper in
tempore quo venerint super ipsum mala, siue peccatorum
tentationes, & animæ pericula, siue aduersitates aliæ quæli-
bet etiam corporales, dominus eum faciet sua protectione,
& consolatione saluum, & de omnibus constituet sua gra-
tia victorem. 2 Dominus conseruabit eum, & custodiet
ab omni malo, & viuere faciet illum nunc quidem vita gra-
tiæ in hoc tempore, post verò, vita gloriæ in æternitate : &
faciet eum beatum in terra : primum quidem in ista crassa
atq; corporea terra secundum spem & securam expectatio-
nem, deinde plena atque perfecta fruitione in terra viuen-
tium, quæ expectatur in possessionem à fidelibus : * & non
tradet eum voluntati inimicorum eius, neque patietur ve-
nire in manus, & potestatem inimicorum, vt faciant ei iuxta
suum desiderium, & quicquid voluerint mali adimpleant.
3 Etiam cum morte appropinquante super stratam dolo-
ris sui conscenderit, dominus leniet, atque consolabitur
dolorem infirmitatis consolationibus suis aderitque labo-
ranti, & velut pro ministro atque consolatore astabit illi:
* & quemadmodum solet ad infirmorum consolationem
lectus illorum diligenter versari, ac reuerfari vt molliter
cubent, & aliquod habeant sui doloris lenimentum : ita
tu eris huiusmodi homini quasi minister, versans stra-

1 *Beatus q
intelligit su
per egenum
& pauperes*
2. Cor. 8
Ioan. 1
Philip. 2
Esa. 53
Sapient. 1

* *in die ma
la liberabit
eū dominus.*

2 *Dominus
cōseruet eū,
& viuificet
eū, et beatū
faciat eum
in terra:*

* *& nō tra-
dat eum in
animā ini-
micorū eius.*

3 *Dominus
opem ferat
illi super le-
ctum dolo-
ris eius:*

* *vniersū
stratū eius
versatū in
infirmitate
eius.*

Esaia 53

- tum ipsius, dum illum in bona cōscientia & lætitiæ interioris consolatione facies velut suauiter quiescere. 4 Vox egeni & pauperis: in afflictione, & humiliatione mea posuit ego filius tuus, ô mi pater, pro iniquitatibus populi mei (quas tu super me posuisti, vt pro eis tibi satisfacere, & quas ego in memetipso libèter accepi ob amorē salutis eorum) clamaui ad te in oratione mea, dicēs, Domine pater, misere mei atq; meorū: * sana animas pauperum meorum, sana animas membrorū meorum, quoniam agnosco, & cōfiteor peccasse eos aduersum te: quorū peccata quo tu facilius remittas ego in memetipso suscipiens, vt propria confiteor. * Animam etiam meam, & vitam fac saluam ab omnibus malis, quæ propter istorū peccata ex tua voluntate suscipiā, vt neq; in morte, neq; in inferno permaneam. 5 Ecce aduersarij mei loquuti sunt aduersum me, mala dixerunt ad inuicem, & in cordibus suis contra me. Quando ad mortem illum poterimus perducere, & quomodo nomen eius poterimus delere de terra, & de cordibus, atque memoria hominum? Huiuscemodi sermonibus conceptum, atq; firmatum contra me mortale odium protestantes. 6 Et quidem si ad me ingrediebantur (vt me viderent, vel audirēt docentem, aut miracula facientem, vel aliud quidlibet agentem) considerantes me, & diligenter contemplantes in omni cōuersatione, & doctrina mea, vt aliquid possent in calumniā & reprehensionem trahere: obseruantes nonnunquam diligentissimè, & callidissimè os meum, vt aliquid ex eo possent rapere in calumniam: si (inquam) sic ad me ingrediebātur, meam frequentantes præsentiam, vana loquebantur, calumnias videlicet & opprobria: vtputa cū ante oculos viderent me potentissima signa edere, dicebant, me ea facere in Boelzebub dæmoniorum principe: * congregauerunt & accumulauerunt sibi in cordibus suis iniquitates, dum ita per odium quotidie excrescerent malitiöse cogitationes eorum. 7 Cū verò foras à me egrederentur, similia loquebantur, detractiones, & blasphemias impudentissimas: * congregatīq; cū pariter tractare cœperunt, quomodo me perderent, quomodo suas de me pessimas voluntates adimplere possent. 8 Aduersum me in meam perniciem, & in malum meum, in occulto, in conciliabulis suis tractabant pariter, quomodo me dolo tenerent, & interficerent:

* contra

*contra me excogitauerunt mala in cordibus suis. 9 Firmauerunt cōtra me sermone[m] impium, crudele decretum, & iniquissimam sententiam: certa definitione statuentes, me sine causā interficere: hoc tanquam irreuocabile, & firmiter, quacunq[ue] tandem via, quocunq[ue] tandem consilio adimplendum, ita firmauerant: * Sed quid vos, o miseri frustra molimini? quid tum erit vobis, si hoc vestrum desiderium complere vos permittam, & vestrā iniquitatem, quam concepistis, perficere? Nōne qui sua voluntate ad quietem se componit similis mortuo, postquam dormitionis tēpus finitum fuerit, iterum à somno resurgit ad opera solita? Quare non intelligitis, sic & mihi esse hanc potestatem, ponendi ad tempus animam meam: & cum voluero, cum resurrectionis tempus constitutum aduenerit, iterum resumendi eam? Ac tum quidem, cum à somno mortis surrexero, videbitis omnes machinationes vestras iniquas esse frustratas. 10 Et certè illud, o mi pater, inter cetera graue admodum ad ferendum, & durum toleratu fuit, quòd Iudas ille vir pacificus mecum, imò domesticus meus, familiaris, discipulus, & Apostolus, is cui prae ceteris maiora ostenderam familiaritatis, & honoris indicia, in quo etiā prae omnibus me fiduciam habere demonstraueram, dum illum velut dispensatorem mei sodalitiij constitui, portatoremq[ue], & custodem eorū, quæ mihi dabatur in vsus quotidianos, assignaueram: qui mecum panes comedebat in mensa mea, qui de elemosynis mihi donatis sustentabatur, mecum semper accubens, vt ceteri Apostolorū, vbicunq[ue] inuitabar: * quòd hic (inquam) contra me fraudem, deceptionem, & malitiam suam magnificauit, hic ita apertè, ita ignominiosè sine causa in me insurrexit, vt in mortē me traderet, venderetq[ue] vili pretio sacerdotibus, & principibus populi Iudaici: quòd hic (inquam) leuauit cōtra me calcaneū, & plantā pedis sui, ita cōtra me insurgēdo ferociter ad me supplantandum, & morte opprimēdum. 11 Tu autem domine videns omnes meas, quas pro generis humani salute ex tua voluntate suscepi miseras, videns quoq[ue] consummatam & crudelissimam hanc malitiam aduersariorū meorum, age mecum misericorditer: * ne permittas me (quod illi sperant) à morte teneri: sed post paululum dormitionis meæ, tua potentia ad vitam fac me redire, atq[ue] à mortuis resurgere: * ac tunc accepta abs

* aduersum me cogitabant mala mihi.

Mat. 26

Mar. 14

9 Verbum inquit constituerunt aduersum me: Ioan. 10

* nunquid qui dormit, non adiciet vt resurgat?

10 Etenim homo pacis meæ, in quo speraui, qui edebat panes meos:

* magnificauit super me supplantationem.

Ioan. 12

11 Tu autē domine miserere mei: * & resuscōta me:

* & retribuam eis.

te iuxta decretum voluntatis tuae potestate iudiciaria, illis aduersariis meis in obstinatione sua perdurantibus ego retributionem condignam & iusta reddam praeemia prauitatis suae. 12 In hoc autem ego cognoui quod diligas me, quod tibi sit in me beneplacitum, quod non permittes inimicos meos plena laetitia gaudere contra me: quod non patieris illos sui voti omnino fieri compotes. Quanquam enim ad tempus modicum habeant laetitiam, dum me viderint morientem: non perdurabit tamen, neque perficietur haec eorum laetitia, sed confundetur, cum me cognouerint à morte resurgentem. Nam si quidem in manus inimicorum me dedisses, & plenum eis fecisses suum gaudium, indicasses utique non fuisse tibi in me beneplacitum. 13 Nunc verò tu me suscepisti in defensionem tuam, non relinquendum in manibus illorum, sed custodiendum ab inferno, & resuscitandum tertia die: idque propter innocentiam meam, quam tu mi pater optime nosti. Nam pro peccatis generis humani suffeci, quod morti memetipsum ad tempus subderim. Innocentia autem mea hoc apud te promeretur, ut à morte propter alienam tantum offensam suscepta, tua potentia resusciter: * & tu me confirmasti à morte resuscitatum, ante conspectum tuum, in praesentia maiestatis tuae in sempiternum: ita ut ultra non moriar, mihiq; mors non dominetur amplius, sed viuam in dextera tua in aeternum.

12 In hoc cognoui: quoniam voluntati meae non gaudebit inimicus meus super me.

13 Me autem propter innocentiam suscepisti,

* & confirmasti me in conspectu tuo in aeternum.

Roma. 6

14 Benedictus Dominus Deus

Israel, à seculo & in

seculum:

* fiat, fiat.

14 Pro tua immensa misericordia, quam per me praestitisti generi humano sis benedictus, sis laudatus & glorificatus in aeternum, o mi pater, qui es Deus verus, Deus totius fidelis populi tui: * ita fiat: ita fiat: ita fieri dignum, & iustum est, ab omnibus quicumque sunt de populo sancto tuo, & nunc donec subsistunt in vita praesenti corporis pro modulo eorum: & post huius vitae terminum, in venturo seculo, laude perfecta in aeternum, Amen.

ANNO TATIONES

in Psalmum quadragesimum.

VERSU primo, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Nota in hoc Psalmo simile aliquid esse, quale & in secundo prius admonuimus. Primum enim Propheta in spiritu cõtemplans ea de quibus in posterioribus sermo habendus est, quasi sub sua persona loquitur: ac deinde post tres versus, Christum de quo prius esse sermonem fecerat, loquentem

tem introducit de semetipso ad patrem quemadmodum in Psalmo secundo, verbis aliquot, ipse Propheta indignabundus inuehebatur aduersus Christi occisores, & gloria eius osiores: post verò, Christum facit de seipso loquentem, suamque gloriam à patre sibi datam magnificè proponentem. Et quemadmodum in Psalmo isto secundo, circa finem, rursus Propheta finitis Christi verbis ad suam personam repetit sermonem, dicens, Et nunc reges intelligite, &c. ita posset & in hoc presenti Psalmo versus vltimus accipi, quasi à Propheta post finitos Christi sermones pronuntiatus: videlicet vt ipse cui initium Psalmi proposuerat, vltimum quoq; versum, vel concludendo, dictis Christi adiiciat: vt cum Christus confiteatur à patre se susceptum, & confirmatum in æternum, ille quasi auribus cordis hoc audiens, præ gaudio respondeat versum benedictionis, & gratiarum actionis, dicens, Benedictus Dominus Deus Israël, à seculo, & in seculum: fiat, fiat. Aduertendum tamen est, quantum ad primos versus (quos in Elucidatione peculiariter ad Christum accommodauimus) posse illos etiam generaliter ad omnem pauperem, & egenum accommodari. Eruntq; tum sensus, beatum esse omnem illum, qui super egenis & pauperibus (quos mundus despectos habet) ita intelligit, ita sentit, quique ita eis afficitur, vt oportet: vt eorum & miseris condoleat, & egestatem suppleat, in quibus potuerit. Et reuera iis, qui sic intelligunt super egenum & pauperem, euenient omnia bona illa, quæ in sequentibus duobus versibus describuntur. Nam (iuxta Domini vocem) beati misericordes pronuntiantur, eò quòd & ipsi sint misericordiam consequuturi. In die enim liberabuntur misericordes per misericordiam suam, & conseruabuntur atq; custodientur à malo, nec in manus venient hostium suorum, & in tempore accipient consolationem per eam. Quæ omnia responderent ad huius Psalmi particulas pulchrè explicat vir ille misericordiarum Tobias, filium suum instruens, in hunc modum: Quomodo (inquit) potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis: quoniam eleemosyna ab omni peccato, & à morte liberat: & non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo eleemosyna

Mat. 5

Tob. 4

omnibus facientibus eam. Veruntamen propter totius Psal-
mi coherentiam, magis congruum videtur, vt de paupere
& egeno Christo potissimum intelligantur ista priora. Ver-
su sexto: Et si ingrediebatur. Anceps in hoc versu distinctio
est. Potest enim particula, cor eius coniungi vel cum præce-
dentibus, ad hunc modum, Et si ingrediebatur vt videret, & G
na loquebatur cor eius: ac deinde separatim cōgregauit ini-
quitate sibi. Aut cum sequentibus iuxta quod in Elucida-
tione distinximus, secundum communiorem virorum Ec-
clesiasticorum vsus. Verum vtro modo distinctio fiat, parū
admodum refert: cum sit vtriusq; distinctionis eadem ferē
sententia. Versu octauo. Aduersum me cogitabant mali
mihi. Videtur esse hīc manifesta negatio, ac superfuitus
vnius pronominis. Sufficiebat enim alterum, vel aduersum
me, vel mihi: cum vtrunq; idem velit. Sed nihil dubium est,
quin propter emphasim non inutiliter facta sit hæc repeti-
tio: quemadmodum & aliās solet non rarò in scripturis in-
ueniri. Veluti in Psalmo mox præcedenti, Beatus vir, cuius

Psal. 39 est nomen Domini spes eius. Versu decimo, Etenim homo
pacis meæ in quo speraui. Iudam Christus vocat hominem
pacis suæ, id est, hominem pacificè secum cōuersantem, tan-
quam vnum è familiaribus, & discipulis suis, nihilq; verbo
vel signo nisi quod pacis erat prætendentē: adeo vt ipso tra-
ditionis momento, osculum cum salutatione offerret, dicēs,

Mat. 6 Ave Rabbi. Quod autem dicit Christus, se sperasse in Iuda,

Mar. 14 non sic accipiendum est, quasi spem in eo posuerit (Maledi-

Hier. 17 ctus enim homo, qui spem suam ponit in homine) sed intel-
ligi debet, in quo si lebam, & cui confidebam. Planè enim
Iudæ cōfidebat Dominus, cui etiam oculos credidit, in qui-
bus ea portaret, quæ ex fidelium deuotione Christo offerre-
bantur. Neq; tamen hoc sic intelligendum est, quasi re ipsa
Dominus illum fidelem habuerit, & vt talem reputauerit.

Ioan. 12 Ipse enim multò antè (vt dilectus ait discipulus) nocebat om-
nes: & non opus erat, vt quisquam ei indicaret de aliquo,
propterea quod sciret ea quæ sunt in homine. Neq; dubiū
erat, quid quod postea apparuit, antè præcognouit Domi-
nus, quod fur erat & auarus animo. Vnde referente Ioanne **H**

Ioan. 13 cognouimus, diu ante passionis tempus à Christo Iudæ ma-

Ioan. 12 litiā in genere perstrictam. Cum enim multi verbis Do-
mini scandalizati abscessissent retrò, loquens discipulis
duode

duode
vnus
Ioan
Hoc
erat
sic i
prele
tum
ris c
esse
exec
tus, a
gita
cum
refer
ad c
spor
rat c
in n
vxo
pecc
con
hon
cora
rat,

A
I
vib
ni n
qua
esse
sest
vt
pia
fr
ad
con

duodecim, ait ad illos, Nonne ego vos duodecim elegi, & vnus ex vobis Diabolus est? Quod exponens Euangelista Ioan. 6 Ioannes, secretorum Christi optimè conscius, subiungit, Hoc autem dicebat de Iuda Simonis Iscariotis. Hic enim erat traditurus eum, cum esset vnus ex duodecim. Itaq; non sic in Iuda sperauit Christus, non sic illi fuit confisus, vt non præficeret fraudulentum animum: sed fîsum illi se dicit, quâ- tum ad exterioris operis exhibitionem. Cui enim præ cæ- teris credimus rerum nostrarum custodiam, illius apud nos esse bonam fidem hoc ipso monstramus. Atq; hac parte erat execrabilius Iudæ facinus, quòd sic à Domino suo honora- tus, accepta rerum omnium cura, talem prodicionem exco- gitauerit. Grauius enim est malum, & toleratu difficilius, cum ij quos beneficio nobis obstrinximus, pro bonis mala referunt. Hinc in lib. Geneseos, Ioseph ab vxore Domini sui ad concubitum sollicitatus, constanter & què ac fideliter re- spondit, Ecce Dominus meus, omnibus mihi traditis, igno- rat quid habeat in domo sua: nec quicquam est quod non in mea sit potestate, vel non tradiderit mihi, præter te quæ vxor eius es: quomodo ergo possum hoc malum facere, & peccare in Dominum meum? Rectè ergo humano more conquerens, illud exaggerat Christus Dominus, quod ab homine domestico, cui se bene fidere demonstrauerat, quem coram cæteris Apostolis bonæ fidei testimonio honoraue- rat, talem sit passus proditoriam supplantationem.

Ibidem.

Genes. 39

QVADRAGESIMI PRIMI

PSALMI ARGUMENTVM.

A FATIGATVS qui corpore peregrinatur in terris, spiritu autem in calis habet conuersationem, multiplicibus quæ in hoc mundo occurrunt temptationibus, distractionibus, diuisio- nibus, atq; molestiis hoc Psalmo ad celos mittit, suspirio, fonte per- ni refocillari (ad modum cerui) desiderans, ac diuinis aspectibus quantocytus representari exoptans: desiderium habens dissolui, & esse cum Christo, quod desiderium donec differtur, patit interim sese, & consolatur lachrymis: subinde totus in sese effundens animã, vt in celestia transiens, etiam nunc in terra positus, aliquem perci- piat gustum illius perfectæ, quam postea consequuturum se sperat, felicitatis: sicq; semetipsum in peregrinatione consolatur, animãq; aduersum inordinatam tristitiam & superfluam conturbationem confirmat, propter spem in seculo futuro repositam. Atq; ista qui-

Philip. 1

dem septem versibus primis. Dehinc autem conturbationem quam in hoc mundo patitur, intra angustos limites conclusus, ante Dominum (quē ab initio se dixerat suture) proponit, & tribulationes graves pariter & multas, quibus velut abyssus & immensis fluctibus obruuntur non raro corda fidelium: contra quos, remedium est gaudere in Domino, & sicut in prosperis, ita & in tristibus aequē in Domino letari: specialiter autem orationis studium, quod admodum singularare, & promptū valde refugium est aduersus omnia, in quo sibi illum familiarem student efficere. Queritur tamen rursum apud Dominum de sua derelictione, & debilitatione virium, potissimum inimicis cum gaudio sibi exprobrantibus. Verū contra hanc querimoniam, in spe bona Dei, & salutis expectatione, seipsum cōfirmat animo, & querulantē tristēmque animam consolatione corroborat.

I Quē ad modū desiderat ceruus ad fontes aquarum: * ita desiderat anima mea ad te Deus.

2 Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuū:

Psalmo 35

Hiere. 2

Esaia 12

* quando veniam, & apparebo ante faciē Dei.

1. Cor. 13

Psalmo 16

3 Fuerunt mihi lachryme meae, patres die ac nocte:

Q V A D R A G E S I M I P R I M I

P S A L M I E L V C I D A T I O .

VEMADMODVM ceruus, cum à venatoribus diu multūmq; agitato, & canibus insectatus fuerit, vehementi desiderio anhelat ad fontes aquarum, vt in eis se saluet, in eis sese refrigeret, quo ad cursum vires nouas recuperet: * ita

anima mea in hoc seculi deserto, tentationibus pluribus ac variis fatigata: insectationibusq; multiplicibus (partim à dæmonū atq; hominū peruersorum malitia, partim à carnis praua concupiscentia) molestata, ad te anhelat desiderio, cupiens in te oblectari, consolari, & refocillari. **2** Sitiuit anima mea, & magno affectu anhelauit ad te Dominū, qui es fons vitæ aeternæ, & vena prima omnis vitalis gratiæ, de qua hauriunt in gaudio omnes qui pia affectione ad te accesserint: ad te (inquā) sitiuit anima mea, tuis fontalibus & vitalibus aquis gratiæ spiritualis cupiens refocillari & confortari: vt nō incurfu atq; insectatione aduersariorum deficiā: * **2** Domine, quandiu in hoc degam exilio, quandiu hisce fatigabor laboribus, quando dabitur mihi ad te venire, & exhiberi conspectui tuo, vt faciē ad faciē te videam, illicq; satiet in aspectu gloriæ tuæ. **3** Interim verò donec in peregrinatione ista consisto, consolor me lachrymis, quas iugiter die ac nocte præ desiderio præsentiae tuæ: absens tamen effundo, atque his, nempe lachrymis, suspiriis, singultibus, quibus ad tuam præsentiam iugiter a sero, quibus veluti panibus me pasco, me consolor, & conforto in spiritu meo:

* dum

* dum interim dicitur mihi ab exprobrantibus incredulis, & peruerfis, Vbi est quæ expectas Deus tuus? quando veniet? vbi apparet, ob cuius amorem ita te affligis, ita lachrymas fundis: sic mihi exprobrantes, quasi vana sit expectatio mea, & inane meum desiderium, quo te expecto & desidero Dominum Deum meum. 4 Reuolui in memoria, & recogitavi in corde meo ista, quæ ab exprobrantibus per singulos dies me mole-

Dstantibus, atque à spe mea auertere cupientibus, audio: atque ex aduerso illas venturas æterni fontis delicias, quas concupisco: & ista sic recogitans, effudi in memetipso affectum animæ meæ, velut habenas ei liberas concedens, vbi quantum posset ad te currere, plenèque desiderio memetipsum excitavi, vt quantum valerem, memetipso atque omnibus quæ in hoc mundo sunt temporariis relictis, totus in te transirem:

* Spe enim iam certus sum, quod transibo ex hoc peregrinationis loco, ex hac valle laboris, in locum illum quietis sempernitæ, in mansionem cælestem: in tabernaculum non manufactum quod fixit Deus, & non homo, tabernaculum verè admirabile perfectis delitiis, & omnium bonorum abundantia: in domum Domini Dei mei. Atque ob hoc, quoniam illic stabilem, & firmam ciuitatem me habere cognosco, interim etiam donec in terra peregrinus ago, eam si non corpore,

certè spiritu, & desiderio frequentare volo. 5 Ibi sonus auditur dulcissimus & suauissima melodia, in vocibus exultationis, atque collaudantium pariter beatorum, qui in summa illic charitate, & vnitate per maxima, in vno summè bono (quo omnes perfruuntur) compaginati, & coadunati, pariter exultant in eo, pariterque collaudant, quasi festum celebrantes perpetuum, quasi iucundum celebrantes conuiuium, felices nimium conuiuæ: inter quos tanta est in exultatione, confessione, & læticia vnitas, vt quasi vna vox tantum esse videatur vnus conuiuæ, mirificè apud sese lætantis, exultantis, atque

(vt in iucundis epulis fieri solet) in hilaritate gaudiosè canentis. 6 Et tu o anima mea, o mi spiritus, qui ista nosti, qui eandem hanc (cui etiam modò datur nonnunquam velut à longè assistere) expectas lætitiâ & felicitatem, tu (inquam) mea bona anima: quare non in his accipis consolationem? quare tristitia grauaris & deprimeris? & quare me variis cogitationibus, atque affectionibus sine ordine diuersis, conturbas & contristas? An non tibi meritò tantorum bonorum expectatio,

* dum dicitur mihi quodidie, vbi est Deus tuus?

4 Hæc recordatus sum:

* effudi in me animam meam:

* quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis, usque ad domum Dei.

Hebr. 9

2. Cor. 5

5 In voce exultationis & confessionis sensus epulantis.

6 Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me?

&

onem que
ante Dom
ationes tri
is finitibus
est gaudi
que in Di
modum su
u, in qui su
sum apud
patissimum
hanc que
m cõfirma
corroborat.

11

natoribus
infectantur
ad fontem
se refrige
ret: in
uribus ac
partim à
n à carnis
derio, co
triuic ani
m, qui es
ie, de qua
accesse
& vitali
nfortari
ficiã: o
isce fati
, & exhi
llic; sa
in pere
nas iugi
is tamen
ulti bus,
is veluti
tu meo:
* dum

7 *Spera in Deo.*

* *quoniam adhuc cōfitebor illi, salutare vultus mei & Deus me⁹.*

8 *Ad me ipsum anima mea cōturbata est.*
2. Cor. 3
1. Ioan. 3
Coloss. 3

* *propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermonijm à monte modico.*
Eccle. 1

9 *Abyssus abyssū inuocat,*
Psal. 68

& tantæ pacis securæ spes, atque etiã ex parte aliqua in hoc tempore nonnunquã delibatio, sufficere debeãt ad consolationẽ, & fiduciam? 7 Noli igitur cõturbari, ò mea anima, si te infectetur venatores: noli canes rabido ore insequentes formidare, vt desperes, sed spem habeto in fonte aquarũ uëtium, in domino Deo tuo: in illo refrigerare, quoties fatigaris: in illum te immerge: quoties astu atq; siti torqueris, infectata à malis venatoribus: * adhuc enim illi confessionẽ dabo in iucunditate cordis mei, quoniã ipse est salus faciei meæ, qui meã faciem honorabit, sublimabit, glorificabit & beatificabit ante faciẽ suã, cũ meã faciem suã faciei opposuerit, vt à facie eius fulgeat in meam aperta claritas splendoris æterni, sicque transformet in imaginẽ eius, vt similis ei fiam, & appareã in sempiterna gloria, & ipse est Deus saluator meus. 8 Quãquam autem, piissime Deus, hisce modis consolari studeam memetipsum, & quietã reddere desiderãtem animam: tamen quoties ad memetipsum cõuertor, cum ad meipsum redeo ex cõtēplatione horũ caelestiũ, quoties ab his auocor (per corporis necessitatẽ aut fragilitatem aut aliter quomodocũq;) mox mihi oritur cõturbatio, & quemadmodum, donec sic in desiderio æternorũ defixus perisisto, utcunque consolationem & quietem percipio: ita ecõtario quoties ad me redeo, & ad ea quæ circũ me sunt corporea ac temporaria, rursum conturbationem, tristitiã & afflictionem inuenit anima mea, quoniã nihil aliud sunt omnia quæ sub sole sũt, nisi labor, & dolor, & afflictio spiritus: * ac propterea iugiter ego studebo memor esse tui de terra ista corporea, quã nũc peregrinus inhabito: quæ iuxta Iordanẽ corporalẽ fluuiũ sita est, & iuxta mõtem Hermonijm, qui iuxta adiacet: à mõte (inquã) paruulo, & modico qui hĩc in Iudæa est, in qua ego nunc in dolore peregrinatiõis vt aduena uiuo, donec ad illos fluuios æternos paradisi tui, & mõtes eternitatis immensos perueniam. Nunc enim inter Iordanẽ fluuium paruulum, & Hermonijm montem paruulũ, cõclusa est terra angusta habitationis meæ, dum interim suspiro ad caelestem illam tuã domus amplitudinem. 9 Donec autem hic ita in angusto terræ velut conclusus uiuo, multæ quotidie tribulationes occurrũt, etiam graues admodũ, & quantum humanitus videtur impertransibiles: & insuperabiles: à quibus nisi diuino adiutorio liberati, indubiẽ absorberemur.

& demergeremur in profundum: que sanè tentationes gra-
uissimæ, & profundissimæ, tot sunt, & ita cōtinuè fideles ob-
ruūt, ita sese cuestigio subsequūtur, vt videatur alia aliam ve-
lut aduocare, adducere, siue attrahere post sese: ita vt vel si-

Hmul irruant plures, vel abeunte vna, mox succedat altera, ita
vt frequenter ne respirare quidem liceat: * veniūt autem su-
per nos hi tētationū abyssi, quasi impetu per cataractastuas,
quasi tu super nos eas effundas per canales tuos, cū impetu:
dū ex tua dispositione, & volūtate, ad nostrā vtilitatē eas in
nos sinis irruere. 10 Oēs sublimes tuæ inūdationes, & feri
fluctus grauiū tētationū (quibus ex tua vltione pro peccato,
& etiam ex tua dispositione, pro salutari exercitatione atq;
probatione solēt homines obrui & grauari) etiam me teti-
gerunt, & transierunt, velut gurgites aquarum, super caput
meum: omnium vitiorum tentationes, & impetus pulsarūt
animum meum, nonnunquam etiā in altum sese accumulā-
tes in modum diluuij, vt me demergerēt in profundū: neq;
tamen me demerserunt, sed absq; nocumento tantum trās-
ierunt. 11 In tempore prosperitatis, quādo læta, iucunda, &
serena sunt omnia, cū præsentē in nobis Dei visitatione ni-
hil sentimus tenebrosū, triste, aut nubilum, sed sunt in cor-
de pacata, & tranquilla omnia, tūc mādauit nobis Deus mi-
sericordiam suā, præcepitq; memores esse misericordiae suæ
vt illā tum maximè collaudemus, ac pro spiritali gaudio illi

A gratias agamus, quæ nobis ita diem in corde facit: * in tem-
pore verò aduersitatis, & tristitiæ, cum obruentibus tenta-
tiōibus cœperit obnubilari atq; obscurari serenitas cordis,
tūc mādauit nobis Deus ad cordis nostri cōsolationē, orare
æquo animo, & psallere: hoc est, canere sibi carmina lætitię,
& cātica gratiarū actionis, quibus nos vult ingruētē tristitiā:
& nubila depellere, ne tristitia, aut acedia absorbeamur, aut
nimia cordis obnubilatiōe obscuretur lumē spiritus nostri.
12 Atq; ob hæc semper ego paratam apud me habere volo
orationem ad dominum Deum, qui est vita mea: semper in
promptu habere volo orationis refugiū, atq; illius studium
mihi conabor facere super omnia familiare, vt in omnibus
obuenientibus tristibus æquè ac lætis, aduersis, atq; prospe-
ris semper ad illā securum habeam recursū: illa, meæ pe-
reginationis miserā studebo mitigare, & per illā interim
corpore absens, spiritu me Deo præsentem sedulò exhibere

* in voce
cataracta-
rum tuarū.

10 Omnia
excelsa tua
& fluctus
tui, super
me transie-
runt.

11 In die
mādauit do-
minus mise-
ricordiam

* & nocte
cāticū eim:
Iacobi 5

12 Apud
me oratio
Deo vite
mea:

2. Cor. 5

cona

* dicā Deo, conabor: * dicā in oratione mea, & cōsitembor domino, quā
 susceptor ipse sit defensor meus, atque protector, ad quem statim per
 meus es. orationis deuotionem cōfugiam, quem mox affectu appre-
 hendam, quoties vlla mihi difficultas, aut aduersitas adue-
 13 Quare oblitus es rit. 13 Et cum tu sis domine, quem ego elegi, & habeo in
 mei? meum protectorem: quid est o dulcissime defensor, quod ita
 * & qua- mei obliuisceris, quod ita nonnunquā te mihi subtrahis, &
 re contrista sic absens (diu nimirū iuxta meū desiderium) te abscondi-
 tus incedo, quasi prorsus mei videaris oblitus? * & quare me pateris
 dum affli- afflictum & tristem incedere, dum me tribulant grauius, &
 git me ini- affligunt inimici: quare ita permittis me tuum pupillū, tuæ
 micus? fidei cōmissum, ab illorum prauitate tribulari? 14 Cum in
 Prouer. 17 fringi cœperint atque deficere ossa mea, dum paulatim qua-
 14 Dū cō- si flaccescunt vires animæ meæ, spiritu tristi ossa mihi exci-
 fringantur te, statim gaudentes, & exultantes insultāt mihi aduersarij,
 ossa mea, homines carnales, & amatores huius seculi, atque etiā dæmo-
 exprobra- nes peruersi, exprobrando loquentes contra me superba, &
 urūt mihi inania. 15 Exprobrāt (inquam) mihi per dies singulos absq;
 qui tribu- intermissione, cum me vident in tristitia, & afflictione in-
 lant me ini- dentem, quasi desolatū, dicentes in modum exprobrātium,
 mici mei. velut irridentes, & insultantes mihi: Vbi nūc est Deus tuus,
 15 Dum di- in quo habes fiduciā, propter cuius spem refugis nostra com-
 cunt, mihi mercia, propter quem consentire recusas cōsilijs nostris, aut
 per singulos vias nostras sectari? quare nunc ita tristem te videmus in-
 dies, vbi est cedere, & desolatū? Vidēsne, quoniam vana est spes, & expe-
 Deus tu? ctatio tua? Hæc certè & alia his maiora, per singulos dies,
 * quare tri- præter omnem tētationem, audire me necesse est, o domine
 stis es ani- defensor meus, ab insultantibus. * Attamē, o tu mea anima,
 ma mea, et noli absorberi tristitia, noli cōturbatione deiici, noli illorū
 quare con- terreri vanis exprobrationibus, neque vel tantillum cōmo-
 turbas me? uearis ab eis. 16 Quin potius spem tuam figito in domino
 Hebr. 6 Deo tuo, sitq; ea tibi velut anchora firma & immobilis, quā
 16 Spera in nulla tibi neque serenitas diei, neque turbulētia aduersæ no-
 Deo: * quo ctis auferat: * tamen enim nūc in peregrinatione agamus,
 niā adhuc elongati ab eo plurimum: veniet tamen, neque longè abest
 confitembor tempus, in quo laudem planæ cōfessionis ei persoluā: * ipse
 illi: * salu- est enim salus mea, qui glorificabit sua bonitate vultū meū:
 tare vultus & ipse est Deus meus, cui adhærebo, quē desiderabo donec
 mei et De^o viuam, vsque dum me introducat in locum suum sanctum D
 meus. cum gloria caelesti, Amen.

VERSV primo, Quēadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarū, & cætera. Non est vsitatus loquendi modus, vt dicamus desiderare ad fontes, aut sitire ad Deū, cum adiuncta præpositione. Proinde, quod hic dicitur, Ceruus desiderat ad fontes aquarum, & anima mea ad te sitit, atque desiderat, ita accipiendum est, vt sit sensus, Ceruus desiderio fertur, aut trahitur, aut anhelat ad fontes aquarum. Item anima desiderio & siti fertur ad te, siue desiderando & concupiscendo tendit atque anhelat ad te. Notandum verò hoc in loco (quemadmodum & in aliis nonnullis scripturæ locis) per ceruos rectè intelligi, & figurari homines spirituales, quemadmodum per equum, & mulum significari solent homines carnales. Vt enim equos, mulos, & asinos qui in humana sunt seruitute, & ignobilioris sunt conditionis, venatores non persequuntur, sed ceruos maximè, qui extra humanam sunt seruitutem, tanquam libertate à natura donati, nimirum in spatio sitate, & virore sylvarum geniti, quorum etiam caro ad deuorandum est delicatior aliis domesticis, & seruilibus mancipiis: ita similiter sunt inter homines nonnulli, tanquam equi, & muli, quos diabolus velut quieti possidet seruitute, homines terreni, animales, intricati, & desperati in concupiscentiis suis. Atque hos, quoniam pro sua voluntate securè possidet impius venator, non opus habet venatione persequi. Cæterum, qui nobiliori animo, ac meliori corde, in libertate sunt progeniti filiorū Dei, qui sui generis, & originis nobilitatem attendētes, & libertatē (in qua à Deo per spiritualem regenerationē sunt constituti, vt filij Dei esse mereantur) semper habentes ante oculos, ab impia & vilissima diaboli seruitute quam maximè abhorret, cupiētes, in ea, ad quam generati sunt, libertate persistere: hi nimirum seruis sese assimulare studēt, Nā vt illivenatorū cornu expauescūt, ita & hi semper sunt bene pauidi, & ad omnem sonitū malum salubriter sibi prospiciūt, & ad mōtes cōscendunt quanto cyus: cursu velocissimo & admirandis saltibus, cuncta obuiantia mira agilitate transiliunt: quo sanè cursu rapidissimo, & admirandis saltibus, fit plerūque vt venatorum atq; insequentium canum ora effugiant, nisi lōga fatigatione deficiāt. Huiusmodi autē ceruos impij

Psalm. 31

Ioan. 1

1. Ioan. 3

venat

venatores nocte, ac die persequi non desinunt, vt interficiant, ac deuorent. Et cum fortassis aliquem venatione ceperint, quasi festū agunt diem: & multò gratior illis est esus carnis istorum, quàm priorū illorum quibus in pace fruuntur pro suo libito. Nam cum vnum aliquē ex spiritualibus hominibus, post multum laborem dentibus apprehēdere ac deuorare cōtigerit impios dæmones, tanquam magnas nacti delicias, gaudēt & oblectātur multò amplius, quam super perditione hominum carnaliū, qui illis sunt velut cibus quotidianus, ac proinde vilior. Illorum verò esus & perditio, tūc est impiissimis his venatoribus gratior cibus, quāto minus expectatus, & quāto maioribus partus laboribus. Quomodo enim (Saluatore nostro omnium ceruorum progenitore attestāte) maius est gaudium angelis Dei super vno peccatore pœnitētiā agente, quàm super nonagintanoue iustis, qui non indigent pœnitentia: ita credendum est ex aduerso maius esse gaudium angelis diaboli super vno iusto, & perfecto in peccatū cadēte, (id est, super vno ceruo venatione capto) quàm super nonagintanouem peccatoribus, qui itaquam fuerunt in iustitia: id est, quàm super nonagintanoue porcis, equis, aut mulis, qui semper fuerunt in impœnitentia. Neque verò hoc tātum in loco, sed & in aliis compluribus, inuenimus perfectiores, & sublimiores propositos homines per ceruos designari: quemadmodū supra Psalmo decimo-septimo, Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorū: & super excelsa statuens me. Et rursus Psalmo 103. Montes excelsi ceruis, petra refugiū erinaciis. Et in Cantico canticorum, assimilatur dilectus capreae hinnuloq; ceruorum super montes Bethel. Causa autem quare per ceruum signetur vir spiritualis (quemadmodum econtrario per equū, & mulum homo carnalis) & per se quisque facile intelligit, & ex præcedētib; insuper sufficiēter colligi posse existimamus. Versu secundo, Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuū, & cetera. Apparet in vulgatis codicibus malè legi hoc loco, Ad Deum fontem viuū: legēdum autem esse, pro fontem, fortem. Nam & in Græco apertum est haberi *ισχυρὸν*: quod vocabulum, notum est non fontem, sed fortem significare. Et beatus Hieronymus ex Hebræo similiter fortē vertit: Sitiuit anima mea (inquit) Deum fortem viuētē. Atque ita videtur verisimile, propter similitudinem dictionum factā esse tran-

Lucæ 15

Psal. 17
Psal. 103
Cant. 2
& 8

se tra
6 licet
tent
apti
net
mut
x x v
dati
quo
com
uip
cille
tem
corr
quer
ctio
bo a
do v
do v
desi
ad
O q
part
veni
rio a
spe
nitu
H cōsp
Hui
vide
præ
nem
ped
dati
run
lis h
deb
tari
plur
pan

se tran

se trāsmutationem, vnica tantūm litera commutata, n, vide-
 licet pro, r, quod sanè facillimum est fieri, maxime cū sen-
 tentia prima facie magis fauere videatur fonti. Quid enim
 aptius potuit verbo sitiendi adiungi, quā quod aquas conti-
 net? Atq; ita duplici hac ratione verisimile est factam esse im-
 mutationem. Similem locum indicauimus versu 8. Psalmi
 xxvi. vbi pro voluptate legitur volūtas. Nos tamē in Eluci-
 datione vulgatam lectionē explanauimus, & in textu (iuxta
 quod legi consuetum est) reliquimus. Vtraque enim lectio
 commodam habet intelligentiā. Ad Deum enim fontem vi-
 uum sitit fatigata anima, vt potu aquarum viuentium reso-
 cilletur, atque ita innouetur viribus. Sitit verò ad Deum for-
 tem viuentem anima, petens ab eo fortitudine spiritali
 corroborari, & à forti postulans adiutorium, contra perse-
 quentes rabidos venatores. Atque ita in idem ferè vtraq; le-
 ctio incidit. Versu secundo, Quando veniam, & appare-
 bo ante faciem Dei? Particula secunda huius versus, Quan-
 do veniā, potest legi vel per se absolute, vt sit sensus, ô quan-
 do veniam, & apparebo, vt sit quasi cum suspirio emissa vox
 desiderantis. Dixerat enim, desiderare & sitire animā suam
 ad Deum: ac mox subdit huius desiderij expressiōnē, dicens,
 O quando veniam. Aut legi potest coniunctim cum priore
 parte, ad hunc sensum, Anima mea ad Deum sitiuit, quando
 veniam, & apparebo ante faciem domini: quasi dicat, Deside-
 rio anhelauī ad Deum, donec veniam & exhibear ante con-
 spectum ipsius. Per quod significat, suum desiderium nō pœ-
 nitus cōplendum, neq; extinguendā sitim, donec veniat ante
 Hęcōspectum domini, vt illic de ipsius plenitudine inebrietur.
 Huic autem contexioni, licet prima facie vt cunq; officere
 videatur, quod mutata persona dicitur quādo veniam, cum
 præcessisset sitiuit anima: secundū verā tamen consideratio-
 nem, cū homo, & ipsa eius anima ad idē spectent, nihil im-
 pedit quō minus rectè ista valeat acceptari sentētia. In Eluci-
 datione verò, nō nisi priorē expressimus. Versu tertio, Fue-
 runt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte. Audi spiritua-
 lis homo, audi qui ceruus esse cupis: quem tibi panē quærere
 debeas, quo debeas pane in via peregrinationis huius susten-
 tari. Fuerūt mihi (inquit Propheta sanctus, ceruorum exem-
 plum) lachrymæ meæ panes die ac nocte. Ecce lachrymas in
 panē habet rex, & Psalter Domini, lachrymæ in viaticū sunt

Psal. 101

regi peregrino ad patriam tendenti. Et verè dulciores sunt illi
 lachrymæ homini, totis præcordiis Deum sitienti, quas pro ab-
 sentia, & peregrinationis dilatione effuderit, omnibus im-
 piorum delitiis, & voluptatibus. Neque potest seculi convitiis
 esse suavis cuiuscumque liquoris per os, & guttur ingurgitatus,
 quam est peregrinis Dei, per natantes oculos, lachrymarum
 effusio. Neque ullus cibus ingrediens in ventrem tam potest
 oblectare voratoris gulam, quam refocillat mentem vel vitam
 ex imo corde eductum suspirium. Et forsitan iste panis est, de
 quo alibi conuocatur poenitens, percussum se esse ut facerem,
 & exaruisse corde, eò quòd oblitus fuisset comedere panem
 suum. Et nos itaque hunc panem nunquam obliuiscamur, interin-
 dum peregrinamur in corpore lachrymis, ac suspiriis nostri
 peregrinationem, atque exilium consolantes. Versu quartum.
 Et effundi in me animam meam. Hic dicit Propheta, Effudi in
 me animam meam. Alibi hortatur sperantes in domino effun-
 dere coram illo corda sua. Videtur autem duplicis huius sermo-
 nis non eadem omnino esse sententia. Tunc enim effundimus
 intra nos animam nostram, quando (ut ita loquar) plenam nos-
 tro desiderio concedimus libertatem, quando penitus illi lar-
 sumus habenas, ita ut currat, imò volet quantum possit, illuc quo
 anhelat. Tunc sanè corda nostra effundimus, intra nos qui-
 dem, non autem ad nos, sed magis ad Deum: quem admodum et
 aduerso effundi dicimus impiorum hominum corda ad secula-
 ria desideria, ad quæ sine retinaculo, ardentissimè anhelat
 & festinat. Cum verò iubemur, siue monemur, ut liberè ante
 oculos eius, cuncta velut profundamus, nihil omnino illum
 celantes, sed nos & omnia nostra, omnem miseriam, angustiam,
 egestatem, & omne nostrum imperfectum, ante conspectum illius
 nudè proponentes, & quasi ante pedes illius proicientes, de
 pleno cordis affectu illi commendantes: quomodo etiam vulgo
 dicere solemus, amicam effundere coram amico cor suum,
 quando illi omnia secretissima quoque & occultissima denun-
 dat, auxilium & consilium poscens, suamque causam amico ami-
 cè commendans. Debet ergo vir iustus hoc modo coram Deo
 cor effundere, debet nihilominus (iuxta presentis Psalmi tex-
 tum) etiam interdum in sese animam suam effundere, atque li-
 beris datis habenis pati, ut tota in caelestem transmigret felici-
 tatem: ubi tanquam presentialiter assistens, audiat voces cel-
 lerantium ciuium supernorum, unde consolationem hauriat: aut

inze suæ, cōtra voces exprobrantium, atq; ad seculi voluptates ipsam sollicitantium. Versu octauo, Ad me ipsum anima mea conturbata est. Nota, quod cū ad Deū sitimus, donec ad illum effundimus animā, donec præ desiderio lachrymas fundimus, donec celestibus conuiujs spiritu asistimus, nō conturbatur anima nostra, sed cōsolatur semetipsam, in tantorum contēplatione & expectatione honorū: quæ tāta utiq; sunt, vt nō tantum in fruitione, verum etiā in expectatione, animū fidelem mirificè oblectent. Verū cū ab his anima recedēs ad semetipsam cōuertitur, id est, cū se apud se rursū inuenit. (Neq; enim diu permittimur corporis fragilitate, & persequētium malicia talibus interesse de litiis) tum verō tantō amplius cōturbatur & anxiatur paupercula anima, quantō iam dulcescere ei cōperant, quibus ad modicam morulam permīssum fuerat oblectari. Et quemadmodū quī à somnio magnæ felicitatis euigilat, torquetur, nihil inueniens eorū in quibus paulō ante gaudere videbatur: ita multō amplius ad solitas miseriae relapsa, à tam sublimibus anima vehementer cōturbatur. Non tamē quiescit, sed rursū quo ad potest ascendere conatur, vnde cecidit. Et si non semper ita in sublime volare possit, ad illum quem desiderat, vt eius asistat beato conuiuio, memoriam tamē eius & recordationem nequaquā abiicit. Nouit enim anima, quæ fidelis est Dei amatrix, etiā in sola Dei memoria, semetipsam oblectare, iuxta quod alio in loco in desolatione positus, ait: Memor fui Dei, & delectatus sum. Quid enim? Si ij qui secundū carnem amore fœdo se diligūt, non solum in præsentia mutua delectatur, sed & in recordatione sciūt inuenire qualēcūq; oblectationem, si sic amantibus iucunda est, vel recordatio mutua, vbi non datur frui præsentia, quātō amplius putamus purissimū illum Dei amorē (qui nequaquā secundum carnem est, sed secundum spiritum) sufficientē ex sui dilecti haurire posse sola recordatione lætitiā, qua se consoletur, ne tentantium vocibus consentiat, aut post alienos amatores, proprio relicto discedat? Atq; hanc ob causam ait sitiens ad Deum, postquam cōturbari sentit animam suam, velle se Dei memorem esse de terra ista miseriae, de angustia mundi huius. Versu eodē, Memor ero tui de terra Iordanis, &c. Hoc tametsi habeat mysticas intelligētias, quas apud alios qui ante nos in Psalmis elucidādis laborarunt, promptū fue-

Psal. 76

rit inuenire: nos tamen malimus secundum literam inuigere, vt per hoc significetur angustia & vilitas huius mundi & terrenæ huius habitationis, quam ille non ignorat, cuius superna nonnunquã conceditur accessus. Est autem (vt crasso exemplo manifestam aperiam intelligentiam) talis fuit hæc Psalmistæ in terra promissionis consistentis, atque etiam regna tenentis, sermo, tanquã si ego in hoc Louanico solo positus (in quo nunc mihi peregrinationem continuam omnipotens) dicã iuxta formam huiuscemodi, ad me ipsam. Domine, anima mea conturbata est, dum humana audio, humana video, humana sustineo, dum corporalia sese & crassa ista vbique ingerunt: propterea ad cõsolamen animæ meo volo tui iugiter esse memor, de terra hac (in qua mihi destitisti peregrinandi locum) fluuij Dilia & mōtis Roselani, quomōs paruulus & modicus est: id est, de terra angusta quæ fluuio Dilia & monte Roselano (qui modicus admodum est) concluditur. Illud verò mirum, Prophetæ caelestia desideranti totam Iudææ terrã videri angustam & modicam, Iordani fluuio & mōte Hermoniim conclusam: cum terrenis & terrena amantibus, etiam pedis vnus spatium tanti æstimentum, vt pro eo nonnunquã acerrimè depugnent, atque digladiantur, interdum vsq; ad vitæ pericula, & maxima discrimina. Ita videlicet, qui non nisi terrã norunt, nunquam contempti superna, mira putant, quæ hîc vident omnia. Contra vero quibus familiare est, aur certè quibus nonnunquam cõceditur, relictis his infimis, ad superna euolare, quorum pedes amplissimis illis atriis supernæ Hierusalem aliquando cõstituerunt, quibus videre datum est, quàm iuxta Prophetam magna sit domus Dei, & quàm ingens locus possessionis & regionis eius: hi nimirum, etiã regiones & patrias totas reputant norunt angustissimas: imò totã mundi, quæ videretur, latitudinem, nõ nisi angusti carceris æstimant locum. Versu nono Abyssus abyssum inuocat, &c. Quod abyssus abyssum inuocet, alij ad duorum testamentorũ (quorum vtrũque; abyssus est impeneirabilis) consonantiam malunt referre. Alij abyssum vnã dicunt esse, humanæ miseræ & multiplicis iniquitatis profunditatẽ interminã: alteram verò ex aduerso Dei misericordiam, quæ similiter est abyssus altissima, & prorsus inexhausta, quã tantorum seculorũ decursus, neq; adhuc exhausta: neq; exhaurire poterit vnquam. Huius autẽ duplicis abyssus

Psal. 127
Baruch 3

illa qu
mat (o
rem in
illa ab
sus &
miseri
tionem
riam n
per ab
ex no
mos. C
buisse
traffill
intole
nos m
C hanc
abyssu
voce
quæ e
nem f
aquar
pluui
ita ira
copic
stas i
rum,
tenta
per n
ne, it
eni
à Di
& vl
etian
nz n
lens
quor
(iux
pre
mo
o s.

illa quidem hanc inuocat: prior illa, ad hanc posteriorem clamat (quoniam profunditas iniquitatis humanæ, profunditatem inexhaustam postulat Diuinæ misericordiæ) vt ab hac illa absorbeatur. Neque enim potest aliunde absorberi abyssus & profunditas humanæ malitiæ, nisi ab abyssò Diuinæ misericordiæ. Nos tamen in Elucidatione, quod ad continuationem literæ, & præcedentium atque sequentium cõsonantiam magis nobis videbatur accommodum, explanauimus: per abyssos intelligentes tentationes profundas, & quãtum ex nobis impertransibiles: de cuiusmodi in alio Psalmo legimus. Cùm irasceret furor eorũ in nos, forsitan aqua absorbuisset nos. Torrentẽ pertrãsiuit anima nostra, forsitan pertrãssisset anima nostra aquã intolerabilem. Huiusmodi enim intolerabilem, id est, impertrãsibilem & ineuabilem aquã, nos maluimus in proposito abyssum nũcupare. Verũm iuxta hanc sententiã, forsitan difficile videbitur intelligere, cur de abyssis istis dicatur, quòd adducat, siue aduocet alia aliam, in voce cataractarũ Dei. Quæ enim sunt istæ cataractæ Dei, & quæ est ista vox cataractarum? Sed attendendum est sermone fieri metaphoricum, secundum respectum ad defluxum aquarũ copiosarum in tempore pluuiæ. Cõgregantur enim pluuiæ aquæ, & descendunt per cataractas siue canales, & ita irruunt super transeuntes, nouo continuo gurgite aquas copiosas cum sono magni impetus effundente. Per cataractas itaque Dei, fidelis sibi venire asserit inundationes aquarum, quas super se venire sentit: quoniam tribulationes atque tentationes, quas experitur plurimas, tanquam à Deo desuper missas acceptat, attendens ex ipsius iudicio & dispositione, ita hæc sibi euenire, ac velut desuper super se emitti. Quæ enim nobis in præsentì tempore perferenda obueniunt, vel à Diuinæ iustitiæ ultione procedunt (veluti cùm in vindictã & ultionẽ peccati, Deus famem, pestilentiam, aut bellum, aut etiam alias interiores animæ ultiones, immittit) vel à Diuinæ misericordiæ benignitate: quæ electis suis aggregare volens cumulos meritorũ, multis illos aduersis & tristibus, tam quoad corpus, quàm quo ad animam exercitari permittit: vt (iuxta Petrũ Apostolũ) probatio fidei & virtutis eorũ multò pretiosior inueniatur auro, quod per ignẽ probatur: quibus

Psal. 123

1. Petri 4
Iob 1. & 2.
Tobias 8

o. No nunquã verò desuper nos obruant tentationũ atque

Roma. 8

tribulationum gurgites, pariter ab vtraq; id est, simul à misericordia benignitate, & vindicta iustitiæ. Quemadmodum omnia penè corporis incòmoda, & necessitates plurimæ, in pœnâ & vindictâ primæ inobedienciæ humano generi sunt inflicta: ita tamen, vt ex dispositione supernæ clemenciæ, abgentibus Deū cooperentur in bonū, qui ea de manu Domini susceperint, atq; pertulerint cum paciëntia. Rectè ergo vt fidelis, tanquā a Deo cūcta suscipiens quæ patitur, & propter ipsum libèter omnia sustinens, dicit ab illis vnā post aliam super se venire in voce & impetu cataractarū Dei: eò quòd videantur vt à Deo effusa, cū impetu decurrere. Quomodo autē viri iusti in omnibus quæ patiuntur malis, semper ad Dominum respiciunt, & tanquā ab eo venientia accepti in annotationibus Psalmi xxxviii. satis apertè declarauimus in pertractatione illius sententiæ: Quoniā tu fecisti, amorem me plagas tuas. Versu decimo, Omnia excelsa tua & fluctus tui, &c Per excelsa, intelliguntur sublimes & eleuati gurgites, siue altæ aquarū inūdationes. Vnde alia translatio habet pro excelsis, suspēssiones, id est, aquas altas, & quasi in alto suspensas. Beatus verò Hieronymus ex Hebræo vertit gurgites: alius autem, inūdationes: quæ omnia consensu in ebedi datione explanato, rectè cōsentiant. Hoc tamen notandum est, quòd gurgites isti inūdantium aquarū & fluctuū, id est, magnarū tribulationū atq; tentationū, dicuntur fluctus & excelsa Dei. Sic enim ait, Omnia excelsa tua, & fluctus tui. Quod eadē ratione accipiendum est, quæ iam statim à nobis exposita est: quoniam videlicet ab eo descēdunt, & vt ab eo demissa suscipiuntur. Quemadmodum cū dicimus plagas Dei, nō intelligimus eas quas Deus suscipit, sed quas à Deo nos suscipimus, & quæ ab illo super nos veniūt. Quoniā verò hoc in loco tentationū aduentū, per abundantiam aquarum desuper per cataractas aduentantiū significatur, cōsiderandum est, quòd sicut irruentibus huiusmodi aquarū fluctibus, quidem tantū abluuntur corporaliter, ita vt transeuntes aquæ nihil afferant corporalis nocementi, iis super quos transierint, alij verò in iisdem suffocantur: ita & in spiritualibus videmus quosdam quantumuis magnis tentationū gurgitibus, non solum vitæ detrimentum accipere, verum etiam per ablationē fieri mūdiores, cū alij sub iisdem conspiciantur perire, & si quid habebant vitæ spiritualis deperdere.

dere. Nam vt sub canalibus domorū, cum vehemens pluuia
 H impetus defecēderit, qui erecto cōfiterit corpore, caput verò
 in partem alterā declinās, aut manibus, aliòve cōmodo oper-
 culo cōmuniens, diligenter custodiat (ita vt omnis aquæ ca-
 dentis impetus in robustas ad perferendū scapulas feratur)
 detrimentū vitæ nō accipiet eiusmodi, etiam si tempestuosa
 valde & longa fuerit pluuia (trāsibit enim aqua, & mox vt il-
 lum tetigerit, diffluit ab eo) contra verò, qui sub canali confi-
 stens, adueniente pluuia impetu, mox in terrā corruit, neces-
 sariò suffocabitur ab irruente aquarū aqua: sic & in tentatio-
 num aduētū, qui forti & inuictō animo perstiterint, perseue-
 rantes in sua rectitudine, & infracti corde, ex tentationū in-
 cursu, non accipient vllum detrimentū, sed trāsibunt tenta-
 tiones: ipsi verò, illis diffluētibus, etiam mundiores appare-
 bunt. Qui verò tentationū impetu in terram prosterni se pa-
 tiuntur, continuò desuper cadentibus aquis, necesse erit hos
 suffocari. Noster autē cælestia sitiens Propheta, fluctus super
 se quidē cōfiteretur irruisse, sed gaudet trāsisse: quomodo etiā
 Abacuc Propheta, finē considerans persecutionum populi
 Dei, canebat, trāsisse aquarū gurgitem. Versu decimo-
 quarto, Dum cōfringuntur ossa mea, &c. Quæadmodum con-
 fractis ossibus, nihil est in homine stabilis virtutis, ita vt nec
 ambulare quicquā valeat (iuxta quod etiā vulgò per ironiā
 dicere solemus, pigros in operibus, aut in gressu tardos, sic
 operari, aut ambulare, quāsi ossa habeant omnia contracta)
 ita & spiritualiter dicitur ossa cōfringi, cum incipiunt vires
 ad bene agendum deficere. Contingit autē nonnunquā ho-
 mines etiam iustos, tentatione, vel grauitate, vel nimīū mo-
 rosa prolixitate, adeò vehementer cōturbari & frāgi, vt vi-
 deantur quāsi viribus destituti, & collabi in nihilum: cum se
 videlicet sentiunt & grauissimis vrgeri tētationibus, & nul-
 A lo diuinarū rerum feruore tāgi, ita vt nihil illis ex animo li-
 beat agere, dum nullam percipiunt internam consolationē.
 Atq; in hoc statu, cum inuenerint impij dæmones, atque ho-
 mines seculi, eum qui Deo seruire cupit, tanquā occasionem
 bonā nacti incipiunt tum exprobrare illi, ac dicere, Quid ita
 ambulat tristis, desolatus, atq; deiectus animo? Vidēsne iam
 Deo nullam esse tui curā? Necdū percipis frustra te illū ex-
 pectare? Nonne es tu ex electis illis, quos ad vitam prædesti-
 nauit? Illis enim sunt gaudia, tibi verò perpetuus cruciatus.

Abac. 3

Iam tantos dies, tantos menses, ecce tristis & desolatus obambulas, & nihil omninò cōsolationis persequentis. Vel hoc ipsum euidens est testimonium, quòd Deus (in quo speras, propter quem deliciis huius mundi frui recusas) te abiecerit. Veni ergo nobiscum, & fruiere iis quæ offeruntur, & letare in diebus vitæ tuæ, ne vtraque pariter consolatione priueris. Hæc (inquam) atque huiusmodi iustis in illa, quam dixi ariditate, & deiectione positis, solent inimici proponere, partim quidem ad eorum illusionem, partim verò ad ipsorum in malum sollicitationem. Verùm attendendū est, quid aduersus horum exprobrationes obiecerit consilij Propheta sanctus. Mor enim ad animam suam sese cōuertens, blāda increpatione ei redarguit contristatā, hilariq; exhortatione consolatur eandem, spem firmam bonorū celestium proponens. Hoc enim est, quod post inimicorum exprobrationē statim subiungit, Quare tristis es anima mea, & quare conturbas mei? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, &c.

QVADRAGESIMISECVNDI PSALMI ARGVMENTVM.

ARGVMENTVM Psalmi sequentis non aliud est, quàm quod habuerit precedens: estq; velut cōtinuatio materia Psalmi precedentis. Vnde et in Hebræo ἀνεπιγραφος est, id est, tituli nullius inscriptionem habens. In illo nanque circa finem dixerat vir spiritus alio Deum suiens, de aduersarijs sibi exprobrantibus, seq; assigentibus. Contra hos nunc, non mala tantum exprobrantes, sed dolor etiā meditantes et mala inferentes, Diuinum implorat iudicium, suam decessionem et desolationem in afflictione ab aduersarijs, per querimoniā proponens. Postulat autem aduersus omnia huius vitæ discrimina, de celo sibi demitti lucem et veritatem, quibus comitibus per viam secarē deduci se posse confidit, et ad optatum pertingere terminum, vsque ad altare Dei, vsque ad præsentiam Diuinæ maiestatis. Nouissima autem versibus duobus, in spe beata confessionis et saluæ, seipsum consolatur atque confirmat.

QVADRAGESIMISECVNDI PSALMI ELVCIDATIO.

Iudica me Deus, et discerne causam meam de gente nō sancta:

EAC pro me Deus iudicium, & discute, discerne, diligenterq; considera causam innocentie mee, aduersus populū impium, cōtra turbā malorum qui me persequuntur: vt pro me, aduersum illos, facias iudicium

iudicium
tatem
cent
rant,
enim
in qu
& si
dens
in te
Don
cisse
cis i
solat
me a
Dum
dis a
ritua
tam
sunt,
secu
stabi
tum
bita
simu
sunt
in h
vian
iest
vt to
plen
qua
cōte
tute
spiri
tiae
& c
ad i
spiri
lee
m

judicium: * ab hominibus iniquis & fraudulentis, qui impie-
 tatem & dolos meditantur cōtra me in cordibus suis, & exer-
 cent in operibus, tuo iusto iudicio libera me, vt quod deside-
 rant, non obtineant, neque voto suo valeant potiri. 2 Tu enim
 Domine es meum robur omne, & tota fortitudo mea, in quo
 possum quicquid possum, imò in quo omnia possum, & sine quo
 nihil possum: atque ideò Domine, non confidens nisi in te forti
 auxiliatore meo, ad te confugio: * & cum in te spem meam om-
 nem constituerim, quid est piissimè Domine, quod me ita derelin-
 quis, vt quasi repulisse & abie-
 cisse me videaris, quasi nulla sit tibi cura mei: cum ab inimi-
 cis iniuste me sustines affligi: & quare sic mœstum atq; de-
 solatum permittis incedere, affligentibus & tribulantibus
 me aduersariis meis, qui mihi sunt suis tentationibus admo-
 dum molesti & infesti? 3 Respice tandem ad me multimo-
 dis afflictum, & demitte mihi de cœlis in cor meum lucē spi-
 ritualis gratiæ tuæ, & præclaram veritatem tuam, per quam
 tam credenda, quàm agenda, valeam cognoscere: * hæc enim
 sunt, quæ me inter tot miserias, angustias, atq; tentationes,
 secure deducunt per vias huius vitæ, ducatumq; certum præ-
 stabunt, ne vllum ad patriam tendenti obueniatur nocumen-
 tum, & adducunt ad optatum terminum, nempe in locum ha-
 bitationis gloriæ tuæ, qui est vt mons altissimus atq; stabilis-
 simus, ad sanctum & firmissimum habitaculum tuū, in quo
 sunt mansiones plurimæ, in quo cum tuis ministris omnibus
 inhabitas in tuâ magnifica gloria. 4 Atq; his ducibus, perq;
 viam comitibus, ingrediar ante præsentiam Diuinæ ma-
 jestatis tuæ, palamq; accedam ante cōspectum gloriæ tuæ,
 vt te facie contempler ad faciem, vt tibi hostias sempiternas
 plenæ laudis corā te assitens, indefinenter offerā: * ad te (in-
 quam) mi suauissimè Deus, qui meam vetustatē cōsumis &
 cōteris, ac iuuentutem restituis: qui renouas vt aquilæ iuuen-
 tutem meā, qui me quotiescunq; nunc per defectum vigoris
 spiritualis veterasco, benigno aspectu tuo, & interioris gra-
 tiæ infusione, in pristinum, imò in meliorem statū restituis:
 & cum per tristitiam ossa consumētē, animiq; deiectionē
 ad interitum tendo tu mihi lætitiā reddens salutaris tui, &
 spiritu principali iterum me cōfirmans, facis velut reiuuene-
 scere: vt non solum non peream, sed etiam ad virtutum exer-
 citia, alacrior fortiorq; reuertar. 5 Proinde confessio-

* ab homine
 iniquo et de-
 lofo erui me.
 2 Quia tu
 es Deus for-
 titudo mea:
 Philip. 4
 Ioan. 15
 * quare ma
 repulisti, et
 quare tristis
 incedo, dum
 affligit me
 inimicus?
 3 Emitte lu-
 cem tuā et
 veritatem
 tuam: * ipsa
 me deduxe-
 runt et ad-
 duxerunt in
 motem san-
 ctum tuū, et
 in taberna-
 culatua.
 4 Et introi-
 bo ad alta-
 re Dei:
 Ioan. 14
 1. Cor. 13
 * ad Deum
 qui lætificat
 iuuentutem
 meam.
 Psal. 102
 Pr. 17. & 25
 Psal. 50
 5 Cōfiteor
 tibi in citra
 ra, Deus

Deum meum: nem tibi dabo in maxima latitia cordis mei, etiam in citharis aliisq; musicis instrumentis, ad plenioris gratiarū actionis testimonium tibi laudem cantaturus, tibi (inquam) o Deus, o mi suauissimè Deus: quod nomen, quò frequentius replico, eò dulcescit amplius: *tu verò o mea bona anima, cur contristaris ista non ignorās, tantarum rerum spem habens, & quare tua tristitia, atque deiectione me conturbat? cur nō in his teipsam potius consolaris? 6 Firma spem tuā in Domino, & in illo temetipsam oblecta, dū in aliis omnibus nihil nisi vanitatē inuenis & afflictionem spiritus: *adhuc enim illi dabo confessionē laudis in gaudio, adhuc illi plenis buccis cōcrepabo, adhuc erūt exultationes & cantus eius in gutture meo: ipse enim est salus & gloria vultus mei, & Deus meus verus ac viuus, cuius laudē nunquā ego eripiam de ore meo, sed spero mihi fore perpetuā, donec ad locū laudis plenissimæ me adducat, ante conspectū suū. Amen.

Psal. 149

A N N O T A T I O N E S I N
 Psalmum Quadragesimum secundum.

HUNC Psalmum habet consuetudo Ecclesiasticorū plurimorum sacerdotum, ante missæ initium, quasi in preparationem accessus ad altare sanctum præmittere: nimirum quòd eos, qui ad sacrosancta illa mysteria dominici corporis & sanguinis celebranda & percipienda sunt accessuri, nō conueniat esse spiritu contristatos, aut deiectos animo, sed alacres & hilares corde, ob præsentiam Diuinæ maiestatis, ad cuius venerandum altare accedit, qui sacrificium Ecclesiæ est oblaturus. Petit itaque hoc Psalmo præparatorio sacerdos, sancta Domini sacramenta celebraturus, auxilium Diuinæ miserationis, & aduersum contristantes affligentesque spiritum suum, postulat fieri iudicium, lucem quoq; & veritatem desuper mitti, quibus comitatus securè, mundè, & dignè possit ad Dei altare accedere, fructumque sacrificij percipere. Et licet principaliter de altari spiritali intelligatur versus quartus, ad quod videlicet mente & affectu ingrediemur, siue in hoc mūdo cōstituti, siue in futuro seculo (vt post dicemus) potest nihilominus cōmodè ad hanc intentionem sacerdos Psalmū vsurpās, per altare Dei, ipsum illud materiale altare intelligere, ad quod sacrificij causa, parat

acc

accedere. Atque ita sperat lætificari suā iuuentutē, nō quidē ab ipso materiali altari, nō à lapidibus & cæmento: sed ab ipso, quem offerre parat, & cui offerre parat, Deo, id est, à patre verbo, & spiritu sancto. Atque ideò non dicit simpliciter, Introibo ad altare Dei quod lætificat iuuentutē meā: sed adiicit dicens, Ad Deum, qui lætificat. Ad Deum autem accedit, qui sacrificare parat, siue ad totā beatam Trinitatem, vt illi sanctissimam saluberrimāque hostiam offerat, & cōsecret & in eius conspectu oblatam sumat: siue etiam ad Christum hominē & Deum, vt illū offerat patri, atque ideò (quatenus secundum humanitatē hostia est) toti superbenedictæ Trinitati. Confidit autē lætificari suam iuuentutem, quoniam ex Ecclesiastico dogmate nouit, quisquis sacrificiū illud non indigne celebrauerit, & sacramentū non indignè manducauerit, accipere eū per virtutem mortis Christi (cuius est memoriale) spiritualis gratiæ confirmationem siue augmentū, & pignus vitæ æternæ, iuxta quod in festo altissimi illius sacramenti, canit sancta Ecclesia, O sacrum conuiuium in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis eius, mēs implebitur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. Et quia in accepto pignore æternæ fœlicitatis non potest non bene sperare & lætari fidelis, idcirco hac spe suā animā tentationibus fatigata consolatur. Hæc diximus, propter vsum venerabilium dominorum sacerdotum: vt sciant quemadmodum hunc Psalmū præparatorium sibi debeant adaptare. Sicut vniuersi Christifideles (iuxta Apocalypsis testimonium) spiritualiter sunt Dei sacerdotes, offerentes per Christum (iuxta quod Hebræis scribens ait Apostolus) hostias laudis semper Deo patri, ita & vnicuique potest Christifideliū spiritualiter etiam secundum hunc vsum competere, cum suum animum voluerit ad offerenda orationum laudūque suarum sacrificia, præparare. Versu primo, Iudica me Deus, & discerne causam meā. Discernere pro diiudicare positum est, siue potius attendere. Nam diiudicatio & discretio, comparationem quādam vnus ad alterum, & ex comparatione eiusmodi, cognitionem, secundum propriam acceptionem, videntur significare: quod manifestum est Deo non conuenire, qui non per eiusmodi comparationem causæ ad causam, sed absque omni collatione, sola causæ attentione & inspectione cognosceret, cuius sit innocentia. Quid ergo dicit,

Apoc. 15

Hebr. 13

Dis

Discerne causam meam, more hominum iudicium loquuntur quos necesse est causam causæ comparare, atq; ita quis reus, quis innocens, perdiscere. Est autē sententia. Attende ad causam meā, cognosce eam, respice ad eam: videlicet, vt propter innocentiam meam, cum tibi fuerit perspecta & bene cognita ab aduersantium infestatione me liberet. Quantum verò ad particulam illam, de gente nō sancta, aduertendum est, ancipitem eius esse cōstructionem. Solemus enim vulgatiōe vīa eā coniungere precedentibus, quomodo & in Elucidatione exposuimus, hoc modo: Iudica me Deus, & discerne causam meā de gente non sancta: vt petat sibi fieri iudicium de gente non sancta, & quantum ad illos suam causam discerni. Ac deinde subsequitur: Ab homine iniquo & doloso erue me, quasi prioris partis clarior explanatio. Nihil enim aliud, Iudica pro me de gente non sancta, quā ab hominibus iniquis eripe me. Sunt tamen qui particulam supradictam cū sequētib; cōnectuat, precedentia absolutē legentes, ad hūc modum, Iudica me Deus, & discerne causam meam. Ac deinde, De gente nō sancta, ab homine iniquo, & doloso erue me. Atq; huius quidem lectionis, non est difficilis intelligentia: cōuenientior tamē videtur prior distinctio, quæ & vītiatio est. Versu tertio, Emitte lucem tuam & veritatem tuā, &c. Per lucem & veritatem, intelligimus in Elucidatione dona, quæ desuper mittit Deus in cordibus nostris per spiritū suū sanctū, qui est spiritus lucis & veritatis, interius nos illuminans, & veritatē docens de omnibus tā credendis, quā agendis, iuxta quod promisit suis discipulis Dominus Iesus, ipse prima veritas. Rectē autem dixit Propheta, emitte, quasi desuper de caelo sancto tuo mitte: quoniā (secundum Apostoli Iacobi sententiā) Omne datum optimum, & omne donum perfectū, desursum est, descendēs à parte luminum. Vnde & Sapiens orans Dominū pro sancta sapientia, Tecum (inquirebat) est sapientia tua, quæ nouit opera tua. Mitte illā de celis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ. Et forsitan non aliud est quod hic nūc Propheta postulat, quā lux & veritas. Ipsa enim celestis atque diuina sapientia, vera est lux cordis nostri, & ipsa est veritas. Cui etiam illud quod sequitur apertissime consonat: Ipsa me deduxerunt & adduxerunt: id est, deducunt & adducunt. Si quidem iuxta non incōsuetum scripturarum morē, præteritum propter euentus certitudinem,

Ioan. 16

Iacobi 1

Sapient. 9

pro futuro ponitur) in montem sanctum tuum, &c. vnde in oratione Sapiētis supra posita consequenter adiungitur, vt mecum sit, & mecum laboret, & sciam quid acceptum sit apud te. Scit enim illa omnia, & intelligit: & deducet me in operibus meis sobriè, & custodiet me in sua potentia, & erunt accepta opera mea. Ac post pauca, Sensum autem tuū quis sciuit, nisi tu dederis sapientia, & miseris spiritum sanctū tuum de altissimis: & si correctæ sint semitæ eorū qui sunt in terris, & que tibi placēt didicerint homines? Hæc omnia habet Sapiētis oratio, quæ quā clarè cum huius Psalmi postulatione consentiant, est per se manifestum. Rectè ergo lux & veritas desuper nobis missa, nos deducēt & adducēt in montem sanctum Dei, ad ciuitatem supernam: quæ quā ob causam mons dicatur, supradictum est Psalmo 111. Diligenter autem contuenda est differentia inter duo illa verba, deducēt & adducēt. Magis enim significatione differunt, quā vocis sonus præ se ferat: id quod in Græco est aliquanto euidētius, quā in idiomate Latino, Vnde in Græco priore loco habetur *ἀλίσσασαν*: quod verbum ab *ὄδῳ*: id est, via, derivatum, significat per viam deducere, siue ducatum præstare: quæ significatio, pulchrè admodum expressa est in Sapiētis præarrata oratione, cum diceretur, vt mecum sit, & mecum laboret. Atq; hoc ipsum vocabulum etiam Psalmo cxi. inuenitur positum, dicēte Propheta, Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Et Psalmo cxviii. Deduc me in semita mādatorum tuorum: atque in aliis plerisque locis vbique ferēt tantū valens, quantum, Dux esto mihi per viā, & ducatū præsta. Verbum autem quod secūdo loco ponitur, est *ἤγαγον*, id est, adduxerunt vel introduxerūt. Vnde beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, introducent. Inter autem deducere per viā, & introducere ad terminū, clarum est nonnullam esse differentiā. Versu quarto, Et introibo ad altare Dei. Introimus etiā nunc, donec in corpore sumus, altare Dei (id est, ad præsentiam diuinæ maiestatis) quoties in spiritu & veritate adorātes, coram illo procidimus, aut sacrificium facimus. Verū posteaquam ad mōtem sanctum, Dei illū excelsū & cælestem fuerimus adducti, tunc ad altare Dei, id est, ad præsentia & ante conspectū Diuinæ maiestatis, ingrediemur perfectius, ita vt nunquam ab eo simus diuellēdi neq; separandi. Semper enim illi a stabimus sacri-

Sapient. 9

Psal. 14

Psal. 118

Ioan. 4

faciam.

- Pfalm. 50** ficantes, quod iam per corporis fragilitate perpetuo facere non possumus. Altare autem istud, idem est de quo Pfalm. dicitur: Tunc imponet super altare tuum vitulos. Per altare autem Dei, intelligimus presentiam & conspectum diuinae maiestatis: eo quod soleamus in materialibus altaribus diuinam presentiam specialius honorare, sicuti & vere peculiariter ibi honoranda est. Nihil enim dubium est specialis illic Deum adesse, & presentem se facere, ubi colitur, adoratur inuocatur, & sacrificia accipit. Possimus tamen altare istud intelligere etiam Christum dominum, qui est altare nostrum, sacerdos & hostia. De quo Paulus Hebræis scribens ait, Habemus altare de quo potestatem non habent edere qui tabernaculo deferuiunt: nimirum Christum dominum designat, cuius non sunt participes veteres Iudæi. Ad hoc enim altare, & modo per fidem accedimus, ut innouetur iuuentus nostra: & introgrediemur (cum terminus aduenerit) per speciem, ut perficiatur beatitudo nostra. Versu eodem, Lætificat iuuentutem meam, sic mihi videtur accipiendum, quasi lætificando renouat iuuentutem meam: iuxta quod Pfalmo c. 11. dicitur: Renouabitur ut aquilæ iuuentus tua. Per iuuentutem autem, quum in bonam partem usurpatur in scriptura sancta significatur alacritas, robur, agilitas & fortitudo, quæ in iuuenibus maxime inueniuntur: sicut per pueritiam, cum in bonam partem usurpatur, significari solet innocentia & simplicitas, quæ maxime relucet in pueris: & per senectutem, maturitas atque reuerentia, quæ senibus competit, & mortificatio carnalium concupiscentiarum. Contrarium autem significant, cum in malam significationem usurpantur: senectus videlicet, desidiam, tarditatem ad bene operandum, defectum quoque ad declinationem in interitum, iuxta illud: Quod antiquatur & senescit, prope interitum est. Iuuentus, impetum & sequelam concupiscentiarum malarum. Pueritia, ruditatem & ignorantiam malam simplicitatem. De senectute, in malam partem dicitur, in Pfalmo xxxi. Inueterauerunt ossa mea. Et Psal. v. Inueteraui inter omnes inimicos meos. De iuuentute monet Apostolus Timotheum, iuuenilia desideria fugere. De pueritia idem ipse Corinthios monet, ne pueri efficiantur sensibus.

Hebr. 13**Pfalm. 102****Hebr. 8****Pfalm. 31****Pfalm. 6****2. Tim. 2****1. Cor. 14**

QVADRAGESIMITERTII PSAL-

MI ARGVMENTVM.

IN PALMO sequenti difficultas occurrit, ex eo quòd principium atque finis non satis videantur respondere versibus aliquot mediis, id est, sexto, septimo, octavo, nono, & decimo. Hi enim omnino videntur gaudium prosperitatis, & pro victoria gratiarum actionis: pra se ferre: cum residuum totius Psalmi in summa afflictione, & humilitione posuim esse videatur. Cum enim dicitur, Tu es ipse rex meus & Deus meus, qui mandas salutes iacob. In te inimicos nostros venilabimus cornu, & in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis saluasti nos de affligentibus nos, & odientes nos confudisti. In Deo laudabimur tota die, & in nomine tuo confitebimur in secula: haec sanè populi in maxima afflictione positi verba non videntur, sed potius in tali prosperitate, qualis erat sub Dauidis & Salomonis regno, cum de hostibus in nomine Domini triumpharent. At verò versus mox sequentes, vsque ad finem manifestè summam designant miseriam, & oppressionem grauissimam: qualis fuit in captiuitate Babylonica, vel in persecutione Antiochi illustris. Haec autem minime videntur in eodem Psalmo consonare: Ad huius ergo dissonantiae concordiam mihi videtur necessarium, vt sicut de diuersis temporibus duae illae partes loquuntur, altera quidem de tempore prosperitatis gratulatoria, altera verò de tempore aduersitatis querulatoria: sic & ex populo Domini, pro diuersis temporibus loquentes diuersi introducantur, vt videlicet illos versus prosperitatis loqui intelligatur populus Domini sub Dauid & Salomone, aut sub alijs temporibus prosperis, aut ipse intelligatur Dauid in persona sui populi prospere agentis in omnibus loqui. Quae verò à versu undecimo sequuntur, ad finem vsque, populus loquitur sub hostibus in oppressionem degens, in maxima miseria, qualis multo post tempore Dauidis aut Salomonis fuisse legitur: qui populus afflictus, à principio quoque Psalmi loqui ceperat. Et videtur totus hic Psalmus à Psalmista compositus pro temporibus afflictionis & desolationis, vt tunc esset filijs Israel ad Dominum sese conuertentibus, & misericordiam poscere volentibus, debita rationis formula. Satis enim verisimile est, Prophetam sanctum illas subsequenteras populi desolationes prauidisse, quemadmodum & Moyses populo similia praedixerat, & Iosue famulus Domini. Itaque cum scriberet Psalmista, Nunc autem repulisti, & confudisti nos, vendidisti nos, posuisti nos opprobriū, parabolam, &c. non ad suum tempus (in quo ipse cum populo floridè regnabat, tamen si multas pateretur molestias) sed ad illa quae prauidebat, venturae desolationis

Dent. 28

Iosue 23

tionis

tionis tempora respiciebat, futura quasi presentia, in Psalms plangens. Hæc præmissa omnino oportuit, priusquam tota Psalmi contextus sufficienter potuisset intelligi. Nunc (ut breuitati studemus) summam totius rei, perstringere pergamus. Conuenit itaque hic Psalmus populo Domini in maxima desolatione posito, qui reuens ad misericordiam Deum inuestigare, primum antiqua Dei opera, quæ patribus suis legerunt, & audierunt ab illo misericorditer & mirabiliter exhibita, proponunt: illud nominatim recensentes, de introductione per manum validam in terram promissionis, & ex possessione atque deletionem habitatorum eius: quæ nulla humana virtute, sed sola Diuina potentia facta fuisse consentunt. Atque hæc quidem quædam primis versibus. Dehinc versibus quinque sequentibus, David ipse, per Psalmum conscripsit, pro venturis temporibus seipsum cum populo suo introducit loquentem, de prosperitate status sui seculi: fidenter admodum in spe Domini, & contemptum valde contra inimicos populi Dei. Mox verò post versum decimum vsque ad finem totius Psalmi, continet populus afflictus ceptum ab initio sermonem, & ex proposito proponit suæ desolationis miseriam, eandem multis verbis & sententijs exaggerans, & Dominum humiliter orans, ut misericordiam valeat percipere, & de grauissima tribulatione salutare auxiliium. Illud autem est aduertendum, Psalmum præsentem commodissime posse applicari fidelibus nouæ legis, & populo Ecclesiæ scilicet, quotiescumque ab alienigenis (utpote à Turcis, & alijs infidelibus) opprimuntur, persecutionem patiuntur, in captiuitatem ducuntur, & in seruitutem subiiciuntur, aut alijs quomodocunque crudeliter & ignominiosè tractantur: quemadmodum isto nostro seculo (hæc scilicet in patre infelicissimè) per singulos annos miserè cernimus. Reliqua enim vetera Dei beneficia proponentes, quæ patribus nostris filijs Israël (quorum nos Christiani verum semens, & veri filij sumus) Deus exhibuit, nostram autem oppressionem querulis affectibus & vocibus apertientes, cum lachrymis deposcimus eius misericordiam, in qua sola confidimus liberari.

QVAD

QVADRAGESIMITERTII PSAL-
MI ELVCIDATIO.
VOX FIDELIVM IN TRI-
BYLATIONE CLA-
MANTIVM.

POTENTISSIME Deus, nos auditu accepi-
mus, auribusq; nostris tanquam certissima &
indubitata audiimus, nimirū edocti à patri-
bus ac maioribus nostris, qui ea nobis partim
verbo, partim scripto, nota fecerūt per succes-
sionem generationum, prout illi quoq; à suis maioribus ac-
ceperant, vsq; ad eos qui ipsimet viderunt ea quæ nos audi-
uimus, & in seipsis ea sunt experti reali exhibitione, quæ nos
tantū cognoscimus verbali relatione. 2 Audiuimus (inquā)
& annūtauerunt nobis patres nostri opera tua magnifica &
mirabilia, quæ operatus es in diebus eorū in tēporibus an-
tiquis, & lōgē antē multa secula præteritis: videlicet in die-
bus captiuitatis filiorū Israël in Aegypto, quāta feceris pro-
digia terribilia atq; gloriosa pro patribus nostris, aduersus
Pharaonē & seruos eius: itēmq; in deserto, & introductione
in terram promissionis, ac deinceps, signa multa & magna.
3 Vt cætera trāseamus, illūdque solū loquamur de introdu-
ctione in terrā promissionis. Nonne tua potētia, & omni-
pōtēs virtus tua erat, quæ patres nostros filios Israël eductos de
Aegypto, introduxit in terrā promissionis? Ipsa enim om-
nipotens & validissima dextera tua est, quæ gentes septem
peccatrices, quæ inhabitabant promissionis terram, Chana-
nazum, Euāū, Iebusæum, Ethaū, Amorrhæum, Gergezæum
ac Phereæum, atq; circumiacentia loca & regna eiecit, ex-
pulsit, ac deleuit de terra sua, vt fierent in possessionem po-
pulo tuo: * his autem expulsis de terra, patres nostros tu loca
illorum inhabitari fecisti: & quomodo arbor in terra manu
agricolæ in loco alterius infrugifera plantatur & radicatur,
ita tu eos illic vt in firma & stabili mansione, tua manu
plantasti, & radicare fecisti, ac germinare, filios & filias
procreare, iumenta quoque educare, vt in firmo propriæ
habitationis loco: * grauius afflixisti vltice ac pugna-
trice manu tua populos illos terræ promissionis, vsque ad

*Deus autē
bus nostris
audiuimus:
patres no-
stri annun-
tauerunt no-
bis.*

*2 Opus quod
operatus es
in diebus eo-
rum, in die-
bus anti-
quis.*

*3 Manu tua
gentes dis-
perdidit.*

Iosue 24.

** & planta-
sti eos:*

** afflixisti
populos, &
expulisti
eos.*

4 *Nec enim in gladio suo possederunt terram, * et brachiū eorū nō saluauit eos.*

5 *Sed dextera tua, & brachiū tuū, et illuminatio vultus tui: * quoniā complacuiſti in eis.*

Deuter. 7
6 *Tu es ipse rex meus et Deus meus: * qui mādās salutes Iacob.*

7 *In te inimicos nostros vtilizabimus cornu: * et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.*

8 *Nō enim in arcu meo sperabo, & gladius me nō saluabit me.*

exterminium, & totalem deletionem de terra sua. 4. Et scitè quidem dico, manu tua hæc omnia perfecta. Nequaquam enim potentes erant patres nostri, sua virtute absque te, tam facere victoriam: neque ipsi per virtutem aut experientiam bellicam, quæ in ipsis erat, pertigerunt ad possessionem terræ promissionis: * neque propria virtus eorum ad tantæ salutis victoriæ eos perduxit, vt de tantis, tamque fortissimis & dignis gētibus, possent reportare triumphum: imò nunquam manus illorū euadere potuissent, sua propria tantū fortitudine suffulti. 5. Sed tua fortis dextera, & tuū validissimum brachiū (id est, omnipotens fortitudo tua) & benignus aspectus vultus tui, quo lucere fecisti, & splendere super eas lucem misericordiæ tuæ, ipsa sunt, quæ patres nostros introduxerunt in possessionem terræ suæ: * fuit enim tibi in illis beneplacitū, & dilexisti eos: quoniam elegeras eos in tuum populum,

& in peculiū præ vniuersis populis terræ: atque idcirco complacuit tibi in eis glorificare nomē tuum. VOX POPULI

DAVIDIS TEMPORE PROSPERE AGENTIS INTERPONITVR. 6 Tu es rex noster, & dominus Deus

noster, & non es alius, neque in vllō mutatus: * qui præcipue etiā nunc de salute populi tui fidelis, qui saluationes præcipue populi tui: quo iubete atque mandante, & ex cuius voluntate

salus est populo tuo. 7 In spe auxiliij tui animati, & tua fortitudinis suffulti atque confortati, deiiciemus, humiliabimus, & expugnabimus inimicos nostros pro libito, eosque venabimur & prosternemus quocunq; voluerimus, ad mortū hominis: qui quod cornibus suis rapit in vêtū proicit & dissipat, quocunq; voluerit: * in fiducia atque inuocatione nominis tui, in cōfidentia auxiliij tui pro nihilo estimabimus, imò contumeliam & expugnabimus eos qui insurgunt cōtra nos, ad nos expugnandos, quæcumque tandem fuerint fortitudinis, aut

quantæcumque fuerit eorum multitudo, 8 Nequaquam enim sp̄e habere nos volumus in arcubus nostris, aut reliquis bellicis armis quibuscunque: & gladius noster non per se potens est absque te, ad saluandū nos de tam potentissimis inimicis, & plurimis per circuitum aduersariis nostris: sed potentia virtutis tuæ, cum voluerit aduenire in auxilium, ipsa nobis potens erit conferre salutē, atque idcirco non timebimus hostium multitudinem vel ferocitatem, scientes quoniam non est apud te differentia saluare de manu malecorum

9 Non enim à nobisipsis salus nobis pro-
 venit aut victoria, sed tu es qui nos fecisti saluus & victores
 de persequentibus nos aduersariis nostris per circuitum: * &
 eos qui nos oderunt, atque persequuti sunt, tua potentia con-
 fudisti: primum quidem eorum malas cogitationes, quibus
 nos putabant opprimere ad nihilum deducens: deinde etiã
 pro nobis aduersus eos pugnans, eosque ante nos in fugam
 conuertens, atque sub nobis humilians, nostraque ditioni
 subiiciens. 10 Et pro tantis operibus omnipotentiae tuae,
 partim quae pro patribus nostris, partim etiam quae pro no-
 bis operari dignatus es, iugiter volumus in te domino Deo
 saluatore nostro letari, & cum laude in letitia gloriari: * &
 in fide atque cultu nominis tui, confessionem dabimus tibi
 laudis sempiternae. CONTINVATVR VOX FIDELIVM
 DE TRIBVLATIONE CLAMANTIVM. In ista quidem
 quae supra iam expressa sunt, audiuimus & cognouimus, pa-
 tres nostros, in praeteritis seculis, tanta & tam miranda abs-
 te accepisse superni tui auxiliij beneficia. Nunc verò in no-
 stro hoc tempore miseriae & tribulationis, longè in diuer-
 sum commutata sunt omnia. Videris enim nos iam à cura &
 protectione tua abiiecisse, & non ultra ad nostras afflictiones
 attendere, & in confusionem maximam deuenire permisisti
 nos, in subiectionem hostium, & afflictionem magnam, quã
 sustinemus ab eis: * & videris ultra non velle egredi nobiscum
 in exercitibus nostris ad auxilium. ipse enim effectus nostrae
 miseriae & expugnationis monstrare videtur, quod non sis
 nobiscum in pugna, quomodo olim soles cum patribus no-
 stris exire ad pugnam, & pariter cum eis pugnare desuper,
 sicque victoriam illis parere. 12 Inimicos nostros prio-
 res fecisti nobis, eis concedens victoriam, & super nos do-
 minationem: nos verò per illos deuinci, atque in fugam ver-
 ti, & in subiectionem venire illis permisisti: vt simus iam
 in caudam, quorum patres olim erant in caput: posteriores,
 qui olim priores: victi, qui olim victores; subiecti, qui olim
 dominantes: * & qui capitali odio semper nos sunt perse-
 quuti, semper nobis bella & persequutionem mouere non
 desinant, iam tua permissione potestatem acquirunt super
 nos, & sibi nos atque liberos nostros, & nostra omnia, pro
 libito diripiunt, faciuntque de nobis quicquid voluerint.

9 Saluasti
 enim nos de
 afflictionibus
 nos: * & o-
 dentes nos
 confudisti.

10 In Deo
 laudabimus
 tota die:

* & in no-
 mine tuo cõ-
 fitebitur in
 secula.

11 Nunc au-
 tẽ repulisti
 & cõfudisti
 nos: * & nõ
 egredieris
 Deus in vir-
 tutibus no-
 stris.

12 Auer-
 tisti nos re-
 trorsum post
 inimicos no-
 stros: * &
 qui oderunt
 nos, diripie-
 bant sibi.

Deut. 28
 13 Dediti
 nos tanquam
 oues escarum:

* & in gen-
tibus disper-
sisti nos.

14 Vendidi-
sti populum
tuum sine pre-
tuo: * & non
fuit multitu-
do in comu-
tationibus
eorum.

16 Possidisti
nos oppro-
briū vicinis
nostris, sub-
fanna ionē
& derisum
his qui in
circuitu no-
stro sunt.

16 Possidisti
nos in simi-
litudinē gen-
tibus. * com-
motionē ca-
pitū in po-
pulis.

17 Tota die
verecundia
mea contra
me est: * &
confusio fac-
iei meae co-
operuit me.

18 A voce
exprobrātis
& obloquē-
tis: * à facie
inimicū &

esum deputatas, quæ gregatim ad venundandum ducuntur
loco ad locū, vel portantur in humeris: quæ morti sunt pro-
xima, ita vt quacūq; hora libuerit dominis vel emptoribus
iugulētur: * passus es nos populum tuum abduci captiuos ad
infidelibus, & idololatriis gentium populis, atque inter eos
per miserandam captiuitatem dispergi. 14 Populum tuum
quem olim vt peculium tuum, habuisti tibi charissimū, tu
passus es venundari, quasi pro nihilo, & absque vlllo pretio
imò tuipse videris populum tuum alienigenis vendidisse, si-
ue potius pro nihilo dedisse, dum nihil ab eis accipiēdo, tum
illis tradis: * & non fuit in commutationibus emptionibusq;
eorum multitudo pretij, sed modico admodum pretio, velt
iumenta vilia, vili emebantur: idq; propter nimiam copiam
abductorum in captiuitatem, & expositorum ad venūdationem
nimiam multitudinem. 15 Fecisti nos in opprobrium
& contemptum fieri gentibus alienigenis quæ adiacent nobis,
qui habitant per circuitum nostrum. Huc enim res nostras
deuenire tu Deus permisisti, vt qui prius eramus omnibus
per circuitum alienigenis gentibus, terrori & venerationi,
iam nos habeāt ludibrio, simulq; facti eis in despectū, & pu-
blicam illusionem. 16 Permisisti nos fieri alienigenis & in-
credulis nationibus in parabolam & in prouerbiū: hoc est, in
publicū despectum, ita vt de nobis, nostraq; miseria, passim
omnes publicē & priuatim loquantur, iocātes & illudentes:
ac velut similitudo & exemplū simus positi omnis confusio-
nis: * tanta quoque est confusio & miseria, ad quam tua per-
missione deuenimus, vt populi alienigenæ insultātes & ex-
probrantes, moueant super nos capita sua. 17 Iugiter nunc
confusio nostra coram nobis est, & non recedit erubescētia
atq; verecundia à nobis: * & confusio atque ignominia ista
ad quam deuenimus, operit faciem nostram, ita vt sit plena
confusio ignominia nostræ: propterea quod in tantam sub-
iectionem & miseriam maximam venimus, illis fœdissimis
idololatriis subiecti. 18 Idq; maximè, propter voces op-
pressorum nostrorum, qui blasphemias atque conuicia ad-
uersum nos proferunt, exprobrantes nobis derelictionem
hæc nostram & humiliationem, sicq; etiam in blasphemiam
tui nominis impiè prorumpentes: * propter rabiem aduer-
sariorum, atque persecutorum nostrorum, qui dum tan-

ta nos
H fuder
uimu
derun
mu
bis ad
iniqu
spolu
idolo
20 E
strun
ficula
tibi f
tu ta
quasi
extra
oppt
uitu
mili
mur
* in
tion
neri
niec
A qua
mo
gar
* ne
ad e
col
sus
ci p
23
der
&
ze
po
cu
ce
ne

ta nos humiliatione prostrauerunt, confusione maxima per-
 H fuderunt. 19 Omnia hæc mala, quæ cum dolore recogita-
 uimus, & enarrauimus ante conspectum tuum, ecce apprehen-
 derunt nos: iam sub his omnibus tantis malis degimus: nolui-
 mus tamen obliuisci tui Domine, neq; tui memoriam à no-
 bis abicere, tuiq; nominis cultum & fidem abnegare: * neq;
 inique agere uoluimus contra testamentum tuum, quod di-
 spoluisti nobis, ut recederemus à te, tuoq; cultu derelicto,
 idololatricam sequeremur, & alias gētium coinquinationes.
 20 Et non est auersum, neque recessit retrorsum à te cor no-
 strum: sed fidenti corde tibi permanemus, etiam in tantis dif-
 ficultatibus adhærentes, parati etiam in summo discrimine
 tibi seruire: * Et cum nos ita tibi permaneamus adhærentes,
 tu tamen contra uideris à nobis auerti, dum gressus nostros
 quasi declinare uideris à uia præceptorū tuorū, ac nos quasi
 extra uiam tuā expellere & eiicere. Dum enim tam magnis
 opprobriis ab idololatriis nos pateris affici, quasi nos à tua ser-
 uitate uideris uelle dimouere. 21 Permisisti enim nos hu-
 miliari ualde, in loco captiuitatis, ubi multipliciter affligi-
 mur, & in magnam abiectioem atq; despectum deuenire:
 * imò in tantis terroribus, angustiis, periculis, & persecu-
 tionibus egimus, ut nobis uideremur sub umbra mortis deti-
 neri: mortiq; proximos nos arbitantes, illā quasi desuper ue-
 nientem assidue expectaremus. 22 Nos tamē interim, quā-
 quam tot malis angustiatur, & propter tuū nomen etiā in
 mortis periculis sic ageremus, nolimus obliuisci, neq; abne-
 gare, aut relinquere nomen tuū, ut à tuo cultu recederemus:
 * neque expandere uoluimus manus nostras ad deos alienos,
 ad deos & idola gentium, ut ea adoremus, aut ea, te relicto,
 coleremus: quæ admodum faciūt alienigenæ isti, quos tu pas-
 sus es dominari nostri: & ne tātis quidem malis vexati, addu-
 ci potuimus, ut gētium abominationibus coinquinaremur.
 23 Nos enim sciebamus, quòd tu inspector esses, & item iu-
 dex omnium, quem laterē non posset, si quid tale faceremus,
 & qui ista ad iudicium adduceres, & exquirereres ad ultionem
 æterni supplicij: propter quod, etiam si uideremus nobis tem-
 poraliter posse melius esse in abnegatione tui nominis, & in
 cultu deorum alienorum: nolimus tamē abs te recedere, du-
 centes melius esse, tēporaliter affligi, quā æterna punitio-
 nes uim infidelibus illis abs te feriri: * tu enim es, quē nullum
 persequeis.
 19 Hæc omnia repe-
 runt super
 nos, nec obli-
 ti sumus te:
 * & iniquè
 non egimus
 in testamen-
 to tuo.
 20 Et non
 recessit retro
 cor nostrum:
 * & decli-
 nasti semi-
 tas nostras
 à uia tua.
 21 Quoniā
 humiliasti
 nos in loco
 afflictionis:
 * & coope-
 ruit nos um-
 bra mortis.
 22 Si obli-
 uimus nomē
 Dei nostri:
 * & si ex-
 pandimus
 manus no-
 stras ad deū
 alienum.
 23 Nonne
 Deus requi-
 ret ista?
 * ipse enim
 nouit absco-
 dita cordis.

- latet secretum, ne abscondita quidem & occultissima cordis nostri. 24 Ecce enim ob hoc, sustinere valentes quæcumque obuenerint pro tuo nomine aduersa, quam te relinquere, multis grauius malis affligimur iugiter absque intermissione, persequutoribus nostris, nulla dantibus requiem: sumus facti quasi oues occisioni deputatæ, quibus iugiter mors imminet, quæquæ de tempore vitæ, nullam habent securitatem: quæ mortem expectat, cum voluerint qui emerunt ex sic & nos quasi morti addicti, continuo in periculis mortis agimus, expectantes impetum inimicorum, ut in nos irruat, nos interficiant. 25 Ecce mala multa & magna, quibus tuus populus affligitur, tibi domine Deus noster proposuimus: quæcumque tumus ergo, ut commoueantur viscera misericordie tue super populo tuo, & exurge, acceleransque festina ad ferendam opem oppressis tuis. Videris enim dormire populo tuo, dum absque vindicta & ultione, tanta mala euenire pateris populo te colenti: dum dissimulas, dum permittis, qui facillime, si velis intendere, possis impedire, sicuti & olim coram patribus facere es solitus: *exurge (inquam) a somno isto, & ne ultra dissimules, neque populum tuum derelinquas penitus usque ad consummationem: sed vel reliquis saluandis tandem intende, ne prorsus deficient, & deleantur de terra cultores tui. Iam enim abunde multa mala persenserunt serui tui, & iam tempus videtur, ut eis tuam misericordiam ostendas. 26 Quare enim tu domine vultum tuum non conuerstis ad pauperes seruos tuos: & quare tanquam auerso vultu ab eis neque videns quæ eis inferantur mala, permittis hostes inimicum crudeliter in eos deservire? *quare negligis, & non attendis ad inopiam & afflictionem nostram: in qua nos sumus serui tui, omni ope destituti, neque aliud præter te habentes auxiliū, & grauissimè ab hostibus afflicti? 27 Iam enim vstra que ad puluerem humiliati sumus, & ad terram proiecta est vita nostra, plena laboribus & miseriis: & concalcatur vita nostra ab inuis oppessoribus: * & in tantis angustiis constituti procidimus super terram ante faciem tuam, humiliantes coram te animas & corpora nostra, ita ut adhæreat veter noster terra, eique velut conglutinetur præ longitudine moræ super eam: ut per hanc humiliationem, tuam misericordiam supplices inuocemus. 28 Euigila domine Deus, ne ultra dissimules: sed in adiutorium populi tui intende, & ad adiuan-

dum

du in
bus 2
sum
seric
copi
pro

V
ope
Deu
gna
pro
ger
ope
cet
bit
pra
cus
fio
ha
tū
po
bi
ho
re
ex
fo
E ri
in
m
le
si
f
c
r
c

du fideles seruos tuos festina: * & saluos nos facias, de mani-
 bus aduersariorum nostrorum, propter inclitum & glorio-
 sum nomen tuum, propter temetipsum & immensam mi-
 sericordiam tuam: vt quam in omnibus generationibus, ita
 copiosè experti sunt patres nostri, nos etiam posteri iuxta
 promissâ tuâ aliqua ex parte sentiamus Amen.

* et redima
 nos propter
 nomē tuum.

ANNOTATIONES IN
 Psalmum Quadragesimum tertium.

VERSV secundo, Opus quod operatus es in diebus eo-
 rum, &c. Potest accipi singulare pro plurali, opus pro
 operibus. Neque enim vnicū opus est memoria dignū, quod
 Deus pro antiquis patribus exhibuit: sed multa sunt, & ma-
 gna valde. Neq; est in consuetū in vsu scripturarū, numerum
 pro numero ponere. Qui tamē singulare, singulariter intelli-
 gere maluerit, dicet, singulariter hīc fieri mentionē de illo
 opere, quod nominatim cōmemorat, introductionis videlicet
 filiorū Israēl in terrā promissionis, & expulsionis inha-
 bitatorū ab eo. Forsitā autem requirat aliquis, cur hoc opus
 præ cæteris, & solū proponat, verbisque pluribus exaggeret:
 cur nō potius illas Aegyptiacas plagas, & Pharaonis submer-
 sionē in mari, quæ videntur magis nominata prodigia? Qui
 hæc requirit, sciat cōueniētius aliud nō potuisse ad proposi-
 tū rē adduci opus Dei spectabile, ex omnibus quæ Deus pro
 populo illo olim exhibuit, quàm sit istud de expulsionē inha-
 bitantiū terrā promissionis, & introductionē patrum. Nam
 hoc posterorū querimoniā valde rationabilē & miserabilē
 reddit, quod ipsi ab alienigenis Diuina permissione sinātur
 expelli à locis suis, & in captiuitatē adduci, cū patres eorū
 sola diuina virtute, non propria virtute armorū, in eam fue-
 rint potētē expulsis alienigenis, introducti. Multa siquidem
 in his differentia est: Nam pro illis Deus fortissimus, pluri-
 mas & ditissimas gentes extirpauit suæ deitatis virtute, vt
 locū eis daret habitationis: & gētes quæ illis nihil nocuerāt,
 sed nec nocere cupiebant, imō quæ se in seruitutē etiam of-
 ferre paratæ erant, seuerissimo edicto diuinæ voluntatis tru-
 cidatæ sunt, vt illi loca eorū inhabitarent, & acciperent terrā
 repromissam: quā hi tamen, atque horum patres, plurimis se-
 culis antea actis inhabitauerāt, vt solum natale. Neque tot re-
 gibus, tantisq; populis & regnis parcitū est, vt vnus populus

filiorum Israël locū amplissimum acciperet. Populus autem iste desolatus & oppressus, cui diximus hūc Psalmum copere, ab illa terra, in quam tam potenter introduci fuerant, patres expelluntur, Deo permittente: nō nunquam etiam ad hoc specialiter adiuuante, atq; procurante, idq; ab alienigenis & infidelibus. Et quos pro patribus expulit Deus, id est, nēdeles, & idolorū cultores, hi nūc vicissim dominantes filios, expellūt eos de terra patribus data, iterum introductis gentibus, quæ eam polluant. Ista enim manifestū est in transmigratione Babilonica contigisse, atq; etiam sub illustri Antiocho. Et nūc similia quotidie videmus in terris fieri Christianorū, qui de suis locis crudeliter obducuntur, & cōmiserentur impiis Mahomericis, & idololatriis gētibus. Versu quarto Nec enim in gladio suo possederūt terram. Poterat ad illud, quod de patribus suorum introductione, in terrā promissionis, versu statim precedere adduxerāt afflicti filij, exaduerso obici, nō mirū esse, si illi hoc potuissent propter maximā multitudinē, & exercitū eorum fortissimū. Nam cum ad ingressum terræ promissionis pararetur filij Israël (sicut xx v. ca. libri Numerorū legimus) summa eorum qui à viginti annis & suprā recēsi sunt per manū Moysi in campestribus Moab super Iordanē, erat sexcēta millia & mille septingēti triginta: qui omnes erāt ad bella apti, exceptis paruulis, qui infra viginti annos erant, neq; inter prædictos fuerāt connumerati. Itaq; videri posset, q̄ per hanc nimiam multitudinem deuisissent gētes, quæ in montibus habitabant. Verū hęc obiectiōne dissoluūt & longē abiiciūt, cum in proposito versu quarto, apertè testantur, quod non suo gladio aut arcu, patres ingressi sint in terrā promissionis, sed operatione diuinæ virtutis quæ antecedebat eos pugnans pro eis: id quod manifestissimū est ex sacris historiis. Quia ergo hoc certū est Deū sua virtute patres introduxisse, gentes verò expulisse: idcirco rationalis videtur eorū querela, cum idē sit nūc dominus, qui etiā ipsos similiter (si veller) posset de manibus inimicorū liberare: etiā si ipsi nō in tāto sint numero, aut non ex se tā valētes. Non enim est Deo differētia, saluare in multis, vel in paucis, si modo voluerit. Versu sexto. Tu es ipse rex meus & Deus meus, &c. Versus iste cum quatuor sequētibus (vt in argumento tactum est) difficultatem facit cōtinuationi huius orationis: propterea quod hic nō videntur iam loqui, qui

Nume. 26

2. Reg. 14

cape

ceperat ab initio, & qui sunt finituri oratione afflictis & desolati posteri, sed ipse David cum suo populo, sese facit sub sua persona de suorum temporum prosperitate bene fide ter loquentem. Et quidem clarus esset huius orationis processus, si isti versus a supplicatibus miseris ita proponeretur. Tu quoque qui primos patres in terram introduxisti, ipse idem es, qui post in subsequenteribus generationibus & seculis (utpote tempore iudicium & regum multorum, maxime Davidis & Salomonis) tanquam Rex & Deus illorum, precepisti illis fieri, & dedisti salutem: qui illis dedisti inimicos qui per circuitu relictis fuerat, & non penitus a principio introductionis expulsi, affligere, vertilare cornu, conculcare & subiugare: idque rursus non per suam arcum & gladium, sed per tuam misericordiam & potentiam: unde tibi confiteri debent, & laudem dare in secula. Si (inquam) ad hunc modum ipsos qui ceperant loqui ab initio, continuo sermone fecisset Psalmista loqui, de preteritorum temporum felicitate, aptissimo ordine, & congruentissima connexionione, sequeretur querimonia. Nunc autem repulisti: nec ulla esset difficultas continuationis. Nunc autem dum suum sermonem interponit Psalmista, ubi prius loquentes introduxerat suos posteros, quos etiam posterius rursus facit loquentes, ista interpositione sic confundit unitatem continuationis. Verum haec res nemine turbare debet, quae & alias non raro solet in sacris libris occurrere, videlicet ut commutentur personae loquentium, quemadmodum nominatim indicavimus Psalmo 111. & 1111. Versu decimo, In Deo laudabimur tota die. De verbo laudari, in ea significatione, in qua hic ponitur, require supra, Psalmo xxx111. Versu undecimo, Nunc autem repulisti & confundisti nos. In hoc versu, atque ite in consequentibus, quod dicitur Deus fecisse omnia illa: nempe repulisse populum, confundisse, auertisse retrorsum, dedisse tanquam oves escarum, dispersisse, vendidisse, posuisse in opprobrium & parabolam, & cetera: accipi potest dupliciter. Primo secundum permissionem tantum, eo quod Deo permitteate haec omnia euenerint illis, cum facillime (si modo vellet, & si sic ei esset placitum) prohibere posset: quemadmodum a patribus antiquis haec mala sua dextera & brachio auertit, eo quod fuisset ei beneplacitum in illis. Et notum est, in scripturis hunc esse sermonis usum non infrequentem, ut dicatur fecisse Deus, quod factum est ipso.

- tantum permittente, non etiam ad rem ipsam cooperante.
- Rom. 1. Quæadmodum est illud apud Paulum, Tradidit illos Deus in
palsiones ignominie, in desideria cordis, & in sensum reprob-
um. Item in Exodo, Obscuravit Dominus cor Pharaonis.
- Exod. 10. Altero modo possunt prædicta accipi, non secundum permis-
sionem tantum, verum etiam secundum efficienciam. Quæ
enim quæcûque hic ponitur, mala sunt non culpa, sed peccato
eiusmodi autem malorum Deus autor, & efficiens causa esse
potest, non absurdè poterunt etiam secundum efficienciam in-
telligi, ut Deus ista fecisse dicatur. Et consonabit valde hæc
intelligentiæ illi quod in annotationibus Psalmi xxxv. 111.
prolixè deduximus, circa versum duodecimum: quemadmo-
dum videlicet iusti, dum affliguntur temporaliter, & mala sus-
tinent, omnia illa tanquam à Deo suscipiunt, & ad ipsum se
liberantem in humilitate confugiunt. Et planè huius senten-
tiæ astipulatur plurima Prophetarum testimonia, in quibus
admodum frequenter legimus comminationes de adducto-
dis à Domino malis, & afflictionibus variis: quemadmodum
videlicet Hieremiæ 1111. ex ore Domini dicitur, Malum ego
adduco ab Aquilone, & contritionem magnam. Et cap. v. 17.
ce ego adducam gètem super vos de longinquo, gètem ro-
bustam, & cætera. Et per Moysen in contestationibus, palim
fatetur, omnia hæc mala se operaturum in eis, si ipsum dereli-
querint. Versu decimoquarto, Et non fuit multitudo in com-
mutationibus eorum. Sensum quem Elucidatio monstrat,
exprimit clarius versio beati Hieronymi ex Hebræo, quæ
habet, Nec grãdis fuit commutatio eorum, id est, non magno
commutasti, siue vendidisti eos, sed quasi pro nihilo. Cui etiam
accedit Felicis translatio. Et non multiplicasti in commuta-
tione eorum: quod est, non abundasti, non factus es ditior in
vèditione eorum: hoc est, non magno vendidisti. Quæ senten-
tiæ aperte coincidunt in eandem sententiã. Nam ex re, quam non
magno vendis, non potes ditari, neque multum proficere. Po-
test tamè vulgatæ nostræ lectionis accipi etiam alia intelli-
gentiã, huiusmodi: Tanta fuit multitudo eorum qui venditi
sunt, ut in commutationibus eorum siue venditionibus non
esset certa multitudo, aut certus numerus: quemadmodum il-
la quæ vilissimo pretio venditur, & quorum plurima ad ven-
dendum exponuntur, dicere solemus, sine numero vendi, id
est, sine certo numero. Versu decimonono, & vigesimo. Hæc
omnia

omnia
centia
tum a
lation
domi
ria, v
ria op
gente
mrib
puiuit
vitulo
tum q
genti
minat
di plu
impo
Ver
cunda
ta vid
Sunt
te, ad
declin
Tu no
recta
non t
nos c
Hier
via tu
cit. S
nostr
decim
quar
lum l
nos, a
sti no
libus
tribu
an pe
pter
fioni

omnia venerunt super nos, & cetera. Quæ hîc de sua innocentia loquuntur afflicti, supplicantes pro misericordia, quantum ad bonos intelligi debent, qui ne in tanta quidem desolatione, etiam cum in captiuitate essent adducti, obliuisci sunt domini Dei sui. Sic enim de Danièle cū sociis Anania, Azaria, Misacèle legimus, quod constituta de mensa regis cibaria optima, & vina, propter cultum Dei respuerint: præelicientes legumina ad vescendum, & aquam ad bibendum omnibus cibus regis. De Tobia quoque legimus, quod in captiuitate positus, veritatis viam non deseruit: ita vt aliis ad vitulos aureos abeuntibus, ipse consortia fugeret eorum, cultumque Domini requireret: & cum omnes ederent de cibus gentilium, ipse custodiuit animam suam, & nunquam contaminatus est in escis eorum. Neque est ambigendum, eiusmodi plures extitisse tum temporis, qui etiam in dispersione sua impollutos se custodierunt ab omni iniquatione gentium.

Daniël. 1

Tob. 1

Versu vigesimo, Et declinasti semitas nostras à via tua. Secunda pars huius versus, absque negatione affirmatiuè posita videtur: atque ita sensum habes in Elucidatione expressum. Sunt autem qui repetere malunt negationem ex prioris parte, ad hunc modum, Et non recessit retro cor nostrum, & non declinasti semitas nostras à via tua. Eritque tum hæc sententia, Tu non fecisti, neque passus es gressus nostros deuiare à via tua recta. Hoc est, Licet tantis nos temporalibus malis affixeris, non tamen permisisti nos à via tua discedere, sed hac in parte nos custodisti. Et huic intelligentiæ consonat lectio beati Hieronymi ex Hebræo, Nec declinauerunt gressus nostri à via tua. Sed Felicis translatio aperte pro vulgata lectione facit. Sic enim absque negatione vertit, Et declinasti gressus nostros à via tua. Similiter habet & Chald. Paraphra. Et tu declinasti gressus nostros à recta via tua. Versu vigesimo-quarto, Quonia propter te mortificamur tota die. Hunc versum beatus Apostolus in octauo capite Epistolæ ad Romanos, applicat etiã nouæ legis, sanctis & fidelibus, qui pro Christi nomine patiuntur persecutionem, loquens de se suisque similibus, in hunc modum, Quis nos separabit à Charitate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an nuditas? an periculum? an persecutio? an gladius? Sicut scriptum est, Quoniam propter te mortificamur tota die: estimati sumus sicut oves occisionis. Sed & in capite IIII. prioris Epistolæ ad Corinthios, videtur

Rom. 8

videtur ad praesentem locum respicere, cum ait, Puto autem, quod Deus nos Apostolos nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mudo, & angelis, & hominibus. Et quae consequenter enumerat, magis humiliationis opprobria, apertissime quadrat ad omnia quae hic enumerantur, ad declarationem oppressionis & multiplicis miseriae. Manifestum itaque est ex Pauli testimonio, illud munus istum commodè posse applicari sanctis nouae legis, temporaliter ab impijs pro Christi nomine patiētib; qui mento conqueri videntur de sua derelictione, & poscere à Deo auxilium: cum patribus illis antiquis Dei cultoribus, tantum cognoscantur exhibita beneficia.

Q V A D R A G E S I M I Q V A R T I P S A L M I A R G V M E N T V M .

PSALMVS iste qui sequitur, dulce canticum est & suauissimum epithalamium, id est, nuptiale carmen, quod diuino Esayae dulcissimarum nuptiarum mulier ante rei exhibitionem facta contemplator, de plenitudine cordis, ad sponsi sponseque gloriam extulit. Canit autem nuptiarum Christi cum Ecclesia inuicissimae gratiae, ad felicem uitam copulam filij Dei, cum humana natura & uersa Ecclesia aspirans simul & exhortans. In primis itaque uersibus duobus, quasi praefationem praemitit suae carminis indicans, quod de inhabitantis sancti spiritus plenitudine & dono, canticum istud libenter effuset de: antaturus, per quem suam linguam sic asserit agitari, quomodo calamus in manu uelocis scribe agitur, ita ut laude percontineri non possit. posteaquam ille scribere uoluit. Mox uero a uersu tertio suum carmen inchoat: primum quidem, sponsi decorem, gratiam, & benedictionem collaudans, eundemque ad praelium cum principibus tenebrarum, pro sua sponsa sancta Ecclesia exhortans, prosperum successum & triumphum in uirtute omnipotentis dexterae promittens, ita ut uationes populorum, sagittis doctrinae salutaris satubriter uenerate, sub eo castris, inque eius subiectionem venturas promittit. gni quoque eius stabilitatem & aequitatem, ac plenitudinis spiritualis praecellentem uentionem, atque ob hanc suauissimarum laudum sepe per illum à fidelibus Ecclesijs, effusionem, ad sponsi laudem, mira uerborum festiuitate, simul & sententiarum atque comparationum dignitate predicans. Atque haec quidem, usque ad uersum uidecentum. A quo deinde, ad sponsam conuertit suae laudis canticum, quare dicitur

dextris sponse aureo vestimento indutam vidit stare: quam suauiter in spiritu alloquens, monet Propheta, ac velut dulciter instruit, qua ratione sponso valeat chara semper permanere, nec repudij debeat metuere periculum: si videlicet audiat, videat, inclinet aurem, & populum diaboli, atque opera eius detestetur. Sic enim futurum ait, ut ipse decorum amplectatur dominus Deus omnibus adorandus, quoniam ornatum interiorem, potissimum diligit & requirit, simul cum exterioris bonæ operationis exemplo, & virtutum omnium vario ornatu, per quem ornatum futurum dicit, ut multa filia ad sponsum regem, cum lætitia post illam currentes, adducantur in thalamum eius. Huius autem negotij promotores, sanctos dicit Apostolos futuros: qui loco primorum illorum patrum, & patriarcharum, Christo nato, principes sunt constituti super omnes populos vniuersæ terræ: ut per illos, sanctæ Ecclesiæ sponse Christi decor monstretur, & ad sponsi nuptias, per illos, virgines adducantur: id est, ad fidem & cultum Christi. Tandem duorum versus conclusionem ponens, ut præfationem fecerat similiter duorum, se dicit velle in sempiternum memorari nominis domini, & populos laudem sempiternam reddituros prænuntiat, pro reuelatis atque exhibendis immensis beneficijs.

QVADRAGESIMI QVARTI PSALMI ELYCIDATIO.

CONSIDERANS spiritus meus sponsi cælestis, cum sua sponsa sancta Ecclesia mirandam copulam, continere se nequiuit, sed præ plenitudine internæ dulcedinis, effundere gestiit verbum cantici, longè optimum: & ad nuptiarum huius modi congratulationem, sponsi quæ ac sponsæ laudem, dictauit bonum nuptiale carmen: * opera mea, & quæcunque siue loquor, siue scribo, siue operor, ecce loquor & profero ante cõspectum regis sponsi, cuius gloriam specto in omnibus: & cui semper ego dico ac depromo omnia mea opera, ei nunc de cordis plenitudine, dulce eruçtabo canticum. 2 Non erit autem hoc mihi verbum à memetipso, neq; per semetipsam hoc cloquetur lingua mea: sed erit ipsa tantum instrumentum diuini spiritus, qui eam suauiter mouebit ad decantationem nuptialis huius cantici: erit quæ lingua mea, velut calamus, aut stylus, in manu scriptoris velocis, qui in scribendo peritus est, exercitatus, & expeditus. Quomodo enim nõ ipse

1 Eructauit cor meum verbum bonum.

* dico ego opera mea regi.

2 Lingua mea calamus scribam velociter scribens.

calam

- calamus scribit, sed scriba potius per stylum: ita non ipsi
balbutiens lingua mea, quæ hoc subsequens cantabit epa-
lamium, sed ipse spiritus scriba admodum velox, qui eam
suo placito mouebit, ad canenda tantis nuptiis digna. § Tu
ô Christe, rex & sponse suauissime, speciosus es forma, sed
totus formosus, amabilis, pulcher & decorus, super omnes
pulchritudinis tuæ, vt nullus ex filiis hominum tibi videri
comparari. Es nanque plenus gratiæ & veritatis, & non
mensuram accepisti spiritum, qui te facit sine mensura spe-
ciosum, ita vt omnes de plenitudine pulchritudinis tuæ, opte-
teat accipere: * multa gratia sunt adornata labia tua, semper
admodum grata, iucunda, & accepta, primum quidem tu ip-
tri Deo: cui tam sunt grata ac placita tua labia, vt qui caput
per ea tu pronunties, ipse ratum habeat, & suum censet esse
sermonem: & quicquid per ea postulaueris, ipse placitum ha-
beat, & velit implere: cuius etiam iram aduersus tuam spon-
sam, humanum genus, per tua gratiosa labia placasti, apud il-
lum loquens pro nobis bona: sunt etiam labia tua plena gra-
tia in conspectu sponsæ tuæ Ecclesiæ, ex quibus verba vite
æternæ se nouit haurire, ex quibus gratiã, salutem, & omne
bonum sibi à Deo patre prouenire agnoscit: * & ob hoc, quod
ita eximie decorus es, & propter gratiam istam labiorum
tuorum, benedixit te Deus pater, simulq; & tuam sponsam
& omnia membra tua benedictione sempiterna, & tibi, &
tuis omnibus benedictionem conferens gloriæ sempiternæ.
Impetrasti enim tuis gratiosis labiis, vniuerso humano gene-
ri pacem & salutem æternam: & maledictionem qua super
nos erat, gratia labiorum tuorum, in benedictione commuta-
sti. 4 Nunc itaq; ô potentissime sponse, qui saluator es as-
gnatus, liberator atq; redemptor sponsæ tuæ, ô gigas fortissime
quasi vir pugnator accinge gladium super femur tuum, ad pug-
nam te para, veni ad præliandum prælium pro tua sponsa,
contra oppressores eius malignos, qui eam sub sua tyrannide
crudeliter subiectã detinent: assume tibi corpus, quo pugnes
aduersus principem mundi: * Assume etiam verbum sanctum
tuum, quod prædicaturus es mundo, quod penetrabilis est
omni gladio ancipiti, in quo tanquam gladio electo, caput
es amputaturus serpentis antiqui, qui hæcenus tuã sponsam
sub vanitate detinuit. § In tuo illo plenissimo decore, & tua
sum
- Cant. 1. 10**
Ioan. 1
Ioan. 3
Ioan. 1
§ Speciosus
forma præ
filijs homi-
num:
* diffusa est
gratia in la-
bijs tuis:
Ioan. 11
Ioan. 6
* propterea
benedixit te
Deus in æ-
ternum.
4 Accinge
te gladio
tuo super fe-
mur tuum
potentissime.
Ephes. 6
Hebr. 4
§ Specie tua
& pulchri-

summa illa omnis gratiæ & veritatis pefectione, aggredere *tudine tua*
 rē,attēta,intende,incipi opus quod tibi mandauit Deus pa- *intendes*
 A ter tuus de redēptione spōsæ tuæ: * & cum aggressus fueris, * *prosperè*
 ne cesses donec perfeceris victoriam, sed perge & progre- *procede, &*
 dere prosperè:& iudicato,forâsque eiecto huius mūdi prin- *regna.*
 cipe,regnum quod ille sibi iniustè vsurpauerat,tibi vendica: Ioan.12.
 vt pro illo crudeli tyrâno,tu regnes, rex verus & mansuetus, Ioan.16.
 in populo tuo. 6 Facies autem hæc per tuâ veritatem, man- *Zach. 9*
 fuerudinem & iustitiam.Tua enim veritate,ienò quia tuipe *Matth. 25.*
 es veritas,debellare poteris, deuincere, atque fugare illum, Ioan. 14.
 omnis mēdacijs & vanitatis parentem,mansuetudine tua sum- *Ioan. 8.*
 ma crudelem tyrânump:perfecta autē iustitia,furem illum & *Ibidem.*
 homicidam,iniustū alieni regni vsurpatorem: * & deducet *6 Propter*
 te in opere isto redemptionis & saluationis humanæ, atque *veritatē &*
 (vt ita dicam) adiuuabit, siue potius transducet ad optatum *māsfuetudi-*
 vsq; terminū,tuæ diuinitatis omnipotētia.Hæc nanque sub *nem & iu-*
 tua humanitate abscondita,magnificè, mirabiliter, & glorio- *stittiam:*
 sè te faciet de hoste triūphare.Regnabis naq; vt homo, sed ** et deducet*
 vices vt Deus. 7 Eloquia illa veritatis,quæ tu ad pugno- *te mirabili.*
 B dū veniens tecū adferes,verba Euāgelicæ prædicationis,quæ *ter dextera*
 erūt velut acutissimæ sagittæ,dirigētur,iaculabuntur,& in- *tua.*
 figētur in corda inimicorū tuorum,ò rex potētissimè: ita vt *7 Sagitta*
 sub te vulnerati salubriter cadāt populi,& per pœnitentiam *tua acuta,*
 quasi se tibi subiiciāt. Tu enim sicut in gladio pugnabis cō- *populi sub te*
 tra principē tenebrarū,vt illū in manu valida suo regno ex- *cadet in cor*
 pellas,ita in sagittis pugnabis contra populos illi prius sub- *da inimico-*
 iectos: id est, eloquijs Euāgelicæ prædicationis, quæ tu ve- *rum regis.*
 lut sagittas acutas,partim per remetipsum,partim per mis- *Hebr. 2*
 sos à te pugnatōres Apostolos ac prædicatores tuos iacula- *8 Sedes tua*
 beris,& infigi facies in corda eorum,qui prius donec diabo- *Deus, in se-*
 lo seruiebant, inimici tibi fuerant: vt ita salubriter vulnēra- *culū seculi:*
 ti,quali sub manu tua cadentes,sub ea se humiliēt, tuæque *Lucæ 1*
 fidei,dirioni,& seruituti,se libenter subiiciant. 8 O Deus, *Matth. 5*
 rex & sponse nimium amabilis, tua regia sedes æterna est, *Lucæ 11*
 thronus & solium regni tui in sempiternū perdurabit. Re- *Hebr. 1*
 gnum enim tuum, regnum æternum erit: neque superue- ** virga*
 niens vquam fortior quisquam, tibi illud auferre poterit, *directionis,*
 vt tu superueniens, à diabolo illud es ablaturus: * sceptrum *virga regni*
 quoque regni tui, sceptrū est rectitudinis, æquitatis, & iusti- *tui.*
 C tiam: quoniam nō in iustitia regnabis, vt ille impius homicida
 mundi,

- Ioan. 8. mundi, rector tenebrarum harum cuius sceptrū est sceptrū
 Ephes. 6. curuitatis & iniustitiæ: sed in rectitudine & æquitate, lec-
 Ioan. 10. dū quam, vt pater & pastor bonus, diriges & gubernabis in
 9 *Dilexisti* pace subiectos tibi populos. 9 *Dilexisti*, o sponse merito
iustitiā, & amabilis, iustitiā, & odio habuisti iniquitatem, atq; ob hoc,
odisti iniqui- cordi tibi fuit diabolus (omnis iniquitatis principem & au-
tatem: torē, omnis autē virtutis & iustitiæ osorem, ac pro sua virili
 * *propterea* oppressorē) expugnare: quo sic populos ab iniquitate, quam
vnxit te odio habes, emundares, & in iustitia, quam diligis, erudires
Deus, Deus * propter hoc enim, & ad hoc, nempe vt iustitiā diligeres, &
tuus, oleo la- * propter hoc enim, & ad hoc, nempe vt iustitiā diligeres, &
titia præ cō- odires iniquitatē: propterea (inquā) o Deus, vnxit te Deus
fortibus tuis. pater tuus oleo lætitiæ & exultationis, vnctione spiritus san-
 Rom. 8. ctis, super omnes consortes & cohæredes tuos, super omnes
 Ioan. 3. electos, quos tibi placuit habere cohæredes & cōparticipes
 10 *Myrrha,* regni tui. Quemadmodū enim super omnes homines spiti-
 & *gutta &* tu sancto te pater vnxit, non ad mensurā: ita & super omnes
casia à vesti- te fecit iustitiam diligere, & iniquitatem odio habere. Atq; 10
mentis tuis, à ob hoc, dignum duxisti (propter iniquitatis subuersionē &
domibus e- iustitiæ promotionē) huiuscemodi inire prælium. 10 Myr-
burneis: rha, & gutta & casia, & omnis generis bene odorifera aroma-
 ta atq; vnguenta, à vestimentis tuis defluent: idque ab eburneis
 domibus, à cordibus deuotis fidelium, & conscientiis san-
 ctorum tuorum, quæ sunt velut domus eburnæ bene reser-
 politæ, cādida, mundæ, nitidæ, & pretiosæ, & sunt velut py-
 xides pretiosorū aromatum, quæ sunt sanctæ orationes, lau-
 des, benedictiones, & gratiarum actiones, carnis quoq; pro-
 tuo amore mortificationes & spirituales exercitationes:
 quas velut super caput tuū effundēt, & quibus tibi caput sua-
 uiter deliniēt, ita vt videatur quasi per vestimēta tua decur-
 rere: quemadmodum cum corporali vnguento quis perfun-
 ditur, per vestimenta liquor decurrit: * ex quibus pretiosis
 vnguentis te oblectabunt animæ deuotæ, quibus suis tempo-
 raliū regnorum filiabus nobiliores: nimirū per principes
 populorum, & reges terræ, sanctos Apostolos tuos, regene-
 rata. Hæ autem talium regum filia, te oblectabūt illis aro-
 matibus & liquoribus odoriferis, tibiq; magnas exhibebūt
 delicias ad honorē tuum, ad impendenda tibi honoris obde-
 quia. Valde enim tu oblectaberis in eiusmodi liquoribus:
 neque alius est honor, quo malis honorari. 11 A dextris au-
 tem constituisti tibi spōsam reginam tuam, Ecclesiam san-
 ctam

Etam
 subleu
 ita vt
 dem s
 induit
 tantu
 dedist
 tu om
 ceat n
 alloq
 bili sp
 xime
 & qu
 F licitē
 do qu
 dere,
 tuum
 dilect
 recor
 pulu
 & dor
 dum
 do su
 ita vt
 que s
 porco
 lia m
 vnde
 satio
 est q
 non
 vilit.
 dine
 G * iul
 dixi
 rem
 licet
 se te
 lior
 rus,
 Etam

Etiam tuam: quam inopem & pauperem de terra & stercore subleuare, atq; ad fastigium regni tibi complacuit exaltare, ita vt tecum esset regni tui æterni particeps: *quam tu quidem sordidis exuta vestibus, deaurato, siue aureo vestimēto, induisti, circumdatam & circumamictam variis ornatibus, vt tanti regis sponsam meritò decet. Vestimentū enim aureum dedisti ei, fulgentē sanctam charitatem tuam, & vario ornatu omnium cælestiū virtutum eam mirificè adornasti. 12 Licet mihi, o sponsa nobilis, & filia altissimi regis, te paululum alloqui, & admonere quomodo placere valeas dilecto & nobili sponso tuo. Primum quidē auditum adhibere debes maxime sollicitū, ad ea quæ tibi loquitur amabilis sponsus tuus, & quid in te loquatur diligenter attendere: *deinde, tibi sollicitè est peruidendum, quod ille dixerit aut iusserit, quomodo quàm integerrimè valeas, iuxta eius voluntatem, & credere, & perficere: & ad obediendum illius voluntati auditum tuum diligenter accommoda, vt non in vanum transeat vox dilecti sponsi tui, siue interius, siue exterius loquentis: * & ne recordatione impediaris vitæ veteris, obliuisci te oportet populum, de quo egredi te iussit, cum te vocaret sponsus tuus: & domum atque cognationem prioris patris tui, id est, mundum vniuersum te oportet continere, & omnia quæ in mundo sunt, qui domus est diaboli patris omnium malè agentiū: ita vt nihil vltra quicquam desideres aut concupiscas eorum quæ sunt in mundo, neque vltra manducare desideres filiquas porcorum, quibus te ille pascere solebat, donec in eius familia miserè viueres: & ne vltra reuerti velis ad populum tuū, vnde diuinæ voci obediens existi, id est, ad vitam & conuersationem peccatorum. 13 Hæc autem si obseruaueris, non est quod timeas vnquā te repudiandam à nobili sponso tuo: non est quod metuas, ne aliquando tædere eum incipiat tuæ vilitatis & ignobilitatis: imò oblectabitur ipse in pulchritudine tua, quam ab eo accepisti: eritq; ei in te beneplacitum: G * iustum autem omnino est vt ita attentissima sis: quomodo dixi, ad vocem illius, diligenter audiendam & videndam, aut remq; inclinandam, vt aliorū omnium obliuiscatur: quoniā licet te in sponsam sua dignatione elegerit, tamen meminisse te semper oportet, quàm sis illi impar, & quā dō te sit nobilior, qui te dignanter elegit: videlicet nō mortalis, homo putus, similis tibi, sed dominus Deus tuus, qui te creauit & rege

* inuestitu
deaurato,
circumdاتا
varietate.

12 Audi si
lia,

* & vide,
& inclina
aurē tuam:

* & obli-
uiscere popu-
lum tuū, &
domum pa-
tris tui.

13 Et concu-
piscet rex de-
corem tuū:

* quoniam
ipse est do-
minus Deus
tuus, & ado-
rabūt eum.

14 *Et filia
Tyri in mu-
neribus*

* *vultū tuū
deprecabun-
tur omnes di-
uites plebis.*

15 *Omni glo-
ria eius, fi-
lia regis ab-
intus:*

I. Petr. 5

* *in fimbrijs
aureis,*

Galat. 5

Matth. 5

* *circumam-
icta varia
tibus.*

16 *Adan-
centur regi
virgines
pest eam:*

Canti. 6

neravit: vnde & ipsum adorabūt vniuersi fideles & omnes na-
tiones populorū 14 Adorabūt (inquā) etiam filia huius se-
culi ditissimæ & nobilissimæ: cuiusmodi sunt filia Tyri, popu-
lentissimæ & nobilissimæ vrbis: quæ cū muneribus magnis
& pretiosis venient ad adorandum dominū Deum tuum, co-
pientes & ipsæ in spōsas recipi, & cum eo, nuptiis copulari.
* Populi quoq; gentium (inter quas admodū nominati sunt
Tyrii) venient cum muneribus, ad adorandum dominū Deū
tuum: * imò propter tui sponsi magnificentiam & præcullen-
tem gloriam, etiam tuum vultū o sponsa nobilitata, o sancta
Ecclesia Deo coniuncta, deprecabuntur omnes diuites popu-
lorum & gentium: magni etiam & gloriosi in populis proci-
dēt ante faciem tuam, & te deprecabuntur, vt eos tibi velle
adiungere, & in sponsi tui communionem tibi vnitos perdu-
cere. Sciēt enim, quoniam non poterunt nisi per te, & in te
tuo sponso copulari: atque idcirco tibi sese adiungere etiam
gemebundis precibus supplicabunt. 15 Omnis gloria eius,
nēpe ipsius huius filia altissimi regis, intrinsecus est: omnis
ornatus filia & sponsa magni regis, quem ipse querit, quem
ipse amat, quem concupiscit, non exterior est in vestimentis
corporalibus multi pretij, sed interior: ille videlicet, qui in-
trinsecus latet in corde fideli, aut ea charitate pulchrè rutilā-
te, cuius Deus attendit & concupiscit pulchritudinem: neque
tamen in interiore ornatu sic oblectatur, vt exteriorem om-
nino vel non curet, vel etiam non exquirat. Vult enim &
aureas fimbrias (quæ foris prominent hominum conspecti-
bus) habere sponsam suā, & vult eam circundari quasi vesti-
mēto variegato, & variis coloribus intertexto, hoc est, vult
interius latentē spiritus ornatum, & charitatis fulgorem, in
opēribus etiā exterioribus (quæ charitas exigit) apparere.
Vult enim sponsus, vt per dilectionem fides spōsæ operetur
& lumen in quo ipse interius oblectatur, foras etiā vult pro-
ximis in exemplum bonum radiare ad suam gloriam: * Cir-
cumamicti quoq; eam vult varietate colorum multiplicari,
quoniā omnium virtutū studio, suam sponsam vult honesta-
ri: quæ sic sunt charitati interius rutilanti intexta, quomodo
in pretiosis operimentis, diuesos colores filis aureis vi-
demus intertextos. 16 Hanc autem sponsam sic castā,
mundē, & tam pulcherrimē à spōso ornatam videbunt filia
Sion, virgines, complures animæ deuotæ electorum, & ca-
pientur

pietur desiderio pulchritudinis sponsæ huius, cupientq; & ipsæ huius sponsæ fieri pedissequæ: adhærebuntque, & adiungent se illi, illectæ pulchritudine eius: sicque per illam ad regem sponsum, quasi post ipsam insequentes, adducetur ad fidem & cultum eius: vt etiam ipsæ illi iungantur, & ad nuptias similiter recipiantur: * proximas multas suo exemplo pronouatas, & sua gratiosa pulchritudine attractas, ipsa adferret ò rex, & adducet ad cultum tuum tuasque nuptias. Complures enim fidelium animæ, quæ prius diabolum sequebantur patrem & amatorem suum, sancto ornatu proximorum pronouata, seipsas detestari discunt, mundumque abnegare, & ad sponsi regis nuptias properare. 17 Adducuntur autem huiusmodi in magna lætitia & mirifica exultatione, tam ipsius sponsi, qui maximè in earum aduentu gaudet, quàm ipsius sponsæ, quæ nescit inuidere quotquot aduenerint: sed eo gaudet amplius, quò magis multæ accesserint: magna insuper lætitia sanctorum angelorum, quibus gaudium est super vno peccatore pœnitentiam agente, qui que ad has procurandas nuptias perpetua sollicitudine elaborât, & sunt velut paranympi aut pronubi nuptiarum istarum: * adducuntur (inquam) in aulam sanctam, & in thalamum siue templum summi regis: nunc quidem, per fidem, in Ecclesiæ sanctæ unitatem, quæ est templum Dei regis summi: post verò, in caelestem mansionem, vbi cum beatissimis ciuibus suis Deus gloriose inhabitat: vt illic primum imperfectius, deinde & hic plenius suo sponso nuptiis indiuuis copulentur. 18 Quod si requiras, per quos ita post sponsam adducuntur regi virgines, ecce loco patrum illorum primorum atq; Patriarcharum, Abraham, Isaac & Iacob, tibi ò sponse amabilis nascentur filij eorum sancti Apostoli, atque horum etiam loco successores illorù, viri Apostolici: * hos tu, ò sponse nobilissime, principes constitues populorum per vniuersum orbem terrarum. Mittes enim illos in virtute tua, & in comitatu atque operatione spiritus tui sancti, in omnes fines orbis terræ, vt populos eruant de potestate principis tenebrarum, & ad tuæ veritatis regnum adducant: quos tu velut tuo loco constitues, factisq; eis præfectos & principes Ecclesiarum, atque omnium populorum, quos tibi intra eas congregabunt. 19 Memor ero ego, & recordabor nominis tui, ò domine, ò sponse nimiam amabilis: & memorabile faciã in canticis nomẽ tuum,

* Proximæ eius afferentur tibi.

17 Afferentur in lætitia & exultatione:

Lucæ 15

* adducuntur in templum regis.

18 Pro patribus tuis nati sunt tibi filij:

* constitues eos principes super omnem terram.

Marc. 16

19 Memor ero nominis tui in omni generatione & generationem.

per omnes generationes seculorum, ita vt nunquā tui nomi-
nis memoria deficiat de corde meo, neq; posterorū meo-
rum. **20** Propter hæc omnia tam magnifica & admiranda (quæ
tibi cecini in iucunditate spiritus mei) populi ipsi quos elige-
sti tibi intra Ecclesiam sanctam sponsam tuam, quosq; tuis
optiis dignos habebis, confessione laudis celebrabunt te, lau-
dem sempiternam, & perpetuam gratiarum actionem, per-
soluent tibi in seculum seculi. Amen.

20 Propter-
ea populi cō-
fitebuntur ti-
bi in eter-
num, & in
seculum se-
culi.

ANNOTATIONES IN
Psalmum Quadragesimumquartum.

VERSU primo, Eructavit cor meum verbum bonum.
Nonnulli ad patrē referunt hoc Psalmi initium, vt ipse
pater de æterna verbi à se, & ex se generatione loquatur, di-
cens, Eructavit cor meum verbū bonum: quem sensum hy-
mnus quidam à nonnullis Ecclesiis, in natali domini can-
ari solitus indicat, cuius initium, Corde natus ex parentis, in-
te mundi exordium. Et id quidem admodum rectè. Nam pa-
ter æternus de corde suo, id est, de sua substantia, gignit de se
filium, quasi verbum eructans: cui verbo eandem communi-
cat bonitatem, quā & ipse habet, imò quæ est ipsemet Deus.
Et hanc quidem sententiam libenter ipsi quoque sequere-
mur, si ea quæ mox subiiciuntur tam consonarent, atq; re-
sponderent eidem intelligentiæ. Verùm hæc magis Prophe-
tæ loquenti videntur competere, quàm Deo patri: dicere vi-
delicet opera sua regi, linguam ipsius esse calamum scribere
velociter scribentis. Sed & totus Psalmi processus indicat,
non loqui Deum patrem, sed Prophetā spiritualiter nuptiis
istis contemplantem. Nam de Deo patre sub tertia persona
Psalmus loquitur, dicens, Propterea benedixit te Deus in æ-
ternum. Et iterū, Propterea vixit te Deus Deus tuus oleo la-
titia. Nos itaq; quanquam nulli præiudicantes, talem elegi-
mus intelligentiam, quæ ab initio ad finem vsque Prophe-
tæ voci cōueniat. Norandum verò, in verbo eructavit, indica-
ri similitudinem hominū corporaliter eructantiū: quod ma-
ximè fieri solet, vel cum nimium pleni sunt, vel cum pinguiā
nimium manducauerunt. Atq; ita & viri sancti, cum pleni sunt
cælestium mysteriorū cognitione (quæ pinguiā sunt & deli-
cata) eructant de plenitudine profundo. Sic & alio loco dici-
tur, Memoriam abundantia suauitatis tuæ eructabunt. Et

Psal. 144

Psal. 77

Et

tarsum, Eructabo abscondita (dicit filius) à constitutione
 mundi. Versu eodem, Dico ego opera mea regi. Cauend-
 dum, ne quis putet verbum dico (id quod prima facie aptius
 ad intelligentiam videri posset) primæ esse coniugationis,
 pro dedico aut nuncupo. Nequaquam enim ita accipiendum
 est, cum Græcè sit λέγω quod dico tertia cōiugatione signi-
 ficat: similiter & in Hebræo participium est verbi amat, loco
 verbi præsentis positum, quod valet dico, vel loquor. Est enim
 sensus, Opera mea ego propono, ego profero regi, tanquam
 ad gloriam eius facta. Et loqui intendit, potissimum de opere
 carminis huius, quod nunc canit ad laudem nuptiarum. Ver-
 su secundo, Lingua mea calamus scribæ. Quod hic de seipso
 confitetur Propheta, idem necesse est fateamur, & de omni-
 bus quicumque non humana voluntate, sed spiritu sancto in-
 spirati, quippiam vel loquuti sunt, vel descripserunt. Non
 enim fuerunt scribentes ipsi aut loquêtes, nisi sicut calamus,
 siue stylus in manu scriptoris, id est, non nisi instrumenta: ipse
 verò spiritus sanctus, primarius operator, à quo sicut eloqui-
 ta aut descripta veritas, sic & autoritas dictorum, scriptorumque
 procedit. Vnde & beatus Petrus Apostolus ait, Non volunta-
 te humana allata est aliquando prophetia, sed spiritu sancto
 inspirati, loquuti sunt sancti Dei homines. Et quemadmo-
 dum de bona scriptura per calamum facta, laus præcipua, &
 prima gloria ipsius est scribæ, qui calamum sua perititã diri-
 git, & sua fragilitate atque habilitate modo congruo per char-
 tam trāsuehit: ita si quid rectè dicunt, scribuntve sancti Dei
 homines, præcipuam laudem & primam gloriam sancto spi-
 ritui directori concedunt. Nos tamen posteros conuenit, non
 solum scriptorẽ habere in veneratione, verumetiã post scri-
 ptorem & calamos, quibus spiritui sancto conuenit, ut ad ministeriũ
 placuit. In factis enim insignibus, non solũ ipse qui principa-
 lis est autor, debitam accipit gloriam, verumetiã instrumen-
 ta ipsa, suum quendam accipiunt honorem. Vnde cum Dauid, 1. Reg. 17
 caput Philistæi proprio ipsius abscissum gladio, victor ingre-
 diens in eò gestaret, non solum choros ipse audiuit sibi trium-
 phalia cantantes carmina, verumetiã gladius iste, in quo
 abscissum fuerat caput conuicatoris, debito est honore in
 sacris reconditus. Vnde 1. Reg. xx i. legimus à sacerdote Abi 1. Reg. 21
 melech eundem Dauidi postulanti exhibitum. Huiusmodi
 ergo calamos & stylos, qualem hic se confitetur Propheta

sanctus, digna veneratione iustum est nos honorare: per quae
 ea nobis sunt descripta, quibus ad perpetuam nostram salutem
 proficimus. Praecipua tamen gloria, Deo & spiritui sancto
 est debita. Quod autem Spiritus sanctus scribae veloci com-
 paratur, satis apertum est ob hoc dictum esse, quod in scri-
 bendo temporis mora non indiget: sed mox ubi voluerit, &
 quantum voluerit, & quomodo voluerit, calamum mouet.
 Quemadmodum in sermone quodam de Apostolis, beatus
 Papa Gregorius pulchre attestatur, cum in multis contem-
 plans spiritus huius merito admirandam potentiam, eadem
 subiungit, Qualis est autem iste artifex? Nulla ad discendum
 mora agit in omne quod voluerit: mox ut tetigerit men-
 tem, docet: solumque tetigisse, docuisse est. Nam humanum cor
 subito illustrat, & immutat. Neque verò illud est absque consi-
 deratione praetereundum, quod sicut scriba peritus, etiam ca-
 lamo inepto uti nouit ad recte scribendum, tamen si plerun-
 que bonis & aptis soleat uti instrumentis: ita spiritus sanctus
 quanquam ferè soleat tales eligere per quos, vel scribit vel lo-
 quitur, qui per vitam bonam apti sint, & digni eius directio-
 ne atque impletione: nonnunquam tamen etiam per malos &
 peruersos homines dicit, scribitve quae voluerit. Vnde & per
 Caypham, in Iudaeorum concilio, apud Ioannem illum legi-
 mus loquutum, & per Balaam malum Prophetam, magna
 quaedam protulisse. Versu tertio, Speciosus forma praeti-
 liis hominum. Quod hic de speciositate formae dicitur, nihil
 dubium est, quin ad spiritualem pulchritudinem potissimum
 debeat referri, secundum quam constat, neminem hominum
 Christo sponso posse comparari. Atque haec est pulchritudo, de
 qua toties in Canticis & sponsus de sponsa, & vicissim, de spo-
 so sponsa loqui solent. Dilectus meus (inquit sponsa) candi-
 dus & rubicundus, electus ex millibus. Tota pulchra es (in-
 quit ex aduerso sponsus) & formosa amica mea, & macula non
 est in te. Sicut liliū inter spinas, sic amica mea inter filias: &
 alia huiusmodi multa. Verū tamen non male etiam ad corpo-
 ris pulchritudinem poterit praesens versiculus minus principa-
 liter referri. Verisimile enim est, Christum hominem sicut cor-
 pus optimè compositum, siue (ut dicere solent) complexiona-
 tum & proportionatum assumpserat, ita & colorē & formā
 & totam corporis habitudinē, electissima accepisse. Non ta-
 men accipienda foret haec pulchritudo, secundum vulgi esti-
 matio

Ioan. 11

Nume. 22

Cantic. 4

Cantic. 4

Cantic. 2

rationem, & carnalium hominum iudicium. Solent enim homines, illam formam ferè pulchrà iudicare, quæ facilius ardentiusque potens sit commouere libidinem. At verò nequaquam in hoc speciosa forma consistit, nequaquam ista est recta naturæ pulchritudo. Nam & beatam virginem, nostris sponsi huius speciosi matrem, ferunt pulcherrimam secundum corpus & speciosissimam extitisse: sic tamen, ut nemo vnquam hominum per eius pulchritudinem fuerit ad vllum illicitum affectum excitatus, siue inflammatus. Accipienda ergo est vera pulchritudo, secundum proportionem naturalem coloris & formæ eius, quæ ab interna cõplexione naturali procedit, quæ ab interna cõplexione naturali procedit, quæ ab interna cõplexione naturali procedit: ex qua proinde pulchritudo ipsa attenditur prouenire. Admodum autem dulcis sese hîc offert contemplatio, dum Absalonis recordamur corporalem pulchritudinem: quam tantam fuisse legimus, ut etiam capillos Cæsariei capitis sui magno venderet, cum semel in anno tonderetur. Sic enim legimus in historia libri Regum, quod eos ponderabat ducentis siclis auri publice. Iuxtà hoc autem exemplum, secundum mysticam intelligentiam, à nostro isto speciosissimo Dauidis filio accipere nos oportet, & emere pulchritudinè id est, de eius plenitudine accipere, ut nos quoque ad mensuram speciosi simus, quomodo ipse est sine mensura speciosus. Tondet autem noster speciosus, nō semel in anno tantum, sed quotiescunq; volumus, de sua nobis pulchritudine vendit. Vendit autem, non pretio ducentorum auri siclorum, sed prece & postulatione sola. Iuxtà illud, Qui non habetis argentum, venite, & emite absq; vlla commutatione. *Esaiæ 56*
Lucæ 11

¶ Omnis enim qui petit, accipit. Versu eodem, Diffusa est gratia in labiis tuis. De diffusionem gratiæ in labiis sponsi, multiplex & copiosa intelligentia in Elucidatione posita est. Et tamen super ea est dignum cõsiderare, quam ratione hîc de specioso nostro sponso dicatur, quod diffusa sit gratia in labiis eius, potius quam in genis, in frõte, maxillis, barba, oculis, aut palpebris. Solemus autem vulgò dicere, eos qui splendide nouerunt causas perorare, & efficaciter ipsa vocis aptitudine persuadere, magnâ in lingua habere gratiam. Et iuxtà hûc ferè modũ hîc dicitur, quod diffusa sit gratia in labiis sponsi. Quomodo enim tantã causam, ad quã expediendã nullus fuit à patre, potuisset peragere, & legationem tam at-

duam adimplere, de facienda videlicet inter Deum & humanum genus concordia, de veteri illa & obfirmata tot seculis similitate componenda: quomodo (inquam) Deum patrem, qui tam grauius, & toties, hominum malitia offensus fuerat, placare potuisset: quomodo item hominibus tam in idolorum cultibus radicatis, & in omnibus vitiis enutritis, persuadere potuisset recedere ab institutis patrum traditionum, ad cultum veri Dei patris sui: hæc (inquam) tam difficillima, quomodo iuxta æternum consilium in temporis plenitudine perfecisset, nisi fuisset diffusa gratia in labiis eius? Aduocatus enim, in cuius labiis & lingua non est gratia, qui linguæ facundiam non habet, & labiorum gratiam, non est aptus sua aduocatione grauius rebus transigendis potissimum antiquis odiis & obfirmatis inimicitiiis terminandis. Oportet enim, vt suæ linguæ facundia, valeat vtrique parti persuadere conditiones pacis, & animos diuisos ad vni flectere, & in concordiam redigere: quod cum sit admodum difficilè, necesse est, vt magnam habeat linguæ gratiam qui hoc sit facturus. Atq; ita sanè Dominus noster Christus, constitutus mediator Dei & hominum, & apud iratum Deum aduocatus pro peccatis generis humani, necesse habuit primum quidem patris sui aduersum nos iram placare, & illius animum ad se flectere, ita vt cõsensum præberet in compositionem & pactũ, quæ ipse cum altera parte, cum humano genere erat initurus. Atq; hoc quam fuerit difficilè, tunc intelligimus, cum Dei iram, quàm iusta, quàm magna, quàm generalis, quàm diuturna fuerit, attentius cõsideramus. Ex altera autè parte, quasi cum irrationabilibus bestiis illi erat negotiũ, eratq; ei hoc in efferatis hominibus laborandũ, vt eorum animos obstinatos sua persuasionem & prædicationem ad pœnitentiã adduceret, & confessionem peccatorũ, ac fructus pœnitentiæ dignos: vt alienatos à Deo, diaboloq; ac mundo seruientes, ad Deum cõuerteret, vt à terrenis rebus & vanitatibus (quibus assueti fuerat) eos auerteret. Et hæc, altera ex parte, quantæ difficultatis sint, facile cognoscimus, si humanæ naturæ inditã illam originis peruersitatẽ, & ad omne malum procliuatẽ, contra verò ad bonũ tarditatẽ, attendimus. Hæc itaq; duo, quanquam maxima & difficillima, ita tamen (gratiæ patri filioq; & sancto Spiritui) videmus per Christũ adimpleta, vt nullã vltra habeat inimicitiam patris maiestas

1. Timo. 2

1. Ioan. 2

aduer

aduersus genus nostrum, sitq; oblitus omnis iræ suæ, & veterum inimicitiarum, vltra non recordetur: homines verò non paucos videamus, toto conatu fructus agere pœnitentiæ dignos, seq; ipsos abnegâtes fortissimè, & toto corde quomodo Deo placeant intédentes. Quis nò dicat, hunc aduocatum & mediatorem, maximam linguæ habuisse gratiam? quis nò dicat, plena fuisse gratia labia eiusmodi, per quæ res tâta intra temporis modicum spatium (id est, annorum x x x i i i.) compositiæ sunt? Dicamus ergo spõso nostro, quòd verè magna & multa gratia sit diffusa in labiis eius: diffusa vtiq;, id est, procedens à patre, à quo habet omnia: dicamus & hoc, quòd per gratiam istam labiorũ suorum, à patre benedictionem impetrauerit sempiternã, non sibi tantum (secundũ humanitatem) sed etiam vniuerso semini suo, id est, toti Ecclesie & omnibus fidelibus. Nam & ipse prò re benè cõposita, à patre accepit glorificationis præmium, à nobis verò laudem & gratiarum actionè: quomodo solent mediatores & pacis cõpositores vtrinq; recipere gratiam & præmiũ: suo semini autè, quæcunq; voluit, à patre similiter impetrauit. Versu quarto, Accingere gladio tuo super femur tuũ potentissime. Christum more humano, Propheta vt virum pugnatorè alloquitur, postulàs vt exurgat, ac citò veniat ad perficiendam generis humani suæ sponsæ liberationè. Cum autem in prioribus versu tantũ de gratia labiorum dixerit, & super excellenti pulchritudine, quòd hic etiam gladiũ iubet assumere super femur suum, dulcissimũ in hoc latet sacramètum. Videlicet, quoniam non solũ cum Deo patre, & humano genere. Illi erat pro sua spõsa negotium: sed insuper & cum principe tenebrarum illi res erat, non alia via quàm ferro (id est, vi gladij, & virtute dexteræ) peragenda. Neq; enim cum tyranno diabolo suasionibus agendum erat, aut gratia labiorũ aduersus illum vti debuit: sed gladij virtute erat ille regno (quod sibi per fraudem vsurpauerat) pellendus: & in brachio valido, erat spõsa sub tyranni vinculis alligata, liberanda. Cuius rei gratia, consequèter subiungitur, Deducet te mirabiliter dextera tuæ: id est, Diuinitatis tuæ potentia, quæ in te secundum plenitudinem habitabit, in cuius fortitudine opus tuũ quantum ad principè mundi mirabiliter, & terribiliter perficies, & ad optatum effectũ perduces. Hoc enim est, Deducet te mirabiliter dextera tuæ, Triũphabis in virtute diuini-

tatis tuæ. Versu quinto, Intende, prosperè, procede, & regna. Cauendum est, ne (vt verè fieri solet) aduerbium prosperè, iungatur cum priori verbo intende, sed cum sequenti procede: vt sic legatur, Prosperè procede, iuxta intelligentiam in Elucidatione positam. Hanc enim distinctionem manifestè demonstrat editio Romana, quæ legit, Intende, & prosperè procede, & regna. Clarius etiam in Græco, vbi præter conjunctionem, verbo vnico dictum habetur, quòd Latine per aduerbium cum verbo redditur. κατενοδοῦ enim Græce est, quòd valet, prosperè procede, habe successum bonum & prosperum, siue prosperare: quòd vocabulum etiam Paulus aliquoties vsurpat, nominatim 1. cap. Epistolæ ad Romanos, si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam veniendi ad vos. Totum enim hoc quòd nos per circumloquutionem dicimus, prosperum iter habere, vnico vocabulo apud Græcos dicitur. Versu sexto, Propter veritatè & mansuetudinem, & iustitiam. Notandum, quòd contrariis modis ad diabolum Christus sibi suum regnum vindicauit de manu illius, ad pugnam adueniens. Diabolus enim per mendacium dominatū acquisierat super hominem: Christus autem per veritatem recuperauit. Diabolus per feritatem & crudelitatem, vt tyrānus sub sese captiuum detinebat genus humanū, ad eum modum quo Pharaos filios Israël in Aegypto: Christus autem mansuetudine, obedientia, & patientia vicit, factus obediens vsq; ad mortem, & similiter in mansuetudine, imperat rex mansuetissimus. Postremò, diabolus per iniustitiam, generis humani vsurpauit possessionē. Neq; enim ipse hominem cōdiderat, neque comparauerat sibi vllò pretio, neque vllum habuit ius verum, quo dominaretur illius. An verò hæc iusta erat possessionis causa, quòd hominem decepisset? An ob hoc ipse sibi ius comparauit regni super hominem, quòd eum à Deo auertisset? Non utiq; quicquam veri iuri ipse sibi per hoc comparauit, nisi quòd diuina permissione, ob culpam, Deus hominem reliquerit in manibus eius, cui malè in transgressionem consenserat. Iuxta illud Petri Apostoli, A quo quis superatus est, huius & seruus efficitur. Et iuxta illud beati Pauli, Cui exhibuistis vos serui ad obediendum, serui estis eius cui obedistis. Atq; ita sanè, quantum ad nos attinet, iustè nos ille occupabat. Verè tamē, quantū ex parte Dei, nullum diabolo super hominē ius erat.

Roma. 1

Genes. 3
Philipp. 22. Petr. 2
Roma. 6

nisi se
domi
F verò
perfe
let se
abi
lo ver
tio iu
preti
super
stoli
li, Ne
stis d
preti
mo, h
dent
sentē
ple i
li. It
tiam
præ
git
lus r
tras
cor
liol
bus
G; inti
qui
losa
eque
ve v
(qu
for
vir
cer
tig
gis
nō
ini

nisi solū quod sua volūtatē permittebat dæmonem homini
 dominari. Post sidebat ergo hominē secundū iniustitiam. At
 F verò Christus, perfectissima, imò (si dici possit) plusquam
 perfectissima iustitia, hominē sibi restituit. Nam cū potuisset
 secundū absolutā suam potentiam, solo verbo diabolū
 abigere, & sibi restituere genus humanū, quē admodum solo
 verbo illū, condiderat ab initio: voluit tamen ad hæc, pretio
 iusto, quasi alienū populū emere genus humanum, &
 pretio utiq; maximo, & in infinitum mercis emptæ valorē
 superexcedere, id est, pretioso sanguine suo. Iuxta illud Apo-
 stoli Pauli, Empti estis pretio magno. Et illud Petri Aposto-
 li, Non enim corruptilibus auro vel argento redempti estis
 de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed
 pretioso sanguine agni quasi incontaminati. Versū septi-
 mo, Populi sub te cadēt, &c. Quod dicitur, Populi sub te ca-
 dent, videtur interiectum per modum parenthesis, vt hæc sit
 sententia, Sagittæ tuæ acutæ in corda inimicorū regis: sup-
 ple insigētur vel transibunt: vnde fiet, vt sub te cadent popu-
 li. Istas autem sagittas, secundum Elucidationis intelligenti-
 am, accipimus pro eloquiis veritatis, iaculis Euangelicæ
 prædicationis: quas partim per se ipse, partim per alios sa-
 gittarios, iaculatus est per vniuersum orbē. Misit enim spō-
 sus rex noster in fines orbis terræ viros sagittarios, phare-
 tras plenas habentes sagittis acutis, ad vulnerandū in loco
 cordis, nationes gentiū: id est, sanctos Apostolos emisit, &
 aliosq; viros Apostolicos plenos eloquiis veritatis, ardentibus
 & acutis, ex virtute Dei, vnde habebant, vt penetrarent
 G; intima cordium. Atque hæc sunt sagittæ, quas alibi postulat,
 qui inter odiētes pacem, laborat in exilio cōtra linguas do-
 losas. Has sagittas emittebat ille, qui in Apocalypsi, super
 equū album sedens, tenebat in manu arcum, exitiq; vincens
 vt vinceret. Cuneus enim prædicatorū primitiæ Ecclesiæ
 (qui per equū illum cādīdum significabatur, Christum ses-
 forem portantem) per sagittas huiusmodi, quasi ex manu &
 virtute Dei emissas, gētes & regna sessori suo Christo subie-
 cerūt. Beati verò, quibus istiusmodi sagittis acutissimis cō-
 tingerit vulnerari: & felices, qui sic eis vulnerātur, vt sub re-
 gis manibus occisi cadat. Notandū verò, quod sagittæ istæ,
 nō in manum ferantur, aut caput, aut pedem, sed in corda
 inimicorū regis: quoniam videlicet tquem diuinorum elo-
 quiorū

1. Cor. 6
 1. Pet. 1

Psalm. 119
 Apoc. 6

quorum iacula verè cõtigerint, cui verè infixæ fuerint, huic mori necesse est vitæ veteri & affectibus pristinis, id est (vt Rom. 6 Apostolus ait) peccato: viuere autem Deo, cui prius fuerat mortuus. Vnde & quidam ex his vulneratis, sagitta percussus, dicebat, Christo cõfixus sum cruci. Viuo autem iam non ego, quoniã videlicet in corde mihi infixæ est sagitta: viuo verò in me Christus, sub quo vulneratus cecidi, cui meipsum rotum amodo subieci. Sed & illud clarũ per se esse potest attendenti, quod dicitur inimicorum regis, secundum tempus præteritum debere accipi, pro iis qui antequàm sagitta ferirentur, inimici fuerant regis. Dum enim sagittatur, desinunt esse inimici. Vulneratur enim inimici, vt vulnerati cadant sub vulnerate, sicq; amici fiant ex inimicis. Versu octauo, Virga directionis, virga regni tui. Notanda est secundæ partis constructio: quoniã non secundum localem situm, sed contrario ordine est accipienda, hoc modo, Virga regni tui, est virga directionis: quæ constructio, in Græco clarè se manifestat, dum posteriori loco articulus apponitur, non priori, hoc modo: *ἡ ῥάβδος ἐν δὴ τῆτος, ἢ ῥάβδος τῆ βασιλείας σου*. Pro virga autem directionis, translatio Romana habet, virga recta: beatus Hieronymus, ex Hebræo, virga æquitatis: quæ omnia eandem volunt sententiam. Versu nono, Propterea vixit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ. Propterea non hinc accipiendū videtur, vt id quod præcessit, innuat causam esse, ius quod subsequitur, vt sit sensus, Christum propterea vnctum esse oleo lætitiæ præ participibus, quod dilexisset iustitiam, & odisset iniquitatem. Non enim videtur veritatē habere ista sententia: cum certum sit, Christum primò ipso momẽto facti conceptus fuisse plenum gratiæ, & huius vnctionis spiritus sancti absque mensura. At tunc quidem, nondum secundum humanitatem dilexerat iustitiam, neq; iniquitatem oderat, cum antè homo non fuisset. Sed accipiendum est, propterea (secundum faciliorem intelligentiam) vt significet quæ rationem finis, vt sit sensus: propter hoc, vt videlicet diligeres iustitiam, & odires iniquitatem, vixit te Deus oleo præ participibus. Habet enim hoc in se istud oleum, id est, charitas Dei per spiritum sanctum in cordibus diffusa: vt quisquillo vnctus fuerit, non possit non diligere iustitiam, neq; non habere odio iniquitatem. Vnde & Psalmista hic noster, hoc oleo indubiè vnctus, aliis in locis clamat, Iniquos odio habui,

Rom. 5
Psal. 118

bui, & legem tuam dilexi. Facientes præuaticationes odiui. Psal. 100
 Qui oderūt te domine oderam, & huiusmodi alia multa. Et Psal. 138
 quo quisq; oleo hoc fuerit magis perunctus (si quidem alius
 alio magis vngitur) eò magis, seruētiusq; diligit iustitiā, &
 exorsam habet iniquitatē. Propter quod, velut à posteriori,
 cognoscere non ita difficulter possumus, an hoc oleo vncti
 simus. Qui enim inuenit nō displicere sibi iniquitatem, sed
 eā potius diligit, iustitiā autem fugit & horrescit, sciat ille
 huius vnctionis se esse expertē. Qui verò in se (testimonium
 perhibente fideli cōscientiam in spiritu sancto) senserit cō-
 trariū, gaudeat ille in vnctione sua. Oleum enim lætitię est,
 nēpe charitas Dei in cordibus credentiū diffusa, per spiri- Rom. 5
 tum sanctum, qui datus est nobis. Resudat autem nobis hoc
 oleū, & stillat de plenitudine vasis huius, quod hīc præ omni
 bus impletū dicitur: id est, de plenitudine Christi filij Dei,
 qui hīc dicitur vnctus præ consortibus suis. Versu eodem,
 Præ cōsortibus tuis. Nota præ præpositionē, hīc idem vale-
 re, quod supra, Præ participibus, id est, supra participes: quē-
 admodū huius eiusdem Psalmi versu tuo, Speciosus forma
 præ filiis hominū. Sic per contrarium, præpositio à vel ab,
 pro infra nonnunquā vsurpatur. Vt Psalmo v. 111. Minuisti
 eū paulominus ab angelis: id est, infra angelos. Quēadmo-
 dū enim præ vsurpatur pro super, ita ab pro infra accipitur.
 Participes autē (vt alia habet trāslatio) hīc vocat Propheta,
 omnes adoptionis filios, quos Christus vt primogenitus sui
 patris hæredes fecit, & sibi cohæredes, iuxta illud Apostoli,
 Quod si filij, & hæredes: hæredes quidē Dei, cohæredes au- Rom. 8
 tē Christi. Nō sic autē participes nos dicimur Christi, quasi
 nos partē simus accepturi regni eius, aut quasi per nos ado-
 ptionis filios, ipsē primogenitus & naturalis filius aliquid
 sit minus habiturus in regno, quā absq; nobis erat habitu-
 rus: aut quasi partē aliquam nobis ipse cessurus sit, quēadmo-
 dū fieri solet in terrenis regnis, cum primogenito placuerit
 etiā alios fratres amplitudinīs regni sui facere participes.
 Illic enim nulla omnino futura est partitio, nulla futura re-
 gni scissio: sed vnū erit & indiuisum omnium regnum quod
 omnibus satis erit. In quo tamen Christus regnabit vt pri-
 mogenitus, præ omnibus eminenter. Dicimus ergo partici-
 pes, id est, consortes, cohæredes, & communicantes in ado-
 ptione regni, versu decimo, A domibus eburneis. Per do-
 mos

mos eburneas, Elucidatio intelligit cōsciētias sanctorū quī dū de intimis affectibus Deo laudes & gratiarum actiones, piāsque meditationes quaslibet, aut affecti ones offerūt, quas pyxides eburneas aperiunt, & super spōsi caput effundunt. Atque in huiusmodi obsequio, plurimū constat oblectari dominū: iuxta illud, Sacrificium laudis honorificabit me. Et iterum, Immola Deo sacrificiū laudis. Huiusmodi enim aromatibus vult à nobis reungi, pro suo lætitiæ oleo, quo non vngit interius. Possent tamen (ferè secundū eandem intelligentiā) per eburneas accipi sanctæ particulares Ecclesię per orbem terrarū Christo adueniente ædificatæ. Est enim Ecclesia, domus Dei: quæ ex candidissimis & solidissimis lapidibus, fidelibus hominibus ædificatur. Ab his autē domibus eburneis, spōsus vnus omnium Ecclesiarum suauiter perungitur supradictis aromatibus, atque liquoribus: dum illi vbique terrarū ab omnibus Ecclesiis canuntur laudes, gratiarum actiones, & pia sacrificia offeruntur. In secūda autem parte, tamen si filias regū exposuerimus, spiritualiter filias Apostolorum, qui sunt principes terrarum cōstituti à Deo: possumus tamen etiā ad literam intelligere de filiabus regum, id est, magnatum, diuitū, atque nobiliū. Nam & harum non parca, ad huius spōsi nostri cultum cōueniunt, ac bonis odoramentis Christum perfundunt. Cæterum, quod in fine versus dicitur, in honore tuo, perinde videtur valere, ac si dicatur, in honorādo te, vel ad honorē tuum, vel ad honorandum te: ac si dicatur, Ex quibus te lætificauerūt, honorare te cupientes, & debita honoris obsequia tibi præstare volētes. Versu vndecimo, Astitit regina à dextris tuis. Valde iucundum est, quod hīc dicitur, astare reginam à dextris sponsi. Nimirum hoc illud est, quod in carne veniens pollicitus est filius, Vbi sum ego (inquiens) illic & minister meus erit, multo magis ibi erit, & sponsa mea. Ipse itaque quemadmodum à patre locum accepit in ipsius dextera, sic cōsimili honore & suā sponsam à dextris sibi constituet: volens nimirum eadem illam gloria sublimari & lætari, quam ipse à suo patre accepit. Hoc enim est, quod suis quoque discipulis, iam abscedens, ac testamentum constituens, dicebat: Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus, regnum: vt edatis, & bibatis super mēsam meam in regno patris mei. Et apud Ioānem in oratione nouissima: Pater, volo, vt vbi ego sum,

Psal. 49
Ibidem.

3. Tim. 3

Ioan. 12

Lucæ 22
Ioan. 16

&

& illi sint mecū: vt videāt claritatē mea. Et claritatē quam tu
 D dediti mihi, dedi eis: vt sit vnū in me, sicut & ego in te. Non
 ergo quasi ancillā vilē ad pedes illa cōstituet sponſus iste ge-
 nerolus, licet nobilissimus: neque vt ignobilē despiciet, ipse
 in eo parabiliter nobilior: sed cōfidere secū faciet in celesti-
 bus, in maiestate paternæ gloriæ. Vnde & in Apocalypſi ex
 sponſi uisione, spiritus præconizat Ecclesiæ. **Qui vicerit, da-**
 bo ei sedere mecū in throno meo: sicut & ego vici, & sedeo
 cū patre meo in throno eius. Hanc autē reginæ Ecclesiæ in
 Christi dextera sublimationē præsignabat olim thronus il-
 le Bethſabææ matris Salomonis, qui illi ad regē filium suum
 ingressæ iussus est collocari, in quo & cōsedit ad dextrā re-
 gis. Cæterū, deauratū hīc pro aureo dictum videtur. Vnde &
 beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, in diademate aureo:
 & alius, in massa auri ophir. Qui tamē malet distinctionem
 inter deauratū & aureū assignare, potest intelligere, secun-
 dū hoc, quod sponſæ ornatus & gloria inferior est gloriæ spō-
 sita vt sponſi aureū, sponſæ verò deauratū vestimentū appli-
 ceatur. Versu decimo tertio, Et concupiscet rex decorem tuū.
 Non est istud sic accipiendū, quasi aliquid in nobis sit, quasi
 ex nobis, in quo oblectari possit sponſus. Quicquid enim in
 nobis est amabile, siue concupiscibile, ex ipſo est: neque su-
 mus, quantū ex nobis, nisi sordidi, cæci, nudi, & prorsus mi-
 serabiles. Proinde quod sponſæ dicitur, Concupiscet rex de-
 corem tuum, intelligitur de decore & ornatu, quo ipse eam
 adornat: aut ad hunc sensum, amabit te & diliget, vt te de-
 coram faciat, & suis diuitiis adornet. Qui enim se Christo
 obedienter submiserint, & eius mandata implere sunt soli-
 citi, hos ipse concupiscit suarum gratiarum adornare deco-
 re. Versu decimo quarto, Et filia Tyri in muneribus. Per
 filias Tyri intelliguntur, vel conuerſi ex gentibus, cō-
 quod Tyrus vna erat ex nominatioribus & vicinioribus
 Iudææ gentiū ciuitatibus: aut diuites & nobiles, cuiusmo-
 di in hac ciuitate complures erant. Hi autem vtrique cum
 muneribus & spiritualibus, & etiam corporalibus, veniunt
 ad adorandum dominum. Putat verò quidam, pro numero
 plurali hic legendum singulare: pro filia scilicet, filia, Ac
 que ita sanè in Græco legimus, καὶ θυγάτηρ τυρόν ἐν δό-
 ροις. hoc est, Et filia Tyri in muneribus. Similiter & beatus
 Hieronymus ex Hebræo singularem numerum vertit.

Apoc. 3

3. Reg. 2

2. Cor. 3

Apoc. 3

Atque

Atq; hoc modo eadē potest accipi sententia, quæ in Eiusdem
 tione ex numero plurali posita est, videlicet ista: etiam filia
 Tyri, id est, populus gentiū, in muneribus adorabunt domi-
 nū Deum tuum. Per filiam enim Tyri (quæ ciuitas est nomi-
 nata gētium) rectē intelligimus populū gentilem: quem
 admodū per filiam Sion, populū Iudaicum non paucis in
 locis accepimus. Versū decimoquinto, Omnis gloria eius
 filia regis. Difficultatem facit, & multis deceptionē, pronome
 eius hoc in loco adiectum præter sententiæ (vt videtur)
 necessitatem, atq; etiam commoditatem. Putāt enim huius
 pronominis occasione pleriq; nomen filia esse nominatiui
 pluralis numeri, vt sit hic sensus, Omnis gloria eius scilicet
 spōsi, sunt filia regis abintus. Scire autem oportet, hanc non
 esse veram sententiā. Nam filia, genitiuus singularis est, id
 quod tam ex Græco, quàm Hebræo est manifestum. Nam
 Græcè habetur absque pronomine, *ὡς αὐτῆς ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς*
τοῦ βασιλέως: id est, Omnis gloria filia regis, abintus. Et si-
 militer beatus Hieronymus vertit, Omnis gloria filie regis,
 intrinsecus. Accipiendum ergo est pronome eius, secundum
 hanc sententiā, vt simul cū genitiuo filia iungatur quāsi
 per appositionē: hoc modo, Omnis gloria eius, nempe filia
 regis, intrinsecus est, siue abintus est. Hæc autem sententiā,
 illud ipsum dicere videtur, quod beatus Petrus in prima sua
 Canonica Epistola de mulieribus scribit, dicens, Quam
 non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut in-
 dumētī vestimentorum cultus: sed qui absconditus est cor-
 dis homo, aut incorruptibilitate quieti & modesti spiritus,
 qui est in conspectu Dei locuples. Ac consequenter exem-
 plum proponens Saræ, maximum ornatum mulierum do-
 cet esse, spem in Deo, & venerationem, subiectionem atque
 obediētiam erga proprios viros. Quod huic loco accomo-
 dātes dicimus, summum Ecclesiæ ornatum, quem sponsus
 requirit, esse obediētiam & fidelem subiectionem ad ipsum.
 Vnde nec dicebat Propheta spōsæ, Vestire auro & indumen-
 tis pretiosis, aut stybio depingas faciē tuam, aut similia hu-
 iusmodi: sed tātum, audi, vide, inclina aurem, & obliuiscere
 domum patris tui. Hæc enim sunt, quæ à sponsa sua requirit
 dominus Deus, fidem scilicet, & obediētiam. Versū eodē,
 Circumamicta varietatibus. Varietates istæ quibus cir-
 cumamicta dicitur spōsa, intelligantur vestimenta pretiosa

1. Pet 3

Ibidem.

& electi
 rursq;
 solent
 autem
 Chald
 to an
 G acti L
 omnia
 dum n
 suis n
 tur res
 Eccle
 ri pri
 cedun
 sam a
 adduc
 ex me
 tur, q
 fidei d
 iungi
 & cor
 gritas
 ad reg
 cator
 sua p
 rima
 secul
 Quo
 veru
 spon
 ent
 V
 H Nor
 sanct
 terra
 in se
 clesi
 tur,
 naz.
 bri

& elegantiâ, magno artificio, & multiplici intertextione, variisq; interfectionibus diuersorum colorum elaborata: quas solent phrygianas, vel phrygianicas vestes nūcupare. Beatus autem Hieronymus ex Hebræo vertit scutulata. Translatio Chaldaica habet, indumenta diuersarum figurarum. In Græco autē dicitur numero singulari *τεποικιλμένη*: quod sonat, ac si Latine dicas, vestem variegatam, vel diuersicolorē: quæ omnia in eandem recidunt sententiam. Quid autem secundum mysticam intelligentiam, iste varius ornatus sibi velit, satis monstrat Elucidatio. Versu decimosexto, Adducuntur regi virgines post eam. Quotidiē post sponsam sanctam Ecclesiam regi Christo adducuntur virgines, quando posteriori priorum fidem & vitam insequentes, ad Christi fidem accedunt, eiq; copulantur nuptiis. Dicuntur quidem post sponsam adduci: & tamen intra sponsam fiunt, & pars sponsi, dum adducuntur. Spōsa enim ista ex vniuersis fidelibus tanquam ex membris composita est. Attamen post sponsam adducuntur, quatenus priorum patrum (qui in Ecclesia præcesserunt) fidei & morum regulam insequentes, sponso merentur coniungi. Videmus enim nos posterius pulchritudinem sponsæ, & complacet nobis puritas fidei, atque secundum vitam integritas prædecessorum in Ecclesia: atque ita & nos post eam, ad regem sponsum currimus. Sancti verò Apostoli & prædicatores, dum plurimos ad fidei veritatem, & vitæ iustitiam sua prædicatione, inducunt, quasi ante regē virgines & proximas adducunt. Atque hi sanè vsque ad consummationem seculi non deficient, sed nascentur semper pro patribus filij. Quod autē non solum puellæ dicuntur quæ adferuntur regi, verum etiam virgines, illi respōdet quod ait Apostolus, De-

2. Cor. II

spondi vos vni viro virginē castam exhibere Christo. Decet enim sponso virgini, sponsas virgines adduci in coniugium. Versu decimo octauo, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij. **H** Norandum, quod sicut in locum Patriarcharum successerunt sancti Apostoli, quos constituit Deus principes super omnem terram: ita in horum locum succedere faciet Deus, vsque in seculi consummationem, viros Apostolicos, per quos Ecclesie ornatus promouebitur, & in suo decore conseruabitur, vsque dum ipsa transferatur in locum quietis sempiternæ. Versu penultimo, Memor ero nominis tui. Tameñ libri vulgatiōres habeant, Memores erunt, plurali numero &

tertia persona: verior tamen lectio Gallicani Psalterij (quod nos sequimur) habet numero singulari, Memor ero. Nominosiores erunt, sumptum videtur ex editione Romana. Quapropter in textu primam personam & numerum singularem (iuxta probatorum codicum fidem) posuimus. Cui enim Græca consentiunt, in quibus habetur *μνησθήσομαι*, id est Recordabor, memorabor, vel memor ero. Similiter & ex Hebræo beatus Hieronymus vertit, Recordabor. Veruntamen propter usum Romanæ Ecclesiæ, non est omnino repudianda altera lectio (Habet enim & ipsa facilem & optimam intelligentiam) sed tantum dicimus, ipsam non esse ex veritate Gallicanæ editionis, quam sequimur, & elucidandam suscipimus. Subiungendum verò in fine huius Psalmi, quod in usu Ecclesiastici officij multa ex hoc Psalmo usurpari solent, atque decantari in laudem virginum. Verum in hoc usu, necesse est ut multa ex iis secundum longè aliam intelligentiam accipiantur, quam supra in Psalmi Elucidatione expressimus. (verbi gratia) cum illud, Diffusa est gratia in labijs tuis, propterea benedixit te Deus in æternum, de virgine qualibet conitur, quod in Psalmo manifestum est de spòso fuisse dictum, rû est debere aliter in usu illo accipi, quam supra fuerit positum. Sic item & de illo, Specie tua & pulchritudine tua. Et, Propter veritatem. Item, Dilexisti iustitiam. Similiter & in sequenti Psalmo, Deus in medio eius non commouebitur, adiuuabit eam Deus mane diluculo, vel secundum aliam lectionem, vultu suo, cani solet de vna qualibet sancta virgine cum secundum intelligentiam Psalmi, de tota Ecclesia videtur intelligi. Sed facile est pijs animis, ista secundum proportionem ad prædicta, congrua aliqua intelligentia aperire usum Ecclesiastico, & prærogatiuæ virginum: quæ nos tamè, ne vltimo modum efficiamur prolixi, particulatim declarare omittimus.

Q V A D R A G E S I M I Q V I N T I

PSALMI ARGUMENTVM.

PSALMVS iste populi fidelis est in domino Deo spe firmatus, eius fiducia nullam pertimescentis conturbationem. Poterit eorum conuenientissimè intelligi de illa immani & generali persecutione qua in primordijs Ecclesia aduersus ipsam iam nasci incipientem, terrarum seniebat: in qua persecutione, eminentes quique pontifices, & sapientes) caput erant atque precipui. Divina tamè

prote
 g
 exp
 me
 ma
 ab ad
 bat. Taz
 omni
 Sed ad
 mè
 tes deu
 tra Ecc
 bebant
 commo
 dem et
 vrb
 verit
 delem,
 loquens
 mu sub

ri ipso
 Cforti p
 magnu
 lationib
 quam d
 riculis,
 deicie
 quicqu
 peruer
 neque
 ram ab

protectione, Ecclesia sancta (qua civitas Dei appellatur, sicuti & verè
 & inconvulsa permansit, neq; quantumvis oppugnata haecenus potuit
 expugnari. Adeo vero ipsa non angustabatur Ecclesia, neque oppri-
 mebatur, ut etiam interius perfecta virtutum & spiritualium charis-
 matum irrigatione, tanto laetificaretur à Deo uberius, quāto ex terius
 ab adversantibus seculi potestatibus, persecutiones graviores sustine-
 bat. Tandem autem, Deo iubete, etiam pax reddita est populo Dei &
 omnis adversariorum illa impugnatio, Deo disponente, suppressa est.
 Sed ad Antichristi illam novissimam persecutionem convenientissi-
 mè hic Psalmus aptabitur: quae tametsi saevissima erit, ita ut etiā mon-
 tes desoret in profundam malitiae, ita ut univrsus penè mundus con-
 tra Ecclesiam non surgat: tamen in Domino fidentes electi, non absor-
 bebuntur suctibus, neq; timebunt desperationis terrore, neq; sinet Deus
 commoeri electos suos: sed adiunabit eos in tēpore opportuno, ac tan-
 dem etiam pacem restituet, quando palam Christi nomen in univrso
 orbe predicabitur, & gloria eius ubique terrarū fiet manifesta. Ad-
 veritendum autem est, per univrsum hunc Psalmum loqui populum fi-
 dem, praeterquā in versu penultimo, in quo Deus ipse de sua gloria
 loquens introducit: sed vno tantum hoc brevis versiculo. Nam vlti-
 mus subsequens, eiusdem est populi qui loquebatur ab initio.

QVADRAGEIMI QVINTI

PSALMI ELVCIDIATIO.

Matth. 28.

DOMINVS Deus noster in quem credimus,
 qui nobiscum est vsque ad consummationem
 seculi, ipse est tutissimum nostrum refugium
 & nostra fortitudo, per quem ab obuienti-
 bus quibuscunque periculis speramus salua-
 ri ipso tanquam asylo nos intra sese concludente, & tanquā
 forti pugnatore pro nobis propugnante: * adiutor est nobis
 magnus valde, semper paratus & fidelis in omnibus tribu-
 lationibus & malis: quaecunque nobis obuenerint, nun-
 quam derelinquens seruos suos in afflictionibus, atque pe-
 niculis, 2 Propter fiduciam eius non desperabimus, neque
 deiciemur aut conturbabimur animo, neque timebimus
 quicquam, etiam tunc cum univrsa terra, & terreni atque
 peruersi fuerint commoti atque conturbati aduersum nos:
 neque cum montes, id est potentes & eminentes super
 tam absorpti fuerit in profunditate malitiae seculi huius

1 Deus no-
 ster refugiu
 & virtus:
 * adiutor in
 tribulationi
 bus, quae in-
 uenerūt nos
 nimis.
 2 Propterea
 non timebi-
 mus, dum
 turbabitur
 terra: * &
 transferen-
 tur mōtes in
 cor maris.

3 *Sonnuerunt
& turbata
sunt aquae
eorum:*

* *conturba-
ti sunt mon-
tes in fortitu-
dine eius.*

4 *Fluminis
impetus la-
tificat ciui-
tatem Dei:*

Rom. 5.

2. Cor. 1.

* *sanctifica-
uit taberna-
culum suum
& habitans.*

5 *Deus in
medio eius
non commo-
uabitur:*

* *adiuabit
eum Deus ma-
gis diluculo.*

etiam si omnes potentes & eminentes (siue potentia, siue la-
pientia seculi) adiungantur infidelium populis, ad nos tur-
bulandos, non tamen timebimus aut desperabimus in Deo
nostro fidentes. 3 Impetum magna fecerunt, & combu-
siones vehementi conturbatae sunt contra populum domi-
ni multitudines terrenorum hominum, & ad populi De-
oppressionem vndequaue confluxerunt in modum aquarum
multarum, vt vno impetu vnanimis irreuerent in populum
domini, sicque eum possent absorbere penitus: * tantus quo-
que fuit hic impetus & tanta conturbatio, vt etiam emou-
tes quique (siue seculi potentia, siue mundana sapientia) tur-
barentur a fortitudine multitudinis illius, & impetus
violentia persecutionis eius grauissima. 4 Ciuitas autem
Dei, ex tanto aquarum impetu adeo nihil accepit nocenti,
adeo opprimi non potuit, vt etiam magis inde proficeret.
Nam impetus ille fluminis & maris (id est, persecutorum
grauissime in modum maris aut fluminis per circuitum ipsam
aggredientis & concutientis) etiam latificat Dei ciuitatem
quae quod magis exterius affligitur & coangustatur, eo ma-
gis intra se reficitur in spiritali consolatione, & dilatatur
intra semetipsam. Nouit enim in tribulationibus gaudere
& gloriari: sciens, quoniam tribulatio patientiam operatur
& spem inconfusibilem: & quoniam sicut abundant passio-
nes in eo, sic & per eum pro quo tribulatur, id est, ciuitatem
ipsius dominum, abundat consolatio. Nam quod magis exte-
rius quatiunt ciuitatem fluctus maris & alienorum flum-
inum, eo qui intra ciuitatem sunt fontes, copiosius aquas vi-
uentium dulcissimos riuulos effundunt: * ipse enim abun-
dantissimus & potentissimus rex regum, & dominus dominatio-
nis suae Ecclesiam (quam in ciuitatis modum aedificauit atque
communiuit) etiam sanctificauit in firmitate fidei, & stabili-
uit eam in habitatione sibi, quasi tabernaculum & castrum
suum: ita vt ipso protegere, nunquam valeat hostili impetu
quomodocumque expugnari. 5 Deus fortissimus est in medio
ciuitatis & tabernaculi huius, tanquam dominus, prouisor, co-
stitos, & protector eam inhabitans: & idcirco tale habet pro-
torem in medio sui, ipsa non poterit conturbari: quoniam
tali protectore se nouit bene securam: * & si quando videatur
grauae aliquod periculum ei imminere per noctem, in tempo-
re aduersitatis & desolationis, apparebit tamen opportuna
aduersitas.

QV
aderitq;
quam q
mi per
dimus o
ciuitate
fima, co
populis
uerla, v
F contra d
tionem
agglo
entm D
biscum
stram n
ipse est
defensi
curfibu
& ita f
ualere.
mini I
turus s
prodig
penda:
uitate:
quotic
G eam p
struer
terrae
quos p
tes sec
contro
quibu
tute:
tione
tam.
gnam
eius,
ad ex
ber,
D I V

aderitq; tempeſtiuè dominus cuſtos eius primo mane, ante-
quam quicquã valeant hoſtes oppugnando efficere: & ab om-
ni periculo eam ſuo opportuno adiutorio ſaluabit. 6 Vi-
dimus cõturbari:& ira inſana nonnunquã commoueri cõtã-
ciuitatem Dei, populos multos: vidimus etiam regna amplif-
ſima, & reges fortiſſimos inclinatos & commotos cum ſuis
populis, ad oppugnationem ciuitatis Dei: * etiam terra vni-
uerſa, velut cõiuratione facta & conſpiratione, conclamauit
F contra ciuitatẽ Dei, & vno impetu cõmoti ſunt ad oppugna-
tionem eius. 7 Quid verò valebunt, etiam ſi in vnum fuerit
agglomerata vniuerſa terra, & omnis infidelium natio? Ecce
enim Deus noſter, qui eſt cœleſtium exercituũ Dominus, no-
biſcum eſt, ac noſtras partes tueri nobis pollicitus eſt, & no-
ſtram nobis ciuitatẽ cuſtodire ſecuram. * Deus verus fidelium
iſte eſt defenſor atque proteſtor noſter, qui nos ſuſcepit in
defenſionem ſuam: cuius vnus virtutẽ omnibus alienis in-
curſibus opponimus, ſuper quem ciuitas noſtra fundata eſt,
& ita firmata, vt nec portæ inferi aduerſus eam poſſint præ-
ualere. 8 Venite ò fideles animæ, & conſiderate opera do-
mini Dei noſtri, quæ pro ſuo pupulo exhibuit, eſtq; exhibi-
turus ſuper terram, in conſpectu omnium populorum, quaſi
prodigia: id eſt, magna mirabilia, & vſq; ad miraculum ſtu-
penda: * in eo potiſſimum, quòd ſua voluntate Eccleſiam ci-
uitatem ſuam (quæ prius tantis quatiebatur fluctibus perfe-
quutionum, ita vt vno impetu totus terrarum orbis aduerſus
G eam pugnaret) non ſolùm cuſtodierit, ſed etiam in pace con-
ſtraerit, & ſecuram ab omnibus oppugnationibus in medio
terræ, ita vt iam ex eius voluntate habeat etiã proteſtores,
quos prius habuerat acerrimos impugnatores, nimirũ mon-
tes ſeculi, id eſt, principes & potètes. 9 Arcus contriuit, &
confregit arma, & ſcuta combuſit igni, id eſt, omnia arma,
quibus prius oppugnabatur Eccleſia, ipſe contriuit ſua vir-
tute: & cum eſſet ipſi placitũ, ceſſare fecit omnem oppugna-
tionem populi ſui, eamq; ab omni fecit perfequutione quie-
tam. At ita in omni tribulatione, opportuno tẽpore, poſt pu-
gnam ſolet dare requiem. In quo ſanè mirabile eſt cõſilium
eius, quod & anima permittit moueri contra ciuitatẽ ſuam,
ad exercitationẽ ciuium ſuorũ, & eadem ſuo tempore prohi-
bet, ad cuſtodiam & præſeruatiocem electorum. 10 Vox
DIVINA, VNO HOC VERSV INTERPONITVR. Cel-

6 Cõm'ar' a
ta ſunt gen-
tes, & incli-
nata ſunt re-
gna: * dedit
vocẽ ſuam,
mota eſt ter-
ra.

7 Dominus
virtutum no-
biſcum:
* ſuſceptor
noſter, Deus
Iacob.

8 Venite, &
videte opera
domini, quæ
poſuit prodi-
gia ſuper ter-
ram: * auſe-
rens bellum
vſque ad ſi-
nem terræ.
Matt. 16.

9 Arcum
conteret, &
cõfringet ar-
ma, & ſcu-
ta comburet
igni.

10 Vacate:
& videte
quoniã ego
ſum Deus:

fate ô populi, desistite ab impiis vestris aduersum me ac populum meum machinationibus, omnibusq; vacui prauis affectibus & cogitationibus, emundatis cordibus, videte, considerate, & discite, quòd ego verè sim Deus & dominus qui ab

Pfal. 75.

* *exaltabor in gentibus,* & adorabor atq; glorificabor vt Deus, per vniuersam terram. *seruare:* * ego qui olim in Iudæa tantùm notus eram, curram in gentibus, hi placitum erit, magnificabor in populis multarum gentium, & adorabor atq; glorificabor vt Deus, per vniuersam terram. RESVMVNT SERMONEM, QUI LOQUEBANTUR

Π *Dominus ab initio* II. Concludentes in lætitia illud repetimus in quo summam nostri boni constitutam arbitramur, quòd nobiscum habemus potentissimũ dominum cælestium exercituũ, quòd detensorem habemus Deũ fortissimum, Deum De^o Iacob, Iacob, Deum viuum & verum: in cuius fiducia, omnem terrenam potentiam, & quantoscunque insultus, nihil pertimescimus, per ipsum in omnibus saluari confidentes.

ANNOTATIONES IN
Psalum Quadragesimumquintum.

VERSU primo, Quæ inuenerunt nos nimis. Aduerbiũ nimis, quod in fine ponitur, licet secundum situm localem videatur pertinere ad verbum inuenerunt, vt sit sensus, Quæ tribulationes inuenerunt nos valde, aut nimis: posset tamen non incommodè construi etiam cum nomine adiutor, vt sit sensus, Nimis adiutor, valde adiutor: hoc est, fortis & validus adiutor, in tribulationibus quæ nos inuenerunt. Iuxta hanc enim sententiam, beatus Hieronymus ex Hebræo vertit auxilium validum. Arque hanc intelligentiam vtraque similiter etiam Græca lectio admittit. Versu tertio, Sonuerunt & turbatæ sunt aquæ eorum. Aquas istas intelligimus, secundum quod in Apocalypsi dicitur, Aquæ multæ, populũ multi. Hæ nanque aquæ sonuerunt propter impetum persecutionis, & turbatæ sunt ira & cæco furore cõtra populum Christianum: quemadmodum & amplius facient in nouissima Antichristi persecutione, quando omnes gètes pariter confluent in modum aquarum, & sua multitudine ciuitatem sanctorum circumfluent, suisq; persecutionibus atq; insultibus concutient eam: & erit tunc quidem tantus sonitus harum aquarum, tãta violentia, tam terribilis impetus & commotio,

Apoc. 17.

motio, vt plurimos etiam potentes sit illa persecutio absor-
 ptura, & demersura in malitiæ profundum. Attamē quod ele-
 git Deus, hi in ciuitate munita, quāquam angustati valde ta-
 men nō erunt conturbati: quomodo de Ecclesia primitiua le-
 gimus, quōd quantumlibet grauibus persecutionū fluctibus
 quassaretur, commoueri tamen non potuit neque expugna-
 ri. Versu quarto, Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei
 Flumen istud potest vel in bonā partem accipi, vel in malā.
 Si quidem in malam, idem erit, flumen quod priori versu ma-
 dicebatur: id est, abundantia malitię & persecutionis impio-
 rum, cuius impetus crudelis adeō ciuitatem Dei in contur-
 bat, vt etiam per occasionē lætificet: dum eō amplius ciuitas
 Dei interius spiritualibus bonis reficitur. Vnde & Paulus in
 hac ciuitate positus cum circūquaq; fluminis impetus allue-
 ret, itavt intus pugnas. foris sentiret timores, ita vt tanquam
 euis morti destinata videretur, dicebat tamē in tribulatione
 se gaudere, atque etiam gloriari, sciens, quoniam per varias
 tribulationes oporteret ingredi in regnū Dei. Si verō in bo-
 nam partē accipiatur fluminis istius impetus, ita opponetur
 maris fluctibus, de quibus in præcedenti versu dictū fuit: vt
 quemadmodū fluctus aquarū maris cōturbat & affligit exte-
 rius, sic fluminis qui intra ciuitatem est dulcis impetus, eon-
 trario eam lætificet. Erit autem flumen istud lætificans, spiri-
 tus ille sanctus, de cuius plenitudine reficiuntur corda fide-
 lium. Huius fluminis impetus, dulcissimus est ille influxus
 celestium donorum, & spiritualium charismatum, quę ex eo
 quasi ex vitali fonte scaurūt. Et hæc sunt aquę quę impetu
 decurūt de Lybano, de quibus & Esaias dicit, Haurietis a-
 quas in gaudio, de fontibus Saluatoris. Fontes enim Saluato-
 ris, qui ciuitatem nostrā inhabitat, septiformis est plenitudo
 spiritus sancti. Versu quinto, Deus in medio eius non com-
 mouebitur. Duplex huius versus potest esse sententia. Prior
 erit vt post pronomē eius, fiat per punctulum diuisio, & ver-
 bo substantiuo subaudito diuidatur sentētia. Atq; ita sensus
 erit, Deus est in medio eius, nempē ciuitatis aut tabernaculi
 Dei: nō cōmouebitur ipsa ciuitas aut tabernaculū: quę sen-
 tum expressit Elucidatio posterior verō sententia erit, si tota
 hæc oratio absque diuisione coniūctim sic legatur Deus sup-
 positum sit verbi cōmouebitur, ad hunc sensum, Deus qui in
 medio ciuitatis inhabitat, ipse non cōmouebitur Neq; omni

2. Cor. 7.
 Roma 8.
 Roma. 5.
 Actū 14.

Cant. 4.
 Esaiæ 12.

no malè proposito conuenit, quod dicitur Deus in medio ciuitatis non commouendus. Bonum enim ciuitatis que uel obfidetur uel oppugnatur ex eo maximè pendet, cui credita est ipsius cura & protectio. Vnde donec ille perurgil est, & bono animo, atq; ad defensionè sufficiens, nō est ciuitati periculi. Quod si uile incipiat uel uiribus, uel animo delicere aut consternari animo, siue desperatione tangi actū erit de ciuitatis salute. Cum itaq; (iuxta hanc sententiā) in proposito loco dicitur, quod Deus in medio ciuitatis ut protector & custos inhabitans, est imperturbabilis, quem terrere aut conturbare non possit, quātūscunq; hostium, uel numerus, uel impetus quis non uidet rectè hoc sermone ipsius ciuitati, firmā custodiam significari? Neque ualde diuisibile est huic sententiæ,

Psal. 120.

quod *Psalmo cxx.* ad securitatem populi Domini idem scribit *Psalista*, Ecce uō dormitabit, neq; dormiet, qui custodit Israël. Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manū dexteram tuā: ac deinceps, Dominus custodit te ab omni malo. Versu penultimo, Vacate, & uidete quoniam ego, &c. Apto admodum ordine dicitur prius, vacate: deinde, uidete. Prius enim est, ut desistamus ab impietatibus, ut per pœnitentiā abiiciamus propositum malū, & expurgamus omne inquinamentum, quod possit oculū mētis in sua contemplatione impedire. Vnde & saluator dicebat, Beati mundo corde quoniam ipsi Deum uidebunt. Et Ioannes in priorē Epistola, Qui facit iniquitatem (inquit) nō cognouit Deum. Donec enim malis actibus pleni sumus, antequā desistamus peruersè agere, impeditur oculus mentis, ut Deū quomodo oportet nequeat uidere. Vacate, inquit, ergo, & uidete, quod ego sim Deus: & quantum uis uos o rebelles contra uitamini, ego tamē exaltabor in gentibus, & adorabor in omnibus populis. Valde autem magnam gratiam addit cārico, & multam indicat magnificentiam, quod ita subito breui sermone (id est unico versu) Dominū ipsū introducit gloriam suā prædicantem, moxque versu ultimo, reuertitur persona populi fidelis, qui per uniuersum loquitur *Psalmi* processum. Hæc autem personæ commutatio uocis diuinæ interpositio, similis est cum ea, quæ in *Psalmo* secundo annotata fuit.

Math. 5.
1. Ioan. 3.

QVA

QVADRAGESIMISEXTI PSAL-
MI ARGVMENTVM.

PSA LMVS iste populi fidelis est, siue totius Ecclesie, alloquentis
in Spiritu & exortantis vniuersas gentes ad letitiam & laudē
in Domino. Et primū quidem Dei in semetipso sublimitas & ma-
gnificentia proponitur, omni dignissima laude: deinde, ipsa eius et
Ecclesiam dignatio, qua nimirum gentes plurimas subiecit, & ipsam
in speciosam & amabilem hereditatem elegit. Iterum versu sexto.
Christi magnificentiam in gloriosa Ascensione, in laudis materiam
proponens, monet omnes sapienter psallere tanto regi: quem regno acce-
pto consistetur residere super sedem sanctā suā: ad quē diuini etiā popu-
lorum principes cōgregari per efficaciam Apostolica praeordinationis.

QVADRAGESIMISEXTI PSAL-
MI ELVCIDATIO.

OMNES gentes, tribus, lingue & populi vniuer-
si, in maximi gaudij testimonium, etiam manus
ad plausum concutite: * in maxima letitia cor-
dis vestri canite Deo, per voces exultationis
& gaudioſa cantica. Instum enim est, vt absque
exceptione illum nunc collaudēt in canticis populi vniuersi,
postquam ipse omnes absque personarum acceptione par-
ticipes effecit misericordiae suae. 2 Idcirco autem plauden-
dum & meritō illi est iubilandum, quoniam dominus Deus
noſter sublimis & excelsus, totus quoq; terribilis & veneran-
dus, omniūsq; colendus & adorandus: nimirum rex magnus
& imperator potentissimus, non vnius alicuius partis terrae,
sed generali imperio super vniuersam terram, rex regum, &
Dominus dominantium: cui proinde vniuersae nationes popu-
lorū, vt suo regi, laudem offerre debēt & honorē. 3 Ipse no-
bis sua bona volūtate subiectos fecit populos multos, & gen-
tes multas, perfecte obediētia nobis fecit subditas: dum ex
omnibus gentibus, tribubus & linguis, sub fide nominis sui
congregauit plurimos, & sanctae matri Ecclesiae bono corde
obediētes, & fideles filios fecit. Vnde factum est, vt non so-
lum in iudaea iam notum sit magnum nomen eius, verū &
in diuersis mundi partibus, quas sub Ecclesiae suae obediētia
subegit. 4 Elegit nos in hereditatem suam, in peculium ex

1 Omnes ge-
tes plaudite
manibus:

* Iubilata
Deo in voce
exultationis

2 Quoniam
Dominus
Excelsus, ter-
ribilis, rex
magnus su-
per omnem
terram.

Apocal. 22.

3 Subiecit
populos no-
bis: & gen-
tes sub pedi-
bus nostris.

4 Elegit no-
bis heredi-
tatem suā:

Deut. 7.

omnibus infidelibus, & omnibus nationibus, in populū peccatō-
 *speciem *Ta* liarē quem possideat, & in quo inhabitet in æternū: *speciē
cob quam di atq; pulchritudinē Iacob, id est pulchram & speciosam hære-
lexit. ditatem fidelis populi sui, quam ipse singulari amore vni-
 5 *Ascendit* dilexit: nimirum pro qua sibi comparanda maxima omnino
Deus in iu- & admiranda. facere atque pati elegerit. 5 Ascendit ipse rex
bilo. magnus ex mortalitate hæreditatis huius, post exhibitā, dīe
 Ioann. 6. ctionis opera, peractis omnibus, quæ pro hac hæreditate sua
 * & *Domini* venerat operari ascendit (inquam) relinquens mūdum, & ad
nus in voce patrē rediens in magnifica gloria, magna iubilatione ange-
tuba. lorum sanctorum, qui illum comitabantur ascendentem in
 6 *Psallite* sublimia: * & Domini noster gloriosè ascendit, quasi in vo-
Deo nostro, ce tubæ, in laude & confessione fortissima angelorū sancto-
psallite. rum, quorum laudes & cantica, omnem tubarum magnificē-
 * *psallite re* tiam atque concentum superabāt. 6 Vos proinde omnes qui
gi nostro, ex gentibus in illum creditis, in psalmis & hymnis & canti-
psallite. cis spiritalibus canite laudes ascendēti Deo nostro: * regi
 7 *Quoniam* nostro magno vniuersæ terræ psalmos & laudes indeficiēter
rex omni cantate, corde, ore, & opere. 7 Neq; mirum, si tam sollicitè
terra Deus: omnes vos ad laudes exhorter, quandoquidem Deus ipse rex
 * *psallite sa-* est & princeps magnus vniuersæ terræ, cui proinde merito
pienter. omnes inhabitatores eius laudem debent & honorem: * atq;
 Esaiæ. 29. idcirco moneo, vt illi psallatis aptè & sapienter quomodo
 Matth. 5. tanto regi dignum est psallere: id est, non imprudētēs & insi-
 Titum 1. pienter sola voce, quemadmodum irrationabilia pecora ela-
 8 *Regnavit* mant: sed cum intelligentia & attētionē animi, vt hoc ipsum
Deus super voluatur in corde, quod sonat in ore, sitq; etiam operatio: &
gentes: vita consonat voci. Nam labiis Deum honorare corde autē
 * *Deus se-* ab eo longè euagari, aut aure quidem Deum cōfiteri, factis
det super se- aurem negare profecto insipiēter psallere est: neq; huiusmo-
dem sax. Elā di laus est, qua psallere debemus Deo nostro. 8 Ecce enim
suam. iam regnum accepit Deus noster super omnes gentes, iam
 Marc. 16. in maiestate sua deuictā humilitate mortis, regnat glorio-
 Actū 10. sus: * iam locum habet & requiem in throno sancto gloriose
 Matth. 28. maiestatis suæ, ad dexteram patris, in cælestibus: tanquam in
 9 *Principes* dex constitutus à patre viuorum atq; mortuorum, sed & pa-
populorum ratus ad iudicandum populos, omni in cælo, & in terra acce-
congregati pra potestate. 9 Iam etiam populorū diuersorum rectores
sunt cu Deo & præfides, vnā cū subiectis populi, congregati sunt cum
Abraham: Deo vero, quē coluerunt, Abraham, Isaac, & Iacob Patriarchæ,
 &

& sen
 iam f
 & cul
 atq; f
 Ap
 velut
 ces o
 virtu
 resta
 signo
 horu
 pes o
 in vr
 fuerat

A
 V
 fu ef
 illan
 tiun
 dum
 do, E
 tur e
 duc
 & in
 In se
 Qu
 le
 telle
 lem
 dati
 He
 xi.
 cen
 fica
 duc
 etia

& semen eorum : & qui olim ab vna gente colebatur, huic iam se reges & principes orbis terrarum adiungunt, per fidei & cultus eius acceptationem, huic se cōiunt, coniungunt, atque subiiciunt cum suis populis : * idque per hoc quod sancti * *quoniam* Apostoli atque Apostolici viri, prædicatores gloriæ eius (qui *di* sortes terræ velut dii fortes terræ positi sunt à Deo, & principes ac iudices constituti sunt super omnem terram) magnificè ex ipsius terræ *ra* *vehemens* virtute exaltati sunt, & sublimati: mirabili accepta à Deo *po sunt.* restate, in verbo & in opere, in efficacia doctrinæ, & virtute signorum atque prodigiorum ex virtute spiritus sancti. Per horum si quidem magnificam exaltationem, etiam principes orbis terrarum, iugo fidei sese submittentem, conuenerunt in vnius Dei cultum, quem prius contempserant, atque etiã fuerant persequuti.

ANNOTATIONES IN PSALMUM Quadragesimumsextum.

A VERSU quarto, Elegit nobis hæreditatem suam. Iuxta sensum in Elucidatione expressum, videtur in hoc versu esse aliqua sermonis incōmoditas. Ad efficiendam nanque illam sententiam, videtur potius debuisse poni, casus accusatiuus, hoc modo, Elegit nos in hæreditatē suam, quemadmodum habet Romana editio, aliquanto etiam clarius, hoc modo, Elegit nos in hæreditatē sibi. Et ad hanc sententiam videtur nostra lectio Gallicana accipienda. Neque magni æstimandum est, huiusmodi in sermone incōmodum, potissimū cum & in Græco similiter inueniatur. Nam & ipsi datiuū habent. In secunda autem parte versus, diuersitas lectionis inuenitur. Quidam enim codices masculino genere habent, quem dilexit: atque ita relatio fit ad Iacob, quod difficile non est intellectu: quoniam Iacob, id est, populum Israël, populum fidelem, Deus habet dilectū. Verū tamen fœmineo generi emendatiores codices fauent: similiter & lectio Græca, quæ habet *ἠγάπησεν*, id est, quam dilexit, genere fœminino. Sed & ex Hebræo beatus Hieronymus legit, gloriam Iacob quā dilexit. Versu quinto, Et Dominus in voce tubæ. Per hanc vocem tubæ, in qua Dominus dicitur ascendisse, præter magnificam laudem, & iubilationē angelorū, cantantium atque ducentium (quam in Elucidatione diximus) potest intelligi etiam vox prædicationis Apostolicæ, quæ Christum ascenden-

Pſalm. 58.
Pſalm. 18.

re est proſequuta. Poſt Chriſti enim Aſcenſionē, Apoſtoli voces ſuas (iuxta Eſaiæ vaticiniū leuauerūt) quaſi tubas, clamauerūtq; nec ceſſauerūt euangelizātes Sion Eccleſiæ ſanctę, donec in omnē terram exiſſet ſonus prædicationis eorum, & in omnes fines orbis terrę perueniſſent verba doctrinę eorū. Per huius autem tubę clamorē atq; concentum, gloria aſcendentis Chriſti longē lateq; in omnibus gentibus manifeſtata eſt: quemadmodum ſolent principum aduentus, tubarū clangore manifeſtari. Veruntamen in hoc differentia apparet, quòd ſeculi principes, tubę antecedant: hunc autē noſtrum principem & regē aſcendentem, tubę huiusmodi ſubſequebantur, ſubſequantur (inquam) corporaliter in cælū aſcendentem, præcedebant tamen ſpiritualiter ad Eccleſiarum inhabitationem aduenientem. Notandum tamen eſt, quòd partes iſtę duę huius quinti verſus, quas nos ambas expoſuimus de gloria Chriſti aſcendentis, ad diuerſa commodè poſſunt applicari: vt in priori parte intelligatur (ſicut diximus) aſcendentis gloria, in poſteriore verò, redeuntis ad iudicium terror & magnificentia. Atque ita ſecundo loco ſubintelligi debet verbum futuri temporis, ad hunc modum: Aſcendit Deus in iubilatione, & dominus iterum veniet, vel apparebit in voce tubę: iuxta quod in actis Apoſtolicis angelos dixiſſe legimus ſpectantibus Diſcipulis, Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cælum? Hic Ieſus qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet quemadmodum vidisti eum euntem in cælū. Nam quòd in voce tubę iudex adueniet, Paulus Apoſtoloſ indicat, dicens, Omnes quidem reſuregemus, ſed non omnes immutabimur. in momento, in iētū oculi, in nouiſſima tuba. Canet enim tuba, & mortui reſurgent incorrupti, & nos immutabimur. Et iterum alio in loco, Ipſe Dominus in iuſſu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei aſcendet de cælo, & mortui qui cum Chriſto ſunt, reſurgent primi. Manifeſtē quoque idipſum ſermo Euangelicus teſtatur, cum apud Matthęum ex ore Saluatoris dicitur, Mitte filius hominis angelos ſuos cum tuba, &c. Verſu ſeptimo, Pſallite ſapienter. Pſallere ſapienter, Græcè dicitur *σοφως* quod ſonat intelligibiliter, id eſt, prudenter, cordatè, & cum intellectu, ſiue attenta mente, quod beatus Hieronymus ex Hebræo vertit eruditè, quaſi cum prudentia, & bono intellectu. Huic autem opponitur, pſallere inſipienter, vel im-

Actuum 1.

1. Cor. 15.

1. Theſ. 4.

Matth. 24.

prudentia

prudēter, vel ineruditē, & inattentē, absque intellectu vide-
 licet in attentione eorū quæ canūtur : quemadmodum (proh
 dolor) passim fieri videmus tam in lectione, quam in cantio-
 nibus Diuinorū carminū: in quibus (quantum ad oris opera-
 tionem & labiorū motionem) tam legendis quàm decantan-
 dis, totas dies infumūt miseri, nihil prorsus eorum quæ labiis
 terūt, & toties per linguam vanè effundunt, intellectu consi-
 derantes. Verè autem non est hæc laus, quæ Deum nostrum
 decet: nō est hæc decora in eius oculis laudatio, qui tota atten-
 tione mētis optimo iure laudandus venit. Est tamen hoc in
 loco attendendum, posse fieri, vt quis sapienter psallat & in-
 telligibiliter, iuxta Psalmi monitionē, qui tamen eorum quæ
 profert ore, nihil distinctē intelligat: modò Deum iugiter
 D habeat ante oculos, illiq; tota mentis acie intendat. Sit enim
 (verbi gratia) simplex aliquis aut idiota, qui Psalmos quidem
 memoriter edidicerit (quemadmodum facere solent Aegy-
 ptij monachi) vt Diuina carmina, & in quibus maxima con-
 tineantur summi Dei præconia non intelligit tamen distin-
 ctē Psalmorum verba, sed tantum nouit ex doctrina patrum,
 huiusmodi cantica, altissimas domini laudes & venerāda cō-
 tinere mysteria. Hanc autem ob causam, quoties Deo laudes
 magnas dicere gestit, cantica ista recitat, scias quoniam in
 his laudes magnæ contineantur ab illuminatissimis Prophe-
 tis, & viris Deo plenis compositæ, cuiusmodi ipse intellectu
 rudis & hebes nunquam posset conficere aut proferre. Qui
 autem ista sic recitat, & licet quid dicat distinctē non intelli-
 gat, tota tamen mente Deum spectat, & quasi ante oculos
 Diuinę maiestatis consistens eūque spectatorem, & laudum
 harum acceptatorem conspiciens, sic illi offert quæ ore pro-
 nuntiat quasi preciosissima & ipsi acceptissima dona, hunc
 nihil dubito ego sapienter psallere. Quod enim ore sonat,
 hoc ipsum in corde habet, nimirum Deum & eius præconia
 imò nec hoc dubito, huiusmodi Psalmorum & canticorum
 pronuntiatores subinde Deo sapientius psallere, quàm ple-
 riq; faciant eorum qui singulos penè Psalmorum apices ex-
 cusserunt & intelligunt. Atque hæc res magnæ debet esse
 consolationi Deo sacratis virginibus, quas ex patrum docu-
 mentis, & traditione maiorum, videmus in sacris conuenti-
 bus decantare idioma Latino Psalmos, & alia omnia quæ
 ad Ecclesiasticum spectant officium: cum plerique ex eis ne
 verbo

verbulū quidē intelligant eorū quæ legunt ac canunt in templis. Quarū quidem virginū deuotum erga Deum obsequiū, impudētes nonnulli homines plus sapere volentes, quam sapere oporteat, & in iudicando temerarij, velut stultum vani laborem irridere non verentur, neque quid dicant scientes neque quid dānent, intelligentes. Quod si quis obiiciat, quoniam pacto fieri possit, vt huiusmodi sapienter siue intelligibiliter psallant, cum nihil eorum quæ legunt intelligant? Dicimus, vtique intelligere eos quod psallunt. Deum enim intelligūt, & in mente habent, cuius laudes se ore proferre cognoscūt neque illud mente tenent, quā voce sonant: tamen nō distinctē intelligant, quid verba illa sonent quæ profertur laudantes. Alioqui, quotū quisque est etiam eorū qui optime Latinum idioma callent, qui cum sacros Psalmos, & Prophetarū, oracula, aliāq; quæ sunt ex sacris libris Ecclesiastico officio inserta, ex Ecclesiæ præscripto recitat, distinctē omnia intelligant? aut quis illud ad prudenter sapienterq; psallendum putet necessarium? Nam si hoc quis dixerit, non video quomodo beatus Antonius, quomodo hoc vetustior senex ille Paulus, quomodo alij sancti eremitæ & anachoritæ sapienter potuerint in Psalmorum decantatione Deo psalere: quos nequaquam putamus singula penetrasse, quæ sunt in sacris libris mysteria. Huiusmodi enim viros arbitramur magis in primo illo supraposito sapienter psallendi modo fuisse exercitatos: tamen non sit dubitandum, Diuina indignatione plurimos etiam scripturarum difficiles passus, illis fuisse patefactos ad intelligentiam, quantum Domino placuit, & expedire visum fuit. Hæc autem pro simplicium consolatione sint dicta: minimè tamen ad illorum excu'ationem qui sola verba recitare contenti, corde diuagantur per castra, ciuitates, & regna, imò & per vniuersi orbis latissima spatia, à Deo quem ore laudant, corde & mente plurimū elongati. Quibus rectè illud conuenit Propheticum ex ore domini: *Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Versu vltimo. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham. Huius versus potest, præter eam quæ in Elucidatione posita est, etiam alia dari intelligentia, secundum quam principes populorum intelligantur iidem, qui mox per Deos fortes, nempe sancti Apostoli: qui (sicut ex præcedenti Psalmo XLIIII constat) principes & reges

Esa. 29.
Matth. 15.

reges
deran
popul
Melsi
cius i
veh
glori
testat
cellian
ciū ex
niam
comp
ita &
tribu
ria, &
iuxta
minu
G enim
di, qu
obed
quod
no li
nostr
nio c
pelle
vel i
min
Dei
fiaru
quib
rebu

S
tia
clan
may
don

reg

reges populorum rectè appellantur, eò quòd regèdis & moderandis populis à Deo sint præpositi. Hi autem principes populorũ, iam congregati, iam simul collecti sunt, cum rege Messia Christo Domino iam associati sunt, iam beatitudinis eius iuxta cælestem patriam sunt facti participes, & illic iam vehementer eleuati sunt, magnificè exaltati cum eo, cuius gloriam in hoc mundo prædicauerunt. Aut ad iudiciariã potestatem, sanctis Apostolis, (vt principibus populorum) concessam, sermo referatur. Sunt enim Christo Domino ad iudiciũ exercendum associati, & quasi assessores illius facti: quoniam sic mirificè eos ad tam sublimè dignitatem eleuare illi complacuit, vt sicut ipse super sedem sanctam suam residet, ita & illi sedeant super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Et est hoc sanè vtrunque, magni gaudij, materia, & iusta ratio plaudendi manibus præ letitia, siue quòd iuxta priorem intelligètiã, iam isti sint introgressi ad Dominum, eique in beatitudinis participatione associati. Spem enim dat nobis, quòd & nos similiter illuc simus congregandi, qui obediens fuerimus doctrinæ eorum: quomodo illi obedierunt doctrinæ Domini, & ad ipsum collecti sunt) siue quòd iuxta posteriorem intelligètiã, ipsi Apostoli Domino sint in iudices & assessores sociati. Magnam enim hoc nostræ fragilitati præbet fiduciam, qui in illorum patrocinio confidimus. Cæterum quòd sancti Apostoli hîc dij appellantur, id non mirum videri debet, cum in lege veteri, vel iudices solos inueniamus Deos appellatos: & ex ore Domini didicerimus deos appellari, ad quos tantum sermo Dei factus est, Quantò magis ergo hi præcelentes Ecclesiarum principes, ad quos incarnati vbi sermo factus est, quibus in carne Deus ipse ore ad os loquutus est, eorum merentur appellatione honorari?

Math. 19.

QVADRAGESIMISEPTIMI PSALMI ARGUMENTVM.

*S*UBLIMI contemplatione raptus Propheta, & illuminata mentis oculo, futura de adificatione Ecclesie sancte quasi presentia conspiciens, in laudem diuinam erumpit, magnum Dominum clamans, & nimium laudabilem, in ciuitate quam contemplantur, magna totius orbis terrarum exultatione adificari, in cuius ciuitatis domibus ait Deum cognoscendum, sic vt etiam reges terra à persequi-
tione

tione cessantes, imò de ea pœnitentiam agentes sint congregandi pœ-
ter in fidem & ciuitatem regis magni, regis regum, & Domini do-
natiuum. Atque hæc quidem sex primis versibus. Hinc verò rari-
cõsurgit in Dei confessionem, & quasi iam omnia impleta conficiens,
quæ ab antiquis tēporibus fuerant patribus repromissa, sic magis
gratulatur: & cõfitetur misericordias Domini laudẽq; eius immen-
sam in omnes fines terræ, & iũta iudicia, ob quæ latari iubet fideles
simul & generalem ponens exhortationem ad vniuersos, ut conu-
ad sanctæ Ecclesiæ amplexus, eiusque gloriam prædicent, & patres
enarrant vniuersam quæ est de Deo Domino veritatem, & quod ipse
director sit populi sui in eternum.

QVADRAGESIMISEPTIMI PSAL-

MI ELUCIDATIO.

1 Magnis
Dominus, et
laudabilis
nominis:

2 in ciuitate
Dei nostri,
in monte san-
cto eius.

3 Fundatur
exultatione
vniuersa ter-
ra.

Ephes. 2.
* mons Sio-
latera A-
quilonis, ci-
uitas regis
magni.

2 Deus in do-
mibus eius
cognosce-
tur.

Ibidem.
I. Cor 3.

Ioan. 1.

ERE excelsus est Dominus Deus noster, &
magnus in omnibus, magnus Dominus, ma-
gnus Deus, magnus rex: magnus in potentia,
magnus in sapientia, magnus in bonitate,
magnus in duratione, magnus in gloria, &
quemadmodum in omnibus præcellenter magnus est, ita
est & in omnibus valde laudabilis: præcipuè autem & si-
gulari quodam modo, in ciuitate sua, & in monte suo san-
cto, nempe fidelium Ecclesiæ, quæ per ipsum vt architectum
est constructa & ædificata, in compaginatione Spiritus san-
cti, ex fidelibus hominibus, qui ciues sunt & domestici ciui-
tatis huius: quæ etiam quasi mons per fidem atque clarita-
tem altus est, firmus & immobilis. 2 Fundatur autem ista
ciuitas, & ædificatur velut à fundamentis, cum magno gau-
dio vniuersi orbis terrarum: omnibus qui in illa erunt co-
ædificandi gaudentibus, quòd ciues futuri sint tam glorio-
sæ ciuitatis, & si quis requirat, vbi hæc ciuitas fundetur, &
vnde ædificetur: ecce mons Sion iunctus cum lateribus A-
quilonis, efficiunt ciuitatem istam, quam diximus magni
regis, Iudææ & Cœtilitas, in vnam Christi fidem conuenien-
tes, Ecclesiã sanctam componunt. Ex his enim duobus popu-
lis, in vno angulari lapide Christo coniunctis, & super
hunc & vnicum fundamentum fundatis, ædificatur sancta
Ecclesiã, ciuitas Dei viuentis. 3 Et licet olim in mundo
existens, non fuisset agnitus à mundo, nunc tamen in tem-
poris plenitudine agnitus est Dominus Deus in domibus
ciuitatis

ciuita-
sum o-
ciuita-
B verus
caqui
humi-
tatem
num,
fiden-
modu-
gno à
icitur
reges
pulis,
runt,
la sub-
tatem
tem o-
prodi-
ctos
ficare
pend-
mine
C quæ
tem
quod
pieta-
ti sal-
horro-
quoc-
ad m-
vtili-
tur:
uita-
& ef-
cisti
tium
fere-
sta,
tias

ciuitatis huius: in Ecclesiis particularibus (quæ per vniuersum orbem terrarum ædificantur, tanquam domus magnæ ciuitatis, id est, totius vniuersalis Ecclesiæ) cognitus est vt
B verus Deus & Dominus, atque vt talis cœpit adorari: * posteaquam venit plenitudo temporis, quo ipsi complacuit per humanationem ad nos venire, ad suscipiendum hanc ciuitatem suam, quando ei placuit fieri in similitudinem hominum, sicque Ecclesiam sanctam suscipere inhabitandam, pos-
 fidendam, regendam, defendendam, promouendam, ad eum modum quo paterfamilias in domum suam adueniens, digno à familia honore suscipitur, & rex in suo regno agnoscitur cum aduenerit ad suscipiendum illud. **4** Ecce enim reges & principes orbis terrarum, vnà cum subiectis sibi populis, iam congregati sunt vnanimis, iam pariter conuenerunt, & coadunati sunt in vnum vno corde, & animo suo colla submittere parati iugo fidei, & in Dei nostri ingredi ciuitatem, Ecclesiasticæque vnitatis fieri participes. **5** Modus autem conuersionis eorum hic fuit: quoniam videntes signa, & prodigia mirabilia, quæ Dominus per suos ministros sanctos Apostolos operabatur, cum illi placeret Ecclesiam ædificare, sic mirum in modum admirati sunt, de rebus tam stupendis & insolitis, tam in verbo, quam in opere, quæ per homines infirmos fieri videbant, simul & de mirabilibus illis
C quæ hi ex ore Dei annuntiabant: * & contemplantes veritatem fidei atque virtutem Dei, conturbati sunt intra semetipsos, quod sanctum Dei nomen ante veritatis agnitionem ita impietatis viribus oppugnassent, sintque ad pœnitentiam commoti salubriter; ita vt quasi timor & tremor in eos irruerit præ horrore patratæ pristinæ impietatis suæ. **6** Apprehendit quoque eos dolor vehemens contritionis & pœnitentiæ, quasi ad modum parturientis: qui & maximus est, & tamen admodum vtilis, utpote per quæ homo in vitam spiritualem regeneratur: * in spiritu violento & valido, tu domine contriuiisti diuitias & superbiam gentium atque populorum: in magna virtute & efficacia, illos ab infidelitate & vitiis suis auertos, ad te fecisti conuerti, eosque tibi potenter subiugasti. * Insuper & gentium idola, ex auro nobili (cuiusmodi à Tharsis per naues afferebantur) facta, iræ & auro multo ac pretiosis ornatibus onusta, ad modum nauium ex Tharsis aduentium multas diuitias, tu contriuiisti & confringi fecisti per virtutem & effica-

* cum suscipiet eam.

Philip. 2

4 Quoniam ecce reges terra congregati sunt: eorum uenerunt in unum.

5 Ipsi videntes, sic admirati sunt:

* conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos.

6 Ibi dolores ut parturientis:

* in spiritu vehementi conteres naues Tharsis.

- 7 *Sicut au-*
diuimus, sic
vidimus in
ciuitate do-
mini virtu-
tum, in ciui-
tate Dei no-
stri:
* *Deus fun-*
dauit eam in
eternum.
Matth. 16
8 *Suscepi-*
mus Deum
miseracor-
diam tuam:
* *in medio*
templi tui.
- 9 *Secundum*
nomen tuum
Deus, sic &
laus tua in
fines terræ:
Psalm. 112
* *iustitia ple-*
na est dexte-
ra tua.
Matth. 25
10 *Letetur*
mons Sion,
& exultent
filia Iudæ:
propter iudi-
cia tua do-
mine.
1. Cor. 3
- ciam spiritus tui sancti: qui per os sanctorum Apostolorum tuorum magno impetu flans, illa de sua gloria deturbans, & prostrauit in terram, 7 Ecce Domine iam vidimus impleta omnia, quæcunque prædicta audiuimus in lege & Prophetis de tempore aduentus tui & ædificationis nouæ Ecclesiæ tuæ: & sicut audiuimus ea ventura, ita iam in tēporis hac plenitudine datum est uobis ea impleta conspicerē in Ecclesiā sancta, quæ est ciuitas illa, quā iam diximus magni regis celestium exercituum, & ciuitas domini Dei saluatoris nostre: * quam ædificauit velut à fundamentis, quamq; stabiluit, & in soliditate sua constituit super firmissimā petrā, ipse Deus & non homo: ita ut in sempiternum non possit cadere neq; deficere, aduersus quam, nec portæ inferi possent præualere.
- 8 Misericordiam tuam, o Deus, quam Abraham & patribus certissima fide promissam, ante actis seculis maximo desiderio expectauerant, & pro qua ita vehementer suspirauerunt patres nostri, hanc nos impletam suscepimus, hanc nos realiter adimpletionē vidimus exhiberi: * in medio Ecclesiæ, quæ est sanctum templum tuum, ita ut iam quasi in medio exposita sit omnibus in tua misericordia, quicumque per fidem in hoc templum fuerint, sitq; in commune omnibus absq; personarum acceptione proposita, quicumque per fidem eius uoluerint participes fieri, neq; quisquam excludatur ab ea, nisi qui seipsum excluserit. 9 Et pro tanta tua misericordia, sic in medio templi tui exhibita, tu es o domine Deus summus & immensa laude verè dignissimus. Quemadmodum enim nomen tuum magnum est & gloriosum, incomprehensibile, & ineffabile: ita & laus tua o Deus magna est, ac gloriosa in terræ: quoniam à solis ortu vsque ad occasum, sicut magnum est nomen tuum in omnibus gentibus, ita & laus tua maxima est, quā nullus sufficiat explicare: * specialiter uero laus tibi cōuenit de tua admirabili & æquissima iustitia, quæ plena est dextera tua: quoniā uidelicet in summa iustitia, omnibus facis remunerationem, esq; in retribuendo æquissimus, unicuiq; reddēs secundum opera sua. 10 Letetur prorsus & meritò gaudeat sancta Ecclesia, & fideles quique, qui per confessionē fidei habitant in ea, propter æquissima & iustissima iudicia tua, quibus tu agis omnia, & iudicas de omnibus, unicuiq; reddens secundum proprium laborem & opera

F ita inf
ctio
tis con
fideles
ædific
mini
qua on
& char
li amp
ius, lau
in pro
& amp
vestra
eius fo
vestra
cuius
distrib
stituit
G sempe
gener
post
magn
omni
neque
huius
& del
lorum
sum
de lu
semp
uoru

V
qui
misi
quæ
H qu

Fit a infallibili æquitate, vt neminem sis pro merito bonis actionibus præmio fraudaturus, neq; econtrario, quenquam sis contra merita indignum præmiaturus. **11** Circundate, ô filiales animæ ciuitatem regis magni istam beatam, de cuius ædificio multa diximus, & amorosis amplexibus complectamini eam: nimirum in qua sola salus esse vobis poterit, & à qua omne bonû procedit: eiq; sic adhæreatis fidei firmitate, & charitatis dulcedine, vt nunquã vos patiamini ab eius aueli amplexibus: * proclamate quoque, ô amatores ciuitatis huius, laudes & bona eius palàm in turribus eius: & super tecta in propatulo, præconizate eius gloriam, vt ad eius amorem & amplexus, etiam exteros conuocetis. **12** Firmate corda vestra in spiritu sancto, qui est virtus ciuitatis huius: & in hac eius fortitudine, securâ ponite, & quasi firmâ collocate corda vestra, semper in eius fortitudine & auxilio confidentes, in cuius virtute etiam maxima quæq; poteritis: * & domos eius distribuite, Ecclesias particulares in populis & gētibus constituite, itâ vt generationibus sequentibus enarretis, atq; ita **G** semper consequenti ordine de progenie in progeniem, de generatione in generationem, narrent alij alijs, priores suis posteris. **13** Quod hic ipse quem diximus, dominus & rex magnus, ædificator & susceptor ciuitatis sanctæ, sit verè Deus omnium, & specialiter Deus noster, Deus fidelium suorum, neque id solum ad tempus modicum, quemadmodum reges huius mundi, reges sunt temporarij, quorum regnum transit & deficit quàm velocissimè, sed Deus æternus in secula seculorum, sine fine regnum tenens: * & ipse est, qui nos populum suum, & oves pascuæ suæ (id est, sibi credentes) reget, pascet, delectet, & diriget, quasi pastor bonus & pater misericors, in sempiternum, nunquam abiecturus à se curam fidelium seruatorum suorum.

11 Circundate Sion, &

complectimini eam: * narrate in turribus eius.

12 Ponite corda vestra in virtute eius:

* & distribuite domos eius, vt enarretis in progenie altera.

13 Quoniã hic est Deus noster in æternum & in seculis seculi:

* ipse reget nos in secula.

Psal. 99

Psal. 22

Ican. 10

ANNOTATIONES IN
Psalmum Quadragesimumseptimum.

VERSV secundo, Latera Aquilonis ciuitas regis magni. Per latera Aquilonis, rectè intelliguntur populi gentiû, qui sunt quasi in circuitu Sion, & velut à lateribus terræ promissionis: quæ in meditullio terræ fertur posita, ac proinde quæ circumiacent, necessè est ad latera esse locata. Deinde, H quia à Iudæa cœpit Euangelica prædicatio, per quã Ecclesia

sancta fuit ædificata, atq; hinc deriuata est in gentes per circuitum, etiam hac consideratione non inepte populos gentium latera appellabimus, comparatione ad Iudæam in qua Sion posita est. Vnde Esaias propheta alloquens in spiritu Hierusalem, ait, Filij tui de longe venient, & filia tuæ de letere surgent: loquens indubiè de conuersione populi gentium, quemadmodum ea quæ antecedunt, atque sequuntur apertè demonstrant. Quòd autem latera Aquilonis hic dicantur potius, quàm orientis aut meridiei, propter frigiditatis & idololatriæ (quod in locis gentiū abundabat plurimum) dictū videtur. Vnde & diabolus per Aquilonari regionis principè significatur, de quo apud Esaiam legitur, quòd sedem suam in Aquilone ponere, & in lateribus Aquilonis sedere elegerit. Sedebo (inquit) in monte testamētū in lateribus Aquilonis. Et frequenter de hac Aquilonari parte, apud Prophetas mala proferuntur. Cuiusmodi est illud Hieremiæ, Ab Aquilone pandetur malum: & alia pleraq; huiusmodi. Alioqui non minus ad orientem, aut meridiem, populi gentium idololatriæ dediti erant, quàm ij qui ad Aquilonarem plagā demorabantur, si tantum localem situm attendimus. Necessè est ergo, vt secundum mysticā intelligentiā ista Aquilonis latera prædicto modo accipiamus. Itaque, non solus mons Sion ciuitas est magni regis illa, de qua hic tam gloriosa loquitur Propheta: sed mons Sion coniunctus cum lateribus Aquilonis, populus Iudaicus, cum inhabitatoribus laterū Aquilonis, cum populis qui prius subditi fuerāt principi Aquilonis, cum populis frigori, idololatriæ, & omni malitiæ antè subiectis, pariter ciuitatē magni regis cōponunt. Et erat quidem ante hanc duorū populorum cōædificationē cœpta fundari huius ciuitatis pars altera, quæ erat Iudææ Synagoga: verū id exultatione tantum erat partis terre, nempe solius Iudææ. Neq; enim nisi in Iudæa, tum temporis noscebatur Deus. Postea verò quàm istam vnā ciuitatem sic etiam mōte Sion, pariter cum lateribus Aquilonis Deo placuit edificare, factum est hoc exultatione maxima vniuersæ terre quoniā iam ad omnes absq; discretione participatio salutaris deriuabatur, Apostolica prædicatione in omnē terrā exiit.

Versu tertio, Deus in domibus eius cognosceatur, &c. Quomodo ciuitas quælibet ex pluribus domibus ædificatur, ita Ecclesia vniuersalis ex particularibus Ecclesiis confluit, atque

Esaiæ 60

Esaiæ 14

Hier. 1

Psal. 75

atq; co
 fia, non
 lus ait,
 ciuitas
 potius
 solet
 etiam
 bus su
 suscipi
 venire
 venire
 sum
 debito
 & om
 Inhom
 mund
 non ce
 B dum f
 am f
 lis, &
 fuerat
 quot
 dedit
 prop
 de do
 uita
 in do
 ius re
 goga
 mus
 inte
 ri ap
 ciuit
 ritur
 dem
 scitu
 peno
 ciuit
 est)
 vt r

atq; componitur: tamen rectè etiam tota vniuersalis Ecclesia, nonnunquam domus Dei appelletur, quemadmodum Paulus ait, domum Dei esse Ecclesiam. Rectè enim & domus, & ciuitas dicitur. Domus enim patris familias cõpetit: Ciuitas, potius regi: Dominus autem noster, & pater familias, & rex solet nominari populi sui. Possent autè per domos intelligi etiam singulæ fidelium animæ, in quibus Deus quasi in domibus suis inhabitat. Quòd autem cognoscendus sit Deus, cum suscipiet ciuitatem, ideo dictum videtur, quoniam antequam veniret Dominus rex noster in ciuitatè hanc suam, antequam veniret eam suscipere, & quasi in possessione atq; in regnum suum vindicare, non agnoscebatur in populis, neq; honore debito colebatur: sed blasphemabatur magis per idololatriam, & omnis generis mala, quibus plenus erat mundus, & summè inhonorabatur Deus. Vnde & Ioanes dicit in Euangelio, In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Verum posteaquam placuit ei venire secundum similitudinè carnis in ciuitatem suam, ad eam suscipiendam suæ possessioni restituendam, iam agnitus est in populis, & debito susceptus honore ab omnibus quotquot ad vitam fuerant præordinati: de quibus subsequenter Ioanes ait, Quotquot autem receperunt eum (nimirum in propria venientè) dedit eis potestatem filios Dei fieri. Nam quod præcessit, In propria venit, & sui eum non receperunt, ad eos spectat qui de domo diaboli sunt, & Synagoga eius, non de domibus ciuitatis sanctæ. Propter quod etiam signanter dictum est, Deus in domibus eius cognoscetur, nepe in domibus ciuitatis huius regis magni. Habet enim & diabolus domos, siue Synagogas suas, sed in illis non agnoscitur Deus, donec illius domus permanent. Potest autem ad pleniorè huius versiculi intelligentiam, regis terreni & ciuitatum quæ sub eo sunt, fieri apta comparatio, ad regem istum cælestem, & sanctam eius ciuitatem. Nam sicut rex priusquam regnum susceperit iuxta ritum debitum, & iura patria, priusquam ciuitates in suam fidem, possessionem, tutelam, defensionem susceperit, non agnoscitur ut rex, neq; penitus honorem illi regium homines impendunt. Cum verò ille aduenerit, cui regnum comperit, in ciuitates regni sui, easque ingressus susceperit (ut prædictum est) in possessionem, fidem atque defensionem suam, tum ut rex cognoscitur, tum in honore debito ab omnibus bonæ

1. Timo. 3

Ioan. x

Ibidem.

obediētiæ subditis agnoscitur. Sic sanè dominus rex noster, antequàm venisset in mundū, erat quidē verè mundi dominus, & omnium mundi partium rex erat verus & imperator, quoniam per ipsum facta fuerant omnia: non est iam agnitus vt rex, & Deus ab hominibus, qui in mūdo inhabitabunt, neq; regium illi honorē voluerunt impēdere: sed multis in imperatoris loco, visibilem & corruptibilem creaturā colerunt, cōmutantes (iuxta Apostoli verbum) veritatem Dei in mendacium, & gloriā incorruptibilis Dei, in similitudines creaturarum, quibus maluerūt seruire, quàm creatori, qui est benedictus in secula. Verūm vbi in carne aduenias similitudo nobis apparuit, seq; ipsum præsentem in carne mōstravit: in similitudinem hominū factus, habituq; inuētus vt homo, ecclesiā congregans, & ædificās ex omnibus populis, tum agnitus est vt rex, Dominus, & Deus verus, ab omnibus quotquot verè sunt de ciuitate & populo eius: etiam si plurimi aduersarij filij Belial, & de ciuitate diaboli recusent illum vt verū Regem cognoscere, donec manum eius violentam in sese periterentes, cogantur confiteri nolentes, quod modò confiteri renuunt. Versu quarto, Quoniam ecce Reges terræ congregati sunt, &c. Neminem turbet cōfusio temporis, quæ in his versibus conspicitur, cum versu secundo dicitur tēpore præsenti, fundatur: deinde versu tertio, cognoscetur tēpore futuro: hoc autem quarto versu ac sequētibus, tempore præterito, cōgregati sunt, &c. atq; iterum post, versu sexto, conteret. Hęc enim temporum mutatio, ex libertate est in spiritu contemplantis, quæ temporis differentias solet plerunq; cōfundere. Quæ verò hie dicuntur de Regum cōmōtione, conturbatione, dolore atq; tremore, tamen in Elucidatione vertantur ad partem meliorem, ad salutarem videlicet commotionem pœnitentiæ: licebit tamen etiam in malam partem, nihilo fortè incommodius exponere, de commotione scilicet persecutionis maximæ, quæ cōtra Christi nomen præterit & furore excitauerunt in primordiis nascentis Ecclesiæ, rectorum populorum: tamen illorum potestas ac sæua rabies, tandem spiritus violentia, deuicta fuerit atq; cōtrita. Versu sexto, ibi dolores vt parturientis. Secundum intelligentiā, quæ in Elucidatione ponitur, notandum est, dolorem pœnitentium rectè comparari cum dolore parturientis. Est enim dolor parturientium vehemens quidē, vsque dum fecerit egressus

egressus fuerit, post verò in gaudium commutatur: & cum sit brevis, multam tamen adfert vtilitatem, vtpote post què factus viuus egreditur, & per quem inter viuentes proles generatur. Atq; ita & dolor pœnitentium nunc quidem magnus & vehemens est, & multæ afflictionis, propter quod alio Psalmo de huiusmodi dicitur, Euntes ibant & flebant: verumtamen brevis est, & fructum multò maximum parit, vtpote per quem homo regeneratur, & denuò nascitur, ex filio iræ & mortis factus filius gratiæ & vitæ, ex filio diaboli filius Dei. Est quidem pœnitentiæ tempus, breue admodum: quod verò inde consequitur gaudium, æternum est: iuxta illud Apostoli, Id quod in præsentī est momentaneum, & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternū pondus gloriæ operatur in nobis. Et quomodo (iuxta verbum Domini) partus lætitiæ, omnem qui in parturiendo fuerat dolorem, facit obliuisci: sic & consolatio quæ subsequitur, partim quidē in præsentī tempore, maximè tamē in futuro, omnem doloris pristini fugabit memoriā. Mulier (inquit Saluator) cum parit, tristitiam habet, quia venit hora eius. Cum autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ, propter gaudiū, quia natus est homo in mūdum. Et vos igitur nunc quidem tristitiam habetis. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Versu eodem, In spiritu vehemēti cōteres naues Tharsis, per naues Tharsis, in Elucidatione indicauimus intelligi, vel superbiā gentium, vel vanitatē idolorum: quæ utraq; in spiritu vehemēti Dominum constat adueniēte contriuisse. Quare autem per naues Tharsis, intelligamus gentium vel regū gentilium superbiā, causa potest assignari, eò quòd pene omnis virtus, & regum, & principum terræ, in auro & diuitiis sita est. Non enim in propria sua fortitudine, aut corporis robore ipsi possunt quæ possunt, sed diuitiis, auro, & pecuniā subiectos sibi faciunt homines, & miranda posse videntur: ita vt Echnicorum Poëtarum quidam cecinerit, reginam rerum esse pecuniam, illi quæ obedire omnia. Ex historia verò libri regum didicimus, ex Tharsis aurū optimum, & diuitias maximas adferri solitas. Vnde & de Salomōne & Hirā rege Tyri legimus, quòd classes suas coniunxerint ad illic aduehendum aurum copiosum. Atq; hinc sumptum videretur, vt dicantur naues Tharsis pro superbia diuitiarū, pro copiosis diui-

Psal. 125

2. Cor. 4

Ioan. 16

3. Reg. 9

tiis auri, argenti, atq; similia. Verum spiritus Domini est
vehemētia & virtute omnes imperatorum & principum si-
mul atq; populorum, quantumuis ditissimorum diuitias de-
uicit, omnibusq; se potentiorem monstrauit: dum per homi-
nes simplices & pauperes, illorum conatus infregit, atq; etiā
iugo fidei illos ipsos tandem subiugauit. Hic autem loques-
di modus, quo dicimus cōteri naues Tharsis pro diuitis gen-
tiū, ferē talis est, quo vulgò dicere solemus, euacuari arca,
aut crumenas diuitum, cū significare volumus, exhaustas &
consumi eorum diuitias. Et si quidem in bonam partem hęc
contritionem exponimus, de salutari confectione, & praxi-
ta subiugatione intelligimus. Si verò in malam partē quis
malit accipere rebellium principum frustrationem, & irri-
tos factos eorum conatus, aut etiam eorum iustā diuino iudi-
cio condemnationē intelligat. Carterum, idola (iuxta secun-
dam expositionem) naues Tharsis dicimus, primū quidem,
ratione materię, quòd ex auro & pretiosa materia fieri sole-
bant, cuiusmodi per naues Tharsis (vti diximus) aduehebantur.
Deinde, per quandam ironiam sic appellari possunt, eo
quòd ita multo ornatu essent circumdata, & variis rerum pre-
tiosissimarum ornamenti ita circūposita & onerata, vt naues
quę ex Tharsis aduehebantur pretiosis rebus erant onustę.
Qua ratione, etiam reges & principes in nimia pompa & su-
perbia gradientes, non omnino malè nūcupare licebit na-
ues Tharsis: eo quòd tantū videantur gestare diuitiarū, quan-
tum nauis ex Tharsis adueniens. Posset etiam ad literā intel-
ligi ista contritio nauium Tharsis, & per spiritū vehementem
vētus validus: vt significetur, Deum sua potētia per ventorū
(quos in manu sua habet) validitatem, posse gentium fida-
ciam, & regum diuitias, facillè cōterere, eorumq; diuitias &
potestatem, in manu sua habere, & ad nihilum posse, cum vo-
luerit redigere. Versu octauo, Suscepimus Deus misericor-
diam tuā, in medio templi tui. Quoniam Dei misericordia
humano generi exhibita, æque vicina est omnibus, quicunq;
habitāt in ea, idcirco in medio tēpli suscepta dicitur. Quod
enim in medio est, omnibus qui in circuitu sunt, æque est
proximū: quemadmodum centrum in circulo, cōparatione
ad omnes partes circumferentię per circuitū. Hinc & in alio
loco Psalmista dicit, Dominus operatus est salutē in medio
terrę. Cui etiam consonat, quod Simeon iustus in manibus
teneas

tenens puerulum illū, in quo omnis misericordia nobis exhibita est, canebat dicēs: Viderunt oculi mei salutare tuum, **Lucæ 2**
 quod parasti ante faciem omnium populorum. Ante faciem
 namq; omnium populorum, idem est, quod in medio omniū,
 A quo neq; illud abhorret, quod dilectus discipulus in Episto-
 la de Christo Domino loquens, scribit in hunc modum:
 Qui est (inquit) propitiatio pro peccatis nostris: non pro no- **I. Ioan. 4**
 stris autem tantum, sed & pro totius mundi. Quod autē re-
 ctē sancta Ecclesia templum Dei dicitur, nemo dubitare de-
 beret: quandoquidem Paulus etiam singulorum fidelium cor-
 pora, templa audet nominare, dicens: Nescitis, quoniā mem- **I. Cor. 6**
 bra vestra, tēplum sunt spiritus sancti, qui habitat in vobis?
 Quanto rectius ergo vniuersam sanctorū congregationem
 appellabimus templum Dei? Non est enim aliud templum,
 quam domus Deo sanctificata, ad inhabitationē, & cultū de-
 bitum in ea Deo exhibendū. Possēt tamen in hoc versiculo
 H distinctius intelligi per misericordiam, ipse Christus Domi- **I. Cor. 1**
 nus: qui sicut (Apostolo teste) datus est nobis à patre iustitia
 & redēptio: Ita nihil dubium, quin & misericordia, atque (vt
 iā mox ex Ioanne citauimus) propitiatio: eò quòd per ipsum
 simus adepti diu expectatā & multūm expetitā misericor-
 diam. Per mediū verò templi accipi potest vel ipsa Iudæa si-
 ue populus Iudaicus, qui rectē medium totius Ecclesiæ dici
 potest, ea ratione qua diximus versu secundo latera Aquilo-
 nis significare populum gētium, eò quòd salus (iuxta verbū **Ioan. 4**
 Saluatoris) ex Iudæis orta sit, & ex eis omnes gentes procef-
 serint per circuitū. Vel ipsum etiam materiale templū intel-
 ligi potest, quod in Hierosolymis Domino sacrum erat. At-
 que ad hunc intellectū ex antiqua institutione, in solēnitate
 gloriose virginalis purificationis, versiculus presens solet
 pro introitu Missæ decātari, eò quòd tunc memoriā agatur
 illius admirabilis gaudij, quòd ea, quam diximus presens mi-
 sericordia (id est, verbum factum caro, datum nobis à patre
 ad misericordiam) in medio templi illius oblata est à paren-
 tibus, & suscepta sanē à sancto Simeone, & altera venerāda
 vidua, nomine Anna: in quibus tota iam Ecclesia post vētura **Lucæ 2**
 signabatur, & in quibus ipsa Christū iam suscipiebat suā mi-
 sericordiam. Versu nono: Secundum nomen tuum Deus,
 sic & laus tua. Sicut nomē Diuinitatis summum est, atq; etiā
 nomen Iesu, nomē est super omne nomē: ita & laus tam Dei

patris, quàm Christi filij, summa est, & superat omnem lau-
 dem: atq; ideo rectè dicitur, quod secundum nomen eius, sicut
 laus eius. Nam & apud homines, secundum nomen vnicuiusque
 laus & honor competit. Qui enim Dominus appellatur deus
 ter, huic ratione huiusmodi duplicis nominis, duplex est
 honor cõpetit. Propter quod apud Prophetam Dominus re-
 postulat, dicens, Si pater sum, vbi est honor meus? Et si Do-
 minus, vbi est timor meus? Ei verò qui dux est, aut rex, aut
 imperator, aut aliquid huiusmodi manifestum est, secundum
 hęc nomina laudem & honorè cõpetere. Cum ergo Domi-
 nus noster, per quem nos tantam misericordiam suscepimus,
 sit nobis pater, dominus, dux, pastor, saluator, defensor, iobis,
 pontifex in æternum, Rex regum, & dominus dominationum,
 & (quod omnium maximū est) Deus super omnia benedictus,
 cõsequitur secundū hęc omnia, ipsum esse in immensum lau-
 dabilem, neq; laudis aut honoris obsequia nos illi posse vlla
 pacto condigna reddere. Versu eodem, Iustitia plena est
 dextera tua. Per dexteram Dei plenam iustitia, intelligit Eua-
 cidatio Dei retributionem, tam erga bonos, quàm erga ma-
 los, secundum summam iustitiam vnicuique pro operibus mer-
 cedere dispensantem. Idq; admodum cõuenienter, quoniam
 per dexteram solet fieri donatio, & mercedis exhibitio. Quo-
 quid enim damus, aut reddimus, aut persoluimus, per dexte-
 ram manum facimus. Et huic expositioni manifestè satis cõ-
 sentit, quod sequitur de iudiciis Domini, propter quæ lætam
 iubentur fideles. Veruntamen posset dextera Domini etiam
 hoc loco accipi, secundum quod aliàs plerunque solet, pro
 Dei potentia & virtute: quæ dicitur esse plena iustitia, quo-
 niam sic Deus potentissimus est, vt tamen sit pariter & iustis-
 simus: quod sanè & magnæ laudis materia est, & fidelibus
 omnibus causa magni gaudij. Nam hominum potetiam in
 iniustitia solet coinquinare, dum contra iustitiam vel inno-
 centes puniunt vel nocentes absoluunt: sicq; illorum dextera
 vacua fit iustitia: & in tyrannidem conuertitur potetia dex-
 ræ eorum. Longissimè autem hoc abest à Dei dextera, vt vlla
 iniustitia possit in ea contineri. Versu decimo, Lætentur
 montes Sion, & exultent filie Iudæ. Merito sanè lætentur fide-
 les, propter iudicia Domini. Verè enim maxima est causa
 gaudij, omnibus qui piæ ac bonæ sunt volūtatis, quòd iudicet
 talè habeat, qui in æquitate & iustitia omnes est iudicaturus.

ita vt neminem hominum fit absq; demerito ^{per calumnia} eodemaaturus, neque econtrario quenquam fit peruersum impunitum relicturus. Neq; enim tam potēs quisquam, tam nobilis aut terribilis possit inueniri, cuius gratia ipse aliter sit iudicaturus, quā ex postulet iniustitia. Neque quisquam tam prudens, astutus, aut callidus poterit inueniri, qui vllum possit vel falsa persuasione decipere, vel muneribus aut adulationibus peruertere à recto iudicio: vt vel innocens quisquam ab eo non accipiat bona præmia, vel noxius non recipiat iusta tormenta. Et licet hanc iudiciorum Dei summam æquitatē homines impij & peruersi sibi malè conscij, faciant sibi doloris causam (ingemiscūt enim si quādo ista attentius recogitat, mallēntq; esse Deum vt hominem, quem vel minis suæ potentia perterrefacere possent, aut sua uiloquentia vel astutia possent decipere, ne recta iudicaret iudicia. Sic enim spē haberent euadendi æterna supplicia, quæ iam certò expectāt, & cōsequendi bona cælestia de quibus desperant) filia tamē Iudæ, fideles animæ, summā in hac æquitate accipiunt consolationē: nimirum hac ex re certissimi, quòd suorum laborum præmio non poterunt fraudari, neque pro vlla re, quā ipsi non cōmiserint, vltionem, pati. Nam si non essent iusta Dei iudicia, si non esset eius dextera plena iustitia, sed secūdam personarum acceptionem iudicaret, non secūdam opera, sed secūdam affectionem, aut quemlibet personæ respectū, vt homo, verè miserè ageretur nobiscū, & minimum esset pauper culis nobis fiducia: maximè, cum omnibus peractis fideliter, & post constantem perseuerationem vsque in finē, necdum certi essemus de beato præmio: ex aduerso verò eos qui in perpetuum vacassent iniustitiæ, contingeret hoc pacto poenas euadere, & præmia bona consequi. Pro hac re, si dexterā haberet Deus, cōmixtam cum iniustitia, lætaretur quidem Synagoga Satanæ, & exultarent filij Belial. Mons autem Siō letari debet, & exultare oportet filias Iudæ, propter iusta iudicia domini. Vnde & in alio Psalmo, in eandem sententiā dicitur. Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes. Lætentur & exultēt gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gētes in terra dirigis. Versu vltimo, Quoniam hic est Deus Deus noster, & cætera. Nota quòd hic versus secūdam sententiā coniungi debet immediate cum præcedenti, ad hūc modū, Vt enarretis in proge-

Psal. 6.

nie altera ^{quantam} hic est Deus, Deus noster, & cetera. Nam, quoniam non videtur accipi, vt dicat causalitatem, sed tantum continuationem, non valens nisi quod conuatiuè acceptum: vt indicetur id quod sequitur, esse ipsam quod annuntiari velit.

Q V A D R A G E S I M I O C T A V I P S A L M I A R G V M E N T V M.

TO T V S moralis est hic Psalmus, vanitatem & miseriam peccatorum pulcherrimè ponens ante oculos. In quo præmissa hortatione, & velut ad concionem conuocatis omnis conditionis hominibus, & beneuolentia ex dicendorum utilitate captata, vbi quarto proponit quaestionem: quid videlicet sit, propter quod in die mala, in die moris atque iudicij, debeat homo sibi metuerè: quam et statim (licet ængmaticè & obscurè satis) dissoluit: sub iniquitate calcanei indicans, proximi oppressionem & supergressionem (qua dicituribus seculi & potētibus plurimum solet esse familiaris) ipsum esse propter quod potissimū in die illa timere debeat homo, & merito scire timere, eò quòd ab ira diu illius, qui hac calcanei iniquitate cōprobatus fuerint, nullo pretio poterunt redimi, neque ullius auxilio liberari: sed mortem sempiternam sustinebunt, absque vlla spe euasione aut liberationis suæ. Atq; hæc quidè, octo primis versibus. A versu autè nono vanitatè eiusmodi hominum describit, qui non considerantes reuertè æterni interitus super se tormēta, insipienter & stultè sibi ipsi per iniustitiam & oppressionem superinducunt, perditionem pro temporarijs diuitijs, quas velint no. int, per mortem hinc abeuntes reliquos coguntur alijs, ipsi inhabitaturi in sepulchris & inferni foveæ: cum eorum domus, quas magno sumptu sibi extruxerant, de progenie in progeniem transeant ad possessores diuersos. Vbi obiter, versu duodecimo, quasi lamentando desinet, quòd dignitatis suæ oblitus homines, ita rebus perituris inhiantes, sese iumentis equiparāt: mox ad illorum infelicitatem & vanitatem rediens describendam, quos per vias suas malas dicit ad infernū deducēdos, & à morte deuorandos intelligit: velut scabellū subiciēdos, & omni destituēdos auxilio. Versu autem, decimo sexto: ab hac miseria se fore liberū confidenter pronūtiat, ac de iniquitate calcanei nihil sibi malè cōscijs: sub sua persona indubiè & alius sui similes, id est, fideles & iustos animare volens, ne supra explicita debeāt metuerè supplicia, simulq; exhortationem facit iustis omnibus, ne magnificiant quam vident in impijs temporalem prosperitatem.

ex conf
miseria
lumen
bras. R
gra
abom
mum o
lem co
pientib
affecti

Q V

F

L

sum
lubr
(in
omn
que
iust
con
qua
qua
ex
do
G m
loq
con
qu
De
cti
po
ne
m
Pi

ex consideratio ne eius, quæ post subsequutura est, æterna egestatis & miseria: eò quòd neque secum deseret rerum suarum aliquid, neque lamentu ultra in sempiternum visurus, coniectus in exteriores tenebras. Rursusq; illud quod versu duodecimo, de humana natura indigna à semetipsa vilificatione & conculcatione dixerat, velut rem abominabilem nunquam satis dolendam replicans, ita terminat Psalmum optimis considerationibus admodum secundum, modò spiritalem consequatur lectorem. Nam prudentibus seculi, aut mundi sapientibus, venia magis videbuntur, quæ aduersus illorum pessimas affectiones cum grandi terrore proponuntur.

QVADRAGESIMI OCTAVI PSALMI ELVCIDATIO.

1 Audite

F

AE C quæ ego loquar, audite vniuersi populi: vniuersi habitatores orbis, non solum auribus corporis suscipite, sed etiam cordis auditu interioris percipite, intra pectoris arcana & secreta cordis ea condituri. Erunt enim quæ sum dicturus, vniuersis ad bene beatèque viuendum, & salubriter moriendum vehementer conducentia. 2 Audite (inquam) quicumque ignobiles de terra nati homines, & omnes filij hominum, siue plebæi, siue nobiles, pariter abque discretione diuites & pauperes, pusilli & magni, & cuiuscunque sitis conditionis. Aequè enim quæ sum dicturus, conducent omnibus, neque minus sunt vt audiantur, diuiti quàm pauperi, nobili quàm ignobili, necessaria. 3 Ecce loquar ego per os meum verba sapientiae per quæ in rebus quæ supra hominem sunt, instruat qui attendit: & ex multa ac profunda meditatione cordis mei, ego loquar doctrinam prudentiae, per quam in agendis instruentur omnes qui attentis auribus perceperint eam. 4 Quæ autem loquar, non à meipso loquar, sed applicabo prius auditum cordis interioris docenti per ænigmata, quasi in parabolis, quasi per velamè: cuiusmodi est eruditio omnis interior ex Deo, quæ in hac vita mortali suscipitur: & atque vbi, ex vntione interiori accepero, tū demum proponam quod proponendū fuerit problema meum, aut ænigma, aut eruditio: ne quam voluero, in cantico Psalmi, quod decanto in instrumento Psalterij. Nā est hæc voluptas cordis mei, in cantico Psalterij a pertius proponere vtilitati hominū, quæ ego ex

hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem.

2 Quiaque terrigena et filij hominū simul in vnum dñes & pauper.

3 Os meum loquetur sapientiam:

Psal. 84. * & meditatio cordis mei prudentiam.

4 Inclinabo in parabolā aurem meā: * aperiam in psalterio propositionē meam.

inter

5 Cur timebo in die mala?

1. Thef. 4
* iniquitas calcanei circūdabit me.

6 Qui confidunt in virtute sua:

* & in multitudine diuitiarū suarum gloriantur.

7 Frater nō redimit,

* redimet homo?

* & nō dabit Deo placationē suā.

Hebr. 10
8 Et pretiū redemptio- nis animæ suæ:

interiori alloquutione quasi parabolas, quasi per speculū in ænigmate, accipio. 5 Propositio autē quam propono, hæc est: quid nā sit ipsum, ob quod meritō & iusto timore timere debeat homo in die mala, in die mortis atq; iudicij Dei: hæc propositiōnē, quasi basim & cardinē totius mei cārici propono: circa cuius dissolutionem totus mei cārici discursus versabitur: * cui quidem propositiōni respōdere cupiens, illud in primis asseuero, quod iniquitas qua homo proximi suū circumuenit & supergreditur, quasi calcaneo ipsum supplantans, ipsa est quæ hominem circūdabit in die mala, & in conuulsissimo comprehendet, constringet, & obligabit in damnationem: ac proinde, eadem ipsa est propter quam in die mala meritō debeat homo timere. 6 Huiusmodi autem sunt, qui stultam & vanam fiduciam habent in potētia & fortitudine sua, atq; eorum quos sibi habēt subiectos, per quam nimiam potentiam fit, vt neminem metuentes, audacter conculcent, opprimant, & supplantēt proximos suos: * & qui vana exultatione latantur, & gloriantur in abundantia substantiæ & diuitiarū suarū: per quam vanam confidentiam, stultē existimantes neminem sibi posse resistere aut cōtradice, audent nequiter pauperes & inferiores suo calcaneo contere: hoc (inquam) iniquitas calcanei circūdabit, & his in die mala est metuēdum. 7 Huius autem rei causam (id est, quare huiusmodi in die mala sit timendū) facillē aduertimus, si illius diei distriktionem diligentius contemblemur. Ecce enim in die illa, ne frater quidem fratrem poterit redimere, & de angustiis atq; pœnis maximis (quibus tum opprimuntur illi, qui nunc alios suo calcaneo conculcant) liberare: * & quomodo vllus alius hominū huiusmodi poterit redimere? Nam cum frater non possit fratrem redimere, quis alienus id poterit? * & nō poterit huiusmodi proximorum supplantator, quantumuis diues aut potēs, quicquam tunc dare Deo, quo ipsius iram placet, aut manus effugiat: imō neque frater quicquam inuenire pro eo poterit, neque vllius hominum, quo tunc Dei placetur, & ipse è manibus iudicis tremēdi redimatur, in quas incidit mortuus in iniquitate sua. Horrendū enim est, sic incidere in manus Dei uiuētis: & his qui sic in eas inciderit, meritō est in die mala timendum. 8 Et non poterit offerre aut dare Deo vllam rem, per quam possit redimere animam suam de manibus eius, & de sentētia ac pœnis grauissimis in

quas incidit per iniquitatem suam: * imò laborabit, feretq; graui, & cruciabitur in secula seculorum absque cessatione aut fine, in tormētis sempiternis: & quanquā in æternis cruciatibus sic laborabit, nō consumeret tamen, nec deficiet in sempiternū, neq; mortem quærēs inueniet eam: sed in sempiternū permanebit in substantia, vt in perpetuum crucietur in pœna: neq; vnuquā per cruciatu deficiet à substantia, vt perpetuo ferre possit tormēta. 9 Miseri autem huiusmodi supplantatores nō respiciunt neq; attendūt ad interitum istū æternū, qui eos manet: istam sempiternam mortē quam experietur, non habent ante oculos, cum vident etiam sapientes, & bonos viros moriētes. Putant enim, cū etiam bonos & sapientes cōspiciunt morientes, quòd omnium sit æqua conditio, & æqualis sit mors omnium: & arbitrantur hac ratione, quòd nihil amplius sit præmij bonis quàm malis, eò quòd ad nihil attendant nisi quòd vident oculis corporis, neque sciūt ad vëtura respicere, sed tantum in præsentia defigunt oculos: * scire autē hos oportet, quòd pariter & insipientes, atque increduli (qui credunt non esse vitam post hanc vitam, neq; bonis, neque malis, indignā remunerationē) atq; etiam stulti & vani homines (qui licet credere se dicāt, tamē factis negant, & re ipsa ante oculos se nō habere monstrant) hi, inquam, pariter in perditionē ibant per insipientiā & stultitiā suam, cum per mortem à corpore abscesserint. Aequa enim vtriusq; horum erit portio. 10 Ipsi autem in perditionem æternā hinc abeūtes, diuitias suas (propter quas cōquirendas & coaceruadas in perditionem & damnationem proiecerūt semetipfos) cogētur aliis relinquere, à quibus iam per mortem sunt prorsus facti alieni: ita vt nullo auxilio, nullo suffragio, ab eis valeant vltra adiuuari: frequenter etiam prorsus alienis secundum sanguinem & coguatiōem, dum ignoti & extranei eorum substantiā diripiunt, vbi vel hæredes defuerint, vel defraudari eos contigerit: certē ipsi nunquam vltra post abscellum, coaceruatis fruētur diuitiis: * & non redibunt amplius de sepulchris, in quibus eorum corpora posita fuerint, vt recipiant relictas diuitias: sed in eis permanebunt quasi in domibus suis & mansionibus hereditariis, resoluēdi in cinerem atque putredinem, donec veniat cōsummatio sæculi, & tempus generalis resuscitationis omnium: * loca etiam inferni, in quò sepultæ sunt animæ eorum,

** & laborabit in æternum, & vbi nec adiuui sum.*

9 Nō videbit interitum, cum viderit sapientes moriētes.

** Simul insipientes & stultus peribunt.*

Tit. 1

10 Et relinquent alienis diuitias suas:

** & sepulchra eorum domus illorum in æternum.*

Luc. 16

domus

domus illorū erunt in sempiternum, e quibus nūquam eriguntur. 11. Domus autem & habitacula quæ ædificauerunt sibi super terrā (quæ tamē ipsi non nisi vt tabernacula breuiter trāscursu inhabitare permisi sunt) permanebunt & peribunt in plures generationes, & inhabitabunt in eis postquam ipsi qui ea ædificauerunt in sepulchris suis delinsecerunt.

* *uocauerūt nomina sua in terris.* * nomina sua magna & solēnia facere studuerunt in terris suorum nominū appellationes indentes ædificiis atque possessionibus suis: à suis nominibus illa appellātes, vt sic nomē suum immortale redderēt.

12. *Homo cū in honore esset, non intellexit,* mines per sua vitia perdūt & proiiciunt, non attendentes dignitatem cōditionis suæ, sic sibi falsam nobilitatem & dignitatem quærunt, postquam veram quæ in ipsis est prosecuntur. Cum enim à Deo in magno honore & magnifica gloria essent creati (nimirū ad imaginem & similitudinem Dei creatoris sui, similes angelis, quantum ad rationalis animæ quæ in ipsis à Deo infusa est, dignitatem, secundum quam etiam immortales sunt, & Dei formitatis atque Dei similitudinis capaces) non intellexerunt honorem in quo eos posuit Deus, neq; cognouerunt gloriā in qua conditi sunt ab illo.

* *cōparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* * sicq; oblitū suæ dignitatis, comparauerunt, æquauerunt, assimilauerunt semetipfos iumentis irrationalibus: facti sunt similes equis & mulis, in quibus non est ratio vel intellectus: dum nō secundum spiritus ductum, sed secundum carnis cōcupiscentias, bestiarū more, feruntur in sola temporalia & terrena: nō attendētes nisi ad ea quæ sensibus exposita sunt temporalia, æternorū (quod sensibus nō pateant) potius nullam habētes considerationem: quemadmodum irrationalia bruta, nō nisi in præsentia respiciunt exposita sensibus: * Sunt etiā in hoc similes facti iumentis insipientibus, quod sicut computrescunt & scēdantur iumenta in stercore suo, sic & hi in scēditate cōcupiscentiarū suarum & fordidis peccatorū semetipfos descēdant, & computrescunt, ac miserè consumuntur in eis: & quemadmodum iumēta per omnem ductum sequuntur sensualis appetitus, vt pote superiore non habētes rationē: sic & homines isti, carnis affectum sequuntur, frustra reclamante ratione, secundum quam, appetitum sensualem frænare debuerant.

13. *Hæc via illorum scādalum ipsi:* operationis & vitæ ipsorū, in omni irrationalitate & sensualitate, pecudum more: quæ ipsis erit in scandalum & ruinam sempiterna.

sempiterna, nimirum causa iustæ condemnationis eorū, per qua præcipites dabuntur, & ruent in profundum inferni: * & posteaquam ita suam iniquitatis & iniustitiæ viam cūcurrerint, postquā suas prauitates bene perfecerint, adhuc in ore suo seipsos iactitant atq; collaudāt, quasi re bene gesta: propter impenitentia & obstinationē, in malitiis suis gloriantes, atq; seinuicē etiam in malefactis cōmendantes. 14 Propter hoc in infernū detrudentur & cōcludentur, vt esca sint diaboli, & ignis æterni, quomodo oues occisionis in stabulis ponuntur, & cōclusæ seruantur, vt mactētur atq; edantur: * illic autē non ipsi pascentur, vt in mundo pasti fuerāt terrenarum rerū abundantia: sed econtrario depascentur, vorabuntur, & cōsumentur à morte sempiterna, comedetq; eos dānatio, mors & diabolus: morte æterna mordebuntur, atque cruciabuntur in secula. 15 Iusti autē quos hīc suo calcaneo oppresserunt, accipiēt super eos dominiū & exaltationē, etiam iudices cōstituti impiorum oppressorum suorū, habentes in manibus suis gladios ancipites, vt faciant vnā cum domino suo iudicium cōscriptum in eis: ita (inquam) dominabuntur eorum, tūc cū exortus fuerit post tenebras huius temporis dies domini clārus & lucidus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, & occulta producet in lucem: quemadmodum fieri solet, cum post tenebras matutino tēpore, solis fulgor aduenerit: * & auxiliū eorum, omne quod à gloria sua, potentia atq; diuitiis habuerant super terram, auferetur, atq; deficiet ab eis in inferno positis: neque vlla res erit, quæ ipsis possit vltra ferre auxiliū, vbi semel in hunc lacum descendierint, in quo nulla est redemptio. 16 Quanquam autem ita sciam impios homines in has deuenturos esse miseras, spem tamen firmam habeo in Dei misericordia, & bonæ conscientie testimonio securus, quod meam animam liberabit Deus de manu inferni, & saluabit de potestate mortis atq; diaboli: * tūc cum ei placitum erit suscipere me ex hac vita corporis, & accipere à me spiritum meum. Firmissimè enim confido, quod cum illi placitum fuerit me transferre de vita hac mortali, non patietur animā serui sui venire in loca tormentorum deputata impiis: sed in locū gaudij æterni magis transferet seruos suos. 17 Te verò moneo, quisquis iustitiam diligis, & oppressiones forsitan ab impiis iustines, ne timeas, neque admiseris quasi magnum aliquid, neq; conturberis pro

* & postea
in ore suo cō
placebunt.

14 Sicut oues
in inferno
positis suis:
* mors dā
pascat eos.
Apocal. 20
1. Cor. 6
Psal. 146
15 Et domi
nabuntur eorū
iusti ius
matutino:
1. Cor. 4

* & auxiliū
eorum
veterascet
in inferno à
gloria eorū.
Iob 17

16 Veritatem
Deus
redimet ani
mam meam
de manu in
ferni,
* cū accep
erit me.

17 Ne timueris,
cūm
dines factus
fuerit homo:

hoc, si videas quempiam temporaliter diuitem factum ab
 * et cū mul dare rebus omnibus temporalibus: * & ne magni estimes, cum
 iiplicata sue videris gloriam domus eius (id est, diuitias, possessiones, fa-
 rit gloria do miliam, & honores ipsius) multiplicatā esse, aut creuisse ve-
 mus eius. hementer: cum multis diuitiis videris abundantem, aut mul-
 18 Quomā tis ornatum honoribus, & aliis huius mundi prosperitatibus
 cū interie affluentem. 18 Ne magni hac aestimes (inquam) quomā
 rit nō sumet omnia hac quæ vides, necesse erit illū velit nolit in hoc mi-
 omnia: do relinquere, cum per mortē emigrabit anima e corpore
 Iob 1 neq; poterit quicquam eorum secum deferre, quæ hic possi-
 * neq; descē- det: sed quemadmodum nudus ex utero matris egressus est,
 det cū eo glo ita & nudus reuertetur in terram, descendetq; in infernum
 ria eius. * neq; poterit cum eo descēdere, siue secundum corpus in se-
 19 Quia a- pulchrum, siue secundum animam in infernum, gloria huius
 nimæ eius in seculi, neq; substantia, neq; possessiones, neq; honores, neque
 vita i; sius fama, neque potestas, neque aliud quicquam eorum in qui-
 benedicetur: bus fuerat in vita sua vanē gloriatus. 19 Quoniam quidem
 * cōsitetur benedicet animæ suæ in vita sua, blandietur animæ suæ, &
 tibi cum be- inuitabit eam, iubebitq; comedere, epulari, bibere, atq; deli-
 nefeceris ei. ciari, in parta diuitiarū abundantia: * suscipiet etiam ab aliis
 Luc. 12 sibi similibus benedictiones, id est, adulationes & blādas af-
 Luc. 6 sentationes, quemadmodū facere solent parasiti diuitibus
 20 Introibit benedicent eis omnes homines: * confitebitur tibi, & laudi-
 vsq; in pro- bit te quisquis es qui illi benefeceris, tantū laudē & com-
 genie patrū mendationem, vel solo verbo gratiarum actionem accipies.
 suorum: quisquis es qui illi, vel illius muneris donatione, vel obse-
 * vsq; in æ- qui j exhibitione, impenderis beneficiū. Putant enim, ob glo-
 ternū nō vi- riam diuitiarum suarū, omnia sibi velut debita esse: propter
 debet lumē. quod magnū putant, si vel gratias agant pro accepto benefi-
 Matt. 25 cio. 20 Licet autem nunc in hac vita sic floreat impius, ve-
 Iob 10 nient tamen tempus mortis eius, quando apponetur ad patres
 21 Homo cū suos, & accedet ad illos in infernum, quorū in vita imitatus
 in honore est est prauitates: * quando etiam patri suo diabolo, & angelis
 set, nō intel- eius in tormentis associabitur: * ac tunc quidem in tenebras
 lexit: compa- exteriores conicietur, in caminum ignis, vbi in æternum lu-
 ratus est iu- men nō videat gloriæ Dei: sed in sempiternis degat tenebris
 mētū insipiē atq; horroribus, in damnatione æterna. 11 Concludens hunc
 tibus, & si- meę propositionis tractatum & Psalmum, illud gemens re-
 milis factus peto, quod non attendentes homines ad honorem & nobilita-
 est illū. tatem conditionis suæ, seipsos nimium deiiciunt, dum se mite-
 ferē

ferē
 & illis
 auidita
 nem. H
 B mere
 & pri
 autend

V
 t
 las, ne
 ret tal
 ignob
 quā ap
 gnes:
 nicali
 cundu
 refera
 secura
 in Pla
 Proph
 ignob
 nabo
 tione
 cordi
 facie
 C per
 simil
 uin
 piens
 biū &
 que
 bum
 dalit
 tis n
 prio
 prob
 in C

serè equiparant, & similes faciūt bestiis rationis expertibus, & illis se per carnis concupiscentias, & rerum temporalium auiditatem assimilant, suę dignitatis nullam habētes rationem. Hęc etenim res est, propter quam meritò in die mala tēmere oporteat. In huius rei cōsideratione, vera est sapientia & prudentia, quam ab initio pollicitus sum docere omnes attendentes meo cantico.

ANNOTATIONES IN
Psalmum Quadragesimum octauum.

Versu secundo, Quiq; terrigenę & filij hominum. Inter duas illas copulatiua conjunctione iunctas particulas, nempe terrigenas, & filios hominum, ex Hebræo apparet esse differentiam: vt primum plebeios designet & ignobiles, quos etiam ethnicorum literę, terrę filios nō nunquā appellare solent, quasi nulla natiuitatis suę origine insignes: secundum verò, nobiles & egregios, insignibus ortos natalibus. Aut vt primum ad malos & terrenos homines, secundum verò ad bonos, & secundum rationem bene viuētes referatur. Nam in Hebræo priore loco dicitur, Filij Adam: secundo autē filij Ipsi. Recte autem ad auditum horum quę in Psalmo isto proferuntur, omnes contocat concionaturus Propheta. Nemo enim est siue diues, siue pauper, nobilis siue ignobilis, ad quem non ista attineant. Versu quarto, Inclīnabo in parabolam aurem meam. Per parabolam in Elucidatione intelleximus doctrinam quā interius magisterio Dei cordis aure accipimus: quę propter obscuritatem, donec nō facie ad faciem contemplantur quod discimus, sed tantum per speculum videmus in ænigmate, non malè prouerbiū similitudo aut parabola dicitur: quāuis alij ob hoc putent diuinam sapientiā dici parabolam, siue prouerbiū, quod sapientia Dei & stultitia huius mundi. Quasi enim in prouerbiū & in derisionē, sunt carnalibus & mundanis hominibus, quę docet interior spiritus vnctio: iuxta quod Paulus ait, verbum crucis pereūtibus esse stultitiā, Iudæis verò etiam scandalū: quę admodū ecōtrario, spiritualibus hominibus sapientia mūdi, parabola, prouerbiū & stultitia est. Videtur tamē prior intelligentia cōmodior, quam & beatus Augustinus approbat. Versu eodē, Aperiā in psalterio propositionē meā. In secūda parte versus, quod Latine habemus propositionē,

Græcè habetur problema: ex Hebræo autem vertunt beatus Hieronymus, atq; etiã posteriores interpretes, ænigma. In quo videtur hîc propositio, vel problema significare quætionem obscurã, & multis ad soluendum difficilem, cuiusmodi est ea quæ versu quinto statim subiungitur: Cur timebo in die mala? Omnino enim magna & difficilis hæc quæstio est, bene ænigmatica, & obscuritatẽ magnam habens: quam sapientum huius seculi plurimi inuenire nescierunt, dum alijs maximè timendam tradiderunt egestatem ciborũ, potuum, honorum, possessionũ, diuitiarum, sanitatis, atq; aliarum huiusmodi rerũ transeuntium: in quibus cum locarint felicitatem, recto cõsequo infertur, contrariam felicitati miseriam, siue infelicitatẽ, eos in prædictarũ rerum defectu constituisse. Quid autem verè sit timendum, & quid sit quod ad veram miseriam, nempe æternã hominem perducatur, minimè inueniunt: atque ita, nec quid verè timendum sit, cognouerunt.

Psal. 40

Versu quinto, Cur timebo in die mala? De die mala, etiã Psal. xl. dictum fuit, cum qui super egenum & pauperẽ intulit, in die mala liberandum. Dicitur autẽ dies mortis, vel potius iudicij, dies mala: non quidem bonis, sed impijs, quibus (iuxta Prophetarum oracula) erit dies ultionis, dies interfectionis, dies tribulationis, dies tenebrarũ, dies magna, terribilis & crudelis, dies furoris, indignationis, & cõsumptiõis iracundiæ Dei. His enim atq; alijs huiusmodi terribilibus nominibus, passim diem istã inuenimus in scripturis nominari. Quod autem quæstionẽ proponit sub prima personã, cõmmittere: Cur timebo in die mala? & deinde etiam solutionem similiter ponit, dicens, Iniquitas calcanei mei circumdabit me, non ita accipiendũ est, quasi de sua ipsius persona spectaliter moueat quæstionẽ, aut subiungat responsiuã eandem: sed iuxta modum cõsuetum loquendi, sub suæ personæ expressione, generalem intẽdit sermonẽ: quem admodum fidei cõmmittebam ego interrogans, Quid est, quod me potest facere acceptum Deo meo? & Quid est, quod me potest facere Deo deestabilem? ac deinde respõsionem subiungam, Operatiõis bonæ studium me cõmendatum faciet Deo, mala autem opera me facient ab illo haberi odio, sic loquẽs nõ de mea ipsius tantum persona intendo, neque quæstionem, neque respõsionem: sed sub expressione huius meæ personæ, sermonem intendo generalem de omnibus hominibus. Versu cõsequenti

Iniquitas calcanei mei. Iniquitatē calcanei, in secunda parte
 verus exponit Elucidatio, iniustitiam calumniæ siue oppres-
 sionis, aut deceptionis, qua quis (iuxta Apostoli dictum) cir-
 cūuenit aut supergreditur fratre: eò quòd hoc modo velut op-
 primatur, cōculcetur, aut supplantetur proximus, & quasi sub
 calcaneo teratur atq; prematur. Cui intelligētia apte videntur
 sequētia omnia consonare, in quibus de diuitibus huius
 seculi sit sermo, quibus hoc vitium admodum est frequēs &
 familiare. Similiter & illud cōsentit, quod apud Ioannem de
 Iudæ supplantatione loquēs dominus ait, Qui māducat meū
 panē, leuabit super me, vel contra me, calcaneum suum: pro
 quo vulgata Psalms lectio Gallicana habet, Magnificauit su-
 per me supplantationem. Vnde patet, per hanc calcanei leua-
 tionem, opptessionē, & deceptionem intelligi. Similiter lo-
 quitur in Genesi fraudatus per Iacob benedictione paterna
 Esau, cūm se à fratre secundò deceptum, atq; circūuentum,
 significare volens, eiulando dicebat, Rectē vocatum est no-
 men Iacob, Supplantauit enim me, en altera vice. Primogeni-
 ta mea antē tulit, & nunc secundò surripuit benedictionem
 meā. Attamen posset generaliter hæc iniquitas calcanei in-
 telligi de omni peccato, omniq; malitia conuersationis hu-
 manæ: vt sic dicatur iniquitas calcanei, iniquitas quam opē-
 ratur homo, & velut per quā ambulat. Omnis enim iniqui-
 tas quā calcat homo siue perambulat, circūdabit eum, id est,
 irretiet, & quasi nexibus quibusdam inuoluet ad æternā dā-
 nationem. Posset insuper per hanc iniquitatē calcanei, intel-
 ligi peccatum, in quo quis ad finem vsque, & mortē perseue-
 rat, & in quo quis moritur, eò quòd calcaneum sit vltimum
 hominis, quo terrā contingimus: quemadmodū dicere sole-
 mus interdum, à capite vsq; ad calcē, pro eo quòd est à princī-
 pio vsq; ad finē. Hæc autem iniquitas calcanei, hæc finalis, &
 ad finē vsq; sine pœnitentia in homine perseuerans impie-
 tas, ipsum in die mala est indubiè circundatura. Primam ta-
 men intelligentiā solam, vt potiore, sequitur Elucidatio.

Versu sexto, Qui cōsidunt in virtute sua, &c. Dum hic sta-
 tim ad tertiam personam transit, postquam sub prima dixit
 et, Iniquitas calcanei mei circundabit me, significat (quod
 paulo antē diximus) etiam prius sub prima persona genera-
 tem se voluisse habere sermonē: cuius rei cōsideratio absur-
 ditatem quoq; tollit malæ connexionis, quæ prima facie vi-

Psal. 40

Gene. 17

detur inter hunc versum & præcedentem. Nam licet secundum vocem diuersitas videatur esse personæ, cum in primo versu sit persona prima, in sexto autem tertia, secundum rem tamen patet esse conuenientiam, quoniam quantum ad sententiam, etiam in quinto versu de omnibus in genere tractat sermo sub expressione primæ personæ. Notandum autem, quod non dicit simpliciter, qui potentes sunt, aut diuitiarum habent, sed tantum qui confidunt in virtute sua, & in multitudine diuitiarum suarum gloriantur. Non enim omnibus diuitibus aut potentibus iniquitas calcanei conuenit in comprehensionem & obligationem, sed illis qui spem suam ponunt in eis, sic ut per suam potentiam atque diuitias, nihil formidant diuina iudicia, neque magni æstiment proximis suis iniustitiam & calumniam facere. De huiusmodi enim Psalmus potissimum loquitur. Versu septimo, Frater non redimit, redimet homo? Per fratrem intelligunt aliqui peculiariter Christum Dominum, qui frater dignatus est fieri totius generis nostri, quando ipsi placuit similem nobis humanitatis formam assumere, atque ita in filios Dei nos promouere. Sic enim frater noster factus est, primum quidem, ratione assimilationis suæ nobiscum in forma humana. Deinde etiam ratione adoptionis nobis collatæ, & ratione assimilationis nostræ ad ipsum, secundum gloriam diuinitatis. Quando enim nobis potestatem dabat filios Dei fieri, simul & nobis potestatem dabat fieri fratres ipsius. Nam eiusdem patris filij, fratres sunt. Christus ergo nos sibi fratres fecit, cum eiusdem patris, cuius ipse est filius naturalis, nos secundum adoptionem filios constituit. Propter quod post resurrectionem dicebat mulieribus, Ite, dicite fratribus meis. Et iterum, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum. Vnde & Paulus Apostolus, Non confunditur (inquit) fratres eos vocare, dicens, Nuntiabo nomen tuum fratribus meis. De hoc ergo fratre sic intelligunt præsentem locum. Christus Dominus qui est frater totius humani generis nostri amantissimus, ne ipsi quidem huiusmodi proximorum supplicatores, & charitatis violatores est redempturus à morte aut damnatione. Non enim illis veniet salus Christi, neque salutis effectum in illis habebit pretiosa mors eius: & quis alius homo poterit illos redimere: Certè nemo, posteaquam frater ille non redimit, qui à morte solus saluare potens est, & redimere venit vniuersos credentes. Versu eodem, Non dabit Deo placatio

Hebr. 2
Psalm. 28

catio
catio
H quis
erit,
cet
bit
relat
sensu
ceru
plac
est,
ipso
quod
Eri
aut
not
cur
qui

hic
res
ue
rum
de
sol
ci
rū
m
E
l ab
re
A
A n
ro
E
fo
a
n
p
y

cationem suam. In secunda parte versus huius septimi, placatio neutraliter accipitur, pro re qua placare vel placari quis potest: potestq; exponi actiue vel passiuè. Actiue sensus erit, Non poterit homo dare Deo quicquã, quo sibi eum placeat, aut placatum reddat. Passiuè autem sensus erit, Non dabit Deo quicquam, quo placetur sibi Deus. Similiter & suã relatiuum, facit sensum diuersum. Vei ei refert Deum, vt sit sensus, Non poterit homo quicquam dare, quo ipse Deus placetur. Ac sic quidẽ manifestũ est quasi passiuè accipi debere placationẽ. Si verò referat impium, de quo fit sermo, sensus est, Non dabit quisquam Deo placationem ipsius, siue proprio: hoc est, nihil dare poterit homo, per quod ipsi impio (in quo iniquitas calcanei inuenta fuerit) Deus valeat placari. Erit enim erga illum ira Dei omninò implacabilis. Quantũ autem ad verbum dabit, potest esse sensus, Frater vel homo non dabit Deo placationem suam, pro impio videlicet circumdato iniquitate calcanei: vel ipse impius circumdatus iniquitate calcanei, nõ dabit Deo placationẽ pro semetipso, &c.

Versu octauo, Laborabit impius in æternum: quoniam & hic in vita temporali, sollicitudines, labores, molestias, timores, & mille incommoda sustinet pro rebus temporalibus, siue acquirendis, siue augmentandis, siue conseruandis. In futuro autem seculo, tormenta grauissima perferet, & ea quidem nunquam finienda. Notandum enim est, quoniam non solum laborare dicitur homo, cũ aliquid difficilis operis fecit, cui sit adiuncta difficultas & molestia siue fatigatio, verũetiam quoties difficilia perpetimur, æquẽ laborare dicimur, etiamsi nihil agamus operis. Secundum quem modum Ecclesiastes se asserbat comperisse omnia quę sub sole sunt, laborem esse & afflictionẽ spiritus: laborem indubiè pro molestia, vexatione, & afflictione accipiens. Similiter & Paulus Apostolus, molestias, tribulationes atq; persecutiones sustinere, frequenter laborare appellat. Itaq; etiamsi ab omni opere essent otiosi impij in hoc seculo, dicuntur tamen laborare. Et in futuro, cũ ab omni opere erunt otiosi, quia tamen perferendis malis erunt pleni, & superpleni, rectè laborabunt in æternum. Et quanquã semper laborabũ, semper mala maxima sustinebunt, viuent tamen in sempiternum: quoniã Dei potentia, semper in vita conseruabuntur, vt semper laborẽt, vt semper crucientur. Erunt enim immortales, & incorru-

Eccl. i

ptibiles, mali æque atque boni: & sicut hi viuent adhuc in finem, in æternum perstabunt immortales, vt semper gaudeat, semper conuiuentur in mensa agni: ita illi semper viuunt, vt semper crucientur, & laborent in lacu serpentis antiqui. Terribile autem est, quod hic de impiis supplantatoribus cõiunctim dicitur, quod in æternum viuunt, & in æternum laborabunt. Nam si tantum diceretur, laborabunt, & viuunt in æternum, spem possent audientes concipere, quod solū ad tempus aliquantum essent laboraturi, ac deinde, vita sempiterna absque laboribus victuri: quemadmodum nonnulli errorum magistri, olim commenti sunt, quos satis Euāgelicus sermo redarguit, dicens impios in supplicium æternum & in carcerem ignis inextinguibilis proiciendos. Aut si tantum diceretur, Laborabunt, & viuunt, existimare possent, de labore in hac vita fieri sermonem: nullam autem post hanc vitam aliam expectandam, in qua labor ipsis esset metuendus, quemadmodum brutales homines plurimi somniant. Atque hinc sane parum terrentur, cum etiam labores illos, quos supra diximus, impij sibi dulces & suaues reputent. Nunc verò, dum vtrobiq̃ æternitas determinatur, diciturq̃, & laborabunt in æternum, & viuunt in æternum, aufertur spes omnis, vel per mortem, vel per temporis longitudinem effugiendi æterni supplicij. Quod si interroget quispiam: si hic impij dicuntur victuri adhuc in finem, id est, in æternum, cur ergo bonis peculiariter in præmium addicunt sacrosancta Evangelia vitam æternam? Quomodo enim bonis in præmium proponitur, quod ipsis cõmune asseritur cum reprobis? Propter huius quæstionis solutionem, præmiserat Propheta laborabit in æternum, & viuet adhuc in finem. Laborare autem in æternum, & viuere, verius in æternum mori est, quàm in æternum viuere. Nam & ipsa impiorum vita æterna, mors æterna est. Viuent enim in morte: & ad hoc semper viuunt corporis & animæ subsistentia, vt semper moriantur damnatione & cruciatu. Nunquam eis vita deficiet, vt nunquã delinquantur à morte, vt mortem nequeant effugere, nãquam vita discedet ab eis. Iustorum verò æterna vita ad hoc erit, vt nunquam valeant mori, vtq̃ imperpetuum mors sit elongata ab eis. Neque quisquam est fide instructus, qui ignoret distinctionem beate huius vitæ æternæ bonorum, ab illa infœlici malorũ. Versu nono, Simul insipiens & stultus peribunt.

bunt. In
 vt insipi
 te, de D
 qui non
 Cuicunq̃
 hanc vi
 teræ tel
 qui non
 iusmodi
 intelled
 monstra
 dicit A
 Deum
 suis. Q
 ret, & i
 bis pos
 ach dic
 admod
 piens v
 ribunt.
 Quom
 cidatio
 illorum
 latere
 accipit
 in qui
 epulor
 rum a
 ti. Est
 fitas, q
 in æte
 tem, se
 Nam
 esse in
 quod
 eo vol
 sunt, a
 resur
 verò
 tur in

bunt. Inspiciens & stultus in Elucidatione ita distinguuntur, ut inspiciens eum signet, qui non sapit, neque sentit de veritate, de Deo ac diuinis rebus, ut oportet: ut infideles homines, qui non credunt iustitiam Dei: cuiusmodi sunt plerique diuitum, & potentum seculi, qui sibi persuadent, non fore post hanc vitam talem iustitiæ remunerationem, qualem sacræ litteræ testantur. Stultus autem dicitur, quantum ad agenda, qui non agit quæ oportet, etiam si sciat & sentiat ut debet: cuiusmodi sunt plerique nomine tantum Christiani, qui cum intellectu veritatem agnoscant, opere tamen vanitatem demonstrant. & vani sunt: cuiusmodi etiam erant illi de quibus dicit Apostolus, quod cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis. Qui tamen distinctionem istam vanam esse contenderet, & idem assereret verbis diuersis ad exaggerationem rei bis positum, hic poterit propositum sermonem ita accipere, ac si dicatur, inspicientes & stulti omnes peribunt: hoc est (quæ admodum iuxta vulgatum loquendi modum dici solet) inspiciens vnus cum alio, siue stultus cum stulto, pariter omnes peribunt. Versu decimo, Et relinquent alienis diuitias suas. Quomodo alienis relinquunt diuitias suas impij, satis in Elucidatione monstratur. In eo autem quod sequitur. Sepulchra illorum, domus illorum in æternum, notandum est, duplicem latere intelligentiam. Aut enim de sepulchris terrenis dictum accipimus, quantum ad corpus: aut de mansionibus inferni, in quibus sepeliuntur damnati, iuxta quod in Euangelio de epulone diuite legimus, quod sepultus fuerit in inferno. Clarum autem est illic sepulchra impiorum esse, vbi fuerint sepulti. Est tamen in duplici ista intelligentia hæc notanda diuersitas, quod secundum priorem oporteat accipere particulam in æternum improprie: non ut significet perfectam æternitatem, sed tempus vniuersum vsq; ad consummationem seculi. Nam si perfectam æternitatem significaret, consequeretur non esse impios de monumentis prodituros in nouissimo die: quod manifestè aduersatur verbis Domini, dicentis, Amè dico vobis, quia venit hora, quando omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent qui bona fecerunt in resurrectione vite, qui verò mala, in resurrectione iudicij. At verò iuxta alteram intelligentiam, quæ de mansionibus loquitur inferni, particula, in æternum, perfectam signat æternitatem.

Roma. 1

Lucæ 16

Ioan. 5

tem. Mansiones enim infernales, erunt domus & habitacula
 impiorum in aeternum. Versu vndecimo, Tabernaculo-
 rum, in progenie & progenie. Diligenter notandum, quod
 in prioro versu dixit impiorum sepulchra esse domos illorum
 & domos aeternas. Hic verò, habitacula quae super terram
 structa posteris relinquunt, non domos appellat, sed tabe-
 nacula. Non enim vacat mysterio ista in loquendo discen-
 tio. Rectè enim habitacula, in quibus super terram homines
 inhabitant, tabernacula vocantur: quoniam minimum tem-
 poris in eis permittuntur demorari, neque vlla in eis fixa
 stabilis mansio est. Frequenter enim contingit, ut mox post-
 quam aedificata fuerint diuitum palatia, morte absorben-
 tur, imò nonnunquam, & priusquam ad perfectum stru-
 ctura fuerit perducta: cogunturque, velint nolint, erecta mil-
 tis laboribus & sumptibus palatia posteris derelinquere: ne-
 que eis inhabitandi illa facultas, aut tempus conceditur. Et
 si conceditur, certè breue nimium est quod conceditur. Ho-
 runque enim homines ad multam aetatem deuenisse con-
 sumus, priusquam erigant aedificia: atque ita fit, ut mox post
 consummationem cogantur loco cedere. Deinde, quoniam
 impij, velint nolint, aduenas se confiteri debeat super ter-
 ram & peregrinos, non habeat autem aduenae ciuitatem ma-
 nentem vbi aduenae sunt, neque domum fundamenta habeo-
 tem. Et iterum, quoniam militia est vita hominis super ter-
 ram, non habent autem qui in militia degunt fixas domos,
 sed in tabernaculis agunt: ideo rectè impiorum domus
 non domus, sed tabernacula secundum veritatem appellabi-
 mus. Sepulchra verò illorum, siue terrena, siue inferna, rectè
 illorum domus dicuntur propter stabilem & longiusculam
 in eis mansiōem. Nemini enim regum, aut potentum, con-
 cellum est tanto tempore inhabitare suum palatium, quam
 coguntur inhabitare sepulchrum, vel infernum. Secunda
 pars huius versus, Vocauerunt nomina sua in terris suis
 secundum eam sententiā accipienda est, quam exprimitur
 quanto clarius beati Hieronymi ex Hebraeo versio, habet
 in hunc modum, Vocauerunt nominibus suis terras suas.
 Huius autem rei pater exemplum in regibus nonnullis, quo-
 rum nominibus etiā ciuitates, & loca insignia, legimus appo-
 lata: quemadmodum Caesarea Philippi (de qua fit in Euan-
 gelio sermo) in honorem Caesaris, Caesarea nominata est.

Hebr. 11

Job 7

ipso a
 est. Si
 insigni
 admo
 die
 nem
 intel
 man
 nem
 mo h
 in or
 quib
 suam
 sui, e
 sub:
 simi
 a su
 obu
 per
 in h
 qu
 fun
 sum
 obe
 fact
 pier
 rum
 huc
 posi
 in l
 mo
 ore
 G pier
 ma
 pla
 vel
 adu
 ma
 se
 ca

ipſo autem eius ædificatore, ſiue renouatore, Philippi dicta eſt. Similiter Roma, à Romulo. Ita caſtra & domus quælibet inſignes, à ſuis ædificatoribus plerūq; denominatur: quemadmodum apud Louanienſes, arx Iulij, in hodiernum vſque diem. ab ipſo ædificatore Iulio, antiquā obtinet appellationem. Verſu duodecimo, Et homo cum in honore eſſet, nō intellexit. Solet verſus iſte plerunq; ad totius generis humani naturam, eiusq; lapſum, & à ſtatu innocentie deiectionem, peculiariter applicari: quoniam videlicet, cum in ſummo honore eſſet homo, à Deo conditus in originali iuſtitia, in omnimoda reſtitutione, ab omnibus miſeriis corporeis, quibus nunc ſubiaceamus, alienus nō attendit ad dignitatem ſuam, & ad Dei voluntatem vt permaneret in ea: ſed oblitus ſui, comparatus eſt iumentis, & illis aſſimilatus eſt, iſdem ſubiectus miſeriis, quibus illa ſubdita conſpicimus: factus ſimiliter, vt illa, mortalis, famelicus, ſitibūduſ, fatigabilis, æſtu & gelu paſſibilis, variisq; morbis, ac corruptionibus obnoxius. Aſſimilatus etiam eſt illis, quātum ad cęſualitatis peruerſum dominium, quę ab ipſa trāſgreſſione cępit ſuam in hominis corpore exercere tyrannidē, brutales motus frequēter cōtra rationis imperium in carne exuſcitans, & confundēs atque perturbans omnia: cum ante præuaricationem ſumma fuiſſet & incundiſſima omnium virium inferiorum obedientia, ſub rationis & volūtatis imperio. Deniq; cæcus factus eſt homo per trāſgreſſionem, & cęleſtibus rebus capiendis, per vitiorum turpitudinem minimē idoneus, brutorum more ſola ſpectaus præſentia, non attendēs in futura. Et hæc quidem reſta & bona ſententia eſt. Verūtamen ad propoſitū Pſalmi, reſtius ad ſingulos impios, Dei imaginē, quā in ſe gerunt, miſerē ſcædantes, refertur intelligentia, iuxta modum in Elucidatione expreſſum. Verſu decimotertio, In ore ſuo complacebant. Cōplacēbunt, videtur improprie accipiendum, pro Benedicēt, quemadmodum habet æditio Romana, id eſt, blandientur, & adulationes loquentur: vt complacēbunt in ore ſuo, idem valeat quod, placentia loquētur. vel ad complacendum loquentur: quoniam videlicet inuicē adulantur, & ad complacendū loquuntur inuicem, poſtquam malē egerint. Vel potius ipſemet ſibi in malis complacēdo, ſe iactant de malē actis: quod conſummatae nequitie effi-

Proter. 2
Pſalm. 51

maleſe

malefecerint, & exultant in rebus pessimis. Adversus
 alio Psalmo etiã inuehitur amara quæstione Psalmista, Quis
 gloriaris (inquiens) in malitia, qui potens es in iniquitate

Versu decimoquinto, Et dominabuntur eorum iusti, &c.
 Quomodo iusti super impios accepturi sint dominũ in die
 iudicij, manifestè ex pluribus tam veteris quàm noui testa-
 menti locis est manifestũ. Illud tantum hĩc singulariter con-
 memorabimus, quod de hac re in sacratissima Apocalypsi,
 spiritus loquitur Ecclesijs, Qui vicerit (inquit) & custodierit
 vsque in finem opera mea, dabo illi potestatem super Gentes,
 & reget eas in virga ferrea, & tanquã vas figuli cõfringent,
 sicut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinã.
 In sequenti autem parte huius versus, particula illa, à gloria
 eorum, geminam facit sententiam. Nam si cõiungatur cum
 auxilio, ad hunc modum, Auxilium eorum à gloria eorum,
 veterasceret in inferno, erit sensus qui in Elucidatione ex-
 pressus est. Auxilium quod à gloria & potentia atq; diuitiis
 suis habere solebat, deficiet in inferno ab eis. Potest & iuxta
 ordinem localem connecti, cum verbo. Veterasceret, eritq; sen-
 sus, Auxilium omne in inferno eis deficiet à gloria eorum,
 quoniam à gloria eorum (id est, diuitiis & potentia) non ul-
 tra eis veniet auxilium, vt venire solebat cum agerẽt in ter-
 ris. Rectè enim deficiet, siue cessabit auxilium à gloria, dum
 ab ea ultra non veniet. Prior sensus clarior & conuenienter
 videtur. Veterasceret autem, pro Deficiet, & consumetur, siue
 auferetur dictum est: quoniam quod antiquatur, & senescit

Hebr. 8 (vt ait Paulus) propè interitum est. Et quoniam eius quod
 propinquo est, parua distantia est, ad illud cui est propinquo,
 non omnino absurdè Veterasceret, pro Deficere, dictum est.

Versu decimo octauo, Non sumet omnia, licet secundum
 elocutionis vim valeret, quædam non sumet, particulariter,
 & negatiuè enuntiãdo: videtur tamen sic accipiendum, tan-
 quam si vniuersale signũ præponatur, negatio autem suble-
 quatur: id est, Omnia nõ accipiet: hoc est, nulla accipiet. Neg-
 enim hĩc loquendi modus scripturis sanctis est infrequens.

Gene. 4 quemadmodũ cum Genesis 1111. cap. de Cain dicitur, Posuit
 Deus signum in Cain, vt non eum interficeret omnis qui in-
 uenisset eum. Sensus est, vt nullus eum interficeret. Et Gene-

Gene. 14 sis x 1111. cum Abraham dicit se non accepturũ ex omnibus
 quæ de præda & victoria secum tulerat, sentit se ex omnibus

Apocal. 2

Hebr. 8

Gene. 4

Gene. 14

non (id est, ex nullis) accepturum. Aut legere possumus hanc partem cum amara ironia, quasi minimum quidem dicentes: sed maximum significare volentes: sicq; eadem quæ prius dicta est, habetur sententia. Versu decimonono, Quia anima Lucæ 12
 erus in vita ipsius benedicetur. Animæ impiorum in vita benedicuntur, quonia & sibiipsis benedicunt, blandiuntur, loquuntur dulcia: quemadmodum diues ille in Evangelica parabola, cuius ager fructus vberes attulerat, animæ suæ blandiebatur, dicēs, Anima mea, habes multa bona in annos plurimos: requiesce, comede, bibe, epulare. Verum quæ post mortem huiusmodi benedictionem sequatur maledictio, subsequens Lucæ 16
 A Dei ad hunc diuitem responsio declarat, Stulte (inquit Deus) hac nocte repetet à te animam tuam: & quæ parasti, cuius erunt? Benedicuntur etiã, & blandas adulatoriasq; laudes accipiunt ab aliis, qui eos beatos prædicant, sed decipiunt. Ait enim sacrum Euangelium, Væ vobis, cum benedixerint vobis omnes homines. Quatum verò ad secundam partem: difficultas esse videtur propter personæ mutationem. Clarius enim fuisset, si subsequenter continuando sub persona tertia diceretur: Confitebitur beneficienti sibi, aut confitebitur illi qui sibi benefecerit. Nunc verò dum subito secunda persona interponitur, incertum est ad quem sermo dirigatur. Et quidem in Elucidatione indicauimus, sermonem referri ad eum, qui benefacit impio potenti, qui propter cordis superbiam magnam rem se facere existimat, cum acceptum beneficiū vel verbo agnoscit, & pro eo vel gratias agit. Non enim curant referre gratiã, qui etiã mercenariis suis & seruis soleat iustã decernere mercedem, nec operariorum suorum labores dignatur persolvere: magnū putantes si non pro beneficio (quod solent non raro) etiam contumeliam reddant. Potest tamen sermo etiam ad Deum dirigi, vt sit sensus, Impius confitebitur tibi, tunc solum te laudabit, cum ei benefeceris, cum pro voto ei præstiteris omnia. Nam si aliter illi quàm postulat euenerit, statim paratus erit in blasphemiam & cõuitia. Verū hac sententia non vsque adeò forsitan vt prior arridebit profundius consideranti: quoniam hi impij, & in peruersitate obstinati, neq; cum bona accipiunt, Deo sciunt gratias agere. Nō enim attendunt ad illum à quo manant quæ habent omnia: sed quasi à seipsis habeant vniuersa, sic sibi placent, & stulti stulte sibiipsis benedicunt. Versu penultimo, Introibit vsque

in progenies patrum suorum. Progenies patrū hic dicit generationes præteritas priorum ac progenitorū suorum, illorum potissimum quorū imitatores in sua prauitate fuerunt. Malos enim patres sequentur ad pœnam mali filij: & quo illi priores descenderunt, eodem isti aduentent posteriores: ut simul cum malis patribus, mali filij in æternis tenebris crucientur. Possunt etiā diaboli per patres istos accipi, qui patres sunt omnium malorum. Nam peccauit ab initio diabolus, & imitantur eum omnes qui sunt ex parte illius. Ad hos autem introibunt impij, ut cum eis in æternum lumen non videant: quoniam Diuina sententia compellentur discedere ipsi in exteriores tenebras, & in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius.

1. Ioan. 3

Matth. 25

Q V A D R A G E S I M I N O N I

P S A L M I A R G V M E N T V M.

INITIVM huius Psalmi de duplici Christi aduentu loquitur: priore videlicet, quo iam venit, & ex omnibus partibus terræ fideles vocauit, incipiens à Hierusalem & Iudæa, vnde per Christum Euangelij processit: & posteriori, quo venturus est in manifesta gloria, igne & valida tempestate procedente, conspectum eius venientis ad iudicium, ad quod cælum & terram (id est, cælestes & terrenas) simul est aduocaturus, & sanctos suos est secum cõgregaturus qui annuntiauerunt inuincibilitatem eius. Atque hæc septem primis versibus. A versu autē octauo ad finem vsque Psalmi, Deus ipse introducit loquens Israelitico populo suo, siue illi veteri, siue populo nouo, eundem instruens, primum de sacrificio acceptabili, quo velit ab ipsis potissimè honorari: videlicet non corporalibus sacrificijs, hircis, vitulis, bobus, ouibus, aut huiusmodi, quorum vsu nec ipse opus habet, neque sibi habere, necesse foret eum ista ab hominibus accipere (quando quidem ipse est Dominus omnium, & abundat in omnibus) sed sacrificio laudis & inuocationis in aduersis, maximè se dixit honorari. Deinde à versu decimosextimo, ad ministrum infidelem sermonem uertit, qui ipse indisciplinatus existens moribus, & ad omnem impietatem perpetrandam effusus, præsumit tamen Dei præcepta in suo contaminato alio edocere: quem amara & aspera verba increpationis redarguit, prænuntiatis illi grauem suæ impietatis retributionem: ultimo tandem versu, iterum replicans sacrificij acceptabilis propositionem.

Q V A D

QVADRAGESIMINONI PSAL-
MI ELVCIDATIO.

DEVS altissimus super omnes deos, ipse omni-
bus superior qui vel secundo hominum fal-
sam opinionem dii existimantur, vel participa-
tione aliqua dii appellantur, qui etiã est vniuer-
soru dominus: ipse in diebus nouissimis, quã-
do venit plenitudo temporis, adueniens in terras, audiri fe-
cit in mundo Euangelij sui prædicationem, per orbem vni-
uersum ipsam diffundens: * & prædicatione sua vniuersam
terrã vocauit ad regni adoptionẽ quã prædicabat, omnesq;
fines terræ conuocauit ad vnius fidei susceptionem, vni-
usq; corporis & Ecclesiæ compositionem: quod cœpit quidem in
semetipso, peregit autẽ in Apostolis, eorumq; successoribus.
2 Vocauit (inquam) terram vniuersam & omnes inhabitatores eius, ex omnibus gentibus & regnis, ab oriente vsq; in occidentẽ, & à septentrione vsque ad meridiem: per quatuor mundi plagas, vocem suæ prædicationis emittens: * pulchritudo tamẽ gloriæ eius, & decor honoris eius (diuinitatis scilicet manifestatio, & gloriæ eius prædicatio) ex populo Iudaico processit, quoniam salus ex Iudæis orta est, exitq; de Ierusalem, & verbũ Domini de Hierusalem: eo q; in Iudæa pri-
mũ audita sit vox prædicationis Christi, ac deinde in omnes mundi climata, deriuata. 3 Ipse autem idẽ Deus noster qui in aduentu suo hoc quem modo diximus priore, occulte venit, & quasi sub silentio (nimirũ Deus occultus, homo manifestus) idẽ ipse aliã adueniet manifestẽ: quando iudicaturus viuos & mortuos, veniet cum nubibus in gloria & maiestate sua, cũ angelis suis, & cum senioribus populi sui: ita manifeste & gloriosẽ, vt eũ videat omnis oculus, etiam qui illum populerunt: * adueniet (inquã) ipse dominus & Deus noster, in iudicis forma, manifestẽ in oculis omnium, & nequaquam in silentio vel occulto: ac tunc etiam futurũ est, vt ipse qui olim in aduentu priore occulto tacebat coram præside iudicandus, & quasi agnus non aperiebat os suum, idẽ ipse secundo adueniens, quasi leo rugiat, & quã iudex verus proloquatur, pronuntietq; cum autoritate sententiam.
4 Cum autem ita secundo aduenierit, præcedet ante cõspectum

1 Deus deorum Domini
nisi loquutus est:

* & vocauit terram.

Hebr. 2
2 A solis ortu vsque ad occasum:
* ex Sion species decore eius.

Ioan. 4
Esaie 2
3 Deus manifestus veniet.

Apoc. 1
Matth. 16
Esaie 3
Apoc. 1
* Deus noster, & non silebit.

Esaie 53
Amos 3
Apoc. 5
4 Ignis in conspectu eius
exarsescet:

ctum

ctum eius ignis ille cōflagrationis, quo purgabitur milia,
 & quicunque sunt in eo: qui vehemētia virium suarum
 titer omnia conflagrabit atque purgabit, iuxta decretū
 uinæ voluntatis: * & erit in circuitu eius, cum adueniet
 da tēpestas, mira conturbatio, & commotio elementorū
 nium, & omniū quæ sunt in mundo mirabilis commutatio.
 5 Sic autem adueniēs aduocabit desuper ex cælis, adducet
 secum eos qui in cælestibus secum degūt, nimirum angelos
 ministros suos: cum quibus vnā veniet tāquam rex stipata
 infinitis militum turmis, atque etiam Apostolos, aliosq; he
 ros spiritus, qui iam cum ipso in cælo inhabitabant. Et hos
 enim aduocabit & adducet, vel vt simul cum eo tanquam ad
 fores iudicent impios, vel vt perfectam in corpore iam acci
 piant remunerationē: * aduocabit item terrā, id est, omnes
 terrenos & impios, aut homines vniuersos, in suis corpori
 bus de terra resurgētes: sic (inquam) aduocabit tam de
 sum cælū, quā de deorsum terram, vt ita in maiestate sua
 iudicet atque discernat populum suum: vt videlicet re
 separet de medio iustorū, paleasq; & zizania igne cōburne
 da, diuidat & distinguat à tritico cōgregando in horrea: ho
 dos quoque separet ab ouibus, illis ad sinistram, his ad dexte
 ram, iuxta discretionem locatis. 6 Vt autē hoc perficiat Deus,
 exite celeres o ministri angeli, & congregate illi vestro mi
 nisterio electos eius à quatuor ventis terræ, adducite eos in
 sumptis corporibus ante conspectum iudicis gloriosi, vt il
 obuiam procedant in nubibus in aëra, sicque semper am
 do sit cum domino: * qui sancti testamentum & pactum
 eius ordinauerunt ac disposuerunt super sacrificia, qui De
 voluntatem & impletionem testamēti eius pluris fecerunt.
 & priorem habuerunt quā corporalia sacrificia, qui non
 satis putarunt corporalia offerre sacrificia, sed super omnia
 studuerūt testamētū Dei obseruare, eiusq; voluntatē perfe
 ctē adimplere: scientes, obedientiā esse meliorem victimā
 holocaustis arietum. 7 Et annuntiauerunt atque prædica
 uerunt cæli, id est sancti Apostoli, aliq; horum successores
 cælestes viri iustitiam Dei, in retributione bonorum atque
 malorum: * quoniam ipse est iudex cui datū est à patre iudi
 cium facere, & cui competit omnimoda perfectio; iustitia,
 ad reddendū unicuique secundū opera sua. VOX DOMINI

* & in cir
 cuiu eius tē
 pestas & a
 lida,

5 Aduoca
 bit celam:
 desursum:

* & terrā,
 discernere
 populi suū
 Matth. 13
 Ib idem.

Matth. 25
 6 Cōgregate
 illi sanctos
 eius:

Matth. 24
 1. Thef. 4.
 * qui ordi
 nant testa
 mētum eius
 super sacri
 ficia.

1. Reg. 15.
 7 Et annun
 tiabunt celi
 iustitiā eius:

Ioan. 5
 Matth. 16.

* quoniam
 Deus iudex
 est,

INTRODUCITVR POPVLVM SVVM INSTRVENS

TIS DE ACCEPTABILI SACRIFICIO. 8 Priusquam
 H autem hæc sese manifestet iustitia, audi nunc popule meus
 quem elegi mihi in peculium ex omnibus populis, & loquar
 tibi, instruens te de iis quæ saluti tuæ erunt opportuna: * au-
 di (inquam) o Israël electa gens mea, & cum testificatione ac
 alleuacatione firmissima pronuntiabo tibi voluntatē meam,
 testamentum & pactum constituam inter me & te, vt scias
 quomodo mihi debeas gratam impedere seruitutem: * ecce
 ego sum Deus omnium, & specialiter per electionē gratui-
 tam sum etiam Deus tuus, & te elegi mihi in peculiarem po-
 pulum. Sed audi nūc, quid à te requiram ego dominus Deus
 tuus. 9 Non habeo cur te arguam in sacrificiis corporali-
 bus, hircorum, taurorum, ouium, atque vitulorum, & cæteris
 quæ secundum legē instituta sunt oblationibus. Nam, quod
 ad ista exteriora pertinet, hæc sanè in parte satis bene obser-
 uantur hæc in vobis, atque etiam propter se non ea requiro:
 * & de holocaustis corporalibus à lege institutis, nō est quod
 te arguam, quoniam ritè satis ista obseruas, & proponis ea
 ante cōspectum meum semper, in omni tempore ad hoc à le-
 ge determinato. 10 Non accipiam ego vitulum de domo
 tua, aut de stabulo tuo, aut de gregibus tuis hircum, aut aliud
 quodlibet animal immolatum, sic quasi ego eo egeam ad
 æsum, aut alium quemlibet necessitatis vsum: * & si tu non
 offerres, non tanti mihi foret eorum omissio, vt ea raperem
 de stabulis tuis; quandoquidem ipsum offerentis cordialem
 affectum & deuotionem in illis expeto potius, quàm ipsum
 quod offertur corporale sacrificium: neq; vllam haberem ne-
 cessitatem à te accipiendi, si eiusmodi requirerem, cum ipse
 abundem in his omnibus. 11 Nam omnes seræ quæ in syluis
 vagantur, meæ sunt, tam creatione, quàm possessione, & libe-
 ra de eis dispositione; quæ multò præstantiores æstimantur,
 & nobiliores hircis & vitulis: * neq; hæc solum animalia syl-
 uætria sub mea sunt possessione, verumetiam domestica o-
 mnia iumenta, quæ sub hominū custodia pascuntur in mon-
 tibus, & boues atque oues, cæteraq; huiusmodi. Quid ergo à
 vobis debebo requirere, posteaquàm nihil ipsi habetis, quod
 non meum sit, prius etiam quàm vos mihi donetis: neque po-
 testis priores mihi aliquid dare, neque nisi quæ de manibus
 meis accepistis, reddere valetis. 12 Cognoui sigillatim o-
 mnia volatilia aëris, & numerū eorum apud me descriptum

8 Audi po-
 pulus meus,
 & loquar:
 * Israël, &
 testificabor
 tibi:
 Exod. 19
 Deute. 7.
 & 26
 * Deus deus
 tuus ego
 sum.
 9 Nō in sa-
 crificijs tuis
 arguam te:
 * holocau-
 sta autē tua
 in conspectu
 meo sunt
 semper.
 10 Nō acci-
 piā de domo
 tua vitulos:
 * neq; de gre-
 gibus tuis
 hircos.
 11 Quoniā
 meæ sunt o-
 mnes seræ
 syluarum:
 * iumenta in
 montibus &
 boues.
 I. Par. 29
 Rom. II
 12 Cognoui
 omnia vola-
 tilia aëris:

- habeo, tanquam quæ subsint omnia ditioni meæ, & quæ regula propriis nominibus possim aduocare, & dicet, *assum*
- * *Et pulchritudo agrum mecum est.* * & tota agrorum pulchritudo, omnes segetes quæ crescunt ac vegetantur in agris, ad me pertinent, & in mea sunt possessione, ut possim de eis quicquid voluero pro mea voluntate disponere, citra cuiuscunq; iniuriam & fraudem. Ego enim sum qui terram creavi, & fecundam feci, qui semen omne dedi, & pluuiam de super effundo, ut crescant segetes, alijque vel arantibus tantum, vel seminantibus, ipse do incrementum & vitam, faciens de semine culmos exurgere, & omne frumentum, omnemque fructum in eis. 13 Et si tandem fieri posset ut esurirem ego aliquando, appetere mecum; in esum velum animalium, vel domesticum, vel syluestre, vel volatiliu, vel frumenta agri, non mihi opus foret à te exposcere quod appetere, neq; tibi exponere me oporteret desiderium meum, ut ex te impleretur mea egestas: * totus enim orbis terrarum meus est, & omnia quæcunque in eo sunt, à maximo usque ad minimum, mea sunt, & plenissimæ ditioni atque potestati meæ subiecta: & haberem abundè à memetipso vnde meo desiderio satisfacere in omnibus, multò amplius quam quibusuis hominum. Nam homines quidem multo pretio vel labore vix sibi sufficientia valent comparare. Ego verò solo verbo aduocabo, si voluero, & syluestria & domestica & volatilia: & quæcunque edi possunt, vno verbo aduocabo semel omnia. 14 Neq; tamen hæc dixerim, quasi his aliquando indigeam, aut quasi eis vnquam vtar in cibum aut potum. Neque enim ego esurio aliquando, aut sitio, ut carnes taurorum, vitulorum aut ouium, aut aliorum quorumlibet animalium manducem: * neque sitio vnquam, ut sanguinem hircorum aut aliorum animalium expetam mihi in potum: multò minus etiam frumentum agri, aut vinum in vite mihi vendicatum in cibum, neque ego, neque ministri mei qui sunt in conspectu vultus mei. Proinde, quòd istorum oblatio grata fuerit mihi suo tempore, nò hoc erat ob meam egestatem aut utilitatem, neq; quòd per se illa requirerem: sed magis ut conueniens his cordis vestri deuotionem acciperet, quam præcipue quærebant, & spectabam in illis: simul etiam, ut in eis ventura temporis plenitudine acceptissima præsignaretur oblatio.
- 15 *Immola Deo sacrificium laudis:* 15 Vis autem scire, quam oblationem ego Deus tuus à te postulatissimum requiram, & quid sit quo oblecter maxime? Con-

fessio l
cordis,
tissimu
pro: *
pias
nes De
adimp
tua vol
ex eis,
re & au
pore tr
postul
quòd e
ratissi
lim de
ticere:
diam,
si ad
nem
fortat
que
E mihi
puro
tione
tem,
niti su
neque
vota
illi su
canta
tis, la
ram i
front
qui o
enars
tu aff
tami
plen
do
est,

fessio laudis ex corde grato & fideli oblata, laudatio recti
 cordis, & gratiarum actio à bona voluntate procedens, gra-
 tissimum mihi sacrificium est, quod immolari à te mihi o-
 pto: * & vt persoluas mihi altissimo Deo tuo vota tua: id est,
 pias affectiones & sancta desideria, atque etiam pollicitatio-
 nes Deo sacratas (quæ ex amore Deo obtuleris) diligenter
 adimpleas. * Aut pro acceptis à me beneficiis, redde mihi
 tua vota, ex tuo corde pias erga me animi affectiones, atque
 ex eis, & pro eis laudationes & gratiarum actiones, ex amo-
 re & animi gratitudinè proficilcentes. 16 Ad hæc, in tem-
 pore tribulationis, ex corde fideli inuoca me in auxilium, &
 postula in fide nihil hæsitans: certissimò persuasum habens,
 quod ego sum qui tibi possum ferre auxilium, etiã in despe-
 ratissimis rebus, & quod bonus sum, qui non possum, aut no-
 lim derelinquere piè clamantes, aut fideliter postulantes ab-
 iicere: * & tu si hoc feceris, si me sic inuocaueris, ego te exau-
 diam, & eruam, atq; liberabo de tribulatione de qua clama-
 sti ad me, vel temporaliter liberando, vel certè consolatio-
 nem internam & virtutem ad ferendum donando in con-
 fortatione spiritus: * & tu me hac in re valde glorificabis at-
 que honorabis, magis quàm si millia hircorum aut vitulorù
 E mihi obtulisses. Honorem enim per maximum fieri mihi
 puto, cum in tribulatione ad me fidenter & absque hæsitatio-
 ne clamant homines. Nam hoc ipso, me & summè poten-
 tem, & summè bonum protestantur. Non enim inuocarent,
 nisi summè potentem crederent, qui possem ferre auxilium:
 neque iterum nisi optimum, qui non possem iusta ac pia
 vota abiicere. 17 Impio autem suo ministro (cuiusmodi
 illi sunt qui corporalibus tantùm insistant sacrificiis, concul-
 cantes testamentum Dei, & neglectores Diuinæ volunta-
 tis, sacerdotes vita & moribus peruersi) loquitur per seue-
 ram increpationem Deus, in spiritu ad hunc modum, Qua-
 fronte, quæ audacia, tu ò præuaricator impie testamèti mei,
 qui ordinas sacrificia super testamentum meum, præsumis
 enarrare præcepta ac iustificationes meas? * & quæ audacia
 tu assumis testamentum meum in os tuum, vt illud tuo con-
 taminato ore, & pollutis labiis, alios doceas: cum intus tu ipse
 plenus sis omni spurcicia & immunditia? 18 Quomo-
 do (inquam) tu ista audes, cum ipse rectam disciplinam, id
 est, bonam vitæ, ac morum institutionem habeas exosam,

* & redde
 altissimo v o
 ta tua.

16 Et inuo-
 ca me in die
 tribulationis:

* eruam te,

* & honorè
 ficabis me.

17 Peccato-
 ri autem di-
 xit Deus,
 quare tu e-
 narras iusti-
 tias meas,

* & assu-
 mis testamè-
 tum meum
 per os tuum?

18 Tu verò
 odisti disci-
 plinam:

- neq; teipsum secundum eam studens componere, nec in aliis amans, tamen eam ore ad quæstum vel ad gloriam prædices? * & verba atq; præcepta mea proiecisti post tempus: non posuisti ea ante oculos ut obseruares, sed ab oculis tuis, ut non videres, neque ambulares secundum ea: propter quod & ego te proiciam à facie mea, & a conspectu meo in æternum. 19 Vbi furem videris aut iniquum quemlibet fraudem facientem proximo, curris cum eo, iungis te ei, & particeps fieri studeas furti ac fraudis illius: que vel consensum præbendo iis, quos oportebat ex officio ac ministerio tibi commissis arguere & prohibere, vel auaræ causa dissimulando, aut participando cum illis eosque in hoc propter quæstum inducendo, vel confortando: * & aulterius assimilasti teipsum, factus es in societate & crimine male particeps: * fecistiq; ut eadem tibi cum his portio & merces debeatur, iusto meo iudicio. 20 Ostium plenum fuit malitia, impudenter & absq; fræno loquens mala plurima, blasphemias, conuicia, fraudes, oppressiones, de corde pleno malitiæ huiusmodi pessima eructans: * & lingua tua magno officio componebat, atq; coaptabat verba dolosa & fraudulenta, ut per ea deciperes simplices, & tuarum captiuarum interperos, per tuam suauiloquentiam, & subtilem, artificiosamq; dictionem. 21 Sedens quasi otiosus ab omni bono opere contra proximum tuum loquebaris detractionem, falso abuersus illum mala dicendo. Solet enim detractio, sicut & muratio, ferè comitari otiosos eiusmodi seditores. * Aut se habes quasi iudex ex officio cum secundum legem iuste debuisses iudicare, loquebaris contra legem aduersus fratrem & proximum falsum iudicium: pro quo, ad impendendam illi reprobam sententiam, loqui ex officio debueras: * atque his modis, qui autem edificare debueras, ponebas offendiculum pessima tua illa conuersatione infirmis fratribus & proximis tuis, filiis eisdem Synagoga: aut Ecclesiæ, cuius te gloriaris membrum & filium esse: * hæc omnia, atq; his etiam plura (quæ omnino difficile foret explicare, quæ sunt apud me signata in thesauris meis) tu opere nequiter perpetrasti, cum ore enarrares te iustum, qui te agere pro tuo libito, impunitumq; hactenus dimittis te in tua malitia, mea benignitate & longanimitate te invitans ad pœnitentiam. 22 Existimasti impie, & pessime tibi per-
- * & proiecisti sermones meos retrorsum.*
- 19 *Si viderbas furem, currebas cum eo:*
- * & cum adulteris portionem tuam ponebas.*
- 20 *Ostium abundauit malitia: * et lingua tua cœmnnabat dolos.*
- 21 *Sedens aduersus fratrem tuum loquebaris.*
- * & aduersus filium matris tue ponebas scandalum:*
- * hæc fecisti & tacui.*
- Deut 31
Roma. 2
- 22 *Existimasti iniquè, quòd ero tui similis:*

bi per
imp
tionem,
tia, atq;
es tu a
rioner
dicij me
non fer
& expo
& const
gulis o
& ex op
trata, ap
ta, ita v
stam da
operari
los tuo
A bo con
fio, ita
V o x
N E M
in inti
Dedim
tis, & c
dara p
suum
à mal
illam
vos di
suo de
abrip
nis se
qui v
eius,
NO N
P strau
dico,
ego l
via e
& un
bi per

bi persuasisti, quod forem ego similis tui: sic permanisti in
 impoenitentia & obstinatione tua, nihil horrescens meā vl-
 tionem, quasi persuasum haberes, me oblectari in tua mali-
 tia, atq; ita quasi similem tibi esse iniquitatis amatorem, vt
 es tu amator iniquitatis, eō quod hactenus tacuerim, quod
 vltionem mox iam non adduxerim: * Veniet tamen dies iu-
 dicij mei, in qua non amplius tacebo, non vltra dissimulabo,
 non feram longius impunitum: quando te aperte increpabo,
 & exprobrabo tibi palam omnibus vniuersam nequitia tuā,
 & constituam te contra faciem tuam: ita te depingam, ita sin-
 gulis occulta tuæ iniquitatis patefaciam, vt quasi è regione
 & ex opposito tui consistens cuncta pariter videas per te pa-
 trata, aperte, & nudè, omnibus ad tuam confusionem reuela-
 ta, ita vt videant vniuersi æquè atque tu, ignominiam & iu-
 stam damnationem tuam. Cuncta enim quæ modò peruersè
 operaris, adducam ego in iudicium, & proponam ante ocu-
 los tuos: illuminaboq; abscondita tenebrarum, & manifesta-
 bo consilia cordium: & tūc sicut à me laus erit vnicuique iu-
 sto, ita e contrario omnibus impiis exprobratio atq; confusio.

** arguā te,
 & statuam
 contra faciē
 tuam.*

Eccle. 11

I. Cor. 4

I. Cor. 4

*23 Intelli-
 gite hæc qui
 obliuiscimi-
 ni Deum:
 * nequando
 rapiat, &
 non sit qui
 eripiat.*

Galat. 6

Matt. 13

Iob 10

*24 Sacrifi-
 cium laudis
 nonificabit
 me: & illic
 iter, quo ostē-
 dam illi sa-
 lutare Dei.*

VOX DAVID PROPHETAE, PER EXHORTATIO-
 NEM INTERPONITVR. 23 Hæc intelligere curate, &
 in intimis cordis vestri sollicitè reponite, vos qui dominum
 Deum vestrum non habetis ante oculos, qui illum contēni-
 tis, & quasi post tergum proiicitis sermones illius, eius man-
 data prætergrediente: hæc (inquam) quæ vobis per spiritum
 suum ipse loquitur ad præmonitionē, vos cupiens reuocare
 à malitia, modò (dum tempus est bene operandi, & æternam
 illam confusionem euadendi) considerate & intelligite. * ne
 vos dies vltionis eius cōpreliendat, néve in die illa in furore
 suo ad vos adueniens, per mortem subito auferat, hincque
 abripiat ad districtum tribunal suum, rapto q; eodēmnatio-
 nis sententia proniciat in caminum ignis, quando nemo erit
 qui vos possit de manu eius eripere, aut saluare de lacu iræ
 eius, in quo nulla est redemptio. VOX DIVINA SER-
 MONEM PROSEQVITVR. 24 Quomodo iam antè mon-
 strauit, ita & nunc repetens ad conclusionem eruditionis meæ
 dico, quod sacrificium laudis & gratiarum actionis est, quo
 ego honorari opto, & quod ego postulo à seruis meis: & hæc
 via est, iterque rectæ laudationis, quo peruenitur ad conspe-
 ctum vultus mei, quo pertingitur ad præmia meæ felici-

1. Cor. 15 tatis, ad salutem beatitudinis sanctorum. Qui enim nu-
giter mihi laudes & gratiarum actiones de bono corde ob-
tulerint, perducam illos ad conspectum apertum diuinitatis
meae: ubi me facie ad faciem videntes, collaudabunt & lae-
buntur in salutari meo, in secula seculorum, Amen.

A N N O T A T I O N E S I N

Psalms Quadragesimumnonum.

- V**ERSU primo, Deus deorum dominus, &c. Genitum
deorum in medio positus, regi potest indifferenter vel
priori nomine Deus, vt sit sensus, dominus Deus deorum lo-
quutus est: vel à posteriori, vt sit sensus, Deus dominus deo-
rum. Verum prior cōnexio videtur rector, quam sola potest
Elucidatio. Deos autē hos intelligere possumus, eos de quibus
1. Cor. 8 Apostolus ait: Sunt qui dicuntur Dij, siue in caelo, siue in
terra. Sunt enim dij multi, & domini multi. Ipse enim Deus
est omnium Deus: id est Deus verus super omnes qui dij appel-
lantur. Fingūt (verbi gratia) Poëtae deos, Iouem, Saturnum,
Dianā aut Solem, Lunā, aliud ve siue animatū corpus, siue ma-
nime simulachrū: dicūt illi, Deus noster es, quē admodū olim
vetus ille populus à Deo vero aberrans, de vitulo trāsgressus
nis dicebat, Isti sunt dij tui Israēl, qui te eduxerunt de terra
Exo. 32 Aegypti. Nos autē verē dicimus, quoniā omnium horū deorum,
dominus noster Deus est: quoniā ipsius sunt creaturae, & ipse
vnus est, qui in immensum super excedit haec omnia. Atque
quidē dij sunt appellatione sola. Sunt verò & alij dij secundū
participationē, quomodo videlicet in lege scribitur, Dijs nō
Exo. 22 detrahes. Et in alio Psalmo, Ego dixi, dij estis, & filij excelsi
Psal. 81 omnes. Quem locū tractans in Euangelio Saluator, ait, Deus
Psal. 46 esse dictos ad quos termo Dei factus est, nimirum per parti-
cipationem aliquā ad Deū. Atque hoc pacto, iam autē sanctos
Apostolos Deos fortes terrae appellauimus. Sic & sancti Au-
geli Dij sunt & omnes seculi potentes ac iudices & praesul-
ti, quatenus accepta à Deo primo potestate, alijs vice ipsius
praesident. Et horū autē deorum, vniuersū intelligimus & agno-
Eph. 1 scimus dominū esse Deum: quoniā (iuxta Apostolū) Ipse est
Rom. 9 super omnē principatum & potestatem, & virtutē, & vniuersaliter
super omnia Deus benedictus in secula, Amen. Verū
quarto, Ignis in conspectu eius, &c. Iste ignis est, de quo Pe-
trus Apostolus in 11. Canonica sua Epistola loquitur, dicens

Adueniet autē dies Domini vt fur, in quo cæli magno impe-
tu transient, elementa verò calore soluentur: terra, & omnia
quæ in ipsa sunt opera, exurentur. Et post pauca iterū loquēs
De Aduentu diei Domini, Per quem (inquit) cæli ardētes sol-
uentur, & elementa ignis ardore tabescēt. De quo igne, qua-
lis sit futurus, & quos effectus particulares habiturus, apud
Ecclesiasticos doctores solet in 1111. Diuinarū sententiarū
libro plenius determinari. Versu sexto, Cōgregate illi san-
ctos eius, &c. In priore versu dicitur etiā de terra, quod aduo-
cata sit vel aduocāda ad Dei iudicium, vt discernatur videli-
cet, & diiudicetur inter bonos & malos. Verūm non nisi de
sanctis dicitur hīc, quod cōgregantur Domino. Non enim
impij cōgregabuntur Domino, sed in fasciculos alligabuntur
diabolo ad comburendū. Sancti autē Domino cōgregabun-
tur, vt inferantur quali triticū in horrea eius. Iusione autē
illam quā signat verbū, Congregate, sanctus angelis applica-
uimus, quoniam ipsorū ministerio perficienda creditur cor-
porum resuscitatio, quemadmodum in parabola Euangelica
zizaniarum agri exponitur, ab ore Saluatoris: qui Angelos
mellioribus comparans subiungit in hæc verba: Mittet filius
hominis Angelos suos, & colligēt de regno eius omnia scan-
dala, & eos qui faciunt iniquitatē, & mittēt eos in caminum
ignis. Et iterū in parabola sagenæ, Exhibunt Angeli, & sepa-
rabūt malos de medio iustorū, & mittēt eos in caminū ignis.
Sic & in alio loco apud eundē Matthæū dicitur ex ore Do-
mini, Mittet filius hominis Angelos suos cū tuba & voce ma-
gna, & cōgregabunt electos à quatuor vētis, à summis celo-
rū vsq; ad terminos eorū. Ex quibus verbis apparet, resuscita-
tionem vltimā corporū Angelico ministerio futurā, & san-
ctos resuscitādos per ministeriū Angelicū, gaudētes diuinis
cōspectibus in suā nouitate repræsētādos. Versu eodem,
Qui ordināt testamētū eius super sacrificia. Ordinare testa-
mentum Domini super sacrificia; sic intellige, vt in Elucida-
tione explanatū est: vt idem sit quod cōstituere Dei volunta-
tem super corporales victimas, videlicet vt magis studeat
quis Dei testamētū adimplere, & eius voluntate perficere,
quā corporales tantum hostias immolare. Tamen enim &
hoc facere oportebat pro tempore veteris legis: illud tamen
p̄cipuum semper fuit, nempe Dei testamētū custodire, &
eius voluntatē non transgredi. Qui autē sacrificia ordinant

Matth. 13

Matth. 13

Ibidem.

Matth. 24

- super testamentum Dei, ij sunt qui plures faciunt exteriores victimas, aut corporalia sacrificia, quam adimpletionem Dei uinæ voluntatis, & obedientiam testamēti Dei. Ex quorum numero Saulem fuisse legimus, cum post longam Samuēlis expectationem, tandem quod muneris sacerdotalis erat, sibi contra Dei prohibitionem assumpsit. Ordinauit certe sacrificia super testamentū Dei: quia ne corporales illas victimas amitteret, Dei præceptum trāsgrēdi maluit: & potius exhibuit non obedire testamēto Dei, quam holocaustum & quæcūque sacrificia non immolare. Samuēl autem Propheta Domini, per testamentum Dei longè ordinauit super sacrificia & illum male ordinantem sacrificia super testamentū, seuerā increpatione redarguit, dicens, Quid fecisti? Stultè egisti, nec custodisti mandata domini Dei tui, quæ præcepi tibi. Nequaquam regnum tuum ultra consurget, eo quod non seruaeris quæ præcepit Dominus. Iterum in deletionē Amalech, cum accipisset Saul præceptum à Deo per Samuēlem, uoluerat illum demoliri, ac prorsus nihil reseruare ex omnibus bonis illius, ipse quanquā iam antè super hac re reprehēsus esset, rursum tamen sacrificia super testamentum ordinauit, quādo Agag regi optimisq; gregibus ouium & armëtorum pepercit sub prætextu sacrificiorum: quod scilicet (vt ipse dicebat) ea uellet sacrificare Domino in Galgalis. Samuēl autē sanctus domini qui testamentum Dei ordinabat super sacrificia, dicit admodum hunc malè ordinantē redarguit, dicens, Nunquid uult Deus holocausta & victimas, & nō potius ut obediant uoci Domini? Melior est enim obedientia, quam uictima: & auscultare, magis quam offerre adipem arietum: quoniam quasi peccatū ariolandi est, epugnare, & quasi scelus idololatricæ nolle acquiescere. Ac deinceps: Pro eo ergo quod abiecti sermonē Domini, abiicit te Dominus ne sis rex. Similiter & Esaias, primo suæ Prophetiæ capite, principes simul & populum Israël sauerissimè redarguit, quod sacrificia malè ordinarent super testamentū Domini. Audite (inquit) uerbum Domini principes Sodomorū, auribus percipite legem Dei uestri populus Gomorrhæ. Quo mihi multitudinē uictimarum uestrarū dicit Dominus? Plenus sum holocausto arietū, & adipe pinguiuin, & sanguinem uitorum, & agnorum, & hircorū nolui. Cum ueneritis ante conspectū meū, quis quaesuit hæc de manibus uestris, ut ambularetis in atrijs meis?

Ne

Ne offer
est mihi.
sunt cet
uit anim
Quare
G. stræ sa
per testa
do debe
ingit, L
ueltraru
benefac
pupillo
mius.
ba erun
erunt. A
in aliis
sentis lo
propter
te à pri
dispon
nouum
tentia
su ocl
vulgo
loquar
tior ap
simus,
populu
idem f
niam
Nomic
tius qu
H rentib
tem se
lus: Nu
quoni
mies
lam I
Audi
nem

Ne offeratis vltra sacrificium frustra. Incensum abominatio est mihi. Neomenias & festiuitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri. Calendas vestras & solēnitates vestras odit anima mea, facta sunt mihi molesta, laboraui sustinens. Quare autem hæc omnia? Quoniam (vt subiūgit) manus vestre sanguine plenæ sunt: id est, quia sacrificia ordinatis super testamentum Domini. Mox verò eos instruens, quomodo debeat testamentū Domini ordinare super sacrificia, subiungit, Lauamini, mundi estote, auferte malū cogitationum vestrarum ab oculis meis. Quiescite agere perversè, discite benefacere. Querite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam: & venite, & arguite me, dicit Dominus. Si fuerint peccata vestra quasi coccinū, velut nix alba erunt: & si fuerint rubra sicut vermiculas, velut lana alba erunt. Apud Ezechielem quoq; similia de hac re legimus, & in aliis plerisque Prophetarum locis. Sunt autē hæc pro præsentis loci clariori explanatione sic latius à nobis explicata, propterea quòd hunc passum nō videremus pro sua dignitate à prioribus explicatum. Nōnulli verò sic crudè intelligūt disponere testamentū Domini super sacrificia, testamentum nouum præponere sacrificiis veteris legis. Verū prior sententia exactius perpendenti mox apparebit cōmodior. Versu octauo, Audi populus meus, & loquar Israël &c. Solent vulgo hunc versum ita distinguere: Audi populus meus, & loquar Israël: ac deinde, & testificabor tibi. Verū cōuenientior apparet altera distinctio, quam in Elucidatione expressimus, vt ante Israël fiat distinctio modica, hoc modo, Audi populus meus, & loquar, Israël, & testificabor tibi: vt secundū idem sit quòd primum, ad efficacius commouendum: quoniam videlicet in secundo loco nomen proprium repetitur. Nomen autem Israël, nomen electionis est, & magnificentius quàm nomē Iacob. Hoc enim à natiuitatis exordio à parentibus accepit: illud, multò post ab angelo, postquam fortem sese contra Deū exhibuisset. Sic enim ait ad eum Angelus: Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israël: quoniam si contra Deū fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis? Hoc ergo nomine dum compellat populum Israël, magis honorificè illū alloquitur quàm si dixisset, Audi Iacob. Erit autem secundū hanc posteriorem distinctio nem repetendum verbum audi, ad hunc modum: Israël audi,

Genes. 32
Genes. 32

& testificabor tibi. Aduertendum autem est, quòd ab hoc versu vsque ad decimumseptimum. Propheta Deum ex sua persona introducit loquentem, & suum populum electum instrumentum de oblatione sacrificiorum corporalium, quomodo illa acceptet aut requirat propter sese, quasi ipse eis egger, aut vlla ratione horum vsum habeat ne cessarium. Et licet vrgò dici soleat, Deum hoc in loco reprobare veteris legis sacrificia: videtur tamen hoc non habere plenam veritatem. Non enim hic alius Dominus indicare videtur, nisi (vt dixi) quòd non ista sola sufficerent corporalia sacrificia, sed oportet etiam laudem debitam, & adorationis Diuinum honorem illi offerre, ac vota reddere, & quod non propter se illa corporalia requirebat, quasi ipse opus haberet, & per se ea habere non posset, sed magis vt hæc in laudis protestationem, & votorum animi perfectionem offerebantur. Vnde quòd dicitur veritè nono: Non in sacrificiis tuis arguam te, non est intelligendum: quasi dicat dominus populo Israelitico, Etiam si omiseris sacrificia in lege prohibita, non peccabis contra me. Sed in hanc potius sententiam venit accipiendum. Quantum ad exteriora & corporalia sacrificia, non habeo quòd te arguam: satis illa obseruatis. Cui sententiæ aperte fauet, quòd sequitur, Holocausta tua in conspectu meo sunt semper. Similiter & illa ex Esaia supra adducta increpatio, quandoquidem videretur valde contra sacrificia inuehi: tamen non aliò volebat, quàm solam illam corporalium sacrificiorum obseruantiam absq; misericordia & iudicio esse abominationem Deo. Veritè decimoquinto, Immola Deo sacrificium laudis, & cætera. Per sacrificium laudis intelligimus in Electione ipsam Dei laudationem, sub qua omnia opera huiusmodi spiritualia (nempe meditationem Diuinarum rerum, earum prædicationem & magnificationem, gratiarum actionem, adorationem, orationem, atq; huiusmodi) includimus. Quanquam posset generalius per laudis sacrificium intelligi, omne opus iustitiæ, quo adimpletur mādāta Dei, eo quòd in illo verè laudetur Deus: sicq; idē hęc diceretur sacrificium laudis, quòd Psalmo 111. sacrificium iustitiæ. In secūda autē parte versus, cum de votis dicitur, aduerte quòd votū non solum dicitur illud, quòd nos vulgo appellamus obligationem, videlicet qua Deo rem quamlibet prorsus consecrauimus, & omnimoda obligatione nos ad eā persoluēdam addiximus,

sed etia
rante c
gnatio
alimpi
pia def
cipime
Alioqu
desider
implet
ra, illa
ipso I
addixi
sunt, v
reatur
desider
quod
sio ira
propo
propo
propo
quasi
presta
dit. C
& ad
si non
dum
sio I
sider
mose
ad fia
uz n
nult
vo a
mili
C fam
lij la
hæc
Qu
don
Ne

sed etiam pia desideria, & salutaria proposita quæ Deo inspirante cōcipimus. Tametsi enim illa, atque nos ipsos plena resignatione voluntatis astrinximus, maximè & diligentissimè adimplere debeamus: iustum tamen est nihilominus, ut etiã pia desideria & sancta proposita, quæcunq; Deo inspirate concipimus, ad effectũ perducere & Deo persolvere laboremus. Alioqui, probatur infirmũ & horarium fuisse propositũ atque desiderium, nisi illud homo reddere, & ad effectũ operis adimplerione perducere studiosè labore. Inter hæc tamen vobis, illa quæ ex voluntaria obligatione facta sunt, quibus nos ipsos Deo secundum propositũ obligationis & necessitatis addiximus, ad cuiuslibet obsequij exhibitionẽ, sic soluenda sunt, ut negligere omnino non liceat, quin iram Dei promereatur omisio. Illa verò quæ tantum simplici proposito aut desiderio sunt, manente libertate faciendi vel non faciendi quod proponitur, non sic reddenda sunt necessario, ut omisio iram Dei inducat. Attamen quanto illud sic desiderio vel proposito conceptum, fuit ardentius desideratũ, siue firmiter propositum, tãta oblata occasione, si negligatur desiderij vel propositi adimpletio, ex maiori imperfectione est. Est enim quasi retrocedere, & quasi aliquo modo addictum Deo non prestare: quod ad mendacium, secundum partẽ aliquam accedit. Quasi enim secundum aliquẽ modum Deo quis cōsecrat & addicit, quod firmo proposito se facturum decernit, etiam si non omnino sibi necessitatem imponat. Ac proinde secundum modum aliquem & mentitur Deo, qui sic firmo proposito Deo addictum, non præstat. Minus tamen est, nudum desiderium, quàm firmum aut forte propositum. Versu decimo sexto, Peccatori autem dixit Deus, &c. Ab hoc loco usque ad finem Deus introducit iniquo legis, siue veteris, siue novæ ministro, per increpationem loquens: nisi quòd versus penultimus interiicitur atque interferitur verbis domini, novo admodum & iucundo modo: quemadmodum si patrefamilias increpante & erudiente suam familiam, astans patrifamilias amicus quispiam, ad ipsius verba adiciat, Audite filij hæc verba patris vestri, ne si non audieritis, iuste ab eo exheredemini, & proiciamini de familia & hæreditate eius. Quòd autem versus ille penultimus non proferatur ab ipso domino, satis indicatur ex hoc quòd tertia persona dicitur, Nequãdo rapiat, & non sit qui eripiat. Nam si vox esset Dei,

prima

prima persona potius diceretur, Intelligite hæc qui oblitiscimini me, nequado rapiam, & non sit qui eripiat. Versu decimo septimo, Et inuoca me in die tribulationis: seruam te, & cætera. Valdè magnum honorè sibi reputat Deus, cum quis sic in illo firmatus est, vt in omni occurrente tribulatione mox ad Diuinũ cõfugiat auxiliũ: ita sibi de Dei sui potentia persuasum habès, quòd nulla tam magna tribulatio, aut tanta difficultas nulla obuenire possit homini, à qua nõ sit facilissimum Deo liberare in se cõfidentem: iterumq; tam benedès de Dei sui bonitate, vt iudicet nullam rem esse tam magnam (modo sit salutaris) quam non libentissimo, promptissimòq; animo ipsè sit largiturus suppliciter ex corde postulabis: imò credès (quod verum est) non posse fieri, vt Deus electorum preces iustas respuat, neque hoc pati eius misericordiam, neq; iustitiam sustinere. Huiusmodi homo, cum ex tanta fide, tantæque spe fiducia Dominũ inuocat, verè honorem magnum Deo impendit: & omni sacrificio corporali (sacrificiũ dicitur) gratiorem Deo offert oblationem. Quemadmodum e contrario, homines illi qui in omnibus necessitatibus mox ad humana cõfugiunt auxilia, cõfidètes in diuitiis suis, aut in principibus, in quibus nõ est salus, aut in sua fortitudine corporali: aut eloquentia, os autem Domini nunquam interrogant, nõ illum cõsulant, non sunt memores ad inuocandum illũ: hos constat Deum vehementer inhonorare, multò magis quàm si sacrificia quæcunq; corporalia Deo subtraherent. Si enim filius in vllam necessitatem, angustiam, aut egestatẽ venerit, vt ei sit vel cõsilio, vel auxilio opus: ad quem potius confugiet, quàm ad patrem? præcipue si patrem habeat bonum atq; rationabilem virum, simul & potentem, vt filij potest absque suo incommodo subuenire necessitatibus. Et si filius talem patrem habès, eo in occurrentibus necessitatibus postposito aut non requisito, ad alienos (auxilij atque cõsilio) petèdi gratia) recurrat: nõne magnã facit inhonoratiõnem optimo & potētissimo & generosissimo patri? Iuste enim cõ illo exostulare hic poterit, dicès, Cur me habès potentissimũ & optimum patrẽ (qui tibi semper plurã quàm postulare ausus fueris, soleo impèdere, qui nunquã tibi petèdi quicquã denegauit, sed affluenter dõ & nõis impropero) ad aliena confugis auxilia: alios quæris tibi adiutores? qui neque tam potètes sunt vt possint, neque tam firmi tibi amici vt velint

ferre

ferre a
ratus e
ego tibi
Nũqu
cõsilio
merito
me re
do, au
appar
E licto,
qui te
alibi
cabit
propo
tribu
aut i
de qu
re g
phet
tion
ri i
zian
dum
Prop
Deu
lo su
Sed
filij
& o
ne l
vni
bræ
Aeg
cia
qui
&
F nu
do
lia
C

ferre auxiliū: me derelicto, qui possum, & volo, semperq; paratus existo, quotiescunq; postulaueris. Nūquid pro tyranno ego tibi sum, vt nō audeas comparere ante faciem meam? Nūquid tibi insipiens videor, vt non sufficiam rerum tuarum cōsilio? Aut nunquid pauperem me, & rebus tenuem putas, metuisq; ne dando exhaurias meas diuitias, & ad paupertatē me redigas? Aut nūquid morosum me inuenisti in exaudiendo, aut parcum siue auram in largiēdo, vt erubescas amodo apparere ante faciem meam: vt hac causa, post aliēna, me relicto, curras auxilia? An putas tu te ipsum saluare absque me, qui te ipsum nō potuisti facere sine me: sed neque capillum albu facere potes aut nigrum, aut ad staturā tuam adiicere cubicū vnum? Ad hunc sanē modum, iustissimam querelam proponere potest Deus erga illos qui ad se nō confugiunt in tribulationibus, sed vel in seipsis fidunt, vel in filiis hominū, aut in principibus siue mūdi huius siue tenebrarum, vt aliūde quā à Deo petant auxiliū. Vnde & in scripturis pro hac re grauissimas inuenimus increpationes, per sanctos Prophetas pronuntiatas, aduersum illos qui in tempore tribulationis Deum non inuocantes, sic cum inhonorarunt. Nam

1. Regum 1. cap. per Heliam Thesbitem dominus Ochozian acriter valde increpat, qui nuntios miserat ad consulendum Beelzebub deum Accaron. Nunquid non est (inquit Propheta) Deus in Israël, vt eatis ad consulēdum Beelzebub Deum Accaron? Quamobrem hæc dicit dominus, De lectulo super quem ascēdisti, non descendes, sed morte morieris. Sed & per Esaiā dominus terribiliter vae intonat, dicens. Vae filiis desertores, qui ambulatis, vt descendatis in Aegyptum, & os meū nō interrogastis: sperantes auxiliū in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciā in vmbra Aegypti: & erit vobis fortitudo Pharaonis in confusionem, & fiducia vmbrae Aegypti ia ignominiam. Et iterū, Vae, qui descendunt in Aegyptum, ad auxiliū, in equis sperantes, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multę sunt, & super equitibus, quia preualidi nimis: & nō sunt cōfisi super sanctum Israël. & Dominum non requisierunt. Sunt & alia huiusmodi innumera Ex quibus omnibus manifestē patet, quā exigat dominus, vt in die tribulationis confugiamus ad eius auxilia. Versu decimono, Si videbas furem, currebas cum eo. Currere cum fure, est ei consentire, sicque illi communicare

Math. 5

Lucæ 12

Math. 6

4. Reg. 1

Esaiæ 30

Esaiæ 31

in

in peccato. Vnde beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Si videbas furem, cōsentiebas ei. Felix autem, Si vidisti furem, vel complacuisti, vel voluisti cum eo, vel cucurristi cum eo.

Versu vigesimoprimo, Sedeos aduersus fratrem tuum loquebaris, &c. Prioris partis in Elucidatione duplex sententia posita est. Prior tamē quæ detractionis meminit & murationis, magis consonat æditioni Romanæ, quæ habet, sedens aduersus fratrem tuum detrahebas. Non dicuntur autem detrahere iudices iudicātes iniqua iudicia. Sed in Grægo nitur verbum καταλλα, quod detraho significat. Verumtamen lectio æditionis nostræ Gallicanæ, rectē etiam de huius iudicio secūdam sententiā exponi poterit, quemalmodū & Hebræa lectio anceps est, & vtranque prædictarum sententiarum recipit. In Hebræo enim simpliciter loqui habetur, non detrahere. Loquitur autem contra fratrem seu solū qui detrahit, sed etiam qui falsum aduersus ipsum profert iudiciū. In secunda autem parte versus, tamenti exposuerimus filiū matris, mysticē, referendo ad eandē Synagogam vel Ecclesiā, quæ est quasi mater vna singulorum qui de ea sunt: potest tamen intelligi de matre carnis. Impie enim in cōsummati, quales hīc describuntur, ne propriis quidem fratribus suis carnalibus ex eadem matre progenitis parcant in calūnia, scādalis, iniuriis, & fraudibus: id quod ad oculū etiam hodie facillimū est videre. Versu vicesimosecūdo, Existimasti iniquē, &c. Dictio iniquē, neq; in Hebræo, Neq; in Græco sic inuenitur, neq; est in æditione Romana. Vnde incertum est, an debeat vocatiuo casu accipi vt nomen, an vt aduerbiū determinans verbum existimasti. Vtraq; enim sententiā bona est. Siue enim dicamus, Existimasti tu, o impie, quod ero tui similis: siue, Tu peccator existimasti hoc iniquē, quod ero tui similis, vtraq; bona est sententia. Et licet videatur prima facie magis esse nomē vocatiuū casus, in Elucidatione tamē exposuimus potius secūdam aduerbialem significationem, eò quod videatur illa magis consonare lectioni Romanæ, simul atq; Græcæ, quæ in hunc habet modum, Existimasti iniquitatem, quod ero similis tui. Cuius lectionis hic est sensus, Tu persuasisti tibi, & iudicasti de me impietatem hanc: videlicet quod ego tui ero similis. Pendē autem idem, sed clarius exprimit nostra lectio, si tantum aduerbialiter accipiat iniquē. Versu eodem, Statusm contra faciem tuam.

Quod

Quod d
catur, F
tudinet
nō mih
res seip
in tur
nolant
sic hom
H Deit
& r
raret
autem
qui nu
Proph
contra
feci. In
meo. F
suā, se
rū. Si e
iudice
sentie
ostēda
est, q
beatit
qui n
tate l
nam
videt
Clar
finu
hæc e
sue
steno
cipe

A E
Vie
to,

Quod dicitur, Staruam cōtra faciem tuam: idem est, ac si dicatur, Faciam te tibi manifestū, & denudabo tibi tuā turpitudinem: & tūc ostendam tibi, quā nō sim tui similis, quā nō mihi placeat tua iniquitas. Modò enim homines peccatores seiplos ponūt post tergum suum, quia nolunt intendere in turpitudinem suam, nolūt seiplos quales sint cōtemplari, nolunt peccatorū suorum fœditatē agnoscere. Donec autē sic homines dissimulant, manēt peccata eorum ante faciem Dei: & ipse in die, quando manifestabūtur consilia cordium, statuet illos ante oculos suos, ac veluti cōtra faciē suam. Eos autem qui modò seiplos statuunt contra faciem suam, id est, qui nunc agnoscunt & detestantur peccata sua dicentes cum Propheta, Iniquitatē meam ego cognosco, & peccatū meum contra me est semper. Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Iniquitatem meam annūtiabo, & cogitabo pro peccato meo. Hos nō constituet Deus in nouissimo die ante faciem suā, sed projecta erūt post tergum ipsius omnia peccata illorū. Si enim nos ipsos modo iudicauerimus, non iterū à iusto iudice iudicabimur. Qui autem seiplos iudicare renuūt, ipi sentient iudicium domini. Versu vltimo, Et illic iter quo ostēdam illi salutare Dei. Sententia partis secūdx satis clara est, quòd videlicet laudatio Dei via sit qua peruenitur ad beatitudinē, in qua ostēditur homini salutare Dei: quoniam qui nūc Deum sedulò pro sua virili, & dignè pro sua paruitate laudare studuerint, hos Deus ad laudationem sui æternam adducet inter choros angelorum. Attamen ipse sermo videtur difficilior, illic iter quo ostendam illi salutare Dei. Clarius autē lectio habet, quam ponit sanctus pater Augustinus, Et hæc via est, qua ostendam illi salutare Dei: id est, hæc est via per quam eum deducam, vt videat salutare meū: sue, per quam ipse ad talem finem deueniet, nempe vt ostendatur illi salus mea. Et secundum hanc sententiam, accipere oportet sermonem vulgatæ lectionis nostræ.

Psal. 50

Psal. 37

Esaïæ 38

1. Cor. 11

QVINQVAGESIMI PSALMI ARGVMENTVM.

A EX TITVLI iudicio clarum est, hunc Psalmum à Davide factum post cōmissum adulterium cum Bethsabæe, & homicidium 2. Reg. 11
2. Reg. 12
 Via: quando Nathan Propheta ex mandato domini illum accendit, & increpante, agnoui peccatum suum, & penitentiam egit, dicens,

Quod

dicens, Peccavi domino. Tunc enim per misericordiam Dei quasi de-
 stitero ac mortali somno excitatus, a pertis sibi mentis oculis (quos
 te poenitentiam habuerat clausos, & per mortale peccatum modo
 dum excacatos) contemplans sui peccati magnitudinem, sciens igni-
 tia Dei privatus, spiritusq; salutaris & internus diuiniq; delectationis, in-
 mens quoque ne abijceretur imperpetuum a facie domini, ad Deum
 (quam frequenter ceciderat, & nedum oblitus fuerat) misericordiam
 confugit: dimitti sibi peccatum suppliciter exorans, & sanctum Spi-
 ritum quem de corde per peccatum effugerat, sibi reddi, ut, eo resolu-
 bili: quo resumpto posset (ut ante) Domini laudes decantare. In-
 diuine autem iustitie placatione, suiq; reatus expiatione, sacrificium
 offert Deo spiritus per poenitentiam & contritionem humilitatis
 quo est Deus, qui bonorum nostrorum non indiget, super omnia boni
 placitum. Attendamus itaque peccatorum istum fratrem in
 ipsum, ex amaritudine animi humilitati & contritione spiritus
 miserabiliter plorantem, ac Diuine misericordiam suppliciter: in-
 difamamus & nos, quemadmodum pro nostris peccatis Deum depre-
 cari.

Psalm. 15

QVINQVAGESIMI PSAL-
 MI ELUCIDATIO.

I Miserere
 mei Deus.

* secundum
 magnam mi-
 sericordiam
 tuam.

2 Et secundum
 multitudinem
 miserationum
 tuarum, dele
 iniquitatem
 meam.

Psalm. 144

I QUIDEM, potentissime Deus, iuxta senten-
 tiam est districtioremq; iustitiae tuae nunc mihi
 velles reddere, qui tam sceleratissime prolapsum
 sum, non esset reliqua mihi spes ulla salu-
 Atque ideo, ad benignitatem misericordiae
 tuae, subq; eius alas potius confugiens, suppliciter te rogo,
 per misericordiam tuam mei nunc misereri, meq; in gratiam
 receperis: * neque verò hoc vel impossibile est, vel in-
 gruum misericordiae tuae, quoniam sicut magna est mea iniquitas
 nunc sceteo miseria, ita magna omnino & maxima est miseri-
 cordias tuae: adeo ut nulla sit tam grauis iniquitas & peccata
 miseria, quam non purgare valeat humiliter implorata tua
 suauissima, latissima, & potentissima misericordia. 2 Quo-
 tas verò à patribus nostris audiuimus miserationes tuas
 multas & magnas, quibus peperisti à seculo humiliter poe-
 nitentibus, adeo ut sint miserationes tuae super omnia opera
 tua. Iuxta multitudinem itaque istarum miserationum tuarum
 nunc hoc unum abs te humiliter peto, ut peccata mea non
 recorderis amplius ad iudiciū ultionis, sed penitus deleat.

tur a
 lauit
 rium,
 me pl
 ua ab
 remis
 scere.
 sit non
 quitat
 & accu
 mihi n
 placen
 testari
 quorie
 donec
 Dcacione
 te, ad q
 tere vel
 & cogit
 lum qu
 nemine
 mei, &
 postulo
 prober
 tus es m
 ceq; tu
 quasi in
 torem,
 arguere
 tem & c
 praxiti
 nimium
 verò sit
 ad pecca
 & atren
 homo in
 congeni
 rium) at
 scitur, ed
 Euitas, &

tur in conspectu tuo. 3 Vehementer me pollutit & cōmaculauit turpitudine peccatorū meorum (primum quidem adulterium, deinde multò etiam fœdus innocētis occisio) & ideo me pluribus rationibus fœdatū, plurimum ac diligenter laua ab iniquitate mea: * totum me facias mūdum in perfecta remissione peccatorū meorum. 4 Siquidem nollem agnoscere, aut dissimulare vellē, siue excusare peccatum meū, iustitē non inuenirē apud te misericordiam. Nunc autē ecce iniquitatē meā nec dissimulo nec excuso, sed agnosco, detego, & accuso ante faciem tuam: * & peccatum hoc meum (quod mihi modò ad tēpus miserabiliter placuit, & ob cuius complacentiam tua præcepta neglexi) ex nūc odio habere & detestari volo, habeoq; odio, & detestabor omni tempore: & quoties recordabor, simul & execrabor illud: * eroq; memor donec viuam, ad mei humiliationem, & tui nominis glorificationem. 5 Non est neque in cælo neque in terra præter te, ad quem spectat iudicium de peccato meo: hoc est remittere vel retinere, indulgere vel punire: sed tibi soli, vt iudici & cognitori omnium humanarum actionum, peccaui: & malum quod feci, coram te feci cognitore & iudice: qui solus, nemine requisito, si velis, potes dimittere: * itaque miserere mei, & dele iniquitatē mihi confitenti. Si enim feceris quod postulo, consequetur ex inde gloria tua, vt inueniaris & comproberis iustus fidelis ac verax in verbis tuis, quibus pollicitus es misericordiam, reuertentibus ab iniustitia sua: * vincēs; tu, ac superabis illorum calumnias, qui te calumniātur quasi infidelem, iniustum, aut nimium crudelem scelerum vltorem, qui te vt iniustum, infidelem, & in promissis vauum arguerent, si mihi peccatum nolles dimittere: vincēntur autem & cōfundentur, si postquam mihi iam ita grauiter lapsoprestitisti misericordiam, adhuc pergant te vt iniustum aut nimium crudelem aut non veracem calumniari. 6 Quo uero sit etiam iustitia tua ad miserendum figmenti nostri, & ad peccatorum dimissionem facilior, illud precor considera & attende, quemadmodum in originali peccato concipitur homo in vtero matris suæ (quæ corruptio humano generi congenita, iniquitatum omnium fomes est, origo & seminaria) atque ita in peccatis modo quodam concipitur & nascitur, eò quòd ab ipsa conceptione indita nobis est hæc prauitas, & ad malum omne pronitas. 7 Rursum uero ex al-

3 *Amplius laua me ab iniquitate mea:*

* *& à peccato meo munda me.*

4 *Quoniam iniquitatem meā ego cognosco:*

* *& peccatum meum contra me est semper.*

5 *Tibi soli peccaui, & malicoram te feci:*

* *vt iustificeris in sermonibus tuis:*

* *& vincas cū iudicaris.*

6 *Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.*

7 *Ecce enim veritatē dilexisti:*

tera parte veritatem tibi obiiicio, quam & in te diligis, & a
 seruis tuis requiris, quæ etiam iustitiam tuam modo quæ
 compellit, misericordiam non denegare suppliciter posce-
 tibus, quemadmodum habent promissiones tuæ: * tu enim
 mihi nota fecisti incerta, id est, occulta consilia, iudicia, at-
 que decreta sapientiæ tuæ, quæ non sunt passim omnibus terra
 siue manifesta & cognita. Et ob hoc, licet peccauerim, non ti-
 men despero: quæ admodum faciunt, qui ignorant decreta mi-
 sericordiæ tuæ. Hæc autem que olim de misericordia tua re-
 familiariter reuelante cognoui, nunc tibi fiducialiter propo-
 no (nèpe humani generis naturalè infirmitatè, & promissio-
 nis tuæ infallibilè veritatem) ex duabus hisce rebus fida-
 ciam concipiens remissionis peccatorum meorum, sicque
 tuam potentissimam misericordiam & veritatem meæ iustiti-
 mitati patrocinatorum, remedioq; futuram. 8 Quomodo
 do autem iuxta legis ritum qui à corporali lepra mundatur,
 hyssopo aspergitur, sic tu me summe sacerdos (ad quem spe-
 ctat istius corruptissime lepræ, quæ inuasit spiritum meum,
 emundatio) hyssopo tuo asperge: id est sanguine tuo de cro-
 ce perfunde, ad emundationem animæ meæ: * tu me lava à
 fordibus peccatorum meorum, & totus efficiat candidus, sic
 quasi nulla in me vnquam fuisset macula: quemadmodum in
 niue candidissima, prorsus nulla nigredinis valet macula es-
 spici. 9 Fac me audire, quæso te, vocem gaudij & lætitiæ,
 loquere quod oblectet aures animæ meæ: loquere spiritui
 qui est intra me, & dic illi. Dimittuntur tibi peccata tua, vale
 in pace. Fides tua te saluum fecit à peccatis tuis: * Atq; hoc
 misericorditer mihi præstiteris, reirescent, vigoremque &
 virtutem resument (ex consolatione spiritualis gratiæ) con-
 nia ossa corporis, & vniuersæ vires animæ meæ, ex illico que
 promptæ & paratæ ad laudandum & seruendum tibi: & que
 velut mortua torpebant, redeunte spiritus gratia, reuiuiscunt
 in gaudio. 10 Noli vltra aspicere peccata mea, aut re-
 cordari quasi non dimissa, sed prorsus obliuiscere, & proce-
 ce post tergum tuum, penitusque dimitte omnes iniquitates
 meas: quas siue modò recenter commisi, siue olim commisi
 modò per occasionem recordor. 11 Expulsa verò omni
 peccatorum malitia, cor nouum, animam nouam, & spiritum
 nouum da mihi Deus, pro immundo mundum, pro immundo
 iustitiam: * & animam istam malam peccatorum verustate conser-
 ptam.

* incerta &
 occulta sa-
 pientia tua
 manifesta-
 sti mihi:
 Leuiti. 14
 8 Asper-
 ges me do-
 mine hyssopo,
 & mundabor:

* lavabis
 me, & super
 niuem deal-
 babor.

9 Auditui
 meo dabis
 gaudium &
 lætitiā:
 * & exulta-
 bunt ossa hu-
 miliata.

10 Aduer-
 te faciē tuā
 à peccatis
 meis: & om-
 nes iniquita-
 tes meas dele.

11 Cor mun-
 dum crea in
 me Deus:
 * & spiri-
 tum rectum
 innoua in
 visceribus
 meis.

ptam
 mili
 qui s
 atque
 & t
 mita
 à te r
 in nu
 aspect
 & gra
 cū red
 nunc
 olim
 ator
 H super
 confir
 qui sit
 in om
 hanc p
 pro gr
 repti
 conuen
 ptorum
 mea er
 ad tuar
 sese co
 solus r
 rum qu
 beratu
 collaud
 iustus,
 quidē
 vt non
 culis d
 hibita
 A bit tibi
 do, tu p
 cordia
 nione, c
 corpor

pram, ac velut nihil factam, in nouam & per iustitiam rectā
 mihi commutare digneris in intimis meis: spiritumq; meū,
 qui sub pondere peccatorum, & malæ concupiscentiæ tractu
 atque consensu vehementer fuerat incuruatus, ad cōgruam
 & tibi placentem restitue rectitudinem. 12 Non me per
 mittas, pater piissime, sic iacere proiectum à gratia tua, sicq;
 à te remanere separatam, vt nunc iaceo retro tergum tuum,
 in numero impiorū hominum, quos non respicit benignus
 aspectus tuus: * & tuum sanctum spiritum (quo tibi iungi
 & gratus esse solebam) ne vltra mihi deesse patiaris: atque
 cū reddideris, amplius auferri mihi non finas. 13 Restitue
 nunc mihi lætitiā illam salutarem spiritus mei, quæ mihi
 olim iugis erat & indeficiens, cū inhabitaret in me lætifica
 tor spiritus tuus: * & munifico illo, ac regio, potentiq;, &
 super admirabili tuo spiritu, me ita in omnibus verè bonis
 confirma, vt imperpetuum à te non valeam vltra separari:
 qui sit mihi dux & princeps, adiutor, liberator, atq; director
 in omnibus viis meis. 14 Cū verò mihi misericordiā
 hanc præstiteris, id quod tibi gratissimum esse cognouero,
 pro gratitudine sedulo persoluam, tam verbo salutaris cor
 reptionis, exhortationis & eruditionis, quàm exēplo sanctæ
 conuersationis dicendo eos qui iniquè agunt, viam præce
 ptorum atque iudiciorū tuorum: * & qui nunc sunt impij,
 mea eruditione, per gratiam tuam, ab impietate sua auersi,
 ad tuam seruitutē, tuorumq; mandatorum obseruationem
 sese conuertent. 15 Libera me Deus omnium, Deus qui
 solus me saluare potens es, à corruptionibus peccatorū meo
 rum quæ in carne & sanguine inhabitabant. * & cū fuero li
 beratus ab eis præ abundantia gaudij spiritus mei, exultādo
 collaudabit etiam lingua mea iustitiā & veritatē tuā: quoniā
 iustus, fidelis es & verax in promissionibus tuis. 16 Nunc
 quidē vinculis peccatorum conclusa fuerunt labia oris mei,
 vt non valerent tibi cantare speciosam laudē. Sed vbi tu vin
 culis disruptis, aperueris ea, statim gaudens os meū pro ex
 hibita misericordia, canticum siue psalmum laudis decanta
 bit tibi. Os enim quod peccator claudit iniquitatē operan
 do, tu peccatorū remissione aperis, vt dignè laudetur miseri
 cordia tua. 17 Ecce autē paratus sum pro peccatorū expia
 tione, quodcunq; volueris offerre sacrificium. Et quidem si
 corporale sacrificiū aliquod præcepisses aut iniūxisses mihi,

12. Ne pro
 iicias me à
 facie tua.

* & spiritū
 sanctū tuū
 ne auferas
 à me.

13 Redde mi
 hi lætitiā sa
 lutaris tui:

* & spiritu
 principali
 cōfirma me.

14 Docebo
 iniquos vias
 tuas: * et im
 pij ad te cō
 uertentur.

15 Libera
 me de san
 guinibus,
 Deus Deus
 salutis meæ:
 * & exulta
 bit lingua
 mea iustitiā
 tuam.

16 Domine
 labia mea
 aperies: &
 os meum an
 nūtiabit lau
 dem tuam.
 Psal. 144

Psal. 115

17 Quoniā
 si voluisses

sacrificium, aut exegisses à me, siue requisisses, libentissimo animo utiq;
dediturque: obtulisse: * sed holocausta corporalia nō sunt quæ tu per se
causis non delectaberis. requiris, aut in quibus sit tibi per se placitum, quasi per virtū
 18 *sacrificium Deo* quod semper tibi erit placitum, anima est pœnitens pro cō-
spiritus con- mīssis, dolens & afflicta: * & licet in venturo tempore gratie
tribulatus: futurum sit, vt euacuentur legis corporalia sacrificia, nun-
 * *cor contri-* quam tamen futurum est vt sacrificium spiritus per contri-
tum & hu- tionem & agnitionem suę culpæ humiliati abiiciat, sed per-
miliatum manebit hæc tibi semper acceptissima pro peccatis hostia.
Deus non despicies. Atque hanc ipsam tibi (quandoquidem aliam non postulas)
 19 *Benigne fac domine* offero pro peccatis meis. 19 Concepta verò tandem fida-
in bona vo- cia de remissione peccatorum meorum, etiam generalem
luntate tua audeo pro vniuerso populo, electōrum tuorum (& qui nunc
Sion: est, & quem mihi venturum demonstras) deprecationem fa-
 * *vt aedifi-* cere. Nimirum vt benignè facias ciuitati Sion, id est, secun-
centur muri gnouit aut cogniturus est, tibiq; seruiturus in hac militante
Hierusalē. Ecclesia: * Sic enim ædificabūtur muri superæ Hierusalē,
 20 *Tūc ac-* & complebitur cæleste illud ædificium, quod ex viuis com-
ceptabis sa- ponitur lapidibus, qui hīc in misericordia Dei aptantur, suo
crificium in tempore in muros ciuitatis illius cum cæteris beatis cordib;
stria, obla- candi. 20 Cūm verò hoc ædificium consummatum fuerit
tiones & ho- atque completum, illic sacrificium acceptissimum iugis gra-
locusta: tiarum actionis & laudis indeficientis ab omnibus cæli ciui-
 Hebr. 13 & iustū est offerri præ omnibus, quod tu acceptabis vt obla-
 * *tunc impo-* tiones & holocausta gratissima: * tunc veros ibi & delicatissimi
nant super mos illos vitulos labiorum consentientium nomini tuo (id est,
altare tuum perpetuam laudem, omnibus vitulis acceptiorem) offerent
vitulos. & presentabunt super altare ante conspectum tuum sine
 ne, in secula seculorum, Amen.

ANNOTATIONES IN

Psalmum quinquagesimum.

VERSU primo & secundo, Miserere mei Deus, secundū
 magnā misericordiam tuā. Et secundū multitudinem
 misere

miserationum tuarum dele iniquitatē meam. Magnam misericordiam postulat, qui magnam iniquitatem suam agnoscit: & multas miserationes Dei proponit, qui multa vulnera curanda habet. Sciendum autem est, vnam quidem esse Dei misericordiam, sed miserationes multas, si proprie de misericordia & miserationibus loqui velimus. Nā misratio à misericordia sic differt, quomodo opus iustitię ab ipsa iustitia. Est enim misratio, opus misericordię: & tot sunt miserationes, quot opera misericordię. Vna autem misericordia est, à qua miserationes omnes que fuerūt ab initio, quæq; futurę sunt vsque ad consummationem seculi, pariter effluerunt. Veruntamen contingit nonnunquam, misericordias Domini plurali numero in scripturis inueniri: ac tūc quidem necesse est misericordias accipi loco miserationum, quemadmodū & miserationem interdum pro misericordia accipi contingit. Hoc tamen in loco patenter fit distinctio, dum priori verbi singulari numero dicitur, apposito signatē adiectiuo magnitudinis: sequenti autem per numerum pluralem cū nomine multitudinis: illic proponendo magnā misericordiā, hęc autem multitudinem miserationum. Quod autem secundo loco hic dicitur de miserationum multitudine: secundū duplicem considerationem potest accipi: vel vt innuat petens, propter multitudinem peccatorum se egere miserationum multitudine, quemadmodum pluribus eget curationibus & cataplasmatibus qui plura habet vulnera. Davidis autē peccatum non simplex fuisse constat, qui præter adulterium, commisit & homicidium. Vel ad miserationes pristinas in temporibus pristinis exhibitas refertur ista multitudo. Quasi dicat, In multis, o misericordiarum pater, audiui mus, & vidimus opera misericordię tuę: toties experti sumus in præteritis seculis patres nostri misericordiam tuam, ad dimissionē peccati penitentibus concedendam semper maximē pronam, ita vt semper propitium te populo tuo ostenderis, posteaquā suarum iniquitatum egissent penitentiam. Nunc itaque & mihi hac vice liceat experiri semel istam misericordiam tuā, vt miseratione tua mihi totum hoc malū quod iam commisi dimittas, sicque deleas omnem iniquitatem meam. Quare autem delere iniquitatem significet iniquitatem penitus dimittere, non est difficile aduertere: quoniam scilicet id quod delemus, ultra non volumus venire nobis in

- memoriam. Ita cum Deus iniquitatē dimittit, ut ultra illius recordari non velit, dicitur peccatum delere. Vnde quodam loco apud Prophetam ex ore domini dicitur, Delebo quasi nubem iniquitatem tuam, id est, sic à memoria abiciā & non recordabor ultra, quomodo nubes quæ transit ab oculis, non ultra videtur. Notandum tamen est magnam esse diuersitatem inter delere peccatum & peccatorem: & illam quædam deletionem (peccati videlicet) optimam esse, summam exoptandam. Beati enim, quorum remissæ sunt iniquitates. Deletio verò peccatoris de libro viuentium, maxime horrenda est: de qua deletionem alio in loco Psalmista loquitur dicens, Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Versu tertio, Amplius laua me ab iniquitate mea. Amplius, hoc loco non valet in super aut præterea, quomodo non nunquam solet accipi: sed aduerbium est quantitatis, valens multum, valde, vel plurimum. Id quod manifestè in Hebræo quàm ex Græco cognoscimus. Nā ex Hebræo beatus Hieronymus vertit, Multum laua: alii plurimum vel admodum laua, aut etiam atque etiam laua. Græcè autem habetur ἐμπλήρον quod sonat adhuc multum: quasi dicat, etiam atque etiam laua, aut (ut ita loquar) plus & plus laua. Cui aperte correspondet lectio quam beatus Augustinus sequitur, habens, Etiam atque etiam laua. Versu quarto, Peccatum meū contra me est semper. Huius versiculi intelligētia multò clarior fiet, si annotationem secundam circa versum vigesimum secundum, mox præcedentis Psalmi aut relegas, aut iam bene lectam reuoces ad memoriā. Illa enim te docebit, quid si peccatum esse contra peccatorem, vel contra faciem peccatoris. Versu quinto, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Quæstionem mouere solent simpliciores, quomodo dicere potuerit Propheta pœnitens domino, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. An enim non in Vriam grauius peccauerat, cuius primum sibi vxorem contra iustitiam vsurpauit ad actum non licitum, & deinde vitam suam iniqua traditione perdidit: Peccauit & in Bethsabæe, quam ad rem pessimam induxit, & cuius maritum interfici curauit. Quomodo ergo nunc dicit, Tibi soli peccaui? Pro huius autem quæstionis solutione, aduertenda est differentia sermonis: quoniam videlicet non idem valent, Tibi peccaui, & in te peccaui. Longè enim aliud sonat in aliquè peccare, quàm

pecca
tendi
riam
Etat
pere
illi
ber in
pecca
Atq;
comp
sunt p
gladi
nocen
aduer
in illu
rex est
subia
nes, ce
tentia
dicere
tur, m
Non e
specto
Deum
enim
milita
mici
daxer
à Dor
gi deb
tat de
re. Ve
parte
me m
qua si
cum o
ctum
nis de
tur. Si
mo q

peccare illi. Peccamus enim in illum, quē nostro peccato offendimus, aut potius cui nostro peccato damnū aut iniuriā quamlibet inferimus. Peccamus autē illi, ad quem spectat peccati punitio, & qui in sua potestate habet vel dimittere peccatum, vel ultionem de eo sumere. Vnde fit, vt non illi semper peccetur in quem peccatur. Nō enim est cuiuslibet in quem peccatur, sumere pēnas, & facere vindictā in peccantē. Ait enim Dominus, Mea est ultio, & ego retribuā. Atq; hac causa vindictā exercere in peccantes, non nisi illis comperit, qui à Deo receperūt potestatem: quemadmodum sunt principes & iudices, qui (vt ait Apostolus) nō sine causa gladiū portant, sed vt sint terror male agentium, & pro innocentibus aduersus noxios exerceant vindictā. Cæterū, cū aduersus illum delinquitur, qui nulla est potestate præditus, in illum quidem, sed non illi, peccatur. Rectē itaq; Dauid cū rex esset in Israël, omnibus in regno superior, ita vt nullius subiaceret iudicio, neque quenquam agnosceret inter homines, cuius esset sententiæ subditus, nisi Deum solū (cuius potentiam & dominationem negare nec poterat, nec volebat) dicere potuit Domino, tibi soli peccaui. Quod autem sequitur, malum coram te feci, expositio est eius quod antecessit, Non enim sic accipiendum est coram Deo, quasi solo Deo inspectore & cognitore se fateatur fecisse malum, quasi præter Deum alius nemo factum conspexerit aut cognouerit, Neq; enim Bethsabæ latebat adulterium: neque Ioab principem militiæ (qui literas acceperat proditiōis) latebat Vriæ homicidium. Forsitā & ministri qui illam de domo sua regi aduxerant, non ignorabant adulterium. Similiter & Nathan, à Domino utrūque facinus extitit reuelatum, &c. Sed intelligi debet, Corā te solo, tanquam vindice & iudice, cui cōpetat de his meis iniquitatibus facere vindictā, & pēnas sumere. Versu eodē. Vt iustificeris in sermonibus tuis. In secunda parte versus, particula vt, diligenter notanda est. Non enim hinc significat, vt ferē solet, sed tantum consequutionem: in qua significatione & aliās in scripturis solet vsurpari. Velati cum dicitur Matthæi primo capite, Hoc autem totum factum est, vt impleretur quod dictum est à Domino. Et Ioannis decimanono, Facta sunt enim hæc, vt scriptura impleatur. Simile est & illud Saluatoris apud Lucam, capitulo decimo quarto, Cum (inquit) inuitatus fueris ad nuptias, vade, re-

Deut. 32

Roma. 12
Roma. 13

Matth. 1
Ioan. 19

Lucæ 14

cumbe in nouissimo loco, vt veniēs is qui te inuitauit, dicat tibi, Amice, ascende superius. In his enim locis non particula vt, finem significare, quemadmodum plerumque solent accipi. Non enim verum est, Christū vel sic agere: vel sic pati voluisse: ad eum finem vt scripturam impleteret. Non enim ideo sic agere, vel sic pati voluit, quia sic scriptū fuerat aut prædictum: sed e contrario magis ideo sic scripta fuerant, quoniam sic futura erant. Iterum, non suadet Dominus humilem locum ad eum finem accipere, vt sic eleuetur homo ad altiorē, & honorem talē accipiat. Vana enim est humilitas, quæ ordinatur ad superbiam. Oportet ergo particulam vt, conuentionem tantum significare: estque præcedentium propositionum ista sententia: Per hoc quod hæc aut illa facta sunt, consequuta est scripturæ huius aut illius impletio. Aut quia ista sic facta sunt, idcirco scripturæ quæ hoc prædixerat, impleta est. Sic & in alio loco Euangelicæ illius exhortationis, sententiæ verborum Domini talis est, Recumbe in nouissimo loco: & sic fiet, vel ita consequetur, vt veniens qui te inuitauit, dicat tibi, Amice ascende superius. Ita & in proposito loco, Dele iniquitatem meam, Domine laua me ab iniquitate, & à peccato munda me, vt iustificeris: sensus est: Dimittē mihi peccatū Domine: sic fiet, vel ita consequetur, vt tu iustificeris, & vincas, iuxta sententiā in Elucidatione latius explanatā. Hoc tamen aduertendū est, quod hæc particula, vt iustificeris, & vincas, &c. non tū eo quod immediate antè, sed cū iis quæ paulo antè præcedūt, iungenda videtur, iuxta modū quem iam nunc expressimus. Nam id videtur connexio sententiæ expostulare. Versu sexto, Et in peccatis concepit me mater mea. Huius versus partem secundā nonnulli ad ipsam conceptionem peccatum referunt: id est, ad libidinem quæ est in conceptione prolis, dicentes, ob hoc in peccatis concipi hominem, quoniam libido adest quasi commaculans aut vitiat conceptum. Verū non satis apparet, hanc esse sententiā Psalmistæ: quoniam vbi nos habemus, concepit me mater mea, aditio Romana habet peperit, & similiter verit ex Hebræo sacer Hieronymus. Traditio autem Augustini habet, In utero me aluit. Hæc autem nullo modo prædictæ expositioni consonant. Quomodo enim verum esse potest, quod in peccatis nos paruius matres nostræ, aut in utero alunt ac fouent, si ad peccatum ipsius matris referatur: id est, ad libidinem

diner
tas m
tio. R
ginal
beat c
plur
ginal
requi
iplam
po, &
emun
capite
gilet
bus co
per eo
pum a
& hon
do, mu
Exodi
re deb
& verr
gno te
passeri
cundat
tur hyl
milis a
dificati
coratiu
siccus
meti h
quoq;
qui sele
ri, hifce
nempe
duobus
quoque
nunc lo
tur. Qu
quod &
cognat

dinem: Non enim in pariēdo libido est, sed dolor & crucia-
 tas maximus, forsitā & prioris delectationis quædā expia-
 tio. Rectius ergo & hæc particula, vt prior, ad peccatum ori-
 ginale ipsius cōcepti vel partus æditi referetur, vt eandē ha-
 bear cum priore sentētiā. Quomodo autē dicatur numero
 plurali, in iniquitatibus & in peccatis, cū non nisi vnū sit ori-
 ginale peccatū in quo cōcipimur, & quam intelligētia istud
 requirat, ex Elucidatione lector attentus facile per semet-
 ipsam aduertet. Versu octauo, Asperges me Domine hyssopo,
 &c. De hyssopo legimus in veteri testamento, quod ad
 emundationem ab immunditiis, à Deo instituta erat. Nam
 capite xix. libri Numerorum, de emundatione eius qui teti-
 gisset cadauer, præcipitur in hunc modum, Tollent de cineri
 bus combustionis atque peccati, & mittēt in aquas viuas su-
 per eos in vasis in quibus cum homo mundus tixerit hyssopum
 asperget ex eo omne tentoriū, & cūcta suppellectilem,
 & homines huiuscemodi cōtagione pollutos: atque hoc mo-
 do, mundus lustrabit immūdū tertio & septimo die. Iterum,
 Exodi xiiii. cap. de emūdatione leprosi dicitur: quod offer-
 re debet hyssopum cum duobus passeribus, ligno cedrino
 & vermiculo, & quod hyssopū cum altero passiere viuo ac li-
 gno cedrino & cocco deberet intingere in sanguine alterius
 passeris immolati, sicq; aspergi deberet effuso sanguine. Se-
 cundum mysticam verò considerationem, apta admodū vide-
 tur hyssopus ad significandam purificationem. Est enim hu-
 milis ac modica, & tamen admodum purgatiua atque mun-
 dificatiua pectoris, præcipue autem pulmonis, & vehemēter
 curatiua: vt per eam vel humilitas vel pœnitentia apte signi-
 ficetur, qua spiritus & affectus humanus optimè curatur, ta-
 meti h ominem faciat secundū speciem vilem. Notandum
 quoq; quod & aspergi petit & lauari, vt fiat perfectè mūdus,
 qui sese vehemēter agnoscit pollutum. In lege enim vete-
 ri, hæc duobus modis legimus solitos purificari immūdus,
 nempe aspersione & ablutione. Et de aspersione quidem ex
 duobus locis iam iam citatis est conspicuum. De ablutione
 quoque ex libris legis est manifestum, vbi nunc vestimenta,
 nunc locus, nunc totum corpus aqua lauari sapissimè iubentur.
 Quod autem dicit, super niuem dealbabor, illi respōdet
 quod & apud Esaiam, Lauamini, mundi estote, auferte malū
 cogitationum vestrarum. Si fuerint peccata vestra quasi coc-

Nume. 19.

Exod. 14

Psalm. 42

cinum, velut lana alba erunt: & si fuerint rubra vt vermiculus, velut nix alba erunt. Significat autem ista tantam de al-
 batio integram & perfectam ab omni peccati inquinamento
 emundationem. Versu nono, Auditui meo dabis gaudium &
 lætitiã, dictum est loco huius, Facies me audire gaudium
 & lætitiã: quemadmodum in alio Psalmo dicitur. Audiri
 fac mihi mane misericordiam tuam: loco eius, Fac me audi-
 re, Fac vt audiam. Secundum quem modum, hoc etiam in loco
 beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Auditum mihi facies
 gaudium & lætitiã. Nota verò ordinem: qui in hoc versu
 simul & statim præcedente indicatur. Primum enim est vt
 nos aspergat Deus summus sacerdos hyssopo, quasi secundi-
 ritum expiationis nos purificans: sequitur, vt mundemur, &
 loti dealbemur. Interius auditur gaudium & lætitiã, foris
 exultant ossa, prius humiliata. Sic enim ab intimis ad extre-
 ma debet procedere perfecta curatio. Simul & hoc notandum
 est, in duobus istis versibus, quod vel accipi possunt secundam
 sententiam fiducialiter deprecantis: sicque verba futuri tem-
 poris modi indicatiui, accipi possunt secundum significatio-
 nem modi imperatiui, siue deprecatiui, vt sit sensus, Asper-
 ges me Domine, & munda me, laua me, & super niuem dealbet.
 Auditui meo da gaudium, & exultent ossa humiliata. Neque
 enim rarum est, cum fiducialiter postulamus, & quasi fami-
 liariter supplicamus, vt in futuro indicatiui modi, pro impera-
 tiuo aut deprecatiuo. Nam hoc modo indicatiuo postulan-
 tes, indicamus, nos non dubitare quin ita sit futurum vt peti-
 mus. Quasi enim humiliter & implicite perimus, cum id
 quod volumus, confidenter futurum proponimus. Aut acci-
 pi potest quasi secundum conditionalem enuntiationem, ut
 sit iste sensus, Si tu me asperferis Domine, mundabor: & si
 tu me laueris, dealabor. Si tu auditui meo gaudium dele-
 ris, exultabunt ossa. Versu decimotertio, Spiritu principali
 confirma me. Spiritus principalis Græcè habetur *πρωτοπνευ-
 ματος*, id est, ducalis, vel regius, siue principalis. Nam *πρωτος*
 ducem vel principem significat. Ducalem ergo siue prin-
 cipalem siue regalem spiritum vocat, quasi magnificentum, nobi-
 lem, munificum & liberalem: diuitem & potentem, vt valeat
 bonum, vt velit benefacere, & in omni bono hominem firmare
 quem inhabitauerit. Sic & secundum vulgarem lo-
 quendi usum, solemus eos qui animo regali sunt (id est, ma-
 gnificos

nificos
 princip
 roy m
 riu m
 lectio
 spiritu
 lu, pot
 sa illa q
 rare sol
 molis
 cipalis
 nerum
 animæ
 ries, in
 O lux b
 randa,
 moqu
 mez. P
 hoc loc
 plurali
 gustiu
 pretari
 quisqu
 Cur au
 cidatio
 nis & s
 di erat
 David.
 scilicet
 guinis
 ti à pec
 nni far
 tio & v
 tus Aug
 ponit. C
 ait, Den
 sic posit
 saluato
 tiam tu
 quã vul

nificos, diuites, atque potentes, simulque liberales) nuncupare principes, vel principales siue regales homines. Beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Spiritu potenti. Felix autem, spiritu munifico vel liberali: quæ omnia in eadem cum nostra lectione recidunt sententiam. Quomodo autem sanctus iste spiritus dicatur, sitque verè principalis, regalis, ducalis, nobilis, potens, munificus, & liberalis, pulcherrimè exprimit pro-
 fa illa quam in eius solennibus commemorationibus decantare solèt fideles, cuius est initiū, Veni sancte spiritus, in qua multis pulcherrimis & iucundissimis titulis, honoratur principalis iste spiritus. Veni (inquit) pater pauperum, dator munerum, lumen cordium. Consolator optime, dulcis hospes animæ, dulce refrigerium: in labore requies, in æstu temperies, in fletu solatium. Sine tuo numine, nihil est in lumine. O lux beatissima, & alia multa nunquam satis frequè iteranda, neque satis diligenter contemplanda. Versu decimoquinto, Libera me de sanguinibus Deus Deus salutis meæ. Præter Latini sermonis consuetudinem, sanguinibus hoc loco dictum est, numero plurali. Quia tamen in Græco pluralis numerus positus est, maluit interpretes (vt inquit Augustinus) minus Latine dicere, quàm minus propriè interpretari. Nam & in Græco & in Hebræo ita habetur: neque quisquam interpretum aliter vertit, quàm de sanguinibus.
 Cor autè sanguines (vt ita dicam) appellet peccata, in Elucidatione indicatū est, quoniam videlicet à corruptione carnis & sanguinis peccata procedūt, maximè carnalia, cuiusmodi erat concupiscentia adulterij, quæ radix fuit omnis peccati David. Præterquam ratione adijci possèt etiam altera: quia scilicet per peccatum meretur homo mortē, quæ est per sanguinis effusionem. Sicque liberari à sanguinibus est, liberari à peccatis, per quæ comeruerat mortem. Sed & ad effusionem sanguinis innoxij referri possèt. Verùm prima expositio & vulgarior, & solidior est, & verior: quam etiam beatus Augustinus prolixius prosequitur, & Elucidatio solam ponit. Quæ autem sequitur replicatio Diuini nominis, cum ait, Deus Deus salutis meæ, ad magni affectus testimonium sicposita est. Valet autem Deus salutis meæ, ac si dicas, Deus saluator meus. Versu codè, Et exultabit lingua mea iustitiam tuā. Exultabit capiendum est, vt plus aliquid significet, quàm vulgo solet: neque merè neutrale habet significationē, qua
 lca

Esaiz 49

lé habet cū dicimus, Exultate iusti in domino. Nam propter accusatiuū, qui sequitur, nēpe iustitiam tuam, necesse est aliquid transitivæ significationis in eo verbo includi, ut cōmode ab eo possit secundū hanc transitionis vim regi accusatiuus. Valet ergo exultabit, tanquā si dicas, Exultando laudabit, vel exultando cantabit. Sic & verbū iubilare, quod pænè neutrū est, & absq; casu accusatiuo ferè semper possumus legimus: inuenitur tamē Esaia xliix. iunctū habens post se accusatiuū, cū dicitur, iubilate montes laudē: quo in locumiliter non secundū neutralem significationem accipere poterit verbū iubilandi, sed partim transitivē, ut significet iubilando laudate vel canite, vel depromite laudem. Huiusmodi autem verbum solent & Grammatici tractatores facere mentionē ex Poētis & oratoribus assignantes exempla. Cuiusmodi est illud Vergilij, Nec vox hominem sonat. Sonare enim per se neutrale est, sed hoc loco valet sonando representare. Vanū autem est, quod quidam emendandam putant eam lectionē, quæ habet Exultabit, putantq; legendum, magis exultabit, quomodo habet Romana editio: dicitur male cōmutatam esse literā a, in v, sicq; ex exaltabit vitiose locūtū esse exultabit, propter vicinitatem dictionū. Qui hoc inquam sentiunt, vanè iudicant: quoniam in Græco aperte manifestè non exaltabit habetur, sed exultabit. Est enim ἀγαλλιάσθαι, quod nemo ignorat significare exultabit, non ἐξάσθαι, quod valet exaltabit. Inter has enim dictiones, apertissima differentia est. Deinde beatus Hieronymus ex Hebræa vertit, laudabit: quod nostræ lectioni & expositioni est vicinius. Felix etiam vertit iuxta nostram expositionē. Lingua mea exultando cantabit iustitiā tuam. Versu decimo sexto, Domine labia meā aperies. Peccator sibi quāsi claudat labia claudit, quando per peccatū facit, ut dignè Deum laudare nō possit. Siquidem non est speciosa laus in ore peccatoris: sed recti sunt, quos docet laudatio Dei. Et peccator dixit Deus. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testimonium meum per os tuum? Neque dubium, quin eadem hæc increpatio, etiam Dei laudem indignè per os acceptam, simul includat. Sed & si peccator os aperiat, ut Deum laudet, non tamen illam ut suam laudem Deus acceptat, quoniam cor per iniquitatem elongatum est ab eo. Clausum itaque habet peccator os suum, & conclusa labia, donec in peccato

Eccle. 5
Psalm. 32
Psalm. 49

to perm
tete, rel
dignam
rius soli
laudes
cimolop
Huius v
dinant, v
aduerbi
hunc se
inde diu
sentent
bet, Om
eas. In q
mè peri
se nisi cu
quis ita
enim po
tēria. q
tem fac
H Petrus
nēq;. Ita
no nece
dedissen
datione
tū Aug
Legit n
particul
modo m
de. Vtriq
vō pau
lam nec
bet sent
detur. I
lectio, q
Nam b
mam fe
cula ista
dicitur i
locusta

to permanet. Deo autem misericorditer peccatum dimitte-
 tēte, referantur prius cōclusa labia, & os aperitur, vt laudem
 dignam & speciosam Deo possit offerre: dū etiam cor inte-
 rius solita diuina illuminatione & visitatione iterū ad eius
 laudes excitatur, & feruore bono extimulatur. Versu de-
 cimo septimo, Quoniā si voluisses sacrificiū, dedissem vtique.
 Huius versus duplex datur cōstructio. Quidam enim ita or-
 dinant, vt accusatiuus sacrificium, regatur à verbo voluisses,
 aduerbium autem vtique iungatur cum verbo dedissem, ad
 hunc sensum, Si sacrificium voluisses, vtique dedissem: ac de-
 inde diuisim legatur, holocaustis nō delectaberis. Atq; hanc
 sententiam manifestē demonstrat Græca lectio, quæ sic ha-
 bet, *ὅτι ἠθέλησας θυσίαν, ἔδωκα ἂν. ἡλοκαυτώματα οὐκ ἔδωκῆ-
 σάς.* In qua sententiā, quilibet Græcæ literaturæ vel tenuissi-
 mē peritus, clarē videt particulā ἂν) quæ valet vtique; non pos-
 se nisi cum præcedēte copulari. Absurdissimum enim erit, si
 quis ita velit iungere *ἂν ἡλοκαυτώματα οὐκ ἔδωκῆσας.* Non
 enim potest hæc particula rectē poni in principio totius sen-
 tentiæ, quam determinabit; neq; multò minorem absurdita-
 tem faceret apud Græcos, quàm si quis dicat apud Latinos,
 H Petrusque Ioannes: cū postponi debeat, dicēdo, Petrus Ioan-
 nesque. Ita q; quantum ad Græcam lectionem, apparet omni-
 no necessarium esse, vt particula vtique determinet verbum
 dedissem. Atq; hanc sententiam, vt potiorē, nos in Eluci-
 datione sequuti sumus & expressimus: potissimū cum bea-
 tū Augustinum ad eūdem modum distinxisse inueniamus.
 Legit nihilominus plurimi secundum aliam cōstructionem,
 particulam vtique ad ea quæ sequuntur referentes, ad hunc
 modum. Quoniam si voluisses, sacrificium dedissem: ac dein-
 de, Vtique holocaustis non delectaberis. Quam distinctionem
 nō pauci Latini codices habent. Atq; hæc lectio, neque ma-
 lam neque difficilem, imò neque aliam, quàm prædicta ha-
 bet sententiam. Prior tamen (vt monstratum est) rectior vi-
 detur. Ex Hebraico autem non potest videri vtra sit verior
 lectio, quoniam in Hebræo particula ista vtique; nō habetur.
 Nam beatus Hieronymus ita vertit, Non enim vis vt victi-
 mum feriam, nec holocaustum tibi placet: vbi nusquā parti-
 cula ista vtique; ponitur, quæ difficultatem facit. Quod autem
 dicitur in fine, Holocaustis nō delectaberis, Græcè sonat: ho-
 locausta nō habebis accepta aut placita: nō cōplacebis tibi in
 eis;

Psalm. 124.

Ioan. 4

Ibidem.

Osee 14

Hebr. 13

quod Latinus interpres recte expressit, Holocaustis non delectaberis. Versu penultimo, Benigne fac, Græcè *εὐνοεῖς* verbo dicitur *ἀγαθῶς*, quod verbum ponitur etiam in Psalmo cxxiiii. vbi habemus, Benefac domine, bonis & rectis de. Habet autē peculiarē quandam emphasim hoc verbum, quæ nullo Latino vocabulo satis appropriatè potest exprimi. Nam benefacere propriè exprimit Græcā vocē *ἀγαθῶς*. Vocabulū autē quod hīc ponitur & in Psalmo cxxiiii. valet ac si effictō vocabulo dicas, benignare, vel benignus, aut bonus esto. Est enim sententia, benignare, vel benignus aut bonus esto ciuitati sanctæ Sion, sanctæ Ecclesiæ: hoc est, benignè age cū ea, bonum & benignū te illi exhibe, sicut exprimit elucidatio. Versu vltimo, Tūc acceptabis sacrificiū iustitiæ. Pro verbo acceptabis quod hīc ponitur, Græcè idem est verbū quod paulò antè versu decimosextimo, habebatur pro delectaberis. Vnde acceptabis, valet accepta habebis, possēt q; verti iuxta priorem modū: Tunc delectaberis sacrificiis iustitiæ, oblationibus & holocaustis quemadmodū & illic verti poterat, Holocausta non acceptabis. Sacrificiū autē iustitiæ quod hīc dicit Deo futurum acceptum adificatis muris Hierusalē, laudes sine fine offerendas interpretatur Elucidatio: quēadmodum beatus Augustinus quoq; interpretatur. Cur autē laudis Dei in Hierusalem sacrificiū iustitiæ appelletur, ratio est, quia non pro iniquitate ibi sacrificabitur, vbi nulla erit iniquitatis memoria, sed tantum iustitia: quoniam dignissimum est & iustissimum illi summo bono (quod videbunt ciues beatæ illius ciuitatis faciem) laudem & benedictionem offerre in secula seculorū. Iustum etiam est, vt illi sacrificemus quod habemus in nobis optimū. Sacrificiū autem laudis, adorationisq; in spiritu & veritate, in immensum corporaliū victimarum oblationem præcellit: & iustū est, spiritū patrem (qui & ipse spiritus est) in spiritu magis honorari, & immortalibus, atque incorruptibilibus hostiis coli, quā corporalibus & mortalibus victimis. Vituli autem isti, quos dicit super altare imponēdos, illi sunt, de quibus Propheta Osee loquitur, dicens, Omnia aufer impietatem, & omne accipe bonum: & vitulos labiorum nostrorum sacrificabimus tibi. Quos vitulos labiorum Paulus Apostolus in ea, quam ad Hebræos scripsit Epistola, fructus labiorū appellat, dicens. Per ipsum ergo (id est, per Christum

Christum
tum
labiorum
ture a
Dei
tare
illud
dicens
qui tal
qui est
vt a
t.

C

Christum) offeramus hostiam laudis semper Deo, id est fructum labiorum confitentiū nomini eius. Hi sunt ergo vituli labiorū, laudes, benedictiones, & gratiarum actiones. Per altare autem Dei, vel simpliciter intellige, ante conspectum Dei: quoniā altare in conspectu Dei sistitur, & dicimur in altare Dei offerre, quoties coram Deo offerimus. Vel ipsum illud altare, de quo Paulus in loco iam iam citato loquitur, dicens, Habemus altare, de quo edere non habent potestatem, qui tabernaculo deseruiūt, Christum dominum significans, qui est altare nostrum, sacerdos, & hostia. Super hunc enim vt altare ponemus nostras laudes, in conspectu diuinitatis, cum per illum, vt sacerdotem, & pontificem nostrum æternum, acceptas laudes diuinitatis, offeremus in secula seculorum qui in trinitate & vnitatem perfecta viuit, regnumque & imperium tenet per omnia secula seculorum,

Ibidem.

Amen.

* *

*

ARG

ARGVMENTVM
IN PSALMVM QVIN.
QVAGESIMVM.
PRIMVM.

1. Reg. 21

Ibidem.

EX TITVLO historico huic Psalmo praemisso, facile cognoscimus, & quae fuerit componendi occasio, & quae sua sit occasio quem tanta seueritate prae totum decursum Psalmista tractatur. Titulus talis est, in finem, intellectus Dauid quando venit Doeg Idumaeus, & annuntiauit Sauli, & dixit, Venit Dauid in domum Achimelech. Historia satis nota est ex libris regum: quomodo post consummatam Saulis iram fugiens Dauid, venerit ad Achimelech sacerdotem in Nobe, tanquam ex iussione regis aliquo proficiscens: a quo etiam panes propositionis, & gladium Golia accepit. Intus vero in tabernaculo erat Doeg Idumaeus, vnus inter primos seruos Saulis, qui hac ipsa quae conspexerat, nequiter & odiosè detulit ad Saul: pro quo quod sacerdos ipse Achimelech cum omni domo sua à rege vocatus, post accusationem, excusationem non recepta, crudelissimè interficitur per manus eiusdem Doeg Idumaei: simul & tota domus sacerdotalis, viginti quinque viri, vestiti ephod lineo: insuper & tota eorum ciuitas percussa est in ore gladij, ita vt neque foeminae, neque paruuli, neque lactantibus parceretur, ne bobus quidem & ouibus inter haec vnus tantum ex filijs Achimelech effugiens manus Saulis. *Achimelech* nomine, hanc eadem crudelissimam renuntiauit Dauidi. Qui tanto dolore cordis intrinsecus, atque indignatione maxima, tam contra suum impijssimum delatorem Doeg Idumaeum, quam contra crudelissimum tyrannum & homicidam Saul, in spiritu dolenti commotus, & concitatus, Psalmum praesentem videtur composuisse, & cantasse coram domino, in sui doloris lenimentum, impietatis illorum descriptionem, & suae innocentiae protestationem. Possumus tamen Psalmum hunc vniuersis Sauli & Doeg similibus, id est, omnibus pauperum & inuiciorum oppressoribus, generaliter accommodare. Atque ita secundum generalem applicationem procedit Elucidatio.

QVIN

V I D tu, ô impie, in peruerſitate tua gaudes, ac gloriaris, qui potens es & validus ad operandum iniquitatem? quid tibi cōplacēs, quid teipſum iactas in impietatibus tuis (vnde potius erubescere debebas, ac meritō confundi) qui nunc ad

1 Quid gloriaris in malitia: qui potens es in iniquitate?

prosperitate constitutus, Deo permittente potens es ad perpetrandum iniquitatem tuam? 2 Per omne tempus iugiter

2 Tota die iniustitiā cogitavit lingua tua:

cor tuum cogitationes voluit iniustitiæ, & de sua plenitudine similia per linguam eloquitur: dum cū tui similibus conciliabula celebrans, de innocentum oppressione pertractas:

* sicut nouacula acuta fecisti dolorem.

* facis fraudem, dolosq; & insidias struis innocentibus, vsq; ad nouissimam miseriam, vsque ad mortem & omnimodam perditionem fraudibus tuis illos cupis adigere: quomodo

perditio acuta nouacula nihil relinquit pilorum, sed totū abripit funditus acutie sua. 3 Ex proposito cordis & deliberata voluntate iniustitiam prælegisti bonitati atque virtuti, iustitiam

3 Dilexisti malitiā super benignitatem:

odio habens & fugiens, iniustitiam verò diligens & prosequens in operibus tuis: magis gaudens in proximorum nocentia, quàm in eorundem obsequio: * elegisti quoque

* iniquitatē magis quàm loqui aequitatem.

loqui magis fallitatem & iniustitiam quàm veritatem, atq; iniustitiam. Cū enim per veritatem possēs tueri honorū innocentiam, maluisti per iniquitatē oris tui, illos in perditionem & condemnationē iniustam adducere. 4 Complacent

4 Dilexisti omnia verba precipitationis, lingua dolosa.

tibi sermones omnes qui faciunt ad pauperū oppressionem, simpliciūmq; perditionē, supplantationem, & in mortē precipitationē: quos tu loqueris per linguam tuam dolosam, id est, ad dolos cōponendos, & concinnandam fraudē, atq; deceptionē bene appositam & instructam. 5 Nequaquam verò

5 Propterea destruet te in fine, euelte iniquitatis tuę, perdet te perditione sempiterna, prorsusq; eueleturne habitas, à domo & substantia tua, à seculo hoc præsentis, in quo tibi videris pulchrè virens, & bene floridus: hincq; de tabernaculo tuo:

manebit impunita hæc tui cordis & oris adamata impietas. Deus delictus enim scelerum vindex Deus, in ultionem consummationem iniquitatis tuę, perdet te perditione sempiterna, prorsusq; eueleturne habitas, à domo & substantia tua, à seculo hoc præsentis, in quo tibi videris pulchrè virens, & bene floridus: hincq; de tabernaculo tuo:

* & radicē tuā de terra uiuentium. nem ignotam, in locum horroꝝ atq; tenebrarum: * ita te quam) te prorsus faciet emigrare, & hinc abscedere, vt nihil omnino tui remaneat, vt etiam radix tua auferatur de terra uiuentium: omnis uidelicet substantia, omnis gloria, omnis delitiā, omnis spes, omnis fortitudo, omne auxilium: quibus rebus sic te stabilitum in hoc seculo malē credis, quē admodum arbores suis sunt radicibus in terra stabiles. 6 At uerū boni & simplices, quorum oppressione & malo nunc gaudes & oblectaris, quos tu nunc cōtemptui habes & ostentui, cum ita te uiderint diuina ultione punitū, mirabuntur, & intra se diuinam reuerebūtūr, adorabuntq; & prædicabunt reuerentiam: * & super te diuina ultione sic miserum factum, & que cōdemnatum, risum facient diuinæ iustitiæ rectitudinem congraudentes atque applaudentes, ac de sua liberatione magnificē gloriāntes: * & in exprobrationem aduersum te loquentur, ac dicent, Ecce quomodo eiectus humiliatus atq; prostratus est homo iste, qui Deū non habuit præ oculis, qui in illo fidem & spem suam noluit reponere, qui donec uerū timorem Dei recipere noluit. 7 Sed timore & fiducia Dei postpositis, spem habuit in abundantia potentia atq; substantia suā, & in multis diuitiis suis: quibus subnixus, putabat omnia se posse superare: * quin & præualuit, ac potens fuit, ad oppressiōem bonorum & perficiēdum impietate, in superbia & uanitate diuitiarum suarum, donec Deo placitum fuisset illum in sua prosperitate permittere. Ecce (inquiēt iusti) quo nunc proiectus est, quantum humiliatus & miser factus. Sapien. 5 qui nos aliquādo in derisum habuit, & in similitudinem improprij: ecce quomodo nūc computatus est inter filios mortis, & inter malignos dæmones fors illius est. 8 Ego uerū testimonio conscientie in spiritu mihi de bona uoluntate bone conscius, nemini moliens, imò nec cupiens quidē malum aut ullū nocumētum, & in diuitiarum uanitate nequaquam confidens, ero in domo Dei, in Ecclesia sancta, sicut oliua uolens, fecunda atque fructificans in operibus uirtutū per dilectiōis & spiritus pinguedinem, fructus proferēs operationum Deo placitarū, in Ecclesia quoque triumphante, perpetua laetitia & satietate æterna semper uirēs, & stabilis in æternitate plenitudine fœlicitatis illius: * spē habui in misericordia & bonitate Dei mei defixam in æternū & imperpetuū: plenitudinē uidelicet confidens, diuinæ bonitatis nūquam mihi de-

* & radicē tuā de terra uiuentium.
6 Videbunt iusti, & timebunt:
* & super eū ridebunt.
* & dicent, ecce homo qui non posuit Deū adiutorem suū.
7 Sed sperauit in multitudine diuitiarū suarū: * & præualuit in uanitate sua.
8 Ego autē sicut oliua fructifera in domo Dei:
* speraui in misericordia Dei in æternum, et in seculum seculi.

futu
perfil
in sen
per tu
cifer:
quie
sultin
optim
in fine
Curus,
est te
seruis
sticia v
zternu

C
P
li de
tanta
(quanc
quod d
sed pro
quand
Vnde q
maus,
sam ve
quod v
causam
nirur.
dum in
D
plicati
contra
men vi
tentiæ
to tam
ret face
dādo il
futu

fuerit auxiliū, quę spes me in perpetuo virore facit, faciētq;
 persistere in æternum. 9 Laudabo te domine Deus meus 9 *Confite-*
 in sempiternum, eò quò fecisti, eò quòd mihi hoc præstitisti *bor tibi in*
 per tuam gratiam, vt essem in conspectu tuo, quasi oliua fru- *seculū, quia*
 ctifera, qui insuper dedisti & fecisti in me, quicquid est boni, *fecisti:*
 quicquid laudis, quicquid virtutis: * & ob hoc cum parietia * *& expe-*
 sustinebo & expectabo te domine, qui iuxta nomen tuum *ctabo nomē*
 optimus es: in tua fiducia persistabo atque perseverabo vsque *tuum:*
 in finem, nunquam in alio, præterquam in te spē meam loca-
 turus, nunquam alienis occupādus amoribus: * bonum enim * *quoniam*
 est te domine, sic expectare, in bona perseverantia, omnibus *bonum est,*
 seruis & fidelibus tuis. Quicūque enim te in sanctitate & iu- *in conspectu*
 stitia viuentes fideliter expectauerint, non frustrabuntur in *sanctorum*
 æternum, neque ab expectatione sua poterunt confundi. *suorum.*

ANNOTATIONES IN

Psalmum Quinquagesimum-
 primum.

CIRCA titulum nota Dauidem non composuisse hunc
 Psalmum tunc, quando Doeg venit, & annūtiavit Sau-
 li de Achimelech, neque propter hanc annūtiationē nudam
 tanta amaritudine & increpatione in eum fuisse inuectum
 (quanquam id secundum faciem videatur sonare titulus, eò
 quòd dicatur, quando venit Doeg, & annuntiaui, & cætera.)
 sed propter crudelissimam innocentum sacerdotum necem,
 quando venit ad ipsum Abiathar, qui hanc illi annuntiauit.
 Vnde quòd dicitur, Intellectus Dauid, cum venit Doeg Idu-
 meus, & nūtiavit Sauli, sic accipi debet, vt cum potius cau-
 sam vel occasionem quàm tempus designet, hoc est, pro eo
 quòd venit Doeg, & nuntiauit Sauli. Hæc enim annuntiatio
 causam dedit tantæ crudelitati, aduersus quam Psalmus ca-
 nitur. Versu primo, Quid gloriaris in malitia: Quæ admo-
 dum in argumēto indicauimus, secundum speciale tituli ap-
 plicationē, potest Psalmus atque proferri contra Saulem, vel
 contra Doeg Idumæū, vel potius contra vtrunque. Magis ta-
 men videtur cōtra iniquum delatorem, & crudelissimæ sen-
 tentiæ exequutorem, Idumæū istum dirigi: aduersus quē meri-
 to tam acri obiurgatione Dauid inuehitur, quoniā quī sci-
 ret sacerdotem Achimelech innocēter & ignoranter egisse,
 dādo illi panes & gladiū Goliæ, ipse tamē absq; excusatione

1. Reg. 22

Pfal. 35

Pfal. 34

crudelem detulit accusationem ad furiosum regem Saule.
 Neq; enim ignorabat Doeg iste simpliciter egisse Achime-
 lech, in eo quod panes dedit & gladium Dauidi, qui se simu-
 labat proficisci ad negotia regis. Non enim sciebat Achime-
 lech quicquā grande vel paruum, de ira Saulis contra Daudi-
 dem, vel de fuga Dauidis a facie Saul, neq; illi quicquam iu-
 dicauit Dauid fugiens, sed persuadebat se ad negotia regis
 secreta pergere. Hæc sanè Idumæum istum sanguinolentum
 & (iuxta nomen suum) sanctorum sanguine rufum, nō tæ-
 rant: ob quæ merito accusare nō debebat innocentem sacer-
 dotem, qui fauentem partibus Dauidis, aut minimū hanc sa-
 cerdotis innocentiam & ignorantiam debuisset accusationi
 coniungere. Nunc verò accusationem grauissimam propo-
 nens & factū ipsum vehementer exaggerans, excusationem
 silentio præmit. Deniq;, etiam si constitisset sacerdoti Achimelech de fuga Dauidis, cum illi humanitatem impenderet
 non debebat tamē hoc iste impius multarū pastor Idumæus
 ad regem seuientem deferre: quandoquidē sacerdotalis officij
 non est miseris prodere, vt perdantur, sed misericordiam
 potius exhibere, & pacem facere, tam erga Deū, quā erga
 homines. Versu secundo, Tota die iniustitiam cogitant
 lingua tua. Secundum hunc loquēdi modum in alio Psalmo
 dicitur, Os iusti meditabitur sapientiā, Et alibi, Lingua mea
 tota meditabitur iustitiam tuam. Quem autē sensum faciat
 hic loquēdi modus, monstrat Elucidatio. Similem serē signi-
 ficationem intendūt vulgò homines, cū de eo qui semper
 discursibus gaudet, & oblectatur in euagationibus, dicere
 solent. Huius hominis pedes nihil cogitat, quā discurrere
 atque vagari, dum sic pedibus secundū tropum loquendi tri-
 butur, quod cordi de ministerio pedum secundum rei pro-
 prietatem conuenit. Versu eodem, Sicut nouacula acuta se-
 cisti dolum. Nouacula si bene acuta nō sit, nequit bene pilo-
 rum radices auferre. Quæ verò optimè acuta fuerit, vsque ad
 fundamentum pilos radit, & prorsus nihil relinquit aut per-
 transit, quod nō secum abripiat minimo negotio, veluti im-
 perceptibiliter. Ob hoc, Doeg iste Idumæus, atque etiam au-
 tor malitiæ rex ipse Saul, rectè vterque acutæ nouaculæ cō-
 paratur: quoniam vniuersam sacerdotum familiam perierunt
 perdiderunt, & in nullo prorsus illis pepercerunt, etiā femi-
 nas, etiam liberos, etiā iumenta, in ore gladij ferientes, man-
 sionem

sione
 plus
 noua
 facer
 erat
 Dauid
 hæc c
 oppre
 vita c
 lerent
 F hæc ali
 nerat,
 penes
 fraud
 perce
 Ve
 gua d
 tuo c
 subau
 coniu
 audita
 manu
 nem in
 cipita
 que d
 quem
 bia do
 ximus
 solam
 stitu
 que it
 Ve
 tuo A
 positu
 transi
 quise
 G Quod
 subau
 & Sau
 punia

tionem quoque ciuitatis eorum subuertentes. Quid enim amplius poterat, aut quomodo nocere crudelius acutissime iste nouacule? Nam quod vnus ille pilus (id est, Abiathar vnus de sacerdotibus) effugit harum nouacularum acutiem, specialis erat muneris Dei: vt haberet apud sese profugus rex Israël Dauid, profugum sacerdotem Abiathar. Generaliter quoque hæc comparatio ad omnes spectat pauperum & innocetum oppressores, qui eos & externis bonis omnibus, atque etiam vita corporis absque misericordia spoliant, plus nocituri, si valerent amplius: Potest etiam hæc comparatio acutæ nouacularum aliter intelligi: quoniam sicut ipsa hominē citissime vulnerat, simul & grauissimè, eò quod propter acutiem maximè penetrat: sic impij hominum bonorum oppressores, per suas fraudulentas linguas, tanquã per nouaculas acutas, quasi imperceptibiliter lædunt, & grauissimè nihilominus nocent.

Verſu quarto, Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa. Orationem illam, lingua dolosa, quidam in ablatiuo casu accipiunt, vt coniungatur cum præcedentibus: vel subaudiendo aliquid, iuxta quod monstrat Elucidatio, vel coniungendo simpliciter cum illo, verba præcipitationis, subaudita præpositione in, quemadmodum habet Psalteriū Romanum, In lingua dolosa. Alij accipiunt prædictam orationem in casu vocatiuo, hoc modo, Dilexisti omnia verba præcipitationis, o lingua dolosa: vt homo ipse fraudulentus atque dolosus, ita per contumeliam vocetur lingua dolosa: quemadmodum Psalmo x i. in expositione versus illius, Labia dolosa in corde & corde loquuti sunt: de labiis dolosis diximus: Alij verò per accusatiuum casum legunt, linguam dolosam: quomodo habet Psalterium, quo vsus est beatus Augustinus, quomodo etiam Hieronymus vertit ex Hebræo. Atque ita accusatiuus iste ad verbum dilexisti, referri debet.

Psal. 11

Verſu quinto, Euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo: Aduerte, emigrabit secundū impropriad significationē positum pro emigrare faciet, absolutū scilicet verbum pro transitiuo: quomodo apud Paulum dicitur: Deo autē gratias, qui semper triumphat nos in Christo, pro triumphare facit.

I. Cor. 2

Quod autem sequitur, Et radicem tuam de terra viuētrium, subaudiendo auferet, abscindet, siue euellet, pulchrè ad Doeg & Saulē potest accommodari, ad exprimendū cōditionem punitionis eorum. Quemadmodum enim sacerdotem Achi-

melech prorsus innocentē, Saul radicitus (quantum quidem in se fuit) euulsit, & ipsum & liberos omnes vsque ad lactantes, & cetera eius omnia interficiens: ita iuxta modum peccati, aduersus ipsum pœna hęc pronuntiatur condigna, quod sit euellenda radix eius de terra uiuentiū. Quam quidē radicem in Elucidatione interpretati sumus substantiam, diuinitas, & gloria, ac cetera huiusmodi: quibus ueluti radicibus quibusdam sese fixos putant impij, & firmos in terra. Possiet tamē ad liberos referri, ut prædicatur cōtra impiū Saulē & Doeg, quod non ipsi soli, sed etiam eorum semen de terra sint (propter commissam in sacerdotes Domini crudelitatem) auferendi: id quod de Saule apertē indicat regum historia, & de Doeg uerisimili existimatione est credendum. Versu octauo, Ego autem sicut oliua fructifera. Non hæc ut iactanter dicta accipi debent, sed ut ad gloriam Dei, in bonæ conscientie testimonio pronūtiata: quæ sub persona Dauidi dicta, ad uniuersos generaliter debent accommodari, qui per innocentiam uitæ atque iustitiam, fructificare student in operibus bonis, quorū spes & fiducia in Domino Deo est. Omnes enim huiusmodi, quasi oliuas uirentes, & semper fructiferi efficit Dei nunquam deficiens misericordia. Attendendū rō, hunc Psalmum (qui secundæ quinquagenæ iuxta Græcorum atque Latinorū usitatam distinctionem primus est) ordine prorsus contrario procedere, ad illum qui situ loci primus est in quinquagena priori. In hoc siquidē, primūm prolixè describitur uiri iusti beatitudo atque felicitas, ac posterius ex aduerso breuiter adiungitur impiorū calamitas. Contrario autē ordine, Psalmus qui iam in manibus est, prius impij prolixè peruerstatem & subsequētem calamitatē depingit, atque ex aduerso, paucis uerbis iustorū perpetuum opponit virorem. Quanquam autē ordo commutatus est, restat tamen ipsa quæ tractatur, & Psalmi materia prorsus eadem est.

Versu nono, Confitebor tibi in seculum, quia fecisti. Complenda est ad sensus perfectionem ista oratio, vel ex eo quod proximè antecedit, Fecisti me sicut oliuā fructiferam in domo tua, & fecisti me sperare in misericordia tua: uel ex illis quæ paulò longius distant in hūc modū, Quia fecisti ultionē & uindictam cōtra impios, parastiq; eis damnationem suam superius descriptam, sicq; præteritum pro futuro (consueto scripturarum more) uideretur commodius accipiendū, ut si

sensus

sensu
de in
tum
fuit
nab
Et ab
meat
Atq;
phra
tione
cand
sequi
A rum:
struē
num
num
occur
Alij
bor
titud
Dote
test c
uum
cora
luce
fren
hoc
bonu
bus,
hoc
in fil

H
suis
Eram
tuos
re n

sensus, Confitebor tibi, quoniam facies pro iustis vindictam
 de inimicis & persecutoribus eorū iuxta modum supradit-
 tum, de terra viuentium eos auferēdo, eradicando, & in con-
 fusionem æternam proiciendo. Atq; hoc pacto rectē confo-
 nabit, quod sequitur, Expectabo nomē tuum: id est, te expe-
 ctabo cum patientia, donec tibi placitū erit iudicare causam
 meam, meq; de manibus iniquorū misericorditer liberare.
 Atq; huic posteriori manifestē consonat quod habet Para-
 phrasis Chaldaea, Confitebor tibi, quoniam operatus es puni-
 tionem siue vindictam iudicij mei: hoc est, vltionem ad iudi-
 candum pro me cōtra aduersarios meos. In eo quoque quod
 sequitur, Quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuo-
 rum: varia partis illius, in conspectu sanctorum tuorum, con-
 structio est: quidam enim referunt ad nomen bonum: vt bo-
 num in conspectu sanctorum tuorum, idem valeat, quod bo-
 num ipsis sanctis tuis. Quæ sententia, tametsi prima facie nō
 occurrat, videtur tamen satis commoda: & facilior cæteris.
 Alij iungunt eam cum verbo confitebor, hoc modo, Confite-
 bor tibi in conspectu sanctorum tuorum: hoc est, coram mul-
 titudine fidelium: iuxta quod dicitur in alio Psalmo, Vota mea
 Domino reddam coram omni populo eius. Iungi etiam po-
 test cum verbo expectabo, vt sit sensus, Expectabo nomen
 tuum in conspectu sanctorum tuorum: hoc est, expectabo te
 coram & simul cū sanctis tuis: vel, ita vt proximis etiā meis
 luceat exemplum patiētiae & perseuerantiæ meæ. Potest po-
 stremò etiam ita intelligi, Expectabo nomen tuū, quoniam
 hoc ipsum (scilicet expectare cum patientia nomen tuum)
 bonum est coram omnibus sanctis tuis: id est, te agnoscenti-
 bus, atque ita credētibus omnibus sanctis. Omnes enim pij
 hoc norunt, hoc credunt, bonum esse, prætolari Dominum
 in silentio, & in patientia.

Psalm. iij.

Thren. 3.

QVINQVAGESIMISECVNDI PSAL-
MI ARGVMENTVM.

Hic Psalmus abundantiam malitiæ & multitudinem malo-
 rum (qui timore Dei postposito operantur quicquid libet) ver-
 sibus quatuor primis describit. Deinde sub persona Domini, per ama-
 ram interrogationem, insinuat, peruersos pauperū oppressores cog-
 nituros aliquando Deum iudicē, quem modo cognoscere, atque inuoca-
 re noluērunt: quando timore horribili, conturbabuntur iusti ab eo

timore liberis propter Domini presentiam in eis habitam. Aliqui-
timo tandem versu, fidelium per Christum liberationem spiritus ro-
gante, pramonstrat.

QVINQVAGESIMISECVNDI PSAL-
MI ELVCIDATIO.

1 Dixit insti-
piens in cor-
de suo:

* non est
Deus.

2 Corrupti
sunt, & abo-
minabiles
facti sunt in
iniquitati-
bus:

Ioel. 1

* non est qui
faciat bonum.

1. Ioan. 5

Hiere. 6

3 Deus de
calo prospe-
xit super fi-
lios hominum:
* ut videat
si est intelli-
gens aut re-
quirens Deum.

4 Omnes de-
clinauerunt,
simul inuti-
les facti
sunt: * non
est qui fa-
ciat bonum,
non est usque
ad unum.

I X E R V N T filij hominum, in quibus non est
scientia veritatis, neque sapientia Dei, in con-
dibus suis, & hanc habet in animo suo erronea
existimatione: * quod non sit secundum veri-
tatem Deus, ut a fidelibus creditur: qui res hu-

manas consideret ac iudicet, qui iustis pro iustitia, felicita-
tem, aut malis pro iniquitate, reddat damnationem: & hac fal-
sissima persuasione blanditur sibi in iniquitatibus suis, qui
peccent liberius. 2 Hac autem falsa existimatione & per-
suasione iniqua praesupposita, sine timore existentes, nequa-
iusquam metuentes iudicium, corruerunt ipsi viam suam, &
computruerunt velut iumenta in stercore impietatum suarum.

suntque facti, propter multitudinem & magnitudinem facio-
rum suorum, detestabiles & execrabiles ante Deum, & omnes

homines pios, per impiissima opera sua, & actiones corruptas
simas, quibus interdunt: * non est ex infidelibus istis qui timo-

rem Dei abiecerunt (quorum est bona, imo maxima pars, in
hoc miserabili mundo, qui totus in maligno positus est) cursum

curae facere quod bonum ac rectum est: non est ne vnus qui-
dem ex eis, qui studeat virtuti, sed a maiori usque ad mini-

imum, omnes student iniustitiae. 3 Dominus Deus omni-
potens, de sublimitate caelorum, in quibus inhabitat, quasi pro-

uidus & diligens humanarum rerum curator, attendit & con-
siderat filios hominum, & actiones eorum vniuersas bonas pa-

riter atque malas, ad reddendam vnicuique vetero tempore
pro operibus congruam mercedem: * prospexit (inquam) con-

siderans ad eos qui per fidem rectam vere agnoscunt, aut ex
animo quaerunt Deum. 4 Et vidit Deus, quod maxima

pars hominum, via recta derelicta, ad iniquitatem declinaue-
runt, suntque facti ad omne bonum opus, veluti reprobi & inu-

tiles, quasi qui iam didicerint virtutem, nescientes ultra, neque
volentes bene agere: * vix inuenitur qui bene agat, vix in-

uenitur vel vnus. Tanta est enim malorum copia, ut vix vnus
Titum 1 videatur numerus iustorum, si cum illorum conferatur immen-

ta mul-

si multitudine: & ex iis ipsis qui bonum facere videntur, vix vnus est qui solum ac semper faciat quod bonum est, qui nō frequenter admodum declinet ad malum, qui non subinde agat aliquid quod minus rectū est: quandoquidem in multis offendimus omnes, & septies in die cadit iustus. 5 Sed nunquid non tandem cognoscent Dei iudicium omnes qui nūc ex prauę voluntatis studio operantur malum? * qui populum Domini, hoc est, humiles ac simplices deglutiunt & vorāt ad eum modum quo vorari solet panis à comedente, sine vlla cibi resistētia, & sine vlla comedentis misericordia? Certē cognoscent Dominū iudicia facientem (cuius cognitionem & timorem nūc abiiciunt) cum fuerint comprehensi in operibus manuum suarum. 6 Cum in hoc mundo agerent peruersi isti, in Dominum non crediderūt, neque eum vt Deum suum inuocauerunt, neq; in eo spem suam posuerunt, sed vel in indolis, vel in aliis rebus perituris, in quibus posuerant fiduciam: * & idcirco quia nescierūt Dominū, timore magno nōnunquam trepidant, & vehementer cōturbati sunt, quando nulla fuisset eis causa iusta timoris, neq; quicquā periculi, si credidissent in Dominū Deum, eūmq; fideliter inuocassent: quem admodum in aduersitatibus temporalibus, in infirmitatibus corporalibus, atque similibus, vehemēter timere solent carnales homines, vbi tamē iustis nihil est turbatione aut timore dignum. 7 Deus enim confringit, & ad nihilum redigit omnes vires, omnēmq; virtutem eorū, qui se relicto, ac timore sui abiecto, in hominibus spem ponūt, hominum gratiam quærunt, & iis placere student, quasi auxiliū ab illis expectantes, vnde habere non possunt, ad Deum autem oculos non leuant: * confusione æterna confundentur eiusmodi, neque raro etiam confusione temporalis in hoc seculo: quoniam Deus omnipotēs abiecit eos, & à se in perpetuum separauit, iubens eos vt iniquitatis operarios, abscedere in ignem æternum, cum diabolo & angelis eius, cui in vita seruerūt. Cum enim solus hic sit adiutor in opportunitatibus, ac tribulationibus, necesse est confundatur omnis, qui huic placere nō studet, qui non totis viribus hunc sibi contendit demereri. sed ad filios hominū attendit, in quibus non est salus. 8 Quis verò erit qui tantæ poterit mederi malitię, quę abundat in terris? quis de superna cælestique ciuitate (posteaquā hic super terram declinauerunt omnes, & maculati

Iacobi 3
Prouer. 14

5 Nōne
scient omnes
qui operan-
tur iniquita-
tem? * qui
denorāt ple-
bem meam
vt cibum pa-
nis?

Psal. 6
6 Deum nō
inuocauē-
runt: * illic
trepidauē-
runt timore,
vbi non fuit
timor.

7 Quoniam
Deus dissi-
pauit essē-
tiam eorum qui
hominibus
placent:

* confusi
sunt, quoniam
Deus spre-
uit eos.

Matth. 25.

Psal. 9.

Psal. 145

8 Quis da-
bit ex Sion
salutare Is-
raēl?

* cum con-
uerterit Do-
minus capti-
uitatem ple-
bis suæ,
Matth. 1
Ephes. 2
Ioan. 1
* exultabit
Iacob, & Le-
tabitur Is-
raël.

culati sunt in seipsis) dabit salutem & saluationem populo
Israël, populo fidelium: * indubiè nemo, præter Dominum
Deum saluatorem nostrum: qui cum voluerit, & sicuti volue-
rit, in tempore gratiæ, per filium suum auferet captiuitatem
illâ plebis suæ, sub qua miserè detinebantur, saluumq; faciet
populum suum, id est, credituros in se, à peccatis ipsorum:
dans eis potestatem, ex filiis captiuitatis & iræ, filios gratiæ
fieri, & filios Dei: * ac tunc quidem exultabit gaudio spiri-
tualis omnis fidelis, credens in Dominum, vitta supplantatus
atque conculcans, & Dei placita perficiens: * Atque iterum,
Cum Dominus fideles suos ex huius mundi miseranda capti-
uitate, & ex huius vitæ peregrinatione, eduxerit in patriam
supernam, tunc perfecto gaudio gaudebunt fideles omnes,
cunctis iam superatis & præteritis malis, quibus in hoc mû-
do iugiter ab iniquis affligebantur.

ANNOTATIONES IN HUNC
P S A L M V M R E Q U I R E P O S T E L V C I D A T I O-
nem Psalmi decimitertij. Omnes enim versus Psalmi propo-
sitis iste comprehendit, septimo tantum excepto, cuius in Elu-
cidatione satis clara ponitur expositio.

QVINQVAGESIMITERTII PSAL-
MI ARGVMENTVM.

CLAMAT hoc Psalmo vir iustus in tribulatione positus, ad Do-
minum liberatorem suum, auxilium postulans & saluationem
contra seuissimos hostium insultus, quos sustinet: promittens libe-
ratori cantica gratitudinis. Valet autem hic Psalmus, tam contra spi-
rituales, quam contra corporales tribulationes.

QVINQVAGESIMITERTII PSAL-
MI ELVCIDATIO.

1 Deus in no-
mine tuo sal-
uum me fac:
* & in vir-
tute tua iu-
dica me.
2 Deus ex-

DOMINE Deus, propter nomē sanctum tuum,
& per virtutem potētissimi nominis tui, libera
me ab hostibus meis, qui & numero plurimi
sunt, & crudelitate, animoq; nocendi maxime
formidabiles: * & in potentia Diuinitatis tue
fac pro me iudicium, & vltionem aduersum illos. 2 Exaudi
Deus orationem meam, quam fundo in conspectu tuo, pro
liberatione mea: verba deprecationis meæ quæ loquor ex
cordi-

ans orationem meam: auribus percipe verba oris mei.

Quoniam alieni insurrexerunt aduersum me, & sortes quesierunt animam meam.

* & uo pro posuerunt Deum ante conspectum suum.

4 Ecce enim Deus adiuuat me: & dominus suscepitor est anima mea.

5 Auerte mala inimicis meis:

* & in veritate tua disperde illos.

6 Voluntarie sacrificabo tibi:

Psal. 91
Psal. 49

* & consistebor nomini tuo domine, quoniam bonum est.

7 Quoniam ex omni tribulatione eripisti me,

* et super inimicos meos despexit oculus meus

despe

nem populo
r Domini
sicuti volu
aperturam
numq; facie
s is plorauit
filios gratia
audio lyra
supplicat
que iteran
eranda cap
r in partem
leles omnes
s in hoc m

HVNC
CIDATIO
almi populo
curius in ill

PSAL
ofitae, ad lo
saluatorem
ittens libe
n contra

SAL
am tuam
is tui, salu
ro plurim
li maxime
nitatis tue
z Exaudi
u tuo, pro
loquor et
cont

despexit oculus meus, omnes inimicos in te confidens quod pro nihilo reputo, minimèq; ultra formido: sciens, te vix plus omnibus valere, tēq; multo ad saluandum, quam illud perendum, potentiorē atque validiorē.

ANNOTATIONES IN

Psalmum Quinquagesimum tertium.

VERSU primo, Et in virtute tua iudica me. *Psalterium Romanum* habet, libera me: quod secundum rem idem valet, quod iudica me. Sic enim tribulatus iudicari penitus est, iudicium pro se fieri, ut liberetur. In *Græco* autē habetur *ἡμῶν*, hoc est, (ut nostra habet *Gallicana lectio*) iudica me. *Beatus Hieronymus* vertit, In fortitudine tua vicia mea. *Felix*, Vindica me. *Quæ* & secundum vocem, nostræ lectioni quàm *Romanæ* magis cōsonant. Versu tertio, Quoniam alieni insurrexerūt aduersum me. *Alieni* intelligi possunt, tam quoad Deum, quàm quoad hominem iustum. Quoniam enim aduersum iustos consurgunt, à Deo alieni sunt: quoniam extranei: nimirū Dei olores, hostes, contradictores, & quantum quidem in ipsis est) oppugnatores: & insuper alieni à iustis, quos opprimūt, & quibus, quantum prævalent, animum hostilem ostendunt. Versu quinto, Auerte mala inimicis meis. Huius partis multiplex dari potest intelligentia. Primum illa, quam ponit *Elucidatio*, prohibe, ut ab hostibus mala mihi nō veniant. Altera hæc est, Auerte mala à me, in inimicos meos. hoc est, cōuerte malitiam eorum, & mala quæ mihi machinātur, retorque & refunde super eos.

Psalm. 34.

Ibidem.

Secundū quē modum alibi dicitur, Veniat illi laqueus quem ignorat, & captio quam abscondit apprehendat eum, & in laqueum cadat in ipsum. Et iterū, Gladius eorū intret in corda ipsorum. Et in aliis locis cōpluribus similiter. Atque hæc expositioni cōsonat, quod ex *Hebræo* vertit *Hieronymus*, Redde malum insidiatoribus meis. Et *Felix* in eandem sententiā, Redde malum, vel cōuerte malum tribulatis meis. *Chaldaica* quoque trāslatio similiter, Fac reuertatur malum ad eos qui me agitant, vel persequuntur. Potest addi tertiā expositio: Auerte mala ab inimicis meis: ut sit perfectæ innocentie deprecatio pro aduersariorum salute: quomodo *Christus* pro inimicis rogauit, dicēs, Pater dimitte illis, quia nesciunt quod faciūt, Ita auerte mala inimicis meis, ab eis mala amoue.

Luc. 12

malum
ras bon
enefta
fi forte
rem re
crep
sacrific
coliaro
que in
munifi
ralitat
ait) ob
rer, qu
bor ill
quoni
est, dup
fiteri a
Bonum
me: qu
dem a
quod l
ri deb
aliqua
ira sec
mine,
Q
C
ex in
anime
E
foludi
mā
conatus
per
aggera
tur, tor
tulerat
cederet

malum cor, malam animam, mala vitia, vt pro malis confeceris bona. Verum non satis consentit huic expositioni quod enestigiò subsequitur: Et in veritate tua disperde illos, nisi forte & hanc perditionem salutare intelligamus, in partem equiorem, secundum quem modum alibi dicitur, Increpasti gentes, & perit impius. Versu sexto, Voluntariè sacrificabo tibi. Habet hoc loco, voluntariè sacrificare, peculiarem quandam emphasim, quam in Elucidatione vtrunque indicauimus, quam etiam Felix exprimit, dicens, Cum munificentia sacrificabo tibi, vel cum quadam animi liberalitate offeram. Significat enim dictio Hebraica (vt ipse ait) oblationem spontaneæ mentis. Atque huic simile videtur, quod in alio Psalmo dicitur, Ex voluntate mea confitebor illi. Versu eodem, Confitebor nomini tuo domine, quoniam bonum est. Particula ista vltima, quoniam bonum est, dupliciter intelligitur. Primo, quoniam bonum est confiteri nomini tuo, iuxta illud quod in alio Psalmo dicitur, Bonum est confiteri domino, & psallere nomini tuo altissimi: quem sensum in Elucidatione expressimus. Vel secundum alterum sensum, Confitebor nomini tuo, propterea quod bonum est nomen tuum. Nomen enim domini laudari debet, quoniam bonum. Non enim propter vtilitatem aliquam vel commodum, sed maximè quia bonum. Atque ita secundum rem idem est, ac si dicas, Confitebor tibi domine, quoniam bonus es.

Psal. 9

Psal. 91

QVINQVAGESIMI QVARTI.

PSALMI ARGVMENTVM.

CLAMAT in hoc Psalmo vir iustus in graui malorum cõturbatione posuiss, ad auxiliatorem dominum: proponens primum ex inimicorum persecutione nimiam cõturbationem atq; desolationè anime sue, postulans sibi ad fugiendum pennas dari columbae, vt in salutinem auolans, alicubi requiem queat inuenire. Atque hæc primis octo versibus. Dehinc, orationem fundit prauorum malitiosos conatus & contra ciuitatem impiorum, cuius prauitatem vsque ad vltim decimum secundum proponit. Vbi dehinc, illud vehementer exegerat & ponderat, quòd etiam ab ij qui proximi & amici videntur, contingat persecutionem & afflictiones pati: quod multò est ad tolerandum difficilius, quàm si ab extraneo & aperto inimico procederet afflictio: cuiusmodi hominibus dignam mortem, vel precat

tur vel prænuntiat, ipse in domino spem ponens, & dominum in
omni tempore inuocans liberatorem, in quo & sperat ab omnibus in-
bulantibus liberari, inimicis in sua impotentia & iniquitate per-
uerantibus, à conspectu præsentis Dei per vlticem sententiæ propi-
dis in puteum mortis: à qua salui erunt, qui curam suam in ultimum
proieciunt. Posset verò hic Psalmus totus in persona Christi sicut
exponi. In Elucidatione tamen generali expositione viro in his
afflictione malorum tribulato, illum applicabimus. Post verò in An-
notationibus, quomodo nonnulla peculiarius ad Christum valent
aptari, monstrabimus.

1 Exaudi
Deus oratio
nem meam, et

ne despe-
xeris depre-
cationem meam:

* intende
mihi, & ex-
audi me.

2 Contrista-
tus sum in
exercitatio-
ne mea:

* conturba-
tus sum à
voce inimi-
ci, & à tri-
bulatione
peccatoris.

3 Quoniam
declinaue-
runt in me
iniquitates:

* & in ira
molesti e-
gerunt mihi.

4 Cor meum
conturbatus
est in me.

* & formi-

QVINQVAGESIMIQUARTI

PSALMI ELUCIDATIO.

XAVDI Deus precem meam, quam in amari-
tudine animi mei fundo ad te: & ne amoveas,
neque abiicias eam à conspectu tuo, sic ut eam
non sinas ascendere ad sacrarium exauditionis
tuæ: * cōuerte ad me benignum aspectum mi-

sericordie tuæ, & dignanter me exaudi, ad te humiliter cla-

mantem. 2 Contristatus sum vehementer in meditatione
mea, dum meipsum exercito, meditando, & considerando
plurima & maxima pericula, in quibus versor, aut quæ mihi
imminent per circuitum: quorum meditatio non modicum
mihi incutit tristitiam: * in exercitatione quoque qua exer-

ceor, probor & affligor, à multitudine malorum inter quos
versor, contristatus sum, * & conturbatus sum atque perter-

ritus à vocibus inimicorum, quibus contra me loquuntur in
malum, & à tribulationibus atque persecutionibus homi-

num impiorum, 3 Ipsi enim falsis accusationibus, crimina-
tionibus atq; detractionibus, proiecerunt super me, & impo-
nunt mihi mala, quorum mihi non sum conscius: de multis
me falso accusantes, quasi hæc, aut illa mala egerim, quo sic
me reum mortis ostendere valeant aliis, & iuste persequi

me videantur: * & in iracunda sua invidia, quam contra me
egerunt, mirum in modum molesti facti sunt mihi, vehementer
& multipliciter me vexant ac persequuntur. 4 Ad eum

verò aggrauata est in me tristitia, ex consideratione atque
exercitatione huiusmodi, adeò inualuerunt contra me ma-

la, ut conturberetur intra me cor meum, præ nimio timore pe-

riculorum & malorum quæ sentio: * formido quoque; & hor-

ror mortis, qualē habere solent quibus mors in proximo est
 irruit super me. 5 Timor magnus in intimis, atque hinc tre-
 mor in membris, cecidit super me, apprehēdit atque inuasit
 me: * & operuit caligo tenebrarum oculos meos, simul &
 cor meum: profus obtenebrati sunt præ timore oculi mei,
 simul & cor meum, ita vt nec oculi lumen suum teneant, &
 vix sibi mens constet amplius: quemadmodum hominibus
 in maximo metu, & proximē ad mortem positis, euenire so-
 let, vt lumen tam cordis, quā oculorum incipiat deficere,
 & velut obtenebrari siue operiri tenebris. 6 Et cum in tā-
 ta essem positus angustia, in medio hominum iniquorū affli-
 gentiū animam meam, optaui modū aliquē inuenire, quo
 effugere possem tantam malitiæ me affligentis abundātiā
 H dixi: apud memetipsum. Quis mihi dare possit alas in mo-
 dum columbæ, quemadmodū habet columba, vt eis suffultus
 auolare possem in locum tutum, & quietum, ab hominū per-
 turbatione extraneum, vbi requiem possit aliquantulam in-
 uenire nimīū fatigata anima mea? Columba nanque si vllam
 sentiat perturbationem aut strepitum, mox alis suis suffulta
 auolat, quo voluerit, in loca solitaria: ibiq; sese abscondes,
 in petra aut nido, secunda quiescit, solis gemitibus extra omnem
 tumultum intenta. Atque vtinam sic præclarē mecum aga-
 tur, vtinā similes & mihi alæ donentur, quibus de medio im-
 piorū quoti die excruciantium & affligētium animā meam,
 quietēque perturbantium, valeam auolare, & in locum so-
 litariū me abdere: vbi in quiete absq; tumultibus mundi po-
 sita, vni Deo vacare queat anima mea, vniq; ac soli Deo intē-
 dere. 7 Ecce autem, quomodo optaui, ita partim & contigit
 mihi gratia tua. Fugiens nanque elongaui memetipsum à
 cunctis mundi tumultibus, ab vniuersis seculi huius contur-
 bationibus memetipsum subduxi: primum quidem, quantū
 potui, loca quærens solitaria, amica meditationibus, atque
 mororibus, deinde super omnia, cor habere studēs elonga-
 tum ab omnibus humanis affectibus & tumultibus, cuncta
 quæ in mundo nequam sunt magno animo abiiciendo, atq;
 A denegando, ac veluti subtus me posita despiciendo: * atque
 in hac solitudine tam carnis, quā mentis constanter
 permansi, quantum gratia tua potui: in hac meipsum visi-
 liter continere summopere curauī, ne mihi quies deperi-
 ret anima meæ si ad ea, quæ ante fugeram, atque fugien-
 do

do mortis ce-
 cidit super
 me.

5 Timor &
 tremor re-
 uerūt super
 me:

* & cōtexe-
 runt me te-
 nebra.

6 Et dixi:
 quis dabit
 mihi penas
 sicut colum-
 bæ, & vola-
 bo & requie-
 scam?

7 Ecce elon-
 gavi fugiēs.

* & mansi
 in solitudi-
 ne.

TI

in amari-
 amoueat,
 sic vt eam
 auditiōis
 ctum mi-
 iliter cla-
 ditatione
 siderando
 x mihi
 modicum
 qua exer-
 ter quis
 e perter-
 unatur in
 us homi-
 erimina-
 & impo-
 le molis
 , quo sic
 persequi
 ntra me
 ehembē-
 4 Adēo
 ne atque
 me ma-
 iore pe-
 & hor-
 ror

8 *Expecta-* do reliquerā, rediissem denuò. 8 In hac autē quiete & solitudine expectabam cū paciētia Dominū, qui me saluum fecerit à pusillanimitate spiritus qua tenebar: hoc est, ab illa maxima cōturbatione animi & grauissimā tristitia, qua me affecerāt homines peruersi, amatores sæculi huius, & à tepestate. ac tumultu persequutionis, atque molestationis eorum, In hac (inquam) quiete, & in hoc silentio positus, à te Domine expectaui salutē, te expectaui, te sustinui, & à te cōsolationē quæsiui, ne me, vel spiritus mei timiditas, vel tepostuosa & turbulēta hostiū persequutio absorberet. 9 Oro autē te Domine, iam hīc tecū in solitudine positus, ut pennis illos sæculi amatores (quorū est studium in hoc mundo iustos affligere) præcipites, atq; deiicias de altitudine, in qua tua permissioe consistunt: * eorūmq; linguas, quibus semper contra iustos mala loquuntur diuidas, & in discordiam mittas. ut ita effectum nō consequantur praua eorū consilia. 10 Die ac nocte circumdabit eā super muros eius iniquitas: * vidi enim in ciuitate & cōgregatione impiorū nihil aliud nisi iniquitatē & cōtradictionem, tam contra veritatē, quam cōtra iustitiam. Et ipsi nanque iniqua agunt, & quantum in se est resistunt veritati, atque iustitiæ aduersantur, toto conatu iniquitatē promouere & iustitiā atq; veritatē opprimere laborantes. 10 Iugiter die ac nocte per circuitū eius, vsque ad muros graditur iniquitas, excelsa est in medio eorum impietas, & quasi per circuitum totā ciuitatem hanc super muros circum it: * estq; in medio ciuitatis huius, pauperū atque bonorū afflictio & iniustitia, hæc in impiorū cōgregatione regnāt, hæc nusquam nō inueniūtur apud impios. 11 Omnibus quoq; modis fraudādū decipiendūq; proximū, siue per vsurā, siue per aliā quamlibet dolosam adinventionē; vbiq; occurrit in societate prauorū, & velut vbiq; in plateis huiusmodi occurrūt, quoniam vulgatissima hæc sunt inter eos, 12 Et quidē in his omnibus illud toleratu difficillimū est, quod videamus non raro etiam proximos, vicinos, notos, familiares, ac nōnunquam etiam ad tempus singulari iunctos amicitia, sibi inuicē fraudem facere, & amicos suos supplantare, quomodo & mihi nunc euenisse experior. Nam si quispiam ex iis, qui se apertos inimicos demonstrāt, & pro aduersariis gerunt, de me mala & indigna fuisset proloquutus, facilius mihi id visum fuisset sustinere & perferre, quàm ab iis que se amicos simulant, aut qui longa mihi amicitia aut familiaritate

ritate
 odium
 tur, si
 absc
 eo s
 vero,
 modi
 vnius
 mo c
 leque
 Detiam
 timus
 ac let
 mihi
 Dei n
 dia &
 cij &
 quam
 quitur
 nem, i
 afflig
 trisim
 16 D
 dat fer
 infern
 mnes
 exemp
 bus in
 culis r
 dolen
 di in t
 maliti
 ribus
 E iam m
 videlic
 tanta i
 spexit
 benign
 que op
 diei r

ritate fuerunt sociati. 13 Et si aliquis eorum qui apertum odium contra me demonstrant, mala magna contra me loquatur, si mihi grauius comminetur, potero eius iram declinare, abscondendo & subtrahendo me ipsum a facie eius, sicque ab eo facile mihi cauere potero ne nocentium accipiam. 14 At verò, quod hanc nunc tribulationem contra me suscitatur, huiusmodi mala aduersum me loquitur homo olim tam amicus, ut vnus animi esset mecum, vnusque affectus ac sententia: * homo cui ita fidebam ut tuto me illi committerem, illiusque insequeretur consilia quem habui quasi consiliarium meum, aut etiam ducem itineris mei, homo (inquam) quondam mihi intimus & familiarissimus. 15 Qui simul mecum dulcissima ac letissima solet celebrare conuiuia, qui frequenter dulcis mihi coniuua fuit, sicut & ego vicissim illi: qui etiam in domo Dei nostri frequenter perambulauimus, cum magna concordia & iucundo consensu, iuncti lateribus, tanquam intimi socij & familiares amici: quod hic (inquam) de quo nihil vnquam sinistra suspicari potui, nunc ita aduersum me mala loquitur vel agit, quod nunc mihi hanc excuscat conturbationem, id mihi certè toleratu videtur omnium difficillimum, affligitque vehemensimè animum meum, quod ab illis potissimum mala suscipiam, a quibus minimè expectabam.

16 Digni sunt huiusmodi, super quos ex ultione tua descendat sententia mortis & condemnationis aeternae, atque ut in infernum absorbeantur viuentes: ut manifesta punitione omnes videant in eis ultionem iustitiae tuae, aliis in terrorem & exemplum, quomodo Dathan & Abyron, cunctis aspicientibus in infernum prolapsi, atque demersi sunt. 17 In habitaculis namque eorum nihil aliud, quam nequitiae, astutiae, fraudulentiae, atque alia mala huiusmodi inueniuntur, & huiusmodi in medio eorum sunt, hisce pleni sunt, abundantes in omnimodis malitia: neque aliud volunt in cogitationibus atque affectionibus cordis sui. 18 Ego verò aduersus illorum execrandam malitiam, vnicum habeo remedium, vnicum refugium: videlicet ut clamem ad Dominum Deum meum, & ab eo de tanta iniquitatis abundantia, poscam auxilium: * & non desepxit me deprecantem dominus, neque dimisit confusum, sed benignè & misericorditer me exaudiuit. 19 Quandocunque opportunum fuerit, siue mane, siue vespere, siue in ipso diei medio, siue alias quocumque opportuno & orationi ac-

13 Et si is qui oderat me, super me magna loquatur, abscondisset, abscondisset me forsitan ab eo.

14 Tu verò homo vnanimis: * dux meus & notus meus.

15 Qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulauimus cum consensu.

16 Veniat mors super illos, & descendant in infernum viuentes.

17 Quonia nequitiae in habitaculis eorum in medio eorum.

18 Ego autem ad Deum clamaui:

* & dominus saluauit me.

19 Vespere,

*Et mane, & meridie, narrabo & annuntiabo: * & exaudiet vocem meam.*

20 *Redimet*

in pace ani commodo tempore, ego narrabo domino miseriam & angu-
mam meam stiam meam, annuntiaboq; & proponam illi conditione ne-
ab his qui cessitatis meae: * & hoc de illius bonitate confido, quod cla-
appropin- mantem exaudiet, facietque omnia quæ postulauero ab eo.
quam mihi: 20 Ipse me securem faciet ab oppugnationibus, & in pace
** quoniam* constituet animam meam, ab his qui me aggrediuntur animo
inter multos iniquo, vt noceant, ita vt nequaquam illos permittat prævale-
erant mecum. re mihi, & super me acquirere dominatione: * quoniam ipsi

21 *Exaudiet* cum multis mihi appropinquabant, simul cum multis me ag-
Deus, & hu- grediuntur ad nocendum, & inter multos, simulq; cum mul-
miliabit il- tis mihi se adiungunt, & mihi appropinquant, vt tam facilius,
los qui est quam crudelius valeant nocere. 21 Exaudiet autem me
ante secula. Deus ad se humiliter clamantem, & humiliabit illos atq; de-
 22 *Non e-* primet humiliatiõe maxima, vsque in profundum inferni: ipse
rim est illis Deus æternus qui erat ante omnia secula, principium non ha-
comutatio, bens durationis suæ, quemadmodum neque finem in omnia
& non ti- secula. 22 Non enim commutatio est illis, de malo in bo-
muerunt num, nolunt commutari, nolunt conuerti, nolunt agere peni-
*Deum: * ex-* tentiam, aut resipiscere de malis viis suis: sed proficiunt magis
tendit manu in iniquitatibus suis, indies profundius immersi nequitia: &
suam in re- nõ est timor Dei in eis, quam ob rem & poenitere nesciunt,
tri uerbo. aut à malo in bonum commutari: * & quia transferre se nollit

23 *Contami-* à viis malis, & Deum non habet ante oculos, idcirco iam Deus
nauerunt te- manum suam extendit, tanquam paratus ad reddendam vltio-
stamentum nem, vt retribuatur vindictam & poenam condignam eorum
eius, diuisi impenitentia:, & peruersæ atque consummata: nequitia:
sunt ab ira 23 Contaminauerunt nanque, ac polluerunt testamentum Dei
vultus eius: eius præcepta præuaricando per inobedientiam: atq; ob hoc
& appropin- proiicientur à conspectu Dei, & in æternum reprobabuntur, at-
quauit cor que penitus diuidetur ab ira indignationis eius, per senten-
illius. tiam terribilem intonatẽ, Discedite à me maledicti in ignem
 æternum: quæ sanè sententia, ab ira indignationis eius profi-
 24 *Molliti* ciscetur: * neque longè adhuc abest hæc vltio, sed appropin-
sunt sermo- quat ad vltionem cor & cogitatio eius, cogitauit in proxi-
nes eius su- mo facere vindictam. 24 Impij illi quo facilius noceant,
per oleum: sermones suos lenes, blandos atque molles faciunt, amplius
** & ipsi sũt* quàm vllum oleum valeat esse molle aut blandum: * & ipsi
iacula. tamen sunt quasi sagittæ ac iacula, vt in eis transigant animas

24 *Molliti* sunt sermones eius super oleum: * & ipsi sũt iacula.

Matt. 25.

24 *Molliti* sunt sermones eius super oleum: * & ipsi sũt iacula.

Ampli
dolosa
25 A
omnen
Deum
comit
uebit,
si filium
perum
vero im
vltor &
abyssi,
neque v
in hoc li
resq; bo
rum suo
videban
hinc abr
dio, vel
impieta
peccato
libi præ
bit. Exi
nuquar
los anno
diant qu
te Domi
gani secu
quitate e

A VER S
Exer
exponit
expoliti
Disconio
tat ceter

simplicium. Tanquam acutissima nanque iacula sunt verba
 dolosa impiorum, quibus vulnerant & perimunt innoxios.
 25 At tu qui horū cupis malitiam effugere, proice curam
 omnem, omnemque sollicitudinem tuam super dominum
 Deum tuum, & illi te toto corde, plenissima fiducia totum
 committas, ac super illum securus innitere: * ipse enim te fo-
 uebit, custodiet, & educabit sollicitē, quasi nutrix puerū, qua-
 si filium mater: * & non patietur iustum periclitari imper-
 perium, nunquam illū sinet cadere in perditionem. 26 At
 vero impios illos bonorum perturbatores, tu Deus scelerum
 vltor & vindex, demerges in lacum perditionis, in puteum
 abyssi, in profunda inferni, vnde egredi nunquam possint,
 neque vllam debeant sperare liberationem. 27 Et quidem
 in hoc seculo viri homicidæ sanguinem sitientes, oppresso-
 resq; bonorum, frequenter nō pertingunt ad dimidium die-
 rum suorum, quo secūdum naturalis complexionis cursum,
 videbantur posse viuere: sed ante tempus præmatura morte
 hinc abripiuntur, comprehensi in iniquitatibus suis, vel gla-
 dio, vel alio quolibet mortis genere, ante tempus propter
 impietatem occumbentes. In vniuersum quoque, homines
 peccatores pertingere non valent ad dimidium dierū quod
 tibi præstituant, & quod sibi vt terminum vitæ suæ præscri-
 bāt. Existimant nanq; in aternū se victuros, sic viuētes, quasi
 nunquam finienda esset vita præsens: & tamen post paucu-
 los annos, coguntur abscedere, sicq; conceptos dies ne dimi-
 diant quidem: * ego verò de tua misericordia confidens, in
 Domino Deo meo semper sperabo, & sub hac tua spe de-
 gna securus, donec placitam tibi erit de mundi huius ini-
 quitate educere afflictam pauperulam animam meam.

25 *Inclata sua
per dominū
curam tuā:*

* *Et ipse te
enutriet:*

* *non dabit
in aeternum
fluctuationē
iusto.*

26 *Tu verò
Deus dedu-
ces eos in pu-
teum interi-
tus.*

27 *Viri san-
guinum &
doloſi non di-
midiabunt
dies suos:*

* *ego autem
sperabo in
te domina.*

ANNOTATIONES IN
 Psalmum Quinquagesimum-
 quartum.

VERSV secundo, Cōtristatus sum in exercitatione mea,
 Exercitationem quidam exponunt meditationem. Alij
 exponūt probationē, qua exercitantur boni à malis. Vtrang;
 expositionem in Elucidatione attigimus. Priori tamen ma-
 gis consonat vocabulum Græcum ἀδολογησία, quod signifi-
 cat cōtemplationem, vel meditationem, siue meditoriam

exercitationem. Et ex Hebræo vertit Hieronymus, Humi-
 Luc. 22 liatus sum in meditatione mea. Versu quarto, & quinto, Cor
 Ibidem meum conturbatū est in me. Hęc verba optimè in Christum
 competūt in agonia illa nouissima positum, quādo tristis fa-
 cta est vsque ad mortem anima eius, quādo cœpit pauere, &
 tædere, contristari, & mœstus esse, ita vt etiam guttæ sangui-
 nei sudoris præ agoniz difficultate in terrā deciderent. Quæ
 autem sequuntur versu sexto, & septimo, Quis dabit mihi
 pennas sicut columbæ. Ecce elongaui, fugiens ad Christi la-
 tibulum, & absconsionem, in deserto referētur, cū de Christo
 Domino voluerimus Psalmū exponere. Saluator enim, pro-
 pter rabiem persecutionis Iudaicæ, volēs persequentium in-
 probitati ad tēpus cedere, legitur subinde secessisse in loca
 deserta cū discipulis suis: vbi à tempestate & persecutionis
 impetu liber agebat, vt colūba gemens pro peccatis generis
 humani, & meditās de perficiēda saluatione eius. Quæ vero
 deinde versu nono, decimo, & vndecimo, sequūtur de ciuitate
 peruersa, ad Hierosolymam videntur referēda, in qua ad-
 uersus innocentem dominū plurima celebrabātur quotidiana
 concilia, in qua auaritia vsque ad eò dominabatur, vt etiam
 principes sacerdotum populum docerēt, propter auaritiam
 præcepta Dei humanis traditiūculis postponere, ad auariti-
 Matth. 15 compositis. Illa verò quæ deinde ponuntur versibus decimo-
 Ioan. 12 secundo, decimo quarto, & decimo quinto, de Iuda proditore
 commodissimè videntur intelligi: qui cū procurator esset
 negotiorum Christi, loculos sibi creditos gestās, eius fami-
 liaris cōiuiua atque Apostolus, cum eo ambulās, & comedēs,
 dolū tamen pessimum machinatus est aduersus optimū præ-
 ceptorem, cui proinde iustam, & condignam mortem desi-
 ziat. Versu decimo secūdo, Quoniam si inimicus meus
 ledixisset mihi, sustinuissem utique, Si ad literam Dauidi ap-
 plicemus Psalmū, apparet ipso tempore quo compositus est
 singulare aliquid accidisse Dauidi, de amici cuiuspiā aut ab-
 modum familiariter noti infidelitate: vt scilicet persequen-
 nem tunc sustinuisse intelligatur ab aliquo, cū quo prius vel
 de familiariter & amicè viuēbat, quem aliquādo velut a se-
 cretis & omnino intimum habuerat. Quemadmodum (exem-
 pli gratia) cū Doeg Idumæus qui forsitan Dauidi se fami-
 liarē exhibuerat, donec ageret in aula Saulis, post eiectionē,
 aduersus ipsum crudeli accusatione sæuiebat. Et cū in Absa-
 loon

lonis
 ipsum
 aut A
 dicit
 sti,
 mus a
 ponit
 sti cor
 dū, in
 qui eo
 nem. h
 re, du
 tione
 esse se
 mirur
 lumini
 valga
 cūm a
 cerē i
 mecus
 fuerit
 quod
 rūt m
 Ipsi at
 pinqu
 propi
 cundo
 mutat
 versio
 D hoc est
 tiā, sed
 tentia
 Peccat
 aspectu
 nes ei
 rum le
 dum et
 mam p
 in bon
 eius (D

lonis persequutione, Achitophel ipsius consiliarius contra ipsum cōiuravit, Vnde Chald. Parah. apertè hoc loco meminit Achitophelis, cum ait, Tu Achitophel, homo secundū ordinem meū, vel similis mihi præceptor meus, qui me docuisti, & scire fecisti sapientiam. Cū verò Christo Domino Psalms accommodatur, de Iuda pars ista (vt suprà diximus) exponitur: qui cū vnus esset ex duodecim familiarissimis Christi conuictoribus, tradidit dominum suum. Iuxta quem modū, in alio Psalmo dicitur, Homo pacis meæ, in quo speraui, equi edebat panes meos, magnificauit super me supplātationem. Potest & vnusquisq; iustus in querimoniam hoc trahere, dum cōsiderat non solum ab extraneis & inimicis tribulationem se perpeti, verū etiam ab amicis, & familiaribus non esse secum: quod sanè vehementer hominem excruciat, nimirum ab iis, quos coniunctissimos habere te putas, pati calumniam. Modus autem loquendi in his tribus versibus, ex vulgato vsu sumptus videtur. Sic enim loqui solēt homines, cum ab iis iniuriam accipiūt, quos minimè æquum erat facere iniuriam. Versu vigesimo, Quoniā inter multos erant mecum. Clarius ex Hebræo vertit Hieronymus, Multi enim fuerūt aduersum me. In quem ferè sensum accipere oportet quod habet vulgata lectio, vt intelligamus, Inter multos fuerūt mecum ad nocendum mihi, vel cū multis: quasi dicatur, Ipsi atque alij similes complures mecū fuerunt, mihi appropinquauerunt: mihi se adiunxerūt, ex aduerso contra me appropinquauerunt, ad nocendum mihi. Versu vigesimo secundo, Non enim est illis commutatio. Exposuimus de commutatione in bonum à malitia, quod clarius aliquāto habet versio Hieronymi, Nō enim mutantur, & non timēt Deum: hoc est, spes nō est mutationis, vt respiciāt & agant pœnitentiā, sed in eo quod sunt, obstinati permanēt, id est, in impœnitentiā sua. Apertissimè cōsonat his, quod habet Para. Chald. Peccatores nō mutantur à viis suis pessimis, & nō timent ab aspectu Dei. Versu vigesimo quarto, Molliti sunt sermones eius super oleū, & ipsi sunt iacula. Significat verba impiorum lenia, blanda, & maxime mollia esse (sicut oleum blandum est lenè, ac molle) cum tamen maxime sint noxia, & animam perimāt, vt venenata, sed melle tincta iacula. Non in bonam partem interpretatur, ad hunc modum, Sermones eius (Dei videlicet) molliti sunt super oleum: id est, mollio-

Psalms. 40

res sunt oleo, lenes sunt, dulces sunt, iucundi atque amabiles sunt: attamē ipsi sunt iacula, quibus condemnabūtur & pendentur impij, qui inobediētes fuerūt aut increduli sermonibus Dei. Verba enim Dei eōdem abunt impios, iuxta quod

Ioan. 12 in Euāgelio Saluator ipse ait, Sermo quem loquutus sum vobis, ipse vos iudicabit in nouissimo die. Alij sic intelligunt sermones Dei, secūdum impiorum existimationem, molliores sunt oleo, ita vt nihil formident ab eloquijs Dei: attamē ipsi sunt iacula, quibus perimentur, inq; perditionem cōdemnabuntur. Primæ tamē expositioni (quam & solam in Elucidatione cōstituiimus) magis consonat lectio Psalterij Romani. Mollierūt sermones suos super oleū, quod manifestē de ipsiū impiorū verbis blandiloquis debet intelligi. Similiter quod ex Hebræo vertit Hieronymus, Molliores sermones eius oleo, cū sint lanceæ. Itē quod Felix, Leniora fuerūt verba eius supra oleū, & ipsa sunt gladij, vel maledictiones, vel prælia, manifestē satis primæ expositioni astipulatur: maxime cū in præcedentibus non nisi de impio faciant hi sermonē. Versu vigesimo quinto, lacta super dominū curā tuam, & ipse te enutriet. Psalterium Romanū habet, procura cogitatu lacta in Deū (inquit) cogitatu tuum, estq; eadē vtriusque lectionis sententia: Si quid tibi curæ est, si quid cogitas quod perfectū velis, si tibi pro re qualibet sollicitudo est, Deo cōmenda negotium, & ipse faciet. Cōsonat autem his pulcherrime, quod princeps Apostolorum Petrus, suis in exhortationem proponit, dicens, Omnē vestram sollicitudinē proiicientes in Deū, quoniam ipsi cura est de vobis. Versu vltimo, Viri sanguinum, & dolosi nō dimidiabūt dies suos. In Elucidatione duplicem huius versiculi monstrauius intelligentiā. Prior nō habet in omnibus generalem veritatem, cū videamus perrosque homines Belial, impios, & crudeles pauperū oppressores, vsque in multam caniciem vitam producere, neque vel quisquam aduersum perpeti. In multis tamē id verū est, ante tempus oecumbere homines sanguinolentos & aliorum oppressiores. Plerumque enim mala morte subito ante tēpus maturitatis suæ abripiuntur casu aliquo, Deo sic iusto suo iudicio disponēte, vt qui alios vna ante tēpus per vim perire desiderant, ipsi similiter ante tēpus eodē vulnere cadant. Exemplum habemus in Saule, qui optimū Dauidem tam obliuato animo vsque in diem mortis suæ nō desitit persequi, ad

auferendam animam eius, Ipse verò antè tēpus sublatus est,
 in proprio gladio cadens super mōtes Gelboe, pariter cum
 filiis ac seruis suis: Nam & hos iste vir sanguinū impius se-
 cum in hoc pertraxit, vt non dimidiarent dies suos, quo ma-
 nifestior esset Dei ultio pro sanguine Dauidis, quem ille tan-
 ta auiditate quæsierat. Dauid autem in multam senectutem
 vixit diuino munere: neque tantū dimidiauit, sed & profus
 compleuit dies vitæ suæ. Possunt similia exempla plurima ex
 alijs scripturæ locis paruo negotio huc adferri: veruntamen
 (vt diximus) non est vniuersalis veritatis hæc prior exposi-
 tio. Posterior autem altera, vniuersalior est. Omnibus enim
 impijs hoc est commune, nō pertingere ad dimidiū dierum
 atq; tēporū quæ sibi præstituūt, aut quæ concupiscūt, optant
 enim semper viuere, vt semper peccare possint, & sua impia
 semper adimplere desideria. Et licet secūdū contēplationem
 cognoscāt plerūq; se nō posse semper viuere, sed debere ali-
 quando morte deficere: semper tamen diē mortis elōgant a
 se, & longissimum tempus imaginātur vitæ suæ, sic quasi lon-
 gissimè adhuc absit tempus mortis eorū, ita vt in multa cani-
 tate vix iam de mortis propinquitate valeāt cogitare: sicq; ad
 dimidiū dierū, quos ip̄i somniāt, & quibus se victuros putāt,
 nō peruenerunt. Cū enim tēpus mortis aduenerit, tū iudicant
 non nisi horulam sese in vita transegisse. Denique sic viuūt
 homines impij, quibus non est Deus in oculis, quasi persua-
 sum habeāt se imperpetuū victuros, nihil cogitantes neque
 de mortis necessitate, neq; de diuini iudicij districtiōe, neq;
 de terribilibus tormentis quæ illos manēt in vêturo seculo.
 Itaq; fit, cum post paululū abscedere coguntur, qui sibi æter-
 nitatem modo quodam spondebant, vt rectè dicamus, illos
 non ad dimidiū, imò longè citra dimidium, ac vix etiam ad
 principium perduxisse dies suos. At verò homines iusti, in
 quorū oculis versatur Deus, hi quandoq; tandem mortem
 G obierint, semper dies suos compleuerūt: quoniam nulla sibi
 vitæ tēpora præfigunt, sicq; viuūt semper quasi cras moritu-
 ri, imò quasi per horas singulas diuino iudicio præsentandi,
 neq; diutius cupiunt viuere, quàm Deo placitū sit ipsos hinc
 suscipere. Cupiūt enim dissolui & esse cū Christo, sciētes me-
 Philip. 2
 1. Cor. 5
 horè se expectare mansionē, & edificationē ex Deo nō manu fā-
 ctā (vt ait sanctus Apostolus) & æternā in cælis. Atq; ita fit, vt
 quacūq; hora Deus illos euocauerit, ipsi compleuissent se re-

3. Reg. 1

Philip. 2
1. Cor. 5

putent dies suos: maximè cum de tempore hoc labili transcant ad stabilem æternitatem.

QVINQVAGESIMIQVINTI PSALMI ARGVMENTVM.

In magna persecutione positus fidelis, Deo proponit querimonia aduersum tribulantes: ipse tamen nequaquam dissidens propter persecutionem, sed fortiter confidens propter spem Dei. Proponit eorum inimicorum suorum malitiam, & uiam nocendi cupiditatem: simul adiungens iustam iniquitatem, eorum uisionem, suamq; iuxta Dei promissum facilem & semper promptam exauditionem: pro qua uicissim, ingratitude protestationem, laudis rota offerre pulchre (qua in sese) liberatori & saluatori suo.

1 Miserere mei Deus quonia conculcauit me homo: * tota die impugnans, tribulauit me.

2 Conculcauerunt me inimici mei tota die, quot iam multinellates aduersum me.

3 Ab altitudine diei timebo. * ego uero in te sperabo.

4 In Deo laudabo sermones meos: * in Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo.

Ioan. 4

QVINQVAGESIMIQVINTI PSALMI ELVCIDATIO.

QSTENDE mihi misericordiam tuam Deus, quoniam opprimunt me homines maligni persecutores mei, ac ueluti pedibus me conculcauerunt, & quasi in imum precipitium deiecerunt, supra modum me humiliantes & affligentes: * non cessant persequendo & oppugnando affligere animam meam, iugiterq; cupiunt & querunt nocere mihi: & oppresserunt, & ueluti sub calcibus protriuerunt me inimici mei iugiter, non concedentes mihi a molestiis ullam requiem: ualde enim multi sunt, qui me persequuntur, & infesti sunt mihi.

3 An uero ab altitudine diei ego timebo? nunquid a superbia prosperitatis seculi huius, ab aestu persecutionis humanae, quae contra me grassatur & saeuit, ego expauescam, & animo deiiciar propter eam? * Nequaquam: sed magis in Deo ponam fiduciam, in quo speras non confundar, quicunque tandem & quancunq; aduersus me insurrexerint aduersarii.

4 In Deo ad laudem proferam sermones meos, uerba mea in Deo ad ipsius laudem componam, curaboq; in uerbis meis laudare Dominum Deum meum: * in ipso quoq; spem meam fixi & immobilem constitui, ac proinde non timebo ab ulla humana potestate, non timebo ab omni eo quod potest facere homo: qui non nisi infirma caro est, & creatura imbecillis atque paupercula. Scio enim creatorem Deum (qui spiritus est

et & spiritus aquae ad habens p 5 Iugit caullab nire in o omnes e hil aliud dere, aut pore, siue coouer ta calumni animu n seruabu nocendi, g d me, su per uicio ea quae i me a exp perdend redimen tuu ruder parare, a ubi ira t tes in im proiicie: afflictioe tu flexum cisti, sed: spectum pieturus mas mea promissi stantib bus: * ac t tionem n magna si * & tunc in In qua

est & spirituum pater) potentiorē esse omnibus hominibus, Num. 16.
 atque adeo vniuersa creatura sua. Propter quod vnum, hunc *Tota die*
 habens protectorem, ab omni sum humano timore securus. *verba mea*
 & iugiter tota die etiam verba mea obseruabāt inimici, & execraban-
 caullabantur atque execrabātur ea, cum non possent inue-
 nire in opere, quod reprehenderent aut calumniarentur: * *sum me:*
 omnes cogitationes eorum aduersus me erant in malum, ni-
 hil aliud cogitabant, nihil meditabātur aliud, quā me per-
 dere, aut quoquo modo (siue in re, siue in nomine, siue in cor-
 pore, siue in anima) nocere. 6 Inhabitabunt mecū, mecumq;
 conuersabuntur, & in abscondito se ponent, vt explorent ad
 calumniam cūcta verba & opera mea: abscondentque etiam
 animū nocendi, simulantes amicitiam: * & interim ipsi ob-
 seruabunt calcaneum meum, cōsiderabunt opportunitatem
 nocendi, insidiasq; dispositis captabunt occasionē præcipitan-
 di me, supplantandi, atque perdendi. 7 Tu verō Dōmine, obseruabūt.
 per vltionem iustitiæ tuæ reddes eis mercedem, secundum
 ea quæ ipsi aduersum me patrarunt. Sicut enim ipsi animam
 mea expectauerūt & obseruauerūt, ad auferendā eam, meq;
 perdendum, ita tu pro nulla re salutē dabis illis, nullo pretio
 redimentur à perditione, nullum persolvere tibi poterūt pre-
 tium redemptionis animæ suæ, quo à te valeant salutem com-
 parare, aut tuæ vltionis euadere sentētiā: * sed in implaca-
 bili ira tua populos in suis malitiis obstinatos & perseueran-
 tes in impoenitētia sua conteres, atq; in æternā perditionem
 proicies. 8 Ecce ego vitam meam istam, quam dego in
 afflictione & miseria, notam feci tibi cum querimonia: * &
 tu sicut lachrymarum mearum, nō despexisti, neque abie-
 cisti, sed acceptasti, gratas habuisti & reposuisti eas ante con-
 spectum tuū, quæ ego in oratione lachrymans postulauī im-
 pleturus in tempore suo. 9 Sic (inquam) acceptasti lachry-
 mas meas, sicut & erat in promissione tua, quemadmodum
 promisti misereri miseris, misericordiam tuā præstare po-
 stulantibus, auxiliumq; opportunum adferre in tribulationi
 bus: ac tūc quidem cum tibi sic placitum erit acceptare ora-
 tionem meam, inimici mei erubescunt confusi, cogēturque
 magna sua confusione à proposito desistere. 10 Ego ve-

* & tunc conuertentur inimici mei retrorsum.

10 In quacūque die innocauero te, ecce cognoui quoniā Deus meus es.

rò iam frequèti experientia edoctus hoc inueni, hoc dubi-
 & firmissimū habeo, quòd in quacunq; die te ex affectu ten-
 dis inuocauero, tu mox ad sis mihi, vt Deus meus, mox te mi-
 hi Deū & optimum dominum ostendis, per facilitatem tue
 exauditionis, potèter me liberando de periculis & angustiis,
 è quibus ad te clamauero. 11 Et in gratiarum actioe ego
 in Deo totam meam spem reponam, eiq; hinc proferam, te
 cõponam illi verba mea, quibus eum laudè atq; magnificè
 ad Deū (inquam) pro laude aptabo & componam feruorem
 meū, vt in meis sermonib⁹ semper laudetur dominus meus
 * atq; ita in Dei laudib⁹ memetipsum oblectās, & in ipso
 figens, non timebo ab omni nocumèto humano, quòd mihi
 poterit obuenire, sciēs fortiorē esse ad saluandū qui mecum
 est omnipotentem dominū, quàm sit ad nocèdum quius ter-
 ter homines. 12 In me Deus parata ego habeo vota, quæ
 tibi reddam atque persoluam, nempe laudationes & gratiæ
 actiões. Hæc enim laudis sacrificia, vt tibi acceptissima sunt
 super omnia holocaustomata, ita mihi sunt facillima atq;
 promptissima, vtpote quæ in me habeo, & aliud adire nō
 egeo, sed ex memetipso, ex penu grati animi semper vobis
 depromere. 13 Et meritò quidē has laudationes tibi debet
 semper persolvere. Tu enim es qui saluasti me, & custodisti
 vitā meam, animam meā à morte & perditione sempiterna
 saluasti, ne perderet eā hostis impius: * & pedes meos custo-
 disti, ne laberètur in profundum peccati & inferni, per tuam
 gratiā me à peccatis custodiēs, & de periculis plurimam
 corporis quàm animæ fidelissimè liberans: * vt vel à tribu-
 neficiis à te Domine prouocatus, meritò debeam omni co-
 natu, totisque viribus cõtendere, ad complacendum tibi, &
 gneque & placidè conuersandum, in præsentia coaspectu
 tui: idque in lumine sancto spiritus sancti, quod est lumen
 omnium fidelium tuorum, vera vita ex fidei lumine victo-
 rium: atque ita tandem placere valeam ante conspectum vi-
 tus tui, in illo perfecto & plenissimo lumine gloriosè tecum
 viuentium in secula seculorum, Amen.

ANNOTATIONES IN
 Psalmum quinquagesimum quintum.

VERSV tertio, Ab altitudine dñei timebo? Videtur hanc
 pars versūs legenda per modū interrogatiōis siue per-
 cuncta

11 In Deo
 laudabo ver-
 bum, in Do-
 mino lauda-
 bo sermonē:
 * in Deo spe-
 rari, non ti-
 mebo quid
 faciat mihi
 homo.

12 In me
 sūt Deus vo-
 ta mea, quæ
 reddidit lauda-
 tiones tibi.

13 Quoniam
 eripuisti
 animā meā
 de morte:
 * & pedes
 meos de la-
 psum: vt pla-
 ceam coram
 Deo, in lumi-
 ne viuentiū.

cunctationis, vt intelligatur respōſio negatiua, Nequaquam
 timebo, ac deinde, quali per cōtrarij vehementiorē aſſertio-
 nem ſubiungatur. Imò verò ego in te ſemper ſperabo, pro-
 pter quod minimè formidabo. Poſſet tamē legi abſque que-
 ſtione, ad hunc ſenſum, Ab altitudine quidem & ſuperbia fa-
 ſtus ſeculi, quantum ad meam fragilitatē, ego timebo, cōſcius
 propriæ fragilitatis & tenuitatis attamē q̄ in me ipſo timeo,
 in te domine ſperabo, & in tua ſpe confortabor vehemēter,
 quantumcūque tandem ſe eleuet altitudo dici. Intelligimus
 autem per altitudinem dici, ſuperbiam & faſtū proſperitatis
 huius mundi, quæ proſectō ſimplicibus admodum eſſet for-
 midabilis, ſi non in illo ſpei haberēt locatam fortitudinem,
 qui dixit, Conſidite, quoniā ego vici mundum. Verſu quar-
 to, In Deo laudabo ſermones meos. Iuxta ſenſum, quem in
 Elucidatione explanauimus, videtur oratio accipi ſatis im-
 propriè: non ita tamen quin conueniens ſatis atque probabi-
 lis videatur expoſita intelligētia. Alij autem ſic intelligunt,
 Laudabo & probabo ſermones meos, qui de Deo fuerint.
 Alij ruruſum ita accipiunt, Sermones meos in Deo laudabo:
 hoc eſt, ſi quid loquor boni, non mihi ipſi aſcribam: neque
 me ipſum pro his laudabo, ſed Deum, à quo habeo vt bonum
 loquar. Sit ſuum cuique iudicium liberum. Nobis, quod in
 Elucidatione poſitum eſt, & propoſito & literæ aptius qua-
 drare videtur. Verſu ſexto, Ipſi calcaneum meū obſerua-
 bunt. Poſſet hæc obſeruatio calcanei dupliciter intelligi. Pri-
 mō veluti ad apprehendendum, atq; ita in terram proiicien-
 dum: hoc eſt (vt apertius dicam) ad ſupplantādum & proſus
 humiliandum ſiue perdendum. Atque hoc pacto calcaneum
 obſeruant, qui inſidias ſtruunt ad ſupplantationem proximi.
 Aliter, calcaneum obſeruat, qui grefſus ſiue viam conſiderat
 innocētis, vt videat quomodo illum commodius ſeducat, &
 vbi facilius valeat nocere: ſicq; idem eſt calcaneum ſiue plā-
 tam obſeruare, quod obſeruare veſtigia. Ambo autē hi mo-
 di in idem ſecundū rem coincidūt. Nocere enim cupit tam
 is qui ad ſupplantandū quærit apprehendere calcaneū, quàm
 is qui ad ſeducendū obſeruat veſtigia ſimpliciter gradiētis.
 Verſu nono, Sicut in promiſſione tua. Videtur hæc parti-
 cula ſecundum ſententiā coniungenda cū ſine verſus præce-
 dentis, hoc modo: Poſuiſti lachrymas meas in cōſpectu tuo,
 ſicut & erat in promiſſione tua: hoc eſt, quemadmodū & tu
 fuiſti

IOAN. 16

fuiſti pollicitus. Quod verò deinde ſequitur, Tunc conueni-
tur inimici mei retrorſum, diuiſim legi debet, & quali perſe
efficere ſententiã. Quæ diſtinctio in Pſalterio Romano ma-
niſeſtè obſeruata cõſpicitur. Verſu decimo, In quacunq; die
inuocauero te, ecce cognoui quoniam Deus meus es. Poſſet
hoc primo ſic intelligi, Ecce cognoui, quòd tu Deus meus
ſis, in quacunque die te inuocauero: id eſt, quòd verè Deus
meus ſis, cuſtos, protector, prouiſor, & pater optimus, qua-
tieſcunq; & quãdocunq; te inuocauero. Vel aliter ad huius
ſenſum: In quacunq; die te inuocauero, ecce cognoscere me
facis, & mõſtras hoc mihi tuo auxilio, quòd verè Deus meus
ſis, Dominusq; ac pater meus. Verſu duodecimo, In me ſunt
Deus vota tua, quæ reddam laudationes tibi. Conſtructio in
hoc verſu difficilis apparet, propter verborũ (vt videtur per-
turbatam implicatione: maximè autè propter nomẽ, lauda-
tionis, quod nõ ſatis videtur cum cæteris coherere. Promiſ-
ſio hic ordo accipiatur ſermonis: In me ſunt Deus vota tua, quæ
reddam tibi, nempe laudationes: vt dictio laudationes oppo-
ſitoriè iungatur cũ nomine, vota tua. Pſalteriũ autem Rom-
num hoc loco ſic habet, In me ſunt Deus vota, quæ reddam
laudationis tibi. Cuius lectionis ſenſus ſatis planus eſt, In me
ſunt vota laudationis, quæ reddã tibi. Beatus autem Hierony-
mus, omiſſo relatiuo ſic vertit, In me ſunt Deus vota tua, red-
dam gratiarum actiones tibi. Verſu vltimo, Vt placeã cor-
ram Deo in lumine viuentium. Ex Hebræo vertit Hierony-
mus, Vt ambulem coram Deo, atque ita vertunt & cæteri.
Quod magis fauet priori expoſitioni, in Elucidatione poſi-
ta, quæ de vita præſenti loquitur in lumine fidei, quam po-
ſteriori, quæ de vita futura in lumine gloria. Per fidẽ enim
modo ambulamus, dum ad Deũ tendimus. Tunc verò magis
requieſcemus, & (vt ita dicam) otia bimur in eo.

QV INQVAGESIMIS EXTI

PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iſte poſt magnam tribulationem, atq; ab ea ſo-
luta liberationem, videtur fuiſſe compoſitus in commemoratiõẽ
Diuini beneficiũ, & magnificationem gloria Dei. In quo ſtatim pſ-
innocationem de tribulatione, ſupernum deſcribitur auxilium miſer-
cordia & veritatis Dei, quibus ſe de medio catulorum leonũ ſolus
homo conſiſtetur ereptum poſt hæc, verſu ſeptimo, in Deum præ-
gratia

gudio transiliens, breuiterque vno versu commemorata scuitia ho-
 sium, rursus in Deum refilit, paratum cor offerens ad cantandas
 Dei laudes, seque ipsum ad idem excitans, & musica instrumenta in
 spiritus elevatione quasi rationabilia animantia alloquens atque in-
 uitans quò laudem personare valeat plenior. vult quoque confiteri
 & Psalmos dicere in omnibus gentibus, propter altissimam eius mi-
 sericordiam & veritatem, quæ super omnes extenditur: sicq; in dulcis-
 simo ad Deum transitu, canticum iucunditatis terminat, maxima spi-
 ritu exultatione.

QUINQUAGESIMISEXTI

PSALMI ELUCIDATIO.

MISERERE mei Deus piissime, & misericor-
 diam tuam demonstra mihi, tuæ opis maxime
 indigo: quoniam spem meam in te reposuit, &
 fiduciam habet in te spiritus meus, tu inter tot
 tribulationes quibus premor, vnicum es firma
 mentum fiduciæ meæ. 2 Et sub custodia protectionis tuæ
 sub alis potentie tuæ fixam habebo fiduciam spei mei, do-
 nec finiatur iniquitas & crudelitas persecutorum meorum,
 & omnium qui quærunt malum mihi: sub alis tuis requies-
 cam & latitabo, neque egrediar, donec contra me stare vi-
 debo aduersarios meos: qui si vel modicum à te abscederem,
 mor me quo vellent abriperent, agerentque mecum pro li-
 bito. 3 Sub his autem alis protectionis tuæ positus, clama-
 bo ad te Deum altissimum, in oratione mea, pro auxilio &
 liberatione contra omnes hostes meos: ad te (inquam) pien-
 tissimum & liberalissimum benefactorem meum, cuius e-
 go toties expertus sum beneficia. 4 Me autem clamante &
 iuuocante Dominum, misit ipse desuper auxilium mihi, &
 in virtute potentie suæ liberauit me ab omnibus inimicorū
 periculis: * deditq; in opprobrium, & planè confusos effecit
 eos qui me conculcare volebant, & existimabant prorsus op-
 primere. 5 Per misericordiam suam & veritatem suam,
 Deus venit in auxiliū mihi: per misericordiam quidem in-
 iuste patienti compatens, per veritatem autem & iustitiam,
 iniuste persecutibus irascens, * sicq; propter misericor-
 diam & veritatē suam eripuit animam meam, & saluauit de
 hostibus ferocissimis, in modum catulorum leonum, qui me
 obsidebant per circuitū: * inter quos etiam dormiui cōtur-
 bat

1 Miserere
 mei Deus,
 miserere
 mei, quoniā
 in te cōfidit
 anima mea.

2 Et in vni-
 bra alarum
 tuarum spe-
 rabo, donec
 transeat ini-
 quitas.

3 Clamabo
 ad Deū al-
 tissimū, Deū
 qui benefe-
 cit mihi.

4 Misit de
 celo, & li-
 berauit me:
 * dedit in op-
 probriū con-
 culcātes me.

5 Misit deus
 misericor-
 diā suā &
 veritatem
 suā: * & eri-
 puit animā

meā de me-
 dio catulo-
 rum leonū:
 * dormiui
 cōturbatus.

commento
 quali per
 omano m
 nacung; d
 is es. Pote
 Deus meu
 verè Deu
 timus, qu
 cer ad hunc
 noscere ne
 Deus mem
 In me fat
 instructio i
 idetur) pe
 me, laude
 e. Proinde
 ta tua, que
 ones oppo
 tem Rom
 uæ reddam,
 is est. In ne
 Hierony
 or a tua, rei
 placea co
 Hierony
 & cetera
 tione pō
 quā po
 fide em
 erò magi
 T I
 7: ab ea se
 memoranti
 statim paf
 omni miseri
 omni felicit
 pra anima
 gaudis

6 Filij homi batus, ita vt nullā prae timore habuerim plenā requiem, sed
num dentes etiam cum timore & cōturbatione dormierim, quoties me
eorū arma quieti dedissem. Quomodo enim fieri posset, vt in medio
& sagitta: tam rabidissimorū & ferocissimorū hostium, securus adque
& lingua cōturbatione dormirem? *6 Catuli autem isti leonū* quos di-
eorum gla- co, nō illi sunt qui in syluis habitāt irrationabiles bestie, sed
dius acutus. impij sunt filij hominū, qui adeo crudeles sunt, vt videantur
7 Exaltare dentes eorū arma atq; sagi-
super calos ta, & lingua acutus gladius: hoc
Deus: & in est prorsus crudelissimi & saeuissimi sunt, maximē cupientes
omnē terrā me pauperculū dilaniare, dilacerare & perdere. *7 Tu vero,*
gloria tua. o Deus, super cælorū altitudinē magnificare & glorificare,
8 Laqueum & gloriā potentiae tuae demonstra in vniuersa terra: fac vni-
parauerunt uersi inhabitatores eius gloriā tuam & sublimitatē cogno-
pedibus scant, id quod maximē declaras, cū innocentes misericordi-
meis, & in- ter saluas de manibus potentū seculi iniuste opprimētium,
curauerūt ipsos verō pauperū oppressores iusta sententia tua in iustā
animam perditionem. *8 Vide domine studiū malitiæ inimicorum*
meam. meorū, vt sis ad miserendum facilior. Ecce parauerunt pedi-
9 Foderant capiāt, & detrahere quærūt ad nihilum vitam meā, præcipi-
ante faciem tare atq; deicere laborant animā meā in mortem. *9 Fode-*
meā foueā: rūt ante me foueā vt incautē inciderē in eam, mortisq; cali-
** & incide* das infidias struxerūt & machinati sunt mihi: * verūm diui-
rūt in eam. no iudicio factū est, vt ipsi inciderint in foueā quam fecerūt,
Psalm. 9 vt in mortē ceciderint quā ipsi parauerant mihi. Siquidem
10 Paratū Domini iudex iustissimus, super impios reuoluit malū im-
cor meum pietatis suae. *10 Propter hoc, o potentissime Deus, paratum*
Deus, para est cor meū, & modis omnibus iterū iterūque paratū, ad te
tū cor meū: laudandū, te glorificandū, tibiq; , vt dignū est, per omnia fi-
cantabo, & mulandū, cantabo corā te, & laudes dicā tibi, ppter maximā
psalmum di gloriam tuam. *11 Exurge mihi alacriter omnis gloria mea,*
cam. quicquid est in me roboris, quicquid virtutis, quicquid vigo-
11 Exur- ris, quicquid fortitudinis, ingenij, memoriae, ceterarūque
ge gloria viriū: exurge mihi (inquam) promptē & alacriter omnis de-
mea. cor meus & gloria, quae intra me existis, siue secundum cor-
** exurge* pus, siue secundum animam aut spiritū, vt in tota virtute di-
psalterium gnē psallatur magnificentissimo domino: * & quo sit laus
& cithara. plenior, etiam instrumentis decantata musicis, accedite huc
** exurgam* in manus meas psalterium & cithara: venite, vt in vobis
diuinculo. Psalmum canam altissimo Domino: * & ego primo man-
admod

Q
 admodū
 et illo qu
 alacritate
 in geatib
 rari diffi
 cinctis.
 nibus ge
 gnificata
 tua vlt; a
 mis & ex
 eom suff
 dinis mil
 Deus, vt f
 sonē pot
 ublmita
 nec cælor
 in immet
 E fac cogno
 bus orbis
 potentiss

A D V E
 An pe
 gratus ag
 cione gra
 monū, ho
 men sanct
 tuncū exp
 liberatio
 Milti Deo
 (vt ita loq
 feris de te
 dia enim f
 moeant t
 rime adu
 cont in v
 tro, atque
 gustia adit

admodū diluculo, exurgā de strato quietis meae, vt in tempo
 re illo quietissimo simul & amoenissimo diuinas laudes cum
 sinceritate valeū decātare. 12 Celebrabo te, laudēq; tibi dicā
 in gentibus, Domine: & in omnibus per vniuersum orbē ter-
 rariū diffusis nationibus populorum, te laudabo in Psalmis &
 canticis. 13 Iustū verō ac rationabile est, vt tibi psalla in om-
 nibus gentibus & nationibus: quoniam misericordia tua ma-
 gnificata, glorificata, & exaltata est vsq; ead caelos: & veritas
 tua vsq; ad nubes magnificata est: hoc est, vtraq; adeo subli-
 mis & excelsa est, vt à nobis cōprehendi non valeat. Nemo
 enim sufficit cōprehēdere numerum & mensurā magnitu-
 dinis misericordiae & veritatis tuae. 14 Fac potentissime
 Deus, vt super cēlos cognoscatur maiestas tua, fac per osten-
 sionē potēciae tuae cognoscere homines altitudinē gloriae &
 sublimitatē altissimae maiestatis tuae, quae caelis est altior, &
 nec caelorum amplitudine, siue altitudine comprehenditur, sed
 in immensum superexcedit altius: * & super omnem terram
 fac cognosci celsitudinem gloriae tuae, vt in omnibus fini-
 bus orbis terrarum cognoscaris & habearis is qui verē es
 potentissimus Deus ac dominus vniuersae creaturæ.

ANNOTATIONES IN
 Psalmum Quinquagesimum sextum.

ADVERTE TE, hūc Psalmū satis cōmodē totū exponi posse
 in persona Christi, de sua liberatione per resurrectionē
 grauius agentis patri, Potest etiā accipi in persona totius Ec-
 clesiae, gratias agētis Deo pro sua liberatione de manu dæ-
 monū, hostiū ferocissimorū, eiusq; gloriā magnificari, & no-
 men sanctificari postulatis. In Elucidatione autē, generalem
 tantū expositionē dedimus, quae etiā cuilibet iusto pro sua
 liberatione Deo gratias agenti conueniat. Versu quinto,
 Misit Deus misericordiam suam & veritatem suam. Duę res sunt
 (vna loquar secundū humanū captū) quae Deum faciunt mi-
 seris de tribulatione clamantibus ferre auxiliū. Misericor-
 dia enim facit, vt super iniustē persecutionē patientibus cō-
 moueantur viscera eius, sicque ad auxiliandum accurat, ma-
 xime aduocatus. Deinde veritas siue iustitia iram Dei ex-
 citat in vltionem, conera eos qui iniustē affligunt inno-
 centes, atque ita vltionem, prouocat in illos, libertatis de an-
 gustia abluētis. Deinde, veritas siue fidelitas Deum veluti
 com

12 *Confite-
 bor tibi in
 populis do-
 mine: et psal-
 mum dicam
 tibi in gen-
 tibus.*

13 *Quoniam
 magnifica-
 ta est usque
 ad caelos mi-
 sericordia
 tua, et usque
 ad nubes ve-
 ritas tua.*

14 *Exalta-
 re super cae-
 los Deum:*

** Et super
 omnem terrā
 gloria tua.*

compellit opem ferre poscentibus miseris. Exigit enim veritas, ut seruet quæ est pollicitus. Propter hoc ergo, quia misericordia, & veritas Deum mouent ad miserendum clamantibus, secundum nouum quendam loquendi modum, hic dicitur misere Deus misericordiam suam & veritatem, ad liberationem tribulati. Si verò hunc Psalmum applicare maluerimus toti Ecclesie, & de salute generis humani accipere presentem versum, intelligemus per misericordiam & veritatem Dei Christum dominum, qui seipsum testatur esse veritatem, & quem Iohannes testatur esse propitiationem pro peccatis totius mundi. Paulus verò, iustitia & iustificationem nostram: per quam in Dei misericordiam & veritatem, genus humanum, in Ierusalem captum est de medio catulorum leonum, inter quos conturbati dormiebant, id est, de manu, potestate & societate demonum, in eorum medio iacebant in idololatriis & peccatis suis. Verum nono, Foderunt ante faciem meam foueam. Ante faciem meam, improprie dictum est, pro ante me. Siquidem ante faciem proprie sonat, ante conspectum, vel in oculis meis, siue me aspicientem. Quomodo autem volens ponere insidias, eas ponet in oculis meis? Quomodo me aspiciente fodiet foueam, quæ me in eam incidere? Nonne magis occultè fodiet? Intelligimus ergo, Foderunt ante me foueam: id est, insidias opportunas posuerunt, in quibus me existimabant comprehendere. Beatus Hieronymus vertit, Foderunt ante me foueam. Versu decimo, Confitebor tibi in populis domine, & Psalmum dicam tibi in gentibus. Possunt hæc duæ particule accipi, ut idem valeant, sicque, propter vehementiã eiusdem sententiæ posita repetitio, id quod frequenter fieri solet. Alii autem malunt dicere intelligere, priorẽ quidem partem de Iudæis, posteriorem de gentibus. In vtrisque enim populis confessio datur nominis domini, postquam Deo placuit suam gloriam manifestare mundo. Potest autem illud in populis & gentibus intelligi, vel ter populos & gentes, vel super populis ac gentibus, quod videlicet vbiq; gentium suam misericordiam Deus ostendit. Quod autem in versu sequenti dicitur, Magnificata est usque in cælos misericordia tua, & usque ad nubes veritas tua, factum intelligitur ex iis quæ dicta sunt in annotationibus Psalmi xxxv. circa versum quintum eiusdem Psalmi, qui fortassis est cum huius penultimo. Sic enim illo in loco admirans propheta clamat Propheta sanctus, Domine in cælo misericordia tua

Ioan. 14
1. Ioan. 1
1. Corin. 1

& veri
co sem
litate

PSA
me
tes iose
labula
uten a
profect
pallore
si non a
versum
paration
de iuxta
suspensio
aque pr

hominu
forte vo
humid
Et qu
mini ul
ramini
quitate
tem fac
manus v
corde m
dalo per
cum & c
in iniqu

& veritas tua vsque ad nubes. Nolimus autem quæ illo in loco semel dicta sunt iterare denuo, ne nimia & superflua prolixitate adferamus properanti lectori molestiam.

QVINQVAGESIMISEPTIMI

PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iste qui sequitur, magna & admodum singulari vehementia contra impios iniqua cogitantes, loquentes, & operantes, inuenitur. In quo Propheta velut profundum impietatis & cordium leuitia conspiciens, amara vel interrogatione impios aggreditur, inuocantem ab infantia eorum malitiam, atque in malitia continuuum profectum describens: ac deinde etiam obstinationem in impietate, quam pallore admodum per comparationem aspidis aures suas obturantis, ut non audiat vocem incantantis, depingit. Atque hæc vsque ad versum sextum. A quo deinde impiorum punitionem multiplici comparatione describit, per contractionem leoninorum dentium, per aquæ defuxum, per cere liquefactionem, per spinarum in ira subitam absorptionem: tandem versibus duobus nouissimis gaudium subiungent, atque profectum bonorum, in punitione impiorum.

QVINQVAGESIMISEPTIMI

PSALMI ELVCIDATIO.

Vos o filij hominum, o impiorum congregatio, an verè quod iustum est loquimini? an vobis utique videmini loqui iustitiam? nunc iusti & recti vobis videntur sermones vestri? & æquo libramine iudicate, diligenter trutinante & expedito, o filij hominum, num (vt interrogo) verè loquamini iustitiam, ne forte vobis ipsis blandientes, malum dicatis bonum, aut bonum malum est, iustitiam esse persuadeatis quod verè iniustitia est. Et quomodo hoc vobis persuadere poteritis, quod loquamini iustitiam, quandoquidem in corde vestro iniquitates operamini super terram, in cordibus & cogitationibus vestris iniquitate voluentes atque meditates, quomodo scilicet iniquitatem faciatis cum proximis vestris? & ex cordis plenitudine manus vestras ad iniustitiam faciendam componitis, non tantum corde malitiam concipientes, sed meditatam etiam opere seculo perpetrantes. Quomodo ergo iustitiam loqui poteritis, cum & cor, & manus plena sint impietate? 3° Homines impij in iniquitatibus suis reprobi, alieni facti sunt à Deo, ab eo

1° Si verè utique iustitiam loquimini:

* recta indicate filij hominum.

2° Etenim in corde iniquitates operamini in terra: * iniustitias manus vestrae concitant.

3° Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab utero

ipso tempore quo egressi sunt de vulua matris suae, à te pōre quo egressi sunt de vtero errauerūt à via iustitiae: ab iustitia sua, per opera praua sese alienauerūt, & extraneos fecerūt à Domino: habentes in sese primū ipsam ab origine inditā carnis corruptionē, qua ad omne malū prouisi facti sunt, deinde, parentū sui similitudinem malam institutionē & exempla pessima, quibus corrupti sunt, vt tanquā viperarū fierent genimina, atq; ita cū aetate semper proficientes in malicia, cōtinuò amplius sunt elongati à Deo atq; iustitia: * loquuti

* loquuti sunt falsa.

4 Furor illis secundum similitudinē serpentis:

* sicut assidit surda & obturatis aures suas.

5 Quae non exaudiet vocē incantatum: * & venefici incantantis sapienter.

6 Deus cōteret dentes eorum in ore ipsorum: * molas leonū cōfringet Dominus.

Psalm. 3.
7 Ad nihilū deuenient tanquam aqua decurrens:

sunt falsa cōtra proximos suos, mentientes & detrahentes in malum eorū, suis mēdacijs & falsis accusationibus etiam innocētes in mortis discrimen adducentes. 4 Obdurata illorum aduersus bonos iracundia, inueterataq; & obfirmata inuidia aut indignatio illorū qua contra bonos aguntur, est ad modum venenati serpentis, quod suū virus quatit in hominem (siue per impetū, siue per insidias) effundere, vt noceret. Sic enim & ipsi modis omnibus crudelitate irae suae conantur in innocētes, siue per vim, siue per insidias ostēdere: * specialiter verò serpenti aspidi cōparantur, qui surdum seipsum la-

cit obturando aures suas. 5 Qui serpens ad hoc surdum facit seipsum, & aures obturat, vt non capiat auribus vocē eorum, qui per magiae incantamēta nōrunt certis quibusdam carminibus angues ad mansuetudinē cogere, vt venenum ponant: * vt nō exaudiat (inquam) vocē veneficij ac magi, quantumuis sapienter & sciēter iuxta artem suam faciat incantamenta. Ad hunc nanq; modum, & isti in sui furoris veneno obturatis aures suas obturat, vt nullis monitionibus quantumlibet dulcibus, nullis exhortationibus quantumuis pijs atq; effectibus, valeant à proposito malitiae suae reuocari, vt venenum furoris sui ponant, & in mansuetudinē redigantur. 6 Et quoniam ipsi in sua malitia obstinati permanentes, nullis se patiuntur modis à proposito reuocari, idcirco ictu grauisimae punitionis feriet illos vltor omnis iniquitatis Deus omnipotens: sicq; eos grauitate in maxillam percutiet, vt dentes confringat, qui sunt in maxillis otis eorū: * ferocissimorum illorū leonum maxillas vel molares dentes, dentes robustissimos, confringet: hoc est, punitione grauisissima aeternae damnationis feriet illos (tamen videatur leui & fortissimus) qui est omnipotēs. 7 Dilabentur in nihilum, omni eorum ablata potestate, & omni pereunte eorū robore, quem admodum

Q
dum aqua
arēte tot
los pote
rum op
zernan
sua exte
tium, &
Duo a calo
tur, & ve
Dei: * ce
eos ira l
nebras c
bunt lun
fcerent v
in perfe
plenum
* subit
Dei, qua
ipsi, repe
illos ino
tium, co
rō & in
ficietur
stinae re
sericord
dennat
accipiet
magis e
tum, qu
exercita
rum v
ter loqu
profecit
hos hom
est vt im
neration
sed in ve
ad temp
tūne reu
in hac in

dem aqua quæ decurrit in terram, & dilapsa absorbetur ab aëre terra: * extendit omnipotēs ad vindictam aduersum illos potentiam suā, vt pro remuneratione seu præmio malorum operū, ad summam humiliationem atque afflictionem æternam perducatur eos: neq; poterūt euadere in omni virtute sua extentam manum ipsius. 8 Auferentur de terra viuentium, & in perditionem abibūt, ad modum cæræ liquefcntis à calore ignis vimij. Sicut enim & ipsi tabescent, dissoluentur, & vera perditione cōsumentur, à facie caloris iracundiæ Dei: * cecidit super eos ignis furoris & iracundiæ Dei, tetigit eos ira Dei, & projecti sunt in perditionem æternam in tenebras exteriores & sempiternas, vbi imperpetuū non videbunt lumen. 9 Priusquam spinæ eorū peruenirent & crescerent vsque ad rhamnos, antequam eorum malitia potuit in perfectum excrefcere, antequam iuxta propositum ad plenum effectum perducere potuerunt cōceptam malitiam: * subito de vita abripiet & absorbebit illos vltio furoris Dei, quasi viuos proiciens in infernum: antequam credant ipsi, repente veniet super eos inexpectata Dei vindicta, quæ illos inopinatō rapiet, quasi in tempestate, de medio viuentium, conicietq; in lacum mortis & inferni. 10 Iustus verò & innocens cum viderit vltionem Dei in impios, ipse afficietur gaudio: partim quidem vt congaudens diuinæ iustitiæ rectitudini, partim verò sua causa, videns se Dei misericordia talem damnationem euasisse, insuper & de condemnati peccatoris manu liberatum: * profectum quoque accipiet ex vltione facta in impium, dum seipsum studebit magis elongare in omni impietate, & in operibus virtutum, quibus solis illa impiorum pœna effugitur, amplius exercitare. 11 Et cum viderint homines seueram impiorum vltionem, dicent adinuicem, atque iutra se ipsos fideliter loquentes. Profecto vtique iustis merces est suæ iustitiæ, profectō vtique Deus est, qui iudicium facit in terra inter filios hominum, discernens iustos ab impiis. Nequaquam ita est vt impij existimabant, non esse iusto suæ iustitiæ remunerationem, neque impiū suæ impietatis manere vltionem: sed in veritate est unicuique sua merces reposita, quæ licet ad tempus modicum differatur, suo tamen tempore opportunè reuelabitur: quemadmodum iam experientia nobis in hac impiorum punitione demonstrat.

* intēdit arcum suū donec infirmetur.

8 Sicut cæra quæ fluit auferentur:

* supercedit ignis, & non viderunt solem.

Matth. 22.

9 Priusquā intelligerent spinæ vestra rhamnum:

* sicut viuentes, sic in ira absorbet eos.

10 Latabitur iustus cū viderit vindictā: * manus suas lauabit in sanguine peccatoris.

11 Et dicit homo si vltio que est fructus iusto, vtique est Deus indicans eos in terra.

QUIDAM ea quæ in hoc Psalmo dicuntur de malitia & punitione impiorū, peculiariter applicant Iudeis in odio Christi obstinatis, alij consiliariis impij Saulis. Nos in Elucidatione generalē tenuimus explanationē, neq; ad hos, neq; ad illos restringētes intelligentiā, sic tamen vt liberum sit vnicuiq; referre quod voluerit. Versu primo, Si verē vtiq; iustitiā loquimini? recta iudicate filij hominū. Hunc versum secundum accentū diuersimodē licet proferre. In Elucidatione siquidem priorē partem secundum interrogationis accentum exposuimus, posteriorem verò secundum exhortationem, velut eū increpatione & amaritudine prolata, vt primum proponatur quaestio, moxq; subdatur admonitio, vt de responsione bene deliberent, & diligēter de eo quod interrogatur, sese examinent. Alij verò totum absq; interrogatione legunt in hūc sensum, si vos o filij hominum loquimini iustitiā, si ea quæ bona sunt loqui nostis, vel naturali lumine, vel lege instructi, ne existimetis id vobis esse satis, sed pergrate recto iudicio iudicare quæ loquimini, vt sic scilicet agere decernatis in opere quomodo sermo vester sonat in ore. Nihil enim prodest ore loqui iustitiā, si cor meditetur, manusq; operetur iniustitiā. Deinde recto ordine cōsequitur, ac qui vos iniquitates operamini in corde, & manibus cōponitis iniustitias. Rursum & alia potest dari cōmoda sententia talis, O filij hominū, recto ac verò iudicio iudicate, num verē vtiq; loquamini iustitiā: id est, passionibus malis sepositis, recto iudicio apud vos ipsos expēdite, an cū & de proximis vestris loquamini quæ recta ac iusta sunt, & non magis quæ iniqua, quæ impia, quæ proximis noxia. Ecce enim iniquitatē cogitat cor vestrū, & manus operatur iniustitiā: & quomodo poteritis bona loqui, cū sitis mali corde & opere? In hac autē expositione cōiunctio etenim in versu sequenti posita, proprie accipi poterit, vt causalitatem notet, vel occasionē precedentis admonitionis. Iuxta verò secundā videtur accipiendā magna vt aduersarij significationis loco sed, siue verū tamen. Versu secundo, Etenim iniquitates in corde operamini. Operari in corde iniquitates, nō aliud videt esse, quā corde voluere & meditari, sicq; modo quodam velut fabricare iniquitates.

Matth. 12.

Malum

Malum
 os vel
 Verū
 vtero.
 tores
 vltia
 profici
 ditos n
 domin
 res suas
 mansue
 vocem
 sed tant
 suerudi
 obstina
 latibuli
 scant ad
 tantur:
 nis bon
 ritur a
 tiam v
 quido S
 annūtia
 tis: & im
 etid est
 H ratio dos
 mo ver
 scriptur
 mender
 nē. Est
 malis &
 rum, qu
 ciatatio
 rem terr
 le, neq; r
 proposit
 sui loci
 cū ij qui
 plerū p
 su sexto.

Malum enim quod in corde cōcipitur, ac tandē de corde per os vel opus progreditur, rectē dici potest in corde operatū.

Verſu tertio, Alienati sunt peccatores à vulua, errauerūt ab vtero. Dux hæ particulæ idem valent. Dicuntur autē peccatores alienati à vulua, & ab vtero errātes, quia ab egressū ex vulua & vtero: hoc est, statim ab iufantia, ſemper in malitia proficientes: quomodo per cōtrariū, quos à puero virtuti deditos nouimus, dicimus iā inde ab vtero & à vulua quæſiſſe dominū. Verſu quarto, ſicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas. Ferūt, ſerpentes carminibus cogi vt virus ponant, & manſueſcant. Aſpidi ergo ſurdæ, id eſt, obturatī aures ſuas ne vocem audiat incantatoris (qui illi quidē nihil nocere cupit, ſed tantū ex latibulo eam educere, & veneno abiecto in māſuetudinē redigere) comparat Pſalmiſta homines in malitia obſtinatos, qui aures claudūt, nequando educātur de horridis latibulis peſſimarū conſcientiarum ſuarum, nequādo reſpiſcant ad penitētiam, aut poſita iniquitate ad virtutē conuertantur: q̄ ſcilicet nec internis Dei inſpirationibus, nec externis bonorū exhortationibus, nec vllis cōgruis mediis ſe patiūtur ad virtutē adduci: q̄ dicunt Deo, Recede à nobis, ſcientiam viarū tuarum volumus. Tales ſeſe mouſtrabant Iudæi, quido Stephano pleno gratiæ & fortitudine veritatem ipsis annūtiante, continuerunt aures ſuas, ne audirent verbū ſalutis: & impetu facto, venenū effuderūt in ſapienter incantantē: id eſt, lapides inſaniæ ſuæ miſerunt in virū ſanctum, veritatis doctrinam, ſalutarē incantationē illis proponentē. Nemo verò ex hoc putet, magiam ſiue artē magicam probari à ſcriptura. Nō enim hic facit magiæ mentionē, vt eam commendet, ſed tantū ad accipiendam aptā propoſito cōparationē. Eſt enim hæc ſcripturarū vſitata libertas, vt etiam rebus malis & turpibus ſecundū cōparationē bene vtatur. Cæterum, quod de aſpide vulgo adducitur, quod ad euadendū incantationē magi, ne audiat incantatoris carmina, alterā aurem terræ adfigat, alterā cauda obturet: ſi verū eſſet, non male, neq; magno negotio ſecundū myſticam intelligentiam propoſito poſſet accōmodari. Non eſt tamē neceſſe, ad propoſiti loci explicationē, rem illam incertam adferri: præcipuē, cū ij qui ex profeſſione animalium naturas ſpeciatiim deſcripſerūt probati autores, nihil tale de aſpide tradiderint. Verſu ſexto, Deus cōteret dentes eorū in ore ipſorum. Quomō-

Iob. 22.
Actu. 7.

do perdetium in ore contractionē intelligatur grauis vltis
 siue percussio, latius diximus in expositione Psalmi tertij, per
 ea versum penultimū, qui sic in Hebræo habetur, Percussisti
 inimicos meos in maxilla, dentes impiorum cōfregisti. In se-
 cunda autem parte, per molas leonum intellige molares: id
 est, dentes fortissimos & firmissimos, quibus potissimū mo-
 lunt ac terūt quod manducāt. Vnde tam Hieronymus, quam
 Felix, molares verterunt: quanquam possunt per molas in-
 telligi & mandibulæ, siue ipsæ etiam maxillæ, cōtinentes mo-
 lares dentes. Versu septimo, Intendit arcū suum, donec infir-
 mentur. Clarior esset sententia, si loco infirmentur, poneretur
 cōterantur, quemadmodum vertit beatus Hieronymus.
 Intendit enim arcū suum Deus, id est, vltionem dirigit con-
 tra impios, donec ad intentionem & perditionem perducit
 eos, pro suis meritis. Versu octauo. Supercecidit ignis, &
 non viderunt solem. Quidam intelligūt de igne malæ con-
 cupiscentiæ: quo cadente super impios, & eorū intima occu-
 pant: inq; eis acquirente dominium, obscurantur ne videat
 solem, illū videlicet de quo in libr. Sapientiæ dicitur, Sol in-
 telligentia nō est ortus nobis. Atq; ita sensus erit, Deum cæ-
 li, vel lumen cæli, lumen spirituale non viderunt, non in se
 susceperunt, quoniam capaces fieri noluerunt. Nos autem in
 Elucidatione ignem infernalem sumus interpretati, & solis
 priuationem, carentiam luminis æterni, & perpetuas tene-
 bras: iuxta quod in Psalmo XLVIII. de impio dicitur, Inter-
 bit vsque in progenies patrum suorū, & in æternum non vi-
 debit lumen. Versu nono, Priusquam intelligerent spinæ
 vestræ rhamnum. Nouo loquendi modo, secundum expo-
 sitionem in Elucidatione positam, dictum est, Priusquam in-
 telligerent spinæ rhamnum, loco huius. Priusquam exper-
 rentur spinæ rhamnum: hoc est, Priusquam peruenire pos-
 sent vsque ad rhamnum, & in rhamnum excrescere, siue ad
 rhamni perfectionem pertinere. Inter spinas autē & rham-
 nos hæc videtur differentia, quod spinæ teneriores sunt, & li-
 cet pro sua acutie pungentes, tamen propter teneritū drem
 fragiles & facilē cōfringibiles, neq; vsq; adeo formidabiles.
 Rhamnus verò rubus est, aculeis acutissimis & admodū du-
 ris in rectū extensis: feruntq; vnum esse ē generibus senarium
 asperissimum, ac proinde maximē ad dilacerandum validum.
 Constat ergo, secūdum perfectū & imperfectū accipiendam
 hæc

Sapient. 5.

Psal. 48.

hanc e
 B quam
 quasi sp
 tum va
 Dei in
 pro
 si viue
 que i se
 nire ne
 de illa
 seculu
 ticarist
 otos su
 absorbe
 interfi
 istrati
 dispen
 nis, qu
 cis in
 & abse
 in secu
 eos, sec
 tū est,
 delict
 legunt
 cū aut
 fusione
 dum, n
 ira ab
 Hæc e
 genti
 viuent
 que ea
 tus Hi
 in ira,
 tum vi
 tum in
 ne hor
 bent i
 ipsa ec

hanc cōparationem spinarum rhamnum. Impij enim priusquam perfectā pro suo placito acquirant nocendi potestātē, quasi spinæ sunt, pungentes quidē semper, & ab initio quantum valent nocētēs: verūm priusquā in rhamnos excrescant, Dei iusto iudicio (qui pro bonis semper facit cū tentatione proventum) subito auferuntur de medio viuentium, & quasi viuentes coniciuntur ante tempus in baratrū mortis: sicque vsq; ad rhamni mensuram, acutiem & duritiem peruenire nō permittuntur, ne fiant electis intolerabiles. Hinc & de illa pessima spina (quam proferet in sui consummatione seculum istud nequā, abūdante malitia) filio perditionis, Antichristo, ex ore domini dictū audiimus, quōd propter electos succidetur, & priusquam in rhamnum excrescat, subito absorbebitur in ira domini: quādo (vt Paulus Apostolus ait) interficiet illum dominus Iesus spiritu oris sui, & destruet illustratione aduetus sui. Sic & in dignis fide historiis, diuina dispensatione frequēter euenisse legimus pessimis istis spinis, quōd cū iam rhamno fierēt proximæ, ita vt bonis & electis inciperet fieri intolerabilis eorū crudelitas, succisi sunt & absorpti, priusquam ad extremū pertingerent. Quod autē in secunda parte dicitur, Sicut viuentes, sicut in ira absorbet eos, secundum eū modum accipiendū videtur, quo supra dictū est, Descendant in infernū viuentes: ad significandum videlicet subitam & apertam punitionē: quemadmodum viuī leguntur Dathan & Abyron descendisse in infernum, Inducit autem alij alias huius loci expositiones, quas propter cōfessionem vitandam omitimus. Illud autē diligenter notandum, non rectē quosdam codices habere, Sicut viuētes, sic in ira absorbet eos: priore loco sicut, posteriore ponendo sic. Hæc enim variatio dictionis, prorsus turbat rectam intelligentiam: sed legendum est utrobique sicut hoc modo, Sicut viuentes, sicut in ira absorbet eos. Nam & in Græco utrobique eadem dictio ponitur: *ὡς ἐν ἔρωτος, ὡς ἐν ἔρωτος*. Et beatus Hieronymus eadem dictione vertit. Quasi viuētes, quasi in ira, tempestas rapiet eos. Versu decimo, Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Quomodo Deo non est beneplacitum in morte peccatoris, neque delectatur ipse in perditione hominum: sic neque viri iusti, qui Deo cōformes esse debent in omnibus oblectantur in perditione malorū, neq; in ipsa eorū punitione per se gaudiū aut beneplacitū habēt,

1. Cor. 10.

Matth. 24.

2. The. 2.

Psal. 54.
Num. 16.

Sapient. 1.

Non ergo sententia huiusmodi ex versu presentis accipi debet, quæ prima facie se offert, sed ea quæ in Elucidatione reposita est, de cōgratulatione & applausu rectitudinis iustiq; Dei, simul & de euasione propria ab horribili illa damnatione, in qua impios illos sub se positos conspiciet. Verū vltimo. Et dicet homo, si utique est fructus iusto. Hunc versum in Elucidatione ita explanauimus, vt absque vlla interrogatione cū assertione totus pronuntietur: secundum quam expositionem, coniunctio si, improprie accipi debet, vt non dubitationem aut conditionem aut interrogationem deoret, sed magis assertionē: secundum que in modū ex Hebræo vertit Hieronymus, merè assertiuē, Et dicet homo, verè fructus est iusto, verè est Deus iudicās in terra. Similiter etiam vertit Felix, nec aliud habet Chald. Paraphrasis. Estq; huius lectionis sensus, ac si dicatur. Conspecta hæc impiorum vndicta, vulgo dicent, vel vnusquisq; homo apud se dicet, experientia doctus, Profecto (vt video) fructus est iusto, & utique Deus est iudicans in terra. Cui satis cōsonat quod habet Paraphra Chald. Et dicent filij hominis, profecto est præmium bonum iusto, profecto est Deus cuius iudicia extenduntur in terra. Alij verò vulgaram nostram lectionē ita distinguūt, vt illud si utiq; est fructus iusto, per modū interrogationis proferant: id verò quod subsequitur, tanquam responsionem adiungant, in hūc sententum, Quæret igitur nunc homo, post dicta hæc omnia, an verè merces sit iustis pro sua iustitia. Indubie sciat, iusto mercede in expectandā suæ iustitiæ: quoniam verè est Deus in terra, iudicās inter bonos & malos, iusto & æquo iudicio. Alij verò totam orationē vno contextu sic accipiunt, vt conditionalis vel potius causalis sit enuntiatio, ad hunc sensum, Et dicet homo, quoniā utiq; est fructus & merces à Deo, idcirco necesse est Deū esse iudicem impiorū in terra, qui pro iustis contra impios debitam faciat vltionem. Quemadmodū enim piis bona reddidit præmia Deus, sic et aduerso consentaneum est, malis illum reddere mala.

QVINQVAGESIMIOCTAVI PSALMI ARGVMENTVM.

1. Reg. 19 **E**XITVLI iudicio claret, hunc Psalmū fuisse à Davide compositum, postquam Saul missis militibus iussisset custodiri & obsideri domum eius, vt adducerent eum ad interficiendum, quādo per

QV
 artificia
 indinem
 istos hie
 homicid
 rostem
 pones
 deinde gen
 vitatione
 batur mal
 multiplice
 ppsus, cum
 QV

operariis
 dicitur e
 centē sit
 to, vt nō
 mea. 3 E
 perit ver
 te viti su
 morte: 4
 aduersari
 4 Neq; t
 quod me
 los, pro p
 nocui, ne
 Deus opt
 perambu
 & peccat
 habere a
 me. 5 T
 exurge n
 quā ob
 G meam, a

erisum Michol uxoris pro Danide statuam in lecto reponeris, atq; egrum
 et dolorem viri simulatis, fuga euasit manus Saul, & militum eius. Unde
 notum hoc Psalmus magna vehementia in impios & crudeles huiusmodi
 homicidas inuehitur: nunc ipsorum crudelitatem & impietatem, nunc eo-
 rumdem punitionem condignam describens. Et primum quidem, suam pro-
 priam innocentiam, postulat a Deo peculiariter suam liberationem: ac
 deinde generaliori deprecatione, vniuersarum gentium misericordem
 restitutionem pro omnibus vbiq; terrarum, simili qualem ipse experie-
 batur malitia oppressis: subiungens deinde per versus plures impiorum
 multiplicem peruersitatem & condignam retributionem, in laudis pro-
 pagis, cum gaudio spiritus liberatori domino Psalmum claudit.

QVINQVAGESIMIOCTAVI PSAL-
 MI ELYCIDATIO.

SALVA me Deus saluator meus, de manu ad-
 uersariorum meorum, & ab iis qui in me sauisi-
 ma persecutione insurgunt libera me, ut cor-
 dis tui desiderium in me nequeant adimplere,
 te conatus eorum faciente irritos. 2 Erue me ab

operariis iniquitatis, ab hominibus peruersis, qui mala me-
 ditantur contra me: & ab hominibus homicidis sanguinem inno-
 centem sitientibus, quareribus mortem meam, saluum me faci-
 to, ut non oblectari illos permittas in omnimoda perditione
 mea. 3 Ecce enim quasi canes rabidi venati sunt, & quasi ce-
 perunt venatione pauperulam animam meam, dum permissio-
 ne visum sunt acquisisse potestatem super me, ad me afficiendum
 morte: irruerunt super me valenter, impetu magno, potentes
 aduersarii, tota virtute & potestate sua querentes me perdere.

4 Neque tamen iniquitas aut peccatum vllum in me est, propter
 quod me persequi debeant: non est in me offensum aduersum il-
 los, propter quam cum ratione me valeant persequi: nihil illis
 nocui, neque quicquam peccaui aduersus illos, quemadmodum tu
 Deus optime nosti: Non absque iniquitate via vitae huius ego
 perambulavi cum magna diligentia abstinens ab omni offensa
 & peccato, & direxi vitam meam in via innocentiae, ut non valeant
 habere aduersarii mei causam rationabilem persecutionis
 meae. 5 Tu ergo domine, qui optime nosti innocentiam meam,
 erurge mihi in occursum: surge pro me, & veni ex aduerso,
 quasi obuius factus mihi, & attende ad me siue ad causam
 meam, adferendam operam iniuste patienti: ad faciendum

1 Eripe me
 de inimicis
 meis Deus
 meus: & ab
 insurgenti-
 bus in me li-
 bera me.

2 Eripe me
 de operanti-
 bus iniquita-
 te: & de vi-
 ris sanguinum
 salva me.

3 Quia ec-
 ce ceperunt
 animam meam:
 * irruerunt
 in me for-
 tes.

4 Neque ini-
 quitas neque
 peccatum
 meum domine
 * sine ini-
 quitate cu-
 rri & di-
 rexi.

5 Exurge in

occursum
meū, & vi-
de: * & tu
domine De-
us virtutū,
Deus Israël.
6 Intēde ad
visitādas om-
nes gētes:
* non mise-
rearis omni-
bus qui ope-
rantur ini-
quitatem.
7 Cōuertē-
tur ad vespē-
ram, & si-
mem patien-
tur vt canes:
* & circū-
ibunt ciui-
tatem.
8 Ecce lo-
quentur in
ore suo, &
gladius in
labijs eorū:
* quoniam
quis audi-
uit:
9 Et tu do-
mine deri-
debis eos:
* & ad ni-
hilum dedu-
ces omnes
gentes.

pro iniuste oppresso iudicium vltionis: * Et tu, o potens, o-
me Deus, exercituum cælestium dominus, qui es Deus Israël
populi tui. 6 Intende, quæso te, & cor appone ad visitandum
omnes populos per vniuersum orbem terrarū, & quasi iudex
vniuersalis attendas ad omnes qui vbiq; locorum ab impijs
patiuntur calumniam, & attendens facias pro eis iudicium.
Neque enim solus ego sum qui iniuste patior, sed vbiq;
gentium video regnare improbitatem, & bonos à malis ini-
iuste opprimi: propter quod, generalem peto fieri in omni-
bus gentibus visitationem tuam: * non miserearis, non pre-
cas omnibus qui ex prauitate & malitia animi operantur ab-
uersum bonos iniustitiam, qui proximos & innocētes oppri-
munt per fraudē & malitiam: sed exerce contra illos vltio-
nem & vindictā tuam. 7 Ipsi sera pœnitētia ducentur, cum
aduenerit iudicium eorum, sicq; velut ad vesperam nimirum
sero conuertentur: & quia non in tempore opportuno de
veritatem conuersi non sunt, perpetuò famelici perman-
bunt, & fame vehementissima ac rabidissima torquebuntur,
cuiusmodi est fames canum: * & non poterunt intrare in ci-
uitatem requiei, vbi panis est satietas, sed exclusi erunt ab
ea: & clausa ianua, velut per circuitum ambulare, eamq; in-
cuiare cogentur, neq; introire poterunt, vt cum bonis cibis
sumant: sed foris permanebunt, vt perpetua esurie velut ca-
nes rabidi esuriant. 8 Ecce enim non aliud quàm impietatem
& iniustitiam loquuntur in ore suo, & quasi gladium
habent in labijs suis: dum nihil aliud quàm de nocendo &
perdendo, de interficiendo, de opprimendo loquuntur atq;
cogitant: * idq; faciunt sine timore, tanquam si nemo
dires eorum praua consilia, veluti adinuicem dicentes, quis
sciet quæ nos agimus & tractamus? quis videre possit? quis
pro hoc nos possit arguere? quasi non sit Deus, qui cuncta
eorum secreta consilia audiat, & reponat in iudicium: * Tu
verò domine illorum impios conatus ridebis, & ridiculus
cies cogitationes eorum: dum tua potentia, vbi volueris, il-
lorum omnia consilia & omnes cogitationes potes nullo
negotio infringere: * tibi pro nihilo est fortitudo atque
potentia omnium populorum, & quasi pro nihilo reputabis
ac velut nihilum superare potes omnes populos, ita vt des-
sipare possis pro tuo placito consilia gentium, & cogita-
tiones populorum reprobare, atque in nihilum redigere.

10 Ecce
11 Antan
12 propo
13 ad salu
14 Et d
15 m...

10 Ego ad te seruabo fortitudinē meā, non deficiā viribus, quōd tu domine susceptor atq; defensor meus es, qui nequaquā me derelinques, sed in opportuno tēpore auxiliū & saluā a dēferes: * Deus meus misericordia tua prāueniet me vt in tēpore opportuno succurrat mihi laborāti, antequā succūbā, antequā deficiam. 11 Non solū autē misericordia tua mihi a dēris, prēueniēs periculū verū etiam indicasti mihi de vltio ne inimicorū meorū quid facturū sis eis: * ego tamē oro, ne subito occidas eos, protinus interficias in mortē: ne sic per oblationē & desidīa torpeant populi mei, ne deficiēte exercitio negligāt, & negligēt agāt boni serui tui. Bonū est, malorum improbitate exerceri seruos tuos, ne mala securitate torpeat, aut negligēt siue obliuio sē agāt, sed iniquitatis potius stimulis excitati vigilanter se gerant in operibus tuis. 12 Antamen disperse illos domine, & potestātē eorū disspā, atq; prohibe per fortitudinē tuam; & humilia eos, ac deice à proposito malitię suę, & de potestate sua illos depone, vt nō quantū velint valeant nocere, sed quātum tu satis esse nosti, ad salutarē exercitationem, & bonū profectum populorum. 13 Propter delictum oris eorum, & propter sermonem labiorū ipsorum, quoniam per os suum & labia sua non aliud loquuntur, quā impietātē & iniustitiam contra proximos suos: quā vt implere nō possint, postulo impediti, & dispersi eos potentia tua: * superbia & vanitas cordis eorū sit ipsis in confusione, & comprehendat, atq; in laqueum inducat eos superbia eorū. 14 Et propter abominationem & mendaciū (quę operantur) accusabuntur, & tanquam punitione digni numerabuntur in consummatione malitię suę, postquam fuerit consummata & matura eorum impietas: * suo in seculi consummatione, quando non amplius cum iritico permittentur zizania, sed separabuntur in caminum ignis: * annuntiabuntur (inquam) ita in ira consummationis, in tempore quo manifestabitur ira iudicis terribilis ad consummationem & perditionem impiorum omnium, electorumque beatam prēmiationem: * ac tūc quidem in perdi-

Psalm. 32
10 Fortitudinem
meam ad te
custodiam:
* quia Deus
susceptor ma
us es, * De
meus, miseri
cordia eius
prāueniet
me.
11 Deus ostē
dit mihi su
per inimi
cos meos:
* ne occidas
eos, nequādo
obliuiscātur
populi mei.
12 Disperge
illos in vir
tute tua: &
depone eos
protecto
r meus domi
ne.
13 Deli
ctum oris
eorum, &
sermonem
labiorum
ipsorum:
* & com
prehendant
tur in su
perbia sua.
Matth. 25

14 Et de exetatione & mendacio annuntiabuntur in ira consummationis: * &

- 15 *Et sciēt,
quia deus do
minabitur
Iacob, & si
nimium terrā.* tionē mittentur æternam, & non erunt ultra in numero vi-
uentium, sed quasi nō sint, in morte æterna erunt. 15 Erunt
re ipsa cognoscent & videbūt, quōd Deus dominetur populi
sui, & seruatorū suorum faciat iudicium in vniuersa terra
viderint hos quidem de malo liberatos, se verō in perditionem
æternam coniectos: cum viderint hos ante conspectum
Dei in vitam inductos, se verō à vultu Dei in mortē reuocatos:
hoc (inquā) modo cognoscent, quōd verē Deus dominus sit &
iudex in terra, qui suo tempore vnicuique iustum abducat
iudicium. 16 Tunc verō sera ducti pœnitentia, intrā
dolebunt, & angustabuntur præ timore horribili, cum pœnitentiam
senserint, dicentes intra se pœnitentiam agentes,
& præ angustia spiritus gemētes, Ecce quomodo facta sunt
nouissima nostrā sine honore, & perditio ac mors in portibus
venerūt nobis: * & esurie æterna punientur vt canes rabidi,
pro temporali affluētia qua in hoc seculo de pauperum rapina
fuerint satiati: * & clausa ianua, ibunt per circuitū ciuitatis
sanctorū, vbi est copia panis: & nō poterunt intrare in
portā fertilitatis, in ciuitatem abundantia, in societatem sancto-
rum Dei. 17 Dispergentur cum se in die illa consummationis
egentes inuenerint, & quasi desperati huc illucque cursa-
bunt, sicubi valeant inuenire quod cemedant: volēt tunc en-
tere ad emendū panem, & in lampadibus oleum, sed heu sera
nimium: * & cum viderint se non posse saturari, cū non poterint
cibū vitæ adipisci, eō quōd nimium sero & in opportuno
tēpore quæsierint, loquentur malè, & blasphemabunt aduersus
iustitiā Dei omnipotentis, qui tale contra ipsos pronunti-
abit iudicium. 18 Ego autē simul & omnis iustorum Ecclesia,
illis blasphemantibus, cantabimus virtutē fortitudinis tuæ,
quam in impiorū punitione potissimum ostendis: * & exal-
tābimus in opportuno tēpore, primo diluculo, in tranquillitate
cordis & corporis, altissimā misericordiam tuam, quam ex-
hibes potissimum in saluatione sanctorum tuorum. 19 Tu
enim factus es defensor noster & refugium nostrum in tēpore
tribulationis nostræ: tu nos in defensionē atque protectionem
suscepisti, vt in tēpore tribulationis nos defendas ab insubi-
lis aduersariorum nostrorum. 20 Tibi ego Psallam, &
laudes cantabo omnibus diebus vitæ meæ, atque etiam in
perpetuis æternitatibus, o potētissime & fidelissime auxilia-
tor meus: tu enim verē defensor meus es, tu (inquā) dominus
Deus

Deus meus
in beneficiis

AN

T non
trem pro
ctioem
nacionem
niet inter
dam in ar
himus. Ne
hic gene
re sine per
bet iusto
tio, Quia
quod loqu
modū bea
ni habet,
ex Hebra
ne exposi
sequitur
renatorib
comprehe
dixi. In
reit tamē
se absq;
ter dixi
in quos v
to. Et tu
posterior
dum lente
tus, hoc m
ad militan
que postu
commoda
gelicam p
tionem: vt
dilatatis,
Deus

Deus meus, qui es misericordia mea, qui facis mecum pro
 obbeneplacito misericordiam.

*es, desume
 miseri or-
 dia mee.*

ANNOTATIONES IN PSAL-
 mum Quinquagesimum octauum.

TOTUM hunc Psalmum expositores quidam catholici
 non inconuenienter personæ Christi applicant, ad pa-
 trem pro Iudæorum oppressione clamantis, & per resurre-
 ctionem de manibus illorum saluari postulantis. Atq; hi, pu-
 nitionem quæ in hoc Psalmo describitur, de Iudæis peculia-
 riter interpretantur, idque satis rationabiliter: quemadmo-
 dum in annotationibus consequentibus suo loco monstra-
 bimus. Nos tamen (vt in alijs plerisque Psalmis) totum etiã
 hæc generali expositione in Elucidatione prosequuti sumus,
 ut hæc personæ Christi, siue personæ Dauidis, siue alij cui-
 bet iusto in tribulatione posito possit applicari. Versu ter-
 tio, Quia ecce ceperunt animã meã. In Græco est ἐγὼ πῶλον,
 quod sonat, venati sunt, vel venatione ceperunt, quemad-
 modum feræ capi solent venatione. Vnde lectio beati Augusti
 ni habet, venati sunt, loco ceperunt. Beatus verò Hieronymus
 ex Hebræo verti, insidiati sunt. Propter quod in Elucidatio-
 ne exposuimus venatione ceperunt. Comparatur enim per-
 sequutores (propter nimiam importunitatē & crudelitatem)
 venatoribus, qui nullis parcunt laboribus, vt feram valeant
 comprehendere. Versu quarto: Sine iniquitate cucurri, &
 direxi. In Elucidatione exposuimus, direxi viam meam. Po-
 test tamē & ad aliorum directionē referri, vt dicat, non solū
 sese absq; iniquitate cucurrisse, sed insuper alios etiã simili-
 ter direxisse, quomodo in alio Psalmo aiebat Dauid: Docebo
 iniquos vias tuas, & impij ad te conuertentur. Versu quin-
 to: Es tu domine virtutum, Deus Israël. Manifestum est hanc
 posteriorem partem versus quinti, debere coniungi secun-
 dum sententiæ necessitatē, cum initio versus proximē sequē-
 tis, hoc modo, Et tu domine virtutum Deus Israël, intende
 ad visitandas omnes gentes, Circa hanc autem visitationem
 quæ postulatur, notandum est, si Christi personæ Psalmus ac-
 commodaretur, posse eam intelligi de visitatione per Euan-
 gelicam prædicationem, & gratiæ ac spiritus communica-
 tionem: vt Christus quasi pertæsus nimix malitiæ & incre-
 dultatis, qua Iudæos conspiciebat sibi contradicere, vsque
 ad

Psalm. 50

Actu. 13
Rom. 9

Rom. 11

Apoca. 3

Ioan. 11

Ioan. 8

Psal. 13

ad supplicium crucis, ac post etiam amplius contradicturus veritati eidem per Apostolos predicanda, postulet à patre, ut iuxta suam ordinationem relictis in obstinatione sua (quod quidem indignos se facerent) ad gentes conuerteret misericordiam suam, quas usque tunc videbatur ignorasse, & quasi non gentem reputasse: ipsorum vero Iudaeorum, qui ex certa malitia agnitae veritati contradicebant, non amplius miseretur, abneque in consummatione temporis, ubi intraret plenitudo gentium reliquiae Israel quasi ad vesperam saluae fierent. Nam secundum hanc expositionem, admodum recte quadrabit versus septimus: Conuerterentur ad vesperam, & famem patiantur ueritatem & circuibunt ciuitatem, ad conuersionem Iudaeorum ciuitatis finem seculi, postquam plenitudo gentium fuerit ingreſſa. Sed quidem ille in fine temporis ad fidem Christi accessus, recte videtur conuersio ad vesperam nuncupari. Patiatur autem fame tunc ut canes, quoniam maxima auiditate quarent panem fidei & uerbi Dei tanto utique auidius, quanto diutius hoc pane caruerunt: & ciuitatem circuibunt, Ecclesiam sanctam diligenter in ea panem praedictum à uiris fidelibus requirentes, quomodo solet, qui vehementer esuriunt, discurrere adquirendum panem. Aut ista famis in malam partem accipi poterit, ut sit hic sensus totius versus. Conuerterentur quidem Iudaei ad vesperam in consummatione temporis, interim tamen (in ultionem incredulitatis & impugnationis ueritatis) fame patientur maximam & summam egestatem ueritatis & salutaris doctrinae: quemadmodum hoc tempore uidemus, eos maxima laborare egestate ueritatis panis & uerè scientiae Dei, cum nihil eorum quae in sacris literis tenent, recte ut oportet intelligunt, nimirum clauem abiecta, id est, Christo domino (qui est clauis David) abnegato. Ciuitatem quoque interim circuibunt in ultione: quoniam per mundum uniuersum recessit vagantur sedibus, tributarij uiuentes in dispersionibus gentium. Euenit enim eis quod timebant, perdiditque locum gentem, dispersi per ciuitatem, per uniuersam habitabilem terram profugi, & paternis expulsis sedibus, sub captiuitate uiuentes, qui ueritatem noluerant recipere, quae sola illos potuisset liberare. Versu nono, Ad nihilum deduces omnes gentes. In Graeco habetur *ἐξουδενώσεις*, quod aliquando sonat ad nihilum deducere, siue (ut ita dicam) annihilare quemadmodum & in Psalmo XIII. Ad nihilum deducetur etiam

dispectu
facere, ut
Pro nihilo
dictio in
sensum h
habebit
breuo ver
nos in El
tissimi s
omne me
sine quid
confirmat
te forma
ribus cor
suum for
lus haru
sue fortie
alibi in la
& castig
ter repro
ista se ve
archioris
Dauidi ta
in animu
maos sed
rum, uelle
quorum
& sustine
omnes fru
dire prop
cernit, cu
timo, De
eos nequ
aduersari
nos sibi o
sum illos
ti populu
in obliui
repositi
et quoniam t

aspectu eius malignus. Aliquaado verò accipitur pro nihil
 facere, vel pro nihilo habere, quemadmodù Psal. c. v. dicitur: *Psalm. 105*
 Pro nihilo habuerūt terrā desiderabilē, vbi in Græco eadem
 dictio inuenitur quæ hoc loco posita est. Et secundum hunc
 sensum habet etiam hoc loco Psalteriū Romanū: Pro nihilo
 habebis omnes gētes. Cui lectioni satis cōsonat, quod ex He
 breo vertit Hieronymus: Sublannabis omnes gētes: Vnde &
 nos in Elucidatione vulgata nostram lectionem ad hanc po
 sitivū sententiam explicauimus. Versu decimo, Fortitu
 dinē meā ad te custodiam. Hunc versiculum non satis appo
 sitē quidā remissionis disciplinæ amatores citare solent in
 confirmationē suæ remissionis, quasi ex Prophetæ autorita
 te formidantes, vel vigiliis, vel ieiuniis, vel aliis paulò durio
 ribus corpus affligere, ne fortè non ad dominum custodiant
 suam fortitudinē: non satis attēdentes, quod Paulus Apосто
 lus harū rerum optinē expertus, de seipso ait. Cū infirmor,
 tūc fortior sum: & Virtus in infirmitate perficitur. Qui etiā
 sibi in laboribus, ieiuniis, & vigiliis, supra modū gloriatur,
 & castigat corpus suum, atq; in seruitutē redigit, ne efficiat
 tur reprobus; cum hi interim molles pugnatōres, Prophetica
 ita se voce bene munitos existimant, aduersus omne quod
 actōris videtur seueriorisq; disciplinæ. Sciendum autē est,
 Dauidi talē sententiam nunquam neque per somniū venissē
 in animū, neq; vlla ratione hoc illum velle quod isti existi
 mant: sed illud sentit potius, quod explicat Elucidatio, nimi
 rum, velle se ad Deum conseruare spiritus fortitudinē, & ne
 quaquam deficere aut abiicere animū, sed expectare potius
 & sustinere defensorem dominū. Vel per fortitudinem vires
 omnes siue animæ accipiātur, quas vir sanctus domino custo
 dire proponit, quoniā nō nisi ad gloriā Dei illis bene vti de
 ceuit, cuius esse nouit quæ in ipso sunt omnia. Versu vnde
 cimo, Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas
 eos, nequādo obliuiscantur populi mei. Si ad Iudæos Christi
 aduersarios sermo hic referatur, significat Christus domi
 nus sibi ostensam à patre vindictā, quā esset facturus aduer
 sum illos: ipse verò orat, nō prorsus occidi, neq; prorsus dele
 ri populū Iudaicum: sed vel reliquias remanere, ne penitus
 in obliuionē veniat populus eius, & ne in totum repulisse ac
 repudiasse videatur populū suū, quē olim habuit tā peculia
 ritatē tamē dispersionis in omnes gētes, & humiliationis
 suæ

2. Cor. 12

2. Cor. 8.

& 11

1. Corin. 9

siue de positionis, in priuatione regni, admittit, in versu septi-
 ti dicēs, Disperge illos in virtute tua, & depone eos, procedat
 meus dōmine. Illud quoque breuiter annotandū est, oratio-
 nē illam, populi mei, ab aliquibus accipi in casu genitiuo, &
 aliis verò casu nominatiuo, numero plurali, sicque diuersim
 iuxta diuersas istas considerationes facere sententiā. Nota
 Elucidatio casum accipit nominatiuū, quo casu etiam Felix
 vertit, & alij plures ex Hebręo interpretes, numero singulari.
 Nequādo obliuiscatur populus meus. Versu decimotertio.
 Delictū oris eorū, sermonem labiorū ipsorum. Videtur sub-
 audienda præpositio propter, aut similis, hoc sensu: Propter
 delictum oris eorū, & propter sermonem labiorum ipsorum.
 Cui cōsonat quod beatus Hieronymus vertit geminata præ-
 positione, dicens: In peccato oris sui, in sermone labiorū ipso-
 rū. Possent tamen accusatiui isti referri ad verba præceden-
 tia, disperge aut depone, vt sit sensus, Disperge cū illis, simul
 & depone delictum oris eorum, & sermonē labiorum ipso-
 rum: nimirū vt nihil eorū quæ illi superbē & impiē loquū-
 tur, impleatur, sed tuavirtute impediatur eorū iniqua detra-
 ta. Psalteriū verò Romanum per nominatiuū casum habet
 Delictum oris eorum, sermo labiorum ipsorum. Quæ lectio
 per subauditionē verbi substantiui perfectum sensum habet.
 Versu decimosextimo, Si verò nō fuerint saturati, & mur-
 murabunt. Si de Iudæis hoc exponatur iuxta modum sa-
 prædictum sensus erit, Iudæos magna auiditate in consum-
 matione seculi ad vesperam quæsituros panem doctrinæ,
 & veritatis quo tanto iam tempore fraudantur misere in-
 sanientes, vt famelici canes, atq; ita auidē quæsituros, vt
 possint satiari: vt hoc murmurare, non aliud indicet quam
 dolorem, si non satisfiat desiderio.

QVINQVAGESINONI PSAL-
 MI ARGVMENTVM.

PSALMVS iste à Dauide compositus videtur, post glorio-
 las victorias, quæ describuntur 2. Regum. 8. capitulo, postquam
 videlicet percussit & humiliavit Philisthijm, & cananij; tribu-
 tulit de manu eius. Moab quoq; percussit, & sub tributo seruire fecit
 Syriā, itē & filios Ammon: quando etiam reuersus à captiua Syria
 in valle Salinarum nomē sibi fecit, cesis decem & octo milibus, & in
 Gebelem ad viginti tria millia: quādo etiam vniuersa Idumæa posuit
 sub tributo.

2. Regū. 8
 & 12

Q
 castro
 Post has
 diuinitas
 videtur
 nisi bene
 finem
 un veni
 eram, p
 versibus
 qui tanta
 hu versu
 designant
 mu versu
 sium ciui
 fortitudin
 deo verò
 molare la
 petitione
 sione G
 seu vi præ
 desia trib
 commodat
 ficile est
 ipsa i
 No

vitio
 m

custodibus & praesidio) Davidis ditioni ad tributum subiugata est. Post has ergo victorias tam mirabiles & tam multas, ipsi Davidi ditionis praestitae, Psalmum sequentem pro gratiarum actione videtur cecinisse. In quo Psalmo, ut evidentior fiat magnitudo Divini beneficii, oppositus ex adverso iuxta positus, primum inducit praesentem populi derelictionem, in qua nonnunquam Israellem dominum venire permiserat sub manus hostium: partim propter peccata eorum, partim propter exercitum & virtutis custodiam: idq; facit versibus quinque primis. Dehinc verò regni sui statum gloriosum, qui tanta gentium circumquaque subiectione insignis erat, sequentibus versibus aperit, similitudinibus varijs ad subiectionem perfectam designandam viens: totamq; victoriam omnium summam novissimis versibus Deo ascribit, in cuius virtutis expugnasse se dicit hostium civitates munitas: in quo etiam modo (contempta spe humana fortitudinis) viriliter & fortiter se semper acturum confidit. Quidam verò sanctorum patrum totum hunc Psalmum Ecclesiae accommodare laborant. Quod nos sanè libenter sequeremur, si illa quae de partitione Sichima, mensuratione conuallis tabernaculorum, de possessione Galaad, Manasse, & cetera huiusmodi Psalmo non fuissent ut praecipua in medio inserta. Nam reliqua satis rectè ad Ecclesiae tribulationes & postulationem auxilij superni, possent accommodari. Verùm illa quae in medio interposita sunt, omnino difficile est (nisi admodum longinqua & difficili expositione, ex ipsa interpretatione nominum accepta) aptare Ecclesiae.

Nos tamen nequaquam illorum pietati, qui mysticas querunt intelligentias, volumus contradicere:

sed sensum eligimus faciliorem, qui &

titulo & historia magis apparet cõsentandus. Ut enim

in Psalmorũ expositione

vitio datur, perpetuò historijs & litera inhaerere, & non

magis spectare spiritum: ita profectò non erit lau-

dandum, sic ubique mystica (quocunque tan-

dem modo) querere, ut nusquam hi-

storiam aut literalem senten-

tiam putes acco-

ptandam.

PSALMVS
 QVINQVAGESIMINONI

PSALMI ELVCL
 DATIO.

1 Deus, repu-
 listi nos, &
 destruxisti
 nos, iratus
 es, & miser-
 tus es nobis.

2 Comouisti
 terram, & cō-
 turbasti eā:
 * sana cōtri-
 tiones eius,
 quia com-
 mota est.

3 Ostendisti
 populo tuo
 dura: * pota-
 sti nos vino
 compunctio-
 nis.

4 Dediti
 metuentibus
 te significa-
 tionem, vt
 fugiant à fa-
 cie arcus.

Plal. 7.

Ro. I. & 2.

5 Vt libe-
 rentur dile-
 cti tui: * sal-
 uum fac dex-
 tera tua,
 & exaudi
 me.

6 Deus lo-
 quutus est
 in sancto
 suo.

DEVS, tu nos videbaris abieciſſe à te, & diſſipa-
 ueras nos atque diſſeceras, iratusq; nobis tra-
 dideras nos in manus hoſtium noſtrorū, cum
 olim propter peccata iuſtam aduerſum nos
 iram tuam voluiſſes oſtendere: * ac nūc viciſ-
 ſim ad miſericordiam rediſti, iam placatus iterum collige-
 re & erigere nos incipies. **2** Commoueri olim facieſ
 terram noſtram perſequentione & oppugnatione aduerſa-
 riorum, & vehementer eam cōturbari tumultibus bellorum
 permiſiſti: ita vt neceſſe haberent clamare ad te, & dicere:
 * medere malis iſtis, & à cōturbatione huiuſmodi liberam
 fac terram tuam potentia tua: quoniam verè nimium com-
 mota & conturbata eſt, & agnoſcit fortitudinem manus tue.
3 Dura oſtendiſti, & ad tolerandum grauia prop-
 uoſti populo tuo: permiſiſti populum tuum grauibus affigi malis
 dediſti nobis bibere vinum amaritudinis, potum lachryma-
 rum, tribulationis & anguſtiæ, ad compunctiōem & afflicti-
 onem animæ noſtræ. **4** Et in his tribulationibus corporis,
 aduerſitatibusq; temporalibus, dediſti ſeruis tuis te metuen-
 tibus veluti ſignum quoddam & indicium venturæ vltionis
 tuæ, vt eſſugiant arcū illum, quem iam tetendit fortiſſimus
 iudex, vt vltionis illius veturæ (quæ erit abſq; miſericordiā)
 ſagittas euadant. Quod enim aduerſitatibus & malis tem-
 poralibus tu domine populum tuum nunc affligis, idcirco ſa-
 cis, vt eum à malis reuocando ſalues à ventura diſtinctione
 nouiſſimæ iræ tuæ, quæ parata eſt in tempore ſuo reuelari,
 quæ admodum arcus iam extensus ad ſagittas iaciendū para-
 tus eſt. **5** Vt ſic (inquam) à facie arcus liberentur electi ſer-
 ui & amici tui, quos ad ſalutem tuam prædeſtinati ante ſe-
 cula, & nō ſimul cū reprobis in damnationem inuoluantur.
 * ſalua tu domine populū tuum per omnipotentiam virtu-
 tis tuæ, & hac in re exaudi me: tu conſiliis quibus bonum vi-
 detur in occultis tuis, ſiue per proſpera, ſiue per aduerſa, age
 cum populo tuo: hac tantum vna in re exaudi me, vt dex-
 tera tua ſalues electos tuos. **6** Olim quidem iſta quæ cōme-
 mo

Q
 morau
 nunc a
 delices
 triumph
 rios p
 part
 id est, t
 G & juri
 est, ſim
 & velu
 capitis
 tior, be
 hi præf
 Moabi
 haurire
 rta deli
 tum m
 pleuſiſ
 nigena
 tioni m
 tes mur
 doxit in
 ſas, vt e
 præter
 proſus
 tibus no
 H tibus ne
 pugna
 tus noſt
 ſti popu
 ipſe nū
 prælar
 nobis de
 nos adu
 auxilio
 homine
 peccare
 gredier
 u Da n

morauimus, dura ac tristia pati fecisti populum tuū. At verò nunc aliud decreuisti, & loquutus es, in sanctuario tuo: * videlicet quòd ego vt rex & princeps populi tui lætabor in triumphis victoriæ, ex virtute dexteræ tuæ, contra aduersarios populi tui, & diuidam terram Sichem, tanquam bello partam, populo meo: * & vallem illam, quæ Sohot dicitur, id est, tabernaculorum, ego diuiniar tanquam meo domino & iuri subiectam. 7 Populus Galaadites mihi subiectus est, similiter & Manasse: populus autem Ephraim, præcipua & velut capitanea est fortitudo mea, & quasi robur ac virtus capitis, id est, principatus mei, vt pote aliis tribubus potentior, bellicosior & numerosior. 8 Tribus Iudæ regnum mihi præstat, in qua & principium fuit regni mei: * populus Moabitarum est mihi velut olla & lebes oblectationis, vnde haurire possim delicias & oblectationē, eisq; liberè vt iuxta desiderium. 9 Super filios Edom extēdam calciamentum meū, super illos calcabo tanquam perfecta subiectione plenissimè subiectos mihi: * Philisthim, Amalechite, & alienigenæ per circuitū facti sunt mihi tributarij, & subiecti ditioni meæ, 10 Et quis est qui me perduxit vsque in ciuitates Idumæorum, admodū robustas & populosas, vt eas cogerē sub imperium regni Dei? 11 Quis alius præter te domine, qui olim videbaris abiēcisse nos, ac velut proflus deseruisse absq; auxilio: & non volebas cum exercitibus nostris ad pugnam egredi, nolebas pugnare cū exercitibus nostris, nolebas tua præsentia defendere populū tuum pugnantem, sed quasi à prælio absens permisisti vinci exercitus nostros ab aduersariis? Profectò tu, qui olim ita repulisti populū tuum, & cum eis nolebas egredi ad pugnam, idem ipse nunc respexisti nos, & egressus nobiscum dedisti nobis præclaras victorias. 12 Tu itaque domine, semper præsta nobis de tribulatione auxilium: si insurrexerint aduersum nos aduersarij & tribulatores populi tui, succurras tu nobis auxilio tuo: * verè enim vana est salus quæ expectatur ab homine, & proflus vanissimum est, auxilium & salutem expectare ab humana potētia, cū tu illam habeas in manu tua.

* lætabor,
& paribor
Sichimam
* & conual
lem taberna
culorū me
tibor.

7 Meus est
Galaad, &
meus est
Manasses,
& Ephraim
fortitudo ca
pitis mei.

8 Iuda rex
meus: * Mo
ab olla spēs
mea.

9 In Idumæam ex
tendam cal
ciamentum
meum: * mi
hi alienigenæ
subditū
sunt.

10 Quis do
ducet me in
ciuitatē mu
nitam? quis
deducet me
vsq; in Idumæam?

11 Nonne tu
Deus, qui
repulisti
nos: & non

credideris Deus in virtutibus nostris?

12 Da nobis auxilium de tribulatione: * quia vana salus hominis.

13 In Deo
faciemus
virtutem:
* & ipse ad
nihilum de-
ducet tribu-
lantes nos.

13 Ex nobis quidē prorsus imbecilles & impotentes sumus, magnū aliquid efficere: sed in tuæ virtutis fiducia & auxilio, fortiter agere poterimus magnæ virtutis opera, agemus: tua virtute cōfortati viriliter: * tu quoq; facillimē destrues, & absq; omni labore, siue molestia ad nihilū deduces omnipotenti fortitudine tua aduersarios nostros, quāticunq; tandem siue numero, siue fortitudine extiterint: propter quod, in te semper fiducialiter persistere volumus, & tuo sancto cultui semper inhærere, neq; abscedere abs te imperpetuum.

ANNOTATIONES IN

Psalmum quinquagesimumnonum.

VERSU primo, Deus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis. Tria illa priora, repulisti, destruxisti, iratus es, simul debēt coniungi, tanquā ad idē tempus præteritum pertinētia: deinde, facta diuisione, subiungi debet quasi oppositum, & misertus es nobis, vt referatur ad tempus status præsentis, in quo florebat tum Dauid, cū Psalmum hunc caneret. Versu secundo, Sana contritiones eius, quia commota est. Videtur hæc deprecatio interposita tanquam pertinens ad tempus desolationis, & debere subintelligi aliquid, quemadmodum in Elucidatione indicauimus. Vnde ex Hebræo quidam sic vertit, cura (orabamus) contritiones siue contractiones eius, quoniam commota vel inclinata est. Aliqui simpliciter intelligunt, nullo verbo subadito. Prior autem sententia connexioni magis fauet. Versu quarto, Dedisti metuentibus te significationem, vt fugiant à facie arcus. Per arcum Dei solet & aliàs diuina virtio designari, vt Psalmo septimo, Arcum suum tetendit, & parauit illum: & in eo parauit vasa mortis, sagittas suas aduentibus effecit. Significatio autem datur metuentibus dominum, vt fugiant à facie arcus, dum dispensatione prouida misericorditer Deus nunc suos electos permittit exercitari, interdum temporalibus aduersitatibus, vt sic à vitis cohibeantur, ad quæ prona semper est humana infirmitas, potissimū autem in tēpore prosperitatis, quando pro voto succedunt omnia: atq; etiam si in peccatis sint, vt per afflictionem ad Deū sese cōuertere compellantur, vexatione dante intellectu. Qua de re pulchram admodum posuit exhortationem is qui sanctam Machabæorū cōscripsit historiam, ad legentium consolationem post multa præmissa nimum

Psalm. 7.
Gene. 6.
& 8.
Esa. 28.

terribilia, ita scribēs, Obsecro autē eos qui hunc librum lecturi sunt, ne abhorrescant propter aduersos casus: sed reputent ea quæ acciderūt, non ad interitū, sed ad correptionem esse generis nostri. Etenim multo tempore non finire peccatoribus ex sententia agere, sed statim ultiones adhibere, magni beneficij est indicium. Nō enim sicut in alijs nationibus dominus patiēter expectat, vt eas cum iudicij dies aduenit, in plenitudine peccatorum puniat: ita & in nobis statuit: vt in peccatis nostris in finē deuolutis ita demum in nos vindicet. Propter quod, nunquam quidē à nobis misericordiam suam amouet: corripies verò in aduersis populū suum, non derelinquet. Ex quibus lectu utiq; & ruminatu dignissimis verbis, euadit manifestum, quomodo hæc per aduersa tribulatio, significatio quædam est sanctis, fugiendi à facie arcus, atque ad salutem perueniendi. Versu sexto, Deus loquutus est in sancto suo. Elucidatio interpretatur, In sanctuario suo, in tēplo sancto suo, id est, in cælo definiuit & statuit. Intelligi etiam potest, Deus loquutus est in sanctitate sua, hoc est per suam sanctitatē: quoniam videlicet sanctē firmiterq; statuit & definiuit. Alij verò exponūt in genere masculino, Deus loquutus est per sanctum suum, videlicet Nathan Prophetam, per quem mihi istas victorias prædixit. Expositioni nostræ primæ, quam in Elucidatione solam ponimus, fauet quod vertit Hieronymus, In sanctuario suo: & Chald. Paraphrasis, Deus loquutus est in domo sanctuarij sui. Felix autē vertit, In sanctitate sua. Versu octauo, Iudā rex meus, Moab olla spei meæ. Idcirco dicit Iudam regē suum, quoniā à Iudā regnū accepit. Statim enim post mortem Saulis vixerunt eum seniores Iudā in Hebron, vt regnaret super domum Iudā: super alias tribus regnante Isboseth filio Saul. Nam tum temporis, sola domus Iudā sequebatur Dauid. Valde autē noua & insolita comparatione dicit, Moab esse ollam siue lebetem spei suæ, quoniam videlicet Moabitas in plenissimam subiectionem perduxerat. Percutiens enim eos (v. sacra regnorum testatur historia) mensus est funiculo, & coæquauit eos terræ: mensusq; est funiculos duos, alterum ad viuificandum, alterum ad occidendum, & factus est Moab seruiēs sub tributo. Quia ergo ita plenissima subiectione Moab deuicerat, exigere tributi quantum volebat poterat ab eis: & cum esset populus potens & abundans val-

2. Reg. 20.

2. Reg. 8.

2. Reg. 12.

de, quasi ex olla plena haurire pro suo placito liberè poterat, quomodo etiam vulgo dicere solènt homines, vbi magna est abūdantia, hauriri illic omnia ex ollis plenis, idq; magnis tunc clearibus. Versu decimo, Quis deducet me in ciuitatem munitam? Licebit hinc facili intelligētia singulare accipere pro plurali, vt sit quæstionis sensus, Quis potēs esset, aut erit in ciuitates munitas & fortissimas deducere, & de eis mihi dare victoriā? Quis ad victoriā populi Edom robusti & validi admodū, me perducere poterit, nisi tu Deus, &c? Alij verò singulariter dictū accipiunt, de Rabbath ciuitate regia filiorū Ammon munitissima, ita vt multū negotij præberet Iob principi militiæ, antequā expugnare posset eā in cuius expugnatione etiam Vrias Etheus mortuus est cum plerisque de populo Dauid. Versu vndecimo, Nonne tu Deus, qui repulisti nos, & nō egredieris Deus in virtutibus nostris? Nos in Elucidatione sic interpretati sumus, quasi vnica sit interrogatio. Alij verò quasi duplicē faciunt interrogationem, hoc modo, Nonne tu Deus deduces nos, qui olim nos repulisti vtiq; facies. Deinde: & nō egredieris Deus in virtutibus nostris: vt iterum subaudiatur noua respōsio, vtiq; egredieris.

SEXAGESIMI PSALMI ARGUMENTVM.

PSALMVS iste oratio est & laudatio totius populi fidelis, Deo liberatori suo cum gratitudine, pro benigna exauditione & potenti liberatione sibi calitus præstita, versibus quinque prioribus

1 Exaudisitentis, ac deinde futura hereditatis aeternae expectationem, & Misericordiam eius admirantis, vota; laudis aeternae pollicentis.

de orationi mea.

SEXAGESIMI PSALMI ELUCIDATIO.

2 A sinibus terre ad te clamauit: dum anxietur cor meum, in petra exaltasti me.

HAUDI Deus deprecationem meam, quam fundo ad te esto intentus ad orationem meam, illiq; appone aurē tuam & cor tuū, vt quod postulo tua benignitate impleas. 2 Ab extremis orbis terrarū supplex clamauit ad te populus tuus, cultor nominis tui: ex omnibus partibus orbis ad te clamant vndiquaq; terrarū serui tui: * tu verò non desisti seruis

nit tu
latione
nostrū
tem &
nobis
multū
deduce
stra, qu
fortis,
nostro
queam
populo
suam i
habite
militia
proteg
sub op
rum: h
panio
ricord
serui
clamat
ctum
tatis re
reditat
seruata
6 tu firm
nomen
ruo (pe
ditas)
est, die
vivere
vsque
7 In
Deo p
pater
testate

& gene
7 Per

nis tuis te inuocantibus, sed exaltasti nos in petra, dū à tribulationibus & persecutionibus impietatis anxaretur cor nostrū subduxisti nos, & quasi in altū subleuasti in rupē fortem & validam, in qua ab inimicis securos fecisti nos. 3 Dux nobis fuisti, protector, atq; defensor, per periculosissima & multiplici discrimine plena itinera seculi huius, securos nos deducēs atque tutissimos: propterea quod factus sis spes nostra, quoniam in te elegimus ponere fiduciam: * quasi turris fortis, & arx munitissima factus es nobis aduersus inimicos nostros, ita vt te nos protegente, illi nobis nocenti nihil queant inferre. 4 Non deseret autem tuam protectionem populus tuus, sed cōcludet se intra te, & quasi habitationem suam in te firmabit, vt in te tanquam in tabernaculo suo inhabitet in sempiternum: & nunc quidem vt in tabernaculo militiae, post verò in aula triumphali quietis aeternae: * & protegetur, defendeturque ab omnibus malis populus tuus, sub operatione & obumbratione alarū siue scapularum tuarum: hoc est sub protectione omnipotentiae tuae, & sub expansione atque cōmunicatione aeternae bonitatis siue misericordiae tuae. 5 Tu enim Deus noster exaudisti orationem seruatorum tuorum, qua de huius mūdi angustiis vndiquaque clamatur ad te: * seruis tuis agnoscentibus & colētibus sanctum nomen tuum, fecisti donationem praeclaram hereditatis regni aeterni, & terrae beatae viuentium: quam sanè hereditatem incorruptibilem, immarcescibilem, aeternam, conseruatam in caelis, quam nec oculus vidit, nec auris audiuit, tu firmissima attestacione pollicitus es omnibus timētibus nomen tuum. 6 Ipsi autem regi populi tui, Christo filio tuo (per quem nobis, populo tuo, obtinget haec beata hereditas) dabis annos aeternitatis, dabis illi, dies super dies, id est, diem aeternitatis: faciesque illum coram te in aeternum viuere atque regnare, & annos eius perduces atque extēdes vsque in omnes generationes, in omnia secula seculorum. 7 In aeternitate stabilis & immutabilis permanet coram Deo patre suo, sedem habens à dextris eius, tanquam is cui pater subiecit omnia sub pedibus, & cui dedit omnem potestatem in caelo & in terra: * Quis autē inuestigare posset, & generationis.

7 Permanet in aeternū in cōspectu Dei * misericordiae & veritatis eius qui requiritur

3 Deduxisti me, quia factus es spes meae:

* turris fortitudinis à facie inimici.

4 Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula:

* protegetur in velamento alarum tuarum.

5 Quoniam tu Deus meus exaudisti orationem meam: * dedisti hereditatem timētibus nomen tuum.

1. Pet. 1.

Esa. 64.

1. Corin. 2.

Matth. 16.

1. Corin. 15.

Psal. 8.

Matth. 28.

6 Dies super dies regis adicies:

annos eius

vsque in diem generationis

8 *Sic Pal.* & inuestigando pernoſcere miſericordiam & veritatē eius, quas in populi ſui ſaluatione mōſtrauit, & quibus opus ſaluationis huiuſmodi potēter eſt operatus? 8 Pro hiſ autē maximis miſericordię tuę beneficiis, ita nos *Palimos* canemus, & laudes dicemus altiſſimo nomini tuo in aeternū, quādo in cōſpectu tuo aſtabimus, poſſeſſores facti promiſſa hereditatis noſtrę, vt etiam interim, donec in hac pauperula vitam degimus, nunquā ceſſemus à tuis laudibus, ſed iugiter per dies ſingulos vota noſtra reddamus tibi, id eſt, piā deſideria, piā affectiones, piā laudationes, piā gratiarū actiones: quibus digniſſimū eſt nos tantis beneficiis deuinctos, te quantum poſſumus celebrare, & nūc, & in omnia ſecula ſeculorū. Amē.

*mum dicam
nomini tuo
in ſeculū ſe-
culi: vt red-
dam vota
mea de die
in diem.*

ANNO TATIONES IN
Pſalmum Sexageſimum.

VERSU primo, Exaudi Deus deprecationē meā. Aduerte Pſalmū hunc, tamenſi expoſuerimus eum in perſona totius populi fidelis, ſiue Eccleſię, poſſe tamē abſq; omni incommodo etiam vniciq; iuſto, ſingulariter accommodari, idq; citra omnem difficultatem, quemadmodū per ſe quilibet facile videt. Verſu ſecūdo, A ſinibus terrę ad te clamant. In Elucidatione expoſuimus in perſona Eccleſię, ex omnibus partibus orbis terrarū. Si autē vni alicui applicetur, reſtaturum exponetur, ab infimo vel extremo terrę, quaſi ex imo terrę ad te in altiſſimis habitantem. Cui cōſonare videtur, quod vertit Hieronymus, De nouiſſimo terrę ad te clamant. Exaltationē autē in petra, de qua fit in altera parte ſermo. Elucidatio interpretat ſubductionē & ereptionē à periculis, quaſi in rupe forti, ad quā non ſit accessus inimicis. Per quod intelligitur ſpecialis liberatio ex Dei potentia, per quam iuſti à periculis malorū ſalvi euadunt. In verbo autem exaltati, poteſt accipi emphasiſ, vt dicat rupem hanc altiorem ſe fuiſſe, ita vt eam non potuiſſet per ſe ascendere, hoc eſt, ad talem ſalutem ſe non potuiſſet ſuis viribus attingere, niſi per Deum fuiſſet ad eam exaltatus. Quam emphasiſm vtunque explicat Chald. Paraph. quę ſic habet, Cum triſte fuerit cor meum, in arce munita, quę cōſtructa eſt ſuper rupem altiorem me ipſo, deduxiſti me. Et ex Hebręo verti poteſt, In rupem quę exaltatur à me, vel ſuper me: id eſt, quę altiorem eſt quā vt in eam per me poſſim conſcendere. Licebit autem a

per han
exaltat
virtute
tram no
tem d
ſus. V
tuum.
diras e
immar
paratā
ab zete
ti, & ſpe
rū data
tradit
eam, cu
propter
ſeruāri
ſuo. Et
nz, quæ
dominu
Dei ſect
beri non

PſAL
inſta
exhortat
verſar q
ſollans,
ſeriter co
pellat.
ſuam pecu
ramer ſo
ſuadere:
ſimulari,
ſuſ cor
reſolatio
de cognita

per hanc petram, etiam Christum dominū accipere, in quo exaltatur super suos inimicos fidelis populus, ex gratia & virtute Dei ipsum sic magnificentis. Nam & Apostolus petram nouit, & testatur significari Christū, dicens, Bibebāt autem de spiritali consequēte eos petra, petra autē erat Christus. Versu quinto, Dediti hāreditatem timētibus nomen tuum. Hāreditas ista est, de qua in alio loco dicitur, Hāreditas eorū in æternū erit, quam beatus Petrus incorruptam, immarcescibilem, & æternam dicit, conseruatam in cælis, paratā reuelari in tēpore nouissimo: quæ quidem hāreditas ab æterno disposita & data est omnibus præordinatis ad vitam, & specialiter per mortē & resurrectionē Christi, quasi iterū data est: verūm later adhuc & abscondita est, neque nobis traditur, donec in vita hac degimus. Accepturi autem sumus eam, cum (Deo volente) hinc emigrabimus in sinum ipsius, propter quod, in verbo suprā allegato dicebat Petrus, conseruari eam in cælis, tanquam paratam reuelari in tempore suo. Et in alio Psalmo dicitur multitudo dulcedinis superar, quæ ad hanc hāreditatem pertinet, abscondi timentibus dominum. Donata tamen est eis iam hæc hāreditas, & est in Dei secretario iam signata donatio, vt reuocari seu prohiberi non possit, quin accipiatur ab eis in tempore suo.

1. Cor. 10.

Psalm. 36.

1. Petr. 1.

Psalm. 30.

SEXAGESIMI PRIMI PSAL-

MI ARGUMENTVM.

PSALMVS iste totus moralis est, in quo seipsum vir iustus ad ipsam subiectionem & debitam obediētiam Deo præstandam exhortatur: cum in ipso suum omne bonum agnoscat repositum, aduersus (qui eum à Deo volunt abstrahere) cum increpatione insultans, suam verò animam aduersum illorum malitiosos conatus fortiter confirmans, propter bonum omne quod à Deo accipit & expellat. Atque hac, vsque ad versum octauum, Hic verò animam suam peculiariter alloqui cessat, exhortatione generali transiens ad reuersos, monens eos in domino spem ponere, & coram illo cor confundere: nequaquam verò vanis filijs hominum & mendacibus assimilari, neq; in iniquitate sperare, neque rapinas concupiscere, neq; diuitijs cor apponere: proponens in fine Psalmi, ad terrorem malorū & consolationem bonorū, duo illa quæ certissimè nobis sunt ex Dei verbo cognita, nempe potentiam Dei, & bonitatem siue misericordiam:

secundum quae redditurus est unicuique pro operibus condignam re-
cedem, vt ob hoc merito & iustus debeat in Deo suo consolari, &
impius de sua nequitia pertimescere, siue potius ab ea sese ad Deum
conuertere.

S E X A G E S I M I P R I M I P S A L

M I E L V C I D A T I O.

1 Nonne
Deo subie-
cta erit ani-
ma mea?

* ab ipso e-
nim saluta-
re meum,

2 Nam &
ipse Deus
meus & sa-
lutaris me-
us, susceptor
meus: * non
moueor am-
plius.

3 Quousq;
irruit in
hominem?

* interficiis
vniuersivos.

* tanquam
parietis incli-
nato & ma-
ceria de-
pulsa.

4 Verunta-
men pretium
meum cogi-
tauerunt re-
pellere:

ERTE Deo subiecta esse debes, o anima mea,
qui te ad imaginem suam nobilem valde creauit,
suae felicitatis capacem, corporiq; cōiunctam,
bonis sempiternis deputauit: Deo certe petiti-
tam omnino debes subiectionem, & plenam obe-

diētiam: * ab ipso nanq; pendet salus mea, & meū omne bonū
ex ipso est: ipse me in suam tutelam suscepit, fidelemq; pro-
tectorē se praestitutum promisit: propter quod, iustum est, ac i-
li esse subditam. 2 Ipse (inquam) est dominus Deus meus &
saluator meus, ex quo tota spes dependet salutis meae, susce-
ptor, defensor, & propugnator meus fidelissimus: * propter
quod, nolo ab eo moueri vltra in aeternū, nulla ratione possi-
hac me quisquā amouebit ab obediētia & subiectione eius,
nemo me à proposito virtutis auocabit aut ad mala vitia po-

terit impellere. 3 Quousque igitur tandem vos hostes
mei, pessimi daemones praua suggerentes mundus nequam
offerens concupiscibilia, molesta caro ad mala semper solli-
citan: quandiu tandem impetū facieris, & insultus tentatio-
num vestrarū aduersum me cōcitabitis? * quasi coniuratio-
ne facta pariter ad interficiendū concurritis & collaboratis,
vniuersi aduersarij mei: * quasi contra parietem inclinatum
ad casum, & contra maceriam iam impulsam minantemq;
ruinam. Vos enim sic me existimatis, quasi ruinae proxima
tanquam si paries sim aut murus iam casui proximus, atque
ob id toto impetu conamini (vt video) me prosternere. Sed
frustra omnino laborē impeditis. Sū enim amodo, vt murus
cūctus & immobilis: nō moueor amplius, cōfirmatus propo-
sito firmissimo in domino Deo meo. 4 Quantūcumq; au-
tem ego contra luctor & reclamo, illi in hoc absque fatiga-
tione inuigilant, & sunt ad hoc semper solliciti, vt pretium
& honorem meum mihi auferant, partim quidem, vt hono-
rem illū in quo me Deus condidit secundū animae nobilita-
tem, per peccati foeditatem & vilitatē conculcent: deinde vt
hō-

honorē
per pecc
aduerfa
re & dig
idē ipsi
conarū,
nis brau
auri & f
riorū m
stetaban
fronte a
& mouis
morte p
rumultu
tia & sub
sima sub
prosus r
male: *
dominū
que noc
& cū ten
quidē ip
for meus
re indige
est suffic
stari nu
arentū, s
verō gra
enim pa
quidē i
est Deus
tione fer
enim sol
vera ac se
rens & ce
cio pecul
verō mul
hortation
ptione ad
corda sua

honorē illū, ad quē me Deus exaltare decreuit gloire ęterne, * *cucurri i*
 per peccati cōsensum mihi subripiant. Est enim hic summus *siti.*
 aduersariorū meorum conatus, vt priuare me valeāt hono- *Philip. 3*
 re & dignitate in qua me Deus creauit, & ea itē ad quam me ** ore suo be*
 idē ipse prædestinauit: * ego verò illorum vidēs malitiosum *nedicebant,*
 conatū. tāto amplius ad propositum mihi supernæ vocatio- *& corde suo*
 nis brauiū cucurri, magno desiderio maximōq; ardore festi- *maledice-*
 nauī & sectatus sum, vt cōprehendā, nec prohibear aduersa- *bant.*
 riorū malitia, * & ipsi quo facilius deciperēt, blanda quidē o- *5 Verun-*
 stētabant in ore, & proponere videbātur placentia, primāque *tamen Deo*
 fronte admodū arridentia: cor autē eorum ad nocendū erat, *subiecto e-*
 & nouissima atq; intima eorū maledictione, execratione, & *sto anima*
 morte plena erat. 5 Attamē, o anima mea, quātumcūque hi *mea:*
 tumultuēt & insaniāt, tu semper permane firma in obediē- ** quoniā ab*
 tia & subiectione domini Dei tui: in ipso te firma, & plenif- *ipso patien-*
 sima subiectione te illi consecra. Ita enim futurum est, vt illi *tia mea.*
 profus nihil tibi nocere queāt, quantumcunq; machinentur *1. Cor. 10*
 male: * ab ipso enim erit tibi virtus sustinēdi & præstolandi *6 Quia ipse*
 dominū cū patiētia: ipse tibi dabit vt possis sustinere, & abs- *Deus meus*
 que nocumēto euades insultus hostiū. Fidelis enim est ipse, *& saluator*
 & cū tentatione faciet prouentum, vt possis sustinere. 6 Et *meus, adiu-*
 quidē ipse est Deus saluator, adiutor, protector atque defen- *tor meus:*
 sor meus: ipse vnus est mihi omnia, ita vt extra ipsum nulla ** non emi-*
 re indigeam, ipse mihi vnus aduersum hostium mille millia *grabo.*
 est sufficientissimus: * propter quod, firmissimo proposito *7 In Deo*
 ita vnū nunquā ab eo moueri, nunquam ab eo me separare in *salutare*
 zentū, sed in eo semper fixus & stabilis permanere. 7 Neq; *meum, &*
 verò gratis in ipso permaneo; si fideliter permaneo. In ipso *gloria mea*
 enim pariter habeo quæ mihi necessaria sunt vniuersa. Si- *Deus auxi-*
 quidē in ipso tota mea salus est, & vniuersa mea gloria: ipse *lij mei, &*
 est Deus auxiliator meus, qui solus mihi potest in tribula- *spes mea in*
 tione ferre auxilium, & spes mea tota in Deo posita est. Ipse *Deo est.*
 enim solus potens est me saluare, neque extra ipsum vlla est *8 Sperate*
 vera ac solida gloria, & præter eum non est quisquam po- *in eo omnis*
 tens & certus auxiliator. 8 Neque verò sic illum mihi fa- *congregatio*
 cio peculiarem, vt cæteros generis mei excludam ab eo: imò *populi:*
 verò multò magis ad vniuersos verba faciens, generali ex- ** effundi-*
 hortatione omnes populorum congregationes absq; exce- *te coram il-*
 ptione admonēo, vt in ipso spem suam constituent: * & vt *locorda re-*
 corda sua profus effundant ante cōspectum eius, cunctos & *stra:*

* Deus ad-
iutor noster
in aeternum.

Roma. I.

9 Veruntamen vani
sunt filij hominum:

* mendaces
sunt filij hominum
in stateris:

* ut decipiant ipsi de
vanitate in
idipsam.

10 Nolite
sperare in
iniquitate,
& rapinas
nolite concu-
piscere: * di-
uitias si af-
fluant, noli-
te cor appo-
nere.

I. Cor. 7.

II. Semel lo-
quutus est
Deus: * duo
hac audini,
quia pote-
stas Dei est,
& sibi do-
mine miseri
cordia:

Deute. 31.

Hest. 13.

Iudith. 6.

cogitatus & affectus cordis sui aperientes ante oculos boni-
tatis eius, inò curas omnes & sollicitudinē proicientes ante
pedes maiestatis ipsius, tanquam coram eo qui possit, & ve-
lit cūcta bene adimplere, & omnia in bonū cōuertere: * ve-

curi autem audete, quoniam dominus Deus ipse est adiutor
noster in aeternū, ipse est absq; discretionē omnī sibi subordi-

torum auxiliator & consolator, neq; est apud eū personarum
acceptio, vt hunc quidem adiuuet ac consoletur, illum vero

minimè: sed in omni gente & tribu, qui sperat in eo, sentias
bonitatē illius. 9 At verò filij hominū qui spem suam non

ponunt in domino, sed in gloria & diuitiis seculi huius, ipse
sunt vani, dū vanitatibus per fiduciam inhærent: * mendaces
sunt in stateris suis, mētuntur absq; tubore, vt se inuicē fra-

udent ac decipiant: etiā in iis instrumentis quæ ad mensurandā
iustitiam cōmuni iure sunt instituta, fraudē facientes, dolū
videlicet vtētes stateris: * vt sic de vanitate & propter vani-

10 Nolite quæso, o filij hominū ita agere, nolite vt quædam
hisce inhære vanitatibus, vt propter hoc fraudē vlli homi-
nū, aut dolū faciatis. Nolite in iniquitate spem ponere, & no-

lite cōcupiscere quæ per iustitiā acquiruntur, per dolū & cir-
cūventionē proximorum: quæ ad modum faciunt homines
auari & rapaces, qui per fas & nefas diuitias cōgregant: * im-

& si vltro accedat, affluantq; diuitiæ, si etiā per iustitiam vo-
bis contingat copia diuitiarū, caute tamen, ne his rebus cor
inhæreat, ne affectū in eis collocetis: sed habete tanquā non

habentes, & possidete tanquā non possidentes: sic vt non ali-
quando per affectum auaritiæ excæcati, ad iniustitiam, diuitiarum
amore declinetis: quemadmodū plerisque cōtingit, aut in
superbiam & ambitionem ex affectu diuitiarum effer-

ramini, aut quomodocunq; in obliuionē & neglectū Dei ve-
niatis: ne postquā incrassati fueritis, impinguati, & dilatati,
obliuiscamini dominum Deum vestrum. II Verbum Dei

vnum est simplicissimū & firmissimum, semel loquitur, &
non repetit iterum, quoniam simplex eius assertio firmissi-
ma & certissima est, nō minus quā si millies idem replicet:

* & ego ex verbo eius duo hæc didici, & certo cognoui,
quòd ipsi cōueniat summa potestas, maximaq; virtus & po-
tentia super omnem creaturam, ita vt eius potestati nemo
valeat resistere.

valeat re-
sistere se-
potestate

A reddes
iis qui di-
gnis ino-

re in ino-
ponere, q-
datoribu-

no, & in
A M

V a n
Hæc

tanquam
infortis
dicit filii

macer: Q-
ingratis
magis, in

Non in E
interrog-

mationis
net inter-

teriz dep-
quod æqu-

sido, qu-
sicut pass-

cidatio. C-
coamin-

malitiosi
tis aduer-

meo sum-
sim: que n-
parabit
deinceps
ueque an-
stantia, n-

valeat resistere: neque tamen potestas sola, sed coniuncta e-
tiam summa bonitas & misericordia, ne sola potentia à bo-
nitate separata tyrannis existimetur: * & per hæc duo, per
potestatem dico & misericordiam, tu domine omnium iudex,
reddes vnicuique mercedem iuxta meritum operum suorum:
iis qui bene egerunt, vitam æternam: qui verò malè, æterni
ignis incendia. Propter quod vanissimum omnino est spera-
re in iniquitatibus, rapinas concupiscere, aut diuitiis cor ap-
pocere, quæ in illo die causa erunt condemnationis sui se-
datoribus: omnino autem saluberrimum, sperare in domi-
no, & in illius obedientia persistere.

ANNOTATIONES IN PSAL-
MUM sexagesimum primum.

Versu primò, Nonne Deo subiecta erit anima mea?
Hæc interrogatio magnam habet vehementiam: neque
tanquam à dubitante proponitur, sed tanquam ab eo qui ve-
lit fortissimam indicare assertionem, quemadmodum cum
dicit filius matri, Nonne ego te diligam, mea charissima
mater? Quasi dicat, Nisi te diligam, ero omnium qui viuunt
ingratissimus, & prorsus vita indignus. Nemo enim est cui
magis, imò cui æque debeam, vt tibi amoris dilectionem.
Nos in Elucidatione hanc vehementiam assertionis absque
interrogatione explicare tentauimus, per aduerbium affir-
mationis, cerè. Versu tertio. Quousque irruitis in homi-
nes interficitis vniuersi vos tanquam parieti iuclinato & ma-
ceris depulsæ. Hæc inuectio in aduersarios, similis est illi,
quod æquali vehementia in Psalmo dicitur, In domino con-
fido, quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montem
sicut passer? iuxta expositionem quam præmonstrauit Elu-
cidatio. Quasi dicat in spiritu vehementi vir iustus, Frustra
conamini, in vanum laboratis & fatigamini, tætionibus ac
malitiosis conatibus mihi insultantes. Nihil enim proficien-
tis aduersum me, qui iam firmissimo cordis proposito, Deo
meo sum adglutinatus, ita vt ab eo separari amodo non pos-
sim: quemadmodum dicebat beatus Apostolus, Quis nos se-
parabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, &c? Et
deinceps, Certus sum enim, quia neque mors, neque vita,
neque angeli, neque principatus, neque virtutes, neque in-
stantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque
pro

* quia tu
reddes vni-
cuique iuxta
opera sua.
Matth. 16
Ioan. 6

Psalm. 10

Roma. 8

profundū, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu domino nostro. Quod autè dicitur in fine versus: Tanquã parieti inclinato, & maceriæ depulsæ, ratione cõstructionis facit difficultatē. Non enim p̄t̄ frõte apparet cui valeat coniungi. Facilius tamen videtur, ut iūgatur cū verbo irruitis, altero illo, interficitis vniuersū vos, per modum parēthesis interiecto, sicq; sensus iste habebitur. Quousq; ò aduersarij, irruitis in hominē tanquã in parietem inclinatum, & maceriã depulsã? quasi dicat, An existimatis me esse similit̄ parieti inclinato, & maceriæ iam minãtũ ruina, vt ita sp̄e cõcipiatis, vos faciliè pollè me in terrã prostrare? Nam cum parietē iam inclinatũ vidēt homines, & velut minitantē ruina, faciliè appositis humeris sperant potè illum in terrã deiicere, vbi alioquĩ si rectus & fortis periret murus, nihil tale quisquã attentaret. Similiter & de maceria, quæ iã partim depulsa est, & ad casum tēdit. Ad hũc sãt modũ & aduersarij nostri, quos vidēt ad casum & lapsum declinantes, per cõcupiscentiæ curuitatē, hos audacius & validius oppugnãt, cõcepta spe victoriæ, donec profus incurrat, & in terrã prosternant. Quos verò velut muros validos cõspiciunt, animo forti & inuictõ proposito fortiter perfractos in sua rectitudine, hos nõ ita libèter solēt saltem apertis cõgressibus oppugnare, veluti pertimescētēs illorũ fortunã: tametsi fere velut latrunculi per insidias adoriãtur huiusmodi, per superbiã, vanam gloriã, contentionē, æmulationē, hæresim, atq; id genus alia. At ergo vir iustus, increpando aduersarios, An me existimatis velut parietē iam ruinæ proximũ, aut maceriã incipientem concidere, vt sic in me irruatis, concepta fiducia victoriæ? Longè certe aberratis, si existimatis. Ego enim in Deo iam stabilitus sũ, vt nullo modo à rectitudine mea patiar me dimoueri donec viam.

Versũ octauo, Effundite coram illo corda vestra. Videtur idē hic dici quod supra Psalmo xxx. Reuela domino viam tuã, & ora eũ, & ipse faciet. Et iterũ in alio Psalmo, Iacta supra dominũ curam tuã, vel cogitatũ tuũ, & ipse te enutriet. Tunc enim cor suũ effundit homo coram Deo, quando omnia cordis secreta, omnes cogitatus, & affectus denudat ante oculos maiestatis Dei, plenissimè eius fidei vniuersã committēs, & in manus eius cuncta commendãs: ita vt quicquid hic egerit, ille sit æquissimo & grato animo suscepturus.

Qui au
tionum
dum fac
sationum
religion
dunt cor
et cõtin
decimo.
est, quod
hunc me
sapere, n
cor diuis
inordina
netur, ve
aliquid a
ria sunt
Deus, du
referri v
niam illi
nerato, a
vel ad vi
ulsi mũ
hil inuen
mũ, duo t
re Deo p
diz, ad re
enim scri
tiam & b

S

Q
in
(
de camp
Isaël, &
exilia, &
nec illi
mini access
ntem; de

Qui

Qui autem aliquam partem siue cogitationum, siue affectionum suarum celare voluerit ante dominum, quemadmodum faciunt illi quid dissimulare volunt peccata, aut excusationum palliis obtegere, item & qui non omnia sua plena resignatione in manus Dei commendant, hi non recte effundunt corda sua coram domino: ac proinde eorum merito frequenter contingit, vt non consequantur auxilium salutis Dei. Versu decimo, Diuitiæ si affluat, nolite cor apponere. Hoc scilicet est, quod docet Paulus Apostolus, Thimotheo scribens, in hoc modum: Diuitibus huius seculi præcipe, non sublimè sapere, non sperare in incerto diuitiarum, &c. Apponit autem cor diuitiis (generali sermone loquendo) omnis qui affectu inordinato eis inhæret, ita vt propter eas vel in superbiâ eleuetur, vel in contemptu aut neglectu Dei perueniat, vel denique aliquid agat eorum quæ saluti officiant, siue eorum quæ salutaria sunt aliquid omittat. Versu ultimo, Semel loquutus est Deus, duo hæc audiui. Quod Deus semel dicitur loqui, potest referri vel ad firmitatē & certitudinem asseuerationis, quoniam illius verbo simplici non minus quam frequentissime iurato, ac multiplicibus iuramentis firmato fides debetur, vel ad vnitatem veritatis verbi Dei. Verbum namque Dei vnicuique est, & sibi prorsus maximè consentaneum, in quo nihil inuenitur repugnans, nihil contrarium. Et cum ita sit vnicuique, duo tamē hæc quæ videntur repugnantia, docet conuenire Deo: potestatem scilicet iustitiæ, & bonitatem misericordie, ad reddendum unicuique secundum opera sua. Omnis enim scriptura, duo ista in Deo coniuncta prædicat, potentiam & bonitatem, iustitiâque & misericordiam.

I. Timo. 6

SEXAGESIMISECVNDI PSALMI ARGVMENTVM.

Quod huic Psalmo præmittitur, Psalmus David, cum esset in deserto, siue Idumæa vt habent vulgati codices siue Iudæa (vt habent Hebræi) manifestè docet, hunc Psalmum à Davide compositum, cum adhuc in deserto vagaretur, exularisque à terra Israël, & populo Domini, propter persecutionem Saulis. In hoc enim versu, & in hac fuga positus, dum corpore abesset ab hereditate domini nec illi liber daretur in corporali templum aut tabernaculum domini accessus, tanto amplius spiritu se contendit Deo exhibere præsentem: declarans initio Psalmi, quomodo & anima & corpore multis

multiplciter ad Deum vigilet atque sitiāt, positus in terra deserta, unde tamen ad Deum tota spiritus virtute sedulo conscendat, ad contemplandum Dei gloriam, inque ea sese oblectandum: quam eius labijs laudare, & in vita benedicere, ex corde pleno spirituali devotionis adipe, pollicetur: insuper & noctibus, & matutino tempore iugiter de eo meditari. Versibus autem duobus novissimis, inimicorum suorum condemnationem, suamque liberationem, fidenter, ex Dei auxilio futuram prænuntiat: unde & se, & servos eius Dei fideles, asserit habituros letitiam.

SEXAGESIMISECVNDI PSALMI ELYCIDATIO.

1 Deus deus meus ad te de luce vigilo.

2 Sitiuit in te anima mea:

*quàm multipliciter tibi caro mea.

3 In terra deserta in via & inaccessa sic in sancto apparui tibi: ut viderem virtutem tuam, & gloriam tuam.

2. Corint. 5

4 Quoniam melior est misericordia tua super vitas:

1 DE MI domine Deus (qui & generaliter et omnium & peculiariter secundum beneplacitum assumptionis tuę meus dominus) quando ad tuam bonitatem ferar desiderio, qui prima luce, summo mane ad te vigilo: videlicet de te meditando, ad te suspirando, & modis omnibus in te affectum cordis exercitando, sicque me in pressuris mundi huius tuę bonitatem contemplatione consolando. 2 Anima mea & spiritus ad te ardent ac sitit, tuam mirum in modum desiderans presentiam: & tuę etiã corpus hoc meum infirmum & fragile, quod multis afflictionibus, admodum multis rationibus, vehementer ad te fertur desiderio, quasi desiderans per te de afflictionibus mirum in modum magnis, nimium multis, nimiumque diuturnis, invenire requiem. 3 Ecce ego hic positus in terra deserta & inaccessa, desertitate & solitaria, ubi non sunt refocillantes aquę, ita in solitudine, ut contemplerer potentiam fortitudinis tuę, & gloriam altissimę maiestatis tuę: positus in loco isto peregrinationis, in hoc mundo (qui verè desertum est & solitudo, qui ex se se verę consolationis aquas non habet) tamen corpore peregrinatus fuerim à te, spiritu tamē me ipsum cõtendi tibi exhibere presentem, ad cõtemplationem maiestatis tuę. 4 Tua namque misericordia, qua cõsolaris eos qui ad te sitiunt, melior, amabilius, & optabilior est, quàm vita quęcumque: aut qualiscumque super terram. Iucundius enim est tuam misericordiam, & bonitatem contemplari, sicque in ea secundum spiritum consolari, quàm sit voluptas somnis, quę in hac vita quātumvis etiam

secun-
ego cõ-
tissim-
solu au-
dica
quan-
nem-
poris g-
H ostend-
poris g-
prua
crificiu
cis spi-
bus, qu-
pellatu
terna
ctis, lab-
os meo
arefca
media
to meo
in te di-
diu à p-
siderans
rum si t-
suisti ad-
xiliator
bus, que
go. 8 E-
defensio
tatione
me secu-
per amo-
plenam
cepit m-
dit & p-
nibus, 9
quæ fieri
bene, n-
ali quan-

secundum speciem felici possit homini contingere: *quod
 ego cōsiderans, ex bono corde per labia mea gratias agā al-
 tissimę bonitati tuę, & laudes cātabo quantas potero. 5 Nō
 solū autem labiis te laudabo, sed corde etiā & animo bene-
 dicam tibi, donec viuam, & in tota vita mea, quantus sum, &
 quantum utiq; potero: * & in laude nominis tui, siue in oratio-
 ne mea, ego extollam ad cælū manus meas, vt sic etiam cor-
 poris gestu, & congruis ex corde prōdeuntibus cerēmoniis,
 ostendā piām erga te animi mei deuotionē: vt suppleāt cor-
 poris gestus & membra, quod nō ad plenū iuxta desiderium
 proualeat animus. 6 Quō sic autē gratius & acceptius tibi sa-
 crificiū laudationum mearū, oro, vt spiritū meū repleas deli-
 ciiis spiritus tui, bonis charismatibus, & suauibus uisitacioni-
 bus, quę sunt spiritui meo quasi adeps & pinguedo, quibus
 pellatur macies ariditasq; animę meę: * vt sic ex abūdantia
 internę deuotionis, ex plenitudine cordis, labiis bene vn-
 ctis, labiis gaudiosis laudare te valeam in laude perfecta, per
 os meum: ne forte si spiritui desit pinguedo uisitacionis tuę,
 arescant siue marcescant laudes labiorū meorum. 7 Ita ego
 media nocte memor fui nominis tui, dum cubarem in stra-
 to meo: etiam mane primo cū expergiscerer, statim ad te, &
 in te direxi meditationē cordis mei, neq; noctu, neq; inter-
 diu à primo mane aliud quā te cogitans, meditans, aut de-
 siderans: * neq; verò immeritò semper ad te meditor, nō mi-
 rum si tu mihi semper sis in animo: quandoquidem solus tu
 fuisisti adiutor meus in omnibus meis tribulationibus; tu au-
 tiliator vnicus, qui hactenus me saluasti de angustiis omni-
 bus, quemadmodū & imposterū te facturum minimē ambi-
 go. 8 Et sub protectione scapularū tuarum, sub custodia &
 defensione potentis misericordię tuę ego gaudebo cū exul-
 tatione & tripudio cordis mei in tua fideli protectione opti-
 me securus: * propter quod, etiam adhęsit tibi spiritus meus,
 per amorē se tibi agglutinans & cōueniens, & per fiduciam
 plenam tibi indiuisē affixus: * potentia enim tua Deus tu-
 scipit me in protectionē & defensionē suam, vereq; defen-
 dit & protexit me à cunctis hostium insidiis & oppugnatio-
 nibus. 9 Ipsi verò, te conatus eorum faciente irritos, frustra
 quaesierunt vitam meam: quoniam quòd quaesierūt, te prohi-
 bente, non sunt consequuti, neque (spero) consequuturi sunt
 aliquando: * in super & pœnam reportabūt malitię suę, vt in

**labia mea
 laudabūt te.
 5 Sic benedi-
 cā te in tri-
 ta mea: * &
 in nomine
 tuo lenabo
 manus me-
 as.*

*6 Sicut ad-
 pe & pin-
 guedine re-
 pleatur ani-
 ma mea:
 * & labijs
 exultationis
 laudabit os
 meum.*

*7 Sic me-
 mor fui tui
 super stratū
 meū, in ma-
 tutinis medi-
 tabor in te:
 * quasi si ad-
 iutor meus.*

*8 Et in vela-
 mēto alarū
 tuarū exul-
 tabo: * ad-
 hęsit anima
 mea post te:
 * me susce-
 pit dextera
 tua.*

*9 Ipsi verò
 in vanū qua-
 esierunt ani-
 mā meā:
 * introibunt*

*in inferiora loca mittantur obscura inferni, vt ab legentur ad manibz terra: *tra-* infernales, vbi in loco vilissimo & omniū infimo, in temp-
dētur in ma- ternis tenebris degāt, atq; pœnis immēsis: * dabunt diuina
us gladij: stitia in potestātē gladij, in pœnā condēnabuntur & nationi
** partes vul-* æternæ: * erūt portio vulpiū, proiicientur in partē vulpibz,
pium erunt. malignis & callidis dæmonibus dabūtur vorādi atq; crucian-
 di imperpetuū, quibus donec vixere super terrā, ad exercē-

IO Rex ve- dam malitiam, suas cōcesserunt voluntates: vt quibus seiplos
rō latabitur subiecerāt in culpa, eisdē tuo Diuino iudicio tradātur in pe-
in Deo: * lau- nam. **IO** Is autē quem tu regē fieri & consecrari voluisti, in
dabuntur o- spersis hostibus suis, ex Dei potentia lætabitur magnificē in
mnes qui iu- Deo saluatore suo: * gloriabūtur quoq; omnes q̄ tibi domi-
rant in eo: no Deo Diuinum tribuūt honorē, & cultū supremūq; aliud
*** quia ob-** nomen nō norunt per quod iurent, neq; alium dominum in
structum est quo iuramentū faciant, cū ita res poposcerit: * idcirco autem
os loquentiu tam rex quā cæteri veri Dei serui lætabūtur in Deo, qu-
iniqua. niā cōfusus videbunt impios, quoniā obstructa erunt ora eorū
 qui solēt loqui impia cōtra Deū & p̄ximos suos: sicq; par-
 tim de vltione Dei, vt cōgratulātes rectitudini diuine iustit-
 iæ, partim de sua liberatione & salute, vt extra mortū omni-
 positi, magnificē in Deo lætabūtur & gloriabūtur in secula.

ANNOTATIONES IN

Psalmum sexagesimumsecundum.

Galat. 5.

VERSV secūdo, Sitiuit in te anima mea, quā multipli-
 citer tibi caro mea. Videtur huic cōtrariū, quod ait Apo-
 stolus, Caro concupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus
 carnē. Hæc enim sibi inuicem aduersantur. Nam si contrarij
 cōcupiscunt, quomodo hoc in loco dicitur, & de anima siue
 spiritu quod cōcupiscat Deū: aq; item de carne, quod quā
 multipliciter Deū concupiscat? An nō hæc manifestē videri-
 tur repugnantia? Verū sciendū est, quod Paulus ait de con-
 trarietate, intelligi debere de carne, secūdm prauam illam
 corruptionem quæ in ipsa inhabitat, ipsiq; radicis inhaeret
 ex prima vitiosa origine, ratione scilicet fomitis prauis, quæ
 semper ad mala sollicitat, cum spiritus ex aduerso deprecet-
 tur ad optima. Hic verò de carne loquitur, vt reformata per
 exercitium spiritus, ipsiq; spiritui subiugata: quæ sanē quo
 maioribus est subiecta miseriis, eò amplius & pluribus ra-
 tionibus ad Deū sit, qui (iuxta Apostoli vocem) reformatu-
 rus est corpus istud humilitatis nostræ configurando ipsum
 corpori

Philip. 3.

corpori claritatis suæ. Cū enim vnaquæq; res sitiat, & vehemēter appetat suā perfectionē, quomodo non vehemēter desiderabit misera ista caro (quæ nunc tātis est miseriis, infirmitatibus, passionibusq; subiecta) absolui ab his omnibus molestiis, & ad reformationē illā gloriosam perducī, quæ ipsam manet in præcellēti gloria? Potest verò istud corporis desiderium ad Deū & aliter intelligi, quoniā videlicet in viris perfectis, ppter abundantiam & plenitudinē gratiæ spiritualis quæ in anima inhabitat, etiā corpus ipsum ad Deo seruiendū, & peragendū quæ Dei sunt, promptū sese offert, & quasi exoptat in diuinis sese occupare oblectuiis, inq; eis libenter exercitatur & oblectatur. Versū tertio, In terra deserta, inuia, & inaquosa. Quidā istud ad literam interpretantur de locis desertis in quibus vagabatur Dauid, cū hunc Psalmum cōponeret in persequutione Saulis. Præstat tamē spiritualiter seculum istud mūdi huius intelligere, quod reuera terra deserta aptissime dici potest, & inuia & inaquosa: vbi magna est egestas, & raritas nimia bonorū, vbi vix inuenitur qui faciat bonū, vbi omnia vanitas sunt, laborq; & afflictio spiritus: vbi via veritatis spinis & tribulis, omnibusq; malis passionib; operata, non agnoscitur: vbi aquæ mundæ, aquæ veræ consolationis nō reperiuntur, sed tantū cisterne dissipatæ, quæ non habent aquas: aut si habēt, immundas, foetidās & sordidas habēt, e quibus neq; libitū neq; licitū est bibere iis qui Deum sciunt. Quod autē dicitur, In sancto, aliqui exponunt in sanctitate, quomodo vertit Felix, & interpretatur nostra Elucidatio. Alij intelligunt, in sacrario, vt sit sensus, In hoc mūdo deserto positus, licet absens corpore, spiritu tamen præsens, quasi in sanctuario tuo apparui coram te. Alij intelligunt, in sancto spiritu, vel in sancto desiderio: id est, per sanctū spiritum, vel per sanctū desiderium. Versū quarto, Melior est misericordia tua super vitas. Clarius exprimit sensum Hieronymus, Melior est misericordia tua, quā vitæ. Quanquam autē vitæ numero plurali nō multum sit receptum Latinis, ppter tamen conferuandam veritatem sermonis Hebraici, numerū interpretes cōsulto non mutarunt: quemadmodū & in Psalmo L. diximus, in versū illo, Libera me de sanguinibus. In vtroque enim horum locorum Hebraica lectio similiter & Græca, numerum pluralem posuerunt. Poteest autem in hoc numero plurali accipi emphasis quædā sententiæ,

Psalm. 13.
Eccles. 5.

Hiere. 2.

vt significetur, meliorem esse misericordiam Dei, qualibet
quantūcunq; secūdm speciē fœlici vita huius tēporis, quā
admodū in Elucidatione indicauimus. Chald. Paraphrasi
misericordiam refert ad tempus futuri seculi. Sic enim habet.
Bona misericordia tua, quam facies iustis in mundo ventu-
ro, magis quā vitam, quam dedisti impiis in mundo isto.

Versu sexto, Sicut adipe & pinguedine repletur anima
mea: & labiis exultationis laudabit os meū. Quidam Deum
laudāt labiis, sed non labiis exultationis: magis autem labiis
torpētibus & frigidis, quoniam nō bene peructis, idē ex de-
fectu interioris adipis siue pinguedinis: quoniam videlicet
deest illis pinguedo spiritualis gratiæ: quæ si mētem & affe-
ctū impinguarent spirituali lætitiā, nō ita torpida paterent
esse, neq; adeo macilenta labiorū cantica. Recte ergo vir
ctus primū adipe & pinguedine repleri animam postulat,
hinc laudem gratā Deo decantet in labiis exultationis. Pro
labiis autē exultationis, beatus Hieronymus vertit, Labiis
laudantibus canet os meū. Alij labiis quātibus, vel laudantibus
dis. Versu nono, Partes vulpiū erunt. Quæ admodū boni & iu-
sti in partē veniūt Christo agno & sanctis angelis eius, dum
eorū animas secum adducunt in beata gaudia, suis inferētijs
ordinibus: ita ex aduerso diabolo & angelis eius veniunt in
partē ac possessionē impij, quorū animas ē corpore emigra-
tes secū arripiunt in profundum baratri. Assignant autē alijs
alias expositiones. Nos ea quam in Elucidatione posuimus
cōtenti simus. Versu vltimo, Rex verō lætabitur in Deo.
quitur Dauid de semetipso, quasi de alio, sub persona tertii
si de persona Davidis exponatur, Quod si secūdm mysticam
intelligentiā accipiamus, poterit quilibet fidelis qui regnū
Dei intra se habet, passionibus malis bene imperans, & iustas
vires omnes rectē gubernans, rex appellari: quæ admodum &
verē est. Qui verō totum hunc Psalmum in persona Christi
exponunt, vt positi in deserto, & ad patrem suum suspirantem
ac sitientem, hī regem Messiam in patre lætantē intelligunt.

SEXAGESIMITERTII PSAL-

MI ARGVMENTVM.

ORAT vir iustus hoc Psalmo, contra inimicos: quorum sedi-
tiam in cupiditate nocendi, & studio struendarum insularum
promittens, subiungit deinceps, quomodo irrita facta sunt Dei vo-
cari

in machinationes & impia consilia illorum: iustus quidem de impiorum crudelitate liberatus impijs verò pro sua temeritate iusta ultione in terrore omnium percussis: quod bonis omnibus profunda contemplatione Dei opera considerantibus, materiam præstat gaudij, laudis, & gratiarum actionis, meritoq; prouocat, vt in Deo spem ponant securi.

SEXAGESIMITERTII

PSALMI ELVCIDATIO.

GRAVDI domine pater deprecatione meã, qua oro ante faciẽ tuam: libera animã meã à timore aduersariorũ q̄ me persequũtur, & ad mortem requirunt. 2 Protexisti & saluũ fecisti me à consilio malignantiũ aduersum me, & impiẽ contra me machinantiũ, à multitudine eorũ qui contra me ad nocendũ mihi multo studio magnaq; diligentia operantur impietatem. 3 Ipsi enim ad vehemẽter nocendũ studiose aptauerunt linguas suas, ad eũ modum quo solẽt homines acutere gladios, vt facilius certiusq; pugnent in eis, & quasi acutũ gladium reddiderunt linguas suas: * quasi arcũ tetenderũt, pro sagittis habẽtes rem amaram, sermonẽ amarissimum, verbũ odij & nocumẽti, vt absconditẽ, & quasi per insidias sagitare queãt innocentẽ: parant sese, vt quibus modis valuerint, noceant bonis. 4 Et vt facilius contra iustitiã suã perficiãt cõsilia, subito & quasi inopinatò solẽt sagittas suas aduersus innocentes dirigere, vt sic nõ præmeditatũ facilius opprimerẽt, vel præueniẽdo obruerẽt; & non timuerũt neq; Deũ neq; homines, in hac impietate sua: * stabili decreto inter sese firmarũt sermonẽ pessimũ, rem pessimã in suis consiliis statuerũt, de innocentis videlicet oppressione, cogitantes opprimere & interficere eũ, q̄ mortẽ nihil cõmeruit. 5 Dixerũt adinuicẽ, vt insidias ponerẽt innocentĩ, cogitantes & pariter tractãtes, quomodo eũ dolo tenerẽt & occiderẽt: * persuaserũt sibi, & ad mutuo sese confortandũ dixerũt: quis videbit nostras insidias: nemo faciũt nostrum cognoscet, absq; omni impedimẽto & rubore voti facile efficemur cõpotes. 6 Ipsi profunda inuestigatiõẽ & cõsideratione inrima scrutati sũt, & exquisierũt iniqua consilia: * verũtamen defecerũt in aduersionibus suis, nõ potuerunt præualere in eo quod propositũt, & exquisitũ nequuerũt iuxta desiderũ suũ perficere.

6 *Scrutati sunt iniquitates: * defecerunt scrutantes scrutatio.*

1 *Exaudi Deus orationẽ meã, cũ deprecor: à timore inimici eripe animam meã.*

2 *Protexisti me à conuentu malignantiũ: à multitudine operantium: iniquitatem.*

3 *Quia exauerunt vt gladium linguas suas: * intenderũt arcũrẽ amarã, vt sagittent in oculis immaculatum.*

4 *Subitò sagittabũt eũ: & non timebũt: * firmauerũt sibi sermonẽ nequã.*

5 *Narrauerũt vt abscondet laqueos: dixerunt quis videbit eos?*

- Accedet* 7 Homines verò ista vidètes, irritos scilicet fieri conatus de
omo ad cor adinuersiones astutorù istorum, ingrediètur intra sese in se-
*altu: * &* cretum cordis, vt illic attètius cõsiderent mirabilè hac in re
exaltabitur prouidentia Dei: quæ & suos nonit in tẽpore opportuno libe-
Dens. rare de angustia, & aduersariorù vires infringere, ne p̄ libit
 8 *Sagitta* quãtum voluerint noceat: * & cù ita ad cor p̄fundù intrat:
paruulorum rint boni, exaltabitur, magnificabiturq; dominus in cordib;
facte sunt corù, cum illum tam piũ aduertent erga bonos, tam verò iu-
plage eorù: stum & seuerũ scelerum vltorè in impios. 8 Plagæ & verba
 * *& infir-* eorù quibus scilicet affigere & nocere putabãt nobis, factæ
mata sunt sunt quasi paruulorù sagittæ: nullã habuerunt potentia, nul-
cõtra eos lin- lam ad nocendũ fortitudinem: quæ admodũ sagittæ puerorù
gue eorum, in plateis cursitãtium, nullam vim inferunt, nullamq; lesio-
 Lucæ 19. nem vel homini, vel volucris, sed tantum laborè & fatigatio-
 9 *Cõturba-* nem faciunt puerulis sagittãtib;: * & linguæ eorù quibus
ti sunt om- iustis nocere laborabãt, infirmatæ sunt cõtra eos: malum in
nes qui vide- guæ eorù in ipsos reflexum est, quoniam ex verbis suis iudi-
bant oos, catur & cõdemnatur impius. 9 Cõturbatione magna vo-
 * *& timuit* lut attoniti facti sunt omnes qui viderũt eos in se vltionem
omni homo. Dei portãtes, & suo conatu frustratos: * & præ admiratione
 10 *Et annũ* maxima subitæ mutationis & grauis Dei vltionis: expaue-
tiauerunt o- runt omnes homines qui rē considerauerũt attentius. 10 Et
pera Dei: annũtiauerunt cù laude fideles homines, in aliis vidètes Dei
 * *& facta* vltionẽ, mirabilia opera Dei, quæ tam potenter simul atque
eius intelle- sapienter operatur pro liberatione electorù suorum: * & quæ
xerunt. alieno malo edocti intellexerunt opera mirabilia altissimi,
 11 *Latabi-* quod verè sit liberator & protectõr seruorum suorum, & im-
tur iustus in piorum terribilis vindex. 11 Latabuntur iusti in Domino,
domino, & hæc impiorum vltionẽ conspicientes, & firmabuntur in spe
sperabit in sua: adiciẽtq; vt in Domino firmant amplius spem suam:
eo. & lau- * & lætitia magna exultabunt atque glorificabuntur omnes
dabũtur om- qui sibi sunt bene conscij, in quibus est cor rectũ & integrũ,
nes recti cor nulla curuitate malitiæ distortum: gloriabuntur (inquam) in
de. contemplatione misericordiæ & iustitiæ domini Dei sui.

ANNO TATIONES IN

Psalmum Sexagesimum tertium.

VERSU primo, Totũ istum Psalmũ ap̄rissimè sancti pa-
 tres applicant Christo Domino, aduersus quem raris
 conatibus, totq; consiliis agètes Iudæi, obstinati infidelitate
 & odio, nihil profecerunt. Quorum etiam punitionem om-
 nes populi gētium iã obstupescunt mirabilem, in iudiciũ

tis Deū glorificantes. Nos in Elucidatione expositionē vt-
enque generalem dedimus, vt siue Christo p̄sopriē, siue iu-
sto cuiilibet generali applicatione possit equaliter cōpeterē.

Versu tertio, Intēderunt arcum, rem amaram, vt sagittent
in oculcis immaculatum. Interiectio accusatiui illius, rem
amaram, orationē reddit aliquantulū difficilem. Hoc enim
omisso, si tantū diceretur, Intēderunt arcū, vt sagittent in oc-
cultis immaculatū, minor esset obscuritas. Fiet autē senten-
tia faciliior, si res amara pro amaro verbo accipiatur, sicq; ar-
cum & rē amaram simul iungantur ad idē verbū intēderunt,
hoc sensu. Tetēderunt arcū, tetenderunt verbū amarū, quasi
sagittā, ad perimendum innoxium. Cui sentētiæ fauet, quod
ex Hebræo vertit Hieronymus, Tetēderunt sagittā suā, ver-
bam amarissimū: hoc est, Ceu tenso arcu, amara verba p̄ sa-
gittis emittūt & eiiculātur in innoxios. Versu septimo. Ac-
cedet homo ad cor altū, & exaltabitur Deus. Qui nō attēdūt
ad opera Dei, neq; considerāt profunda mētis cōtemplatio-
ne mirabilia altissimi, in his nō magnificatur, non exaltatur
Dominus. Qui verō ad cor altū, ad cor profundū ingrediun-
tur, secum diligenter meditantes in omnibus operibus Do-
mini, exacta pensulatione secū perpendentes mirā illā har-
moniam & consonantiam misericordiæ & bonitatis Dei in
bonorum saluatione, iustitięq; ac seueritatis in impiorū con-
demnatione: hi nimirum Deum magnificant, vt in operibus
suis verē magnum, verē mirabilem, in huiusmodi hominum
cordibus exaltetur mirabilis Deus. Alij verō præsentē ver-
sum de Christo Domino sic exponunt: Accedet homo Chri-
stus in passione sua ad cor altū: id est, ad perficiendum secre-
tum & abditissimum patris consilium, quod cogitatū fuerat:
& ab æterno propositū in secretario Diuinitatis, & exaltabi-
tur Deus: quoniā post passionē apparebit gloria Domini in
mundi redēptione, generisq; humani saluatione, & tyranni
diaboli potēti deiectione. Iuxta illud quod apud Ioannē ex
ore suo dominus pronuntiat, dicens, Ego si exaltatus fuero à
terra, omnia trahā ad meipsum. Et rursum, Cū exaltaueritis
filium hominis, tūc cognoscetis quia ego sum. Versu octauo,
Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum. In Elucida-
tione hunc versum ita sumus interpretati, vt conuerso ser-
monis ordine nominatiuus posterior plagæ eorum intelli-
gatur suppositum verbi prior autem sagittæ paruulorum, re-

Ioan. 12.

Ioan. 8.

gatur à posteriori parte, ex vi verbi substãtium, ad hunc sensum, Plagæ eorum factæ sunt sagittæ paruulorum, secundum quem ordinem plagæ impiorũ dicuntur, non quas ipsi accipiunt, sed quas inferre aliis conantur. Veruntamen etiam si ordinem sequamur, quæ habet litera, nihilominus comoda habebitur intelligentia talis, Sagittæ paruulorũ: id est, humilium atq; simplicium (vtpote Apostolorũ discipulorumque Domini, ac similiarum aliorũ sequentiũ) prædicationes, quas velut sagittas acutas emiserunt, factæ sunt plagæ impiorum, potentũ seculi. His enim sagittis Apostolorũ, vulnerati sunt & interfecti dæmones, estq; ad nihilũ redacta potestas eorum: vulnerati sunt scribæ & Pharisei, potentes ac sapientes mundi, quando cruciati sunt inuidia, liuore ac dolore, videtes impleri cõtraria iis quæ ipsi volebant, videntes Dei & Christi gloriã effulgere, quam conabantur viribus totis opprimere.

SEXAGESIMIQUARTI PSALMI ARGUMENTVM.

PSALMVS iste secundum mysticam intelligentiam expõsus, pulchrè admodum describit felicitatem temporis nona legi, & anni gratia fecunditatem. In quo primum Dei bonitatem nunquam satis laudabilem considerans, & ex aduerso humanam iniquitatem considerans populus Dei, orationem fundit illi quem decet semper laudatio: felicitatem obiter commemorans illorum, quos iam assumpti sibi Dominus in atria sua: ad quæ licet corpore absens, spiritus amoniam aspirat, exaudiri postulans ab eo qui summa motium summi & profunda marium in potestate habet. Atque hæc septem primis versibus: Dehinc verò, ad describendum felicitatem temporis gratia procedit, asserens, omnes populos ortus & occasus à signis mirabilibus conturbandos, atq; etiam latificandos, propter Dei singularem visitationem, qua in tempore gratia dignabitur visitare populum suum, & Ecclesiam suam spiritualibus bonis omnibus ditare: quæ beneficia, populo fideli magna erunt laudis materia, vt clamantes hymnum dicant munificentissimo suo Domino.

SEXAGESIMO QUARTI PSALMI ELUCIDATIO.

1 Te decet hymn⁹ Deus in Sion:

DEVS summe & optime laudatio decet in Sion, tibi æquū est offerri laudis cantica in Ecclesia fidelium tuorum, dignus es cui laudem canat populus tuus: & in superna Hierusalem vota reddent tibi beati incolæ ciuitatis illius, plenā

* & tibi red detur votum in Hierusalem.

cordis sui de uotionē reddent tibi in laudatione perpetua, & ineffabili voce cātici. 2 Exaudi Deus orationem quam ad te fundit populus tuus, hīc in carnis adhuc miseria positus, & preista quæ petimus dona gratiarū tuarum: * tu enim es iudex, omnium habens potestatem, cuius vultui omnis caro presentabitur, ante cuius tribunal omnis homo uiuens in carne manifestabitur, ut referat vnusquisq; prout gefcit in corpore, siue bonū siue malum. 3 Verba impiorū malè permisimus preualere nobis, suggestionibus malis consensum dedimus: partim ignorantia decepti, partim concupiscentia propria abstracti & illecti, sicque in multis te laudabile dominū offendimus: * tu verò es cui soli competit propiciari iniquitatibus nostris, qui solus tam potēs es ut valeas peccata dimittere, tam insuper bonus ut velis, quotiescūq; misericordiam penitentes poscimus. Propter quod, tuam bonitatem contempnantes, nostram ex aduerso impietatem considerantes, mentio ad te clamamus, exaudiri postulantes. 4 Illi verò beati sunt, quos tu ab æterno prædestinatos elegisti tibi in filios adoptionis & regni tui, quosq; iam assumpsisti ex huius seculi miseriis & infirmitatibus carnis, ad felicitatem regni tui, & in tuam perpetuam familiaritatem tibi iam associaſti, ut a modo securi inhabitēt in aula illa amplissima & speciosissima celestis regni tui: quos (inquā) ad hanc felicitatem iam euocasti ex arūnis corporis huius, merito nos dicimus beatos. Illic enim abūdantia erit & perfecta satieras omnibus incolis beatæ hereditatis illius, tibi & nos cū illis qui priores assūpti sunt, pariter satiabimur in plenitudine bonorū, quæ prestabis nobis in ostensione gloriæ & aspectu vultus tui: * prorsus mundū & sanctū est hoc gloriosum templū tuum, in quo cū tuis beatis perpetuò inhabitabis, & est in iustitia, & puritate admirabile, ita ut sanctius, mūdus, purius, immaculatus nihil valeat excogitari, adeò ut nihil coinquinatū in eū valeat introire, nihilque vel minima ex parte

Actu. 10.

Matth. 28.

Rom. 14.

2. Corin. 5.

2 Exaudi orationem meam

* ad te oīs caro veniet.

Iacobi 1.

Iacobi 3.

3 Verba iniquorum præualuerūt super nos: * et impietati-

bus nostris tu propitiaberis.

4 Beatus quem elegisti, & assumpsisti: inhabitabit in atrijs tuis.

Psalm. 18.

5 Replebitur in bonis domus tua: * sanctū est templū tuum, mirabile in equitate.

Apoc. 21.

- 6 *Exaudi nos Deus salutaris noster: * spes omnium finium terrae, & in mari longe.* in ea possit inueniri. 6 Et hoc proinde qui adhuc in pecculis versamur corporis huius, multis quotidie delictis obnoxij, absq; cessatione te precamur, piissime Deus saluator noster, vt nostris impietatibus iugiter propitiu te exhibeas, & peccata dimittas debitorib⁹: ne forte impedimēto fiat nobis pertingēdi ad sanctū illud templū tuū: * tu (inquam) saluator noster, q̄ es spes & fiducia omnium inhabitantium super vniuersam terrā, in omnibus finibus eius, atq; etiā in extremis maribus in nouissimis insulis procul à terra distātibus. 7 Tu qui infortitudine virtutis tuæ mōtes eleuas in altitudine suam, eosq; ascendere facis in sublimitatē altitudinis suæ, paratus ad opus, & quasi accinctus in potētia tua, quæ te facit ad omne opus (quantūuis humanis viribus impossibile) sufficientē te validū: * & sicut in supremis mōtiū operaris in potentia tua, ita similiter & in profundo maris plenū habes imperiū, & operaris p̄ tuo libito: ipsum cōturbans vbi volueris, etiā in profunditate sua, nedū in aquarū superficie, sonūque ac tumulū fluctuū sese magno horrore collidētū. Tu enim & in altissimis mōtiū, & in profundissimis mariū, æquā & eadē habes potestātē. 8 Specialiter verò in plenitudine t̄pis ostēdes admirabilem potētiam tuā, quando propter admirabilia signa, & que prodigia inaudita, cōturbabis gentes p̄ admiratione, & timere facies omnes populos, etiā qui habitant in extremis finibus terræ: * populos exitus matutini siue oriētis, siue vespere, siue occidentis, tu delectabis & lætificabis in mirabilibus prodigiis tuis, quæ exhibiturus es humano generi. Vniuersi enim habitatores orbis (etiā qui in extremis oriētis, vnde sol mane egreditur super terrā, & in extremis occidentis, quo sol vespere reuertitur, habitāt) mirū in modū p̄ admiratione cōturbabūt & lætificabūt p̄pter nouitātē signorū quæ fient in sine tēporū, & annūtiabūt per orbē vniuersum. 9 In plenitudine enim t̄pis, quādo tibi placuit manifestare misericordiā tuā, visitasti populū tuū, habitatores super terrā, in dulcedine gratiæ tuæ, mittēs eis Messīā liberatōrē & restitutorē omnium: per quē copiosē implesti, abundē irrigasti & fecūdasti eos aquis salutaris doctrine, & spiritalis gratiæ, quas tū t̄pis copiosē fecisti sup̄ terrā fluere: * multipliciter valde ditasti, & plurimū locupletasti habitatores terræ, eos q̄ antē fuerant pauperes, inopes, famelici, & siticulosi, abundāter cūctos implēs bonis, ita vt nihil iam eis desit in illa gratia. 10 Impleuit De⁹ flumē suū aq̄s, omnipotēs pater Chri-
- 6 *Exaudi nos Deus salutaris noster: * spes omnium finium terrae, & in mari longe.*
- 7 *Preparās mōtes in virtute tua accinctus potētia: * qui cōturbas profundū maris, sonū fluctuum eius.*
- 8 *Turbabis turbētes, & timebūt qui habitāt terminos à signis tuis: * exitus matutini & vespere delectabis.*
- 9 *Visitasti terrā, et inebriasti eam: * multiplicasti locupletare eā.*
- Lucæ I.
I. Cor. I.
- 10 *Flumen Dei repletū est aquis:*

sui suum (per quē mūdū voluit saluare & irrigare) impleuit
 gratis spiritus sancti, dās eis nō ad mēsuram (spiritū, vt sic de
 eius plenitudine oēs acciperent: * sicq; ex plenitudine huius
 fluminis cibū & potū illis q̄ habitāt super terrā parasti, san-
 cte pater omnipotēs, vt esuriētes pasceres, & potares sitiētes.
 Ita enim debuit fieri preparatio terræ, ita debuit, & ita volui
 sti eā visitari & renouari per aquas fluminis tui, & cibū spiri-
 tuale, quē parasti eis. II Sāctos Apostolos discipulos atq; pre-
 dicatores tuos (in quos Christi plenitudo deriuata est, quē ad
 modū à fluuio in riuulos aqua deducitur) copiosē implebis
 spirituali gratia & salutari doctrina, sicq; ex eorū abūdantia
 multiplicabūtur nouæ plātationes, & generabūtur in te plu-
 rimi generatione noua quę ex Deo est regenerari: * letabit
 ipsa terra germinās in guttulis gratiæ Dei, per riuos defluē-
 tibus atq; stillātibus in ipsam desuper, & pfectū ex desuper
 stillare gratia accipiēt habitatores eius: quēadmodum terra
 corporalis quodāmodo letatur & gaudet, stillantibus super
 ipsam guttulis pluuiæ tēporanæ. 12 Benedices tu Domine
 toti plenitudini & circulo tēporis illius gratiæ & misericor-
 dia, dabis benedictionē, & pones misericordiā tuā toti tēpori
 gratiæ (quod ab aduentu Mesiæ ad cōsummationē vsq; se-
 culi perdurabit) omnibusq; partib⁹ tēporis illius benedices,
 ita vt nunquā claudas misericordiā tuam, aut gratiā abscon-
 das à tuis electis, donec annus iste, siue hoc tēpus gratiæ du-
 rabit, sed permanebis cum eis vsq; ad cōsummationē seculi:
 * & ex gratia tuæ benedictiōis, cāpi tu i (id est Ecclesiæ tuę,
 quæ tibi colis ad ferendū spiritualē fructū, quemadmodum
 Agricola campū colit ad ferendos fructus corporales) reple-
 būtur abūdantia omniū bonorū spiritualiū, onustiq; erūt bo-
 nis fructib⁹ virtutū & virtuosarū actionū, cuiusmodi fructus
 tu requiris. 13 Ex eadē quoq; benedictionis tuæ gratia pin-
 guescēt & fœcūdabunt pascuæ deserti, quod prius fuerat ari-
 dū, sterile & infœcūdū: populus gentiū, q̄ fructū nullū faciēs
 Deo, quasi desertū reputabat, cœlesti gratia conuersus & im-
 pinguatus, fœcūdabitur cœlesti munere, vt fructus faciat di-
 gnos Deo: * & qui in populo Dei fuerint eminentes, more col-
 litū p̄positi simplicib⁹, peculiari exultatiōe letabūtur, & ve-
 luti accingentur, tanquā ad ministeriū sibi creditū prōpti &
 expediti: cū viderūt sibi cōmissos cōtinuo pfectu in Deo cre-
 scere. 14 Ipsi (inquā), p̄positi & p̄lati in Ecclesiis, q̄ ante ce-
 teros gradiuntur, verbo & exemplo suis subditis ducātū viæ

Ioan. 3.

Ioan. 1.

* parasti cibum illorū, quoniā ita est preparatio eius.

11 Riuos eius inebria, multiplicata gemina eius:

* in stillioi- dijs eius letabitur germinans.

12 Benedices corona anni benignitatis tuæ: * & campi tui replebūtur v-
 bertate.

Matth. 28.

13 Pinguescēt speciosa deserti:

* & exultatione colles accingētur.

14 Indati sunt ariete, ouium:

præstātes eosdēq; per Euāgeliū Christo gignētes) ad eū mēdū quo arietes ante oues gradiūtur, iisdēq; sunt generatiōis principiū) induti sunt exultatione & gaudio, cū viderint filios suos in veritate ambulantes, ditari in omnibus spiritualibus bonis, quo maius non potest contingere gaudium spiritualibus patribus: * humiliores autem, & præpositi subditi in Ecclesia populi, nullius boni defectum patientur, sed abundabunt frumento & pabulo spirituali, fructumque ferent copiosum bonorum operum: * ac tunc quidē maiores simul atque minores, præpositi vnā cum subditis, vna voce clamabunt in voce gratiarum actionis, & cantabunt laudem tibi beneficentissimo & liberalissimo Domino, qui præstitit illis misericordiam tuam in seculum, Amen.

ANNOTATIONES IN
Psalmum Sexagesimumquartum.

VERSU primo, Te decet hymnus Deus in Sion. Psalmus XXXII. dicitur, Rectos decet laudatio. Hic autē, Deū decet hymnus siue laudatio. Et vtrūque verē dicitur. Nā rectos decet, hymnū & laudē offerre Deo: ipsum autē Deū, à rectis decet accipere. Illos decet, vt soluant hūc, vt suscipiat. Alteram autē partē versus huius, Tibi reddetur votū in Hierusalē, ita in Elucidatione explanauimus, vt diuersam habeat sententiā à priore. Per Siō enim Ecclesiā istam militantē, per Hierusalē verō triūphantem intelleximus. Votū autē reddendum diximus in superna Hierusalē, quoniam illic Deū pleno corde incessanter laudabimus. Donec enim in hac carne degimus, laudare Deū pro voto nō possumus, propter carnis multitudine miseras. Ibi autē, omni semoto & lōgissimē excluso impedimēto, plenā Deo & perpetuā laudē incessanter offerimus: quomodo de quatuor animalibus in sacra Apocalypsi legitur, quod requiē non habebāt nocte ac die, clamantia atque dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus noster omnipotens qui est, & qui erat, & qui venturus est. Si cui tamen hæc distinctio nō arriserit (maximē quod in Hebræo nō habeatur particula illa, in Hierusalē) poterit has duas partes sub vna concludere sententiā, vt idē sit posterior quod prior, sitque sensus, Te decet laus in Ecclesia, & tibi debet reddi votum, siue pia cordis affectio, laudis, gratiarum actionis, & amoris in populo tuo. Versu secundo, Exaudi orationem

* *Et valles
abundabūt
frumento:
* clamabūt,
etentm hymnū dicent.*

Apoc. 4

nē meā: ad te omnis caro veniet. Præter sensum in Elucidatione positū, potest & iste assignari, Exaudi tu domine quam ad te fundo orationē, quoniam tu es ad quem venit, supplicandi & orandi gratia, omnis homo viuens: quoniā ad te venit omnis homo, quicumq; postulare aliquid voluerit, te debemus in omnibus semper requirere, tibiq; de omnibus quę desiderauimus supplicare: quando quidē omniū tu habes potestātē. Versu tertio, Verba iniquorū præualuerunt super nos. Quomodo primis nostris parētibus præualuerunt verba impij serpētis, quando illi cōsensum præbentes, miserē seducti fuere: ita & nos eorū posteri quotidie verbis impiorū seducimur, partim per ignorantia, quę nos cæcutire facit, vt malū bonum existimemus, & bonū malum: maximē vbi suauiloqui alicuius seductoris blāda & elaborata suasio accesserit: partim verō concupiscentia propria abstracti & illecti. ⁶ Vnūquisq; enim (vt Iacobus sanctus ait) tentatur, à propria concupiscentia, abstractus & illectus. Facillimē enim verba impiorū mala proponentium nobis præualent, si concupiscentiæ quæ proponuntur arriserint. His ergo modis facillē fit, vt quotidie in multis omnes offendamus: sed iucundum est quod mox adiungitur, verbū miserationis. Et iniquitatibus nostris tu propitiaberis. Et est pulchra admodū sermonis propositi correspondētia, in partibus sibi inuicē oppositis, cum prius dicitur, Super nos præualuerūt verba impiorū: mox verō ecōtrario subditur, Et iniquitatibus nostris tu propitiaberis. Versu quarto, Beatus quę elegisti, & assumpsisti. Electio nem hanc & assumptionē Elucidatio interpretatur, ad patriā celestē introductionē: vt sit sermo talis, qualē solent homines in mundo adhuc habitantes, suāmq; multiplicem miseriam & quotidianas offensas recogitantes, loqui in gemitu cordis, dicētes, O quā beati sunt ciues illi superni, qui istas iam miseras transierūt, quā beata est illorū sors qui iam in pace securo sunt compositi. Attamen qui vult, intelligere poterit etiā de præsentī vita, beatos esse secundum spē vitę æternę: quos Dominus elegerit ad saluandū, & quos assumpsit ipse in suam protectionē, curam, custodiam, & in suam familiaritātē sibi adiunxerit, vt eos in huius mundi tumultibus securos custodiat à malo, sicquē ad beatā vitā tandem bono sinō perducatur. Versu quinto, Sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate. Secundū vsitatū loquēdi modum

Gene. 3

Iacobi 1

Iacobi 3

modū dicitur tēplum Dei mirabile in equitate, id est plenissimū equitate, ita vt nihil posset ibi iniquitatis inueniri vel introuari: quē admodum cum dicimus hominē diuitis sapientia aut potētia admirabilē, significare volentes, eum plenū diuitiis, sapientia, aut potentia. Versu septimo, Præparauit montes in virtute tua. Præter expositionem quæ in Elucidatione posita est, potest versus iste aliter intelligi. Qui montes ornas, & vestis herbis, graminibus atq; arboribus per fortunā tuam, sicque præparas, vel ornas, vel instruis in virtute tua. Cui expositioni satis fauet, quod habet Cald. Paraph. Qui præparat cibū ibi cibus montium, in virtute fortitudinis suæ. Quasi enim præparantur & ornantur montes, quando arboribus, herbis, atq; graminibus, vestiuntur & ornantur, vt valeant in eis animalia inuenire suū pabulū. Nonnulli verò montes istos Dei virtute præparatos, spiritualiter intelligūt, sanctos Apostolos, & Apostolicos viros, quos Deus præparauit in etiam virtute sua, ad ædificium Ecclesię, & fundamentū solide veritatis in æternū stabilieda: mysticē itē intelligentes conurbationē profundi maris, & soni fluctuū eius commotionē populi gentiū, quæ facta est tempore gratiæ ad prædicationē sanctorum Apostolorum. Versu octauo, Exitus matutini & vespere delectabis. Magna videtur in hac parte esse difficultas, quoniā in ea nulla apparet cōpleta sententia. Fier autem facilior lectio, si aliquid subaudiatur, iuxta quod in Elucidatione indicauimus, ad hūc modū, Homines exitus matutini & vespere delectabis, vel habitatores exitus matutini & vespere capiēdo totū illud exitus matutini, vt sit genitiui casus, pro oriente, ex quo sol mane egreditur: & vespere pro occidente, ad quē sol vespere reuertitur, vt intelligātur habitatores orientis & occidentis. Cui sententiæ satis accedit, quod secundū sententiam quidā vertit ex Hebræo, Facies lætos ouare, qui agūt ad ortū solis, quique ad occasum. Posset etiā subaudiri ablatiuū tēpore, ad hūc sensum, Timebūt qui habitant terminos à signis tuis, lætificabis habitatores orbis, tēpore exitus matutini & vespere: hoc est mane & vespere lætos facies eos, vt canit laudē & hymnum tibi, vel lætificabis, & cātare facies eos à solis ortu vsq; ad occasum. Atq; huic consonat quod habet Cald. Paraph. Ab ortu matutino & vespere, ordinabis in ore eorū laudē. Beatus Hieronymus ex Hebræo vertit. Egressus matutini & vespere laudātes facies, quod eandē habet cū mo-

stra lect
 abis, le
 & in He
 adiuuam
 repletur
 suone
 qui à for
 accipiunt
 dicitur
 cipitur
 re versu
 iuxta sen
 referri a
 tu. Beat
 prior se
 reus, Qu
 ham rel
 bria, mu
 germina
 videtur
 co qua m
 tur. Riue
 los, id qu
 Christi d
 nator orig
 mo, vel u
 itadine
 res, vel u
 riuersa
 minus se
 cauit. E
 ram diff
 bis hæc c
 sine sulco
 uinz gra
 di enim
 pariter
 Siquidē
 C. Benedic
 niga ita

In lectione obscuritatem. Quod autem quidam pro delectaberis, legunt delectaberis. Vitiosum est. Nam & in Græco & in Hebræo & in correctioribus codicibus Latinis, verbum actiuum ponitur, non passiuum. Versu decimo. Flumē Dei repletum est aquis. Potest per hoc flumen Dei, præter expositionem in Elucidatione positam, intelligi populus fidelis qui à fonte Christo impletur aquis, dum eius plenitudine accipiunt omnes credentes. In postrema autem parte, cum dicitur: Quoniam ita est præparatio eius, relatiuum eius accipitur genere fœmineo, referatque terram de qua in prioribus versibus dictum fuerat, Visitasti terram, & inebriasti eam, iuxta sententiam in Elucidatione positam Alij verò putant referri ad cibum. Neque sic incommoda habebitur sententia. Beatus tamen Hieronymus in sua versione ex Hebræo prioris sententiæ aperte astipulatur, genere fœmineo verus, Quoniam sic fundasti eam: quod manifestum est ad cibum referri non posse. Versu vndecimo, Riuos eius inebria, multiplica genimina eius in stillicidiis eius lætabitur germinans. Pronomen eius tertio repetitum, vbiq; referre videtur terram: quoniam eodem casu fœmineo, tam in Græco quam in Hebræo, quolibet prædictorum locorum ponitur. Riuos autem in Elucidatione diximus sanctos Apostolos, idque comparatione (vt arbitror) non inepta. Est enim Christi diuinitas, siue ipse Deus pater, quasi fons vnde manat originaliter omnis gratia viuificans: Christus autem homo, veluti flumen est, quod à fonte prædicto secundum plenitudinem impletur: sancti Apostoli atque eorum successores, velut riuuli sunt, per quos aquæ fluminis deriuantur in vniuersam terram. Neq; enim per semetipsum Christus dominus secundum humanitatis formam vbiq; terrarum prædicat Euangelicam gratiam, sed missis Apostolis in omnem terram diffudit gratiæ suæ plenitudinem. Quod si cui non placeat hæc comparatio, potest simpliciter intelligere per riuos, siue sulcos terræ omnes humiles & contritos corde, qui se diuine gratiæ capaces effecerint per penitentiam. Huiusmodi enim qui corda sua (iuxta Prophetæ monita) sciderint per penitentiam, implebuntur & irrigabuntur aquis gratiæ Dei. Siquidem humilibus Deus dat gratiam. Versu duodecimo, C Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Annum diuine benedictionis, vocat Psalmista tempus nouæ legis & gratiæ, quod

Ioan. 8

Ioël.

1. Petri 5

Paulus

Esa. 49
2. Cor. 6
Esaia. 61
Lucæ 4

Paulus Apostolus ex autoritate Esaia prophetae appellat tempus acceptabile, & diem salutis, cum ait, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Quod tempus & abibi apud Esaiaam capitulo L X I. annus acceptus vocatur, ut in Prophetia quæ de Salvatore Christo loquitur, in hunc modum, Spiritus domini super me, eo quod vixit me, euangelizare pauperibus misit me, &c. prædicare annum dominice acceptum, & in diem retributionis. Facit autem difficultatem nonnullam sermonis, quod non dicitur simpliciter, Benedices anno benignitatis tuæ. (Nam id facilem utcumque haberet intelligentiam) sed dicitur, Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Difficile autem videtur, quid sibi velit coronæ ista anni benignitatis Dei. Accipiendus est ergo propostus sermo, ad hunc sensum, Benedices anno gratiæ per circuitum, perque totum circulum, & (vt ita dicam) coronatim: vt hoc loquendi modo insinuetur totalitas & plenitudo, quatenus ad temporis gratiæ benedictionem, secundum sententiam in Elucidatione prolixius expositam.

SEXAGESIMIQUINTI PSALMI ARGUMENTVM.

Videtur huic Psalmo dedisse materiam insignis aliqua victorie, aut liberatio magna de manu hostium, sub quibus Israeliticus populus ante graui seruitute fuerat afflictus: pro qua salute gratias agere volens Psalmista, in persona populi totius, Psalmum hoc cecinisse putatur: in quo, ad Dei laudem conuocat vniuersos habitatores terræ, ad considerandum opera admirabilia altissimi, quæ operatur pro filiis hominum, specialiter commemorans memorabilem illam maris rubri pro patribus exiccationem, ac deinde factam populis liberationem (præmissa iterum laudis exhortatione) proponens, quod per ignem & aquam eduxerit populum suum Deus in repositum. Propter quod, in gratiarum actionem, holocausta omnia generis offerre, & vota in tribulatione promissa persolvere pollicetur, in gratitudinis testimonium. Rursum versus decimoquinto, velut ad actionem conuocans omnes timentes Deum, exponit ad finem usque Psalmi, quam in oratione à Deo accepit misericordiam, scilicet; in Dei benedictione (vbi incipit) plenus gaudio Psalmum terminat.

VIBILATE Deo omnes inhabitatores orbis terrarum, psalmos & hymnos canite nomini eius, quod est gloriosum & benedictum in secula: * date gloriam, & exhibete omnem honorem laudi eius, ipsumque super omnia laudabilem ut laudandus est glorificate. 2 Dicit domino in confessione magnitudinis eius, quam admirabilia & quam stupenda sunt opera tua potentissime Deus, que tu ostendisti in creatione, gubernatione, dispositione & instauratione rerum omnium, peculiariter quoque pro salute electorum tuorum: * tam terribilia (inquam) sunt opera tua, ut ob magnitudinem potentie tue, etiam inimici tui, qui ex corde te non amant, metu seruis compulsi mentiantur tibi, simulantes seruire tibi & velle implere voluntatem tuam, cum non ex animo velint, quemadmodum impius Pharaon fortitudine manus tue compulsus, & plagis perterritus ac fatigatus, pluribus vicibus promisit seruo tuo Moysi dimittere populum, quod tamen relaxata manu tua non preestabat. 3 Omnes qui inhabitant terram, summum tibi impedere debent honorem, teque; ut summum & super omnia excelsum solum verum Deum adorare, tibi que laudem decantare: psallere debent omnes & cantare dulcia laudis, & gratiarum actionis cantica, nomini tuo magno & benedicto in secula. 4 Venite vniuersi habitatores orbis, adiungite vos mihi, mecumque; pariter attendite, ut profundiori contemplatione consideretis opera Dei: qui Deus terribilis est, nimiumque admirabilis ac stupendus in cogitationibus suis, quas cogitauit de filiis hominum, in iis que voluit operari & facere pro seruis suis viliibus & infirmis, de genere mortaliu. 5 Qui per virtutem sue potentie mare rubrum ita exsiccauit, ac si fuisset terra arida, ita ut non solum transnatare, verum etiam per medium siccati alvei siccis vestigiis perambulare possent patres nostri, filij Israel, fugientes Aegyptios: * in loco fluminis, vbi prius aquae fuerant copiosissimae, pertransibant pedibus suis patres nostri: ibi letabatur magnifice in ipso Deo suo, qui tanta suo populo ostendisset ad salutem suam pro-

* in flumine pertransibunt pede, ibi letabimur in ipso.

1 Iubilate Deo omnis terra, psalmum dicite nomini eius: Psalm. 118.

* date gloriam laudi eius.

1 Dicit deo, quam terribilia sunt opera tua domine: * in multitudine virtutis tuae mentiantur tibi inimici tui.

Exodi. 8.9 & 10.

3 Omnis terra adoret te, & psallat tibi: psalmum dicat nomini tuo.

4 Venite & videte opera Dei terribilia in consilijs super filios hominum.

Exodi. 14.

5 Qui conuertit mare in aridam

6 Qui dominatur in virtute sua in aeternū: * oculi eius super gentes respiciūt: * qui exasperant,

non exalten-
tur in semet-
ipsis.

Hebr. 4 .

7 Benedicite
regētes Deū
nostrū: et au-
ditā facite
vocem lau-
dis eius.

8 Qui posuit
animā meā
ad vitam:

* & nō de-
dit in cōpo-
sitionem pe-
des meos.

9 Quoniam
probasti nos
Deus, igne
nos exami-
nasti: * sicut
examinatur
argentum.

Esa. i.

10 Induxi-
sti nos in la-
queū: * po-
suisi tribu-
lationes in
dorso nostro:
* imposuisti
hominēs su-
per capita
nostra.

11 Transui-
m^o per ignē

6 Ipse est qui in virtute omnipotētiæ suæ domina-
tur, & imperiū tenet vniuersale super vniuersum orbē, nullo
vnquā temporis sine claudendū, sed absq; termino imperpe-
tuū duraturum: * oculi eius ad omnes populos respiciūt, nō

templatur per suā omniscientiā bonos & malos, vt vitiosos
reddat pro suis operibus congruā mercedē: * atq; ob hoc ho-
mines inobediētes, rebelles, & qui irritant suis impetratibus
Deū, caueant sibi à superbia, nō gloriētur in semetipsis, quia
si impunē sint euasuri. Non enim effugiēt manus eius cuius
oculis nuda & aperta sunt omnia, & cui nō potestas deest au-

potentia, ad inferēdam vindictam. 7 Benedicite omnes po-
puli, & collaudate dominum Deum nostrum, & voces laudis
eius facite audiri palam omnibus, ita vt resonēt vbiq; voces

laudationis eius: in publico & aperto detis illi cōfessionē, vt
palam exaudiāt omnes. Dignissimus enim est, cuius laudes
resonent per ora omniū super vniuersam tetra. 8 Ipse enim
cōstituit animas nostras ad vitam quā ex bonitate electionis
suæ nos elegit ad vitam, & à morte præseruando custodiat
ad vitā: * non permisit cōmoueri in lapsum & mortē pedes

nostros, non est passus nos mortificari ab hostibus nostris.

9 Quanquam enim hactenus nos populū tuū multis passi-
es calamitatibus corporalibus affligi ab hostibus, non id tu-
men egisti vt nos deleres, vel morti traderes: sed ad nostrum
cōmodū omnia disposuisti, vt nos probares & examinaret,

vt rū in lege tua cōstantes inueniremur: * quēadmodū in ca-
mino ignis examinatur ac purificatur argentū, ita nos in ca-
mino tribulationis voluisti probare & mundare, per patientiam

ad purū excoquendo scoriam, vt essemus coram te re-
lut argentū probatissimū. 10 Permisisti olim tua voluntate
super nos venire, & ad tempus permanere laqueū captiuitatis,

iugū seruitutis sub gentibus alienigenis, quæ in circum-
nostro sunt, & principibus corū: * passus es graues tribulatio-
nes & afflictiones super nos venire, quas portare & sustinere
debuimus, ac velut incuruato dorso gestare: * sub vilissima

seruitute hominū alienigenarū & infidelīū fuisti subiectos
nos fieri, seruitute vtiq; tanta, tam graui & tam contemp-
tibili,

vt quasi super capita nostra viderentur ambulare dominato-
res nostri, qui nos sibi subiugauerant. 11 Ita nos trāsiuimus
per

per d
& pal
do li q
in ref
postq
re nō
strati
A berat
tuum,
gratit
uatio
ppos
ageret
est, qu
bi. 13
tribul
cōsta p
erimus
quæ in
electi
plena,
locasti
viles, n
bus tib
quæ tib
mus an
ma. 19
becis d
sum: &
Neque
tam su
funder
cordis
liter in
ipsum
do pro
tem vl
fuisse
tullec
antenti

per difficillima & laboriosissima discrimina: experti sumus & aquam
 & pasci, te permittete, quæ videbatur intolerabilia, quomo- * & eduxi
 do si quis igne & aquam transeat: * nunc autem eduxisti nos *sti nos in re-*
 in refocillatione & requiem qualẽcunq; , à tantis laboribus, *frigerium.*
 postquã placuit tibi iterũ reuerti ad populũ tuum, & præsta- *12 Introibo*
 re nobis de inimicis victoriam, sub quibus antè victi ac pro- *in domũ tuã*
 strati iacebamus. *12* Proinde de tribulatione, tuo munere li- *in holocau-*
 berati, introibimus ante cõspectum tuum, in tẽplum sanctũ *stis: * red-*
 tuum, cũ holocaustis quæ offerimus corã te, in testimonium *dã tibi vota*
 gratitudinis: * persoluemus tibi vota quæcũq; pro nostra sal- *mea, quæ dõ*
 uatione, vel pollicitatione certa tibi consecrauimus, vel etiã *stinxerũt la-*
 proposito bono offerre decreuimus, cũ adhuc in tribulatione *bia mea.*
 ageremus, quæ aperuerũt vel egressa sunt labia nostra: hoc *13 Et locutũ*
 est, quæ per labia nostra polliciti sumus, vel cõsecrauimus ti- *est os meum*
 bi. *13* Et quæcunq; per os nostrũ loquuti sumus, cũ adhuc in *in tribula-*
 tribulatione essemus, ea tibi promptissimo animo volumus *tione mea.*
 cuncta persolvere: neq; iam extra periculũ positi ita infideles *14 Holocau-*
 erimus, vt obliuiscamur eorũ, aut persolvere ea negligamus, *sta medulla*
 quæ in tribulatione nostra polliciti sumus. *14* Holocausta *ta offerã ti-*
 electissima, pinguisima, ac delicatissima, medullis & adipe *bi cũ incenso*
 plena, offeremus tibi, simul & arietes quos incẽdemus in ho- *arietũ * of-*
 locautũ corã te: * offeremus tibi boues pariter & hircos, nõ *ferã tibi bo-*
 uiles, neq; minimi pretij hostias, ne de peioribus aut viliori- *ues cũ hir-*
 bus tibi faciamus immolatione: & in vniuersum ex omnib; *ci.*
 quæ tibi grata esse cognouerimus ad sacrificandũ, ea offere- *15 Venite,*
 mus ante cõspectũ tuum, eaq; & pretiosissima & electissi- *audite, &*
 ma. *15* Accedite verò huc ad me omnes qui timorem ha- *narrabo oēs*
 betis domini, & auribus percipite quæ ego vobis dicturus *qui timetis*
 sum: & narrabo vobis, quãta fecerit pauperulæ animæ meæ. *Deũ, quãta*
 Nequeo enim celare aut intra me cõtinerere Dei beneficia, *fecit animæ*
 tam sum gaudio plenus, vt necesse mihi sit in commune ef- *mea.*
 fundere omnibus: *16* In tribulatione positus ad ipsum ex *16 Ad i-*
 cordis intimo per os meũ clamaui, ipsum in oratione fide- *psũ ore meo*
 liter inuocaui & exaltaui, magnificauique eũ in lingua mea, *clamaui, &*
 ipsum solum Saluatorem confitendo, ipsiq; vota tacitè facien- *exaltaui sub*
 do pro consequitione auxiliij. *17* Veruntamen si iniquita- *lingua mea.*
 tem vllam aspersissem in corde meo, si vllius mihi peccati *17 Iniquitatẽ*
 fuisset conscius, profectò non exaudisset me dominus, auer- *si aspexi in*
 tisset à clamore meo aures misericordiæ suæ, donec per pœ-
 nitentiam studissem cor meum ab iniquitate emundare.

torde meo, 18 Et quia omni cura studui corde purgato ad illū orationē
 nō exaudiet meā effundere, idcirco exaudiuit me dominus, & aurē suam
 dominus. inclinauit ad exauditionē vocis meæ. 19 Et verē benedictus
 18 Propter- fit atq; laudatus in æternū dominus Deus meus, qui nō abie-
 cta exaudi- cit orationem serui sui, neq; repulit eam à cōspectu suo, sed
 uit Deus, et accedere permisit, & ascendere fecit vsq; ad thronum gratiæ
 attēdit voci suæ, vt exauditionem reportaret: neque item misericordiam
 deprecatio- amouit aut prohibuit à seruo suo, sed eam vsq; ad me venire
 nis meæ. permisit, mihiq; auxiliū & salutē ferre præcepit sola bonita-
 19 Benedi- te sua: etiāsi ex memetipso tāta gratia minimē dign⁹ existi.

Etus Deus
 qui non a-
 monitoratio
 nem meam
 & miseri-
 cordiā suā
 à me.

Exodi 8.9.
 10.
 3. Reg. 6.

ANNO TATIONES IN
Psalmum sexagesimum quintum.
VERSV secundo, In multitudine virtutis tuæ mentiētur
 inimici tui. In hoc verē maxima declaratur Dei potentia,
 quod etiam inimicos compellit interdū sua potestate, ad
 exhibendū sibi ficta obsequia: quemadmodū in exēplo Pha-
 raonis quod proponit Elucidatio, manifestissimē apparet:
 qui cū plagis Dei affligeretur, Mosen petiit apud dominum
 fieri pro se intercessorē, promittēs populum Dei dimittere:
 quod tamē à plaga Mosi oratione liberatus facere recusabat
 donec adueniens plaga alia rursus mētiri compelleret, iam
 ante scēdisfragū: Simile ferē & de Philisthinorū principibus,
 propter arcā Dei scēdisimo vulnere percussis, legimus: qui
 consilio sacerdotū & diuinorum, ad placādum Dei irā, & sa-
 tisfaciēdum pro peccato, quod arcam Dei infideles apud se
 detinuisent, iuxta numerū prouinciarum suarū fecerunt
 quinque anos aureos, & quinque aureos mures: quoniam in
 his plagis fuerant percussi, sicq; compulsi gloriam dederunt
 Deo Israël, vt manū suam reuelaret ab eis, & à diis suis, & à
 terra sua: quando & plaustro nouo ob reuerentiā imposuerūt
 arcam domini, iungentes in plaustro duas vaccas fortas, qui-
 bus iugū non fuerat impositum: ipsis quoq; satrapis vsq; ad
 terminos Philisthiim insequentibus. Cum hæc (inquam) i-
 more & vltione dira compulsi, facerent alienigenæ Philis-
 thæi, veri Dei inimici, animo neūtiquam recto ad colēdum
 Deum, sed tantū necessitate quadam ad euasione pænx, res-
 pta tamen gloriam illi dantes, quem sic similiter timebant:
 nonne rectē dicemus, quod & hīc præ multitudine virtutis
 Dei, mēriti sunt illi inimici eius? Idē omnino de impio An-
 tiocho dicēdū, qui in diebus suis nouissimis, morbo scēdisi-

2. Mac. 9.

no a
 & sol
 mo a
 uiffet
 cōf
 strā,
 gen
 llii,
 habe
 per fi
 cipi
 408
 dā, in
 de tr
 sola,
 uifio
 tran
 enim
 posit
 bet G
 tran
 lbi la
 terit
 tur, s
 cund
 dom
 mira
 etian
 intel
 Sala
 bant
 ra ne
 F quo
 ngn
 posu
 des n
 tiam
 præ
 pone
 65m

mo à Deo percussus, epistolas scripsit ad Iudæos, plenas fide,
 & solis tormētis extortæ pietatis: cū autē obstinatissimo ani-
 mo aduersus locū sanctū, & legē Dei sanctā impiissimè desæ-
 uisset. Versu quarto, Venite, & videte opera Dei, terribilis in
 cōsilijs super filios hominū. Secundū vulgatam lectionē no-
 strā, dictio terribilis, accipi debet casu genitiuo, ac iungi cū
 genitiuo Dei, vt sit sensus, Videte opera Dei terribilis in cōsi-
 lijs, id est, Dei qui est terribilis. Psalteriū autem Romanū sic
 habet, Videte opera domini, quā terribilis in consilijs su-
 per filios hominū. Iuxta quam lectionē nominatiuo casu ac-
 cipi debet terribilis, quomodo habet etiā lectio Græca *ὁ
 Θεὸς ἐν βελαις*. Versu quinto, Qui cōuertit mare in ari-
 dā, in flumine pertrāsibūt pede. In Elucidatione utrāq; partē
 de transitu maris rubri exposuimus. Posset tamen pars prior
 sola, de maris rubri diuisione intelligi: posterior autē, de di-
 uisione Iordanis fluuij, qui exiccatus fuit diuina virtute, vt
 transirēt per eū filij Israël ad terram promissionis. Vtrunque
 enim horū, admirabile & celeberrimū opus fuit. Et huic ex-
 positioni manifestè consonat Chald. Paraphrasis, quæ sic ha-
 bet, Qui cōuertit mare rubrū in siccum, in flumine Iordanis
 transferūt filij Israël pedibus suis. In eo autē quod sequitur,
 Ibi lætabimur in ipso, videtur tempus futurū poni pro præ-
 terito, & personā primā pro tertiā, vt sit sensus, Ibi lætabu-
 tur, scilicet patres nostri, in ipso Deo Salvatore suo. Vel se-
 cundum tempus futurū, lætabimur nos etiā posteri in ipso
 domino, quoties recordabimur ista quæ pro patribus fecit
 mirabilia, confidentes quod similiter & nos velit ac possit
 etiā de maximis periculis liberare. Vel secundū mysticam
 intelligentiā, nos fideles & Christiani, ibi lætabimur, in ipso
 Salvatore: quoniā ille maris rubri transitus per quē effugie-
 bant patres Israëliti Pharaonis imperiū, signū erat & figu-
 ra nostri baptismi, quo diaboli euadimus imperium: propter
 quod, nos ibi lætamur in spiritu, mysticam intelligentiā &
 significatiōē rei gestæ considerantes. Versu octauo, Qui
 posuit animā meam ad vitā: & nō dedit in cōmotionem pe-
 des meos. Pulchrè hic versus secundū mysticam intelligen-
 tiam accommodari poterit ad vitā futurā, vt Deus per suam
 prædestinationem & protectionē intelligatur electos suos
 ponere, aut cōstituere ad vitam seculi futuri, & non dare in
 cōmotionem pedes eorū: quoniam pedes eorū in lapsu præ-

seruat, atq; eruit, si in peccatū inciderint. Consentit huic sententia quod habet Paraphrasis Chaldaica, Qui connumeravit animā nostrā in vitā mundi venturū & nō permisit commoueri pedes nostros. Versū vndecimo, Transiimus per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigeriū. Transiisse per ignem & aquam prouerbialiter dicitur, qui per difficillima quæque probatus euasit, qui nihil non est difficile rerū & miseriarū expertus. Ambo enim hæc elementa, & sola, probant ac purgant. Vnde Numeri xxxi. Eleazar sacerdos, viris exercitus qui pugauerant aduersus Madianitas, præscribit, dicēs, Aurum & argentū, & æs, & ferrum, & plumbum, & stannū, & omne quod potest transire per flāmas, igne purgabitur: quicquid autē ignem nō potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur. Populus itaq; domini, qui plenē se variis tribulationibus agnoscit probatū, dicit per ignē & aquā se trāssisse. Prouerbialiter quoq; & illud quod in priori versū dicitur imposuisti homines super capita nostra, significat vile & ignobilissimā, angustissimamq; seruitutē, sub imperiosis & crudelibus dominatoribus. Contemptū enim sonat & ignobilē subiectionē, quod dicitur, Homines imposuisti super capita nostra. Vnde in lib. Iosue, principes Israëlitici exercitus, ex iussu ducis Iosue, colla regū quinq; eductorū de spelūca calcauerūt, Iosue promittēte calcantibus, quod similem victoriam populo suo dominus esset daturus de vniuersis hostibus suis. Versū duodecimo, Reddam tibi vota mea, quæ distinxerūt labia mea. Clarius Hieronymus ex Hebræo: Quæ promiserūt labia mea. Felix nobiscū habet, Quæ distinxerūt labia mea, vel quæ aperuerūt: hoc est, quæ egressa sunt per labia mea, quæq; semel pmissi & voui. Quasi enim labia distinguit, diuidit & aperit promissum, quod ex ore egreditur atq; ita diligēter attendendū est, quod secūdū constructio nē, quæ relatiuū nominatiui casus, est verbi suppositiū: & labia mea accusatiuus à verbo transitiuo à posteriori parte reclus.

Vota enim labia distinguit atq; aperit, quoniam, per labia egrediuntur: tamen si cōmunius & vulgatius cōtraria accipiatur cōstructio, vt labia intelligantē distinguere vota, id est, loqui vel pmittere. Quantū autē ad id quod de votis reddēdis hic dicitur, illud aduertēdū est, non satis esse, si homo e reddat quæ tanquā vota promittit, cū obligatione, absque libertate reuocādi aut omittēdi (quæ nūc vsus habet peculiariter

Num. 31.

Iosue. 10.

vota appellari) sed in super etiã conuenire & iustũ esse, vt ea que firmo proposito tãtũ decreta sunt, absq; huiusmodi libertatis abdicatione, & necessitatis cõstructione, Deo post liberationem persoluantur. Cõtingere enim potest, vt absq; villo speciali tali voto, solũ propositum animi bonũ, Dei misericordia respiciens, hominẽ liberet de tribulatione, siue corporali, siue spiritali, pro cuius liberatione clamat ad dominũ. Quo casu, ingratus, pculdubio iudicabitur homo ille, si liberatus bonum cordis propositũ, quod Deus aspiciẽbat, nõ studeat adimplere. Quẽadmodũ (exempli gratia) si quis in infirmitate graui positus, propositũ bonũ faciat, bona cuncta pauperibus pro Dei amore se distributurũ, si Dei clemẽtia permaneat superstes, Deus autẽ propositum bonũ aspiciens, desiderũ impleat ægrotantis, & de lectulo doloris faciat cõsurgerẽ laborantẽ: quis non huiusmodi hominẽ vt ingratum, & male fidũ, atq; iniquum iudicabit, si post recuperatam sanitãtẽ negligat quẽ in tribulatione proposuit? An non sic agere, Deo est illudere? Nõ solũ ergo vota illa, quæ vulgõ vota vocamus, vir iustus de tribulatione liberatus debet reddere, sed etiã quæ generaliter vota nũcupantur, pia cordis proposita, & affectiones deuotas, ad exequutionẽ meritõ debet deducere, si perfectẽ iustus & pius velit haberi. Plura super hac re diximus in annotationib⁹ Psalmi XLIX. pertractãtes versiculũ illũ, Immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo vota tua. Versu decimoquarto, Holocausta medullata offerã tibi, tum incenso arietũ: offeram tibi boues in hircis. Possunt hæc secũdũ mysticã intelligentiã pulchre exponi, vt per holocausta medullata intelligatur deuotio cordis, p charitatẽ ad Deũ tendẽs, & quæ sub hac cõprehenduntur spiritus exercitia, Deo gratissima, velut holocausta medullata: per incensum arietũ, concrematio motuũ interiorum: per ignẽ charitatis, obsequiũ Dei: per boues, vires omnes tã corporis quã animæ, simul & corporis mẽbra, quæ Deo sacrificamus, cũ dĩ uinis obsequiis, & exequutioni volũtatis eius deputamus ac cõsecramus: per hircos verõ, fœdos sensuales motus, quos iugiter Deo iugulare & immolare debemus, q Deo placere volumus. Versu decimosexto, Et exaltaui sub lingua mea. Deprouate hic nõnulli legũt exaltaui, p exaltaui. Exaltaui enĩ legẽdũ est, p a, in secũda syllaba, nõ per u, exaltaui: id quod tã ex Græco quã ex Hebræo sit manifestũ. Siquidẽ in Græcõ

habetur *עֲלָוָה*, quod exaltaui significat. Similiter & eius quod in Hebræo ponitur radix est verbū, quod significat exultit, exaltaui, vel eleuauit. Cōsentit etiā translatio beati Hieronymi ex Hebræo, quæ habet exaltaui, nō exultauit. Alij verò ex Hebræo interpretes vertūt genere passiuo. Exaltatus est sub lingua mea, quod eandē habet sententiā cum lectione nostrā. Exaltare autē Deū sub lingua, aliqui dictum putāt, pro in lingua, quæ admodum beatus Hieronymus vertit ex Hebræo, Exaltaui in lingua mea: quæ admodum illud in alio Psalmo, Sub lingua eius labor & dolor, quidā intelligunt idem esse, quod in lingua eius. Alij verò proprietatem significationis particulæ sub cōsiderantes, dicunt sub lingua exaltare idē esse quod in corde exaltare, ac velut in occulto silentio. Quoniam enim de cordis profundo ad linguā ascendere debet sermo, ob hoc, quasi sub lingua esse dicitur exaltatio, dū adhuc in cordis secreto continetur. Secundum quam expositionē, apta valde habebitur sentētia. Qui enim ore ad Deum clamat, neque solo ore, sed corde pariter Deum exaltans, ac deinde omnem iniquitatem, quæ impedire possit exauditionem, abiicit, hunc indubitatum est à Deo exaudiri.

SEXAGESIMISEXTI PSAL-

MI ARGUMENTVM.

PPSALMVS iste versibus breuis, sed affectu maximus, ratio est populi fidelis, Dei fauorem, misericordiā, & benedictionē multa verborum replicatione postulantis, pro omnium populorum illuminatione, & ad vniuersi veri Dei cultum conversione.

SEXAGESIMISEXTI PSAL-

MI ELVCIDATIO.

1 Deus miseretur nostri & benedicat nobis.
* illuminet vultum suū super nos,
& misereatur nostri.
2 Vt cognoscamus in terra viam tuam.

MISEREATUR populi sui dominus Deus noster peccata dimittendo debitoribus, & gratiā conferēdo pœnitentibus: ac beneficiat nobis, sua benedictione spirituali nos fecundando & locupletando in omnibus verè bonis: * illumine: faciat super nos benignū aspectū vultus sui, ostēdatque nobis placatā faciem suam, & faciat nobiscū misericordiam.
2 Vt à respectu & irradiatione vultus eius illuminati, cognoscere valeamus in terra ista, absq; te domine tenebris & caligine citate plena, viam in qua tu nos ambulare præcepisti, & per quā ad te peruenire valeamus: vt intelligere possimus viam mand

mandatorū tuorum, & nō ambulemus vias tenebrosas, vias
malas peccatorum, quæ perducunt in damnationē: * vt quæ à
te o lux prima, illuminati, cognoscamus in omnibus genti-
bus, tribubus, populis, & linguis, salutē tuam quam voluisti
cōmunem esse toti generi humano, vt huius salutis cunctæ
nationes, queant fieri participes. 3 Ita fac domine, vt de tua
luce illuminati populi te agnoscat, in te credant, tibiq; laudē
dent ac confessionē, non alienis diis, quos pleriq; ignorātes
colūt, sed tibi soli vero & viuo Deo: * ita (inquam) fac vt ti-
bi det confessionē vniuersi populi, & vno animo omnes ser-
uiant tibi. Sic enim dignū & iustū est, vt omnes tibi seruiant
& confiteantur, qui omnes æque solus tua potētia, sapientia,
& bonitate condidisti. 4 Fac lætentur in te nationes, & in
te summo gaudio spiritus exultent, fide te agnoscentes: quo-
niā tu vt iudex æquissimus populis præsidēs, iudicans eos in
summa iustitia, nemini calumniam faciens, neminē per vim
opprimens, neminē potestate tyrannica supplantans: sed in
summa æquitate omnia agis & dispensas, & in eadē summa
æquitate tua populos moderaris atq; gubernas infinita & in-
estimabili sapientia: quæ populis meritō iusta debet esse læ-
titiæ & exultationis causa, si tantū tui vultus lumine illustra-
ti, zalem te fide cognoscāt. 5 Ita fac suauissime Deus, vt tibi
confessionē & laudē persoluant omnes populi, vt te vna fide
& vno animo omnes adorēt ac prædicēt, quæ admodū dignus
es solus ab omnibus confessionē & gloriam accipere: * nam
& terra fructū suum ex tua benignitate largitur omnibus
populis, de cuius diuitiis, tua gratia, vniuersi rescimur & su-
stentamur: proferente ipsa ex virtute benedictionis tuæ ci-
bam cōmodum, ad sufficientiā omnibus populis: vt vel hoc
solo meritō tibi sint deuincti, tuoq; seruitio astricti. 6 Bene-
dictionē suam largiatur omnibus nobis Deus pater omnipo-
tēs, increatus, & ingenitus: benedictionē largiat nobis Deus
ingeniti patris vnigenitus filius, verbūq; ipsius cōsubstantia-
le, & p̄ omnia cōæquale, q̄ pro nobis homo fieri dignatus est
in tēporis plenitudine, benedictionē largiatur nobis De⁹ spi-
ritus sanctus, à patre & filio indifferēter p̄cedens, patriq; ac
filio consubstantialis, & per omnia cōæqualis: * hunc Deum,
sic trinum, & tamen substantialiter vnū, trinum in persona,
vnum in essentia, timeant, reuereantur, diligant, colant, ho-
norent, & adorent omnes mortales, vbicunq; tandem loco-

* in omni-
bus gētibus
saluare tu-
um.

3 Confitean-
tur tibi po-
puli Deus:
* confitean-
tur tibi po-
puli omnes.

4 Lætentur
& exultent
gentes, quo-
niā iudicæ
populos in
æquitate, &
gētes in ter-
ra dirigis.

5 Confitean-
tur tibi po-
puli Deus,
confiteantur
tibi populi
omnes: * ter-
ra dedit fru-
ctum suum.

6 Benedi-
cat nos De⁹
Deus noster,
benedicat
nos Deus:

* & re-
tuāt cum o-
mnes fines
terre.

rum habitantes, etiam qui extrema orbis incolunt, & fines terrę inhabitant. Solus enim ipse Deus trinitus & vnus est, qui ab omnibus debet venerari, & super omnia adorari: qui est benedictus in secula, Amen.

ANNOTATIONES IN
Psalmum Sexagesimum sextum.

VERSV primo, Illuminet vultum super nos. Illuminet positum est pro illustret. Clarior enim & magis propria est oratio, si dicamus, Illustret vultū suum super nos, quomodo vertit Hieronymus: hoc est, Vultum suum lucere faciat super nos, suo vultu nos illustret vel illuminet, lucis suæ radio nos collustret, vt ex eius videlicet aspectu, & ipsi suscepto in nobis radio illuminemur, quemadmodum sol corporeus, cum faciē suam illuminat vel illustrat super homines, sui luminis radio eisdem collustrat & illuminat, vt videntur qui ante Solem illucescentem degebant in tenebris. Hinc autem quod in proposito ponitur, Deum illuminare vultum suum super homines, contrarium est, Deum abscondere faciē suam ab hominibus. Abscondit enim à peccatoribus impœnitentibus Deus vultum suum, sed super homines bonæ voluntatis, aut pœnitentes peccatores, vultum suum illuminat. Versu secundo, In omnibus gentibus salutare tuum. Hæc est latitudo veræ charitatis, vt omnium salutem totis præcordiis sitiamus, & iugiter apud Deū postulemus. Propter quod in oratione hac saluberrima, nō fat erat distesse, Vt cognoscamus in terra viam tuam: sed adicitur quod latius est, & ad omnes se extendit nationes. In omnibus gentibus salutare tuū. Cui etiam secundum cōsimilem generalitatem consonant quæ sequuntur, Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes. Versu quarto, Exultent & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate. Verè iusta exultationis materia est populis, quod talem habeant iudicē, qui in æquitate iudicat. Ita enim certò quisque scire potest se (modò velit) salutem consequuturum, id est, si à malo velit abstinere, & operari bonum. Quod si iudicem haberemus iniquum, qui non secundum æquitatem faceret iudicium, nemini certa esset spes salutis, quantumcunque diligenter ac sedulò in vita bonis vacasset operibus. Semper enim metueret de iniquitate iudicis: ne forte (ut

frequent
me & on
saluſe ac
ta vt nihil
quam pro
bus vident
mildabiliu
que recta s
no æquū tr
no iusto ex
Annotatio
ne versicul
propter iu
fū suū. My
maculata
mior, sola
ne sua imm
pabulum, &
celesti in
ria. In Eluc
interpretat
offer: ben
In hac trin
sub myster
anis Trin
ntro singe
tem eos, nu
res in diu
ipsum à lau
equim La
tissimog; t
fabaoth, pl
Seraphici s
bit: quod p
Apocalypsi
at die cant
hunc modū
omnipoter
er sanctus
equitur. Du

frequenter solet in humanis rebus fieri) præter meritum om-
 nium & omnem culpã possit per iniustitia, aut per calumniã,
 falsãve accusationes: in condẽnationẽ præcipitari. Et reuo-
 tãt nihil cõsolabilius est homini in vita hac bene operãti,
 quã im probata & certa æquitas iudicis illius, qui de operi-
 bus viuentiũ feret iudiciũ: ita ex aduerso nihil esse posset for-
 midabilius hoc hominibus bonẽ volũtatis, qui nõ cupiũt nisi
 quæ recta sunt operari, quã si post omnia peracta scirent ad
 nõ æquũ tribunal suas actiones debere adduci, & corã iudice
 nõ iusto examinari. Super hac autẽ re dictũ meminimus in
 Annotationibus Psalmi quadagesimi septimi, in expositione
 versiculi illius, Lætetur mons Siõ, & exultent filiaẽ Iudæ,
 propter iudicia tua domine. Versu quinto. Terra dedit fructũ
 suũ. Mysticẽ potest hæc terra intelligi, benedicta & im-
 maculata genitrix Dei, Maria: quæ absq; virili suscepto fe-
 mine, sola sancti spiritus fecũdatione de sua substãtia, de car-
 ne sua immaculata, fructũ edidit saluberrimũ, qui est cibus,
 pabulum, & refectio salutaris animarum: quæ admodũ terra,
 celesti in ea virtute operãte, fructũ progignit de sua mate-
 ria. In Elucidatione tamen, de terra materiali & fructu eius
 interpretati sumus. Versu vltimo, Benedicat nos Deus, De-
 us, benedicat nos Deus, & metuãt eũ omnes fines terræ.
 In hæc rina deitatis replicatione, iuxta patrũ autoritatem,
 sub mysterio intelligi datur super benedicta in personis di-
 uinis Trinitas. In eo autem, quod relatiuum subiungitur nu-
 mero singulari, Et metuãt eum omnes fines terræ: non au-
 tem eos, numero plurali essentialis vnitas designatur: quoniã
 tres in diuinis personæ, in vnã conueniunt essentialiã. Id-
 ipsum à laudatissimis antiquissimisq; patribus, tam Græcis
 quã Latinis, annotatũ inuenimus in illo cãtatisimov sita-
 tisimõq; trishagio, Sãctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus
 Sabaoth, plena est omnis terra gloria eius: quod astãtes Deo
 Seraphici spiritus, in visione Prophetica, domino decanta-
 bũt: quod postmodũ dilectus etiã domini discipulus in sacra
 Apocalypsi, ab animalibus quatuor, indeficienti voce, nocte
 ac die cantari audiuit, pauculis in fine cantici immutatis, ad
 hæc modũ, Sanctus, sanctus, sanctus, dominus Deus noster
 omnipotens, qui est, & qui erat, & qui venturus est. Dũ enim
 ter sanctus replicatur, mysterium superbeatæ Trinitatis in-
 notatur. Dum verò post ter replicatum sanctus numero sin-
 gulari

Psalm. 47

Esa. 6

Apoc. 4

de ascensu Christi ad superos, & Spiritualium donorum in homines
 gentium, & incredulorum consequuta conuersione, inimicorum graui vl-
 tione gentium populi (qui per Basan significatur) conuersione. Rursum
 enim de Apostolis & primis ecclesie magistris loquitur versu vi-
 gesimo septimo, quos principes appellat, item & fontes Israel, aliquot
 etiam specialibus etiam proprietatibus describens. Nouissimè verò
 versu trigésimo primo, post enarrata plurima beneficia, quæ cælitus
 accepit Ecclesia, orat Psalmus, diuina virtute bona hæc cælestia in
 eam confirmari, vt in omnibus templis in pace munera offerri pos-
 sent nomini eius: seculi autem potestates veritati resistentes (quas per
 ferus arundinis intelligit) prohiberi postulat & cohiberi virtute Dei,
 vt non sint impedimento Ecclesie sancte in profectu suo: prædicat
 quoque futurum, vt Aegyptus se submittat fidei, & item Aethio-
 pia se finet conuertere sese ad dominum Deum suum. Propter quæ
 omnia deinceps à versu trigésimo, ad finem vsque, non nisi ad laudem
 celebratur, & gratiarum actionem reddendam, omnia regna, om-
 nesque populos, vt iuxta magnificentiam gloriæ suæ, ipsum vniuersi
 salutes benedicant in secula.

SEXAGESIMISEPTIMI PSAL-

MI ELUCIDATIO.

EXURGAT populo suo Deus, vel tandem in ho-
 ra nouissima: in tēporis plenitudine exurgens
 visitet mundum, quæ ab initio sub tyrāno cru-
 delissimo, principe tenebrarū, passus est deti-
 neris: ipsoque adueniēte, iuxta promissum, ad sal-
 uandū populum suum, mox dissipabuntur ac dispergētur ve-
 lut ad nihilū redacti, vniuersi inimici eius, principes tenebra-
 rūnā cum angelis suis, cunctisq; sibi adherentibus: * & dif-
 fugiēt quantocyus à cōspectu præsentis eius omnes qui ode-
 rit eum: cuncti eius aduersarij, qui ab initio suæ conditionis
 illi cōtumaciter sese opposuerunt, ad eū modum quo raptor
 aliquis sola fraude præter omne ius raptā ciuitatem occupās,
 ciuitatē deserit, & quantocyus fugam adornat, vbi regem cu-
 ius est ciuitas cū virtute perceperit aduenire, recipiēde ac li-
 berandæ ciuitatis suæ gratia. 2 Deficient & diffugient ad eū
 modū quo fumus mox vt exortus fuerit, in altum, euanescit
 subito, neq; vestigiū vllum derelinquēs, ita euanescēt, ita dis-
 peribunt & aufugient subito à præsentia adueniētis domi-
 ni: * quemadmodum cæra ignis virtute liquescit, ac liquefa-

*Exurgat
 Deus, et dis-
 sipentur in-
 mici eius:*

** & fugiāt
 qui oderunt
 eum à facie
 eius.*

*2 Sicut defi-
 cit fumus,
 deficient:*

** sicut fluit
 cæra à facie
 ignis, sic per-
 eant pecca-
 tores à fac-
 cie Dei.*

Et

Hebr. 12

3 Et iusti
 pulentur, &
 exultent in
 cōspectu dei,
 & delecten
 tur in lati-
 tuda.

4 Cantate
 Deo, psalmū
 dicite nomi-
 ni eius:
 * iter facite
 ei qui ascen-
 dit super oc-
 casum:
 * dominus
 nomen illi:

Apocal. 19

5 Exultate
 in conspectu
 eius: * turba-
 buntur à fa-
 cie eius pa-
 tris orpha-
 norū & iu-
 dicis vidua-
 rum.

6 De in lo-
 co sctō suo:

Et cōsumitur ab igne: sic à præsentiā diuinitatis (quæ ignis
 cōsumens est) cōsumentur impij demones, & in perditione
 ignis collabētur. Nō enim poterūt ferre illi tenebrarū prin-
 cipes, aduenientē ad salutē populi sui lucis principem lucis
 autorem, & tāquam gelida glacies dissoluantur à conspectu
 eius in perditionē atque in nihilum. 3 Iusti verō ac fideles,
 gaudētes in Messia saluatore suo, exultabūt, epulabūt, &
 delitiabūt in gaudio spiritus, lætitiāq; magna delectabi-
 ante conspectū Dei sui, qui tali eos gaudio incus ac fortifi-
 cificabit, propter salutē & fœlicitatē quam allaturus est mo-
 do. 4 Cantate domino, & psalmos, laudūmq; cantica can-
 te benedicto nomini eius: * in reuerentiā signū, & debitis
 noris testimoniū, viam facite illi tam magnifico domino
 nobilissimo principi, tā fortissimo pugnatori, tā glorioso
 mo triūphatori: qui super occasum tanquam victor ascendit,
 qui mortē resurgēdo superauit, deq; morte & mortis domi-
 no gloriose triūphauit: propter quod, illi vt victori & triū-
 phatori proclamamus parari iter, & viam fieri, vt gloriose
 trāseat in pōpa solēnitatis, vt tam gloriosum decet triū-
 phatorē: * & si nomē eius requiritis, nomē habet Deus domini.
 Solus enim à seipso esse habet, & nō est ab alio, a quo cetera
 omnia quæ sunt, esse habent: quæ admodum & omniā est di-
 minus, omnia cōtinens in sua ditione, rex regū, & dominus
 dominantū. 5 Proinde vos iusti omnes exultate in conspe-
 ctu eius, aduenientē cū gaudio suscipite. Venit enim ad vos
 in pace, vt liberet populū suū: * impijs autē erit formidabi-
 lis, & inimici eius cōturbabuntur timore horribili in adu-
 tu eius, & præsentiā eius formidabūt ac fugient: etiam iniqui
 qui est pater orphanorū eorum qui ab hominibus derelicti
 sunt, paternā curam & nutritiā sollicitudinē gerens, quæ
 pro viduis iudicat, eas quæ humano patrociniō & solatio or-
 batæ sunt, singulari sollicitudine defendendo, ac pro eis con-
 tra oppressores iudicādo: vt meritō à facie eius cōturbandi
 beāt impij demones, qui genus humanum ante Messie ad-
 uentum velut patre ac viro destitutum, dissimulante ac per-
 mittente Deo, grauiter opprimebāt: quem admodum pupulorū
 & viduarū oppressores confunduntur & cōturbantur, ubi
 potens aliquis aduenerit, qui pupillorum & viduarum
 causas tueri voluerit. 6 Ipse est Deus inhabitans in lo-
 co gloriæ suæ, in throno maiestatis, in aula caelesti, quam
 sancti

sanctifi-
 mines v
 spe. in v
 charitatē
 F ipsius. Ip
 nā hāc
 tatis cō
 vni coll
 per disse
 7 Ipse
 torum e
 catis ou
 peccatis
 mas etiā
 derentat
 monibu
 inobedi
 lōga pec
 ditatibu
 in vitā E
 tā popu
 Gpagnate
 dūces &
 vastissim
 nocte: qu
 signa at
 bebas tes
 te Sinai
 est, cū ip
 te descē
 gore bus
 neq; min
 sime De
 illi popu
 ne temp
 sēs per d
 ignis &
 tunc mar
 mouebit
 terem ill

sanctificauit sibi in habitatione æternâ: * ipse est Deus, qui homines unius moris, homines unius animi, in vna fide, in vna spe, in vno fideli proposito, habitare facit simul per cõcordẽ charitatẽ, & fidei vnitatem, in Ecclesia sancta, quẽ est domus

ipsius. Ipse enim ex diuersis gẽtibus & linguis homines in vna hãc domũ cõuocat, & cõgregat per fidei vnitatẽ, & charitatis cõcordiã: estq; ipsius desiderium semper cõgregare, & in vno colligere, quomodo inimici ipsius principis tenebrarũ, per discordiã & dissidia dispergere semper atque diuidere.

7 Ipse est, qui vincos cõpedibus & vinculis irretitos peccatorum educit in virtute diuinitatis suã, qui cõscientias peccatis onustas, & velut in carcere mortis conclusas, dimissis peccatis potest sua virtute libertati pristinã restituere: * animas etiã patrum antiquorum in lybo inferni captiuitate detentas, contractis inferni claustris, fortitudine cunctis demõibus tremẽda liberauit: * itẽ & homines incredulos atq; inobedientes, qui Deum suis peccatis exasperant, & qui iam longa peccandi cõsuetudine velut sepulti sunt in terrenis cupiditatibus, potens est educere de sordibus peccatorũ suorũ, & in vitã bonã cõstituere.

8 O Deus magne, cum tu olim corã populo Israelitico egredereris, tanquã ductor eorũ & propugnator tua virtute eos in signis prodigiisque maximis deducẽs & saluãs: * cum pertrãsires cum eis per desertum illud vastissimũ, in columna nubis per diẽ, & in colũna ignis per noctẽ: quanta tunc edebas coram patribus nostris mirabilia signa atq; prodigia, quã familiãrẽ ac beniuolum tũ exhibebas te ipsum populo tuo? ?

A presentia Dei Israel in montẽ Sinai legẽ dãtis populo suo. terra tremuit, & moueri visa est, cõ ipse ad ferẽdum legem in magna gloria & maiestate descendere: in igne, nube, fulgure, coruscationibus, & clãgore buccinã, ad populi terrorem, & suã presentie ostensionẽ: neq; mirũ si terra mota fuit, quã doquidẽ & celi desuper iustitiane Dei manna ad modũ roris stillauerunt. Quod si veteri illi populo tãta ostẽdisti beneficia, quanto magis cum in fine temporũ egredieris ante nouum populum tuum, & transis per desertum mundi huius, non iam in ostensa columna ignis & nubis, sed in assumpta forma carnis, quanto (inquã) tunc maiora exhibebis beneficia, quanto magis & tũ commouebitur terra, cum nouam legem dabis in amore, qui veterem illam tuleras in terrore, & quanto tunc suauius efficiatque

* Deus quã habitare facit vniuersis in domo
1. Tim. 3

7 Qui educit vincos in fortitudine:

* similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris.

8 Deus cum egredereris in conspectu populi tui:

* cum pertransieris in deserto.

9 Terra mota est, etenim, celi desuper stillauerunt,

à facie Dei Sinai, à facie Dei Israel.
Exod. 19

- caciúsque; m̄na de celo stillare facies ad ostēſionē dulcedinis H
 tuę? 10 Pluuiā electā & valdē ſingularē Euangelicę doctrī
 nę & cū ea ſpiritualis gratię tuę dabis ac diſpenſabis ſpectu
 li electione beneplaciti tui, nouę hęreditati tuę, Eccleſię
 ſanctę, in tuo aduētū ædificandę, tibiq; in ſempiternā poſſeſ
 ſionē vęturę, quam pluuiā ex ſolō tuo beneplacito, non exi
 ſtēs vllius boni debitor, effundes ſuper hęreditatem tuā, eo
 quòd tibi ſit in ea beneplacitū; qua etiā pluuiā irrigabit cō
 modē, & affatim fœcūdabis illam: * fuit tamen hęreditas tua
 Deus in ſuis primordiis, ac deinde etiā in ſucceſſu temporis
 admodū afflicta, humiliata atq; infirmata, per oppugnationē
 principis tenebrarū, ſatellitūmq; eius ſeculi potentis. * del
 tu omnibus potētior, ita eā fundaſti, ac ſtabilem conſtitu
 ita firmā ſtare feciſti, vt euerti ac deſtrui penitus non poterit,
 quātumuis videatur aduerſis oppugnari, aduerſariorūque
 oppugnatione infirmari. 11 Habitabunt in hac hęreditate
 Eccleſię ſanctę, ſimplices & innocētes fideles, verę oues pa
 ſcuz tuę. Inhabitabūt enim ipſi in tua hęreditate, quaſi oves
 in ciuitate ſua, quaſi domeſtici ac filij in domo ſua, quaſi
 oues in ouili ſuo: * & tu quaſi paſtor ac pater eorū paraſti pa
 peribus ſpiritu, humilibus ac māſueris, cibū tam tēporalem
 quā ſpiritualē, & neceſſariorum omnium ſufficientiā, in tu
 cedere & benignitate dilectionis tuę: quoniam cōplaciti
 in eis. 12 Dabit enim Deus omnipotēs ſanctis Apoſtolicę
 prædicatoribus glorię ſuę (quos per vniuerſum orbē munit
 in tēporis plenitudine, prædicare regnū Dei & iuſtitia eius)
 ſermonē efficacem & conſtantem loqui in multa efficaciā
 virtute, ita vt per ſuę prædicationis virtutem operantur ſu
 mirabilia. Non enim ipſi erunt qui loquantur, neque ipſi o
 pus habebunt cogitare quomodo, aut quid loquētur; ſed ſpi
 ritus patris erit, qui loquetur in eis quiq; in illa hora dabit
 quid loquantur, etiam coram regibus, præſidibus, cunſulibus
 ſeculi potentibus & ſapientibus. Neque erit verbum prædi
 cationis eorū in ſublimitate ſermonis, aut in perſuaſibilitate
 humanę ſapientię verbis, ſed in oſtentione ſpiritus & veritatis,
 Deo ſermonem confirmante per varia ſigna atque prodigia,
 ita vt per virtutem prædicationis ſuę audeant reſiſtere vniuerſę
 mundanę poteſtati atque eruditioni ſeculi, plurimōſque & potentum
 & ſapientum valeant ſuperare ſermonibus, ſimplicibus quidē,
 ſed efficaciffimis, ſuperare.
- 10 *Pluuiam voluntariā ſegregabis Deus hęreditati tuę:*
 * *et infirma tuę ſt.*
 * *tu verò, per feciſti eam.*
- 11 *Anima lia tua habi tabūt in ea:*
 * *paraſti in dulcedine tua pauperi Deus.*
 12 *Dominus dabit verbū euāgelizantibus, virtute multa.*
 Lucę 12
1. Cor. 12
- Matth. 16

13 Dabit (inquam) dominus ille, q̄ est rex virtutū, rex glorio-
 sus, pater dilecti, imò dilectissimi filij sui, in quo sibi est be-
 neplacitū, etiā spolia diuidere suis euangelizatoribus, ad spe-
 ciem, decorem, pulchritudinē, & ornatū domus suæ, quæ est
 Ecclesia sancta, Dabit enim Deus pater vnigeniti dilectissi-
 miq; filij, Apostolis suis, per verbū prædicationis ita multos
 vbiq; superare, atq; salubriter quasi iaculis vulnerare, vt sin-
 guli p̄ sua portione plurimos sint accepturi in sorte sua, vnde
 vberē fructū reportent: ad modū eorū qui in bello victo-
 res sūt, q̄ vbi alios prostrauerint, ad spolia deinde se cōuer-
 tunt, & sui laboris atq; victoriæ præmia requirūt. Eritq; hæc
 spoliōrū diuisio atq; distributiō fidelīū per varias partes Ec-
 clesie ad magnā speciem & decore magnificū domus Dei,
 quæ in multitudine filiorū & credentiū decorat. 14 Vos ve-
 ro, o sancti euāgelizatores ac prædicatores verbī Dei, quib⁹
 Ecclesie ornatus creditus est, super omnia diligēter curate, vt
 colūbam Dei sanctā Ecclesiā decore suo adornatis. Si enim
 vos in medio duarū sortīū habitate atq; quiescere velitis, si
 melij inter caelestē sortē & sortē terrenā habitare eligatis,
 na vt terrena hereditate prout oportet (id est, nō nisi ad ne-
 cessitatē corporis) vtamini, in caelesti autē sorte prout oportet
 delectemini, id est, toto corde ad eā anhelātes properaueritis:
 * si sic (inquā) inter medias sortes dormire elegeritis, erit
 indubiē speciosa & pulchra admodū ad videndū vnica co-
 lūba illa altissimi: quæ admodum secundū corporalē pulchri-
 tudinē, pulchra est colūba, quæ pēnas habet velut deargēta-
 tas, secundū speciem argenti relucens & supremū dorsū ad si-
 militudinē fului siue pallētis auri. 15 Dū caelestis ille rex vir-
 tutū designabit, depurabit, & cōstituet reges super hanc do-
 mū suam, super hanc colūbam suam, dū super Ecclesiā suam
 præfectos cōstituet sanctos Apostolos, eorūq; successores, vt
 eā pascant ac regant, rū quasi ad modū niuis dealbabūtur ha-
 bitatores in Selmon, quod est, in vmbra vel obscuritate: hoc
 est, qui prius ante aduentū atq; prædicationē Apostolorū, in
 tenebris errorū viuebāt, & in vmbra mortis, per Apostolorū
 prædicationē efficiuntur albi & cādentes in decore spiritus
 quæ admodū nix corporalis lucet & caudet in sua pulchritu-
 dine: * & in horū prædicatione mōs Dei surrexit atq; creuit,
 sancta Ecclesia, populus fidelīū, per fidem in modum montis
 sublimis & bene stabilis, cōgregatione multorū populorum

13 Rex vir-
 tutū dilecti
 dilecti, &
 speciei do-
 mus diuide-
 re spolia.

1. Timo. 3.

14 Si dor-
 miatis inter
 medios cle-
 ros: * penna
 colūba de ar-
 gentata, &
 posteriora
 dorsū eius in
 pallore au-
 ri

15 Dum di-
 fecerunt caele-
 stis reges su-
 per eā, niue
 dealbabuntur in Sel-
 mon:

* mōs Dei,
 mons pin-
 gūis,

16 Mōs coa-
gulatus:

*mons pin-
guis:
+ vt quid su-
spicamini
montes coa-
gulatos?

17 Mons in
quo benepla-
citiū est Deo
habitare in
eo: etenim
dominus ha-
bitabit in fi-
nem.

Matth. 28.
Ioan. 14.
18 Currus
Dei decem
millibus
multiplex:
* millia lac-
tantium:

Dan. 7.
* dominus
in eis in Si-
nai, in san-
cto.

magnus, lōgus & latus, qui mons admodum etiā pinguis est, omniū spiritualium charismatū pinguedine & durtus plenissimus. 16 Mōs iste est quali mōs coagulatus siue incalceatus, ad eū modū quo lac coagulatur & incalceatur. Quē admodū enim immisso in lac coagulo, per coaguli virtute lac congregatur, & velut in vnū coit ac cōiungatur, vt fiat partū adglutinatio & mutua adhēsio: ita in sancta Ecclesia, fides est vt ce coaguli, quæ populos multos in vnū constringit & cogit, atq; adinuicē corda fidelīū omniū conuiscat & cōglutinet, vt vnū corpus & vnus spiritus fiāt. * Et licet coagulatus mons sit, est tamē electus admodū, delicatus & pinguis, omniū spiritualiū charismatū pinguedine refertus: * vt quid vero, increduli quicunq; intra hunc montē coagulati nō estis, suspicamini & cōfingitis ac persuadetis vobis alios, nescio quomōtes coagulatos: vt quid alias vobis congregationes diaboli & synagogas Satanæ cōstruere molimini? cū hic vnicus mōs sit verē coagulatus & pinguis, & nō extra Ecclesiā hanc vnicā salus: vestri autē mōtes inanes & macri sunt, pleni mortifero veneno, vt mortis filij sint, quicunq; coagulentur in eis.

17 Mons iste Dei vnicus est, in quo est Deo patri & Chrīsti filio eius beneplacitū, vt in eo habitet: neq; solū ad tēpūs aliquantulū, sed prorsus vsq; in cōsummationē seculi & in æternū. Erit enim Deus cū suis fidelibus (iuxta promissum) vsq; in cōsummationē seculi, & māsonē sibi faciet sempiternam in cordibus eorū. 18 Currus autē Dei quo in magnificentiā gloriæ suę vehitur, & super quē equitat ipse, nulla quidē necessitate vectoribus opus habēs, sed tantū ob magnificentiā glorię ita vehi ac ferri volens, ex multiplicatis decem millibus vehentiū cōponitur, id est, ex innumerabili vehentiū multitudinē: * infinita millia sunt cęlestiū spirituum, angelorū sanctorū, super quos residet Deus, tanquā super currum suū, & à quibus vehitur, maxima ipsorū exultatione & gaudii inenarrabili, quod ex aspectu habēt, & pręsentia eius quem vehunt in gloria sua. Millia enim milliam sunt quę ei ministrent, & decies cęterena millia sunt quę assistūt ei: & hi omnes pro curru sunt illi, comitātes illum semper & vehentes, quicunq; pergere voluerit: in quo curru semper residet in amplitudine magnificentię suę, neq; vnquā descendit ab eo: * & in his ipsīs millibus qui p̄ currū ei sunt, olim Deus veteri populo apparuit, in monte Sinai, in loco sancto: quando aduenit

in terr
per qu
operat
strand
labori
rectū
dire v
tris de
G se alc
tres ill
uenera
te illa
dāmod
cū ab d
liorū D
vniuer
nebaru
abduxi
credēt
boli ca
post alc
nis) do
nibus, q
postolis
tuos, vt
mirrere
ad con
tiam, in
linguar
dem, sp
in hom
in super
adhuc i
latiæ, si
ascensio
ritus fan
pare &
per Ap
& man
ac semp

in terrore & ostensione potentiae ad ferendam legem populo suo, per quorum etiam ministerium terribilia circa montem illum tunc operata fuere, ad praesentiam currus huius & aurigae demonstrandam. 19 Atque hoc ipso curru vectus, post peractum in carne laboriosum certamen, post mortem morte deuictam, post resurrectionem a mortuis, omni opere peracto ad quod veneras, redire voluisti tu magnificentissime domine, in propria: ad patris dexteram (unde exieras) angelico stipatus exercitu, gloriosum ascendisti: * quando etiam tecum abduxisti pro tuis captiuos patres illos, quos ad inferos descendens, sub diabolo captiuos inueneras: quosque, tua morte & descensu ad inferos de captiuitate illa liberaueras: quando hos (inquam) antequam sub diabolo quodammodo captiuos & in limbo in umbra mortis conclusos, tecum abduxisti, captos de manu diaboli, in libertatem gloriae filiorum Dei, in amplitudinem regni: * simul & genus humanum uniuersum, quod antequam sub principis tenebrarum imperio detinebatur, cepisti in manu eius, ac ad caelestem hereditatem tecum abduxisti, spiritum firmam tuo proprio ingressu omnibus praebens creditibus, & ius introeundi eis restituens: quod donec sub diaboli captiuitate uincti tenebant, non habuerant: quando etiam post ascensionem hanc tuam in caelum, a patre (a quo tibi sunt omnia) dona accepisti, siue pro hominibus: quae uidelicet hominibus, quos in mundo secundum carnis praesentiam reliqueras, Apostolis ac discipulis tuis, de caelo mitteres. Accepisti a patre tuo, ut spiritum sanctum (iuxta promissum) cum omnibus donis suis mitteres mundo, imparties illum creditibus omnibus, usque ad consummationem saeculi: item & varia spiritus dona, sapientiam, intelligentiam, scientiam, potestatem miraculorum, generalium linguarum, interpretationem sermonum, animi fortitudinem, fidem, spem, charitatem, aliaque his similia, quae omnia operatur in homine unus atque idem spiritus veritatis. 20 Et quidem hoc insuper ascendens in altum accepisti a patre tuo, ut illos qui te adhuc in carne agere increduli fuerant (siue ex gentibus idololatrarum, siue ex Iudaeis in te impij, tibi que repugnantes) post tuam ascensionem in caelum iam inhabitet dominus Deus, pater & spiritus sanctus, atque ita & tu ipse: ut post ascensionem tuam simul cum patre & spiritu sancto, ad eos iam copunctos & poenitentes per Apostolorum praedicationem, familiari dignatione veniatis, & mansionem apud eos faciatis. 21 Benedictus sit proinde, ac semper laudatus dominus Deus, tam magnificentissimus

19 *Ascendisti in altum:*

* *cepisti captiuitatem:*

* *accepisti dona in hominibus.*

1. Cor. 12.

Ibidem.

20 *Etenim non credentes inuocabant dominum Deum.*

21 *Benedictus eius dominus die quotidie:*

Ioan. 14.

* prosperū erga populū suum de die in diē, hodie, heri, cras & quotidie
iter faciet sitq; benedictus semper & in secula: * omnia nobis faciet
nobis Deus prosperē cedere, omnia faciet nobis cooperari ad bonū, & re
salutarium nostrorum. *ēta via in salutē pręparatā nos adducet ipse Deus salutaris no-*

22 Deus no-
ster, Deus
saluos facie-
di:

Matth. 1.
* & domi-
ni domini
exitus mor-
tis.

Apoc. 1.
Roma. 6.
Ioan. 3.

23 Verunta-
mē Deus cō-
fringet capi-
ta inimico-
rū suorum:
* verticē ca-
pilli peram-
bulantium
in delictis
suis.

24 Dixit
dominus ex
Babylon con-
uerā: * con-
uerā in pro-
fundum ma-
ris.

25 Vt inin-
gatur pes
tuus in san-
guine.

strā, omniū saluationū nostrarū autor: quo autore, ab omni-
bus periculis salui fore confidimus in aeternū. 22 Deus no-
ster, Deus potentissimus est, Deus est ad saluandū, qui solus
homines potest facere saluos à peccatis, siue à morte, siue ab
inferno, siue à diabolo, & ab omni malo: propter quod etiam
Iesus siue Saluator, nomen est illi: * & solius domini Dei do-
mini (inquā) Dei nostri solius, sunt exitus mortis. Sol^{us} enim
ipse mortē primus pertrāsiit, illæsus, solus à morte teneri nō
potuit, cū verē fuisset ad tēpus mortuus: sed potēcia suæ diu-
nitatis à morte exiit, rediēs ad vitā & viuus permanēs in se-
cula seculorū. Neq; soli sibi exitū à morte inuenit, sed omni-
bus etiā in se credentibus exitū dabit à morte: quādoquidē
in hoc venit in mundū, vt omnis q in ipsum credit, in morte
nō maneat, sed à morte trāseat ad vitā sempiternā. 23 Quā-
quam verō ipsius domini nostri sunt exitus à morte, vt cre-
dentes in se quos voluerit faciat exire à morte: ij tamen qui
aduersus ipsum inimicitias obstinato animo seruānt, qui in
ipsum corde obdurato credere recusauerint, ipsumq; vt Deus
verū & summū nō voluerint debito agnoscere famulatum, ho-
rū capita ipse potēter in seueritate iustitiæ suæ cōcutiet, &
valde cōquassabit, ita vt cōfringat: * cōfringet (inquā) verti-
cē capilli eorū q in delictis suis, obstinato animo & mala vo-
lūtate, per superbiam & inobediētiam perseuerāt: verticē capi-
tis horū cōcutiet & cōminuet, id est, in mortē crudelē aetē-
næ punitiōis vlticē sentētia sua, huiusmodi cōdēnabit. 24 Di-
xit quidē dominus, & ita definiuit, quod ex Babylō (quod est
cōfusio vel ignominia) hoc est, populo nationū, q prius mis-
er erat, & cōfusione atq; ignominia, propter idololatriā, &
alia scēdissima facinora plenus, cōuersurus esset plurimos ad
agnitiōē veritatis, & verū cultū suū ac filij sui: * dixit quoq;
cōuersurū se multos etiā eorum qui habitāt lōge à terris, in
insulis maris: proposuit & voluit, plurimos tā ex terra, quā
ex mari Apostolica prædicatione ad suum cultū cōuētere.

25 Illos tamē inimicos q obstinati elegerūt permanere in im-
pietatib⁹ suis ita confringet & interficiet (vti dictū est) vt vi-
niuscuiusq; pertrāseuntis pedes intingī possent in sanguine.
* &

* & vt lingue canū vniuscuiusq; pertrāseuntium possint lam-
bere de sanguine, effluxit ab inimicis: quēadmodū in preliis
Magni: tāta solet strages hominū fieri, & in tanta copia san-
guis effundi, vt pertrāseunt per riuos sanguinis, ab hostiū
corporibus desluētes, debeat sanguine pedes suos cōmacula-
re, & canes sanguinē lambāt: hoc est, vltio fiet grauisima, &
plaga horribilis, aduersum obstinatos in malitia: * idque ab
ipso fiet vltore Deo, qui sicut pœnitētes atq; credētes suauissi-
mis refocillabit benedictionibus, ita inimicos suos grauisi-
ma feriet vindicta. 26 Viderūt fideles tui, o Deus, ingressus
tuos, quib⁹ tū mūdū aduenisti, rursūq; à mūdo in celū redi-
isti, & incessus tuos omnes, omnēmq; cōuersationē, quibus in
hoc mūdo cū hominibus cōuersatus es, & operatus in nobis
opera tua, ad quē missus fueras à patre: * ingressus (inquam)
tuos, o Deus meus, o rex meus, qui habitas in sancto folio
glorię tuę, & in sanctitate tua. Fideles enim tui viderunt in-
gressus tuos, nōnulli quidē etiā corporali visu, vt pote sancti
discipuli tui, cū quibus familiarē duxisti cōuersationē: quib⁹
datū fuit oculis te videre, auribus audire, & manibus etiā pal-
pare: ceteri verò oculis mētis te cōspexerūt, in lumine sanctę
fidei, illorū verbis inherētes qui tuos ingressus oculis cōspe-
derāt. 27 Illi autē qui tuos ingressus videre meruerūt, san-
cti fuerūt Apostoli tui atq; discipuli, qui cæteros fideles om-
nes p̄uenerūt, primi à te dignāter vocati, primiq; te feruē-
ter & obediēter corpore & animo insequuti: quos tu proin-
de principes esse fecisti, progenitorēsq; & rectores omnium
nationū & Ecclesiarū, quas ipsorū prædicatione ad fidē tuā
vocari voluisti: hi (inquam) principes & primitiui discipuli,
p̄uenerūt ante omnes: * neq; ipsi tamē soli aduenerunt, ta-
meti p̄uenerūt, sed psallētib⁹ fidelibus sua prædicatione
cōuersis comitati & sociati. Mox enim adiūcti sunt illis non
pauci numero, qui illorū prædicatione cōpūcti, appositi sunt
ad illos cū gaudio & lætitia spiritus psallētes, & gratias agen-
tes Deo, pro vocatione sua sancta & ineffabilibus beneficiis:
* mox verò inuēti sunt principes isti nostri in medio iuuen-
cularū tympanistriarum, in medio Ecclesiarum multarū no-
uiter exurgentium, ac succrescentium nouellarum planta-
tionum: quæ tanquam bonæ tympanistriæ, dulcissimas me-
lodias tam corde, quàm ore & opere, atque etiam musicis in-
strumentis pro tempore adhibitis, in gloriam Dei sponfi

* lingua e a
num tuorū
ex inimicis:

* ab ipso:

26 Viderūt
ingressus tu-
os Deus:

* ingressus
Dei mei, re-
gis mei, quō
est in sancto.
I. Ioan. I.

27 P̄uene-
runt princi-
pes:

* coniuncti
psallētib⁹:

Act. 2.

* in medio
iuuencularū
tympani-
striarum.

& patris tui resonabāt: in quarū iuueularum medio, prin-
pes illi à Deo positi sunt, vt hīc quidē plantarēt, illic rigarēt,
hīc secarent, illic infererēt, omni sollicitudine laborātes sua
iuueculas (quas vni viro Christo virgines exhibere desponde-
rant) & custodire immaculatas, & in Deo reddere perfectas.

2. Cor. 11.

28 In eccle
sij's benedici
te Deo Do-
mino: * de
fontibus
Israël.

28 Proinde omnes vos qui in Ecclesijs estis, qui mēbra eius
& filia iuueularum istarū tympanistriarum, laudē dare, &
gratias agite Domino Deo vestro: * idq; de principibus ve-
lstris, qui & fontes sunt Israël, quod videlicet per tales prin-
pes ad fidē suā & spē salutis aeternae vos adduxerit, quod per
fontes istos omnes populos atq; Ecclesias irrigare sit digna-
tus, & salutaris doctrinae fluentis copiosē refocillare. Fontes
enim sunt Apostoli sancti, à Deo primitiis spiritus copiosē-
simē impleti, ex quib; orbis vniuersus siti & ariditate iūm
emortuus, humectatus est & irrigatus, salutaris Euangelicae
doctrinae praedicatione, & spiritus sancti charismatumq; eius
liberali cōmunicatione. Et hi sanē fontes Israël fuerūt, qui

29, Ibi Ben-
iamin ado-
lescentulus
in mentis ex-
cessu.

Gene. 31.

2. Cor. 12.

Galat. 1.

1. Cor. 15.

1. Cor. 3.

Gene. 35.

Actu. 9.

29 Inter hos autē fon-
tes Israëliticos, qui suis fluētis tympanistras iuueculas irri-
garunt & viuificarunt, vnus nō infimus fuit de tribu Ben-
min, ceteris fratribus & Apostolis posterior vocatus (quod
modū Beniamin inter fratres suos natu minimus erat). Pau-
lus nomine: qui in extasi mētis supra se raptus, in paradysum,
vsq; in tertiū cælum, audiuit ibi arcana verba quae non licet
homini loqui, illicq; in mētis excessū hausit ac didicit, quod
postmodū iuueculis de sua plenitudine effunderet neq; ab
homine, neq; per hominē, sed per reuelationē, in excessu mē-
tis, doctus Euāgeliū Dei: qui plus omnibus laborauit, iuue-
culasq; plurimas egregias genuit & educauit, piātauit atq; re-
rigauit: vt meritō debeat huius nomen inter fontes ceteros
nō omitti, tætes tēpore aliquāto posterior, & (quomodo Ben-
iamin in senectute patris genitus) post domini sui ascen-
sionē primum vocatus. 30 Duces fidelium & antesignani illi,
de quibus iam antē diximus, fuerūt principes & primi qui
dā de tribu Iuda & stirpe regia, alij de tribubus Zabulon &
Neptalim. Ex Israëlis enim tribubus eligi debebāt primi sa-
lutis praedicatores, & Euangelicae gratiae praerones, vt iuxta
promissiones patribus factas, ex Iudaeis salus oriretur, atq; e-
ita demū ad nationes deriuaretur. 31 Nuac verō, Deus piā-

30 Princi-
pes Iuda, du-
ces eorum,

principes

Zabulō, &

principes

Neptalim.

31 Mandā

Deus virtu

ri tua:

31 Nuac verō, Deus piā-
tissime,

fime,
listi p
terru
Deus
ced
tua
custo
es in
firma
tente
tui, et
deu
Hus, in
nomi
riofun
locis
pall
orati
nibus
mātu
(que
ras se
tū, a
ctis, &
terho
boris
stere,
cū on
deles
cōpel
Ecclie
A quā
daci
ceps e
subic
que l
quen
licum
dei, &
so sibi

sine, posteaquam tā plurima, tamq; maxima beneficia cōtu-
 listi populo tuo, quæ nisi tua virtute & beneficio tuo non po-
 terunt cōseruari, ne tanta tua beneficia pereant, commenda
 Deus, ac præcipe virtuti tuæ (quādoquidē humanas vires ex-
 cedit negotiū) tantorū in nobis bonorum cōseruationē: * &
 tua ipsius virtute, in qua ea cōtulisti & operatus es, intēde ad
 custodiā, cōseruationē & promotionē eorum quæ operatus
 es in nobis: vt per spiritū tuum sanctum Ecclesiarū rectorem
 firma sint & stabilia dona gratiarū tuarū, & opera tua, quæ po-
 teenter & mirabiliter operatus es in nobis. 32 Fideles autem
 tui, etiam reges & potētes, pro gratiarū actione offerent tibi
 deuota munera, p omnes Ecclesias in locis tuo nomini sacra-
 tis, incipiēdo à tēplo illo tuo sancto, quod est in Hierusalem
 nominatissimū, & sub tuo nomine apud omnes populos glo-
 riosum. Atq; ita: & ordine cōsequēti, per omnes Ecclesias in
 locis tuo nomini sacratīs, offerēt tibi nobiles siue potētes cū
 pusillis & ignobilibus deuota munera, siue cordis in laude &
 oratione: siue etiā corporis in externis quibuscunq; oblatio-
 nibus, ex abundantia pij cordis. 33 Veruntamē vt nō oppri-
 mātur aliena malitia Ecclesiæ, iussu tuo ædificatæ compesca
 (quæsumus) & prohibe seculi potētes infideles, qui tanquā fe-
 ras se exhibēt aduersus sanctū nomen tuū & populū fidelem
 tuū, animo feroci & crudeli insultantes, vimq; inferētes ele-
 ctis, & velut cornupetæ bestiq; suæ potētix cornu sanctos in-
 terficere cupiētēs: sed arūdinæ feræ sunt, & nullius solidi ro-
 boris, si ad tuā potentiā conferantur, ita vt tibi nō valeāt resi-
 stere, possisq; eos ad modū arūdinis pro nihilo confringere,
 cū omni sua seculari potentia: has lasciuas, petulātes, & cru-
 deles feras, quas tibi ita facile sit confringere, petimus, vt tu
 cōpescas, ne iuxta furorē suum queant in sanctos agere, & in
 Ecclesiā p voto deseriue: * omnis eorū virtus non aliud est
 quā congregatio, siue exercitus indomitorū taurorū, id est,
 dacū ferocium & efferatorū, in omne facinus quodēsq; prin-
 ceptis cogitauerit paratorū, vnā cum multitudine populorum
 subiectorum, qui sunt quasi vaccæ tauros insequentes, quod-
 que suos principes viderint priores facientes, libenter infē-
 quentes: * quorum omnium simul coniuictorum propo-
 situm & desiderium in hoc est, vt excludant à veritate fi-
 dei, & prohibeāt, ac cessare faciant ab opere suo & commis-
 so sibi officio, sanctos principes tuos, eos qui coram te ele-

* confirma
 hoc Deus
 quod opera-
 tus es in no-
 bis.

32 A tēplo
 tuo in Hie-
 rusalem, ti-
 bi, offerent
 reges muna-
 ra.

33 Increpa-
 seras arūdi-
 dinis.

* cōgrega-
 tio taurorū,
 in vaccis po-
 pulorum:

* vt exclu-
 dant eos quī
 probati sunt
 argento.

34 *Dissipati & probati sunt, quasi argētū, quos tu examinatos & quos habes: vt etiā ceteros simplices excludit & impediāt à veritate fidei suscipiēda, & cōsequēda salute.* 34 *Dissipati Domine, virtute omnipotētiae tuę, populos qui bella mouere & persequutiones suscitare molitūtur aduersus Ecclesiam tuam, eorūq; comprime potestatem, vt non praualeāt populo tuo: * te verò rebellium & persequentiū potentiā dissipare de humiliare volente, mox ad pacē cōuenient regiones populorū, & legatos mittet pacis nūcios, ad principes & capitādeliū: specialiter Aegyptus fœdus inire volet cū Ecclesia tua, sanctamq; fide suscipere, vt in corpus Ecclesię tuę cōpangatur: * insuper & Aethiopia festinabit dare manus suas Deo, sese victā humiliter prosternere ante Deū in humilitate gratia postulā salutis, quę est in populo sancto tuo.* 35 *Propter hæc autē tam multa, tamq; immēsa toti orbi à Deo præstita beneficia, carate Deo omnia regna terrarū: quoniā cōmunis salus est, & cōmunia sunt ex æquo omnibus, quę iam commemorauimus, & psalmos canite tā munificētissimo Domino.* 36 *Psalmos canite (inqua) altissimo Deo, qui morte deuicta ascendit super summū cælorum, in summā altitudinem, super omnes cælestes orbis & exercitus beatorū spirituum: * ad patris dexterā, locum nobilissimū, vbi perpetua processio filii à patre exoritur sicut lumen increatū, & immēsum de increato & immēso lumine.* 37 *Ecce qui secundū assumpti carnis formā ascendit ad patris dexterā, in summū cælorum idem ipse sic vêturus est, quēadmodum ascendit in cælum in magnifica gloria, cum angelis suis & virtute multa: & tunc quidē dabit voci suę, vt sit vox virtutis & maximę potentię, ita vt omnes qui in monumētis sunt audiant vocem eius, & procedant in reassumptis corporibus suis, vt recipiat pro suis operibus condignā mercedem: ac tunc quidē consummatio erit & suis omnium quę ab initio pro electis est operatus, mirabilium: * proinde gloriā date Deo super mirabilia quę operatus est in Israël populo suo fidei: magnificētia glorię eius, virtusq; potentię eius in nubibus, & apparuit olim, quando in nube assumptus est in cælū, & apparebit iterum, quando veniet cū nubibus, in potestate multa, cum angelis, in gloria patris sui, & videbit eū omnis oculus in maiestate sua* 38 *Verē mirabilis est Deus erga sanctos suos, mirabilia sunt, stupenda vixque credibilia, quę ipse pro salute electorum*

gentes quę bella volūt.

** venient legati ex Aegypto.*

** Aethiopia praueniet manus eius Deo.*

35 Regna terra carate Deo, Psalite domino:

*36 Psallite Deo quia ascendit super cælum cali * ad orientem.*

37 Ecce dabit voci suę vocem virtutis:

Act. 1.

Matth. 25.

Ioan. 5.

** date gloriā Deo super Israël, magnificētia eius & virtus eius in nubibus.*

Act. 1.

Apo 1.

Matth. 25.

38 Mirabilis Deus in sanctis suis.

etorum
fidelium
pulo
teutatio
Dei g
foc; i
D Deus, de
morauit

V ER
In
peculiar
na nequ
diuino
simulās
ri in filia
cōmnate
spati, &
mulante
niōē. Po
oratio d
cōspectū
in Graec
vel heter
autē late
dit super
vocate).
qui dign
pateo tu
bet sese
ac offic
ptus reu
mhi vid
ascēdit s
vox præ
almodū
portat p
volbit r

etorum

horum suorum dignatur operari: * neq; dubito, quin Deus * Deus Is-
 fidelium daturus sit virtutem & fortitudinem spiritualē po- raël ipse da
 pulo suo & omnibus in eum credentibus, vt nullis vnquam bit virtutem
 tentationibus, nullis impulsibus excidant à salute, ad quam & fortitu-
 Dei gratuita bonitate sunt prædestinati: * sit benedictus, dinem plo-
 tiq; laudatus in sempiternum tam admirabilis in omnibus bi sua:
 Deus, de quo tam stupēda, longa iam verborum serie cōme- * benedi-
 morauimus: laus eius perduret in secula seculorum, Amen. ctus Deus.

ANNOTATIONES IN

Psalmum sexagesimumseptimum.

VERSUS primo, Exurgat Deus & dissipetur inimici eius. Ephc. 6.
 In Elucidatione increpatoriā hanc orationē dirigimus
 peculiariter aduersus principes tenebrarū, aduersus spiritua-
 lia nequitiae in caelestibus, qui se ab initio hostes exhibuerūt
 diuino nomini. Hos enim quāuis per multa secula velut dis-
 simulās permisisset Deus tenere mundi imperiū, & domina-
 ri in filiis hominū, veniente tamen plenitudine tēporis, con-
 demnatos iusto suo iudicio eiecit foras, Deoq; exurgēte, dis-
 sipari, & dispersi sunt aduersarij nominis eius, qui Deo dissi-
 mulante & quasi dormiēte suam in mundo exercebāt tyran-
 niā. Possiet tamen generaliter ad omnes Dei inimicos hęc
 oratio dirigi. Versu tertio, Et iusti epulentur & exultent in
 conspectu Dei. Epulentur positū est, pro iocundentur. Vnde
 in Græco habetur ἐὺ φρονέοντες, quod significat, iocūdentur,
 vel letentur. Et ex Hebræo beatus Hieronymus vertit, Iusti
 autē letentur, & exultēt. Versu quarto, Iter facite ei q̄ ascen-
 dit super occasum, Dominus nomē illi, In solemnibus (quos
 vocant) actibus, vbi multa est populorū frequentia, solent ij
 qui dignitate præminent, sub præconis voce introduci: qui
 præco tumultuantē, & in vnū compactam multitudinem iu-
 bet sese diuidere, & veniēti locū facere: simul & nomē eius,
 ac officij appellationē cōmemorans, vt audientes tanto prō-
 ptius reuerentiusq; iter præbeāt, & parēt viam trāsituro. Ita
 mihi videtur accipiendū, quod hic dicitur, Iter facite ei qui
 ascendit super occasum: Dominus nomen est illi, vt sit quasi
 vox præconia, triumphatore præcurrens Dominum: quem-
 almodū & in alio Psalmo diximus, de versibus illis, Attollite
 portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & in-
 troibit rex gloria, ac deinde interrogantibus abintus, Quis

Philip. 2.

est iste rex gloriæ: respōsio adhibetur, Dominus fortis & potens, Dominus potēs in prælio. Dominus virtutū, ipse est rex gloriæ. Si cui tamē hæc sermonis iocūditas nō arriserit, accipiat quod dicitur, vt simplicitē exhortationem, quā mox tam fideles Domino via præparare, per conscientia & cordis expurgationē, vt tanto visitatore & inhabitatore digni fieri seant, qui nomen habet pro sua dignitate superās omne nomen. Occasus verò super quē Deus ascendit, præter expōtionē in Elucidatione monstratā, intelligi cōmodē possit: notiorū occasus, id est conuersio à peccatis: super quē occasum Dominus ascēdit, quoniā libenter ad illos aduenit, in quibus occidūt vitia, & surgunt virtutes, qui derelinquētes malitiam se dicant operibus. Versu octauo, Deus, cum egredieris in cōspectu populi tui, cū pertransieris in deserto. Quocūdo loco dicitur, iuxta Latinos codices vulgatos, cū pertransieris, accipiendū videtur, pro sententiæ maiore cōmoditate loco pertransires, vt sit conformitas in tempore & modo, cum eo quod præcedit, cum egredieris. In Græco autē, per transituū, vtrunq; horum effertur, hoc modo *ἐν τῷ ἐξελθῆναι σου, ἐν τῷ διαβαίνεσθαι*: hoc est, ad verbū, in egredi te, & in pertransire te. Quidā verò codices, etiā primo loco habent, Cum egredieris, nō cum egredieris. Sententia tamen cōmodior est, si egredieris dicatur, & pertransires. Dicitur autē Deus egressus in conspectu populi sui, nō quod locum vllam egredi possit, secundum suæ substantiæ præsentiam: sed secundum similitudinē ducis egrediētis ante populum suum, cuius dux est, sermo iste venit accipiendus. Erat enim illis Dominus pro ductore, per diem simul atq; per noctē. Posset tamen etiam iste totus vnā cum sequētī, accommodari ad populū maioriā uæ legis, hoc modo, Deus cum tu egressus à patre in mōdes venires in conspectu populi tui, cū pertransires per desertum mundi huius, cum hominibus, tanquā vnus ex nobis conuersando: tunc mota est terra per pœnitentiam, ad vocem præcationis tuæ & mirabiliū signorum tuorum. Nam & ceteri Apostoli sancti (qui in aliis locis frequenter celorum ratione intelliguntur) distillauerunt sanctæ Euāgelicæ doctrinæ pluuiam: non quidem à seipsis, sed à facie Dei ipsius eundem, qui olim legem tulit, & terribiliter apparuit in monte Sinai, à præsentia (inquam) Dei Israël. Versu duodecimo Dominus dabit verbum euangelizantibus, virtute mota

Rer vir
Ablatiu
gelizant
luzi b
E cacia
bilia, ve
enim du
Deo. Pr
foli, tra
adient
cōverte
& impe
plicitar
tatis eff
dilecti c
gi debe
Domin
lectus
hoc, dile
ta, cha
puer d
in quia
gloriā a
rū est, à
dare ver
cūda est
anouit
Et spec
prior: b
bo dabi
nus rex
dere spe
est, quæ
domus,
gramat
tenum,
qui post
diuision
post triu
dentes q
R. 15

Rex virtutū dilecti dilecti, & speciei domus diuidere spolia.
 Ablatiuus virtute multa, cōstrui debet nō cū participio euā-
 gelizātibus, sed cū verbo dabit, vt sit sensus, Dominus euāge-
 lizātibus dabit verbū in multa virtute: hoc est, cū magna effi-
 cacia & fortitudine, vt operetur videlicet sermo eorū mira-
 bilia, vel cū virtute magna, ad faciendū signa & prodigia. His
 enim duob⁹ rationib⁹, verbū Dei cum virtute multa datur à
 Deo. Primitū, quia verbū quod ex Deo loquebātur sancti Apo-
 stoli, ita magnæ virtutis & efficacię erat, vt corda penetraret
 audientū, multosq; potentū etiā & sapientū seculi ad Deum
 cōuerteret, à cōsuetudinibus & errorib⁹ patriis: regna quoq;
 & imperia ad Christū adduceret. Et licet aures propter sim-
 plicitatē, nō demulceret eorū sermo, corda tamē propter vir-
 tutis efficaciam permouebat. Quod autē sequitur, Rex virtutū
 dilecti dilecti, cū nominatiuo prioris versus, dominus, cōiun-
 gi debet, quasi secundū appositionā cōnexionem, hoc modo,
 Dominus existēs rex virtutū, dilecti dilecti filij sui, id est di-
 lectissimi filij sui, supple pater. Siquidem per geminationē
 hic, dilecti dilecti, vehemētia dilectionis indicatur, quasi di-
 cat, charissimi filij pater: In quo tacite indicatur cur domin⁹
 pater daturus sit euāgelizātibus verbū in tāta efficaciam: nimi-
 ſi quia rex virtutū ipse est & pater charissimi sui filij, cuius
 gloriā annūtiabunt illi euāgelizatores. Vnde quia rex virtu-
 tū est, à quo omnis est fortitudo, manifestum est posse ipsum
 dare verbū virtutis: & quia filij sui dilectissimi gloria prædi-
 canda est, quomodo non verbo illi daret virtutē, quo erat illa
 annūtianda quā optat super omnia? Quod deinde sequitur,
 Et speciei domus diuidere spolia, mirabili constructione cū
 prioribus iūgitur, ita vt infinitiuus diuidere, neclatur cū ver-
 bo dabit, repetitio ex versu priori hoc sensu, Et dabit Domi-
 nus rex virtutū, dilectissimi filij pater, euāgelizātibus diui-
 dere spolia. Quod autē superest speciei domus, datus casus
 est, quē admodū ex Græco est manifestum, & valet ad speciē
 domus, hoc est, ad decorē domus. Et hæc quidē, quantum ad
 grammatice constructionis congruitatem Quantum verò ad
 sensum, videtur hic sermo respicere cōsuetudinē præliantiū,
 qui post peractā pugnā, prostratis & interfectis hostibus, ad
 diuisionē spoliōrū deinde se accingunt, atque ex reportatis
 post triumphū spoliis domus suas ornāt, in altitudine suspē-
 dentes quæ magis electa videntur, in testimonium victoriæ
 & virtu-

& virtutis quam in bello fecerunt. Sic & Apostoli, qui quasi in
 ri pugnatōres egressi sunt cū verbo Dei, quasi viri sagittarū,
 sagittis acutis armati, plurimas nationes & imperia protra-
 uerunt Christo: accipiētesq; singuli sortes suas, quasi spolia di-
 uiserunt, ex quibus ædificaret & ornarent domū Dei. Ornata
 enim domus Dei, fructus est eorū qui ad Deū Euangeliū
 prædicariōe fuerint cōuersi. Versu decimoquarto, Si dicitur
 tatis inter medios cleros, pennæ colūbæ de argētata, & poste-
 riora dorli eius in pallore auri. *κλιπρος* Græcè, sorte Latine
 significat. Inter medios autē cleros idem valet, quod in medio
 clerorū, vel in medio sortiū, quemadmodū Græcè dicitur
σέσον τῶν κλιπῶν. Sortes autē istæ duæ sunt, sors caelestis
 terrena. In medio sortiū istarum dormire vel requiescere vel
 excubare prælatos Ecclesiæ, est affectu, nec penitus inhære
 terrenis plusquā necesse est, neq; ita etiā solis velle inhæ-
 re caelestibus, vt cura negligatur subditorū: sed mediū modū
 quasi inter vtrūq; habitare, vt neq; omnino occupentur
 renis distractionibus, neq; semper inhæreant cōtemplati-
 nis solitudini. Columba autē ista de cuius pennis & dorso
 dicitur, sancta Ecclesia est, de qua spōsus in Canticis cantico-
 rū loquitur, dicens, Vna est colūba mea, perfecta mea. Et
 rū, Surge, propera, amica mea, colūba mea, formosa mea. Et
 veni: colūba mea, in foraminibus petræ, in cauerna maceæ.
 Ostēde mihi faciē tuam, sonet vox tua in auribus meis. Vis
 enim tua dulcis, & facies tua decora. Quod autē hic dicitur
 colūbæ pennis de argētatis, & de posterioribus dorli in pallore
 siue in fulgore auri, pulchritudinē exprimit colūbæ. Corporali
 enim pulchritudine illa colūba bene formosa est, cuius
 pennis quasi de argētata, sic niueo candore resplēdet, superius
 verò dorli quasi auri palentis, siue ad viredinē tendentis, ha-
 bet speciem. Per quam corporalē pulchritudinē colūbæ in-
 telligitur spiritualis pulchritudo interior Ecclesiæ. Est
 totius huius versiculi sensus. Si vos, o Apostoli, Apostolorū
 locū tenentes, si vos quicūq; præpositi estis Ecclesiarum, in
 medio duarū sortiū excubaueritis, atq; requieveritis (vt
 supra declaratū est) ita fiet, vt Ecclesia ipsa vobis cōmissa, co-
 lūba Dei formosissima & speciosissima fiat. Quæ admodū con-
 trario, si inter medios cleros dormire reculaueritis, admodū
 deformē (quantū quidē in vobis erit) colūbam istā reddet.
 Cum enim præpositi ac rectores Ecclesiarum bene se gerant

Cant. 6,

Canti. 2.

optime
 re: atq;
 preluat
 deformi
 potest d
 do for
 decorē.
 penitus
 none: e
 omnia d
 male do
 predicat
 pulchrit
 argētati
 sibi vac
 quā pass
 ceterunt
 firmetur
 ta dūsim
 re: vt ai
 bus tole
 pulchrit
 sunt, q
 in suo n
 ita nece
 bitē at
 neque p
 re velin
 colūban
 ne dona
 turbas
 fecesse
 turbas o
 facta ill
 quoc; se
 infima o
 mieri
 Iesū Ch
 tam, hab
 argēta

optime proficit populus, & quasi peculiari pulchritudine nitet atq; respicet Ecclesia. Cū verò nō in sollicitudine debita preelint gregi pastores, grex deficit, & Ecclesia plumis suis deformis redditur, pristinūq; perdit nitore. Cōtingere autē potest duabus rationibus, vt nō inter medios cleros, nō in medio fortium habitates prepositi Ecclesiarū, colūbæ suū auferāt decorē. Sunt enim quidā forti inferiori, id est, parti terrenæ penitus vel certè nimium inherētes: per gulā, luxuriā, comessationes, ebrietates, ambitionē, auaritiā, aliā ve his similia, quæ omnia de mūdo sunt. Qui per hæc tetra vitia, dū & exemplo male docēt subditos, & per vitā malā verbo etiā (quod forte predicāt) autoritatē & fidē derogant: non mirū si colūbæ suæ pulchritudinē vehemēter obscurēt, vt nō appareat pennis deargentatis & dorso aureo colore fulgēte. Rursum, alij nimium sibi vacare volūt, nimium quieti intēdere, superiori forti plusquam pastoralis cura permittat immanere volūt, neq; satis circūferunt gregē, nō satis accēdunt qui lupi obambulēt, quis infirmetur ex grege, quis inficiat cōciues: negligūt multa, multa diuisimulat: quoniam molestiā fugiūt & laborem, ne à quiete (vt aiunt) impediatur. Et hi certè quanquam sint prioribus tolerabiliores, tamen magna ex parte frequenter colūbæ pulchritudinem obscurāt, & plumas atras multas succrescere solum, quas tempestiue non euellunt. Qui autem columbam in suo nitore, in quo eā acceperunt à Deo, conseruare volūt: ita necesse est in medio duarū harum fortium dormiant, habitent atq; excubent, vt neque nimium terrenis se implicent, neque plusquam necesse est, cōtemplationi & quieti insistere velint. Hoc enim exēplum Saluator (qui hanc formosam colūbam genuit, & in sui sanguinis balneo tali pulchritudine donauit) ipse nobis reliquit, nō perpetuò inter populares turbas agere voluit, sed frequēter in deserta orationis gratia recessit, semper tamen ad erudiendos Apostolos ac cæteras turbas opportuno tempore rediit. Idē & Apostolos legimus factitalle, eorumq; legitimos successores. Atq; vtinā nostro quoq; seculo hæc nō deesset fœlicitas. Vtinā non toti in sorte infirma dormirent pleriq; corū, quibus hęc clamatur, Si dormieritis inter medios cleros. Habermus profecto columbā Iesu Christi nō ita multis atris piceisq; plumis commaculatam, habermus candidā vt olim, splendidā, vt olim, alis deargentatis vt olim, dorso pallente in fulgore auri vt olim.

Sed

Sed benedictus per omnia Deus, q̄ ubi volet, feliciter re-
 tuet nobis omnia. Nonnulli verò colūbe pēnas deargentata,
 & posteriora dorsi in pallore auri secūdum mysticas intelli-
 gētias aliter exponūt: quas apud alios promptū sit inuenire,
 nos propter prolixitatē nīmiā vitandā pertrāsīmus. Verū
 decimoquinto, Nīue dealbabūtur in Selmon. Quod apud la-
 tinos duabus dictionibus dicitur, nīue dealbabuntur, Græ-
 vnico verbo habetur *χιονωθισονται*, quod ad verbū sonat
 cōfīcto vocabulo dicamus niuabūtur, vel deniuabūtur, id est
 in modū niuis dealbabūtur. In quo sensu etiā accipiendū est,
 quod dicitur in vulgata lectiōe, nīue dealbabuntur, hoc est
 quasi nix albi fiet: quēa Imodū sermo teutonicus dictionē
 posita sine uuit appellat, qui in modū niuis uehementē
 albi, atq; ecōtrario pecklvvart, eos qui ut pix nigri sunt, uo-
 gari appellatione dicūt. Selmō verò, quod secūdū Hæbraicā
 orthographiā scribi deberet Zalmō, significat oblectuū
 vel tenebrositatē, aut (secūdū alios, qui Zalemoth legunt)
 umbrā mortis. Vtrunq; autē gentili populo cōuenit, ut
 Iudaico, quoniā ante horū regum (id est Apostolorum) spe-
 orbē cōstitutionem, ante apostolicā prædicationem, omnes
 sub tenebris ignoratiē & mortis umbra residebāt: qui Apo-
 stolica prædicatione, per pœnitentiā veram, facti sunt
 nix cādidi, dealbati & lucidi. Per montē verò Dei, intelligit
 Elucidatiō sanctā Ecclesiā, quā prius columbā diximus. Nos-
 set tamē etiā ipsē Christus intelligi, qui mons est Dei
 mīs, mōs pinguisissimus plenus spiritu sancto, mons coagulā-
 tus: quoniā omnes fideles ipsius mēbra sunt, & omnes per
 dei coagulū sibi cōunitos habet, qui vnus est mōs verē
 co-
 gulatus & perfectus, in quo beneplaciū est toti diuinitati.
 secūdū plenitudinē (vt Paulus ait) corporaliter inhabitat.

Versu decimo octauo. Currus Dei decem millibus multi-
 plex. In Græco, totū hoc, decē millibus multiplex, dicitur
 nica voce *μυριοτάλασιον*, quod Latine vno verbo reddi cō-
 dē nō potest: sed per circūloquitiōnē debet explicari, myria-
 dibus multiplex, id est, decē millibus multiplex, quod est,
 decē millibus multiplicatis ac frequēter replicatis composi-
 tus. Nā vna myrias continet decem millia Myriadibus ergo
 multiplex idē est quod decē millibus multiplex. Aut effecti-
 uo voce dici posset, decē millecuplex, si nō inueneretur replicati-
 o myriadū. Hoc enim modo, quemadmodū millecuplex

diceretur currus, q̄ ex multitudine mille cōstaret vectorū, ita
 λέγεται πλῆσιος, hoc est, decē millicuplex diceretur, qui ex decē
 millib⁹ cōponitur. Nāvna myrias (vt iā dictū est) decē milliā
 cōplectitur. Per hūc autē numerū, siue decem milliū, siue (iu-
 xta quod verisimilius est) myriadū multiplicatarū, intelligi-
 mus innumerabilē multitudinē angelorū, q̄ sunt currus Dei.
 Vnde Hieronym⁹ ex Hebr̄eo vertit, Curr⁹ Dei, innumerabi-
 lia milliā abūdantiū. Atq; ita etiā accipi posset vox Græca su-
 pra posita, myrioplasios, vt valeat infinite multiplicatur, hoc
 est, ex infinita multitudine cōpositus. Nā μύρια plurali nume-
 ro neutro genere, Græci dicūt infinita: myriadē verò, nume-
 ro singulari, genere fœmineo, tantū decē millia. Quidā verò
 hūc currū accipiūt populū Dei, electos ex hominibus, aut sal-
 te hos illis cōiungunt: sed præstat angelorū exercitus intelli-
 gere, in q̄bus etiā vector apparuit in Sinai mōte sancto. Ma-
 rime: cū scripturarū mos sit iste loquēdi, vt dicāt Deū super
 angelos sedere, vel equitare: quēadmodū in Psal. x v i l. Ascē
 dit super Cherubim, & volauit. Et alibi, Qui sedes super Che-
 rubim. Versu decimonono, Cepisti captiuitatem, accepisti
 dona in hominibus. Captiuitas ista (vt in Elucidatione indi-
 cauerimus) vel peculiariter ad patres in lyngo detētos refert,
 vel generaliter ad vniuersum genus humanū. Omnes enim
 sub diaboli manu detinebamur captiui, donec veniret ille for-
 tior qui fortē armatū alligasset, & vasa captiuitatis eius diri-
 pullet. Et quidē iuxta textū nostrę lectiōis Gallicanę, non
 habet difficultatem quod dicitur **CHRISTVS** in altū ascen-
 dens cepisse captiuitatē. Quod autē in Psalterio Romano le-
 gatur, Captiuā duxisti captiuitatem (quomodo tā in Hebr̄eo,
 quā in Græco aperte cōspicim⁹) videt maiorē habere difficul-
 tatē. Nā siue patres intelligas ē lyngo eductos, siue homines
 vniuersos ē diaboli potētia ereptos: quomodo dicitur **CHRIS-
 TVS** eos quos liberauit captiuos duxisse? An nō verius di-
 ceretur, Liberā dimisit, vel liberā eduxit captiuitatē? Atten-
 dendū proinde est, duplicē in his verbis indicari captiuitatē:
 alterā durā & pessimā, qua sub diabolo fuerāt detenti: alterā
 verò optimā, dulcissimā, & diutissimē expectatā, qua videli-
 cet per **CHRISTVM** & priore durissima fuerūt liberati. Ad
 hoc enim **CHRISTVS** ereptos duxit vel cepit captiuos, vt
 liberos faceret. Qui enim extra captiuitatem abducuntur,
 a libertatem abducuntur. Quēadmodum si rex quispiam
 audiens

Psal. 17
 Psal. 79

Lucæ 11

audiēs subditos regni sui à tyrāno aduersario in captiuitate
 abductos, atq; in carceres immanes retrusos, in potentia
 exercitus veniēs, expugnato tyranno populū illum suū de
 captiuitate mortis excutiat, ac secū abducatur: re De dicens,
 illū captiuā secū abducere captiuitatē, non quod ipse
 captiuos detinere velit, sed quia de manu eius qui prius
 in captiuitatē concluderat, cepit. Captiuitas prior seruatus
 erat: posterior, libertatis. Notandū prater eā, cū dicitur
 iuxta secundam expositionē totū genus humanū **CHRISTVS**
 ascendētem duxisse captiuū, etiā si intelligatur quod secū
 duxerit in celos, nō debere hoc falsum neq; absurdū
 sed ita accipi debet, quomodo Paulus Apostolus in Episto
 la ad Ephesios loquitur, dicens, Deus qui diues est in misericordia,
 propter nimiam charitatē suam qua dilexit nos, ut
 essemus mortui peccatis, cōiuiuificauit nos in **CHRISTO**
 ius gratia estis saluati, & cōresuscitauit, & consedere fecit
 caelestibus, in **CHRISTO IESV**. Ait nos iam confederatos
 caelestib⁹, in **CHRISTO**, siue per **CHRISTVM**: nō quod
 iam agamus, sed quia per ipsum certā spem & securā
 expectationē, illū obtinendi. Ita plane omnes nos
 dicens **CHRISTVS** cepit à diabolo, ac secū abduxit: quos
 de morte nos trāstulit ad vitam iuxta dictū dilecti discipuli
 & mortis imperio exemptis, ad hereditatē vitæ æternæ
 bis restituit accessum. Versu eodē, Accepisti dona in homi
 nibus. Mirabile videtur, quomodo præsentē versum
 Paulus Apostolus, capite quarto Epistolæ ad Ephesios, in
 solo modo citauerit, dicēs, Ascendens **CHRISTVS** in altū
 captiuā duxit captiuitatē, dedit dona hominibus: cū hic
 nō de datis donis, sed de acceptis. Multum enim interesse
 detur inter hæc duo, Dedit dona hominibus, & accepit
 in hominib⁹. Verū si sensum vtriusq; lectionis penitus
 prospiciamus, cōperiemus manifestō, nō magnā inter
 diuersitatē. Nō enim potuisset filius dare neq; spiritū
 neq; vllum donū hominibus, nisi à patre accepisset, ut
 posset & daret. Quæcūq; enim habet filius, à patre se
 tur habere, dicens, Omnia mihi tradita sunt à patre meo.
 rursus, Nō possum ego à me ipso facere quicquā. Et de
 ritu veritatis, cū discipulis eū promitteret, dicebat à patre
 illis daturū, Cū venerit (inquit) paracletus quē ego
 vobis à patre. Et iterū, Paracletus quē mittet pater in
 nom
 ne. mat

Ephes. 2.

1. Ioan. 3.

Ephes. 4.

Matt. II.

Ioan. 5.

Ioan. 15.

Ioan. 14.

Ibidem.

re meo.
 bis, spiri
 filius in
 nibas, ad
 Vade v
 verbor
 modū &
 gnoscitu
 hominib⁹
 victor al
 bus, ex g
 lis, tuis i
 les popu
 Malmi a
 tem, terr
 per orb
 expositio
 erat, vt C
 terer in
 pere don
 Nōquam
 celo den
 ficientes
 A lia fueru
 in habita
 struction
 tare dom
 poterit s
 nius pos
 bitare re
 totum
 pro accu
 hoc sensu
 dentes: h
 dētes, eos
 fuerāt, vt
 gratiā, p
 ctus eni
 quæ inu
 sti & De

ne meo. Item, Rogabo patrē, & alium paraclerum dabit vobis spiritū veritatis. Vt ergo hominibus spiritū, ac dona eius filius in altū scēdens daret, prius oportebat accipere in hominibus, id est, pro hominibus, vel vt in hominib⁹ diffunderet, Vnde videtur Paulus idem clarius & apertius dixisse, mutata verborū forma, quod obscurius cōtinet lectio Psalmi: quē admodū & in aliis aliquot locis scripturarū citandis fecisse cognoscitur. Alij verō præsentē particulam, Accepisti dona in hominibus, sic intelligūt, Accepisti tu **Ô CHRISTE**, postquā victor ascēdisti in cælū, dona in hominibus: id est, ex hominibus, ex genere humano, quādo scilicet prædicātibus Apostolis, tuis in terra vicariis, multa hominū millia & innumere abiles populi tuæ ditioni sunt subacti & subiugati: quādo (iuxta Psalmi alterius Prophetiā) datæ sunt tibi gētes in hæreditatem, termini orbis terræ in possessionem. Ecclesia sancta tua per orbem Apostolica prædicatione dilatata. Secundū quam expositionē Pauli allegatio ita deberet cōcordari, quia prius erat, vt Christus sua dona daret hominibus, vt spiritum mitteret in corda Apostolorū, quā possēt ex hominibus accipere dona, id est, populos suo imperio acquirere subiectos. Nāquam enim orbis terrarū ita se Christo subiecisset, nisi de cælo demississet suū spiritū, qui Apostolos ad rem tantam sufficientes fecit, cuiusq; virtute sancti Apostoli cuncta mirabilia fuerunt operati. Versū vigesimo, Etenim non credentes inhabitare dominū Deum. Depēdet hic versus secundū constructionē à priore: quoniam totū hoc, Non credētes inhabitare dominū Deum, verbo accepisti debet cōiungi. Idq; fieri poterit secundum duplicem constructionē. Primo, vt accusatiuus posterior dominū Deum, ab anteriori parte verbi inhabitare regatur: prior autē non credentes, à parte posteriori: totum verò hoc, dominū Deum inhabitare non credentes, sit pro accusatiuo vno qui regatur à verbo transitiuo, accepisti, hoc sensu, Etenim accepisti dominū Deū, inhabitare nō credentes: hoc est, Accepisti vt dominus Deus inhabitet nō credētes, eos videlicet qui antè nō credebāt, qui olim increduli fuerāt, vt illos Deus pater, & tota diuinitas iam inhabitet per gratiā, postquā de cælo misisti tui spiritus dona. Spiritus sanctus enim de cælo demissus, corda idololatrarū & infidelium eorum inuenit habitacula dæmonū, consecrauit in tēplo Christi & Dei patris. Altera cōstructio est, secundū quam accusa-

Psalm, 2.

tius, nō credentes, regitur immediatē à verbo accepisti in-
 nitius autē qui sequitur, Græcorū more, pro gerundo acci-
 pitur, ad hunc sensum, Etenim accepisti nō credētes ad inha-
 bitandū dominū Deū in ipsis, hoc est, eos qui antē incredulū
 fuerāt, à patre tuo post spiritus sancti missione accepisti do-
 no, vt ipse dominus Deus habitaret in ipsis. Et harū construc-
 tionū vtranq; rectē patit̄ etiā versio Hieronymi ex Hebræo,
 quæ eadē est cū vulgata lectione: nisi quòd loco, etenim, ponit
 insuper & hoc modo, Insuper & nō credentes inhabitare do-
 minū Deū. Sciendū tamen est, quòd in Græcis exemplaribus,
 itē & in Romano Psalterio alia habetur distinctio. Finitū o-
 nim versum in infinitiuo inhabitare, ac deinde à casu nomi-
 natiuo, Dominus versus alterius initiū sumunt: Nā Græci li-
 bri sic habēt, καὶ γὰρ ἀπίθοῦντας. τὴ κατασκηνώσαι: ac deinde
 κύριος ὁ θεὸς εὐλογητός, hoc est (vt Romanū habet Psalteriū)
 Etenim q̄ nō credūt (id est incredulos) inhabitare, Dominus
 Deus benedictus, &c. Quæ lectio Græca, nō nisi posteriorē pa-
 titur cōstructionē, vt sit hæc sententia, Etenim accepisti non
 credētes ad inhabitandū, vt scilicet eos inhabitares, quos an-
 tē inhabitat diabolus Verū lectio vulgata, Hebræo originali
 magis aptè respōdet. Versu vigesimoprimo, Benedict⁹ domi-
 nus die quotidie, p̄ sperū iter faciet nobis Deus salutarū no-
 strorū. Cū dicit Latina trāslatio, die quotidie, conata est expri-
 mere figurā sermonis Græci, q̄ habet ἡμέρας καὶ ἡμέρας, quod
 sonat ac si dicas, die & die: hoc est, p̄ singulos dies, vel quod-
 die, vel semper. Solet enim illa replicatio vniuersalitatē signi-
 ficare, quæ admodū cū dicitur, Generatio & generatio lauda-
 bit opera tua, id est, omnes generationes, Item, à p̄genie in
 progenies, id est, in omnes progenies siue generatiōes. Figurā
 sermonis Græci conat̄ etiā exprimere lectio Romani Psal-
 terij, quæ habet, Benedict⁹ dñs de die in diē. Quod autē sequi-
 tur, Prosperū iter faciet nobis De⁹, intelligi debet ex cōmuni
 modo hominū, secūdū sp̄ bonā fidenter loquētū: q̄ etiā so-
 lēt dicere, Deo donāte. Bene cedēt omnia, Fortunabit omnia
 De⁹, Dabit omnipotēs p̄ sperū exitū nostris negotiis, Domi-
 nus omnipotens rem nostrā diriget & prosperū faciet negoti-
 tiū in maibus nostris. Illud tamē sciendū est, in sermone Græ-
 co p̄ toto illo, prosperū iter faciet, poni vnicum verbū κατα-
 δῶσαι, quod significat, faciat prosperē cedere, vel p̄ sperū iter
 faciat. Idem vocabulum & Paulus vsurpat 1. cap. Epistolæ ad
 Rom

Psal. 144.
 Lucæ. 1.

Romano
 do prosp
 Versu
 domini
 eū
 ster, Deu
 aut trāst
 tra lecti
 sus genit
 In istos a
 ne postea
 cōtraria
 rior verō
 perducere
 te quā m
 ore do
 vere faciā
 get capita
 delictis su
 cesū, & de
 secundū
 nā iustiti
 modi met
 ficari Quæ
 mihi sine e
 percussio
 tiōne, sim
 quæ ad mod
 lud quod d
 garat per
 ipso, secu
 rū, in quib
 rum ad sen
 quintus de
 cipiendo cū
 sim interie
 eas nō fo
 dio omitti
 frandū ma
 do maris,

Romanos, ubi Latina lectio habet, Si quo modo tādē aliquādo prosperū iter habeam in voluntate Dei, veniendū ad vos.

Versu vigesimosecūdo, Deus noster, Deus saluos faciendi: & **Roman. 1.**
 domini domini, exitus mortis. Græcè est, ὁ θεὸς ἡμεῶν, ὁ θεὸς τῶν σωζομένων τῶν κυρίως κυρίως αὐτῶν θεοδοῦ τῶ θανάτου: hoc est, Deus noster, Deus ad saluandū, & ipsius domini domini sunt egressus aut trāsitus mortis: quod aliquāto clarius est quā habet nostra lectio vulgata. Et manifestū est domini domini, esse casus genitiui: exitus autē casus est nominatiuus, numeri pluralis. Exitus autē exitus mortis, præter expositionē in Elucidatione positā, exponunt alij exitus ad mortē, vt duæ partes versus cōtraria pponāt. Prior enim dicit, domini esse saluare: posterior verò, domini esse perducere ad mortē, & ad mortis exitū perducere quos voluerit: vt significetur vno versu isto, tam vti quā mortis Deus habere æqualē potestātē, quēadmodū et ore domini dicitur, Ego percutiā & sanabo, occidam & vī **Deut. 32.**
 uere faciā. Versu vigesimotertio, Veruntamē Deus confringet capita inimicorū suorū, verticē capilli perambulantū in delictis suis. Quod hic dicit de cōfringendis capitibus inimicorū, & de confringēdo vertice perambulantū in delictis suis, secundū metaphorā significat vltionē grauissimā & seuerissimā iustitiæ Dei, in impios obstinatos exercendā: quæ huius **Psal. 3.**
 modi metaphorica loquutione in scripturis ferè solet significari. Quēadmodū **Psal. 111.** Percussisti omnes aduersantes mihi sine causa, dentes peccatorū cōtriuisti: ubi per maxillæ percussione (quomodo in Hebraico habetur) & dentiū cōtritionē, similiter hæc vltio damnationis impiorū significatur, quēadmodū illo in loco apertius declarauimus. Similiter & illud quod dicitur versu secūdo, loco post hūc sequēte: Vt intingat per tuos in sanguine, lingua canū tuorū ex inimicis ab ipso, secundū trāslationē accipi debet, ex cōsuetudine præliorū, in quib⁹ sanguinis copiosissima sit effusio, videtur quæ (quātum ad sententiæ cōuenientiā) rectius versus ille vigesimus quintus debere immediate huic vigesimotertio copulari, accipiēdo eū, qui interponit vigesimoquarto quasi per parēthesim interiectū: quāquā & alię dari possint expositiones, secundū quas nō foret necesse ita accipere, quas tamē breuitatis studio omittim⁹. Circa versum autē vigesimū, nota illud, in profundū maris, accipiēdū pro de profundo, vel ex, vel in profundo maris, id est, de insulis lōginquis à terra, in mari lōgē sitis.

Atq; ita vertit beatus Hieronymus ex Hebræo: de profundo maris In versu verò vigesimoquinto, cum dicitur, Pes tuus de canu tuorum, sermo videtur fieri nõ determinate ad aliquẽ, neq; ad Deum, neq; ad hominẽ, aliquem determinate, sed in genere ad vnumquẽq; qui prælio interfuit. Sic enim persona secunda nõ nunquã vti solemus. Vt (verbi gratia) cũ dicimus, Videas plerõsq; omiſſa via recta, sectari de via, tantũdẽ est, ac si dicamus: Videre quilibet faciliẽ potest, & cetera. Deniq; illud ab ipſo, in versu vigesimoquinto, quod in Elucidatione exposuimus, A Deo ultore, alij intelligit secundũ numerum pluralẽ, Ab ipſis inimicis: vt sit (iuxta scripturã vſitatũ more) perissologia, eiusdẽq; rei inculcatio: alij, Ab ipſo principe inimicorũ: alij, Ab ipſo sanguine ex inimicis effluente. Versu vigesimoſeptimo, Præuenerunt principes, cõiuncti psallentibus, in medio iuencularũ tympanistriarum. Totũ hũc versum in Elucidatione secundũ intelligentiã mysticam eorum uimus. Poterit tamẽ, & ad literã intelligi, secundum ordinem qui fit in solennibus gratiarũ actionibus, vbi præueniunt, & antecedũt principes, idq; intelligẽdo potius de præfectis seu principibus cantorũ, quã de principibus populũ: hos demũ subsequẽbãtur cãtores, psallentes & cõſtrentes domino quoniam bonus, quoniã in seculũ misericordia eius: quibus coniungebãtur iuenculã in tympanis tympanisantes, & chorũ ducentes cũ gaudio. Atq; hũc sensum clarius explicat, quod habet versio Hieronymi ex Hebræo, Præcesserũt cãtatores et q post tergũ psallebant, in medio puellarũ tympanistriarum.

Versu vigesimo octauo. In Ecclesiis benedicite Deo domino, de fontibus Israël. Elucidatio interpretatur de fontibus, vt significet quasi materia benedictionis, ad quã fit exhortatio, quasi dicatur, Benedicite Deo super fontibus Israël. Aliter verò intelligi poterit, Benedicite in Ecclesiis dominũ, vos q estis de fontibus Israël geniti, id est, per sanctos Apostolos (qui fontes sunt regeneratiõis) ex Israël regenerati. Quod magis videtur quadrare ad versionẽ Hieronymi ex Hebræo, quã habet numero singulari, De fonte Israël, vel (vt alij retũt) de vena Israël: siue de scaturigine Israël: qd Hebræi quãdã exponũt, quicũq; estis de semine vel progentie Israël: quãquam; & hæc intelligi possint de fonte, siue vena, siue scaturigine Euãgelicã prædicationis, quã ex Israël in mũdũ deſcendit vniuersum per omnes populos nationũ. Versu vigesimo-

nono, Il
versum
fimorũ
neq; pra
nõ solũ
tia Iaco
piet pra
intellig
cõprob
ita de s
magis
min, H
Gus, legi
cũ, Ince
manus
permã
ne, p ex
Ananiã
mine T
eom or
abstiner
se, sed ci
tis exce
cepum
nagogi
dicare: r
se nõ di
reuelati
frates,
secundu
neq; die
est, idem
lum scã
Epistolã
nẽ in Cl
ve extra
tertiũ c
tra corp
& audi
Hgo exta

nono, ibi Bēiamin adolescētulus in mētis excessū. Quòd hūc
 versum de beato Paulo exponimus, primū nō absq; grauif-
 simorū virorū autoritate facimus, deinde nec præter rationē,
 nec præter similitudinis cōuenientiā. Nā beatus Augustinus
 nō solū quod hīc scribitur, verū etiā quod in Genesi in prophe-
 tia Iacob de Bēiamin dicitur, Bēiamin lupus rapax, mane ra-
 piet prædā, & vespere diuidet elcas, putat de Apostolo Paulo
 intelligendū. Paulū quoq; de tribu Bēiamin fuisse, ipsius met-
 cōprobatur testimonio, capite 111. Epistolæ ad Philippēses,
 ita de se loquētis, Si quis alius videtur cōfidere in carne, ego
 magis circūcisus octauo die, ex genere Israël, de tribu Bēia-
 min, Hebræus ex Hebræis, &c. De extasi autē in qua fuit Pau-
 lus, legimus Act. 1. x. cap. quomodo in profectioe ad Damas-
 cū, luce caelesti tactus desuper, & voce Dei audita, postquā ad
 manus deductus fuisset in ciuitatē à comitibus, tribus diebus
 permāserit nō videns, neq; manducans, neq; bibēs, in oratio-
 ne, p̄ excessum (vt videtur) torus eleuatus. Id quod loquēs ad
 Ananiā dominus, indicabat, dicēs, Surge, & quære Saulū no-
 mine Tharsensem: Ecce enim orat. Vbi cū ait dominus, Ecce
 enim orat, indicat Paulū triduo illo, dum ita à cibo potuque
 abstineret, item & visu nō vteretur, non mente alienatū fuisse,
 sed cū Deo prorsus occupatū. Et verisimile est, tūc in men-
 tis excessū ipsum fuisse, & à Deo didicisse quæ statim post re-
 ceptum visum audacter & fiducialiter de Christo, etiā in Sy-
 nagogis, & palām omnibus gētibus atq; Iudæis cœpit præ-
 dicare: maximè cū ipse aperte testetur, humano magisterio
 se nō didicisse mysteriū fidei Christianæ, sed per immediatā
 reuelationē Dei. Sic enim Galatis scribit. Notum vobis facio
 fratres, Euangelium quod euangelizatum est à me, quia nō est
 secundum hominē. Neq; enim ego ab homine accepi illud,
 neq; didici, sed per reuelationem Iesu Christi. Et verisimile
 est, idem fuisse hoc tempus in quo illi datum est in tertiu cæ-
 lum scādere. & ineffabilia verba audire, de qua re scribit in
 Epistola posteriore ad Corinthios, in hæc verba, Scio homi-
 nē in Christo ante annos quatuordecim (siue in corpore, si-
 ue extra corpus, nescio, Deus scit) raptum huiusmodi vsq; ad
 tertiu cælum. Et huiusmodi hominē (siue in corpore, siue ex-
 tra corpus, nescio, Deus scit) quoniā raptus est in paradysum,
 & audiuit arcana verba quæ nō licet homini loqui. Hæc est
 Hgo extasis est adolescētuli nostri & paruuli Bēiamin. Nūc ve-

Philip. 3.

Actu. 9.

Galat. 1.

1. Cor. 12.

rò & congruentiam videamus cōparationis: Benjamin inter omnes fratres suos natu minimus fuit, & fratrum vicinior quē pater in senectute genuit, ac tenerrimē dilexit. Ita Paulus, Apostolorū omniū vltimus, vocatus est, quasi in senectute patris: quoniam post Christi ascensionē in cælos. Vnde de se ipso confitetur scribens Corinthiis, quod nouissimē omniū, post Apostolos omnes viderit dominū, quasi abortiuus, addit & causam, Ego (inquit) sum minim⁹ Apostolorū, qui nō sum dignus vocari Apostolus, quoniā persequutus sum Ecclesiam Dei. Audis Benjamin fratrem miimū, in senectute Christo genitum. Vis autē audire, quare ita tenerē pater (tamen minimum & in senectute gentium) hūc dilexit? Lege quod sequitur, Gratia Dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua nō fuit, sed abundanti⁹ illis omnibus laboraui. Non ego autē sed gratia Dei mecū. Ad hęc Benjamin matris suæ Rachelis (vt ita loquar) interfector fuit. Siquidē in partu matris mortua est, & sepulta in via quæ ducit Bethleem. Egre diens quoq; anima præ dolore, mater appellauit illū Benoni, id est, filium doloris mei: pater verò nomen cōmutauit, appellans illum Benjamin, id est, filium dextræ, sicuti manifeste docet historia Genesis. Hęc autē omnia aptissimē secundū mysticam intelligentiā Paulo accōmodantur gentiū Apostolo. Deus enim ita fortiter per omnes epistolas suas mōstrare conatur legis veteris abrogationē, dum ubiq; cōtra Iudæos morantur tenere volentes, sua legalia cōstanter agit pro Euangelicæ libertate, nōne tibi Synagogæ matris suæ, in qua educatus & edoctus fuit, & veteris legis in qua genitus, quasi interfectus quidam fuisse videtur? Nōne rectē tibi videtur Synagogæ vetus hūc posse appellare Benoni, id est, doloris mei filium, qui matrē, à qua educatus & institutus fuit, deficere fecit, (vt ita loquar) voluit interire? Quis enim Apostolorū omniū ita legalium euacuationem docet, quis ita pro Euangelicæ gratiæ libertate dimicat, vsq; ad sanguinē, vt hic adolescentulus Benjamin? Et licet Synagoga mater videns se præ dolore expirare animā ac deficere, vocet illū doloris sui filiū, licet illū crudelissimo odio prosequeretur ipsius populus: pater tamen Benjamin illū appellauit. Deus pater nō patitur filii doloris nuncupari, sed cōmutato nomine Benjamin appellat, id est filiū dextræ. Quid autē est, quod à Deo filius dextræ vocatur? Nēpe id quod ad Ananiā dicebat, Vas electionis est mihi.

2. Cor. 15.

Ibidem.

Genes. 35.

Actn. 9.

vt po
Ego
ti. Q
ferm
bus
culi
sub fi
eorū,
stolor
Zebe
scipi
mini
minu
Beth
rosq;
testan
tes. N
geli a
in ca
tibi o
conin
quod
quod
tuo, q
lium
plo sa
de ca
rusate
reges
simor
vaccis
Per fe
gimu
præfe
per fe
cōtra
lation
torum
dem
feras

vt portet nomen meū corā gētibus, & regibus, & filiis Israēl. Ego enim ostēdā illi quāta eū oporteat pro nomine meo pati. Quis igitur miretur, si in hoc Psalmo, vbi copiosissimū sermo habetur de noua Ecclesiā ædificatione, quæ ex gentibus potissimū cōstat, de hoc Paulo gētīū primo Apostolo peculiāris fiat mentio: si etiā priori loco ante alios exprimat̄ur sub figura Benjamin. Versu trigesimo, Principes iuda, duces eorū, principes Zabulō, & principes Neptalim. Fuerūt Apostolorū aliqui electi ex tribu Iuda, vt Iacobus & Ioannes filij Zebedæi: itē Iacobus minor, Iudas & Simō fratres, ac inter discipulos Ioseph iustus, qui omnes filij erāt sororis matris domini. Porro Zabulō & Neptalim, in Galilæa sitē sunt, vnde dominus Petrū, & Andreā assumpsit, & Philippum, qui & ipse à Bethsaida Galilææ erat, & Nathanael discipulū, & alios plētosq; ex Galilæa partibus: quē admodū 1. cap. Act. Apostolorū testantur stupētes linguarū miraculum, cū admiratione dicētes. Nonne ecce omnes isti qui loquūtur, Galilæi sunt? Et angeli ascendente domino, Viri Galilæi, quid statis aspicientes in celis? Versu trigesimosecūdo, A tēplo tuo in Hierusalem, tibi offerent reges munera. Quidā huius versus principium coniungūt fini præcedentis, hoc modo, Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis, à templo tuo in Hierusalē: id est, quod in Ecclesia tua operatus es, incipiendo à templo sancto tuo, quod est in Hierusalem, quia illic primū cœpit Euangelium prædicari, & Ecclesiā ædificari. Aut, Confirma hoc à tēplo sancto tuo, id est, virtute desuper missa, & spiritu sancto de celo demisso, de sanctuario tuo, quod est in superna Hierusalem, quod vbi feceris, in gratiarum actionē offerent tibi reges munera, per vniuersum orbem terrarum. Versu trigesimotertio, In crepā feras arūdinis, congregatio taurorum in vaccis populorum, vt excludant eos qui probati sunt argēto. Per feras arundinis, in Elucidatione principes seculi intelligimus Euangelis repugnantes: per tauros, illorum duces & præfectos: per vacas, vulgus ipsum in malo consentiens. Aut per feras arundinis, intellige hæreticos vel sapientes seculi, cōtra Christum & Ecclesiam inani timore superbix & simulatione falsa scientiæ insurgentes: per congregationem taurorum, exercitus principum & potentum quos cōtra fidem mouent, vt persequutionem faciant Ecclesiæ: Aut per feras arūdinis, malignos & sæuos spiritus erroris accipe: de-

Matth. 4.
Ioan. 1.

Actu. 7.

Ibidem.

Psal. 21.

inde, per tauros seculi potētes & sapientes, quos ferz illz er-
 agitant, & quorum vtuntur ministerio, ad perficiendum con-
 cupitam sibi malitiam. Quod autem per tauros, potentes si-
 gnificantur atque maiores: per vaccas minores & vulgari ho-
 minum qui alios sequitur, docet etiā Psalmus xxi. vbi dici-
 tur, Circūdederūt me vituli multi (quod ad ministros & vul-
 gus refertur Christum cōprehendentium) auri pingues ab-
 fconderunt me, quod ad Phariseos & primos Iudæorum pe-
 ctare dinoscitur. Quod autem in fine dicitur, Vt excludant
 eos qui probati sunt argēto, intelligitur, probati sicut argen-
 tum: quē admodum suprā, Niue dealbabūtur, id est, quātum
 dealbabuntur. Alij verò per argentum intelligunt verbum
 Dei, optimē sonorum, quē admodum est argentum bene son-
 nans. Sicque sensus talis est, Vt excludant & impediant eos
 qui probati sunt & instructi verbo Dei, id est, prædicatores
 & Apostolos Christi. Versu trigesimo quarto, Venient lega-
 ti ex Aegypto, Aethiopia præueniet manus eius Deo. Videtur
 hæc completa tempore Apostolorum, quando in Alexan-
 dria Aegypti (vt Philo Iudæorum disertissimus testatur) scia-
 la erat celeberrima Christianorum, ad formam Ecclesiæ Hiero-
 solymitanæ communiter viuentium, sub Marco Euangeli-
 lista, primo Alexandria Episcopo: quorū vitæ ordinem sum-
 ma commendatione idem hic Philo latè in libris suis prole-
 quitur. In Antiochia verò primū cognominatos fuisse disci-
 pulos Christianos, discimus ex cap. xi. Act. Apostolorum,
 vbi & Ecclesia iam in principio nascentis fidei erat cōgrega-
 ta. Post verò Matthæus Apostolus atque Euangelista, ead-
 dem in suæ prædicationis sortem fertur accepisse, populorūq;
 plurimos ad fidem cōuertisse. Quod autem dicitur: Venient
 legati ex Aegypto, secundū translationem dicitur sumpnum
 ab iis qui pacem quærunt: quorum consuetudo est, legatos
 mittere, qui de pace simul cum hostibus tractent. Neq; aliud
 per horum legatorum aduētum significatur, quā ipsorum
 pax cum Ecclesia & populo Dei, per susceptionem fidei. Si-
 militer de Aethiopia, quòd præueniet vel festinabit dare ma-
 nus Deo, secundū metaphoram dicitur, comparatione sum-
 pta ab iis qui in bello se victos dedunt. Hi enim dare manus
 dicuntur, nimirū supplicandi gratia, itemq; vt vinciantur, effi-
 cianturque captiui, si placitum fuerit hostibus, ne vitam per-
 dant, rem omnibus rebus magis optatam.

Philo.

Actu. xi.

SEX

SEXAGESIMIOCTAVI

PSALMI ARGUMENTVM.

Quemadmodum ex sacris Euangelij & Apostolorum scri-
 ptis edocemur, necesse est hunc Psalmum Christo domino ap-
 plicari. Pleraq; enim eorum quae hic Psalmus continet, tam
 in sacris Euangelij, quam in alijs Apostolicis scriptis, de Christo
 scripta perhibentur. Cuiusmodi est illud versus quinto. Oderunt me gra-
 te quod apud Ioannem dominus de se dictum testatur, cum ait, Sed
 impletur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt
 me gratis. Item & illud versus decimisecondi, Zelus domus tua co-
 munit me, apud Ioannem Apostoli recordati sunt de Christo scri-
 ptum fuisse, postquam flagello vendentes columbas eiecisset de templo.
 Alteram vero partem versus eiusdem, Opprobria exprobrantium
 tibi ceciderunt super me, Paulus Apostolus cap. XI^{II} epistola ad
 Roma. ad Christum accommodat, eius humilitatem in exemplum
 adducens, & discant non superbe sapere. Idem cap. XI. versus vi-
 gesimo septimi & vigesimo octavi. Fiat mensa eorum coram ipsis in la-
 queum. Obscurentur oculi eorum, &c. de vindicta contra Iudaeos Chri-
 stianicos, manifestissime exponit. Petrus vero in act. Apostolo-
 rum, primo capite, de Iuda proditore coram fratribus verba faciens,
 & alterius substitutione, versus trigessimum. (Fiat habitatio eorum
 deserta, & in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet) de Iuda pro-
 ditore & eius complicibus, testatur a spiritu sancto per os Dani-
 dae protatum. Illud quoque quod habet versus vigesimo sextus de felle
 & aceto, Dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt
 me aceto: nonne luce clarius ad historiam pertinet dominicae passio-
 nis? Negari igitur a fidelibus non potest, Psalmum istum ad perso-
 nam Christi pertinere. tametsi forsitan & David, quatenus Christi ty-
 pum erat, secundum literam possit applicari, in tribulationibus gra-
 vissimis constitutum, atque etiam ad fidei singulos, quatenus Chri-
 sti membra sunt, & quatenus eius passioni in varijs tribulationibus
 conformantur. Clamat itaque in hoc Psalmo ad patrem Christus, in
 passivum angustia positus, secundum similitudinem hominis in a-
 que periclitantis, pedes luto caeno infixos habentis: qui usque ad
 nasum exclamans pro auxilio, & usque ad oculorum defectum, huc
 respiciens, nullum percipit liberatorem: quam metaphoram
 mox versus quinto, ac deinceps aperte exponit suorum persecutorum
 multitudinem & ferocitatem multis versibus, malitiae verborum
 & calumniae manifestans, causam vero persecutionis, dicens: Ze-

Ioan. 15.

Ipan. 2

Roma. 14.

Roma. 12.

Actu. 1.

Ioan. 19.

lum esse domus Dei: ex quo, cū increparet superbos increpatio inuoluitur, in tantam venit miseriam. A versu autē decimo sexto, & incipit, magna vehementia auxilium patris inuocat contra calumnias suamque innocentiam, & ex aduerso maximam miseriam proponit, vsque ad versum vigesimum septimum. Hinc verò vsque ad versum trigessimū quartum, de sua tacens miseria, eam que super nimiam secundum ordinem paterna iustitia vltima erat vltionem & pœnam retributionem, quasi per imprecationis modum, secundum consuetudinem Diuinae voluntatis, prædicit. Nouissimè verò, à versu trigesimo sexto, ad finem vsque suam à passione & morte salutem, ac reuerentissimam victoriam proponens, laudemq; patri promittens super omnia sacrificia gratissimam, vniuersum fidelium certum ad considerandum & magnificandum opera Dei mirabilia exhortatur. Imò in plenitudine, calum, terram, mare, & que in eis sunt, omnia ad laudem Dei conuocat & inuitat, propter edificationem Ecclesie Iherusalemq; constabilitationem, vsque in consummationem seculi.

SEXAGESIMO OCTAVI PSALMI ELYCIDATIO.

1 Saluum me fac Deus: & quomodo intrauerunt aqua vsque ad animam meam.

2 Infixus sum in limo profundo: & non est substantia.

3 Veni in altitudinē maris.

ALVA tu me Deus saluator meus, ad solū ab omnibus derelictus clamito, & quomodo periculis feroperam tribulationes plurimæ & angustia terribiles me affligunt, & iam occupauerunt vniuersum cor meum, tanquam si aqua eos copiosè ingrediantur ad suffocandū cor, & extinguendā animam. Et planè in tantis his tribulationibus sic consistit, quomodo is qui in profundo aquarū vsq; ad os ascēdit, consistit, periclitatur de vita corporis, nisi accurrat auxilium.

2 Ad modum eius qui secundum corpus in limoso limo fixus est, in profundo aquarum (ita vt mouere se non potest, aut enatando periculum euadere) ira nunc ego in profundo tribulationum hæreo infixus, ita vt per me non videam exiendi viam: * & non est mihi vlla firma subsistētia, nihil solidum vbi subsistam, non est vbi firmum possim ponere, & stigium pedis mei, sed continuo immergor profundius, & que amplius laboro, eo infigor altius: sicut is qui in limo profundo consistit, quo plus laborat corpore, vt se extrahat, eo magis ac magis cæno infigitur. 3 Deveni in profunditatem maris totus immerisus vudis tribulationis, vt

videat
petus a
ei mar
atq; ab
re. A
si inuo
laborē
quali ra
possim
de tant
oculi n
intento
in que
et audir
oculi m
maxime
preter o
& profe
rel dia
mei pra
& No
etiam v
sunt adu
persequ
illam h
tra me p
debui qu
stus fui,
mi pro c
scimus: qu
firti reu
da & ape
tiam me
g mihi obi
uolunt, &
peccata c
me nosti,
niam mil
me. Tu
& quod h

videat mihi posse mergi profundius: * & tribulationum impetus atq; tumultus in modum tempestatis, quasi fluctus sæti maris tumultuantis atq; feruentis, penitus obruerunt me atq; absorbuerunt, ita vt ex me prorsus desperem posse euadere. 4 In tantis autem angustiis positus, clamavi voce excelsa inuocans auxilium, & clamando vim magnā mihi feci, & labore exhibui, vt clamare efficacius: & præ clamore nimio quasi rancæ factæ sunt fauces meæ, vt iam clamare vix ultra possim. Maximo enim desiderio & affectu profundissimo, de tantis tribulationibus inuocaui auxilium: * caligauerunt oculi mei præ nimia obseruatione liberationis, dum iam diu in mentes teneo oculos ad dominum Deum saluatorem meum, in quē spero, & quem inuoco: nimiū expectat, nimiū differt et audire, vt non sufficiant ad eum ultra aspicere præ defectu oculi mei. 5 Crescit in dies numerus inimicorū meorū, & maximo numero iam multiplicati sunt qui me absque causa præter omnem rationē, contra omnem æquitatē, odio habēt & prosequuntur, ita vt præ multitudine iam vel dinumerari vel dinosci omnes non possint: quēadmodum capilli capitis mei præ multitudine non valent dinosci neque dinumerari. 6 Non solum autē secundum numerū multiplicati sunt: sed etiam viribus inualuerunt, & sæuitia aduersus me aggrauati sunt aduersarij mei, qui me iniuste præter omnē æquitatem persequuntur: cū ego illis mali nihil fecerim, neq; occasionē illam huius malitiæ contra me præstiterim: * illis autē contra me prævalentibus & ira sic exardescētib; ego exoluere debui quæ non rapui: passiones & afflictiones sustinere coactus fui, tanquam malefactor, quas nō commerui: pœnā sustinui pro culpa, quam nō admisi, & cuius mihi non eram conscius: quēadmodū cum quis à furto innocens, cogitur quasi furti reus exoluere & pœnā pati. 7 O Deus, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, tu nosti insipientiam meam & malitiam meā: tu scis, an in me sit insipientia illa & malitia, quam mihi obiiciunt, dicentes me blasphemum, seductorem, seditiosum, & huiusmodi multa: * & tibi occultum non est, an peccata commiserim, ob quæ has miseras sustineo: tu optime nosti, num verē mihi insint peccata quæ isti per calumniam mihi impingunt, obiiciunt, & testificantur aduersum me. Tu enim nosti meam innocentiam atque iustitiam, & quod hæc omnia quæ fero, absque mea culpa sustineo.

* & tempestas demersit me.

4 Laboranti clamās, rancæ factæ sunt fauces meæ: * descēderunt oculi mei, diu spero in deum meum.

5 Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.

6 Consortiati sunt quōsi persequuti sunt me inimici mei iniuste: * quæ non rapui tunc exolvebam.

7 Deus, tu scis insipientiam meam: Hebre. 4. Ioan. 7. Lucæ 23.

* & delicta mea abscondita.

8 *Nō ern-
beſcāt in me
qui expēctāt
te domine,
domine vir-
tutum.*

9 *Non cō-
funditur in
per me qui
querunt te,
De⁹ Iſrael.
Matth. 26
Lucæ 22*

10 *Quoniā
propter te ſu-
ſtini oppro-
brium, ope-
rui cōfuſio
faciē meā.*

11 *Extra-
neus factus
ſum fratri-
bus meis, &
peregrinus
ſilijs matris
meæ.*

22 *Quoniā
Zelus dom⁹
tua comedit
me.*

8 Ne patiaris, o domine cæleſtiū exercituum, eos qui te ex-
pectant, & à te ſalutem cōſequi deſiderāt, confundi propter
miſeriā paſſionum iſtarum mearum: totum genus humani,
quod à te ſalutem expectat, nō cōfundatur in me, nō propter
iſtā meā humilitatem & miſeriā paſſionis fruſtretur expe-
ctatione ſua. 9 Nō patiaris (inquā) o Deus Iſrael, cōfundi &
fruſtrari ſpē fidelium tuorum, qui ſeruiunt tibi, & expectant
à te ſalutē atq; redemptionem: ſed ab hac tribulationū me-
rum miſeria me liberatum, fac à morte reſurgere, vt licet popu-
lo tuo diu expectara ſalus, per mortis victoriā poſſit con-
gere. * Atq; ita fac per ſubſequentis reſurrectionis gloria,
vt nō ſit fidelibus meis in opprobrium & cōfuſionem boni-
tas paſſionis meæ: ſed magis gloria ſit illis opprobrium mi-
ſeris, vbi per eā talis præſtita fuerit ſalus & victoria. 10 Qui
enim nunc opprobria ſuſtineo maxima, ab aduerſariis meis
illudētibus, me velantibus, conſpicientibus, ridētibus, reſu-
ridiculis atque geſtibus ſædis tubſannantibus: item & quā-
nunc ſuſtineo quæ ignominioſa ſunt & confuſione plena,
quibus ſolēt homines maximē erubeſcere, publicam confu-
ſionem & publica opprobria tu noſti pater ſancte, quod mihi
propter mea peccata ea ſuſtineam, ſed propter tuam volun-
tatem: quoniam tu me hæc tanta pro hominum ſalute volu-
ſti perferre, vt pro eorum peccatis tuæ iuſtitie ſatisfaceres,
neq; niſi ex obedientia à te miſſus ad hanc deueni humilia-
tem. 11 Etiā fratribus meis, cognatis, vicinis, & concubitis
factus ſum extraneus, & filiis matris meæ, filiis ſynagogæ,
liis populi mei, factus ſum quaſi peregrinus & extraneus
qui mihi proximi erāt & amiſſimi, præ miſeriā me non
agnoscere, quaſi extraneos ſe gerunt, & quaſi me non
cognouerint fugiunt à me, propter confuſionis opprobria.
12 Omnium autem tribulationum mearum origo hinc eſt, quod
zelus & ardēs emulatio ſiue deſiderium pro gloria domus
ſiue populi tui, totum poſſedit & abſorbuit atq; deuorauit me.
Propter quē zelum, dum ferre non potui (vt nec debui) abomi-
nationes & impietates quas videbā inter eos, pro tui nominis
gloria cōfidēt illis reſtiti, illorūq; priuatim & palam reſu-
gui, vnde primū aduerſum me odium conceperunt, quod me
tandē in iſtā pertraxit miſeriā. Item & cum populum de-
rē, quæ tu mihi præcepſti docere, propter zelū ſalutis populi
tui & gloriæ tuæ, cumq; miracula ederem, illi aduerſum me

indigna
adduxer
exprobra
melias r
quod i
ceba, eo
per quæ
E pro mal
delicere
micis m
illorū in
ipſum vi
me deri
citemne
inimicis
co & cil
ſe prode
ne, quod
leba in ſ
ita mcer
bium, pa
15 Adu
tūlicis r
erat hon
transitus
* & in o
riam i
vulgaria
potores
verò iute
domine
eſt unde
conſolab
o Deus,
quo con
complac
dit me
nem mi
ter, piſſ
clamant

indignabatur, & per indignationē atq; inuidiā huc tandē me adduxerūt: * & opprobria eorum qui per suas prauitates tibi exprobrabāt, super me ceciderūt, ego tanquā proprias cōtumelias reputaui, imō maioris existimaui q̄ proprias: propter quod illas ferre nec volēs nec potēs, fiducialiter illis cōtradicēbā, eosq; arguebā pro iis in quibus tuæ gloriæ (quam semper quæsiui) derogabāt. 13 Ego verò non reddebā illis malū pro malo, neq; pro odio odium, cū mihi exprobraret & malediceret: sed me ipsum affixi in ieiunio & oratione pro inimicis meis, tā propter tui nominis cōtemptū, quā propter illorū impœnitentiā, vt pro malo redderem bonum: * & hoc ipsum vbi perceperūt, mihi verterūt in opprobrium, ob hoc me deridentes, ampliūsq; velut vanū & ridiculum hominem cōtemnentes. 14 Et vt perfectior esset acceptabiliōrque pro inimicis meis pœnitentiā, etiā vestitu lugubri incedebā, sacco & cilicio: hoc est, tristis & mœrens, mœrore etiā foras se prodente exteriori habitu, tum propter tuā inhonoratiōem, quod in eis nihil proficerē, tū quod illos ita videbā & dolebā in sua obstinatos malitia: * & factū est hoc mihi, quod ita mœrens & lugens incesi in derisionem, quasi in prouerbiū, parabolā, atq; iocū publicum, vulgatū per ora hominū. 15 Aduersum me loquebantur palām qui in publicis cōuentualis residebant, vt pote qui in porta sedebant, vbi publicus erat hominum plurimorū cōuentus, & continuus multorum transitus, homines ditiores & potentiores qui illic residebāt: * & in opprobrium meum carmina sua cantabant bibentes vinum in conuiujs publicis: in meum contemptum, cantica vulgaria de me cōposuerunt, quæ decantarent aduersum me potores vini, in conuiujs & comessationibus suis. 16 Ego verò inter hæc omnia orationem meam dirigebam ad te domine coram te (qui solus eras tota spes & consolatio mea) effundebam precem meā, sicq; tibi colloquendo me ipsum consolabar aduersum impropria illorum: * veniat tandem, o Deus, tempus beneplaciti tui, tempus benevolentia, in quo complacitum sit tibi eruere miserū de tantis angustijs: complacat tibi tandem vt eruas me, & respice ad adiuuandum me. 17 Secundum multitudinem atque magnitudinem misericordiæ tuæ exaudi me, misericordiarum pater, piissimè Deus, qui nunquam soles derelinquere ad te clamantes de tribulationibus: * exaudi me (inquam) in veritate

* & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

Ioan. 8

13 Et operui in ieiunio carnem meam:

* & factus est in opprobrium michi.

14 Et posui vestimentum meum cilicium:

* & factus sum illis in parabolam.

15 Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta.

* & in me psallebant qui bibebant vinum.

16 Ego verò orationem meam ad te domine:

Psal. 39

* tēpus beneplaciti De.

17 In multitudine misericordiae tuae exaudi me:

* in veritate

salutis tua ritate salutis tuæ, quã pollicitus es exhibere & præstare omnibus qui te fiducialiter inuocant in necessitatibus: propter veritatẽ tuam, qua saluare pollicitus es fidentes tibi, exaudi & salua me. 18 Eripe me de angustia tribulationũ cui hæreo in fixu, quasi in luto, vt nõ in illis permaneã, non illis absorbear: * saluũ me fac ab aduersariis & osoribus meis, qui mala quærunt aduersum me, & de magnis tribulationibus quibus immergor & obruor, quasi in profunditate aquarũ multarũ. 19 Non me penitus demergat magnitudo tribulationis, in modũ tempestatis aquarum sese accumulãtis & aggrauantis super me: neq; in profundũ absorberi me patiaris, vt nõ rursus emergã: sed à grauissimis istis tribulationibus quibus nũc premor, & penẽ suffocor, per resurrectionẽ à morte, tube me emergere: * neq; permittas puteũ inferni super me claudere ostiũ suũ, nõ derelinquas animã meã in inferno, neque corpus in sepulchro: non permittas detineri animã meam in lymbo inferni, cũ illuc ad liberandum captiuos patres descenderit: sed exitũ dabis illi, vt ad corpus redeat, vitãque corpori restituat. 20 Exaudi me pater domine, quoniam misericordia tua ineffabilis erga omnes omnino homines, suavis & benigna est, & exaudire auxiliariq; parata omnibus inuocãtib;: * secundum multitudinẽ miserationum tuarum, quibus à seculo misertus es humiliter te inuocãtib;: etiã ad me respice benigno aspectu fauoris tui, vt de angustis afflictũ liberer tuũ vnigenitum. Neq; enim tuum vnigenitum filium debes despiciere: qui etiã seruos clamantes non dedignaris exaudire. 21 Neq; auertere velis faciem tuã à me puero tuo. noli quasi iratus vultu auerso orationẽ repellere, quam offero tibi: * exaudi me quantocyus, & ne distuleris auxiliũ, quoniã vehemens est afflictio mea, & continuo profectu incrementum accipiens. 22 Aspice benigno aspectu fauoris tui in animã meã, vt saluam facias eã: * libera me propter inimicos meos, propter inimicorũ meorum rabiẽ, quoniã nõ cessant affligere animã meã, & crescit cõtinue eorũ aduersum me saua crudelitas: vt quanto illi aduersum me crudelius sæuiũt, tãto mihi tu fias ad auxiliandum atque saluandũ propinquior. * Insuper & propter confusionem inimicorũ tuo: * quoniam tribulor, velociter exaudi me. 23 Reuerde anima mea, & libera eam: * propter inimicos meos eripe me.

meorum saluum me fac, vt confundantur & frustrentur ab
 quibus cogitationibus suis. 23 Tu nanque optime nosti im-
 properia & cōtumelias, quibus me affecerūt aduersarij, cōsu-
 mē quoque & erubescentiā meam: quā multa, quā scē-
 ra, quā ignominiosa ab eis perpeſsus fuerim, quomodo mihi
 offenderint, quomodo de loco in locū cum ignominia publica
 proterint, quomodo diffamauerint, quomodo accusauerint
 cōtra testimonio, & omnino quātas cōtumelias, tam publicē
 quā priuatim mihi irrogauerint. 24 Coram oculis tuis
 latet, neq; latere te possunt (quem nullum latet occultū) om-
 nes aduersarij mei: tu eorum & numerum malitiam & corda
 libera optime cognita, neq; ignoras quo animo, & quā ini-
 que cōtra omnē iustitiam mihi aduersantur: * ego verō para-
 tus sum ad omnia quęcūq; tu permiseris, & in quātis cūq; po-
 terat de deris eis: adeoq; nō abhorreo ab his quas fero pas-
 sionibus, vt etiā spiritus desiderio expectauerim improperia
 & passionū, & passionum miserias, Desiderio enim desideravi,
 factio nū spiritus desiderium, calicem hunc bibere, quem tu
 celsus pater dedisti mihi. 25 Et considerauī, an esset ali-
 quis qui in tātis tribulationibus mihi ostēderet compalsio-
 nis signū, nec inueni: sed vniuersa turba hominum, odio potē
 ti atq; principum excitata, simul omnis aduersum me clami-
 tabat: etiam tunc cū me in maxima conspiceret miseria: * &
 expectando considerauī, si fortē aliquis mihi veniret conso-
 lator, & non potui quenquam aduētere, qui mihi in tantis
 angustiis ferret solatium. Derelictus enim eram ab homini-
 bus, & propter miserā à me vniuersi aufugerāt. 26 Quod-
 dam omnium immanissimum & crudelissimum erat, in no-
 vissima angustia, accepta iam cruci sententia, vbi peruenis-
 sem ad locū supplicij, cum misericordia erga reos, vti homi-
 nes solent, & ad cordis confortationē dulce præbere poculū,
 crudelissimi isti & passionibus meis insatiabiles hostes, de-
 derunt mihi bibere acetum & vinum felle mixtū, ne in tan-
 ti quidē mea miseria vlla tacti misericordia. 27 Propter hęc
 in me tā inauditam & immanem crudelitatem, quam con-
 trame principes Iudæorum, Scribæ atque Pharisei cum se-
 nioribus exercuerunt absque misericordia, secundum ordi-
 nem atque definitam sententiam iustitię tuę, grauissima
 retributione punies eos pro impietate sua. Apparatus nanq; pro-
 missionum temporalium, in quas semper intentos habent

23 Tu fr̄
 improperii
 meū & con-
 fusionē meā
 & reueren-
 tiam.

24 In con-
 spectu tuo
 sunt omnes
 qui tribulat
 me:

* improp-
 erium expe-
 ctauit cor
 meū & mi-
 seriam.

Ioan. 18

25 Et susti-
 nui qui si-
 mul contri-
 staretur, &
 non fuit:

* qui cōso-
 laretur, &
 non inueni.

Ioan. 19

26 Et dede-
 runt in escā
 meā fel, &
 in sui meā
 potauerunt
 me aceto.

Ioan. 19

27 Fiat mē-
 sa eorum co-
 ram iustis in
 laqueū, &
 in retribu-
 tiones:

mentis

mentis suæ oculos: erit illis in occasione mortis, tanquam laqueus quo irretiantur ad perditionem, & in retributionem finalem atq; nouissimam, post quam non sperent neque expectent alia: *item & in offendiculum, quod illos faciet ab æterna salute cadere: quia tēporalibus inhærentes promissis, cælestia & sempiterna longè potiora negligent. Nam propter temporaliū promissionum respectum, in quas ex legalis literæ cōsuetudine intēdūt semper oculos, Christum absq; illis venientem cōtempserunt, sicq; ab æterna retributione ceciderunt, & de peccato in peccatum malè scandalizati corruerunt. 28 Obscurabitur quoq; acies mentis eorum, si ueritatem fidei & Euāgelicæ ueritatis videre nequeat. Exer-

** & in scādalum.*

28 *Obscuratur oculus eorum, ne uideant:* veritatem fidei & Euāgelicæ ueritatis videre nequeat. Exer-

** & dorsum eorum semper incurua.* * semper ipsi in ima respiciēt: quomodo solēt qui dorso incuruato incedunt, idque vel tēporalia semper bona respiciendo, uel sub pōdere & seruitute legis grauius sudādo. Ipsi namq; qui illuminari potuerāt oculis, si ueritati uoluissent acquiescere magis q̄ repugnare, atq; per libertatē Euāgelicam potuerāt exonerari à legis onere, in sua cæcitate obstinati eligēt permanere obscurati mētis oculis, & dorso incuruato sub pondere legis sudabunt. 29 Effundes tu sancte pater, super eos uindictā iræ tuæ: in abundantia iracundiæ, iusto tuo iudicio exercebis in eos uindictam magnam: * & indignatio tua magna ad quā te prouocauerunt, comprehendet eos, punit eos, ultionemq; de eis accipiet grauisimam. 20 Loca habitationis ipsorum, tuo iudicio fient deserta ab habitatoribus suis: & in ciuitatibus ac domibus eorū nō erit ex eis, neq; de semine eorū inhabitator. Eiciantur enim ipsi à ciuitatibus & domibus suis, & occupabūt alieni terrā eorum: eueinētque illis quod timere se simulauerant, ut locum suum & gentem simul perdāt: qui autē residui fuerint, captiui ducentur in omnes gentes & in regiones exteras, absq; spe redeundi in loca sua patria. 31 Quoniam quem tu propter scelus populi tui ad uerbera & passionē uoluisti mittere, me filium tuum ipsi odio crudeli, & irrationabili ira atq; inuidia grauisime persequuti sunt semper contradicentes tam uerbis quā factis meis: * & propter insatiabile odiū quod contra me gererant, dolorem super dolorem addiderunt mihi: non poterunt satiari afflictionibus & miseriis meis: quæcunque ex-

giare potu
uione app
inquitare
peteris illo
pauerūt, q
sua iustit
es, in qua
uocatus, id
De numero
sunt, tam
sicq; delecto
de portabant
qua securos
sub repre
scriptos, 34
qui me p
lum, uer
sio plebis, n
ter: scio au
scilicet sal
mos, sed à n
quidem libe
ri salmis &
habito, & e
meum resur
noq; tibi hæ
ceptor &
ma uirtus, e
& habitari v
sima esse
& diligis san
mas & delica
sanctus, in a
sione liberau
que pater me
nominatio
more resuscit
beneficio. No
mhi, sed uol
huc gauder

gitate potuerūt, crudeliter operati sunt in me. 32 Ita & tu in
 appones eis iniquitatē aliam super aliā, fines illos de
 iniquitate ruere in iniquitatē, de peccato in peccatū cadere
 numeris illos: * & nō ingrediētur in iustitiā fidei quam oppu-
 gnauerūt, quæ est vera corā te iustitia: herēbunt enim in lega-
 lita iustitia vsq; in finē seculi, & nolent recipere iustitiā fi-
 dei, in qua iustus saluatur & viuit. 33 Delebuntur de libro
 uentū, id est, cū iustis nō inuenientur scripti in libro vite.
 De numero enim nō erunt eorū qui vitam aternā perceptu-
 rorum, tametsi falso sibi iustitiā & sanctimoniā persuadeant,
 sed; deletos se inueniēt in nouissimo: quia vbi scriptos se-
 se putabant, nō sese scriptos inueniēt, & salutem perdent de
 qua securos se existimauerāt. Inueniēt autē sese in libro mor-
 tifici sub reprobatione Dei, & simul cū filiis damnationis con-
 scriptos. 34 Ego verō secundum hanc infirmitatē passionis,
 ad quā me perduxit illorū malitiosa rabies, vilis & pauper-
 culus sum, vermis & nō homo, opprobrium hominum & abie-
 ctio plebis, nouissimus virorū, vir dolorum & sciēs infirmita-
 tem: * scio autē & firmissimē confido: quod me defendet atq;
 excipiet salus tua, quæ non me derelinquet in passionibus
 meis, sed à morte resuscitatū saluum faciet. 35 Ac pro mea
 quidem liberatione & salute laudabo, mi pater, nomē tuum
 in psalmis & canticis, predicabo & exaltabo te in laudibus &
 cantico, & ego & cuncti fideles fratres mei, vniuersa quæ per
 meam resurrectionē & salutem ædificabitur Ecclesia. 36. E-
 tiam tibi hæc benedictio laudis & gratiarum actionis multo
 acceptior & gratior, quā oblatio vituli nouelli ac teneri
 cui vnus, cui cornua iam pro ratione gratiæ enasci incipiūt,
 & rodurari vngulæ: cuiusmodi oblatio acceptissima & cōmo-
 ditissima esse solet in veteribus sacrificiis. Magis enim optas,
 & diligis sacrificiū laudis, à fidelibus tuis, quā vni vel electissi-
 mo & delicatissimas corporales hostias. 37 Videant omnes
 similes, ināfueri, pauperes atq; fideles, quomodo me de pas-
 sione liberauit pater resuscitatum: videant, quam mihi fe-
 cerit pater meus misericordiam, & quantam erga me fecerit
 commorationem: tam misere tractatum ac mortuum, ita glo-
 riose resuscitando ad vitam: & merito lætentur in tanto Dei
 beneficio. Non enim mihi passus siue mortuus fui, neq; item
 mihi sed vobis omnibus ad salutem resurrexi, vt merito vos
 hoc gaudere deceat & lætari: * in sinceritate fidei & puri-

32 Appone
 iniquitatem
 super iniqui-
 tatem eorum:
 Aba. 2.

Roma. 1.

* & nō in-
 trent in ius-
 titiā tuam.

33 Deleantur
 de libro viue-
 ntium: & cū ius-
 tis non scri-
 bantur.

34 Ego sum
 pauper &
 dolens:

Psalm. 27.

Esa. 53.

* salus tua
 Deus suscep-
 sit me.

35 Laudabo
 nomē Dei cū
 cāntico, et ma-
 gnificabo eū
 in laude.

36 Et place-
 bit deo super
 vitulū nouel-
 lum, cornua
 producēte et
 vngulas.

38 Videant
 pauperes, et
 latentur:

* querite
 Deū, & vi-
 uet anima
 vestra.

tate vitæ quærite Dominum Deum vestrum, qui vos per gratiam suam à morte redemit ad vitam, & vitam habebunt ex eo animæ vestræ. Ipse enim est, qui vitam veram & spiritua-
 38 Quoniã exaudivit pauperes do-
 minus: * et sanctos suos nõ despexit.
 39 Laudent illum cæli: & terra: mare & omnia reptilia in eis.
 40 Quoniã Deus salutem faciet Sion: * & ædificabuntur ciuitates Iudæ.
 41 Et inhabitabunt ibi: * & hæreditate acquirant eam.
 Ephæ. 2.
 Rom. 8.
 42 Et semen seruatorum eius possidebit eam: & qui diligunt nomen eius inhabitabunt in ea.
 Psalm. 44.
 leni dat omnibus in se credentibus, qua carent increduli atque peruersi omnes. 38 Exaudivit enim dominus pauperes & humiles fideles suos, qui multis iam seculis pro salute generis humani ad ipsum clamare nõ desierunt: * & genus humanum vniuersum, quod vincitum erat atque ligatum peccatorum vinculis, in carcere mortis, sub tyrannide principis tenebrarum, ipse nõ despexit, non neglexit, nõ est oblitus in fine: sed misericorditer respiciens, saluatorem misit illis in opportuno tempore. * Eos etiam qui in limbo inferni vincti atque capti detinebantur, quasi in umbra mortis spiritus dilectorum suorum, non despexit neque neglexit, sed dulci visitatione per me filium suum de captiuitate eduxit. 39 Laudent illum & celebrèt pro tantis beneficiis humano generi exhibitis omnia quæ creata sunt, cæli, terra, maria, & omnia quæ in eis sunt. Dignum enim est, vt pro tanto beneficio ab omni creatura laudetur munificentissimus dominus, quoniam laudabilis est nimirum, nec laudari sufficit, qui & condidit & reparauit omnia. 40 Quoniã dominus populum suum fidelem quæ elegit, saluum faciet à peccatis, à damnatione mortis, atque tyrannide diaboli: * & per operationem gratiæ eius ædificabuntur ciuitates Iudæ, Ecclesiæ fidelium credentium & confidentium nomini eius erigentur & confirmabuntur, post Christi ascensionem, prædicantibus Apostolis. 41 Et in ciuitatibus istis inhabitabunt fideles, tanquam domestici in domibus suis: tanquam conciuies in ciuitatibus suis, tanquam oues in ouilibus suis: * & hæreditate possidebunt eas, in eis habitantes, nõ tanquam hospites & aduenæ, sed tanquam filij & hæredes, ciues facti sanctorum & domestici Dei. 42 Posterique & nepotes fidelium patrum fidem insequentes, vsque in fine seculi possidebunt sanctam Ecclesiam, quasi hæreditatem suam: & amatores nominis tui vsque ad consummationem seculi habitabunt in ea, tanquam in domo sua. Nunquam enim destituetur in habitatoribus fidelibus Ecclesia Dei, qui pro patribus nasci semper faciet filios, parentum fidelium imitatores fideles, quos constituat inhabitatores & possessores domus suæ vsque in seculum.

VERSUS primo, Saluum me fac Deus, quoniã intrauerunt
 aque vsq; ad animã meam. Manifestũ est, in quatuor pri-
 mis versibus, metaphoricã esse loquutionẽ. Alsimilat enim
 se Christus in passionũ amaritudine, mortisq; periculo posi-
 tus, homini consistenti in profundo aquarũ: qui cũ totus iam
 sit immersus, ita vt aqua ingrediatur per cunctos corporis
 meatus, & iam interiora omnia occupet, adhuc tamẽ pericu-
 lũ patitur ex immersione in molle & viscosum lutũ, quod in
 fundo sub pedibus eius est, cui continuo altius infigitur: &
 quanto magis sese eximere laborat, tãto infigitur profundius:
 & in tanto discrimine vitę se cõspiciens, vocẽ eleuat, & vsque
 ad raucedinẽ quantũ præualet clamat, vndiq; circumspiciens,
 quã vsquã forte videat, cuius possit inuocare auxiliũ. Qua cõsi-
 derata metaphora, faciliẽ erit versus quatuor priores intelli-
 gere. Quod autem versu secũdo dicitur, Non est substantia,
 Gręcẽ est οὐκ ἔστιν ὑπόστασις: quod verti potest, Non est substi-
 tuitia, quod clarius vertit ex Hebræo Hieronymus, Nõ pos-
 sum consistere. Felix, Nõ est stabile. Versu quinto, Multi-
 plicati sunt super capillos capitis mei. Hyperbolica loquutio
 est, qua significatur innumerabilis & magna valde multitu-
 do, iuxta vulgatã loquendi consuetudinẽ. Posset tamen sub-
 tiliore cõsideratione exponi, secundum prosequutionẽ meta-
 phorę in prioribus versibus habitã, vt inimici isti intelligen-
 tur in modũ aquarum inundantiũ adeo excreuisse, vt capillos
 ac verticẽ capitis iam videantur supergredi: quemadmodum
 desperata penẽ res est postquam super verticẽ capitis aquas
 accendit, maximẽ vbi limo infixus inhaerit, ne possit enata-
 re. Sed prior expositio secundum hyperbolẽ, ita se manife-
 ste offert, vt vix secundæ huic probabilitas relicta videatur.
 Versu sexto, Quæ non rapui, tunc exolebam. Prouerbia-
 lia & hic sermo videtur, quo vtimur, quoties significare vo-
 lumus, quempiam pro facinore quod non patrauit immeri-
 tas pœnas pendere: veluti cum quis furi pœnas luit aut ho-
 micidij, vel alterius cuiuslibet malæ rei, cum sit à facinore
 alienus & innocẽs. Sic sanẽ Christus dominus, tanquã latro,
 tanquam seductor, tanquam blasphemus, tanquã seditio-
 num, tanquam rebellis Cæsari, crudeliter morte punitur,

Esa. 53
Ibidem.

1. Petri 3.
1. Petri 2.

ipse innocētissimus, & ab omni peccato alienissimus existēs. Pro alienis autē peccatis, id est nostris, punitus est; quē admo- C
dū apud Esaiā patris voce dicitur, Propter scelus populi mei percussus eū. Et rursus ex persona generis humani. Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisq; in viā suam declinauit: & dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrū. Tanquam oues ad occisionē ductus est, & cætera. Post hunc, idē testatur & Petrus Apostolus, dicēs, Christus pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis. Ac rursus, Qui peccata nostra in corpore suo pertulit super lignū. Quid multa? Vniuersa tam veteris quā noui testamēti sacra pagina, non aliud figurat, non aliud loquitur, non aliud signat, non aliud clamat, quā agnū immaculatū p̄ humani generis transgressione in tēporis plenitudine oblatū. Versu septimo, Deus tu scis insipientiā meā, & delicta mea à te nō sunt abscondita. Hunc versum quidā ita exponūt, Deus, tu vides, quomodo vt fatuus atq; insipiens peccator nūc reputor ab hominibus: & delicta aliena humani generis, quæ ego assumpsi persoluēda, tu cognouisti ea. Sēsus tamen quē in Elucidatione expressimus, magis cōueniēs videtur, tanquā si dicat Christus in protestationē suæ innocētię. Deus tu scis, si aliquid insipienter & iniquē egi, quo hanc p̄nā cōmeruerim: neq; te latet, si delictū vllum habeo. Sic enim loqui solēt homines in animi amaritudine positi, cū falso accusantur, neq; excusantibus creditur, Nouit Deus iniquitatē meā. Nouit Deus, si hoc illūdve egerim. Veluti ū in angustia posita Susanna exclamās, dixisset ad dominū, Domine tu nosti adulteriū hoc meum, cuius me isti seniores accusant: nemo aliter intelligeret, quā si dixisset, Deus tu nosti si cōmiserim adulteriū de quo accusor: tu nosti aliter rē habere, quā cōtra me isti testificātur. Versu octauo, Nō erubescant in me qui expectāt te domine, domine virtutum. Si Christus in passionibus permāssisset à morte detētus, nec per resurrectionē fuisset liberatus, profectō crux eius confusio & erubescētia discipulorū permānsisset, visumq; fuisset hominibus stultum & prorsus vanum, in hominē qui tam miserē perriisset credere, & pro Deo huiusmodi colere, qui tam vilem mortē obiisset, ac post mortē nullum maiestatis signū dedisset. Verū cum per resurrectionē fortiter mortē deuicit, & gloriose triumphauit, sic factū est, vt nequaquā erubescat in cruce & passionibus domini sui Christiani, quæretēs domi-
num

S
nam. Im
te domi
frentia
biq; cru
ma re
tem cōh
erubesc
quā in ill
solerari,
Versu
est, prop
cedient
per tuu
ter tuam
atq; ob h
I & in opp
na, verit
fius. Ve
Quomo
firat Eua
erat in
autē ad e
discipuli
culto qui
mundo. N
etiā suis
tiz immo
in passio
ceps in su
maris su
gi. Maria
ū inuol
ēz sed se
vel filios
Chal. sic
sum filijs
institis m
lus domu
cecidit
geti, Ioan

nom. Imò nolūt in alio gloriari, qui perfecti sunt, nisi in cruce domini sui Iesu Christi: neq; aliud se scire iudicāt, etiā qui sententia nō sunt imperiti, nisi Iesum, & hunc crucifixum: veròq; crucis, quod increduli propter passionis infirmitatē stultitiā reputant, ipsi ppter resurrectionis potentiā, Dei virtutem cōstentur. Dum ergo Christus orat, non confundi, neq; erubescere in se vel super se pios & fideles: quid aliud orat, quā in illa passiōis humilitate nō derelinqui, sed potēter resisteri, ut nō frustra in ipsum sperare liceat cūctis fidelib⁹?

Versu decimo, Propter te sustinui opprobriū. Propter te, id est, propter tuam iussione, propter tuam volūtatem, propter obedientiā meam erga te, ex quā in mundū veni. Vnde propter tuum honorē, ppter zelum glorię tuę: quoniam videlicet tuam doctrinā prædicās offensam tui honoris nō ferens, atq; ob hoc etiā principes & sapiētes increpans, veni in odiū & in opprobriū hominum: qui si loqui voluissē illis placentia, veritate relicta, etiam honore magno ab eis fuissē affectus. Versu vndecimo, Extraneus factus sum fratribus meis.

Quomodo Christus etiā fratribus suis fuerit extraneus, monstrat Euangelista Ioannes v. 11. cap. sui Euangelij, ita scribēs, Erat in proximo dies festus Iudæorū, Scenophēgia, Dixerūt autē ad eum fratres eius, Trāsī hinc, & vade in Iudæam, ut & discipuli tui videāt opera tua quę facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & querit ipse. Si hęc facis, manifesta te ipsum mundo. Neq; enim fratres eius credebant in eum. Fratribus etiā suis Apostolis (quos tanquā fratres habuit, fratresq; iniuriz immemor etiā post resurrectionē appellauit) factus fuit in passione extraneus, quādo relicto eo omnes fugerūt. princeps insuper illorū trina negatione abiurauit. Filios autem matris suę, manifestū est secundum carnē nō debere intelligi. Maria enim mater ipsius: ut virgo in partu, sic & post partū inuolata permāsit, solius primogeniti sui mater benedicta: sed secundū mysticam intelligentiam, filios Synagogę, vel filios populi sui, oportet intelligere. Vnde Paraphrasis Chal. sic habet, Et velut filius gētiū siue alienigenarū factus sum filius populi mei. Aut figurate filios matris suę dicit cōiunctissimos cognatione & sanguine. Versu duodecimo, Zelus domus tuę comedit me, & opprobria exprobrantiū tibi occiderūt super me. Huius verbi (quę admodū ex r. cap. Euāgelij Ioannis discimus) recordari sunt Apostoli, cū Christum

Galat. 6.

1. Cor. 2.

2. Cor. 11.

1. Cor. 1.

Ioan. 7.

Matth. 28.

Matth. 26.

Ioan. 2.

vidissent factō flagello de funiculis eijcere: videntes & ementes de tēplo, mēsas nūmulariorū euertere, atq; illorum effundere. Recordati sunt (inquit) discipuli, quia scriptū est, Zelus domus tuæ comedit me. Loquitur autē illo in loco de domo & tēplo materiali, cuius munditiā & reuerentiā magno zelo Christus ardebat, quōd locus ille patri suo fuisset deputatus ad cultū specialē. Multō verō magis zelus domus Dei spiritualis (quæ est Ecclesia sancta ex viuis ædificata lapideis) Christū comedit, ac totum possedit, quanto signū melius est signato, & res ipsa figura præstantior est. Templū enim illud materiale, Ecclesiæ spiritualis templi figura fuit: quæ admodū & cultus exterior, qui in illo exhibebatur, interioris cultus, quo in spiritu seruitur Deo in Ecclesia, signū tantum & figura extitit. Meritō proinde sibi metuāt, ac dum tēpus est miserendi prospiciāt per pœnitentiā, qui domū hanc spiritualem Dei, speluncā efficiunt latronum: qui Ecclesiam sanctam suis doctrinis siue exemplis pessimis scandalizant atq; detradunt. Veniet, veniet, quando nō iam in flagello de funiculis, sed in romphæa sua ex utraq; parte acuta, pugnabit aduersum huiusmodi in gladio oris sui, quando nō iam cathedras euerteret & mēsas, nō æs in terrā effunderet, sed animas simul & corpora in ira implacabili perdet, mitteretq; in caminū ignis inextinguibilis. Secundum autem partē huius versus, quam Pat. & G. Iul. allegat capite decimoquinto Epistolæ ad Romanos, alij sic intelligunt, Opprobria quibus tibi contemptū & vilipensionē fecerunt peccatores, ita cordi accepi, ita mihi ad ferendum graues fuerunt, ac si illata fuissent mihi: imo magis me prellerunt, atq; ad tolerandum grauiores mihi fuerunt, quam si mihi irrogata fuissent: sicq; dissimulare nolui, neq; silere, quin illos pro tua gloria redarguerem. Atq; ita solent homines quasi sibi factum reputare, quōd aduersum illos sit, erga quos optimū affectum gerunt: vt si quis exprobrat patri, cadit hoc ipsum super filium, si rectē patri afficitur: neq; minus dolet hoc filio, quā si in personam suam accepisset contumeliā, neque (si potest) feret patris contumeliā. Et hæc quidem sententia huic loco admodum conueniens est, præcedentiq; particula Zelus domus tuæ comedit me, valde consona, eamq; solam in Elucidatione expressimus. Alij tamen malunt sic intelligere, Peccata & mala hominū, quibus exprobrant tibi, super me ceciderūt: quoniam quicquid illi

pecca

Apoc. 2.

Matth. 13.

peccabat
nere, qu
curcuno
figurat.
ego tanq
eis dicit
propria
ne ad pro
scriptura
delium
magis er
(sicut)
pera im
cinoter
in oppro
o mod
Cooper
suscus
hec affi
propter
portus o
dum im
condis ec
catum ir
enim de
mi malu
roget hi
atque in
secundu
nio Salu
lis quib
probran
probria
opprob
autem i
(iuxta h
nihil tra
in derisi
mes in
decimū

recedant super me veniebat: meū erat dependere & pœnas
 mere, quoniam in me suscepti persoluenda passioibus meis
 quæcumq; illi cōtra te nequiter egissent. Alij rursus sic intel
 ligunt. Peccata omnia quibus tibi exprobrauerūt homines,
 ego tanquā mea suscepti, sic tanquam propria desseui, ac pro
 eis dolui: tantum cor meum vulnerabat atq; affligebant, ac si
 propria fuissent peccata, propter zelū honoris tui. Et hæc san
 tē ad propositū Apostoli aptē quadrare videntur, qui ex hoc
 scripturæ loco docere conatur, Christi exemplo, firmiores si
 delum nō debere ceteros ob imperfectionem spernere, sed
 magis eorum defectus & peccata sustinere. Etenim Christus
 (inquit) nō sibi placuit, sed (quæadmodum scriptū est) impro
 peria impropertium tibi ceciderunt super me. Versu de
 cimo tertio, Et operui in ieiunio animam meam: & factū est
 in opprobrium mihi. Quod est in ieiunio operire animam?
 quomodo potest cooperiri anima, maximè autem ieiunio?
 Cooperire dictū videtur pro abscondere, id est, humiliare: vt
 sit sensus, Humiliaui in ieiunio animam meā. Et intelligitur
 hæc afflictio pœnitentiæ, vel propter zelum honoris Dei, vel
 propter illorum prauitatem ex compassione peccantium, vel
 propter ob vtrunq;. Ad misericordem enim, horū vtrunq; spe
 ctant: nimirum cū peccantes videt, vt de illorū peccato intima
 cordis compassione doleat, amplius tamē super Dei per pec
 catum inhonoratione atq; contemptu commoueatur. Magis
 enim debet nos commouere Dei contemptus, quām proximi
 malum, quatenus proximi ipsius est. Forsitan autē inter
 roget hic aliquis quid sibi velit, quod hic dicitur de ieiunio,
 atque in versu sequenti de cilicio. Non enim videntur ista
 secundum scripturā Christo rectē conuenire. Nam de ieiu
 nio Saluatoris, nihil peculiariter legimus, nisi de diebus il
 lis quibus in deserto ieiunauit: quod sanē ieiunium pro ex
 probrantibus inimicis non suscepit: quoniam nondum op
 probria sustinuerat: neque factum fuit ei ieiunium illud in
 opprobrium, quoniam apud homines ignotum fuit. De alio
 autem ieiunio nihil peculiare legimus, nisi quod aliquando
 (iuxta hominū necessitatē) esuriit. De cilicio verò omnino
 nihil tradūt scripturæ, neque quod ob hoc factus sit cuiquam
 in derisionem. Hanc questionem breui responsione dissolui
 mus in enarratione Psalmi xxxiii. pertractantes versum
 decimūquintū ac decimūsexm, qui propositis non admodum

Roma 15.

Matth. 4.

sunt dissimiles. Sic enim ibi legimus, Ego autē cū mihi molesti essent, induebar cilicio. Humiliabā in ieiunio animam meā. Diximus autē accipi hęc posse, vt tantū significet Iustū & afflictionē, quibus vel Christus dominus, vel alius quilibet verē fidelis, pro Dei honore contēpto, & proximi malo affligitur. Versu vigesimo quarto, Improperium expectauit cor meū & miserā. Pręter intelligētiā quę posita est in Elucidatione, de prompta voluntate Christi patientis, exponi etiam aliter potest hoc modo, Nō erat finis improperiorū, neq; miseriarū quib⁹ me afficiebāt inimici, sed improperiū super improperiu expectabā, & afflictionē super afflictionē: ita vt continuo plura, atq; maiora cor meū expectaret, sicq; afflictus tollerātia malorū pręsentium, cruciabar simul etiā cōsideratione imminentiu, vt duplici afflictione cruciaretur cor meum.

Ioan. 19.

Versu vigesimo sexto, Et dederūt in escā meam fel. & in siti mea potauerūt me aceto. Ad hanc scripturā respiciebat Euāgelista Ioannes, cum narrās Christi passionē, ita scriberet, Scies Iesus quia omnia cōsummata sunt, vt impletetur scriptura, dixit, Sitio. Vas ergo erat positū aceto plenū: Illi autē spongiā plenā aceto, hyssopo circumponētes, obtulerunt ori eius. Quam autē scripturam assignare poterimus, tunc euidentius manifestiusq; , vel ad sensum impletā, quā istā quę modo proposita est, In siti mea potauerūt me aceto? Matthæus verō distinctē exprimit, quod dabāt ei bibere acetū felle mixtum.

Matth. 27.

quod cum gustasset, noluit bibere. Sed quomodo dici potest, quod in escam dederūt illi fel, eū dicat Matthæus, quod acetū mixtū felle dabāt illi, nō māducare, sed bibere? Forsitan ideō, quia fel crassius est quā acetum, & per se magis cibi quā potus vice esse videtur. Sed neq; opus est tā exactē verba perfitare, vbi sentētia manifesta habetur. Versu vigesimo septimo, Fiat mensa eorū coram ipsis in laqueū. Hanc mēsam, alij interpretantur scripturā sacrā, quę est mensa refectionis animarū: quoniam nō in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Facta est autē hęc mēsa Iudæis in laqueum, quādo per infidelitatem suam, iusto Dei iudicio excæcati, literę tantū inhxerentes, perdiderunt veritatē & inde sibi sumere iam conātur fomenta, atq; adiuuēta sui erroris, vnde si credere voluissent, salutarem accepissent veritatis cognitionem: sicq; laqueus illis factus est scriptura sacra, quo irretiti teneantur in infidelitate atq; perversitate sua, donec

Deut. 8.

Marc. 4.

ad retributionē finalis damnationis perueniāt. Verſu trigeſimo primo, Quoniā quē tu percufiſti, perſequuti ſunt. Nota quod pater filiū percufiſit, non autē eſt perſequutus. Iudei verō nō percufſerunt tantū, ſed etiam ſunt perſequuti: percufſio tantō ad diſciplinā pertinet, perſequutio ad odium & crudelitātē. Cum enim pater ad emendationē caſtigat filiū quem diligat, percutit quidē eum, ſed minimē perſequitur. Ita & pater caeleſtis filiū ſuum, tācti chariſimū, percufiſit tamē, & diſciplinā voluit eſſe ſuper eū. Sic enim per Etiam pater caeleſti de filio loquitur, Propter ſcœlus populi mei percufi eū. Percuſi (inquit) nō perſequutus ſum, quoniā propter ſcœlus nō propriū, ſed alienū. Et ex perſona generis humani, eodem ſubſpectu dicitur, Diſciplina pacis noſtræ ſuper eū: hoc eſt, diſciplina, correctio, atq; punitio pro peccatis noſtris patri debita, per quā patri reconciliari, inq; eius gratiā redire debeamus, ſuper ipſum venit, ſuper ipſum impoſita fuit: quoniā voluit pater, vt ipſe percuteretur, atq; (vt ita dicam) diſciplinaretur pro omnibus nobis vt nos per eius diſciplinā, pacē haberemus apud patrē. Impij autē Iudæi, quē Deus percufſum volebat, odio crudeli & immani crudelitate, inimiciſſimo animo perſequuti ſunt: nō quaſi patris miniſtri, ſed tanquam ſue propriæ peruerſiſſimæ impietatis, propria autoritate & voluntate exequutores. Quod autē ſequitur, Et ſuper dolum vulnerū meorū addiderunt: præter expoſitionē in Elucidatione poſitā, poteſt etiam ſic intelligi, Addiderūt etiā ignominiam & opprobria verborum, ac geſticationē ſuper dolum, quā ex inſiſtis corporis grauiſſimis vulneribus patiebatur. Admodū verō feſtiua eſt colluſio illa, quæ eſt verſus ſtatim ſequētis. Appone iniquitatē ſuper iniquitatē eorū, ad partem iam antē tractatā, Super dolore vulnerū meorum addiderunt. Indicatur enim hac alluſione, correfpondentia pœnæ ad culpā, tanquā ſi dicat, Illi ſine compaſſione, crudeli animo vulnera vulneribus, plagas plagis appoſuerunt, ad vulnera quoq; & paſſiones corporis etiam contumelias & opprobria adiecerūt: tu ex aduerſo, in vltionē, appones iniquitatē ſuper iniquitatem eorum, ſines eos de peccato ruere in peccatum, atq; retinaculo. Iudicium enim ſine miſericordia debetur illis, qui nō fecerunt miſericordiā. Cum autē in ſecunda parte verſus dicitur, & nō intrent in iuſtitiam tuam: aduerte, ſignificanter dictū eſſe, in iuſtitiam tuam, Hæc enim eſt illa iuſt.

Eſaiæ 53.

Ibidem.

Roman. 8.

Iacob. 2.

- Roma. 3. ait) per fidem est Iesu Christi, in omnes, & super omnes qui credunt in eum, quam idem Apostolus toties iustitia Iudaica, siue legali distinguit, in ea potissimum Epistola quam Romanis scripsit: apertissimè verò capitulo decimo, ubi sic ait, Ignotantes enim (Iudaei) iustitiam Dei, & suam querentes statore, iustitiae Dei non sunt subiecti. Finis enim legis Christus, ad iustitiam, omni credenti. In hanc ergo iustitiam dicit non ingressuros illos, super quos veniet haec diuina ultio. Cùm tamen plenitudo gentium intrauerit, tunc & reliquiae ex Israël (suae Apostoli vocè) introibunt in hanc iustitiam, & saluae fient.
- Rom. 10. Versu trigesimotertio, Deleantur de libro viuentium. Notus est ex scriptura liber vitae Dei, vel Mose dicente, Si non dimittis populo hanc noxam, dele me de libro quem scripsisti. Hic liber non aliud est, quam Dei praescientia & praedestinatione, qua electos ad salutem ab aeterno venturos cognouit, atque ut perueniret praedestinavit: de quo libro & iis qui in eo scripti sunt, frequens in sacra Apocalypsi sermo habetur. De hoc libro, si (ut ferè solet) hic patius exponatur, quaestio suboritur, quomodo possit deleri aliquis de libro vitae: cui fieri non potest, ut qui semel praedestinatus est, à praedestinatione cadat: utque is, quem Deus ab aeterno prauidit saluandum, salutem non consequatur. Erit autem facilis solutio obiectionis, si dicamus improprie accipi in hoc loco verbum deleri, non ut significet semel inscriptum eradi. Sic enim impossibile est, semel verè scriptum in libro vitae deleri: sed accipi improprie, pro non scripto in libro, ut impios de libro viuentium deleri, non aliud sit, quam impios in eo non adscribi simul cum iustis. Atque ita pars sequens, Et cum iustis non scribatur, prioris erit explanatio: quod in scripturis Prophetis, maxime autem in Psalmis, non est infrequens. Subtiliori verò consideratione, referre possumus hanc delectionem in generali ad ipsam gentem Iudaicam, facta consideratione ad patres eorum: Ante enim Christi aduentum, videbatur sola gens Iudaica hunc librum occupare, quoniam propter electionem (ut ait Apostolus) charissimi erant, & soli populus Dei peculiaris, gens electum, gens sancta, ceteris interim populis sub ira Dei coeluis, atque ita ut filiis mortis, in mortis libro descriptis. Post Christi autem passionem, & in caelos ascensionem, Iudaeis nolentibus oblatam gratiam recipere, gentibus autem e contrario ambabus (quod auiat) manibus Dei gratum
- Rom. 11.
 Exod. 31.
 Roma. 8.
 Ephe. 1.
 Apoc. 2. &
 21.
 Roma. 10.
 Deut. 7.

excipientibus, mirabilis facta est cōmutatio: meritoque
 deleta est Iudaica gēs de libro vitæ, in quo patres eorū, vt po-
 pulus dilectus scripti fuerat, fuerantq; & ipsi non delēdi, si nō
 se ipsos indignos præsistissent: populus autē nationum, in li-
 bram vitæ meruit sua crudelitate ex Dei munere inscribi.
 Atq; ita quidem in generali, populi totius reprobatio desi-
 gnatur: nō quidē ita, vt ex eis nemo possit salutem consequi,
 vt quasi singuli fuerint exclusi, sed quia nō amplius tota gēs
 illa, vt olim, in electione & peculio Dei (vt ita loquar) per-
 manit. Poterit tertio hīc locus rectē intelligi aliter, quam de
 libro vitæ Dei, vt de libro viuētū deleri, sit deleri à memo-
 ria hominū. Memoria enim hominū, quasi eorū liber est. At-
 que ita sensus erit, Deleantur de memoria hominū, quātū ad
 felicitatē & gloriā, in qua antē fuerūt: hoc est, ita eos fac hu-
 milēs, abiectos & miseros in exilio suo, vt iā nulla sit pristinæ
 felicitatis memoria, vt prorsus quasi non sint, & nullius ha-
 beat momenti in seculo. Atq; hāc intelligētiam prætende-
 re videtur, quod habet paraphrasis Chaldaica, Deleantur de
 libro memoriæ viuorū, & nō mereātur intrare in Ecclesiam
 sanctorum tuorū. Attamen hęc expositio, cæteris minus pro-
 babilis videtur. Tametū enim frequentius in scriptura inue-
 niuntur, deleri nomē alicuius, pro eo quod est, perire de me-
 moria hominum: non arbitrōr tamē, quod hīc dicitur, de li-
 bro deleri, vsquam in tali significatione reperiri. Versū
 vigesimo sexto, Et placebit Deo super vitulum nouellum,
 cornua producentem & vngulas, per vitulum nouellū, id est,
 magis quā vitulus nouellus cornua producēs & vngulas: hoc
 est, magis quā vitulus nouellus cornutus, & vngulatus ad si-
 gnificandum videlicet ætatem sufficientem, & satis matu-
 rum ad offerendum. Et sub hoc intelligimus omne sacrificiū
 legis veteris. Gratiōr enim est Deo cōfessio laudis, quā ve-
 teris legis quodcunq; sacrificiū. Alij putāt additionē illam
 de cornubus & vngulis, ad vilipensionē hostiarum veterum
 addo quasi diceretur, Placebit Deo cōfessio laudis meæ, ma-
 gis quā vitulus cornutus & vngulatus, ac proinde irrationa-
 le animal. Laus enim Dei rationalis, quæ de corde & intell-
 ectu procedit, multō acceptior est Deo, quā creatura irra-
 tionalis, in sacrificio. Nonnulli verò intell: gūt, supervitulū no-
 vellū, id est, de vitulo nouello, dicētes Deo esse beneplacitū
 vel de nouello vitulo, ad mysticas intelligētias recurrētes.

Quod

Psal. 2

Psal. 47

Quod autem priori loco dictum est, longè videtur probabilius. Versu quadragesimo, Quoniam Deus salutem faciet Sion, & ædificabuntur ciuitates Iudæ. Quod per Sion intelligatur præfens Ecclesia, ex plurimis Psalmorum locis in prioribus fecimus manifestum. Vade Psal. II. dicebat filius, Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius. Et Psal. XLVII. Lætetur mons Sion, & exultent filia Iudæ. Quæ autem hæc dicuntur ædificandæ ciuitates Iudæ, eadem sunt, quæ illo in loco dicuntur filia Iudæ particulares videlicet Ecclesiæ, in quibus est confessio nominis Christi: quæ omnes tamen vbicunque terrarum consistunt, Sion vnã habent matrem, vnã scilicet vniuersalem Ecclesiam, quæ omnium est particularium mater. Non enim plures sponsas aut vxores patitur sponsus sanguinum, quæ non in vnã conueniant, & non ex vna sint matre progentæ: & si plures recipit vxores, eas necesse est ex vna matre esse sorores.

SEXAGESIMINONI PSALMI ARGUMENTVM.

PSALMVS iste, oratio est hominis in gravibus tentationibus sue spiritualibus sue corporalibus positi, postulantis Dei auxilium inimicorum (à quibus tentatur, & periculum patitur) confusionem atque cessationem, ac demum piorum de sua libertate exultationem. Manifestum est autem, totum penè hunc Psalmum in Psalmo XXXIX. superius exposito esse inclusum, & huius Psalmi singulos versus in illo inueniri. Quapropter, non opus est in hoc loco singula tractentur ex aliis.

1 De^o in adiutorium meum intende.
 & Domine ad adiuuandum me festina.
 2 Confundatur, & reuertatur, qui querunt animam meam.

DEVS meus, mea omnis spes & fiducia, intencus esto ad auxilium meum contra hostes meos: qui nisi tuo iuuer auxilio, facile mihi præualerent sua fortitudine: te autè auxilium ferente, nihil quicquã poterunt: & quia urget me vehementer aduersantium improbitas, neq; fatigatur in tentando sine oppugnãdo, circueuntes die ac nocte ad perdendum me, idcirco festinato opus est: neq; moreris quæso aut differas amplius ferre opem periclitanti in dilatione auxilij. 2 Factor virtus

inimici auxilio, cōfusione & erubescētia perfundātur omnes
 aduersarij mei, qui tollere quærunt animā meā, qui insidiant
 vitæ meæ, & in mortē cupiunt præcipitare pauperulam
 animā meam: quorum studium atq; desideriū in hoc est, vt vi
 triaferat mihi, inferantq; mortem. 3 Fac retrorsum abeāt,
 & confusione atq; pudore afficiantur omnes qui moliantur
 aduersum me mala, qui mihi nocere cupiunt, qui vel insidias
 mihi instruunt vt occultē noceant: vel etiam aperto odio me
 oppugnat vt interficiāt. 4 Fac retrorsum conuertantur cum
 confusione & reuerētia, qui mihi vel insultantes & exprobrā
 tes, vel de malo gaudentes atq; plaudētes, dicunt, euge euge, si
 ne vah vah, si viderint aliquid mihi aduersum contingere.
 Hoc insultatores meos gaudentes de malo alieno, coge tu à
 cepto desistere suæ malitiæ proposito: fac illos suo intento
 frustrari, & quod conātur minimè consequi. 5 Illi verò qui
 ex animo & fideli corde quærūt, qui tibi placere, & tibi a
 micitia iūgi desiderāt, atq; ad hoc conātur iugiter, gaudeant
 huiusmodi & letētur, cum me viderint de impiorum mani
 bus tuo auxilio liberatum: * & qui tuā salutē diligunt, eamq;
 omnibus communem fieri, & ad omnes pertingere gaudent
 (huiusmodi sunt omnes verè pij) dicant pro gratiarum actio
 ne, semper magnificetur dominus, sit semper & in secula
 Deus noster benedictus, qui pios nouit de tentatione eripe
 re, & cum tentatione semper prouentū facere, vt valeant ser
 uari eius sustinere, neq; vnquam reliquit in se sperātes. 6 Ego
 vero ante oculos tuos, o domine, sum non aliud quàm pau
 per & mendicus, ex memetipso nihil nisi miserias & infir
 mitatem habens, plenus egestate, absque omni bono, nisi tu
 donaueris qui necesse habeo à te omnia mendicando & po
 sulando accipere: * tu proinde, Deus piissimè, qui paupe
 res exaudire soles, & pauperum atque humilium curam ge
 rere singularē: adiua me, tuum auxilium humiliter im
 plicantem contra aduersarios meos. 7 Tu es quem ego
 degi auxiliatorem meum, & quem spero saluatorem at
 que liberatorem: * o domine, ne moram facias, ne ultra
 differas ferre mihi opem contra importunos hostium in
 saltus, sed in tempore adueni, priusquam mihi praualeant,
 qui oppugnant, vt tua ope liberatus, tibi gratias agam in se
 cula seculorum: Amen.

3 Aueriā
 tur retror
 sum, & eru
 bescant, qui
 volunt mi
 hi mala.

4 Aueriā
 tur statim e
 rubescentes,
 qui dicunt
 mihi euge
 euge.

5 Exultet et
 letentur in
 te omnes qui
 quærunt te:

* & dicant
 semper ma
 gnificetur do
 minus, qui di
 ligunt salu
 tare tuum.

1. Cor. 19
 Psal. 9

6 Ego verò
 egenus et pau
 per sum:

* Deus ad
 iua me.

Ibidem.

7 Adiator
 meus & libe
 rator meus
 es tu:

* d omi
 ne ne mo
 reris.

ANNO

veris.

A N N O T A T I O N E S I N P S A L

mum sexagesimumnonum.

VERSU primo, Deus in adiutorium meum intende, domine ad adiuuandum me festina. Oratione ista maxime opus habent, eiusdemque frequentissima & indeficienti replicatione, qui perpetuum cum hostibus non desidibus aut somnolentis, sed peruigilibus utique & alacris certamen habent. Quapropter, rectè Ecclesiastica institutione hic versus singulis canonicis horis præmittitur, atq; in ipso iam initio solenni voce concinitur, antequam ad Psalmos canendos, siue aliud quicquam decantandum procedatur. Primum enim est, ut hostium insultum postulemus reprimi, quo sic quietus atq; securus, Diuinis deinde laudibus possimus vacare. Sed & antiqui illi eremi apud Aegyptum incolæ, discipulos, maxime nouitios docebant, verbum istud frequenti iteratione etiã in mediis occupationibus & exercitiis corporalibus, adenti affectu in Deum velut eiaculari. Nouellis enim tyronibus Dei cõtra aduersarios auxilio maxime est opus. Versu quinto, Et dicant, semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum. Aduerbium semper in medio positum, poterit vel cum sequenti construi, hoc modo. Et dicant, semper magnificetur dominus, qui diligunt salutare tuum: vel cum præcedenti, hoc modo, Et dicant, semper magnificetur dominus, & cætera. Prior autem constructio magis videtur conuenire, quam in Elucidatione solam expressimus.

S E P T V A G E S I M I P S A L
M I A R G V M E N T V M.

PSALMVS iste eiusdem serè argumenti est cum Psalm. XXI. ^D in quo etiam aliquot versus priores ad verbum serè positi sunt & expositi. Exercitat in eo vir iustus spem suam in domino, eum asserens suum protectorem, munitionem atque refugium, in quo sperauerit à iuuentute, ex matris vero, eundemq; multa verborum replicatione, contra aduersariorum insultus, ita precatur habere perpetuum protectorem atque saluatorem, ut ab eo nunquam, ne in vana quidem senectute derelinquatur: sciens, quàm facile in prædã & subiectionem veniret essetatisimihostibus, si vel ad tempus modicum à Deo derelinqueretur suis viribus. Pollicetur autem pro gratiarum actione, magnificam laudem & perpetuam predicationem iustitia

que veritatis Dei, quam cunctis etiam post venturis generationibus
 promittit (iuxta quod à Deo non per humanam sapientiam edocui fuit)
 vere manifestam: in conclusione tandem Psalmi versus vigesimo secundo
 peculiariter commemorans mirabilem Dei erga suos electos di-
 scipulorum, in eo quod gravissimis illos nonnunquam permittit affli-
 ctionibus, eosdemque ubi placitum sibi fuerit liberatos, quasi
 ad vitam reducit: qua in re, duo simul electis suis Deus com-
 munit, nempe infinitam suam potentiam qua de tentatione quan-
 tum maxima, & humanis viribus insuperabili, novit suos electos
 probare, simul & maximam ineffabilemque suam misericordiam,
 qua nec in desperatissimis & difficilibus rebus deserit in te spera-
 re. Propter que, tam fidelissimo liberatori laudem promittens, in mi-
 seris instrumentis, in lingua & Labijs, ex corde depromendam, ita ter-
 tium salutarem exercitationem.

SEPTVAGESIMI PSAL-
 MI ELVCIDATIO.

2 In te domi-
 ne speravi,
 non confundar
 in æternum:
 Psal. 144
 Psal. 90
 * in iustitia
 tua libera
 me, & eri-
 pe me.

2 Inclina ad
 me aurem
 tuam: * &
 salva me.

3 Esto mihi
 in Deus pro-
 tector, et in
 locum manũ
 tuarũ saluũ
 me facias.

4 Quoniã
 firmamentũ
 meum & re-
 fugium meũ
 es tu.

N TE domine Deus meus spem meam om-
 nem constitui, non me patiaris unquam con-
 fundi, neque in confusionem æternam venire
 permittas: * sed propter iustitiam, veritatem,
 & fidelitatem tuam, libere ab omni periculo
 & confusione: quemadmodum in te speravi. Exposcit enim
 hæc tua iustitia, quod verax es, quod fidelis in promissioni-
 bus, ut (sicuti pollicitus es) tuo auxilio non destituas in te spe-
 rates. 2 Inclina Deus auditum tuum ad precem meam, &
 dignanter attende orationi meæ: * festina: ne tardaveris, ut
 eruas ac liberer animam meam de periculis, angustiis, & ne-
 cessitatibus, siue spiritualibus, siue corporalibus, in quibus
 versor. 3 Talẽ te mihi exhibe domine Deus, ut sis mihi defen-
 sor atque propugnator, pariter & asylum, siue tutus refugij lo-
 cus, ut ita me facias saluũ ab inimicis meis: quatenus prote-
 ctor, pro me tua potẽtia contra aduersarios meos dimicans ac-
 propugnans, quasi asylũ verò, atque tutus locus refugij, me ad te cõ-
 fugientem veluti abscondens, concludens, atque diligenter cu-
 stodians, ut accessum ad me habere non valeant nocere parati.
 4 Tu enim domine es mea omnis fortitudo, & in te est ro-
 bur meũ omne, per cuius propugnationẽ spero ab inimicis
 fieri saluus, & tu es meum tutissimum refugium, ad quem
 semper in omnibus periculis confugiens, spero inimicorum
 rabiẽ

m. xxx
 sicut sunt
 dominus
 in quo
 orum re-
 pe perse-
 ritus
 & sub-
 ditionem d
 atiarum
 iustitia
 atque

ſ Deus me
vixit me de
manu pecca
toris. & de
manu cōtra
legē agēis.
& iniqui.

6 Quoniā
tu es patien
tia mea, do
mine: * do
mine spes
mea à iuue
tute mea.

6 In te con
firmat⁹ sum
ex utero:
* de ventre
matris mea
tu es prote
ctor meus.

8 In te can
tatio mea
ſemper: * &
tanquā pro
digiu fact⁹
ſum multis:
* tu adiu
tor ſortis.

9 Repletur
os meū lau
de: * vt can
tem gloriā
tuam, tota
die magnitu
dinē tuam.

rabiē effugere. ſ Deus meus, tota fiducia mea, ſalua tu me de manu peccatorū, in quibus nullus ineſt timor tuus, & de manu hominū cōtra legem tuā agentium, & iniquorum, qui ex peruerſitate cordis tui abſq; timore & pudore operantur cōtra æquiſſimas leges tuas atq; præcepta, quicquid eis fuerit collibitū: de manu & poteſtate iſtorū ſalua me, non me permittas iſtis venire in poteſtatē, vt mihi vnquam præualeant aut me in cōſenſum aliquādo pertrahāt ſuæ malitiæ. 6 Tu enim es patientia, ſuſtinentia, ſpes & expectatio mea, propter quē ego cūctas impiorum ſuaſiones & propoſitiones abiuravi, & etiamnum abiuro, tuā ſolius cōſolationem & ſalutem deſiderans atq; expectans, tu ſolus es quem ſuſtineo, quem in perſeuerantia & potētia expecto, cōſolatore & ſaluatore meum: * ō domine, ſpes mea & tota fiducia fuiſti ab iuente ætate mea, ab iſtis cunabulis: ſtatim vt cœpi ratione vti in te ſpē meā conſtitui. 7 In te ego ſum firmatus & fiducia ſpei velut deſixus, ab eo penē tempore quo egreſſus ſum de utero matris meæ, vſq; in ætatē iſtam in qua viuor: ab eo tempore ſemper in te hæſit, & infixā fuit, atq; firmata fiducia ſpei mee: * ab eo tempore, quo de matris meæ utero egreſſus ſum, te ſemper & habui & ſenſi protectorem atque ſaluatorem, qui me pauifſti à primo die egreſſus materni uteri, inſuper à periculis plurimis & grauiffimis ſeruafſti, & in omnibus tūa protectione ſaluū me cuſtodifſti. 8 Tu mihi ſemper fuiſti laudis materia, de te ſemper fuerunt mea cātica: & quicquid cantabā vel dicebā, tui nominis gloriā & laudem continebat: * & ego factus ſum multis tanquā prodigium, quali ſpectaculū factus ſum orbi, coniectis omnīū oculis in me, & admirantibus velut rem ſupra naturā, quod de tot actantis malis ſaluus euafiffem, ex iſtimātibus id (ſicut nec reuera erat) humana via non fuiſſe poſſibile: * ſed tu mihi fuiſti validus & præpotēs adiutor, qui in omnibus hiſ ſemper mihi adſuiſti, & nō eſ paſſus venire me in manus quærentium animā meā. In te nanque, manus hoſtiū etiam potentiffimorum & plurimorum potui euadere, quod propriis meis viribus minime potuiſſem. 9 Vt autē gratus tibi eſſe valeā pro tāta tua erga me ſolicitudine, peto, vt os meū repleas laude, tu me doceas per illuminationē & eruditionem internā ſpiritus tui, quomodo te dignē laudare queam: * vt cantare poſſim magnificentiā gloriæ tuæ, & iugiter omnibus diebus vitæ meæ canti

canticis &
dam quā
ra mei ſe
in ætate
gratia ex
cum ell
te aberrat
ficere inc
le ſi ego
cuſtodifſti
ſeruitute
rer. * I
ſectus, i
ritatis pri
charitates
mei (quæ
pereunte
lucineas
ſed ſi forte
ro, tempe
tis priſtin
frigeſcam
de futuro
conſcius)
meorū he
catus, &
tam. Ecco
refrigeſce
loquuntur
ſte ac die
expugn
mihi per
ter incun
tem adin
præcipite
ram ſeneſ
ſcellit, ne
opportun
mus appa
tus præu
dactier pe

canticis & psalmis valeā celebrare magnitudinē tuam, secū-
 dum quā per omnia verē es maximus. 10 Et postquā à pue-
 ro, mei semper sollicitissimā gessisti curā, noli quēso pati, vt
 in ætate pleniori, aut etiā iam deficiētī, à te aberrem, & à tua
 gratia excidā: * qui me semper in tuo seruitio confortasti,
 cum essem valido & vegeto corpore, ne patiaris me (quāso à
 te aberrare, aut te relinquere in tēpore senectutis, quado de-
 ficere incipiet virtus mea. Esset enim id prorsus abominabi-
 le, si ego (quem semper à puero tanta cura in tua seruitute
 custodisti) in ætate tandem deficienti delirare incipiēs, à tua
 seruitute me separarem, sicque à te & tua gratia derelinque-
 rer. * Insuper si quando aduenerit in anima mea tēpus se-
 nectutis, id est, tēpor deuotionis, & declinatio à feruore cha-
 ritatis pristinæ, ita, vt cōringat aliquando refrigescere in me
 charitatem, sicque ad nihilum incipiat tendere vita spiritus
 mei (quæ admodum senectute temporali corpus frigescit, de-
 pereunt calore, & vita ad occasum declinat) vt tum me non
 sustineas in totum friges fieri, & prorsus vitā spiritus perdere:
 sed si fortē quacunq; occasione, in eiusmodi statum deuen-
 to, rempestriue memēro meī, & reuoca ad te, atq; ad charita-
 tis pristinæ feruorē tuā benignitate restitue, priusquā totus
 frigescam, & vitā perdam funditus. 11 Neq; verō immeritō
 de futuro tempore sollicitus, nunc oro (donec mihi sum bene-
 conscius) pro iis quæ obuenire aliquādo possent. Scio nanq;
 meorū hostium, qui me ad mortem quērunt, infatigabiles co-
 uarus, & propriam meam fragilitatem non habeo incogni-
 tum. Ecce enim aduersarij mei, vbi vel modicū viderint me
 refrigescere siue flaccescere in tuo seruitio, mox contra me
 loquuntur: * & ipsi qui semper obseruant animā meam, no-
 tite ac die circumeūtes, si qua tandē valeant inuenire aditum
 erpugnandi, aut si qua tandem occasione possint ad nocendū
 mihi pertingere, ipsi mox iunctis capitibus, concilium pari-
 ter ineunt, tractātes quomodo facilius suam de me volunta-
 tem adimplere possint, quomodo in mortis laqueum certius
 precipitent. 12 Dicunt adinuicem sese exhortantes, ecce
 iam senescere incipit, tā nō qualia solet operatur, feruor ab-
 scellit, non apparet solitæ charitatis in eo ardor: nunc ecce
 opportunum tentationi tempus est, quod tam diu quæsiui-
 mus: apparet illū iam à Deo derelictū, quo protectore hacten-
 us præualere nequiuimus: * nunc autem sic derelictum au-
 dacter persequamur, modō non cēsemus ab oppugnatione.

10 *Ne pro-
 iicias me in
 tempore se-
 nectutis:
 * cum dese-
 cerit virtus
 mea, ne dere-
 linquas me.*

11 *Quia di-
 xerunt ini-
 mici mei
 mihi:*

** & qui cu-
 stodiebāt a-
 nimā meā,
 conciliū fece-
 rūt in vnu.*

12 *Dicentes
 Deus dere-
 liquit eum:*

** persequi-
 mini, & cō-
 prehendite
 eū, quia non
 est qui eri-
 piat.*

13 *Deus ne
elongeris à
me:*

* *Deus me-
us in auxi-
lium meum
respice.*

14 *Confun-
datur et de-
ficiat detra-
hentes anima
mea: * ope-
riatur confu-
sione & pu-
dore q̄ que-
runt mala
mihi.*

15 *Ego autē
semper spe-
rabo: * &
adiiciam su-
per omnem
laudē tuam.*

16 *Os meū
annuntiabit
iustitiam
tuam:*

* *tota die sa-
lutare tuū.*

17 *Quoniā
non cognoui
literaturā,
introibo in
potentias do-
mini.*

Spes enim est proposita victoriae, ubi ab auxilio se subduxit ille, per quē contigit huic semper victoria. Ecce iam nō habet, qui eum de manibus nostris saluet, facile iam illi in virtute nostra praualebimus. 13 Ita profectō loquuntur aduersus me hostes mei infatigabiles, si vnquam vllō signo vel iudicio percipere sibi videātur, me abs te derelictū, tuōq; destitutū auxilio: quod quia non ignoro, meritō de futuro vitæ meę tempore sollicitus, supplex oro, ne vnquā imperpetuum te ipsum à me eloges, ne me imperpetuum derelinquas, sed ego semper tecū in vltimam vsq; ætatē omnibus diebus vitæ meę permaneā, & tu vicissim me nunquā deseras: * semper, o Deus, tota mea, fiducia, ad me aspicias, nunquā benignos tuos oculos à me auertas, & in auxilium mihi opportunē semper accurras. 14 Ita tuō auxilio fac cōfusione & pudore operiantur hostes mei, & cessare atq; desistere cogantur à sua prauitate omnes qui mala loquūtur & perniciosa cōtra animā meam: * fac penitus erubescant & pudore perundantur, omnes q̄ siue per insidias, siue per apertā oppugnationem quæerunt mala aduersum me, quicunq; cōtra me machinātur impia. 15 Ego verō in tua protectione optime securus, nunquam desinam sperare in auxilio tuo: * & pro gratitudine adiciam super omnē laudem tuam: cōtinuō laudes laudibus accumulabo, de die in diem amplius me exercebo in laude tua, & super omnem laudē, quam tibi cecini à preciritia mea, apponā etiam laudare te vsq; in ætatē nouissimā. 16 Et quo alios quoq; attrahā ad tui nominis laudem, annūtiabo ego, & prædicabo palam omnibus, vbi cunq; opportunū fuerit, iustitiā, sanctitatē, veritatem, & fidelitatem tuā: vt etiā proximos inuitē ad ponendā in te spem & fiduciam, cū te iustū, ita veracem atq; fidelem cognouerint: * iugiter omnibus diebus prædicabo salutē tuam, semper expositam & paratā cunctis in te sperantibus, quā nūquā pateris deesse iis qui seruiunt, & fidū tibi corde perfecto. 17 Quoniam etiā literaturam nō cognoui, tamen ex literis & doctrina scholari siue humana, neq; per auditū, neq; per lectionē didici ea quæ ad laudē tuam faciunt, tamen si scientia humana instructus à præceptoribus, atq; doctoribus minimē fuerim: introibo tamen in potentias domini, ingrediar tamen ducatu spiritus tui & magisterio interiori illuminationis tuæ, vsq; ad cognoscēdas virtutes tuas & mirabilia opera potentie tuæ, quæ operaris in hominibus, quæ melius me docet interior

tua illuminatio, quàm omnis possit exterior vocis aut literarum instructio: * sicq; à te edoctus, nō ab humana sciētia, solus tuæ iustitię memor ero, semper de tua sanctitate, veritate & fidelitate cogitare volo, semper illam ruminare memoria, semper de ea loqui: illā palam omnibus annūtiare & prædicare, vt ne inanis & sine fructu sit cognitio incertorum & occultorū sapientiæ tuæ, quæ manifestasti mihi. 18 Deus piissime, iam inde à puero, ex quo vti cœpi ratione, semper tuæ illustratione tua interius docuisti, cognoscere temetipsum & mirabilia opera tua, quæ solo humano nūquam discibilem magisterio: * & vsq; modo non cesso prædicare mirabilia opera potentia, sapientiæ, atq; bonitatis tuæ, quæ mihi dedisti considerare & cognoscere, etiamnum in his prædicandis & collaudandis perseuero. 19 Et vsque in senectam meam iugiter perseuero in prædicatione tuorū mirabiliū, etiam vsq; ad vltimum senium, vsque ad canisimos canos, & ætatem decrepitam non cessabo à tuis laudibus: nec ætas illa lumē imbecillis (quæ homines solet pigros ac desides efficere, & ad ea quibus in ætate minor fuerant oblectati, fastidiosos reddere ac nauseabundos) me poterit eò perducere, vt cessem à tuis mirabilibus laudandis atq; decantandis: * tu vicissim, Deus optime, me ita optima proponentem, me sic tibi tuisq; laudibus imperpetuum memetipsum dedicantē, ne vllō vnquam tēpore derelinquas, me vnquam à te aberrare, aut à te separari (vel dæmonū vel hominū quantūuis excrefcente malitia) permittas: vt quomodo ego tibi fidelem memetipsum propono famulū, sic tu mihi te fidelem perpetuò exhibeas custodem & dominum. 20 Non me (inquam) derelinquas, nec in ætate vltima, donec ego (quantum quidem in me erit) prædicem omnibus generationibus, quæ vctura sunt vsq; in cōsummationem seculi, fortissimum brachium tuū, & omnipotentem virtutem fortitudinis tuæ, donec ego per meos psalmos & cantica, tuum nomen celebre reddidero & manifestum, pro generationibus omnibus quæ post vctura sunt. Ita enim ego te, donec viuam, semper, & vbique prædicare nō desinam, vt quantum in me fuerit, tui nominis & gloriæ memoriam in omnibus generationibus derelinquam. 21 Brachium (inquam) tuum, id est fortissimam potentiam virtutis tuæ, & certissimam veritatem atque fidelitatem tuam iustitię: donec prædicem & efferam eas vsque ad altissima magnaalia, quę in eis operatus es mirabilia opera tua,

* domine,
 memorabor
 iustitię tuę
 solus.

Psalm. 50.
 18 Deus, do-
 cuisti me à
 iuente
 mea

* & vsq;
 nunc pronū-
 tiabo mira-
 bilia tuā.

19 Et vsq;
 in senectam
 & senium:

* Deus ne
 derelinquas
 me.

20 Donec
 annuntietem
 brachiū tuū
 generationi
 omni quę
 vctura est.

21 Potentiā
 tuā & iusti-
 tiam tuam
 Deus vsque
 in altissima
 quę fecisti
 magnaalia:

quæ tu pro hominibus es operatus in maxima potetia & ve-
 ritate, secundum suam dignitatẽ & supereminentiam dignè
 * *Deus quis* magnificando, iustisque laudibus ac præconijs efferendo; * *o*
similis tibi? Deus, quis tibi poterit secundum ullũ modum aut gradum di-
 gnè comparari? Nemo profectò, neq; in cælis, neque in ter-
 ris. In comparatione enim tui creatura omnis est tanquã fu-
 mus euaniidus, & tãquam nihilũ reputatur coram te. Tamen
 maximus, tam es summus, tam es perfectissimus, vt tibi ne-
 mo secundum vllam rationem dignè queat conferri. 22 Vel
 in me solo. quã magnifica sepe, & quã mirabilia ostendisti
 opera tua. Ecce enim interdũ me fecisti in tribulationes plu-
 rimas & maximas incidere, pericula simul multa & graua
 experiri fecisti me, & tua permissione super me venerunt,
 adeò vt prorsus non viderẽ exitum, desperarem penitus posse
 me euadere; * verũm vbi placuisset ad me iterũ conuertere
 benignũ aspectum vultus tui, iam pene mortuum, & de vita
 desperante rursus ad vitã tuo auxilio restituiti, & quasi de
 infimis terræ, quasi de portis inferni atque mortis, reduxisti
 me morti proximum, imò (vt dicã verius) nihil à morte di-
 stantem. 23 Atque in hoc ipso multiplicasti, siue magnifica-
 sti gloriã magnificentia tuã, quòd post tãtas miseras & tri-
 bulationes, in quibus penitus res desperata videbatur, iterũ
 cõuersus, iterumq; ad me respiciẽs, liberaueris me à miseria,
 & cõsolatione tua lætificaueris, reddiderisq; securum, vt an-
 tẽ. Sic enim tu Deus, ad ostensionem tuã magnificentissimæ
 potentia, nõnunquam electos tuos pateris venire in grauissi-
 ma discrimina, siue corporalia, siue spiritualia, è quibus nul-
 lus videatur exitus humana via residuus, vbi spes omnis se-
 cundum humanum iudiciũ ablata videatur: quos tamen sic
 in angustum conclusos, & de seipsis penitus desperantes, po-
 tenter simul & misericorditer, cum tibi opportunum vide-
 tur, liberas, ab omni periculo faciẽs saluos, & in plena securi-
 tate constituens partim consolatos. Idquẽ facis, partim vt il-
 lorum in te spem probatam facias: partim vt tuam poten-
 tiam manifestius euidẽtiusque commonstres. 24 Itaque &
 ego vicissim, pro tuis maximis beneficijs, dabo tibi cõfessio-
 nem & laudem in instrumentis psalmodum, cum instrumentis
 musicis, in quibus psalmos & cantica laudis decantabo tibi,
 confitebor (inquam) & prædicabo, ò Deus, speciali laude ver-
 ritatem fidelitatis tuæ, quòd fidelis sis & verax in omnibus
 verbis tuis, erga eos q in te fidunt, & quibus pollicitus es tuæ
 salut

22. *Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas:*

* *Conuersus viuificasti me, & de abyssis terra iterũ reduxisti me.*

23. *Multiplicasti magnificentiã tuã: & cõuersus consolatus es me.*

24. *Nã ego confitebor tibi in rasis. Psal. mi, veritatẽ tuam Deus: Psal. 144.*

salutis a
 sima qua
 mectis d
 seruorũ
 poris mo
 libia nã
 strabunt
 me autẽ
 in tua la
 erulatio
 virtute a
 conabit
 tuam, qu
 * cum c
 sarij mei
 lero, te li
 hul præte

VER
 mu
 dens pro
 tentia ef
 culi siue
 securitan
 queant.
 nus Deu
 clarauim
 multis,
 ad patr
 apte hoc
 est hic in
 tis adme
 tones, &
 calorũ, c
 gelicæ h
 prodigim
 apparuit
 bis, ita v
 cor. & ec

4 salotis auxiliū: * Psalmos & cātica laudis in citharis, suauis-
 ſima qua potero melodia, & psalteriis, aliisq; musicis instru-
 mētis, decantabo tibi, o sanctæ Deus populi tui, Deus fidelis
 fecerū tuorū fidelium. 25 Non solum autē exteriori cor-
 poris motu in externis musicis instrumētis tibi, psallam, sed
 labia mea exultabunt, & magnificē gestiēt, atq; lætitiā mon-
 strabunt in laudatione tua, cum tibi laudē cecinero: * maxi-
 mē autē anima mea, quam tu saluā fecisti ex tantis periculis,
 in tua laude oblectabitur & exultabit. Erit enim mea in te
 exultatio, nō exterior tantū, sed & in intimis cordis, ex omni
 virtute animæ meæ. 26 Lingua quoq; meā iugiter eloqui
 conabitur & prædicare iustitiam, veritatem atq; fidelitatem
 tuam, quam semper custodis erga seruos tuos in te sperātes:
 * cum confusi fuerint, pudoreq; ac reuerentia affecti aduer-
 sarij mei, quæretes aduersum me mala: cum horū manus eua-
 sero, te liberante, & illi suo conatu frustrati abcesserint, ni-
 hil præter confusionem & ignominiam reportantes.

ANNO TATIONES IN
 Psalmum Septuagesimum.

VERSU tertio, Esto mihi in Deū protectorē, & in locum
 munitum, In Psalmo xxx. versu tertius huic respon-
 dens pro loco munito, habet, domum refugij: & eadem sen-
 tentia est. Locus enim bene munitus, rectē domus vel habita-
 culū siue locus refugij dicitur, quoniam talis est, ad quē pro-
 securitate possint homines confugere, & in quo saluare se
 queant. Talem autē se nobis exhibet benignissimus Domi-
 nus Deus noster, quē admodum Psalmo xxxvii. latius de-
 clarauimus. Versu octauo, Tāquam prodigium factus sum
 multis, Si de Christo Psalmū hunc peculiariter exponamus
 ad patrē loquente (quem admodum quidam rectē exponunt)
 aptē hoc verbum cum illo Simeonis cōueniret, Ecce positus
 est hic in signum, cui cōtradictur. Verē enim Christus mul-
 tus admodum quasi prodigiū factus fuit, quādo stupebant o-
 mnes, & mirabantur de doctrinæ efficacia, & operibus mira-
 culorū, quæ ipse palām toti inūdo exhibuit: id quod ex Evan-
 gelicæ historiæ contextu est euidentissimum. Fuit etiam in
 prodigium præ miseria, in tempore passionis: quādo vermis
 apparuit & non homo, opprobrium hominū, & abiectio ple-
 bis, ita vt (iuxta Esaia: vaticiniū) non esset ei species neq; de-
 cor, & rectē tamē etiā Dauidi, vel alij cuiuslibet iustorū in Deo

* psallā ti-
 bi in citha-
 ra sanctus
 Israël.

25 Exulta-
 bunt labia
 mea cū can-
 tauero tibi:

* & anima
 mea quam
 redemisti.

26 Sed &
 lingua mea
 tota die me-
 ditabitur ius-
 titiam tuā:

2 circumsus-
 & reueritā
 fuerint, qui
 querūt ma-
 la mihi.

Lucæ 2.

Lucæ 4.

Psalm. 21.

Psalm, 53.

- pleno corde à puero fidentiū, competit fieri & esse prodigiū C
 3. Cor. 4. hominibus seculi huius: quandoquidē Paulus Apostolus, de
 se ac suis similibus, ait, Spectaculū facti sumus mundo, ange-
 lis, & hominibus. Peculiariter autē in persona Dauid, stupē-
 dum erat neq; paruū miraculū de tātis periculis, in tam du-
 turna persecutione tam fortissimi aduersarij Saulis potui-
 se effugere, & tanto tempore quāsitum regis tanti patientia
 nō potuisse cōprehendi. Erat etiā prodigium, videre homi-
 nem tanta aduersa, tanta potentia sufferētem, & tam longa-
 nimi sustinētia in Dei seruitute, & spiritus gaudio indefinē-
 ter perscuerantē. Ita generaliter pleriq; iustorum hominum,
 maximē eorū qui toto corde Deo fidunt, eiq; fidelissimo ani-
 mo adhærēt, tanquam prodigiū sunt hominibus huius seculi,
 dum conspiciuntur magna animi alacritate, cuncta mundi
 huius fallacia bona abiicientes, victu tantum & vestitu con-
 tenti viuere, semper nihilominus tam corpore, quam animo
 letari, etiā in frigore, nuditate, fame, laboribus, & tribulatio-
 nibus, propter Christū, semper gaudentes, semper gratias agē-
 tes. Dū hæc conspiciunt homines seculi, mirantur attoniti: &
 quasi pro miraculo stupēt, prodigiū & portentū se videre exi-
 stimant, eò quòd supra naturā esse videatur quod ceruū. Ver-
 rum hi fortē illum adiutorē non attendunt, de quo mox sub-
 Philip. 4. dirur, Et tu adiutor fortis, in quo sancti omnia se posse cogno-
 scunt. Versu decimo, Ne proicias me in tēpore senectutis.
 Elucidatio duplicē indicat intelligētiā: priorem, de senectute
 corporali: posteriorē, de senectute spirituali. Secūdū vtran-
 que verò admodū necessaria est hæc oratio, & digna quæ se-
 quētissimē à nobis replicetur, effundaturq; ante dominum.
 Eccle. 11. Quia enim (iuxta Sapientis verbū) in die bonorū memores
 nos cōuenit esse malorū, idcirco prudentis & timorati homi-
 nis fuerit, dū sibi testimoniū bonū adhuc perhibet conscien-
 tia vētura tēpora interdum cōsiderare, & pro eis metuere, ne
 foritē (vt est mundus plenus inquinante & seducente malicia)
 1. Ioan. 5. vllō vnquam venturo tempore contingat à via recta seduci,
 aut in errores, & peccati itinera abduci. Et dum hoc metuit,
 sibi adhuc nō malè conscius, attenta mente, & pleno cordis
 desiderio Dominum deprecabitur, postulans pro futuris tem-
 poribus, perpetuā & indeficientē sui in diuina seruitute cu-
 stodiam. Meritò verò nos mouere debet, vt etiam tuoc cum
 bona sumus conscientia, de futuris metuamus, vt ob Salomo-
 nis ipsius horrendū exemplum; qui cum in ætate tenella mi-
 ram

tam ostēditet cordis sui erga Deū deuotionem postmodum in ætate grandiori, abduci permisit cor suū per alienigenas mulieres, ad deos alienos. Et David, quā scēde, neq; semel, lapsus fuerit post vitā diu bene actam, nemo ignorat. Sed & ante oculos nostros, quātos quotidie cernimus, qui post pueritiam atq; adolescentiam, siue etiā virilem ætatē, in Dei seruitute tractam, vbi ad grandiorē ætatem alcenderint, tum demū quasi domini Dei sui obliti, inciipiūt currere post deos alienos, sectantes quæ sunt seculi huius, vel diuitias, vel delicias, vel ambitiones, vel honores, stræ ad alia huiusmodi quæ habet mundus, prorsus effusi. Quoniam ergo multos experientia quotidiana discimus in huiusmodi periculū incidere, cōsultū fuerit & necessarium, vt sancto timore nobis ipsis metuemur, nō quidē vt de Dei auxilio desperates, sed vt nobis ipsis pessimē fidentes, nimirū qui frequēter Deum nō relictū relinquimus, nō repullū auersamur, non fugati fugimus, imō reuocantē, & vltro beneficiis insequētē spernimus atq; repellimus: stantē quoq; & pulsantē ad ostium, nō intromittimus, sed fortis stare cōpellimus. Meritō ergo semper solliciti oramus, dicentes, Ne proicias nos domine in tēpore senectutis, cū defecerit virtus nostra, ne derelinquas nos. Et quid aliud est, quōd nos saluator orare docuit, Ne nos inducas in tētatio nē, sed libera nos à malo? nō vtiq; præterito tantū: neq; tantū presenti, sed indubiē etiā futuro, aut quoecūq; possit occurrere. Secundū verō posteriorē intelligentiam (quæ est mystica) notandū est, animam habere suam quandam iuuentutē, similiter & senectutē. Quando enim anima adhuc feruet & calet, per feruorē deuotiōis in ea existētis, estq; hilaris, valida, robusta & alacris, ac parata ad peragēdū omnia quæ Dei sūt, tunc velut in iuuetute est posita. De qua iuuetute in alio psalmo dicitur. Introibo ad altare Dei, ad Deū qui lætificat iuuetutem meam. Et alibi, Renouabitur vt aquilæ iuuentus mea. Quando verō tepescere incipit deuotiōis pristinæ feruor, & charitate refrigescente, volūtas tardium acquirit, & velut nauseam earū quæ Dei sunt operationum: contra verō incipit in ea locum habere mūdus, aut eorū aliquid quæ in mundo sunt, profectō senectus apprehendit animam. Pro hac autem senectute, iustū est metuere omnes eos qui firmi in Dei amore cupiūt perstare. Cum enim huiusmodi senectus animam apprehenderit, in graui periculo laborat anima, ne à Deo excidat. Nam & grauiorem tūc pugnam suscitant spiri-

3. Regū ii.

Matt. 6.

Psalm. 102.

ruales nequitiae, velut tempus opportunum nacti tērationis,
 & spem habentes consequendae victorie, propter teporem &
 defectum quem in homine ita senescente, callidissimi obler
 uatores cōsiderant. Deinde ad resistendum minor virtus est,
 postquam tepuit anima, & refrixit Charitas, vt merito sibi
 homo pro huiusmodi defectionis statu debeat metuere, nisi
 singulari Dei respectu foueatur in bono, & custodiatur à ma
 lo. Orabimus ergo, donec in iuuentute feruemus, vt si fortē
 aliquando in huiusmodi senectutem venire nos contingat,
 nō nos ibi deserat secundū iustitiam suam Deus, non nos in
 deterius labi permittat, sed benignē velit aspicere collabentes,
 atque ad statum pristini feruoris dignāter restituere. Si
 verō vt Christi vocem accipimus, quod prādictū est, intelli
 genda erit hęc oratio, non quasi pro se eam Christus effude
 rit, qui ad senium non peruenturum se cognouit, vt pote qui
 in validissimo robore vitæ suæ affigēdus erat crucis patibulo:
 sed p corpore suo, quod est Ecclesia, ne in nouissimis die
 bus, in quibus (iuxta saluatoris verbum) abundāte iniquitate
 refrigescet charitas, deseratur paterno auxilio, ne vnoquam
 deficiat fides eius: quemadmodum Petro Saluator ipse dice
 bat, Ego pro te rogavi Petre vt non deficiat fides tua. Tūc
 enim in nouissimo tēpore, grauiſſima erit Ecclesiæ & fide
 lium in ea existentium persecutio, qualis non fuit à princi
 pio, ita vt in errorem inducantur (si fieri possit) etiam electi,
 vt merito pro his Christus orandū duxerit. Versu decimo
 quarto. Confundantur & deficiant detrahentes animæ meæ.
 Detrahere non hīc simpliciter accipitur, vt solet, vt idem sit
 quod de alio malum, vel male loqui, & quasi famam bonam
 cōmaculare: sed amplius aliquid significat, videlicet calum
 nias loqui, & mala ac pernicioſa aduersus alterum, quibus ad
 malū adducatur: quomodo ij qui de innocētis morte pariter
 loquūtur, illi detrahūt, cōtra quē loquūtur. Ita hoc loco acci
 pitur ista detractio. Vnde in Græco dicitur *διαβόλλοις τὴν
 ψυχὴν μου*, id est, calumniantes animā meam, vel aduersantes
 animæ meæ. Et beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, aduer
 sarij animæ meæ. Versu decimoquinto, Adiciam super om
 nem laudem tuam. Vel intelligitur de laude posteriore sem
 per ad priorē adicienda, vt sit vox proponētis semper magis
 laudare, & maiori laude celebrare, quomodo in Elucidatio
 ne explanauimus. Vel intelligitur cōparatione ad alios Deū
 laudantes, vt sit sensus, Adiciam ego laudem super omnē lau
 dem,

Matth. 24.

Lucæ 22

Matth. 24.

dem, quam
 est hoc est
 re: aliquid
 lam expo
 omne lau
 iudicant
 n tancnt
 literatur
 ditionat le
 negotiati
 demur ex v
 pper, ut r
 significat
 not verò,
 mō sonat
 tana atq;
 variatle, q
 ribus. Exc
 ym, ut rē
 itra habet
 boeintelli
 explanata
 videatur,
 ptum sua
 manuerat
 didici, nec
 tur per hu
 in Dei bo
 cognosca
 Quoniam
 me ipsam
 rous dist
 tione ab st
 queter per
 multibus
 flux capie
 eum à tu
 remur eru
 ito huius
 mātū per
 lenū, Deu

dem, quam tibi alij quicunq; obtulerunt, vel quæ tibi oblata
 est hoc est, ego conabor tuam laudem magnificare, & adice-
 re aliquid tuis laudibus, super omnes aliorum laudationes. Qui
 tum exponunt, Adiciam ego, & crescere faciam laudem super
 omnem laudem tuam: ego nitari in laudando excellere omnes
 laudantes. Sed priora magis quadrant proposito, & humilitati
 incipientis. Versu decimoseptimo, Quoniam non cognoui
 literaturam, introibo in potentias Domini. Hoc loco multum
 dissonat lectio Romana à nostra, quæ pro literatura habet
 negotiationem vel negotiationes. Quæ dissonantia euenisse vi-
 detur ex vicinitate duarum Græcarum dictionum, videlicet,
πραγματίας, & *γραμματίας*, quarum prior à *πράγμα* (quod
 significat negotium) formata, significat negotiationem: poste-
 rior verò, à *γράμμα* (quod significat literam) derivata, litera-
 turam sonat. Videtur itaq; Græci codices (vnde versiones Galli-
 cana atq; Romana desumptæ sunt) in his duabus dictionibus
 variasse, quibusdã dictionem priorẽ, aliis posteriorem habẽ-
 tibus. Exemplaria tamen Græca, quæ nunc in manibus sunt
πραγματίας habet, quod significat literaturam, iuxta quod no-
 stra habet lectio Gallicana. Vtraq; autẽ lectio congruam ha-
 bet intelligentiam. Nostra quidẽ Gallicana in Elucidatione
 explanata est sufficiẽter: nisi fortẽ illud insuper admonẽdum
 videatur, quòd particula quoniã, non accipitur secundum pro-
 priam suã conignificationem, purè causaliter, sed tantum conti-
 nuatiue: ac si dicatur, Et quidẽ ego nõ cognoui literaturam, nõ
 iudicij, neq; scio literas, quẽadmodum ij qui in scholis instruũ-
 tur per humanam sapientiam, introibo tamẽ absq; literatura,
 in Dei bona gratia, in potentias domini Dei, vt abscondita eius
 cognoscam. Altera autẽ lectio Romana hunc sensum habet,
 Quoniam nõ habui prudentiam huius seculi, quoniam non
 me ipsum inuolui negotiationibus, atq; huiusmodi exteriori-
 bus distractionibus, quæ & mentem à diuinorum considera-
 tione abstrahunt, & affectum ad auaritiã siue iniustitiam fre-
 quẽter pertrahunt: quia (inquam) sic me ab huius mundi tu-
 multibus & secularibus negotiis expediui, amore tuæ cele-
 stis sapientiæ, ob hoc ingrediar in potentias Domini, &c. Qui
 cum à tumultibus huius seculi sese segregat, hi diuinam me-
 ritur eruditionem: quẽadmodum e contrario, qui semper seculi
 inuoluntur distractionibus, interiorẽ Dei instructionem non
 multum percipiunt. Versu decimonono, Et vsq; in senectam &
 senium, Deus ne derelinquas me. In Græco diuersa habetur vo-

cabula, pro senecta & senio. Sic enim habetur *εως γήρας* & *επεισεως*: quorū prius, nempe *γήρας*, significat simpliciter senectutem: alterū, nempe *επεισεως*, honorabile senū, vel dignitatē, siue reuerentiā senilē. quomodo etiam ex vsu communi plus aliquid sonat dignitatis vel honoris, cū presbyterum dicimus, quā simpliciter senem. Vult ergo significare Psalmista, se laudaturū Deum vsq; ad senectutē, imo vsq; ad nouissimā caniciem, & atatē vltimam, maximē honorabilē. Vnde ex Hebræo beatus Hieronymus ac cæteri interpretes vertunt, vsq; ad senectutē, & canos, vel caniciē. Sciendum est autē, hanc partē supradictā diuersis modis à diuersis coniungi. Quidam enim cum versu præcedenti cōnectunt, hoc sensu, Vsq; nunc pronuntiabo mirabilia tua: neq; solum vsq; nunc, sed etiam vsq; in senectutem & canitiē pronuntiare nō desinam. Ac deinde separatim legunt, Deus ne derelinquas me, donec annutiē brachiū tuum omni generationi, &c. Atque hāc connexionē in Elucidatione, vt magis congruā sequimur. Alij à principio huius versus nouā faciunt sententiā, secundam partē cum priore copulantes, hoc modo, Vsq; nunc pronuntiabo mirabilia tua: ac deinde, Et o Deus, ne me derelinquas vsq; in senectutem & senium donec annutiē, &c. Habet quidem & hęc lectio facilem sensum, sed prior & rehemētior videtur, & magis commoda, vt prius proponat, ac velut polliceatur annutiare vsq; in senectam & caniciē Dei mirabilia, moxq; subiungat, quasi vicissitudinē postulans, vt non derelinquatur aliquādo, donec, &c. In eo autē quod dicitur, Nō me derelinquas, donec annutiē brachiū tuum omni generationi, attēde (quod & alibi nō raro occurrit) nō propriē accipi particulam donec, vt importet exclusiōnem, quasi re ista peracta (id est, potentia Dei omni generationi annutiata) iam cōtentus sit à Deo relinqui. Nunquam enim absolutē vir iustus à Deo vult derelinqui: sed ita accipi debet, quomodo apud Matthæū de Ioseph dicitur, quod Mariā non cognouit, donec peperit filium suum primogenitum. Et in Psalmo cix. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellū pedum tuorum. Quo in loco, plenius huius particulæ vim à nobis explicam inuenies, si tibi libebit requirere. Versu vltimo primo, Potentiā tuam & iustitiā tuam Deus, vsque in altissima quæ fecisti magnalia. Duo isti accusatiui videntur secundū appositionem cōstructionē iungi cum accusatiuo, brachiū tuum.

Matth. 1.

Psal. 109

qui

qui est in versu precedente, hoc modo, donec annūtiē omni generationi quæ vêtura est, brachium tuum, nempe potentiam tuam, & iustitiam tuam, vt per additionem horum accretionum explicetur, quòdnam illud sit Dei brachiū, quod est in altissima prædicare. Si quidem hoc Dei brachiū est, eius infinita pœtia & iustitia, siue veritas, per quam operatur mirabilia, immensis laudibus ad cælum vsque efferenda.

Versu vigesimo secundo, Quantas ostendisti mihi tribulationes multas & malas. Quæ admodū nescit dulcedinem epulæ, qui famē nō est expertus, neque potus refocillationem, qui nō ante expertus est sitim, & quem admodū nescit sufficientiæ rerū tēporaliū externam cōmoditatē, qui non aliquādo passus est earū magnam indigentiam: ita non satis agnoscet electi magnitudinem diuini beneficii, in consolatione interea quā iugiter habent in cordibus suis ex spiritu Dei, si nō aliquando dispensatione & concilio Dei permittentur in graues incidere afflictiones, siue mentis, siue corporis: è quibusdam rursus Dei benignitate educuntur, tantò amplius iam in Dei exardescunt amorem, & pretiosum reputant beneficium diuinæ præsentia, quantò prius absque illo senserint grauissimè periclitatos. Atque hoc est, quod versu isto in uultu Domino per admirationem proponit. A uerte autem, cum tribulationes dicit multas & malas, non dicit tribulationes malas, quomodo peccata dicuntur mala, quasi simpliciter & verè mala sit tribulatio, per quam Deo dispensante, probamur, & meliores reddimur: quoniā (vt Paulus ait) tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spes autem non confundit. Itaq; non potest tribulatio in se considerata, simpliciter & verè dici mala: sed mala dicitur, quatenus pœnalis & afflictiua: cuiusmodi malum vulgè malum pœnæ appellamus. Quod autem in versu sequenti dicitur, de reductione ex abyssis terræ, secundum eum modum dicitur, quod in Psalmo 118. Qui exaltas me de portis mortis, vt annuntiem omnes laudationes tuas in portis filia Sion. Has enim profundissimas & maximas tribulationes, abyssis terræ cōparat, vt illic portis mortis cōparabat. Versu vigesimo quarto, Nam & ego confitebor tibi in psalmis ueritatem tuam Deus. Primùm aduerte, cōiunctionem nam, hoc loco causalem non esse, sed pro continuante positam, pro auctore, siue verò, ad hunc sensum. Ego verò uel ego autē confitebor tibi. Atque ita ex Hebræo vertit Hieronymus, Ego

Rom. 5

Psalm 9

auctem

autem cōfitebor tibi in vasis psalterij Deinde, vasa intellige
 Hebraico more dici instrumenta, & specialiter vasa Psalms,
 instrumenta illa in quibus Psalms erāt decantari soliti. Acco-
 satius autem ille sequēs, veritatē tuam, vel vnico contextu
 regitur à verbo confitebor, ad hunc sensum, Ego autē in va-
 sis Psalms confitebor tibi veritatē tuam: id est, ad laudem
 tuam prædicabo & decantabo tuam veritatē. Aut repeten-
 do verbum, hoc modo, Ego autem dabo tibi confessionem
 in vasis Psalms, cōfitebor scilicet, vel fatebor specialiter ven-
 ratem tuam ó Deus. In eo autem quod sequitur, Confitebor
 tibi in cithara, sanctus Israël, more Græcorum, casus nomi-
 natius pro vocatiuo ponitur. Familiare enim est illis pro
 quod est vocandi signum, ponere ó articulum casus nomi-
 natiu. Secundum Latinæ autem loquutionis normam, aptius
 diceretur, Confitebor tibi in cithara, sancte Israël.

SEPTVAGESIMIPRIMI PSAL-
 MI ARGVMENTVM.

IVCVNDISSIMO raticio hic Psalmus regis nostri Messia
 gloriam & magnificentiam, amplitudinēq; regni eius describit,
 quasi sub typo regni Salomonis, quod ceteris omnibus angustius, que-
 tius, magnificentiusq; extitit & peculiariter regni Christi veri Sa-
 lomonis typum gerit. Incipit ergo a precatione Psalmus, postulat Christi
 Domino dari iudicium, & iniustitia executionem, ad faciendam
 pro pauperibus terra, & pro humano genere miserè captiuato appo-
 ratis iudicium: montesq; sanctos Apostolos, precatur suscipere pa-
 cis Evangelium, annuntiandum populis, & instituiam fidei per
 Apostolicam prædicationem super populos descendere. Atque hæc
 tribus primis versibus. Hinc verò generis humani liberationem, & lu-
 miniatoris demonis humiliationem, Christi domini aternitatem,
 mirabilem eius descensum in virginis matris uterum, iniustitia in mi-
 dum, pacisq; aduentum, describit: simul & latitudinem regni eius
 à mari vsque ad mare, & ab oriente vsque in occidentem, ita ut
 populi antè inimici & alieni à Deo veniant ad adorandam cum ma-
 neribus, voluntarie subiectos se monstrantes eius imperio, eò quod
 à potenti diabolo liberasset genus humanum, cum quo misericordi-
 ter agit, humilibus omnibus misericordiam largiturus atque salu-
 tem: quorum plurimos ex maximis quoq; & fœdissimis peccatis ad
 penitentiam vocabit, & nihilominus in magno prætio a que hono-
 re habebit, à pristinis ritibus ad veritatem conuersos. Post hæc verò
 versu decimo quinto, Christi perpetuā gloriam, & mirabilem Evan-
 gelicæ veritatis in Ecclesia fructum, describit: & quomodo in Chri-
 sto

homines gentes sunt consequutura benedictionem. Pro quibus omni-
bus corde pleno exultationis, Psalmista ipsum & sanctum eius no-
minat ut volis omnibus benedici, & gloriosum fieri in omnia secula.

SEPTVAGESIMI PRIMI

PSALMI ELUCIDATIO.

COMMITTE, Deus pater, iudicium tuum regi
Messia, Christo domino, quem vnges & consti-
tues regem super Sion montem sanctum tuum:
trade illi potestatem facere iudicium pro popu-
lo tuo, aduersum principem mortis: * & iustitiae
noe executionem commoda ac trade in manus Messiae filij
tui, rex regum Deus potentissime: * qui etiam filius erit re-
gi David, ex cuius semine secundum carnem est nasciturus.
2. Ne iudicet ipse populum tuum, genus humanum, electos tuos,
iustitiae: & pauperes tuos, fideles, humiles, tibi credentes atque
obedientes, in vero iudicio & aequitate: nimirum ut secun-
dum iustitiam & aequitatem suam, mundi faciat iudicium,
et pro electis sententiam ferat aduersus principem mundi
hinc eo vero condemnato, ac foras eiectione, genus humanum
ante sub misera captiuitate oppressum, respiret iam in liber-
tate & spe filiorum Dei. 3. Veniat tempus in quo montes
caeli, Apostoli tui atque Apostolici viri, fidei plenitudine
& primitiis spiritus sublimes, a te pacem suscipiant pro po-
pulo tuo, quo Evangelium verae pacis a te accipiant annun-
tandum toti orbi terrarum: * quo etiam Ecclesiae omnes in
abundantia fidei ad modum collium fundatae, sub Apostoli-
cis montibus, per horum praedicationem suscipiant veram
pacem & iustitiam, non Iudaicam peculiarem, sed toti or-
bi communem. 4. Neque vero mirum, si tantopere deside-
remus tui Messiae aduentum. Ipse enim cum aduenerit, iudi-
cium faciet pro pauperibus populi, id est, pro humilibus sim-
plicibus & mansuetis, quos diabolica auferet potestati: * fi-
lios quoque pauperum, id est, filios hominum qui sua egesta-
tem paupertatem, & nuditatem humiliter agnoscere volue-
runt, ipse faciet saluos de manibus inimicorum, sub quibus
tyrannide magna premebantur, liberabit eos: * calumnia iato-
rum auerit eorum, siue oppressorem, atque etiam accusato-
rem diabolum, sua virtute humiliabit. Hunc siquidem ty-
rannum, qui per calumniam & violentiam sibi nos subiecit,
debellabit, & deuincet rex pius & innocens, virtute sua
condemnatumque illum ac iudicatum, foras eiciet, atque
de lui

Psalm. 1

1 Deus, iudi-
cium tuum
regi da:* & iustitiam
tuam filio
regis.

Lucæ 1

Rom. 1

Ioan. 12

2 iudicare
populum tuum
in iustitia,
& pauperes
tuos in iudi-
cio.

Rom. 5

3 suscipiant
montes pa-
cem populo:
* & colles
iustitiam.4 iudicabit
pauperes po-
puli:* & saluos
faciet filios
pauperum:* & humili-
abit calu-
matorem.

Ioan. 12

§ Et perma-
net it cũ sole
& ante lu-
nam, in ge-
neratione
& genera-
tionem.

Ioan. 1

Apoc. 5

Daniel 7

6 Descendet
sicut pluuia

Iudic. 6

* & sicut
stillantia
stillantia su-
per terram.

7 Orietur
in diebus

eius iusti-
tia & abun-
dantia pa-
cis, donec au-
feratur lu-
na.

Psal. 75

Rom. 3

de sui regni fastigio iniuste vsurpato deturbabit. Insuper & peccatū, & mortē, & omne quod accusare poterat, aut ius ali- quod prætendere aduersum genus humanum, ipse humiliabit, auferet, ad nihilum rediget, tanquam agnus peccatum auferendo, & tanquam leo mortem superando. § Ipse uero in regno suo absque defectu permanebit, quandiu sol iste per- stabit in sua subsistentia, simul & coram luna, uel in consp- cta luna: hoc est, cum luna, & quandiu luna erit, in omnes ge- nerationes post venturas, in omnia secula seculorum. Nun- quam enim neque ipse, neque regnum eius deficiet, neque aliquando ab alio superueniente superabitur, aut alteri ce- det imperpetuum: sed erit potestas eius, potestas æterna, quæ nunquam auferetur, & regnum eius, regnum stabile, quod imperpetuū neq; deficiet, neque cōmutabitur, neq; deuoluetur ad regem alium. 6 Aduentus autem eius ad homines nequaquam erit ut cæterorum hominū, sed nouus admodū & mirabilis, sic tamen ut priorum patrum gestis præfigu- tus. Descendet si quidem de patris sinu in uterū matris, a lei- modum quo ros siue pluuia in vellus descendit: ut quemad- modum absque omni nocumento vellus implet, & rursum absque nocumento inde egreditur aut exprimitur: sic & ipse in benedictæ suæ genitricis uterum (per quem mundo pro- dibit) absque vllō uirginitatis nocumento, absque vlla uirgi- nalis claustrī læsione, non uitiato pudore uirgineo, spirita sancti dulcissima irroratione & efficacissima operatione il- labetur: ac rursum, ubi partus aduenerit, absque læsione item egredietur, & prodibit in mundū id quod olim per Gedeo- nis vellus pluuia superna miraculose impletū, cognouimus præfiguratum: * & quemadmodum gutturæ pluuiæ super terrā stillantes, ingrediuntur eam & replent, absque vlla ta- men terræ diuisione uel scissione, ita & ipse desuper ueniet (operante spiritu sancto) in uirginem uterum, nihil illarum uolentia pudori uirgineo, neq; uirginalibus claustris quicquid nociturus. 7 In diebus autē aduentus & regni eius exten- dentur iustitia per uniuersum orbē, simul & pax copiosa: neque deficient donec perstabit luna, sed in æternum permanebit à tempore aduentus eius. Adueniente siquidem Christo, iu- stitia uera (quæ uix nisi apud paucissimos ante inueniebatur in toto mundo, quādo solū in Iudæa notus erat Deus, cæteris gentibus idololatriæ atque aliis immanibus uitiis miserri- mē seruientibus) Apostolorum prædicatione publicè an- t

conturbabitur per orbē vniuersum, & efficiētur fideles ac iusti
 innumerati vera iustitia quę corā Deo est, in fide Iesu Christi:
 etiā iustitiam necessariō consequitur pax copiosa, non qui-
 dem illa quam mūdus pacē iudicat, sed pax vera quam mun-
 dus dare nō potest, solus autem suis fidelibus eam Deus do-
 natque hęc iustitia simul & pax permanebunt in populo
 fidei, in sancta Ecclesia, vsque ad consummationem seculi.
 Naquam enim vel fidei iustitia, vel pax Christi ab Ecclesia
 in finem vsque penitus deficiet. 8 Dominium autem & im-
 periu eius erit latissimum. Extēdetur si quidem à mari ma-
 gno, vsque ad mare magnum ex altera parte oppositum, per
 omnia regna mundi intra hoc spatium comprehensa: * & à
 flumine magno Euphratis quod in Oriente est, vsque ad ter-
 minos orbis terrarum: hoc est, ab Oriente in Occidentem, &
 per vniuersum mundum. Neque enim iam tunc (vt olim) so-
 lum laudat regnum Deus suum reputabit, sed cunctas gētes
 suo regno continebit. 9 Populi Aethiopum, qui longē in
 Oriente habitant, eius regno & imperio se submittentes, ve-
 nient, & adorabunt eum procidentes in terram: * & qui antē
 inimici fuerant, increduli atq; inobedientes, iam coram ipso
 in maxime humilitatis protestatione, etiam terram deobscu-
 rant, cadent in facies suas super terrā, vt videantur quasi
 terram lingere, ad exhibendum illi maximam quam possunt
 deuotionem. Qui enim antē increduli & inimici fuerant, post
 conuersionem deuotione maxima adhærebunt illi. 10 Re-
 ges etiam regionum & ciuitatum opulentissimarum (cuius-
 modi erat Tharsis) simul & insule ditissime, in quibus est au-
 rum, & cæterarum pretiosarum rerum copia, offerent munera
 regi Melsiq: * reges etiam Arabia & Saba, locorum opulen-
 tissimorum dona adferent Christo domino, in protestationem
 subiectionis & deuotionis erga ipsum: quomodo subditi do-
 na, munera, atque etiam annua tributa offerunt iis quibus se
 recognoscunt subiectos: 11 Denique seruiet illi omnes reges
 orbis terrarum, vnā cum populis suis: & omnes gentes liben-
 ter se submittēt eius imperio. Exeuntibus siquidem Aposto-
 lis in omnem terram, & verbum salutis prædicantibus vsque
 ad extremum orbis terrarum, fides Christi per omnia regna
 dilata est, plurimiq; reges & potentes ad Christū sunt con-
 uersi cum suis populis. Omnes autem (etiam qui increduli &
 rebelles permāserunt) patris autoritate Christo sunt, etiam
 secundum humanitatem, subiecti: vt pote cui pater omnem
 dedit

Ioan. 14

8 Et domi-
nabitur à
mari vsque
ad mare:

* & à flu-
mine vsque
ad terminos
orbis terra-
rum.

9 Corā illo
procident

Aethiopes:
* & inimici
eius terram
lingent.

10 Reges
Tharsis &
insule mune-
ra offerent:

* reges A-
rabia & Sa-
ba dona ad-
ducent.

11 Et adora-
bunt eum o-
mnes reges,
omnes gen-
tes seruiet
ei.

Plal. 18

- 12 *Quia li-* dedit potestatem in caelo & in terra. 12 Idcirco autem con-
berabit pau- cti ei libenter seruiēt, & eius se submittent imperio, quonia
perem à po- genus humanū, quod in magna paupertate atq; inopia pre-
terente. mebatur iugo diabolicę seruitutis, ab huius potētis tyranni-
 Matth. 28 de, & crudelissimo imperio liberavit, confringens iugū ser-
 uitutis eius, & genus humanum in libertate constituens:
 * & *paupe-* * pauperem (inquam) talem liberavit, cui nullus erat praeter
rem cui non Deū adiutor, cui alius nemo in hac liberatione auxiliū fer-
erat adim- re poterat, nisi solus ipse Messias. Neq; enim quisquam erat
tor. hominū tam fortis, neque vlla aliarum creaturarum, quę ho-
 Luca 11 minem potuisset de manibus principis tenebrarum eripere,
 13 *Parcet* nisi solus iste Messias noster: qui adueniens in hunc mundū,
pauperi & fortē armatum diabolū, suū atriū custodientem, fortis
inopi: ipse superueniens alligauit, sicq; vasa captiuitatis illis dir-
 * & *ani-* puit. 13 Neque verò cum iam suę ditioni subiecerit genus
mac paupe- humanum, & à diaboli manu eripuerit, ipse crudeliter aget
rum saluas cū populo suo, aut tyrannidem in eos exercebit: sed mansueti
faciet. aget cum omnibus pauperibus, & humilibus qui suam pau-
 Luca 1 pertatem & inopiam in humiliare voluerint consistere: gra-
 14 *Ex vsu* tiosē cum illis aget, debita relaxando, & bonorum omnium
ris & ini- abūdantiam eis misericorditer largiēdo, ita vt illis nihil de-
quitate re- sit: * animas pauperum atque humiliū faciet saluas ab omni
dimet ani- malo & peccato, à morte, à diaboli potestate, in vitā eternam
mas eorū. superbos tamē, & eos q; se diuites existimāt, relicturus in sui
 Matth. 9 miseria vacuos à salute. 14 Horū autem pauperum & humi-
 Matth. 2 liū animas plerāsq; liberabit ex peccatis patētibus & manē-
 Luca 19 stis, velut ab vsura & aliis variis vitiis. Ex sordibus enim pos-
 Luca 7 catorū, per pœnitētiā plurimos perducet ad iustitiā: quę ad-
 Luca 8 modū teloneariū Matthēum, & publicanum Zacharū, pec-
 * & *ho-* catricēmq; illa famosam, atq; consimiles. Siquidē nō venit
norabile no- vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiā: * & postquam
men eo- illos iustos fecerit per pœnitentiā ad se conuerti, non eos
rum coram habebit quasi vilia mancipia, non contēnet, non paruipendet
illo. eos quemadmodum solent homines contemnere eos quos
 Roma, 8 de captiuitate emerunt: sed erit nomen eorum honorabile
 15 *Et vi-* coram illo, erunt ipsi sic conuersi Christo admodum chari &
uet. & da- specialiter dilecti, & erunt apud eum magno & honorabili
bitur ei de loco, erūt in bona estimatione, & in multo pretio, in cōspectu
auro Ara- eius. Siquidē vt filios habiturus est eos, atq; vt fratres & cong-
bia: redes, suęq; mēx conuiuas, & sui regni consortes. 15 Et vi-
 uet ipse in æternū, virebitq; in flore regni sui, & offerētur ei
 huius

mundi pretiosissima quæq; , nimirū aurum Arabiæ nobilissimam & quicquid est electū, illi tanquam summo & supremo omniū domino offeretur: * & adorabunt ipsum omnipotente cultores eius, in spiritu & veritate: iugiter illi dabunt laudem & confessionem in sempiternum. 16 Eritque tum temporis, regnante Messia, super terram firmamentū, solidum; sicutamentum Evangelicæ doctrinæ & spiritualis gratiæ, in summis montiū, in altissimis montibus, quos Messias illuminabit ad eum modū quo sol corporalis illuminare solet vertices montiū: id est, in summis illis viris sanctis Apostolis, eorumq; veris ex Deo successoribus, quorū mentes suæ illustrationis radio illuminabit, vt sufficiant toti orbi illuminando & erudiendo. In his erit soliditas salutaris doctrinæ, super quam firmi & immobiles stare debebūt omnes fidelēs, & in qua cōfirmabuntur, atq; solidabuntur; vt non deficiant: * huius autem salutaris firmamenti fructus quem proferet, maximus erit, & superexcrescet, atq; supererferetur quasi super altitudinem Libani, altior Libano fructus erit quē proferet. Maxime enim fructificabit in fidelibus verbum Dei, & mirabiliter magnificabitur atq; exaltabitur: neque poterit tam electas & excelas cedros proferre Libanus; quā montes sublimem proferunt fructum, verbo Evangelij: * ex fecunditate eius florebut in fide & virtutibus fideles plurimæ de ciuitate, de populo Dei in Ecclesia sancta, quæ admodū crescit gramen super terram. * In tanta quoque multitudine (vt ita loquamur) exurgent & reuiuiscunt per fidē, qui antea non erant per infidelitatem: quomodo gramen ē terra, in tanta multitudine exoritur, & in vitam confurgit, de terra. 17 Nōmē huius gloriosi regis nostri Messia, sit benedictū, atq; lauderur in omnia seculā: * neque enim recens ipse est Deus, neq; esse tū primum incipiet, cum in mūdum saluator nobis aduenerit: sed in principio erat apud Deum, ab æterno erat apud patrē, Deus in Deo, Dei filius antequā sol, aut luna, aut cælum, aut vlla creatura fuisset condita. 18 Et consequetur in ipso benedictionē optimam hereditatis cælestis, vite æternæ, omnes populi gentium: absq; personarum acceptione, per eū accipient salutem omnes quicumque in ipsum crediderint: * & pro tanto tamq; vniuersali, mūdo toti allato beneficio, omnes populi glorificabunt & laudabūt eum in secula. 19 Benedicatur, lauderur, glorificeturque Dominus Deus populi sui fidelis, qui solus Diuina sua omnipotētia fa-

* & adorabunt de ipso semper, tota die benedicent ei.

Ioan. 4.

16 Erit firmamentum in terra in summis montium:

* super extolletur super Libanū fructus eius:

* & florebut de ciuitate sicut fax num terra.

17 Sit nomen eius benedictū in secula: * ante solem permanet nomen eius.

18 Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ:

Ioan. 1.

* omnes ētes magnificabunt eū.

19 Benedicatur dominus Deus Israël q̄ facis mirabilia solus.

20 Et bene cit opera verè miranda, qui pro electo populo suo, sicut ab
diclū nomē æterno præordinauit, ita in tēpore perfecit incōprehēnibilia
maiestatis salutis opera. 20 Et nomē gloriæ eius plenū maiestate & re-
ais in æter uerentiā, omnibus tremendū atq; adorandū, sicut benedictum
num: in secula: * & replebitur maiestate atq; magnificentia gloriæ
 * & reple- eius vniuersus orbis terrarum, & omnes habitantes in eorū
bitur mai- fiat, ita fiat: ita cupimus euenire, votis omnibus ista impleri
stato eius o- optamus: quandoquidē hic est totius nostri desiderij finis
mnis terra: ta est summa salutis nostræ, quā desideramus, quam expecta-
fiat fiat. uerūt omnes patres nostri, & nos totis viribus cōcupiscimus.

ANNO TATIONES IN
 Psalmum Septuagesimumprimum.

DICENDVM priore loco occurrit, quid sibi velit quod
 in titulo huic Psalmo, præter aliorum consuetudinem
 præmittitur, In Salomōne in fine verò Psalmi ascribitur, De-
 fecerunt laudes, siue hymni Dauid filij Iesse, aut (vt ex He-
 brao vertit Hieronymus.) Completae sunt orationes Dauid
 filij Iesse. Quantū quidē ad prius attinet, de titulo in Salomo-
 nem, videtur Dauid pater hūc Psalmū composuisse, futurum
 prosperum statū regni Salomonis filij sui Prophetico spiri-
 tu præuidens, atq; etiam (quod maioris erat illuminationis)
 venturū Christi regnum, eiusq; magnificentiam, spiritu san-
 cto illustrante, præcognoscens. Cōtemplabatur enim in ro-
 gno Salomonis regnū Christi, tāquam in signo signatū, tā-
 quam in typo veritatem atq; in vmbra imaginem: quemal-
 modū reuera non aliud regnū Salomonis fuit, quam vmbra
 & typus regni veri illius regis pacifici, quem Esaias princi-
 pem pacis appellauit. In Salomōne ergo typicum & figurale
 regnum eius, hic Psalmus minus principaliter respicit: & ve-
 dentur nonnulla eorū quæ in hoc Psalmo dicuntur, in hunc
 Salomonem competere, cuiusmodi est illud versū septimo.
 Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis. Item de
 muneribus à gentibus & regibus opulētis allatis. In verum
 autē Salomōne (qui est Christus Iesus) & in æternū regnum
 eius, primario atque finaliter tendunt quæ in hoc Psalmo di-
 cuntur omnia. Neque cum veritate fieri potest, vt tempora-
 li Salomōni omnia huius Psalmi applicētur. Quomodo enim
 verum erit de Salomōne priore illo typico, quod quinto ver-
 su dicitur, Et permanebit cum sole: & ante lunam, in genera-
 tione & generationem? Nonne mortuus est ipse, sicut omnes
 patres

Esai. 9.

patres e
 sui eius
 auferat
 par inte
 decem
 uente ad
 cōruba
 molere
 tracto, a
 regio, &
 silium N
 sub Salo
 cantur v
 german
 vitra sole
 omnes tr
 pertinet
 bus gent
 tar, sed p
 Beatus v
 cē, sed si
 poni sole
 Psalmū a
 te, & de f
 intellexi
 obest, qu
 monem,
 necessari
 vorem. C
 subicito
 manifest
 no Psalmo
 di Dauid
 sequentib
 cuiusmo
 minus aff
 loquens,
 am, di
 meis, don
 Non erg
 Dauid h

patres eius? Item quod versu septimo dicitur, Orietur in die
 bus eius iustitia, & abundantia pacis, cum adiectione, donec
 auferatur luna, quomodo verum est? Nonne simul cum ipso
 pax interit, cum statim sub Roboam eius filio se separarent
 decem tribus à domo David, sequentes Hieroboam? Imò vi-
 uente adhuc Salomone, pax eius temporalis non minimum
 cōurbata est. Suscitauit enim illi dominus in senectute per-
 mulieres alienigenas deprauato, atque, in idololatriam per-
 tracto, aduersarios plures: Ad videlicet Idumæum, de semine
 regio, & Razon filium Eliada, ac Hieroboam Euphratæum
 filium Nabat. Quomodo ergo permansit pacis abundantia
 sub Salomone, donec auferetur luna? Rursum & illa quæ di-
 citur versu decimosextimo, & decimooctauo. Ante solem
 permanet nomē eius, vel (vt ex Hebræo vertit Hieronymus)
 vitā solem permanet nomen eius. Et benedicentur in ipso
 omnes tribus terræ, quomodo nō manifestissimè ad Christū
 pertinent in quo (vt Apostolus ait) benedictio data est omni-
 bus gentibus? Rectè ergo in Salomonē hic Psalmus inscribitur,
 sed principaliter in verum Salomonē, Messiam dominū.
 Beatus verò Hieronymus, ex Hebræo non vertit in Salomo-
 nē, sed simpliciter, Salomoi, quomodo in aliis Psalmis præ-
 poni solet Dauidi. Quamobrem arbitrantur nonnulli hunc
 Psalmū à Salomone fuisse compositum pro seipso deprecante,
 & de seipso vaticinante, simul & de gloria Messia, cuius
 intellexit suum regnū esse typum & figuram. Nihil tamen
 obest, quin illud, Salomoni, ita accipiamus, vt valeat in Salo-
 monem, vel de Salomone, vel pro Salomone. Neque ob hoc
 necessarium fuerit fateri, ipsum Salomonem esse Psalmi au-
 torem. Quantum verò ad id, quod post huius Psalmi finem
 subiicitur, Defecerunt Psalmi vel hymni Dauid filij Iesse,
 manifestum est, non hoc ita debere accipi, quasi nulli omni-
 no Psalmi post hunc secundum ordinem positi sint attribuendi
 Dauidi. Siquidem apertum est, multos adhuc Psalmos in-
 sequentibus poni, quos nemo negare poterit esse Dauidis.
 cuiusmodi est Psalmus cix. quem in Euangelio Christus do-
 minus affirmat esse Dauidis, eū apud Matthæum Phariseis
 loquens, ait, Nonne Dauid in spiritu vocat Christum domi-
 num, dicens, Dixit dominus domino meo, sede à dextris
 meis, donec ponam inimicos tuos, scabellū pedum tuorum.
 Non ergo ita hæc clausula accipiēda est, quasi inter Psalmos
 Dauid hic vltimus sit: sed quia (iuxta quosdam sententiam)

3. Reg. 15.

Ibidem.

Galat. 3.

Ps. 109.

aliquot post sequuntur, ipsius Dauid non sunt. Plures enim eorum qui sequuntur, inscribuntur ipsi Asaph, neque id quidem simul cum nomine Dauid, ut in aliis quibusdam, ut cum dicitur, Psalmus Dauid, in fine, pro filiis Core, vel alique nomine Dauidis, In finem pro filiis Core, sed simpliciter absque additamento, Psalmus Asaph: quos sane Psalmos ita inscriptos alieno nomine arbitratur quidam non esse Dauidis: atque ideo dictum hic esse, quod defecerunt laudes Dauid, quoniam aliquot sequentes continuo ordine illius non sunt. Alij vero, & nostro iudicio rectius ita accipiunt, quod materia huius Psalmi, finis sit quae in omnibus suis Psalmis Dauid concupierat. Omniu enim Psalmoru ipsius finis erat Messias, & regnum eius: quemadmodum Paulus Apostolus ait, Finis legis Christus, ad iustitiam omni credenti. In hoc ergo Psalmo defecerunt Psalmi Dauid, quoniam totam summam Psalmorum hic aperte complexus fuerat, & finem omnium proposuerat, appetitissime & gloriosissime descripto rege Messia, & regno eius. Omnes enim Psalmi Dauidis, hoc unico quasi compleantur, absoluantur. finiuntur. Tendunt enim ad Christum hic clarissime descriptum, secundum ea, propter quae expectabatur. Atque ad hanc sententiam, aliquanto aptius quadraret, quod ex Hebraeo vertit Hieronymus, Completi sunt, vel finiti sunt hymni Dauid, quoniam totam plenitudinem & finem iam enarrauerat. Atque hanc sententiam in annotatione Eelix ita exponit, Quomodo (inquit) finitae sunt orationes Dauid, si corporis redemptionem, non autem animae, dum haec diceret, praevidebat: Videbat enim venturum Messiam, redempturumque omnes animas, atque eieciendum daemone extra hunc orbem, & ianuam caelorum aperturum, cuius orationes nil aliud postulabant. Haec Felix. Possitan vero etiam sic responderi posset, Psalmum hunc ultimum fuisse eorum quos Dauid composuit, tamen secundum ordinem localem non inveniatur ultimus: ita confectus senio Dauid hunc cecinisse dicatur in diebus novissimae senectutis, & forte filio suo Salomone iam in regnum introducto: quemadmodum legitur, primo cap. III. lib. Reg. ut tunc intelligatur haec habuisse revelationem partim quidem de pace & gloria, regni filij sui; iam in regnum introducti, potissimum vero de futuro rege Messia & glorioso regno eius. Quod autem secundo loco dictum est, ampliore habet certitudine, vel certe verisimilitudinem. Vetus primo, Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis. Idem est, qui rex vocatur, & qui regis filius sive Salo-

monem

Roma. 10.

monem typicū, siue Salomonē verum spectemus. Nam prior Davidis regis filius & in regno successor fuit, Christus verò dominus, patris sui regis aeterni filius, & rex ipse fuit. Vnde in Apocalypsi Ioānes in eius scemore scriptū legit, Rex regū, & dominus dominantū. Sic enim rex est & regis filius, quomodo & Deus est & Dei filius, Dominus & domini filius. Est insuper filius regis David quatenus (iuxta Apostolū) de semine David secundū carnē factus est. Versu tertio, Suscipiant montes pacē populo. Mōtes, Apostolos & Apostolicos viros intelleximus, quorū lumina & mentes sua illustratione primū Deus illuminat, vt deinde lumē ad alios humiliores fundant: quēadmodum sol cū exoritur, primum sui luminis radios in vertices montiū effundit, à quibus mox in colles & valles resilit suscepti luminis splendor. Ita sanē montes isti pacē susceperūt à Christo, qui illis prædicandū dedit Euāgelium pacis, sed non sibi tantū susceperunt (quanquā sibi primum, ipso dicente, Pacē relinquo vobis, pacem meam do vobis: & In me pacē habebitis) verū etiam vniuerso orbi. Atque hoc est quod nō simpliciter dicitur, Suscipiant mōtes pacē, sed ad adiicitur, ipsi populo. Nā populo casus datus est, secundū acquisitionis vim: rectus à verbo suscipiāt: quoniā vtilitas significatur toti populo. Id quod etiā angelus dominicæ natiuitatis nocte pastoribus apparēs, suo beato nūtio prædicauit, dicēs. Euangelizo vobis gaudiū magnū, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie saluator. Colles autē recte Ecclesias intelligimus, Apostolica prædicatione fundatas, altas quidē & sublimes fide suscepta ab Apostolis, qui tamen vt mōtes supereminēt, præcellentia autoritatis & dignitatis, tanquā Ecclesiarū post Christū progenitores & capita, quomodo mōtes subiacētibus collibus præeminēt. Versu quarto, Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperū, & humiliabit calūniatorē. De iudicio pauperum, pluribus in locis pphetauit Esaias: nominatim cap. x i. vbi sic ait, Iudicabit in iustitia pauperes, & arguet in æquitate p mansuetis terre. Quod autē sequitur, Et percutiet terrā virga oris sui, & spirita labiorū suorū interficiet impiū: illi respōdet, quod in presenti loco mox subditur, Et humiliabit calūniatorem. Et cap. x i i i. sic habet, Pascuntur primogeniti pauperū (sancti videlicet Apostoli, primitias spiritus habentes, & quasi inter ceteros Christi fideles primogeniti) & pauperes fiducialiter requiescēt, ceteri videlicet omnes priorū prædicatione fide-

Apo. 19.

Roma. 7.

Ioan. 14.

Ioan. 16

Luc. 2.

Esai. 11.

Esai. 14.

Roma. 8.

1. Cor. 1.

Sapient. 6.

les facti. De calumniatore autē subditur, Et interire faciā in fame radicē tuam, & reliquias tuas interficiam. Licet autem calumniatorem peculiariter exposuerimus diabolu (Nemo potest tamen etiā ad omnes impios extendi: quales fuere potētes atq; sapiētes seculi: quos humiliabit Deus, quādo iuxta verbū Prophetæ, perdet sapiētiā sapientū, & prudētiā prudentū reprobabit: & quando potentes (vt Sapiens ait) potenter tormēta patientur. Verūm hi, vt membra in corpore, siue sub capite, faciliē in diabolo cōprehenduntur. Versū quinto, Et permanebit cū sole, & ante lunā, in generatione & generationē. Græcē est *συμπαραιμνε τῷ ἡλίῳ*, id est (vt ita dica) cōpermanebit soli, hoc est, simul manebit cū sole. Quod secundū literam intellectu de sole corporali, significat æternitatē & indeficientiā regis Messia. Illud verō, ante lunam, in Elucidatione exposuimus, in cōspectu lune, vel corā luna, vel dum perseuerabit luna, quēadmodū ex Hebræo vertit Felix. Quod si præpositio acciperetur, vt nota prioritatis & præexistētiæ Christi ante lunā, significaretur Christi à parte prioritatis: sicut eandē à parte posteriori, per illam priorē particulam permanebit cū sole: diximus significari. Esset enim hic sensus, Permanebit Messias cū sole, quēadmodum & fuit ante lunā, atque omnē creaturā, ab æterno à patre secundum diuinitatem procedens. Et huic sensui magis fauere videtur Græca lectio, quæ habet *πρὸ τῆς σελήνης*, id est, ante lunā: non, in conspectu lunæ. Nam in cōspectu apud Græcos dici solet *ἐνώπιον*, vel *ἐμπροσθεν*, vel *ἐν προσώπῳ*, quorū nullum hic habetur, sed simplex propositio significat ante: nisi etiam ipsam accipiamus improprie, pro coram. Sic enim idem esset, quod in cōspectu lunæ. Alij verō prædictū versum exponūt secundū mysticam intelligentiā, Permanebit Christus, humiliato calumniatore & superato diabolo, cū patre suo in dextera eius residens. Ipse autē est verus sol, perpetuum splendorem de se diffundens, radium videlicet consubstantialē, qui est filius: & ardorem, qui est spiritus sanctus. Permanebit quoq; ante lunam, id est, ante Ecclesiam, tauquam caput, rector & viuificator ipsius: quemadmodum Paulus ad Ephesios scribit, quod ipsum Deus pater caput dederit super omnē Ecclesiam, quæ est corpus eius. Versū sexto, Descendet sicut pluuia in vellus. De humanatione Christi intra virginem uterū, in Elucidatione hic versus expositus est. De vellere autē cum dicitur

Ephes. 1.

Iud. 6

videtur

videtur ad illud Gedeonis vellus nō absq; mysterio respexif
 se, quod in futurū signū victoriæ primū quidē rore imple-
 tum fuit, tota terra per circuitū manēte arida sed deinde cō-
 uerso ordine, tota terra per circuitū fuit humectata solo vel-
 lere in sua siccitate permāuēte. In quo, per mysteriū intelli-
 gunt quidā, id quod multō post in aduentu Christi impletū
 fuit, quādo primū in virginis vterū descēdens, atq; ita mū-
 do prodians, ad solos Iudæos venit, eisq; salutis verbū prædi-
 cauit, ceteris per orbē nationibus in ariditate relictis, quādo
 dicebat, Nō sōm missus nisi ad oves quæ peribunt, domus Is-
 rael. Et Apostolis præcipiebat, ne in viā gentiū abiret. Post-
 modū verò, vbi a se disisset in cælū, descendit secūdo per spiri-
 tus missionē, in modum guttularū stillantium super terram,
 per infusionē gratiæ suæ in corda fideiū: ac tum quidem o-
 mnis terrarum orbis pluiæ, huius salutaris factus est parti-
 ceps, sola Iudæa remanēte arida, & obstinata in incredulitate
 sua. Nostræ autē expositioni in Elucidatione positæ, de de-
 scēsu Christi in vterū virginis, apertē suffragatur dulcissima
 antiphona illa, quæ in die sacre circuncisionis suavissimē ca-
 nitur, Quando natus es ineffabiliter ex virgine, tūc impletæ
 sunt scripturæ: sicut pluiā in vellus descēdisti, vt saluū face-
 res genus humanū, te laudamus Deus noster. Versu septi-
 mo, Orietur in diebus eius iustitiā, & abundātia pacis, donec
 auferatur luna. Quomodo in diebus Mesiæ orta sit iustitiā,
 nemini incognitū est, & in Elucidatione satis apertē mōstra-
 tor. De pacis autē abundātia, fortē quis dubitet, ex eo quod
 Saluator ipse ait in Euāgelio, Nolite arbitrari, quia pacē ve-
 nerim mittere in terram. Non enim veni pacem mittere, sed
 gladiū. Sed manifestū est, aliam esse pacē quæ abundanter in
 diebus Mesiæ exorta est, ab ea quam idem se dicit auferre.
 Hæc enim tēporalis est, & pax mūdi. Illa verò pax est cordis,
 pax cęlestis, pax Dei. Inter quam duplicē pacem, manifestam
 ponit distinctionē Saluator, cū in cęna nouissima ait iam-
 iam relinqūedis discipulis, atq; in eis posteris omnibus per
 eos credituris. Pacē (inquit) relinquo vobis, pacem meam do
 vobis. Nō quomodo mūdus dat, ego do vobis. Et iterum. Hęc
 locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In mundo pres-
 suram habebitis, sed confidite, ego vici mūdum. Hæc autem
 est pax bona, de qua Paulus loquitur, dicens, Et pax Dei, quæ
 exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra, & intelli-
 gētiās vestras, in Christo Iesu. Et Propheta alius, Nō est pax

Matth. 15.
 Matth. 10.

Ibidem.

Ioan. 14.
 Ioan. 16.

Philip. 4.

Esaï. 48.

Esaï. 57.

impiis, dicit dominus. Licet autē verū sit, fuisse in tēpore natiuitatis Christi abundantiam pacis tēporalis, orbe toto sub imperio Octauiani Augusti, à præliorum strepitu quiescente, manifestum est tamē in textu de hoc nō fieri sermonem: nisi fortē aliquo modo, quatenus pax ista tēporalis, in qua natebatur Christus, signū erat verę pacis, quā ipse afferebat mundo: De temporali autē pace principaliter nō fieri mentionem, est manifestū: primū, quia pax illa in diebus Christi nō est exorta, sed annis aliquot ante Christi aduentū cœperat. Incœpit enim circa finē imperij, Iulij Cæsaris, post quem in pace multa regnauit Octauianus Augustus: cuius anno decimo-octauo natus est Christus. Deinde, neq; stabilis ista pax fuit, neq; perdurat donec auferatur luna: quādoquidē paulo post Christi mortē, pax illa temporalis grauissimē turbari cœpit. Euidēs ergo & certū est, de pace altera vera, fieri sermonem. C

Et rectē quidē, de hac pace loquēs, præmittit iustitiam, bono ordine demum subiungens pacē, Orietur (inquit) in diebus eius iustitia, & abundantia pacis: vt hoc ordine, quasi radicem insinuet verę pacis, quę nimirū est iustitia, Quemadmodum enim nemini impio pax ista esse potest, ita profectō non potest eadē nō esse homini cuiilibet iusto. Cōsequitur enim iustitiam. Vnde & Paulus Apostolus in exordio epistolarū penē omniū hoc deprehenditur obseruasse, vt discipulis gratiā & pacem ante omnia fuerit imprecatus: iuxta prædictū ordinem semper gratiā præmittens, per quam est hominī à Deo sua iustitia, ac deinde pacem subnectēs. Hanc autē iustitiam & abundantiam pacis, in electis & in Ecclesia sancta permanent vsq; in finē seculi, nemo verē fidelis dubitat nec in illa quidē vltima & grauissima Antichristi persecutione, quę nec ipsa pacē à Deo relictam firmatis fidelibus poterit eripere, quantūuis mundus omnia misceuerit inauditis tumultibus. Sed quærat aliquis, quid sibi vult quod dicitur, Donec auferatur luna? An luna aliquando auferetur? Imō potius in æternū perstitura creditur, neq; aliquādo auferēda. Sed intelligendū est hoc, secundū eum statū in quo nunc est, mirabili videlicet & imperfecto lumine. Nunc enim donec seruit hominī, variū habet & instabile lumen, nunc plena, nunc dimidia, nunc crescens, nūc decrescēs, nunc hac parte tantū, nūc illa tantū lumen à sole suscipiens, iuxta quod variis modis soli obiiicitur interdū verō penitus luminis eclypsim siue defectū patiēs. In resurrectione autem & cōsummatione seculi,

quand

Esaï. 48.

& 57.

quando cessabit homini ministrare, quasi pro mercede laboris accipiet nouam gloriam, & in melius reformabitur, ab omni motu & instabilitate Dei voluntate liberanda. Ac tunc quidem auferetur, non secundum subsistentiam, sed secundum imperfectionem: quomodo cælum & terra (iuxta Saluatoris verba) transibunt, non secundum substantiam, sed secundum qualitatem: contra ad statum perfectiorē redigentur. Erunt enim tunc luna tota plenè illuminata à sole, ex omnibus partibus, idque lumine multo lucidior: & sicut hanc plenitudinē ita seruetur, ita quoque mutatione imperpetuum. De cuiusmodi luna in alio libro dicitur: Sicut luna perfecta in aeternum. Donc ergo auferatur luna, id est, vsque in seculi consummationem, quando secundum prædictum modum auferetur mutabilis luna. Aut intelligatur secundum negationem dictū esse, donec auferatur luna, quia nunquam est auferenda, & ideo imperpetuum est pax illa permanens. Quæ admodum si quis dicat, Non excidēt laus Dei à gloria, donec deficiat ipse Deus: non aliud sibi hæc debet oratio, quam sanctos nunquam priuandos gloria, ut Deus nunquam deficiat à sua subsistentia. Versu octauo, Et dominabitur à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terrarum. In Elucidatione generaliter exposuimus, à mari vsque ad mare oppositū, ad significandum vniuersale dominium Christi super omnem terram intra terminos istos continentiam: quod aliqui specialius exponunt, à mari Indico vsque ad Gadiranem, hæc enim sibi ex opposito sunt: Alij intelligunt, à mari rubro vsque ad mare Palestinæ. Alij dicunt, à mari salis vsque ad mare magnū. Atque ita solū intelligunt hæc prima parte versus totam terram Iudæorum, quæ his terminis comprehenditur. In altera autē parte, scilicet à flumine vsque ad terminos orbis terrarum, intelligunt totam terram gentium, à flumine scilicet Euphratis, vsque ad terminos orbis. Quæquam hoc flumen, alij Iordanem intelligunt, alij Nilum. In omnibus hæc his cōuenientia est, quod significatur vniuersalitas domini Christi, qui morte deuicta, etiam secundum humanitatem factus est dominator super omnem terram Iudæorum pariter & gentium. Paraphr. Chald. sic habet. Et dominabitur ab antipolo maris magni & Euphrate vsque ad fines terræ. Quod nomine expositioni in Elucidatione positæ aptè quadrat. Versu decimoquinto, Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabunt de ipso semper. Difficultatē nonnullam facit adiectio particula huius de ipso, quam in Elucidatione vixi su-

Lucæ 1.

Psalm. 68.

Evangelicæ doctrinæ, quæ firmissima fundatissima atq; Titum 1.
 certissima est, nimirum à prima veritate (quæ mēiri non po-
 terit) derivata. Potest etiā accipi firmamētum pro pane, quo-
 modo in Psalmo dicitur, Et omne firmamentum panis cōtri-
 bitur: eo quod panis (iuxta alterius Psalmsi sententiā,) cōfirmat
 hominibus. Atq; ita per firmamētum istud panis, intelligen-
 tur panis verbi Dei, idē videlicet quod supra per firmamen-
 tum Evangelica nanq; doctrina verbu Dei est, & panis anima-
 rum reficiuntur, nutriuntur, confit: mātur, atque solidantur
 in bono corda fidelium. De hoc autem verbu annotationem
 mirabile require in annotationibus ex Hebræo. Item & cir-
 ca verbum sequentem, Ante solem permanet nomen eius.

SEPTVAGESIMISECVNDI

PSALMI ARGVMENTVM.

PSALMVS iste argumentum habet satis conveniens cum Psal-
 mo trigesimo sexto, cuius initium est: Noli amulari in malignā-
 tibus, neque zelaveris facientes iniquitatem. Merque enim mul-
 tiplicatur de prosperitate impiorum, & aduersitate bonorū in secu-
 lo: contrario verò de felicitate bonorum, & miseria malo-
 rum in seculo venturo, ubi mirabiliter commutabuntur omnia. In hoc
 Psalmo est differentia, quod in Psalmo illo, Propheta in sua persona lo-
 quitur, quasi perfectus, non ipse conqueritur, sed imperfectos in via Dei
 (quos prosperitas impiorum forsitan commouere posset) alloquens, eos
 contra tentationem huiusmodi confirmat: per varias comparatio-
 nes ostendens & demonstrās, prosperitatis illorum non durabilem sta-
 re: contra verò, bonorum felicitatem aternam. In hoc autem, quasi
 firmamētum & querulantium personam suscipiens, zelantium ratio-
 nes & querelas ipse proponit, donec tandem circiter finem Psal-
 mi ad personam propriam rediens, sapienter murmurationem & ten-
 tationem infirmorum, perfectionis responso, ex sua sententiā dissoluit. Nō
 enim mirandum est, Psalmistam in sua propria persona murmurā-
 tis huiusmodi, quales in hoc Psalmo apparent, proferre: sed tandem
 in ratiocinando obijcit, ex aliena sententiā, ut postmodum ex pro-
 pria dissoluit: quem admodum facere solent, qui quæstiones disputabo-
 rum inuicem. In hoc ergo Psalmo, proposita initio firma conclusio, de
 veritate Dei erga suos electos, mox imperfectorū personam assumēs,
 hoc propositam conclusionē multis versibus impugnat: quorum omnium
 hoc summa est, quod impij in hoc mundo florere, dominari, & absq;
 aduersitate in cunctis videntur prosperè agere, dum piij interim va-
 rios tribulationibus dinexantur: id quod cum Dei erga res humanas
 constantia, non satis videtur secundam humanam tenne iudiciam con-
 sistere.

sistere. Et hac quidem vsque ad versum decimum quintum. Versum ad appositam partem pro veritate argumentans, prædicit rationationes impersectorum elidit: absurdum reputans, si vana sua natio electorum condemnetur, & velut stulta ac vana incutitur: quod sanè inconueniens statim consequitur eam qui se frustra & vanè Deo seruire dixerit, eò quòd temporalia mala sustinet. Est enim hoc omnibus electis commune, vt persecutionem patiantur pro iustitia: & in hoc est eorum gloria. Deinde, consolans volens & perquirere hac Dei occulta iudicia, videt se in sua conuersione deficere, nec posse huius occultis diuini consilij secretum apprehendere, donec ad sanctuarium Dei tandem peringat, ubi iustitia iam iustorum quam impiorum considerans, intelligit mirabilem dispositionem factu esse, vt impij in hoc seculo bona, iusti vero malis percipi. Vbi versibus duobus, impiorum damnatione & à profana societate deiectionem describens, ac velut seipsum pro murmuratione amulatione ex impersectorum forma assumpta increpans, anatum iumentum absque ratione existens, & suo domino absque iudicio electis obediens, domino se submittit, vt eius manu deducatur, & in finem gloriosum tandem praeeducatur. Post hac verò totus supra se rapit, quasi in extasi positus, qui haectenus quasi coqueri visus fuit, ex alia persona insipientia, propria iam sapientia totus in Deum transfusus solum desiderans, & præter illum aliud nihil (sue in celo, sue in terra) expectans, cui (mortis interitu comminato desertoribus) bonum nunciat, & decernit perpetuo adherere, & spem totam in eo firmat, ut deinceps eius palam omnibus celebrare. Sic qui per Psalmi decimum, quasi insipiens loqui visus fuerat, ad primi versus conclusionem rediens sapiensissima conclusione Psalmi finit, vt vix inueniamus alius, qui tam ardenti charitatis flamma abrumpitur magis quam finitur.

Quam bonus
Israel
Deus: * his
qui recto
sunt corde,
Roma. 5
& Mei autè
penè moti
sunt pedes,
penè effusi
sunt gressus
mei.

qui affectu tyncero & puro corde super omnia Deo placere, & ipsius voluntatè implere satagunt, cunctas autem errores & vitiorum tortuosas vias & curuitates studiòse declinat.

2. Attamen euenit nonnunquam hoc mihi, secundum se-

SEPTVAGESIMI SECVNDI PSALMI ELVCIDATIO.

ERE bonus, suavis, dulcis, benignus, misericors, & beneficus est dominus Deus noster erga Israel populum suum, erga fideles atque electos suos: * erga eos nimirum qui sunt recto corde, qui sunt verus Israel secundum spiritum.

S
imperf
retur pe
eleu à do
m. v. vacill
diti caro
ere iusti
fictus ha
in homin
male habu
aduer
na agere, z
fom per b
ek pace t
pota cõspi
realicium
ni vias, v
ab abent
fimum mo
fictur, neq
modum fac
u. & timor
f. tue tim
et firmam
que coru: &
ficturas tr
pocua, sua
f. & expe
is perpeti
et laborè
gunt: * ne
sent, quæ
re quos op
monum fl
f. huius f
et turbun
videat con
is quicqua
pulum opp
angatur à
te, vident
te ab hoc

in imperfectū iudiciū iudicare volēti, vt penē à via recta mo-
 strantur pedes mei, vt penē sese effunderēt gressus mei, ad re-
 sistētiā à domino, & ambulādū vias peccatorū: cōtigit aliquā
 vt vacillare inciperē quātū ad inferiorē partē animæ, se-
 cū carnis affectū, ac hēsitare, vellēne in via angusta perma-
 nere iustitiae aut in spatiosam impiorū abscedere. 3 Causa au-
 tem hāc hēsitacionis mihi vt sic imperfecto erat, ex eo q̄ vi-
 di homines huius seculi impios Deū nō timētes, pacē tem-
 peralē habere, & omnibus bonis in hoc mundo affluere, ni-
 hil aduersum habere, sed epulari, deliciari, & pro libito om-
 nia agere, zelo cōmotus fui aduersum illos, intra memetip-
 sum per hoc turbatus fui, velut indignās de eorū fœlicitate
 & pace t̄porali: cū ego in Dei seruitute, plurima mihi ad-
 uerbia cōspicerē euenire: atq; ita cōmotus, secundum sensua-
 le iudiciū, quodammodo trahebar desiderio amulādi illo-
 rum vias, vt simili fruerer fœlicitate. 4 Quoniam quidem
 non habent respectum siue considerationem in diē nouis-
 simum mortis suæ, non recogitant de mortis exitu, non re-
 flexit, neque ante oculos ponunt finem exitus sui, quemad-
 modum faciūt studentes iustitiæ: atque ita absque omni me-
 tu & timore liberē faciunt quicquid fuerit collibitū sensui,
 & sine timore deliciis perfruūtur, quantū valuerint: * & non
 firmamētum, non est stabilitas in afflictione siue aduersi-
 tate eorū: & si quid aliquādo illis occurrat afflictionis, nō est
 sollicitas mali illius, statim possunt depellere suis diuitiis sua
 potentia, sua malitia, siue astutia, mox sciūt quomodo se libe-
 re & expediāt afflictione. 5 In laboribus & molestiis qua-
 si perpeti solēt homines iusti, nō inueniūtur, sed extra om-
 nem laborē & molestiā in quiete atq; deliciis otiosē vitā de-
 gunt: * neque flagella aduersitatum & tribulationum susti-
 nent, quēadmodum ceteri homines piē volētes in Deo viue-
 re: quos oportet per multas tribulationes trāsire, & persequi
 multum flagella frequenter tolerare. Tam enim sunt feroces
 huius seculi impij homines, tā sunt timore Dei postpositi
 & turbundi, vt nemo illis audeat sese opponere, nemo illos
 audeat contingere, vt omnibus sint formidini, sicq; nemo il-
 los quicquam audeat mali inferre: cum ecōtrario boni & pij
 potius opprimantur, derideantur, decipiātur, & variis modis
 attingantur à malis. 6 Et quoniam sic in perpetua prosperita-
 te, vident se vitam ducere, nihilque sibi aduersum obueni-
 re, ob hoc superbia intumescunt, & efferuntur in ira sese, vo-
 lunt

3 Quia ze-
 lant super
 iniquos, pa-
 cem peccato-
 rum vident.

4 Quia nō
 est respectus
 morti eorū:

* & infir-
 mamentum
 in plaga eo-
 rum.

5 In labore
 hominum
 sunt:

* & cū ho-
 minibus nō
 flagellabun-
 tur.

2. Timos. 3
 Acta. 14

6 Ideo te-
 nit seos su-
 perbia:

* *operti suntque omnibus se præponere: & quasi iniquitate & impietate sua.* si vestimento operuerunt se iniquitate & impietate sua. Est enim impiorum iniquitas, quasi pro munimento illis, dum propter ferocitatem nemo illis audeat resistere, & ipsi propter caritatem timoris Dei quilibet aliis audent inferre, neque Deum timentes, neque hominem. 7 Iniquitas quasi ex adipe & pinguedine, ex crassa & impinguata in corde eorum multitia: foris operantur malum, quasi ex delectatione & proposito peccantes, & in peccatis dulcedinem atque delectationem captantes: * eò tandem pertingunt, ut quicquid desiderare possint, aut corde concipere siue proponere, id audeant opere pertrahere, nulla habita ratione, siue virtutis siue honestatis: solum suis affectibus seruiunt, his tantum obsequuntur, nihil considerantes aliud: quicquid corde concipiunt, quicquid mente disponunt, audeacter patrantes. 8 In cordibus iugiter versant nequitiam: demumque ut concipiunt corde, ita efferunt ore, cum sui similibus de huiusmodi sedulo pertractantes, in suis conciliabulis: neque in excelsis verò contra homines proximos suos tantum loquuntur iniquitate, sed etiam in caelum extendunt linguas suas blasphemiam & impietatem contra Deum loqui non formidantes, eò quod nec homines, nec Deum timeant. 9 Audent aduersus caeli habitatores opponere os suum, & in sanctitate eius tremendam non veretur soluere impias linguas suas, impie ac infideliter de Deo loquuntur, aut aduersus Deum, si quid non iuxta illorum animum concipiunt blasphemantes: * & quemadmodum contra Deum male loquitur in caelo residentem, sic multo facilius linguam suam laxat inhabitantes super terram, ut aduersus illos iniquitate loquatur, mendacia, calumnias, detractiones, conuicia, fraudes, hisque multa. Qui enim Deum caeli potentissimum non metuunt, ut in illis audeat aperire ora impudentia: quomodo non in imbecilles proximos, quibus sunt potentia seculi superiores, audebunt impias soluere linguas? 10 Propter ista, populus pius de quorum numero & ego esse cupio, atque ob hoc me illis conuertitur: hic conuertetur in hac consideratione sistet gradus, & quasi vacillare incipiet, & quodammodo moueri à proposito iustitia: in harum scilicet rerum consideratione sistunt gradus, quasi cum admiratione, tantam impiorum felicitatem fixis

7 *Prodit quasi ex adipe iniquitas eorum.* liis audent inferre, neque Deum timentes, neque hominem. 7 Iniquitas quasi ex adipe & pinguedine, ex crassa & impinguata in corde eorum multitia: foris operantur malum, quasi ex delectatione & proposito peccantes, & in peccatis dulcedinem atque delectationem captantes: * eò tandem pertingunt, ut quicquid desiderare possint, aut corde concipere siue proponere, id audeant opere pertrahere, nulla habita ratione, siue virtutis siue honestatis: solum suis affectibus seruiunt, his tantum obsequuntur, nihil considerantes aliud: quicquid corde concipiunt, quicquid mente disponunt, audeacter patrantes. 8 In cordibus iugiter versant nequitiam: demumque ut concipiunt corde, ita efferunt ore, cum sui similibus de huiusmodi sedulo pertractantes, in suis conciliabulis: neque in excelsis verò contra homines proximos suos tantum loquuntur iniquitate, sed etiam in caelum extendunt linguas suas blasphemiam & impietatem contra Deum loqui non formidantes, eò quod nec homines, nec Deum timeant. 9 Audent aduersus caeli habitatores opponere os suum, & in sanctitate eius tremendam non veretur soluere impias linguas suas, impie ac infideliter de Deo loquuntur, aut aduersus Deum, si quid non iuxta illorum animum concipiunt blasphemantes: * & quemadmodum contra Deum male loquitur in caelo residentem, sic multo facilius linguam suam laxat inhabitantes super terram, ut aduersus illos iniquitate loquatur, mendacia, calumnias, detractiones, conuicia, fraudes, hisque multa. Qui enim Deum caeli potentissimum non metuunt, ut in illis audeat aperire ora impudentia: quomodo non in imbecilles proximos, quibus sunt potentia seculi superiores, audebunt impias soluere linguas? 10 Propter ista, populus pius de quorum numero & ego esse cupio, atque ob hoc me illis conuertitur: hic conuertetur in hac consideratione sistet gradus, & quasi vacillare incipiet, & quodammodo moueri à proposito iustitia: in harum scilicet rerum consideratione sistunt gradus, quasi cum admiratione, tantam impiorum felicitatem fixis

* *transierunt in affectum cordis.* captantes: * eò tandem pertingunt, ut quicquid desiderare possint, aut corde concipere siue proponere, id audeant opere pertrahere, nulla habita ratione, siue virtutis siue honestatis: solum suis affectibus seruiunt, his tantum obsequuntur, nihil considerantes aliud: quicquid corde concipiunt, quicquid mente disponunt, audeacter patrantes. 8 In cordibus iugiter versant nequitiam: demumque ut concipiunt corde, ita efferunt ore, cum sui similibus de huiusmodi sedulo pertractantes, in suis conciliabulis: neque in excelsis verò contra homines proximos suos tantum loquuntur iniquitate, sed etiam in caelum extendunt linguas suas blasphemiam & impietatem contra Deum loqui non formidantes, eò quod nec homines, nec Deum timeant. 9 Audent aduersus caeli habitatores opponere os suum, & in sanctitate eius tremendam non veretur soluere impias linguas suas, impie ac infideliter de Deo loquuntur, aut aduersus Deum, si quid non iuxta illorum animum concipiunt blasphemantes: * & quemadmodum contra Deum male loquitur in caelo residentem, sic multo facilius linguam suam laxat inhabitantes super terram, ut aduersus illos iniquitate loquatur, mendacia, calumnias, detractiones, conuicia, fraudes, hisque multa. Qui enim Deum caeli potentissimum non metuunt, ut in illis audeat aperire ora impudentia: quomodo non in imbecilles proximos, quibus sunt potentia seculi superiores, audebunt impias soluere linguas? 10 Propter ista, populus pius de quorum numero & ego esse cupio, atque ob hoc me illis conuertitur: hic conuertetur in hac consideratione sistet gradus, & quasi vacillare incipiet, & quodammodo moueri à proposito iustitia: in harum scilicet rerum consideratione sistunt gradus, quasi cum admiratione, tantam impiorum felicitatem fixis

8 *Cogitantur & laetantur in excelsis qui iniquitatem suam.* audeacter patrantes. 8 In cordibus iugiter versant nequitiam: demumque ut concipiunt corde, ita efferunt ore, cum sui similibus de huiusmodi sedulo pertractantes, in suis conciliabulis: neque in excelsis verò contra homines proximos suos tantum loquuntur iniquitate, sed etiam in caelum extendunt linguas suas blasphemiam & impietatem contra Deum loqui non formidantes, eò quod nec homines, nec Deum timeant. 9 Audent aduersus caeli habitatores opponere os suum, & in sanctitate eius tremendam non veretur soluere impias linguas suas, impie ac infideliter de Deo loquuntur, aut aduersus Deum, si quid non iuxta illorum animum concipiunt blasphemantes: * & quemadmodum contra Deum male loquitur in caelo residentem, sic multo facilius linguam suam laxat inhabitantes super terram, ut aduersus illos iniquitate loquatur, mendacia, calumnias, detractiones, conuicia, fraudes, hisque multa. Qui enim Deum caeli potentissimum non metuunt, ut in illis audeat aperire ora impudentia: quomodo non in imbecilles proximos, quibus sunt potentia seculi superiores, audebunt impias soluere linguas? 10 Propter ista, populus pius de quorum numero & ego esse cupio, atque ob hoc me illis conuertitur: hic conuertetur in hac consideratione sistet gradus, & quasi vacillare incipiet, & quodammodo moueri à proposito iustitia: in harum scilicet rerum consideratione sistunt gradus, quasi cum admiratione, tantam impiorum felicitatem fixis

9 *Posuerunt in calum summi.* opponere os suum, & in sanctitate eius tremendam non veretur soluere impias linguas suas, impie ac infideliter de Deo loquuntur, aut aduersus Deum, si quid non iuxta illorum animum concipiunt blasphemantes: * & quemadmodum contra Deum male loquitur in caelo residentem, sic multo facilius linguam suam laxat inhabitantes super terram, ut aduersus illos iniquitate loquatur, mendacia, calumnias, detractiones, conuicia, fraudes, hisque multa. Qui enim Deum caeli potentissimum non metuunt, ut in illis audeat aperire ora impudentia: quomodo non in imbecilles proximos, quibus sunt potentia seculi superiores, audebunt impias soluere linguas? 10 Propter ista, populus pius de quorum numero & ego esse cupio, atque ob hoc me illis conuertitur: hic conuertetur in hac consideratione sistet gradus, & quasi vacillare incipiet, & quodammodo moueri à proposito iustitia: in harum scilicet rerum consideratione sistunt gradus, quasi cum admiratione, tantam impiorum felicitatem fixis

* *lingua eorum transfuit in terra.* tur in caelo residentem, sic multo facilius linguam suam laxat inhabitantes super terram, ut aduersus illos iniquitate loquatur, mendacia, calumnias, detractiones, conuicia, fraudes, hisque multa. Qui enim Deum caeli potentissimum non metuunt, ut in illis audeat aperire ora impudentia: quomodo non in imbecilles proximos, quibus sunt potentia seculi superiores, audebunt impias soluere linguas? 10 Propter ista, populus pius de quorum numero & ego esse cupio, atque ob hoc me illis conuertitur: hic conuertetur in hac consideratione sistet gradus, & quasi vacillare incipiet, & quodammodo moueri à proposito iustitia: in harum scilicet rerum consideratione sistunt gradus, quasi cum admiratione, tantam impiorum felicitatem fixis

10 *Ideo conuertetur populus meus hic.* conuertetur in hac consideratione sistet gradus, & quasi vacillare incipiet, & quodammodo moueri à proposito iustitia: in harum scilicet rerum consideratione sistunt gradus, quasi cum admiratione, tantam impiorum felicitatem fixis

implētes, & velut cū quadā dubitatione hæsitantes, num
 in via iustitiæ pergere debeant, an illis sese velint assimilare:
 ut cum se conuertet populus pius, aliud etiã cõsiderat quod
 grauat afflictionē, nempe quòd dies pleni inueniuntur in im-
 pijs, & impiorū prosperitate, quòd vident impios vitam lon-
 gam in sua prosperitate ducere, & vsq; in multam senectam
 vivere, nihilq; aduersum perpeti. Quod quidē mirum in mo-
 do prædictam aggrauat piorum tentationem. 11 Et dixit
 intra sese, hunc tantā fœlicitatem malorum considerā-
 tes boni velut in vacillatione, & quodā scandalo positi, apud
 se ratiocinantes ac sibi obiiciētes. Quomodo fieri potest
 ut credi, vt Deus scientiã habeat earum rerū quæ hîc agun-
 tur in terris? & quomodo potest esse apud Deū, qui in excelso
 habitat, cognitio harū rerum quæ hîc in terris aguntur? Quo-
 modo nō magis videtur, Deū res nostras vel ignorare, vel nō
 curare? Quomodo nō magis videtur ipse circa cæli peram-
 bulare cardines, nec nostra cõsiderare? Non enim secundum
 humanā estimationem videtur verisimile, Deum ista sic per-
 scurrere, si eius sese prouidētia ad nos vsq; extēderet. 12 Quo-
 modo enim eius prouidētia hoc pateretur, vt impij homi-
 nes auius seculi abūdēt, & diuitias, possideāt, omnibūsq; di-
 uitijs, delicijs, & quibuslibet temporarijs bonis affluant, pijs
 autem in egestate & paupertate multa vitam degentibus?
 Quomodo si mūdū regit, & humana curat Dei prouidētia, æquū
 magis videtur & rationale, vt seruos suos nutriat, eisq;
 bona sua tribuat, quàm alienis & perfidis contemptoribus?
 Quomodo ergo cū hac impiorum prosperitate, & bonorum
 aueritate, stat Dei erga res humanas prouidentia? 13 Et
 dixi, horū assumpta persona, in hac æmulatione, tentatione,
 & argumentatione progrediens, Si bonis malè est, & malis
 contrariò bene, vanus ergo & stultus ego sum, qui studui
 cor meū iustum exhibere coram Deo, & iniustitia ac sancti-
 tate vitā ducere mala cuncta fugiendo, & bona sedulò ope-
 rando; magno labore & studio: itēque frustra cõuer-
 sionem meam institui apud iustos & innocentes, illis me
 assimilando, illisq; me iungendo, & impiorum prauam
 societatem fugiēdo. 14 Frustra etiã & absq; vtilitate iugi-
 ter afflictiones & flagella pertuli, partim quæ ab
 illis illata propter iustitiam patienter sustinui, partim verò
 quæ amore iustitiæ ad propriæ carnis dominationem, & ma-
 litiæ affectionum repulsionem ipse suscepi, castigans corpus
 meum,

* & dies
 pleni inue-
 niuntur, in
 eis.

11 Et dixit
 ruit, quomo-
 do scit Deus,
 & si est sciē-
 tias in excel-
 so.

Iob 22

12 Ecce ipsi
 peccatores
 & abūdan-
 tes in secu-
 lo, obstrue-
 runt diuitias.

13, Et dixi
 ego sine cau-
 sa iustificā-
 ui cor meū
 * & lauā
 inter inno-
 centes ma-
 nus meas.

14 Et sū-
 sta, ellatres
 tota die.

1. Cor. 9

meū, & in seruitutē redigēs, ne à iustitia reprobis efficerer:
 * & frustra me ipsum primo diluculo ante solis exortū examinaui, diiudicaui, argui, reprehēdi & castigauit: vane utique & frustra egissem, sic diiudicādo me ipsum, & corripicēdo per rigidā examinationē, cunctas operationes vitæ meæ, proque cōmissis malis me ipsum puniendo & affligendo per penitētiam, quoties errata deprehendissem: hæc (inquam) & similia, quibus sese occupant homines iusti, frustra & absque utilitate videbor fecisse. Nam si boni recipiunt mala, e contrario verò mali bona: quomodo non maiori utilitate vacillem iniquitati, & impiis fuisset assimilatus, vixissemque in deliciis, absq; omni timore & castigatione. Nā sic quidē bona recepissem, cum iustitiæ multo labore & afflictione iusserint accipiam mala. 15 Cum verò ista sic mecum animo voluere,

15 *Si dicēbam, narra-
bo sic:*

* ecce nationem filiorū tuorum reprobauit.

2. Tim. 3
Actu. 14
Lucæ 21
Roma. 5

16 *Existimabā ut cognoscerem:*

* hoc labor est ante me.

ex altera parte intra memetipsum, velut prædictis cogitationibus & ratiocinationibus respōdens, dicebā, Si sic narrauerō, si ita dixerō, ut iam antè ex imperfectorum murmuranti consuetudine, velut conquerendo de Dei iudiciis obiecti eiusmodi ex corde meo protulero, si talia ex animi sententia pronunciauerō: * ecce inconueniens offert se ex altera parte, maximum nimirum talibus dictis reprobatur, & velut condemnatur vniuersa generatio filiorum Dei: ecce qui talibus querimoniis ex animi sententia vitur, hoc ipso vniuersum populum electorum Dei despicit: & velut stultum ac vane agentem iudicat & condemnat. Cum enim omnes qui se volūt viuere in Deo, persecutionem patiantur, & mala in præsentem multa suscipiāt, per quæ illos oportet in regnū Dei intrare, in patiētia possidentes animas suas, & gloriantes in tribulationibus, atq; in huius mundi malis gaudentes: nonne manifestè ut stultos & vanè ista ferētes dānat & reprobare electos, qui se frustra putauerūt aut dixerūt seruire Deo, eo quod præsentem mala recipiāt? Est enim hoc illi cōmune cū omnibus electis Dei. Absurdissimū autē fuerit, totā filiorum Dei nationem reprobare. 16 Itaq; inter vtrunque velut hæc habundus consistens, habui consilium, ut ista Dei iudicia diligenter cōspicerem: & sperabā diligenti consideratione posse assequi intelligētiam huius rei, quid videlicet sibi vellet, & quæ obrem ita Deus disponderet, ut in hoc seculo mali bona recipiant, boni verò ex opposito mala, cū id minime videatur secundum humanam rationem conuenire: * sed cū ad inuestigandum hæc Dei iudicia apponerem cōsiderationem,

in: ebi

inueni difficillimū hoc esse, & nimis laboriosum, nec homi-
ni possibile, altitudinē diuitiarum sapientiæ & sciētiae Dei,
& incomprehensibilia eius iudicia inuestigabilesq; vias com-
prehēdere, aut sensum mētēve domini cognoscere. 17 Est
quidem hoc admodū difficile, imò impossibile mihi, vsque
cum hac carne fragili & obscura grauabor, neq; pertingere
ad eiusmodi cognitionem potero, donec à corporeis his sen-
sibus & corporali crassitie liber, ingrediar in sanctuarium do-
mini, in conspectu tuæ diuinitatis, vt te facie ad faciem con-
tuear, illicq; in te quasi in speculo lucidissimo, omnium ratio-
nes conspiciam. Tunc enim facillimū cuncta erit videre, quæ
nunc difficillimū foret cognoscere: * ac tunc intelligam, &
videbo nouissima impiorū, cum mihi demonstrabitur æter-
na eorū mors & perditio, cōtra verò vita & gloria sempiter-
na iustorum. Nam tunc quidem cum nouissima illorū vide-
rimus, non mirabimur, si eos quos tanta tamq; diuturna (ni-
mirum infinita & æterna) tormentā manebant, omnium præ-
sita æterna sapientia permiserit in hoc seculo temporalibus
modicum florere deliciis: quemadmodū neq; ex aduerso mi-
rum videbitur, si eos quos immēsis & sempiternis bonis de-
lectauit, voluerit temporalibus nunc ad tempus modicū af-
flicti malis, vt per mala hæc transitoria pararentur ad bona
perpetua. 18 Quamquam autem iuxta supradictas ratioci-
nationes, sub imperfectorum persona ita fuerim querulatus,
illud tamen de impiorum nouissimis certissimo cognoui,
quod propter dolos & fraudes & innumera eorum mala quæ
operantur in hoc seculo, iam illis reposuisti apud te tormen-
ta & supplicia æterna, quæ tu nunc illis seruas, & quæ illis es-
sediturus in tempore suo, digna operibus malis pessima
pœnia: * & hoc scio, quod dum maximè eleuati & exaltati
fuerint ab illa sua gloria deiiciētur, & demergentur in pro-
fundum baratri, de summa gloria ad infimam miseriam, de
optimis gaudiis ad importabilia supplicia, & quasi in ipsa sua
exaltatione decidēt in profundū. Tanto enim erit casus gra-
uor, quāto in altiori gradu splendidius florebant. 19 Quam
mirabili cōmutatione, quā miserè proiiciētur in deusta-
tionē, destructionem, desolationē, & perditionem æternam:
* quomodo defecerūt subitō, & repenti ad nihilum redacti
sunt, perierunt quasi cum sonitu, impetu magno prostrati in
desolationē: quomodo si lapis molaris magno impetu proii-
ciatur in profundū mari: idq; propter suam iniquitatē, mer-

17 Donec
intrēt in san-
ctuarium Dei:
Roma. 11.

* & intelli-
gam in no-
uissimis eo-
rum.

1. Cor. 13.

18 Verūta-
men propter
dolos posui-
sti eis;

* deiicisti
eos, dum al-
leuarentur.

19 Quomo-
do facti sunt
in desolatio-
nem:

Psal. 9.

Apoc. 8.

* subitō de-
fecerunt,
perierunt
propter ini-
quitatē suā.

20 *Velut
somnia sur-
gentium:*

cedē accipiētes suis condignā operibus. Nec enim talia ope-
ra pessima, melior alia merces decebat. 20 Ad modū somnii
quod dū expergiscitur homo, aufugit & perit, ita euauerūt
subitō tanquā si non fuissent. * Ita quoq; per mortem defe-
cit, & aufugit ab eis omnis fœlicitas eorū. Nam vt euigilans
à somno eorū quę per somnium imaginabatur, nihil inuenit
ita esse, vt per somnium apparebat: & quęadmodum pauper
aliquis fœliciter somnio illusus, diuitiis & deliciis plusquam re-
giis abundare sese imaginatus, vbi euigilauerit, nondum se
inuenit, vt antē, nihilq; eorum verū esse comperit, quibus an-
tē per somnium gloriabatur: * ita tu domine, in ciuitate tua
cælesti, in superna beatorum societate, illorum fœlicitatem
tantū imaginariam & vmbatilem ad nihilum rediges, anni-
hilabis, nihil esse demonstrabis, facies vt manifestē appareat,
nihil eos veræ fœlicitatis habuisse, quęadmodum sibi dum vi-
uerent dulciter, somniando persuaserant. Peribit enim per
mortē ab eis omnis imaginaria fœlicitas, sicut ab expergi-
sente fugit somnium: atq; ita illis extra ciuitatem tuam ex-
clusis, ad nihilū deducetur, & nihil fuisse re ipsa comprobatur
eorum imago, id est, imaginaria simulat tantum fœlicitas.

21 *Quia in-
flāmam est
cor meū, &
renes mei cō-
mutati sūt:*

21 Et quidē donec ita prioribus meis cogitationibus inno-
uebar, super impiorū prosperitate volēs Dei iudicia discote-
re, inflāmabatur intra me, & exæstuabat velut præ indigna-
tione & emulatione cor meū, & affectus mei corporales im-
mutati sunt: & velut indispositi ad operandū bene, emulatio-
ne hac siue indignatione à corde in mēbra cetera ac vires in-
feriores se diffundente: * & ego eiusmodi emulatione me-
metipsum grauās, quasi ad nihilū redigebam, penē virtutem
& promptitudinē ad operandum iustitiam perdidērā, hæce-
sere incipiebam in proposito iustitiæ: & ego nō advertebam
sic me immisui, ita occulte eneruabat me spiritualibus viri-
bus ista tentatio, vt vix ipse aduerterem debilitationē & de-
fectū spritus mei. 22 Propterea volens amodo huiusmodi
tentationem seponere (vbi illam mihi sic impedimento esse
cernerem in progressu viæ tuæ) nihilq; tale vltra permitte-
re, in meum animum, hoc habui consiliū, vt tanquam iu-
mentum reputarem memetipsum ante conspectum tuum
vt quemadmodum iumentum irrationale sui domini impe-
rio subiicitur, nihil inquirens eorum quæ dominus agit, ne-
que rationem postulans eorū quæ iubet, sed per omnia duci-
tur & trahitur, sic mouetur, sic agit, nihil perquirens, nihil
con

* *Ego ad
nihilū reda-
ctus sum, et
nesciui.*

22 *Vi iumē-
tum factus
sum apud te:*

tra murmurans, rationē non discutiens, cur iam hoc opus
 mungitur, aut cur hoc tēpore, aut cur nō magis illud opus,
 aut alia huiusmodi: sic & ego erga te dominum meum sum
 quali brutum, rationem non habens, nihil perquirēs de tuis
 iudiciis, cur hoc sic agas, aut illud cur ita, vt quare iustis ma-
 nis, malis bona dispensas: * ita in simplicitate & humilitate
 obedientiæ meæ ego semper tecum permanere dispono, in
 quibus te sequi quocunq; traxeris, omnia operari quæ tu
 iusseris, omnia pati quæ tu permiseris, in nullo cōtra murmu-
 rando aut rationē inquirendo. Sufficit enim mihi posthac vo-
 luntas tua, & incōprehensibile consilium sapientiæ tuæ, neq;
 alteram rationem alteram. 23 Cum autem ego me totum
 tuæ dispositioni tuæ resignatione plenissima cōmitterem, tu
 ne nequaquam abiiecisti, neq; aberrare permisisti, quemad-
 modum neq; dominus iumentū, quod se illius ductui credit,
 aberrare patitur: sed apprehēdisti manū dexteram meam, ad
 eum modum quo solent matres apprehendere dexteram ma-
 tris paruuli sui, ad deducendū per viam, partim vt viam bo-
 nam ambulent, partim ne fatigati deficiant: * atq; ita velut
 apprehensa manu, in tua benigna voluntate, in tuo benepla-
 cito, factus es mihi ductor per viam vitæ huius, & viam mi-
 li bonam tuo ducatu cōmonstrans, vt non deuiem, & imbe-
 lilitatem meam sustentans atq; confirmans, vt in via nō de-
 feram: * ac tandem post peractam huius vitæ viam, post
 peractum itineris huius cursum: cum magnifica gloria apud
 te recipies, dicturus, Euge serue bone & fidelis, intra in
 gressū domini tui. 24 O Deus optime & pater piissime,
 tu tam paternū mihi affectum exhibes, totus in te trāsit af-
 fectus cordis mei, & ipsum nimio tui amoris igne liquecēs,
 in te resoluitur, adeo vt nihil prorsus sit in vniuersa cæ-
 lorum amplitudine, quod ipsum possit oblectare vel refice-
 re nisi tu, quem solū concupiscit: neq; super terram sit omni-
 nis quequā præter te, quod desideret, quod concupiscat, quod
 esse possit, nisi tantum te vnicum habere, tenere, posside-
 re, frui, te oblectari, te videre, tibi colloqui, tecum conui-
 uari, tecum deliciarī, in te habitare, in tuis hortis deambu-
 lare, in tuo lecto cubare, in tua sede residere, in tuo foco cale-
 scere, in te suauiter requiescere: deinde prorsus in te trans-
 ire, & absorberi, & vnum fieri tecum, vt viuam iam nō ego,
 sed tu viuas in me. 25 Præ amore languet corpus & cor
 meum, ac præ nimio tui desiderio deficit, tibi beata vnione co-

* & ego
 semper tecū.

23 Tenuisti
 manū dexte-
 ram meam:

* & in vo-
 luntate tua
 deduxisti
 me.

* & cū glo-
 ria suscep-
 sisti me.

Math. 25.
 24 Quid
 enim mihi
 est in calo:
 & a te quid
 nolui super
 terram?

25 Deficiet
 caro mea,
 & cor meū

Ioan. 17. *pulari desiderans, tibiq; viuere, & te in se viuere, ipsum vero*
Galat. 2. *in sese mortuum esse concupiscens: * tu es Deus cordis mei,*
** Deus cordis mei & hereditaria mea portio, & hereditas*
pars mea, mea æterna: quam vnā habere postulo, abiectis & abnegatis
De^o in ætere omnibus, quæcunq; vel in cælo, vel in terra possint contingere,
num. *quæ omnia libenter diuendo & abnego, vt te abscondidisti*
thelaurum, te margaritam pretiosam, tuiq; possessione vram
& solidam mihi valeam comparare. Quæcunque enim

Philip. 3. *in mūdo sunt, propter te reputo vt stercora, vt vnicum te mihi*
lucrifaciam. Tu enim es totum meum desiderium, tota mea
spes & expectatio & merces magna nimis. Neq; iam exultare
26 Quia ecce qui elongant se à te, peribunt:
26 *volō, siue aduersa, siue prospera, siue læta, siue tristia: modo*
te mihi possim demereri, & in meam portionē te valeam
lucrifacere. Siquidem in te vno me arbitror habere & posse
omnia: nihilq; mihi reputabo deesse, si tu modo aduersus

26 *Ecce enim qui se faciunt per transgressionē tuorū præ-*
ptorū à te alienos, q; per peccata se diuidunt ac separant à te,
qui per alienos amores rerū mundanarū mox pereūrīs, suam
affectū à te auellunt, tibi amore nō adherēt, hos certa mater
*perditio & æternus interitus: * in perditionē æternā mittis*
omnes eos, qui fornicatione pessima adulterantes, te reli-
quunt, cui vni iungi debent, & alienos sequitur amatores,
quibus amorem nullū debent: ad modum mulieris adulteræ,
quæ relicto amore & societate viri legitimi, cui desponsata
est, & matrimonio iuncta, adhæret per amorem meretriciam
alieno viro, cui nō est sociata matrimonio. 27 Mihi vero
optimum est, indissolubili charitatis vinculo adherere do-
no Deo meo, vt spōso legitimo (cui vni & soli totum meam

27 *amorem debeo, & plusquam possim debeo) sicq; cū illo nō*
vnū spiritum, ex qua vnione omnium mihi spiritualium
*bonorum procedit abundantia: * & itaq; illi adherere,*
vt totam spem meam atq; fiduciam ponam in Deo meo,
nō confidam neq; in diuitiis: nō gloria, neq; in deliciarum vo-
luptate, neq; in seculari sapientiæ pompa, neque in vlla pro-
spere, nisi in te solo domino Deo meo: vt nō in alio sciam aut

1. Cor. 6. 27 *velim, præter quam in te vno gloriari. 28 Ita (inquam) te*
adherere, & in te sperare, vt palam te prædicē, & omnes lau-
des tuas enarrem atq; enuntiem, & cuncta quæ tu iussisti
2. Cor. 10. fideliter annuntiem, non in angulo, non in cubiculis, quæ
Galath. 6. erubescens de prædicatione operum tuorum: sed in portis
Ecclesiæ tuæ sanctæ, hoc est, palam omnibus tuis fidelibus,

in Ecclesi
hoc ac tan
faciet de
lata in se
VIR S
lunt e
liones tra
noni solet,
tor contra
illa & veri
trouenda
ribus nō
firmas co
elle super a
non, quod
no puer, vb
libero l
ergo sentit
lō sunt con
te exponat
lū genter
lōribus, se
lō. Nō ergo
populo ipfū
ritates in
opē, Israe
lōribus ell
lōes qui cre
repectus m
torrē, vel c
erres ex f
modo, Quo
gala. Non
lō. Et q
lō est tēp
lōmodum
erante mē
lōe huius

in Ecclesia sancta fide vera, & corde illuminato agnoscenti-
bus, ac tandem etiam in portis supernæ Hierusalem, ubi non
deficiet neq; per diem, neque per noctem de ore nostro laus
tua in secula seculorum, Amen.

ANNOTATIONES IN
Psalmum Septuagesimum secundum.

VERVS primo, Quàm bonus Israël Deus iis qui recto
sunt corde. Quomodo apud eos qui scholasticas quæ-
siones tractant, conclusio firma, cuius veritas assertitur, præ-
sentari solet, ac deinde cōtra eam adhiberi rationes quæ vidē-
tur contradicere: ita in præsentī Psalmo, primū firmissima
illa & verissima ponitur assertio, cōtra quam in sequentibus
mouendi sunt infirmorū tētationes potius quàm rationes:
in quibus nō nunquam vel scandalizantur, vel certè diuexantur
infirmæ conscientię, hunc zelū siue æmulationē istam, nō fá-
cile superare potētes, neq; ex animo abiicere. Notandum au-
tem, quod Israël in hoc versu casus datiuus est, id quod ex Græ-
co patet, ubi articulus additur τῶ, casus datiuus, similiter in
Hebræo Lamed adiiicitur, sicut & ad datiuū posteriorem. Est
ergo sensus, Quàm bonus est Deus Israëlī, nimirū iis qui re-
cto sunt corde: ut persequentē partem, iis qui recto sunt cor-
de exponatur, quid per Israëlē debeat intelligi. Simul & hoc
magister attēde, quod dicitur Deus bonus non simpliciter
in omnibus, sed Israëlī, sed populo suo, sed iis qui recto sunt cor-
de. Nō ergo Amalech, nō Philisthiim, nō alienigenis, qui de
populo ipsius non sunt, de iis qui in mūdo & per terrenas cu-
pitates incuruato sunt corde. Sic enim & Angelus Ioseph
Matth. 1.
dicens, Israëlē istū respiciens, dicebat de Iesu quod saluum
facturus esset populum suum à peccatis ipsorū, omnes vide-
bant qui credituri erant in eum. Versu quarto, Quia non est
respectus mortis eorū: hoc est, nō est ipsis impiis respectus in
morte, vel consideratio de morte: quod clarius vertit Hiero-
nimus ex Hebræo, secundū eandem tamen sententiā, hoc
modo, Quod non recogitauerit de morte sua. Et Chald. Pa-
ris. Non terrentur, neq; conturbantur propter diem mor-
tis suæ. Et quidem si de temporali felicitàte loquamur, ma-
gis est tēporale gaudiū, nullo mortis timore affici: quem-
modum afflictio corporis magna est, diem mortis iugi-
tante ante mētis oculos habere propositum. In secunda autem
parte huius versus, Et firmamentū in plaga eorum: nota du-

plicem intelligentiam, secundū quod vel reperitur negatio, quæ erat aperte posita in parte priori, ut sit sensus, Nō est respectus morti eorū, & non est firmamentum in plaga eorum. Atq; ita habet manifestè lectio Romani Pfalterij, dicēt, Nec firmamentū in plaga eorū. Et nos in Elucidatione secundum huiusmodi negationis repetitionē, partem istam explicamus, nimirū quod stabilitas & duratio non sit in plagis impiorum, quod nō diu duret eorū afflictio, si in quam incidant. Mox enim norunt sese extricare, & consolationem inuenire, qua pellant incidentē tristitiam. Exempli gratia, Deus huius seculi frigore incipit torqueri: extracto itam igne copioso, medetur afflictioni frigoris, & non est stabilitas, non est duratio in plaga ista: si vel paululum sitiat, mox adferri iubet vini aut alterius delicati potus copia: si elur, delicias habet epularū, quibus esuriē pellat: si grauis melancholia animū incipiat affligere, habet amcenos hortos, pro virentia, in quibus obambulando animū releuet, habet musica instrumenta, accedit solo nutu aduocata læta societas, pel- litur afflictio: si quis aduersatus est, si quis nocuit, si quis conuiciatus est, si à quoquam offensum aut cōtempnū se putat, illum mox vindictam parat, quāta potest damna inferat illi quo hæc accepit. (Deū enim nihil metuit) sicq; facta vitio- ne, lenit placatq; animū aliena miseria. Denique, & in alio idipsum faciliē quilibet cōsiderabit, Possēt verō & affirmati- ue legi prædictus versus, nō repetita negatione, hoc modo. Non est respectus morti eorum, & firmamētum est in plaga eorū. Quod hanc habet sententiam, Firmamentum & solida stabilitas potentia est in plaga eorū: hoc est, si quem velint plagis afficere, si cui velint facere afflictionem & exitū ma- lum, fortiter & potenter id possunt. Potentes enim sunt, vti- ciant mala: partim quidē, quod potētiam habeant & diuitias huius mundi, maximē verō quia Deū non metuunt, sicq; ma- lum habent retinaculū à nocumento proximi. In quem les- sum ferē cōuenit, quod habet Chald. Paraphrasis, Effertur cogitatus eorum, & pingue ac fortē est cor eorum. Sic & et Hebræo verti potest, Et viuidum vel fortē est robur eorum, videlicet ad sese defendendum, ne à quoquam nocumētum patiantur, ad alios quoq; oppugandum vbi voluerint. Ver- su quinto, In labore hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Homines pij duplicē habent in hac vita molestiam, priorem quidem in operando opera virtutis, quæ

lunc dif-
virtus v
ruptione
bene ag
scribe
mea, bo
uenio. E
bonū, q
in mem
go hab
nis, & D
dn, qui
dōs oper
est, ex i
carois n
provid
vult, &
li Salua
nes, & C
quam m
erulace
lus Apo
sto Iesu.
Per var
Est que
extra ill
ctione i
filij. Si e
est quoc
gellabu
noctis e
chrē ad
in labor
cōsent
pariunt
si septi
in affect
mitate
sione ab
rancia e
tē nō p

sine difficilia sunt: eò quòd (iuxta verbum Aristotelis) ars & virtus versentur circa difficile, idq; ppter carnis nostræ corruptione, vnde magis ad malù omne proni sumus, quàm ad bene agendum: quemadmodum Apostolus dicebat, Romanis scribens, Scio (inquit) quia nò habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam velle adiacet mihi, perficere autè non inuenio. Et iterum, Inuenio igitur legem, volenti mihi facere bonù, quoniam mihi malum adiacet. Et video aliam legem in membris meis, repugnantè legi mentis meæ, &c. Hinc ergo habet magnù laborem, qui operari studet quæ sunt virtutis, & Deo placita, quem profectò laborè & molestiam euadit, qui legi carnis totù se obedientem præstans, de perficiendis operibus Dei nihil cogitat. Posterior bonorum molestia est, ex iis quæ in vita ista occurrunt perferèda, siue ex propriè carnis miseria, siue ex hominù peruersorù malitia, idq; Dei pronida dispensatione, qui his modis electos suos exerceri vult, & velut parari ad salutè nouissimam. Vnde suis discipulis Saluator dicebat, Beati eritis, cù maledixerint vobis homines, & separauerint vos, & exprobrauerint nomen vestrù tanquam malum, propter filiù hominis. Gaudete in illa die, & exultate quoniam merces vestra copiosa est in calis. Et Paulus Apostolus, Omnes (inquit) qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Et in Actis Apostolicis, Per varias tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Estque hæc illa disciplina, de qua ad Hebræos scribit, eos qui extra illam sunt, adulteros, nò filios esse. Ab hac autem afflictione idcirco liberi sunt impij, quoniã adulteri sunt, & non filij. Si enim filij essent, patris disciplinam sentirent. Atq; hoc est quod in secunda parte dicitur, Et cum hominibus nò flagellabuntur, id est, cù filiis disciplinam non sentiet: sed cum nothis erunt extra disciplinam. Hanc etiam distinctionem pulchre admodum innuit Paraphrasis Chaldaica quæ sic habet, in labore virorum laborantium, in lege nò loquuntur, vel non censentur, vel nò computantur: & cum hominibus iustis qui patiuntur martyria, non vulnerantur, vel flagellantur. Versu septimo, Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorù, transierunt in affectum cordis. Huiusmodi nò sunt illi qui tantù ex infirmitate peccant, à propria concupiscentia, vel aliorum persuasione abstracti & illecti in malum, aut qui ex errore & ignorantia delinquit, qui cù timore & remorsu peccant, aut certe nò peccarent, si malum agnosceret, neq; isti adhuc in affe-

Roma. 7.

Lucæ 6.

2. Tim. 3.
Actuũ 14.

Hebr. 12.

Ephes. 4.

ctum cordis transferūt: sed illi qui sunt obstinati in sua impie-
tate, & ex peruersa malitia ac sciētia operantur quod malum
est, absq; timore & pudore, tali animi statu cōpositi, vt quic-
quid affectus carnis suggesserit, audacter audeāt patrare: de
quibus scribit Apostolus, dicēs, Qui desperantes, siue (vt Hie-
ronymus transferendum potius censet) indolentes, hoc est,
absque dolore & remorsu peccantes, tradiderunt semetipsos
impudicitiae, in operationem omnis immunditiae. Versu o-
ctauo, Iniquitatē in excelsu loquuti sunt. Videtur in excelsu
accipiēdum, pro, in excelsu, tum propter Græcam literam,
quæ habet *εἰς τὸ ὑψόσ*, id est, in excelsu, casu accusatio, quo
modo etiam habet lectio Romana: tum propter sententiam.
Videtur enim sensus esse quasi in sublime, contra cælū & re-
sidentem in cælo, ita vt significetur blasphemia eorū in altū
conscendere ad sedentem in cælum: quemadmodum statim
sequens indicat versiculus. Nisi fortē intelligatur, in excelsu,
pro in sublimi, vel superbo corde, vel quasi de excelsu: quem-
admodum superbi quasi de excelsu loquuntur, sese omnibus
altiores aestimantes, & præ se cunctos despicientes. Cui ex-
positioni consonat quod habet Paraphrasis Chald. Ad violen-
tiam de celsitudine cordis loquūtur. Versu nono, Posuerūt
in cælum os suum. In Elucidatione solum de blasphemia in
Deum sumus interpretati. Verū sub blasphemia in Deū,
cōprehēdi debent etiam conuitia & maledictiones in mini-
stros ac sanctos eius. Vnde Paraphrasis Chal. habet, Posuerūt
in sanctis cælorū os suum, quod nostris hisce infelicitibus tē-
poribus egregiē impleri cernimus ab iis, quorū dentibus nō
sufficiunt Ecclesie huius militantis vniuersa mēbra & capi-
ta, nisi & linguis suis venenati sanctos cæli conspuant. Sed est
qui videt omnia Deus, q̄ viperis venena sibilantibus linguis
quandoq; præscindet, easq; ferrea claudet muscipula (æternū
dico infernalis carceris claustrū) vt virus suum vhrā nequeat
nisi in sese euomere. Pro eo quoq; quod in secūdz parte dicitur,
Et lingua eorum transiuit in terra, pulchrē eadem Para-
phrasis habet, Et lingua eorum inflammavit vel affixit, vel
vlsit iustos terræ. Sunt enim molestæ linguæ istę viperinæ o-
mnibus hominibus, & parcūt nemini, adeo vt cuiquā defer-
re turpissimum sibi parent. Versu decimo, Ideo conuerter-
tūr populus meus hic: & dies pleni inueniētūr in eis. Manife-
stum est ex Græco, dictionē hīc nō esse pronomen, sed aduer-
bium. Intelligūt autē quidam passum istum hoc modo, Pro-
pter

per prædicta, populus sanctorum Dei, vel populus fidelis in
 tentatione auertetur à Deo suo, & cōuertetur ad vias im-
 piæ: & tempus plenorū dierum, id est, multū tempus inue-
 nitur in eis, sic malorū viam sequētibus, multo scilicet tem-
 pore permanebūt in scandalo illo, in assimilatione impiorū
 et prædicto scandalo, sic tamen vt q̄ electi sint, tandē redeant
 ad Dominum. Hanc verò intelligentiam probet qui volet.
 Nos in Elucidatione aliam dedimus, quam putamus sequen-
 dibus magis consonare. Versu decimo quarto, Et sui flagel-
 latus tota die, & castigatio mea in matutinis. Hęc sunt quæ
 nullus quilibet in sese habere debet: primū quidē flagella-
 re, quod est (iuxta Apostoli verbū) castigare corpus, & in fer-
 ritatem redigere, carnemq; eū vitiis & concupiscentiis cru-
 cūgere, varia quoq; pro iustitiæ amore obtingētia mala fer-
 re cū patientia. Deinde, castigationem habeat necesse est in
 matutinis. Quid autem sibi vult ista in matutinis castigatio?
 Nimirum vt discutiatur homo matutino tēpore, primo diluc-
 ulo, quando trāquilla sunt omnia, statum vitæ suæ, atq; ad exa-
 men reuocet, cunctas suas cogitationes, affectiones, loquutio-
 nes, operationes: & si quid inuenerit quod Deo nō placeat, vt
 leuiter districtione id cōdemnet ac puniat, firmato proposito
 id ipsum nunquā resumendi. Atq; hæc castigatio siue exami-
 natio in matutinis, tunc fit commodissimē, quādo nullis pas-
 sionū nebulis mēs est obscurata quādo nullis tumultibus con-
 turbata, nullis distractionibus est impedita, vt absq; nocumē-
 to limpidius possit etiā minima quæque discernere, & seue-
 re omnia diiudicare, iuxta consiliū beati Apostoli dicētis, Si
 nos ipsos diiudicarem⁹, nō vtiq; à domino iudicaremur. Illud
 tamen experientiā certa in seipso discit, quisquis huic castiga-
 tioni secundū timorē Dei dat operā, frequēter euenire, vt ea
 quæ vespertino tēpore post multas occupationes ac passio-
 nes iudiciū habēs impeditū, absq; villo conscientiæ remorsū,
 absq; omni dolore, vel agit vel loquitur, eadē tempore matu-
 tino, eū in memoriā reuocauerit pridie dicta siue facta, gra-
 uissimē illi displicere incipiant, ac pro eis sibi ipsi plurimū in-
 cognetur, seq; vehemēter increpet & castiget, quod eiusmo-
 di sic vel egerit vel dixerit. Et fit quidē non raro, vt per diem
 hilarior quis factus excedat, siue in cibis ac potibus, siue in iocis
 & multiloquio, siue in mala temporis insumptione, quæ
 tamen ob gaudiū quod possidet, suauiter dissimulat, diemq;
 pergit in lætitia. At verò ubi post noctem manē aduenerit,

1. Cor. 9.

Galath. 5.

1. Cor. 15.

& passio omnis diurna abscesserit, tum demum cum dolore D
 sese offerunt quæ pridie in suauitate & dulcedine gesta præ-
 terierunt: & fit tunc quidem antè gestarum rerum memoria
 tanto amarior, quanto dulcior fuit earum præsentia. Qui æ-
 tem hanc in se castigatione non experitur, qui æquè & mane
 & vespere absq; remorsu, absque sui ipsius reprehensione ac
 diiudicatione perseverat, merito sibi metuat huiusmodi. Do-
 mus enim absq; custodia, familia absque rectore est, domus
 illius: & malè metuendum est, ne tenebrarum Dominus oc-
 illius possideat, mentem obscurans caligine, vt patrata vita
 nolit agnoscere. Versu decimoquinto, Si, dicebam, narra-
 bo sic, ecce nationem filiorum tuorum reprobauit. Quantum
 ad vim sententiæ, satis planè arbitror in Elucidatione omnia
 explanata. Verùm ordo ipse verborum videtur difficultatem
 secum adferre. Et quidem si coniunctione conditionali post-
 posita, ita haberet oratio, Dicebam, si narrabo sic, nõ magna
 foret difficultas. Nunc autè turbat intelligentiam, quòd in-
 tato ordine ita dicitur, Si dicebam, narrabo sic. Mihi videtur
 facilè omne incòmodum posse euadi, si tantũ verbum illud,
 dicebam, per parenthesis accipiamus interiectũ, hoc modo,
 Si (dicebam) narrabo sic, ecce reprobauit nationem filiorum
 tuorum. Sic enim sensus idem erit, ac si cõiunctio postpou-
 reretur, hoc modo, dicebam, si narrabo sic. Atque ad hunc mo-
 dum fecisse videmus beatum Hieronymum in sua versione
 ex Hebræo, quæ sic habet, Dixi, si narrauero sic, ecce, & cæ-
 ra: cũ tamen in Hebræo manifestè ponatur cõiunctio in ipso
 versus initio. Illud autem reprobauit, hoc loco valet, cõdem-
 nauit, vel iniurius fui, vel iniuriã feci, malè videlicet de illis
 sentiendo & malè loquedo. Indubiè enim multum iniurius
 fuerit electis Dei, qui frustra illos & vanè dixerit seruire
 Deo. Versu decimoseptimo, Donec intrem in sanctuarium
 Dei. In Elucidatione exposuimus de beato ingressu ante
 conspectum diuinitatis in vita ventura. At tamen generaliter
 potest intelligi ingressus iste in sanctuariũ Dei, quoties quis
 mætem à temporalibus subleuans, spiritu sese Deo præten-
 tem exhibere satagit, & trãsitoria ista transcendens ad con-
 templanda per fidem æternã animum trãsfert, sicquæ à Deo
 illuminari meretur & erudiri, quantum quidem pro hac via
 contingit homini. Nam sic templum Dei quotidie visitare
 possumus, quotidie introire sanctuarium, ac nouissima tam
 iustorum, quam impiorum à longè in ænigmate cõsiderare.

Quod

Quod
 suum
 mus, it
 pro iã
 nulla
 magis
 ad rem
 intelli
 intelli
 nam: &
 mood
 oratio
 quin i
 enim
 quom
 parte
 Fw rã
 id est,
 quod
 leuari
 graui
 uitor.
 labor
 locũ a
 mati su
 ferge
 nihil
 quã
 in Gr
 dici p
 diges
 Vialm
 Potest
 na, p
 lori:
 rã præ
 prosp
 illi in
 quod
 vmb
 qui in

Quod ubi facimus, diuina eruditione instructi, facile impiis suum hunc temporalem florem concedimus: nec is inuidebitur, imò compatiemur magis & miserebimur illorum, qui pro tā immensis gaudiis & æternis, hæc acceptant tēporalia nulla ex parte illis conferenda. Chaldaica tamen translatio magis respondet expositioni alteræ. Sic enim habet, Vsq̄ ad tempus redemptionis, quo veniam ad sanctuaria Dei, & intelligam finem eorum. Hoc autem tempus redemptionis, intelligere videtur, à corpore mortis huius in vitam æternam: & sanctuaria Dei, beatam eius præsentiam. Vesu decimo octauo. Veruntamen propter dolos posuisti eis. Videtur oratio defectum pati, & subaudiendum accusatiuum, mala quin in Græco item & in Psalterio Romano exprimitur. Sic enim Græcè legitur: *ἔθι αὐτοῖς κακά*, id est, posuisti eis mala, quomodo habet etiam Romanū Psalteriū. In altera autem parte huius versus, Deiecasti eos dum alleuarentur. Græcè est *ἔθι τὴν ἀπαρθίαν*, hoc est, in alleuando, vel potius in eleuādo, id est, dum eleuarentur vel in altum ferrentur, aut hoc ipso quòd efferebantur aut eleuabantur per suam superbiam. Alleuatio enim siue elatio, occasionē præstat, & causam præbet grauisissimi casus. Quanto enim gradus altior, tāto casus grauior. Et dū seiplos omnibus præponere, omnibus ante ferre laborāt, sibi causa sūt vt in ima ruāt, & infra omnes infimos locū accipiant in pœna, qui hīc supra omnes sese eleuare conati sunt in tēporali gloria. Versu vigesimo, Velut somniū surgentium, Domine in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Vocatiuus, Domine, aptius posterioribus quā prioribus coniungitur. Illud verò ad nihilum rediges, in Græco vno vocabulo dicitur *ἐξοδενώσεις*, quod vno verbo dici posset annihilabis: quod alicubi vertitur, ad nihilum rediges: alicubi, pro nihilo reputabis, quēadmodū circa illud Psalmi *LVI*. diximus, Ad nihilum deduces omnes gētes. Potest ergo & hīc intelligi, Domine in ciuitate tua superba, p̄ nihilo reputabis, & nihil esse demonstrabis imaginē illorū: id est, imaginariam fœlicitatē eorū. Illic enim ubi verā præbet fœlicitatem, omnibus modis impiorū temporali prosperitati incōparabilē manifestat re ipsa, nihil esse quod illi in vita acceperant, neque fuisse nisi imaginem & somniū quoddam fœlicitatis: tamen illi sibi mirē placerent sua illa umbratili fœlicitate, æternam nesciētes, quemadmodum is qui in dulci somnio iocundatur, non minus se putat fœlicē, done

Psal. 58

donec in ipso perseverat somnium, quàm is cui verè id cõtin-
git, quod iste sibi somniat. Possset quoque per imaginem im-
piorũ intelligi eorum memoria, quàm verè Deus in ciuita G
te sua ad nihilum rediget: quoniã omnem impiorũ memo-
riam delebit, nec in Ecclesia sanctorum perdurabit. Versu
vigesimo secundo, Ut iumentum factus sum apud te, & ego
semper tecũ. Hucusque visus est Psalmista, insipientium siue
imperfectiorũ in tentatione loquentium gessisse personam.
Versu autẽ mox præcedẽti, cœpit prudens verba proferre,
eãq; in finem vsq; prosequitur. Verè enim sapit, qui hoc in-
telligit, quod huiusmodi querimoniis (quales per totũ Plal-
mũ proposita sunt) ratiocinari & disquirere velle cum mur-
mure, Dei iudicia, nihil aliud quàm affligit cor hominis atq;
cõsumit, vt nihil agere libeat boni, & torpidũ sese ac desidẽ
prorsus inueniat homõ ad omne opus bonum: propter quod,
melius iudicat huiusmodi omnes tentationes seponere, &
tanquam iumentũ Deo sese plenè submittere, quemadmo-
dũ in sequentibus subiungitur, quo sic à Deo per viã huius
vitæ perducì mereatur in gloriam vitæ, quæ venturæ est.

Versu vigesimo tertio, & in voluntate tua deduxisti me.
Illud in voluntate tua, in elucidatione exposuimus, in tuo be-
neplacito, in tua bona voluntate, quasi in benignitate tua:
quoniam scilicet voluisti. Potest tamẽ aliter intelligi: Dedu-
xisti me secundum voluntatem tuam: id est, quocunq; vo-
luisti, me videlicet iam absque ratione & perquisitione te li-
benter insequente ad omnia neque in vllõ remurmurante,
posteaquã in vt brutũ factus sum apud te. In Græco habetur
ἐν τῆ βούλῃ, quod rectè verti poterat, In cõsilio tuo. Atque ita
sensus erit, tuo consilio, vel per tuum consiliũ deduxisti me, in
interna scilicet tua inspiratione, per spiritum cõsiliũ, viam in
agendis omnibus demonstrando. Atq; huic consonat, quod
pulchrè habet Chald. Paraphra. In consilio tuo deduc me in
mundo isto: & postquam compleueris gloriam, quam dixisti
venturam super me, suscipies me: hoc est, donec in hoc mũdo
fuero, dux mihi eris per cõsiliũ tuum: & in venturo seculo
suscipies me in gloriã, quam es pollicitus seruis tuis. Versu
vigesimo quarto, Er à te quid volui super terram? Potest in-
telligi, quid abs te volui, quid à te postulauì, pro qua tero-
gauri, ex omnibus quæ sunt super terram? Melius tamen acci-
piendum videtur vt impropiè dictum, loco præter te, vt sit
sensus. Quid a te aliud, quid præter te, quid nisi te, quid ex-

tra te volui super terram? Nam & in Græco habetur prapositione, non ἀπὸ sed παρὰ, quæ huic sententiæ rectè fauet. Deinde & sententia videtur commodior. Et consonat aptius lectioni Hebraicæ, quæ habet, Quid tecum volui in terra? Idem enim est, nihil velle habere aliud simul cum Deo, & nihil velle aliud præter Deum. Manifestius etiam habet Chaldaica Paraphrasis, Tecum socium nõ volui in terra, id est, quod simul tecum amarem vel haberem, sed te solum volui. Cæterum, quomodo Deus pars nostra in sequenti versu dicatur, ex iis quæ dicta sunt in expositione Psalmi x v. in versum illum, Dominus pars hæreditatis meæ & calicis mei, plenius poteris cognoscere: quemadmodum & illud versus ultimi, In portis filie Sion, manifestum relinquimus ex Psalmi i x. enarratione, ubi de eisdem his portis dicitur, Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiet omnes laudationes tuas in portis filie Sion.

Psal. 15

Psal. 9

SEPTVAGESIMITERTII PSAL-

MI ARGUMENTVM.

PSALMVS iste, populi fidelis est in maxima desolatione & oppressione positus: qui rectè veteri illi populo Iudaorum in Babylonica captiuitate posito posset aptari. Nos tamè maluimus ad nostra referre tempora: in quibus (proph dolor) videmus per singulos sæcæ annos, immanissimos Agarenos (quæ sibi Saracenorum nomen saluè vulticant) iuratos & obfirmatissimos hostes Christiani nominis vitæ morum loca occupare populi Christiani, sancta profanantes, Christi templa & sacramenta Ecclesiastica temerantes: denique & populum fidelium sub tributa redigentes, imò exquisitis supplicijs crudelissima morte perimentes: id quod proximo quoque elapso anno maximo martore, per Christianissimum Hungarorum regnum factum audimus. Rectè ergo nunc huius Psalmi vsus nobis cõueniet, cū pro fidelium populorum desolatione, contra immanissimos hostes, Deo nostro supplicare voluerimus, in quo primum querimonia cum postulatione Deo proponitur, ut in hæreditatē suam oculos flectere dignetur: atque ut facilius fiat exaudiuit, crudelitas & superbia hostium, ita in populum quam in sancta Dei cõmemoratur: ac deinde versu vudecimo, & duodecimo, rursum querela proponitur, quod nunc Deus ita suos deserat, quum olim pro patribus mirabilia signa ediderit coram omnibus gentibus: in maris rubri diuisione, in Pharaonis submersione, in Iordanis exiccatione, quum etiam potentia illi nulla desit, utpote qui dominus sit omnium temporum & omnium finium terræ, omnium plenè habens potestatem: ut manifestum sit, non deesse illi potentiam saluandis suis.

di suum populum, si tantum velit. Propter quod versu decimonono ac deinceps, ad finem usque multis verbis exaggerando postulat, ut ad miseriam populi & inimicorum crudelem superbiam aspiciens, suos pauperes non relinquat in manibus truculentissimarum beluarum. At tandem, si forte nihil humana Deum moueat miseria & populi afflictio, ut vel sui nominis contemptum & blasphemiam, que in ipsam ingiter ab infidelibus conijciuntur, aspiciat, & vel hac de causa irationem in reprobos exercent, superbia tumidos, Deoque superbe & bovis omnibus aduersantes.

SEPTVAGESIMITERTII PSAL-

MI ELVCIDATIO.

1 *Vt quid Deus repulisti in fine? * iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ? 2 Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio. 3 Redemisti virgā hæræ diuinitus tuæ. * mōs sion, reditatis tuæ, id est, populū tuū, quem in hereditariā possessione tibi elegisti: * ipse est mons Sion, Ecclesia tua, fidei tibi cōtemplatione exaltata atque firmata, in qua habitationem tuas in superbiis eorum in fine: * quanta magnatus est inimicus in sancto.*

QUARE: O Deus noster, nos populum tuum, ita penitus tradis & derelinquis in manus hostium tuorum, perinde ac si nos à te in totum repuleris, & nulla prorsus tibi amodo cura sit de nobis: & quare furorem tuæ iracundiæ ita ostendis aduersus populū tuum, qui sunt oves sanctæ pascuæ tuæ, quorum tu rector & pastor es, defensorque & propugnator, populū Ecclesiæ sanctæ tuæ? 2 Memor esto Congregationis tuæ sanctæ, ut eam ita in hostium manibus non derelinquas, sed tua potētia liberares, quā ex antiquis diebus possedisti, quā in patribus primum ex Aegypto in manu potētis eduxisti, ut esses dux eius: ac deinde tui etiam sanguinis pretio tibi emisti, & redemisti in possessionem sempiternam. 3 Redemisti (primum quidem in brachio valido, de manu virgā hæræ Pharaonis & Aegypto, deinde sanguinis tui maximo pretio, de potestate diaboli & damnatione mortis), funiculum hæræ in quo habitationem tibi elegisti: * ipse est mons Sion, Ecclesia tua, fidei tibi cōtemplatione exaltata atque firmata, in qua habitationem tuas in superbiis eorum in fine: * quanta magnatus est inimicus in sancto.

vltā

vtra tolerādi, neque à misericordia tua, qua semper tuis so-
 les in opportunitatibus misereri, neq; à potentia, per quam
 hostium soles furorē comprimere. 5 Et in his malis, quæ
 contra tuū populū peregerunt, gloriati sunt aduersarij no-
 stri & tui, quasi contra te etiā prævaluerint, quasi tu non po-
 neris nos saluare de manu ipsorū. Sux enim potentix, non
 tæ permissioni omnē ascribūt victoriam: * gloriati sunt
 (inquam) & victoriæ signa ostenderunt, in medio solennita-
 tum tuarū in ipsis festiuitatibus, in quibus te solet colere po-
 pulus tuus, isti suas glorias & pompas exhibuerunt, vt nō li-
 teret nobis sanctificare tuum nomen in solennitatibus tuis.
 6 Erexerūt vexilla sua & trophæa in signa victoriæ, sicut in
 festiuitatibus ciuitatum in portis, super eminentissima vrbis loca,
 quasi gloriātes plurimum de victoria contra populū Dei:
 sed non cognouerunt, quod nō ipsi sua virtute, sed tua magis
 permissione propter peccata nostra, consequuti sunt hanc de
 nobis victoriam. 7 Quemadmodum in sylua lignorum cæ-
 lures absq; timore feriunt in ligna securibus suis, & præci-
 dunt ea: sic isti nullum dantes locis sanctificatis honorem, ia-
 nuas templorum tuorū, pariter iunctis viribus, vnanimes ia-
 malicia & crudelitate exciderunt: * instrumentis quibus ad
 eam rem vtī solēt in syluis (cuiusmodi sunt securis & bipen-
 nis) vsi sunt ad deiiciendas valuas templorum, & ad exciden-
 dum atque destruendum hæreditatē tuam, ædificationes po-
 puli tui. 8 Igni incenderunt nō tantum domos prophanas,
 sed loca etiam tuo consecrata cultui, tuo honori nihil defe-
 rere: * polluerunt & cōtaminauerūt tabernaculum dicatum
 nomini tuo, tēpla sancta in quibus inuocabatur nomen tuū,
 agēdo in illis quæ nequaquā erāt licita, & omnia quæ in ipsis
 erāt ad cultū tuū deputata (vt vestimenta & vasa sacra) cōtrin-
 gēs, & conuertētes in vsum suū. 9 Dixerūt, tota ista gene-
 ratio praua & peruersa impiorū, pariter vnanimes, & conspira-
 uerūt cōueneruntq; in hoc pariter, vt omnes dies festos Dei
 faceret cessare in populo fideli, quo sic memoria cultus Dei
 facilius ē cordibus hominū excideret: proposuerūt prohibe-
 re celebrationē omniū solēnitatū & festiuitatū, quas habebat
 in reuerentiā memoriæ Dei fidelis populus, vt sic facilius ani-
 mū nostrū abste alienū redderent. 10 Et interim quidē, dū
 ista tā abominabilia patitur populus tuus, absq; auxilio non
 desunt qui commoueri incipiunt atq; vacillate imperfecti.
 qui querulātes dicunt, Ecce signa nobis fieri nulla videmus,

5 Et gloria-
 ti sunt qui
 oderunt te:
 * in medio
 solennitatis
 tuæ.

6 Posuerūt
 signa sua si-
 gna, & non
 cognouerūt,
 sicut in exi-
 tu super sum-
 mum.

7 Quasi in
 sylua ligno-
 rum, securi-
 bus excide-
 runt ianuas
 eius in id-
 ipsum:

* in securi
 & ascia de-
 iecerunt eā.

8 Incende-
 rūt igni san-
 ctuariū tuū
 in terra:

* polluerunt
 tabernaculū
 nominis tui.

9 Dixerūt
 in corde suo,
 cognatio ca-
 rnis simul: qd
 scere facia-
 mus oēs dies
 festos Dei à
 terra.

10 Signa no-
 stra nō vidi-
 mus:

quomo

quomodo olim fieri solent pro patribus nostris, nullū prodigiū pro nostra liberatione videmus, quemadmodum solent olim experiri patres nostri: * insuper neq; propheta quisquā aut vir magnę sanctitatis apparet, q̄ potēs sit in miraculis & sermone q̄ nobis loquatur ex ore Domini, vel qui nos cōsolatur in his omniū tribulationib⁹ nostris, aut q̄ nos iubeat esse bono animo, quisq; nobis indicet quādiu sit duratura hec desolatio * & ita satis apparet, quod nos Deus iā profus abiecerit, quod nullā vltiā curam habeat nostri, vt olim habuit patrū nostrorum. Si enim adhuc nos respiceret, & nostri gereret curā, aut viā aliqua nos liberaret, vt olim patres perignā maxima saluauit: aut certē Prophetā aliquē mitteret, q̄ populū vel cōsolaretur vel instrueret, quēadmodū olim fuerūt patribus nostris qui populū monebant pœnitentiā agere, & viā docebant qua Deum sibi possent placatum reddere. Cū ergo nihil horū nunc faciat, videtur nos nō amplius pro suo populo agnoscere, videtur nos quasi alienos habere.

11 *Vsq; quo Deus improperabit: * irritat aduersarius nomen tuū in finē?*
12 *Vt quid auertis manū tuā, & dexterā tuā de medio sinu tuo in finem?*

11 At tu domine Deus, quandiu patieris aduersarios nostros improperare nobis ac tibi, dicentes, q̄ tu Deus noster non sis ad saluandū nos, & male de te loqui: * quādiu tandem te permittēte, irritabūt nomen tuum aduersarij nostri, quādiu impunē in te iaciēt blasphemias & cōiuitia. 12 Et quare in finem vsq; tandiu auertis à nobis benignum aspectum vultus tui, vt non ostendas nobis tuam fortem potentiam: & quare in finem tādū auertis siue desinis aut cessas extrahere manū dexteram tuam de medio sinu tuo: quare tandiu contines manū tuā in sinu, sic omnia illos impunē permittis agere, nec illis resistis, quēadmodum homo qui in sinu manū continet otiosus: Extrahere illā potius de sinu, exere, & ostēde potentiā tuam: sentiant illi vlticem, & nos adiutricem manū tuam, vt illos digna vltione ferias, nos verō benigna liberatione defendas. 12 Nos enim cognouimus, & scimus, non deesse tibi potentiam, si modo velis eam ad nostram salutem cōuertere. Tu siquidē qui es dominus Deus noster, ab eterno in te ipso perfectissimus ab initio mundi creationis, omnibus diebus patrū nostrorum operatus es pro patribus nostris in magnitudine omnipotētis dexteræ tuæ salutē: * in figuris atq; prodigiis magnis, quasi in medio terræ, coram vniuersis populis, & regnis, & nationibus per circuitū: atque ita gloriā care te ipsum soles, atq; sanctificare in conspectu gentiū per circuitū, simul & populum tuum magnificare. Scimus autem

13 *Deus autem rex non sicut operatus est saluare, in medio terræ.*
Esa. 59

manū
demq; on
lis, in op
potētiz
Israel, co
th, vt in
fuit: * a
qui in m
re quare
velligia,
nec vnus
tan figur
salute, si
illius ma
medio si
plum in
eumq;
pibus, pr
portionē
ne: quoc
ne aquar
nem petr
ex aquis
aqua fuer
eis: * in
caute que
forte flui
li Israel,
nunc pro
deres, no
17 In lu
io manu
sem sibi
quandoc
quemad
lumē soli
ius quod
bellas qu
minos or
& merid
mal feci
manum

manuam, quam olim extēdisti, non esse abbreviatam: eademq; omnia quæ olim potuisti, etiā nūc posse, si tātum velis, in opus extendere nūc otiosam. 14 Tu in virtute omnipotentie tuæ, olim pro liberatione patrū nostrorum filiorum Israël, consolidasti mare rubrum, firmumq; ac solidum fecisti, vt in modum muri stare transētib; à dextris & à sinistris: * ac post transitū electorum tuorū, feroces Aegyptios (qui in modū draconū populū tuū hostili animo deuorare quærebant & interficere) insequi volētes electorū tuorum vestigia, tu operuisti aquis, & demersisti in profundum, ita vt nec vnus illorum euaderet. An non hoc maximum potentie tue signū erat? An non & nūc similia possis pro populi tui salute, si tantum velis? 15 Contriuisti illic caput Pharaonis illius magni draconis, & superbi Leuiathan, qui cubabat in medio fluminum Aegypti, qui sese ausus fuit opponere tibi, ipsum interfecisti inuoluēs fluctibus cū omni apparatu suo: cumq; demersum cū suis omnibus dedisti in escā Aethiopiū, proiecisti eos in escam & cibum atrorū dæmoum, in portionem eorū proiecisti eos, in lacum damnationis æternæ: quod quidē multo grauius fuit corporali illa demersione aquarum. 16 Post hæc, eidem populo tuo per disruptionem petreæ dedisti fontes ita copiosos, vt torrentes & fluuij ex aquis prodeuntibus decurrerent: illic vbi antea nunquam aqua fuerat, aquam de petra in maxima abundantia dedisti eis: * insuper & fluuios Ethan, id est, flumina fortia tu excitasti: quemadmodum flumen Iordanis, quod erat rapidum & forte flumen, siccum fecisti, vt per ipsum transire possent filij Israël, ad terram promissā sibi ac patribus suis. Si ergo nunc pro populo tuo liberando aliquod virtutis signū ostēderes, non hoc nouum tibi foret, neque tuo populo insolitū. 17 Insaper tempora omnia, & temporum vicissitudines in manu tua sunt, dies & nox secundum vicissitudinem inuicem sibi iugiter succedunt tuo imperio: * neque id mirum, quandoquidem tu es qui cōdidisti omne lumen, siue minus, quemadmodum est lumē auroræ: siue maius, cuiusmodi est lumē solis. Tu enim fecisti omnia luminaria, luminare maius quod præsit diei, & luminare minus quod præsit nocti, & stellæ quæ lucent in firmamento. 18 Tu fecisti omnes terminos orbis terræ, orientem scilicet, occidentem, aquilonem & meridiem, & cuncta quæ sunt in omnibus finibus terræ simul fecisti, & omniū quæ in eis cōtinentur, plenam abes po-

24 Tu cōfirmasti in virtute tua mare:

Exod. 14.
* contribuisti capita draconū in aquis.

Ibidem.

15 Tu cōfrangisti capita draconis:

Ezec. 29.

* dedisti eū escam populis Aethiopiū.

16 Tu disrupti fontes & torrentes:

* tu siccasti fluuios Ethan.

Iosue 3.

17 Tuus est dies, & tua est nox:

* tu fabricatus es aurorā et solem: Genes. 1.

18 Tu fecisti omnes terminos terræ: * astutē & veritatem tuā plasmasti ea.

19 *Memor esto huius: * inimicus impropertuit domino, & populus insipies incisanit nomen suum,*

20 *Ne tradas bestijs animas confitentibus tibi, * et animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem.*

21 *Respice in testamentum tuum: Psalm. 33. * quia repleti sunt qui obscurati sunt terra, domibus iniquitatum.*

22 *Ne auertatur humilibus factus confusus: * pauperes inops laudabunt nomen tuum*

testatem: diuersorum quoque temporu anni vicissitudines, ac secundum diuersas qualitates variabilitate, tu similiter disposuisti: diuides scilicet annum in partes quatuor, nempe, in ver, aestatem, autumnum & hyemem, singulasq; haru partu suis propriis qualitatibus determinans. 19 Tu ergo, potentissime Deus, quem constat & temporum, & quae in eis sunt, omnium habere potestate, qui tantam olim ostendisti potentiam, vt praearrata potueris praestare prodigia: esto etiam huius memor iniuriae, hanc etiam attede impietatem, qua nunc tuum nome blasphematur, & tuus populus affligitur: * quod scilicet inimici nostri blasphemauerunt te dominum Deum nostrum, & populus iste stultus, & infidelis hominum alienigenarum in te non credentium exacerbauit & irritauit nomen tuum, tuo nomini sese opposuit, vt ipsum deleret, ipsumque cultum exterminaret de terra. 20 Ne permittas fideles tuos te agnoscentes, & tuo nomini ex fide pura confitentes, ita miserè venire in manus infidelium, qui sunt velut beluae immanes, quasi absque intellectu te Deum non agnoscentes, & absq; misericordia, innocentes fideles tuos absque omni compasione crudelissime interficientes: * & pauperes simplices ac humiles fideles tuos, ne obliuiscaris in aeternum, neq; eos perpetuo in potestate impiorum istorum permittas, vt eos perimant & trucident pro suo libito: sed tandem aliquando respice ad auxilium eorum qui in te credit, & confidunt in salute tua. 21 Respice & attede ad testamentum pactumve tuu quod fecisti cu electis, memor esto promissionis & pollicitationis eis factae, quod non esses derelicturus qui tribulato sunt corde, humiles autè spiritu salutaris: fac, tuo testamento satisfacias, vt verax comproberis erga fideles tuos: * na obscurati terra, illi qui super terram obscurati sunt, infideles isti & alienigenae pleni tenebris infidelitatis & erroru, excaecatum & obscuratum cor habentes, ipsi sunt repleti domibus iniquitatu, conscientijs inquinatissimis, & omni abominatione plenis, quibus valde indignu videtur & durum tradi sanctos tuos in potestate, vt illis subiiciantur, & illoru debeant parere imperio. 22 No auertas, neq; a te cofusum abiicias populum tuum valde humiliatum & nimium afflictum, oppressumq; ab aduersariis, no repellas in exauditionem cum confusione populum tuum qui se in conspectu tuo humiliat, tuam ope ex tota pectoris fiducia postulant: * pauperes & inopes fideles tui confitebantur tibi, & laudem dicent

cent non
tate exa
leris vin
lo ro. A
mala t
lia infici
te non c
certe pro
probriu
ingenis
phemari
nati sunt
mias qua
is, qui tu
deant nu
neq; qua
uersari o
odio adu
delium i
quuntur,
chiman
in quod
aperta. P
tempum
mos mite
vt de ma
quillam i

V E R S
hab
line qua
teria, de
infideliu
que priu
& quam
comemo
do, Mem
tu. Si ad
dit istos

cent nomini tuo, cū eis benefeceris, cū eos pro tua benignitate exaudieris. 23 Noli amplius dissimulare, ne ultra distuleris vindictam, sed exurge ad faciendū iudicium pro populo tuo. Atq; etiā si nos propter nostra peccata digni sumus mala tanta perferre: attamen dignū non est, vt tuo nomini tanta inferātur opprobria. Propter quod, etiā si ex nostra parte non cōmoueris, vt te nostra nihil commoueat afflictio, certe pro tui nominis honore zelare debes, & vindicare opprobriū nominis tui, quo affectus es ab impiissimis istis alienigenis dum & sancta tua prophanarunt, & nomen tuū blasphemarūt, tuumq; cultū, quantum in ipsis fuit, extirpare conati sunt: * attende ad impropria & conuiciatorias blasphemias quæ iugiter tibi inferuntur à populo infideli & peruerso, qui tuum nomen absq; timore blasphemāt, eò quod se videant nullam inde vltionē percipere. 24 Noli dissimulare, neq; quasi nō aduertens inultas relinquere impias voces aduersariorum tuorū, qui & tibi & nobis propter te obfirmato odio aduersantur: * ecce enim superbia & præsumptio infidelium istorum qui te odiunt, & te in tuis cultoribus persecuntur, nunquam quiescit, sed ascendit iugiter, assiduè machinantur aliquid aduersus nomen tuū, aut populum tuum: in quod te latere non potest, cuius oculis omnia nuda sunt & aperta. Propter quod, concludentes, tam ob tuæ gloriæ contemptum, quàm ob nostræ afflictionis miseriam, postulamus mitti nobis desuper contra inimicos nostros auxiliū, vt de manibus scruissimorū hostium eruti, quietam & tranquillam in sancto tuo seruitio vitam ducamus.

ANNOTATIONES IN
Psalmum Septuagesimumtertium.

VERSUS primo. Vt quid Deus repulisti in sinē? Plurimum habet conuenientiæ hic Psalmus cum eo qui est in ordine quadragesimustertius, & e& vtriusque penè eadem materia, desolatio scilicet populi Dei sub oppressione hostium infidelium: à qua postulat diuina liberatio. Vterque allegat quæ prius Deus veteri populo exhibuit mirabilia beneficia, & quàm mirabiliter priores illi patres Dei manu sint peccati commemorat, vt facilius impetretur misericordia. Verū secundò, Memor esto cōgregationis tuæ, quam possidisti ab initio. Si ad populū veterem Hebræorum hoc referatur, possedit istos Deus ab initio, ex quo eos de Aegypto eduxit. Si ve-

23 Exurge Deo, iudica causam tuā:

* memor esto impropria tuorū, eorū quæ ab inspicie sūt tota die.

24 Ne obliuiscaris voces inimicorum tuorū:

* superbia eorū qui te oderūt ascendit semper.

Hebr. 4.

rò ad populū nouæ legis possedit eos Deus ab initio, et quo placuit ei in sanguine suo emere genus humanū à patre, de manu diaboli, & per Apostolos ædificare Ecclesiam. Ab eo siquidē tempore, non desit Christus domiuus possidere suam Ecclesiam, nunquam eam dereliquit, quēadmodum neq; derelinquet in finem. Eundem hunc populum fidelem in versu sequenti vocat virgam hæreditatis, id est, virgā hereditariam, hoc est, hæreditariam possessionē. Videtur enim virga hæreditatis, idē hīc esse, quod alibi dicitur funiculus hæreditatis, dicēte Mose, Pars autem domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. Estq; ratio eadem, cur hæreditas domini virga dicatur & funiculus, quoniam scilicet mēsois & funiculis terra diuidebatur. De mōte autē isto, in quo habitat Deus, supra dictum fuit, Psalmo l. x v i i. Mons in quo beneplacitū est Deo habitare in eo, etenim dominus habitabit in finem. Versu sexto, Posuerunt signa sua signa: hoc est, signa vexillorum suorum voluerūt pro trophæis, erexerūt in signa victoriæ. Vnde beatus Hieronymus vertit, Posuerūt signa sua trophæa. Videtur autē quod sequitur, Et non cognouerunt, per parenthesis esse interiectū, vt quod proxime sequitur: sicut in exitu super summura, iūgatur prioribus, ad hunc sensum. Posuerūt vexilla sua pro trophæis, & signis victoriæ, quasi in exitibus, in portis, super loca altissima, quēadmodū fieri solet à gloriantibus de victoria. Vnde in libro Iudith legimus, victricis mulieris cōsilio, caput Holopherni muro suspensum. Similiter & corpora Saul ac filiorum eius, in muro Betlan à Philisthæis fuere suspēsa in victoriæ signū. Illud autē, Et non cognouerunt, separatim legendū videatur, indicans, hostes non agnouisse quid agerent, & vnde sibi victoria proueniret, & cætera: quemadmodum in Elucidatione explanauimus. Versu septimo, In securi & ascia deiecerunt eam, Psalterium Romanū habet ea, vt referat sancta & ostia templi. Rectius autem habet nostra lectio genere femineo eam, vt referat hæreditatem, velut etiam in priori parte, ianuas eius. accipimus, ianuas hæreditatis Dei. Itaq; sensus erit, In securi & bipenni subuerterūt & destruxerunt hæreditatē tuam, omnia confregerunt & cōminuerunt ausu temerario, hostes insaniētes. Fit autē hoc ex Græca lectiōe manifestius, vbi tam genitiuus eius, quàm accusatiuus eam, genere femineo manifestē cernitur haberi. Versu decimo, Signa nostra nō vidimus. Manifestū est hanc vocem non esse illorū qui in

Deut. 32.

Psal. 67.

Iudith. 14.
2. Reg. 1

versu

versu mo
dies festo
tus, inter
la appare
et his v
nec vlti
populo fa
consolare
ptiuitate,
sitan hoc
tionis mi
horum, v
cula, cum
decimo, V
medio sin
dlectione
nitius
Ve quid a
imperatiu
ter, vel ex
monem n
quasi otio
deconfio
sum perti
linus, au
supplet, &
quā tuam?
vel extrah
cimetert
ma cum f
teram pri
figuræ illa
quam in r
ad literam
seruitute
omnibus
vero ista l
gypti, fig
bolo, tene
cū sensu
pria pro

versu mox præcedenti dicebant, Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra, sed esse vocem populi Dei cōquerentis, inter hæc tanta grauamina, & tam summas misérias, nulla apparere Dei testimonia, nulla signa, nullas Prophetias: vt eis his videri possit Deum prorsus abiēcisse populum suum, nec vltra ad eum in bonū aspicere. Solet enim Deus afflictio populo saltem Prophetas mittere, qui ipsū in tribulatione consolarentur, quæ admodum olim Iudæis in Babylonica captiuitate, Hieremiam, Ezechiam, atq; alios plures. Et forsitan hoc sibi vult versu iste quod in nouissimæ persecu- tionis miserandis illis temporibus futurū dicunt quidā san- thorum, vt prorsus cesset in Ecclesia Christi ad tempus mira- cula, cum etiam aduersarij falsa edent prodigia. Versu duo- decimo, Vt quid auertis manum tuam & dexteram tuam de medio sinu tuo in finem? Videtur defectiua esse oratio, verbi adiectione cōplenda: quod dupliciter fieri poterit, vel vt in- finitius subaudiatur connexus verbo auertis, hoc modo, Vt quid auertis extrahere dexteram tuam de sinu tuo? vel vt imperatiuus subaudiatur: hoc modo, Et dexteram tuam au- ert, vel extrahe de medio sinu tuo. Manifestum est autem, ser- monem istum iuxta humanum morem sic ad Deum dirigi, quasi otiosum, & manū in sinu gestantem absconditam. Nam in consensio manus in sinu vel sub ascella (vt ait Sapiēs) ad otio- sam pertinet. Exerimus autē de sinu, quando ea percutere vo- lumus, aut agere quippiam operis. Chald. translatio verbum supplet, & sententiam cōplet hoc modo: Quare cōuerter ma- nū tuam: dexteram autem tuā de medio bonitatis tuæ exere, vel extrahe, & contere qui præbent molestias tibi. Versu de- cimo tertio. Deus autē rex noster ante secula. Versum istum nam cum sequentibus aliquot, possumus exponere secundū li- teram primū, ac deinde secundū sensum mysticū, iuxta quod figuræ illæ quæ exponuntur, significant, Vnde hanc salutem quam in medio terræ Deus est operatus pro patribus, primū ad litteram interpretamur de liberatione populi Israëlitici à seruitute Pharaonis: quæ in medio terræ facta est, dū coram omnibus populis gesta, ad omniū aures fama peruenit. Quia vero ista liberatio Israëlitici populi sub Pharaone rege Aeg- ypti, figura erat liberationis populi fidelis per Christū à dia- bolo, tenebrarū principe, idcirco hanc salutē secundū mysti- cū sensum interpretamur, illā quæ per Christū in carne pro- pria pro nobis facta est in tēporis plenitudine. Quæ quidem

Prouer. 19.

salus rectissimè in medio terræ facta dicitur, quoniã pro omniũ omnino populorũ & gentiũ utilitate in vno Iudææ loco facta fuit. Omniũ enim cõmunis erat hæc salus, omnibus, æque propinqua, æque vicina omnibus: Aut (vt quidã aiũt) in medio terræ, quia in Iudæa, quæ habitabilis terræ mediũ est. Deinde, quod versũ decimoquarto & decimoquinto, primè sequitur, de maris trãsitu & capitibus draconũ cõtribulatis in aquis, primũ quidẽ secundum literã de trãsitu filiorũ Israel p mare rùbrũ, & submersiõne Aegyptiorũ exponitur, quẽadmodũ manifestè indicat Chald. Paraph. quæ sic habet, Deus meus cuius diuinitas sancta, ab aeterno operata est redemptionẽ in medio terræ. Tu diuisisti in fortitudine tua aquas maris, tu contriuisisti capita draconũ, & mersisti Aegyptios in mare. Tu cõfregisti capita procerũ Pharaonis, dedisti eos ad destructionẽ populo domus Israel, corpora verò eorũ draconibus: id est, piscibus magnis, & cetis maris. Secũdũ verò mysticã intelligentiam, manifestũ est, istud de institutione baptismalis sacramenti exponi: in quo diabolus quasi submergitur & cõteritur, dum ei potestas aufertur: populus autẽ domino saluatur, dum ab eius manu à morte saluus euadit per baptismã. Similiter & de eo dicẽdũ quod sequitur, de fontũ & torrẽtium datione in deserto, & fluminũ exiccatione, quæ secundũ mysticã intelligentiã facillè possunt exponi, quia in deserto gentiũ vbi ante nõ fuerãt aquæ spiritualis doctrinæ vel spiritualis gratiæ, ibi post Christi passione fluxerunt fontes saluberrimæ doctrinæ Euãgelicæ, fontes viuentium aquarũ, quæ quasi in torrentes excreuerunt, quãdo miracelitate per vniuersum orbem transierũt. Exiccata autẽ sunt flumina fortia ad transitũ filiorũ Israel, quoniã potentia potentũ seculi, & sapientia sapientũ euacuata atq; humiliata est, vt nõ noceant veris Israëlitis, in terrã promissionis volentibus ingredi. Omnia ergo ista sic mysticè poterũt aptè interpretari, neq; incõmodè ad negotium propositũ, vt per cõmemorationẽ Deo velut in memoriã reducamus, quanta populo suo nouo olim dũ in carne nobiscũ ageret, exhibuit beneficia: propter quod, nos populũ suum meritò nõ debet nunc in fine temporum abjicere, quem olim ita clarũ habuit, & tantis affecit spiritualibus bonis. Attamen expositio illa quæ ad literam historialia facta intelligit, ad propositũ videtur quadrari, quàm illa quæ secũdũ mysticos sensus incedit. Versũ decimoquinto. Dedisti eũ escã populis Aethiopiũ. Popu-

los Aethi
denigrato
impit illi
Iuxta que
rum dicit
ous gl
morũ dæ
res indu
Aegypti
boccellã,
cella, pro
illos dato
de ornatu
que ita co
vnt, Ded
pam: exp
tur quib
cie eorum
do esca a
dũpista
de torren
fuit diu
quem dedi
fontes &
ab ipsoru
runt. Val
dendo de
rum, cor
quam per
tum cõ
teiz ape
fregisti f
quod seq
Etian in
cato Eth
pulus Iff
quod est
inuenere
egressi.
biti, Veri
lordane

In Aethiopum nos in Elucidatione interpretamur mysticè,
 denigratos & teterrimos demones, quibus dati sunt in escam
 impii illi & infideles Aegyptij, Pharaon cū exercitibus suis.
 Juxta quod in alio Psalmo de impijs persecutoribus iusto-
 rum dicitur, Introibunt in inferiora terræ, tradentur in ma-
 nus gladij, partes vulpiū erunt, id est, malignorū & astutissi-
 morū demonū. Et iterū, Mittit cristallū suam (id est homi-
 nes induratos & obstinatos in sua malitia, cuiusmodi erāt hi
 Aegyptij, post tot visa signa, nihil adhuc Deū metuētes) sicut
 buccellā, in escā scilicet diaboli eos proiiciēs, quomodo buc-
 cella, proiici solet ante faciē canis vt vocetur, Alij verò dicūt
 illos datos in escam populis Aethiopū, quoniam arma illorū
 ornata atq; diuitiæ ad litora Aethiopum applicabant, at-
 que ita eorū spolia accipiebant. Qui autem ex Hebræo ver-
 tunt, Dediti eū in escam populis deserti, pro populis Aethio-
 pum: exponunt de filiis Israël, qui in desertis tum moraban-
 tur, quibus quasi in escam dati fuerunt Aegyptij, quando à fa-
 cie eorum ex Dei virtute sic cōtriti sunt & deuorati, quomo-
 do esca absq; molestia conteritur. Versu decimosexto, Tu
 dirupisti fontes & torrentes. Non est sensus, Dirupisti fontes
 & torrentes, quasi in partes secando, quomodo mare rubrum
 fuit diuisum: sed tantundem est ac si diceretur, Per disruptio-
 nem dediti, vel per diuisionem aut scissionem fluere fecisti
 fontes & torrentes: per disruptionē (inquam) vel diuisionem
 nō ipsorum fontium, aut torrētium, sed petrae vnde effluxe-
 runt. Valet ergo dirupisti, idem quod dirumpendo vel scin-
 dendo dediti aut fluere fecisti, quemadmodum per contra-
 rium, confirmasti mare, in versu decimoquarto nō aliud est,
 quam per confirmationē & cōsolidationem vtramq; par-
 tem cōtinuisti ne flueret: sed transitum daret. Atq; huic sen-
 tētiæ aperte subscribit quod habet Chald. Paraphrasis, Tu cō-
 fregisti fontem de rupe, & factus est in flumen. In eo quoque
 quod sequitur, Tu siccasti fluuios Ethan: quidam per fluuios
 Ethan intelligūt mare rubrum, quod vicinum fuisse loco vo-
 cato Ethan, manifestum est ex cap. xi i i. Exodi. Siquidē po-
 pulus Israël egressus Aegyptum, castrametatus est in Ethan.
 quod est in extremis finibus solitudinis, iuxta quē penē locū
 inuenerunt illos Aegyptij, cū ad persecuendum eos fuissent
 egressi. Vnde putant iterū hāc significari diuisionē maris ru-
 bri. Verū quia hoc iam supradictū fuerat, magis videtur de
 Iordane sermo fieri, atq; ita illud Ethan suā interpretationē

Psalm. 26.
 Psal. 147.

Exod. 19

accipiet. Sonat enim fortia. Vnde beatus Hieronymus vertit ex Hebræo, Tu exiccasti flumina fortia. Apparet autē, rapidum fluiuū & violētum fuisse Iordanem. Quam sententiam manifestē approbat Paraph. Chald. sic habēs, Tu siccasti flumina Amon, & decursum eius rapidissimū, & Iordanē insuper validū: vbi manifestū est, de fluminibus fortibus & rapidis fieri sermonem. Versu vigesimo, Ne tradas bestiis animas cōfidentes tibi, Bestias secundum similitudinē vocat infideles hostes, vel propter ignorantiam Dei, vel propter crudelitatem & immanitatem, omnesq; misericordiæ & compassionis defectum; dum ita crudelissimē solius Dei odio sequuntur in populū, qui nihil sibi nocuit. Pauperes autē, fideles & humiles vocat, Pulchrē verò hunc versum Chald. translatio exponit, sic habens, Ne tradas populis similibus animalibus syluestribus animas discentiū legem tuam, vel eruditas in lege tua, quomodo etiā ex Hebræo vertit Hieronymus. Felix itē pulchra admodū ex vtraq; parte respōdente comparatione, ita vertit, Ne des feræ vel bestię animā turturis tuæ, id est, populi tui in lege tua meditantis, & tui desiderio gemētis assiduē, quod est turturis officiū. Versu vigesimo primo, Repleti sunt, qui obscurati sunt terræ, domibus iniquitatum. Latina lectio hoc loco aliquanto obscurior & inuoluitior est Græca, quæ sic habet, ἐπληρώθησαν οἱ ἐσκοτισμένοι τῆς γῆς οἰκῶν ἀνομιῶν, hoc est, obscurati terræ repleti sunt domibus iniquitatum. Nam genitiuus terræ, iungi debet cum illo obscurati sunt, & ablatiuus domibus iniquitatum, à verbo repleti sunt, regi. Quem autē sensum hæc lectio habeat, indicat Elucidatio. Posset tamen & aliter exponi, hoc modo, Obscurati terræ, homines impij super terram obtenebrati, & in sua infidelitate obstinati, repleti sunt domibus iniquitatum, hoc est, abundant domibus & exercitiis impijs, in quibus confidunt, & in quibus valent quicquid audent, vbi tu Deus non miseris tuis adiutorium. Versu vigesimo secundo, Ne auertatur humilis factus cōfusus. Participium factus in medio pōsitum, non satis constat, an præcedens debeat, an ad sequens referri. Aptius tamen videtur, vt cū sequenti iungatur, hoc sensu. Ne humilis auertatur factus confusus, id est, est populus afflictus & humiliatus non auertatur cum confusione. Quam sententiam satis manifestē continere videtur versio Felicis ex Hebræo, Ne reuertatur contritus, confusus: aut, Ne reuertatur miser & pauper confusus.

S
S E
IN HO
In quide
uoluntate
non: max
singulariter
reuerentia
i
i
si Deus,
litros om
non replica
hæris hui

S I

taze te cele
te corde fi
lum sancti
mus pro n
ca, quæ pr
virtutem
cabimus
tus filius t
dicem eie
adoneri
de hora q
la de vltir
& retribu
quam de
ribus, red
ta egeru
eterni ig
resoluta
bus inha

IN HOC Psalmo Christus introducitur loquens ad patrem, in-
tentionem simul cum suis fidelibus, dicens se vnā cum illis patrē
confessionem laudis daturum, & cuncta eius mirabilia annuntiatu-
rum: mox verò in medio versus secundi, ipse solus in persona propria
separatim loquitur de extremi iudicij die, deque mundi perditū repa-
ratione & inſtauratione, de Euangelica prædicatione, & impiorum
in ſperba mente ad poenitentiam reuocatione, eò quòd iudex omnium
ſit Deus, & de calice indignationis pleno ſacibus, de quo prædicit bi-
blicos omnes peccatores terra. Nouiſſimus autem duobus verſibus ſita-
tionem replicat, ſe velle ſemper cantare domino: & in nouiſſimo die,
ſerbie humiliatū iuſtos prædicit exaltandos.

SEPTVAGESIMI QVARTI

PSALMI ELVCIDATIO.

CONFESIONE & laude te celebrabimus, ego
tuus vnigenitus ſimul & fratres mei populus
credētium tibi, ſicut dignus es accipere omnem
laudem, omnem honorem, & omnem benedi-
ctionem confeſſione & prædicatione gloriæ
tuæ te celebrabimus atque magnificabimus: & laudantes,
et corde fideli affectuque pleno fiduciæ, inuocabimus auxi-
liam ſancti nominis tui. 2 In confitendo autem, enarrabi-
mus pro noſtra virili cuncta magnalia tua, & opera magnifi-
centiæ pro tuo populo operari voluiſti ab initio: eorumque
virtutem & magnificentiam, quantum in nobis erit, prædi-
cabitur, & notam faciemus vniuerſis: * ego autē vnigeni-
tus filius tuus, cui dediſti poteſtatē iudicium facere, quem iu-
dicem conſtituiſti viuorum atque mortuorum, cum tempus
aduenit à te conſtitutum nouiſſimo examini, cum dies illa
de hora quam nemo nouit niſi tu, dies (inquam) ſuprema il-
la & vltima hora omnium humanorum actuum diſcuſſioni
& retributioni aſſignata adfuerit, tum ego poteſtate vtar,
quam dediſti mihi, iuſtè iudicando de ſingulis hominū ope-
ribus, redditurus vnicuique ſecundum opera ſua: iis qui bo-
nè egerunt, vitam æternam: illis autem qui mala patrarunt,
æterni ignis tormenta. 3 Liquefacta, diſſipata & proruſus
reſoluſa, ſiue vſq; ad nihilum redacta fuerat terra, cum omni-
bus inhabitatoribus ſuis: quando ante meum aduentum, ſub

1 Conſi-
bimur ſilò
Deus, cōſite
bimur, &
innocabim⁹
nomen tuū.
Apo. 4
& 5.
2 Narrabi-
mus mira-
bilia tuæ:
Ioan. 5.
Actu. 10.
* cū accepe-
ro tempus:
ego iuſtitiās
iudicabo.
Mat. 24.
Mat. 28.
Ioan. 5.
3 Liqueſa-
cta eſt ter-
ra et omnes
qui habitās
in ea:

principatū diaboli (qui tum erat huius mundi princeps regnante impietate, & concupiscentia dominante, omnes declinauerant, vixque supererat operans bonum: cum plenus esset mundus errorū tenebris, & omnia idololatria ac aliis vitiis enormibus essent fœdata atque dissipata: * ego verò tempestiue in hunc mūdum adueniens, terram iamiam re-

** ego confir-
mani colum-
nas eius.*

*4 Dixi ini-
quis, nolite
iniquè age-
re:*

** & delin-
quentibus, no-
lite exalta-
re cornu.*

*5 Nolite ex-
tollere in al-
tuum cornu
vestrum:*

** nolite lo-
qui aduer-
sus Deū ini-
quitatem.*

*Psalm. 2.
6 Quia ne-
que ab oriē-
te, neque ab
occidēte, ne-
que desertis
montibus:*

Ioan. 5.

** quoniam
Deus index
est.*

stante omnia) ego adueniēs, salutari doctrina Euangelij, velut firmamento columnæ sustentavi & constabiliui, vt nō pe- nitus collabatur vsque in consummationem seculi. 4 Re- uocaui impios ab impietate sua, dixique illis in terrore com- minationis meæ, nolite pergere in vestris iniquitatibus, ne- que addatis vltra præuaricationē ad ea quæ hæctenus egistis, sed pœnitentiā agite præteritorū facinorū, & iustitiæ amodo vacate: * & iis qui in delictis & impietatibus versantur de- nuntiaui cum terrore comminationum mearum, ne cornua sua erigerent, ne superbè & præsumptuosè agere persevera- rent, ne in superbia sese exaltarēt, ob suam temporale potes- tiam atq; diuitias seculi. 5 Nolite (inquirebam ego illis) eri- gere vestra cornua in excelsum, nolite de vestra potentia glo- riarī contra Deum, neq; in vestris temporalibus gloriis præ- sumatis, vt quicquam audeatis aduersus illum agere impietatis: * caute, ne contra Deum extento collo in superbia & abusione loquamini, quæ blasphema sunt & impia, ne de il- lo blasphemando aliter loquamini quam deceat, nève con- tra illum proponatis agere, quæ non conueniant præuarican- do, sed potius seruite illi vt domino Deo vestro in timore, & exultate ei cum tremore: 6 Merito sanè cauendum est om- nibus, ne aduersus Deum erigant cornu, quoniam ipse est Deus vnus ac solus iudex, neque est præter eum alius, neque ab oriente, neque ab occidente, neque a montosis locis de- ferti, qui ad meridiem sunt, neque item ab aquilone, neque ab vlla omnino parte alius potest venire Deus: * quoniam Deus vnus & solus iudex est, potestatē habens facere iudiciū omnium in terra, q vnus omnium & bene & male facta examina- bit

ceps (re-
mnes de-
plenus
ia ac aliu
ego vero
nam ve-
remedio
velut co-
ue pro-
proxima
t, subie-
iam pro-
itia deu
gelij, ve-
vi nō pe
4 Re-
ore com
ibus, ne-
egisti,
e amodo
antur de-
cornua
ri uera-
lē poten
illis) eri
tia glo
ris pte
e impie-
erbia &
ne de il-
ve con-
naricau-
more, &
m est o-
iple est
neque
cis de-
neque
oniam
iudicij
amini-
bit

hic atq; remunerabit pro merito, cuius tribunali listi, & cuius iudicio presentari suo tempore debebunt, velint, nolint, vniuersi illi etiā qui in hoc seculo superbè sese exaltant, & contra erigunt aduersus ipsum. Siquidē illius vnus iudicio omnes necesse est presentari: neque quisquā erit vel tam potens, vel tā sapiens, qui eius possit iudiciū effugere. 7 Ipse autē iudex vnus secundū iustitiæ suæ equitatem, pro cuiusq; merito faciet remunerationē, hos quidem humiliando, & in ignem inferni cōdemnationis sententia demergendo, cum eis inquit, Discedite à me maledicti in ignem æternū, qui paruus est diabolo & angelis eius: illos autē exaltando in vitam æternā pro studio bonarum operationum cum eis inquit, Venite benedicti patris mei, possidete paratū vobis regnū ab origine mundi: * Est enim in manu iudicis huius dispensatio dignæ retributionis & distributiōis promerite mercedis, tanquā calix in manu hominis alicuius, tāquā calix (inquā) vini fortissimi & impotabilis, plenus cōmixtione fecum & sordis, totūq; turbulentus, & feculentus, vt horror sit ex illo bibere, illūmve gustare. Est enim hic calix iræ & indignationis Dei omnipotētis qui cōtinet vltionem amarissimam, & impotabile iudicium, quod est tanquam vinum meracissimū, fortissimum, durissimum, & prorsus feculentū, quod sit impotabile. 8 Et inclinavit Deus hūc calicem quem in manu tener, ex parte vna in aliam, quēadmodum fieri solet cum diuersis ex eodē calice datur bibere: ex eodē hoc poculo potū propinat omnibus impiis, quos omnes simili iudicio cōdemnat, eodēq; cōdemnationis poculo potat: * veruntamen quācumq; peccatores ex hoc calice bibāt, adhuc nō est fex eius prorsus exhausta, neque vnquā exhaurietur, adhuc eadē seruetur dānatio impiis post vterius, & de hoc calice bibitur: semper iram & indignationē Dei bibent, & sentētia mortis amarissima potabūtur, quicumque id suis malis operibus cōmeruerint, Infernus enim & perditio nunquam replētur, nunquam dicunt, sufficit: * bibent ex hoc calice iræ & indignationis Dei omnes qui super terrā mala patrarūt, & peccatis se cōmaculauerunt, nec egerunt pœnitētiā. Huiusmodi omnes bibēt amarissimas feces calicis huius, horūmne vnus quidē effugiet mortis iudicium? 9 Ego autem pariter cum meis fidelib; annūtiabo in æternū mirabilia Dei patris mei, misericordiā erga bonos, & erga impios iustitiā: * cantabo in Psalmis & hymnis, laudēmq; & honorē dicam, in testimo-

Roma. 14

2. Cor. 5

7 Hanc hu-

miliat, &

hūc exaltat.

Matth. 25

Ibidem.

* quia calix

in manu do-

mini vici-

meri plenus

mixto.

Apoca. 16

8 inclina-

uit ex hoc in

hoc:

* verūtamē

fex eius nō

est exinaniti-

sa.

Prouer. 2

* & bibēt

omnes pec-

catores ter-

ra.

9 Ego autē

annūtiabo

in seculum:

* cantabo

Deo Iacob,

nium

10 Et omnia
cornua pec-
catorū con-
fringam:
Lucæ 1.
* & exalta-
buntur cor-
nua iusti.
Plal. 149.

niū gratiarum actionis, Deo patri meo, qui est Deus populi sui. 10 Et in tēpore iudicij illius, de quo iam antē dixi, ego conterā atque comminuam omnia cornua impiorum, omne superbiā & celsitudinem prauorum ego deprimam & humiliabo, deponāmq; omnes potentes de sede, & diuites faciam vacuos: * iustorū autem humilitatem ego subleuabo, & eorū potentiam glorificabo: quando exultationes meas, & patris mei, dabo in guttur eorū, & gladios accipites in manibus: quando in capite eorum ponam diadema gloriæ meæ, & sceptrum regni mei dabo in manibus eorum. Erit enim tūc & manifestē apparebit omnibus mirabilis illa mutatio, qua omnes qui se in mundo exaltauerant, humiliabuntur: cōtrā verò exaltabuntur qui se humiliauerant.

ANNOTATIONES IN
Psalmum septuagesimum-
quartum.

VERSU primo, Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & inuocabimus nomen tuum. Recto ordine confessio præmittitur: succedit inuocatio. Sunt enim, qui solo timore nō nunquam inuocant, quando nō merentur exaudiri iuxta illud, Tūc inuocabunt, & nō exaudiam. Et fatuis virginibus clauso ostio clamātib; dicetur, Nescio vos discedite omnes operarij iniquitatis. Qui autem confitentur Deo, vt oportet, corde videlicet, ore & opere, (Nā ore ac verbis confiteri, factis autem negare, nihil aliud quā irritio est & simulata hypocrisis) hi sunt qui fiducialiter inuocare possunt nomen Domini. Versu secundo, Cū accepero tempus, ego iustitias indicabo. Accepit quidē iam Christus potestatem faciēdi iudiciū, iuxta quōd apud Ioānem dicitur, Potestatem dedit filio pater iudiciū facere, q̄a filius hominis est. Et apud Mattheū, Data est mihi omnis potestas in cęlo & in terra. Et in Actib; Apostolorū, Hunc constituit Deus iudicem viuorū & mortuorū. Nondum tamen accepit tempus, in quo suum debeat cōplere iudiciū, quia nondum tempus illud aduenit iudicādi, quod à patre ab æterno est prædefinitū. Cum ergo tempus hoc acceperit Christus, tum iudicabit iustitias. Iudicare autē iustitias, accipiendū videtur, vt idē sit quod iudicare iusta, quomodo ex Hebræo vertit Hieronymus, Ego recta iudicabo. Nam iuxta cōmunem loquendi consuetudinem scripturarū, facere bonitatē, poni solet pro facere bonū: facere iustitiam,

Miche. 3.
Matth. 25.
Titum 1.

Ioan. 5.
Matth. 28.
Actu. 10.

iam, pro iuste agere: facere iniquitatē, pro facere quod ini-
 quū & malū est, atque ita in aliis. Aut intelligatur Christus
 iudicaturus iustitias, quoniam iustitias hominū examinabit,
 & de iustitiis iudicabit: ita vt in quibus eas inuenerit, pro iu-
 stitię qualitate reddat beata pręmia: in quibus autem abesse
 cōpererit, illis reddat æterna tormenta, eō quidē maiora, quō
 longius ab illa abfuerint. Attamen prior intelligētia, secun-
 dum consuetudinē scripturarū videtur prior. Possēt verō hoc
 iudiciū Christi intelligi iudiciū prius, quod iam impletū est
 in primo ipsius aduentu, quo videlicet pro humano genere in
 temporis plenitudine iudicauit, dum huius mundi principē
 foras eiciens, cōdemnauit: humanū autē genus de captiuitate
 misera, & grauissima tyrannide misericorditer liberauit.
 Cū enim tempus accepit Christus, quo hoc iudiciū fieri de-
 bebāt, vbi aduenit tēporis plenitudo, magnificā rem cōple-
 uit in potentia virtutis suę, mortē simul ac mortis autōrē sua
 morte interficiens. Huic autē sensui non ineptē cōsonat ver-
 sus qui subsequitur, de constabilitatione terrę, iuxta expositio-
 nem à nobis in Elucidatione positā. Versu tertio. Liquefacta
 est terra: & omnes qui habitant in ea, ego cōfirmaui colum-
 nas eius. In Elucidatione versum istū de cōstabilitatione & re-
 stauracione mundi per Euangelicę doctrinę prædicationē,
 & sancti spiritus desuper missionē, sumus interpretati. Iuxta
 quā expositionem, manifestum est secundum metaphoricā
 loquutionē accipiendum, quod dicitur de confirmacione co-
 lumnarum terrę. Quemadmodū enim ædificium quod mi-
 nuatur ruinam, & casui proximū est, columnis subiectis fulci-
 tur, & stabile redditur, vt iam casum nō metuat: ita mundus
 qui ante Christi aduentū videbatur penē in extremas fæces
 deuenisse, vt vix vltrā pietatis quicquam esset reliquū, stabi-
 litate doctrinę ipsius Euangelicę velut cōfirmatus est atque
 stabilitus, ita vt iam imperpetuum fide & pietate penitus ne-
 queat deficere. Semper enim verbū Dei cōseruabit electos.
 Potest etiā intelligi de futura mūdi purgacione, hoc modo,
 Antequā adueniā ego in iudiciū, liquefiet terra, & igne cōfla-
 gacionis purgabitur, cū omnibus inhabitātibus. Neque mi-
 rum si liquefiet, si cōburetur terra à facie mea: quando quidē
 ego ab initio stabiliui & fundavi eam, cōstituendo eā super
 stabilitatem suam, vt nō moueatur neque cadat in seculum,
 atque ita velut posui, & firmā locavi fundamēta eius: quem-
 admodum illa quę firma & immobilia volumus consistere,
 solemus

solemus super confirmatas columnas ædificare. Ipse enim Deus est, qui terram fundauit, stabilemque posuit, nec aliud habet fundamentum vel columnam stabilitatis suæ, nisi Dei verbum. Versu quarto, Nolite exaltare cornu. Exaltatio cornuum quæ in hoc Psalmo frequenti admodum iteratione repetitur, superbia elatio intelligitur. Vnde & vulgo dicimus, quæpiam erigere vel extollere cornua, vbi sese per superbiam magnificare & exaltare aduersus alios cœperit. Vnde Horatius de vini virtute, carmine ludens, pauperem dicit hausto vino sumere cornua. Et vulgo homines, vbi quempiam viderint ferociam, superbiam, aut proteruiam relinquere, dicunt illum cornua ponere, aut perdidisse cornua. Itæ & cum significare volumus, nos quempiam humiliaturos, & superbiam proteruiam, deducturos, dicimus nos illi attrituros siue detrituros cornua quæ gerit superbiens atque proteruiens. Sumpta est metaphoræ à tauris feris, qui gloriantur cornuum potentia: quomodo peruersi homines eleuantur suis temporalibus dignitatibus, potentis atque diuitiis. Versu sexto, Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montibus. Manifestum est, hunc sermonem pati defectum: potestque variis subauditionibus compleri. Vel sic, Neque ab oriente neque ab occidente, neque desertis montibus, alius est Deus vel iudex, quoniam vnus Deus, vnus ipse est iudex omnium. Vel sic, Neque ab oriente, neque ab occidente, &c. Veniet liberatio, vel saluatio, vel effugium cuiquam hominum, in die nouissimi examinis: quoniam Deus est iudex vniuersalis omnium, cuius potentia nemo potest resistere, cuius imperium & iudicium nemo poterit effugere, eò quod in omni loco ipse habeat plenum & perfectum dominium. Nemini enim spes esse debet contra Christi Dei nostri iudicium posse quenquam habere auxiliatorum aut defensorem, per quem illam possit severitatem impune euadere, si actionibus malis in vita corporis eam promeruerit. Vel sic, Neque ab oriente, neque ab occidente, &c. cuiquam venire potest vera exaltatio, nisi à Deo, neque cuiquam potest contingere, nisi cui Deus donauerit. Is nanque solus exaltatus vere est & magnus, non qui se exaltat, sed quem exaltat Deus: quemadmodum non est probatus qui seipsum commendat, sed quem commendat Deus, Atque ita aptè etiam consonat quod sequitur, quoniam Deus iudex est, cuius nimirum soli est exaltare exaltatione certa ac solida. Vnde mox subditur: Hunc humiliat, & hunc exaltat. Atque hanc sententiam

2. Cor. 10

aperte

aperte exprimit versio Felicis, quæ hoc loco sic habet, Quonia neq; ab oriente, neq; ab occidente, neq; à deserto exaltatio. Primæ autè expositioni (quam & in Elucidatione solam sequimur) cõsonat Cald. Paraphrasis sic habens, Quonia non est alius præter me, ab oriente vsq; in occidentem. & à septentrione domus desertæ, & ab austro vsq; ad loca montosa. Cæterũ, illud quod dicitur, à desertis mōtib; plagã meridionalẽ significat. Nã desertũ magnum (in quo & montes erant) Iudææ à meridie est, quemadmodũ mare Iudæis est ab occidente. Versu septimo, Calix in manu domini vini meri, plenus mixto. In Elucidatione hũc calicẽ interpretati sumus, dispensationẽ iustæ ultionis & cõdemnationis, quã Deus propinabit impiis. De quo calice, & aliàs in scriptura frequens mentio, vt Psalmo x. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarũ, pars calicis impiorum. Et in Apocalypsi. Si quis torauerit bestiã & imaginẽ eius &c. hic bibit de vino iræ Dei, quod mixtũ est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in cõspectu angelorum sanctorum, & ante cõspectum agni. Item Eiaia l. i. Eleuare, eleuare, consurge Hierusalẽ, quæ bibisti de manu domini calicem iræ eius: vsq; ad fundum calicis soporis bibisti, & potasti vsque ad fæces. Quibus verbis exprimitur vehemens ultio & grauis vindicta Dei super populum Israheliticum. Et quidem interdum temporalis punitio, interdum verò sempiterna indicatur, velut in loco proposito. Quod autem calix iste dicitur plenus vini meri, significat fortitudinem, duriciẽ, & grauitatem ultionis, quod ipsum magis exprimit plenitudo commixtionis, & turbulẽtia quæ subiungitur. Duo enim sunt quæ maximè vinum faciũt impotabile, primum quidem si nimium sit austerrũ, rigidum, fortẽ, violentum, nec bene attemperatum debilitati humanæ complexionis: deinde, si turbulentum sit, & secum cõmixtione amarum redditum. Dum ergo duo hæc ad calicem adiicit, eius impotabilitatem significat. Impotabilitas autem (vt ita loquamur) calicis, signat impotabilitatẽ diuini iudicij, quod super impios veniet in die nouissimo. Vnde Petrus Apostolus in epistola secũda loquens de malis angelis, dicit, eos nõ portare aduersum se execrabile Dei iudicium, id est importabile eis esse, terribile & horribile Dei iudicium. Posset tamen calix istæ prædictus generalius intellegi, vt includat retributionem vtranq; tam bonorum quàm malorum. Atque ita quidem calix iste intelligetur dispensatio

Psal. 10
Apoc. 13

Esa. 1

2. Pet. 2

tio

Psal. 103

Psal. 35

Psal. 22

tio iustitiæ Dei, secundū quam unicuique congruā pro-
 meritis tribuet mercedem, bonis salutem, malis damnationem,
 Cū enim Deus per eandē suam iustitiam, his quidem vitam,
 illis autē damnationem æternam retribuit, quasi ex eodē ca-
 lice iustos simul & impios potat. Verū iuxta hanc expōsi-
 tiōnē, per vinum merū conuenientiū intelligenda videtur fe-
 licitas & iocunditas vitæ æternæ. Nam vinū latificat cor ho-
 minis. Licet autē in hoc tempore nonnunquam gustare & bi-
 bere detur lectis de vino isto, tamen iam non merū est, nec
 purū est non ita præstans & electū, quemadmodū tunc erit
 quādo absq; omni cōmixtione tristitiæ solidū & plenissimū
 erit gaudiū. Tali ergo vino mero, tali vino præstāssimo &
 amabilissimū plenus est calix ille Dei, vt inde reficiantur &
 inebriantur sancti. Si quidē hi inebriabūtur ab vbertate do-
 mus Dei. Et calix iste sic inebrians, quā præclarus est. Non
 tamen solum inest vinum istud merum, sed propter impio-
 rum plenus est mixto, plenus est fæcibus commixtis, plenus est
 felle & absinthio, quæ ex eodem calice potabunt omnes im-
 pij. Ex eodem calice bibent pij vinum merum, & impij sa-
 ces amarissimas. Atque ita quod in versu sequenti subiectū
 est, Et inclinavit ex hoc in hoc, pulchrè admodum intelli-
 gitur, ex dextera in sinistram: iis quidem qui ad dexteram sin-
 ouiculis inclinando, vinum purissimū præbens, illis autem
 qui ad sinistram, ex eodem fæces amarissimas & turbulenti-
 simū potum administrans. Vtraque autem harum expō-
 sitionum bene apta videtur: neque satis apparet, vtra vni
 præferenda, nisi quod non multum in scriptura solet cali-
 cem complecti vtranque retributi onem, videlicet piorum & im-
 piorū pariter, sed diuisim, vel solam retributionem felicita-
 tis, vel solam damnationis, iuxta exigentiam materiæ de qua
 sermo habetur. Hebræa quoque lectio non videtur ferre in
 calicem impiorum. Sic enim iuxta Hieronymi versio-
 nem, Calix in manu Domini est, vino meraco vsque ad ple-
 num mixtus, & propinabit ex eo: vbi duorum contentio
 nō potest accipi distinctio, sed vnius tantū ad summum vsq;
 impletio, quod vtiq; videtur in malum accipi, tum propter
 præcedentia, in quibus terror iudicis significatur, tum pro-
 pter consequentia, in quibus secum fit mentio, quas vtiq;
 in electorum non erit inuenire. Consonat & Chald. Para-
 phrasis quæ calicem hunc vocat calicem maledictionis, ple-
 num vino mero, & temperamento amaritudinis.

ANNOTATIONES
EX HEBRAEO
ATQUE CHALDAEO IN

PRIMAM PARTEM PSALMORUM.

Quibus quid in unoquoque Psalmo di-

scet originalis lectio Hebraea à nostra

vulgata Latina, demonstratur. Di-

uersorum quoque ex Hebraeo in-

terpretum, variè versiones

explanantur. Per fratrem

Franciscum Titelma-

num Hassel-

lensem.

FRATER FRAN-
CISCVS TITELMA-
NVS CHRISTIANO

LECTORI GRATIAM

ET PACEM.

NEMO, cum in sequentibus multum subinde diuersam inuenieris Hebraicam lectionem à nostra vulgata Latina, conturbari debet vel offendi, sic ut de lectione nostra vulgata sinistra iudicet, aut quasi suspectam, & non veram aspernetur. Non praua enim temeritatis, neque vulgata foret audacia, ea quae tantis retroactis seculis à maioribus nostris, tam Graecis quam Latinis, habitata fuere in summa autoritate, tam leui ratione contemnere aut vilipendere. Primum enim illud considerandum est, bonam partem istarum, quae videntur, aduersitatem magis in verbis esse, quam in sententijs. Nam sit non raro, illic etiam ubi prima facie nihil videtur esse conuenientiae, post introspectam penitus utranque lectionem, & alteram cum altera diligentius collatam, ut sententia prorsus eadem inueniatur: & quae obiter tantum considerata plurimum videbantur dissidentia, post exactiorem persculationem eadem in bonam concordiam minimo negotio reducuntur. Neque minus rarum est, Hebraicam dictionem

poly

polyfer
equiu
interp
elegit
Heb
Biblia
sermon
cation
talis a
neque
cere, n
tiam r
si non s
sum ta
nouit,
accipe
tionis
quae in
tum in
Paulse
Roma
In om
terra v
Nam
cunt s
directi
alia q
Paulse
exemp
que G
sonum
Epist

N.
A.

polysemam, id est, varia significationis (quàm vulgò
 equiuocam appellant) occurrere. Vnde fit, dum nostrā
 interpretatio significationem vnā, alia aliam præ-
 elegit, ut translationum varietas oriatur. Norunt qui
 Hebræas literas vel à limine salutarunt, & Hebraica
 Biblia vel à longe inspexerunt, quàm frequenter in
 sermone Hebræo id vsu veniat, sic diuersas ex equino-
 catione verborum sentētiās educere. Denique etiā si
 talis alicubi occurrat locus, in quo lectiōē vulgatā,
 neque secundum equiuocationem possit ex Hebræo eli-
 cere, neque in eandem cum Hebraica lectiōe senten-
 tiā reducere, ne sic quidem vultum debes auertere,
 si non spiritum Dei velis desp̄icere: qui quā ob cau-
 sam tales diuersitates Ecclesiæ vel admiserit, solus ipse
 nouit, cui nemo est à consilijs. Hoc tantum breui verbo
 accipe, sanctos Apostolos iuxta nostrā vulgatā le-
 ctiōis sententiā aliquoties ex Psalmis loca citare,
 quæ in Hebræo secus haberi est manifestum. Duo tan-
 tum impresentiarum ex multis exempla proferimus.
 Paulus Apostolus capite x. Epistola quam scripsit
 Romanis, ex Psalmo xviij. hoc citat testimonium:
 In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis
 terre verba eorum. Non sic autem in Hebræo legitur,
 Nam pro sono, dictio Kau ponitur, quā Hebræi di-
 cunt significare cursum, vel lineam, vel regulam, vel
 directionem, vel perpendiculum, vel architectonem,
 aliq̄. huiusmodi: de quo vide in sequentibus suo loco.
 Paulus tamē manifestissimè sonum adducit omnibus
 exemplaribus concorditer at testantibus, Latinis at-
 que Grecis. Gracè enim φθογγὸς legitur, quod indubiè
 sonum significat. Alterum exemplum habes cap. x.
 Epistola ad Hebræos, ubi ex Psalmo xxxix. Pau-

us mul-
 tueneri
 à nostrā
 bari de-
 lectiōis
 iudicet,
 non ex-
 s, neque
 is secu-
 tinis, ha-
 one con-
 conside-
 tur, ad-
 tentis,
 nihil vi-
 penitit
 diligen-
 niatur.
 deban-
 nem ea-
 ducan-
 tionem
 poly

4.
lus hoc citat testimonium, in capite libri scriptum est
de me, &c. Hebraica autem lectio pro capite volu-
men habet: In volumine (inquit) libri scriptum est de
me, quomodo ex Hebræo concorditer omnes vertunt
interpretes. Nemini verò est dubiū, amplius aliquid
esse in capite libri, quàm in volumine libri. Item quod
ex eodem Psalmo citat Paulus: Corpus autem apertisti
mihi, non sic in Hebræo legitur: sed Aures fodisti mi-
hi, vel perforasti. Super his te paucis, benigne lector,
volui præmonitum, antequam in syluam ingredi pa-
terer subsequentem, ne nostra diligētia tibi non iusta
fieret occasio contemnendi quæ summa venera-

tione prosequitur Ecclesia, & spiritus
Dei, Bene vale Philochriste lector,

& nostros labores sanctis tuis
precibus adiuvæ &
consolare.

A
N

decipiu
pollicer
fores in
sunt m
eius m
te, cui
etiam
volle
C commo
rum ca
uis. Vo
lix non
purgat
elevati
dā vert
est in r
deris. F
uisculu
stant a
D sed tam
pellit v
su sext
sit man
sed per
bi per
ctio ad
nem,
pto co

ANNOTATIONES

EX HEBRÆO IN

Psalmum Primum.

ERSV primo, Et in cathedra pestilentia non sedit. Pro cathedra pestilentia, ex Hebræo vertitur cathedra derisorum quod secundum rem non ita multum dissonat à communi lectione. Qui enim paruos se doctores exhibent: quid aliud quam illudunt, derident, atque miserè decipiunt sibi credentes: quibus veritatem & viam rectam pollicentur, cum nihil præstent minus. Possent tamen derisores intelligi, etiam quantum ad Deum, verè enim illusores sunt maiestatis Dei, & irrisores gratiæ eius, quicumque eius mandata transgrediuntur. Specialiter autem hypocritæ, cuiusmodi erant scribæ & pharisæi, & cuiusmodi sunt etiam nunc falsi Christiani: qui cum ore confitentur se nosse Deum, factis negant, manifestè se irrisores Dei commonstrant. Beatus autem est, qui in huiusmodi irrisorum cathedra non confederit. Versu quinto. Sed tanquã puluis. Vocabulum Hebraicum quod pro puluere ponitur, ait Felix non propriè pulverem significare, sed leuissimum illud purgamentũ, quod, dum triticum ventilatur, in altum à vento eleuatur & circumuoluitur, aut peleam minutissimam. Quidã vertunt quisquilias, alij glumam. Conuenientia omnium est in re minutissima, leuissima & vilissima, quæ sit nullius pòderis. Huiusmodi enim sunt impij. Et quantũ abest leuis puluisculus, vel quisquiliæ, vel gluma ab arbore, tantũ impij distant à iustis. Cæterum, illud à facie terræ, hebræa non habet, sed tantum quem proicit ventus, id est, quem agitatur aut propellit ventus, quemadmodum Felicis habet translatio. Versu sexto, Neque peccatores in concilio iustorum. Ex Hebræo sic manifestum cõcilium hoc in loco non debere scribi per s, sed per c licet superius versu primo e contrario debuerat scribi per s, non per c. In Hebræo enim habetur pro concilio, dictio adiac, quæ significat congregationem, cœtum siue cõcionem, hoc est concilium. Vnde beatus Hieronymus & Felix, pro concilio verterunt congregationem.

VER SV tertio, Proiciamus à nobis iugum ipsorum. Pro iugo vertit beatus Hieronymus laqueos, alij funes. Felix tamen nobiscum iugum seruat, nec vertit aliud. Sententia autem in his eadem inueniri potest: siue versum istum (iuxta supra posita in annotationibus principalibus Psalmi) tãquam à fidelibus dictum accipiamus, qui laqueos & funes eadem nunc appellant, quæ in priori parte vincula, nimirum erroneas sententias & iniqua iudicia, quibus sunt impliciti increduli, quos & Apostolus ait captiuos teneri diaboli laqueis ad ipsius voluntatem. Hos enim laqueos à se proicere volunt boni ac fideles, vt non similiter ab illo tyranno male captiuo teneantur. Siue ex persona infidelium ista accipiantur dicta, qui sanctissimas Christi fidelium leges, præcepta & consilia, vincula & laqueos appellant: quemadmodum & hodie Antichristi nostri (qui multi sunt valde) impudenter asseuerat. Hos autem (vt ipsi vocant) laqueos siue funes, iucreduli per rebellionem seinuicem adhortantur abiicere. Versu sexto, Ego autem constitutus sum rex. In Hebræo nõ per verbum passiuum fit sermo, sed per verbum actiuum, hoc modo, iuxta Hieronymi translationem, ego autem vñxi regem meum super Sion montem sanctum meum. Atque ita videtur vox patris esse de filio loquentis. Nos autem per passiuum habemus, quasi vocem de seipso loquentis filij: Ego (inquit) constitutus sum rex ab eo super Sion. Neque est in re vlla diuersitas. Versu nono, Reges eos in virga ferrea. Verbum Græcum præmanis *τοῖς κειραῖς*, pascere potius quàm regere significat, & (vt plenius exprimatur) pastoraliter regere: quemadmodum & beatus Hilarius in hunc locum diligenter annotauit, quod verbum & aliàs nonnunquam, cum de Christo in modũ pastoris in bonam partem fit sermo, solet vsurpari: H velut ibi, Dominus regit me, & nihil mihi deerit. Vnde regimen istud, de quo nostra lectio loquitur, accipiendum est ad eum modum quo pastor regit oues, in bonum, quod est pascere. Atque ita etiam ex Hebræo vertit beatus Hieronymus, Pasces eos in virga ferrea. Et iuxta hanc lectionem, oportet primam partem versus de de bonis intelligi, secundam de malis: debet itq; relatiuum eos priori loco positũ, ad alios referri, quàm in secundo: sicuti in Elucidatione manifestum est videre. Nisi etiam secundam partem quis male

2. Tim. 2

1. Io an. 2.

Psalm. 22.

lit iuxta
telligere
lectione
du tantu
preber
re discip
dis vari
re. Felix
torate fi
mundit
aut etia
moda, n
mus eni
re debet
disciplin
fationis
prehede
quo pur
pellunt
gimus.
deant, ce
lium, ve
lio oſcu
fuerat, a
cedeti f
tur patr
infideles
liarentu
ui. Parti
diuersim
gnifice
Alj ear
aut cere
minim

D i c
dar
ſta non
tus pro

iuxta sensum in annotatione demonstratum in bonum in-
 telligere. Alij autem pro reges, vertunt conteres. iuxta quam
 lectionem, eadem vtriusq; partis sententia foret: effectq; secū-
 da, tantum maior expressio prioris Versu duodecimo, Ap-
 prehendite disciplinam. Vbi nostra lectio habet, Apprehēdi-
 te disciplinam. Hebræa lectio admodum fecunda est, & mo-
 dis variis reddi potest. Hieronymus enim vertit, Adorate pu-
 tre. Felix vertit, Osculamini filiū, vel amplexamini filiū, vel a-
 dorate filium. Verti etiā posset, Osculamini disciplinam, vel
 mundiciam, siue amplexamini, apprehendite, suscipite illam,
 aut etiam armamini ea. Omnium autem horum, neque incō-
 moda, neque iucunda, neque difficilis intelligentia est. Debe-
 mus enim filium patris osculari, & amplexari: id est, cū hono-
 re debito suscipere, nō vt infideles abicere: debemus insuper
 disciplinam salutaris fidei eius, & mundiciam vitę ac conuer-
 sationis bonę, quam ipse nos docuit, osculari, amplexari, ap-
 prehēdere, eamque non relinquere. Atq; hic ipse modus est,
 quo pure adoramus filium, & quo eum osculari vel amplexari
 possumus. Demum, per hęc omnia rectē venturam iram effu-
 gimus. Vnde fit, vt singula hęc sententiā commodam ha-
 beamus, & loco non ineptē quadrent. Qui autem osculamini fi-
 lium, vertunt, vel adorate filium, dicūt, quod hic dicitur de fi-
 lio osculando, vel adorando, opponi illi quod superius dictū
 fuerat, aduersus Christum eius, quem admodum id quod præ-
 cēdētī statim versu dictum fuit, Seruite domino, &c. opponi-
 tur patri priori, scilicet aduersus Dominum: vt sicut vtrique
 infideles sese opposuerunt persequendo, ita vtrique reconci-
 liarentur humiliando. Versu vltimo, Cum exarcerit in bre-
 uī. Particula kimeat, quę in Hebræo habetur, ambigua est, & שׁוּמַם
 diuersimodē reddi potest. Vel enim ad tempus refertur, vt si
 gnificet post paululū, quomodo vertit beatus Hieronymus.
 Alij eam ad irę quātitatem referunt, vertūt: quę ceu paululū,
 aut certē modicum, dicentes, cum exarcerit paulum, vel certē
 minimum ira eius. Prior tamen sententiā videtur plenior.

IN PSALMVM III.

DICENDVM est hoc loco aliquid de dictione qua-
 dam obscura, quę in plerisque Psalmis inuenitur po-
 sita non tanquam vilius versus particula, sed post finem ver-
 sus precedentis ante alterius inchoationem. Hęc autem

Sela quid
 significet.

Διοπλασμα.
μα.

dictio apud Hebræos est Sela, pro qua Græci ponunt diaplasmata pro qua nonnulli latinorum ponunt, semper. De vi autem huius particulæ, multa diuersitas est. Quidam enim dicunt eam significare semper vel in æternum vel in sæculum: alij verè siue veritas, Alij profectò vel certè. Alij nihil eam dicunt significare, sed tantum esse anhelantis ac optatis quadam anxietate & nimio affectu rei euentum. Alij dicunt esse signum admirationis dictæ rei nouitatem vel magnitudinem. Alij signum esse dicunt magni & rari alicuius affectus. Alij putant significari vocis mutationem atque eleuationem. Alij signum esse dicunt discontinuationis psallendi, vt scilicet vbicunque hoc signum inuenitur, aliqua fiat mora, prius quàm progressus fiat ad sequentia. Atque hoc magis verisimiliter apparet significari per dictiõem diaplasmata, quã huius loco septuaginta interpretes posuerunt. Quemadmodum enim symplasma significat continuationem concentus versusum, ita per oppositum, diaplasmata diuisionem quandam, & discontinuationem per moram innuit. Huic etiã satis consentit Rabbi Dauid sententia, qui eleuationem vocis dicit significari. Forsitan enim ad vocis commutationem, ista diuisio & mora innuebatur, Expèctis autem omnibus, & locis in quibus huiusmodi particula maxime solet constitui, diligenter consideratis, arbitramur satis rectè esse illorum sententiam, qui asserunt prædictam particulam esse signum diuisionis siue pausationis, inter versusum decantum atque decantandum: primum quidem propter admirationem eius quod dictum præcelsit: deinde ad inueniendũ eius sententiæ quæ subsequitur ab ea quæ præcelsit magnam diuersitatem: propter quam diuersitatẽ verisimile est, vt (secundum aliam sententiam) ad huius signi conspectũ, cantores vocem mutare atque eleuare sint soliti. Atque ita fieri potest, vt plures prædictarum significationum in vnum conglobare, totalem & plenam eius particulæ vim expriment. Illud tamen considerandum est, plerunque vbi istud sela interponitur, inter illud quod præcedit, & quod sequitur, magnam esse differentiam, nec posse (vt ait beatus Augustinus) ea in vnum sensum coniungi, sed plenam sensus diuisionem semper efficere. Declaremus exemplo Psalmi propositi, quod dicimus. In duobus primis versibus, clamat quasi tribulatus, contra hostium multitudinẽ & exprobrationes iniquas, quid multiplicati sunt &c. multi insurgunt, &c. dicunt animæ meæ, &c. post hoc autem

Σύμπλωμα.
μα.

si Sela p
aliud ali
la rotu s
mur, dice
&c. Voce
de sancto
verò ruri
um alic
ni) prop
de ad nou
sequenti
quitur p
nens dep
ris vt an
proponit
de in aliis
Tu autem
defensor
brizo por
tum. Vnd
pens ci
me dicar
tam. Qui
ne super
lud quan
tur. Et ho
vbi in He
moq; ab
iustis
quemad
vult fortit
firmitate

V E R.
vulg
quemad
tio quæ
nomen L
Vade bea

sela ponitur, quasi indicans terminatam querimoniam, &
 aliud aliquid longè diuersum subsequuturum. Itaque post se-
 la notus tranquillus, festiuorem & iucundiorē vocem resu-
 mit, dicens, Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea,
 &c. Voce mea ad Dominum clamaui, & exaudiuit me de mō-
 te sancto suo. Ecce nulla hīc, vt prius, auditur querimonia. Hīc
 verò rursus sela constituitur: quoniam id quod sequitur, no-
 tam aliquid mysterium (nempe dormitionis & resurrectio-
 nis) proponit: Propter quod, iterū contentus interrumpitur,
 & ad nouam rem canendam vox reparatur. Ita & in Psalmo
 sequenti, duobus primis versibus de clamore suo ad Deum lo-
 quitur pro misericordia, mox verò sela interiicitur, quasi fi-
 mens deprecationem: statim verò post sela, non vltra depreca-
 tio vt antè ponitur, sed grauis querimonia & expostulatio
 proponitur aduersū peccatores, & bona ad ipsos eruditio. Ita
 & in aliis per seipsum diligens lector expendat. Vt su tertio,
 Tu autem Domine susceptor meus es. Pro susceptore (quod
 defensorem in praesenti loco, & penè vbique significat) in He-
 braeo ponitur dictio magen, quae significat clypeum aut scu-
 tum. Vnde beatus Hieronymus vertit, Tu autem Domine, cly-
 peus circa me, alius, scutum pro me. Constat autem, siue cir-
 ca me dicatur, siue pro me, siue super me, eandē penè esse sentē-
 tiam. Quid autem est clypeus pro me, aut scutum circa me, si-
 ne super me, nisi defensor aut susceptor meus? Neq; enim al-
 iud quam defendit clypeus. Itaque sententia in idem reuer-
 titur. Et hoc cōpluribus in locis sic obseruatum agnosce, quod
 vbi in Hebraeo Deus asseritur scutum aut clypeus noster, ple-
 rumq; ab interpretibus Graecis positum fuerit ἀντὶ ἀπέναντον vel
 ὑποστηρικτὸς: hoc est, susceptor vel defensor, aut simile aliquid
 quemadmodum pro petra penè vbique posuerunt firmamentū
 & fortitudinem. Sicut enim clypeus defensionem, sic petra
 firmitatem habet & stabilitatem.

IN PSALMVM IIII.

VERSU primo, In tribulatione dilatasti mihi. Tametsi
 vulgata Graeca habeant per accusatiuum, dilatasti me,
 quemadmodum etiam Romana habet editio: nostra tamen le-
 ctio quae datiuum habet, magis respondet Hebraeo. Nam pro-
 nomēn Li apud Hebraeos, manifestum est esse casus dauui.
 Vnde beatus Hieronymus & ceteri omnes, quotquot ex He-

bræo translationes fecerunt, datiuo verterunt, iuxta modum nostrę lectionis. Quapropter, non facillè id per temeritatem debet immutari. Versu tertio, Filij hominum, vsquequo graui corde? Hebræa lectio longè secus habet, quàm Græca aut Latina. Hieronymi enim versio sic habet, Filij viri, vsquequo inelyti mei ignominiosè diligitis vanitatem, quærentes mendaciū? Est enim hæc vox Dei, hominibus suæ originis nobilitatem proponentis, & conquerētis siue expostulantis de sua conculcatione, tanquam si dicat, O vos filij viri, de rationali creatura nobilissima progeniti inelytæ & sublimes creature meæ, quos ego tam sublimi gradu creavi & condidi: quousque vestræ dignitatis immemores, ad vestram propriam ignominiam & vilipensionem diligitis ea quæ longe infra vos sunt rebus vanis & fallacibus inhærentes? Felicis autem versio sic habet, filij viri vsquequo gloria mea opprobrio, supple erit aut fiet à vobis? hoc est quandiu gloriam meam vertetis in opprobrium & ignominiam, pro me scilicet (qui solus sum amandus & colendus) vanitatē diligentes & mendaciat. Quæ sententiam quidam adiecto verbo expressit aliquatō clarus, hoc pacto, Filij viri, vsquequo gloriam meā vertetis in ignominiam? Sententia autem penè eadē est, quam sapius in Elucidatione & annotationibus prioribus prolixius expressim.

וְיָרֵא

Filios autem viri, intelligunt aliqui filios Abrahæ, vel Israelis. Nam quod ponitur hoc in loco Hebræum ישׂרָאֵל, virum nobilem & quasi vel cælestem significat. Nos tamen paulo ante aliam intelligentiam indicauimus, huic non præiudicantes.

Versu quarto, Et scitote quia mirificauit Dominus sanctum suum. Pro eo quod nos habemus mirificauit, in Hebræo הִפְלִיחַ habetur Hiphlah: quod diuersimodè transferunt. Nam Felix testatur rectè verti posse mirificauit, nostro more, vel eam mirabilem reddidit, quomodo verit, & Hieronymus ipse tamē in textu pro mirificauit, legit, segregauit. Quæ licet secundum vocem differre videātur, secundum rem tamen coincidunt. Quid enim aliud sibi vult, segregauit Dominus patrem sanctum suum, nisi quod cum eo mirificè egit, quodq; nō terrorum more cū illo egerit, sed nouo quodā & eximio modo, nō dans ei spiritum ad mensuram, quemadmodum ex teris, sed gratiæ & veritatis plenitudinem, de qua omnes acciperent? Hoc autem dum nulli aliorum præstat sanctificatorū ad mensuram, nōne rectè illum dicitur segregare aut sep arare

Ioan. 3.

Ioan. 1.

quoquam
natum
natum
Quem
mus, quod
genito filio
noane ha
sue segre
ificasse, si
solidum
num accip
mea aliu
noe aper
Christus p
alius v
et Chasid
lem, vel g
Christo d
sanctus sit
bis à patre
plenitudi
vidimus e
nominis s
non ad me
nominum.
rem partē
sacer Hier
ciunt. Nam
quod ad e
tatione fa
admirabil
bus, & con
ter, quonia
qui sempe
ustificari.
bere diuer
quimini in
us sensus
contribula
peccata ve
et ipse vo

modum primogenitum & naturalem ab adoptitiis? Et hoc
 nomen est mirificare, & mirabilem reddere præ cete-
 ris. Quemadmodum (exempli gratia) cum de Abraham legi-
 mus, quod filiis concubinarum dedit munera, Isaac autem ut uni-
 genito filio primarię coniugis, totam disposuit hereditatem:
 nonne hac ratione recte dicitur & separasse filium suum Isaac,
 siue segregasse nimirum à filiis concubinarum, similiter & mi-
 raculose, siue mirabilem reddidisse præ ceteris: ut pote quem
 molitum instituerit bonorum omnium heredem, aliis tan-
 tum accipientibus sua munera, viuentem patre Abraham, & præ-
 terea aliud nihil expectantibus. Sed & iuxta aliam considera-
 tionem aperte attestatur Paulus in Epistola ad Hebręos, quod
 Christus potestis noster segregatus sit à peccatoribus, semper
 affluens vultui patris. Ceterum, pro sancto in Hebręo vox
 est Chafid, quam ait Felix significare sanctum vel misericor-
 dem, vel gratia plenum: quę omnia quam recte conueniant,
 Christo domino, nemo ignorat fidelium. Quomodo enim non
 sanctus sit & misericors, quę Paulus testatur factum esse no-
 bis à patre iustitiam & sanctificationem, & redemptionem: De
 plenitudine autem gratię testatur dilectus discipulus, quod
 vidimus eum plenum gratia & veritate. Et alter ille, eiusdem
 nominis seu diuersi officii, Baptista, amicus sponsi huius quod
 non ad menturam illi pater dederit spiritum, perhibuit testi-
 monium. Versu quinto, Irascimini, & nolite peccare. Prio-
 rem partem huius versus per omnia nobiscum vertit ex Hebręo
 sacer Hieronymus. Alij tamen ex Hebręo alium sensum eli-
 ciunt. Nam Felix vertit, Contremiscite, & nolite peccare:
 quod ad eandem sententiam quam supra posuimus in Eluci-
 datione facile est reducere. Debemus enim, si ad hunc sanctum
 admirabilem conuerti voluerimus, irasci pristinis vanitati-
 bus, & contremiscere pro eis atque pauere & timere salubri-
 ter, quoniam initium sapientię timor domini. Et beatus homo,
 qui semper est pauidus. Neque qui sine timore est, poterit
 iustificari. Ea verò quę sequuntur, videntur ex Hebręo ha-
 bere diuersam sententiam. Hieronymi lectio sic habet. Lo-
 quimini in cordibus vestris super cubilia vestra, & tacete. Cu-
 ius sensus est, Agite penitentiam in cordibus vestris, in spiritu
 contribulato & corde contrito, recogitantes in amaritudine
 peccata vestra, & in silentio preestolantes salutare domini, do-
 ceat ipse vos consoletur gratia remissionis & visitationis sue.

Gen. 25.

Hebr. 7.

דפי

1. Cor. 1.

Ioan. 1.

Ioan. 3.

Psalm. 110.

Eccle. 1.

Prou. 28.

Thren.3 Bonum est enim cū silentio præstolare salutare Domini. Et
 Matth.6 per se ipse docuit Christus, clauso cubiculo orare patrem in
 Lucæ 11 abscondito, & dicere: Pater dimitte nobis debita nostra, &c.

Versu septimo: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Ex Hebræo vertunt: Leua super nos, vel eleua, vel exalta, vel magnifica super nos lumē vultus tui, pro indicatio scilicet modo imperatiuū siue deprecatiuū ponētes. Vult autem ista deprecatio hanc sententiā: Dicunt quidem mali & increduli, qui excusationes quærūt in peccatis, Quis ostendit nobis bona? Verū tu Domine es qui nobis bona demonstras. Tu tantū leua & exalta super nos, imprime in apertis spiritus nostri lumē salutaris gratiæ tuę, & dabitur lætitia in corde nostro, & docebimur, erimúsque instructi in omni veritate. Quomodo autem eleuatio luminis diuini vultus super nos & signatio, in idē possint cōuenire, non vsq; adeo difficile est considerare, si attendamus tantum ad denarium, super quē imago per ictum desuper imprimitur. Quemadmodum enim non potest denarius accipere regis imaginē, nisi desuper imprimatur ictu mallei: sic nūquam hominis spiritus cognari poterit diuino lumine, nisi desuper suo radio nobis sit imprimatur similitudinē. Alij autem vertunt, Erige super nos vexillum luminis tui. Sed neque hoc proposito incommodum est. Quemadmodum enim ad signum exaltatum sese gubernāt milites, sciūtque quid agendum aut quando celandum: ita lumen vultus diuini quod in nobis fulget desuper, dux nobis est itineris & actionū nostrarum, per omnia nobis demonstrans, quid agere, quidve fugere debeamus. Et in huius vexilli erectione est lætitia cordibus fidelium, qui amant signa magni regis sui. Qui autem tardi sunt & pigri milites, non aspiciunt ad vexillum illud: & ideo in mortem miserunt, dum vitam malè quærunt, quemadmodum qui in prælio extra vexilla aberrant. Versu nono, In pace in idipsum dormiam. Particula in idipsum, idem valet, quod pariter vel simul, quemadmodum ex Hebræo vertit Hieronymus, ac cæteri interpretes. Similiter & aliis in locis accipi debet, vbi eam poni contigerit: vt Psalmo cxx. Curus participatio eius in idipsum. Et Psalmo xxxiii. Exaltemus nomē eius in idipsum. Versu vltimo, Singulariter in spe constituisti me. Hieronymi versio sic habet, Singulariter securum habitare fecisti me. Felicitis autem: anslatio habet.

Psal. 120.

Psal. 33.

bet. Singu
 ledre. Co
 lonentiā.
 specialiter
 Venne al
 miter tu
 signat. Pot
 securitatē
 abipsum d
 singularite
 filius, in sp
 Anque ita
 domine so
 tu. Tu don

D

HABE
 tres p
 li sese offe
 morū. Sim
 titur. Titul
 mas cantio
 particula l
 tam absqu
 tam, quon
 bus, ad iust
 huc laus Pl
 u atq; cōse
 Diuinitatē
 secundum
 vultus iste i
 eum ad C
 tare dign
 fideliter m
 anseach q
 videtur vll
 Hieronym
 lamed præ
 terea vb

Singulariter vel specialiter tutò facies me habitare vel sedere. Coincidunt autè hæc cum nostra lectione, secundum sententiã. Nam singulariter in spe constituere, idem est quod specialiter securum facere, & singulariter tuorù constituere, Neque aliud est, facere, singulariter securũ, habitare, aut specialiter tutò sedere. Securitatem enim quietis, vtrunque designat. Potest autem illud, singulariter referri vel ad spem & securitatẽ hominis iusti, iuxta expositionẽ supra positam, vel ad ipsũ dominum constituentem, vt sit sensus. Tu domine singulariter cõstituisti me securum, id est, tu solummodo, tu solus, in spe & securitate posuisti me, siue habitare fecisti me. Atque ita sonat lectio quã in textu ponit Felix, Quoniam tu domine solus in spe locabis me. Cui accedit quod alius vertit, Tu domine solummodo confidenter habitare facies me.

DE TITVLO PRAECEDENTIS PSALMI.

HABET Psalmus iste quartus titulum, qualem hæcenus tres præcedentes nõ habuerunt. In quo difficultas quædam sese offert, hoc in loco explicanda, pro vniuerso libro Psalmorũ. Similis enim titulus fere ante omnes Psalmos præmittitur. Titulus ergo Psalmi præsentis talis est, In finem, Psalmus cantici Dauid. Difficultas autem quam diximus, in illa particula later, in finem: quam quidam Latinorum interpretum absque magna difficultate referunt ad Christum dominum, quoniam (iuxta Apostoli sententiã) finis legis est Christus, ad iustitiã omni credenti: Ipse autè est, ad quem vniuersa hæc laus Psalmorũ referri debet, & ad cuius laudem decantata atq; cõscripta est. Non est enim Psalmus qui nõ vel ipsius Diuinitatẽ prædicet, vel de mysteriis assumptæ humanitatis, secundum spiritus illuminationẽ, prophetet. Rectè ergo titulus iste in finem, penè omnibus Psalmis præmittitur: quoniam ad Christum quæcunque in eis decantata sunt, spectare dignoscuntur, & in Christi laudem, & amorem dirigunt fideliter modulantes. Sciendum tamen est, quòd dictio lammasch quæ loco illius, in finẽ, in Hebræo ponitur, non finẽ videtur villo modo significare, neque in finem: quam beatus Hieronymus ubiq; in Psalmis vertit victori, accipiens literã lamẽd præpositam, vt sit signum datiui casus. Felix etiam in cõtextu ubique Vincenti vertit, in annotatione tamen mar-

Rom. 10.

למנח

gin

ginali ponit, danti aternitatem, vel effundenti sanguinem, asserens fuisse congruum, vt Dauid qui in Psalmis & diuinitatē Christi canere volebat, secundum quam aternus creditur: & humanitatē, secundum quam passionē erat suscepurus & sanguinē effusus, talem præponeret dictionem, quæ vtrūque significaret, existimans datiuos illos sic positos esse, vt significent, in laudem vincentis siue superantis, aut effundētis sanguinē, siue cruentantis, siue sanguinolenti, aut dantis aternitatem. Sunt autē hæc, meo quidem iudicio, ex fide illius pectore piē dicta, ac diligenti meditatione contemplationēq; vtiliter admodū inuenta, & digna quæ piis mentibus cum suauitate ruminentur. Neque penitus dissonat hæc expositio, ab ea quæ superius exposuimus, de titulo Psalmorū Greco atque Latino, In finem. Victor enim iste & cruentans aut sanguinem effundens aut sanguinolentus, item & ipse aternitatem dans: quis alius est nisi Christus dominus, quem Latini expositores (iuxta Pauli sententiā) finem interpretantur. Sunt tamē qui dictionē supradictam aliter intelligunt, videlicet vt litera Lamed præposita non sit articulus datiuus cuius sed valeat potius ad vel in, sicq; dictionē illam totam lamaleach, interpretantur ad victoriam. Quam sententiam ponit beatus Hieronymus in prologo primi libri cōmentariorum in Danielē, dicens id quod à septuaginta interpretibus restum est, In finē, potius significare, pro victoria. Atque ad hunc modum, in expositione titulorū, ex Rabbi Salomone adducit vir in scripturis sacris non vulgariter eruditus neque mediocriter bene de eis meritis Nicolaus à lyra, qui ex eiusdem sententia dicit, per hūc titulum significari conatum illū quæ sese cātōres in cantando cum iubilo separare ac vincere conabātur, omnes sic ex animo psallentes, vt quasi pro victoriā viderētur contendere. Quemadmodum cum in honesto aliquo exercitio plures simul & diligentissimē & summa sedulitate singuli laborant, dicuntur ad victoriā agere, & quasi pro victoriā siue palma certare. Atque id dici solet, etiam si nequaquam seinuicem superare aut vincere intendant, sic in eadem re diligenter laborantes. Sicq; Psalmis hunc titulum non malē præponi dicunt, qui istam sententiam sequuntur ad indicandū, quanto affectu debeant Dei laudes canere serui eius, secundū extremum videlicet conatum & summam diligentiam. Vigilanter enim & omni attentione psallendū est

summo
supra
nolū
summ
vltimum
qui p
suis sole
quod
se ab
nio loco
hunc cert
colam vi
cunda h
doctissim
sione qu
dicit signa
excitatis
cū insticu
Lamed, si
crede dica
mi difficil
Dei, & om
quoque li
significat
legans qu
milia, id
nores. Et
it rursun
potest, ve
tationē, p
videlicet
erat, lame
cū intel
cator, in
nom mag
verti poss
nalleach,
ponit tan
tentiar u
do quoda
tan

in summo tamq; altissimo domino. Huic etiam intelligen-
 tiz supra nominatus autor Nicolaus accommodat non malè
 titulu nostrum vulgatum, in finem: quoniã videlicet secun-
 dũ summam diligentia & extremum conatum quasi secundũ
 ultimum virtutis in psallendo laborabant: quemadmodum
 qui pro victoria contendunt, etiam finem & vltimum vir-
 tutis solent adhibere ad id in quo consistit victoria: iuxta il-
 lud quod Paulus ait, Omnis qui in agone cõtendit, ab omni-
 bus se abstinere vt corruptibile accipiat coronam. Nam (vt in
 alio loco dicit) qui certat in agone, nõ coronabitur, nisi legi-
 time certauerit. Atque hæc quidem quantum ad hanc parti-
 culam videbantur posse sufficere. Non videtur tamẽ præter-
 eunda hoc loco Ioannis Reuchlinij, viri in Hebræis literis
 doctissimi, super proposita dictione sententia. Is enim in expo-
 sitione quã super pœnitentiales Psalmos edidit, lamnasseach
 dicit significare, ad inuitatoriũ. Vocem enim exhortantis &
 excitatis ad exercitiũ aliquod, quæ facit facere opus & offi-
 cium institutũ, dicit appellare menasseach, sicque adiecta litera
 lamed, fit, ad inuitatorium. Quomodo autem omnes Psalmi
 rectè dicantur cani ad inuitatoriũ vel ad inuitationem, nemi-
 ni difficile est intelligere, propter exhortationem ad laudem
 Dei, & omnis virtutis amorẽ, vitiorũq; detestationẽ. Idem
 quoque libro de rudimentis Hebraicis, verbum nassach dicit
 significare idem quod institit, coëgit, sollicitauit, vrgebat: al-
 legans quod scribitur 2. Paral. 11. Præpositosque eorum tria
 millia, id est, prouocatores, sollicitatores, & operarum horta-
 tores. Et Esdræ 111. vt instaret super eos qui faciebant opus.
 Et rursum, Vt vrgerent super opus domini. Atq; hinc accipi
 potest, vel illa superior sententia, ad inuitatoriũ, vel ad inui-
 tationẽ, prouocationẽ, excitationem, siue exhortationem, vt
 videlicet litera mem adiecta suprapositæ radici, nomen effi-
 ciat, lamed verò pro ad positum accipiatur. Aut secundum
 alia intelligentiam exponi poterit, nisi præposito vel prouo-
 catori, instrumentis musicis vel in carminibus: id est, canto-
 rum magistro siue præfecto: quomodo nonnulli rectè putant
 recti posse. Chaldaica autẽ translatio pro hac particula lam-
 nasseach, quam supra diximus, tam variè ab Hebræis reddi,
 ponit tantum, in laudem: quod sicut nullam prædictarũ sen-
 tentiarum plene cõprehendit, ita nullam excludit, estq; mo-
 do quodam generalis & vniuersalis ad omnes quæ supraposi-

1. Cor. 9.

2. Tim. 2.

נצח

2. Paral. 2.

Esdræ. 3.

tæ sunt. Intelligi autem potest, in laudem ipsius cantoribus quoniam psalmi illis facti sunt, ut per eos laudent, & cantent ad victoriam. Aut in laudem ipsi victori, vel effudenti sanguinem, vel danti æternitatem, &c. Verùm hæc de particula proposita dicta sint satis. Nunc autem ad alteram particulam exponendam transeamus, dicamúsque quid sibi velit, quod nõ simpliciter in hoc titulo dicitur: in finem, Psalmus David: sed cù adiectione, Psalmus canticum David. Dicunt autem Latini interpretes, specialẽ aliquam lætitiã commemorari in Psalmis talibus, qui huiusmodi titulo prænotantur: propter quã sit eximiẽ gaudendum atque lætandum: quẽa smodum hinc in fine Psalmi expressa sit mentio de illo iucundo & gaudio lumine, quod super nos signatũ, dat in cordibus nostris lætitiã, deq; fecunditate frumenti, vini, & olei, & spe dulciter in Christo cubantiũ. Quidam autem libri habent, in finem, in carminibus, Psalmus David: atque ita habet lectio Græca, in hymnis, siue in carminibus. In Hebræo autem habetur *bingmoth*, quod beatus Hieronymus vertit, in canticum. Felix autem putat verti posse, in choris, vel in canticis simul cù instrumentis musicis: ut innuat titulus debere nos lætari (ut ipse ait) & choros ducere, laudẽsq; proferre in honorem ipsius redemptoris nostri, qui nos redemit suo sanguine. Sed & ipsa vocis origo rectẽ huic sententiẽ cõsentit. Nã (teste Joanne Reuchlinio, in libro de rudimentis Hebraicis) *nigga* verbum, significat, lusit instrumentis musicis: quemadmodum organista, vel citharædus, siue musicus quilibet manualis. Atque hinc ait titulum præsentis 111. Psalmi habere inscriptionem. Quomodo autem in musicis instrumentis Deo cantari instituerit rex & Propheta David, pulcherrimẽ atque plenissimẽ descriptum inuenies cap. x. primi libri Paralip. Verùm de his hæctenus.

IN PSALMVM V.

VERSV nono, Mane astabo tibi & videbo. Vertit ex Hebræo sacer Hieronymus, Mane præparabor ad te, & cõtemplabor. Felix autẽ vertit actiuo genere: Mane præparabo tibi, vel ordinabo ad te, supplens, orationem: ut sit sensus, Mane præparabo tibi, vel ordinabo ad te orationem, & speculabor, siue contemplanbor, Hæc autem manifestẽ sibi inuicem & lectioni Latinæ vulgatæ, quantum ad sententiam,

בגבויות

נגן

consenti
conspic
sentes N
alissimu
norũ, aut
ocum: in
Adorabo
Hebræo
Felix alle
modũ led
ter hæc d
sentes in
de corpor
Daniele
netris co
sali (ubi p
adorabat
cũ iutra c
tu, ad tem
prelimus a
plo præle
pauiter ter
ua diuina
verbo ad
pretatem
nemac de
ad summa
he, ex con
pluribus i
oratione p
Viuo ego
an. Ut in
ratio sign
mei. In H
conspic
nyam) di
Quaqua
mea pror
gaur, qua
ceat Deo.

con

consentiūt. Quid enim aliud est astare domino, quàm diuino
 conspectui nos ipsos per orationē & meditationē facere præ-
 sentes? Neq; enim corporis pedib⁹, sed cordis affectibus Deo
 affluimus, cum post tenebras noctium (id est obscuritates vi-
 tionū, aut turbam malarū passionum) mane nobis fuerit ex-
 ortum: id est, claritas & tranquillitas pectoris. Versu octauo,
 Adorabo ad templum sanctū tuum. Beatus Hieronymus ex
 Hebræo vertit, Adorabo in tēplo sancto tuo: quomodo etiam
 Felix allerit rectē verti posse. Ipse tamen in textu ponit iuxta
 modū lectionis nostræ, Adorabo ad templū. Potest autem in-
 ter hæc duo, nonnulla assignari diuersitas: quoniam etiam ab-
 sentes in spiritu possumus ad tēplum Dei adorare, loquendo
 de corporali siue manufacto Dei templo: quemadmodum de
 Daniele legimus, quòd in terra captiuitatis positus, apertis fe-
 nestrīs cenaculi sui contra Hierusalem: hoc est, versus Hieru-
 salē (vbi patribus locus fuerat adorationis) genua flectebat, &
 adorabat, confitens domino. Atq; ita & nos matutino tēpore,
 cū intra cubile reclusi cōstitimus, adorare possumus in spiri-
 tu, ad templū etiam materiale domino dedicatū, licet corpo-
 re simus absentes. In templo autē non adorat, nisi qui in tem-
 plo præsens existit. Verisimilius tamē est, Dauidē hīc princi-
 paliter sermonē facere de templo spirituali: id est, de præsen-
 tia diuinæ maiestatis. Illud quoq; aduertendum est, quòd pro
 verbo adoro Hebræi ponunt *histachauah*, quod secundū pro-
 prietatem significare dicūt incuruationem, siue genuflexio-
 nem: deinde, quoniam adorātes Deū nos ipsos incuruamus
 ad summā humilitatis protestationē: aut genua flectimus, ve-
 lut ex consequēti significare adorationē. Vnde & in aliis cō-
 pluribus scripturæ locis, genuflexionem inuenimus pro ado-
 ratione positam. Veluti cum dicit apud Prophetam dominus,
 Vno ego, quia mihi flectetur omne genu. Et cū Apostolus
 ait. Vt in nomine Iesu omne genu flectatur. In his nanq; ado-
 ratio significatur. Versu nono, Dirige in cōspectu tuo viam
 meā. In Hebræo videtur contrario modo haberi, Dirige in
 cōspectu meo viā tuam: hoc est (vt habet versio beati Hiero-
 nymi) dirige ante faciem meam viam tuam, vel coram me.
 Quamquam autē hæc videantur verbis differre, sententia ta-
 men prorsus vna est. Via enim nostra in cōspectu Dei diri-
 gitur, quando vitā nostram cælesti gratia sic ducimus, vt pla-
 ceat Deo. Et hoc ipsum (licet aliquanto obscurius) significat

Danie. 6.

השתחוה

 Esaiæ 45.
 Roma. 15.
 Philip. 2.

etiam illud alterum quod ex Hebræo vertitur, Via enim Dei: id est, obseruantia præceptorū & mandatorum eius, nobis est ante oculos, quando in ea iugiter diuina gratia adiuti intendimus, in lege domini voluntatē & mentem habentes, atque ita secundum eam cælesti ducatu dirigimur, vt ab ea nō aberreremus. Versu vndecimo, Linguis suis dolose agebant. Pro eo quod nos habemus, dolose agebant, iuxta Hebræum habetur, lenificant, vel leuificāt, vel leuigant: hoc est, blandiuntur, & dulcia loquuntur, sermonesq; mollificant, nimirum ad facilius decipiendum innoxias animas. Neq; multum secundum sententiā ab his distat, lingua dolose agere. Versu decimotertio, Habitabis in eis. Beatus Hieronymus vertit, Proteges eos. Alij vertunt, Obumbrabis eos. Sed neq; hic sententia diuersus est, Siquidem Deus habitat in nobis ad protectiōem, & in nobis habitando nos protegit, atque obumbrat.

DE TITULO PRÆCEDENTIS PSALMI.

PSALMI iam explanati titulus est, In finē, pro ea quæ hæreditatē cōsequitur, psalmus Dauid. Quod Latini expositores ad ecclesiam populumq; fidelium referunt. Est enim psalmus iste oratio fidelis populi, siue totius ecclesiæ cōtra impiorum malitiā, suā innocentiam protestantis corā domino. Ipsa autē ecclesia est, quæ per Christū hæreditatē cōsequitur, hæreditatē scilicet vitæ æternæ, regniq; cælestis, de qua etiā in fine huius psalmi fit mētio. Per ipsum namq; (facti ipsius coheredes) hæredes facti sumus Dei, secundū spem vitæ æternæ. In Hebræo autē habetur, el hanechiloth: quod beatus Hieronymus vertit, Super hæreditatibus: potestq; exponi secundum eandē ferē sententiā, quæ titulus Latinus iam expositus est, id est, pro populis, siue ecclesiis fidelibus, quæ sunt hæreditates Dei. Aut pro hæreditatibus, plurali numero dictū est: quoniam in psalmo hoc mētio fit & de hæreditate Dei, quæ est populus fidelis sese præparans, & astans in cōspectu domini, & de hæreditate ipsius populi, quæ ecōtrario est ipse Deus: qui vt in fine dicitur) inhabitabit, & quasi scuto bona voluntate sua coronabit illos. Alij hanechiloth putāt esse nomē instrumenti musici, in quo videlicet psalmus præsens erat decātanus. Interpretari tamē rectē hæreditates (vt diximus ex Hieronymi sententia) est manifestū ex radice Hebræa nachal, quæ significat

Roma. 8.
אל הנחילות

נחל

A sicut ha
dicens
vel vul
iuxta t
singula
leant
tere, no

V E
lig
bis aut
modo e
fragilit
tione si
autē no
turbara
C Obstup
quod cl
peccato
obstupe
rutē rig
su priua
tus conf
compos
cū iis ag
ma hon
similit
bonum
qui ant
etiam n
dit, cū B
eius, & c
briation
atque pe
commo
te Nath
rā porni
plet han
ne, vsque

Afficit hereditauit. Felix autē multiplicem ponit versionem, dicens præter prædicta verti etiam posse, pro infirmitatibus, vel vulneribus, aut pro cōgregationibus, vel societatibus, aut iuxta torrentes, vel super torrentes: simul ostendens quomodo singula hæc non malè proposito respondeant, & Christo valeant aptari, cui psalmum tribuit: quæ apud illū licet requirere, nos (vitandæ nimie prolixitatis gratia) pertransimus.

IN PSALMVM VI.

VERSV secundo, Quoniam infirmus sum. Infirmū intellige, non malè habentem, vel languidū: id est, languoribus aut morbo laborantē, sed debilem, aut imbecillum: quomodo ex Hebræo vertūt Latini interpretes. Proponitur enim fragilitas & imbecillitas generis humani, de qua in Elucidatione simul & annotatione præmissa latius est dictum. Vbi autē nos habemus, Conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est: quomodo etiam legit Hieronymus: alij vertunt, C. Obstupuerunt ossa mea: Et anima mea stupefacta est nimis: quod clarius aliquanto languorem exprimit, à quo desiderat peccator curari. Per peccatum enim in homine vires omnes obstupescūt, & stupefiunt, velut ab bonū inhabiles, & ad virtutē rigidæ atq; inflexibiles: anima verò quasi iudicio & sensu priuatur. quemadmodum cū homo obstupescit, aut attonitus consistit præ stupore, quasi in extasi positus, non est tum compos iudicij, & penè extra semetipsum sit. Atq; ita reuera cū is agitur qui peccato se subdūt. Statim enim incipit anima hominis peccatoris rectū iudicium & sensum perdere, similiter & vires omnes obrigescunt, & quasi inflexibiles ad bonum fiunt. Quemadmodum (exempli gratia) David ipse qui ante peccatum animam habebat & ossa viuacissima ut etiam minima queque perciperet, vbi vni se peccato subdidit, cū Bethsabee delinquens, obstupefacta est statim anima eius, & ossa eius obriguerunt, ita vt iam post, cū etiam ad inebriationem Vriæ laboraret, imò & occisionem meditaretur atque perficeret, nihil persentiret in anima nihil in ossibus commoueretur, iam enim obstupuerāt omnia, donec veniente Nathan propheta domini, restitutus est sanitati per amarā poenitentiam Versu tertio, Sed tu domine vsquequo? Cū plet hanc sententiā Chaldaea paraphrasis, dicēs, Et tu domine, vsquequo dabis dilationem mihi? Quod elucidationi satis

2. Reg. 11.

2. Reg. 12.

apertè responderet. Est enim sensus, Usquequo differes misereri, & usquequo prológabis auxiliú, & longè facies misericordiam tuam? Alij sic cõplent sententiam: Domine usquequo contemnes me? In Hebræo tamen, vt in vulgata lectione, incompleta sententia est. Versu quarto, Conuertere domine. Pro Conuertere, interpretes omnes vertút, Reuertere, & eadè est sententia. Dei enim reuersio, conuersio est. Cũ ei ad peccatorem benigno suo aspectu & vultu propitio conuertitur, donans peccati remissionè, & gratiæ auxiliu, tunc ad illũ & reuertitur: quẽadmodum ecõtrario, cum ab homine propter commissum peccatum, vultũ suum benignu subtrahens auertitur, tunc abscedit ab illo. Versu sexto, Laboraui in gemitu meo. Laborare in hoc versu significat afflictionè, quomodo & aliàs nõnunquam solet accipi. Vnde Felix vertit, Afflictus sum in suspirio meo. Caterum, quod hic dicitur, Lauabo per singulas noctes lectum meum: beatus Hieronymus vertit, Natate faciam lectum præ abundantia videlicet lachrymarum, ita vt lauari possit in lachrymis. Dicitur autè hoc iuxta vsitatam loquendi consuetudinem per quendam excessum.

Versu septimo, Inueteraui inter omnes inimicos meos, Inueteraui exponitur, cõsenui, siue nimium demoratus sum, vt G plangat pœnitens nimium suam inter inimicos demorationem: quemadmodũ in alio psalmo ait, Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est. Aut potius accipiatur Inueteraui, pro Consumptus sum, aut defeci, siue ad nihilum radactus sum. Quod enim antiquatur, & senescit, propè interitum est. Atque huic sententiæ respondet apertius Hieronymi versio ex Hebræo, quæ habet, Consumptus sum ab vniuersis hostibus meis. Accipitur autem interdũ hæc dictio inueterascere, siue veterascere, pro cõsumi, siue deficere. Veluti psal. xi. viii. Et auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorum: id est, consumetur, peribit, deficiet. Versu vltimo, Erubescant valde velociter, Valde velociter, in Hebræo sonat subito, repente, in instanti, siue in puncto. Nam impiis (iuxta verbum Sapientis) repentinus superueniet interitus.

DE TITVLO PRAECEDEN-

TIS PSALMI.

Sextus psalmus talem habet titulum, In finem in canticis. Psalmus Dauid, pro octaua. Ex Hebræo autem beatus

Psal. 119.
Hebr. 8.

Psal. 48.

Prover. 29

Hic
que ita
hunc r
cola ill
erpo
septem
pus pre
Recte
presen
penite
mor in
Misere
cõurb
per oct
enolur
presen
quali p
nunc v
octaua
Ciam. A
loco po
Quid a
fici oct
huiusm
dea tra
dium. A
ligi po
chordi
hyp. x v
Dus, q
bræo, l
ponitu
instrum
apum
cio eni
muarfe
tis Heb
carme
bant ep
rsta n

Hieronymus vertit, Victori in canticis, super octaua, at-
 que ita vertit & Felix, super octaua. Omnia autem quæ ad
 hunc titulum spectant, iam supra exposita sunt, excepta parti-
 cula illa, pro octaua, siue super octaua. Hanc autem Latinum
 expositores nostri ad diem iudicij referunt, quæ, quoniam post
 septem dies, per quos omne tempus voluitur (id est, post tem-
 pus presens) sequitur, bene quasi octaua dies potest nuncupari,
 Recte autem pro octaua secundum hunc sensum inscribitur
 presens psalmus, quoniam pro iudicij illius magni terrore à
 penitente canitur, vt scilicet iram diei illius effugiat. Vnde
 mox incipit, Domine: ne in furore tuo arguas me: ac deinde,
 Miserere mei dicens subsequenter, etiam ossa & animam esse
 cõturbata, propter octauam illam, id est, iudicij diem. Potest &
 per octauam significari subsequutura beata aternitas, quæ post
 euolutum septem dierum spatium (id est, post transactum vitæ
 presentis tempus) quasi octaua subsequitur. Erit enim dies illa
 quasi perpetua quædam octaua, postquam dies isti septem qui
 nunc voluntur, suum decursum compleuerint. Pro hac autem
 octaua consequenda gemit nunc peccator, & agit peniten-
 tiam. Aduertendum tamen est, vocem Hebræam quæ hoc in
 loco ponitur seminit, teste Felice, variè admodum exponi.
 Quidam enim dicunt esse nomen instrumenti cuiusdam mu-
 sici octo chordas habentis, quod octochordium dicitur, in quo
 huiusmodi Psalmus canendus erat. Cui aperte consonat Chal-
 dæa translatio, habens, in Laudem, laudatorio citharæq; octo fi-
 dium. Atq; huiusmodi instrumentum conuenienter etiam intel-
 ligi potest in titulo Latino, per octauam. Potest enim ab octo
 chordis instrumentum eiusmodi rectè dici octaua. Vnde Para-
 lyt. x. v. ubi habemus iuxta versionem Hieronymi de cantori-
 bus, quod in citharis pro octaua canebant epinicion: in He-
 bræo, loco dictionis octaua, habetur idem vocabulum quod hic
 ponitur seminit. Ex quo loco rectè etiã satis colligi potest,
 instrumentum istud quod seminit appellatur ab octo chordis,
 aptum fuisse ad decantandum triumphalia carmina. Pro epini-
 cio enim quod vertit Hieronymus, in Hebræo ponitur La-
 manatseach: quod (teste Ioãne Reuchlinio, libro de Rudimen-
 tis Hebraicis) Græcè dicitur epinicion, Latine autem triumphale
 cæmen. In citharis ergo pro octaua, id est, super octaua canebant
 epinicion, siue cæmen triumphale. Sed hic exclamet
 aliquis, & velut rem absurdam audiens dicat, Quo-

שמניות

שמניות

למנצח

modo huic psalmo instrumentū tale præmittitur, in quo epinicion canatur, siue triumphale carmen, cū luctum magis & horrorē proponat, furorē scilicet Dei, miseriam propriam, ossium & animæ cōturbationem, gemitus, fletum, & alia huiusmodi? Hæc autē triumphali carmini non videntur competere. Sed aduertendū est, à fine magis fieri debere denominationē. Psalmus enim qui inchoatur in magna amaritudine cōfessionis & pœnitentiæ, vide quanto gaudio, imò quanto exultationis tripudio terminetur: ita vt inimicis etiam insultet, in fiducia remissionis peccatorum, & exauditione lachrymarū suarum. Nimirū hæc est vera victoria quæ vincit mundū, fides nostra, per quā peccatorum nostrorū consequimur remissionē, & perfectam de inimicis qui nos in peccata pertraxerunt, victoriā. Clamor quoq; gemitus, fletus, lachrymæ, animæ & ossiū conturbatio (quæ in hoc psalmo describūtur) ipsa sunt arma, quibus veram cōsequimur victoriā, & gloriosum reportamus de pessimo hoste triumphum. Quare nō ergo super octauā istud canatur triumphale canticū: Pōnit insuper Felix alias quasdam aliorū sententiās de prædicto nomine: sed quæ potiora sunt, iam latius explicata sufficiant.

I. Ioan. 5.

IN PSALMVM VII.

VERSV nono, Si reddidi retribuētibus mihi mala. Hūc versum ex Hebræo vertunt in hunc modum, Si reddidi habenti pacē mecum malum, & oppressi tribulantes me sine causa, vel spoliaui inimicos meos gratis. Cui etiam cōsentit Chaldaica translatio, Si reddidi patrono pacis meæ malū, & strinxi eū qui me angebat frustra. Hæc autē secundū sententiam aliquāto minus habēt, quā nostra lectio. Maius enim & perfectius est quod in nostra proponitur, nō reddidisse malū retribuētibus sibi, id est, iis qui sibi malū fecerant, nō reddidisse malū pro malo, quā quod illorū versio habet, nō reddidisse malū pacificē secū cōuersantibus, aut non oppressisse inimicos sine causa. Hoc enim & Ethnici pleriq; faciunt, vt iis qui secum pacificē conuersantur, non inferant nocentum, neq; sine causa etiam noceant inimicis. Versu septimo, Et exurge domine Deus in præcepto quod mādisti. Hieronymi versio sic habet, Consurge ad me iudicio quod mādisti. Felix autem vertit, Exurge ad me iudicium præcepisti: vel, Excita pro me iudiciū, quod præcepisti. Consonat quoq;

pra

prædicto
mandasti
iustitiam
Omnia
ligent
cio quod
per terr
ad iudic
sa non
sux part
hoc mo
dem au
mo, Co
mus, C
ita etiā
uum ge
perdet
tin accip
piorū, t
sentent
tur nun
decimo
nē hui
fine ver
nes De
que au
torio a
scutum
Clypeu
per De
Dicitū e
indicar
auxilia
los dies
ne: Con
aduerf
nō ira
neque
in fere
Alij v

prædictis translatio Chaldaica, accelera mihi iudiciū quod mandasti. Horum autem eadem intelligentia est. Fac pro me iusticiam & iudicium qui iudicium & iusticiam præcepisti. Omnia autem hæc aptè admodum & apertè consonant intelligentiæ, quam in elucidatione explicauimus, de faciēdo iudicio quod præcepit Deus, videlicet vt ipse qui suis iudicibus per terrā, atq; etiā vniuersis præcepit, facere iudiciū & iustitiā, ad iudiciū consurgat, causamq; sibi cōmendatā iudicet. Versu nono. Et secundū innocentiam meā super me. Huius versus partē secundā aliquāto clariū vertit beatus Hieronymus: hoc modo, Et secundū simplicitatē meam quæ est in me. Eadem autem est sententia, quæ suprā exposita est. Versu decimo, Consumetur nequitia peccatorum. Quod passiuè habemus, Consumetur nequitia peccatorum, rectè habemus: atq; ita etiā beatus Hieronymus vertit. Possit tamē secundū actiōnem genus verti hoc modo. Consumet malum impiorum: id est, perdet impios malitia eorū. Potest insuper per modum optātis accipi in hunc sensum. Finiatur obsecro tandē malitia impiorū, tua nimirū potentia compressā, & dirigas iustum. Cui sententiæ apertè consentit translatio Chal. sic habēs. Destruatur nunc malitia impiorum, & confirmentur iusti. Versu vndecimo, Iustum adiutorium meum à domino. Primam dictionē huius versus (nempe, iustum) Hebraica lectio iungit cum fine versus precedentis: ad hunc modum. Scrutans corda & renes Deus iustus: ac deinde, Adiutorium meū à domino. Vtraque autem connexio bonam habet intelligentiam. Pro adiutorio autem vocabulū quod in Hebræo ponitur, clypeum vel scutum significat. Atque ita ex Hebræo Hieronymus vertit, Clypeus meus in Deo. Felix autem habet, Scutum meum super Deo, & alius, Clypeus meus est Deus. Quæ omnia manifestū est nō aliud significare, nisi quòd nostra lectio apertius indicat auxilium iusti à Deo & in Deo esse, ac Deū se habere auxiliatorē. Versu duodecimo, Nunquid irascetur per singulos dies: Hieronymi versio habet affirmatiuè, absq; quæstione: Comminans tota die. Quod diuersam quidem, sed non aduersam habet nostræ lectioni sententiam. Nam licet Deus nō irascatur per singulos dies, id est, iram suam non ostendat, neque exerceat, comminatur tamē iugiter peccatoribus, per inferendam certissimò vindictam, nisi fuerint conuersi. Alij verò ex Hebræo interpretes vertunt, Irascitur tota die,

vel omni die, vel per singulos dies. Et licet hic iam aperta videatur contradictio aduersus lectionem veterem, eò quòd hoc indicet Deum irasci per singulos dies, illa autem dicat irasci eum iugiter omni die siue tota die, docuit tamen Hieronymi versio quomodo hanc apparentem dissonantiam oporteat dissoluere. Irasci enim, aliter atque aliter accipitur. Nam comminando continuò irascitur, vltionem exercendo non semper.

Versu decimo quarto. Sagittas suas ardētibus effecit. Hieronymus vertit, Sagittas suas ad comburendum operatus est. Neque magna est sententiæ diuersitas, si nostra lectio iuxta sententiam in Elucidatione positam intelligatur. Nam cum dicitur Deus sagittas suas operari, aptare seu fabricare rebus ardentibus, siue ignitis, non ad aliud intelligatur hoc facere, nisi ad comburendum & incendendam igne æterno eos, in quos fuerit huiusmodi sagittas i aculatus: quemadmodum milites cum sagittas, quas in ciuitates iacere volūt, rebus aptant ardentibus, ad comburendum indubiè id faciunt. Alij autem vertendum putant: Sagittas suas persequentibus operatus est: aut (quod dilucidius est) in persecutores fabricatus est. Quibus consonat Chaldaica Paraphrasis, Sagittas suas persequentibus iustorum operabitur.

DE TITULO PRAECEDENTIS PSALMI.

2. Reg. 16.

HABET Psalmus iste septimus titulum aliquanto prolixiorum, hunc videlicet, Psalmus Dauid quem cantauit Domino pro verbis Cus filij Iemini. Hunc autem titulum variis modis exponunt. Pro cuius intelligentia aduertendum est, non debere Chusi per duas syllabas, vt vulgo Latini Codices habent, vt sit nomen amici & consiliarij dauid eius qui absaloni se iunxit ad dissipandum consilium Achitophel, de quo etiam nonnulli titulum presentem intelligunt, quod nequaquam videtur conueniens: sed monosyllaba dictio poni debet trium literarum, Cus videlicet: quæ apud Hebræos appellatus est, & significat Aethiopem. Per hunc autem Aethiopem, quidam intelligunt populum Iudæorum Christi persecutorem scilicet illud & execrandum impiorum consiliū, quod fremuit aduersus dominum, & aduersus Christum eius qui propter nigrorē versarię, inuidię, atque malitię suę, secte Aethiopsis nomine significatur. Erant enim secundum nigrorē illum

כוס

Psal. 2.

illum, quous Aethiope nigriores. Filij autē Iemini erāt hic
 Iudeorum populus: id est, filij dexteræ, quoniam secundū car-
 nem filij promissionis, filij electi patriarcharum: ceteræ verò
 nationes quasi sinistræ filij reputabātur, qui (vt Apostolus ait)
 sine Deo erant, promissionis spem non habētes, & alieni à te-
 stamento Dei. Et qui hoc modo titulum intelligunt, ad Chri-
 stum Psalmum totum accommodant, dicentes eum esse ora-
 tionem Christi contra persecutores suos impios in qua suam
 innocentiam proponēs illorum malitiam condemnari optat
 a patre. Alij verò Aethiopem istum Saulem intelligunt, odio,
 invidia, crudelitate, & multiplici malitia valde denigratum
 Nō & inobediens fuit voci domini in reseruatione Amalech:
 & excusationes in peccatis adiiciēs, cum redargueretur à Sa-
 ule, proiici meruit, ita vt ab eo recederet dominus, & ap-
 prehēderet eum spiritus malus. Deinde, capitali odio contra
 Dauid innocētē pessimè affectus fuit, ita vt illū obstinatī
 sermo corde, quē innoxium sciebat, ad mortem inquireret: qui
 sacerdotes domini præter omnē causam interfecit, atque cir-
 citer vitæ suæ finem de domino prorsus diffidens, etiam phy-
 sionomiam consuluit. Mirum profectò, nigror tantus tanquam
 multiplex si non Aethiopem faciat. Hic autem filius Iemini
 erat, quia de stirpe Benjamin. Vnde & Felix pro filio Iemini,
 vertit, stirps Benjamin. Est enim frequēs in scripturis, filios Ie-
 mini dici eos qui de tribu Benjamin: Sic enim Dauid maledi-
 cētē sibi Semēi vocabat filium Iemini. Quanto magis (inquit)
 hoc filius Iemini maledicet mihi? Et Saul suæ stirpis homines
 alloquens, dicebat, Audite me filij Iemini. Huic autem exposi-
 tiōni de rege Saul aperte subscribit Paraphr. Chald. quæ ha-
 bet in titulo. Pro interitu Saul filij Cis, de tribu Benjamin. Se-
 cundum hanc autem sententiam, Psalmus iste protestatio est
 ipsius Dauid de sua innocentia coram Deo iudice, & iniquita-
 ti aduersantium propositio ad impetrandum à Deo iudiciū,
 & expurgatio de falsa accusatione, qua illū apud Saulem ac-
 cusabant nonnulli, quasi regi insidiantem: quemadmodum
 ipse Dauid in historia regum indicat, cum ad Saulē clamat,
 Quare audis verba hominum dicentium, Dauid quærit ma-
 lum aduersum te: Imo & Saul ipse, vt seorsum animos aduer-
 sari Dauid concitaret ardentius, falsò ciminabatur illum,
 quasi suo regno insidiantem. Sic enim illum legimus apud
 Saulos seruos, in testimonium parui sui doloris, ita concionan-

בן ימיני

Ephes. 2.

1. Reg. 14

1. Reg. 19.

1. Reg. 21.

1. Reg. 28.

1. Reg. 22.

1. Reg. 24.

tem audite me (inquit) filij Iemini, nunquid omnibus vobis E
 dabit filius Isai agros & vineas, & vniuersos vos faciet tribunos
 & centuriones, quoniam coniurastis omnes aduersum me, &
 nō est qui mihi renuntiet, maximè cum & filius meus sed du
 inierit cum filio Isai? Non est qui vicem meam doleat ex vo
 bis, nec qui annuntiet mihi, eo quòd suscitauerit filius meae
 seruum meū aduersum me, insidiantē mihi vsque hodie. Ecce
 quā grauem impius concionator, plenus fraude & dolo, ad
 uersus eum quam optime sciebat innocentem proponit que
 relam. Secundum hanc quoque intelligentiam, aptè admodū
 correspondent versibus aliquot huius Psalmi, quæ Dauid pro
 sua innocentia loquitur apud Saulem post eaquā hastam
 abstulisset & scyphum, qui erat ad caput eius. Quam ob cau
 sam (inquit) dominus meus persequitur seruū suum? Quid
 feci, aut quod malum est in manu mea? Nunc ergo audi, oro,
 domine mi rex, verba serui tui, Si dominus incitat te aduer
 sum me odoretur sacrificiū. Si autem filij hominū, maledicti
 sunt in conspectu domini, quia eiecerunt me hodie, vt non
 habitē in hereditate domini, &c. ac post pauca concludens,
 Dominus (inquit) retribuet vnicuique secundum iustitiam
 suam, & fidem. Tradidit enim te dominus hodie in manus
 meam, & nolui extendere manum meam in Christum domi
 ni. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic
 magnificetur anima mea in oculis domini, & liberet me de
 omni angustia. Quā pulchrè autē ista cū huius Psalmi dicitur
 consentiant conferens quilibet facile aduertit. Puto ergo satis
 consentaneam esse verò hanc suprapositam titulis intelligen
 tiam, & arbitror Saulis, ac suorum nimiam malitiam ipsi Da
 uidi occasionem præstitisse huic Psalmi conficiendo. Quo
 modo tamen in Psalmo tertio in annotationibus principa
 libus diximus, ita & hic diximus, quòd vilius vel ad Chri
 stum vel ad fidelem vnumquenque contra hostiū malitiam
 Deo se commendare volentem potest accommodari. Alij ve
 rò per Aethiopem istum intelligunt maledicum illū Semei,
 qui (vt historia libri Regū indicat) de progenie Saulis erat
 id est, de stirpe Benjamin, atque ita filius Iemini, qui contra
 Dauid fugientē in persecutione filij ex aduerso clamitās, pel
 ueremque spargens, & lapides iactans, ipsum appellabat
 rum sanguinum, & virum Belial, raptoremque regni Saulis
 impropetās quòd redditurus esset dominus sanguinē domini
 Saul

1. Reg. 26.

mal super
 David in p
 me illo n
 dicitur. Iux
 intellige
 fore sangui
 qua que ma
 uis an qu
 vari no
 munitate
 unde acce
 malitic
 Vide no
 meum (v
 pteater a
 subomi
 pro illorū
 manifesti
 rebat de
 Saul, neq
 regni vili
 & cordi
 iugium
 huius occ
 essent nota
 Psalmo op
 nū attinet
 mnt prefer
 nam dictū
 Psalmum
 quem adm
 quoq; Syr
 secundum
 fationē fe
 quam om
 no nulli u
 conuicere
 ret in sefe
 hant. Alij
 care exero

bus vobis & tribunos sum me, & eius factus erat ex volubilius meus odie. Ecce & dolo, & proponit que admodum David pro m hastam om ob carum: Quil audi, oro, te aduen- malefici die, vt non concludens, iustitiam in manum tum domi is meis, de ret me de almi dicit ergo facti intelligea m ipsi Do do. Quo- principa ad Chri- malitiam ri. Alij ve ū Semg- ulis erat ni contra mitas, pal- bellabari ni Saulis, tē do ma Saul

super caput ipsius. Atque ita hunc psalmum dicunt fecisse David in protestationem suæ innocentiae, quod scilicet à crimine illo immunis esset, quod illi impiè obiebat ille maledictus, iuxta quam expositionem, cum dicitur, Si feci istud: intelligendum foret, istud quod hic mihi impropertat, de effusione sanguinis domus Saul & si est iniquitas, talis scilicet vel ista que mihi impropertatur, in manibus meis. Hęc autē sententia quauquā nonnullis præ cæteris arrideat, mihi certè multū probari non potest: præcipuè quum legamus Davidē tantā humilitate & patiētia tam suauiter tolerasse, atque etiā bono corde accepisse istas Senæi contumelias. Dimitte eū (inquit) vt maledicat mihi. Dominus præcepit ei, vt malediceret maledicti. Vnde non arbitror, illum tam prolixum Psalmū & tā vehemētē (vt finis atque processus sonant) pro hac iniuria tam leniter accepta composuisse. Neque verisimile est, conuictio hominis illius nihili adeo magni fuisse, ab illo reputata, vt pro illorū expurgatione Psalmū talem æderet: potissimū quū manifestissimè cōstaret à verò longissimè abesse, quę ille obiebat de effusione sanguinis domus Saul. Neque enim ipse Saulē, neque quenquam de domo Saulis intefecerat, neque regnū vlla violentia à Saule rapuerat: sed diuina dispositione & cōcordi totius Israhelici populi electione, ad ipsum regni sūmum peruenit. Saul autem & filiū eius in bello à Philistinis occisos, nemini non constabat. Hęc quum nulli non essent nota quorsum pro horum cōuictorum expurgatione, Psalmi opus fuerat: nos proindē (quod nostrum tenue iudicium attinet) priores duas sentētias huic tercię longē arbitrariū preferēdas. Post hęc verò aduertēdum est, in Hebræo priam dictionem huius tituli esse figaion: quę non significat Psalmum vt nos habemus, Psalmus David sed ignorationem: quemadmodum Hieronymus ex Hebræo vertit: similiter quoq; Symmachus, & Aquilla, teste Ioāne Reuchlinio. Quod secundum eam sentētiam accipi potest, quoniam in sui excusationē fecit hunc Psalmum David, protestās nescire se quicquam omnino quo Saulis iram fuisset promeritus, & se omnino nullius rei esse sibi consciū, propter quod ille iuste tantā contumacitaret persequutionē, & planē non agnoscere, neque scire in sese quę illi falsò in odiū Davidis contra ipsum obiecta sunt. Alij verò dicunt dictionem illam Hebraicam significare exercitationem, aut angorem, au solitudinem, quidam etiam

Ibidem.

שגיון

etiam interpretationem, cui translatio Chaldaica consentit, quæ habet in titulo: Interpretatio confessionis, quæ laudem cecinit coram Deo: dixitque canticum pro interitu Saul filij Cis de tribu beniamin. Hæc autem omnia nõ est difficile ad aliquam congruam intelligentiam adducere, iis quibus in huiusmodi latius meditari fuerit collibitum. Nonnulli vero asserunt, sigeion significare musicum instrumentum, verum id perparum videtur habere certæ autoritatis.

מִיָּגֵיִן

IN PSALMVM VIII.

VERSU primo, Quàm admirabile est nomen tuum. Beatus Hieronymus vertit, Quàm grande est nomen tuum. Felix autè, nostro more, Quàm admirabile & terribile. Chaldaica translatio duo coniungens: Quàm fortè (inquit) & laudabile est nomen tuum. Omnia autem hæc in idem recidunt.

Versu secundo, Quoniam eleuata est magnificentia tua. Hieronymi versio habet, Qui posuisti gloriã tuam super celos. Quæ lectio vtranque sententiã in Elucidatione propriam rectè patitur, & eã videlicet quæ de celsitudine loquitur diuinæ laudis, & eã quæ de Christi super celos exaltatione. Nam de secundo sensu clarum est, tunc Deum patrem suam gloriã super celos posuisse, quando suum filium exaltauit super omnes celorum ordines in æqualitatem suæ dexteræ. Iuxta priorem autem sententiã, posuit Deus super celos gloriã suam, quando adeò suam gloriã magnificauit, sicque eam exaltauit, vt longè omnibus esset cælis superior, vt nullo modo à cælis valeat comprehendi. Altior enim est cælis. Propter quod alio in loco dicitur, Excelsus super omnes gentes dominus, & super celos gloria eius. Atque huic posteriori sensui consonat Felicis versio, Qui eleuasti laudem tuam, vel quoniã eleuata est celebratio tua super celos. Consonat & lectio Paraphrasis Chaldaicæ, Qui constituisti laudem tuam altissimam plusquam celos. Putat tamen Felix, iuxta suã sententiã rectius vertendum, in hunc modum. Quàm admirabile est nomẽ tuum in vniuersa terra, quæ dedit confessionem tuã super celos. Quod adimpletum dicit, in conuersione omnium gentium ad Christum. Tunc enim vniuersa terra dedit confessionem & laudem Christo Deo, sedenti super celos, ad patris dexterã, & admirabile adorabile habuit benedictũ nomẽ eius. Versu tertio, Perfecisti laudem

Beatus

Beatus Hieronymus nobiscū vertit, Perfecisti laudē. Cæteri
 in Hebræo interpretes vertūt, Fundasti fortitudinē vel virtu-
 tē. Unde colligitur eandē esse vtriusque lectionis sententiā:
 Fundavit enim Deus (id est, firmavit, & corroboravit) suam
 fortitudinē, eamque firmam, ac solidā demonstravit, ac pro-
 pter perfectā, & perfectē laudabilem fecit, dum ex ore infan-
 ti & lactentium suam gloriā magnificavit. In secunda au-
 tem parte, quum in psalterio Romano habetur, Vt destruas
 inimicū & defensore: necesse est vt accipiatur Defensor pro
 Vltore, siue (vt ita dicā) vindicatore: quē admodū iuxta vulga-
 rem lectionē Latinā capite duodecimo epistolę beati Pauli a-
 postoli ad Romanos legimus, Nō vosmetipsos defendentes
 charissimi, sed dare locū irę: vbi Defendentes, significat V-
 vindicētes, aut Vindicātes: quomodo & in eo quod sequitur ex
 Metris cantico, Mihi vindictam. Tertullianus antiquus au-
 tem quodā loco adducit, Mihi defensam, & ego retribuam.
 Unde patet, apud antiquos solere Defensam dici, pro Vltio-
 re, vel vindicta, & Defendere, pro Vlcisci, ac proinde Defen-
 sorem, pro Vltore: de qua re non nihil diximus in nostris Colla-
 tiōibus super epistolam beati Pauli ad Romanos. Debere
 autē hoc loco Defensorem non aliter accipi, quā prędictum
 est, iam Gręca quā Hebręa demonstrant. In Gręco enim
 ὀνειδιστὴς ponitur, quod manifestē vltorem significat. Ex He-
 bręo quoque concorditer omnes interpretes Vltorem ver-
 tunt. Versu sexto, Minuisti eum paulominus ab angelis.
 Ab angelis, quantum ex Hebręo originali, rectē verti pos-
 set, A Deo, quomodo vertit beatus Hieronymus: Minues eū
 (inquit) paulominus à Deo. Nam in Hebręo Elohim poni-
 tur, quod nomen in scripturis Deus verti solet: quemadmo-
 dum primo capite libri Geneleos quotiescunque dicitur, Dī-
 vit Deus, vidit Deus, aut huiusmodi, semper vocabulū istud
 Elohim positū est. Huius autem lectionis sententia est, Chri-
 stum Dei filium (qui secundum diuinitatem, quatenus ver-
 bum patris, cōæternus ei erat, & cōequalis) factum esse in
 sua humanatione, secundum assumptam formam serui, patre
 suo minorem: quemadmodum & de se ipse testatur, dicens,
 Pater maior me est. Insuper & iuxta posteriorem in elucidatione
 positā expositionem ad totum genus humanum accō-
 modaretur ista pars psalmi, aptā nihilominus habebit intelli-
 gentiā hanc videlicet, Humanum genus in tanta sublimitate,

Roma. 12.

Deut. 32.

Ioan. 14.

te,

te, dignitate, atq; nobilitate cōdidisti, vt nō ita multū abfuit
 fimilitudine diuina: feciftiq; hominē non vsque adeo tibi dif-
 fimilē, dum inspirans ei rationalem animam, ad imaginem
 & fimilitudinem tuā creafti illum. *Hac enim parte, valde di-
 uinæ nobilitati appropinquamus, Vnde etiam habemus, vt
 Dei capaces fimus, & deiformes effici valeamus. Et quoniam
 reuera maxima adhuc distantia interfit inter diuinam & ho-
 manā conditionem, dicitur tamen homo paululum à Deo
 minutus, secundū comparationem loquendo, & relationem
 ad cæteras omnes corporeas creaturas; quarum nulla sic per
 fimilitudinē imaginis appropinquat Deo, vt humana natura.
 Rectè itaq; ex *Hebræo* vertit beatus *Hieronymus*, A Deo
 & quod vertit, sanā habet intelligentiā. Veruntamen septuaginta
 interpretes *Elohim* hoc loco verterunt angelos dices-
 tes, Minuisti eū paulominus ab angelis: quomodo etiam in
 epistola *Pauli ad Hebræos*, capite secundo, locū istum addi-
 cū habemus, tam in *Græcis* quàm *Latinis* codicibus. Qui
 obrem non satis circūspēcte quidam agere videntur, qui hanc
 lectionem nostrā vulgatam profus è libris delēdam putant,
 dicentes omnia tā *Græca* quàm *Latina* hoc loco castigari de-
 bere, vt loco, Ab angelis, ponatur, A Deo. Neque solum hoc
 locū in *psalmis*, sed illum etiam in epistola ad *Hebræos* quæ
 suprā citauimus, similiter commutari voluit, ob hoc videt-
 cet quod in *Hebræo* *Elohim* habeatur, quod significat Deum.
 Primū enim illud aduertendum est, si omnia quæ in *psalmis*
 inueniuntur apud septuaginta interpretes dissonātia ab *Hebræo*,
 debeant secundum *Hebraicam* scripturam immutari,
 penè vniuersam illorū interpretationem necessariò debet
 confundi similiter & vniuersis prophetarum libris, cum ple-
 rima ipsi consilio & speciali diuini spiritus inspiratione (vt
 piè, religiosè, & verè creditur) immutauerint: de qua re *Augustinus*
 in libris *De ciuitate Dei*, atq; *De doctrina Christiana*
 multa disserit: quædā etiam hoc multo vetustior *Irenæus*
 in libris quos contra hereticorum errores conscripsit: nos
 quoque pro nostro modulo pauca quædā diximus in præfa-
 tione *Collationum*, quas pro veteris ecclesiasticæ *Latinæ* in-
 terpretationis noui testamenti defensione, serè ante biennium
 edidimus: propter quod, impræsentiarū ista non repetimus.
 Addo & illud, si ea quæ in *Euangelis* atque *apostolicis* li-
 teris citātur ex septuaginta interpretibus, debeant corrigi ad
 He*

אלהים

Hebræam
 ant, plerūq;
 in in ipsi
 fructū au
 Oportebit
 lo cōfod
 (exēpli gr
 ex *Elaia* te
 radix *Iesse*
 bant, dices
 omibus,
 Hieronym
 num pop
 si quis a
 terpretē a
 in *Græcū*.
 genit suis
 que cōma
 non signif
 accipit nō
 rum, neq;
 ita emēda
 literæ resp
 illud adue
 gelis habet
 angelos p
 Minuisti
 si eum. F
 tamen si in
 angelis. S
 medio cr
 ut, quam
 Hebræo i
 rectè sign
 trouerit a
 braicis, a
 plerorum
 Deo, ang
 per hæc
 exemplis

Hebræam literam: quemadmodum isti hoc loco fieri postu-
 lant, plerâq; etiam in sacris Euangelis esse immutanda, simi-
 liter in ipsis apostolorû literis. Plerunq; enim illi veteris te-
 stimoniâ autoritates ex septuaginta interpretibus adducunt.
 Oportebit itaq; (secundum istorum sententiam) & hæc obe-
 lo cõfodi, & iuxta Hebræam cuncta restitui. Quemadmodû
 (ex eplâ gratia) illud quod in cap. x i i i. epistolæ ad Romanos
 et Elaiâ secundum septuaginta interpretes adducitur: Erit Esaia ii.
 radix Iesse, & qui exurget regere gentes, in eum gentes spera-
 bunt, dicent obelo transfigendum, & eliminandum de libris
 omnibus, tã Græcis quã Latinis. Nã ex Hebræo aliter vertit
 Hieronymus his verbis, In illa die radix Iesse qui stat in si-
 gum populorum, ipsum gentes deprecabuntur, &c. Hæc au-
 tẽ si quis attendet, non solum (vt in epistola ad Hebræos) in-
 terpretẽ arguit Paulinæ epistolæ, qui eam ex Hebræo vertit
 in Græcû, verum ipsas etiã Pauli manu scriptas epistolas, co-
 getur suis articulis emẽdare: siue (vt verius dicã) temerare, at-
 que cõmaculare. Itaque, etiam si cõstaret, Hebraice Elohim
 non significare nisi Deû, neque aliquando pro angelis posse
 accipi: nõ tamẽ statim vnus hominis iudicio deberet psalte-
 rium, neque Pauli ad Hebræos epistola Græco sermone scri-
 pta emẽdari, neque è libris sanctorum interpretationes huic
 literæ respondentẽs, eliminari, & eradicari. Super hæc autẽ &
 illud aduertendû est, vulgatam istam lectionem quæ ab an-
 gelis habet, nequaquã Hebræo aduersari. Nam Elohim etiã
 angelos potest significare. Vnde Chaldaica translatio habet,
 Minuisti eû minimo ab angelis, gloria & splendore corona-
 sti eum. Felix quoque ordinis eremitarum sancti Augustini,
 tametsi in cõtextu ponat à Deo, ad marginẽ tamen ponit, ab
 angelis. Sanctes verò Pagninus Prædicatorij ordinis, vir non
 mediocriter in literis & linguis sacris eruditus, nõ aliud ver-
 tit, quam quod nos habemus, ab angelis. Nunquã autẽ isti ex
 Hebræo interpretes, Elohim vertissent angelos, nisi vocẽ id
 recte significare iudicassent. Sed & Reuchlinius ille citra cõ-
 trouersia hebraicæ literaturæ peritissimus, in rudimentis He-
 braicis, autoritatẽ inducit Mosis Aegyptij, in libro per-
 plexorum dicentis, prædictum nomẽ Elohim conuenire
 Deo, angelis & hominibus admiratione dignis. Ipsi verò su-
 per hæc inueniri ait, pro idolis & iudicibus, quod etiam
 exemplis confirmat. Cæterum quod ad sententiã pertinet,
אֱלֹהִים
 in

in Elucidatione atque respondentibus annotationibus, arbitramur satis dilucidè monstratum, conuenientissimam esse vulgatæ lectionis intelligentiam, eamque multiplicem. Sed & sanctorum auctoritates euidentissimè hoc ipsum confirmant. Sententiam enim de Deo impiam, nunquam viderent piissimi illorum animi. Versu eodem. Et constituisti eum super opera. Constituisti, hoc in loco non significat simpliciter posuisti aut collocaisti, videlicet secundum eminentiam & excellentiam: sed valet proposuisti, vel præfeciisti, quali habentem potestatem. Vnde beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Dabis ei potestatem super opera. Felix habet, Constituisti eum dominatorem: alij, dominari eum fecisti: quæ omnia, illam quam diximus sonant intelligentiam.

DE TITULO PRÆCEDENTIS

TIS PSALMI.

PSALMVS octauus, Præter particulas supra expositas, habet in titulo dictionem quandam hætenus nusquam repertam, neque explicatam. Inscríbitor enim pro torcularibus, quomodo etiam beatus Hieronymus ex Hebræo vertit. Manifestum autem est, debere nos hæc torcularia secundum mysticum aliquem sensum accipere. Intelligunt enim nonnulli Latinorum doctores per torcularia ista, Christi Ecclesias: inter quos ille est eximius doctorum sanctus pater Augustinus, in huius tituli explanatione rationes pluras addens, quibus Ecclesiæ dici debeant torcularia. Illa autem præcipua est, qua sic dicit Ecclesiæ torcular esse, quomodo & area assimilatur, iuxta verbum Ioannis Baptistæ, dicentis de domino, quod permūdabit aream suam: videlicet quod in ea hoc tempore boni cum malis sint commixti. Quemadmodum enim in area non solum est triticum, sed sunt insuper tegumenta sine folliculi in quibus nascitur & crescit triticum, sunt etiam sustentamenta & defensoria inter quæ proficit, custoditur & augmentatur, & sine quibus nunquam triticum bonum nascitur: ita in torcularibus non solum est vix sanguis (vix ita dicam) neque solum vinum, sed insuper vinacia sunt atque folliculi, in quibus gignitur & coquitur: sunt & lapilli, qui interiorius implent & distendunt vinaciorum uteros. Atque ita applicando similitudinem, dicimus etiam in sancta Ecclesia malos esse cum bonis commixtos, imò bonos per malos quodammodo

sustentari atque etiam confirmari, & proficere in bonum. Discernit tamen nunc Deus in torcularibus vinacia atque lapillos à sanguine vuarum siue à vino: futurumque; aliquando est, ut vina colligat in cellaria sua, vinacia verò proiciat ante caenas & porcos, ut impleantur de eis ventres ipsorum: quomodo de area dicitur: quòd cum eam dominus permundare vellet, triticum angeli collecturi sunt in horreum, paleas autem commicient in ignem inextinguibilem. Super hæc verò quæ pater Augustinus pulchrius & latius declarat, adiiciendū meo existimamus, torcularia in scripturis diuersam habere significationē. Quodam enim in loco interrogantibus angelis illum qui de Edom veniebat, tinctis vestibus, de Bozra, quare rubrum esset vestimentum eius: respondisse eum legitur, quoniam torcular calcasset. Hoc autem torcular, sancti patres ad passionem Christi pertinere veridica expositione interpretati sunt. Videndū autem, ne fortè istud sit torcular, pro quo hic Psalmus inscribitur. De passione siquidē domini præsentē Psalmum loqui, Apostolus scribens Hebræis euidenter declarat: atque id ipsum mōstrat apertè præmissa Elocutio. Neque est quòd pluralis numerus quenuquam moueat. Non enim simplex erat torcular, quod calcavit noster spūs sanguinū: id est, non vnica erat passio, sed abundantiam passionum atque tormentorū multiplicium, tam interius quàm exterius, pro nobis subiit agnus victor, cui Psalmus inscribitur. Denique sub torculari domini licebit & seruorum torcularia comprehendere. Calcarunt enim singuli martyres suum torcular. Imo (generaliori quodam loquendi modo) omnes qui piè volunt viuere (dum secundum Apostoli sententiam) persecutionem perferre debent, suum habēt singuli torcular. Legimus insuper in libro qui Ecclesiasticus inscribitur, de alio quodam torculari, quod impletur à sapiētia. Sic enim illius operis autorem inibi audiuius loquentē, In benedictione Dei & ipse speraui, & quasi qui vindemiat repleui torcular. Ac deinde, Respicite, quoniā nō mihi soli laboraui, sed & omnibus exquirentibus disciplinā. Quid verò, per torcular impletū ad modū vindemiantis intelligimus, nisi cor vitæ sapientia repletum, & ita repletum, ut non sibi soli sufficiat, sed vniuersis inde bibere volētibus? Atque hoc modo videamus, ne fortè corda infantium horū & lactērium, de quibus in Psalmo fit mētio, per quos laus Dei perfecta est, simi-

Lucæ 3.

Esai. 63.

1. Tim. 3.

Eccle. 33.

liter ex aduerso & inimicorum cōfusio, ne horum (inquam) E
 corda sint ista torcularia repleta ad modum eius qui vinde-
 miat. Verè enim quod sequitur, ipsis optimo iure proclama-
 re licet: Videte, quia non nobis solis laborauimus, sed & o-
 mnibus qui exquirunt disciplinam. Quomodo enim ex tor-
 cularibus vniū omne procedit: quo potatur mundus & oble-
 ctatur, sic ex horum infantium & lactentium pectore, Eccle-
 sia vniuersa suauiter potata est, & mirabiliter viuificata. Et
 ex his torcularibus propinat sapientia iis quos inuitaui
 vinum, quod se illis dicit miscuisse: quemadmodum & ex his
 horreis panem suum depromit inuitatis. Panis enim verbi
 Dei, & vinum sanctæ sapientiæ omne quod in Ecclesia est,
 ex his horreis & torcularibus (id est, de plenitudine & diui-
 tiis spiritualibus Apostolicorum pectorum) depromptum
 est, atque propinatū Ecclesiæ. Ecce verò, quomodo iterum
 in infantes & lactentes istos prolapsi sumus, à quibus & in
 alteris annotationibus vix tandem auelli potuimus. Possi-
 mus verò & de torculari illo nonnihil adicere, quod in vi-
 nea sua extruxisse legitur dominus vineæ, qui illam agrico-
 lis locauit. Cæterum, torcular illud de quo in Apocalypsi lo-
 quimur, lacus videlicet ille magnus iræ Dei, in què coniciun-
 tur botri vineæ terræ, qui extra ciuitatem calcatur, ita vt san-
 guis exeat vsque ad franos equorum, item & illa torculari
 de quibus in Iob dicitur, calcatis torcularibus sicut, propo-
 sito videntur nulla ratione posse conuenire. Insuper & illud
 aduertendum est, quòd dictio Hebræa quæ hoc loco ponit-
 ur Girtith, ab aliis asseritur fuisse instrumentum quoddam
 artis Musicæ, quod ex Gath Philistinorum ciuitate fuerat
 allatum, forsitan & inibi repertum. Cui sententiæ Paraphra-
 sis Chalda. aperte consentit, quæ sic habet, In laudem eccle-
 sia allata de vrbe Gath. Felix autem putat gētilem populum
 hac dictione significari, dicens eam esse patronymicam, id est
 Gath, ciuitate deriuatam, tanquam si dicamus efficto voca-
 bulo populum Gathicum. Vult autem per hoc significari po-
 pulum gentium, sicut & per Philistiim in scripturis, com-
 pluribus in locis, gentilitas significatur. Dicit itaque sensum
 tituli esse, Pro populo gentium, videlicet quia gēlilitatis ad
 fidem Christi conuersionem per spiritum sanctum præuideret
 Propheta, in huius Psalmi verba erupisset. Hactenus de
 Psalmi titulo.

Prouer. 9.

Mat. 21.

Apoc. 19.

Iob 24.

VER S
 Para
 lelmorur
 tulo pra
 De Goli
 de quo in
 lano diabo
 elarras in
 tur Philist
 Versu
 rici comp
 vit de pop
 habitate a
 atem def
 diaboli est
 bracula ip
 statum seq
 et habitat
 ad inhabit
 bozo vertu
 ipis, neque
 factus e
 re loco, &
 est misgab
 uationem.
 opportuna
 cando pro
 ma in id
 quem fecu
 ator, inat
 pondere tr
 per liberat
 euzant: e
 est insuper
 posse, & or
 moleptim
 sam aliqu
 conyni v
 Felix ver

IN PSALHVM IX.

VERS V quinto, In crepasti gētes, & periit impius Chal.
Paraphr. hoc in loco sic habet, In crepuiſti populū Pa-
ſtinarum, perdidisti Goliam impium. Vnde patet, quòd in
omnino præmittit, pro morte viri qui egressus est de castris.
De Golia Philisthæo autori ē huius translationis intellexisse.

De quo in expositione tituli plura inuenies. Nos autem Go-
liam diabolum vel Antichristum, & Philisthæos impios ido-
latrias interpretati sumus. Alioqui, quid nobis cum Golia
aut Philisthæis illis, qui in baratrum iam olim absorpti sunt?

Versu sexto, Ex Hebræo vertit beatus Hieronymus, Ini-
mici completę sunt solitudines in finem. Quod intelligi po-
test de populis gentium, qui erant deserta, & solitudines in-
habitatas a draconibus & serpētibus, cum idola colerent. Hęc
autem deserta completa sunt, finita sunt: id est, solitudines

diaboli esse desierunt. Sunt enim in aduentu Christi facta ha-
bitacula ipsius & Dei. Et sic idem vult hęc particula, quod
facim sequens, Destruixisti ciuitates eorum, in quibus scili-
cet habitauerant, dum populos gentiū ipse in possessionem
ad inhabitandum occupasti. In sequenti autem versu, ex He-

bræo vertunt concorditer omnes, Perit memoria eorū cum
ipsis, neque fit de sono vel sonitu vlla mentio. Versu nono,
factus est dominus refugium pauperi. Pro refugio, prio-
ri loco, & adiutore secundo loco, in Hebræo eadem dictio

est misgab, quod beatus Hieronymus vtrobique vertit ele-
uationem. Erit dominus (inquit) eleuatio oppresso, eleuatio
opportuna in angustia. Felix priori loco munimentum, se-
cundo protectionem transtulit. Conueniunt autem hęc om-
nia in idem. Pauperibus enim dominus refugium est, ad

quem securū possint & debeant habere recursum: est eis ad-
iutor, in auxiliū paratus: est exaltatio & eleuatio, quoniam de
pondere tribulationū & oppresione eos subleuat & exaltat,
per liberationē, faciūq; vt nō succumbant, sed victores magis

exultant: est munimētum, est protectio atque defensio eorū:
est insuper & fortitudo eorum, in quo glorientur sese omnia
posse, & omnia facile perferre atque superare. Versu deci-

moleptimo, Cognoscetur dominus iudicia faciēs. Hunc ver-
sum aliquando secus vertunt ex Hebræo interpretes. Hi-
eronymi versio sic habet. Agnitus est dominus iudiciū faciēs.
Felix vertit, Notus dominus, iudiciū fecit. Quod de diabolo

Philip. 4.

& eius cultoribus, impietatis contra Deum & Christū pro- motoribus, rectè intelligitur. Iam enim experti iudiciū do- mini, agnouerunt illum quem prius contempserāt, & ag- noscere recusabant. Aut accipiatur tempus præteritū pro futu- ro secundum expositionē quæ in Elucidatione posita est. Se- quentem autem partē vertunt: In opere manuum suarū cor- ruit vel illaqueatus est impius, quod nostrā lectionem cla- riū explicat. In fine autem huius versus, particula quedā in Hebræo ponitur, scilicet Higaion, quasi separatim, absq; con- nexione cum vlla vel præcedenti, vel sequenti dictione: neq; tamē sensum vllum per se potest completū efficere. Pro qua dictione, in trāslatione beati Hieronymi omnino nihil ver- sum inuenitur. Felix autē dicit eam significare cāticum vel meditationem, vel loquutionē. Ita autem exponit hanc par- ticulam, vt ad statim præcedentem vltionem impiorū referatur, vt sit sensus: Cantabunt siue exaltabunt iusti, supple. de hac vltione. Aut meditatio vel loquutio, id est, vnusquisq; meditabitur & loquetur de hac vltione. Sāctes Pagninus pa- raphrastice ita legit: Meditatio in seculum est salus hæc. Et Chald. Paraph. Gaudebunt iusti in æternum. Versu vige- simo primo: Cōstitue Domine legislatorem super eos. Bea- tus Hieronymus vertit pro legislatore, timorē, hoc modo: Pone Domine timorem eis. Cui consentit translatio Chald. Incute Domine timorem eis. Iuxta quam lectionē petunt, vt super gētes veniat timor Domini, nimirū vt cognoscāt & metuāt eum omnes fines terræ: quāuis posset & in malā par- tem interpretari. Rectè tamen nostra lectio habet legislatorem, id est, rectorem, doctorem, præceptorē. Vox enim He- bræa vtranque habet significationē, vnico tātū puncto va- riata. Nam si morah legatur, significat timorem vel terrorem. Si verò moreh per segol legatur, doctorem & præceptorem significat. Felix autem vertit in cōtextu: Pone Domine iugū ipsi. Quod rectè de iugo illo accipi potest, de quo Saluator in Evangelio ait: Iugum meum suauē est, iugū scilicet fidei & legis Euangelicæ, per quod humilitatem discūt homines qui ipsum suspiciūt, & suæ utilitatis memores libēter se Deo subiiciunt. Vnde & Saluatorē audimus in Euāgelio claman- tē: Tollite iugū meū sup vos & discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Ad idem referri potest timor ille, si tamen sanctus, castus, atq; Euangelicus timor intelligatur. Itaq; hæc dicitur

Psalmo 66

Matth. 11

Abierit
sexto, pro
riunt. Par
tem part
dictum
parturiu
Vnde Fel
contra qu
runt. Prof
geimole
Iuxta vert
cella iudi
tione su
Hieronym
tem horū
tentia est
id a cōsp
abscōo di
alitudine
sciunt en
tando &
distinctio
sus iungit
diatur vt
in rete su
miliabit
de diuersi
Et contra
leuter, qu
codatione
Dicit, humi
ritorū. C
dere se, &
dine irru
dēt & inf
cupiūt in
queat. Po
bolus q̄ n
quomodo
in Specie

diuersitas potest in vnitatem facile reduci. Versu vigesimo
 sexto, pro inquietate sunt, beatus Hieronymus vertit, partu-
 riuunt. Parturiunt (inquit) viae eius in omni tempore. Potest au-
 tem parturitus ista intelligi (secundum quod in Psalmo vii.
 dictum fuit) de impio parturiente iniustitiam. Semper enim
 parturiunt ipsi & meditantur, quomodo innocentes opprimat.
 Vide Felix vertit: Dolore afficient viae eius, iustum videlicet,
 contra quem in omnibus viis suis meditatur impius. Alij ver-
 unt: Prosperabuntur viae eius in omni tempore. Versu vi-
 gesimo septimo: Auferuntur iudicia tua a facie eius. Ex He-
 boro vertit Felix: Excelsa iudicia tua a conspectu eius, vel ex-
 cella iudicia tua, quod clarius aliquando verti posset: In alti-
 tudine sunt iudicia tua coram eo. Clarissime vero reddidit
 Hieronymus: Longe sunt iudicia tua a facie eius. Omnium au-
 tem horum, simul & nostrae vulgatae lectionis, vna eademque sen-
 tentia est: quod enim excelsa vel in altitudine supra nos est,
 ad conspectum nostrum elongatum est, & a facie nostra ablatum vel
 absconditum ut non videamus. Atque ita sunt Dei iudicia in
 altitudine posita, & ablata siue remota a facie impiorum. Ne-
 sciunt enim videre aut considerare illa. Versu trigesimo se-
 cundo & trigesimo tertio: Insidiatur ut rapiat pauperem. Iuxta
 distinctionem quae in Hebraeo est, vltima particula prioris ver-
 sus iungitur cum principio posterioris ad hunc modum: Insi-
 diatur ut rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum
 in rete suam, aut in laqueum suum. Quod autem sequitur, hu-
 miliabit eum, inclinabit se & cadet &c. admodum diuersimode
 diuersi transferunt. Beatus nanque Hieronymus sic legit:
 Et confraetum, scilicet pauperem subiiciet, & irruet viribus va-
 lenter, quod per omnia apte respondet illi sententiae, quam in Elu-
 cidatione expressimus. Felicis autem versio sic habet: Subside-
 dit, humiliabitur & cadet in fortitudine eius exercitus con-
 mitorum. Cuius lectionis sententia est, impios interdum abscon-
 dere se, & occultare fraudulentiam, ut deinde in tota fortitu-
 dine irruant, quasi ex improviso: quemadmodum aucupes subsi-
 det & inflectit sese ut non videatur a multitudine avium, quas
 cupit in rete suam attrahere, sicque ex improviso omnes illas
 occupat. Potest etiam intelligi secundum hoc quod frequenter tam dia-
 bolus quam ministri eius infirmitate simulatur, ut magis sauiant:
 quomodo in vita magni Antonij legimus spiritum malignum
 in specie nigri pueruli sese pedibus viri sancti prostrauisse,

quasi victū sese confitendo, vt eū sic vel in gloriam eleuaret, Et vel in securitatē adductū facilius post deciperet. Huic sententię cōsonat quod vertit Felix, cōtritū humilemq; se ostenderet, &c. & quod habet Chald. Paraphr. Simulat a gritudinē & debilitatem, caditq; in fortitudine insidiarum eius pauper.

DE TITVLO PSALMI

PRÆCEDENTIS.

PSALMO IX. Titulus præmittitur, iuxta vulgatā lectionem, Pro occultis filij. Quod sancti doctores referunt ad Christi aduentum in carnem: qui verē occultus erat, quoniam sub forma serui dominius apparebat, & sub humanitate diuinitas latebat abscondita. Et de hoc aduentu fit in hoc Psalmo mētio, quādo de generis humani deliberatione, inimici destructione, & gentiū conuersione, prolixa narratione multa describuntur. Itē & de iudicio discretionis, quo nunc electos Deus à reprobis separat secundum meritū, illis gratiam misericorditer largiēs, hos iusto suo iudicio in odio & reprobatione derelinquens. Est autē & hoc iudicium admodum occultum: hinc enim Apostolus præ admiratione exclamabit, dicens, O altitudo diuitiarū sapientiæ & scientiæ Dei, quæ incomprehensibilia sunt iudicia eius. Sed & secundus Christi aduentus & extremum iudicium, de quibus in hoc Psalmo fit mētio, tametsi tunc cum fient, manifesta erunt omnibus, nō tamen occulta sunt & abscondita. Propter quod, pro his occultis filij Dei Christi domini, rectē dixerimus citari hunc Psalmum, & intitulari pro occultis. Ex Hebræo tamen aliter vertūt interpretes. Nā Hieronymus vertit, super morte filij: quomodo etiam Symmachum ait ex Hebræo trāstulisse. Verū super hoc titulo questio exoritur, quare super morte filij hic Psalmus inscribatur, cū de morte filij nulla hīc fiat mētio, sed potius de victoria Christi, in demonis humilitione & gentiū cōuersione, maximē vsq; ad versum vigesimū secundum, à quo loco secundum Hebræorum distinctionem Psalmus alius inchoatur. Potest autem hæc difficultas facile solui dicendo, ob hoc intitulari Psalmū pro morte filij, quoniam omnis illa de diabolo victoria & humani generis liberatio, gentiumq; ad fidē cōuersio, & à portis mortis extractio, per filij mortē perfecta fuerūt. Moriēs enim filius agnus Dei occidit omnē illā victoriā. Ait beatus Hieronymus septuaginta
inter

Rom. 6.

interpret
prius mū
gentibus
cundū har
dita filij
h, quom
interpret
delium, u
mētis sp
Vel per i
Christi g
niculam
dāam, ve
mīs splē
dine nasc
quitur, si
gloria, qu
Rursum
pro mort
sem labe
rum, puta
vel insipi
suo corā
dominus
quoniam
to, iuxta
pientis. C
fit, vtpot
atq; etia
oppositi
teritus &
pulo lud
te & opp
sunt, atq;
interitus
scribitur
perbe ni
quo pars
mum hu
mātur

Hierepretes Christi mortem & resurrectionem (quæ ignota prius mûdo fuit) per verbum ascensionis celare voluisse, ne à gentibus illo tempore facile hæc mysteriû nosceretur. Et secundû hanc sententiam occultè idem indicatur per abscondita filij, quos per filij mortem. Alij vertunt, Pro iuuetute filij, quomodo beatus Hieronymus testatur vertisse Aquilem, interpretem. Atq; ita per filiû pulchrè intelligitur populus fidelium, in tempore gratiæ, quasi in iuuentute sua florens primitiis spiritus, & gratiæ, doctriñe, atq; miraculorû splêdens. Vel per iuuentutem filij intelligatur resurgentis & victoris Christi glorificatio. Alij rursum vertût, pro iuuetute: sed particulam sequentè laben, dicunt significare candidâ vel splendidam, vertant q; pro iuuetute splêdida, vel Psalmus iuuentutis splêdidæ, quoniam videlicet de splendore & pulchritudine nascētis ac proficientis Ecclesiæ, Psalmus potissimû locatur, similiter & de Christi post resurrectione triumpho & gloria, quæ aliquo modo potest iuuetus splêdida appellari. Rursum alij vertût quidem cû Hieronymo & Symmacho, pro morte vel super morte, sed sequentem in Hebræo dictio-nem laben, accipiût pro insipiente, per transpositione literarum, putantes laben dictû esse pro Nabal, quod stultum sonat vel insipientem, iuxta quod exponit Abigail loquens de viro suo corâ David pro salute domus suæ, ac dicēs, Ne ponat oro dominus meus rex cor suum super virû istum iniquû. Nabal, quoniam secundum nomen suû stultus est, & stultitia est cum eo, iuxta hanc itaq; intelligētiam vertunt, super morte insipientis. Quod potest intelligi de destructione hostium Christi, vt pote vel diaboli, qui insipientissimû sese demonstravit, atq; etiamnum môstrare non desinit, cum se Deo & Christo opposuit, & vsq; modo repugnare nõ cessat. Huius enim interitus & mors, initio statim Psalmi describitur. Aut de populo Iudæorû, nimis insipienter missum sibi saluatorè respuente & oppugnante: qui Ecclesia gentium surgente, excacati sunt, atq; ita vere mortui. Item & de omnibus impijs, quorû interitus & mors per Christi iudiciû in præsentî Psalmo describitur. Specialiter quoq; ad illû verissimum Nabal, & superbe nimium stultû Antichristum aptari potest titulus, de quo pars Psalmi posterior specialius loquit. Licet enim Psalmum hunc videatur Hebræi distinguere, quia tamen nõ præmittitur sequenti vllus titulus, quasi tub isto simul in vnum

1. Reg. 15.

1. Reg. 15.

comprehenditur, iuxta multorum sententiam. Nonnulli verò, etiam ad literam putant hunc Psalmum à David pro monte insipientis Nabal fuisse compositum, cum audita morte illius dixisset (vt Regum narrat historia) Benedictus Dominus qui vindicauit causam opprobrij mei de Nabal, & seruum suum custodiuit à malo, & malitiam Nabal reddidit Dominus in caput eius. Alij, Goliath Philisthæum intelligunt: verum hæc postrema minus apparent probabilia. Quæ prius dicta sunt, plus videntur habere autoritatis atque dignitatis, quantum ad sententiæ pondus attinet.

IN PSALMVM X.

VERSVS secundo, Ex Hebræo vertunt in secunda parte versus, posuerunt vel præparauerunt sagittas suas super neruū: pro eo quod nos habemus, Parauerunt sagittas suas in pharetra. In illo, apertius denotatur malorum cupidus ad nocendum animus. In hoc autem, occultū insidiarum & fraudulentiæ nocere cupientium apertius insinuat: quomodo in annotationibus alteris, latius explicauimus. Sententiæ autem in idē reuertitur. Versu tertio, Quoniam quæ perfecisti destruxerunt. Dictionē hasathoth variis modis transferunt interpretes. Septuaginta enim verterūt, quæ tu fecisti vel perfecisti: id est, perfecta. Beatus Hieronymus vertit, leges. Quoniam leges (inquit) dissipatæ sunt. Felix vertit, fundamenta. Quoniam fundamenta (inquit) Chald. trāslat. similiter habet, Si fundamenta subuertentur, iustus quare operatus est bonū? Alij vertunt retia, quomodo & Felix testatur recte transferri posse. Videretur autē generalius vertere, & minus sententiam stringere, qui verteret, quæ posita sunt. Hic enim & leges, & fundamenta & retia manifestè cōprehēduntur. Hæc enim omnia poni dicuntur. Sed & ea quæ perficiuntur ab alijs quo, & in sua perfectione stabiliuntur, rectè poni dicimus. Prædictorū verò expositionem per singula nō prosequimur, contenti ea quæ in Elucidatione, ac post eam in annotatione expressimus. Ex his enim difficile nō erit versiones alias intelligere. Versu quinto, Oculi eius in pauperē respiciunt. In Hebræo nō additur in pauperem, sed simpliciter habetur, Oculi eius vident vel respiciunt: ad significandum videlicet, diuinis cōspectibus patere vniuersa, neq; omnino quicquam esse quod illū licet in altissimis residentē, possit latere. Loco

autem

autem ver
petes cōst
intelligen
sumus in
tatem, od
ter ex Heb
videlicet
vt eius refe
habere eos
rissima est
batur ani
habet. V
dam hanc
Hieronym
hoc est, vul
bare, at que
dem ferē se
cient facie
Quod si se
vulgata no
Ceteru verti
tia, Dei vul
Si verò sec
aspicere re
versam sen
Rostū vide

VERSVS
vertunt
sunt. Iuxta
pro, à nobi
tūd nobis
quoniā vid
membra, ac
quasi dicant
mus, cur no
ficabimus a
dem ferē h
tem liuguā

autem verbi interrogat, Hieronymus similiter & alij interpretes constitunt verbum probant: quod secundum eandem intelligentiam accipiendum est, secundum quam supra exposuimus interrogant. Versu sexto, Qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam. Huius versus secundam partem aliter ex Hebræo vertunt, quam habeat vulgata lectio, in hunc videlicet modum, diligentem iniquitatem odit animam eius: ut eius referatur ad Dominum, sitque sensus, Animam Dei odio habere eos qui diligunt iniquitatem. Cuius dicti sententia clarissima est, si tantum intelligatur, quomodo in scripturis attribuitur anima Deo: qui tamen sicut non corpus, ita nec animam habet. Versu ultimo, Aequitatem vidit vultus eius. Secundam hanc partem versus, diuersimodè ex Hebræo transferunt. Hieronymus enim vertit, Rectum videbunt facies eorum: hoc est, vultus eorum quos Deus dilexit, videre debent, probare, atque sectari quod rectum & bonum est. Atque in eandem ferè sententiam vertit Felix ad marginem, Rectè aspicient facies illorum. Alij vertunt, Rectum videbit facies eius. Quod si secundum genus neutrum intelligatur, idem est cum vulgata nostra lectione. Similiter & illud quod Felix in contextu vertit, Rectum aspicient vultus eius. Erit enim sententia, Dei vultum aspiceret quod rectum est: hoc est, equitatem. Si verò secundum genus masculinum, sententia est, Deum aspiceret rectos & simplices. Rursum verò ab his omnibus differentiam sententiam habet Chald. Paraphra. in hunc modum, Recti videbunt iocunditatem facierum eius.

IN PSALMVM XI.

Versu quarto, Labia nostra à nobis sunt. Ex Hebræo vertunt concorditer interpretes, Labia nostra nobiscum sunt. Iuxta quem modum habet etiam Psalterium Augustini, pro, à nobis, ponens, apud nos, quod est nobiscum. Puto autem illud nobiscum accipi debere, vel ut idem sit quod à nobis: quoniam videlicet ex naturali generatione linguam ut cætera membra, accipiunt homines: vel ut sonet, in potestate nostra: quasi dicant impij, Linguam nostram in potestate nostra habemus, cur non loquamur quodcumque visum fuerit? Pro magnificentibus autem, vertunt ex Hebræo roborabimus: quod eandem ferè habet sententiam. Nam & vulgò robustam aut fortem linguam habere dicitur, aut in lingua robusti esse ac for-

minatum, probatum terræ, purgatū septuplum. Hūc versum
 ex Hebræo diuersimodè transferūt interpretes, Beatus enim
 Hieronymus ita legit, Eloquia Domini, eloquia munda, ar-
 gentum igne probatū, separatum à terra, colatum septuplici-
 ter. Quæ lectio non discordat à nostra, nisi quod probatum
 terræ clarius vertit, separatum à terra, cum eadem sit senten-
 tia. Felix loco illius, Argentum igne examinatum probatum
 terræ, vertit argentum conflatum vel examinatum à Domi-
 no terræ: quod nō habet difficilem intelligentiam, quando-
 quidem omnem mundiciam quæ in eloquiis Domini est: id
 est, omnē veritatē, fidelitatem, vtilitatem, quicquid in eis &
 boni est, manifestū est à domino terræ (qui est Deus) & non
 aliunde procedere: id est, nō ab humana sapiētia aut eloquen-
 tia, sed ex virtute Dei. Chaldæa autē Paraphrasis loco prædi-
 ctæ particulæ ponit vas alchimicum siue infusoriū: quoniam
 in huiusmodi vasis purgatur argentū. De qua re in prioribus
 annotationibus non nihil dictum meminimus. Versu penul-
 timo, Tu domine seruabis nos. Quod nos habem⁹ sub prima
 persona, seruabis nos: vertit beatus Hieronymus in tertia
 persona, genere neutro, dicēs, Tu Domine custodies ea: vide-
 rētur referri debere sententia ad eloquia, vt sit sensus, Tu ser-
 uabis eloquia tua, tu adimplebis promissā tua: & verba quæ
 procedunt de ore tuo, nō facies irrita. Alij vertūt genere ma-
 sculino, Tu domine seruabis eos, iustos scilicet, quomodo ex-
 presse etiā habet Chaldæa translatio, Tu conseruabis iustos,
 custodies eos, &c. quæ lectio nostræ cōcordat. Versu vltimo,
 In circuitu impij ambulat: secūdum altitudinē tuam multi-
 plicasti filios hominū. Hunc versum quātum ad patrē secun-
 dum, lōge aliter ex Hebræo vertūt interpretes, iquām habeat
 vulgata nostra lectio septuaginta interpretū. Sed neque ipsi
 inter sese consentiunt, qui ex Hebræo versiones fecerūt. Bea-
 tus enim Hieronymus sic habet, In circuitu impij ambulāt,
 cū exaltati fuerint vilissimi filiorū hominū. Cuius lectionis
 poterit valde cōueniens assignari sententia, secūdum expo-
 sitionē in annotationibus præcipuis monstratā, de exclusio-
 ne à regno superno, vt per vilissimos filiorum hominū intel-
 ligantur pauperes & inopes, de quibus in superioribus versū-
 bus dictū fuit: qui sanè in hoc mūdo ab hominibus huius se-
 culi despiciuntur, contemnuntur, & quasi vilissimi filiorum
 hominum reputantur: quemadmodum ipse de sese testatur
 Apost

1. Cor. 4 Apostolus quodam loco sic dicens: Puto quòd Deus nos Apo-
stolos quasi nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos.
Et iterum: Tanquam purgamenta huius mundi facti sumus,
Sapient. 5 omnium peripsa vique adhuc. Et in libro Sapientia dicunt de iustis impij: Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperij. Nos in seorsum vitam illorum aestimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Hi itaque vilissimi & despectissimi filiorum hominum, cum fuerint per Dei misericordiam exaltati, cõputatiq; fuerint inter filios Dei, & sortem inter sanctos acceperint, ambulabunt impij in circuitu, id est, foris stare compellentur, claudia-
ianua, pueris in cubili existentibus, & veluti plorantes atque eiulantes ambulabunt per circuitum ciuitatis, à qua se exclusos conspexerint. Potest tamen & aliter hæc lectio intelligi, de exaltatione temporali quæ in hoc mundo est, ad huc lensum: Cum in hoc mundo exaltati fuerint, & in potestate sua autoritate eleuati (quod non raro fieri videmus) homines impij, nequissimi atque vilissimi, qui nõ sunt digni vt ferantur à terra, suntq; velut fax & sordes terræ, tunc in circuitu eorum ambulat impij adulescentes & ministri eorum, & agglomerantur in circuitu eorum peruersi in magna multitudine, adhærentes eis, ad consummationem malitiæ suæ. Videtur autem prior sententia magis conueniens. Chald. Paraph. hoc loco sic habet: Circumeuntes impij ambulat, tanquam sanguisuga quæ sugit sanguinem filiorum hominum. Quæ lectio aperte fauet expositioni superius positæ in prioribus annotationibus, de cupiditate nocendi impiorum contra bonos neque difficilem habet intelligentiam. Felix vertit: Cum exaltabuntur opprobria filiis Adam, vel cum exaltabitur vilipendia filiis Adam. Rursum aliter Sanctes illud: Cum exaltati fuerint, iungit cum precedentibus, ad hunc modum: In circuitu impij ambulat, cum exaltati fuerint: ac deinde subiungit: Vilitas est filiis hominum. Iterum alius vertit: Cum exaltati fuerint epulones aut commessatores filiis hominum. Non verò singulorum prosequi expositiones omitimus, ne supra modum efficiamur prolixi, maxime cum in prioribus annotationibus, atque etiam nunc in his ipsis, abunde multiplex huius loci assignata sit intelligentia.

DE TI
Diam s
ni vt. q
loco videt
stiat titulu
iudicij dies
contra pec
nõnem m
ditionem
dat domin
mus, nec si
in principi
tio quoqu
lim multi
thordarun
ulle nos m
tica quæ in
tare. Tam
nis, mediun
nem depro
rum scilicet

VER S
nem:
enim temp
loco est m
aspicitur.
quomodo
mur. Atq; i
aymus, V C
tant, sempe
eandem sent
presenti el
ni ita hab
habeat fut
luc. Pro do
est. Dolor

IN PSALMVM XII.
DE TITVLO PRAECEDEN-
TIS PSALMI.

45

DE TITVLO huius Psalmi, qui inscribitur pro octaua, iam superius copiosè dictum est post annotationes Psalmi vi. qui eadem tituli habebat inscriptionem. Tātum hoc loco videtur indicandum, quomodo huic Psalmi talis cōueniat titulus. Dicendum ergo, quod si octauam intelligimus iudicij diem, nō malè hic Psalmus pro octaua inscribitur, qui contra peccatorum abundantiam profertur, postulans saluandem misericordiam à terrore illius diei, impiis autem perditionem quæ tum futura est prænuntians, cum ait, Disperdat dominus. &c. Si verò octauam pro requie æterna accipimus, nec sic Psalmi titulus malè conuenit, quoniam statim in principio ad illam aspirat, clamans, Saluum me fac: in medio quoque Saluator promittitur, & in fine electorum ad illum multiplicatio. Rursum, si pro instrumento musico octo chordarum accipimus octauam, dixerimúsque; (vt superius dixille nos meminimus) epinicia esse, id est, læta victoriæ cantica quæ in eo cantantur, non multum aberrabimus à veritate. Tamen si enim Psalmi principium sit gementis hominis, medium tamen magnæ victoriæ per Christum Salvatorem depromit mysterium: & finis gloriosum narrat electorum felicitatis æternæ triumphum.

IN PSALMVM XII.

VERSV primo. Vsq; quo domine obliuisceris me in finem? Obliuisceris legendum est penultima longa. Est enim temporis futuri. Quæ admodum ex Græco atque Hebræo est manifestum. Vtrobique enim futurum tempus aperte cōspicitur. Obliuisci autem in finem, est omnino derelinqui quomodo illorū obliuiscimur, quorum ultra non recordamur. Atque in hanc sententiā clarè vertit ex Hebræo Hieronymus, Vsq; quo domine obliuisceris mei penitus? Alij vertunt, semper, vel in seculum, vel in æternum. Omnia autem eandem sententiā habent. In secunda tamen parte tempore presenti est legendum, Vsq; quo auertis faciem tuam? quoniam ita habet Græca lectio, tamen Hebræa etiā hoc in loco habeat futurum. Versu secundo, dolorem in corde meo perdit. Pro dolore vertit Felix anxietatem, & eadem sententiā est. Dolor enim cordis, quæ sibi inesse confitetur, gemens in hoc

Lucæ 15.

hoc Psalmo, nō aliud quā anxietatem & angustiam animi tribulati, propter persecutionis grauitatē & lapsus periculū, maximē autem ob diuinæ consolationis absentiam significat. Versu quarto, Obdormiam in morte. In Hebræo sonat, ac si dicas, Dormiā mortē, hoc est, dormitionem mortis, quod est dormire morte, siue obdormire in morte. Versu quinto, Si motus fuero, intelligi potest, si lapsus fuero, si cecidero, aut si declinauero, quēadmodū habet Chald. Paraphra. Si declinauero à semitis tuis. Aut si mutauero, hoc est, ad casum fuero inclinatus, vel si cadere cœpero, aut etiam si habitauero, aut cespitauero à via iustitiæ. Tam enim cupidi sunt inimici perditionis nostræ, vt non solum gaudeant, cum nos viderint iam prolapsos, & extra viā positos, verum etiam cum ad casum tantū declinantes aut lapsi propinquos conspexerint. Quēadmodum e contrario gaudiū est angelis Dei ceterisque fidelibus salutis proximorū percupidis non solum cum peccatorē vident resurrexisse ad pœnitentiā, sed mox etiam vbi illū viderint propositū concepisse resurgendi, agendique pœnitentiā. Versu sexto, Et psallam nomini domini altissimi. Hæc particula in Hebræo non habetur. Et pro eo quod habem⁹, qui bona tribuit mihi, nō habetur nisi, qui retribuit super me, vel qui reddit mihi. Quod manifestum est debere accipi secundum sententiam nostræ lectionis, qui bona retribuit vel dedit mihi. Vnde Chald. Paraphr. habet, Laudet dicam coram Deo, quouiam mecum benignè egit.

IN PSALMVM XIII.

VERSU secundo, Corrupti sunt & abominabiles facti sunt. In Hebræo habentur verba actiua, tanquam si dicas, Corruerunt, abominabile fecerunt: sic in priori parte subaudiri oportet accusatiuū, semetipsos, vel viam suam, vel studia sua. Hieronymus nobiscum vertit, per verba passiuæ. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt: sed pro eo quod sequitur: in studiis suis, vertit studiosè: quod secundum eandem sententiā potest accipi. Versu tertio, Si est intelligens autem requirens Deum: loco illius, requirēs Deum. Chald. Paraphr. habet, quærēs erudicionē à conspectu Dei. Secundum quem intellectū, requirere Deum, est illum vt præceptorem requirere & illuminatorē in via iustitiæ. Viderur tamē prima facie cōuenientius, vt intelligatur quærere Deū, qui illi cupit & studet

studet pla
quarto, Si
et Hebræo
puto de c
arrent a
inquit
Alij vertu
sue cōput
tere conit
na. Re en
d miē, non
regratiā:
odiosa, cō
dominus,
corruptū
leat, nisi v
nes quoq
pinne, ta
hant in ut
quali sale
Cles. & scæ
eius. Ve
Versus hi
dus tamē
nre. Qui
teus est g
continer
bis eorum
tur, in sti
dine plen
tur finis
si hoc, Ve
itatio & i
non
Psalms h
cap. 13.
Epistolæ
teru Pla
per mira
Chaldæic

studet placere. Alterum autem in altero includitur. Versu quarto, Simul inutiles facti sunt. Beatus Hieronymus vertit ex Hebræo, Simul conglutinati sunt. Quod intelligendum patet de cōsensu & societate malorum in sua prauitate. Adhærent nanq; fortiter sibi inuicem, per malam viscositatem iniquitatis, quæ eos veluti in vnum compingit & continet. Alij vertunt nobiscum, abominabiles sunt, aut corrupti sunt, siue cōpauerunt, vel fœtuerunt. Sunt autem hæc adinuicē ferè coniuncta, neq; est inter ea secūdam rem multa distantia. Re enim corrupta, consequitur, eam ad nihilum vltra esse vtilē, non aliquo iam conducere, neque vllam amodo habere gratiā: sed ipsa fit ad omnia inutilis, ac proinde despecta, odiosa, cōtempta & abominabilis: quæadmodum de sale ait dominus, quod cū infatuatum fuerit vel euauerit, (hoc est, corruptū fuerit, suāque virtute priuatū) ad nihilum vltra valeat, nisi vt mittatur foras, & cōculcetur ab hominibus. Carnes quoque mox vt corrumpuntur, abominabiles fieri incipiunt, tam quo ad esum, quàm quo ad olfactum, & prorsus fiunt inutiles. Atq; ita per omnia impij declinatēs à iustitia, quasi sale sapientiæ priuati, mox inutiles fiunt & abominabiles, & fœtent in naribus domini Sabaoth atque sanctorum eius. Versu quinto, sexto, & septimo, Sepulchrū patens, &c. Versus hi tres in Hebræo nō habentur, hoc sane in loco: in alijs tamē Psalmis, partim eos licebit diuersis in locis inuenire. Quinti enim versus pars, prior videlicet, Sepulchrū patens est guttur eorū, linguis suis dolosè agebant: Psalmo v. continetur. Quæ sequitur autem, Venenum aspidum sub labiis eorum. Psal. c. x. x. x. Illud autem quod proximè, sequitur, in titū versus sexti, Quorū os maledictione & amaritudine plenum est. In Psal. i. x. habes. Reliqua autē quæ sequuntur, scilicet versus sexti, & principium septimi (id est, totū hoc, Veloces pedes eorū ad effundendum sanguinem. Cōtritio & infelicitas in viis eorū, & viam pacis non cognouerunt) non videntur vsquam, nisi fortè secūdam sententiam in Psalmis haberi. Apud Esaiam autem inueniuntur libri eius cap. l. x. Sciendū tamē est, quod Paulus Apostolus 111. cap. Epistolæ ad Romanos, omnes hos versus tanquam ex contextu Psalmi recitat, & adducit in testimonium. Quapropter mirum valde est in nullis non solum Hebraicis neque Chaldaicis, sed neque in Græcis exemplaribus, tres istos

Matth. 5.

vers

versus inueniri. Satis enim apparet in Græcis codicibus iuxta septuaginta interpretes partē istā olim fuisse habitam ex allegatione Pauli, qui in citando plerunque solet illorum translationem adducere. Quam suspicionem siue opinionē etiam cōfirmat Augustinus Iustinianus episcopus Nebiēsis, vir in diuersis linguis apprime eruditus, ex vtraque Arabica interpretatione, Syra videlicet & Aegyptia, in quib⁹ ista dicitur haberi, quæ Hebræa & Græca modo non habent: quas interpretationes, Syram videlicet & Aegyptiam, non dubitat ipse ex Græco esse desumptas: simul etiam adducens quod modo diximus, ex allegatione Pauli in Epistola ad Romanos. Versu octauo, Qui deuorāt plebē meam sicut escam panis, Ex Hebræo vertit Felix, Comedentes populum meum, comederūt panem: quod ipse tantundem valere ait, ac si dicatur, Comedētes populum meum, ac si comedisent vel comederēt panem. Admodum autem rectē hęc cōsonant cum sentētia, quam supra in Elucidatione expressimus. In sequenti autem versu ex Hebræo non habetur, Vbi non erat timor sed tantum, Illic timuerunt timore. Quod nonnulli ad statim sequens referūt, dicentes impios illic timere, inde timorem concipere, quod dominus in generatione iustorum habet, tanquam eorum protector & vindex. In Græco tamen habetur, iuxta quod nos in Latinis habemus exēplaribus. Et forsitan interpretes subaudiendum istud existimarūt, quod adiecerunt. Neque multum dissimilis est lectio nōstræ Paraph. Chald. quæ & ipsa supra Hebraicam literam nonnulla verba adiicit, habētque in hunc modum, Ibi timuerunt timore mendacium, quod non decebat timere.

IN PSALMVM XIII.

VERSV secūdo, Qui ingreditur sine macula. Quod nos habemus, sine macula, ex Hebræo vertunt aliqui, Qui ambulat perfectē, vel in perfectione: quod cū nostra lectio coincidit, Sine macula enim ambulat qui perfectē ambulat & ecōtrario. Beatus autem Hieronymus, item & Felix nostro more vertūt, Sine macula. Versu tertio, Qui nō egit dolum in lingua sua. In Hebræo habetur vocabulum Regal: quod significat annotare, d eferre, accusare, diffamare, detrudere, vt ait Ioannes Reuchlinus in rudimentis Hebraicis: addens præsentem locum Psalmi rectius transferri potuisse, Qui non

non detul
deculte, ve
diuersum
est facilis
cum præd
detractio
bet parap
Versu qu
huius ver
habeat, le
adhibet, &
diceret, &
& nō mut
ligitur au
mentū hor
nam atq;
lenium af
tur, & viol
habere op
mus: quod
est quia n
tur prom

VERS
bræo
tentiam p
te, vel pr
neq; tu in
tium: sed
egeo. Ali
mili nō
sentit qu
mili à te.
vit omne
sic habet
ficus vel f
posset, ho
vel fortit
mirabile

non deculit super lingua sua. Felix vertit, Qui non detraxit, deculit, vel susurravit lingua sua. Bearus autem Hieronymus deuersum ab his omnibus videtur reddidisse: dicens, Qui non est facilis in lingua sua. Quod tamen secundum sententiam cum predictis conueniet, si intelligamus, facilis ad delationem, detractionem, aut accusationem. Cui etiam consonat quod habet paraphrasis Chaldaica, Non facile detrahit lingua sua.

Versu quinto, Qui iurat proximo suo, & non decipit. Initiu huius versus multo aliter in Hebraeo habetur, quam vulgata habeat lectio. Sic enim vertit sacer Hieronymus, Iurat vt se affligat, & non mutat. Felix similiter, Iurauit affligere, vel vt cicereret, aut humiliaret (supplendo seipsum vel corpus suu) & non mutabit. Atque ita habet etiam Chald. translatio. Intellegitur autem haec lectio de firmitate propositi, voti, & iuramenti boni: cuiusmodi est semetipsum affligere per poenitentiam atq; opera virtutis, quae circa difficultia sunt, & secundum sensum affligunt homines. Regum enim caelorum vim patiuntur, & violenti rapiunt illud. Et (iuxta Saluatoris verbum) odio habere oportet etiam animam nostram, si ipsum sequi volumus: quod profecto absque sui ipsius afflictione nequit fieri. Et quia minimum est proponere, vouere, iurare, nisi impleatur promissio, idcirco dicitur, Iurauit affligere: & non mutat.

Matth. 11.
Luca 9.

IN PSALMVM XV.

VERSUS primo, Bonorum meorum non indiges. Ex Hebraeo istud ambiguo vertitur. Quidam enim iuxta sententiam praedictae lectionis vertunt, Bonitas mea non est super te, vel pro te, vel ad te: hoc est, bonum meum non confert tibi, neque tu indiges bonorum meorum, intelligendo per contrarium: sed tua bonitas pro me est, & confert mihi, & ego tuis ego. Alij autem vertunt, Bonum meum non est nisi a te: aut, Bene mihi non est sine te, vt habet Hieronymus. Cui lectioni consentit quod habet Chal. paraph. Bonum meum non procedit nisi a te. Versu secundo, Sanctis qui sunt in terra eius mirificauit omnes voluntates meas in eis. Hebraica lectio ad verbum sic habet, Sanctis qui sunt, in terra, & admirabilibus vel magnificis vel fortibus, omnis voluntas mea in eis: quod clarius dici posset, hoc modo, In sanctis qui in terra sunt, & admirabilibus vel fortibus est omnis voluntas mea. Intellegitur autem te hic admirabiles, siue magnifici & fortes, iidem qui & sancti. Et red d d

Etè quidem Christus patrem suum orās pro salute membrorum, allegat omne beneplacitum suum esse in sanctis & admirabilibus vel fortibus fidelibus suis. Molles enim & virtutibus subiectos, qui se fortes: in bello, & in pugna contra antiquum serpentem non exhibent, habet exosos: neque est ipsius bona voluntas in illis. Cui consonat quod in oratione deuotissima post cœnam vltimam ad patrem loquitur, dicens, Non pro mundo rogo, sed pro iis quos dedisti mihi.

Ioan. 17. Neque tamen pro illis tantum pauculis, sed & pro omnibus qui credituri sunt per verbum eorum. Hi enim sunt fortes isti siue admirabiles, in quibus sibi iam dicit filius Dei beneplacitum. Possunt verò præsentis Hebraicæ lectionis plures aliæ assignari expositiones atque connexiones, quas consulto prætereundas existimamus, ne nimia multitudine lectoris animus obruatur potius, quàm ædificetur. Versu tertio, Multiplicatæ sunt infirmitates eorum. Pro infirmitatibus, ex Hebræo quidam vertunt, idola: ex quibus est beatus Hieronymus. Alij autem iuxta communem lectionem, dolores vertunt. Quæ diuersitas ex æquiocatione procedit dictionis Hebraicæ. Nam azab Hebræa dictio, per z daggellatum, significat idolum vel sculptile. Significat etiam ærum, id est, dolores, labores vt Genesis III. Multiplicabo ærum tuas. Sequentem autem particulam, Postea accelerauerunt, ex Hebræo vertunt aliqui, post alterum accelerauerunt: quod exponunt post alterum deum: id est, post deos alienos. Secundum quam sententiam paraphrastice vertit Sâctes Pagninus, Multiplicentur dolores eorum qui alteri Deo donauerunt: hoc est, qui sese dederunt ad seruiendum alteri Deo. Atque hoc pacto de reprobatione infidelium pars ista foret intelligenda. Versu quarto, Non congregabo conuenticula eorum de sanguinibus. Hebraica lectio habet, Non libabo libamina eorum de sanguine: quod exponunt aliqui, Non libabo libamina illorum, quorum libamina est sanguis: hoc est, nolo particeps fieri operum illorum, neque cum eis conuersari. Alij, Non ordinabo posthac sacrificium de sanguine pecorum immolatorum, vt scilicet exigam ab iis qui conuersi fuerint oblationem sanguinis animalium. Quæ posterior expositio nostræ expositioni in Elucidatione positæ satis rectè consentit. Versu septimo. Qui tribuit mihi intellectum. Pro, dedit mihi intellectum, in Hebræo

bræo habet
ne autem
interna
eligere
omnibus
dubium
hanc esse
atque et
manibus
stiguer
rius exp

H A B
Exp
tali in se
hous P
rus Dau
ipsum sp
tem mai
cabuli M
Beatus a
nid, seq
iste & h
militate
à me, qu
peres spi
calorum
gnificat
goum n
accom
& glori
& more
sectam
in quo p
pro salu
nuit. A
mus ist
ramq; e

Hebræo habetur, Consuluit mihi, vel consilium dedit mihi. Pene autem in idem potest reduci sententia. Cum enim Deus interna sua illuminatione hominem erudiens, facit eum præeligere hæreditatem cælestem, atque Deum ipsum, cæteris omnibus quæcunque in mundo sunt desiderabilibus, nihil dubium, quin simul & intellectum illi dat, vt cognoscant hanc esse hæreditatem optimam & longè præstantissimam, atque etiam consilium vt hanc omnibus præeligat, & præ omnibus requirat. Pro increpauerunt autem, alij vertunt, Castigauerunt, alij Erudierunt: quæ facillè ad sententiam superioris expositam valent applicari.

DE TITVLO PRAECEDEN-

TIS PSALMI.

HABET Psalmus iste titulū specialem ante hac nusquam expositum, qui iuxta vulgaram lectionem talis est: Tituli inscriptio ipsi Dauid. Quod facillè exponitur, dicendo, huius Psalmi titulū inscribi Dauid: id est, Christo, qui est verus Dauid, vt aliàs frequenter diximus: quoniam videlicet ad ipsum spectant, quæ in hoc psalmo tractantur. In Hebræo autem maior est difficultas propter nimiam ambiguitatē vocabuli Michtam, quod variè admodum reddunt interpretes, Beatus autem Hieronymus vertit, Humilis & simplicis Dauid, sequutus Aquilam & Symmachum. Est autem simplex iste & humilis Dauid, cuius auditur vox in Euāgelio, ad humilitatem & mansuetudinē omnes inuitans, Discite (inquit) à me, quia mitis sum & humilis corde. Et iterum. Beati pauperes spiritu, & Beati mites, quoniam ipsorum est regnum caelorum, & ipsi possidebunt terram. Alij dicunt Michtam, significare aureum insigne, regiae nobilitatis indicium, vel signum militaris dignitatis. Quod rectè etiam ad Christum accommodatur, quoniam in hoc psalmo de victoria, decore, & gloria resurrectionis eius fit mentio, per quam de diabolo & morte victor triumphauit. Alij plagam integram vel perfectam dicunt significare, quod etiam Christo accommodat, in quo plaga perfecta fuit, quam præter meritum & culpam pro salute generis nostri maximam & crudelissimam sustinuit. Alij instrumēti musici asserunt esse nomen, in quo psalmus iste erat decantandus. Nos lectori iudicium liberum liberamq; electionem relinquimus, vt selectetur quod maluerit.

Matth. 11.
Matth. 5.

VERSV quarto & quinto, Igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas, Vt nō loquatur os meum opera hominum, &c. Longē secus habēt Hebræa hoc loco, quam vulgata lectio. Sic enim vertit Hieronymus, Conflasti me, & non inuenisti cogitationes meas transire os meum. Ac deinde, In opere hominum propter verba labiorum tuorum ego obseruauī vias latronis. Cuius lectionis hæc est sententia, Conflasti me: id est, igne examinasti, & diligenter probasti, atque examinasti: & non inuenisti quod transierint cogitationes malæ per os meum, quod murmuratio aut impatientia (quæ sese cogitationibus meis iniecerunt, vel in cogitationibus occurrerunt) transierint per os meū, vt scilicet consensum præbuerim malis occurrentibus cogitationibus, aut suggestionibus prauis: sed compefcui labia mea & os meum: quomodo de sancto Iob dicitur, quod in omnibus afflictionibus nō peccauit labiis suis, nec stultum aliquid cōtra Deum loquutus est. Non enim cauere potest homo, ac cogitationes malæ exurgant in corde: est tamen eius abiicere malæ suggestiones, vt non de illis tractet, loquatur, aut consulat perficendis. Vnde & in alio Psalmo dicitur. Quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini: quod suo loco in eandem sententiā à nobis supra expositum est. Quod sequitur autem, In opere hominum, propter verba labiorum tuorum, ego obseruauī vias latronis: hanc habet sententiā, In operibus hominum, in actionibus atque negotiis omnibus, quibus occupabar, & quibus occupari solent homines propter verbum labiorum tuorum, propter præcepta atque mandata tua, ego obseruauī vias latronis, diaboli, qui homicida & latro est ab initio, qui non aliud quærit quam nos occultere in mortem mittere præcipientes. Valde autem oportet huius latronis vias obseruare, quoniam occultæ sunt valde, & vix, nisi à diligentissimè contuentibus, perceptibiles. Et in omni opere hominum quo nos occupari contigerit, semper necesse est nos huius latronis esse memores, eiusque semper vias obseruare: quoniam ipse vt noceat, nusquam non adest, nusquam nō se ingerit, vt nostras actiones vel aliqua ex parte commaculet. Hoc enim est summum & vnicum illius latronis peruersi studium efficere, vt nihil eorum quæ nos agimus placeat Deo. Pro latrone, vertūt alij, dissipatorem: quod

Iob 2.

Psal. 4.

Ioan. 8.

A quoque diabolo conuenit, & secundum eandem penè rationem
 quæ iam exposita est: quoniam hominis bona omnis dissipare,
 & disperdere laborat, iuxta quod in alio Psalmo dicitur,
 Quæ tu perfecisti destruxerunt. Versu nono, A resistentibus
 dexterae tuæ custodi me. Principium huius versus in Hebræo
 continetur cum statim præcedenti, ad hunc modum, Mirifica
 misericordias tuas qui saluos facis sperantes in te, à resisten-
 tibus dexterae tuæ: ut præpositio à, iungatur ad saluos facis:
 ac deinde diuim legatur, Custodi me ut pupillam oculi & c.
 Illud autem, A resistentibus dexterae tuæ, ex Hebræo verti-
 tur ab insurgentibus in dexteram tuam, vel, Ab insurgenti-
 bus in dextera tua. Ac iuxta hanc duplicem versionem, duplex
 nem assignari potest intelligentia. Secundum priorem, cum
 legitur casu accusatiuo, insurgentibus in dexteram tuam, idem
 valet quod resistentibus dexterae tuæ, vel oppugnantibus de-
 xteram tuam. Secundum casum verò ablatiuum, potest parti-
 cula illa, In dextera tua, coniungi verbo saluos facies, ad hunc
 sensum, Qui in dextera tua, siue per dexteram tuam, saluos
 facis, sperantes in te, ab insurgentibus: id est, ab hostibus & im-
 pugnantibus. Cui sententiæ suffragatur Paraphrasis Chaldaica,
 quæ sic habet, Redemptor confidentium, uiscere illos qui
 insurgunt in eos, manu dextera tua. Beatus autem Hieronymus,
 iuxta modum nostræ lectionis, legit, A resistentibus de-
 xteræ tuæ: tamen si (ut iam prædictum est) cum præcedentibus
 particulam istam coniungat. In sequenti autem parte, pro pu-
 pillam oculi, vertit Hieronymus, pupillam intus in oculo:
 alius, pupillam filiam oculi: alius nigrum pupillæ oculi. Chaldaica
 trãslatio, pupillam dicit orbiculatam, quæ est in medio oculi.
 Quæ omnia ad maiorem teneritudinem spectant, & sententi-
 am in Elucidatione atque annexis annotationibus exposi-
 tant satis adiuuant. Versu undecimo, Inimici mei animam
 meam circūdederunt. Principium huius versus ex Hebræo
 sic ad verbum conuerti posset, Inimici mei, in animam vel ad
 animam vel propter animam circūdederunt me: hoc est, cir-
 cūdederunt me obsidendo & circumeundo propter animam
 meam. Quod enim nos circumeunt quasi leones rugientes,
 inimici diaboli, non propter rapiendas diuitias aut tempora-
 lia bona faciunt, sed propter animam, ut eam rapiant, ma-
 tænt, & perdant. Ferè autem eandem sententiam hæc lectio ex-
 primit, quam supra exposuimus. Quæ autem sequuntur diuer-

simodè, à diuersis interpretibus vertuntur, atq; exponuntur. E
 Beatus enim Hieronymus sic vertit, Adipe suo concluserunt,
 & ore suo locuti sunt superbè. Cuius lectionis cōmoda faci-
 lè dabitur intelligentia, si per adipè intelligamus potentiam
 & astutiam, vel etiã diuitias, si de temporalibus inimicis lo-
 quamur. Sic enim adipe diuitiarũ, aut potètiã, astutiãq; suã,
 animas pauperũ concludunt, & obsident per circuitũ impij,
 vt eos perdant. Aut simpliciter intellige, Adipem suũ conclu-
 serunt: id est, omnes suas diuitias, omnem suam potètiã in
 vnum collegerunt, pariterq; coniunxerunt, vt facilius noce-
 rent. Sanctes Pagninus ad complèdam sentètiã adiecit ali-
 quid, hoc modo paraphrasticè vertès, Adipe suo concluserunt
 corpus suũ: ac deinde, Ore suo loquuti sunt superbè. Felix ve-
 rò secũdum aliam connexionem legit in hunc modũ, Adipe
 eorum clauserunt os suum, loquuti sunt cum superbia. Cui
 etiã cōsentire videtur Chaldaica paraphasis, quæ habet, Di-
 uitiã eorum multã, adipe eorum aperit os eorum, loquuntur
 arroganter. Prior autè lectio magis probanda videtur, vt po-
 te commodiorè habens intelligentiam: quæ nostræ etiam le-
 ctioni vulgatę accedit vicinias. Versu decimotertio, Susce-
 perũt me sicut leo paratus ad prædam. Hebræa lectio habet,
 Similitudo eius sicut leonis, &c. Per quod significatur quod
 dicit Petrus apostolus aduersarium nostrũ tanquam leonem
 rugientem ad nos perdendos circuire. Verti etiã posset, Ima-
 ginatio eius quasi leonis desiderãtis vel anhelantis vel para-
 ti ad prædam. Quomodo enim leo cum ad prædam anhelat,
 imaginatur, phantasiatur, atque cogitat de easic faciũt & ra-
 paces isti aduersarij. Versu decimoquarto, Ab inimicis ma-
 nus tuã. Hebraica lectio istud separat in caput versus sequẽ-
 tis. Sic enim habet, Eripe animã meã ab impio, framea tua:
 ac deinde sequitur, A viris manus tuã, &c. Quod autè secun-
 dum hanc lectionẽ dicitur ab impio, framea tua, primo hanc
 habet intelligentiam: Ab impio, qui est gladius tuus. Est enim
 peccator iustum persequens quasi gladius & flagellum Dei,
 in quo suos dominus exercitat. Atque in hunc sensum ver-
 tit Hieronymus, dicēs. Ab impio, qui est gladius tuus. Posset
 quoque ablatius ille (framea tua) iungi verbo Eripe: sicque
 sensus erit, Gladio tuo eripe animam meã: ab impio: id est,
 tua iusta vltione, tua seuera vindicta. Chaldaica paraphasis
 aliquid supplendũ putat, & diuersam à prædictis facit senten-
 tiam

. Petr. 5.

tam. Sic e
 tur interfi
 pncis de
 scilis est
 sententiã
 tis Hiero
 mortui su
 ribus ma
 in profun
 diam te, q
 senti quẽ
 vita sua.
 tuum ac
 hominib
 rig, quorũ
 bonam p
 mas suas
 xterna. C
 animas st
 nem suã
 tur ad for
 tuos bon
 & nũc in
 bit pleni
 stitia app
 trãfert l
 plebor c
 teoria est
 tunc imp
 xterna,
 D similitu
 glorifica
 na Paul
 Quam s
 autorita
 pertracl
 quorũ p
 vita vbi
 nem tuã
 tia meã

Sic enim habet, Erue animā meam ab impio, qui mere-
 tur interfici gladio tuo. Versu decimoquinto, Domine à
 paucis de tetra diuide eos in vita eorum. Hic versus adeò dif-
 ficilis est intelligentiæ in Hebraica lectione, & tam incertè
 sententiæ, vt nec vnus interpretum cum alio cõsentiat. Bea-
 tus Hieronymus ita vertit, A viris manus tuæ, domine, qui
 mortui sunt in profundo, quorū pars in vita: hoc est, ab homi-
 nibus malis super quos est manus tua, & vltrix vindicta, qui
 in profundo peccatorū & cõcupiscentiarum mortui sunt co-
 ram te, qui portionē fœlicitatis suæ habent in vita ista præ-
 senti: quæ admodum epulo ille euāgelicus bona receperat in
 vita sua. Alij vertunt, A viris qui sunt manus tua, vel flagellū
 tuum: deinde, A viris ex tempore vel de seculo: hoc est, ab
 hominibus huius mūdi, vel ab hominibus modicæ substan-
 tiæ, quorū potestas non diu durabit. Chaldaica Paraphrasis in
 bonam partē sonat, Et iustorū (inquit) qui deuouerunt ani-
 mas suas propter te in mortem, de terra, pars eorum in vita
 æterna. Cuius lectionis sententiā est, Eos qui propter Deum
 animas suas tradiderunt in mortē corporalē, habere portio-
 nem suam & mercedē, vitam æternā. Similiter & quod sequi-
 tur ad fœlicitatem iustorū refert, cum subiungit, Thesaurus
 tuus bonus adimplebit thecas eorum: quoniam corda eorum
 & nūc implet ad sufficientiam gratia spiritus, & post imple-
 bit plenissimè gloria superna. Versu vltimo, Ego autē in iu-
 stitia apparebo cõspectui tuo. Hunc versum ita ex Hebræo
 trāsferit Hieronymus, Ego in iustitia videbo faciē tuam: im-
 plebor cū euigilauero, similitudine tua. Cuius lectionis sen-
 tentia est, Ego in iustitia perueniam ad aspectū vultus tui, &
 tuæ implebor, atq; perfectè satiabor plenitudine fœlicitatis
 æternæ, quod corpus & animam, cum à mortuis resurgam in
 similitudine tua: id est, assimilatus tibi p corporis & animæ
 glorificationē. Erimus enim (vt Ioannes ait) similes illi: & (iu-
 sta Pauli sermonē) apparebimus & nos cum illo in gloria. 1. Ioan. 3.
Colof. 3.

Quam sententiā plurimum & potiorum interpretum firmat
 autoritas. Vnde Augustinus Iustinianus circa huius versiculi
 pertrractionē, ita ait, Satiabor, non in hoc seculo sicut impij,
 quorū pars est in hac vita, sed in seculo futuro, inque æterna
 vita vbi euigilauero à somno mortis, videboque similitudi-
 nem tuam, imò gloriam tuam, imò te ipsum, qui es tota glo-
 ria mea. Chaldaica Paraphra. sic habet, Ego autē in veritate

Luc. 16.

videbo iucunditatē faciei tuæ, satiabor in tempore quo eni-
 gilauro à gloria similitudinis tuæ : vbi videtur illud, à glo-
 ria, similitudinis tuæ, coniungi verbo, satiabor : ad hunc feo-
 sum, In tempore quo euigilauro, cum surrexero à somno
 mortis tunc satiabor à gloria similitudinis tuæ, à gloria quæ
 me faciet similem tibi, Alij autem vertūt, Satiabor, dum sur-
 rexerit similitudo tuæ: quod secundum prædictum sensum in-
 telligi potest, Dum surrexerit mihi, cum mihi venerit simi-
 litudo tuæ. Alius vertit, Cum expergefata fuerit imago tua:
 quod iterum ad eandem sententiam potest accommodari in-
 cendo, Cum ego qui sum imago tua, qui sum factus ad imi-
 ginem & similitudinem tuam, fuero expergefatus in no-
 uissimo die. Atq; ita ex his omnibus videmus in hac lectio-
 ne Hebraica non solum mentionem fieri de gloria animæ
 (vt in vulgata lectione Græcorū atq; Latinorum) sed etiam
 de corporis resuscitatione.

IN PSALMVM XVII.

VERSU primo, Diligam te domine ait Felix verti posse
 hoc loco, Quæro misericordiam à te siue, Ambio mila-
 rationes tuas. Rectius tamen habet diligam, quomodo vertit
 Hieronymus, atq; ipse etiam Felix in cōtextu. Versu quarto,
 Laudans inuocabo dominum. Hunc versum variè ex He-
 bræo licet vertere. Vel iuxta modum nostræ lectionis, Lau-
 dans inuocabo dominum: vel per passiuum hoc modo. Lau-
 datum inuocabo dominum, quæadmodum vertit Hierony-
 mus. Quod eandem habet cū priore lectione intelligētiam:
 hoc est, inuocabo dominū cum laude. Cui videtur consonare
 quod habet Chaldaica Paraph. dixit David, inter laudandum,
 ego orabo coram Deo. Verti etiam posset, Laudatus inuoca-
 bo dominum: hoc est (vt Felix ait) Cum meruero laudē, in-
 uocabo dominum. Versu duodecimo, Et ascendit super Che-
 rubin. Felix vertit, Equitavit super Cherub. & volauit: quod
 expositioni in Elucidatione positæ satis respondet. Versu
 decimonono, Assumpsit me de aquis multis. Aquas multas
 intelligimus multos populos persequētes, vel multas tribula-
 tiones obueniētes: quam duplicē expositionē in Elucidatio-
 ne indicauimus. Priori tamen de multitudine populorū per-
 sequentiū fauet Chaldaica Paraphrasis, habens in hunc mo-
 dū, Direxit me, & eripuit me de populis plurimis. In sequenti
 autem

autem versu, loco illius. Quoniam confortati sunt super me:
 clarior vertit Hieronymus, Quoniam robustiores me erant,
 Felix autē, Multiplicati sunt, vel præualuerūt super me. Ver-
 so vigesimo secundo, Saluum me fecit, quoniam voluit me.
 Hæc partem ita vertit Hieronymus, Liberauit me, quoniam
 placuit ei. Felix, Quoniã dilexit me, vel quoniam cõplacuit
 sibi in me. Chaldaica translatio, Quoniam voluntas eius fuit
 in me. Quæ omnia, cū nostra lectioe cõsentiunt, eandemq;
 explant. Versu decimo quarto, Nec impiè gessi à Deo
 meo. Intelligi potest, à Deo, aduersus Deū: vel nō recelsi im-
 piè agēdo à Deo meo. Versu vigesimo octauo, Cū sancto san-
 ctus eris. Ita quidē rectē ex Hebræo trāsferitur. Potest tamen
 verti, Cū misericordē misericors eris: quēadmodum secunda
 pars, Cum innocente innocēs: verti potest, Cū perfectō perfe-
 ctus eris. Sic in versu sequenti, priori loco verti posset, Cū fi-
 deli vel simplici, fidelis & simplex eris: vel, Cū mundo mun-
 dus eris, Quæ omnia similem habent intelligētiam. Pro illo
 autē verbo, peruerteris, aliqui vertunt, peruersus eris, quō mo-
 do etiam psalteriū habet quo vtitur Augustinus. Alij, Peruer-
 sus videberis, vel iudicaberis. Verti etiā posset, Peruersè ages:
 Quæ admodum in priore versu, loco illius, Cum viro inno-
 cente innocens eris. Hieronymus vertit, Cum viro innocēte
 innocēter ages. In Græco autem habetur μετὰ τῆς ἐρεβλάδ δια-
 γρηΐεις, hoc est, Cū eo qui est prauus, astutus, siue peruersus,
 tu peruerteris: id est, prauè siue duriter ages, vel peruersus eris,
 aut durus, contrarius, & repugnans illi. Versu trigesimo
 primo, Illumina tenebras meas. Intelligi potest. Illuminan-
 do fuga & expelle tenebras quæ sunt in me: aut illumina te-
 nebras meas: id est, tenebrosa cordis mei: & si quæ adhuc latēt
 in occulto in tenebris, ea detege lumine tuo, vt sim coram
 te omnino perfectus. Versu trigesimo secundo, Quoniam
 in te eripiar à tētatione. Hieronymi versio habet, In te enim
 curram accinctus: hoc est, Fiducialiter & alacriter aggrediar
 etiam graua, omni abiecto torpore, præparatus ad imple-
 tionē voluntatis tuæ. Felix vertit in te cōteram militum cu-
 teum: vel, In te perumpam. vel percurram per militum cu-
 teum: id est, absque nocumento transibo. In sequenti autem
 parte, pro Transgredi murum, vertit Hieronymus ac ceteri,
 Transiliam murum: quod maiorem explicat vehementiam.
 Versu trigesimo sexto, Qui perfecit pedes meos, iauquam

ceruorum. Beatus Hieronymus ita vertit, *Corquans pedes meos ceruis: hoc est, æquales faciēs in velocitate pedes meos cum pedibus ceruorum, vt curram scilicet velocissimē in via Dei.* Felix habet, *Posuit pedes meos tanquam ceruorū. Chaldaica trāslatio habet, Pone pedes meos agiles, tanquā ceruorū. Quæ omnia, lectionē nostram clariorē reddūt & eandem sententiam retinent.* Versu trigesimonono, *Disciplina tua ipsa me docebit.* Huius loco in Hebræo sic habetur. *Manfuetudo tua multiplicauit me, vel mansuetudine tua multiplicasti me: hoc est, cōfortauit vel auxit fortitudine, vt sufficerem expugnandis meis hostibus. Vel, Māfuetudo tua, sicut humiliatio tua multiplicabit me: id est, quū me humilias, magnū me facis. & exaltas.* prior autem particula: *Disciplina tua correxit me in finē, omnino in Hebræo non habetur, neque in Psalterio Romano: habēt tamen eā septuaginta interpretes.* Versu quadragesimo, *Non sunt infirmata vestigia mea.* Clarius ex Hebræo vertit Hieronymus. *Nō deficiēt tali mei. Felix, Non sunt lapsi malleoli vel tali mei.* Versu quadragesimosecūdo, *Confingam illos, nec poterunt stare.* Hieronymus ex Hebræo, *Cedam illos, & non poterunt surgere.* Felix *Vulnerabo, percutiam, cōfringam eos, & nō poterunt surgere.* Versu quadragesimoquarto, *Inimicos meos dedisti mihi dorsum.* Expositioni de fuga, quā in Elucidatione posuimus, consonat Chaldaica Paraphrasis, habens in hūc modum. *Patronos inimicitie meę fecisti vertere terga in cōspectu meo.* Beatus autē Hieronymus vertit, *Inimicorū meorum dedisti mihi dorsum.* Quod vel ad fugā modo prædicto, vel ad percussione, vulnerationem, & interfectionem pertinet hostium. Versu quadragesimosexto, *Vt lutum platearum delebo eos.* Hieronymus ex Hebræo. *Vt lutū platearū proiciam eos: quod Felix interpretatur, sicut lutū platearum euacuo illos, scilicet vt fieri solet de luto platearū, cū extra viam eicitur, & in cumulos congregatur: quasi dicat, cadauera mortuorum se in cumulos cōgesturam ex victoria virtutis Dei.* Chaldaica autem trāslatio, quæ habet, *Vt lutum platearum conculcabo eos,* nostræ expositioni in Elucidatione posite manifestē respondet. Versu quadragesimo, *Filij alienigenę mētiētur mihi.* Quod sic exponit, *Negabunt mihi veritatem, & non audebūt eam in præsentia mea cōfiteri, dicent q̄: præ timore,*

non fuisse se aduersum me. Quod autem sequitur, sic vertit, *filij alienigenæ inueterascent* (id est deficient) & timebunt, *in penetralibus suis, vel ex clausuris suis, id est, ex locis occultis in quibus se occultauerunt, & absconderunt præ timore.* Beatus autem Hieronymus, pro vltima hac particula vertit, *Deficient, & contrahentur in angustiis suis.* Versu vltimo, *Magnificans salutes regis eius.* Beatus Hieronymus apertus secundum Grammaticam connexionem vertit cum *dauid,* Magnificanti salutes regis sui, & facienti misericordiam Christo Iuo, &c. Est enim sensus, *Confitebor tibi magnificanti, id est, qui magnificas.*

IN PSALMVM XVIII.

Versu primo, Cæli enarrant gloriam Dei. Chaldaica Paraphrasis sic habet, *Qui suspiciunt cælos enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annuntiant qui suspiciunt in terra.* Quæ lectio manifestè de corporalibus cælis videtur intelligenda. Neque omnino dissonat à vulgata lectione, si de cælis corporalibus intelligatur: quoniam non alia ratione dicuntur cæli enarrare gloriam Dei, nisi quia in se monstrant Dei gloriam, ita vt rationalis creatura illam valeat in se contemplari, & ex eis magnificare. Sequentem autem versiculum, eadem Paraphrasis sic habet, *Dies diei apponit, & manifestat verbum, & nox nocti nunciat scientiam.* Hoc est, quo quis diutius fixiùsque contemplatur, & suspicit magnificentiã creaturarum Dei, eo amplius proficit in cognitione & laude Dei creatoris. Versu tertio, *Non sunt loquutiones neque sermones.* Nunc versum variè admodum transferrunt interpretes Hieronymi lectio sic habet, *Non est sermo, & non sunt verba quibus non audiat vox eorum.* Quod intelligendo de Apostolis iuxta sententiam in Eucharistia supra expositam, accipi poterit in hunc sensum, *In omni genere sermonum, & idiomarum, siue linguarum auditus est sermo prædicationis Apostolorum, vt quibus accipiatur, pro in quibus.* Vel aliter, *Non sunt homines vilius loquelæ, vel cuiuscunque sermonis, è quibus non fuerunt voces Apostolorum auditiæ, vt quibus valeat, & quibus.* Felix autem in contextu sic habet, *Non sunt loquutiones, & non sunt sermones, vt non audiat vox eorum, vel aliter, ad hunc modum, Absque sermone, & absque verbis etiam*

etiã si non audiat vox eorũ. Quæ lectio videtur intelligenda de cælis corporalibus: qui cum sermonem non edant, neque loquelã habeant, nec omnino audiri possit vox eorum, amittant gloriã Dei: vt in Annotationibus prioribus declaratum fuit. Huic etiã consonat quod vertit Sanctes Pagninus, Non est sermo, & nõ sunt verba, non auditur vox eorum. Verũ quarto, In omnem terram exiuit sonus eorum. Septuaginta interpretes hoc loco sonũ posuerũt, quomodo etiã apostolus x. cap. epistola ad Romanos citat in testimoniũ, & Hieronymus vertit ex Hebræo. Alij tamẽ interpretes, pro sono, verunt, lineã vel regulã. Quod intelligi potest de regula vel lineã prædicationis apostolicæ, siue euangelicæ doctrinæ, quæ per apostolorum prædicationem in totũ orbem extensa est, vel de lineã cursus siue motus cælestiũ corporum, quæ vniuersam terrã circuegerũt, atq; perambulãt. Ioãnes Reuclius in libro de rudimẽtis Hebraicis explicãt significationẽ dictionis Kau, quæ hoc in loco ponitur: dicit eã significare regulã, normã, lineã, directoriũ, vel perpendiculum, & quia per illã mensurã directoria ædificatur, idcirco tale vocabatur ad ædificationem aut architectonicã ait transsumi. Vnde hoc in loco rectius dicit transferendum, In omnem terram norma, directio, regula, ædificatio, & architectonica conuenit. Quod aptissimẽ sanctis apostolis euangelicæ doctrinæ annuntiatoribus conuenit. Ipsi enim tanquã architecti, & principii operatores ædificij noui (id est, ecclesiæ nouæ ædificandæ) sunt egressi per vniuersum orbem cum suo perpendiculo, atq; norma ædificationis directoria: quæ erat verbi euangelicæ veritatis, quod à Christo acceperant. Vnde ex his quodã dicebat, Vt sapiens architectus fundamentum posuit. Et iterũ, Dei adiutores sumus. De illis autẽ qui in hac fide instruebantur, & in ædificium ecclesiæ coædificabantur, dicebat, quod structura essent & ædificatio Dei. Quoniam autẽ secundũ vocem prima facie plurimum inter se videatur, inter sonum, & regulã, siue lineã: secundum hanc tamẽ intelligentiam res eadẽ est. Ipse enim sonus siue vox doctrinæ euangelicæ est regula ista, quã circueferant architecti apostoli. Felix putat verti posse, In omnem terram exiuit cursus eorũ: quod tam de cælorum circa terram raptu, quã de velocissima apostolorũ prædicatione potest intelligi. Chaldaica autẽ paraphrasis habet, in omnem terram extensũ fuit

effectus eorum
sentiu
culu
sua
vel te
ceteri ex
quam lecti
tatem tab
suo (qui
ad omni
terram. E
tate mun
corporã
ian medic
Est enim
habens, & q
plendoris f
libris qu
tate vige
naquã ipor
in sequ
vobis prior
vniuersum cõ
lem referri
pollumu
vobis teris
libus. Quã
cuius verbi
suo p
de obserua
ni. Ab exte
super iate
Quæciam
nes cap. x
proposito
domini in
terrens, ve
animas. Ill
res sunt le
Hieronym
tatis, Coni

effectus corū. Potēstque & hoc æquē ad vtrunque prædicto-
 rum sensuum accommodari. Versu quinto, In sole posui ta-
 bernaculū suum. Secus in Hebræo legitur, Soli posuit taber-
 naculū vel tentorium in eis: quomodo beatus Hieronymus,
 ac ceteri ex Hebræo interpretes concorditer omnes vertunt.
 Quam lectionem accommodando apostolis, dicimus, Deum
 in tabernaculū posuisse, & mansionē fecisse Christo fi-
 lio suo (qui est verus sol iustitiæ) in sanctis apostolis, vt per
 eos ad omnes partes terræ veheretur, ad illuminandū vniuer-
 sam terrā. Et ex eis, quasi de tabernaculo suo, debellaret, eiice-
 reque mundi principē de populis orbis terrarum: quomodo
 illi corporali Deus tentoriū & locum posuit in medio celo-
 rum medio firmamenti, quo vehitur ad illuminandū mun-
 dū. Est enim sol quasi rex in medio aliorū planetarum locum
 habitans, & quasi regnū inter illos tenens in magnifica glori-
 a splendoris sui: quæ admodum latē & plenē demonstraui-
 mus, in libris quos De consideratione rerū naturalium edidimus,
 tapete vigesimo secūdo libri septimi. Versu eodem, Et ipse
 tanquā sponsus procedens de thalamo suo. Quæ in hoc versu
 et in sequētibz dicuntur, in Elucidatione & in Annotatio-
 nibz prioribus ostēdimus, quomodo Christo per omnia a-
 postolice cōueniant. Possent tamen aptē etiā ad corporalē so-
 lem referri. Nā hanc processionem in modū spōsi, intellige-
 re possumus in ipso solis ortu, quando ab occasu rediens, lu-
 men terris gloriose refundit, & totus festiuus redit morta-
 lius. Quæ expositionem Chaldaica paraphrasis apertē indi-
 cat, his verbis, Ipse in mane tanquā sponsus procedens de tha-
 lamo suo pulcherrimē, & dū diuiditur dies, lætatur vt gigas,
 & obseruat ad currendā in fortitudine viā occasus vesperti-
 z. Ab extremitatibus calorū egressus eius, & fortitudo eius
 super latera eorum: & nō est qui se abscondat à feruore eius.
 Quæ etiam expositionem plenius & purchrius tractata inue-
 nitur cap. xxi i. lib. v i. iam antē citati: vbi totus hic passus à
 proposito de sole corporali exponitur. Versu octauo, Lex
 domini immaculata, cōuertens animas. Felix dicit, pro con-
 uertens, verti posse, quietās: vt sit sensus, Lex domini quietat
 animas. Illis enim solis est vera quies & pax, qui obseruato-
 res sunt legis Dei, & in ea iugiter meditantur. Beatus tamen
 Hieronymus, ac ceteri ex Hebræo intprpates, nobiscū ver-
 unt, Conuertens animas vel animā: quod ipse quoque Felix
 po

Ioan. 8
Sapient. 1.
1. Petr. 5

ponit in contextu versionis suæ. Pro dictione autē (parvulus) quæ in secūda parte versusponitur, in Hebræo habetur Peti, quod significat hominē simplicē, flexibilem, persuasibilem, puerilē. Huiusmodi enim hominibus lex domini præstat sapientiā: illis verò qui superbi sunt, inimites, rigidi, duræ cervicis, inflexibiles, & imperfuasibiles, nō præstat lex Dei sapientiam: verbū enim Dei (vt Saluator aiebat) nō capit in illis. Et in maliuolā animā non intrat sapientia. Superbis enim Deus resistit, humilibus autē dat gratiam. Versu nono, Præceptū domini lucidū. Pro Lucido (quod etiā Hieronymus habet) alij interpretes vertunt, immundū vel purum. Neque multa differentia est. Solemus enim quod mundum omnino, ac purum est, lucidum dicere. Quod enim sordibus obductum est, non rectē lucidū esse potest. Versu decimo, Iudicia domini vera, Ex Hebræo, Iudicia domini veritas. Quod autem sequitur, Iustificata in semetipsa, in Hebræo habetur, Iustificata sunt pariter vel simul. Cuius sensus potest accipi, In totum ac prorsus iustificata sunt, ita vt nihil sit cōmixtum iniustitiæ, nihilq; desit veritas. Versu vndecimo, Desiderabilia super aurū & lapidem pretiosum multū. Multū hoc loco nō est aduerbium, vt determinet adiectiuū pretiosum, quasi dicatur, multū vel valde preciosum: sed est nomen adiectiuum, determinans totū hoc lapidem preciosum, secundum hanc cōstructionē super aurum & multum lapidem preciosum. Quæ loquutio similis est illi, qua dicere solemus, Multum aurum vel multum frumentum: debere autem ita accipi multum nominaliter, manifestē demonstrat lectio Hebræa, quæ pro multum habet nomen rab: similiter & Græca, quæ habet ωβη, quod etiam nomē est, non aduerbium. In secunda autē parte versus in Hebræo non simpliciter super fauam habetur, sed cum additione excellentiæ super fauam redundatē (vt vertit Hieronymus) id est, copiosum & delicatū. Pro quo Felix vertit Succum fauorum. Sanctes verò paraphrasticè sic legit, Dulciora melle & fauo, placentis melle confectis. Chaldaica autem translatio habet, Super pinguedinem lactis. Versu duodecimo, Etenim seruus tuus custodiet ea. Beatus Hieronymus vertit docebit ea. Sanctes, illustrabunt in eis. Felix cautus fuit in ipsis, prouidus fuit, & circumspectus in illis scilicet obseruandis. Cui consentit quod habet translatio Chaldaica, Equidem seruus tuus est diligens in eis.

Quod
habent ha
hoc est, du
& obserua
multa mer
Nimirum
Versu d
omnis ver
diuersitas,
ut per sur
mutantur
fuit per sur
delicta in
sunt illa oc

V E R S
Istan
enim dicit
pinguefac
lum) tanqu
gram. Atq
Aliter ver
conuertat
idem vale
ris enim l
nullo sole
lib. Genes
dicam, &
quinto, E
mus ex l
Felix, Eri
bitimus, &
mano di
ctione d
propriè
notabile
ctio nost
sunt & i
facile pat

Quod autē sequitur, In custodiendis illis retributio multatunc habet sensum, In custodiendo illa, est multa merces: hoc est, dum illa custodiuntur, vel per hoc quod illa custodiunt, & obseruant serui Dei, est eis multus fructus, multum lucrū, multa merces: & (vt Felix ait) præmiū multum & magnum. Nimirum ad vitam ingredientur, qui seruant Dei mandata.

Versu decimotertio, Delicta quis intelligit. Beatus Hieronymus vertit, errores, pro delictis. Neque multa est inter hæc inuertitas, si errores accipiantur pro peccatis leuibus, quæ velut per surreptionem aut errorem quasi inaduertenter committuntur. Eiusmodi enim peccata minora, quæ etiam iustus per surreptionem, & velut ignoranter contingunt, per delicta in Elucidatione indicauimus intelligi: eadēque sunt illa occulta, à quibus postulat mundari.

IN PSALMVM XIX.

VERSU tertio, Holocaustum tuum pingue fiat. Partem istam ex Hebræo duobus modis transferunt. Quidam enim dicunt, Holocaustum tuum impinguescere faciat, vel impinguefaciat: id est (iuxta sententiam in elucidatione expressam) tanquam pingue reputet Deus, habeatque valde acceptum. Atque huic lectioni confert Beati Hieronymi versio. Alter vertunt, holocaustum tuum incineret, vel in cinerem conuertat: quod secundum sententiam cum priore lectione idem valet, id est, gratum habeat & acceptum. In scripturis enim legimus, Deum gratas sibi hostias igne de cælo demisso solere absumere: quemadmodum de oblatione Abel in lib. Genesis legimus, item & de oblatione Manus in lib. Iudicum, & in libris Regnorum, holocausto Helix. Versu quinto, Et in nomine Dei nostri magnificabimur. Hieronymus ex Hebræo, In nomine Dei nostri dicemus choros. Felix, Exigemus vexillum vel cantabimus, id est, triumphabimus, & triumphalia carmina decantabimus, à quo non omnino dissonat magnificabimur. Ioannes Reuclinius, in dictione degel, huius loci faciens mentionem, putat magis propriè transferri posse, In nomine Dei nostri insignes & nobilibes siue nobiles erimus. Et neque ab hoc dissonat lectio nostra vulgata. Indubiè enim magnificatur, qui nobiles sunt & insignes præ cæteris. Et planè attentius considerantē facile parebit hæc omnia quauis secundum vocē videantur
 præ

Genes. 4.
 Iudith. 13.
 3. Reg. 19.

prima facie admodū diuersa, re tamen in verbo magnificabili E mur cōuenire. Qui enim triumphant de inimicis in nomine domini, nōne magnificātur? Sic & qui propter triumphum cantant, atq; choreas ducunt, vexilla explicant, vt solet in victoriis fieri: nōne vehemēter magnificantur: nōne notabiles fiunt & insignes? Versū octauo, Nos autem in nomine domini Dei nostri inuocabimus. Ex Hebræo vertunt interpretes: In nomine domini Dei nostri recordabimur, vel memorabimur: quod clarius dici posset, nomē Dei nostri recordabimur vel memorabimur: & hoc ad inuocandum in periculis & periculis, plus cōfidentes in inuocatione diuini nominis, quā in virtute armorū. Felix, recordabimur exponit clamabimus, vt faciūt existētes in bello: quomodo de exercitu fortissimi illius Iudæ Machabæi legimus, quod tubis clāgebāt invocantes Deū cæli, à quo sperabant salutē: & paucos illos cū Gedeone gloriosos factos victores, clamasse legimus, Gladius domini & Gedeonis. In priore autē parte, cum dicitur, Hi in curribus, & hi in equis, oratio est defectū patiēs: ad quam implendā, subaudiri oportet verbum confidunt, vel veniunt aduersum nos, vel simile aliquid. Versū nono, Ipsi obliquati sunt, & ceciderūt. Ex Hebræo vertit Hieronymus ac ceteri interpretes, Incuruati sunt, & ceciderūt, quod clariorē habet sententiā quā vulgata lectio. In secunda autem parte, pro erecti sumus: Felix vertit, Exaltati, vel corroborati sumus: alij, Validiores facti sumus. Versū vltimo, Domine salua fac regem. In Hebræo alia distinctio est. Sic enim distinguūt, Domine salua vel saluum fac: ac deinde, Rex exaudies nos, vel exaudias nos in die qua inuocabimus; quod apertius habet Chald. Paraph in hūc modum, Verbū Dei redime nos, rex fortis accipe orationem nostram in die inuocationis nostræ. Atque ita verbum hoc ad regem Christum dirigitur. Quod videtur quidem prima facie non satis apte consonare nostræ expositioni, quam in elucidatione posuimus de rege temporalis: attamen profundius considerantibus nullum videri debet incōueniens, si hoc vltimo versū transitus fiat ad regē Deum, cuius rex temporalis (pro quo in Psalmo oratur) vices tantū gerit, vt verius administrator sit regni vice Dei, quā rex ipse dicendus. Nequaquam tamen repugnans illis, qui totum hunc psalmum regi messia Christo domino applicare malunt.

1. Mach. 3.
& 4.
Iud. 7.

VERSU tertio, Præuenisti eū in benedictionibus dulcedinis. Pro benedictionibus dulcedinis ex Hebræo vertunt, benedictionibus bonitatis vel boni: id est, bonis benedictionibus, vel benedictionibus gratiæ. In secundam autem partem, vertunt coronam de obrizo: id est, auro pretioso & præstantissimo, hoc est, coronam auream, vel coronam auri pretiosi. Versu quarto, Vitam petiit à te, & tribuisti ei, longitudinem dierū. Vulgò ita hanc sententiam distinguunt, vt post tribuisti ei, fiat distinctio, eiusq; quod sequitur velut quædam separatio, ad hunc modum. Vitam petiit à te, & tribuisti ei, ac deinde longitudinē dierum in seculum & in seculum seculi. Secundum quam distinctionē sensus est, Petiit à te vitam, & vitam tribuisti ei: dedisti (inquam) ei longitudinem dierum in seculum seculi: id est, vitam æternam. Facilius tamen esset sententia, si sic fieret diuisio, vt accusatiuus vitam non nisi à petiit regeretur: alter autē ille longitudinem, à verbo tribuisti, hoc modo, Vitam petiit à te, & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum & in seculum seculi. Iuxta quam constructionem, omnes ex Hebræo habent interpretes. Versu sexto, Lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Hieronymus vertit, apud vultum tuum. Alij vertunt, ab aspectu tuo: quam sententiam in Elucidatione positam clarius exprimunt. Versu septimo, In misericordia altissimi non commouebitur, Beatus Hieronymus vertit, Non deripietur. Felix autem nobiscum, Non commouebitur. Et facile est, hæc in eundem sensum reducere. Versu octauo, Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis. Hieronymus actiue vertit: Inueniet manus tua omnes inimicos tuos. Quod cum nostra lectione idem valet, quantum illud inueniatur inimicis, intelligatur (vt debet) ab inimicis. Sanctes Pagninus hoc loco vertit: Sufficies manus tua omnibus inimicis tuis, dextera tua sufficiet odio habentibus te. Cuius lectionis sensus est: Potens ultio Dei satis valida & fortis erit ad punitionē omnium inimicorum. Pœna enim intolerabilis vindicta Dei omnes eos afficiet. Chaldaica translatio sic habet: Apprehedet ictus manus tuæ cunctos patronos inimicitiae tuæ, & punitio dexterae tuæ inueniet oves quæ te oderunt. Quæ lectio nostra paraphrasticè explanat. Versu nono, Pones eos vt clibanū ignis, in tempore vultus tui. Hieronymus nobiscum vertit, In tempore vultus tui.

lix autem vertit. In tempore iræ tuæ. Quæ res testimonio est illi, quod in Elucidatione indicatum est, tempus vultus hoc loco pro tempore iracundiæ positum esse. In eo autem quod sequitur, Dominus in ira sua conturbabit eos. Hieronymus vertit, præcipitabit: quod rectè ad submersionem in infernum potest referri. Translatio autem Chald. habet, Deus igni inflammabit eos, & consumet eos incendio gehennæ. Versu penultimo, Quoniã pones eos dorsum. Beatus Hieronymus hanc partem vertit iuxta modum nostræ lectionis. Pones eos humerũ, scilicet non mutans nisi dorsum pro humero. Felix autem vertit, Sepones eos, aut pones eos partem vel dorsum hoc est (vt ipse interpretatur) separabis eos à iustis. Ex qua interpretatione monstratur, nostræ vulgatæ lectionis posse, præter ea quæ in Elucidatione à nobis exposita est, aliã dari intelligẽtiam, hanc videlicet, Tu illos inimicos tuos proiicies quasi post tergum tuum, vt non videant faciem tuam in æternũ, neque latentur in aspectu vultus tui. Nam iusti & beati quasi ante faciem Dei sunt, & latentur cum vultu vel ante vultũ: id est, in aspectu vultus eius: quod quis impiis imperpetuum non dabitur, rectè illos dicimus in dorsum ablegari, vel dorsum poni: sicque poni in dorsum vel in partem, & seponi atque post tergum proiici, idem valent. Versu eodem, In reliquis tuis preparabis vultum eorum. Hanc partem longè secus vertunt ex Hebræo interpretes. Hieronymus sic habet, Funes tuos firmabis cõtra facies eorum. Quod potest intelligi de funibus vel laqueis damnationis impiorum, qui sic firmati sunt contra facies eorum, vt nulla esset spes illos effugiendi. Felix vertit aliter, Cum neruis tuis diriges contra vultus eorum, subintelligendo sagittas, quod aduicit Sanctes in sua versione. Atque ita sensus est penè idem qui antè, Tu diriges in neruis tuis, vel cum neruis tuis: (id est, in arcu tuo) sagittas contra facies illorum: hoc est, sagittas vltrices sententiæ tuæ, quibus anima in mortem mittitur, diriges, & (vt ita dicam) sagittabis, atque fulminabis contra eos exaduerso, cum videlicet dices, Discedite à me maledicti in ignem æternum. Hæ autem lectiones, quanquam verbis multum differant à nostra vulgata Latina lectione, secundum rem tamen manifestè coincidunt: quoniam & ipsa de damnatione impiorum loquitur.

Matth. 25.

V
spic
cruce illu
me derel
eo autem
vertunt c
lone mea
clamen
lectus. Al
eandem
pientiam
tiam mi
dam infir
nem) vt a
vermis
tur eos,
iectum:
puum, ar
berum. V
C & nõ vi
exprimit
tis. In sec
tur, porta
sunt labi
labium. F
peot in f
suis. Ve
tre. Hier
meus ex
vulgata
ne. Felix
ventre. V
tia, quã d
uone po
matris n
per vber
lectione
rit iam
pabulum

VERSU primo, Deus Deus meus respice in me. Illud respice in me, non habetur in Hebræo, neque Christus in cruce illud proferebat: sed tantum, Deus Deus meus, quare me dereliquisti, vt sit manifestum ex sacris euangeliiis. In eo autem quod sequitur, pro verbis delictorum, ex Hebræo vertunt concorditer interpretes, verba rugitus, Longè à dolore mea verba rugitus mei. Cuius sensus est, Quantumuis clamem & rugiam, non liberor, non saluor, sed maneo derelictus. Aliqui verba lamentationis vel eiulatus vertūt: & hoc eandem habet sententiam. Versu secundo, Et non ad insipientiam mihi. Secus habetur in Hebræo, Et non est silentium mihi: id est, non cesso clamare, non desino orare, secundam infirmam humanitatem (quæ continuo horret passionem) vt auferatur à me calix. Versu sexto, Ego autem sum vermis, & non homo. Pro homine in Hebræo non habetur enos, quod hominem vilem significat, & miseris subiectum: sed ish, quod significat virum egregium, præcipuum, atq; nobilem, quemadmodum Adam hominem plebeum. Vnde Felix & Sanctes transferunt, Ego sum vermis, & non vir. Chald. autem Paraphra. manifestè hanc emphasim exprimit, dicēs, Et ego vermis, & debilis, & nequaquam fortis. In sequenti autem parte, pro opprobrio hominum, ponitur, portans vituperia hominum. Versu septimo, Loquuti sunt labiis. Huius loco beatus Hieronymus vertit, Dimittūt labrum. Felix aperient labia, aperient cum labio, vel erumpent in sermone. Chalda. translatio, Garrunt malum labiis suis. Versu nouo, Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre. Hieronymus aliter vertit, Tu autē domine propugnator meus ex utero. Cui sententiæ facile cōformabimus lectionē vulgatā, si extractionē intellexerimus de periculis liberationē. Felix tamen nobiscū vertit, Quoniam tu extrahens me de ventre. Vnde rectè admodū quadrare videtur illa intelligentia, quā de Christi ex materno utero processione in Elucidatione posuimus. Quod autē sequitur, Spes mea ab vberibus matris meæ: alij malunt vertere, Spes meā vel fiducia mea super vber vel vbera matris meæ: quod eandē habet cū nostra lectione sententiā, videlicet quòd Deus pater spes Christi fuerit iam tūc, cū super vbera matris quiesceret, cū ex illis lactis pabulum exugeret. Ultima autem particula, In te proiectus

Matt. 27.

sum ex utero, præter sensum in Elucidatione expressum, duplicem adhuc recipit intelligentiam. Prior hæc est, Ex utero proiectus sum in te, siue super te: quasi dicat, Tu me ex utero matris procedentem suscepisti, super te cadebam, & tu me suscepisti in manibus tuis: quoniam videlicet tui solius cura saluabar cum nascerer, & fuisti mihi quasi pro obstetrice. Posterior est, Tu me eduxisti de utero in tua virtute, & p te egressus sum, processiq; de utero, miro modo, clausis videlicet vaginalibus, saluis. Quod enim sic ex utero proiectus sum sine egressu, non humanæ erat infirmitatis, sed diuinæ virtutis. Priori intelligentiæ consonant interpretes, qui vertunt, Super te proiectus sum ex vulua. Posteriori magis fauet Chald. Paraphrasis: sic habens, In roboratione tua leuaui me à visceribus ventris matris meæ. Versu decimoquarto. Dispersa sunt omnia ossa mea. Hieronymus ex Hebræo, Separata sunt omnia ossa mea: id est, ab inuicem diuisa, præ defectu videlicet vigoris vix cohærentia adinuicem, vel distracta abinuicem, & suis locis mota præ acerbitate tormentorum. Versu decimoquinto: In medio ventris mei. Ex Hebræo vertit Felix: In medio intestinorum meorum: hoc est, in medio interiorum meorum, quæ in Elucidatione per ventrè diximus intelligi. Versu decimo octauo: Foderunt manus meas & pedes meos. Hieronymus vertit: Fixerunt, quod idem vult cum foderunt. Ceteri quoque interpretes ex Hebræo similiter vertunt. Magna tamè de hoc loco apud Hebræos disputatio est, quæ videre poteris apud Felicem in annotationibus Psalmi presentis, similiter & in Augustino Genuensi, qui hunc locum prolixius & exactius tractant, & aduersus Iudeorum calumnias defendunt. Versu vigesimoquinto: Quoniam non spreuit neque despexit deprecationem pauperis. Pro deprecatione, Hieronymus vertit modestiã. Felix humilitatem, afflictionem vel orationem. Versu vigesimo septimo: Apud te laus mea. Felix vertit: Ex te vel de te laus mea, in Ecclesia multum quod faciliorem habet intelligentiam.

DE TITVLO PSALMI

PRÆCEDENTIS.

TITVLVS huius psalmi, iuxta vulgaram lectionem est. In finem, pro susceptione vel assumptione matutina, psalmus Dauid. Conuenientissimè autè per hanc susceptionem vel

IN
vel assum
su Christ
manifestu
nam, fac
sue susce
sarection
tam vel ip
aliquem l
sua, quanc
riificanc
Vascepit &
heret iam
In Hebra
à diuersis
tur ceruū
ceruo ma
Quod fac
ti poterit
vel in aur
lūit à mor
derētus. I
cerua aur
ne à pōtif
rabidissim
à cōcilio
rode ad P
sequissimè
hororum
ste cōpet
cedit, vel
tatis adu
na/quam
vel etiã q
nebras m
tudine su
Christum
semel fa
summau
tur, quasi
uinare a

vel assumptionem matutinam accipimus resurrectionē Ie-
 su Christi, quæ primo mane ante diluculum facta est: de qua
 manifestum est psalmū, post passionis descriptionem termi-
 naram, facere mentionem. Intelligitur autem assumptio ista
 siue susceptio, vel vt patris ad filiū: quoniam videlicet in re-
 surrectione pater filium suscepit & assumpsit de morte ad vi-
 tam vel ipsius filij ad corpus & animam: quæ quidē secundum
 aliquem loquendi modum dicere possumus ab eo velut depo-
 sita, quando illa permisit ad tempus separari, volens esse pro
 nificando homine homo mortuus. Assumpsit autem siue
 suscepit & animam & corpus, quando ea iterum cōiunxit, vt
 fieret iam iterū homo viuus, qui paulò ante fuerat mortuus.
 In Hebræo autē, pro susceptione ponitur dictio aieleth, quæ
 à diuersis diuersimodè exponitur. Quidam enim interpretan-
 tur ceruū vel ceruam. Vnde beatus Hieronymus vertit. Pro
 ceruo matutino. Felix, pro cerua auroræ, vel cerua matutina.
 Quod faciliè, iuxta sententiam suprā, expōsitam, accommoda-
 ri poterit resurrectioni: quoniam primo mane ante auroram
 vel in aurora, Christus tanquā ceruus summa alacritate exi-
 iit à morte, in qua ad tempus modicū, donec voluisset, fuerat
 detētus. Poterit & propter passionem, ceruus matutinus vel
 cerua auroræ Christus dominus appellari: quoniā primo ma-
 ne à pōtificibus, principibus & vniuerso populo, tanquam à
 rabidissimis canibus agitatus fuit, & quæsitus ad mortē, cum
 à cōcilio ad Pilatum, à Pilato ad Herodem, rursusq; ab He-
 rode ad Pilatum, ac deinde vsque in caluarię locum, eundem
 quisimè pertrahendo, ad mortem agitent. Alij verò He-
 bræorum, stellam matutinā vertunt: quod etiam Christo re-
 ctè cōpetit, vel quia ab æterno de patre vt lumē de luce pro-
 cedit, vel quia in mundum adueniens solē nobis suæ diuini-
 tatis aduexit siue annuntiavit: quemadmodum stella matuti-
 na (quam venerem vocant) solis est nuntia, & auroræ vectrix:
 vel etiā quia in resurrectione quasi stella lucis plena, post te-
 nebras mortis apparuit. Chaldæica Paraphr. habet, Pro forti-
 tudine siue virtute sacrificij iugisq; immolationis. Et hoc in
 Christum rectè quadrat, quæ in consummatione temporum
 semel factus hostia pro peccatis (iuxta verbum Pauli) con-
 summauit in sempiternum sanctificatos: est ipse semel obla-
 tus, quasi iugis hostia & iuge sacrificium in cōspectu Dei. Di-
 uinare autem prorsus videntur, qui instrumentum musicum

Apo. 1.

Luc. 23.

Hebr. 10.

significari dicunt. Fidelibus & piis mentibus ea magis hoc loco acceptanda erunt, quæ Christo messia, vel secundum passionem, vel secundum resurrectionem conueniunt, maxime cum & ab euangelistis, atque adeo ex ipsis psalmi verbis certissimum habeamus testimonium debere hunc psalmum non nisi de Christo intelligi: quicquid tandem rabido ore latent insani atque amentes Iudæi, semel abiecta veritate ad omnia figmenta promptissimi, atque in absurdis sentibus (si ita dicere liceat) fœlicissimi.

IN PSALMVM XXII.

VERSU primo, In loco pascuæ ibi me collocauit. Hieronymus ex Hebræo, In pascuis herbarum acclinauit me: id est, cōstituit me, quiescere fecit me. Felix vertit, in habitaculis germinis, vel in pulchris amœnis: alius, in speciosis germinibus vel virentibus herbis: quæ omnia recte ad amœnitatem & virorem pascuæ ecclesiæ accommodari spiritualiter possunt, sicuti in Elucidatione mōstrauimus. Est enim Ecclesiæ veluti virentissima atque floridissima pascua, omnibus habitantibus in ea. Versu secūdo, Super aquas refectiōnis edocauit me. Felix, Iuxta aquas placidas vel aquas requieci (id est, vbi libenter requiescunt homines) enutriet vel sustentabit me, vel deducet me. Sunt enim aquæ istæ quietis & refectiōnis, aquæ quas scaturire facit in nobis spiritus Iesu, qui (iuxta prophetam) vena est aquarum viuentium, veræ aquæ refectiōnis, veræ aquæ placidæ, veræ aquæ requieci: quia libertatis imē illic solent sancti requiescere, in dulcissimo decursu aquarum istarum oblectationem habeates maximam: tum quia quietissimas faciūt animas electorū. In his, enim aquis, nec alibi requiem inuenire possumus animabus nostris. Versu eodem, Animam meam conuertit. Hieronymus, Animam meam refecit. Felix, Animam meam restituit, refocillauit, quietauit: & illius esse dicit, qui laborauit in agonia, qui in pristinum statum restituitur. Recte tamen etiam vulgata lectio habet conuertit vel reduxit, sicut pastor reducit ouiculum, & ab errore conuertit. Versu quinto, Virga tua & baculus tuus. Felix pro baculo ponit pedum: id est, baculum pastorale, quo in viam diriguntur oves errantes: per quod significatur disciplina domini, vt in Elucidatione expressimus: a qua non solum non abhorrent electæ oves domini, verum etiā diligunt
mea

eam plur
lum oue
cōsolant
pedo inn
do quie
lario per
mini, & p
no, vt oue
Castigati
Vertu
braa lect
vel benig

VERS
bræ
dixerit, G
bent acc
suam. H
animā su
rit, qui n
habeat d
nostra h
marginē
quam le
Qui non
Versu
bezo ma
iustitiam
vulgata.
D illi pote
cipiat m
cipes ve
interpre
principi
nem: ho
sequitu
Exposit
tus, por
erigat

eam plurimum, & consolationem accipiunt in ea: quæ admodum oves bonæ à pedo sui pastoris nequaquã abhorrent, sed consolantur magis in præsentia sui pastoris, cum illũ viderint pedo innixum, lux custodiae intendere, pascunturque sub pedo quietius, utpote à luporum morsibus securæ. Chald. translatio per virgam intelligit disciplinam & castigationem domini, & per pedum, legem Dei, per quã dirigitur homo in bono, ut oves in via recte per pedum diriguntur. Sic enim habet, Castigationes tuæ recte, & lex tua, ipsæ me consolatae sunt.

Versu penultimo, Misericordia tua subsequetur me. Hebræa lectio sic habet, Bonitas & misericordia sequentur me, vel benignitas & misericordia subsequentur me.

IN PSALMVM XXIII.

Versu secundo, Super flumina præparavit eum. Ex Hebræo vertit Hieronymus, stabiliuit. Felix similiter aut dixerit, siue præparavit: quæ secundũ eandem sententiã debent accipi. Versu quarto, Qui nõ accepit in vano animam suam. Hieronymus ex Hebræo, Qui non exaltauit frustra animã suam, id est, qui non per superbiam seipsum vane erexit, qui non superbe de se sensit, præter rationem, cum nihil habeat de quo se debeat exaltare. Felix in contextu vertit, ut nostra habet lectio, Qui nõ accepit in vano animã suam. Ad marginẽ autẽ ponit, Qui nõ iurauit in vano animam suam: quam lectionem clarius explanat lectio Chald. translationis, Qui non iurauit super falso ad damnationem animæ suæ.

Versu quinto, Et misericordiam à Deo salutari suo. In Hebræo manifestum est nõ haberi misericordiam hoc loco, sed iustitiam. Sensus tamen non omnino diuersus est à lectione vulgata. Qui enim à Deo accipit iustitiam, per quam solam illi potest placere, nihil dabitur, quin hoc ipso ab eodem recipiat misericordiam. Versu septimo, Attollite portas principes vestras. Ex Hebræo longè secus vertunt hunc versum interpretet, quã habeat vulgata lectio. Nõ enim faciunt vllã principũ mentionẽ, sed tantũ ad ipsas portas dirigunt sermo nem: hoc modo, Attollite portæ capita vestra: sicque id quod sequitur, Et eleuamini portæ æternitatis, vel portæ perpetuæ. Expositio est præcedentis particulæ. In elevatione enim spiritus, portas caelestis regni alloquitur propheta sanctus, ut sese erigat & eleuet, ut sua capita sustollat, ut sese aperiat in latum

& altum veniet in propria victori domino. Chald. Paraphr. E hoc loco sic habet, Leuatæ portę domus sanctitatis capita ve-
stra, & eleuamini excelsa eternitatis, vel portę seculi siue per-
petuę. Erigite portę paradisi, horti deliciarum, capita vestra,
& eleuentur excelsa vel portę aternitatis, vel erigantur gra-
dus aternitatis, & ingrediatur rex gloria. Ceterum, huius
psalmi cum duobus præcedentibus rectam & ordinatam cõ-
sequutionem pulchrè declarat Eelix, dicens, post passionem
& resurrectionē capitıs, psalmo vigesimoprimo expressam,
ac deinde psalmo xxii. ecclesię corporis eius & fidelium
membrorũ gaudium atque bonum statum exposita nuoc de-
mum in hoc xxiiii. psalmo, de Christi dominio, & victorio-
so ad cęlos ingressu, ordine congruo fieri sermonem.

IN PSALMVM XXIIII.

PSALMVS iste xxiiii. in Hebræo, secundum alphabe-
ticas literas (sicut & alij plures) est compositus, ita vt per
ordinem, versus singuli in capite habeant alphabeticam lite-
ram, consequenti ordine alteram alteri succedentem, Versu
quinto, Te sustinui tota die. Hieronymus pro sustinui, verus
expectaui: quo verbo apertius explicatur, quod per verbum
sustinui significetur. Sustinere enim dominum, est cum pa-
tientia expectare. Versu nono, Dulcis & rectus dominus. In
Hebræo priori loco habetur dictio *toš* significans bonũ. Vnde
ex Hebræo vertunt interpretes, Bonus & rectus dominus. Et
in Græco *χρησθς* Christus ponitur, id est benignus, bonus.
Propter quod in eandem significationem accipi oportet no-
men dulcis, quod habet vulgata lectio. In secũda autem par-
te pro legem dabit, vertunt, docebit vel instruet peccatores
in via. Et eadem est (sed apertior) cum lectione vulgata len-
tentia, Sic versu decimotertio quod dicitur, Legem statuit ei
in quam elegit: clarius verti possẽt, Docebit eum vel instruet
eum in via quam elegit, Item psal. c. xvi. quod obscurè di-
citur, Legem pone mihi domine viam iustificationũ tuarum
clare verti possẽt ex Hebræo, Doce me domine, vel fac me
intelligere viam iustificationũ tuarum: vel instrue me in via.
Versu decimoquarto, Anima eius in bonis demorabitur.
Chald. Paraphra. bona venturi seculi exponit, dicens, Anima
eius in bonis mundi vel seculi venturi demorabitur & filij
eius hæreditabũt terram. Huic vtunque consonat quod Fel-
lix vertit, Anima eius in bono dormiet. Bonũ autem in quo
san

Psal. 118.

Sancti dormiunt, bonum summum & sempiternum est. Beati enim qui in domino moriuntur. Versu decimosexto: Firmamentum est dominus timentibus eum. Ex Hebræo vertit Hieronymus, ac cæteri interpretes pro firmamêto secretum, hoc modo, Secretum domini, timentibus eum. Cuius lectionis sensus apertus est, secreta domini fieri palam timentibus dominum, iuxta quod in alio psalmo dicitur, Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis. Et iuxta hunc sensum habet Chald. Paraphra. Secretum domini manifestum est his qui timent eum: quod autem sequitur, Et testamentum ostendet illis: id est, docebit illos testamentum suum, intelligere faciet eos præcepta & promissa sua. Versu decimo octauo, De necessitatibus meis erue me. Necessitates videntur pro angustiis accipiendæ Vnde Hieronymus ac cæteri hoc loco vertunt, De angustiis meis educ me. Quod & in aliis locis, ubi eadem vox ponitur considerari debet. Versu decimonono, Et dimitte vniuersa delicta mea. Ex Hebræo, Porta omnia peccata mea: quod secundum rem idem est neque est nostra lectio vulgata aliud quam huius expositio. Portare enim Deum peccata nostra, est auferre à nobis: id est dimittere. Sic & in versu duodecimo, quod vulgata lectio habet, Propiciaberis peccato meo, ex Hebræo vertit Felix, tolles vel accipies vel portabis peccatum meum: id est, partes peccato meo, & dimittes mihi peccatum. Versu vigesimo sexto, Odio iniquo oderunt me. Odium iniquitatis vertit Felix. Chald. translatio dicit odium rapinæ, alius transfert odium iniuriosum. Potest intelligi odium crudele & impium quo iniusti persequuntur bonos vsque ad rapinam, iniuriam & mortem. Vel accipiatur iniquum odium, illud pro quo iustam causam non habent odientis, quasi odium irrationabile & iniustum. Qui enim erga nocentem (qui prior malum intulit) odium gerit, secundum aliquem modum æquo odio illum habet exosum, à quo malum prior accepit. Prorsus verò iniquum est, & nihil habet vel apparētis æquitatis aut rationis, aduersus innocentem qui tibi nil vnquam nocuit, graue gestare odium, Vtranque hanc expositionem, breuiter in Eluclatione attigimus. Versu vigesimo secundo, Innocentes & recti adhæserunt mihi. Aliter habetur in Hebræo, quam habeat nostra lectio. Sic enim illa habet, Innocentia & equitas

custodient me, vel simplicitas & rectitudo, &c. Quæ sententia perfectam veritatem habet. Saluantur enim electi in innocentia & iustitia sua, quemadmodum damnantur impij in suis iniquitatibus & iniustitijs.

IN PSALMVM XXV.

VERSU secundo, Vre renes meos & cor meum. Felix vertit Examina renes meos. Alius, Funde renes meos. Alius, Purifica renes meos. Beatus Hieronymus nostram lectionem nihil mutat, sed vre nobiscum vertit. Sciendum autem est pro horum concordia & huius vsionis intelligentia, quod vocabulum Hebraicum hoc loco positum tzaraph, significat sublimare vel purgare metalla: à quo verbo deriuatum nomen verbale, ponitur psalm x v 11. Eloquia domini igne examinata, quod Hebraicè (secundum Ioannem Reuchlinium) sic ad verbum esset transferendum: Sermo domini purgatus & excoctus scilicet, sicut metallarius aurum excoquit, & in sublimi educit, purgando. Ait quoque idem Reuchlinius, omnia deriuata ab hoc verbo significare probationem, expurgationem, & soliditatem atque firmitudinem. Ex quo patet, presentis versiculi hunc esse sensum, Proba me domine, & tu quæ metallarius in camino me pone, vt probes, vt examines, vt purges, probatumque, & solidum, atque firmum facias per patientiam: excoque renes meos & cor meum, vt absumatur omne quod impurum est, & alienum (id est vitiosa) comminationis. Versu tertio, Complacui in veritate tua. In Hebræo habetur, Ambulaui in veritate tua: quod tamen in eandem sententiam cum nostra lectione satis conuenit. Quod enim iustus dicit sibi esse complacitum in veritate Dei: indubie intelligitur, ad ambulandum in ea. Versu quarto, Et cum iniqua gerentibus non introibo. Hieronymus vertit, Cum superbis. Felix, Cum versutis vel cum occultis: hoc est, cum qui aliud habent in corde, & aliud in ore. Vel cum occultis, est, cum iis qui in occulto se abscondunt, vel parant insidias, vt aliquid mali faciant, vel alicui noceant. Et hunc posterorem sensum indicat Chald. Paraphra. quæ sic habet, Cum occultantibus se vt noceant, non introibo. Manifestum est autem, quomodo ista lectionem nostram vulgatam non nisi explicent, & plenius expriment. Versu sexto, Laui inter innocentes manus meas. In Hebræo, Lauabo in innocetia manus meas.

measid e
confortio
tem laud
confessio
lam ali
dicem lau

dicat clar
octauo, D
habetur d
tum, Dile
in quatu
impis. H
quod pote
gata nost
greges au
dem scilic
amo, Pes
neur in re
nyms
Romanus
Chald. P

VERSU
mus
coerueru
eius. Hier
plorem ve
contextu
facile in e
exploratio
hunc dicit
accipi my
siderant si
donec in
ni & exp
erpectant
fones hab
frequente
rant, & ob

meas: id est, non ero impius cum impiis, non polluar illorum consortio atque commercio. Versu septimo, Ut audiam vocem laudis. In Hebræo, Ut audire faciam in voce laudis vel confessionis: quod beatus Hieronymus paraphrasticè secundum aliquem modum clarius vertit, dicens, Ut clara voce prædicem laudem, & narrè omnia mirabilia tua. Qui enim prædicat clara voce Dei laudes, indubiè audiri facit eas. Versu octavo, Domine dilexi decorem domus tuæ. In Hebræo non habetur decorem, sed habitaculum vel habitatio, ad hunc sensum, Dilexi habitaculum vel habitationem domus tuæ: id est, in quatuor in domo inhabitas. Versu nono, Ne perdas cum impiis. Hieronymus, Ne auferas cum impiis animam meam: quod potest secundum sensum eundem accipi, què habet vulgata nostra lectio. Felix autem vertit, Ne claudas, vel ne congreges aut cõiungas cum peccatoribus animam meam, in eandem scilicet retributionem damnationis aternæ. Versu ultimo, Pes enim meus stetit in directo. In directo, clarius dicitur in rectitudine: ut vertit Felix: vel in recto (ut habet Hieronymus) pro rectitudine: vel via recta, ut habet psalterium Romanum. In secunda autem parte, loco in ecclesiis, habet Chald. Paraphrasis, in congregationibus iustorum.

IN PSALMVM XXVI.

VERSU quarto, Ipsi infirmati & ceciderunt. Hieronymus ex Hebræo, Ipsi impegerunt & ceciderunt. Felix corruerunt & ceciderunt. Versu octavo, Et visitem templum eius. Hieronymus, Et attendam templum eius. Felix, ut explorem vel diluculo surgam, & quæram templum eius. In contextu tamen nobiscum vertit, ut visitem. Et poterunt hæc facillè in eandem reduci sententiã. Qui enim mane surgit ad explorandum & videndum agrum, hortum, aut vineam, rectè hunc dicimus illa visitare. Et potest in hoc dulce admodum accipi mysteriũ. Qui enim toto corde cælestia amant, & desiderant supernam patriam inhabitare in æternitate, hi nunc donec in hac vita agunt, visitant quotidie templum domini & explorant attenduntque, & respiciunt in illam quam expectant hæreditatem: quomodo ij qui villas aut possessiones habeat valde charas, etiam si non in illis inhabitant, frequenter tamen respiciunt ad illas, easque visitant & explorant, & oblectantur sic in visitatione atque aspectu illarum.

Iuxta

Juxta quem modum omnino decens est, vt nos modo elongati à patria nostra, toto desiderio interim ad illam anhelamus, adq; eam visitandam, perlustrandam, ac diligenter perspicendam, mane diluculo confurgamus, ne aliquando factum ipsius desiderium in nobis incipiat refrigerare. Versu decimoquarto, Non declines in ira à seruo tuo. Ita quidem nobiscum vertit Hieronymus, nullo variato. Felix tamen aliter vertit, Ne expellas in ira seruū tuum, aut ne declines in ira seruum tuum, hoc est, ne sic irascaris aduersum me, vt ob hoc me asperneris, abiicias, aut repellas à te, id est, à te aberrare sinas. Verti etiam potest, Ne declines in iram seruum tuum: hoc est, Ne sinas me seruū tuum venire in iram tuam, vt fiam sub ira tua. Verti etiam posset, Non declines in ira ad seruum tuum: hoc est, Ne venias ad seruum tuum in iracundia, in iudicium & ultionem, quomodo venturus es impius. Omnia autem hæc in vnum sensum primarium reducere, per seipsum intelligens lector facile poterit. Versu decimo sexto, Dominus autem assumpsit me. Hieronymus, Dominus autem collegit me, id est, congregauit me: quomodo ea que dissipata & derelicta sunt colligi & congregari solent, vt foueantur & non pereant. Versu decimo septimo, Legem pone mihi domine. Rursum occurrit quod in Psal. xx. de verbo legem ponere annotauimus. Nā & hic ex Hebræo rectius ac clarius verteretur, Doce me, vel ostende mihi domine viam tuam, vt ex Hebræo vertunt Hieronymus ac ceteri interpretes. Versu decimo octauo, Ne iradideris me animas tribulantium me. Anima pro voluntate ponitur. Vnde quidam ex Hebræo interpretes vertūt, Ne tradideris me voluntati vel in voluntatem tribulantium me. In altera autem parte, quod nostra lectio habet, Mentira est iniquitas sibi, id est, ex Hebræo aliter vertunt interpretes. Hieronymus sic habet, Surrexerunt contra me testes falsi, & apertum mendacium vbi ad complendam intelligentiam videtur aliquid esse subintelligendum, videlicet loquuti sunt. Vel sic intellige. Apertum mendacium fuit testimonium illorum. Felix simpliciter vertit insurrexerunt in me testes falsitatis, & loquens iniquitatem, vel efflans siue effundens vel proponens iniquitatem, id est, malum & iniquum mendacium.

NOTA
de præ
similiter
hic modus
intellectu
nisi vinct
tratum,
no, in ci
super do
fili
garet su
potissim
presenti
tur medi
nem med
mino De
tum red
needum
rentibus
tunc pron
per spirit
propheti
tem vinct
expertum
ac nimium
nibus qu
sublimi
tissime in
fir talem
& in omni
vique ad
aut oppu
versariis,
quos ita
ante secu
accipiatur

TIS PSALMI.

NOTANDVM, quòd in Hebræo nullus inuenitur titulus specialis huic Psalmo præmissus, sed tantum habet nude prænotatum Dauidis nomen. In Græcis tamen codicibus, similiter & in Latinis titulus specialis præmittitur Psalmo, in hunc modum, Psalmus Dauid, priusquam liniretur. Pro cuius intellectu notandum est, Dauidis triplicè in scriptura inueniri vñctione. Primum enim vñctus fuit à Samuele in medio fratrum, in domo patris sui in Bethleè. Deinde, Saule mortuo, in ciuitate Hebron, à viris Iuda vñctus fuit, vt regnaret super domū Iuda. Tertia autè vñctio eius fuit, mortuo Isobeth filio Saul, quando à senioribus Israël vñctus fuit, vt regnaret super Israël. Ex his ergo vñctionibus tribus, vna potissimum accipienda est, de qua sermo fieri intelligatur in presenti titulo. Commodissimum autem videtur, vt accipiamur media illa vñctio, dicaturq; Dauid ipse ante hanc vñctionem mediam, per Psalmi presentis exercitiū, cor suum in domino Deo suo exercitasse, & sanctam vñctione ita sese paratum reddidisse. Ante primam siquidem vñctionem, quoniā necdum expertus fuerat vllūm hostiū insultum, neque à parentibus fuerat adhuc derelictus, idcirco nō videtur Psalmus tunc pronuntiatu ab vngendo Dauide: nisi quis fortè dicat per spiritū illum præuidisse quæ sibi erant euētura, & futura prophetico more, quasi præterita præarrasse. In secunda autem vñctione, nemo ignorat illum optimè & frequētissimè expertum hostium sæuissimos insultus, & grauissimam illā ac nimitū diurnā Saulis persequutionē, à quibus tamē omnibus quia se nō solum liberatū cognoscit, sed etiā ad regni sublimè fastigium cōtritis hostibus pertigisse, meritò fidentissimè in hoc Psalmo loquitur speras, qualem hactenus sensit talem semper se habiturum dominū, protectore scilicet & in omnibus liberatorem. Ab hac autem secunda vñctione vique ad tertiā, nullam legimus peculiarem persequutionē aut oppugnationem concitatā aduersum Dauid ab vllis aduersariis, quos dicere possit corruisse & cecidisse, & contra quos ita ardentè hīc loquatur. Commodius ergo videtur, vt ante secundam linitionē Psalmus compositus & decantatus accipiat, velut in præparamentum sanctæ regie vñctionis.

IN PSALMVM XXVII.

VERSU primo, Deus ne fileas à me. Hunc versum in nostra vulgata lectione satis obscurum, ex Hebræo clarior vertit Hieronymus, hoc pacto. Ne absurdescas mihi ne forte tacente te mihi cōparer iis qui descendunt in lacum. Quæ lectio eandem omnino sententiã lucidioribus verbis exprimit, quàm continet lectio vulgata, & quàm in elucidatione explicauimus. Versu secundo, Ad templum sanctum tuum. In Hebræo habetur nomen debir, quod significat abditum siue locum secretiorem templi, unde videlicet dantur oracula & respōsa. Vnde beatus Hieronymus vertit, Ad oraculum sanctum tuum. Felix, Ad abditum siue locum secretum templi.

Versu decimo, Et resoruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor ei. Secus habetur in Hebræo, Exultauit vel gaudium est, vel iucundatum est cor meū, & in cantico meo confitebor illi. Quæ lectio apertam habet sententiam. Lectio autem vulgata hanc veluti includit. Ex magno enim cordis gaudio, & magna hilaritate animi procedit resorescentia, & (ita dicam) reuigoratio carnis, Qui autem ex cordis gaudio sic in alacritate, cantico Deum celebrat, nōne recte dicitur ex voluntate confiteri domino? Versu vltimo, Et regere. Iterum hic regere accipiendum est (vt suprā admonuimus Psalmo 11. & xx11.) pro pastoraliter regere, siue pascere. Nō idem & in Græco & in Hebræo vocabulum hoc loco ponitur, quod in locis istis prius annotatis.

IN PSALMVM XXVIII.

VERSU primo, Afferte domino filij Dei, afferte domino filios arietum. Notandum, quod loco harum duarum partium, in Hebræo non nisi vna pars versus ponitur, quam propter sui ambiguitatē septuaginta interpretes recte duabus partibus expresserunt. Beatus enim Hieronymus ex Hebræo tantum vertit, Afferte domino filios arietum. Felix autem & alij nōnulli vertunt, Afferte domino filij Dei, vel filij deorū, vel potentū, vel principum. Quæ diuersitas ex æquiuocatione vocabuli eli m, procedit. Interpretes ergo septuaginta vtrunque significationem complecti volentes, duabus partibus explicare sunt conati, quod vnica plene fieri nō potuit, Quid autem per filios Dei intelligatur, & per filios arietum, ex Elucidatione est manifestum. Illud tamen specialiter

aduertendum est priorem partem, Afferte domino filij Dei, quantum ex sese, orationem esse defectiuam, & compleri debere per ea quæ sequuntur, in quibus quæ debeant afferri domino, indicatur. Chald. paraphr. habet, Afferte domino laudes, choros angelorum. Unde patet, illam per filios Dei intellegere angelicos spiritus, qui etiam in libro Iob filij Dei appellantur, vbi inter filios Dei Satan adfuisse memoratur.

Iob 1.

Versu sexto, Et cōminuet eas tanquam vitulum libani. Ex Hebræo vertit Felix, Saltare fecit vel exilire fecit eos tanquam vitulum. Hoc est (iuxta sententiã in Elucidatione indicatam) fecit eos quos cōuertit saltare (vt solet dici) ad suū placitum, vertit & cōuertit vt voluit, & agitauit quocunque voluit: quemadmodum tener vitulus facile regitur, & agitur quocunque quis voluerit. Quod si per nominatiuū casum verterimus hoc modo, Comminuet eas quasi vitulus libani, quomodo habet versio Hieronymi, habebimus etiã sic aptissimam sententiã. Christus enim dominus non quasi leo in mundo pugnans ferociter, sed tanquam agnus mansuerus, & tanquam vitulus delicatus oblatitijs vicit patienter: sicq; vt vitulus sibi subiugauit electos. Occisus enim & immolatus fecit victoriam, & redemit populum suum. Recte ergo tanquam vitulus libani, tanquam delicatissima immolatiua hostia cōminuit cedros. Versu septimo, Vox domini concuientis desertū, & cōmonebit dominus desertū Cades. Hieronymus, Vox domini parturire faciens desertū, & parturire faciet dominus desertū Cades. Quod ad eandem sententiã potest accommodari, quam in Elucidatione assignauimus lectioni nostræ vulgatæ. Quum enim Deus ad pœnitentiã cōuertit populos siue Gentiū, siue Iudæorum, quasi parturire faciat eos. Sunt enim pœnitētes parturientibus similes, & dolor pœnitentiū dolori assimilatur parturientiū: quemadmodum plenius declaratū est à nobis in annotationibus principalibus Psalmi xli. v. r. circa versiculum illum, Ibi dolores vt parturientis. Alij vertunt, dolore afficiet desertū: quod vel secundum prædictum sensum intelligatur de dolore pœnitentiæ, vel ad dolorem inuidiæ dæmonum, atque malorū (qui à Deo deserti sunt) potest in malum referri. Versu octauo, Vox domini præparatis ceruos. In Hebræo habetur dictio cholal, id est, obstetricans vel præparās partū. Iuxta quam significationem vertit Hieronymus, Vox domini obstetricās ceruis.

Esaïæ 50.

Signifi

consummationem seculi, multitudo proculdubio multò maxima, & innumerabilia milia: qui omnes ad vnum illud tribunal pariter confluant, quod in medio positum erit, in quo residet is cuius potestas facere iudicium, Christus Iesus, dominus & iudex noster.

2. Cor. 5.
Ioan. 5.

DE TITVLO PRÆCEDENTIS
PSALMI.

Hic psalmus in Hebræo nullum habet peculiarem titulum, nisi tantum iuxta communem prænotationem: Psalmus David. Græci tamen codices & Latini omnes adiectum habent, in consummatione tabernaculi. De tabernaculo autem isto legimus cap. xv. primi libri Paralipomenon, ubi David ædificasse narratur locum arcæ domini, ei que tendidisse tabernaculum, & præparasse mansionem, ubi & constituta est à leuitis & sacerdotibus: quemadmodum proximè sequenti capite monstratur. Nemo verò existimet, quoniam hic de tabernaculi consummatione fit mentio, idcirco totum psalmum debere huic tabernaculo accommodari, & non ad illa nouæ legis mysteria, de quibus interpretatur Elucidatio. Quid enim vanius posset excogitari, quàm tanta tamque splendidissima mysteria quæ psalmus hic cõtinet, solius vni gratia opprimi, & velut sepeliri? Præsertim cum nec secundum literam quicquam ex omnibus quæ hic dicuntur, valeat ad hoc Davidis tabernaculum applicari, nisi fortè hoc tantum quòd initio ad efferendum hostias homines prouocantur. Cæterum, illa omnia de voce domini tam magnifica, nihil ad rem illam attingere videtur. Tituli ergo huius inscriptio, non nisi occasionem vel tempus compositionis psalmi huius determinare viderur, vt accipiamus Davidem in tabernaculi prædicti consummatione spiritus radio illustratum, & mirabilibus istis mysteriis venturi tabernaculi (cuius illud erat quædam figura) magnificè edoctum, tale cecinisse canticum, in quo illa omnia cantando comprehenderet, quæ per spiritus illustrationem sibi manifestata conspexerat. Et hæc videtur id cõueniens admodum esse, vt eo tempore quo consummauit rex tabernaculū arcæ domini in figuram ædificationis ecclesiæ nouæ, quam ædificaturus erat patri suo Christus dominus in hoc mundo, idem ipse propheta de iis quæ in hoc præfigurato ædificio futura erant illuminaretur, &

1. Par. 15.

psalmum caneret. Consummatio autem ista accipitur, vel E
quando perfectè præparatus fuit locus in quo debebat arca
requiescere, vel post introductionem & constitutionem arce
in loco præparato: vt tunc consummatum accipitur taber-
naculum, quando arcam in se tenebat, cui fuerat præparatū.
Quasi enim imperfecta est adhuc habitatio, quando ab eo
cui præparatur, nondum inhabitatur.

IN PSALMVM XXIX.

VERSV primo, Quoniam suscepisti me. Beatus Hierony-
mus vertit, Saluasti: alij, Eleuasti, exaltaſti, exarasti: id
est liberasti. Versu tertio, Saluasti me à descendentibus in la-
cum. Hieronymus, Viuificasti me, ne descenderem in lacum:
hoc est, viuificando me præseruasti, ne cum illis venirem qui
prolapsi sunt in puteum inferni. Versu quinto, Quoniam ira
in indignatiōe eius. Secus in Hebræo legitur, Ad momentū
est ira eius, vt vertit Hieronymus: vel, Instans est ira eius, aut
momentū est in ira eius: hoc est, breuissimè irascitur, nō diu
irascitur, si conuerti volumus, facillimè placatur. Quacun-
que enim hora cōuersus fuerit peccator & ingemuerit, agēs pe-
nitētiā, auertensq; se ab impietate sua, omnium peccato-
rum eius nequaquam vltra recordabitur dominus. Tam bre-
uis, tam ad momentū est ira eius. Nequaquam enim est Deus
vt morosi homines, qui semel offensus, vix precibus vllis vel
obsequiis valent placari. Atq; ad hanc sententiā accedit, li-
cet obscurius, vulgata nostra lectio quæ habet, Ira in indigna-
tione eius. Significatur enim hoc sermone iram Dei nō esse
permanentem, sed transitoriam: quē admodum verbum quod
in indignatione subito cōmoti homines dicunt, facile reuocant
atq; retractant. Sic & Deus quia facillè iram retractat, &
vltionē reuocat, quam ex iusta indignatione decreuerat, vel
intulerat, quasi in indignatione tantum videtur habere iram.
iuxta quod in Elucidatione plenius expressum meminimus.
Chaldaei. Paraphra. hoc loco sic habet, Vna hora indignatio
eius, vita æterna bona volūtas eius: hoc est, indignatio & ira
eius non diu durat, non ex beneplacito Dei est. Mallet enim
Ezech. 18. (vt ita loquar) nunquam indignari, nunquam irasci, qui non
1. Timo. 2. cupit mortem peccatoris, sed omnes cupit fieri saluos, & ad
veritatis agnitionem peruenire: tamen cogitur subinde iras-
ci & indignari, nostris culpis id exigentibus. Vitam autem
non vult ad horam, non ad momentum nobis bene vult: sed
æter

Ezech. 18.

Ezech. 18.

1. Timo. 2.

tera bona voluntate semper optat nobis bonum, & pec-
 catori etiam vt conuertatur & viuat. Versu sexto, Ad ve-
 sperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Præter
 intelligentiam quæ in Elucidatione ponitur valde literalem,
 potest etiam hæc assignari: Donec in tentationibus agimus
 afflictionibus, demoratur in nobis tristitia, grauamur tri-
 stitia, desolati ad tempus, & destituti præsentia consolato-
 rum nostri. Verum vbi consolatio spiritus redierit, vbi hæc
 fuerit, tum redibit lætitia, laus & gratiarum actio. Aut in-
 telligatur vespere, in tentationibus & afflictionibus debere
 nos memorari iniquitates nostras, & eas in amaritudine
 cogitare, quibus afflictionem promeruimus: quemadmo-
 dum faciebat in captiuitate Daniel, orans pro populo suo, ac
 etens, Peccauimus iniquè egimus in omnè iustitiam tuam,
 &c. Mane verò redeunte consolatione, debere nos Deo lau-
 des & gratiarum actiones offerre in lætitia. Cui expositioni
 satis consonat quod habet Chaldaica Paraphrasis, Ad vespere-
 m iubet immorari fletum, & mane iubet persistere in lau-
 de. Adde & alteram expositionem, quòd secundum tempo-
 ri opportunitatem magis accommodum est vespertinum
 tempus ad desendum peccata, quàm tempus matutinum:
 contrario autem, tempus matutinum ad laudandum in læ-
 titia magis cõuenit propter sensuum omnium viuacitatem,
 & reparationem virium somno perfectum, id quod experi-
 entia facile quisque in sua exercitatione poterit deprehen-
 dere. Versu septimo, Ego autem dixi in abundantia mea.
 Hieronymus vertit nobiscum, In abundantia. Alij autem ali-
 qui interpretes vertunt, In prosperitate, fœlicitate, vel quie-
 tate. Chalda. translatio, Cum sederem in fiducia: quæ om-
 nia idem volunt. Versu octauo, Domine in voluntate tua
 præstitisti decori meo virtutem: Hieronymus ex Hebræo,
 Statuisti monti meo fortitudinem: hoc est, fecisti monti
 meo persistere & permanere suam fortitudinem, vel posuisti
 in monte meo fortitudinem. Spiritualiter autem (iuxta psal-
 mi in Elucidatione expositam intelligentiam) per montem
 hunc cui præstat & firmat Deus suam virtutem, conueniens
 fuerit intelligere cumulū fœlicitatis & illius abundantia, de
 qua in priori versu habitus fuerat sermo. Atq; ita sensus idē
 est quo in Elucidatione exponitur vulgata lectio, Aut mons
 iste intelligat fiducia animi, vel animus ipse in spe & fiducia

Daniel. 3.

Dei confirmatus. Cui præstat & firmat Deus fortitudinem, quoniam si modicum auerterit ipse faciem suam, statim homo conturbatur, quantunuis autè videbatur firmatus atque stabilitus.

DE TITVLO PRAECEDEN-
TIS PSALMI.

PSALMO huic in omnibus exemplaribus, etiam in Hebraeis, titulus peculiaris præfigitur, talis: Psalmus cantici, in dedicatione domus Dauid. Quæ dedicatio cum ad litteram nusquã inueniatur in vlla sacra historia, videtur secundum mysticam, intelligentiam requirèda. Vnde qui de Christi passione & resurrectione psalmum exponunt, dedicationem istam domus Dauid ad gloriam resurrectionis Christi domini referunt, dicentes, tunc dedicationem domus Dauid celebratam fuisse, quando Christi caro à mortuis in gaudium fuit resuscitata, sicque in templum animæ fuit quasi post destructionem reædificata. Alij, qui totum psalmum etiam tribulatio iusto applicant, sic affecto vt psalmus indicat, dedicationem domus Dauid eum dicunt inscribi: quia tunc maxime est proferendus, cum Deus animam per gratiam inhabitare solentur, & quia de huiusmodi inhabitatione Dei in anima potissimum loquitur: & quia de innouatione hominis per gaudium spiritus post lamenta facit mentionem. Vnde in conclusione dicitur, Concidisti saccum meum, & circumdedit me lætitia, vt cantet tibi gloria mea: quod animam quasi de nouo Deo dedicatam sonare videtur.

IN PSALMVM XXX.

VERSV secundo, Accelera vt eruas me. Hieronymus & Felix clarius, Velociter libera vel eripe me. Versu tertio, Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij. In Hebræo, Esto mihi in lapidem fortissimum, & in domum munitam, vt habet Hieronymus: vel in lapidem fortitudinis & in domum propugnaculi: vt habet Felix. Ac deinde in versu mox sequenti, Quoniam petra mea & munitio mea vel monumentum meum tu es. Versu nono, Saluasti de necessitate animam meam. Hieronymus, Cognouisti tribulationes animæ meæ. Felix, Cognouisti in tribulationibus animam meam. Et hæc eandem habent cum vulgata lectione sententiam. Cognoscere enim dicitur Deus tribulationes animæ, vel cogno-

scere eam
scias sic a
emoterti
bro, pro
poyum
firmata
Cecruit in
omnino v
liatur & i
quam rel
que ad m
uenitur in
micos me
tatione
quomodo
hes meos
luntibus n
datur. Bea
meos fact
omnibus
tas meis
simul adu
conuenire
me, accip
truerunt.
In Hebra
habet &
vel accip
tatis, pro
nihil aliu
Didemq; o
sis habet,
gesimo. I
let, illum
irradiati
ciei supe
tur aduer
Quæ loq
medacia
velut par

scire eam in tribulationibus, quando ad angustias, anime pa-
 uentis sic aspicit & attēdit, vt eam ab illis expediat. Versu de-
 cimo tertio, Infirmata est in paupertate virtus mea. In He-
 bræo, pro paupertate, habetur iniquitas. Sic enim vertit Hie-
 ronimus: Infirmata est iniquitate fortitudo mea. Et Felix,
 Infirmata est propter delictum meum fortitudo mea: vel,
 Corruit in delicto meo virtus mea. Quod de virtute spiritus
 omnino videtur intelligendum. Per peccatū enim ipsa debi-
 latur & infirmatur: quoniam peccatum dispositionem ali-
 quam relinquat necesse est ad malē agendum: & quāto quis
 que ad malē agendum fortius dispositus est, eo ad bonum in-
 uenitur infirmior. Versu decimo quarto, Super omnes ini-
 micos meos factus sum opprobriū vicinis meis valde. In Elu-
 cidatione præpositionē. Super, interpretati sumus, Propter,
 quomodo ex Hebræo vertunt quidam, Propter omnes ho-
 stes meos fui opprobrium. Felix vertit, Ab omnibus tribu-
 lationibus me: quod ad eandem sententiam facillimē accōmo-
 datur. Beatus autem Hieronymus vertit, Apud omnes hostes
 meos factus sum opprobrium, & vicinis meis nimis: hoc est,
 omnibus inimicis meis factus sum opprobrium, etiam vici-
 nis meis valde. Versu decimo sexto, In eo dum cōuenirent
 simul aduersum me. Clarius sic ex Hebræo trāsferetur, Cum
 conuenirent simul, vel cū inirent cōcilium pariter aduersum
 me, accipere animā meā cogitauerūt, vel potius impiē cogi-
 tauerunt. Versu decimo octauo, In manibus tuis sortes meę.
 In Hebræo habetur, In manu tua tempora mea: quomodo
 habet & Romanum psalterium. Sententia autem eadem po-
 test accipi: Ecce enim in manu Dei tempora nostra aduersi-
 tatis, prosperitatis, afflictionis & cōsolationis, vitę & mortis,
 nihil aliud est quā sortēs nostras esse in ipsius manibus,
 eademq; orationis sensus rectē accipitur. Chaldaica Paraphra-
 sis habet, In manibus tuis dies redemptionis meę. Versu vi-
 gesimo, Illustra faciem tuam super seruum tuum. Illustra va-
 let, illumina, vel lucere fac, vel ostēde cum illuminatione siue
 irradiatione. Chal. Paraphr. habet, Lucere fac iocunditatē fa-
 ciei super me seruū tuū. Versu vigesimo secūdo, Qui loquū-
 tur aduersus iustum iniquitatē. Beatus Hieronymus vertit,
 Quę loquūtur aduersus iustum vetera: id est, diu excogitata
 mēdacia, & iniquitatem multum elaboratam, diuq; in corde
 velut parturiēdo gestatā. Vel vetera, id est, corrupta, & putri-

da, maláque & sordida: hoc est impia. Alij vertunt, grana vel dura, iniqua, superba, vel opprobria. Versu vigesimo quarto, Perfecisti eis qui sperát in te. Perfecisti, id est, operatus es sperántibus in te, vt habet Hieronymus. Vel operatus es pro sperántibus in te. Cæterum, illud quod sequitur in cōspectu filiorum hominum, in Elucidatione coniunximus cum particula subaudiendá: hoc modo. Quā reddes eis in cōspectu filiorum hominū. Cui adstipulatur Chaldaica Paraphrasis sic habens, Operatus es sperántibus in te, vt reddas eis præmiū bonum in cōspectu filiorū hominum. Versu trigésimo, Veritatē requirit dominus. Hieronymus, Fideles seruat dominus. Quod cum lectioe communi faciliē cōcordari potest, si intelligamus Deū requirere fideles ad saluandū eos, quomodo requirit pastor oues, ne pereant, & saluator eos quos saluare venit. Hoc enim modo requirere veritatē vel fidelitatē, idem censebitur quod custodire vel saluare fideles, & faciētes veritatē.

IN PSALMVM XXXI.

VERSU quarto, Cōuersus sum in arumna mea, dum con-
figitur spina. Hęc lectio quam habeat intelligētiā ex
Elucidatione patuit In Hebræo autē secus habetur. Sic enim
vertit Hieronymus, Versatus sum in miseria mea, cū exarde-
sceret mēsis iugiter. Quod ita potest intelligi, Tribulatio
afflictus sum in miseria mea, cū viderē iugiter peccata mea
maturefcere, & appropinquante æstu diuini iudicij, quasi ad
propinquā retributionē parari. Quo enim diutius peccator
quilibet in peccatis absq; pœnitentia & cōfessione distimulando
perseuerat, eò ad retributionē punitionis magis magisq;
appropinquat, & velut exardescit, coquitur, & maturefcit
continuo mēsis eius, ita vt iudicio per singulos dies fiat
propinquior. Aliter vertunt Felix atq; alij nōnulli interpre-
tes: Immutatus est humor meus in siccitates estatis: vel, Ver-
sus est viro r meus in siccitate estatis: hoc est, Quicquid ante
peccatum in me fuerat viroris & humoris, ex gratia Dei, ve-
lut exiccātū est, quomodo estate nimio estu solet exiccari ter-
ra. Vel sic, Conuersa est siue euerfa pinguedo mea, siue hu-
midum meum in siccitatibus: id est (iuxta Felices interpreta-
tionem) factus sum macilentus & excicatus, acsi positus: fuisse
sem ad radium solis in estate. Atque ita ad corporis afflictio-
nem hęc lectio secūdam literam referetur, vel etiam ad ani-
mam

amam se
es refug
ulatio
transfe
dies m
seipsa c
riorē, ex
cundab
liberati
tiarum
mabo s
oculo n
solam t
biguita
tur, que
sultari
fionum
solet) c
stium n
vt si for
monstr
& quie
hi. Et
qui an
proseq
errore
dum q
ignor
iter re
Elucio
D inter p
detur
Ponar

IN
Iste
ptuag
Latin

Amam secundum spiritualem intelligētiam. Versu nono, Tu es refugium meum à tribulatione quæ circumdedit me: exultatio mea, erue me à circumdantibus me. Hunc versum ita transfert Hieronymus, Tu es protectio mea, ab hoste custodies me, laus mea, saluus circumdabis me. Quæ lectio ex se ipsa claram habet intelligētiam. Alij partem illam posteriorē, exultatio mea, &c. aliter vertunt: Canticis liberati circumdabis me: hoc est, cū circumdabis me ad protectionem & liberationē, accipies à me cantica liberationis, quæ pro gratiarum actione tibi decantabo liberatus. Versu decimo, Firmabo super te oculos meos, Beatus Hierony. Cogitabo de te oculo meo. Felix, Innuam super te oculo meo. Sanctes, Consolam tibi oculo meo. Prouenit autem ista diuersitas ex ambiguitate vocabuli Hebraici *iaatz*, cuius hīc futurum ponitur, quod (teste Reuchlinio) significat decreuit, cogitauit, cōsultatione conclusit, statuit. Est autem sensus predictarū versionum ferè idem: nempe hic, Ego dominus habebō (vt dici solet) oculum & respectum ad te, conuertam oculos & aspectum meum ad te, vt te dirigam in via quā ambulare debes: vt si fortè errare volueris à rectitudine, ego tibi indicē atq; monstrem errorē: & si fortè ignorare cōtigerit quòd pergere & quid agere debeas, ego tibi indicem quid placitum sit mihi. Et loquitur Deus secundum consuetudinem hominum, qui ambulātium per ignota itinera gressus oculo & aspectu prosequuntur, vt de rectò bonoquē itinere admoneant, & ab errore deuorum viæ ignaros custodiant. Aut secundum modum quo parentes præeuntibus in via filiis, qui viam tamen ignorant, continuo oculos habent ad viam filiorum, vt illis iter rectum demonstrant. Hæc autem intelligētia etiam in Elucidatione cōprehenditur, tamen si pleniorē illa assignet interpretationem Nostræ autem lectioni & expositioni videtur apertius consonare quod habet Chaldaica Paraphrasis. Ponam vel firmabo super te in bonum oculos meos.

DE TITVLO PSALMI
P R A E C E D E N T I S.

IN TITVLO huius Psalmi vna dictio præponitur, quæ haftenus nusquam occurrit, videlicet *Mafsil*, pro qua septuaginta interpretes in Græco verterunt *συνεω*, quod Latine intellectus dicitur. Beatus Hieronymus eruditio-

nem transfert, quòd ferè idem valet. In Chalda. translatione habetur intellectus, vel eruditio bona. Cur autem huic Psalmi titulus præmittatur bonæ eruditionis, vel boni intellectus, faciliè percipiemus, si quid nos hic Psalmus doceat, attendimus. Docet autem nos intelligere quomodo peccati remissionem assequi debeamus: & in hoc nos erudit, atque prudentes facit, quomodo vera pœnitentia ad Deum conuerteri, eiusq; iram effugere valeamus, & in peccatis commissis nequaquam permanere. Quis autem dubitet optimam hanc esse eruditionem & intellectû præciosum vtilissimamque prudentiam? Docet enim salubriter lugere, quo nihil est in hac vita homini magis vtile, vel magis necessarium. Beati enim qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.

IN PSALMVM XXXII.

VERSU primo, Rectos decet laudatio. Felix, Rectis decora vel formosa est laus: hoc est, rectos decet: quemadmodum illud quod apud Sapientem ponitur, Non est speciosa laus in ore peccatoris: tantundem valet, atque, Non decet peccatorem, Dei laudatio. Versu tertio, Bene Psallite ei in vociferatione. Hieronymus, Diligenter psallite in iubilo, Felix, Bene psallite cum iubilatione: vel, Facite bonam melodiam & tripudiû cum iubilatione, vel musicis instrumentis bene canite cum iubilatione. Versu quinto, Diligit misericordiam & iudicium. In Hebræo non habetur misericordiam, sed tzedalzac, id est, iustitiam: coniungendo iustitiam cû iudicio, vt frequenter in scripturis fieri solet. Versu sexto, Spiritu oris eius, omnis virtus eorû. Hieronymus, Omnis ornatus eorum, quod cû lectione vulgata habet eandem interpretationem. Vnde & Felix non aliud quam virtutem vertit. Alij autè aliqui interpretes vertût, Omnis exercitus eorum, Cuius lectionis sensus est, Non solû celos maximos orbes in sua amplitudine à Deo fuisse solo verbo creatos, verùm etiâ caelestes exercitus, & immensum illorû spirituum numerû, qui in eis est, simul ab initio in sua multitudine fuisse spiritu oris Dei in sui generis nobilitate cõditos. Atque in hanc sententiam cõuenienter interpretari possent etiâ cõmunis lectio, per virtutem intelligendo exercitû: quemadmodum frequenter & aliàs fieri solet. In Hebræo enim hoc loco habetur tze baam, quod sonat, exercitum, vel militiam, vel

virtutem eorum. Versu septimo, Congregans sicut in vtre
 aquas maris, Felix, Congregans sicut cumulum, aut velut in
 cumulo aquas maris. Versu nono, Quoniam ipse dixit, &
 facta sunt. In Hebræo singulari numero habetur, Quoniam
 ipse mandauit, & factus est: ipso præcipiente, stetit, totus vi-
 delicet orbis & vniuersa mundi machina ad imperium do-
 mini esse accepit, & in sua subsistentia constitit. Versu de-
 cimo, Dominus dissipat consilia gentium. Hieronymus, Do-
 minus dissoluit consilium gentium, irritas fecit cogitatio-
 nes populorū. Felix, Amouit vel prohibuit cogitationes po-
 pulorum. Eadem est horum cum nostra lectione sententia.

Versu decimoquarto, De præparato habitaculo suo respexit. Hieronymus, De firmissimo folio suo prospexit vniuersos habitatores terræ. Felix, De habitaculo sessionis vel habitationis suæ prospexit omnibus habitatoribus terræ, vel prouidit: quod ipse interpretatur, Prouidentiam habuit de eis. Vel simpliciter, Respexit omnes habitatores terræ. Versu decimoquinto, Qui finxit sigillatim corda eorum. Hoc loco videtur prima facie aliquam sonare contrarietatem litera Hebræa, atque lectio septuaginta interpretum vulgata. Hęc enim habet κατά μόνας: id est, singulatim vel singulariter. In Hebræo autem iachad ponitur: id est, simul siue pariter. Vnde beatus Hieronymus, ac cæteri ex Hebræo interpretes vertūt, Qui fingit pariter cor eorum. Videtur autem contrarietas aliqua esse inter eum qui dicit, Deum finxisse sigillatim vel singulariter corda filiorum hominū, & eum qui diceret, Deum pariter finxisse corda eorum. Sed aduertendum est, quòd Hebræicę literę sensus nequaquã vult Deū pariter, id est, simul tempore, fecisse, corda filiorum hominū: sic quasi (iuxta hæreticorū quorundam errorē) omnes animas à principio Deus creasset: quemadmodū vniuersam angelorum multitudinem simul tempore creauit. Id enim prorsus impium & catholicę doctrinę est aduersum. Neque omnino litera Hebræa hunc sensum patitur, quoniã non plurali numero dicitur, Qui finxit pariter corda eorum: sed numero singulari, Qui finxit pariter cor eorum. Vnde nequaquã potest ille sensus accipi de creatione animarū hominū, id quod attendenti proprietatē & vim elocutionis vnicuique facillè potest fieri manifestum. Et forsitan speciali consilio ac spiritus sancti instinctu, Septuaginta interpretes prauā intelligentiam ac sensum per

uerfum amouere volentes, lectione posuerunt: quæ illi fallæ
sententiæ videretur non solû non fauere, sed etiam aduersari,
dicentes, Qui finxit sigillatim corda filiorû hominum. Quæ
lectio pulchrè intelligi potest ad firmationem catholici dog-
matis, quod singulas hominû vitas & animas (quæ per cor-
da significatur) Deus creauerit sigillatim vel singulariter, sine
separatim: tunc videlicet vnâquaq; de nouo creas in illo ipso
momento, quo in corpus propriû eam infundit. Quæ intelli-
gentia manifestè aduersatur erroneo dogmati, cuius seruat
Auerroim vel autorè, vel assertorem extitisse. In litera autem
Hebraica illud iachad, id est, pariter vel simul, secundû virtu-
tem valere videtur, etiam, vt sit sensus: Qui finxit etiã cor eo-
rum, & intelligit omnia opera eorû. Nam in tali significatio-
ne solet nonnunquam pariter vel simul vsurpari: velut cû dici-
mus, Deus de nihilo creauit nos, & pariter nos ad imaginem
suâ fecit, simulq; capaces esse fecit suæ gloriæ: tantundem est
ac si dicatur, Qui etiã nos, ad imaginem suam creauit, atq;
etiã capaces fecit suæ gloriæ. Et iuxta hunc sensum apta valde
habebitur connexio, cû eo quod præcedit atque sublequitur,
in hunc modû, Dominus de suo habitaculo prospexit: super
omnes inhabitantes terram, qui etiam fecit corda eorum. Et
intelligit omnia opera eorû. Quasi dicat propheta, Non mi-
rum si super filios hominum prospiciat Deus, si ipsius ergal-
los prouidentia extendatur: quandoquidem etiam interiora il-
lorum formauit, & vitam, atq; adeo vitæ totius principem
(quod in corde est) inspirauit in eis, ac proinde omnia eorum
cognoscit opera. Possêt etiam illud (pariter) aliter intelli-
gi. Qui format pariter, supple cû corpore, cor eorû: id est, simul
cum corporis plasmatione animam creat & infundit vnâ
corpore: quod etiã errori supra citato manifestè aduersatur,
atq; huic sensui videtur vt eunq; accedere Chald. Paraphrasizans
bens in hunc modû, Creans vel formans eos, vnit corda eo-
rum, & vestigat omnia opera eorû. Versu decimo lepetam.
In abundantia autem virtutis suæ non saluabitur. In Hebræo
per actiuum genus habetur, In abundantia vel multitudine
roboris sui aut fortitudinis suæ non saluabit, vel non libera-
bit. Quod eandem facit cum nostra lectione sententiã, si in-
telligatur, Non saluabit sese equus, neq; selliorem suam. Nam
& nostram lectionem quæ passiuum habet, in Elucidatione
sic ambigûe interpretari sumus, Non saluabitur neq; equus
ipse,

ipse, neq;
sane. Id
est. Qui
vitam li

P
x
s
b
s
p
m
e
D
p
n
v
v
b
S
e
q
e
l
q
e
r
L
n
c
e
d
&
c
v
F
r
c
c
m
i
n
q
t
t
i
n
E
V
D
i
i
c
n
e
s
v
e
s
r
d
i
c
a
t
e
m
a
t
e
m
p
m
i
n
u
e
r
t

neque sessor illius. Versu decimonono, Et aliat eos in fame. In Hebræo, Et viuificet eos in fame, quod in idem redit. Qui enim aliat alioqui moriturum, quasi viuificat, dum vitam sustentando, vitam quasi præbet.

IN PSALMVM XXXIII.

PSALMVS iste per alphabeti Hebraici literas (vt suprâ diximus de psalmo vigesimo quarto) procedit, singulis versibus singulas literas secundum ordinem alphabeticum in capite præferentibus. Versu secundo, In domino laudabitur anima mea. De verbo Laudabitur, diximus in principalibus annotationibus, quod pro Gloriabitur ponatur. Vnde Felix vtrumque vertit, quasi sub indifferetia constituens, laudabitur vel gloria-bitur. Sanctes vertit, In domino laudabit se anima mea, quod est gloriari. Qui enim gloriatur, quasi secundum modum aliquæ se laudat, vel sibi cõplacet in illo, in quo gloriatur. Denique etiam vulgò cum gloriari voluit homines, ita solent dicere. Laudabo me, quod hoc illudve egerim, aut quod illi rei non consenserim: id est, glorior & gaudeo. Versu quinto, Accedite ad eum, & illuminamini, Hieronymus, Respiciete ad eum, & confluite: id est, leuate oculos vestros ad eum, & cumulati-m cõmuni ad eum accurrite, & vultus vestri non confundentur. Felix, Respexerunt ad eum, & cucurrerunt, siue confluxerunt, aut respexerunt in eum, & illuminati fuerunt, & vultus eorum non confundentur. Versu septimo, Immitit angelus domini in circuitu timentium eum. Hieronymus, Circundat angelus domini in gyro timentes eum, & eruet eos. Felix, Moratur, vel quietiscit, vel castrametatur angelus domini per circuitum timetium eum. Quæ versiones sententiam vulgatæ lectionis quæ in Elucidatione priori loco exponitur, clarius exprimunt,

Versu nono, Non est inopia timetibus eum. Non est inopia, id est, non est deficientia vel defectus, quod clarius exprimitur in psalterio Romano, Nihil deest timetibus eum. Versu decimo, Diuites egerunt & esurierunt. In Hebræo habetur, Leones vel catuli leonum siue leuculi depauperati sunt, vel inopes facti sunt, & esurierunt: id est, egestatem passi sunt. Nimirum diuites huius seculi, qui per fas & nefas congregant, & fraudant, Deum non habentes præ oculis, rectè ob suam rapacitatem leones, vel leonum catuli appellantur. In secunda autem parte, cum dicitur, Inquirentes autem dominum non inuentur omni bono: improprie admodum videtur accipi

verbum Minuentur, pro Deficient, vt habet psalterium Romanum, Vel defectum patietur, vel indigebunt. Vnde Hieronymus vertit, Quærentibus autem dominum non deerit omnino bonum. Versu decimosexto, Vultus autem domini super faciētes mala. Beatus Hieronymus nobiscū vertit, Vultus domini. Felix autē vertit sub indifferentia, Vultus vel iræ domini. Nā (vt supra diximus in annotationibus psalmi. x. x.) vultus domini aliquando pro iracundia accipitur, propterea quod in vultu ira solet relucere, dū toruo & seuro vultu aspiciamus eos quibus irascimur. Versu vigesimo primo, Manus peccatorū pessima. Hieronymus, Interficiet impiū malitia, & odientes iustum culpabuntur. Hoc est, peribit impius, & morte æterna punietur propter malitiam: & odientes iustū, culpabiles inuenientur, & rei peccati iniustos. Vel culpabuntur, id est, accusabuntur atque condemnabuntur. Vnde Felix vertit, Odientes iustum desolabuntur, vel destruuntur. Versu vltimo, Et non delinquent omnes qui sperant in eo. Hieronymus iuxta sententiam nostræ lectionis vertit, Non peccabunt omnes sperantes in eo. Felix autem vertit, Non desolabuntur, vel non pœnitebit sperantes in eo.

DE TITVLO PRÆCEDENTIS PSALMI.

H v t e psalmo præmittitur titulus historicus, in hūc modū Dauid cū immutauit vultum suum, vel os suum coram Abimelech, & dimisit eū, vel eiecit eum, & abiit. In quo titulo difficultas est, etiā secundū historiā propter nomen Abimelech. Si enim pro Abimelech diceretur Achis, facilis esset intelligentia ex historia primi libri Regū. In cuius cap. x. i. describitur, quomodo à facie Saulis fugiēs Dauid, postquā ab Abimelech panes propositionis accepisset, & Goliæ gladiū ad regem Geth Achis nomine, cōfugit, sperans ibi se saluandū à facie Saulis. Verū cū fama nominis Dauid illic quoque vulgaretur, dicentibus ministris Achis, nonne iste est Dauid rex terræ, cui cantabant in choro, Percussit Saul mille, & Dauid decē millia? Tertius Dauid, furere se simulauit, & vultū atque os immutauit coram rege Achis, collabi se sinens inter manus eorum, & in ostium portæ impingens, perq; bamba saliuam emittēs, adeo vt obiurgas rex Achis seruos suos, diceret, Quare adduxistis ad me hominē istum insanum, vt

1. Reg. 21.

V
m
cū cont
D
gna, vt
hi noc
chade ac
na glad
euagin
exurge
expugn
mei. Se
vel fod
tito pol

foret me presente? Ac deinceps, Dimittite illū hinc, ne ingre-
 diatur domum meā. Cui sanè historiæ per omnia titulus
 optimè quadrat, qui de immutatione vultus Dauid, & de eie-
 ctione siue expulsionē, atque abitu siue euasione eiusdem ex-
 pressam facit mentionē. At si ita diceretur, Dauid post euasio-
 nē, primū quidē de manu Saul, deinde de manu Achis regis
 Geth, psalmum istum composuisse in gratiarum actionem,
 non pro hac solum liberatione, sed in generali pro omnibus
 beneficiis Dei, quæ simul memori mente & animo grato re-
 cogitabat, ita tamen vt ista particularis liberatio occasionem
 præsterit generalis gratiarum actionis. Verū obstare vi-
 detur huic dictio quod dicitur, coram Abimelech, non corā
 Achis. Quod incommodum, Iudæorum quidam Rabbini sol-
 vere conantur, dicentes eundem esse, qui & proprio nomine
 Achis nominabatur, & à communi regni sui appellatione
 Abimelech: quo nomine reges Palestinorum appellabantur
 antiquitus: quemadmodum reges Aegypti Pharaonis nomi-
 ne solebant appellari, sicut ex sacris literis facile potest com-
 probari. Beatus Augustinus proluxa interpretatione mysticè
 hæc exponit ad Christi passionem, & per resurrectionem
 ab omni periculo euasione, ea refrens, vt sit Christi ad pa-
 trem pro se & omnibus membris, proque sua & omnium
 liberatione, gratiarum actio. Qui de his plura cognoscere
 desiderat, apud patrem sanctum Augustinum in tituli expo-
 sitione abundè multa inueniet.

IN PSALMVM XXXIII.

VERSU primo, Iudica domine nocentes me. Hierony-
 mus, Iudica domine aduersarios meos. Felix, Contende
 cū contenditibus mecum, id est, contra illos litiga, vel pu-
 gna, vel dimica qui me oppugnant, vel cōtra me dimicāt mi-
 hi nocere cupientes. Versu tertio, Effunde frameam, & con-
 clude aduersus eos qui persequuntur me. Hieronymus, Euagi-
 na gladiū, & præoccupā ex aduerso persequētes me: hoc est,
 euaginato gladio occurre persequutoribus meis in præliū,
 extorge in occursum illis, & irruē in illos, vt eos tua potentia
 expugnes. Versu octauo, Superuacue exprobrauerūt animā
 meā. Secus habetur in Hebræo, Sine causā fecerunt foueam,
 vel foderunt foueā animæ meæ, id est, sine causā & meo me-
 rito posuerunt mihi infidias. Atq; ita prior pars versus, nem-
 pe,

pe, Gratis absconderunt mihi interitum laquei sui, eadē est E
cum posteriori iam explicata. Versu nono, Veniat illi la-
queus quē ignorat. Pro laqueo, Hieronymus vertit calamita-
tatem, alij contitionem vel desolationem: Felix, strepitum,
tumultum vel deuastationem. Sententia autem in his omni-
bus manifestē eadem est. Versu duodecimo, Eripiens ino-
pem de manu fortiorum eius, Accommodatius ad Gramma-
ticam cōgruitatem diceretur, De manu fortiorum eo. Vnde
Felix vertit, Eripiēs inopem à fortiori illo. Versu decimo-
quarto, Retribuebāt mihi mala pro bonis, sterilitatem ani-
mæ meæ. Felix hanc particulam, sterilitatem animæ meæ sic
interpretatur, Quod faciunt mihi, malum pro bono reddentes,
est vt mors animæ meæ, & quasi eam sterilem facimus, &
reddūt eam semimortuam, & eam in illa ponūt anxietate, in
qua mulier solet esse post partum. Quæ expositio satis cum
Elucidatione nostra concordat. Posset etiam sic exponi, Re-
tribuebant mihi malū pro bono, per quod sterilem fecerunt
animā meam: id est, vitam meā, quia sua ingratitude fecerūt,
vt illis nihil profuerit vita mea, quam pro eis expandi, &
erogavi frustra: quæ expositio satis aptē quadrabit, cū ad Chri-
stū psalmus applicabitur. Versu decimoquinto, Ego autē
cum mihi molesti essent, induebar cilicio. Hieronymus, Ego
autē cum infirmarer ab eis, induebar cilicio: id est, cū tribula-
rer, affligerer, molestarer ab eis: quod cū nostra lectione idē
valet. Aliter vertit Felix, Ego autē, cum ipsi infirmarentur,
indumentum meum saccus vel cilicium: hoc est, non reddidi
malū illis pro malo, sed cum ipsi infirmarentur, aduersa pare-
rentur, tristarentur, ego condolebā illis, non gaudebam su-
per malo afflictionis illorum, sed affixi me ipsum ieiunio &
oratione, lugens cū lugentibus, secundum charitatis fraternæ
expostulationem. Verū quia oratio mea locum non inue-
niebat, nec effectū in eis ad me rediit, & in meam vtilitatem
est cōuersa. Versu decimo septimo, Quasi proximū & qua-
si fratrē nostrum, sic complacebam. Lectio nostra Latina hoc
loco non facilem habet intelligentiā, & videtur in sermone
esse incommodum. Facile autem vtrique mederi posset, si
tantum adiiceretur præpositio A D, hoc modo, Quasi ad
proximum, & quasi ad fratrem nostrum sic complacebam.
Aut si casus accusatiuus mutaretur in datiuum, hoc modo,
Quasi proximo, & quasi fratri nostro sic complacebam. Atq;
ita

Rom.2

ita per ca-
tras & ap-
ut Hiero-
sic ambul-
do, Quasi
lus, sic &
Versu
Hierony-
humiliab-
ut sicut m-
fermo fili-
humiliat-
lugubrib-
pro inimi-
letati sun-
Cū ego au-
tati sunt.
eadē hab-
vel defice-
lare sine e-
meo. Quo-
la: beatus
percutien-
no. Felix
me claud-
su decimo
sablanna
non tacue-
tuerunt
linguas su-
politis, m-
hi quider-
tes dolos-
se loquūt-
nant: quo-
sunt, sed
enim pac-
te verba
Versu
tuam, pr-

per casum datiuū habet lectio Græca, *ὡς ἀδελφῶ ἡμετέρῳ*,
ὡς ἀδελφῶν. Iuxta priorē modum cum præpositione ver
 tit Hieronymus, Quasi ad amicū & quasi ad fratrem meum
 sic ambulabā. Possēt etiā verti per nominatiuum, hoc mo
 do, Quasi amicus, quasi frater, sic placidē cōuersabar erga il
 los, sic æquū & placidum illis me in conuersatione exhibuī.
 Versu eodē, Quasi lugens & contristatus, sic humiliabar.
 Hieronymus, Quasi lugens mater, tristis incuruabar: id est, sic
 humiliabar, & tristitia grauabar pro malo inimicorum meo
 rum, sicut mater tristatur, dolet, & lugeat super mortuo vel in
 firmo filio suo. Aliter Felix, Sicut lugēs matrem, nigerrimus
 humiliatus sum: id est, tanquā lugens matrē nigris indutus
 lugubribus vestibus, sic humiliari me affixi atq; contristari
 pro inimicis meis. Versu decimo octauo, Et aduersum me
 lætati sunt. Hieronymus, In infirmitate mea lætabātur. Felix,
 Cū ego autē attritus essem vel cōfractus, vel claudicarem, læ
 tati sunt. Alij, In claudicatione mea lætati sunt. Quæ omnia
 eandē habent sententiā, hanc videlicet, Cum ego infirmarer
 vel deficerē viribus, siue claudicārē, atq; vel modicum vacil
 lare siue deficere inciperē, inimici mei lætabantur in malo
 meo. Quod autē sequitur, Congregata sunt super me flagel
 la: beatus Hieronymus vertit, Collecti sunt aduersum me
 percutientes: quæ lectio nostræ vulgatæ est quædā explanatio.
 Felix claudos vertit. Congregati sunt (inquit) aduersum
 me claudi: id est, homines abiecti, vt ipse interpretatur. Ver
 su decimo nono, Dissipati sunt, nec cōpuncti, tentauerūt me,
 & non tacuerūt, in simulatione verborum fictorū. Hoc est, lace
 tauerunt me iniuriis & maledicentiis, & non prohibuerunt
 linguas suas ab huiusmodi verbis ad derisionem fictis & cō
 positis, mihi illudentes. Versu vigesimo tertio, Quoniā mi
 hi quidem pacificē loquebantur, & in iracundia terrę loquē
 tes dolos cogitabāt. Hieronymus ex Hebræo, Non enim pa
 cē loquūtur, sed in rapina terræ verba fraudulenta concin
 nant: quod sensum habet apertū, Non loquuntur, quæ pacis
 sunt, sed vt malē rapiant, dolos componunt. Alij vertunt, Nō
 enim pacem loquūtur, & super humiles vel mansuetos ter
 ræ verba fraudulenta cogitant, vel componunt, vel concināt.
 Versu vltimo, Et lingua mea meditabitur iustitiam
 tuam, pro meditabitur in Hebræo habetur futurum verbi
 hagag,

hagag, quod (vt Ioānes Reuchlinus testatur) significat meditatatus est, dissertauit, disputauit, ratiocinatus est, loquutus est, sonos seu verba cōposuit. Vnde hoc loco transferri potest, Lingua mea tota die loquetur vel sonabit vel modulabitur vel dissertabit iustitiam tuam.

IN PSALMVM XXXV.

VERSU primo, Dixit iniustus, vt delinquat in semetipso. Hieronymus, Dixit scelus impij in medio cordis eius, nō esse timorē Dei ante oculos eius. Cuius sensus est, Iniquitas & peccatū impij hoc ipsi persuadent, vt cogitet in corde suo & existimet, nō debere se timorē Dei ante oculos habere. Quod trāslatio Chald. clarius sic exprimit, Dixit scelus iniquitas impij in medio cordis eius ne ponat timorem Dei ante oculos suos. Vbi per scelus intelligi potest, vel peccatū, & iniquitas ipsa, quę peccatorē excecet, & facit nō timere neq; attendere hominum iudicia, & velut persuadet corū peccatori, Dei timorē abiicere: vel diabolus scelestus & author peccati. Nā & ipse hoc maximē cordibus hominū persuadere conatur, vt Deū nō habeāt prę oculis, quo sibi seruāt liberis. Versu secūdo, Vt inueniatur iniquitas eius ad odiū. Ad odiū, Beatus Hieronymus vertit, ad odiendum. Quod potest exponi passiuē, vt odio habeatur, scilicet à Deo, quomodo nos in Elucidatione explicauimus: vel actiuē, ad habendū odio subaudiendo bonū. Quod etiam apte quadrabit proposito Psalmi, quoniā ad consummatā impietate hoc peruenit, sic in iniquitate defigi, & illi adhærere vt virtus habeatur odio. Nā qui ex infirmitate qualibet peccat aut fragilitate humana, & si ad tēpus passioni subiecti præligāt iniquitatē, inuenitur tamen eorū iniquitas ad odium boni. Diligunt enim bonū, & amāt eos qui bene agūt, licet propter fragilitatem & passionē præligant malū. Versu tertio, Noluit intelligere vt bene ageret. Hieronymus, Cessauit cogitare benefacere, hoc est, eousq; in impietate sua progressus est impius, vt nō vltra cogitet de faciēdo bene, sed absque freno in omne malum habeat præceptis. Quod à nostra lectione nō dissonat, Noluit intelligere vt beneficeret, id est, noluit cognoscere, noluit cogitare, quomodo beneficeret, vel de faciēdo bene: quod clare habet Chal. Parap. Abscidit intellectū à bene

A bene op
tuam se
tende, à
teadit, v
be mis
diam tu
derotes t
ut imp
ubi vult

VER
ny
vel uol
seucenti
cōmoue
ram pro
misceri,
inuideas
Chald. P
leris ma
iniquita
tione cl
quam fo
vel focu
viri de m
cient. V
eius. In
vel verit
tatem ve
ctionis r
enim &
sustiner
lam eam
in ea, &
quę adm
to sermo
rimē an
alit ama
sperates

A bene operando. Versu vndecimo, Prætende misericordiam tuam sciētibus te. Dīctio quæ in Hebræo habetur loco prætende, à verbo masach venit, quod significat duxit, traxit, extendit, vel tetēdit. Vnde hoc loco Hieronymus vertit, Attrahe misericordiam tuam sciētibus te, hoc est, trahe misericordiam tuam ad sciētes te, vel duc misericordiam tuam ad credentes tibi, siue extende misericordiam tuam ad scientes te, aut impartire misericordiam tuam fidelibus tuis. Et idem sibi vult verbum prætende, quod habet nostra lectio.

IN PSALMVM XXXVI.

VERSU primo, Noli æmulari in malignantibus. Hieronymus, Noli contendere cum malignis. Felix similiter: vel noli cōmisceri velut in contentionē cū eis, quod faciliē ad sententiam nostræ lectionis applicatur, hoc modo, Noli zelo cōmoueri intra te super malignantibus, nō te moueat impiorum prosperitas, ita vt cum eis velis ob hoc in contentionem misceri, vt cū eis tu velis contendere. Veri etiam potest, Ne inuideas malignantibus, neq; ira commouearis contra illos. Chald. Paraphra. alteram sententiā explicat, dicens, Ne æmuleris malignos, ne similis fias illis, & non æmuleris facientes iniquitatem. Hanc autē vtranq; intelligentiam, in Elucidatione clare satis indicauimus. Versu secūdo, Quoniam tanquam fœnū velociter arescēt, Ex Hebræo, Tanquam gramē, vel fœnum velociter succidentur vel cōterentur, & sicut olus viti de marcescent, vel sicut viror herbæ aut germinis deficiet. Versu tertio, Inhabita terram, & pascere in diuitiis eius. In Hebræo nō habetur, in diuitiis eius, sed pascere fide, vel veritate. Ponitur enim nomen æmunah, significans veritatem vel fidem. Rectē autem secundum sententiā huius lectionis iubemur sperantes in domino pasci veritate. Veritas enim & fides promissionum Dei, nos debet in bono nutrire, sustinere, educare, & ad incrementū iustum perducere. Ad illam enim intendentes, confortamur, cōsolamur, cōfirmamur in ea, & ad virtutis exercitia alacres atque potētes reddimur: quæadmodum solet confortare cibus edētes. Si enim vulgato sermone dicuntur homines quidam spe ali & viuere, maxime autem amantes (de quibus tritum prouerbiū est. Spes alit amantes) cū tamen huius mundi spes frequēter nimium sperātes cōfundat & fallat: quanto magis optimo iure dicere

- Rom. 5. poterimus de sancta spe quæ in Deum est (quæ iuxta Aposto- lum non confundit, utpote illius in iuxta veritati, qui mentiri nequit) quod alere atque pascere sufficiat amantes atque fideliter sperantes. Potest etiam intelligi de fide quæ in nobis est, quod ipsa nos debeat pascere: quoniam per dilectionem debet fides operari virtutis opera, quæ pabulū & cibus sunt animæ. Fides enim quæ sine operibus est, mortua cum sit, nescit pascere se habentes, neque vitam dare, quæ vitam non habet. Eadem quoque intelligentia de veritate commodè assignari potest, tam de veritate fidei, quàm vitæ. Potest etiã aliter intelligi, Pascere in fide, ad hunc sensum, Interim donec gustare non datur illam perfectam satietatem, quæ exhibenda est in patria, in fide pascere, in fide oblectare, per eam & in ea contemnendo quæ videntur temporalia: ea autem quæ non videntur æterna, tota mente contemplando, & iam nunc per fidem vera charitate perfectã, in cælis habendo cõversationem. Ex Chald. Paraphr. vertit Augustinus Genuensis, Negotiosus est in fide, quod illi consonat verbo Euangelico, Negotiamini, dum venio: hoc est, Cura, donec tẽpus est operandi, diues fieri in operibus bonis, quemadmodum Apostolus ait: & thesaurizare thesaurum bonum atque indeficientem in cælis iuxta sermonem in domini. Adiuuro te hoc loco, Christiane lector, & consideres, & ipse tecum expendas, quàm ampla atque augusta sit scripturarum sanctarum maiestas, & quàm abundans nimirum fecunditas, quæ in vnico verbulo tam multiplicem completitur intelligentiam, & singulas pio animo ad ruminandum suauissimas, O verè felices nimirum, sua si bona norunt agricolæ sancti, quibus in hoc agro dominico concessum est atque complacitum, ingenij sui vires expedere. Illud quoque adverte, priusquam hinc dimittaris lector, quod ista ex Hebræo versiones iam adductæ & expositæ facile possunt cum lectione vulgata concordari, si pronomem eius, cum dicitur, pascens in diuitiis eius, referat dominum, ut sit sensus, Pascens in diuitiis domini. Fides enim recta, & opera quæ per dilectionem operatur, sunt veræ diuitiæ domini, quibus scilicet efficiuntur in Deo diuites. Imò & si referat terram, modò terra illa spiritaliter intelligatur terra cordis (ut in annotationibus principalibus prolixè deducitur) facile erit inuenire cõcordiam. Verè enim diuitiæ cordis nostri sunt, fides & opera Deo digna, quæ illa operatur. Versu quarto, Delectare in domino.
- Dele

A Delect
habe, p
Revela
miorum
tudin
nostra
revelan
incumb
hoc cõr
quod pe
cus dom
bnles, se
illi adha
consped
tuã, secu
donec c
absceda
Subditu
habetur
siluit, ex
domino
cer auct
de iudic
tente co
amictio
ro aliud
go, quor
ueniat. I
illum ve
perficiri
eam.
Hieron
consider
ad statu
loco in
derabis
adhibeb
ris supe
in Dau
est, & i

Delectare, id est, diuitias tuas siue delectationem tuā accipe, habe, pone in domino, quomodo vertit Felix. Versu quinto, Reuela domino viam tuam. Hieronymus, Volue super dominum curam tuam: id est (iuxta Petri verbum) omnē sollicitudinem proiice in ipsum; quæ sententia secundum rem cum nostra lectione satis conuenit. Qui enim domino sua omnia reuelant, ad hoc faciunt, vt ipsi totum committant quod sibi incumbit. Siquidē ad hoc manifestamus nostras miseras, ad hoc cōmunicamus consilia, vt subleuemur, vt iuuemur in eo quod per nos ipsos nō possumus. Felix vertit, Circuuooue secus dominum viā tuam: hoc est, quicquid agas, quocunq; ambules, semper cum Deo permane, & ab eo ne discede, semper illi adhareas optimo adiutori in omnibus. Quādiu enim in conspectu illius ambulas, & iuxta illum circuuoluas viam tuā, securus eris: quemadmodū pulli ab accipitre securi sunt, donec circuuooluunt secus matrem viā suam. Quod si longius abscedant, in itinere suo inuenient periculum. Versu sexto, Subditus esto domino, & ora eū. Pro subditus esto, in Hebræo habetur imperatiuus verbi *damam*, quod significat quieuit, sedit, expectauit. Vnde ex Hebræo vertendū esset, Quiesce domino, vel tace domino, quomodo vertit Hieronymus. Tacet autem domino, vel silet, vel quiescit, qui non murmurat de iudiciis domini, æquanimiter fert quicquid Deo permitte conpiscit euonire, prosperitatem scilicet malorū, suam afflictionē, atque similia, & in nullo obmurmurat. Quid verō aliud est in proposito loco, subditū esse domino? Patet ergo, quomodo hoc quod nostra lectio habet, cū prædictis conueniat. Pro altera autē parte, Et ora eum, vertunt, Et expecta illum vel parare illi: quod quomodo rectius quā oratione perficitur: Vnde nō dissonat quod habet nostra lectio, Et ora eum. Versu decimo, Quæres locum eius, & non inuenies; Hieronymus, Cogitabis de loco eius, & non subsistet: hoc est, considerabis, & videbis ad locum in quo prius peccator erat, ad statum in quo florebat: & non inuenies eum in eo statu & loco in quo paulò ante videras. Vnde Felix vertit, Considerabis locum eius (id est, intellectum & considerationem adhibebis) & non adest. Verti etiam posset, Tu ædificaberis super locum eius, & non erit, supple ipse impius. Quod in Dauide impletum cognoscimus. Saul enim interfectus est, & ipse successit in regnum illius. Versu duodecimo,

i. Petr. 5.

Obseruat peccator iustū. Dicitio Hebraica zamam, quæ hoc loco habetur, significat, præsumpsit, statuit, cogitauit. Atque ideo verti posset hoc loco, Præsumpsit impius cōtra iustum, vel statuit aut decreuit peccator, intellige: malas suas cogitationes cōtra iustum, aut cogitat cōtra iustum, vel de iusto, vt vertit Hieronymus. Felix vertit, Iniquam cogitationē cogitat impius aduersus iustum. Alij, malitiosè vel dolosè cogitat, quod est, præsumit. Versu decimoquinto, Vt trucidēt rectos corde. In Hebræo habetur, Vt trucident vel interficiant rectos via, vel in via, quod secūdam rem idem est cum eo quod habet lectio vulgata. Qui enim recti sunt corde, iidem sunt & recti via, vel in via sua. Versu vigesimo primo, Inimici verò domini, mox vt honorificati fuerint & exaltati, deficientes quemadmodū fumus deficient. Hieronymus, Inimici domini gloriantes vt monocerotes, consumuntur sicut fumus consumitur. Quod apertam habet intelligentiam, si tantū intelligatur gloriari vt monocerotes, idem esse quod gloriari in fortitudine & potētia sua, tanquam si monocerotes essent: quomodo solemus dicere, fortes gloriari tanquam leones: hoc est, quasi de leonino robore. Felix ita vertit, Inimici domini velut adeps agnorum, vel, sicut pretiosum agnorum defecerunt, in fumo defecerunt: id est, sicut adeps agnorum nullam habens resistantiam, ab igne cōsumitur, & in fumū resoluitur: sic inimici domini igne gehennæ cremabuntur. Aut accipiat hie sensus, Inimici domini qui sunt tenerissimi & delicatissimi & pinguisissimi sicut pretiosum agnorum, vel sicut adeps agnorum, ipsi deficient subito, & igne peribunt æterno. Versu vigesimo tertio. Quia benedicentes ei hereditabunt terram. Hieronymus ac ceteri ex Hebræo interpretes vertunt per participia significationis passiuæ. in hunc modum, Benedicti eius, vel benedicti ab eo, hereditabunt terram: maledicti autem eius, vel maledicti ab eo, peribunt.

Versu vigesimo quinto, Cum ceciderit, non collidetur. Felix exponit, Cum cœperit cadere, non erit penitus proiectus: quæ sensum in Elucidatione indicauimus. Quod autē sequitur, Quia dominus supponit manū suā: in Hebræo habetur, Dominus sustentat vel sustinet manū eius, scilicet viri iusti: hoc est, ne cadat, vel irreparabiliter cadat, apprehendit illum manu, atque ita tenet: quæadmodum tenere solent matres filiorū manus, vt etiā si palpitare cœperūt illorū crura debilia,

maternam
 quam s
 manife
 sensum
 sum
 sterior
 quomo
 vidisse
 tur hos
 fioni r
 quærer
 tamen
 tendo v
 modo, h
 tens par
 vidi, &
 vt cog
 relictos
 ficiente
 ria. Qu
 Tamen
 nec He
 venit a
 retur &
 modo e
 contrar
 Non er
 Græcæ
 signific
 hoc in
 D. versu h
 est davi
 do, Os
 rum es
 bræo, i
 lingua
 loco ve
 tur, vel
 non sup
 gressus

A materna sustentatione à casu præferuentur, aut certè priusquam se allidant, mox eleuent eos manu quem tenet. Et hoc manifestum est quomodo cum vulgata lectione in eundem sensum possit reuocari. Versu vigesimo sexto, Non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærès panem. De hac posteriori parte in prioribus annotationibus quæstio mota est, quomodo veritatem habeat quod dicit Psalmista, nunquam vidisse se semen iusti quærès panem, cum multi conspiciantur hostiatim quærere victum & viuere medicato. Cui quæstioni responsio adhibita est, explicando, quid intelligi debeat quærere panem, iuxta sententiam literæ præsentis. Facilius tamen modo etiam alia via posset quæstioni fieri satis, repetendo vocabulum, derelictum, ad semen quærès panem, hoc modo, Non vidi iustum derelictum, nec etiam semen eius quærere panem vidi derelictum, hoc est, iustum derelictum non vidi, & filios iusti, etiam si ad tantam egestatem deuenissent, ut cogerentur mendicatio quærere panem, nunquam vidi derelictos, quin illis (quanquam in verecundia & sobrietate, sufficienter tamen) præbuerit dominus quæ victui sunt necessaria. Quæ sententia quanquam nõ se offert prima facie, quia tamen & facilis est, & absque omni incommodo, nec Græcæ nec Hebrææ lectioni repugnans aut dissonans, nequaquam venit aspernanda. Versu vigesimo septimo, Tota die miseretur & commodat. Caue ne commodare hic intelligas, commo-
 modo esse, vel comòdum facere, siue prodesse, quomodo per contrarium dicunt incommodare, obesse, & damnum facere. Non enim hoc sonat originalis lectio, neq; Hebræa, neque Græca: Græcè enim habetur verbum *δανίζω* quod manifestè significat mutuo dare vel accommoda dare, quod significat hoc in loco commodare: cuius verbi actiui passiuum ponitur. Versu huius psalmi x x i i. Mutuabitur peccator Græcè enim est *δανίζω*, id est, mutuuum accipiet. Versu trigesimo secundo, Os iusti meditabitur sapientiam. Eiusdem verbi futurum est hic, de quo diximus in annotatione vltima ex Hebræo, in Psalm. x x x i i i i. in expositione versus vltimi, Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam. Vnde posset & hoc loco verti, Os iusti loquetur, sonabit, disertabit, modulabitur, vel pronuntiabit sapientiam. Versu trigesimo tertio, Et non supplantabuntur gressus eius. Hieronymus, Nõ deficient gressus eius: Felix, Non comòuebuntur gressus, eius: vel non

labetur aliquis gressuum eius, vel non mutabunt, aut aberrabunt gressus eius, aut non claudicabunt. Verlu trigefimo quinto, Et nō damnabit eum, cū iudicabitur illi. In Elucidatione ita exposuimus, vt eum priore loco referat iustam datiuus autem, illi, posteriori loco referat impium, ad hunc sensum, Dominus nō condemnabit iustum, cum iudicabitur impio, siue cōtra impium: hoc est, cū impius iudicabitur, non simul condemnabit Deus iustum cū impio, Posset tamen ex Hebraica lectione vtraque relatio ad vnum referri, ad hunc sensum, Deus non condemnabit iustum, cum iudicabitur ipse iusto: hoc est, cū viri iusti fiet iudicium, ipse non condemnabitur iudicio Dei. Atq; in hanc sententiam accepisse videtur Hieronymus. Cuius versio sic habet. Nec cōdemnabit eū (scilicet iustum) cū iudicabitur. Felix adiicit relatiuū, decens: cū iudicabitur ipse, scilicet iustus. Tanquam si dicat Propheta, Iustus, quanquam nunc ante tempus iudicetur ab impiis & irrideatur, in die tamen iudicij, quando verum fiet iudiciū, non cōdemnabitur à Deo, nec irridebitur, sed in iustitia sua saluabitur. Versu trigefimoseptimo, Vidi impium superexaltatum & eleuatū, sicut cedros libani, Hieronymus, Vidi impium robustum & fortissimum, sicut indigenam virentem. Felix, Vidi impium robustū & integrum, aut recentem, fortem siue extendentē radices, sicut laurus viridis, vel sicut arbor vegeta. Dicit quoq; Felix, vocabulum ezechielis loco nos cedrum habemus, significare apud Hebræos virum qui auita nobilitate floret, & in bono nomine virentem quam significationem respiciebat sacer Hieronymus, cum in versione diceret, indigenam virentē. Chald. translatio habet, Vidi impium fortem & validum, sicut arborē transplantatam & abundantē foliis: & transiuit de mundo, & ecce non erat. Manifestum est autem, omnia hæc florem & apparentem gloriam prosperitatis impiorum significare. Versu trigefimonono, Quoniam sunt reliquix homini pacifico. Hieronymus, Ad extremum erit viro pax: id est, homini qui nunc in simplicitate & æquitate viuit, tamen nunc fit tribulatio & iugis afflictio, erit tamen pax & bonum illi in nouissima. Pro malis enim quæ in præsentī vita accepit, bona tunc commutato ordine (iuxta patris Abrahæ vocem) recipiet. Alij sic legunt, Merces vnicuiq; pax. Cuius sensus est, vnicuique viro nunc custodienti innocētiā & obseruanti æquitatem erit

LUC. 16.

herit pa
nem. F
tit Aug
gestim
noterit
senten
mus. A
modo,
impio
maes.
tioner
uent t
nulla
interit
uissim
Nouit
hil est

V
E
C
per m
Ver
nibus.
ignor
potest
bent a
lz em
videt
comb
voleb
D
vri.
munc
uo, A
gilau
sum v
confr
ad bo
gem
pitu
ia m

erit pax aeterna, pax vera, in mercedem & beatam retributionem. Huic lectioni consonat, quod ex Chalda. Paraphra. vertit Augustinus Genuensis, Finis hominis pax. Versu quadragesimo, Iniusti autem disperibunt, simul reliquiae impiorum interibunt. In Elucidatione & contextu ita distinximus praesentem versum, ut adverbium simul ad posteriora adiunxerimus. Alij tamen malunt in praecedentem partem referre: hoc modo, Iniusti autem disperibunt simul: ac deinde, reliquiae impiorum interibunt. Quae lectio facilem habet sensum, omnes impios simul unius ictu sententiae, in aeternam perditionem deturbandos. Atque huic posteriori lectioni magis favent tum Graeca tum Hebraea exemplaria, atque etiam nonnulla vetusta Latina. Versu eodem, Reliquiae impiorum interibunt. Clarius dici posset, Reliquiae impiorum, vel novissimum seu merces impiorum, perditio & interitus: Felix, Novissimum impiorum preemptum est: hoc est, Impiis nihil est relictum bonae mercedis.

IN PSALMVM XXXVII.

VERSU secundo, Confirmasti super me manum tuam, Hieronymus, Tetigit me manus tua. Felix, Depressa est super me manus tua: vel, Depressisti super me manum tuam. Versu septimo, Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus. Beatus Hieronymus vertit, Lumbi mei impleti sunt ignominia. Felix, Ilia mea impleta sunt combustione. Aut legitur potest pro illusionibus, vilitas, contemptus aut immunditia. Habent autem haec eandem sententiam cum vulgata lectione. Malum enim concupiscentiae actus, de quibus hoc loco manifeste videtur fieri mentio, recte illusiones dicuntur & ignominia, combustio & ardor. Unde Apostolus Paulus talem indicare volebat combustionem, cum diceret, Melius est nubere, quam **D**uri. Quamquam quoque habeant vilitatem, despectum & immunditiam, quilibet naturae honestate docetur. Versu octavo, Afflictus sum, & humiliatus sum nimis. Hieronymus, Eui gilavi, & afflictus sum nimis: Felix, Collisus sum & contritus sum vehementer. Aut, dissolutus, relaxatus, mutatus sum, & contractus usque nimis: hoc est, prorsus impotens factus sum ad bonum, quasi contractis & dissolutis omnibus viribus. Pro gemitu quoque cordis idem Felix palpitationem vel strepitum vertit. Versu decimo, Cor meum conturbatum est in me. Hieronymus, Cor meum fluctuabit: Felix, Cor meum

1. Cor. 7.

circuivit, vel in orbem iuit. Hoc est, sic conturbatū est, vt. Ederetur palpitare, & quasi præ anxietate sese voluere atque gyrare: quemadmodum euenire solet iis qui vehementer anxij sunt animo. Versu vndecimo, Amici mei & proximi mei aduersum me, & cætera. Hieronymus, Chari mei & amici mei, quasi cōtra lepram meam steterunt. Felix, Ex aduerso plagæ meæ steterunt: hoc est, contra vulnus & morbum meum steterunt, vt magis ipsum augerent quàm lenirēt vel minuerent, & ad deterius potius adducerent, quàm in vilo dolori proficerent. Posito nanque in doloribus pœnitentiæ, omnis amicorum & proximorum consolatio, maxime quæ secundum carnem proponitur, oneri potius est quàm consolationi, & dolorem pœnitentis aggrauat magis quàm lenit.

Versu decimonono, Cogitabo pro peccato meo. In Hebraeo habetur futurum verbi daag, quod significat sollicitus fuit, tmuit, formidauit. Vnde hoc loco verti posset, Sollicitus ero pro peccato meo (vt vertit Hieronymus) aut anxius ero, vel timebo, vel formidabo. Atque ita etiam accipi debet in nostra lectione verbum cogitabo, videlicet cum sollicitudine & anxietate, quemadmodum solent variis cogitationibus sollicitari, qui sunt in timore positi.

DE TITVLO PRAECEDENTIS PSALMI.

TITVLVS huius Psalmi iuxta Hebræū est Psalmus David, in cōmemoratione. Nam quod additur in Latinis atq; Græcis exēplaribus, sabbathi, id in Hebræo nō habetur, sed tantū in cōmemoratione, vel ad reminiscendum, vel ad cōmemorationem. Quod facillē intelligentiam habet de recordatione peccatorū, quoniam in hoc Psalmo potissimū fit mentio de peccatorū, rememoratione, cōfessione, & exaggeratione, ad consequendam veniā peccatorū. Aut in cōmemoratione propriæ fragilitatis, infirmitatis atq; miserix, quæ in nobis est ex nobisipsis, maximè dum à Deo derelinqui videmur. Et de hac fit in Psalmo proluxa mentio. Si autem iuxta vulgatos codices adiciamus, in cōmemoratione sabbati, significatur, Psalmū cōuenire peccatori, de sabbato subsequuturo vitæ & requiei æternæ sollicito, & ipsam perdere formidanti, ac proinde pœnitentiā agēti. Vnde mox in principio Psalmi clamat, Domine, ne in furore tuo arguas me, &c.

VERSV secundo, Posui ori meo custodiam. Felix pro custodia vertit clausuram, capistrū vel fiscellam: quæ idem sonant, & idem volunt, quod custodia. Beatus Hieronymus quid illud claustrum siue capistrum sit, quo os claudi debeat, in sua versione demonstrat, cum ait, Custodiam os meum silentio. Nimirum silentium, oris capistrum, clausura & custodia est. Versu sexto, Ut sciam quid desit mihi. Felix, Cognosciam quàm brevis temporis ego: vel, Quanti temporis ego: id est, quanto tēpore viuam, vel quādo deficiam. Iuxta quem modum habet Chald. Paraphr. Ut sciam quando deficiam à seculo. Versu septimo, Ecce mēsurabiles posuisti dies meos. Hieronymus vertit: Breues posuisti. Felix, Ad mensuram pugillorum posuisti, vel pugillos dedisti: id est (vt ipse ait) iuxta minimam mensuram pugillorum. Sanctes dicit, Ut mensuram quatuor digitorum. Quæ omnia breuitatem nimiam sonant vitæ præsentis, & cum lectione nostra facillè intelliguntur coincidere. Dum enim mēsurabiles dies ait positos vitæ, significat eos valde breues esse & paucos, vt facillè minimo negotio queant numerari vel mēsurari. Psalterium Romanū habet, Veteres posuisti dies meos, quod etiam cum prædictis coincidit: quoniam quod antiquatur, veterascit atq; senescit, propè interitū est: & quæ vetera sunt, nō longam possunt obrinere durationem. Quod autē sequitur, Et substantia mea tanquam nihilū ante te. Ex Hebræo vertitur, Vita mea, vel tempus meum, vel æuum meum, quasi non sit, in conspectu tuo. Nam (vt Petrus Apostolus ait) ante dominum dies vnus, sicut mille anni: & mille anni, sicut dies vnus. Et Psalmista confitetur domino, quoniam mille anni ante oculos tuos sicut dies hesternæ quæ præterit: quanto magis anni pauculi, vel x. vel xx. vel xl. vel lxx. aut potentatibus lxxx. aut amplius aliquantulum, & hoc ipsum tamen labor & dolor. Vt meritò dici posset, quod tempus vitæ hominis, quasi nihilū sit ante oculos Dei, cuius est æterni duratio. Versu octauo, Veruntamen vniuersa vanitas omnis homo viuens. De hoc versu latius tractatū est in annotationibus huius psalmi principalibus. Adiciendum tamen videtur, quòd hoc loco habet Chalda. Paraphra. in hūc modum, Omnia nihil reputantur, verū omnes iusti surgent ad vitam: æternam: quod facilem quidem habet & pulchram intelligentiam, sed

Hebr. 8.

2 Petr. 3.

Psal. 89.

à vulgata lectione & iis quæ circa eam exponendo dicta sunt, prorsus extraneam. Versu nono, Veruntamen in imagine pertransit homo. Psalterium Romanum habet, In imagine Dei. Verum huius genituri adiectio tam ex Hebræis, quàm ex Græcis & Latinis correctioribus codicibus probatur superflua. Neque satis loco conuenit, de imagine Dei facere mentionem. De particula autè illa, Veruntamen aduerte, quòd non aduersatiuè accipienda est, sed potius expletivè vel assertivè, vt significet, Et quidem, vel & certè. Vnde Felix vertit, Certè: Hieronymus, tantum: Tantum (inquit) in imagine ambulat homo. Versu vndecimo, Opprobriū sapienti dedisti me. Ex Hebræo deprecatiue vertunt, Opprobriū insipientis vel stulti ne ponas me, hoc est, non sinas illi mihi dominari, vel (vt postulare solet) gaudere super me.

Versu decimoquarto, Et tabescere fecisti sicut araneam animam eius. Hieronymus, Posuisti quasi tineam desiderabilia eius: hoc est, Omnia in quibus oblectatur dives in hoc seculo, tu facis quasi tineam, fœtida & corruptioni obnoxia, vel à tineis corrodi facis. Felix vertit ferè similiter cum Hieronymo: Tabescere fecisti velut tineam, pretiosum eius. Aut liquefacere fecisti, vel putrescere fecisti desideratum eius, sicut araneam. Versu ultimo, Remitte mihi vt refringerer. Hieronymus, Parce mihi vt rideam, antequam vadam, & non subsistam. Felix, Declina à me, & corroborabor: vel relaxa te à me, & confortabor, & consolidabor, antequam vadam & non ero. Quæ omnia, non nisi explanant vulgare lectionis sententiam.

DE TITVLO PSALMI

P R A E C E D E N T I S.

TITVLVS Psalmi est, Pro Idithum, canticum David. Quod intelligitur de Idithum cantore, cuius verbis hic Psalmus traditus fuit decantandus. De hoc enim Idithum legimus, primi libri Paralipomenon xvi. capite, quòd rex David, vbi arcam domini intulisset in domū suam, ipsam simul cum Hemam constituerit ad cōstendum domino, quoniam in seculum misericordia eius, vtque tuba canentes & cymbala quatientes, & in aliis quoque, musicorum instrumentis dulci modulatione sonantes, laudem cōcinerent. Et nomine verò Idithum, quod interpretatur, transiliens, mystica accipitur intelligētia; secundū quā, hic Psalmus pro transilien-

1. Par. 16.

dente in
sunt con
depingi
cupit, &
nobis
pfectat

V
ciu
ronym
& nō es
tione v
& iulian
arrogan
dacio, id
operant
daciūrid
los. V
qui simi
sunt sup
Hieron
mirabil
dine cor
vt narrat
rabilia,
ecculta
rari vol
vt nō po
numerū
monē, n
tā vari
supra H
su nono,
bam, c
iuxta qu
vertit, A
bum, or
significa
mhi: id
per qua

Addeat inscribitur, quia mundum & omnia quæ transitoria sunt contemnendo transeuntur, & superfiliem ad æterna depingit: qui huius vitæ labilis & caducæ pertæsus dissolui cupit, & esse cum Christo, & in solo domino (contemptis omnibus & reputatis pro nihilo, quasi vanissimis) ponit expectationem suam.

Philip. 1.

IN PSALMVM XXXIX.

VERSU sexto, Beatus vir, cuius est nomen domini specius: & non respexit in vanitates & insanas falsas. Hic, *synonymus*, Beatus vir, qui posuit dominum confidentiam suam & non est auersus ad superbias pompasq; mendacij. Quæ lectione velut exponitur, quid in nostra lectione per vanitates & insanas falsas intelligatur. Felix vertit, Et non respexit ad arrogantes vel superbos & diuertentes vel circueuntes mendacio, id est, non adhæsit nec assimulauit se superbis, & iis qui operantur vel loquuntur: mendaciū, vel circumeuntes mendaciū: id est, defendentes aut foueres falsitatem & errores malos. Versu septimo, & octauo, Cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi. Annuntiaui & loquutus sum, multiplicati sunt super numerū. Lōgè aliter vertit ex Hebræo interpretes. Hieronymus sic habet, Multa fecisti tu domine Deus meus mirabilia tua & cogitationes tuas pro nobis. Non inuenio ordinem coram te: si narrare voluero, & numerare, plura sunt quam ut narrari queat. Cuius lectionis sensus est, Multa fecisti mirabilia, domine, & specialiter cogitationes tuas mirabiles & occulta consilia tua, quæ pro nobis cogitasti, & pro nobis operari voluisti. Sunt autem opera tua & consilia ista tua tam multa, ut non possim ordine debito cuncta recensere, neque inuenire numerū, ita ut nesciam unde porissimum queam incipere sermonem, neque sufficiam enarrandis omnibus, tam sunt multa, tam varia, tam magna, Felix eandem inducit sententiam, quæ supra Hieronymus, sed multò obscurius & intricatius. Versu nono, Aures autem perfecisti mihi. In Hebræo ponitur verbum, carach, quod primo significat fodit: incidit, aperuerit: iuxta quam significationem, Beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Aures fodisti mihi. Significat etiam prædictum verbum, ordinauit, disposuit, parauit vel apparauit: iuxta quam significationem habet communis lectio. Aures perfecisti mihi: id est, aptasti & parasti, interiores videlicet animi, per quas audiam quid in me loquaris, ut fiam tibi obediens.

Vnde

Vnde Chald. Paraphr. sic habet, Aures autē ad auscultanda praecepta tua formasti mihi. Et secundū hanc expositionē idem videtur esse auriū perforsio, quod aurium perfectio. Spiritu- liter enim aures apertas habent, vel incisās, vel perforsas, qui Diuinæ voci eas habēt semper patentes, vt possit ipsa intro- introire ad intima humani cordis: quemadmodū e contrario, clausas aures intelligimus habere spiritualiter, eos quorū au- ditus nō est apertus ad suscipiendū interius Dei sermones. Vnde & incircūcisā apud Hieremiā dicuntur aures obstru- torū in præuaricatione sua, quasi nō incisā, vel nō perforsā, vel nō apertā, ad suscipiendū sermones Dei. Notandū autē, quōd septuaginta interpretes hoc loco habent, Corpus apta- sti vel perfecisti mihi iuxta quā lectionē etiam Paulus Apo- stolus x. cap. Epistolæ ad Hebræos adducit hanc partē Psalmi in testimoniū. Cuius lectionis expositionē simul cum nostra atq; Hebræa in Elucidatione pariter implicauimus, & quā in vnā cōpegimus sententiā. Versu vndecimo, in ca- pite libri scriptum est de me, &c. Hæc atque præcedentia in Elucidatione atque annotationibus principalibus supra- posuimus in persona Christi, propter autoritatē beati Pauli Apostoli: qui in Epistola ad Hebræos, hæc vt vocem Christi in mundū ingredientis, adducit. Veruntamen iuxta Hebræicam lectionem, Pauli Apostoli autoritate seclusa, facile etiam lectionem cuiuslibet iusto liceret accommodare, hoc modo. Tu domine nō exigis à me victimas & oblationes corporales pro expiatione peccatorum, sed obedientiā requisisti, & obedire me fecisti voci tuæ: & ego me ipsum obtuli prom- ptum ad perficienda mandata tua, dicens, Ecce adsum. In vo- lumine enim libri tui in scriptura sancta, aut in prædestina- tione tua scriptum est super me: vel de me, hoc mihi intui- gitur, hoc à me exigitur, vt faciam voluntatem tuam, nō autem vt victimas feriam, aut holocausta corporalia. Atque ita consequenter cætera omnia satis quadrant. Sed & Chalda. Paraphr. nihil omnino hoc loco de Melsia videtur indica- re. Neque iuxta hanc expositionem tantam facere oporteret difficultatem de commutatione modi loquendi, quam indicauimus in argumento atque in annotationibus. Sec- undum tamen Apostolicam autoritatē, omnino cog- mur, hanc scripturam Christi personæ accommodare, vt ex superioribus euidens est ac manifestum. Notandum quo- que

I
que, qu
lumine
quam p

V
me
est. prop
sui cons
Versu
me supp
dicabat
quomo
Felix ta
tionis,
fituit a
rum ead
& dolum
i quo n
conculca

V
FEL
tionibus
sic expo
mandata
niat, & e
ad te cla
la præpa
parata e
tra Iord
quidā it
circa Ior
sequitur
monte r
non ver
prium n
innocat.
est, alia a
in anno

que, quod in Hebræo non habetur, In capite libri, sed in volumine libri: quod facilius est accommodari cuilibet iusto, quam prior lectio quæ habet, In capite libri.

IN PSALMVM XL.

VERSV nono, Verbum iniquum constituerunt aduersum me. Hieronymus, Verbum, diaboli infundebat, sibi hoc est, proposuerunt in animo, & firmauerunt in proposito cordis sui consilia pessima quorum diabolus in ipsis autor extitit.

Versu decimo, Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem. Hieronymus ex Hebræo vertit, Qui manducabat panem meum, leuauit contra me plantam vel calcaneum, quomodo etiã apud Ioannem ex ore Saluatoris adducitur. Felix tamen & ceteri magis vertunt, iuxta modum nostræ lectionis, Magnificauit super me supplantationem, vel magnificauit aduersum me calcem siue calcaneum. Est autem horum eadem sententia, Iudam proditorem fraudem magnam & dolum nimis insignem perpetrasse contra dominum suum à quo nutriebatur, & nimis indignè illum optime meritum, contulcasse, atque velut pedis calcaneo protriuisse.

Ioan. 13.

IN PSALMVM XLI.

VERSV primo, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum. Felix, Quemadmodum ceruus vociferat super inundationibus aquarum, sic anima mea vociferat ad te Deus. Quod sic exponit, Sicut ceruus præ desiderio clamat ad, vel propter inundationes atque torrentes aquarum, ut eos scilicet inueniat, & eis refocilletur: ita anima mea, o Deus, præ desiderio ad te clamat. Aliter vertit beatus Hieronymus, Sicut areola præparata est ad irrigationem aquarum, sic anima mea præparata est ad te Deus. Versu octauo, Memor ero tui de terra Jordanis & Hermoniim, à monte modico. Hunc versum quidã ita exponunt, Memor ero mirabilium, quæ tu fecisti circa Iordanem fluiuium, & in monte Hermoniim. Quod autem sequitur, A monte modico, Beatus Hieronymus vertit, A monte minimo. Alij autem vocabulum Hebraicum tenent non versum, dicentes à monte Mizhar, quasi nomen sit proprium non appellatiuum. Versu nono, Abyssus abyssum inuocat. Clarius verti posset, Abyssus ad abyssum clamat, id est, alia aliam vocat, iuxta expositionem in Elucidatione & in annotationibus latius expressam.

DE

DE TITULO PRÆCEDEN-
TIS PSALMI.

PSALMVS iste, primus est inter eos qui inscribuntur filiis Core. Nam plures ex Psalmis hac inscriptione cōstat prænotari, de qua inscriptione sancti patres, maximè autè inter hos pater Augustinus, mysticas plures & pulchras ediderunt sententias, in ipsa nominis Core interpretatione, quod caluitiū vel caluariā sonat: vt spiritualiter illi intelligātur filij Core, qui filij sunt illius qui in caluariæ loco voluit crucifigi, illi videlicet qui Christo domino fide & charitate firmiter adhaerentes, cuncta huius mūdi despiciunt, & toto affectu ad celestia anhelāt: qui non nisi in caluaria, non nisi in cruce domini gloriari volunt, terrenam omnē consolationem, propter passionis dominicæ memoriam penitus respuentes. Et quidè facillè hoc fuerit aduertere, attente considerantibus, quod serè Psalmi qui prædictam habent inscriptionem expriment, vel magnum vitæ præsentis fastidium, vel ardens futuræ desiderium. Secundum literalem autem expositionem, dicere licebit, Psalmos quosdam filiis Core inscribi: quoniam ipsi canendi dabantur, & ad ipsorum spectabat officium, Psalmos istos peculiariter (qui sic prænotati sunt) Domino in musicis instrumentis decantare.

IN PSALMVM XLII.

VERSV tertio, Ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua. Hieronymus per futurum vertit, Ipsa ducent me, & introducent in montem sanctum tuum, & in tabernaculum tuum. De quo in prioribus annotationibus diximus. Versu quarto, Ad Deum, qui lætificat iuuentutem meam. In Hebræo habetur, Ad Deum lætitiæ & exultationis meæ. Id est, qui me facit gaudere, lætari, & exultare in spiritu meo.

IN PSALMVM XLIII.

VERSV sexto, Qui mandas salutes Iacob. In Hebræo per imperatiuū modū dicitur, Manda salutes Iacob, vel præcipe pro salutibus Iacob, vt vertit Hieronymus, hoc est, præcipe vt saluatio fiat populo tuo, Te enim iubente veniet salus. In versu autem sequenti, vbi nostra lectio habet, Ven-

tribimur
tertio H
cabulū t
perculsi
naq; p
hæet an
amphali
neq; inf
mus, Hie
remus.
Ipsius e
pates, qu
verū esse
& lætari
Deus in
debeat, q
na. Vnde
exercitib
sum post
sua hosti
fecisti no
nos post
res. Ver
Hierony
diti nos
ci nostri
mus in te
non fuim
pacto: ho
iniquè co
Quoniam
Dieticisti
co draco
& peruer
loco in e
Versu
bræo hab

V E R
H e b

tilab

ventilabimus cornu: psalteriū Romanū nō habet cornu, neq; etiā
 versio Hieronymi ex Hebræo, sed tantū, ventilabimus. Vo-
 cabulū tamen nagach, significat cornu petiit, vel cornibus
 percussit, aut offendit, aut insultauit, impegit, inuasit: signi-
 ficatq; propriè impulsū & insultū animalīū, qualem vide-
 licet animalia cornibus faciunt. Vnde patet Hebraica vocis
 emphasim hac circūlocutione, vētilabimus cornu, non malè
 neq; infelicitè explicatā. In secunda autē parte pro sperne-
 mus, Hieronymus vertit, cōculcābimus: Felix, ad nihilū dedu-
 cemus. Versu decimo, In Deo laudābimur tota die. Hiero-
 nyms ex Hebræo, In domino gaudebimus tota die. Vnde
 patet, quod suprā Psalm. x x x i i, de verbo laudari diximus,
 verū esse nimirum laudari interdum pro gloriari, gaudere,
 & letari accipiendum. Versu vndecimo, Et non egredieris
 Deus in virtutibus nostris. Virtutes pro exercitiis accipi
 debeat, quomodo & alibi, Dominus virtutū ipse est rex glo-
 riæ. Vnde Hieronymus Felix, ac ceteri hoc loco vertunt, in-
 exercitiis. Versu duodecimo, Auertisti nos retror-
 sum post inimicos nostros, Hieronymus, Vertisti terga no-
 stra hosti. Felix, Convertisti nos retrorsum à tribulāte: id est,
 fecisti nos fugere à facie inimicorū nostrorum: vel, fecisti
 nos posteriores inimicis nostris, quibus olim eramus prio-
 res. Versu decimotertio, Dediti nos tanquā oves escarum.
 Hieronymus, Dediti nos quasi gregē ad vorandū. Felix, De-
 didisti nos sicut oves in cibo, videlicet vt nos deuorent inimi-
 ci nostri pro libito. Versu decimonono, Et iniquè non egi-
 mus in testamento tuo: Ex Hebræo, Non mentiti sumus, vel
 non fuimus, vel non fecimus falsitatem in testamento siue
 pacto: hoc est (vt Chrysostomus habet nostra lectio) non egimus
 iniquè contra testamentum tuum. Versu vigesimoprimo,
 Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis. Hieronymus,
 Detiecisti nos in loco draconum. Felix, Contriuisti nos in lo-
 co draconis: hoc est, in loco captiuitatis, in medio infidelium
 & peruersorum idololatrarum, aliisque vitiis deditorum, in
 loco in quo regnat draco ille serpens antiquus diabolus.
 Versu vltimo, Redime nos propter nomen tuum. In He-
 bræo habetur, propter misericordiam tuam.

Apoc. 20.

IN PSALMVM XLIIII.

VERSU primo, Eructauit cor meum verbum bonū. In
 Hebræo ponitur verbum rachas, quod rectius quidem
 trans

transferri nō potuit, quā in verbū Eructauit. Attamen em-
 phasim habet peculiarē, quę Latino verbo nō satis exprimi-
 tur. Nā (vt Felix ait) propriē significat cordis locutionē, cum
 nondū ad os peruenit, & quærit illam cor emittere, & circū-
 uoluitur, & mouetur huc atque illuc, & volutatur quærens eā
 mittere ad os, & præ lætitiā quādoque nequit: vt videntur
 facere vermiculi, cum aufertur operimentum eorū quo fue-
 runt operti, siue terra, siue aliud quodlibet in quo prius fue-
 rant inclusi. Iuxta quā emphasim dicit diuinus psaltes Ioseph
 hoc verbum bonum diu animo voluisse, & gestuisse effari,
 antequam proferre posset, & penitus emittere in aures spōi.

Verſu tertio, Specioſus forma præ filiis hominū, Hierony-
 mus, Decore pulchrior es filiis hominū. Felix, Specioſus for-
 ma vel maxima pulchritudine præ filiis Adā. Chald. Paraph.
 habet, Pulchritudo tua, rex Meſia, ſuperabundat, à filiis ho-
 minū, vel maior eſt quā ſit filiorū hominū. Quæ omnia ſen-
 tentiā noſtrę lectionis tantū explanant. Verſu eodē, Diffu-
 ſa eſt gratia in labiis tuis. Præter ſententiā in Elucidatione
 propoſitā, poteſt etiā hæc aſſignari: Gratia noui teſtamenti,
 Euāgelij pacis & doctrinæ veritatis eſt diſfuſa & data in la-
 biis tuis, nimirū à Deo patre per ſpiritū ſanctū, cuius bene-
 dictionē non ad meſuram accepisti. Siquidem ad euāgelii
 Ioan. 3. zandū Euāgelium pacis miſſus eſt Chriſtus dominus. Chal-
 daica traſlato habet, Diſfuſus eſt vel datus eſt ſpiritus Pro-
 phetiæ in labiis tuis, Quæ lectio non malè ad iam dictā qua-
 drat ſententiā. Verſu quinto, Specie tua & pulchritudine
 tua intende, proſperè procede, & regna. Hieronymus, Glo-
 ria tua & decore tuo proſperè aſcende: hoc eſt, proſperè pro-
 cede, vel ſæliciter progredere, in opere ſcilicet ad quod ve-
 mitter pater tuus. Chald. autem Paraphraſis pulchrè de Meſ-
 ſia ſic habet, Cinge enſem tuum ſuper latus tuum, o fortis,
 quo interficias reges & poteſtates ſplendore tuo & gloria
 tua. Gloria autem tua multiplicabit filios, ſicque proſpera-
 bis, vt equites ſuper thronos regios, vel ſuper equos regni,
 propter cauſam vel negotium fidei, & veritatis, & manſuetu-
 dinis, & iuſtitia: & docebit te Deus operari timenda vel ter-
 ribilia manu dextera tua: vel docebit te dominus vt terro-
 rem inferas cum manu dextera tua. Quæ valde dulca
 ſunt ad ruminandum pio erga Chriſtum verum noſtrum
 Meſſiam affectu, & ex Elucidationis verbis atque an-
 na

Annotationibus annexis, intellectu sunt facilia. Versu vndecimo, Altitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato circumdata varietate. Hieronymus, Sterit coniunx in dextera tua, in diademate aureo. Nam pro toto hoc, In vestitu deaurato, circumdata varietate, non vertit nisi, in diademate aureo. Alij vertunt, cum massa auri ophir, vel cum insignibus aureis.

Versu decimotertio, Ipse est dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Hieronymus habet per imperatiuum, Et adora eum. Vel per futurum verti potest, hoc modo, Et adorabis eum, tu scilicet qui placere cupis sponso tuo.

DE TITULO PRÆCEDENTIS PSALMI.

PSALMVS hic titulum habet admodum singularem, In finem, pro iis qui com mutabuntur filiis Core, ad intellectum, canticum pro dilecto. In quo titulo, per eos qui commutabuntur, intelligi videntur populi gentium, qui ante Christi sponsi aduentum idololatriæ fuerant dediti, & prorsus vitiis omnibus miserè subiecti. Christi autè aduētū facti sunt syncreti cultores vnus Dei, omnibusq; virtutibus studiosissimè addicti, vt meritò iam tū futura prophetico spiritu contemplans psalmista, illos diceret comutandos, quorū tam mirabilis futura erat ad veritatē Christi conuersio. Pro his autem rectè psalmus præfens inscribitur, quoniam de eis sic comutandis potissimū loquitur, cū eos dicit sagittis transfigendos, subq; sagittante casuros, item post regem vt virgines adducendos in templū, hisq; similia. Cæterum, canticum dicitur pro dilecto: quoniā sponsi dilectissimi iucundo gaudio, gloriæ & triumphum amabilem decantat. Ex Hebræo autem vertunt aliter titulū interpretes, pro iis qui commutabuntur, ponentes (lilia) titulū psalmo præfigentes, super lilia, vel pro liliis. Quæ tamen lilia, facili intelligentia commodè possunt intelligi iidem ipsi fideles, qui iuxta vulgatā lectionē appellantur comutandi, propter candorē, scilicet spiritualis gratiæ, & virtutis interiorē ornatum. Vnde & in Cantico canticorū de dilecto dicitur, quòd pascatur inter lilia. Alij autem vocabulum Hebraicū, quod hic ponitur sofannim, dicūt significare genus musici instrumēti, in quo psalmus cātari debebat. Alij pro septuaginta iudiciibus spiritu plenis à Mose ordinatis accipiūt: quos lilia appellant, propter candorem spiri-

Canti.2.

h h h

tualis gratiæ, & æquiritatis iudicij Dei. Ac de his quidem manifestè interpretatur Chald. Paraph. quæ habet in hunc modum, In laudem, pro sedentibus iudicibus ordinatis à Mose, dicta spiritu prophetico per manum filiorum Core, intelligentia bona, & laudatoria confessio. Secundum hanc autem intelligentiam arbitror ob hoc fieri in titulo horum iudicium mentionem, quoniam dicitur in fine psalmi. Pro patribus nati sunt filij constituendi principes super omnem terram. Nam septuaginta illi à Mose ordinati iudices, typus erant & figura eorum qui post in ecclesia pro Christo & loco eius futuri erant vsque in consummationem seculi iudices & doctores. Quemadmodum enim illi spiritus, qui in Mose erant consequuti participium, facti sunt in eius adiutorium in iudicando, dirigendo, & erudiendo populum: ita sancti apostoli, atque discipuli domini, & post hos etiam hodie in ecclesia viri apostolici atque diuini, spiritum Iesu qui in cælos ascendit participant, præsentur populo Dei, docendo, dirigendo, erudiendo, iudicando. Atque hi sunt qui pro patribus illis primis iudicibus filij atque posterii ordinati sunt, ac principes constituti super vniuersam terram. Cæterum, quod iuxta vulgatam lectionem in fine tituli dicitur, canticum pro dilecto, id ex Hebræo vertit Hieronymus, canticum amantissimum: alij canticum amorum vel dilectionum: quoniam videlicet amabilissima & deliciosissima canit sponsi ac sponsæ, regis atque reginæ cõnubia, & castissimos dulci modulatione exprimit amores, quibus ad inuicem & sponso sponsa, & sponse sponso, mirabiliter cohærent.

IN PSALMVM XLV.

VERSU primo, Adiutor in tribulationibus quæ inueniunt nos nimis. Hieronymus ex Hebræo, Auxilium in tribulationibus inuentus es validum. Felix in eandem sententiam, Auxilium in tribulationibus inuentus est valde, vel inueniemus nimis. Versu quarto, Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Hoc loco de conuersione gentium in ecclesia loquens Chaldaica Paraphr. pulchrè sic habet, Populi velut flumina & scaturigines eorum, vel tanquam impetus eorum venient, & lætificabunt ciuitatem Dei, & orabunt in domo sanctitatis Dei, in tabernaculo altissimi. Ex qua lectione patet, præter expositiones suprâ assignatas, posse per hunc impetum flumi

Fluminis
litate a
vnitate
mane
ortu in
luculo
re, vel
num h
derur
quod
tamen
tempo
benig
aliqua
luculo
adiuua
tur, id
respec
Ver
mus, V
dines
ista de
ctione
tus pro
tate in
rectè p
proph
posse n
Videte
quod d
tur. V
cogno
depon
vel rel
à bello
P
tu

Affinitatis intelligi copiosum concursum populorū ex gentilitate ad Christianismū sese conuertentiū, atque ad ecclesiæ unitatem cōfugientiū. Versu quinto, Adiuuabit eam Deus mane diluculo. Hieronymus, Auxiliabitur ipsi Deus in ipso ortu matutino: quod idem valet cū lectione nostra, mane diluculo. Felix in eandem sententiā vertit, In prospectu auroræ, vel iuxta prospectum matutinum. Psalterium autē Romanum hoc loco habet, Adiuuabit eā Deus vultu suo: quod videtur quidem secūdam verborū faciem, diuersum esse ab eo quod habent Hebraicæ & vulgatæ lectiones, secundum rem tamen in idem faciliè reducitur. Cum enim Deus opportuno tempore post noctem aduersitatis & tenebras tentationum, benigno consolationis favore illucescit, velut requiescere aliquantulum iubens afflictam ecclesiam, tum quasi mane diluculo, vel quasi in ortu matutino, siue in prospectu auroræ, adiuuat eandem. Neq; dubium, quin tunc etiā rectè dicatur, idē; secundum eandem penè sententiā suo vultu vel suo respectu Deus adiuuare ecclesiam sanctam ciuitatem suam.

Versu octauo, Quæ posuit prodigia super terram. Hieronymus, Venite, & videte opera domini, quantas posuerit solitudines in terra, Felix vertit, desolationes. Intelliguntur autem istæ desolationes, euerfiones idolorū, & idololatriæ destructiones: quando videlicet è populis gentium idolorum cultus profligatus est, & veri Dei cultus pro nequissima impietate introductus. Atq; hæ ipsæ desolationes siue solitudines, rectè possunt accipi prodigia illa, ad quæ contemplanda nos propheticus spiritus adhortatur. Nam & Felix testatur verti posse mirabilia, pro desolationibus. Chalda. translatio habet, Videte opera Dei, qui posuit desolationem in impios terræ: quod de contritione principum & potentum rectè intelligitur. Versu penultimo, Vacate, & videte. Hieronymus Cessate, & cognoscite quoniam ego sum Deus Felix, Super sedete, vel deponite, scilicet idololatriam, & cessate ab operibus malis, vel relaxate. Chalda. Paraphrasis habet, Discedite, vel cessate à bello, quo scilicet vos infideles contra Deum pugnatis.

DE TITVLO PSALMI

P R A E C E D E N T I S .¹

PSALMVS iste ex tituli præmissione filiis Core inscribitur, pro arcanis, id est, pro occultis: quoniam videlicet de

mysterio ecclesie, eiusq; post grauissimas persecutiones libe-
 rationis mirabili consilio tractat. Valde enim occultum Dei
 consilium est, magnū est arcanum, quod sic potentissimus do-
 minus in primordiis ecclesie nascentis, permiserit grauissi-
 mis eam tribulationibus obrui, & tamē opportuno tempore
 ita mirificē cōtritis hostibus, eandem in pace constituerit. In
 Hebræo autem habetur, pro arcanis dictio halamoth, quam
 beatus Hieronymus interpretatur, iuuentutes, scribens psal-
 mū, pro iuuentutibus. Quod rectē prædictæ sententiæ coue-
 nit, quoniam de primordiis & initiis afflictæ nascentis eccle-
 siæ cōmemorat, eiusq; iucunda & tempestiua liberatione. He-
 lix vertit, pro occultis: quod lectioni vulgarē supra positæ cō-
 sonat: vel, pro iuuentute, quod cum Hieronymo facit: vel, pro
 iuuentulis siue virginibus: hoc est, pro fidelibus cordibus te-
 nere Deum spōsum diligentibus, illiq; indiuisē adherenti-
 bus, quibus ipse opportuno tempore liberationis suæ impen-
 dit beneficiū. Alij halamoth, nomen asserūt esse musici instru-
 menti. Translatio autem Chalda. titulum præsentem multis
 verbis protrahit, dicens, Ad laudandum per manus filiorum
 Core, per spiritum propheticū, in die quando absconditus fuit
 pater eorū ab eis, & illi liberati sunt, & dixerunt canticum.
 Si mysticam intelligētiā, vt oportet, requiramus, omnino
 dulce mysterium inueniemus in hac absconditione patris Core,
 & filiorum eius liberatione. Filij namq; Core spirituales nos
 sumus fideles omnes qui in Christum dominum in Caluarie
 monte crucifixum, credidimus, iuxta quod in expositione ti-
 tuli psalmi præcedentis latius declarauimus. Ipse enim Chri-
 stus dominus, pater noster est Core. Hic autem pater noster
 in tempore tribulationis & angustie quasi absconditus est à
 nobis. Reputatur enim occultare sese, dum laborātib; filiis
 differt tuccurrere. Attamen opportuno tempore, mane dilu-
 culo, liberati, manifestante sese patre nostro & apparente in
 adiutorium, tunc laudem hanc in gaudio cordis nostri, atque
 in gratitudine spiritus decantamus. Fuit etiam absconditus
 Christus pater noster, quando in cruce passus, & in terræ vi-
 sceribus est sepultus. Nos quoq; tunc liberati sumus de pote-
 state diaboli, & canimus canticum gratiarum actionis.

IN PSALMVM XLVI.

VERSU quarto, Elegit nobis hæreditatem suam. Clarius
 iuxta sententiam Elucidationis habet Romanū psalte-
 rium,

A rium,
 runt,
 verbu
 ex bon
 sua l
 coher
 bet Cl
 redita
 tes ter
 sunt. C
 3 fortib
 Dicu
 prote
 trodu

V
 nymu
 lateri
 Ciocūd
 lateri
 mago
 vertit
 sa, pro
 cum f
 domi
 nita. V
 eius, c
 stater
 D qui in
 Quo
 mus v
 cū in
 xiliū
 In spi
 inter
 cum t
 tali, C
 egre

trium, Elegit nos in hæreditatem sibi. Ex Hebræo autem vertunt, Elegit nobis hæreditatem nostram, Vbi si intelligatur verbum Dare, erit sensus, Elegit nobis, vel disposuit nobis, ex bona videlicet voluntate sua, dare hæreditatem nostram: sua bona voluntate elegit, nos facere hæredes suos, & filij sui coheredes. Atque ad hanc sententiam satis accedit quod habet Chalda. Paraphra. Elegit nos ad hæreditandum, vel vt hæreditareremus hæreditatem nostram. Versu vltimo, Dij fortes terræ, &c. Hieronymus, Di scuta terræ vehemēter eleuati sunt. Quod in nullo à nostra lectione discordat, nisi quòd pro fortibus scuta vertit: quanquam & hoc secundū rē idem est. Dicuntur enim scuta terræ sancti apostoli, quoniam terræ protectores & fortes propugnatores sese exhibuerunt ad introducendam veritatem, & expellendam falsitatem.

Rom. 8.

IN PSALMVM XLVII.

VERSUS secundo, Fundatur exultatione vniuersæ terræ, mōs Sion, latera Aquilonis, ciuitas regis magni. Hieronymus, Specioso germine, gaudio vniuersę terrę, mōte Sion, lateribus Aquilonis, ciuitatula regis magni: hoc est, pulchra Ciocūditate, & magna amœnitate totius terrę, in mōte Sion & lateribus aquilonis, quæ sunt, vel ex quibus est ciuitas regis magni, iuxta intelligētiā in Elucidatione expositam. Felix vertit per nominatiuum, Formosa nympha, vel pulchra spōsa, pro specioso germine Deus in domib⁹ eius cognoscetur, cum suscipiet eam. Vocabulum Hebraicū aremon, quod pro domibus hīc ponitur, ppriē significat palatia magna & munita. Vnde Beatus Hieronymus, ac cæteri vertunt. In palatiis eius, quod rectē ad ecclesiarū dignitatē atq; Augustam maiestatem pertinet, quę optimo iure palatia valēt, propter illum qui in ipsis à Deo est, decorem & protectionem, nuncupari. Quod autem sequitur: Cum suscipiet eam, beatus Hieronymus vertit, in auxiliando. Deus enim in ecclesiis agnitus est, cū in die salutis misertus est populi sui, & cor apposuit, vt auxiliū aduersus hostis tyrannidem præberet eis. Versu sexto, In spiritu vehemēti conteres naues Tharsis. Hieronymus interpretatur, In vento vredinis. Felix, Cum vento Noto, aut cum spiritu vehemēti, vel Australi: alij cum vento Orientali, Chalœic. translatio habet, In vento Noto valido, qui egreditur à conspectu Dei. Omnia autem hæc rectē ad spi-

Gene. 3.

ritum sanctū possumus referre, qui v̄etus validus est, & ven-
 tus v̄redinis: quoniam ignis consumēs est atq; etiam Orien-
 talis, vt pote ab illo fluēs & flaus, cuius est oriēs nomen eius.
Hebr. 12. Versu octauo, Suscepimus Deus misericordiam tuā. Hiero-
Zach. 6. nymus, Aestimauimus Deus misericordiam tuā id est, re-
 putauimus, & magnificauimus, cū omni veneratione & cul-
 tu honoris debiti suscepimus, in medio templi tui, Felix, ver-
 tit, expectauimus. Versu vndecimo, Circūdate Sion, & com-
 plectimini eā. Hieronymus, Circūdate Sion, & circuite cam-
 numerate turres eius. Atq; in eundem modum vertit etiam
 Felix. Quæ lectio admonet nos decorē ciuitatis ecclesie san-
 ctæ diligenter considerare: quē admodum solet ciuitas ab iis
 qui decorē eius contēplari volūt, circui, & numerari solent
 turres atq; propugnacula eius. Versu vltimo, Ipse reget nos
 in secula. In Hebr̄eo habetur alemuth, quod vertit Hierony-
 mus, In morte. Ipse (inquit) erit dux noster in morte. Sanctus,
 Ducet nos vsq; ad mortem. Felix, Ipse diriget nos per iuuen-
 tutē, vel in iuuenili ætate, aut pederentim, vt pueri dirigun-
 tur à matribus, vel iuxta mortē. Alij autē rectius versum pu-
 tant à septuaginta interpretibus, in secula, vel æternaliter.
 Alij rursum vertunt: Deducet nos in suauitate, vel suauiter.

DE TITVLO PRAECEDEN-
 TIS PSALMI.

HVC psalmo in Hebr̄eo præmittitur titulus, Canticum
 psalmi, vel canticum psalmus, hoc est, canticum quod
 est psalmus, quoniam videlicet in ipso mirabilis læticia con-
 cinitur, vt meritō canticum psalmi potuerit inscribi. Cæte-
 rum, quod addunt Græci atque Latini codices, pro secunda
 sabbati, id in Hebr̄eo prorsus non inuenitur, neque aliud
 quicquam eius loco. Exponit tamē beatus Augustinus hæc
 secundam sabbathi, secundam diem post sabbathum, vel à
 sabbatho, quæ est dies secunda inter dies distinctionis re-
 rum. Si quidem prima sabbathi, id est, prima post sabbathum,
 quæ apud nos dies dominica dicitur, siebat lux, & diuisa est
 à tenebris. Sequenti autem die, hoc est, secunda post sab-
 bathum vel à sabbatho, factum est firmamentum, quo diui-
 sæ sunt aquæ ab aquis. Notum autem est per firmamentum
 interdum ecclesiam significari: potissimum autem ipsos ec-
 clesie primates atque principes: quē admodum psal. x. v. 11.
 Ope

Opera
 hic Pla
 hunc in
 mienter
 mento.
 bus eis
 rdifica
 paratio
 um fac
 lux, ita
 bathur
 fia, atq
 diem sa

V
 C
 tempu
 vocabi
 habita
 dentis.
 cunq;
 tempo
 gunt,
 lia ex
 homin
 filij is
 est int
 vnum
 vt ait
 D
 positu
 beij, q
 ignob
 non in
 rabitu
 bis fig
 glori
 gende
 milan
 incin

Opera manuum eius annuntiat firmamentum. Quod ergo hic Pfalmus secundam sabbathi in vulgato titulo præfert ad hunc intellectū secundum mysticam intelligentiam, conuenienter accipiendum videtur, quoniam de spiritali firmamento, id est, de ecclesiæ fundatione, atque etiam primoribus eius, manifestum sermonem facit. Potest etiam mysticè ædificatio ecclesiæ ad secundam diem sabbathi referri, comparatione facta ad priorem diem: quoniam sicut firmamentum factum est secunda die, postquam in prima facta fuerat lux, ita post Christi resurrectionem (quæ in prima post sabbatum die, id est, die dominica facta est) ædificata est ecclesiæ, atque ita quasi secunda die sabbathi, quia post primam diem sabbathi, id est, post dominicam resurrectionem.

IN PSALMVM XLVIII.

VERVSV primo. Omnes qui habitatis orbē. Felix vertit, Omnes inhabitantes tempus, vel seculū, in quo scilicet tempus consummatur & circūuoluitur, Ait enim significatī vocabulo Hebraico, tempus breue citò deficiens. Alij vertūt, habitatores terræ vel orbis: Hieronymus habitatores Occidentis. Vna omnium sententia est, admonere vniuersos vbiq; locorum, ab Oriente vsque in Occidentem, quicumque temporis angustia cōstringuntur, & in tempore sunt ac degunt, atredere ad ea quæ sunt narranda, tanquam ad verè vitia ex æquo vniuersis. Versu secūdo, Quiq; te trigene & filij hominū, Ex Hebræo ad verbū sic habetur, Etiā filij Adā etiā filij ish: id est, viri nobilis & præcipui. Hęc enim differentia est inter Adam & ish quòd Adā significet hominē plebeium vnum aliq; è vulgo, ish verò hominē patritium & nobilē, vt ait Ioannes Reuchlinus in rudimētis Hebraicis, vbi propositum Psalms locū rectè sic putat vertendum, Tam filij plebeij, quàm filij patritij vel nobilis: id est, tam nobiles quàm ignobiles. Versu duodecime, Homo cum in honore esset, non intellexit. Hieronymus, Homo in honore non commorabitur, assimilatus est iumentis, & exæquatus est. Quibus verbis significatur, homines huius mundi non diu in honore & gloria permansuros, sed breui in cinerem & puluerem redigendos: sicq; quod ad corpus attinet, iumentis necessariò assimilari, & exæquari per huiusmodi corporis dissolutionem & incinerationē. Atq; huic sententiæ satis fauet versio Felicis,

quæ sic habet, Homo in magnificètia nõ dormiet, aut in honore non morabitur, siue nõ permanebit, similis factus est quadrupedibus vel iumentis, quæ exterminata fuerunt. Cæterum Chaldaica Paraphrasis magis fauet sententiæ, quam in Elucidatione expressimus, de hominis per peccatum abiectiõne, & vsq; ad brutalem vilitatẽ deiectione. Sic enim habet, Homo peccator in honore non commorabitur cū iustis, asimilatus est bestiaẽ mutæ. Versu decimoquinto, Et auxilium eorum veterascet in inferno à gloria eorũ. Hieronymus, Et figura eorum conteretur in inferno post habitaculũ suum: hoc est, postquam ex habitaculo suo emigrauerint, ex habitaculo corporis sui vel terrenæ mansionis, figura eorũ in inferno consumet, nõ vltra apparebũt in illa specie & pulchritudine, in qua hic mũdus illos ostentabat cõspiciendos. Eelix si credidit, Fortitudinẽ eorũ consumet fouea pro habitaculo suo: id est, infernus eorũ robur & omnẽ gloriam cõsumet, pro eo quod imperpetuum futura sit habitatio eorum. Versu decimonono, Quia anima eius in vita ipsius benedicetur. Beatus Hieronymus actiuo genere vertit, Benedicet. Anima tuæ, (inquit) in vita sua benedicet: hoc est, Benedicet, & placentia loquetur animæ suæ, ad delicias illam inuitans, more stulti illius diuitis: Comede, bibe, epulare anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos, & cætera quæ Saluatoris parabola in Euangelio Lucae cõmemorat. Versu eodem, Confitebitur tibi, cū benefeceris ei. Hieronymus, Laudabunt te, cū benefeceris tibi, quomodo vertit etiam Felix. Huius autẽ lectionis sententiã ad hominẽ malum (de quo supra mētio facta est) referri debet: vt dicatur impio, Laudabũt te adulescentes tui, & beatũ te predicabũt homines seculi, cum tu tibi ipsi benefeceris, cum tibi huius mũdi bona curaueris, cum te feceris affluentem diuitiis, atque deliciis diffuẽtem. H

Luc. 16.

IN PSALMVM XLIX.

VERSU secundo, Ex Sion species decoris eius. Hieronymus, De Sion perfecto decore Deus apparuit. Felix, Ex Sion perfectæ pulchritudinis Deus splendide apparuit: quæ secundum rostram in Elucidatione interpretationem, facillè est primo Christi in mũdum aduentui accommodare. Tunc enim in perfecto decore apparuit, plenus gratia & veritate, & præ filiis hominum forma speciosus. Versu sexto, Qui

Ioan. 1.
Psal. 44.

ord

ordinant testamentū eius super sacrificia. Hieronymus, Qui ferunt pactum meū in sacrificio. Quod sic potest intelligi, Qui obseruant vel custodiunt testamentum meum in sacrificiis suis: qui videlicet nō sāt agere se putāt, si corporalia mihi sacrificia offerant, hircos & boues, verū in super solliciti sāt ferire pactū meum, obseruare, & ratū facere, obseruandoq; velut cōfirmare testamentum meum. Quod à lectione vulgata, iuxta datam expositionem, non omnino dissonat. Versu vndecimo, Lumēta in mōtib⁹ & boues: Hieronymus vertit, Pecudes in montibus milium. Felix, Quadrupedes in montibus mille. Significat multitudinem infinitam, & vniuersitatem bestiarum in sua esse possessione, & suæ ditioni subiectam. Versu duodecimo, Pulchritudo agri mecum est. Hieronymus pro pulchritudine agri, vertit, Vniuersitatem agri: hoc est, quicquid in campo pulchrū est, & omne speciosum in mea potestate est. Felix vertit, Feræ campi meū sunt. Dectio enim Hebraica hoc loco posita ziz, æquiuoca est, & à diuersis interpretibus Hebraici idiomatis peritis admodum diuersimodè redditur. Quidam enim amœnitatē vertunt, alij pinguedinē, alij multitudinem, alij omnimodū, alij speciem vel speciositatem, alij vniuersitatem. Scribunt quoque Hebræorum Rabbini, hanc dictionem genus esse ad omnia animalia, fera & agrestia. Valde autē nouum est quod hoc loco ex Chald. Paraph. vertit Augustinus Genuensis, in hunc modum, Gallus syluester: cuius pedes quiescūt in terra, & cuius caput attingit cælū, cantat corā me. Versu vigesimoprimo, & vigesimosecundo, Hæc fecisti, & tacui: existimasti iniquè quod ero tui similis. Hier. Hæc fecisti & tacui: existimasti me futurū similem tui. Arguam te, & proponam te ante oculos tuos. Quod manifestius sententiam cōtinet in Elucidatione expositam. Libet quoq; adiungere, quæ pulchrè habet hoc loco Paraphrasis Chaldaica, in hunc modum, Has operationes malas operatus es. Ego verò expectaui conuersionem tuam: existimasti permasurum te in æternum pacificum, dixisti in corde tuo, ero fortis sicut tu, arguam te in hoc mūdo, & ordinabo gehennam in mundo futuro coram te. Quæ verba admodum fidelem habent sententiā, si modo illud rectè intelligatur, quomodo in hoc mundo arguūtur impij, iuxta illud videlicet quod in Euāgelio dicitur, Qui non credit, iam iudicatus est: & quod Paulus ait, de iis qui proprio suo iudicio sunt

Ioan. 3.
Titum 3.

condemnati. Versu ultimo, Sacrificiū laudis honorificauit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei. Hieronymus, Qui immolat confessionem, glorificat me: & qui ordinat viam (hoc est, Qui vitam suam & conuersionē rectē debiteq; instituit & ducit, vel qui viam præceptorum Dei ante oculos suos constituit) ostendam ei salutare Dei. Similiter & Felix vertit nisi quod in secūda parte dicit, Qui posuerit iter, ostendam ei, &c. quod eandem necesse est efficere sententiam. Dignum quoque notatu est quod hoc in loco habet Chaldaica Paraphrasis de concupiscentiæ malæ refrenatione, hoc modo, Domanti fomitem prauum, veluti sacrificium laudis imputabitur ei: & honoranti me & obseruanti (scilicet ad declinandum) semitas prauas, ostendam ei salutem Dei, vel respicere faciam illum in redemptione Dei. Ex quo loco, simul & aliis aliquot, colligimus, autorē huius Chaldaicæ translationis, per sacrificium iustitiæ, in Psalmis nonnunquam intelligere mactationem propriæ carnis: id est, concupiscentiæ malæ dominationem atque subiugationem. Sic enim in Psalmo quarto, loco eius quod habemus, Sacrificate sacrificiū iustitiæ, eadem hæc Paraphrasis de concupiscentiæ domanda manifestē loquitur dicens, Domate cōcupiscentiam vestram, & reputabitur vobis sicut sacrificia iustitiæ, & sperate in Deo. Quæ consideratio admodum pietati & Christianæ doctrinæ consona videtur, si rem ipsam profundius penitusq; introspererimus. Quid enim iustius, æquiusq; aut rationabilius, quid Deo mortificare & iugulare rectius poterimus, quàm id quod Deus maximè exigit vt mactetur atque perdatur: hoc est, carnem propriam, imò animam propriam, quam odire, quam negare, quam perdere, toties euangelica voce iubemur? Quomodo autē carnem perdemus, quomodo animam odiemus, nisi secundum prauam quæ in ipsa est vitiosa origine infra concupiscentiam, & fomitem prauam semper ad mala procliuem? Multo profectò iustius est sic nos ipsos abnegando, & corpora nostra mortificando, concupiscentiamq; domando, rationalem atque viuētem Deo offerre hostiam, quàm mutorum animantium & irrationabilium pecorum sanguinem fundere, quo non oblectatur Deus.

IN PSALMVM L.

VERSU primo, Secūdū magnam misericordiam tuam. In Hebræo tantum habetur, Secundum misericordiam tuam.

Matt. 10.
& 16.
Lucæ. 9.
Marc. 8.

Rom. 2.

ta, sine ad
no dicitur,
pro verbo
verbi char
ut, aut eti
poteft, Mi
Gratiā fac
no, Peccatu
nobiscū vs
meo, aut e
nū (scilicet
atq; iustit
peccauit. P
erprimit
us, Tibi
Quod aut
dicaris, id
dū ostend
lectione.
indicante
strat & cō
cōfingunt
verit: Vt
purifices
huiusmo
teitate p
loquutus
veniā pe
licet hac
& tu mu
Dignitatis
quā niri
dum in
ea munc
indicabi
ei tibi s
dicio tu
ptus sur
mus, Ec
peperit

ma, sine adiectiuo magnā. Et in versu sequēti, plurali nume-
 ro dicitur, Dele iniquitates meas, vel transgressiones meas.
 Pro verbo autē Miserere, in Hebræo habetur imperatiuum
 verbi chanā: quod significat misertus est, vel per gratiā dona-
 uit, aut etiā gratificauit, siue gratiā fecit. Vnde hoc loco dici
 potest, Miserere mei: vel, Dona mihi per gratiā, peccatū: aut
 Gratiā fac mihi, scilicet in peccati dimissione. Versu quar-
 to, Peccatū meum cōtra me est semper. Beatus Hieronymus
 nobiscū verit, contra me: alij verō, corā me, vel in conspectu
 meo, aut ex aduerso mihi. Est eadē omnium sentētia, pecca-
 tū scilicet ante oculos esse pœnitentis ad ingē displicentiam
 atq; iustum pœnitentiæ dolorem. Versu quinto, Tibi soli
 peccaui. Pulchra emphasi hæc sentētia in Hebraica lectiōe
 exprimitur, tanquā si dicamus per replicationem pronomi-
 nis, Tibi soli tibi peccaui, & illud malum in oculis tuis feci.
 Quod autē in secunda parte versus dicitur, Vt vincas cū iu-
 dicāris, id ex Hebræo verti potest, Vt purifices te, vel mun-
 dū ostendas, cum fueris iudicatus: quod idem est cum nostra
 lectiōe. Vincit enim Deus iniuste calūniātes & male ipsum
 iudicantes, quādo per misericordiæ exhibitionē re ipsa mō-
 strat & cōprobat, non ita esse vt illi calumniātur, & nequitia
 cōsanguat. Potest quoq; tota ista secūda pars versus etiam sic
 verti: Vt tu iustifices te, vel iustificeris, cum fueris locutus: &
 purifices te, vel mundum facias, cum iudicabis. Quæ lectiō
 huiusmodi sensum habet, Corā te solo peccaui, & in tua po-
 testate prorsus est dimittere peccatū meum: propterea, tu cū
 loquutus fueris verbū gratiæ & remissionis, vt mihi dones
 veniā peccati, iustus eris, & mundus apparebis, quoniā tibi
 licet hac in re agere pro tuo libito, cum tibi soli peccauerim:
 & tu mundus ac purus comprobaberis, cū iudicabis, de ini-
 quitatis scilicet meæ remissione, vel cum iudicaberis tan-
 quā nimium seuerus & crudelis scelerum detētor, iuxta mo-
 dum in Elucidatione expositum. Verti etiā potest, Propter-
 ea mundabis me, cum loquutus fueris, & purificabis me, cū
 iudicabis. Quod apertam habet intelligentiam: quia pecca-
 ui tibi soli, idcirco tu vel solo verbo me potes mundare iu-
 dicio tuo. Versu sexto, Ecce enim in iniquitatibus conce-
 ptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Hierony-
 mus, Ecce enim in iniquitate conceptus sum, & in peccato
 peperit me mater mea. Felix, Ecce enim in iniquitate genit^o
 sum,

sum, & in peccato cōcepit me, vel fouit seu calefecit me mater mea. Quæ versiones astipulantur iis quæ in principalibus annotationibus diximus de peccato originali præsentē verum intelligendū, non de peccato actualis parētum libidinis. Simul etiam notandum, quòd singularis numerus hic, non pluralis ponitur. Versu septimo, Ecce enim veritatem dilexisti. Hieronymus ferè nobiscū vertit, Ecce enim veritatem diligis, absconditum & arcanum sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Alij autē aliter vertunt, Ecce enim veritatē diligis, in intimis vel absconditis, vel in renibus: hoc est, requiris veritatem nō solum exterius secundum simulationē operis, sed in intimis etiam cordis: id est, intētionis & affectus rectitudinē, non solū operis bonitatem. Deinde adiungunt, & in occulto notam facies mihi sapientiam, vel docebis me sapientiam. Nam vt suam sapientiam Deus homini notam faciat, cordis requireret mūditiā & rectitudinē, sine qua nequit videri De^o.

Matt. 5.

Versu octauo, Asperges me domine hyslopo. Pulchrè hoc loco habet Chald. Paraphra. Infundè super me sicut sacerdos infundit super mundū aquam asperisionis, cum hyslopo & cineribus vaccæ, & mūdus ero. Quæ lectio pulchrè cōsonat intelligentiæ, quam in Elucidatione expoluimus, simul & iis quæ in annotatione adiunximus, Versu nono, Exultabunt ossa humiliata. Ex Hebræo, Exultabunt ossa quæ contriuisi, vel cōfregisti i, id est, humiliari, confringi, & conteri per peccatum permisisti. Versu vndecimo, Et spiritum rectū innotua in visceribus meis. Hieronymus, Spiritū stabilem vertit. Nostra translatio tamen bene habet, rectum. Vtrunq; enim Hebræa vox significat, & æquali sententiæ congruitate spiritus sanctus & rectus & stabilis dicitur, quoniam scilicet hominē rectum ac stabilem facit. Versu decimotertio, Spiritu principali cōfirma me. In Elucidatione atq; annotationibus prioribus interpretati sumus spiritū sanctum, spiritū principalem, iuxta vulgatā literam: aut spiritū potentem, iuxta versionem Hieronymi: aut spiritū munificum vel liberalem, iuxta aliorū interpretationes: & quomodo hæc omnia huic sancto spiritui diuino conueniant, ibi monstrauimus. Posset nihilominus rectè etiam de spiritu humano intelligi, vt postulet penitus, qui collapsus fuerat nīm iū turpiter, iam amodo in spiritu principali cōfirmari: hoc est, in spiritu potētis & valido, q̄ sufficiat resistēdis malis cōcupiscētis motibus, & prauis

occasionibus peccatorum, vt non vltra succumbat passioni-
 bus, neq; seducatur persuasionibus carnis, sed potenter & va-
 llè resistat tentamentis, & expugnari se non patiatur. Talem
 enim sic robustū spiritum, sic validum, sic Dei gratia stabili-
 tum in bono, aptè potentem spiritum vel principalem vel re-
 pū nominare poterimus. Videtur tamen alia expositio po-
 tior & principalior. Quidam pro spiritu principali, dicūt, spi-
 ritū voluntarium, vel spiritum voluntatis, aut spiritum liber-
 tatis. Chald. paraph. habet, spiritū propheticum. Et hæc facile
 ad prædicta possunt accommodari. Versu decimo septimo,
 Quoniã si voluisses sacrificium, dedissem vtique, In Hebræo
 obscurius habetur, Quoniam non diligis sacrificium, & da-
 do: hoc est, Si voluisses, dedissem, sed non concupiscis, non
 requiris. Quod clarius expressit versio Hieronymi, Non e-
 nim vis vt victimam feriam, nec holocaustum tibi placet.

IN PSALMVM LI.

VERSU primo, Quid gloriaris in malitia, qui potēs es in
 iniquitate? Ex Hebræo vertit aliter Hieronymus, ac cę-
 teri interpretes, Quid gloriaris in malitia, potēs misericor-
 dia Dei tota die? Cui cōsonat & Chald. paraph. quę sic habet,
 Quid laudaris lingua iniquitatis, qui potens es vt dānes san-
 guinē iustum? misericordia Dei adest tota die. Cuius lectio-
 nis sensus est, Tu qui in malitia potēs es, qui ad perpetrandā
 iniquitatē potentiam habes, quid gloriaris, quid te ipsum ia-
 ctas, quid tibi places in malis quę cōmittis? Cur nō magis te-
 ipsum desles atq; deploras tua facinora pessima? Ecce miseri-
 cordia Dei semper & vbiq; præsens adest, nunquam deficit,
 nemini vllō tēpore clauditur, quæ te etiam requirit & expe-
 ctat longanimitè differendo vindictā, vt benignitate inui-
 det ad pœnitentiā, aut certè contempta in maiorem te & in-
 tolerabiliorem abripiat punitiōnē. Versu quarto, Dilixisti
 omnia verba præcipationis, lingua dolosa pro verbis præ-
 cipationis. Hieronymus vertit, Verba ad deuorandum. Fe-
 lix, Verba depreſsionis. Eadē autem sunt, verba præcipationis,
 & verba ad deuorandū, siue verba depreſsionis aut oppres-
 sionis, verba scilicet fraudulentæ, quibus opprimuntur, præ-
 cipitatur, deuorantur, atque perduntur pauperes & innocij.
 Versu septimo, Et præualuit in vanitate sua. Felix, Corrobo-
 ratus est, vel præualuit in prauitate sua, vel in corruptela sua.

Hiero

Hieronymus, Cōfortatus est in insidiis suis. Quibus lectio-
nibus idem significatur, nimirum impios homines conqui-
rere sibi fortitudinem per insidias atque malitiam suam,
hīsque mediis super iustum acquire dominium. In quam
sententiam facillimè nostra quoque vulgata lectio vocabi-
tur, si tantum per vanitatem intelligamus iniquitatem. In
Elucidatione, diuitias & seculi potentiam interpretati su-
mus: cui etiam consentit quod habet Chald. paraph. Fortis
factus est in pecunia sua. Versu octauo, Ego autem sicut
oliua fructifera. Alij vertunt oliuam viridem, alij virentem,
alij frondosam. Nostra autem translatio plenior facit
sententiam, cum dicit, fructiferam oliuam. Iusti nanque non
solum non defluunt folia, sed & fructum facit in tempore
suo: & omne quod fecerit, prosperabitur.

Psal. m. i.

IN PSALMVM LII.

A NNOTATIONES in psalmum hunc quinquagesimū
secundū, require in annotationibus psalmi decimiter-
tij. Eisdem enim versus hic atque ille cōplectuntur, versu se-
ptimo excepto, qui est, Quoniā Deus dissipauit ossa eorum
qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus spreuit
eos. Circa quem aduerte ex Hebræo variis modis illum trās-
ferri posse. Hieronymus vertit, Deus dispersit ossa circumdā-
tium te: confunderis, quoniam Deus proiecit eos. Cuius le-
ctionis sensus est (ad impium in potentia glorianem sermo-
nē dirigendo) Deus confringet potentiam & virtutem eo-
rum in quibus habes fiduciam, qui te circumdant vt ministri
tui, tāquam exercitus in circuitu ducis sui, in quibus confidis
te omnia posse: horum ossa Deus confringet, horum robur
auferet: & tu cōfunderis cum te videris destitutum auxilio
eorū, & nihil posse ab illis adiuuari, quoniam Deus percuf-
sit & abiecit illos. Atq; in hanc sententiam facillè reduci po-
test quod habet Chald. Paraph. Deus disperdet robur exerci-
tuum peccatorum, erubuerūt, quoniam verbum Dei abiecit
eos. Sunt qui vertūt, Deus dissipauit ossa dedicationis, expo-
nentes corpora luxu & libidini dedita. huiusmodi enim,
Deus dissipat, & in perditionem mittit aeternam. Alij vertūt,
Deus dissipauit ossa hostium tuorum, vel ossa castrametan-
tium aduersum te. Atque ita ad virum iustum sermo dirigi-
tur, qui promittitur inimicorum persequentium confusio.

DE

DE

HVIC
Pro
bus enim
Hebræo at
ante hæc
quo Psalm
Hebræo v
Felix, V
versum ill
deuorant.
promittit
impiorū
plebant
vidis. Si ta
is esset in
populi De
illos Israe

VERS
Red
tationibu
despexit
cos meos
vitionē in
quod hab
oculus m
lix. In ini
illos cont
fando &

D

TIT
mi
& nunti
cos: Ex

DE TITVLO PRAECEDEN-

TIS PSALMI.

HVIC Psalmo in vulgatis codicibus praepositus titulus Pro amalech. Verum id mendosè ita legi videtur. Re-ctus enim legendum, mahalath, quemadmodum habetur in Hebraeo atque etiã in Graecis codicibus μαλεθ. Significat nate hæc dictio mahalath, vel instrumenti musici genus, in quo Psalmus iste decantandus erat, quomodo Hieronymus ex Hebraeo vertit, Victori per chorum: vel hæreditatem, vt vertit Felix, Vincenti super hæreditatem: quoniã videlicet aduersum illos canitur, qui domini hæreditatem opprimunt & deuorant. Cui expositioni non malè consonat titulus quem præmittit Psalmo Par. Chal. dicens, In laudè pro punitione impiorum qui perturbant hæreditatem domini, vel qui blasphemant nomè domini, intellectus bonus per manum Dauidis. Si tamen quis contèderet pro Amalech legendum, facilius esset intelligentia contra impios qui molestatores sunt populi Dei, cuiusmodi se Amalechitæ monstraauerant erga filios Israël propter quod à domino etiam iussi sunt deleri.

Exod. 17.

IN PSALMVM LIII.

VERSU quinto, Auerte mala inimicis meis. Hieronymus, Redde malum insidiatoribus meis: de quo in aliis annotationibus diximus. Versu ultimo, Et super inimicos meos despexit oculus meus. Hieronymus ex Hebraeo, Et in inimicos meos vidit oculus meus. Felix exponit, Vidit oculus meus uisionem in inimicis meis, vel in inimicos meos. Cui consonat quod habet Chald. Paraph. In patronis inimicitia mea uidit oculus meus uisionem. In textu tamen nobiscum vertit Felix, In inimicos meos despexit oculus meus, hoc est, super illos contemptibiliter aspexit, vel torue aspexit, quasi auer- sando & contemnendo. Et reuertitur in idem sententia.

DE TITVLO PRAECEDEN-

TIS PSALMI.

TITVLVS Psalmi LIII talis est, In finem in carminibus, intellectus Dauid, cum venissent Ziphci, & nuntiaissent Sauli, nõ nne ecce Dauid absconditus est apud nos: Ex quo titulo manifestum est, Psalmum qui præfixus legitur

1. Reg. 23.

legitur à Dauid sancto fuisse compositum, pro illa maxima angustia in quam Zipheis commonstrantibus, Saulis persecutione fuerat perductus: cum ita à viris Saul in modum coronæ circuncingeretur, vt desperaret vlllo pacto se posse euadere. Historia nota est ex capite xx i i. primi libri Regum. Pro hac ergo maxima & periculosissima persecutio- ne, apparet hunc Psalmum fuisse compositum à Dauid, vel post euasione periculi, præteritum quasi præsens in spiritu contemplante, & eo ipso ardore salutem postulante, quo in periculo adhuc positus postulauerat, vel etiam in persecu- tione liberationem futuram prænoscente ex Dei fiducia. Nam principium Psalmi periculum sonat, finis verò euasio- nem manifestè pronuntiat. Potest nihilominus & Christo domino peculiariter accommodari aduersum persecuto- res suos, & generaliter iusto cuilibet in tribulatione posi- to, aut de tribulatione Dei auxilio liberato.

IN PSALMVM LIIII.

VERSV duodecimo, Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi. In Hebræo sic habetur, Non enim inimicus meus exprobrauit mihi, vt sustineam. Neq; is qui me oderat, super me magnificatus est, vt abscondar ab illo. Quæ lectio eandē habet cum nostra sententiam. Clarior autē est nostra lectio, quoniā secundū communē in huiusmodi re loquendi consuetudinē aptata est. Versu decimonono, Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus. Hieronymus per omnia nobiscū vertit ex Hebræo. Felix verò aliter vertit in hunc modū, Tu autē vir secundum ordinem meum, id est, iuxta dignitatē meam, id est habitus in honore vt ego: pro quo trāslatio Chald. dicit, Homo similis mihi, id est, par vel simili- lis in dignitate. Potest etiā illud, homo secundum ordinem meū intelligi, homo eiusdē instituti & ordinis, homo consen- taneus & eiusdē animi: sicq; idem erit quod nostra habet lectio, vnanimis. Pro duce autem, aliqui doctorem vertunt vel præceptorē. Vnde Chald. trāslatio habet, qui me docuisti, & intelligere fecisti sapientiam. Sensus, penē idē est, siue ducē siue doctorem dicamus: quem ego tanti æstimavi, vt quasi ducem, consiliarium, ac præceptorem meum venerer.

Versu decimoquinto, Qui simul mecum dulces capie- bas cibos. Secus habetur in Hebræo, Qui simul habuimus dulce secretū, vt vertit Hieronymus: hoc est dulce erat nobis

secre

A secreta
ce inibi
retiam.
quam c
autem c
su. Hi
magna
tu, quon
magna
gnates
hic in m
tiz suæ
humili
habitat
bet. Ha
tio, tan
sum ex
ab init
io retr
refert,
sic ma
ctio, in
bentes
tertio,
vultus
dius bu
ctiois
dum ip
lia, len
D ad noc
tere. H
lius. In
lum: id
vertit
ba oris
curam
iice su
nymia
potius
cteri

secreta adinuicem cōmunicare. Felix vertit, Qui simul dulce inibamus vel eliciebamus consiliū. Et in eandē redit sententiā. Significat enim singularē quandam familiaritatem, quam cum illo habuerat qui nūc inimicitias ostendit. Pro eo autem quod sequitur, In domo Dei ambulauimus, cū consensu. Hieronymus vertit, cū terrore: alij cateruatim: id est, cum magna frequentia & multitudine populi, & cū multo strepitu, quomodo solent magnates incedere locis publicis, stipati magna multitudine ministrum aut militū, maximē vbi magnates plures sibi inuicem fuerint sociati. Atque hi ipsi dum sic in multitudine & turba ambulant, quasi cū terrore potentie suae incedunt. Versu vigesimoprimo, Exaudiet Deus & humiliabit illos, qui est antē secula. In Hebræo habetur, qui habitat ab initio, subaudiendo cælos. Vnde Chald. Paraph. habet. Habitatator cælōrū ab initio, vel qui præsidet cælis ab initio, tanquam videlicet dominus & iudex: propter quem sensum explicandum, Beatus Hieronymus vertit, Qui est iudex ab initio. Versu vigesimosecundo, Extendit manū suā in retribuēdo. Hebraica lectio etiam hanc partē ad impium refert, dicēs, Extendit manū suā ad pacificos suos, vel misit manū suā in viros pacis suae. Significat autem hæc lectio, impios etiam cōtra amicos & homines secū pacem habentes manū ad nocendum extendere. Versu vigesimo tertio, Contaminauerunt restamētum eius, diuisi sunt ab ira vultus eius. Hieronymus, Contaminabit pactum suum nitiidius butyro os eius, appropinquat autem cor illius. Cuius lectionis sensus est, Impius pactum & fœdus suū commaculat, dum ipsum facit transgressione irritum: verba oris eius mollia, lenia & dulcia fuerūt quasi butyrum in ore, cor autē eius ad nocendum appropinquat, & bellum cogitat. Vnde alij vertere malunt, Bellum autē cor eius: vel, Pugnāt autem cor illius. Interim enim dum os fauorem simulat cor cogitat bellum: id est, meditatū malum. In eādē quoque sententiā vertit Chald. translatio, Molliora quā pinguedo casei verba oris eius. Versu vigesimoquinto, Iacta super dominum curam tuam. Hieronymus pro cura trāsferat charitatem. Proiice super dominū (inquit) charitatem tuam. Verū Hieronymianæ versionī nō assentitur Ioannes Reuchlinus, dicent potius legendum onus siue pondus, quemadmodum Felix ac ceteri ex Hebræo interpretes verterunt. Vel secundum alios

Hebræos traditum siue datū tuum, omne videlicet quod de-
 derit tibi Deus, vsque in præsentem diem. Sicq; sensus erit.
 Proiice in dominum omne datum tuum, & illi ascribe, illiq;
 refer acceptū omne quod datum est tibi desuper, omne quod
 accepisti vsque in hanc diem. Prior tamen lectio melior vi-
 detur, Iacta super dominum pondus tuum vel onus tuum.
 Neque dissonat hæc lectio multum à vulgata, quoniam cura
 nostra pondus nostrum est & onus. Monet autem in hoc ver-
 su Psalmista, Illud nos facere, ad quod Christus dominus ore
 proprio, cū in carne nobiscum degeret, cunctos inuitauit,
 Matth. II. dicens, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego
 reficiam vos. Quorsum enim vocat laborantes sub pon-
 dere, nisi ad hoc vt onus super ipsum proiciant, sicq; refocil-
 lationem inueniant, & leuius ferant?

IN PSALMVM LV.

VERSU tertio, Ab altitudine diei timebo: ego verò in te
 sperabo. Nō sic habetur in Hebræo. Diuersimodè tamē
 vertunt interpretes. Hieronymi versio sic habet, Altissime,
 quacunq; die territus fuero, ego in te confidam. Cui cōsentit
 quod habet Chald. Paraphr. Deus altissime, cuius sedes est in
 excelsō, in die qua timuero, ego in te cōfidam. Alij verò ini-
 tiū huius versus cū præcedētis sine iungūt, & longè aliam fa-
 ciunt sententiam, hoc pacto, Multi bellantes aduersum me
 excelsē, vt dictio excelsē sit vel nomen vocatiui casus, ò ex-
 celsē, ò altissime, vel aduerbium valens idem quod superbè
 aut arroganter aut etiam de excelsō vel desuper, vt fortiores
 & superiores potentia. Deinde legunt diuisim, Die qua ti-
 mebo, ego in te sperabo. Versu quarto, In Deo laudabo ser-
 mones meos. In Hebræo non habetur pronomen meos, neq;
 numerus pluralis: sed tantum, In Deo laudabo verbum eius.
 Quæ lectio aliā exposcere videtur expositionē, ab ea quam
 in Elucidatione dedimus lectioni vulgata. Poterit autem sic
 intelligi, Laudabo verbū Dei in Deo: id est, per Deum, & ex
 virtute Dei me cōfortantis, ego prædicabo & honorabo ver-
 bum Dei, quod impij conculcant, opprimunt & in honorant.
 Alij sic, Verbum eius, scilicet Dei, laudabo in Deo: id est,
 cum laude memorabor & recogitabo, vt verbum Dei ad cō-
 solandum & corroborandum spiritum. Felix verò putat ver-
 bum accipi pro re. Vnde dicit sic verti posse, In Deo lau-
 dabo

Adabo r
 laudab
 rem si
 quiete
 ta die
 tit, T
 fereba
 (cuius

Ver
 Quia
 cidit o
 mus. F
 ponit,
 nem i
 té se p
 dam l
 vitam
 dinun
 mē ne
 consp
 brao.
 tuo, v
 suū re
 in tēp
 confo
 domi
 videtu
 miser
 bo in
 in ver
 sed ac

H
 ctis l
 rūt e
 Victo
 quod
 runt

Adabo rem suam: id est, omne quod fecerit Deus, ego in ipso laudabo: & versu vndecimo, In Deo laudabo verbum: id est, rem siue omne quod acciderit, vt ipse interpretatur. Versu quinto, Tota die verba mea execrabatur. Hieronymus, Tota die sermonibus me affligebant. Felix tamē nobiscum vertit, Tota die verba mea execrabantur. Alij molestē vel egrē ferebant: quoniam videlicet impij mendaces, verba veritatis (cuiusmodi iustus loquitur) æquo animo nequeunt ferre.

Versu septimo, Pro nihilo saluos facies illos. Hieronymus, Quia nullus est saluus in eis. Quod in eandē sententiā coincidit cum nostra lectione, quam in Elucidatione expressimus. Felix vertit, Propter iniquitatē liberatio illis, quod exponit, pro iniquitate liberabuntur. Videturq; ad exultationem impiorū esse referendū, qui sperant per suam iniquitatē se posse effugere. Poterit & secundū ironiam, satis commoda hęc lectio habere intelligentiam. Versu octauo, Deus vitam meam annuntiaui tibi. Hieronymus, Secretiora mea dinumerasti: hoc est, mea omnia secretissima & occulta optime nosti. Quod autem sequitur, Posuisti lachrymas meas in conspectu tuo, sicut & in promissione tua, ita vertunt ex Hebræo, Pone lachrymas meas in vtre tuo, vtiq; & in numero tuo, vel in libro tuo, vel in rationibus tuis. Petit enim fletum suū reponi in memoria Dei, vt pro eo consolationē accipiat in tēpore opportuno, iuxta illud, Beati qui lugēt, quoniā ipsi consolabūtur. Versu vndecimo, In Deo laudabo verbum, in domino laudabo sermonem. Chald. Paraphra. priorē partem videtur referre ad laudes iustitiæ Dei, posteriorem ad laudes misericordiæ. Sic enim habet, In proprietate iudicij Dei laudabo in verbo eius, in proprietate misericordiæ Dei laudabo in verbo eius. Nihil tamē opus est hęc ita diuisim exponere, sed accipi potest hęc replicatio ad expressionē vehementiæ.

Matt. 5.

DE TITVLO PSALMI

PRÆCEDENTIS.

Hic Psalmus, iuxta Græcani atque Latinam inscriptionem talem habet titulum, In finē pro populo qui à sanctis lōgē factus est, Dauid, in tituli inscriptione, cum tenerūt eum allophyli in Geth. In Hebræo autem secus habetur, Victori super columbam mutam, vel pro columba muta, eō quod procul abierit Dauid humilis, & simplex, cum tenerunt eum allophyli in Geth. Ex quibus titulis apparet, hunc

Pſalmum à Dauid fuiſſe compoſitum, poſt inſaniam illam ſi-
mulatam coram rege Achis, & euafionem ipſius: quando vi-
delicet coactus fuit propter rabiem perſecutionis Saulis &
complicum eius, fugere extra hæreditatē domini, terram Iſ-
raël, & tanquam columba muta morari in ſolitudine atq; in
defertis & latibulis petriſq; & ſpeluncis latitare, in modum
columbæ mutæ. Compoſuit autem hunc Pſalmum non con-
tra Philithæos de Geth, quāquam illi per occaſionem in ti-
tulo memorantur qui illū abſque nocumento dimiſerūt: ſed
contra illos potius de populo Iſraël: id eſt, Saulem & compli-
ces eius, per quos in tantam anguſtiam adigebatur, vt apud **F**
alienigenas & idololatræ cogereſſet ſaluandæ ſibi vitæ gra-
tia confugere, ac ne ibi quidem commoda requie inuenta, in
modum columbæ petere ſolitudinem. Qui etiam rectè intel-
ligi poſſunt populus ille, qui à ſanctis lōgē factus eſt, de quo
in titulo vulgatæ lectionis fit mentio. Si quidem in hac inno-
centis ſæuiſſima perſecutione nimium lōgē facti ſunt à ſan-
ctis & iuſtis Saul accomplices eius: dum viri ſanguinum, ſua
voluntate, & impij homicidæ fieri voluerunt. Nonnulli ve-
rò hæc omnia quæ de Dauid, de quæ Philithæis dicuntur ſe-
cundum myſticas intelligentias declarant, quas apud alios **G**
promptum erit inuenire. Nos, prolixitatis vitandæ gratia, ſi-
mul & quia non vſque ad eò multū fructus in his reſpoſitum
iudicamus, ea huic loco inferere noluimus.

IN PSALMVM LVI.

VERSV tertio, Clamabo ad Deum altiſſimū, Deum qui
benefecit mihi. Hieronymus vertit, Deum vltorē meū.
Felix, Ad Deū retribuentem ſuper me, vel ad Deum qui per-
fecit ſuper me, quod ſcilicet promiſit. Vel ad Deum qui fecit **H**
mihi conſummationē: id eſt, perfectè impleuit omnia bona
quæ pollicitus fuerat. Secundum quam expoſitionem prædi-
cta lectio ſatis cum noſtra vulgata concordat. Valde autem
nouum videtur, quod hoc loco habet Chaldaei. Paraphra. Ad
Deum qui præcepit araneæ, vt perficeret in ore ſpeluncæ te-
lam in deſenſionem meam. Quod prima quidem facie vide-
tur ridiculum aliquid ſonare. Si tamen ad titulum Pſalmi re-
ſpiciamus (qui indicat ipſum decantatum pro liberatione de
manu Saulis in ſpelūca, in qua abſcōdit oram chlamydis, per
quam eum ad lachrymas emolliuit, atq; à ſe abſque nocumē-
to

A to fe
violet
in ſp
traue
mo
ſeſe i
meat
quod
autē
tium
B aliqu
lingu
dum
ne au

T
uid
ca. P
ſtori
vide
re p
in n
pot
mal
& cl
tam
Egr
D voc
ſim
cor
bus
à p
tan
nen
vid
De
ali

A to fecit abscedere) videtur hoc indicari quòd nulla vi aut violentia armorum Saul ita in manus Dauidis traditus fuerit in spelunca, sed quòd ita Dei solius permissione in eam intrauerit, propria voluntate, purgandi ventris causa, quemadmodum in telam araneæ per sese animalcula inuolitant, atq; sese ipsa inuoluunt in eis. Versu quinto, Eripuit animam meam de medio catulorum leonum, dormiui conturbatus, quod de hostiam feritate facilem habet intelligentiam. Alij autè vertunt, In medio inflammantium vel carbonum ardentium. Versu vndecimo, Exurge gloria mea. Hanc gloriam aliqui interpretantur carmen vel Psalmum iucundum. Alij linguam intelligunt, vt inuitetur primum lingua ad canendum, ac deinde, instrumèta musica inanimata. In Elucidatione autem aliam dedimus intelligentiam.

DE TITVLO PSALMI

P R A E C E D E N T I S.

TITVLVS Psalmi, iuxta vulgatam lectionē Græcorum pariter atq; Latinorū, talis est, In finē ne disperdas. Dauid in tituli inscriptione, cum fugeret à facie Saul in spelunca. Pro cuius tituli intellectu reuocāda est in memoriam historia quæ describitur i. libr. Reg. cap. xxiiii. quomodo videlicet Saul casu ingrediens in spelūcam, in cuius interiore parte latitabat Dauid cū sexcentis viris, ita traditus fuerit in manus Dauid, vt minimo negotio, & nullo periculo eum potuisset occidere, nisiua maxima bonitate Christo domino maluisset parcere, quàm leonino: hosti vicem repēdere. Nam & chlamydis oram latèter Sauli præcidit, neque quicquam tamen nocuit, etiamsi ad id serui plurimum adhortarentur. Egresso autè Saule de spelunca, clamauit post tergum eius, voce flebili suam protestans coram iudice Deo innocētiam, simul & abscissam chlamydis oram, quam manu tenebat in cordis syncerissimi validum testimoniū, ostētans quibus rebus etiam lachrymas excussit hosti pertinacissimo, eundēq; à persecutione in propria compulit redire. Post hanc, ergo tam victoriosissimam summæ pietatis & fidelitatis liberationem, Psalmum istum plenum gaudio & cordis iubilo Dauid videtur cecinisse, in commemorationem tam admirabilis à Deo sibi præstiti beneficij. Quod autem in hoc Psalmo atq; aliis quibusdam præposuit pro tituli inscriptione. Ne disper-

das, fecisse videtur, ad postulandum (huius misericordie & E
 fidelitatis, quam Sauli monstrauit, intuitu) vt quoadmodum
 ipse interficere noluit hostem, ne traditū quidem in manus
 suas, ita nec ipsum Deus pateretur hostili manu interfici:
 vt quo modo ipse misericorditer pepercerat hosti, & à eade
 manu cohibuerat: sic & ipsi parceret iustus dominus, & de
 manu hostium saluum custodiret. Nomen autem Dauid,
 quod in titulo sequitur, post Ne disperdas, casu datiuo acci-
 piendum videtur, ad hunc sensum. Ipsi Dauid in inscriptione
 tituli, id quod in Græco sermone euidentius monstrat arti-
 culus casus datiuus. Chalda. Paraphra. sic habet, In finem, pro
 molestia, tempore quo dixit Dauid, Non me disperdas per
 manum Dauidis humilis & simplicis, dum fugeret à facie
 Saulis in speluncam. Quod satis testatur illud, Ne disperdas,
 ad personam Dauidis debere referri. Alij suspicantur ideo
 præpositum in titulo, Ne disperdas: quoniam cum serui Da-
 uid se offerrent ad interficiendum Saulē in spelunca, dixisset
 Dauid, Ne disperdas, scilicet Saulem vel Christum domi-
 ni. Latini autem interpretes, secundum mysticas intelligen-
 tias hæc omnia malunt ad Christum accommodare, quas in
 aliorum libris promptum erit inuenire requirentibus.

IN PSALMVM LVII.

VERSV primo, Si verè utique iustitiam loquimini, rectè
 iudicate filij hominum, Hieronymi versio, quantum ad
 hūc versiculum nihil à nostra lectione variat. Potest tamen,
 ex Hebræo etiam hæc accipi lectio, Num verè, o concilium
 vel o cōgregatio, quod iustum est loquimini? recta iudicatis
 filiis hominum? aut recta iudicatis mortalibus? vt intelliga-
 tur responsio negatiua, ac deinde subnectatur: vos potius ini-
 quitatem operamini, &c. Secundum hanc autē lectionem, re-
 ctè hic sermo ad concessum iudicium impiorum vel cōgrega-
 tionem consilij iniqui proferretur, vt pote contra impium il-
 lud Phariseorū consilium, à quo dominus innocens turpiter
 condemnatus est, ve contra consiliarios & assessores Saulis,
 qui contra iustum agnum Dauid cum lupo Saule vlulantes,
 loquebantur iniustitiam & iniquitatem. Versu septimo, In-
 tendit arcum suum donec infirmetur. Id ita nobiscum ver-
 tit Hieronymus, nisi quod pro infirmetur, clarius ad nostram
 expositionē habet conueratur. Consentit etiam cum nostra

hæc Hieronymi lectione, quod habet Chald. Paraph. Tetendit in eo sagittas mortiferas, & ipsi absindētur vel cōterentur. Felix tamen aliter vertit, Dirigent sagittas suas, ac si cōfringerētur: vel sic, Intēdant sagittas suas, ac si incenderentur: hoc est (vt ipse exponit) nullum damnū faciant, sed in itinere frangantur. Quod clarius sic posset exprimi, Habeant se, vt cū tenso arcu sagittæ disiliunt, aut diffingūtur, aut incenduntur. Et secūdam hanc lectionem manifestū est postulari hoc versū prohibitionē & destructionem potestatis impiorum.

Versū octauo, Sicut cæra quæ fluit auferētur. Hieronymus, Sicut vermis tabefactus pertanseant. Alij, Sicut limax tabefactus aut liquescēs pereant aut diffuant. Quæ secūdam rem idem cum nostra lectione volant. Secunda autem pars huius versus, Super cecidit ignis, & nō viderunt solem, omnino videtur in Hebræo aliam habere sententiam. Sic enim vertit Hieronymus, Quasi abortiuū mulieris, quod nō vidit solem. Felix, Velut abortiuum, velut talpa, quæ non viderūt solem. Quo sermone significatur, impios perdēdos esse subitō, quasi nunquam fuerint: quemadmodum abortiuum quod in vtero matris corrumpitur & tabescit, prius quā fuerit eductum in lucem. Versū nono, Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnū. Hoc loco Psalterium Romanum velut cōtrario modo habet ad lectionem nostri Gallicani. Sic enim habet, Prius quā producat spinas vester rhamnus. Prouenit autem hæc diuersitas ex ambiguitate Græcæ lectionis, quæ propter duos accusatiuos simul positos, est anceps ad vtranque prædictarum versionū. Sic enim Græcè legitur $\alpha\rho\theta\acute{\iota}\ \tau\epsilon\ \sigma\upsilon\upsilon\upsilon\epsilon\upsilon\alpha\iota\ \tau\acute{\alpha}\varsigma\ \delta\iota\kappa\alpha\upsilon\theta\alpha\varsigma\ \upsilon\mu\acute{\omega}\nu\ \tau\omega\ \rho\acute{\alpha}\mu\upsilon\upsilon\omicron\upsilon$, quod ad verbum Græco more loquendi sic verti potest, Ante intelligere spinas vestras rhamnū: vbi si accusatiuus spinas accipiat ut suppositus infinitiuo intelligere rhamnū autē vt accusatiuus à posteriori parte ex vi transitionis rectus habetur sensus nostræ lectionis, priusquā spinæ vestræ intelligant rhamnū. Si verò contrario modo accipiat cōstructio, & pronomen ad rhamnū iungatur, habetur lectio altera priusquā spinas intelligat vester rhamnus, vel potius vestra rhanus. Beatus Hieron. nostræ lectioni Gallicanæ magis accedit, imò eam illucidat, ita vertēs ex Hebræo, Antequā crescant spinæ vestræ in rhamnū, quomodo habet nullo variato etiā Felicis versio. Potest nihilominus etiam Romanæ lectionis dari intelligentia eadē serē

quæ lectionis alterius, antequam vestra rhamnus producat **E**
 spinas: id est, antequam malitia vestra possit fieri cõsumma-
 ta ad nocendum iuxta vestrũ desiderium, antequam ad perfe-
 ctum nocēdi statum possitis peruenire, antequam spinas ves-
 tra dura iniquitas possit acquirere ad pungēdum, ad nocē-
 dum pro voto, Deus vos in ira subitò absorbebit, quasi viuē-
 tes. Nonnulli verò versum prædictum aliter exponūt de pœ-
 na intolerabili & durissima gehennæ, sed probatorum in-
 terpretum expositiones nobiscum faciunt, similiter & Châl-
 dai. Paraphra. quæ sic habet, Prius quàm impij teneri dure-
 scant, sicut spinæ, donec sunt sicut herba (id est parum adhuc **F**
 potentes) tempestate & turbine destruet eos.

IN PSALMVM LVIII.

VERSU tertio, & quarto, Irruerunt in me fortes. Neque
 iniquitas mea, neq; peccatum meum domine, sine ini-
 quitate cucurri & direxi. Hieronymus, Congregati sunt ad-
 uersum me fortissimi, absq; iniquitate mea, & absq; peccā-
 to meo, domine. Non egi iniquè, & illi currunt & præparan-
 tur. Qua lectione satis per se manifesta, protestatur is qui
 psalmũ profert suam innocentiam, quod nulla scilicet iniqui-
 tate hoc apud aduersarios meruerit, vt persecutionē illi exci-
 tarent. Versu quinto, Exurge in occursum meum, & vide,
 Clarius eandem sententiam habet Hieronymus, Surge ex-
 aduerso pro me, & respice. Versu octauo, Ecce loquentur
 in ore suo, & gladius in labiis eorum, quoniam quis audiuit?
 Ad perficiendam sententiam videtur aliquid subintelligen-
 dum ad vltimam particulam, hoc modo, Quoniam (dicent)
 quis audiuit, vel quis audiet? Vnde Chald. transla. habet, Ecce
 loquetur ore suo verba acuta sicut gladius: labiis suis dicent,
 fortificabimur: quoniã quis ille qui audiet & puniet? Beatus
 verò Hiero. modicum abscedēs à litera, loco illius, quoniam **H**
 quis audiuit, clarius vertit, quasi nemo audiat. Versu vnde-
 cimo, & duodecimo, Ne occidas eos, nequãdo obliuiscantur
 populi mei. Disperge illos, &c. Ista nonnulli sic intelligunt:
 Non subitò mox interficias inimicos meos, nequando popu-
 lus meus obliuiscatur, huius scilicet vltionis, ne statim huius
 vindictæ memoria populo excidat, si subitò fiat: sed tamen di-
 sperge, & vagos fac eos ac profugos, & ita lento ac longo sup-
 plicio eos afflige, vt Dei iustitiã in sese multis seculis osten-
 tent, & admoneatur populus Dei vltionis impiorum. Qui
 intel

intellec-
 agnoscit
 bem disp-
 matē rep-
 Elucidat
 priē vide
 tiōse aut
 execratio
 ne, & no-
 narrante
 lectio pe-
 exratio
 gunt, ho-
 bia sua, &
 quid loq-
 ac deinde

D.

TIT
 tul-
 eius, vt i-
 nione pr-
 hic titulu-
 nus pro-
 verlus ta-
 tam ver-
 mus Dan-
 piebant
 licet glo-
 lacium?
 Valde au-
 toration-
 si ludæ-

VER
 bre-
 quod va-
 signific-
 tereret

intellectus, in Iudæis incredulis rectè admodum completus agnoscitur, qui etiam hodie in sua misera captiuitate per orbem dispersi, Diuinæ iustitiæ nobis in sese cõtuendam seu ematè repræsentant. Secundum expositionem autè, quam in elucidatione dedimus, verbum obliuiscantur satis improprie videtur accipiendum, prò veniant in obliuionè, vel obliuiosè aut negligenter agant. Versu decimoquarto, Et de execratione & mendacio annuntiabuntur in consummatione, & non erunt. Hieronymus, Maledictionè & mendacium narrantes consume, in furore consume, vt nō subsistant. Quæ lectio per se claram habet intelligètiã. Alij verò illud, de execratione & mendacio, ad finè versus præcedentis adiungunt, hoc modo, Comprehendantur vel capiantur in superbia sua, & de execratione & mēdacio narrabūt, hoc est, quicquid loquentur, non nisi abominatio aut mendacium erit. Ac deinde subiungunt: Consume furore, vt non sint.

DE TITVLO PRÆCEDEN-

TIS PSALMI.

TITVLVS Psalmi est, In finè, Ne disperdas, Dauid, in tituli inscriptione, quando misit Saul & custodiuit domũ eius, vt interficeret eũ. Historia notissima est, proluxa narratione primo libro Regũ descripta. Indicat autem præmissus **I. Reg. 19.** hic titulus, pro maxilla illa angustia in qua tunc erat, siue potius pro liberatione ab ea, Dauidem cõposuisse Psalmũ, aduersus tam crudelium inimicorum rabiem. Secundum mysticam verò intelligentiam, licebit non incõmodè per hanc domus Dauidis custodiam accipere obsidionè sepulchri, qua cuebant Iudæi opprimere gloriam nominis Christi, ne videbret gloria nominis Christi vllò pacto per discipulorũ mendacium (vt ipsi Pharisæi Pilato dicebant) posset promoueri. Valde autem conueniet hæc mystica intelligentia, si (vt annotationibus principalibus admonuimus) in persona Christi Iudæorum punitionem prædicentis, Psalmus exponatur. **Matt. 27.**

IN PSALMVM LIX.

VERSV tertio, Potasti nos vino compunctionis. In Hebræo pro compunctione est vocabulum derivatũ à raal, quod variis modis redditur. Reuchlinius dicit proprietatem significacionis vocis huius esse fremere seu tremere: atq; ira terretur vino fremitus vel tremoris, quod idem est cũ vino

compunctionis, iuxta expositionem à nobis assignatam. Beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, vino cōsopiente: id est vino soporis, quod scilicet soporem inducit: id est gravitatem, & quod ob nubilat iudicium animi: quæadmodum facere solet excedens tristitia. Felix vertit, vinum anxificum, vel mestitiæ & anxietatis. Versu quarto, Dediti metuētibus teignificationem. Beatus Hieronymus omnino nobiscū vertit nisi quod pro significatione ponit signum. Alij autem pro signo vexillū vertunt, longe alia sentētia quàm supra expressimus. Sic enim Iegunt, Sustulisti vel leuasti timentibus te vexillum vt vincant vel exaltentur vel superent propter veritatem. Quæ lectione significatur, Deum populo quōdam afflicto iam animum reddidisse, & certū victoriæ indicium præstitisse propter veritatem promissionis suæ. Felix dicit etiam sic posse verti, Dediti populo tuo tentationem, vt tentarentur, vel vt significarentur à facie veritatis. Versu octauo, Iuda rex meus. Dicitio quæ in Hebræo pro rege ponitur, descendit à verbo chalkad, quod significat decreuit, præcepit, statuit, tulit leges. Vnde nomē illud derivatū significat eum cuius est præcipere, discernere, & legē ferre, vertiturq; interdū princeps aut dux, interdum legifer aut præceptor maxime in canonibus. Vnde Beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Iudas legifer meus, quod forte exponi posset de cōsiliariis & sapientibus præcipuis, quos Dauid à Iuda habebat, cui primum præfuerat. Cui utcuq; cōsonat quod habet Chal. Para. A domo autem Iudæ scribæ domos doctrinæ meæ. Alij verò iuxta modū nostræ lectionis vertūt regē vel ducem vel principem, iuxta sententiam supra in Elucidatione expositam. Versu eodē, Moab olla spei meæ. Hieronymus, Moab olla lauacri mei: Felix, Olla ablutionis meæ: quod ita potest intelligi, Moab ita mihi subiecta est, tanquam olla seu lebes in qua lauē pedes meos aut manus, vt vtar scilicet ea quomodocūque mihi libuerit. Vel ideo olla lauacri dicitur, quoniā tam abundanter Moabitarū sanguinem fuderit ad plenam subiectionē, vt quasi pedes suos lauerit in eorum sanguine. Cui expositioni non dissonat, quod habet Para. Chal. Dū conculcāretur Moabitarū, fœdati sunt pedes mei in sanguine procerum eius, sicut in olla lotionis. Versu nono, In Idumæam extendam calciamentum meum. Hieronymus, super Idumæam incedam calciamento meo, mihi Palæstina fœderata est. Quæ le

ctio

bio cum
nam pro
subiectio
abet, Sup
caserunt
ominis
ta est eni
abet, pro

V E R S
Hier
um, simil
em. Qui
profect
generatio
ctione v
q; in die
Hebræo s
icens, A
betur di
sique ad
te persta
ratione
onem ad
alium præ
piteriorē
ternitate
sue mun
cōspect
quod ad i
dextera
el comm
quod aut
piter, id
nim verfi
quod pot
Melsiam
tam red
sue & ver
nare pe

Bea. E. hio cum nostra vulgata cōsentit. Verti etiam potest, In Idu-
 nam proiciam calciamentū meum. Quod etiam vilitatem
 obiectiois designat, vt prius olla lauacri. Chald. translatio
 habet, Super collum occipitij proceres Idumæorum concu-
 lerunt calcei mei. Versu duodecimo, Quia vana salus
 hominis. Clarius eandē sententiam habet Hieronymus, Va-
 na est enim salus ab homine. Et in versu sequēti, cōculcabit
 habet, pro ad nihilum deducet. quæ idem valent.

IN PSALMVM LX.

F. V. E. R. S. V. quarto, Protegar in velamento alarum tuarum.
 Hieronymus vertit, Spero in protectione alarū tua-
 rum, similiter & Felix. Neq; ita multum hæc absunt abinui-
 tem. Qui enim confidit & sperat in velamēto alarū Dei, hic
 protectionē sentiet. Versu sexto, Annos eius vsq; in diem
 generationis & generationis. Nōnulla difficultas est in hac
 sectione vulgata, cō quod dicuntur anni regis Messiaē esse
 vsq; in diem generationis & generationis. Clarius autem ex
 Hebræo secundū sententiā eandem id vertit Hieronymus,
 donec, Annos eius donec est generatio & generatio. Ex quo
 videtur dies accipi pro duratione, ad hūc sensum, Annos eius
 usque ad durationē generationis & generationis: id est, do-
 nec perstabit generatio & generatio, quod est in omnes ge-
 nerationes in æternum. Chald. autē Paraphra. hanc gemina-
 tionem ad diuersa refert, priorē quidem generationē ad se-
 culū presens, in quo regnabit rex Messias secundū tempus:
 posteriorē verò ad seculū futurum. in quo regnabit secundū
 eternitatem. Sic enim habet, Anni eius sicut mundi huius, &
 sicut mundi venturi. Versu septimo, Permanet in æternum
 in conspectu Dei. Hierony. Sedebit semper ante faciem Dei,
 quod ad iudiciariam apertius spectat potestatem, & sessionem
 ad dexteram patris euidētius exprimit. Alij vertunt, habitabit,
 vel commorabitur: neque diuersa ex his sententia redditur.
 Quod autē sequitur, Misericordiam & veritatē eius quis re-
 parat, id admodū variè transfertur ex Hebræo. Hieronymi
 eundem versū sic habet, Misericordia & veritas seruabūt eum.
 Quod potest intelligi de misericordia & veritate patris, quæ
 Messiam nostrum seruarunt ab omni malo: atque à morte in
 vitam redire fecerūt, Quoniam enim Deus pater misericors
 & verax, idcirco saluabit Christum suum, nec in morte
 tenere permisit eum qui mortē non cōmeruit. Atque huic
 int

interpretationi consentit Paraph. Chald. quæ sic habet, Bonitas & veritas quas præparauit autor seculi, seruabunt eum. Similiter & versio Felicis, Misericordia & veritas à domino custodient illum. Alij autem vertunt, Præpara vel ostende misericordiam & veritatem, quibus custodias eum, est quæ eadem cum priore lectione sententia.

IN PSALMVM LXI.

Psal. 36.

Prou. 24.

Psal. 50.

VERSU primo, Nonne Deo subiecta erit anima mea. Hieronymus, Attamē apud Deū filebit anima mea. Felix, Certē ad Deū respicit anima mea, vel ad Deum filet vel silentio expectat, quomodo etiam illud quod supra habitum est Psalmo xxxvi. Subditus esto domino, & ora eū. In Hebræo haberi diximus, Tace domino, vel in silentio respice dominū, vel expecta dominum. Sententia autem vtriusque lectionis fere eadē est. Versu secūdo, Nō mouebor amplius. In Hebræo, loco dictionis amplius, habetur rabbath, id est, multū siue valde, quemadmodum vertit Felix, sicque sensus erit, Nō commouebor valdē, aut non labar grauitē, non plurimū mouebor. Iustus enim tametsi ponat Deum suam fortitudinē, suum robur, suum salutare, cōtingit nihilominus vt septies in die cadat: verū quia resurgit fortius dicit se quidē non multū non grauitē non valde commoueri aut labi. Nō asserit tamen, simpliciter se nullo modo labi aut moueri. Ad hunc autē sensum facilē potest exponi etiam lectio vulgata, si tantū amplius accipiamus pro multū: quemadmodum supra Psal. l. Amplius laua me: id est multum vel plurimum, vel etiā atque etiam. Vnde & in Græco eadem dicitio τὸ πλεον hoc in loco ponitur quæ in superius designato loco posita inuenitur. Posset verō & hæc ex Hebræo accipi sententia, Nō mouebor multa, scilicet tribulatione. Cui fauet quod habet Paraph. Chald. Non mouebor in die tribulationis magne.

Versu tertio, Interficitis vniversi vos tanquam parieti inclinato & macerix depulsa, Beatus Hieronymus casu nominandi transtulit, dicēs, Interficitis omnes tanquam paries inclinati & maceria corruēs. Cuius sensus est, Interficere laboratis & opprimere bonos & magno impetu & vi multa, quæ admodū cū paries iam inclinatus aut maceria dissipata corruit super quempiam, Ad quem sensum facilē exponi posset etiā lectio vulgata, si tantum datius pro ablatiuo absolutē

posi

posito secundū impropiā loquutionē acciperetur, ad hunc
 versum, Irruitis in hominē & interficitis vniuersi vos, tanquā
 pariete inclinato, & depulsa maceria hoc est tāquā si paries
 inclinatur & depellatur maceria. Alij vertūt per genus passi-
 uū. Interficiemini vniuersi vos tāquā paries inclinatū & ma-
 ceria corruens. Atque ita exprimitur impetus & terror per-
 ditionis impiorū qui super innoxios irruunt: eritq; admodū
 festiua loquutio dū ferē similis exprimitur modus punitio-
 nis cū ratione peccati. Primū enim proponens iniquitatem,
 licet per increpationē, Viquequo irruitis in hominem sim-
 plicē & innocentem? Deinde, punitio euestigio subnectitur,
 Occidimini vniuersi qui nunc alios quæritis opprimere, &
 corruetis, quemadmodū paries inclinatū & maceria depul-
 sa proxima est casui, & maximo impetu atque terrore casura
 est, vbi ceciderit. Versu quarto, Veruntamē pretiū meum
 cogitauerūt repellere. Hieronymus, Partē enim eius cogita-
 uerūt expellere, quod bene ad pretiū, honorē & dignitatem
 propositā in cælestibus retributionis referetur: de qua in Elu-
 cidatione dedimus expositionē. Et in eandē ferē sententiam
 sonat, quod vertit Felix, Certē propter exaltationē eius in-
 teruunt consiliū, vt expellant, vel propter exaltationē eius ad
 hunc sensum: quia timent ipsū exaltari, & ad propositam
 altitudinis dignitatē peruenire, ideo cogitauerūt quomodo
 valerent expellere: hoc est, propter impediendam exaltatio-
 nē viri iusti ipsi fuerunt solliciti. Possēt & ad Deum referri,
 hoc sensu, Exaltationē eius, scilicet Dei, consultant deuicere:
 hoc est, quos Deus vult exaltare & glorificare, ipsi quæ-
 runt opprimere, quos ille decreuit exaltare, de iis deuicendis isti
 consultant, Quod autē sequitur, Cucurri in siti, longē aliter
 vertunt ex Hebræo interpretes. Hieronymus enim habet,
 Placuerunt sibi in mendacio, Felix, Affectabūt mendacium,
 vel oprabunt, vel complacēbunt in mendacio. Quod non-
 nulli sic intelligunt, Cupiunt quod non assequantur, videli-
 cet quod iam antecelsit, vt exaltationem iustorum impe-
 diaut. Nequaquam enim impedire poterunt à salute, quos
 Deus ad illam præordinauit. Versu octauo, Non emigra-
 bo, Beatus Hieronymus vertit, Non timebo. Alij autem
 interpretes viciniū nostræ accedunt lectioni, dicentes, Non
 elabar, vel non mouebor. Versu decimo, Sperate in eo om-
 nis congregatio populi. Ex Hebræo, Sperate in eo omni
 tempore.

tēpore, o populi, effundite corā illo corda vestra. Versu nono, A Verūtamen vani filij hominū, mendaces filij hominū in stateris, vt decipiāt ipsi de vanitate in idipsum. Hieronymus, Verūtamen vanitas filij Adā, mendaciū filij viri, in stateris dolosis, fraudulenter agūt simul Quod facilem habet intelligentiā. Alij hanc accipiunt ex Hebraica lectione sententiā: filij hominū, vanitas sunt & mendaciū: si simul ponatur in trutina vel statera, erūt leuiores nihilo & vanitate, id est, vanitas pōderabit deorsum & ipsi ascēdent pariter sursum: hoc est, maior est vanitas filiorū hominum, quā vt possit ponderari. Quā sententiā habet Felicius ista versio, In stateris, vt ascēdat ipsi magis vanitate simul: quod sic exponit, Si ponantur simul filij hominū in altero latere, statera, & vanitates in altero latere, ipsi homines simul ascendent magis vanitate, minus ponderabunt quā vanitas, leuiores inuenientur vanitate: hoc est infinita & quasi non ponderabilis est eorum vanitas, & sunt velut ipsa vanitate vaniores.

Expositionem tituli qui est, pro Idithum, habes post annotationes in Psalmum xxxviii.

IN PSALMVM LXII.

VERSU primo, Ad te de luce vigilo. Ex Hebræo ad verbū verti potest, Ad te manicabo: quo verbo vsus est interpret Latinus in illo Euāgelij, Et omnis populus manicabat ad eū. Iuxta quod habēt vulgatiōres codices. Interpretes autē ferē omnes ex Hebræo per circūlocutionē vertunt. Hieronymus quidē, Ad te de luce consurgā. Felix, In aurora vel diluculo quæram te, vel surgam ad visitandū te. Alij, Diluculo adero tibi, vel mane suspiro ad te, vel præueniā mane corā te. Versu secundo, Quā multipliciter tibi caro mea. In Hebræo non habetur, quā multipliciter, sed loco eius habetur, cōcupiuit, seu desiderauit te caro mea, quomodo vertit Hieronymus, ac cæteri interpretes. Versu nono, Ipsi verò inuanum quæsierunt animam meam. Hieronymus, Ipsi verò interficere quæerunt animam meam. Alij ad perdendum, ad deuastandum, in, siue cum strepitu. Chald. Paraphr. Ipsi verò ad sepulturam quæsierunt animam meam.

DE TITVLO PRAECEDENTIS PSALMI.

IN VULGATIS codicibus Latinorū titulus præmittitur, Psalmus Dauid, cum esset in deserto Idumææ: quod alii qui

Lucas.

qui Latin
terpretat
In deser
Chald. P
m. siarbu
tie fide
ta legit
vibi Ps
fuisse ve
multo f
fugam f
cientem
sipherat
nucisim
II I L

VER
Te
niori ser
verba au
Tetende
fero & a
queos: d
Quis vi
verò ex
habent,
septimo
ad cor a
accipit
bet, Per
perueft
indicat
fima pe
su sept
Aliter
mi, Sag
corum
non ali
tara in

qui Latinorū interpretū secundū mysticā intelligentiā interpretatur desertū mūdi huius. In Hebraico tamē habetur. In deserto Iudææ: itē & in cōdicibus Græcis. Similiter habet Chald. Parap. Psalmus Dauid, in tēpore quo erat in deserto in sinibus tribus Iudæ. Quæ lectio secundū literam, & historie fidē verior videtur. Nusquam enim in historiis scripturæ legimus, Dauidem alicubi versatum in desertis Idumææ, vbi Psalmos potuerit canere: in desertis autem Iudææ, illū fuisse versatū manifestū est ex libris Regū: in quibus quoniā multo satis tempore vagabundus versabatur, hac illacque fugam securiorem petens. Psalmum canendi indubiē sufficientem habuit opportunitatem, Et si fortē desertum istud aspererat: quod erat in tribu Iudæ, vbi diu in locis abditis & occultissimis latuisse Dauidem cum suis militibus, ex cap. 11: 1 L primi libri Regum est manifestum.

IN PSALMVM LXIII.

VER S V tertio. Intenderūt arcū, ré amarā. Hieronymus, Tetenderunt sagittam suā, verbū amarissimū quod clariori sermone sic explicari potest: Ceu tēso arcu, pro sagittis verba amara & noxia eiaculantur. Chald. paraphr. sic habet, Tetenderūt arcus suos, vnixerūt sagittas suas veneno mortifero & amaro. Versu quinto, Narrauerūt vt absconderēt laqueos: dixerūt, quis videbit eos? Beatus Hieronymus vertit: Quis videbit nos? vt ad ipsos refertur ponentes laqueos. Alii, verò ex Hebræo interpretes iuxta modum nostræ lectionis habent, Quis videbit eos? nempe laqueos. Versu sexto, & septimo, Defecerunt scrutantes scrutinio: Accedet homo ad cor altum, & exalabitur Deus. Ex Hebraico textu alia accipitur sententia, quàm ex lectione vulgata. Sic enim habet, Perfecerunt scrutinium scrutatum, vel inuestigationem peruestigatam, intimo viri & corde profundo. Quæ lectio indicat prauos homines attentissimo consilio & profundissima peruestigatione occupari ad nocendum bonis. Versu septimo, Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum. Aliter ex Hebræo sic legitur iuxta versionem Hieronymi, Sagittabit eos Deus iaculo repentino, inferetur plagæ eorum, corruent in semetipsos linguis suis. Quæ lectione non aliud significatur, quàm subditus & inexpectatus impio tunc interitus, cuius se reos per suam impietatem fecerunt.

VERSV primo, Te decet hymnus Deus in Sion. Beatus Hieronymus sic vertit: Tibi silentium, laus, Deus in Siō. Quæ lectio Dei laudē significat inexplicabilem, & optimā modū ipsū laudandi esse in silentio, dum eius magnitudinē considerātes, silendo confitemur nihil nos posse dignū dicere laudi eius. Nunquam enim rectius laudamus, quā quādo præ stupore magnitudinis eius silere cogimur: hoc tantum cōfidentes, quod nos eius magnitudo nimium ineffabilis & incōprehēibilis silere cōpellat. Nihil est enim in Deo, quod cuiuscunq; valeat hominis lingua explicare. Potest & aliter intelligi prædicta lectio, hoc modo, Laudes tuæ quibus à nobis laudaris in hymnis & Psalmis, sunt quasi silentium, quoniā nihil valent eorum quæ in te sunt ad plenū explicare. Quāta cunq; enim de Deo dixerimus, nihil dicimus: dum eorū nihil ad plenum explicare sufficimus. Atq; hūc sensum innuere videtur Chald. Paraph. habens in hunc modū, Corā te reputatur sicut silentium laus, Deus in Sion. Atque Felix in sua versione nostræ lectionis textum seruat, dicens, Te decet laus, Deus in Sion: ad marginē annotans, verti posset, Tibi silet laus, vel tibi formosa laus, vel te expectat laus, De⁹ in Sion. Illud autem quod in fine versus habet lectio vulgata, tam Latina quā Græca, In Hierusalem, non habent exemplaria Hebræa neque Chaldæa. Versu quinto, Replebimur in bonis domus tuæ. Vox est iustorum ad beatitudinem cælestis patriæ aspirantium: quemadmodum indicat Chalda. Paraphr. ad initium huius versus præmittens, dicent verò iusti: Saturabimur bonitate domus tuæ, &c. Quæ autem sequitur in hoc versu atque sequenti, diuersi diuersimodè conueniunt. Nobis tamen non libet singula persequi. Versu septimo, Qui conturbas profundum maris, sonum fluctuum eius. In Hebræo contraria potius sententia habetur, Qui cōpelsis sonitū maris, tremitem fluctuum vel vndarum eius, & multitudinem populorum. Ac deinde sequitur: Et timebunt qui habitant in extremis, à signis tuis. Neque difficilis intelligentia est. Versu vndecimo, & duodecimo. Ri uos eius inebria, multiplica genimina eius, in stillicidiis eius lætabitur germinans. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ, & campi tui replebuntur vbertate. Beati Hieronymi versio ex Hebræo sic habet, Sulcos eius inebria, mult

E
 A multi
 nedic
 bunt p
 bus au
 lectus
 pus or
 tempo
 tuæ: &
 tione
 loco il
 eius: h
 humil
 sunt a
 modè
 stientu
 ouibu
 famul
 pecora
 nities
 tur, pe
 re nō a
 pia. At
 gregil
 latio d
 super p
 gētia h
 gratiæ
 cæ fid
 toties

D
 V
 b
 gloria
 cōstitu
 mini.
 re fact
 consili
 lia sup
 iuper

E Multiplicata fruges eius, pluuiis irriga eā, & germiui eius benedic. Voluetur annus in bonitate tua, & vestigia tua rotabunt pinguedine. Cuius lectionis ex Elucidatione & prioribus annotationibus, quantum ad primū versum facilis est intellectus. Secundus autē hunc habet sensum, Annus totus, tempus omne gratiæ, voluetur in benignitate tua, ita vt omni tempore semper adis paratus præstare benignitatē gratiæ tuæ: & quocūq; profectus fueris, quocunq; perueneris visitatione tua, ibi guttas cadere facies salutaris gratiæ. Felix autē loco illius, Multiplicata genimina eius, vertit, Aequa cumulos eius: hoc est, cōprime glebas eius: id est, superbos & eleuatos humilia, vt capaces fiant gratiæ tuæ. Versu vltimo, Induti sunt arietes ouium. Verbū istud ex Hebræo admodū diuersimodē transferunt. Beatus nanq; Hieronymus sic vertit: Vestientur agnis greges: hoc est, greges ecclesiarum ornabūtur ouibus, & simplicibus fidelibus, Deo in simplicitate fideliter famulantibus. Felix sic elegit: Vestient planities pecora, vbi pecora videtur esse nominatiui casus, & suppositū verbi: planities autē, accusatiuus rectus à parte posteriori, vt significetur, pecora vestire planities vel cāpos præ multitudine. Quare nō aliud significatur, quā fidelium in ecclesiis maxima copia. Atq; in hunc fermē sensum alius vertit: Plana obtegētur gregibus: alius, Induentur cāpi ouibus. Chaldaica autē translatio diuersam ab his ponit sententiā, dicēs, Ascēdent arietes super pecora. Qua lectione significari potest mystica intelligentia fecunditas magna præpositorū & doctorū in tempore gratiæ: qui quoties charitate vrgēte, semen verbi Dei & sanctæ fidei doctrinam conantur in animas hominū infundere, toties quasi super pecora arietes ascendunt, vt generent.

IN PSALMVM LXV.

VERSU primo, Date gloriam laudi eius. Ita quidem nobiscum vertit Hieronymus. Felix autem habet, Ponite gloriam laudē eius. Quod ita potest intelligi: Laudem Dei cōstituite, & reputate gloriam vestram, in laude Dei gloriemini. Verē enim nihil homini gloriosius, quā Deū laudare factorē & saluatorem suum. Versu quarto, Terribilis in consiliis super filios hominū, Hieronymus, Terribilia consilia super filiis hominum. Felix, Terribilis opere vel studio super filios Adam. Eadem est cum vulgata lectione harum

sententia. Versu sexto, *Qui dominatur in virtute sua in æternum*, Beatus Hieronymus, habet, *Qui dominatur in fortitudine sua seculo*: similiter Felix, *Qui dominatur in potentia sua seculo*: id est, *Qui orbis & mundi totius imperium tenet in fortitudine potentia suæ*. Similiter habet Chaldaica translatio, *Super orbem vel seculum*. Et per omnia consentit textus Græcus, qui sic habet ad verbum reddendo, *Lætabor in ipso dominante in potentatu suo seculi vel seculo*. Felix tamen ait rectè etiam ex Hebræo verti posse quod habet nostra lectio vulgata, *Qui dominatur in virtute sua in seculum, vel in æternum*: In secunda autem parte, *Qui exasperant, non exaltentur in semetipsis*: vocabulum Hebræum quod ponitur hoc loco illius, qui exasperant, à verbo sorar descendit, significatq; peruersos, abalienatos, declinantes, peruersè incedentes, inobediètes, rebelles, contumaces, proteruos, incredulos, contemnentes, recedentes, & huiusmodi: quæ omnia proposito non malè conueniunt, huiusmodi enim manifestum est esse qui Deum exasperant, & ad iracundiam prouocant per transgressionem mandatorum ipsius. Versu decimo, *Introduxisti nos in laqueum posuisti tribulationes in dorso nostro*. Pro (laqueo) beatus Hieronymus vertit, *obsidionem, & pro tribulationibus, stridorè*. *Introduxisti nos (inquit) in obsidionem, posuisti stridorem in dorso nostro*. Alij pro tribulationibus, *catenam* vertunt: alij *molestiam vel angustiam*. Vnde Felix, *Posuisti angustiam vel gemitum vel stridorem vel tribulationem in lumbis nostris*. Quod autem sequitur, *Imposuisti homines super capita nostra*: alij vertunt, *Insidere fecisti homines capiti nostro*: vel, *Equitare fecisti homines super capita nostra*. In quo significatur *populus domini vilissima seruitute se fuisse subiectum inimicis, ita vt quasi iumenta venissent in abusum hostibus*. In versu autè sequenti, cum dicitur, *Eduxisti nos in refrigerium*: Felix pro refrigerio, vertit, *abundantiam, significari putans terram spatiosam & latam, nepe terram promissionis, ad quam post multas tribulationes peruenerunt filii Israël, aut terram inimicorum fertilem, admodumq; fecundam, sub quibus antè seruierant*. Nos verò terram viuientium intelligere possumus, aut abundantiam diuinæ consolationis, de qua nos apostolus instruit, dicens, *Sicut abundant passionibus Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra*.

VER
cur
donet no
rest in
niz spiti
& in Gr
reatur n
hil nisi a
quæ cor
gnoscam
rum. H
gentibu
io claric
gis. Hier
tor es s
nitur, se
cõtextu
nus, quo
sententiã
æternita
gata, Ge
sue duct

VER
Hi
denti pe
per aere
super te
ad consc
tium in
braicum
rabothe:
uitate si
ca parap
rabothe,
bro de r
expone
Alij dic

IN PSALMVM LXVI.

VERSV primo, Deus miser eatur nostri. Verbum Hebraicum iechanenu, sonat misereatur nobis, vel per gratiam donet nobis, vel etiam gratiam donet nobis. Vnde intelligi potest in emphasi dictionis huius, & peccatorum remissio, & gratia spiritualis collatio. Quod autem in nostris codicibus, item & in Graecis habetur secundo repetitum in fine versus, Et misereatur nostri, id Hebraea non habent. Ipsa autem adiectione nihil nisi affectus magnitudo declaratur, ob quam solemus ea quae cordi nobis sunt saepius inculcare. Versu secundo, Ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum. Hieronymus, Ut nota fiat in terra via tua, in vniuersis gentibus salus tua. Eadem est cum nostra lectione, sed aliquanto clarior intelligentia. Versu quarto, Et gentes in terra dirigis. Hieronymi versio habet, Gentium quae in terra sunt ductor es sempiternus. Quod tamen in Hebraeo expressè non ponitur, sed tamè selah in fine versus adiungitur, quod ille cum contextu versu copulans, vertit, ductor vel director sempiternus, quoniam selah putat valere semper, Qui autem iuxta aliam sententiam selah aliud velle dicunt, nec poni ad significandum aeternitatem, nihil aliud vertit quam quod habet lectio vulgata, Gentes in terra dirigis, vel gentium in terra eris director huius ductor, ac deinde selah adiiciunt separatim.

IN PSALMVM LXVII.

VERSV quarto, Iter facite ei qui ascendit super occasum. Hieronymus ex Hebraeo vertit, Preparare viam ascendentem per desertum. Quod intelligi potest de ascensu ad caelos per aërem & orbem caelestes, in quibus non est habitator ut super terram. Aut mysticè intelligitur de aduentu Christi ad conscientias hominum à mundi tumultibus se custodientium in silentio & quiete animi. Felix autem vocabulum Hebraicum reliquit, sicque vertit, Preparare semitam insidentem haraboth: dicens per haraboth intelligi supremum caelum à suauitate sic dictum. Cui sententiae videtur consonare Chaldaeica paraphrasis, Extollite sedentem super sedem gloriae in haraboth, siue supremo caelo. Concordat & Reuchlinus in libro de rudimentis Hebraicis, ita hunc versum iuxta Hebraeos exponens, Qui vehitur in amoenis iocundisque beatorum caelis. Alij dicunt apud Hebraeos caelum nouum appellari haraboth

(quod interpretatur deserta) eo quòd stellis omnino careat, E
 ceteris octo inferioribus cælis stellas omnes cõplectentibus.
 Septem enim cæli inferiores planetas septẽ in se ferũt: octa-
 uum autem tenet stellas omnes fixas, quod est firmamẽtum.
 Itaq; nonum desertum & stellis vacuum dicũt. Versũ sexto,
 Qui habitare facit vnus moris in domo. Ex Hebræo Hiero-
 nymus vertit solitarios, alij vnicos, id est, derelictos, non ha-
 bentes à quibus colligãtur aut foueantur, cuiusmodi sunt or-
 phani & pupilli. Hos enim in domo habitare facit, id est, ad
 se colligit, & tanquã filios suæ familiæ facit, ac familiares ha-
 bet. Felix aliter intelligit: Qui habitare facit vnicos domum: F
 id est, ex vnici personis faciat magnã familiam, nimirũ san-
 ctam ecclesiam. Atq; huc tendere videtur quod habet Chald.
 Paraphr. Deus qui combinat combinationes singulorũ ad fi-
 lum combinationis simul. Filum enim istud combinationis,
 vna fides & vna charitas est. Alij vertunt: Qui vnici restituit
 domum: hoc est, Qui carentibus liberis restituit suam fami-
 liam: quẽadmodũ Abraham penẽ de posteritate sua desperan-
 tem fœcũdauit, atq; ad maximam familiam restituit. Versũ
 septimo, Similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepul-
 chris. Huius loco ex Hebræo vertit Hieronymus, Increduli G
 autẽ habitauerũt in siccitatibus, id est, in egestate & afflictio-
 nibus, nõ habentes spiritualem consolationem: aut, aquis gra-
 tiæ & veritatis carebunt. Versũ decimo, Pluuiam volunta-
 riam segregabis Deus hæreditati tuæ: & infirmata est: tu ve-
 rò perfecisti eam. Hieronymus, Pluuiam voluntariam eleua-
 sti Deus, hæreditatem tuam laborantem tu cõfortasti: quod
 non difficilem habet neque diuersam à vulgata lectione in-
 telligentiam. Versũ decimotertio, Rex virtutum dilecti di-
 lecti, & speciei domus diuidere spolia. Ex Hebræo Hierony-
 mus vertit, Reges exercituum fœderabuntur fœderabuntur, H
 & pulchritudo domus diuidet spolia. Quod sic potest intelli-
 gi, Reges potentes prædicatione apostolica conuersi, sub-
 mittent se fidei catholicæ, & eũ ecclesia velut fœdus inibunt,
 prædicatesq; ac præpositi in ecclesia (qui sunt pulchritudo,
 species, & decor domus Dei) diuident spolia, læti triumphabunt,
 Esaiæ. 9. quomodo apud Esaiam de iisdem scribitur, Lætabũtur
 coram te, sicut qui lætantur in messẽ, sicut exultant victores
 capta præda, quando diuidunt spolia. Alij pro, fœderabun-
 tur fœderabuntur, vertere malunt, fugient fugient, aut pro-
 fuga

affligabuntur, profligabuntur. Versu decimoquarto, Si dormiatis inter medios clericos, pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsu eius in pallore auri. Hieronymus. Si dormieritis inter medios terminos pennæ columbæ deargentatæ, & posteriora dorsu eius in virore auri. Quod in eandem sententiam facillè possumus reducere, in quam superius vulgaram lectionem sumus interpretati, hoc modo, Si ecclesiarum prelati inter medios terminos dormiatis: id est, non securè in conclauibus desides, pigri, ac resupini, sed in ipsis terminis: hoc est, si in custodia gregis commisi peruigiles extiteritis, colubam habebitis formosam, &c. Oportet enim eos qui speculatores constituti sunt domus Israël, non in intimis conclauibus pigros & otiosos stertere, aut in vtranq; aurè securos dormire, quasi altissima pax sit, & nusquam hostiū aliquid timere debeant per circuitū: sed inter medios terminos super speculam necesse est cubent, ita vt ad quantumuis leuem rumusculum hostium possint excitari, moxq; tuba canere, & hostile periculum populo significare. Id vbi agunt, quibus populi cura commissa est, ibi formosa est columba, ecclesia talibus gaudens rectoribus. Vbi verò quasi in altissima pace securi rectores stertunt, in medijs ciuitatibus, gulæ & luxuriæ vacantes in cœnaculis & cubilibus, nihil mirum, si denigrata appareat colūba, quæ tam infidelissimos habet custodes. Ad eandem quoq; sententiam adduci potest quod Felix vertit, Si dormiatis inter chytropodes, vel focos, vel vncinos, vbi ponuntur ollæ ad ignem. Solent enim qui in foco dormiunt inter instrumenta illa ferrea, super quæ locantur cacabi & ollæ æneæ, facillimè ad quolibet rumusculū excitari: & plerunq; ibi se locant qui non totam noctem edormire, sed ad medium noctis ad opus necessarium volunt exurgere. Significatur ergo etiam hac dormitione in foco inter chytropodes, vigilatia & cura præpositorum ecclesiæ. Dicuntur autem Græco vocabulo *χυτροποδες* chytropodes, vel ferramēta pedata super quæ ollæ constituntur, vel (iuxta quorundam sententiam) ipsæ etiam ollæ pedes tales habentes. Dicitio cōposita est à *χυτρον* chytron, quod significat ollam, & *πους* pus, pedem. Alij sic intelligunt: Si sederitis inter ollas: hoc est, ita atri fueritis, & commaculati, siue etiam miseri & deturpati afflictione nimia, vel vitiorū immanitate, quæ admodum ollæ in foco, nunc in tempore euangelicæ gratiæ, eritis sicut columba pulchra, quæ habet penas

deargentatas, & dorsum in similitudinē fului auri: id est, vete-
 ra transferunt, facta sunt noua omnia, Versu decimosexto,
 Mōs coagulatus, mons pinguis: vt quid suspiciamini montes
 coagulatos? Mōs in quo beneplacitū est Deo habitare in eo.
 Hieronymus, Mons excelsus mons pinguis: quare contendi-
 tis montes excelsi aduersus montē quem dilexit Deus, vt ha-
 bitaret in eo? Hoc est, Vos cōgregationes impiā infidelium,
 synagogā satanz, quare vos opponitis ecclesiā sanctā, ipsius
 fidem respuendo, ipsam etiam persequendo: quū Deus ipsam
 ita dilexerit, vt habitationem voluerit in ea cōstituere? Felix
 vertit, Vt quid mōtes altissimi infidiosē intuemini, vel inui-
 diosē aspicitis, mōtem illū quem dilexit Deus. Et eadem sen-
 tentia est. Versu decimo octauo, Currus Dei decem milibus
 multiplex, milia latantium. Hieronymus, Currus Dei, innum-
 merabilia milia abundantium. Felix, Currus Dei, cētena mi-
 lia, duo milia angelorū. Alij, Currus Dei, binæ myriades mi-
 lium replicationis: hoc est, bis decem milia milium replicata.
 Alij, myriadam milia: id est, milia decē milium. Alij, Equita-
 tus Dei, binæ myriades (vna autē myrias decem milia conti-
 net) multa milia angelorū. In omnibus autem his, nihil indi-
 catur quod innumerabilis est exercitus angelorū Deo mini-
 strantium. Versu vigesimoprimo, Prosperū iter faciet no-
 bis Deus salutarium nostrorum. Hieronymus, Portabit nos
 Deus salutis nostræ. Quod intelligi potest, sicut mater portat
 filium & custodit portando, ne quid patiatur nocementi. In
 quo significatur maxima Dei erga electos benignitas & sol-
 licitudo. Felix, Aggrauabit nos Deus salute nostrā: id est, pro-
 onere nobis imponet salutem nostram. Verè dulce onus
 quo nos onerat. Verè onus leue quod imponit humeris no-
 stris. Meritò enim dulcescere nobis debet etiam si quid ama-
 ri contingat imponi ferendū, quando cogitamus ad nostram
 salutem id fieri. Alij clarius vertunt, Augeat nobis beneficia
 sua, vel cumulabit nobis beneficia sua, aut salutes suas.

Matt. II.

Versu vigesimonono, & trigésimo, Ibi Benjamin adole-
 scentulus in mentis excessu, principes Iuda duces eorum.
 Hieronymus, Ibi Benjamin paruulus continens eos, princi-
 pes Iuda in purpura sua. Felix, Ibi Benjamin paruulus domi-
 natur illis, principes Iuda in phrygianicis suis. Quæ versio-
 nes ambæ eandem complectuntur sententiam, quoniā Pau-
 lus Apostolus de Benjamin paruula tribu (nimirū quæ extin-
 cta

A cta fermè fuerat propter vxorè Leui turpi libidine à Galao-
 nitis oppressam & interfectam) præcipuus fuit princeps & fun- Iudi. 29-
 dator, itemque & conseruator ecclesiarum, quæ in gentibus & 21.
 Deo fuerunt edificatæ: vt vbi de gentium conuersione fit
 mētio, rectè primus locus detur Benjamin, quòd dominetur
 illis, siue quòd contineat illos. Per id verò quod sequitur,
 Principes Iuda in purpura sua, aut in phrygianicis suis (quæ
 idè volunt) significatur cæterorū apostolorū qui de tribu Iu-
 da potissimū electi fuerunt, dignitas sacerdotalis & apostoli-
 ca omni ornatu & honore dignissima. Versu trigessimopri-
 mo, Manda Deus virtuti tuæ. Ex Hebræo, Præcepit Deus de
 fortitudine tua, vel mandauit Deus virtutè tuam. Vbi ad po-
 pulum Dei sermo dirigitur. Omnis enim fortitudo & virtus
 quæ facta est in te, ô plebs domini, eam præcepit fieri Deua
 in vobis. Vel, Præcepit tibi Deus, ô popule Christiane, vt for-
 titer agas, à firmitate fidei nullis tentationibus te sustinens
 amoueri, sed fortis sis in bello, vt pugnes cū antiquo serpente,
 & cum omnibus qui te impugnabunt. Versu trigesimoter-
 tio, Vt excludant eos qui probati sunt argento. Beatus Hieto-
 nymus vertit, Cōgregatio fortium in vaccis populorum cal-
 citantium contra rotas argenteas. Quod rectè de rebellionē
 contra apostolicam prædicationē potest intelligi. Sunt enim
 apostoli quasi rotæ argenteæ. Rotæ quatenus velociter dis-
 currètes super terram vehentes sedentē in curru dominum:
 id est: gloriam eius vbique prædicantes. Argenteæ verò, quo-
 niam optimè sonoræ per probatissima veritatis eloquia quæ
 prædicabant. Calcitrantes ergo contra rotas argenteas quæ
 sunt, nisi repugnantes apostolorum sermonibus? Atque hos
 omnes, siue maiores fuerint, siue minores, orât fideles incre-
 pari, atque comprimi, vt nō præualeant. Felix ita vertit, Dis-
 sipa feram arundinis congregationem robustorum in vitu-
 lis populorū, optantem numerationes argenti, aut fragmen-
 ta argenti. Quod exponi potest de auaritia principum se-
 culi, à quibus primitiua ecclesia sustinuit grauem persecutio-
 nē. Legimus enim seculares principes, aliosq; illis adiuctos
 per Christianorū persecutionem frequenter consulisse suæ
 auaritiæ, Vnde de Iuliano illo impio apostata legimus, quòd
 Christianorum patrimonia rapiebat Christianitatis præ-
 textu, sacrilegamque suam auaritiam Euangelij testimo-
 nio colorabat, dicens, Christus vester dicit in Euangelio,

Qui non renuntiauerit omnibus quæ possidet, non potest
 Luc. 14. meus esse discipulus, Idipsum Paulus apostolus de Hebræis
 Hebr. 10. scribit, quòd in Iudæa pro Christi nomine rapinam bonorù
 1. Thef. 2. suorù passus fuerint cum gaudio: idem de Theffalonicensibus
 quoque commemorans, quòd eadem passus fuissent à suis con-
 ciuibus, qualia Iudæi à suis contribulibus passus fuerant, Idem
 pluribus in locis testantur ecclesiasticæ historiæ, Versu trige-
 simoquarto, Aethiopia præueniet manus eius Deo. Hierony-
 mus, Aethiopia festinet dare manus Deo. Felix Aethiopia
 faciet currere manus suas ad Deum: hoc est, celeriter manus
 suas Deo protendet, vt vertit alius, Chaldaica translatio totù
 hùc versum sic habet, Venient principes de Aegypto ad con-
 uersione filij Aethiopù, current extèdere manus suas in ora-
 tione ante Deù, Quæ omnia lectionem nostram & expositio-
 nem suprâ positam rectè confirmant atq; elucidant, Versu
 trigesimo sexto, Psallite Deo qui ascendit super cælù cæli ad
 Orientem. Hieronymus vertit, Qui ascēdit super cælù cæli,
 à principio: id est, qui sedet in cælis cælorù ab initio, quomo-
 do vertit Felix. Alij vertunt ad sententiam nostræ lectionis,
 Ascendenti super cælos cælorum Orientis, siue ad Orietem.
 Alij sic, Qui sedet super cælos, cælos sempiternos: id est, cælos
 qui ab initio facti iidem permanēt. Versu trisimoséptimo,
 Ecce dabit voci suæ vocem virtutis. Quidam hoc secundum
 naturâ intelligunt de terribili sono tonitruui, quæ dicitur vox
 Dei, & vox virtutis suæ, vox fortis, ita vt procul audiatur ab
 hominibus. Alij intelligūt de voce euāgelicæ prædicationis,
 quæ vox Dei est, quoniam nō ipsi à se loquuntur quæ prædi-
 cāt, sed ex spiritu Dei q loquitur in eis, iuxta Saluatoris ver-
 bum, Huic autē voci prædicationis dat Deus vt sit vox vir-
 tutis & fortitudinis, quoniam efficaciam addit, vt vim habeat
 ad operandum in cordibus audientium: quæ admodum suprâ
 dictū est in expositione versus illius, Dominus dabit verbum
 euangelizātibus, virtute multa. Nobis cōuenientius videba-
 tur, vt de vltima voce quā expectamus in die iudicij audien-
 dam, præsens sermo intelligeretur: vt post initium, ac proces-
 sum ecclesiæ pulchrum descriptū, hūc etiam finis omnium, ac
 retributio cōmemoretur. Versu vltimo, Mirabilis Deus in
 sanctis suis. Hieronymus, ac ceteri omnes ex Hebræo inter-
 pretes concorditer vertunt, De sanctuario suo, aut in san-
 ctuariis siue sacriariis suis. Ac iuxta hanc sententiā poterit in
 vul

vulgata
 ris neu
 admod
 accipia
 possum
 sunt ve
 gratian

V E M
 lo
 nis, qua
 bus. Sic
 peccato
 trant vi
 in lutū
 plicui i
 impius
 est gutt
 Dei me
 meā, H
 cōrista
 Felix ha
 decimo
 Cantica
 libet in
 suarum
 inter po
 haber. C
 in dom
 ro orati
 Hieron
 liationi
 domine
 benepla
 pateus
 coronet
 conclud
 super m
 accipit

vulgata lectione Latina accipi ablatius, sanctis, vt sit generis neutri. Sic enim sancta p̄ sanctuariis dicere solemus: quē admodum sancta dicuntur & sancta sanctorum. Imò etiam si accipiamus in genere masculino, sanctos, secundum rem possumus inuenire concordiam. Nam sancti Dei homines sunt velut sanctuarium Dei, in quibus ipse libenter secundum gratiam & gloriam suam inhabitat.

IN PSALMVM LXVIII.

VERSU primo, secūdo, tertio, & quarto, Notanda est hoc loco Paraphr. Chald. exponēs similitudinē comparationis, quæ in annotationibus priori dicta est innui in his versibus. Sic autem habet, Salua me Deus quoniam irruit cohors peccatorū vt inferat tribulationem mihi, sicut aquæ quæ intrant vsque ad animā. Demersus sum in captiuitatē, tanquam in lutū profunditatis, & non est mihi locus vt consistam. Applicui in validam multitudinem cohortis peccatorum, & rex impius captiuū tenet me. Fatigatus sum a clamorib⁹, siccatus est guttur meum, consumpti sunt oculi mei ab expectatione Dei mei. Versu decimotertio, Et operui in ieiunio animam meā, Hieronymus, Et fleui in ieiunio animā meam: hoc est, cōristaui, & affixi flendo simul & ieiunando animā meam. Felix habet, Et fleui, dum esset in ieiunio anima mea. Versu decimoquinto, In me psallebant qui bibebant vinum. Felix, Cantica fui bibentium siceram: id est, vinū aut potum quemlibet inebriatum: hoc est, de me cantabant, & mea opprobria suarum cantionū faciebant materiam, meamq; irrisionē ipsi inter pocula faciebant esse sua gaudia. Paraphrasis Chaldaica habet. Cantilena fuit eorū qui vadunt ad bibendum siceram in domo cauponaria ipsorum. Versu decimosexto, Ego vob orationē meam ad te domine, tempus beneplaciti Deus, Hieronymus, Mea autē oratio ad te domine, tempus reconciliationis est Deus. Felix, Ego autem orationem meam ad te domine tempore beneplaciti Deus: id est, cum tempus esset beneplaciti. Versu decimo octauo, Neque vrgeat super me puteus os suū. Hieronymus pro vrgeat, posuit coronet. Non coronet (inquit) super me puteus os suū: id est, nō per circuitū concludat. Felix clarius v̄rtit, Non claudat, vel non obstruat super me puteus os suū. Translatio autem Chald. puteū hunc accipit gehēnam, dicēs, Non operiat aduersum me gehenna

os suum. Versu vigesimo quarto, Improperium expectauit E
cor meum & miseriam. Hieronymus, Opprobrium contritum
est cor meum & desperatus sum. Felix, Opprobrium contri-
uit cor meum, & afflictus sum. Versu trigesimo sexto, Et
placebit Deo super vitulum nouellum, cornua producentem
& vngulas. Felix, Et placebit domino super bouem & vitu-
lum, cornua producentem, & producentem vngulas. Hiero-
nymi tamen versio, vitulum nouellum habet, quemadmo-
dum habet vetus nostra Latina lectio. Mirum verò quid si-
bi velit Chaldaica Paraphrasis quæ hoc loco habet, Placebit
coram Deo magis quàm bos pinguis & electus quem offe-
rebat Adam primus, cuius cornua præcedebat fissionem vn-
gularum. Expositionem tituli, qui iuxta Græcos atque Lati-
nos codices est, In finem, pro iis qui commutabuntur, secun-
dum Hebræos: pro liliis, vel super liliis vel lilia, require post
annotationes Psalmi XLIII.

IN PSALMVM LXIX.

VERSU primo, Deus in adiutorium meum intende, do-
mine ad adiuuandum me festina. In Hebræo non nisi
vnum habetur verbum, hoc modo, Deus vt liberares me, do-
mine vt auxiliaris mihi festina. Versu quarto, Auertantur
statim erubescences, qui dicunt mihi euge euge. Hierony-
mus, Reuertantur ad vestigium confusionis suæ, qui dicunt
vah vah: hoc est, Veniant & pertingant ad cōfessionem suam,
qui contra me malum loquuti sunt.

DE TITVLO PRAECEDEN-

TIS PSALMI.

TITVLVS Psalmi est, in finē Dauid in rememoratione
eo quod saluum fecit eum dominus. In Hebræo tantum
est, ad recordandum. Quo significatur hunc Psalmū Deo sug-
gerere de liberatione & salute præstanda, & quasi Deum præ-
standæ salutis cōmonestare, ac velut in memoriam reuoca-
re: quod ipsum etiam vulgata lectione iudicatur, cū dicitur,
In finem, Dauid in rememoratione: hoc est, ad rememoratio-
nem vel recordationem. Quod autē adiectur in Latinis co-
dicibus, Eò quod saluum fecit eū Deus, in Hebræo omnino
nō habetur. In Græco sic habetur, *eis τὸ σῶσαι με κύριον*: hoc est,
vt Deus faciat saluum. Atq; ita non nisi exponitur hac adie-
ctione, quid sibi velit quod præmittitur, Dauid ad recordan-
dum

A dum. Ad hoc enim sui petit dominum recordari, ut saluus fiat & liberetur ab aduersariis.

IN PSALMVM LXX.

VERSU tertio, Esto mihi in Deum protectorem, & in locum munitum. Hieronymus ex Hebræo, Esto mihi robustum habitaculum, ut ingrediar iugiter: præcepisti ut saluares me. Similiter vertit Felix, nisi quod pro robusto habitaculo, ponit rupē fortitudinis, Postulat hac oratione iustus Deum se habere ut locum munitum, sibi semper parētem ad ingressum, ad quem tutò possit in omnibus periculis confugere. Versu septimo, In te confirmatus sum ex utero. Hieronymus, A te sustentatus sum ex utero. Felix, Super te innixus vel sustentatus sum ex utero. Nam vocabulum Hebraicum Samach, significat apodiauit, vel innixus est. Siue autem dicas, Super te confirmatus sum, siue super te innixus sum, vel apodiaui vel sustentatus sum, eadem habetur sententia. Quod autem sequitur. De ventre matris meæ tu es protector meus. Felix ita vertit, De intestinis matris meæ tu extrahens me: id est (quod Psalm. XXI. ponitur) qui extraxisti me de ventre matris meæ. Versu nono, Repleatur os meū laude, ut cātem gloriā tuam, tota die magnitudinem tuā. In Hebræo tantū legitur. Impleatur os meum laude tua, tota die magnitudine tua, vel pulchritudine tua, vel gloria tua. Versu decimo quinto, Ego autem semper sperabo, & adiciam super omnem laudē tuam. In Hebræo, pro sperabo, habetur expectabo. Unde beatus Hieronymus ex Hebræo vertit, Ego autē iugiter expectabo. Sentētia autem in idem recidit, quoniam is qui sperat auxilium, expectat illud ab eo in quo sperat: Versu decimosextimo, Quoniam non cognoui literaturā. Tamen si nobiscū beatus Hieronymus verterit literaturas, ceteri tamen ex Hebræo interpretes longē aliter vertunt. Nam Felix (quem alij recentiores sequuntur) hanc partem coniungendo præcedentibus in versu priori, ita vertit, Os meū annuntiabit iustitiam tuam, tota die laudem tuā certē nō cognoui numerū: vel, Quoniam nō cognoui numerationes vel narrationes. Quod sic exponūt, Certē nō cognoui numerū laudis tuę, vel non possum enumerare siue enarrare laudem tuā: maior est enim quā ut humano ingenio cōprehendi, aut humana enarratione possit enumerari. Et est sanē hęc versio Hebraicę deriuationi suis conueniēs quon

quoniã vocabulum Hebraicum sephoroth, hoc loco pro li-
teraturis positũ, à verbo saphar descendit, quod absque hæsiti-
tatione significat numeravit, vel censuit. Vnde videtur deri-
uatũ illud nomẽ pluralis numeri aptissimẽ numerationes ver-
ti posse. Sciendũ tamen est, quod neq; Gallicana lectio (quæ
habet literaturas) ab Hebræo omnino distõnat, neq; Roma-
na, quæ habet negociationes. De priore, primũ quidẽ Hiero-
nyimi docet autoritas, qui non aliud quàm literaturas ver-
tit. Deinde & Ioãnes Reuchlinius hoc ipsum confirmat, ma-
nifestẽ asserens dictiõnẽ hoc in loco positam significare scri-
pturã vel literaturam, q̃e admodum ad oculum videre po-
teris in eius dictionario, in, explicacione verbi suprã positi sa-
phar: cuius significacionẽ admodũ proluxa deductiõne mani-
festat. Porrò de negociationibus quis non videt maximam
esse conuenientiam numerationibus cum negociationibus?
Nõnne omnis penẽ negociatorum res in numerando, suppu-
tãdo, ratiõesq; cõscribendo consistit? Quelibet ergo prædi-
ctarum lectiõnum iure toleranda videtur, etiam si origina-
lem respiciamus. Hebræorum linguã. Versu vigesimo, &
vigesimalimo, Donec annũtiem brachium tuum genera-
tioni omni quæ vêtura est. Potentiã tuam & iustitiam tuam
Deus vsq; in altissima quẽ fecisti magnalia, Deus quis simi-
lis tibi? Hieronymus ex Hebræo, donec annuntie brachium
tuum generato (scilicet præenti) cunctisq; qui vêturi sunt
fortitudines tuas. Et iustitiam tuam Deus vsque in excelsum
(subaudi annuntiem, prædicem, vel efferam) ac deinde,
quanta fecisti magnalia Deus, quis similis tibi? In eandem
sententiam vertunt item alij ex Hebræo interpretes.

IN PSALMVM LXXI.

VERSU primo, Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam
tuã filio regis. Chald. parap. sic habet, Deus, itinera ri-
goris tui, vel sententiã iudiciorum tuorum, regi Messie da, &
iustitia tuam filio regis. Ex quo primũ patet secundũ hanc
paraphrasim, de Messia psalmũ principaliter intelligi. Deinde,
quod iudicium dare intelligat, dare executionem iudicij,
& cõmissionem exequendẽ iustitię: quomodo nos etiam in
Elucidatione sumus interpretati. Nã quidem aliter accipiũt,
Da iudiciũ (id est equitatem ipsam) regi Messie & membris
eius, vt videlicet sint equi & iusti. Sed prior intelligentia vi-
detur

A detur
tiz q
posse
interp
gis te
fuit
Paul
eũ fa
mont
mẽt:
B pacis
lẽt m
Eleua
bunt.
Ex H
spect
tibi f
licet
Hier
C nam
sit ab
quom
quod
ratur
seuer
sic ha
lumi
ne ex
serui
su ser
D Hel
lere p
hũc r
secat
si nõ
Atq;
gine
per q
atq;
relec

A detur cōmodior & plenior, totique huic de Messia prophē-
 tiz quadrantior. Postremò indicatur illud, filius regis, referri
 posse ad regem Dauid, quod nos de patre rege eterno sumus
 interpretati. Messias nanq; & regis æterni Dei patris, & re-
 gis temporalis Dauidis verus secundum humanitatem filius
 fuit: quem admodū initio sui euāgelij Matthæus testatur, &
 Paulus initio epistolæ ad Romanos asserit, ex semine Dauid
 eū factum esse secundum carnem. Versu tertio, Suscipiant
 montes pacē populo. Hieronymus pro, suscipiant, vertit, assu-
 mētneque diuersa est sententia. Assumpserūt enim apostoli
 B pacis euangelium populus prædicandum. Felix vertit, Extol-
 lēt montes pacem populo. Eadēque rursus sententia est,
 Eleuabunt Euangeliū pacis super populum: hoc est, prædica-
 bunt. Versu quinto, Et permanebit cum sole & ante lunā.
 Ex Hebræo, Timebūt te cum sole & ante lunam, vel in con-
 spectu lunæ: hoc est, Timebunt te, adorabunt te, & seruient
 tibi fideles tui, quādiu erit sol, & quādiu durabit luna, vide-
 licet vsq; ad consummationem seculi & in æternum. Beatus
 Hieronymus vertit, Timebūt te quādiu erit sol, & vltra lu-
 C nam in generatione generationum. In quo illud videri pos-
 sit absurdum quod dicitur, vltra lunam: nisi sic intelligatur,
 quomodo in annotationibus principalibus diximus, de illo
 quod post iusta vulgatam lectionem sequitur, Donec aufe-
 ratur luna. Felix autem vertit, In cōspectu lunæ, vel dum per-
 seuerabit luna, vel ante lunam. Chaldaica autem paraphrasis
 sic habet, Timebunt à te cum ortu solis, orabunt coram te à
 lumine lunæ, gnerationes generationum: hoc est, primo ma-
 ne ex oriente sole, & vesperi prodēte sese lumine lunæ, tibi
 seruiēt fideles tui: id est, mane & vespere, siue iugiter. Ver-
 su sexto, Descendit sicut pluuia in vellus. Hunc versum ex
 D Hebræo variè interpretes transferunt, quidā enim pro vel-
 lere ponunt herbam detonsam vel resecatam. Vnde Felix ad
 hūc modum vertit, Descendet sicut pluuia super herbam re-
 secatam, vel super tōsum: id est, super gramen incisum: quod
 si nō habuerit pluuiam, postquam resecatum fuerit, arefcet.
 Atq; ita intelligunt non de descensu Christi in vterum vir-
 gineū, sed de spiritali descensu per gratiam in corda fidelium,
 per quem descensum iustitiam facit & pacem illic exoriri
 atq; foueri. Quomodo enim pluuia descendit super herbam
 resecatam, vt iterum floreat pratum suo virore spoliatum, ita
 super

Matth. i.
Rom. i.

super genus humanū iam semel resecatum, & omni ornatu E
 spoliatū, ac per primi parentis peccatum velut detonsum, ve-
 nire necesse fuit desuper gratiā Christi domini, vt iterū fru-
 ctū bonum proferat semel resecata, imò frequenter resecata
 & detonsa terra cordis nostri. Atque huic satis apertè conso-
 nat Chaldaica paraphrasis quæ hoc loco sic habet, Descendet
 velut pluuia voluntaria atque desiderata, vel pluuia benepla-
 citi super herbam quæ incisa est, vel corrosa à locusta. Ac iu-
 xta hanc expositionem id quod subiungitur, Et sicut stillici-
 dia stillantia super terram secundum rem cum priore parte
 idem sonat. Attamen beatus Hieronymus, nobiscum in ver. F
 sione sua ponit vellus, & post illū alij nonnulli ex Hebræo
 interpretes. Versu septimo, Orietur in diebus eius iustitia
 & abūdantia pacis. In Hebræo sic habetur, Florebit vel ger-
 minabit in diebus eius iustus, & multitudo pacis: hoc est, flo-
 rebūt, & germinabūt ipso regnāte iusti plurimi, & germina-
 bit pax copiosa. Versu nono, Coram illo procidēt Aethio-
 pes. In Hebræo est dictio Ziim, quæ à diuersis diuersimodè
 vertit. Beatus Hieronymus nobiscum vertit, Aethiopes. Fel-
 ix dicit verti posse, nauas, vel habitantes solitudinem. Alij
 vertūt accolae deserti, vel solitudinarios, vt significetur popu-
 los remotissimos, & longè ab hominibus distantes, homini-
 būsque incognitos, ad Christum conuertendos. Versu de-
 cimo, Reges Arabum & Saba dona adducent. Hieronymus,
 Reges Arabiæ & Saba tributum conferent. Felix, Donum
 vel tributum vel præmium adducent. Alius vertit honorariū
 munus, scilicet quod ad honorem offertur. Versu decimo-
 tertio, Parcet inopi & inopi. Felix, Miserebitur super mendi-
 cum & inopem. Nam parcet, positū est, pro miserebitur, vel
 gratiosè seu misericorditer ager. Versu decimoquarto, Et
 honorabile nomen eorum coram illo. In Hebræo non habe-
 tur nomen, sed sanguis, quem admodum Hieronymus ac cæ- H
 teri qui ex Hebræo versiones fecerunt, concorditer omnes
 transferunt. Et honorabilis (inquiunt) vel preciosus erit san-
 guis eorum coram oculis ipsius. Quo verbo significatur,
 mortem sanctorum pro Christi nomine & sanctissima fide
 occumbentium, fore Christo domino gratissimam, & sacri-
 ficium omnibus modis acceptissimum, hoc enim est sangui-
 nem eorum fore preciosum in oculis Dei, effusionem san-
 guinis & vitæ pro Christo oblationem, maximi precij du-
 cen

cedēda, &
 culis De
 legitur, I
 Quod Ite
 stitate v
 nis qui p
 dunt. V
 mis mon
 pissath b
 diuersim
 quod La
 ctio. Nā
 tum scri
 quoniā i
 testē non
 cōcorda
 mus. Bea
 bile triti
 braicis,
 placentu
 ticulari
 scopus, n
 dēs, in tr
 Erit plac
 rū conco
 terit acc
 tilsimi f
 sub spec
 albę pla
 verus M
 memori
 mi tr
 præstan
 celo de
 vel qui
 rei omni
 ratione
 (inquit
 tomme
 que eni

cendā, & in maximum meritum ipsis reputandam coram oculis Dei. Atque hoc ipsum est, quod in alio quoque Psalmo legitur, Preciosa in cōspectu domini mors sanctorum eius. Quod licet de omnibus generali intellectu verum sit in sanctitate vitā finientibus, peculiarius tamen & excellentius de his qui pro Christi nomine, martyrij supplicio, sanguinē fundunt. Versu decimosexto, Erit firmamentū in terra, in summis montiū. Hoc loco pro firmamento, in Hebræo ponitur *pillath bar*, quod apud interpretes tā Hebræos quā Latinos, diuersimode redditur. Septuaginta enim trāstulerūt *ἑρπυμα*, quod Latine sonat firmamentū, vt habet vulgata. Latina lectio. Nā quod arbitrati sunt quidā scriptorū vitio firmamentum scriptū esse pro frumento, non habet verisimilitudinem, quoniā in Græco (vnde nostra Latina lectio versa est) manifestē non aliud quā firmamentū habetur, de quorum tamē cōcordantia in principalibus annotationibus non nihil diximus. Beatus autē Hieronymus ex Hebræo vertit memorabile triticū. Ioannes Reuchlinus in libro de rudimentis hebraicis, dicit hebraicam dictionem significare placentam vel placentulā frumenti, quod Rabbi Dauid kimhi exponit, partem vel massam frumenti. Idē dicit Paulus Burgēsis episcopus, natiuitate Iudæus, regeneratione Christi fidelis: addēs, in trāslatione Chaldaica quæ targim dicitur, sic haberi, Erit placēta tritici, in capitibus sacerdotum. Secundum quorū concordam sententiam, hebraica ista lectio aptissimē poterit accipi, tanquā prophetia altissimi sacramenti, & sacratissimi sacrificij altaris, in quo sub specie placētulę frumētī, sub specie modicę massę triticeę, ac panis modici, in modū albe placētulę cocti, præsens nobis adest Christus dominus, verus Messias. Et rectē quidem (iuxta Hieronymi versionē) memorabile triticum dicitur hic panis viuus, quoniam omni tritico nobilius & preciosius, panis vitam mundo præstans, & à morte aeterna præseruans, verum manna de celo descendens, quod qui manducat, viuir in aeternum vel quia in immolatione huius tritici, memoria recolitur rei omnium preciosissimę, & beneficij perpetua rememoratione dignissimī, nempe passionis & mortis Christi. hoc (inquit ipse dominus in cœna nouissima) facite in meam commemorationem. Et Paulus Apostolus, Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, vel calicem biberis,

Ioan. 6.

Luc. 22.

I. Cor. 11.

mortē domini annuntiabitis, donec veniat. Hęc autem placētula frumenti, siue hoc memorabile triticum, est in vertice siue in capite montiū, id est, Apostolorum primorum sacerdotum, atque eorum qui in illorum locum successerunt, quibus huius placētulę oblatio & cōsecratio, secundū ritē traditam sibi potestatem & auctoritatem legitimē competit. In capite ergo montiū prædicatur futura hęc placētula, quoniā super venerandum sacerdotum nouę legis verticem, & super ipsorū capita, consecrata hostia erat eleuanda, in ostensionē omni populo, adorandi gratia, simul & rememorandi vnicā illam semel consummatam oblationem, quando nuda ante oculos omniū in conspectu patris, media inter cælum & terrā exaltata fuit in ligno, tanquam vniuersalis omnium hostia, quę nunc sub tegumento placētulę modicę eandē sese præsentē exhibet. Ne verò ab aduersariis veritatis, ista in fauorē tantum nostrę fidei, præter omnē rationem & probabilitatē cōfingere existimemur, sciendum est magistros Hebræorū complures totū hunc Psalmū de temporibus Mesię determinasse intelligendū, atque etiā specialiter de hoc versu qui nobis in manibus est, allerūt ipsum respicere fœlicitatē temporum regis Mesię. Vnde Rabbi Salomō Christianę fidei aduersissimus (vt ita loquar) Iudæus, suo autem Iudaico errori studiosissimus patronus, negare nec potest nec audet, Rabinos priores hunc Psalmū notū, & præcipuē hūc versum, de Mesiā exposuisse, tamen si ipse patribus cæcis nepos cæcior, ad aliū sensum eadē detorserit, nimirum splendente sole cæcior factus, quàm illi fuerant ante solis exortū. Sic autē in huius versus pertractione ait, Pissath bar (quod supra dixim⁹ verti placētā frumenti) loquutio est abundantiam significans & multiplicationē. Magistri verò nostri exposuerūt terronē esse placētularū in diebus Mesię, totūque Psalmū exposuerūt de diebus Mesię: quemadmodum & in midras Thehilim (id est, expositione Psalmorū) est manifestum, vbi principiū huius Psalmi, Deus iudiciū tuum regi da, ad regē Mesiā dicitur pertinere, vt etiā supra manifeste ostendimus ex translatione Chaldaica. Id ipsum quoq; Rabbi Mosse hardassam testatur in commentariis exponens illud quod in libro Genesis habet prophetia Iacob, Non auferetur sceptrum de Iuda, vbi huius Psalmi versum nonum, & vndecimum, videlicet, Corā eo procident athiopes, & inimici eius

terram

terram
 tes seru
 omnes
 las reg
 bus ait
 in con
 sum pra
 cerdoti
 Neque
 quantu
 compu
 cerdos
 est iste
 est Zac
 Et quic
 num. C
 est quo
 ille. In
 istam p
 lem, d
 frumen
 citur, q
 habet,
 la triti
 cerdot
 videlic
 tula tr
 sunt,
 & ver
 tebat,
 Dque fi
 charis
 uenier
 Alij a
 de ten
 citate
 here s
 Mesi
 tritic
 labor

terram lingent. Et adorabunt eum omnes reges, omnes gentes seruient ei, manifestè asserit ad Melsiam pertinere, cui omnes gentes (vt ipse ait) aggregabuntur, vt regnet super illas regno iustitiæ & pacis, quemadmodum iam citatis versibus ait propheticè prædictum. Idem Rabbi Mose Hardassan, in commentariis, non solum testatur exponendum hunc versum præsentem de Melsiæ temporibus, verumetiam de sacerdotio Melsiæ, id quod nostro proposito multum cõducit. Neque indiligenter sunt attendenda eius verba quæ subsequuntur. Dicitur est Psalmo c. x. (est enim Hebræorum ista computatio) Iurauit dominus, & nõ pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secūdum ordinem Melchisedech. Et quis est iste? Iste erit rex iustus & saluator, rex Melsias, sicut dictum est Zachariæ ix. Ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator. Et quid docet vel monstrat, dicendo, protulit panem & vinum. Quasi dicat, Erit placētula tritici in terra. Et hoc ipsum est quod scriptum est, Et ipse sacerdos erat Dei altissimi. Hæc ille. In quibus verbis circiter finem, manifestè indicat, se istam placentulam tritici referre ad oblationem sacerdotalem, dicitque hoc quod in Psalmo isto dicitur, Erit placenta frumenti in terra, illud ipsum esse quod de Melchisedech dicitur, quod erat sacerdos Dei altissimi. Atq; ita profecto res habet, nostra enim hæc (de qua sumus interpretati) placentula tritici, res ipsa est quam præsignabat panis & vini per sacerdotem Melchisedech oblatio. Vnde hæc duo (oblatio videlicet panis Melchisedech in diebus Abrahæ, & placentula tritici in vertice sacerdotum, in diebus Melsiæ) sic idem sunt, quomodo signum & res, figura & figuratum, vmbra & veritas: quoniam videlicet hæc præstat quod illa promittebat, exhibet hæc quod illa præsignabat. Manifestum itaque fit, si nos Christiani hunc psalmum de sanctissimo Eucharistiæ sacramento exponamus, non solum non sine conuenientia, sed nec absque Hebræorum autoritate id facere. Alij autem quidam Hebræorum, exponunt veterum istum de temporibus Melsiæ: sed intelligentiam torquent ad felicitatem temporalem (vt omnia peruertere, & ad carnem trahere solent Iudæi carnales & excæcati) dicentes in tempore Melsiæ tantam fore multiplicationem atque abundantiam tritici vltro germinantis, & sese cõfricantis absq; hominum labore, etiam in summis montium, vt possint absque labore

Psal. 110.

Zach. 9.

Gen. 14.

inde homines sumere plevis manibus, quantum velint. De qua re ab illorum Rabbinis ita quodam loco scriptum inuenimus, Dixit Deus sanctus & benedictus. Faciam ego conuerti vos in mansuetudinem spiritus in mundo isto. Et non erit tum Deus alienus. Quia non erunt in vobis filij hominum exercentes negotiationem aliquam, vel vllam solitudinis occupationem, sicut dictum est Psalmo LXXI. Erunt pissath bar in terra, in capite motium. Erunt pissath bar (inquit) quia frumenta producent in diebus Messiae placentas, sicut est plenitudo palmæ istius: id est, tam magnas quam possit quis palma comprehendere. Sequitur, Turgescunt sicut libani fructus eius, quoniam frumenta se inuicem confricabunt, & decipient simulam suam in terram, & tu veniens accipies inde plenitudinem palmæ istius, quantum refectio tua opus habebit, vel quantum opus tibi erit pro refectioe tua. Verum cum ista ex fidei certitudine Christiani omnes cognoscant vanissima esse, ac plusquam ridicula, expectare scilicet tantam ac talem temporalem felicitatem tempore Messiae, nonne præstat vt de spiritali & vera felicitate temporum gratiæ (quæ sunt tempora veri nostri Messiae) exponamus: eatenus quidem Hebræorum autoritatem insequentes, quatenus de Messia dicunt intelligi debere: quatenus verò ad venturam temporalem felicitatem referunt, modo prædicto, nequaquam eos imitantes. Verba enim promissionum Dei per Prophetas prænuntiarum, spiritus sunt & vita, neque carnaliter debet sermo Dei (qui spiritus est) intelligi. Ad prædictorum autem confirmationem facit non modicam, quod in commentariis Iudæorum habetur super verbo illo Ecclesiaste, Quid est quod fuit? ipsum quod erit: vbi sic legitur, Rabbi Barachias dixit in nomine Rabbi Isaac, Quem admodum fuit redemptor primus, sic erit redemptor vltimus. Sicut enim redemptor primus fecit descendere manna, ita redemptor vltimus erit placentia frumenti in terra. Quibus verbis significatur, hoc ipsum in tempore gratiæ præstiturum in veritate Christum hominem, quod ante nodum humanatus in deserto sub lege præstitit in typo, dando manna corporeum: nimirum quod sicut Deus nondum humanatus dedit manna corporale & figurale, sic idem homo factus daret manna spirituale verum, fieretque ipse in placentam frumeti, in sacrificio & sacramento Eucharistiæ. Sed & Rabbi

Abi son
Videa
fias de
centa
plac
verò a
que C
fuit, E
gum v
terra
to con
quod
mona
maxi
Christ
prope
non n
mus i
rum e
in ter
C ment
Deur
Secur
huius
patri
cium
mus,
poni
conu
ad ter
bi Sa
iudai
mon
vel ac
confu
quem
osten
ria,
tati t
bis e

Abi Ionathan referunt versiculum præsentem sic exposuisse, Videat qui habet oculos, quod sicut dictum est: ipse est Messias de quo loquitur totus Psalmus. Cum ergo ait, Erit placenta frumenti in terra in capite montium, vult dicere, quod placenta panis fiet sacrificium in capitibus sacerdotum. Quid verò apertius possit pro nostra dici sententia? Targum quoque Chaldaicæ translationis Ionathæ filij Vzielis sic exposuit, Erit sacrificium panis in terra, in capite montium. Targum verò Rabbi Akilas habet, Erit panis substantificus in terra, in capite montium. Quæ omnia bene nostro proposito conueniunt. Postremò nec illud silentio prætereundum, quod Felix ex Iudæo nostris temporibus Christianus factus, monachus ex familia Eremitanorum diui Augustini, homo maxima Hebraicarum literarum peritia, nec minori erga Christianam fidem pietate, fideliter annotauit super versu proposito, ita scribens, Hoc tantum dixisse velim, quod non modicum nostræ confert fidei, quoniam vbi nos posuimus in textu, Erit multiplicatio frumenti, quidam Hebræorum exposuit sic, Erit deprecatio & complacentia frumenti in terra. Vbi ostendit maximum sacramentum, quippe frumento: id est, sacrificio panis, quicumque deprecaturus est Deum, vel Deo placere optauerit, panis sacrificio perficiet. Secundum quem sensum ideo complacentia erit frumenti huius in terra, quoniam in hoc frumento, in hoc pane, Deo patri (vt ipsemet testimonium de nube dedit) erit beneplacitum. Compluribus ergo testimoniis abundè declarauimus, quomodo propositus locus omnino conuenienter exponi possit de sanctissimo Eucharistiæ sacramento. Neque conueniens est, Christianum in huius, passus expositione vel ad temporalem Salomonis fœlicitatem recurrere, cum Rabbi Salomone perfido & iuratisimo Christianæ fidei hoste iudaizando (potissimum cum suprâ, ratione & autoritate monstratum sit, non posse Psalmum totum Salomoni aptari) vel ad Messiaæ adhuc venturi prosperitatem temporalem confugiendo, turpissimis vanissimisque fabulis delirare: quemadmodum suprâ vanissimas horum fabulas & nugas ostendimus. Præstat Christianos Christi accipere mysteria, potissimum cum & inimici nostri perhibeant veritati testimonium, etiam si nesciant ipsi quid loquantur. Nobis enim loquuti sunt, vt intelligamus, ipsi non nisi per vñ

Matt. 3.

bram quandam intelligentes quæ loquebantur nobis. Nisi E
 fortè & illorum aliqui diuino meruerint radio illustrari, vt
 talia dicerent. Neque est quod contra prædictam expositio-
 nem nobis quisquam obiiciat, veteres Christianorum do-
 ctiores istam intelligentiam nusquam indicasse. Nam sic obi-
 cipientibus respondemus, non ita plenè à primis illis patri-
 bus exhauriri potuisse omnia, vt posteris nihil facerent re-
 liquum. Imò neque in consummationem vsq; seculi, exha-
 usta erunt quæ in abyssu latent scripturæ omnia. Ita enim dis-
 pensauit sua summa prouidentia sapientissimus dominus, H
 vt in cunctis generationibus profectum accipiat Ecclesia, &
 posteriores cōtinuò illuminationes nouas suscipiant in qui-
 busdam quæ priores non aduerterant. Licet itaque primi
 Christianorum doctores supradictam expositionem non po-
 suerint, non ob hoc reiicienda debet iudicari. Habet enim
 Ecclesia dogmata plura, temporum successu determinatione
 spiritualis luminis peruestigata, quæ priscorum libri vel om-
 mino nō continent, vel certè tractatu admodum sobrio, aut
 sub perplexa dubitatione. Fuerunt tamen ab annis multis
 Christianorum magistri atque doctores nonnulli, iiq; non
 incogniti nominis, siue eruditionem variam spectemus, siue
 vitæ sanctimoniam, qui prædictam sententiam suis scriptis G
 firmarunt. Inter quos est Nicolaus à Lyra, vir de sacris liti-
 ris optimè meritis, & in antiquorum Hebræorum scriptis
 non modicum versatus, neque Hebraicę literaturæ ignarus.
 Deinde Paulus Burgenfis Episcopus, & ex Hebraismo ad
 Christianismum cōuersus, populo Christiano egregius non
 aduena siue proselytus, sed domesticus & conciuis, sanctæq;
 fidei Christianæ fidelis alumous: quem virum loco quodam
 citans doctus ille Capnion, venerabilem Magistrum appel-
 lat, sacrarumq; literarum sua sentētia expositorem literatissimū H
 simum, doctissimumq; doctorem, quæ sanè nomenclatura à
 tanto viro illi tributa non est parui reputanda. Post hunc est
 Iacobus Parezius, à valentia, Christopolitanus Episcopus, in
 Rabbiorum scriptis versatissimus, qui locum præsentē iux-
 ta prædictam sententiam admodum diligenter enarrat. Fe-
 lix quoq; quem paulò antè commemorauimus, quàm aperte
 eandem sententiam ponat nemo dubitat, cui non deest mens
 sana. Præter hos omnes, doctor insignis Ioannes Eckius no-
 stra ætate vir doctissimus, & de fide Christiana (quam aduer-
 sus

A sus in
 & val
 Millā
 ctat,
 in pr
 fide
 bus E
 voca
 tē ha
 finen
 B steri
 ni ne
 indi
 glori
 dei
 & fi
 quæ
 forsi
 tibi
 C nun
 per
 Hebr
 tion
 eius
 eius
 den
 nen
 dic
 uat
 D sic
 dic
 ex
 tur
 ab
 ran
 me
 ea
 m
 O
 tr

A sus impiorum Hæresiarcharum dogmata acutissimè simul
 & validissimè defendit) optimè meritis, libr. I. de sacrificio
 Missæ cap. v. I. locum præsentem magna diligentia pertra-
 ctat, ex antiquorum testimoniis simul & ratione ostendens,
 in præsentem Psalmo prophetiam haberi de sanctissimo isto
 fidei Christianæ sacramento. Neque prætereundus est Iaco-
 bus Faber Stapulensis, qui tam in expositione cõtinua (quam
 vocat) huius versus, quàm in subiunctis annotationibus aper-
 tè hanc sententiam ponit, multumque commendat. Sed iam
 finem accipiat solito prolixior linguæ peregrinæ, sed nõ my-
 B sterij peregrini, annotatio. Te verò, quisquis huic annotatio-
 ni nostræ lector obtigeris, obtestor, ne nostram prolixitatem
 indignè feras. Si enim pius es, & fidei orthodoxæ firmitate
 gloriaris, nec te vrit siue affligit mysteriorum Christianæ fidei
 commendatio, non te patitur aduersus laborem pium
 & fidele studium tua conscientia indignari. Sed iam ad eam
 quæ sequitur annotationem, absque fastidio transi conuiua:
 forsitan & illic præparatum reperies dulce ferculum, quod
 tibi erit admodum sapidum, si Iesum amas dulcissimũ æter-
 numque patris filium. Versu decimosextimo, Ante solem
 C permanet nomen eius. Libet hoc loco annotationem Pauli
 Hebræi Burgenfis Episcopi (cuius suprâ honorificam men-
 tionem fecimus) propriis ipsius verbis subscribere. Verba
 eius hæc sunt: In hoc loco vbi dicitur, Permanet nomen
 eius, Hebraica veritas habet, ynon quæ dictio non est eiuf-
 dem significationis cum permanet, sed significat filiatio-
 nem. Vnde Rabbi Abenhazra in sua glosa, in hoc loco sic
 dicit, Hæc dictio ynon, est verbum passiuum, quod deri-
 uatur ab hoc nomine nin, quod propriè significat filium. Et
 D sic sensus est, quod ante solem filiabitur nomen eius, ac si
 dicat, quod ab æterno iste rex est filius. Vnde ex isto loco,
 ex necessitate literæ Hebraicæ potest sumi efficax argumen-
 tum ad hoc quod in Diuinis est dare filium, seu filiationem
 ab æterno. Hæc Paulus. Idem quoque in scrutinio scriptu-
 rarum, distinctionis D T T. cap. x. (vt citat Reuchlinius) no-
 men suprapositum nin affirmat significare filium, & præter-
 ea nullam habere significationem in scriptura sacra. Confir-
 mat hæc doctissimus Capnion ex autoritate Chaldæorum,
 Onkeli & Ionathæ, quibus plurimam fidem & autoritatem
 tribuunt Hebræi, simul etiam adducens sententiam Rabbi

Dauid kimhi, cuius in libro de radicibus hæc sunt verba: Et E
 ab eo venit passiuum ynon, Psalmo LXXI. Ante solem per-
 manet nomen eius, quod secundum Abraham Aben ezra no-
 bis ita licet exponere, Ante omne tempus filiabitur Messias.
 Hæc ille. Sensus ergo huius lectionis est, Ante omne tempus
 filius erat, vel genitus erat Messias, vt filius ab æterno à pa-
 tre procedens. Filiari nanque est gigni, vt filius gignitur à
 patre. Vnde quidam vertunt, Filius nomen eius. Atque ita
 hic locus rectè consonat illi quod est in Psalmo 11. Domi-
 nus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod
 verò alij quidam transferre conantur, nepotabitur pro fi-
 liabitur, vt sit sensus, Nomē eius per nepotes deducetur quan-
 diu sol perseuerabit, & celebre erit apud posteros dicentes,
 nomen suprapositum nō (vnde verbum passiuum ynon de-
 riuatum est) significare nepotem, ac proinde verbum passiu-
 um ab eo deductum debere idem valere quod nepotari, id
 non approbant neque Paulus Episcopus Burgentis, neque
 Capion, neque Rabbi Dauid kimhi, neque (quorum est
 grauissima apud Hebræos autoritas) Ionathas & Onkelus
 Chaldæi. Videtur autem figmentum esse Rabbi Salomonis,
 obstinatissimi Iudæi, cuius hoc fuit summum studium, ea
 quæ Christianos in suæ fidei commédationem cognouit as-
 sumere, quanta potuit diligentia impiè subuertere: id quod
 in pluribus manifestissimum est, iis qui eius in scripturam
 sacram expositiones vel legerunt vel audierunt: quemadmo-
 dum vel ex annotatione hac præcedente facile quiuis potest
 aduertere, dum ea quæ à veteribus Hebræorum de Messia
 exposita fuerunt in fauorē Christianæ fidei, ab eo peruertun-
 tur ad temporalem regni Salomonis scælicitatem. Quem
 Christianorum perfidum hostem non absque Christianæ
 reipublicæ detrimento, quosdam Christianorum video ni-
 mium insequentes. Et malè metuo, ne res ista (quod Deus
 auertat) tandem & illis & reipublicæ Christianæ malè cedat.
 Non tamen negamus posse hunc passum & aliter ex Hebræo
 interpretari. Nam beatus Hieronymus vertit, Ultra solem
 perseuerabit nomen eius. Felix similiter, Ante solem per-
 seuerabit vel perpetuabit nomen eius: adiiciens, vel filia-
 bitur vel filiabit. Chaldaica translatio, Ante esse solis præ-
 paratum fuit nomen eius. Versu decimo octauo, Et be-
 nedicentur in ipso omnes tribus terræ. Iudaizantes ac de Sa-
 loma

Psal m. 2.

A lomo
 re. qu
 ciat tū
 Iudæi
 sic hab
 long
 ligi. Si
 hanc t
 muni
 tilsim
 B finem
 non v
 ad pra
 tionis
 hoc a
 mōst
 mina
 mitt
 tur sa
 quod
 C Vnde
 men
 hac
 pter

V
 mu
 Pro
 D pisse
 mu
 spo
 con
 est
 qua
 iux
 cla
 ver
 nō

Salomone exponentes, ita conantur hanc partem illi attribue-
 re, quoniam omnes alteri voluerint benedicere, dicent, Fa-
 ciat tibi dominus, sicut in diebus Salomonis. Verum istis, si
 Iudæi sunt, manifestè reclamatione Chaldaica Paraphrasis quæ
 sic habet, Et benedicetur in merito eius omnes populi, quod
 longè alium requirit sensum, nec de Salomone potest intel-
 ligi. Si verò Christiani sunt, Paulum Apostolum audiant, qui
 hanc benedictionem Abrahamæ promissam, ac gentibus com-
 municandam in semine suo (quod est Christus) latè & aper-
 tissimè explicat in Epistola quam Galatis scripsit. Quod post Galat. 3.
 finem Psalmi adicitur, Defecerunt laudes David filij Iesse
 non vt initium vel titulus Psalmi sequentis accipi debet, sed
 ad præcedentem adiungi, sicque exponi, vt supra in annota-
 tionibus principalibus intelligendum diximus. Est autem &
 hoc aduertendum, ex hoc loco argumentum sumi posse, quo
 mōstentur Psalmi etiam illi quibus aliena præmittuntur no-
 mina, ipsius esse Davidis: quemadmodum huic Psalmi præ-
 mittitur Salomoni, iuxta Hebræos: & tamè verba hæc testan-
 tur satis euidenter, Psalmum istum à David esse compositum:
 quod etiã astruit Hieronymus & probatissimi Hebræorum.
 C Vnde fieri potest vt & in aliis Psalmis, etiam vbi alterius no-
 men præmittitur, David tamè fuisse autor credatur. Verum
 hac de re disputare non est præsentis loci. Hoc tantum pro-
 pter loci opportunitatem, obiter indicasse sufficiat.

IN PSALMVM LXXII.

VERSV primo, Quam bonus Israël Deus. Ex Hebræo,
 Attamen bonus est Deus, quo modo vertit Hierony-
 mus, vbi ex ipsa hac prima aduersante particula significatur,
 Prophetam post multas cogitationes in hunc Psalmum proru-
 disse, vt ipso statim Psalmi huius initio cogitationibus mūr-
 muratoriis & argumentationibus quæ post exprimuntur, re-
 spondeat aduersus illas immobilem & firmam cōclusionem
 constituens, in vehementi assertionem, dicens, Attamen bonus
 est Deus. Alij, Certè, profectò, utiq; bonus est Deus. Versu
 quarto, Quia non est respectus morti eorum. Vertit quidem
 iuxta sententiam nostræ lectionis Hieronymus aliquanto
 clarius, Quod non recogitauerint de morte sua. Alij verò sic
 vertunt, Quoniam non sunt ligamina in morte eorum, vel
 nō sunt colligationes morti eorum, quod tamen in eandem

penè sententiam cum vulgata lectione potest exponi: nō vr- E
 gentur ad mortem, non accelerat ad eos mors, sed quasi fu-
 git ab eis, permittens eos in longam ætatem viuere: quem-
 admodum peruersissimos videmus à Deo in longam
 ætatem tolerari. Pro eo autem quod sequitur, Et firmamen-
 tum in plaga eorum. Hieronymus vertit, Et firma sunt ve-
 stibula eorum, quod intelligitur de solida & stabili prospe-
 ritate domus illorum: quasi dicat, In domibus illorum sunt
 cuncta prospera atque stabilia, in successu bono & prospero.
 Felix autem habet, Quippe fortis, robustus, supple est ipse
 impius: propter quod, mortem non recogitat, quasi victurus F
 perpetuo. Versu sexto, Ideo tenuit eos superbia, operti sunt
 iniquitate & impietate sua. Hieronymus, Ideo nutriti sunt
 ad superbiam, circumdederūt iniquitatem sibi. Per hoc enim
 quod cum hominibus nec labores nec flagella sustinet im-
 pij (vt habet versus præcedens) quasi fouentur & nutriuntur
 ad superbiam, & aggregant impietatem sibi quasi vestimen-
 tum. Felix sic vertit, Propterea oneravit eos superbia, vel cir-
 cundedit siue circuncinxit vt torques, inuoluet natos iniqui-
 tas ipsorum, vel operiet ipsis fundamentum iniquitas, hoc
 est, violentia sua vestient & ornabunt veredas partes corporis. G
 Per quod significatur, impios præ nimia malitia totam
 suam carnem turpissimè cōmaculaturos. Aut secūdum pro-
 uerbialem loquendi consuetudinē dictum hoc in contem-
 ptū accipiatur, quomodo dicere solemus, hic omne patrimo-
 nium impendit in nates suas, de eo qui omnia in carnis ni-
 mium cultum infumit. Ita isti de iis quæ per violentiam ra-
 piunt, nō aliud quàm suam carnē curant, & ornant. Quē sen-
 sum Chald. translatio videtur innuere, cū ait, Coronam im-
 ponēt capiti suo de rapina sua. Versu septimo, Prodiit qua-
 si ex adipe iniquitas eorum. Ex Hebræo, Egressus est præ H
 pinguedine oculus eorum (quo significatur nimia corporis
 cura) transgressi sunt cogitationes vel affectiones cordis,
 id est, plus acquisierunt quàm cogitabant vel desiderabant,
 id est, abundantissimè omnia. Versu decimo, Propterea
 conuertetur populus meus hic. Partem istam ita ex Hebræo
 vertit Hieronymus, vt habet nostra lectio. Felix autem di-
 uerso modo vertit, Conuertetur populus meus concussus,
 hoc est, motus tentatione prædicta. Vel sic, Propterea fa-
 ciet conuerterre populum suum huc & illuc, subaudi Deus,
 id

A id est
 atque
 num
 an ite
 exp
 nien
 mod
 ferri
 piori
 lpera
 tione
 B pres
 piori
 los t
 exilt
 exist
 euid
 tio n
 no in
 puta
 adfe
 C noua
 anno
 simi
 men
 tur.
 cisti
 tate
 neq
 mod
 D dixi
 pass
 simo
 ima
 dilig
 rum
 som
 gui
 nem
 su vi

A id est, cum viderint iusti malos in prosperitate, vacillabunt atque nutabunt, quasi dubitantes, & apud sese deliberantes, num viam Dei velint prosequi in qua ambulare cœperunt, an iter arripere impiorum, quemadmodum in Elucidatione exposuimus. Secundam autem partem, Et dies pleni inuenientur in eis: variè transferit. Beatus Hieronymus ad hunc modum, Et quis plenus inuenietur in eis? Quod potest referri ad considerationem bonorum, super prosperitate impiorum. Tameñ enim prima facie mirum in modum prosperari & abundare videantur: si quis tamen piorum tentatione prædicta æmulationis malæ vexatus sese conuertat ad pressius rem contuendam, videbit profecto, neminem impiorum esse, cui sua prosperitas per omnia sufficiat, non illos tam plenos scelicitate comperient, quàm prima facie existimantur. Quò enim plura habent, eò sibi plura deesse existimant, id quod per fas & nefas perpetuò coaceruantes euidenter demonstrant. Versu decimoquarto, Et castigatio mea in matutinis. Quidam in matutinis vel in matutino intelligunt, à pueritia, ab ætate prima. Alij propterea dictum putant, quia singuli penè exortus solis aliquam nouam solè adferre molestiam. Succedit enim molestia molestiæ, & piis noua quotidie accedit vexatio. Nos in Elucidatione & in annotationibus principalibus, quod nobis videbatur vero similis, explanauimus. Versu decimo octauo, Veruntamen propter dolos posuisti eis, deiecisti eos dum alleuarentur. Hieronymus, Veruntamen in lubrico posuisti eos, deiecisti eos, ad interitum. Qua lectione significatur prosperitatem qua florere videntur impij, stabilitatem non habere, neque soliditatem, sed breui illos collapsuros de statu eiusmodi. Qui enim in lubrico consistit, in sua statione neque

Dixus, neque stabilis est, sed casui proximus, vbi vllum fuerit passus impulsus, mox collapsurus in terram. Versu vigesimo, Velut somnum surgentium, domine, in ciuitate tua imaginem ipsorum ad nihilum rediges. Aduertendum est diligenter quod hoc loco habet Chalda. Paraphra. de corporum resurrectione euidentis testimonium. Sic enim habet, Sic somnium hominis ebrij euigilantis, Deus in die iudicij magni surgere eos faciet à domo sepulchri, & fremens imaginem eorum spernet. Sensus difficultatem non habet. Versu vigesimo sexto, Perdidisti omnes qui fornicantur abs te.

Chalda. translatio pulchrè explicat, quid sit fornicari à Deo. E Sic enim habet, Perdidiſti omnem apoſtatan-tè à timore tuo. In verſu autem vltimo non habèt Hebrèa finem illù Pfalmi, In portis filia: Sion: ſed tantum, Vt annuntiem omnes prædicationes tuas, vel (vt Hieronymus vertit) omnes annuntiationes tuas, quod intelligi poteſt de operibus Dei annuntiatione ſiue laude dignis, vel de omnibus quæ Deus voluerit aununtiarī, vel ad quæ annuntianda miſerit. Vnde Felix ſub diſiunctione vertit, Vt enarrem omnes miſſiones vel operationes tuas. Chalda. autem Paraphra. habet, Vt enarrem iuſtis omnibus præcepta miſſionum tuarum, vel etiam præcepta Apoſtolorum tuorum. F

IN PSALMVM LXXIII.

VERSU tertio, Leua manus tuas in ſuperbias eorum in finem. Felix, Exalta percuffiones vel concuſſiones tuas, ad ruinas in æternum. Quod ſic interpretatur, Exalta manum tuam, vt maiorem inferat percuffionem, vt ruant in æternū, hoſtes ſcilicet & perſequutores ſanctorum. Conſentit huic quod habet Para. Chal. Leua concuſſationes tuas ad humiliandas nationes in perpetuum. Beatus autem Hieronymus habet, Sublimitas pedum tuorum diſſipata eſt uſq; ad finem. G Quod intelligi poteſt de gloria ſanctorū & fidelium conculcata & depreſſa uſq; ad iſſimum. Verſu decimo. Et nos non cognoſcet amplius. Hieronymus, Et nō eſt nobiſcū qui ſciat uſquequo, hoc eſt, nō habemus Prophetam aliquē nobiſcum, qui à te edoctus de futuris dicere nobis poſſit, quandiu hæc calamitas atque miſeria in qua nūc viuimus permanſura lit ſuper nos, aut quando ab ea ſunus liberandi. Verſu duodecimo, Vt quid auertis manum tuam, & dexterā tuam de medio ſinu tuo in finem? Hieronymus, Quare conuertis manū, & dexteram tuam, in medio ſinu tuo cōſumens? Quod intelligendum videtur ſecundum id quod vulgo dicere ſolemus, H id quod in uſum non extenditur, corrumpi atque conſumi præ uſus defectu. Et marceſcere dicimus hominem ignauiā, qui nō in aliqua honeſta operatione ſeſe exercirat. Ita Deum alloquens Prophetā interrogat, quare manum conuertat in ſinum, vt ibi marceſcat & conſumatur velut otioſa: & quare non magis eam exerat atque extendat in vltionem inimicorum, ad glorificationem ſui nominis? Verſu decimoquarto, Tu

A Tu cō
ac Fel
idē re
Iſraēl
ſolidū
ipſe
uiſit,
decim
bræo
Per q
ignor
nomi
ob ſu
minā
Repl
Hier
quæ ſ
dus, o
tione
ribus
Cobſe
rè hab
ſpice
conſu
ſuper

V
ſinen
D nomi
ſum i
cabo.
rabil
glori
mē tu
prop
rabil
inuo
minu

A Tu confirmasti in virtute tua mare. Ex Hebræo Hieronymus ac Felix vertunt, Dissipasti, pro confirmasti. Verū sententia in idē reuertitur. Nam cum faceret Deus mare rubrum populo Israëlítico peritū, confirmauit illud, quia latus maris vtrunq; solidū fecit, vt fluere non posset, donec illi transissent quos ipse trāsire voluit. Dissipauit autē, quia magna potentia diuisit, ita vt siccaretur profundū eius, & illi transirent. Versu decimosextimo, Tu fabricatus es auroram & solem. In Hebræo habetur, Tu ordinasti luminare vel luminaria, & solē. Per quod significatur, Deum omnium luminarium & magnorū & paruorum esse principium. Specialiter verō solem nominat, ob excellentiā luminaris potētissimi: quem etiam ob sui luminis maiestātē & virtutis eminentiam Sapiēs nominat vas admirabile, opus excelsi. Versu vigesimoprimo, Repleti sunt qui obscurati sunt terræ, domibus iniquitatum. Hieronymus, Repletæ sunt tenebris terræ habitaciones iniquæ subrutæ, hoc est, terræ repletæ sunt tenebris, totus mundus, omnes gētes sunt plenæ tenebris ignorantia: & habitaciones iniquæ, synagogæ Satanæ subuersæ sunt impiis erroribus & doctrinis dæmoniorum. Alij sic vertunt, Repleuerūt **C** obscuritates terræ habitacula iniquitatis, quod eandem ferē habet sententiam. Chald. autem translatio sic habet, Respice ad pactum quod pepigisti patribus nostris, quoniam consummati sunt filij eorum: obscuritas autem dispersa est super terram, & dolus & rapina.

IN PSALMVM LXXXIII.

VERSU primo, & secundo, Et inuocabitis nomē tuum, Narrabimus mirabilia tua. Hieronymus, versus prioris finem cum principio sequentis coniūgens, ita vertit, Et iuxta **D** nomen tuū narrabunt mirabilia tua, ac deinde subiūgit versum incipientis nouū. Cum accepero tempus, ego recta iudicabo. Sensus autē lectionis illius facilis est, Prædicabunt mirabilia opera tua iuxta nomē tuum, iuxta magnificentiam & gloriam nominis tui, quod in alio Psalmo dicitur, Sicut nomē tuum, ita & laus tua in fines terræ. Felix autem vertit, Et propinquum nomē tuum: ac deinde diuisim, Narrauerunt mirabilia tua. Est autē nomē Dei propinquum confidentibus & inuocantibus, quoniam (vt in alio loco dicitur) propē est dominus omnibus inuocantibus eum in veritate, & iuxta est dominus

Psal. 47.

Psal. 148.

Psal. 33.

Matt h. 25.
Apoc. 1.

minus iis qui tribulato sunt corde. Versu secundo, cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Felix vertit, Cum accepero solennitatem, quod exponit tempus scilicet in quo congregantur homines ad solennitatem. Quod intelligitur de tempore illo iudicij, quando apparebit Christus cum maxima gloria in milibus angelorum & electorum suorum, in gloria patris sui in nubibus, ita vt videat eum admirabilem omnis oculus: ad quam sanè solennitatem omnes omnino homines qui ab initio fuerunt vsque ad eos qui in nouissimo temporis momento inueniendi sunt, necesse erit conuenire, vt prorsus tot millium, nemo abesse possit, omnium eorum qui vitæ rationalis vnquam fuerunt participes. Qua solennitate quæ maior possit contingere? Alij exponunt. Cum accepero cæctum vel tempus congregandi meos subditos. Et hoc prædicto sensui optimè congruit. Alij, Cum accepero tempus definitum ad celebranda mea comitiaria iudicia (quomodo habet reges & principes seculi definita tempora celebrandis comitiis & exercendis generalibus iudiciis deputata) tum ego iudicabo, non vt plerique principum seculi iniquitatem, sed iustitiam & æquitatem. Et hoc iterum optimè ad prædictum sensum quadrat. Beatus autem Hieronymus simpliciter tempus vertit. Versu quarto, Dixi iniquis, nolite iniquè agere. In Hebræo nomen iniquis & verbum iniquè agere ab vna radice sunt halal, quod significat insaniuit, vel iniquè egit. Vnde Beatus Hieronymus præsentè locum vertit ferè iuxta id quod habet vulgata lectio, Dixi iniquè agētibz, nolite iniquè agere. Alij verò trāsferunt, Dixi stolidis, nolite stolidè agere. Felix, Dixi insipientibus nolite insanire. Alij, Dixi infantibus vel infans, nolite insanire. Omnia autè hæc in eundem sensum recidunt. Manifestum est enim omnes impios stultos esse, stolidos & insipientes: omnes autem stultos (iuxta Ciceronis paradoxum) cōsequens est insanire. Versu quinto, Nolite extollere in altum cornu vestrum, no lite loqui aduersus Deum iniquitatem. In Hebræo sic legitur, Nolite extollere in altum cornu vestrum, loquētes in ceruice veteri. Quod sic intelligitur, Nolite loqui contra Deum, iuxta veterem & antiquam superbiam siue pertinaciam & rebellionem. Per ceruicem enim elatio & pertinacia designatur. Vnde verus ceruix est, vetus & antiqua superbia. Est ergo sensus, Nolite loqui superba & bla-

sphema

A spher
Huic
cum
in su
tuscio
qui,
veter
tis in
quet
Qui
B Con
lo du
verò
cari
dom
quit
net,
perg
in a
C obd
ten
V
mix
(id
mix
ma
len
x x
x x
git
D ra
tur
re
mo
fer
do
no
su
eu
H

A sphema vt olim: nolite loqui in veteri superbia, contra Deū. Huic etiam facile aptatur quod vertit Felix, Ne loquamini cum ceruice elatum: id est, ne loquamini sermonem elatum in superbia & pertinacia, vel, Ne loquamini superbum vetus: id est, iuxta veterem superbiam, sed humiliter discite loqui, & pœnitentiam agere de præterita superbia & ceruice veteri. Nec dissonat quod habet Paraphr. Chald. Ne extollatis in excelsum gloriam vestram, vel cornu vestrum, vos loquentes in fortitudine vel contentione & in opprobrio. Qui enim sic loquuntur, ceruice eos non carere dicimus.

B Consentit in super quod vertunt quidam, Ne loquamini collo duro, vel ne loquamini præfractè & pertinaciter. Potest verò admodum aptè vetus ista ceruix Iudaico populo applicari. De horum enim veteri ceruice Mosi loquens testatur dominus, quòd dura, rebellis & inobediens fuerit. Video (inquit) quoniam populus iste duræ ceruicis est. Hos ergo monet, ne iuxta veterem suam pertinaciam & incredulitatem, pergant murmurare aut tentare dominum: quemadmodum in alio Psalmo dicitur, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in exacerbatione secundum diē tentationis in deserto, vbi tentauerunt me patres vestri.

Exod. 32.

Psalm. 94.

Versu septimo. Calix in manu domini vini meri plenus mixto. Hieronymus Calix in manu domini, vino meraco: (id est, fortissimo & durissimo ad potandum) vsque ad plenum mixtus. In Hebræo autè pro vino meraco ponitur vinum chammar, quod iuxta quosdā significat vinum merum: id est, excellentissimū & fortissimū, quemadmodum etiā habetur Deut. xxxii. vt sanguinè vuz biberent meracissimum. Et Esaiæ xxxvii. In die illa vinea meri. Rabbi David kimhi intelligit vinum rubeum, putans ita dictum, quod rubeum in terra

Deut. 32.

Esaiæ 27.

D Israel præstantius sit, vt sic per translationem intelligeretur vis & efficacia Diuinæ vltionis. Alij autem malunt vertere vinum lutosum & turbidum, maxime quod de facibus mox subiiciatur. Alij, vinum efferuescens, ad significandum feruorem indignationis Dei. Felix habet, Calix in manu domini, & vino rubefactus est, plenus est mixtione. Omnia non aliud quàm fortitudinem iræ Dei designant. Versu octauo, Et inclinavit ex hoc in hoc. Veruntamen fæx eius non est exinanita, bibent omnes peccatores terræ. Hieronymus, Et propinabit ex eo (calice). Veruntamen fæ-

ces

ces eius epotabunt bibentes omnes impij terræ. Felix, Et E
 redundare fecit ex hoc, vel, & diffuere fecit vndique (quo-
 niam scilicet abundanter ad plurimos deriuata est ex hoc ca-
 lice vltio Dei) quippe fæces eius sugent, bibēt omnes impij,
 Chald. translatio. Fæces autem & spumā sugent, & epotabūt
 omnes impij terræ. Quæ omnia in eundem sensum coinci-
 dunt, vt pote designantia amaritudinem vltionis Dei.

Versu vltimo, Et omnia cornua peccatorum con-
 fringam, & exaltabuntur cornua iusti.

Pulchrè hunc versum exponit Pa :

raph. Chald. habens in hunc
 modum, Et omnem for-
 titudinem celsitudi-

nis impiorū cō-
 fringā, euellā

eos à forti-
 tudine

eorum, & exaltabun-

tur fortitudi-

nes excel-

sæ iusto-

rum.

F I N I S.

Et E
o-
a-
ij.
ūt
ci-

F

G

